नमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

याकिनीमहत्तरासूनु–परमगुणानुरागि–परमसत्यप्रिय–भगवच्छ्रीहरिभद्रसूरिविरचिता

समराइच्चकहा

सौराष्ट्रान्तर्गतवळाग्रामवास्तव्यपण्डितभगवानदासकृतसंस्कृतछायानुवादसहिता ।

[षड्भवात्मकः प्रथमो भागः]

वि. सं. १९९४ प्रतयः ५०० ई. स. १९३८ वीर सं० २४६४

मूल्यं षड् रूप्यकाः ।

इदं पुस्तकं अमदावाद–जैनसोसायटीस्थितश्रीशारदामुद्रणालये तत्स्वामिना
दोसिअकुलोत्पन्नहर्षचन्द्रात्मजपण्डितभगवानदासेन
संशोधितं मुद्रितं प्रकाशितं च ।

नि वे द न.

—(०)—

आ 'समराइच्चकहा' छपाववानो प्रारंभ आजथी लगभग बे वरस पहेलां कर्यो हतो अने तेने जेम बने तेम जलदीथी छपावी बहार पाडवानो विचार हतो, परन्तु केटलाक अनिवार्य कारणोने लीधे तेम करवामां विलम्ब थयो छे. 'समराइच्चकहा' श्रीहरिभद्राचार्यनी प्रशमरसपूर्ण सुन्दर कृति छे, ते ग्रन्थने रोयल एशीयाटीक सोसाइटीए घणा वरस पहेला छपावी प्रसिद्ध कर्यो हतो, परन्तु ते प्राकृत भाषामां होवाथी तेनो जेटलो जोइए तेटलो प्रचार अने उपयोग थइ शक्यो नथी, वळी ते पुस्तकाकारे होवाथी साधुओने व्याख्यानमां तेनो उपयोग करवानी मुश्केली पडती हती, माटे अमे संस्कृत छाया साथे पत्राकारे छपावी प्रकाशित कर्यो छे. आ पुस्तकना प्रुफसंशोधन करवामा अने तेने छपाववामा मारा मित्र अने सहयोगी हीरालाल देवचन्द शाहे खूब सहाय करी छे, तेमज आ पुस्तकनुं समर्पण श्री राधनपुरनिवासी श्रीमान् शेठ कान्तिलाल ईश्वरलालने करवामां आव्युं छे अने तेमणे मारी इच्छाने मान आपी तेनो स्वीकार कर्यो छे माटे तेओनो आभार मानुं छुं. आ ग्रन्थनी प्रस्तावना, विषयानुक्रम अने शुद्धिपत्रक बीजा भागमां आपवामां आवशे. आ ग्रन्थनुं संशोधन ध्यान आपीने करवामां आव्युं छे, तो पण मुद्रायंत्रना दोषथी, चीवाओ उडी जवाथी के तूटी जवाथी, दृष्टिदोषथी, अथवा भ्रान्तिथी जे कंइ अशुद्धि रही होय तेने सुधारी लेवा विद्वानोने प्रार्थना छे.

प्रकाशक

समर्पण

राधनपुरनिवासी श्रीमान् शेठ कान्तिलाल ईश्वरलाल

आपनामा सरलतानी साथे धर्मप्रेम अने विद्याप्रेम बन्नेनो सहयोग थयेलो छे, एटलुज नहि पण आपनी नम्र अने उदार दाननिष्ठाए ए बन्नेनी सक्रियता पूरवार करी छे, आथी परमसत्यप्रिय श्रीमान् हरिभद्राचार्य विरचित प्रशमरसपूर्ण समरादित्यकथा आपने समर्पण करी हु कृतार्थतानो आनन्द अनुभवु छु

भगवानदास हरखचंद दोशी

ॐ

याकिनीमहत्तरासूनु-परमगुणानुरागि-परमसत्यप्रिय-भगवत्-श्रीहरिभद्र-
सूरिवररचिता—

समराइच्चकहा।

पणमह विजिअसुदुज्जय-निज्जिअसुरमणुअ-विसमसरपसरं। तिहुअणमङ्गलनिलयं वसहगइगयं जिणं उसहं ॥
परमसिरिवद्धमाणं पणट्ठमाणं विसुद्धवरनाणं। गयजोअं जोईसं सयंभुवं वद्धमाणं च ॥
सेसे च्चिय बावीसे जाइ-जरा-मरणबन्धणविमुक्के। तेलोक्कमत्थयत्थे तित्थयरे भावओ नमह ॥

प्रणमत विजितसुदुर्जय-निर्जितसुरमनुज-विषमशरप्रसरम्। त्रिभुवनमङ्गलनिलयं वृषभगतिगतं जिनम्-ऋषभम् ॥
परमश्रीवर्धमानं प्रनष्टमानं विशुद्धवरज्ञानम्। गतयोगं योगीशं स्वयंभुवं वर्धमानं च ॥
शेषांश्चैव द्वाविंशतिं जाति-जरा-मरणबन्धनविमुक्तान्। त्रैलोक्यमस्तकस्थान् तीर्थकरान् भावतो नमत ॥

उवणेउ मङ्गलं वो जिणाण मुहलालिजालसंवलिआ। तित्थपवत्तणसमए तिअसविमुक्का कुसुमवुट्ठी ॥
देउ सुहं वो सुर-सिद्ध-मणुअवन्द्रेहि सायरं नमिआ। तित्थयरवयणपङ्कयविणिग्गया मणहरा वाणी ॥
अलं पवित्थरेण। सुणह सोअव्वाइं, पसंसह पसंसणिज्जाइं, परिहरह परिहरिअव्वाइं, आयरह आयरिअव्वाइं। तत्थ—

सोअव्वाइं नरा-ऽमर-सिवसुहजणयाइ अत्थसाराइं। सव्वन्नुभासिआइं भुवणम्मि पइट्ठिअजसाइं ॥
ताइं चिय विबुहाणं पसंसणिज्जाइं तह य जाइं च। तेहिं चिय भणिआइं सम्मत्त-न्नाण-चरणाइं ॥
परिहरिअव्वाइं तहा कुगईवासस्स हेउभूआइं। मिच्छत्तमाइआइं लोगविरुद्धाइं य तहेव ॥
आयरिअव्वाइं अणिस्सिएण सम्मत्त-नाण-चरणाइं। दोगच्चविउडणाइं चिन्तामणिरयणभूआइं ॥
एत्थं पुण अहिगारो ता सोअव्वेहि पत्थुअपबन्धे। सव्वन्नुभासिआइं सोअव्वाइं ति भणियमिणं ॥

उपनयतु मङ्गलं वो जिनानां मुखराऽलिजालसंवलिता। तीर्थप्रवर्तनसमये त्रिदशविमुक्ता कुसुमवृष्टिः ॥
ददातु सुखं वः सुर-सिद्ध-मनुजचन्द्रैः सादरं नता। तीर्थंकरवदनपङ्कजविनिर्गता मनोहरा वाणी ॥
अलं प्रविस्तरेण। शृणुत श्रोतव्यानि, प्रशंसत प्रशंसनीयानि, परिहरत परिहर्तव्यानि, आचरत आचरितव्यानि। तत्र—
श्रोतव्यानि नरा-ऽमर-शिवसुखजनकानि अर्थसाराणि। सर्वज्ञभाषितानि भुवने प्रतिष्ठितयशांसि ॥
तान्येव विबुधानां प्रशंसनीयानि तथा च यानि च। तैरेव भणितानि सम्यक्त्व-ज्ञान-चरणानि।
परिहर्तव्यानि तथा कुगतिवासस्य हेतुभूतानि। मिथ्यात्वादिकानि लोकविरुद्धानि च तथैव ॥
आचरितव्यानि अनिश्रितेन सम्यक्त्व-ज्ञान-चरणानि। दौर्गत्यविकुट्टनानि चिन्तामणिरत्नभूतानि ॥

वोच्छं तप्पडिबद्धं भवियजणाणन्दयारिणिं परमं। संखेवओ महत्थं चरिअकहं तं निसामेह ॥

तत्थ दिव्वं नाम जत्थ केवल-
तत्थ य 'तिविहं कहावत्थुं' ति पुव्वायरियपवाओ। तं जहा-दिव्वं, दिव्वमाणुसं, माणुसं च। माणुसं तु जत्थ केवलं माणुसचरियं ति। एत्थ
मेव देवचरिअं वण्णिज्जइ। दिव्वमाणुसं पुण जत्थ दोण्हं पि दिव्वमाणुसाणं। तत्थ अत्थकहा नाम, जा अत्थो-
सामन्नओ चत्तारि कहाओ हवन्ति। तं जहा-अत्थकहा, कामकहा, धम्मकहा, संकिण्णकहा य। साम-भेय-उवप्पयाण-दण्डाइपयत्थ-
वायाणपडिबद्धा, असि-मसि-कसि-वाणिज्ज-सिप्पसंगया, विचित्तधाउवायाइपमुहमहोवायसंपउत्ता, अणुरायपुलइअपडिवत्ति-
विरइआ सा अत्थकह त्ति भण्णइ। जा उण कामोवायाणविसया, वित्त-वपु-व्वय-कला-दक्खिण्णपरिगया, खमा-मद्दव-ऽज्जव-
जोअसारा, दूईवावार-रमियभावाणुवत्तणाइपयत्थसंगया सा कामकह त्ति भण्णइ। जा उण धम्मोवायाणगोयरा,

अत्र पुनरधिकारस्तावत् श्रोतव्यैः प्रस्तुतप्रबन्धे। सर्वज्ञभाषितानि श्रोतव्यानीति भणितमिदम् ॥

वक्ष्ये तत्प्रतिबद्धां भव्यजनानन्दकारिणीं परमाम्। संक्षेपतो महार्थां चरितकथां तां निशाम्यत ॥

तत्र दिव्यं नाम यत्र केवलमेव
तत्र च 'त्रिविधं कथावस्तु' इति पूर्वाचार्यप्रवादः। तद्यथा—दिव्यम्, दिव्यमानुषम्, मानुषं च। मानुषं तु यत्र केवलं मानुषचरितमिति। अत्र सामा-
देवचरितं वर्ण्यते। दिव्यमानुषं पुनः यत्र द्वयोरपि दिव्यमानुषयोः (चरितम्)। तत्र अर्थकथा नाम या अर्थोपादानप्रतिबद्धा,
न्यतः चतस्रः कथा भवन्ति। तद्यथा-अर्थकथा, कामकथा, धर्मकथा, संकीर्णकथा च। साम-भेदो-पप्रदान-दण्डादिपदार्थविरचिता सा 'अर्थ-
असि-मषी-कृषि-वाणिज्य-शिल्पसंगता, विचित्रधातुवादादिप्रमुखमहोपायसंप्रयुक्ता, अनुरागपुलकितप्रतिपत्तियोगसारा, दूतीव्यापार-
कथा' इति भण्यते। या पुनः कामोपादानविषया, वित्त-वपु-र्वयः-कला-दाक्षिण्यपरिगता, क्षमा-मार्दवा-ऽऽर्जव-मुक्ति-तपः-संयम-सत्य
रतभावानुवर्तनादिपदार्थसंगता सा 'कामकथा' इति भण्यते। या पुनर्धर्मोपादानगोचरा,

मुत्ति-तव-संजम-सच्च-सोया-ऽऽकिंचन्न-बंभचेरपहाणा, अणुव्वय-दिसि-देसा-ऽणत्थदण्डविरई-सामाइय-पोसहोववासो-वभोग-परिभोगा-ऽतिहिसंविभागकलिया, अणुकम्पा-ऽकामनिज्जराइपयत्थसंपउत्ता सा धम्मकह त्ति। जा उण तिवग्गोवायाणसंबद्धा, कव्व-कहा-गन्थत्थवित्थरविरइया, लोइय-वेयसमयपसिद्धा, उयाहरण-हेउ-कारणोववेया सा संकिण्णकह त्ति वुच्चइ। एयाणं च कहाणं तिविहा सोयारो हवन्ति। तं जहा-अहमा, मज्झिमा, उत्तम त्ति। तत्थ जे कोह-माण-माया-लोह-समाच्छाइयमई, परलोयदंसणपरंमुहा, इह-लोगपरमत्थदंसिणो, निरणुकम्पा जीवेसु, ते तहाविहा तामसा अहमपुरिसा दुग्गइगमणकन्दुज्जयाए, सुगइपडिवक्खभूयाए, परमत्थओ अणत्थवहुलाए अत्थकहाए अणुसज्जन्ति। जे उण सद्दाइविसयविसमोहियमणा, भावरिउ-इन्दियाणुकूलवत्तिणो, अभावियपरमत्थमग्गा, 'इमं सुन्दरं, इमं सुन्दयरं' ति सुन्दरासुन्दरेसु अविणिच्छियमई, ते रायसा मज्झिमपुरिसा वुहजणोवहसणिज्जाए, विडम्बणमेत्तपडि-

-शौचा-ऽऽकिञ्चन्य-ब्रह्मचर्यप्रधाना, अनुव्रत-दिग्-देशा-ऽनर्थदण्डविरति-सामायिक-पौषधो-पवासो-पभोग-परिभोगा-ऽतिथिसंविभाग-कलिता, अनुकम्पा-ऽकामनिर्जरादिपदार्थसंप्रयुक्ता सा 'धर्मकथा' इति (भण्यते)। या पुनस्त्रिवर्गोपादानसंबद्धा, काव्य-कथा-ग्रन्थार्थवि-स्तरविरचिता, लौकिक-वेदसमयप्रसिद्धा, उदाहरण-हेतु-कारणोपेता सा 'संकीर्णकथा' इति उच्यते। एतासां च कथानां त्रिविधाः श्रोतारो भवन्ति। तद्यथा-अधमाः, मध्यमाः, उत्तमा इति। तत्र ये क्रोध-मान-माया-लोभसमाच्छादितमतयः, परलोकदर्शनपराङ्मुखाः, इहलोकपरमार्थदर्शिनः, निरनुकम्पा जीवेषु, ते तथाविधाः तामसा अधमपुरुषाः दुर्गतिगमन[1]कन्दोद्यतायाम्, सुगतिप्रतिपक्षभूतायाम्, परमार्थतः अनर्थबहुलायाम्-अर्थकथायाम्-अनुषजन्ति। ये पुनः शब्दादिविषयमोहितमनसः, भावरिपु-इन्द्रियानुकूलवर्तिनः, अभावित-परमार्थमार्गाः, 'इदं सुन्दरम्' 'इदं सुन्दरतरम्' इति सुन्दराऽसुन्दरेषु अविनिश्चितमतयः, ते राजसा मध्यमपुरुषा बहुजनोपहसनीयायाम्,

[1] कन्दं (दे) हलम्

वद्धाए, इह परभवे य दुक्खसंवड्ढियाए कामकहाए अणुसज्जन्ति । जे उण मणगं सुन्दरयरा, सावेक्खा उभयलोएसु, कुसला ववहारनयमएणं, परमत्थओ सारविन्नाणरहिया, खुद्दभोएसु अबहुमाणिणो, अवियण्हा उदारभोगाणं, ते किंचि सत्तिया मज्झिमपुरिसा चेव आसयविसेसओ सुगइ-दुग्गइवत्तिणीए, जीव-लोगसभावविब्भमाए, सयलरसनीसन्दसंगयाए, त्रिविहभावपसूइनिबन्धणाए संकिण्णकहाए अणुसज्जन्ति। जे उण जाइ-जरा-मरणजणियवेरग्गा, जम्मन्तरम्मि वि कुसलभावियमई, [1]निव्विण्णा कामभोगाण, मुक्कपाया पावलेवेण, विन्नायपरमपयसरूवा, आसन्ना सिद्धिसंपत्तीए, ते सत्तिया उत्तिमपुरिसा सग्ग-निव्वाणसमारुहणवत्तिणीए, बुहजणपसंसणिज्जाए, सयलकहासुन्दराए, महापुरिससेवियाए धम्मकहाए चेव अणुसज्जन्ति ॥

तओ अहं पि इयाणिं दिव्व-माणुसवत्थुगयं धम्मकहं चेव कित्तइस्सामि । भणियं च अकयपरोवयारनिरएहिं, उवलद्धपरमपय-

विडम्बनमात्रप्रतिवद्धायाम्, इह परभवे च दुःखसंवर्धिकायां कामकथायाम्-अनुषजन्ति । ये पुनर्मनाक् सुन्दरतराः, सापेक्षा उभयलोकेषु, कुशला व्यवहारनयमतेन, परमार्थतः सारविज्ञानरहिताः, क्षुद्रभोगेषु अबहुमानिनः, अवितृष्णा उदारभोगानाम्, ते किञ्चित् सात्त्विका मध्यमपुरुषाश्चैव आशयविशेषतः सुगति-दुर्गतिवर्तिन्याम्, जीवलोकस्वभावविभ्रमायाम्, सकलरसनिःष्यन्दसंगतायाम्, त्रिविधभावप्रसूतिनिबन्धनायां संकीर्णकथायाम्-अनुषजन्ति । ये पुनर्जाति-जरा-मरणजातवैराग्याः, जन्मान्तरेऽपि कुशलभावितमतयः, निर्विण्णाः कामभोगेभ्यः, मुक्तप्रायाः पापलेपेन, विज्ञातपरमपदस्वरूपाः, आसन्नाः सिद्धिसंप्राप्त्याः, ते सात्त्विका उत्तमपुरुषाः स्वर्ग-निर्वाणसमारोहणवर्तिन्याम्, बहुजनप्रशंसनीयायाम्, सकलकथासुन्दरायाम्, महापुरुषसेवितायां धर्मकथायामेव अनुषजन्ति ॥

ततोऽहमपि इदानीं दिव्य-मानुषवस्तुगतां धर्मकथामेव कीर्तयिष्यामि । भणितं च अकृतपरोपकारनिरतैः, उपलब्धपरमपदमार्गैः, सम-

१ निव्विण्णकामभोगा क

मग्गेहिं, समतिण-मणि-मुत्त-लेट्ठु-कश्चणेहिं सासयसिवसोक्खबद्धराएहिं धम्मसत्थयारेहिं—

धम्मेण कुलपसूई धम्मेण य दिव्वरूवसंपत्ती । धम्मेण धणसमिद्धी धम्मेण सुवित्थडा कित्ती ॥
धम्मो मङ्गलमउलं ओसहमउलं च सव्वदुक्खाणं । धम्मो बलमवि विउलं धम्मो ताणं च सरणं च ॥
किं जंपिएण बहुणा ? जं जं दीसइ समत्थजियलोए । इन्दिय-मणाभिरामं तं तं धम्मप्फलं सव्वं ॥
भीमम्मि मरणकाले मोत्तूणं दुक्खसंविढत्तं पि । अत्थं देहं सयणं धम्मो च्चिय होइ सुसहाओ ॥
पावेइ य सुरलोयं तत्तो वि सुमाणुसत्तणं धम्मो । तत्तो दुक्खविमोक्खं सासयसोक्खं लहुं मोक्खं ॥
तं कुणइ जाणमाणो, जाणइ य सुणेइ जो उ मज्झत्थो । कुसलो य धम्मियाओ कहाउ सव्वन्नुभणियाओ ॥
ता पढमं धम्मगुणं पडुच्च चरियं अहं पवक्खामि । आराहगे-यराणं गुणदोसविभावणं परमं ॥

तृण-मणि-मुक्ता-लेष्टु-काञ्चनैः शाश्वतशिवसौख्यबद्धरागैर्धर्मशास्त्रकारैः—

धर्मेण कुलप्रसूतिः, धर्मेण च दिव्यरूपसंप्राप्तिः । धर्मेण धनसमृद्धिः, धर्मेण सुविस्तृता कीर्तिः ॥
धर्मो मङ्गलमतुल्यम्, औषधमतुलं च सर्वदुःखानाम् । धर्मो बलमपि विपुलं धर्मः त्राणं च शरणं च ॥
किं जल्पितेन बहुना ? यद् यद् दृश्यते समस्तजीवलोके । इन्द्रिय-मनोऽभिरामं तत् तद् धर्मफलं सर्वम् ॥
भीमे मरणकाले मुक्त्वा दुःखसमर्जितमपि । अर्थं देहं स्वजनं, धर्मश्चैव भवति सुसहायः ॥
प्रापयति च सुरलोकम्, ततोऽपि सुमनुष्यत्वं धर्मः । ततो दुःखविमोक्षं शाश्वतसौख्यं लघु मोक्षम् ॥
तं करोति जानन्, जानाति च शृणोति यस्तु मध्यस्थः । कुशलश्च धार्मिकीः कथाः सर्वज्ञभणिताः ॥

नवपुव्वभवनिबद्ध संवेगकरं च भव्वसत्ताणं । चरियं समराइच्चस्स ऽवन्तिरन्नो सुणह वोच्छं ॥
एत्थं बहुया उ भवा दोण्ह वि उवओगिणो न ते सव्वे । नवसु परोप्परजोगो जत्तो संखा इमा भणिया ॥
जह तेणेव भगवया गिरिसेणुवसग्गसहणपज्जन्ते । संजायकेवलेणं सिट्ठं वेलंधरसुरस्स ॥
मुणिचन्दस्स य रन्नो देवीण य नम्मयापहाणाणं । संखेवेण फुडत्थं अहमवि तं संपवक्खामि ॥ भणियं च पुव्वायरिएहिं–
"गुणसेण–अग्गिसम्मा सीहा–ऽऽणन्दा य तह पिया-उत्ता । सिहि-जालिणि माइ–सुया धण–धणसिरिमो य पइ–भज्जा ॥
जय-विजया य सहोयर धरणो लच्छी य तह पई–भज्जा । सेण–विसेणा पित्तिय–उत्ता जम्मम्मि सत्तमए ॥
गुणचन्द–वाणमंतर समराइच्च गिरिसेणपाणो उ । एक्कस्स तओ मोक्खो बीयस्स अणन्तसंसारो ॥

तस्मात् प्रथमं धर्मगुणं प्रतीत्याहं चरितं प्रवक्ष्यामि । आराधके-तराणां गुण–दोषविभावनं परमम् ॥
नवपूर्वभवनिबद्ध संवेगकरं च भव्यसत्त्वानाम् । चरितं समरादित्यस्य अवन्तीराजस्य शृणुत वक्ष्ये ॥
अत्र बहुकास्तु भवाः द्वयोरपि उपयोगिनो न ते सर्वे । नवसु परस्परयोगो यतः संख्या इयं भणिता ॥
यथा तेनैव भगवता गिरिसेनोपसर्गसहनपर्यन्ते । संजातकेवलेन शिष्टं वेलंधरसुरस्य ॥
मुनिचन्द्रस्य च राज्ञः देवीनां च नर्मदाप्रधानानाम् । संक्षेपेण स्फुटार्थम्, अहमपि तं संप्रवक्ष्यामि ॥ भणितं च पूर्वाचार्यैः—
"गुणसेन-अग्निशर्माणौ सिंहा–ऽऽनन्दौ च तथा पितृ-पुत्रौ । शिखि–जालिन्यौ मातृ–सुते धन–धनश्रियौ च पति–भार्ये ॥
जय-विजयौ च सहोदरौ धरणो लक्ष्मीश्च तथा पति–भार्ये । सेन–विसेनौ पितृव्य–पुत्रौ जन्मनि सप्तमके ॥
गुणचन्द्र-वानव्यन्तरौ समरादित्यः गिरिसेनप्राणस्तु । एकस्य ततो मोक्षः द्वितीयस्य अनन्तसंसारः ॥

नगराइ-खिईपइट्ठं जयउर-कोसंवि-सुसम्मनयरं च । कायन्दी मायन्दी चम्पा ओज्झा य उज्जेणी ॥
गुणसेणस्सुववाओ सोहम्म-सणंकुमार-बम्भेसु । सुक्का-ऽऽणया-ऽऽरणेसुं गेवेज्जा-ऽणुत्तरेसुं च ॥
इयरस्स उ उववाओ विज्जुकुमारेसु होइ नायव्वो । सेसो अणन्तरो उण रयणाईसुं अहक्कमसो ॥
सागरमेगं पञ्च य नव-पण्णरसेव तह य अट्ठारा । वीसं तीसं तेत्तीसमेव पढमस्स देवेसु ॥
देवेसु सड्ढपलियं सागरतिय सत्त दस य सत्तरस । बावीसं तेत्तीसं बीयस्स ठिई उ नरएसु " ॥
एवमेयाओ चरियसंगहणिगाहाओ । संपयं एयासिं चेव गुरूवएसाणुसारेणं वित्थरेणं भावत्थो कहिज्जइ—

नगरादि-क्षितिप्रतिष्ठम्, जयपुर-कौशाम्बी-सुशर्मनगरं च । काकन्दी माकन्दी चम्पा अयोध्या च उज्जयिनी ॥
गुणसेनस्योपपात, सौधर्म-सनत्कुमार-ब्रह्मेषु । शुक्रा-ऽऽरणेषु ग्रैवेयका-ऽनुत्तरेषु च ॥
इतरस्य च उपपातः विद्युत्कुमारेषु भवति ज्ञातव्यः । शेषोऽनन्तरः पुना रत्नादिषु यथाक्रमशः ॥
सागरमेकं पञ्च च नव पञ्चदशैव तथा चाष्टादश । विंशतिः, त्रिंशत्, त्रयस्त्रिंशद् एव प्रथमस्य देवेषु ॥
देवेषु सार्धपल्यम्, सागरत्रिकं [illegible] दश च सप्तदश । द्वाविंशतिः, त्रयस्त्रिंशद् द्वितीयस्य स्थितिस्तु नरकेषु" ॥
एवमेताः चरितसंग्रहणीगाथाः । सांप्रतमेतासां चैव गुरूपदेशानुसारेण विस्तरेण भावार्थः कथ्यते—

१ अड्ढपल्लिं क

पढमो भवो।

अत्थि इहेव जम्बुद्दीवे दीवे, अवरविदेहे वासे, उत्तुङ्गधवलपागारमण्डियं, नलिणिवणसंछन्नपरिहासणाहं, सुविभत्ततिय-चउक्क-चच्चरं भवणेहिं जियसुरिन्दभवणसोहं खिइपइट्ठियं नाम नयरं।

जत्थ विलयाउ कमलाइं कोइलं कुवलयाइं कलहंसे। वयणेहि जंपिएण य नयणेहि गईहि य जिणन्ति ॥

जत्थ य नराण वसणं विज्जासु, जसम्मि निम्मले लोहो। पावेसु सया भीरुत्तणं, च धम्मम्मि धणबुद्धी ॥

तत्थ य राया संपुण्णमण्डलो मयकलङ्कपरिहीणो। जणमणनयणाणन्दो नामेणं पुण्णचन्दो त्ति ॥

अन्तेउरप्पहाणा देवी नामेण कुमुइणी तस्स। सइ वड्ढियविसयसुहा इट्ठा य रइ व्व मयणस्स ॥

अस्ति इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे, अपरविदेहे वर्षे, उत्तुङ्गधवलप्राकारमण्डितम्, नलिनीवनसंछन्नपरिखासनाथम्, सुविभक्तत्रिक-चतुष्क-चत्वरम्, भवनैर्जितसुरेन्द्रभवनशोभं क्षितिप्रतिष्ठितं नाम नगरम्।

यत्र वनिताः कमलानि कोकिलां कुवलयानि कलहंसान्। वदनैः जल्पितेन च नयनैः गतिभिश्च जयन्ति ॥

यत्र च नराणां व्यसनं विद्यासु, यशसि निर्मले लोभः। पापेषु सदा भीरुत्वं च धर्मे धनबुद्धिः ॥

तत्र च राजा संपूर्णमण्डलो मृग(मद)कलङ्कपरिहीणः। जनमनो-नयनानन्दो नाम्ना पूर्णचन्द्र इति ॥

अन्तःपुरप्रधाना देवी नाम्ना कुमुदिनी तस्य। सदा वर्धितविषयसुखा इष्टा च रतिरिव मदनस्य ॥

ताण य सुओ कुमारो गुणसेणो नाम गुणगणाइण्णो। बालत्तणओ वंतरसुरो व्व केलिप्पिओ, णवरं—॥

तम्मि य नयरे अतीव सयलजणबहुमओ, धम्मसत्थसंघायपाढओ, लोगववहार-नीइकुसलो, अप्पारम्भ-परिग्गहो, जन्नदत्तो नाम पुरोहिओ त्ति। तस्स य सोमदेवागब्भसंभूओ, महल्लतिकोणुत्तिमङ्गो, आपिङ्गलवट्टलोयणो, ठाणमेत्तोवलक्खियचिविडनासो, बिलमेत्तकण्णसन्नो, विजियदन्तच्छयमहल्लदसणो, वंकसुदीहरसिरोहरो, विसमपरिहस्सबाहुजुयलो, अइमडहवच्छत्थलो, वंकविसमलम्बोयरो, एक्कपासुन्नयमहल्लवियडकडियडो, विसमपइट्ठिऊरुजुयलो, परिथूलकढिणहस्सजङ्घो, विसमविरित्थिण्णचलणो, हुयवहसिहाजालपिङ्गकेसो, अग्गिसम्मो नाम पुत्तो त्ति। तं च कोउहल्लेण कुमारगुणसेणो पहयपडुपडह-मुइङ्ग-वंस-कंसा-लयप्पहाणेण महया तूरेण नयरजणमज्झे सहत्थतालं हसन्तो नच्चावेइ, रासहम्मि आरोवियं, पहट्ठबहुडिम्भविन्दपरिवारियं, छित्तरमयधरियपोण्डरीयं, मणहरुत्तालवज्जन्तडिण्डिमं, आरोवियमहारायसद्दं, बहुसो रायमग्गे सुतुरियतुरियं हिण्डावेइ। एवं च पइदिणं कयन्तेणेव तेण कयत्थि-

---

तयोश्च सुतः कुमारो गुणसेनो नाम गुणगणाकीर्णः। बालत्वतः व्यन्तरसुर इव केलिप्रियः, नवरम्—॥

तस्मिंश्च नगरे अतीव सकलजनबहुमतः, धर्मशास्त्रसंघातपाठकः, लोकव्यवहार नीतिकुशलः, अल्पारम्भ-परिग्रहो यज्ञदत्तो नाम पुरोहित इति। तस्य च सोमदेवागर्भसंभूतः, महात्रिकोणोत्तमाङ्गः, आपिङ्गलवृत्तलोचनः, स्थानमात्रोपलक्षितचिपिटनासः, बिलमात्रकर्णसंज्ञः, विजितदन्तच्छदमहादशनः, वक्रसुदीर्घशिरोधरः, विषमपरिह्रस्वबाहुयुगलः, अतिलघुवक्षःस्थलः, वक्रविषमलम्बोदरः, एकपार्श्वोन्नतमहाविकटकटीतटः, विषमप्रतिष्ठितोरुयुगलः, परिस्थूलकठिनह्रस्वजङ्घः, विषमविस्तीर्णचरणः, हुतवहशिखाजालपिङ्गकेशः, अग्निशर्मा नाम पुत्र इति। तं च कुतूहलेन कुमारगुणसेनः प्रहतपटुपटह-मृदङ्ग-वंश-कांस्यक-लयप्रधानेन महता तूर्येण नगरजनमध्ये सहस्ततालं हसन् नर्तयति, रासभे आरोपितम्, प्रहृष्टबहुडिम्भवृन्दपरिवारितम्, जीर्णशूर्पमयधृतपुण्डरीकम्, मनोहरोत्तालवाद्यमानडिण्डिमम्,

ज्जन्तस्स तस्स वेरग्गभावणा जाया। चिन्तियं च णेण ॥

बहुजणधिक्कारहया उवहसणिज्जा य सव्वलोयस्स। पुव्विं अकयसुपुण्णा सहन्ति परपरिभवं पुरिसा ॥

जइ ता न कओ धम्मो सप्पुरिसनिसेविओ अहन्नेणं। जम्मन्तरम्मि धणियं सुहावहो मूढहियएणं ॥

इण्हिं पि फलविवागं उग्गं दट्ठूणमकयपुण्णाणं। परलोयबन्धुभूयं करेमि मुणिसेवियं धम्मं ॥

जम्मन्तरे वि जेणं पावेमि न एरिसं महाभीमं। सयलजणोहसणिज्जं विडम्बणं दुज्जणजणाओ ॥

एवं च चिन्तिय पयडवेरग्गमग्गो निग्गओ नयराओ, पत्तो य मासमेत्तेण कालेण तव्विसयसन्धिसंठियं, बउल-चम्पगा-ऽसोग-पुन्नाग-नागाउलं, पसन्तमय-मयाहिवपमुहविरुद्धसावयगणं, सुरहिहविगन्धगब्भिणुद्दामधूमपडलं, विमलसलिलगिरिणईप-

आरोपितमहाराजशब्दम्, बहुशो राजमार्गे सुत्वरितत्वरितं हिण्डयति। एवं च प्रतिदिनं कृतान्तेनेव तेन कदर्थ्यमानस्य तस्य वैराग्यभावना जाता। चिन्तितं चानेन—

बहुजनधिक्कारहता उपहसनीयाश्च सर्वलोकस्य। पूर्वमकृतसुपुण्याः सहन्ते परपरिभवं पुरुषाः ॥

यदि तावद् न कृतो धर्मः सुपुरुषनिषेवितोऽधन्येन। जन्मान्तरे गाढं सुखावहो मूढहृदयेन ॥

इदानीमपि फलविपाकमुग्रं दृष्ट्वाऽकृतपुण्यानाम्। परलोकबन्धुभूतं करोमि मुनिसेवितं धर्मम् ॥

जन्मान्तरेऽपि येन प्राप्नोमि नैतादृशीं महाभीमाम्। सकलजनोपहसनीयां विडम्बनां दुर्जनजनात् ॥

एवं च चिन्तयित्वा प्रकटवैराग्यमार्गो निर्गतो नगरात्, प्राप्तश्च मासमात्रेण कालेन तद्विषयसन्धिसंस्थितम्, बकुल-चम्पका-ऽशोक-पुन्नाग-नागाकुलम्, प्रशान्तमृग-मृगाधिपप्रमुखविरुद्धश्वापदगणम्, सुरभिहविर्गन्धगर्भितोद्दामधूमपटलम्, विमलसलिलगिरिनदीप्रसाधि

गाहियपरियडपेरन्तं, तावसजणजणियहिययपरिओसं सुपरिओसं नाम तवोवणं ति ।

संपाविऊण य तओ दीहद्धाणपरिखेइयसरीरो । वीसमिऊण मुहुत्तं तवोवणं अह पविट्ठो सो ॥

दिट्ठो य तेण वक्कल-वियडजडा-ऽजिण-तिदण्डधारी य । भूइरयकयतिपुण्डो आसन्नकमण्डलू सोमो ॥

भिसियाए सुहनिसण्णो कयलीहरयन्तरम्मि झाणगओ । परियत्तेन्तो दाहिणकरेण रुद्दक्खमालं ति ॥

मन्तक्खरजवणेण य ईसिं वियलन्तकण्ठउट्ठउडो । नासाए निमियदिट्ठी विणिवारियसेसवावारो ॥

अयसिमयजोगपट्टयपमाणसंगयकयासणविसेसो । तावसकुलप्पहाणो अज्जवकोडिण्णनामो त्ति ॥

पिच्छिऊण य हरिसवसुल्लसियरोमञ्चेणं, धरणिनिमियजाणुकरयलेणं, उत्तिमङ्गेणं पुणो पुणो पहयखिइतलेणं 'अहो ! धन्नो, अहो ! धन्नो' त्ति भणमाणेणं पणमिओ तेणं । तेण वि य तं तहा पेच्छिऊण अतिहिबहुमाणकरणलालसेण झाणजोगं पमोत्तूणं सागय-

---

तनिकटपर्यन्तम्, तापसजनजनितहृदयपरितोषं सुपरितोषं नाम तपोवनमिति ।

संप्राप्य च ततो दीर्घाध्वपरिखेदितशरीरः । विश्रम्य मुहूर्तं तपोवनमथ प्रविष्टः सः ॥

दृष्टश्च तेन वल्कल-विकटजटा-ऽजिन-त्रिदण्डधारी च । भूतिरजस्कृतत्रिपुण्ड्रः आसन्नकमण्डलुः सोमः ॥

बृसिकायां (कुशासने) सुखनिषण्णः कदलीगृहान्तरे ध्यानगतः । परिवर्तयन् दक्षिणकरेण रुद्राक्षमालामिति ॥

मन्त्राक्षरजपनेन च ईषद् विचलत्कण्ठोष्ठपुटः । नासायां स्थापितदृष्टिः विनिवारितशेषव्यापारः ॥

अतसीमययोगपट्टकप्रमाणसंगतकृतासनविशेषः । तापसकुलप्रधानः आर्जवकौण्डिन्यनामेति ॥

प्रेक्ष्य च हर्षवशोल्लसितरोमाञ्चेन, धरणीस्थापितजानुकरतलेन, उत्तमाङ्गेन पुनः पुनः प्रहतक्षितितलेन 'अहो ! धन्यः, अहो ! धन्यः'

वयणपुरस्सरं 'अहो ! आसणं आसणं' ति भणमाणेणं बहुमन्निओ । तओ उडयङ्गणनिसेवितावसकुमारोवणीए इसिणा य 'उवविससु एत्थ' त्ति भणिओ सविणयं उवविट्ठो विट्ठरे त्ति। पुच्छिओ य इसिणा–'कुओ भवं आगओ ?' त्ति । तओ तेण सवित्थरो निवेइओ से अत्तणो वुत्तन्तो । भणिओ य इसिणा–वच्छ ! पुव्वकयकम्मपरिणइवसेणं एवं परिकिलेसभाइणो जीवा हवन्ति । ता नरिन्दावमाणपीडियाणं, दारिद्दुक्खपरिभूयाणं, दोहग्ग–कलङ्कदूमियाणं, इट्ठजणविओगदहणतत्ताण य एयं परं इह–परलोयसुहावहं परमनिव्वुइट्ठाणं ति । एत्थ—

पेच्छन्ति न मङ्ककयं दुक्खं अवमाणणं च लोगाओ । दोग्गइपडणं च तहा वणवासी सव्वहा धन्ना ॥

एवमणुसासिएण भणियं अग्गिसम्मेणं–भगवं ! एवमेयं, न संदेहो त्ति । तो जइ भयवओ ममोवरि अणुकम्पा, उचिओ वा अहं एयस्स वयविसेसस्स, ता करेह मे एयवयप्पयाणेणाणुग्गहं ति। इसिणा भणियं–वच्छ ! वेरग्गमग्गाणुगओ तुमं ति करेमि अणुग्गहं,

---

इति भणता प्रणतस्तेन । तेनाऽपि च तं तथा प्रेक्ष्य अतिथिबहुमानकरणलालसेन ध्यानयोगं प्रमुच्य स्वागतवचनपुरस्सरम् 'अहो ! आसनम् आसनम्' इति भणता बहुमानितः। तत उटजाङ्गणनिषेवितापसकुमारोपनीते ऋषिणा च 'उपविश अत्र' इति भणितः सविनयम् उपविष्टो विष्टरे इति। पृष्ट ऋषिणा–'कुतो भवान् आगतः'? इति । ततस्तेन सविस्तरो निवेदितस्तस्य आत्मनो वृत्तान्तः। भणितश्च ऋषिणा–वत्स ! पूर्वकृतकर्मपरिणतिवशेनैवं परिक्लेशभाजिनो जीवा भवन्ति। तस्माद् नरेन्द्रापमानपीडितानाम्, दारिद्र्य–दुःखपरिभूतानाम्, दौर्भाग्य–कलङ्कदूनानाम्, इष्टजनवियोगदहनतप्तानां चैतत् परं इह–परलोकसुखावहं परमनिर्वृतिस्थानमिति। अत्र–

प्रेक्षन्ते न मङ्कुकृतं दुःखम्, अवमाननं च लोकात्। दुर्गतिपतनं च तथा वनवासिनः सर्वथा धन्याः ॥

एवमनुशासितेन भणितमग्निशर्मणा–भगवन् ! एवमेतत्, न संदेह इति। तस्माद् यदि भगवतो ममोपरि अनुकम्पा, उचितो वा अहं

को अन्नो एयस्स उचिओ त्ति। तओ अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु संसिऊण य सवित्थरं निययमायारं, पसत्थे तिहि-करण-मुहुत्त-जोग-लग्गे दिन्ना से तावसदिक्खा। महापरिभवजणियवेरग्गाइसयभाविएण याणेण तम्मि चेव दिक्खादिवसे सयलतावसलोयपरियरियगुरुसमक्खं कया महापइन्ना। जहा-जावज्जीवं मए मासाओ मासाओ चेव भोत्तव्वं, पारणगदिवसे य पढमपविट्ठेणं पढमगेहाओ चेव लाभे वा अलाभे वा नियत्तियव्वं, न गेहन्तरमभिगन्तव्वं ति। एवं च कयपइन्नस्स तस्स, जहाकयं पइन्नमणुपालिन्तस्स अइक्कन्ता बहवे पुव्वलक्खा। तवोवणासन्नवसन्तउरनिवासिणो य लोयस्स गुणराइणो जाओ तं पइ अईव भत्तिबहुमाणो। अहो! अयं महातवस्सी इहलोयनिप्पिवासो, सरीरे वि दढमप्पडिबद्धो, एयस्स सफलं जीवियं ति। भणियं च-

जणपक्खवायबहुमाणिणा वि जत्तो गुणेसु कायव्वो। आवज्जन्ति गुणा खलु अबुहं पि जणं अमच्छरियं॥

एतस्य व्रतविशेषस्य, तस्मात् कुरु मम एतद्व्रतप्रदानेन अनुग्रहमिति। ऋषिणा भणितम्-वत्स! वैराग्यमार्गानुगतस्त्वमिति करोमि अनुग्रहम्, कोऽन्य एतस्य उचित इति। ततोऽतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु शंसित्वा च सविस्तरं निजकमाचारम्, प्रशस्ते तिथि-करण-मुहूर्त-योग-लग्ने दत्ता तस्य तापसदीक्षा। महापरिभवजनितवैराग्यातिशयभावितेन चानेन तस्मिन्नेव दीक्षादिवसे सकलतापसलोकपरिकरितगुरुसमक्षं कृता महाप्रतिज्ञा। यथा— यावज्जीवं मया मासाद् मासाद् एव भोक्तव्यम्, पारणकदिवसे च प्रथमप्रविष्टेन प्रथमगेहाद् एव लाभे वाऽलाभे वा निवर्तितव्यम्, न गेहान्तरमभिगन्तव्यमिति। एवं च कृतप्रतिज्ञस्य तस्य यथाकृतां प्रतिज्ञामनुपालयतोऽतिक्रान्तानि बहूनि पूर्वलक्षाणि। तपोवनासन्नवसन्तपुरनिवासिनश्च लोकस्य गुणरागिणो जातस्तं प्रति अतीव भक्ति-बहुमानः। अहो! अयं महातपस्वी इहलोकनिष्पिपासः, शरीरेऽपि दृढमप्रतिबद्धः, एतस्य सफलं जीवितमिति। भणितं च—

जनपक्षपातबहुमानिनाऽपि यत्नो गुणेषु कर्तव्यः। आवर्जयन्ति गुणाः खलु अबुधमपि जनममात्सर्यम्॥

इओ य पुण्णचन्दो राया कुमारगुणसेणं कयदारपरिग्गहं रज्जे अभिसिञ्चिऊण सह कुमुइणीए देवीए तवोवणवासी जाओ। सो य कुमारगुणसेणो अणेयसामन्तपणिवइयचलणजुयलो, निज्जियनियमण्डलाहियाणेगमण्डलो, दसदिसि विसट्टनिम्मलविस्सुयजसो, धम्म-त्थ-कामलक्खणतिवग्गसंपायणरओ महाराया संवुत्तो त्ति। अन्नया य कालक्कमेणेव जहासुहं सयलजणसलाहणिज्जं सह वसंतसेणाए महादेवीए रज्जसोक्खं अणुहवन्तो आगओ वसन्तउरं, पविट्ठो य महामङ्गलोवयारेणं, पूजिओ य पउरेहिं, गओ समं तेहिं पाउसलीलावलम्बिसोहियं विमाणच्छन्दयं नाम पासायं। जत्थ मेहदुद्दिणच्छायाणुयारिणीओ बहलकालागरुधूमसंतईओ, सोयामणीओ व्विव विहायन्ति रयणावलीओ, जलधाराओ व्विव दीसंति मुत्तावलीओ, बलायापन्तियाओ व्विव विहायन्ति चमरपन्तियाओ, इन्दाउहच्छायावहारिणीओ पलम्बियाओ पट्टंसुयमालाओ, गन्धोयगावसेयसुरभिगन्धा भूमिभागा, रुण्टन्तमहुयरकुलाउलावइण्णा पुप्फोवयारा। किं बहुणा जंपिएणं ?

इतश्च पूर्णचन्द्रो राजा कुमारगुणसेनं कृतदारपरिग्रहं राज्येऽभिषिच्य सह कुमुदिन्या देव्या तपोवनवासी जातः। स च कुमारगुणसेनोऽनेकसामन्तप्रणिपतितचरणयुगलः निर्जितनिजमण्डलाधिकानेकमण्डलः दशदिशि विकसितनिर्मलविश्रुतयशाः, धर्मा-ऽर्थ-कामलक्षणत्रिवर्गसंपादनरतो महाराजः संवृत्त इति। अन्यदा च कालक्रमेणैव यथासुखं सकलजनश्लाघनीयं सह वसन्तसेनया महादेव्या राज्यसौख्यमनुभवन् आगतो वसन्तपुरम्, प्रविष्टश्च महामङ्गलोपचारेण, पूजितश्च पौरैः, गतः समं तैः प्रावृड्लीलावलम्बिशोभितं विमानच्छन्दकं नाम प्रासादम्। यत्र मेघदुर्दिनच्छायानुकारिण्यो बहलकालागुरुधूमसंततयः, सौदामिन्य इव विभान्ति रत्नावल्यः, जलधारा इव दृश्यन्ते मुक्तावल्यः, बलाकापङ्क्तय इव विभान्ति चामरपङ्क्तिकाः, इन्द्रायुधच्छायापहारिण्यः प्रलम्बिताः पट्टांशुकमालाः, गन्धोदकावसेकसुरभिगन्धा भूमिभागाः, रटन्मधुकरकुलाकुलावतीर्णाः पुष्पोपचाराः। किं बहुना जल्पितेन ?

पुरिसाण मोहनिद्दासुत्ताण नि मिमिणयं पिव कहेइ । पुव्विं कयाण वियडं फलं च जो भागधेयाणं ॥

तत्थ य जहाणुरूवं पउरजणं सम्माणेऊण विसज्जिएसु तेसु, विविहणाडय–च्छन्द–नट्टियाइणा मणहरेण विणोएण विगमिऊण तं अहोरत्तं, निइयदिवसम्मि य संपाइयसयलगोसकिच्चो उचियवेलाए चेव निग्गओ वाहियालिं । परिवाहिया य तेणं बहवे वल्हीय–तुरुक्क–वज्जराइया आसा । तज्जणियखेयावणयणनिमित्तं च उवविट्ठो वाहियालीतडनिविट्ठे सहस्सम्बवणुज्जाणे । एत्थन्तरम्मि गहियनारङ्गकढिणया आगया दुवे तावसकुमारया । दिट्ठो य णेहि राया, अभिनन्दिओ य ससमयपसिद्धाए आसीसाए । अब्भुट्ठाणासणपयाणाइणा उवयारेण बहुमन्निया य राइणा । भणियं च णेहिं–महाराय ! सुगिहीयनामधेएण अम्हे कुलवइणा भयवओ चउरासमगुरुस्स, सुकयधम्माधम्मववत्थस्स सरीरपउत्तिपरियाणणनिमित्तं पेसिया । एवं सोऊण संपयं तुमं पमाणं ति । राइणा भणियं—कहिं सो भयवं कुलवइ त्ति । तेहिं भणियं—इओ नाइदूरे सुपरिओसनामे तवोवणे त्ति । तओ य सो राया भत्ति–कोउगेहिं गओ तं तवोवणं ति ।

पुरुषाणां मोहनिद्रासुप्तानामपि स्वप्नमिव कथयति । पूर्वं कृतानां विकटं फलं च यो भागधेयानाम् ॥

तत्र च यथानुरूपं पौरजनं संमान्य, विसर्जितेषु तेषु विविधनाटक–च्छन्द–नर्तितादिना मनोहरेण विनोदेन विगमय्य तद् अहोरात्रम्, द्वितीयदिवसे च संपादितसकलगोस (प्रभात) कृत्यः उचितवेलायां चैव निर्गतो वाह्यालिम् । परिवाहिताश्च तेन बहवो वाल्हीक–तुरुष्क–वज्जरादिका अश्वाः । तज्जनितखेदापनयननिमित्तं च उपविष्टो वाह्यालीतटनिविष्टे सहस्राम्रवनोद्याने । अत्रान्तरे गृहीतनारङ्गकठिनकौ आगतौ द्वौ तापसकुमारकौ । दृष्टश्च आभ्यां राजा, अभिनन्दितश्च स्वसमयप्रसिद्धया आशिषा । अभ्युत्थानासनप्रदानादिनोपचारेण बहुमानितौ च राज्ञा । भणितं चाभ्याम्–महाराज ! सुविहितनामधेयेन आवां कुलपतिना भवतः चतुराश्रमगुरोः सुकृतधर्माऽधर्मव्यवस्थस्य

१ अधरीकृतस्थानम् ।

दिट्ठा य तेणं तत्थ बहवे तावसा कुलवई य। तओ संजायसंवेगेणं जहारिहमभिवन्दिया। उवविट्ठो कुलवइसमीवे, ठिओ य तेण सह धम्मकहावावारेण कंचि कालं। तओ भणिओ य णेण सविणयं पणमिऊण भयवं कुलवई। जहा करेहि मे पसायं सयलपरियारपरिगओ मम गेहे आहारगहणेणं। कुलवइणा भणियं–वच्छ! एवं। किं तु एगो अग्गिसम्मो नाम महातावसो, सो य न पइदियहं भुञ्जइ, किं तु मासाओ मासाओ, तत्थ वि य पारणगदिवसे पढमपविट्ठो पढमगेहाओ चेव लाभे वा अलाभे वा नियत्तइ, न गेहन्तरमुवगच्छइ। ता त महातवस्सिं मोत्तूण पडिवन्ना ते पत्थणा। राइणा भणियं–भगवं! अणुगिहीओ म्हि। अह कहिं पुण सो महातावसो? पेच्छामि णं ताव, करेमि तस्स दरिसणेण अप्पाणं विगयपावं। कुलवइणा भणियं–वच्छ! एयाए सहयारवीहियाए हेट्ठा झाणवरगओ चिट्ठइ। तओ सो राया ससंभन्तो गओ सहयारवीहियं। दिट्ठो य तेण पउमासणोवविट्ठो, थिरधरियनयणजुयलो, पसन्तविचित्तचित्तवावारो,

---

शरीरप्रवृत्तिपरिज्ञाननिमित्तं प्रेषितौ। एवं श्रुत्वा सांप्रतं त्वं प्रमाणमिति। राज्ञा भणितम्—कुत्र स भगवान् कुलपतिः? इति। ताभ्यां भणितम्–इतो नातिदूरे सुपरितोषनाम्नि तपोवने इति। ततश्च स राजा भक्ति–कौतुकाभ्यां गतस्तत् तपोवनमिति। दृष्टाश्च तेन तत्र बहवस्तापसाः, कुलपतिश्च। ततः संजातसंवेगेन यथार्हमभिवन्दिताः। उपविष्टः कुलपतिसमीपे, स्थितश्चतेन सह धर्मकथाव्यापारेण कंचित् कालम्। ततो भणितश्चानेन सविनयं प्रणम्य भगवान् कुलपतिः। यथा कुरु मम प्रसाद सकलपरिवारपरिगतो मम गेहे आहारग्रहणेन। कुलपतिना भणितम्–वत्स! एवम्। किन्तु एकोऽग्निशर्मा नाम महातापसः, स च न प्रतिदिवसं भुङ्क्ते, किन्तु मासाद् मासात्, तत्राऽपि च पारणकदिवसे प्रथमप्रविष्टप्रथमगेहाद् एव लाभे वाऽलामे वा निवर्तते, न गेहान्तरमुपगच्छति। तस्मात् तं महातपस्विनं मुक्त्वा प्रतिपन्ना तव प्रार्थना। राज्ञा भणितम्–भगवन्! अनुगृहीतोऽस्मि। अथ कुत्र पुनः स महातापसः? प्रेक्षे तं तावत्, करोमि तस्य दर्शनेन आत्मानं विगतपापम्। कुलपतिना भणितम्–वत्स! एतस्यां सहकारवीथिकायां अधस्ताद् ध्यानवरगतस्तिष्ठति। ततः

किंपि तहाविहं झाणं झायन्तो अग्गिसम्मतावसो त्ति। तओ राइणा हरिसवसपयट्टन्तपुलएण पणमिओ। तेण वि य आसीसाए सबहुमाणमेवाहिणन्दिओ, 'सागयं ते' भणिऊण 'उवविसाहि' त्ति संलत्तो। उवविसिऊण सुहासणत्थेण भणियं राइणा–भयवं! किं ते इमस्स महादुक्करस्स तवचरणववसायस्स कारणं?। अग्गिसम्मतावसेण भणियं–भो महासत्त! दारिद्ददुक्खं, परपरिहवो, विरूवया, तहा महारायपुत्तो य गुणसेणो नाम कल्लाणमित्तो त्ति। तओ संजायनियनामासंकेण भणियं राइणा–भयवं! चिट्ठउ ताव दारिद्ददुक्खाइयं ववसायकारणं, अह कहं पुण महारायपुत्तो गुणसेणो नाम कल्लाणमित्तो त्ति। अग्गिसम्मतावसेण भणियं-महासत्त! एवं कल्लाणमित्तो। सुण–

जे होन्ति उत्तमनरा धम्मं सयमेव ते पवज्जन्ति। मज्झिमपयई संचोइया उ न कयाइ वि जहन्ना॥

स राजा समंभ्रान्तो गतः सहकारवीथिकाम्, दृष्टश्च तेन पद्मासनोपविष्टः, स्थिरधृतनयनयुगलः, प्रशान्तविचित्रचित्तव्यापारः, किमपि तथाविधं ध्यानं ध्यायन् अग्निशर्मतापस इति। ततो राज्ञा हर्षवशप्रवर्तमानपुलकेन प्रणतः। तेनाऽपि च आशिषा सबहुमानमेवाभिनन्दितः, 'स्वागतं तव' भणित्वा 'उपविश' इति संलपितः। उपविश्य सुखासनस्थेन भणितं राज्ञा–भगवन्! किं तव अस्य महादुष्करस्य तपश्चरणव्यवसायस्य कारणम्?। अग्निशर्मतापसेन भणितम्–भो महासत्त्व! दारिद्र्यदुःखम्, परपरिभवः, विरूपता, तथा महाराजपुत्रश्च गुणसेनो नाम कल्याणमित्रम्–इति। ततः संजातनिजनामाऽऽशङ्केन भणितं राज्ञा–भगवन्! तिष्ठतु तावद् दारिद्र्यदुःखादिकं व्यवसायकारणम्, अथ कथं पुनर्महाराजपुत्रो गुणसेनो नाम कल्याणमित्रम्–इति। अग्निशर्मतापसेन भणितम्–महासत्त्व! एवं कल्याणमित्रम्। शृणु–

ये भवन्ति उत्तमनरा धर्मं स्वयमेव ते प्रपद्यन्ते। मध्यमप्रकृतयः संचोदितास्तु न कदाचिदपि जघन्याः॥

---

१ पायइ पु॰ क

चोएइ य जो धम्मे जीवं विविहेण केणइ नएण । संसारचारयगयं सो नणु कल्लाणमित्तो त्ति ॥

तओ राइणा कुमारवुत्तन्तं सुमरिऊण भणियं लज्जावणयवयणेण–भयवं ! कहं पुण तुमं तेण तेलोक्कबन्धुभूए धम्मे चोइओ ? । अग्गिसम्मतावसेण भणियं–भो महासत्त ! नानाविहाओ चोयणाओ, ता कहंचि निमित्तमेत्तणं चेव चोइओ म्हि । तओ राइणा चिन्तियं । अहो ! से महाणुभावया, परिभवो वि याणेणोवयारचोयण त्ति गहिओ[1] । परपरिवायं च परिहरन्तो सुद्धसहावत्तणओ न तं पि मन्नेइ[2] । अहो ! दारुणं अकज्जं मए पावकम्मेणाणुचिट्ठियं[3] । ता कहेमि से अकज्जायरणकलङ्कदूसियं अप्पाणं । एवं चिन्तिऊण जंपियमणेण–भयवं ! अहं सो महापावकम्मयारी तुह हिययसंतावयारी अगुणसेणो त्ति । अग्गिसम्मतावसेण भणियं–भो महाराय ! सागयं ते । कह तुमं अगुणसेणो ? जेण तए परपिण्डजीवियमेत्तविहवो अहं ईइसिं तवविभूइं पाविओ[4] त्ति । राइणा भणियं–अहो !

चोदयति च यो धर्मे जीवं विविधेन केनचिद् नयेन । संसारचारकगतं स ननु कल्याणमित्रम्–इति ॥

ततो राज्ञा कुमारवृत्तान्तं स्मृत्वा भणितं लज्जावनतवदनेन–भगवन् ! कथं पुनस्त्वं तेन त्रैलोक्यबन्धुभूते धर्मे चोदितः ? । अग्निशर्मतापसेन भणितम्–भो महासत्त्व ! नानाविधाश्चोदनाः, तस्मात् कथंचिद् निमित्तमात्रेण एव चोदितोऽस्मि । ततो राज्ञा चिन्तितम् । अहो ! अस्य महानुभावता, परिभवोऽपि चानेन उपकारचोदनेति गृहीतः । परपरिवादं च परिहरन् शुद्धस्वभावत्वाद् न तमपि मन्यते । अहो ! दारुणमकार्यं मया पापकर्मणाऽनुष्ठितम् । तस्मात् कथयामि तस्य अकार्याचरणकलङ्कदूषितमात्मानम् । एवं चिन्तयित्वा जल्पितमनेन–भगवन् ! अहं स महापापकर्मकारी तव हृदयसंतापकारी अगुणसेन इति । अग्निशर्मतापसेन भणितम्–भो महाराज ! स्वागतं तव । कथं त्वमगुणसेनः, येन त्वया परपिण्डजीवितमात्रविभवः अहं ईदृशीं तपोविभूतिं प्रापित इति । राज्ञा भणितम्–अहो !

१ परिहरे वि क । २ गहिया क । ३ णुट्ठियं क । ४ संपाविओ क

ते महाणुभावया। किं वा तवस्सिजणो पियं वज्जिय अन्नं भणिउं जाणइ ?। न य मियङ्कबिम्बाओ अङ्गारवुट्ठीओ पडन्ति। ता अलं एइणा। भयवं! कया ते पारणगं भविस्सइ?। अग्गिसम्मेण भणियं–महाराय! पञ्चहिं दिणेहिं। राइणा भणियं–भयवं! जइ ते नाईव उवरोहो, ता कायव्वो मम गेहे पारणएणं पसाओ। विन्नाओ य मए कुलवइणो सयासाओ तुज्झ पइन्नाविसेसो, अओ अणागयं पत्थेमि त्ति। अग्गिसम्मेण भणियं–महाराय! आगच्छउ ताव सो दियहो, को जाणइ अन्तरे किंपि भविस्सइ। अवि य —

एयं करेमि एण्हिं एयं काऊण पुण इमं कल्लं। काहिमि को णु मन्नइ, सुविणयतुल्लम्मि जियलोए ?॥

अन्नं च महाराय!

धी जियलोयसहावो जहियं नेहाणुरायकलिया वि। जे पुव्वण्हे दिट्ठा, ते अवरण्हे न दीसन्ति॥

ता महाराय! आगच्छउ ताव सो दियहो त्ति। राइणा भणियं–भयवं! विग्घं मोत्तूण संवज्जइ। अग्गिसम्मतावसेण भणियं–

तव महानुभावता, किं वा तपस्विजनः प्रियं वर्जयित्वा अन्यद् भणितुं जानाति ?। न च मृगाङ्कबिम्बाद् अङ्गारवृष्टयः पतन्ति। तस्मात् अलमेतेन। भगवन्! कदा तव पारणकं भविष्यति ? अग्निशर्मणा भणितम्–महाराज! पञ्चभिर्दिनैः। राज्ञा भणितम्–भगवन्! यदि तव नातीव उपरोधः, तस्मात् कर्तव्यो मम गेहे पारणकेन प्रसादः। विज्ञातश्च मया कुलपतेः सकाशात् तव प्रतिज्ञाविशेषः, अतोऽनागतं प्रार्थयामीति। अग्निशर्मणा भणितम्–महाराज! आगच्छतु तावत् स दिवसः, को जानाति अन्तरे किमपि भविष्यति। अपि च–

एतत् करोमि इदानीं एतत् कृत्वा पुनरिदं कल्यम्। करिष्यामि, को नु मन्यते स्वप्नकतुल्ये जीवलोके ?॥

अन्यच्च महाराज!

धिग् जीवलोकस्वभावम्, यत्र स्नेहानुरागकलिता अपि। ये पूर्वाह्णे दृष्टाः तेऽपराह्णे न दृश्यन्ते॥

---

१ न हि क

जइ एवं ते निब्बन्धो, ता एवं पडिवन्ना ते पत्थणा। तओ राया पणमिऊण हरिसवसपुलइयङ्गो कंचि वेलं गमेऊण पविट्ठो नयरं। कया कुलवइणो सपरिवारस्स भत्तिविभवाणुरूवा पूया। अइक्कन्तेसु य पञ्चसु दियेसु पारणगदिवसे पढमं चेव पविट्ठो अग्गिसम्मतावसो पारणगनिमित्तं रायगेहं ति। तम्मि य दियहे कहंचि राइणो गुणसेणस्स अतीव सीसवेयणा समुप्पन्ना। तओ आउलीहूयं सव्वं चेव रायउलं, पविट्ठा य तत्थ वेज्जसत्थविसारया वेज्जा, उग्गाहेन्ति नाणाविहाओ चिगिच्छासंहियाओ, पीसिज्जन्ति बहुविहाइं ओसहाइं, दिज्जन्ति सिरखेयावहारिणो विचित्तरयणलेवा। किंकायव्वमूढा उवहसियसुक्कबिहस्सइबुद्धिविहवा वि मन्तिणो। पत्थुयं पुरोहिएहिं मन्तगब्भिणाहुइप्पयाणसारं सन्तिकम्मं। तहा मिलाणसुरहिमल्लदामसोहं, सुवण्णगड्डुवियलियङ्गरायं, वाहजलधोयकवोलपत्तलेहं, करयलपणामियपव्वायवयणपङ्कयं, उव्विग्गमन्तेउरं। तहा विरत्तकन्दुयकीलं, परिचत्तचित्तयम्मवावारं, विरयगीयनच्चणारम्भं, अगहियाभरणभूसणकलावं,

तस्मात् महाराज! आगच्छतु तावत् स दिवस इति। राज्ञा भणितम्! विघ्नं मुक्त्वा संगच्छन्ताम्। अग्निशर्मतापसेन भणितम्—यदि एवं तव निर्बन्धः, तस्माद् एवं प्रतिपन्ना तव प्रार्थना। ततो राजा प्रणम्य हर्षवशपुलकिताङ्गः कांचिद् वेलां गमयित्वा प्रविष्टो नगरम्। कृता कुलपतेः सपरिवारस्य भक्तिविभवानुरूपा पूजा। अतिक्रान्तेषु च पञ्चसु दिनेषु पारणकदिवसे प्रथममेव प्रविष्टोऽग्निशर्मतापसः पारणकनिमित्तं राजगेहमिति। तस्मिंश्च दिवसे कथंचिद् राज्ञो गुणसेनस्य अतीव शीर्षवेदना समुत्पन्ना। तत आकुलीभूतं सर्वमेव राजकुलम्। प्रविष्टा च तत्र वैद्यशास्त्रविशारदा वैद्याः, उद्ग्राहयन्ति नानाविधाः चिकित्सासंहिताः, पिष्यन्ते बहुविधानि औषधानि, दीयन्ते शिरःखेदापहारिणो विचित्ररत्नलेपाः। किंकर्तव्यमूढा उपहसितशुक-बृहस्पतिबुद्धिविभवा अपि मन्त्रिणः। प्रस्तुतं पुरोहितैः मन्त्रगर्भिताऽऽहुतिप्रदानसारं शान्तिकर्म। तथा म्लानसुरभिमाल्यदामशोभम्, सुवर्णकाढ्यविचलिताङ्गरागम्, बाष्पजलधौत-

१ सिरो क, २ ०गव्भगुड्ड० क।

दुम्मणनिमणं कन्नयन्तेउरं। वेत्तजट्ठिनिमियविच्छायमुहसोहा य पडिहारा, रन्नो वेयणाइसयसूयगा दुम्मणा मडहकञ्चुइया, परिच-त्तनियकम्मवावारा विचित्ता सूयगारप्पमुहा निओगकारिणो त्ति। तओ सो अग्गिसम्मतावसो एवंविहे रायकुले कंचि वेलं गमेऊण वय-णमेत्तेणावि केणवि अकयपडिवत्ती निग्गओ रायगेहाओ त्ति। निग्गन्तूण गओ तवोवणं, दिट्ठो य तावसेहिं, भणिओ य तेहिं–भयवं! अकयपारणगो विव परिमिलाणदेहो लक्खिज्जसि, ता किं न कयं पारणयं? न पविट्ठो इयाणि तत्थ रन्नो गुणसेणस्स गेहं? ति। अग्गिसम्मतावसेण भणियं–पविट्ठो अहं नरिन्दगेहं, किंतु सो नूणं अपडुसरीरो राया, जओ उव्विग्गपरियणं सव्वं चेव तं मए गेहम-वलोइयं, तओ अहं तं तहाविहं दट्ठुमसहन्तो लहुं चेव निग्गओ त्ति। तावसेहिं भणियं–को संदेहो, दढमपडुसरीरो राया, अन्नहा कहं

कपोलतलम्, करतलप्रणामितम्लानवदनपङ्कजम्, उद्विग्नम्–अन्तःपुरम्। तथा विरक्तकन्दुकक्रीडम्, परित्यक्तचित्रकर्मव्यापारम्, विगतगीत–नर्तनाऽऽरम्भम्, अपहस्तितभूषणकलापम्, दुर्मनोनिमग्नः कन्यकान्तःपुरम्। वेत्रयष्टिस्थापित–विच्छायमुखशोभाश्च प्रतीहाराः, राज्ञो वेदनातिशयसूचकाः, दुर्मनसो लघुकञ्चुकिनः, परित्यक्तनिजकव्यापाराः, विचित्राः सूपकारप्रमुखा नियोगकारिण इति। ततः सोऽग्निशर्मतापस एवंविधे राजकुले काञ्चिद् वेलां गमयित्वा वचनमात्रेणाऽपि केनापि अकृतप्रतिपत्तिर्निर्गतो राजगेहादिति। निर्गत्य गतस्तपोवनम्, दृष्टश्च तापसैः, भणितश्च तैः–भगवन्! अकृतपारणक इव परिम्लानदेहो लक्ष्यसे, तस्मात् किं न कृतं पारणकम्? न प्रविष्ट इदानीं तत्र राज्ञो गुणसेनस्य गेहम्? इति। अग्निशर्मतापसेन भणितम्–प्रविष्टोऽहं नरेन्द्रगेहम्, किन्तु स नूनम्–अपटुशरीरो राजा, यत उद्विग्नपरिजनं सर्वमेव तद् मया गेहमवलोकितम्, ततोऽहं तत् तथाविधं द्रष्टुमसहमानः लघ्वेव निर्गत इति। तापसैर्भ-णितम्–कः संदेहः, दृढम्–अपटुशरीरो राजा, अन्यथा कथं तादृश्यां तपस्विजनभक्त्यां भगवतः पारणकं दात्वा स्वयमेव दत्तावधानो न

१ °हि॰ फ

तारिसीए तवस्सिजणभत्तीए भयवओ पारणगं मुणेऊण सयं चेव दत्तावहाणो न होइ ?। अन्नं च-अईव भगवओ उवरि भत्तिबहुमाणो तस्स नरवइस्स, जेण कुलवइसमक्खं बहुयं सब्भूयगुणकित्तणं तेण कयं आसि। अग्गिसम्मतावसेण भणियं-आरोग्गं से हवउ गुरुयणपूयगस्स, किं मम आहारेणं ति। पडिवन्नो मासोववासवयं॥ इओ य राइणा गुणसेणेणं उवसन्तसीसवेयणेणं पुच्छिओ परियणो। अज्ज तस्स महातवस्सिस्स पारणगदियहो, तो सो आगओ, पूइओ वा केणइ न व त्ति ?। तेहिं संलत्तं-महाराय! आगओ आसि, किंतु तुह सीसवेयणाजणिअहिययसंतावपरिचत्तनिययकज्जवावारे परियणे न केणइ संपूइओ पुच्छिओ वा। अमुणियवुत्तन्तो य विचित्ते परियणमवलोइऊण कंचि कालं गमेऊण उव्विग्गो विय निग्गओ रायगेहाओ त्ति। राइणा भणियं-अहो! मे अहन्नया; चुक्को मि महालाभस्स[1], संपत्तो य तवस्सिजणदेहपीडाकरणेण महन्तं अणत्थं ति। एवं विलविऊणं बिइयदियहे पहायसमए चेव गओ तवो-

भवति ?। अन्यच्च-अतीव भगवत उपरि भक्तिबहुमानः तस्य नरपतेः, येन कुलपतिसमक्षं बहुकं सद्भूतगुणकीर्तनं तेन कृतमासीत्। अग्निशर्मतापसेन भणितम्-आरोग्यं तस्य भवतु गुरुजनपूजकस्य, किं मम आहारेण इति प्रतिपन्नो मासोपवासव्रतम्। इतश्च राज्ञा गुणसेनेन उपशान्तशीर्षवेदनेन पृष्टः परिजनः। अद्य तस्य महातपस्विनः पारणकदिवसः, ततः स आगतः, पूजितो वा केनचिद् न वा? इति। तैः संलपितम्-महाराज! आगत आसीत्, किन्तु तव शीर्षवेदनाजनितहृदयसंतापपरित्यक्तनिजकार्यव्यापारे परिजने न संपूजितः, पृष्टो वा। अज्ञातवृत्तान्तश्च विचित्रं तव परिजनमवलोक्य कंचित् कालं गमयित्वा उद्विग्न इव निर्गतो राजगेहादिति। राज्ञा भणितम्-अहो! मम अधन्यता, भ्रष्टोऽस्मि महालाभात्, संप्राप्तश्च तपस्विजनदेहपीडाकरणेन महान्तमनर्थमिति। एवं विलप्य द्वितीयदिवसे प्रभातसमये एव गतस्तपोवनम्। दृष्टाश्च तेन कुलपतिप्रमुखा बहवः तापसाः, लज्जा-विनयावनतोत्तमाङ्गेन प्रणताश्चानेन

१ महालाहस्स क

वणं। दिट्ठा य तेण कुलवइप्पमुहा बहवे तावसा, लज्जा-विणओणयउत्तिमङ्गेण पणमिया य पेणं विहिणा। अहिणन्दिओ य आसीसाए कुलवइप्पमुहेहिं सव्वतावसेहिं। 'उवविससु महाराय ! सागयं ते' भणिओ य कुलवइणा। तओ राया अवणयउत्तिमङ्गो, सविसेसलज्जामन्थरो, विमुक्कदीहनीसासं उवविट्ठो कुलवइस्स पुरओ। तं च तहा विचित्तं रायाणं दट्ठूणं भणियमणेणं-वच्छ ! उव्विग्गो विय लक्खीयसि, ता कहेहि मे उव्वेयकारणं, जइ अकहणीयं न होइ। राइणा भणियं-अत्थि भगवओ वि नाम अकहणीयं। अन्नं च-अकहणीयवत्थुविसउव्विग्गस्स न जुत्तं तवोवणागमणं। कुलवइणा भणियं-साहु वच्छ ! साहु, उचिओ ते विवेगो, ता किं-उव्वेयकारणं ति ?। राइणा भणियं-भगवओ आण त्ति करिय कहीयइ; अन्नहा कहं ईइसं निसंसचरियं कहिउं पारियइ ?। कुलवइणा भणियं वच्छ ! सव्वस्स जणणीभूओ सु होइ तवस्सिजणो। तओ का तं पइ लज्ज त्ति। ता कहेउ भवं, जेण मुणियवुत्तन्तो भविय केणइ उवाएणऽवणेमि तं उव्वेयं ति। राइणा भणियं-भयवं ! जइ एवं, ता सुणसु। एस अग्गिसम्मतावसो पढमं चेय मम मन्दपु-

विधिना। अभिनन्दितश्च आशिषा कुलपतिप्रमुखैः सर्वतापसैः। 'उपविश महाराज ! स्वागतं तव' भणितश्च कुलपतिना। ततो राजा अवनतोत्तमाङ्गः सविशेषलज्जामन्थरः, विमुक्तदीर्घनिःश्वासम्-उपविष्टः कुलपतेः पुरतः। तं च तथा विचित्रं राजानं दृष्ट्वा भणितमनेन-वत्स ! उद्विग्न इव लक्ष्यसे, ततः कथय मम उद्वेगकारणम्, यदि अकथनीयं न भवति। राज्ञा भणितम्-अस्ति भगवतोऽपि नाम अकथनीयम् ?। अन्यच्च-अकथनीयवस्तुविषयोद्विग्नस्य न युक्तं तपोवनागमनम्। कुलपतिना भणितम्-साधु वत्स ! साधु, उचितस्ते विवेकः, ततः किम्-उद्वेगकारणम् ? इति। राज्ञा भणितम्-भगवत आज्ञा इति कृत्वा कथ्यते, अन्यथा कथम्-ईदृशं नृशंसचरितं कथयितुं पार्यते ?। कुलपतिना भणितम्-वत्स ! सर्वस्य जननीभूतः खलु भवति तपस्विजनः। ततः का त्वां प्रति लज्जा इति। तस्मात् कथयतु भवान्, येन ज्ञातवृत्तान्तो भूत्वा केनचिद् उपायेन अपनयामि तम्-उद्वेगमिति। राज्ञा भणितम्-भगवन् ! यद्येवम्,

णस्स, असमिक्खियकारिणो, असरिसजणसरिसायरणनिरयस्स संबन्धिणा निव्वेएण तावसो संवुत्तो। एयस्स पवन्नुत्तमवयस्स वि तं मए असरिसजणायरणं न परिचत्तं ति दढमुव्विग्गो म्हि। कुलवइणा भणियं–वच्छ! जइ एवं, ता अलं संतप्पिएणं, किं कारणं। जइ तुह संबन्धिणा कारणेण तावसो संवुत्तो, ता तुमं चेव इमस्स धम्मपवत्तगो कल्लाणमित्तो त्ति; किमुव्विग्गो सि?। न यावि एण्हिं तुह परलोयभीरुणो, अहिगयधम्मसत्थस्स किंपि असज्जणायरणं संभावेमि। किं वा से कयमियाणिं निवेएहि मे। राइणा भणियं –भयवं! इयाणिं ताव एयं उवणिमन्तिऊण मासपारणयपविट्ठस्स सीसवेयणाभिभूएण पमायओ अणिउत्तपरियणेणं आहारन्तरायकरणेणं कयं से धम्मन्तरायं ति। कुलवइणा भणियं–वच्छ! जं किंचि एयं, न तुमं एत्थ अवरज्झसि। न तिव्ववेयणाभिभूया पुरिसा कज्जमकज्जं वा वियाणन्ति। न य तस्स आहारन्तरायकरणेणं धम्मन्तरायं हवइ, अवि य तवसंपया। ता अलमुव्वेगेणं ति। राइणा भणियं–भयवं! जाव तेण महाणुभावेण मम गेहे आहारग्गहणं न कयं, ताव कहमुव्वेवो अवेइ?। कुलवइणा भणियं–वच्छ! इयाणिं से अवि-

ततः शृणु। एषोऽग्निशर्मतापसः प्रथममेव मम मन्दपुण्यस्य, असमीक्षितकारिणः असदृशजनसदृशाचरणनिरतस्य संबन्धिना निर्वेदेन तापसः संवृत्तः। एतस्य प्रपन्नोत्तमव्रतस्याऽपि तद् मया असदृशजनाचरणं न परित्यक्तमिति दृढम्-उद्विग्नोऽस्मि। कुलपतिना भणितम्-वत्स! यद्येवम्, ततोऽलं संतप्तेन, किं कारणं। यदि तव संबन्धिना कारणेन तापसः संवृत्तः, ततस्त्वमेव अस्य धर्मप्रवर्तकः कल्याणमित्रम्-इति, किम्-उद्विग्नोऽसि? न चाऽपि इदानीं तव परलोकभीरोः, अधिगतधर्मशास्त्रस्य किमपि असज्जनाचरणं संभावयामि। किं वा तत् कृतमिदानीं निवेदय मे। राज्ञा भणितम्-भगवन्! इदानीं तावद् एतम्-उपनिमन्त्र्य मासपारणकप्रविष्टस्य शीर्षवेदनाऽभिभूतेन प्रमादतोऽनियुक्तपरिजनेन आहारान्तरायकरणेन कृतस्तस्य धर्मान्तराय इति। कुलपतिना भणितम्-वत्स! यत् किंचिद् एतत्, न त्वम्-अत्र अपराध्यसि। न तीव्रवेदनाभिभूताः पुरुषाः कार्यमकार्यं वा विजानन्ति। न च तस्य आहारान्तरायकरणेन धर्मान्तरायो

ग्घेण जं पारणगं भविस्सइ, तहिं ते गेहे आहारगहणं करिस्सइ त्ति। तओ कुलवइणा सद्दाविओ अग्गिसम्मतावसो। सबहुमाणं हत्थे गिण्हिऊण भणिओ य णेण–वच्छ! जं तुमं अकयपारणगो निग्गओ नरिन्दगेहाओ, एएणं दढं संतप्पइ राया। कल्लं च एयस्स अईव सीसवेयणा आसि, अओ वेयणापरव्वसेण न तुमं पडियग्घिओ त्ति; न एस अवरज्झइ। भणियं च णेण 'जाव मम गेहे अग्गिसम्मतावसेण आहारगहणं न कयं, न ताव मे उव्वेवो अवेइ'। अओ इण्हिं संपत्तपारणगकालेण भवया अविग्घेण मम वयणाओ नरिन्दबहुमाणओ य एयस्स गेहे पारणगं करियव्वं ति। अग्गिसम्मतावसेण भणियं–भयवं! जं तुब्भे आणवेह। अकारणे संतप्पइ राया, जओ न किंचि मे परलोयविरुद्धमणुचिट्ठियमणेणं। तओ राया 'अहो! से महाणुभावय' त्ति कलिऊण पणमिऊण तवस्सिजणं च कंचि वेलं पज्जुवासिय पविट्ठो नयरं।

भवति, अपि च तप संपदा। ततोऽलम्–उद्वेगेनेति। राज्ञा भणितम्–भगवन्! यावत् तेन महानुभावेन मम गेहे आहारग्रहणं न कृतम्, तावत् कथमुद्वेगोऽपैति?। कुलपतिना भणितम्–वत्स! इदानीं तस्य अविघ्नेन यत् पारणकं भविष्यति, तदा तव गेहे आहारग्रहणं करिष्यतीति। ततः कुलपतिना शब्दायितः अग्निशर्मतापसः। सबहुमानं हस्ते गृहीत्वा भणितश्चानेन–वत्स! यत् त्वम्–अकृतपारणको निर्गतो नरेन्द्रगेहात्, एतेन दृढं संतप्यते राजा। कल्ये चैतस्य अतीव शीर्षवेदना आसीत्, अतो वेदनापरवशेन न त्वं प्रत्यर्घित इति, नैषोऽपराध्यति। भणितं चानेन 'यावद् मम गेहे अग्निशर्मतापसेन आहारग्रहणं न कृतं, न तावद् मम उद्वेगोऽपैति'। अत इदानीं संप्राप्तपारणककालेन भवताऽविघ्नेन मम वचनाद् नरेन्द्रबहुमानतश्च एतस्य गेहे पारणकं कर्तव्यमिति। अग्निशर्मतापसेन भणितम्–भगवन्! यद् यूयम्–आज्ञापयत। अकारणे संतप्यते राजा, यतो न किंचिद् मम परलोकविरुद्धमनुष्ठितमनेन।

१ पडियग्गिओ क

पुणो य कालक्कमेण राइणो विसयसुहमणुहवन्तस्स, अग्गिसम्मस्स य दुक्करं तवचरणविहिं करेन्तस्स समइक्कन्तो मासो त्ति। एत्थन्तरम्मि य संपत्ते पारणगदिवसे निवेइयं से रन्नो विक्खेवागएहि नियपुरिसेहिं। जहा-महाराय! अइविसमपरक्कमगव्वियं, विसमदोणीमुहप्पविट्ठं, अकयपरिरक्खणोवायं अप्पमत्तेण माणभङ्गनरवइणा, इहरहा विसयविणासमवलोइऊण, वीरचरियमवलम्बिय, वीसत्थसुत्तेसु नरिन्दपाइक्केसु, जाए अड्ढरत्तसमए, अत्थमिए रयणिवहूपिययमे तेलोक्कमङ्गलपईवे मियङ्के सयलबलसहिएणमवक्खन्दं दाऊण अइपमत्तं ते विणिज्जियं सेन्नं। संपइ देवो पमाणं ति। तओ राइणा एयं सुदूसहं वयणमायण्णिऊण कोवाणलजलियरत्तलोयणेणं, विसमफुरियाहरेणं, निद्दयकराभिहयधरणिवट्ठेणं अमरिसवसपरिक्खलन्तवयणेणं समाणत्तो परियणो। जहा-देह तुरियं पयाणयपडहं, सज्जेह दुज्जयं करिघलं, पल्लाणेह दप्पुद्धुरं आससाहणं, संजत्तेह धय-मालोवसोहियं सन्द-

तत्तो राजा 'अहो!! तस्य महानुभावता' इति कलयित्वा, प्रणम्य तपस्विजनं च कांचिद् वेलां पर्युपास्य प्रविष्टो नगरम्। पुनश्च कालक्रमेण राज्ञो विषयसुखमनुभवतः, अग्निशर्मणश्च दुष्करं तपश्चरणविधिं कुर्वतः समतिक्रान्तो मास इति। अत्रान्तरे च संप्राप्ते पारणकदिवसे निवेदितं तस्य राज्ञो विक्षेपागतैर्निजकपुरुषैः। यथा-महाराज! अतिविषमपराक्रमगर्वितम्, विषमद्रोणीमुखप्रविष्टम्, अकृतपरिरक्षणोपायम्-अप्रमत्तेन मानभङ्गनरपतिना, इतरथा विषयविनाशमवलोक्य, वीरचरितमवलम्ब्य, विश्वस्तसुप्तेषु नरेन्द्रपदातिषु याते अर्धरात्रसमये अस्तमिते रजनीवधूप्रियतमे त्रैलोक्यमङ्गलप्रदीपे मृगाङ्के सकलबलसहितेन अवस्कन्दं दत्त्वा अतिप्रमत्तं तव विनिर्जितं सैन्यम्। संप्रति देवः प्रमाणमिति। ततो राज्ञा एतत सुदुःसहं वचनमाकर्ण्य कोपानलज्वलितरक्तलोचनेन, विषमस्फुरिताधरेण निर्दयकराभिहतधरणीपृष्ठेन, अमर्षवशपरिस्खलद्वचनेन समाज्ञप्तः परिजनः। यथा-दत्त त्वरितं प्रयाणकपटहम्, सज्जयत दुर्जयं करिबलम्, पर्याणयत दर्पोद्धुर अश्वसाधनम्, संयात्रयत ध्वज-मालोपशोभितं स्यन्दननिवहम्, प्रवर्तयत नानाप्रहरणशालि पदातिसैन्यमिति।

मत्तिराइं, पयट्टाविए नाणापहरणमालिणं पाइक्कसेन्नं ति । तओ नरवइसमाएसाणन्तरमेवायण्णिय पयाणयपडहसद्दं, करिवरविरायन्तमेह-जालं, उब्भियधय-चमर-छत्तसंघायबलायपरियरियं, निसियकरवाल-कोन्तसोयामणिसणाहं, सङ्ख-काहलातूरनिग्घोसगज्जियरवपूरिय-दिसं, अयालदुद्दिणं पिव समन्तओ वियम्भियं नरिन्दसाहणं ति । एत्थन्तरम्मि य रहवरारूढे नरिन्दगुणसेणे, ठाविए पुरओ सलिल-पुण्णे कणयकलसे, पहए जयसिरिसमुप्फालए मङ्गलतूरे, पढन्तेसु विविहमङ्गलाइं वन्दिवन्द्रेसु, अग्गिसम्मतावसो पारणगनिमित्तं पविट्ठो नरिन्दगेहं ति । तओ तम्मि महाजणसमुदए आउलीहूए नरिन्दनिग्गमणनिमित्तं पहाणपरियणे न केणइ समुवलक्खिओ त्ति । तओ कंचि वेलं गमेऊण दरियकरि-तुरयसंघायचमढणभीओ निग्गओ नरवइगेहाओ । एत्थन्तरम्मि य गहियसङ्कुच्छाएहिं, मुणियजोइस-सत्थपरमत्थेहिं भणियं जोइसिएहिं-देव ! पसत्थं मुहुत्तं, निग्गच्छसु त्ति । राइणा भणियं-अज्ज तस्स अग्गिसम्मतावसस्स पारणग-दिवसो. पडिवन्नं च तेण कुलवइवयणाओ मम गेहे आहारगहणं कायव्वं ति । ता आगच्छउ ताव सो महाणुभावो । तओ

ततो नरपतिसमादेशानन्तरमेव आकर्ण्य प्रयाणकपटहशब्दम्, करिवरविराजद्मेघजालम्, उच्छ्रितध्वज-चामर-छत्रसंघातबलाकापरिगतम्, निशितकरवाल-कुन्तसौदामिनीसनाथम्, शङ्ख-काहलातूरनिर्घोषगर्जितरवपूरितदिशम्, अकालदुर्दिनमिव समन्ततो विजृम्भितं नरेन्द्रसाधनमिति । अत्रान्तरे च रथवरारूढे नरेन्द्रगुणसेने, स्थापिते पुरतः सलिलपूर्णे कनककलशे, प्रहते जयश्रीसमुत्फालके मङ्गलतूर्ये, पठत्सु विविधमङ्गलानि वन्दिवृन्देषु, अग्निशर्मतापसः पारणकनिमित्तं प्रविष्टो नरेन्द्रगेहमिति । ततस्तस्मिन् महाजनसमुदये आकुलीभूते नरेन्द्रनिर्गमननिमित्तं प्रधानपरिजने न केनचित् समुपलक्षित इति । ततः कांचिद् वेलां गमयित्वा दृप्तकरि-तुरगसंघातापमर्दभीतो निर्गतो नरपतिगेहात् । अत्रान्तरे च गृहीतशङ्कुच्छायैः, ज्ञातज्योतिश्शास्त्रपरमार्थैः भणितं ज्योतिषिकैः-देव ! प्रशस्तं

१ °ट्ठविए क.

तं कयभोयणविहाण पणमिऊण गमिस्सामो । तओ आसन्नवत्तिणा भणियं कुलपुत्तएण—देव ! सो खु महाणुभावो संपय चेव पविसिऊण दरियकरि-तुरयसंघायचमढणभीओ निग्गओ रायगेहाओ । अज्ज वि य न नयराओ निग्गच्छइ त्ति तक्केमि । तओ एयमायण्णिऊण ससंभन्तो राया पयट्टो तस्स मग्गे, दिट्ठो य णेण नयराओ निग्गच्छन्तो अग्गिसम्मतावसो । तओ ओयरिऊण रहवराओ, भत्तिनिब्भरं निवडिऊण चलणेसु विन्नत्तो सबहुमाणं । भयवं ! करेह पसायं, विणियत्तसु त्ति । अहमभिप्पेए वि गमणे तुह चेवागमणमणुवालेन्तो एत्तियं वेलं ठिओ म्हि, जाव तुमं पविसिऊण मम गेहं अलक्खिओ चेव मे पहाणपरियणेण निग्गओ सि, ता नियत्तसु त्ति । अग्गिसम्मतावसेण भणियं-महाराय ! विइयवुत्तन्तो चेव मे तुमं पइन्नाविसेसस्स; ता अलं ते इमिणा ववसाएणं । सच्चपइन्ना खु तवस्सिणो हवन्ति, निव्विसेसा य लाभालाभेसु । राइणा भणियं-भयवं ! लज्जिओ म्हि इमिणा पमायचरि-

मुहूर्तम्, निर्गच्छेति । राज्ञा भणितम्-अद्य तस्य अग्निशर्मतापसस्य पारणकदिवसः, प्रतिपन्नं च तेन कुलपतिवचनाद् मम गेहे आहारग्रहणं कर्तव्यमिति । तत आगच्छतु तावत् स महानुभावः । ततस्तं कृतभोजनविधानं प्रणम्य गमिष्यामः । तत आसन्नवर्तिना भणितं कुलपुत्रकेण-देव ! स खलु महानुभावः सांप्रतं चैव प्रविश्य दृप्तकरि-तुरगसंघातावमर्दनभीतो निर्गतो राजगेहात् । अद्यापि च न नगराद् निर्गच्छति इति तर्कयामि । तत एतद् आकर्ण्य ससंभ्रान्तो राजा प्रवृत्तस्तस्य मार्गे, दृष्टश्चानेन नगराद् निर्गच्छन् अग्निशर्मतापसः । तत अवतीर्य रथवराद् भक्तिनिर्भरं निपत्य चरणयोर्विज्ञप्तः सबहुमानम् । भगवन् ! कुरुत प्रसादम्, विनिवर्तस्व इति । अहमभिप्रेतेऽपि गमने तवैव आगमनम्-अनुपालयन् एतावतीं वेलां स्थितोऽस्मि, यावत् त्वं प्रविश्य मम गेहम्-अलक्षित एव मम प्रधानपरिजनेन निर्गतोऽसि, ततो निवर्तस्व इति । अग्निशर्मतापसेन भणितम्-महाराज ! विदितवृत्तान्त एव मम त्वं प्रतिज्ञाविशेष-

१ गगतो क

एणं, तुह तिव्वंतवजणियसरीरपीडाओ वि मे अहिया सरीरपीडा, दढं दहइ मं संतावाणलो, पणस्सइ विय मे हिययं, अक्खिप्पइ य मे वाणी, महापावकम्मकारिणं च मन्नेमि अप्पाणं; ता सयलदुहियसत्तबन्धुभूओ, अकारणवच्छलो य भयवं तुमं चेव मे इमस्स दुक्खस्स उवसमोवायं चिन्तेहि। अग्गिसम्मतावसेण चिन्तियं। अहो! से महारायस्स महाणुभावया। अकयपारणगेण मए एत्तियं खिज्जइ त्ति। अहो! से गुरुयणसुस्सूसाणुराओ। ता न जाव मए एयस्स गेहे पारणयं कयं, न ताव एस सत्थो होइ त्ति चिन्तिऊण भणियं च तेण-महाराय! अनिमित्तं ते दुक्खं। तहावि एयस्स इमो उवसमोवाओ। अविग्घेण संपत्ते पारणगदिवसे पुणो वि तुह चेव गेहे अहारगहणं करिस्सामि त्ति पडिवन्नं मए, ता मा संतप्पसु त्ति। तओ धरणिनिहियजाणु-करयलेणं भणियं राइणा-भयवं! सुट्ठु मुणिओ इमस्स दुक्खस्स उवसमोवाओ। अहवा विमलनाणनयणो चेव तवस्सिजणो होइ, किं वा न याणइ त्ति?। ता

स्य, ततोऽलं तवानेन व्यवसायेन। सत्यप्रतिज्ञाः खलु तपस्विनो भवन्ति, निर्विशेषाश्च लाभा-ऽलाभेषुः। राज्ञा भणितम्-भगवन्! लज्जितोऽस्मि अनेन प्रमादचरितेन, तव तीव्रतपोजनितशरीरपीडातोऽपि मम अधिका शरीरपीडा, दृढं दहति मां संतापाऽनलः, प्रणश्यति इव मम हृदयम्, आक्षिप्यते च मम वाणी, महापापकर्मकारिणं च मन्ये आत्मानम्; ततः सकलदुःखितसत्त्वबन्धुभूतः, अकारणवत्सलश्च भगवान् त्वमेव मम अस्य दुःखस्य उपशमोपायं चिन्तय। अग्निशर्मतापसेन चिन्तितम्। अहो! अस्य महाराजस्य महानुभावता। अकृतपारणकेन मया एतावत् खिद्यते इति। अहो! अस्य गुरुजनशुश्रूषानुरागः। ततो न यावद् मया एतस्य गेहे पारणकं कृतम्, न तावद् एष स्वस्थो भवतीति चिन्तयित्वा भणितं च तेन-महाराज! अनिमित्त एव दुःखम्। तथापि एतस्य अयम्-उपशमोपायः। अविघ्नेन संप्राप्ते पारणकदिवसे पुनरपि तवैव गेहे आहारग्रहणं करिष्यामि इति प्रतिपन्नं मया। ततः मा संतप्यस्वेति। ततो धरणीनिहितजानुकरतलेन भणितं राज्ञा-भगवन्! सुष्ठु ज्ञातः अस्य दुःखस्य उपशमोपायः। अथवा विमलज्ञाननयन एव तपस्विजनो भवति,

अणुगिहीओ म्हि । सरिसं इमं तुह अकारणवच्छलयाए । ता गच्छ तुमं तवोवणं । अहं पुण न सक्कुणोमि पच्चग्गपमायकलङ्कदूसिओ भगवन्तं कुलवइमवलोइउं ति । एवं भणिय पणमिऊण य अग्गिसम्मतावसं नियत्तो राया । 'न मए इयाणिं गन्तव्वं' ति कलिऊण विसज्जिओ य तेणं माणभङ्गस्स उवरि विक्खेवो । अग्गिसम्मो वि य गन्तूण तवोवणं, निवेइऊण कुलवइणो जहावित्तं वुत्तंतं, 'वच्छ ! साहु कयं ' ति अहिणन्दिओ य कुलवइणा पवन्नो वयविसेसं ति । अणुदियहं च पवड्ढमाणसंवेगेण राइणा सेविज्जन्तस्स तस्स समइच्छिओ मासो, पत्तो य रन्नो मणोरहसएहिं पारणयदियहो । तम्मि य पारणयदियहे राइणो गुणसेणस्स देवी वसन्तसेणा दारयं पसूय त्ति । निवेइयं च राइणो हरिसवसेण पफुल्लवयणपङ्कयाए सपरितोसं पडिहारीए–महाराय ! देवी वसन्तसेणा तुम्हाणं अब्भुदयनिमित्तं पयाणं भागधेएहिं सुहंसुहेणं दारयं पसूय त्ति । तओ राइणा पुत्तजम्मब्भुदयसंजायरोमञ्चेणं दाऊण पडिहारीए कडय–केऊर–कण्णालङ्कारा- इयं अङ्गाभरणं, दिन्ना समाणत्ती । वसुंधरे ! ममाइससु णं मम वयणाओ जहासन्निहिये पडिहारे । जहा–मोयावेह कालघण्टापओएण

कि वा न जानाति ? इति । ततोऽनुगृहीतोऽस्मि । सदृशं इदं तव अकारणवत्सलतायाः । ततो गच्छ त्वं तपोवनम् । अहं पुनः न शक्नोमि प्रत्यग्रप्रमादकलङ्कदूषितो भगवन्तं कुलपतिमवलोकितुम्-इति । एवं भणित्वा प्रणम्य च अग्निशर्मतापसं निवृत्तो राजा । 'न मया इदानीं गन्तव्यम् ' इति कलयित्वा विसर्जितश्च तेन मानभङ्गस्य उपरि विक्षेपः । अग्निशर्माऽपि च गत्वा तपोवनम्, निवेद्य कुलपतये यथावृत्तं वृत्तान्तम्, ' वत्स ! साधु कृतम् , इति अभिनन्दितश्च कुलपतिना प्रपन्नो व्रतविशेषमिति । अनुदिवसं च प्रवर्ध- मानसंवेगेन राज्ञा सेव्यमानस्य तस्य समतिक्रान्तः मासः , प्राप्तश्च राज्ञो मनोरथशतैः पारणकदिवसः । तस्मिंश्च पारणकदिवसे राज्ञो गुणसेनस्य देवी वसन्तसेना दारकं प्रसूतेति । निवेदितं च राज्ञो हर्षवशेन प्रफुल्लवदनपङ्कजया सपरितोषं प्रतिहार्या–महाराज ! देवी वसन्तसेना युष्माकम्-अभ्युदयनिमित्तम्, प्रजानां भागधेयैः सुखसुखेन दारकं प्रसूतेति । ततो राज्ञा पुत्रजन्माभ्युदयसंजातरोमा-

एणं, गुरु तिव्वतवजणियसरीरपीडाओ वि मे अहिया सरीरपीडा, दढं दहइ मं संतावाणलो, पणस्सइ विय मे हियय़ं, अक्खिप्पइ य मे पाणी, महापावकम्मकारिणं च मन्नेमि अप्पाणं; ता सयलदुहियसत्तबन्धुभूओ, अकारणवच्छलो य भयवं तुमं चेव मे इमस्स दुक्खस्स उवसमोवायं चिन्तेहि। अग्गिसम्मतावसेण चिन्तियं। अहो! से महारायस्स महाणुभावया। अकयपारणगेण मए एत्तियं खिज्जइ त्ति। अहो! से गुरुयणसुस्सूसाणुराओ। ता न जाव मए एयस्स गेहे पारणयं कयं, न ताव एस सत्थो होइ त्ति चिन्तिऊण भणियं च तेण-महाराय! अनिमित्तं ते दुक्खं। तहावि एयस्स इमो उवसमोवाओ। अविग्घेण संपत्ते पारणगदिवसे पुणो वि तुह चेव गेहे अहारगहणं करिस्सामि त्ति पडिवन्नं मए, ता मा संतप्पसु त्ति। तओ धरणिनिहियजाणु-करयलेणं भणियं राइणा- भयवं! सुट्ठु मुणिओ इमस्स दुक्खस्स उवसमोवाओ। अहवा विमलनाणनयणो चेव तवस्सिजणो होइ, किं वा न याणइ त्ति?। ता

स्य। ततोऽलं ममानेन व्यवसायेन। सत्यप्रतिज्ञाः खलु तपस्विनो भवन्ति, निर्विशेषाश्च लाभा-ऽलाभेषु। राज्ञा भणितम्-भगवन्! लज्जितोऽस्मि अनेन प्रमादचरितेन, तव तीव्रतपोजनितशरीरपीडातोऽपि मम अधिका शरीरपीडा, दृढं दहति मां संतापाऽनलः, प्रणश्यति इव मम हृदयम्, आक्षिप्यते च मम वाणी, महापापकर्मकारिणं च मन्ये आत्मानम्; ततः सकलदुःखितसत्त्वबन्धुभूतः, अकारणवत्सलश्च भगवान् त्वमेव मम अस्य दुःखस्य उपशमोपायं चिन्तय। अग्निशर्मतापसेन चिन्तितम्। अहो! अस्य महाराजस्य महानुभावता। अकृतपारणकेन मया एतावत् खिद्यते इति। अहो! अस्य गुरुजनशुश्रूषानुरागः। ततो न यावद् मया एतस्य गेहे पारणकं कृतम्, न तावद् एष स्वस्थो भवतीति चिन्तयित्वा भणितं च तेन-महाराज! अनिमित्तं एव दुःखम्। तथापि एतस्य अयम्-उपशमोपायः। अविघ्नेन संप्राप्ते पारणकदिवसे पुनरपि तवैव गेहे आहारग्रहणं करिष्यामि इति प्रतिपन्नं मया। ततः मा संतप्यस्वेति। ततो धरणीनिहितजानुकरतलेन भणितं राज्ञा-भगवन्! सुष्ठु ज्ञातः अस्य दुःखस्य उपशमोपायः। अथवा विमलज्ञाननयन एव तपस्विजनो भवति,

अणुगिहीओ म्हि । मरिसं इमं तुह अकारणवच्छलयाए । ता गच्छ तुमं तवोवणं । अहं पुण न सक्कुणोमि पच्चग्गपमायकलङ्कदूसिओ भगवन्तं कुलवइमवलोइउं ति । एवं भणिय पणमिऊण य अग्गिसम्मतावसं नियत्तो राया । 'न मए इयाणिं गन्तव्वं' ति कलिऊण विसज्जिओ य तेणं माणभङ्गस्स उवरि विक्खेवो । अग्गिसम्मो विय गन्तूण तवोवणं, निवेइऊण कुलवइणो जहावित्तं वुत्तंतं, 'वच्छ ! साहु कयं ' ति अहिणन्दिओ य कुलवइणा पवन्नो वयविसेसं ति । अणुदियहं च पवड्ढमाणसंवेगेण राइणा सेविज्जन्तस्स तस्स समइच्छिओ मासो, पत्तो य रन्नो मणोरहसएहिं पारणयदियहो । तम्मि य पारणयदियहे राइणो गुणसेणस्स देवी वसन्तसेणा दारयं पसूय त्ति । निवेइयं च राइणो हरिसवसेण पफुल्लवयणपङ्कयाए सपरितोसं पडिहारीए–महाराय ! देवी वसन्तसेणा तुम्हाणं अब्भुदयनिमित्तं पयाणं भागधेएहिं सुहंसुहेणं दारयं पसूय त्ति । तओ राइणा पुत्तजम्मब्भुदयसंजायरोमञ्चेणं दाऊण पडिहारीए कडय–केऊर–कण्णालङ्कारा-इयं अङ्गाभरणं, दिन्ना समाणत्ती । वसुंधरे ! ममाइससु णं मम वयणाओ जहासन्निहिये पडिहारे । जहा–मोयावेह कालघण्टापओएण

किं वा न जानाति ? इति । ततोऽनुगृहीतोऽस्मि । सदृशं इदं तव अकारणवत्सलतायाः । ततो गच्छ त्वं तपोवनम् । अहं पुनः न शक्नोमि प्रत्यग्रप्रमादकलङ्कदूषितो भगवन्तं कुलपतिमवलोकितुम्–इति । एवं भणित्वा प्रणम्य च अग्निशर्मतापसं निवृत्तो राजा । 'न मया इदानीं गन्तव्यम् ' इति कलयित्वा विसर्जितश्च तेन मानभङ्गस्य उपरि विक्षेपः । अग्निशर्माऽपि च गत्वा तपोवनम्, निवेद्य कुलपतये यथावृत्तं वृत्तान्तम्, ' वत्स ! साधु कृतम् , इति अभिनन्दितश्च कुलपतिना प्रपन्नो व्रतविशेषमिति । अनुदिवसं च प्रवर्धमानसंवेगेन राज्ञा सेव्यमानस्य तस्य समतिक्रान्तः मासः , प्राप्तश्च राज्ञो मनोरथशतैः पारणकदिवसः । तस्मिंश्च पारणकदिवसे राज्ञो गुणसेनस्य देवी वसन्तसेना दारकं प्रसूतेति । निवेदितं च राज्ञो हर्षवशेन प्रफुल्लवदनपङ्कजया सपरितोषं प्रतिहार्या–महाराज ! देवी वसन्तसेना युष्माकम्–अभ्युदयनिमित्तम्, प्रजानां भागधेयैः सुखसुखेन दारकं प्रसूतेति । ततो राज्ञा पुत्रजन्माभ्युदयसंजातरोमा-

मम रज्जे सव्वबन्धणाणि, दवावेह घोसणापुव्वयं अणवेक्खियाणुरूवं महादाणं, विसज्जावेह जियसत्तुप्पमुहाणं नरवईणं मम पुत्तजम्मपउत्तिं, निवेएह देवीपुत्तजम्मब्भुदयं पउराणं, कारावेह अयालच्छणभूयं नयरमहूसवं ति। समाइट्ठा य तीए जहाइट्ठं पडिहारा। अणुचिट्ठियं च रायसासणं पडिहारेहिं। अवि य—

कारावियं च तेहिं तूररवुप्पुण्णदसदिसाभोयं। उब्भामिएक्ककरयलनच्चन्तविलासिणिसमूहं ॥
अन्तेउरियाहीरन्तपुण्णवत्तुत्तरीयवरपोत्तं[1]। सविसेसपसाहियसंमिलन्तरामायणाइण्णं ॥
पिट्ठागयमुट्ठिपहारभीरुरामाविमुक्कसिक्कारं। मयवसविलासिणीजणनच्चाविज्जन्तकञ्चुइयं ॥
मुच्चन्तकरप्फालियतालायरमुरयमहुरनिग्घोसं। दाणपरितुट्ठबहुबन्दिवन्द्रउग्घुट्ठजयसद्दं ॥

थेन दत्त्वा प्रतिहार्यै कटक-केयूर-कर्णालङ्कारादिकम्-अङ्गाभरणम्, दत्ता समाज्ञप्तिः। वसुंधरे! समादिश मम वचनाद् यथासंनिहितान् प्रतीहारान्, यथा-मोचयत कालघण्टाप्रयोगेण मम राज्ये सर्वबन्धनानि, दापयत घोषणापूर्वकम्-अनपेक्षितानुरूपं महादानम्, विसर्जयत जितशत्रुप्रमुखानां नरपतीनां मम पुत्रजन्मप्रवृत्तिम्, निवेदयत देवीपुत्रजन्माभ्युदयं पौराणाम्, कारयत अकालक्षणभूतं नगरमहोत्सवमिति। समादिष्टाश्च तया यथादिष्टं प्रतीहाराः। अनुचेष्टितं च राजशासनं प्रतीहारैः। अपि च—

कारितं च तैः तूर्यरवउत्पन्नदशदिशाभोगम्। उद्भ्रामितैककरतलनृत्यमानविलासिनीसमूहम् ॥
अन्तःपुरिकाह्रियमाणपूर्णपात्रोत्तरीयवरपोतम् (?)। सविशेषप्रसाधितसम्मीलद्रामाजनाकीर्णम् ॥
पृष्ठागतमुष्टिप्रहारभीरुरामाविमुक्तसीत्कारम्। मदवशविलासिनीजननर्त्यमानकञ्चुकिकम् ॥

१ पुण्णवत्तुत्त० रा० ग

नच्चन्तमडहग्गामणचेडीहासिज्जमाणनरनाहं । वद्धावाणयनिवहं वद्धावणयं मणभिरामं ॥

पयत्तो य वसन्तउरे नयरे महामहूसवो। एवंविहे य देवीपुत्तजम्मब्भुदयाणन्दिए महापमत्ते सह राइणा रायपरियणे अग्गिसम्मतावसो पारणगनिमित्तं रायउलं पविसिऊण वयणमेत्तेणावि केणइ अकयपडिवत्ती असुहकम्मोदएणं अट्टज्झाणदूसियमणो लहुं चेव निग्गओ। चिन्तियं च णेणं–अहो! से राइणो आबालभावओ चेव असरिसो ममोवरि वेराणुबन्धो त्ति। पेच्छह से अइणिगूढायारमाचरियं, जेण तं तहा मम समक्खं मणाणुकूलं जंपिय करणेण विवरीयमायरइ त्ति चिन्तयन्तो सो निग्गओ नयराओ। एत्थन्तरम्मि य अन्नाणदोसेणं अभावियपरमत्थमग्गत्तणेण य गहिओ कसाएहिं, अवगया से परलोयवासणा, पणट्ठा धम्मसद्धा, समागया सयलदुक्खतरुबीयभूया अमेत्ती, जाया य देहपीडाकरी अतीव बुभुक्खा। आकरिसिओ बुभुक्खाए। तओ—

धूयमानकरास्फालिततालादरमुरजमधुरनिर्घोषम् । दानपरितुष्टबहुबन्दिवृन्दउद्घुष्टजयशब्दम् ॥
नृत्यमानब्धुयामनचेटीहास्यमाननरनाथम् । वद्धाऽऽपानकनिवहं वर्धापनकं मनोऽभिरामम् ॥

प्रवृत्तश्च वसन्तपुरे नगरे महामहोत्सवः। एवंविधे च देवीपुत्रजन्माभ्युदयानन्दिते महाप्रमत्ते सह राज्ञा राजपरिजने अग्निशर्मतापसः पारणकनिमित्तं राजकुलं प्रविश्य वचनमात्रेणाऽपि केनाऽपि अकृतप्रतिपत्तिः अशुभकर्मोदयेन आर्तध्यानदूषितमना लघ्वेव निर्गतः। चिन्तितं चानेन–अहो! तस्य राज्ञ आबालभावात् चैव असदृशो ममोपरि वैरानुबन्ध इति। प्रेक्षध्वं तस्य अतिनिगूढाचारमाचरितम्, येन तत् तथा मम समक्षं मनोऽनुकूलं कथयित्वा करणेन विपरीतमाचरतीति चिन्तयन् स निर्गतो नगरात्। अत्रान्तरे च अज्ञानदोषेण अभावितपरमार्थमार्गत्वेन च गृहीतः कषायैः, अपगता तस्य परलोकवासना, प्रनष्टा धर्मश्रद्धा, समागता सकलदुःखतरुबीजभूता अमैत्री, जाता च देहपीडाकरी अतीव बुभुक्षा। आकृष्टो बुभुक्षया। ततः—

पढमपरीसहवइएण तेण अन्नाणकोहवसएणं। घोरं नियाणमेयं पडिवन्नं मूढहियएणं ॥
जइ होज्ज इमस्स फलं मए सुचिण्णस्स वयविसेसस्स। ता एयस्स वहाए पइजम्मं होज्ज मे जम्मो ॥
न कुणइ पणईण पियं जो पुरिसो विप्पियं च सत्तूणं। किं तस्स जणणिजोव्वणविउडणमेत्तेण जम्मेणं ? ॥
सत्तू य एस राया मम सिसुभावाउ चेव पावो त्ति। अवराहमन्तरेण वि, करेमि तो विप्पियमिमस्स ॥
इय काऊण नियाणं अप्पडिकन्तेण तस्स ठाणस्स। अह भावियं सुबहुसो कोहाणलजलियचित्तेण ॥

एत्थन्तरम्मि पत्तो एसो तवोवणं। अणेयवियप्पजणियकुचिन्तासंधुक्कियपवड्ढमाणकोहाणलो य कुलवइं सेसतावसे य परिहरिऊण अलक्खिओ चेव गओ सहयारवीहियं, उवविट्ठो य विमलसिलाविणिम्मिए चाउरन्तपीढे त्ति। अणुसयवसेण पुणो वि चिन्तिउमाढो। अहो! से राइणो ममोवरि पडिणीयभावो। कहं सव्वतावसमज्झे अहं से ओहसणिज्जो त्ति ?। जेण मे पइन्नाविसेसं नाऊण

प्रथमपरीषहपतितेन तेन अज्ञान-क्रोधवशगेन। घोरं निदानमेतत् प्रतिपन्नं मूढहृदयेन ॥
यदि भवेद् अस्य फलं मया सुचीर्णस्य व्रतविशेषस्य। तस्माद् एतस्य वधाय प्रतिजन्म भवतु मम जन्म ॥
न करोति प्रणयिनां प्रियम्, यः पुरुषः विप्रियं च शत्रूणाम्। किं तस्य जननीयौवनविकुट्टनमात्रेण जन्मना ? ॥
शत्रुश्चैष राजा मम शिशुभावात् चैव पाप इति। अपराधमन्तरेणाऽपि करोमि ततः विप्रियमस्य ॥
इति कृत्वा निदानम्–अप्रतिक्रान्तेन तस्य स्थानस्य। अथ भावितं सुबहुशः क्रोधानलज्वलितचित्तेन ॥

अत्रान्तरे प्राप्त एष तपोवनम्, अनेकविकल्पजनितकुचिन्तासंदीप्तप्रवर्धमानक्रोधानलश्च कुलपतिम्, शेषतापसांश्च परिहृत्य अलक्षित एव गतः सहकारवीथिकाम्, उपविष्टश्च विमलशिलाविनिर्मिते चतुरन्तपीठे इति। अनुशयवशेन पुनरपि चिन्तयितुमारब्धः–

निगडियहुलो तहा तहोवणिमन्तिय असंपाडणेण पारणयस्स किल मं खलीकरेइ त्ति। तं मूढो खु सो राया किं मे एयानत्थगयस्स खलीकीयइ। तहा अणाहाणं, दुब्बलाणं, परपरिहूयाणं च सत्ताणं कयन्तेणेव विणिवाइयाणं जा खलियारणा, न सा माणिणो माणमापूरेइ त्ति, विसेसओ समसत्तु-मित्ताणं परलोयवावारनिरयाणं तवस्सीणं ति। अहवा अपरिचत्ताहारमेत्तसङ्गस्स मे एद्दहमेत्ता कयत्थण त्ति। ता अलं मे जावज्जीवं चेव परिहवनिमित्तेणं आहारेणं ति गहियं जावज्जीवियं महोववासव्वयं॥ एत्थन्तरम्मि य परिचत्तनियवावारो अणुहज्झाणदूसियमणो, तवपरिक्खीणदेहो, दिट्ठो तत्थ तावसेहिं। भणियं च तेहिं-भयवं! अइपरिक्खीणदेहो, असंपावियकुसुमविलेवणोवयारो लक्खिज्जसि, ता किं इयाणिं पि ते न संजायं पारणयं ति?। अग्गिसम्मतावसेण भणियं-'न संजायं' ति। तावसेहिं भणियं-'कहं न संजायं'? किं न पविट्ठो तस्स राइणो गुणसेणस्स गेहं?। अग्गिसम्मतावसेण भणियं-'पविट्ठो'। तावसेहिं

महो! तस्य राज्ञो ममोपरि प्रत्यनीकभावः। कथं सर्वतापसमध्ये अहं तस्य उपहसनीय इति?। येन मम प्रतिज्ञाविशेषं ज्ञात्वा निहतिपहुलः, तथा तथा उपनिमन्त्र्य असंपादनेन पारणकस्य किल मां खलीकरोति इति। तद् मूढः खलु स राजा किं मम एतद्विस्थागतस्य खलीकरोति। तथा अनाथानाम्, दुर्बलानाम्, परपरिभूतानां च सत्त्वानां कृतान्तेनेव विनिपातितानां या खलीकारणा, न सा मानिनो मानमापूरयति इति, विशेषतः समशत्रु-मित्राणां परलोकव्यापारनिरतानां तपस्विनामिति। अथवा अपरित्यक्ताहारमात्रसंगस्य मम एतावन्मात्रा कदर्थनेति, ततोऽलं मम यावज्जीवमेव परिभवनिमित्तेन आहारेणेति गृहीतं यावज्जीवितं महोपवासव्रतम्॥ अत्रान्तरे च परित्यक्तनिजव्यापारः, अशुभध्यानदूषितमनाः, तपःपरिक्षीणदेहः, दृष्टस्तत्र तापसैः। भणितं च तैः-भगवन्! अतिपरिक्षीणदेहः, असंप्राप्तकुसुमविलेपनोपचारो लक्ष्यसे, ततः किमिदानीमपि तव न संजातं पारणकम्-इति?। अग्निशर्मतापसेन भणितम्—'न संजातम्' इति। तापसैर्भणितम्-'कथं न संजातम्? किं न प्रविष्टस्तस्य राज्ञो गुणसेनस्य गेहम्?। अग्निशर्मतापसेन भणितम्-

भणियं–'ता कहं ते न संजायं' ति ?। तेण भणियं–बालभावाओ चेव मे सो राया अणवरद्धवेरिओ, खलियारिओ अहं तेण पुव्विं। मए पुण न जाणिओ, अवगओ से इयाणिं वेराणुबन्धो। विणीओ विव लक्खिज्जइ, जाव मिच्छाविणीयस्स न से वेराणुबन्धो अवेइ; जेणोवहासबुद्धीए मं उवणिमन्तिऊणं अणज्जविलसिएणं चेव तेहिं तेहिं मायापयारेहिं चेव किल मं परिहवइ त्ति। अज्जं च तेण वियाणिऊण मम पारणगदिवसं सहसा चेव काराविओ पमोओ। तओ अहं पविसिऊणं रायगेहं अबहुमाणिओ चेव मुणियनरिन्दपरिवाराभिप्पाओ लहुं चेव निग्गओ त्ति। तओ तावसेहिं भणियं–भयवं! न एवं तवस्सिजणवच्छले नरिन्दगुणसेणे संभावियइ, अहवा विचित्तसन्धिणो हि पुरिसा हवन्ति, किं वा न संभावियइ? नत्थि अविसओ कसायाणं ति भणिऊण निवेइयं तेहिं अच्चुव्विग्गेहिं कुलवइणो। जहा–भयवं! न तस्स अग्गिसम्मतावसस्स इमिणा वुत्तन्तेण संपयं पि पारणयं संवुत्तं ति। तओ ससंभन्तो तुरियमागओ अग्गिसम्मसमीवं कुलवई। संपूइओ य तेण अग्गिसम्मेण जहाणुरूवेणोवयारेणं। तओ तेण भणियं–वच्छ! कहमियाणिं पि ते न संजायं पारणयं ति?। अहो!

'प्रविष्टः'। तापसैर्भणितम्–'ततः कथं तव न संजातम्' इति?। तेन भणितम्–बालभावादेव मम स राजा अनपराद्धवैरिकः, खलीकारितश्चाहं तेन पूर्वम्। मया पुनर्न ज्ञातः, अपगतस्तस्य इदानीं वैरानुबन्धः। विनीत इव लक्ष्यते, यावद् मिथ्याविनीतस्य न तस्य वैरानुबन्धः अपैति, येनोपहासबुद्ध्या माम्–उपनिमन्त्र्य अनार्यविलसितेनैव तैः तैः मायाप्रकारैरेव किल मां परिभवतीति। अद्य च तेन विज्ञाय मम पारणकदिवसं सहसा एव कारितः प्रमोदः। ततोऽहं प्रविश्य राजगेहम्, अबहुमानित एव ज्ञातनरेन्द्रपरिवाराभिप्रायः लघ्वेव निर्गत इति। ततस्तापसैर्भणितम्–भगवन्! नैव तपस्विजनवत्सले नरेन्द्रगुणसेने संभाव्यते, अथवा विचित्रसंधयो हि पुरुषा भवन्ति, किं वा न संभाव्यते?। नास्ति अविषयः कषायाणामिति भणित्वा निवेदितं तैरत्युद्विग्नैः कुलपतये। यथा–भगवन्! न तस्य अग्निशर्मतापसस्य अनेन वृत्तान्तेन सांप्रतमपि पारणकं संवृत्तमिति। ततः ससंभ्रान्तः त्वरितमागतः अग्निशर्मसमीपं कुलपतिः, संपूजितश्च

से असरिससमायरणं राइणो गुणसेणस्स। अग्गिसम्मतावसेण भणियं–भयवं! पमाइणो चेव रायाणो हवन्ति, को वा तस्स दोसो? मम चेवापरिचत्ताहारमेत्तसङ्गस्स एस दोसो, जेण तस्स वि गेहं पविसामि त्ति। परिचत्तो य मए संपयं जावज्जीवाए चेव सयलपरिहवबीयभूओ एद्दहमेत्तो वि सङ्गो। अओ विन्नवेमि भयवन्तं एयम्मि अत्थे; नाहमन्नहा आणवेयव्वो त्ति। कुलवइणा भणियं–वच्छ! जइ परिचत्तो आहारो, गओ इयाणिं कालो आणाए। सच्चपइन्ना खु तवस्सिणो हवन्ति। किं तु तुमए नरिन्दस्स उवरिं कोवो न कायव्वो। जओ—

"सव्वं पुव्वकयाणं कम्माणं पावए फलविवागं। अवराहेसु गुणेसु य निमित्तमित्तं परो होइ"॥

एवमणुसासिऊणं पडियारगे तावसे निरूविय गओ कुलवई। इओ य राइणा गुणसेणेणं तहा अयालच्छणसोक्खमणुह-

---

तेन अग्निशर्मणा यथानुरूपेणोपचारेण। ततस्तेन भणितम्–वत्स! कथमिदानीमपि तव न संजातं पारणकम्–इति?। अहो! तस्य असदृशसमाचरणं राज्ञो गुणसेनस्य। अग्निशर्मतापसेन भणितम्–भगवन्! प्रमादिन एव राजानो भवन्ति, को वा तस्य दोषः? मम एव अपरित्यक्ताहारमात्रसंगस्य एष दोषः, येन तस्यापि गेहं प्रविशामि इति। परित्यक्तश्च मया साम्प्रतं यावज्जीवमेव सकलपरिभवबीजभूत एतावन्मात्रोऽपि संगः। अतो विज्ञपयामि भगवन्तम्–एतस्मिन्नर्थे; नाहमन्यथा आज्ञापयितव्य इति। कुलपतिना भणितम्–वत्स! यदि परित्यक्त आहारः, गत इदानीं काल आज्ञायाः। सत्यप्रतिज्ञाः खलु तपस्विनो भवन्ति। किं [1] त्वया नरेन्द्रस्य उपरि कोपो न कर्तव्यः। यतः—

सर्वं पूर्वकृतानां कर्मणां प्राप्नोति फलविपाकम्। अपराधेषु गुणेषु च निमित्तमात्रं परो भवति॥

---

1 तु क ख

भणियं-'ता कहं ते न संजायं' ति ?। तेण भणियं-बालभावाओ चेव मे सो राया अणवरद्धवेरिओ, खलियारिओ अहं तेण पुव्विं। मए पुण न जाणिओ, अवगओ से इयाणिं वेराणुबन्धो। विणीओ विव लक्खिज्जइ, जाव मिच्छाविणीयस्स न से वेराणुबन्धो अवेइ; जेणोवहासबुद्धीए मं उवणिमन्तिऊणं अणज्जविलसिएणं चेव तेहिं तेहिं मायापयारेहिं चेव किल मं परिहवइ त्ति। अज्जं च तेण वियाणिऊण मम पारणगदिवसं सहसा चेव काराविओ पमोओ। तओ अहं पविसिऊणं रायगेहं अबहुमाणिओ चेव मुणियनरिन्दपरिवाराभिप्पाओ लहुं चेव निग्गओ त्ति। तओ तावसेहिं भणियं-भयवं! न एवं तवस्सिजणवच्छले नरिन्दगुणसेणे संभावियइ, अहवा विचित्तसन्धिणो हि पुरिसा हवन्ति, किं वा न संभावियइ? नत्थि अविसओ कसायाणं ति भणिऊण निवेइयं तेहिं अच्चुव्विग्गेहिं कुलवइणो। जहा-भयवं! न तस्स अग्गिसम्मतावसस्स इमिणा वुत्तन्तेण संपयं पि पारणयं संवुत्तं ति। तओ ससंभन्तो तुरियमागओ अग्गिसम्मसमीवं कुलवई। संपूइओ य तेण अग्गिसम्मेण जहाणुरूवेणोवयारेणं। तओ तेण भणियं-वच्छ! कहमियाणिं पि ते न संजायं पारणयं ति?। अहो!

'प्रविष्टः'। तापसैर्भणितम्-'ततः कथं तव न संजातम्' इति?। तेन भणितम्-बालभावादेव मम स राजा अनपराद्धवैरिकः, खलीकारितश्चाहं तेन पूर्वम्। मया पुनर्न ज्ञातः, अवगतस्तस्य इदानीं वैरानुबन्धः। विनीत इव लक्ष्यते, यावद् मिथ्याविनीतस्य न तस्य वैरानुबन्धः अपैति, येनोपहासबुद्ध्या माम्-उपनिमन्त्र्य अनार्यविलसितेनेव तैः तैः मायाप्रकारैरेव किल मां परिभवतीति। अद्य च तेन विज्ञाय मम पारणकदिवसं सहसा एव कारितः प्रमोदः। ततोऽहं प्रविश्य राजगेहम्, अबहुमानित एव ज्ञातनरेन्द्रपरिवाराभिप्रायः लघ्वेव निर्गत इति। ततस्तापसैर्भणितम्-भगवन्! नैवं तपस्विजनवत्सले नरेन्द्रगुणसेने संभाव्यते, अथवा विचित्रसंधयो हि पुरुषा भवन्ति, किं वा न संभाव्यते?। नास्ति अविषयः कषायाणामिति भणित्वा निवेदितं तैरत्युद्विग्नैः कुलपतये। यथा-भगवन्! न तस्य अग्निशर्मतापसस्य अनेन वृत्तान्तेन सांप्रतमपि पारणकं संवृत्तमिति। ततःससंभ्रान्तः त्वरितमागतः अग्निशर्मसमीपं कुलपतिः, संपूजितश्च

से असरिसममायरणं राइणो गुणसेणस्स । अग्गिसम्मतावसेण भणियं–भयवं ! पमाइणो चेव रायाणो हवन्ति, को वा तस्स दोसो ? मम चेवापरिचत्ताहारमेत्तसङ्गस्स एस दोसो, जेण तस्स वि गेहं पविसामि त्ति । परिचत्तो य मए संपयं जावज्जीवाए चेव सयलपरिहवबीयभूओ एद्दहमेत्तो वि सङ्गो । अओ विन्नवेमि भयवन्तं एयम्मि अत्थे; नाहमन्नहा आणवेयव्वो त्ति । कुलवइणा भणियं–वच्छ ! जइ परिचत्तो आहारो, गओ इयाणिं कालो आणाए । सच्चपइन्ना खु तवस्सिणो हवन्ति । किं तु तुमए नरिन्दस्स उवरिं कोवो न कायव्वो । जओ—

"सव्वं पुव्वकयाणं कम्माणं पावए फलविवागं । अवराहेसु गुणेसु य निमित्तमित्तं परो होइ" ॥

एवमणुसासिऊणं पडियारगे तावसे निरूविय गओ कुलवई । इओ य राइणा गुणसेणेणं तहा अयालच्छणसोक्खमणुह-

---

तेन अग्निशर्मणा यथानुरूपंणोपचारेण । ततस्तेन भणितम्–वत्स ! कथमिदानीमपि तव न संजातं पारणकम्–इति ? । अहो ! तस्य असदृशमाचरणं राज्ञो गुणसेनस्य । अग्निशर्मतापसेन भणितम्–भगवन् ! प्रमादिन एव राजानो भवन्ति, को वा तस्य दोषः ? मम एव अपरित्यक्ताहारमात्रसंगस्य एष दोषः, येन तस्यापि गेहं प्रविशामि इति । परित्यक्तश्च मया साम्प्रतं यावज्जीवमेव सकलपरिभवबीजभूत एतावन्मात्रोऽपि संगः । अतो विज्ञपयामि भगवन्तम्–एतस्मिन्नर्थे; नाहमन्यथा आज्ञापयितव्य इति । कुलपतिना भणितम्–वत्स ! यदि परित्यक्त आहारः, गत इदानीं काल आज्ञायाः । सत्यप्रतिज्ञाः खलु तपस्विनो भवन्ति । किं तु त्वया नरेन्द्रस्य उपरि कोपो न कर्तव्यः । यतः—

सर्वं पूर्वकृतानां कर्मणां प्राप्नोति फलविपाकम् । अपराधेषु गुणेषु च निमित्तमात्रं परो भवति ॥

---

१ गओ क ग

वन्ते परियणे अइक्कन्ताए पारणगवेलाए सुमरियं, जहा पारणयदिवसो खु अज्ज तस्स महातवस्सिस्स । अहो ! मे अहन्नया, न संपन्नं चेव महातवस्सिस्स पारणयं ति तक्केमि । पुच्छिओ य णेण जहासन्निहिओ परियणो । किं सो महाणुभावो तावसो अज्ज इहागओ न य त्ति ? । तओ तेण निउणं गवेसिऊणं निवेइयं–देव ! आगओ आसि, किं तु देवीपुत्तजम्मब्भुदयाहिणन्दिए अइपमत्ते परियणे न केणइ उवचरिओ त्ति; तओ लहुं चेव निग्गओ । राइणा भणियं–अहो ! मे पावपरिणई । तस्स महातवस्सिस्स धम्मन्तरायकरणेणं देवीपुत्तजम्मब्भुययं पि आवयं चेव समत्थेमि । सव्वहा न मन्दपुण्णाणं गेहेसु वसुहारा पडन्ति । न य पमायदोसदूसिओ अहं उदन्तनिमित्तं पि से पारेमि मुहमवलोइउं । ता गच्छ, भो सोमदेवपुरोहिय ! ममाविन्नायपरियणभावो चेव गवेसिऊण तस्स महातवस्सिस्स वुत्तन्तं 'किं तेण ववसियं ?' ति लहुं निवेएहि; आसङ्कइ विय मे हिययं । एवं च समाणत्तो सोमदेवपुरोहिओ गओ तवोवणं ।

एवमनुशास्य प्रतिचारकान् तापसान् निरूप्य गतः कुलपतिः । इतश्च राज्ञा गुणसेनेन तथा अकालक्षणसौख्यमनुभवति परिजने अतिक्रान्तायां पारणकवेलायां स्मृतम्, यथा पारणकदिवसः खलु अद्य तस्य महातपस्विनः । अहो ! मम अधन्यता, न संपन्नमेव महातपस्विनः पारणकमिति तर्कयामि । पृष्टश्चानेन यथासंनिहितः परिजनः । किं स महानुभावः तापसः अद्य इह आगतो नवा इति ? । ततस्तेन निपुणं गवेषयित्वा निवेदितम्–देव ! आगत आसीत्, किं तु देवीपुत्रजन्माभ्युदयाभिनन्दिते अतिप्रमत्ते परिजने न केनचिद् उपचरित इति; ततो लघ्वेव निर्गतः । राज्ञा भणितम्–अहो ! मम पापपरिणतिः । तस्य महातपस्विनो धर्मान्तरायकरणेन देवीपुत्रजन्माभ्युदयमपि आपदं चैव समर्थयामि । सर्वथा न मन्दपुण्यानां गेहेषु वसुधाराः पतन्ति । न च प्रमाददोषदूषितः अहम्–उदन्तनिमित्तमपि तस्य पारयामि मुखमवलोकितुम् । ततो गच्छ भोः सोमदेवपुरोहित ! ममाऽविज्ञातपरिजनभाव एव गवेषयित्वा तस्य महातपस्विनो वृत्तान्तम् 'किं तेन व्यवसितम् ?' इति लघु निवेदय; आशङ्कते इव मम हृदयम् । एवं च समाज्ञप्तः सोमदेवपुरोहितो

दिट्ठो तेण वहुतवस्सिजणपरियारिओ, गिरिणईतडासन्ननिविट्ठमण्डवगओ, दीहरकुसरइयसत्थरोवविट्ठो, असरिसजसाऽऽरद्धरायकहावावडो अग्गिसम्मतावसो त्ति। पणमिओ विणओणयउत्तिमङ्गेणं सोमदेवेणं। तेणं चिय आसीसापुव्वयं 'सागयं' ति भणिऊण 'उवविसु' त्ति आइट्ठो। उवविट्ठो सोमदेवपुरोहिओ। भणियं च णेण–भयवं! अइपरिक्खीणदेहो लक्खिज्जसि, ता किमेयं ति?। अग्गिसम्मतावसेण भणियं–निरीहाणं, अन्नओ समासाइयवित्तीणं अङ्गं चेव किसं तवस्सीणं ति। सोमदेवेण भणियं–एवं एयं, निरीहा चेव तवस्सिणो हवन्ति; किं तु धण–धन्न–हिरण्ण–सुवण्ण–मणि–मोत्तिय–प्पवाल–दुप्पय–चउप्पएसु, न उण धम्म–कओवयारगे आहारमेत्ते वि। न य ईइसा एत्थ लोया, जे तुमए वि सरिसाणं मुत्तिमग्गपवन्नाणं, अविसेसमत्तु–मित्ताणं, समतण–मणि–मुत्त–कञ्चणाणं, संसारजलहिपोयाणं आहारमेत्तं पि न देन्ति त्ति। अग्गिसम्मतावसेण भणियं–सच्चमेयं, न एयारिसा एत्थ लोया मोत्तूण नरिन्दगुणसेणं ति। सोमदेवेण भणियं–भयवं! किं कयं नरिन्दगुणसेणेण?। धम्मपरो खु सो राया सुणीयइ त्ति। अग्गिसम्मतावसेण भ-

---

गतस्तपोवनम्। दृष्टस्तेन बहुतपस्विजनपरिवारितः, गिरिनदीतटाऽऽसन्ननिविष्टमण्डपगतः, दीर्घकुशरचितस्रस्तरोपविष्टः, असदृशयशाऽऽरब्धराजकथाव्यापृतः अग्निशर्मतापस इति। प्रणतः विनयावनतोत्तमाङ्गेन सोमदेवेन। तेन एव आशीःपूर्वकम् 'स्वागतम्' इति भणित्वा 'उपविश' इति आदिष्टः। उपविष्टः सोमदेवपुरोहितः। भणितं चानेन–भगवन्! अतिपरिक्षीणदेहो लक्ष्यसे, ततः किमेतद् इति?। अग्निशर्मतापसेन भणितम्–निरीहाणाम्, अन्यतः समासादितवृत्तीनाम्–अङ्गमेव कृशं तपस्विनाम्–इति। सोमदेवेन भणितम्–एवमेतत्, निरीहा एव तपस्विनो भवन्ति, किं तु धन–धान्य–हिरण्य–सुवर्ण–मणि–मौक्तिक–प्रवाल–द्विपद–चतुष्पदेषु, न पुनः धर्म–कार्योपकारके आहारमात्रेऽपि। न च ईदृशा अत्र लोकाः, ये युष्माकमपि सदृशानां मुक्तिमार्गप्रपन्नानाम्, अविशेषशत्रु–मित्राणाम्, समतृण–मणि–मुक्ता–काञ्चनानाम्, संसारजलधिपोतानाम्–आहारमात्रमपि न ददति इति। अग्निशर्मतापसेन भणितम्–सत्यमेतत्, न एतादृशा

णियं-को अन्नो धम्मपरो, जो विणिज्जियनियमण्डलो वि तवस्सिजणं पसज्झं वावाएइ त्ति। सोमदेवेण चिन्तियं-परिकुविओ खु एसो तावसो। जहा य दीहरकुसरइयसत्थरोवविट्ठो लक्खिज्जइ, तहा नरिन्दनिव्वेएणं चेवाणेण पडिवन्नमणसणं भवे। पुच्छिज्जन्तो य एसो असोयव्वं सामिपरिवायं गेण्हइ। ता अन्नओ चेव उवलहिय वुत्तन्तं सामिणो निवेएमि त्ति। पणमिऊण तं निग्गओ सोमदेवो। पुच्छिओ य णेणं कुसकुसुमवावडग्गहत्थो, अभिसेयकामो, गिरिनइं समोयरन्तो तावसो। भयवं! किं पडिवन्नं अग्गिसम्मतावसेण?। तेण वि य बाहजलभरियमन्थरनयणेणं सवित्थरमाइक्खियं तयणुट्ठाणं। गओ सोमदेवो, निवेइयं च णेणं जहोवलद्धं राइणो। तओ राया अहिययरजायनिव्वेओ, चिन्ताभारनिस्सहं अङ्गं धरमाणो, सयलन्तेउर-प्पहाणपरियणपरिवारिओ पाइक्को चेव अग्गिसम्मपसायणनिमित्तं पयट्टो तवोवणं। संपत्तो रायहंसो व्व कलहंसियपरिवारिओ तवोवणासन्नं विच्छिण्णं गिरिनइपुलिणं। एत्थन्तरम्मि य

अत्र लोका मुक्तया नरेन्द्रगुणसेनम्-इति। सोमदेवेन भणितम्-भगवन्! किं कृतं नरेन्द्रगुणसेनेन? धर्मपरः खलु [redacted] राजा श्रूयते इति। अग्निशर्मतापसेन भणितम्-कोऽन्यो धर्मपरः, यो विनिर्जितनिजमण्डलोऽपि तपस्विजनं प्रसह्य व्यापादयति इति। सोमदेवेन चिन्तितम्-परिकुपितः खलु एष तापसः। यथा च दीर्घकुशरचितस्रस्तरोपविष्टो लक्ष्यते, तथा नरेन्द्रनिर्वेदेन एव अनेन प्रतिपन्नम्-अनशनं भवेत्। पृच्छ्यमानश्च एष अश्रोतव्यं स्वामिपरिवादं गृह्णाति। ततोऽन्यत एव उपलभ्य वृत्तान्तं स्वामिने निवेदयामि इति। प्रणम्य तं निर्गतः सोमदेवः। पृष्टश्च अनेन कुशकुसुमव्यापृताग्रहस्तः, अभिषेककामः, गिरिणदीं समवतरन् तापसः। भगवन्! किं प्रतिपन्नम्-अग्निशर्मतापसेन?। तेनाऽपि च वाष्पजलभृतमन्थरनयनेन सविस्तरम्-आख्यातं तदनुष्ठानम्। गतः सोमदेवः, निवेदितं च तेन यथोपलब्धं राज्ञे। ततो राजा अधिकतरजातनिर्वेदः, चिन्ताभारनिस्सहम्-अङ्गं धरन्, सकलान्तःपुर-प्रधानपरिजनपरिवारितः पदातिरेव अग्निशर्मप्रत्यायननिमित्तं प्रवृत्तस्तपोवनम्। संप्राप्तो राजहंस इव कलहंसिकापरिवारितः तपोवनासन्नं विस्तीर्णं गिरिणदीपुलि-

मुणियनरिन्दागमणेणं, पफुल्लवयणपङ्कएणं राइणो आगमणमग्गिसम्मतावसस्स निवेइयं मुणिकुमारएणं। तओ अग्गिसम्मतावसेण कोहजलणपज्जलियसरीरेणं सद्दाविओ कुलवई, लङ्घिऊण जहोचियमुवयारं निट्ठुरं भणिओ–भो! भो! न पारेमि एयस्स अकारणवेरिणो नरिन्दाहमस्स मुहमवलोइउं, ता जं किंचि भणिय बाहिरओ चेव विसज्जेहि एयं। कुलवइणा चिन्तियं–अवहरिओ खु एसो कसाएहिं। तओ जुत्तं चेव ताव पच्चग्गकसायदूसियचित्तस्स नरिन्ददंसणं परिहरिउं ति गओ नराहिवसम्मुहं थेवं भूमिं कुलवई। दिट्ठो य णेण परिमिलाणदेहो सपरिवारो राया। पणमिओ य सविणयं सपरिवारेणं राइणा। अहिणन्दिओ य आसीसाए कुलवइणा, भणिओ य णेण–महाराय! एहि; एयाए चम्पगवीहियाए उवविसम्ह। राइणा भणियं–'जं भयवं आणवेइ'। गया चम्पगवीहियं। उवविट्ठो विमलसिलानिविट्ठे कुसासणे कुलवई, पुरओ य से धरणीए चेव सपरिवारो राया। तओ कुलवइणा भणियं–महाराय! कीस इयाणिं सकलत्तपरिवारेणं अणुचियं एद्दहमेत्तं भूमिं चरणागमणमणुचिट्ठियं?। राइणा भणियं–भयवं! अणुचियकारिणो चेव अम्हे,

---

नम्। अत्रान्तरे च ज्ञातनरेन्द्राऽऽगमनेन, प्रफुल्लवदनपङ्कजेन राज्ञ आगमनम्–अग्निशर्मतापसाय निवेदितं मुनिकुमारकेण। ततोऽग्निशर्मतापसेन क्रोधज्वलनप्रज्वलितशरीरेण शब्दायितः कुलपतिः, लङ्घित्वा यथोचितम्–उपचारं निष्ठुरं भणितः–भो! भो! न पारयामि (शक्नोमि) एतस्य अकारणवैरिणो नरेन्द्राधमस्य मुखमवलोकितुम्। ततो यत् किञ्चिद् भणित्वा बहिष्ट एव विसर्जय एनम्। कुलपतिना चिन्तितम्–अपहृतः खलु एष कषायैः। ततो युक्तमेव तावत् प्रत्यग्रकषायदूषितचित्तस्य नरेन्द्रदर्शनं परिहर्तुमिति गतो नराधिपसम्मुखं स्तोकां भूमिं कुलपतिः। दृष्टश्च तेन परिम्लानदेहः सपरिवारो राजा। प्रणतश्च सविनयं सपरिवारेण राज्ञा। अभिनन्दितश्च आशिषा कुलपतिना, भणितश्च तेन–महाराज! एहि; एतस्यां चम्पकवीथिकायाम्–उपविशामः। राज्ञा भणितम्–'यद् भगवन् आज्ञापयति'। गताः चम्पकवीथिकाम्। उपविष्टः विमलशिलानिविष्टे कुशासने कुलपतिः, पुरतश्च तस्य धरण्यामेव सपरिवारो राजा। ततः कुलपतिना

अहवा मएज्जारिसाणं पुरिसाहमाणं इमं चेव्वोचियं, जं महातवस्सिजणस्स पमायओ वावायणेण धम्मन्तरायकरणं ति। ता किं एइणा अणिव्वडियहिययसब्भावेण नियडीमन्तिएण ?। भयवं! कहिं पुण सो महाणुभावो अग्गिसम्मतावसो ? पणमामि तं, सोहेमि तस्स दंसणेण पावकम्मकारिणं अप्पाणं ति। कुलवइणा भणियं–महाराय! मा एद्दहमेत्तं संतप्पसु त्ति। ण एएण तुह निव्वेएणमणसणं कयं ति; किं तु कप्पो चेवायं तवस्सिजणस्स, जं चरिमकालम्मि अणसणविहिणा देहपरिच्चयणं ति। राइणा भणियं–भयवं! किं वहुणा मन्तिएण ? पेच्छामि ताव तं महाणुभावं। कुलवइणा भणियं–महाराय! अलमियाणिं ताव तस्स दंसणेणं। झाणवावडो खु सो, ता किं से अहिप्पेयकज्जन्तराएणं ?। गच्छ तुमं नयरिं, पुणो कहिंचि पेक्खेज्जसु त्ति। तओ 'जं भयवं आणवेइ, पुणो आगच्छिस्सामि' त्ति भणिऊण अच्चन्तदुम्मणो उट्ठिओ राया, पणमिऊण कुलवइं पयट्टो नयरिं। तओ एक्केणं साणुक्कोसेणं च वालतावसकुमारेणं अणु-

---

भणितम्–महाराज! कस्माद् इदानीं सकलत्रपरिवारेण अनुचितम्–एतावन्मात्रीं भूमिं चरणागमनम्–अनुष्ठितम् ?। राज्ञा भणितम्–भगवन्! अनुचितकारिण एव वयम्, अथवा मादृशानाम् (?) पुरुषाधमानाम्–इदमेव उचितम्, यद् महातपस्विजनस्य प्रमादतो व्यापादनेन धर्मान्तरायकरणम्–इति। ततः किमेतेन अनिर्वृतहृदयसद्भावेन (स्वभावेन) निकृतिमन्त्रितेन ?। भगवन्! कुत्र पुनः स महानुभावोऽग्निशर्मतापसः ?। प्रणमामि तम्, शोधयामि तस्य दर्शनेन पापकर्मकारिणम्–आत्मानम्–इति। कुलपतिना भणितम्–महाराज! मा एतावन्मात्रं संतप्यस्व इति। न एतेन तव निर्वेदेन अनशनं कृतम्–इति; किं तु कल्प एव अयं तपस्विजनस्य, यत् चरमकाले अनशनविधिना देहपरित्यजनम्–इति। राज्ञा भणितम्–भगवन्! किं वहुना मन्त्रितेन ? प्रेक्षे तावत् तं महानुभावम्। कुलपतिना भणितम्–महाराज! अलमिदानीं तावत् तस्य दर्शनेन। ध्यानव्यापृतः खलु सः, ततः किं तस्य अभिप्रेतकार्यान्तरायेण ?। गच्छ त्वं नगरीम्, पुनः कुत्रचित् प्रेक्षस्व इति। ततः 'यद् भगवान् आज्ञापयति, पुनरागमिष्यामि' इति भणित्वा अत्यन्तदुर्मना उत्थितो राजा। प्रणम्य

गन्छिऊण थेवभूमिभायं निवेइओ से अग्गिसम्माभिप्पाओ त्ति। तओ राइणा चिन्तियं–किमिह पुणागमणेणं? जइ परं कुलवई आयासे पाडिज्जइ। ता न जुत्तं ममेहं नयरे वि चिट्ठिउं, मा से महाणुभावस्स तस्स असोयव्वं पि अन्नं सुणिस्सं ति एवं चिन्तयन्तो पत्तो वसन्तउरं। पुच्छिया णेणं संवच्छरिया 'कया अम्हाण खिइपइट्ठियगमणदियहो परिसुज्झइ' त्ति?। तेहिं च निच्चं तकम्मवावडत्तणेणोवलद्धसोहणदिणेहिं विन्नत्तं–'महाराय! कल्लं चेव परिसुज्झइ' त्ति। तओ राइणा समाणत्तो परियणो 'पयट्टह लहुं कल्लं'ति। तओ बिइयदियहे महया चडयरेण निग्गओ राया। अणवरयपयाणएहिं च पत्तो मासमेत्तेण कालेण खिइपइट्ठियं। तओ ऊसियविचित्तकेउनिवहं, विविहकयहट्टसोहं, सोहियसपुप्फोवयाररायमग्गं, धवलियपासायमालोवसोहियं, महाविभूईए पविट्ठो नयरं, तत्थ वि य तोरणनिम्मियवन्दणमालं, सविसेससंपाइयमहोवयारं सव्वओभद्दं नाम पासायं। तत्थ य तम्मि चेव दियहे आगओ मासकप्पविहारेण अहा-

---

कुलपतिं प्रवृत्तो नगरीम्। तत एकेन सानुक्रोशेन च बालतापसकुमारेण अनुगम्य स्तोकभूमिभागं निवेदितस्तस्य अग्निशर्माऽभिप्राय इति। ततो राज्ञा चिन्तितम्–किमिह पुनरागमनेन? यदि परं कुलपतिः आयासे पात्यते। ततो मा युक्तं मम इह नगरे अपि स्थातुम्, अथ मा महानुभावस्य तस्य अश्रोतव्यमपि अपरं श्रोष्यामि इति एवं चिन्तयन् प्राप्तो वसन्तपुरम्। पृष्टाश्च तेन सांवत्सरिकाः 'कदा अस्माकं क्षितिप्रतिष्ठितगमनदिवसः परिशुध्यति' इति?। तैश्च नित्यं तत्कर्मव्यापृतत्वेन उपलब्धशोभनदिनैः विज्ञप्तम्–'महाराज! कल्यमेव परिशुध्यति' इति। ततो राज्ञा समादिष्टः परिजनः 'प्रवर्तध्वं लघु कल्यम्' इति। ततो द्वितीयदिवसे महता चटकरेण निर्गतो राजा। अनवरतप्रयाणैश्च प्राप्तो मासमात्रेण कालेन क्षितिप्रतिष्ठितम्। तत उच्छ्रितविचित्रकेतुनिवहम्, विविधकृतहट्टशोभम्, शोभितसपुष्पोपचारराजमार्गम्, धवलितप्रासादमालोपशोभितम्, महाविभूत्या प्रविष्टो नगरम्, तत्राऽपि च तोरणनिर्मितवन्दनमालम्, सविशेषसम्पादितमहोपचारम्, सर्वतोभद्रं नाम प्रासादम्। तत्र च तस्मिन्नेव दिवसे आगतः मासकल्पविहारेण यथासंयमं विहरन् शिष्यग-

संजमं विहरन्तो सीसगणसंपरिवुडो, संपुण्णदुवालसङ्गी, ओहि-मणनाणाइसयजुत्तो, सव्वङ्गसुन्दराहिरामो, पढमजोव्वणसिरीसमद्धासियसरीरो, मण्डणमिव वसुमईए, आणन्दो व्व सयलजणलोयणाणं, पच्चाएसो व्व धम्मनिरयाणं, निलओ व्व परमधन्नयाए, ठाणमिव आदेयभावस्स, कुलहरं पिव खन्तीए, आगरो इव गुणरयणाणं, विवागसव्वस्समिव कुसलकम्मस्स, महामहन्तनिववंससंभूओ विजयसेणो नामं आयरिओ त्ति। सो य असोयदत्तसेट्ठिपडिबद्धे, जिणाययणमण्डिए अणुन्नविय ओग्गहं ठिओ असोयवणुज्जाणे। जत्थ नीइचलिया विव नरवई दुल्लहविवरा सहयारा, परकलत्तदंसणभीया विव सप्पुरिसा अहोमुहट्ठिया वावीतडपायवा, विणिवडियसप्पुरिसचिन्ताओ विव अडालविडालाओ अइमुत्तयलयाओ, दरिद्द-कामिहिययाइं पिव समन्तओ आउलाउं लयाहराइं, विसयपसत्ता विव पासण्डिणो न सोहन्ति लिम्बपायवा, नववरगा विव कुसुम्भरत्तनिवसणा विरायन्ति रत्तासोया, किं बहुणा? जत्थ मणोरहा विव जीवलोयस्स बहुवुत्तन्ता उज्जाणपायवा। तहा हिमगिरिसिहराइं पिव उत्तुङ्गधवलाइं जिणाययणाइं। तत्थ य बहुफासुए भूमिभाए

[शि]ष्यसंपरिवृतः, संपूर्णद्वादशाङ्गी, अवधि-मनोज्ञानातिशययुक्तः, सर्वाङ्गसुन्दराभिरामः, प्रथमयौवनश्रीसमध्यासितशरीरः, मण्डनमिव वसुमत्याः, आनन्द इव सकलजनलोचनानाम्, प्रत्यादेश इव धर्मनिरतानाम्, निलय इव परमधन्यतायाः, स्थानमिव आदेयभावस्य, कुलगृहमिव क्षान्त्याः, आकर इव गुणरत्नानाम्, विपाकसर्वस्वमिव कुशलकर्मणः, महामहान्नृपवंशसंभूतो विजयसेनो नाम आचार्य इति। स च अशोकदत्तश्रेष्ठिप्रतिबद्धे जिनायतनमण्डिते अनुज्ञाप्य अवग्रहं स्थितः अशोकवनोद्याने। यत्र नीतिचलिता इव नरपतयो दुर्लभविवराः सहकाराः, परकलत्रदर्शनभीता इव सत्पुरुषाः, अधोमुखस्थिता वापीतटपादपाः, विनिपतितसत्पुरुषचिन्ता इव अतालविताला अतिमुक्तकलताः, दरिद्र-कामिहृदयानि इव समन्तत आकुलानि लतागृहाणि, विषयप्रसक्ता इव पाखण्डिनो न शोभन्ते निम्बपादपाः, नववरका इव कुसुम्भरक्तनिवसना विराजन्ते रक्ताऽशोकाः, किं बहुना? यत्र मनोरथा इव जीवलोकस्य बहुवृत्तान्ता उद्यानपादपाः।

अहासंजमं सो भयवं चरणकरणनिरओ परिवसइ ।

इओ य राइणा गुणसेणेणं अत्थाइयागएणं पुच्छियं । केण भे अज्ज इह अच्छेरयभूयं किंचि वत्थु दिट्ठं ति ?। तओ उवलद्धवि-जयसेणायरिएण पणमिऊण रायाणं भणियं कल्लाणएणं–महाराय ! दिट्ठं मए अच्छेरयं । राइणा भणियं–कहेहि, किं तयं ति ?। कल्लाणएण भणियं–इह असोगदत्तसेट्ठिपडिबद्धे असोयवणुज्जाणे सयलदट्ठव्वदंसणमहूसवो, लायण्णजोण्हापवाहपम्हलियचउद्दिसाभोओ, सयलकलासंगओ विय मयलञ्छणो, पढमजोव्वणत्थो वि वियाररहिओ, विणिज्जियकुसुमबाणो वि तवसिरिनिरओ, परिचत्तसव्वसङ्गो वि सयलजणोवयारी, मुत्तिमन्तो विव भयवं धम्मो, दिट्ठो मए गन्धारजणवयाहिवस्स समरसेणस्स नत्तुओ, लच्छिसेणस्स पुत्तो पडिवन्नसमणलिङ्गो विजयसेणो नाम आयरिओ त्ति । तओ राइणा भणियं–अहो ! तुमं कयपुण्णो, पावियं तए फलं लोयणाणं ।

तथा हिमगिरिशिखराणि इव उत्तुङ्गधवलानि जिनायतनानि । तत्र च यत्प्रासुके भूमिभागे यथासंयमं स भगवान् चरणकरणनिरतः परिवसति ।

इतश्च राज्ञा गुणसेनेन आस्थानिकागतेन पृष्टम् । केन भवता अद्य इह आश्चर्यभूतं किञ्चिद् वस्तु दृष्टम्–इति ?। तत उपलब्धविजयसेनाचार्येण प्रणम्य राजानं भणितं कल्याणकेन–महाराज ! दृष्टं मया आश्चर्यकम् । राज्ञा भणितम्–कथय, किं तत्–इति ?। कल्याणकेन भणितम्–इह अशोकदत्तश्रेष्ठिप्रतिबद्धे अशोकवनोद्याने सकलद्रष्टव्यदर्शनमहोत्सवः, लावण्यज्योत्स्नाप्रवाहपक्ष्मलितचतुर्दिशाभोगः, सकलकलासंगत इव मृगलाञ्छनः, प्रथमयौवनस्थोऽपि विकाररहितः, विनिर्जितकुसुमबाणोऽपि तपःश्रीनिरतः, परित्यक्तसर्वसंगोऽपि सकलजनोपकारी, मूर्तिमान् इव भगवान् धर्मः, दृष्टो मया गान्धारजनपदाधिपस्य समरसेनस्य नप्तृकः, लक्ष्मीसेनस्य पुत्रः प्रतिपन्नश्रमणलिङ्गो विजयसेनो नाम आचार्य इति । ततो राज्ञा भणितम्–अहो ! त्वं कृतपुण्यः, प्राप्तं त्वया फलं लोचनानाम् । अहमपि

अहं पि णं भयवन्तं मोत्तूणमन्तरायं सुए वन्दिस्सामि त्ति । अइक्कन्ताए रयणीए कयसयलगोसकिच्चो राया गओ तमुज्जाणं । दिट्ठो य णेण अणेयसमणपरियरिओ, संपुण्णसारयससि व्व तारयणपरिवुडो विजयसेणायरिओ । तओ हरिसुब्भिन्नपुलएण, आणन्दबाहजलभरियलोयणेणं, धरणिनिहित्तजाणुकरयलेणं सविणयं पणमिओ अणेण। दिन्नो य से गुरुणा वि सारीरमाणसाणेगदुक्खविद्दवणो, सासयसिवसोक्खतरुबीयभूओ धम्मलाभो त्ति । तओ अट्ठारससीलङ्गसहस्सभारवहे, सिद्धिवहूनिब्भराणुरायसमागमचिन्तादुब्बले सेससाहुणो वन्दिऊण उवविट्ठो गुरुसमीवे । विम्हिओ य तस्स रूव-चरिएहिं । भणियं च णेण भयवं ! किं ते सयलसंपुण्णमणोरहस्सावि ईइसं निव्वेयकारणं ? जेण इओ तओससम्भमनिवडन्तनरिन्दमउलिमणिप्पभाविसरविच्छुरियपायवीढं रायलच्छिं उज्झिय इमं ईइसं इहलोयनिप्पिवासं वयविसेसं पडिवन्नो सि त्ति। विजयसेणेण भणियं-महाराय ! संसारम्मि वि निव्वेयकारणं पुच्छसि ?। णणु सुलहमेत्थ निव्वेयकारणं। सुण –

तं भगवन्तं मुक्त्वा अन्तरायं श्वो वन्दिष्ये इति। अतिक्रान्तायां रजन्यां कृतसकलगोसकृत्यः राजा गतः तद् उद्यानम् । दृष्टश्च तेन अनेकश्रमणपरिकरितः, संपूर्णशारदशशी इव तारजन(गण)परिवृतः विजयसेनाचार्यः। ततो हर्षोद्भिन्नपुलकेन, आनन्दबाष्पजलभृतलोचनेन धरणिनिक्षितजानुकरतलेन सविनयं प्रणतोऽनेन। दत्तश्च तस्मै गुरुणाऽपि शारीर-मानसाऽनेकदुःखविकुटनः, शाश्वतशिवसौख्यतरुबीजभूतः धर्मलाभ इति । ततः अष्टादशशीलाङ्गसहस्रभारवहान्, सिद्धिवधूनिर्भराऽनुरागसमागमचिन्तादुर्बलान् शेषसाधून् वन्दित्वा उपविष्टः गुरुसमीपे । विस्मितश्च तस्य रूप-चरितैः । भणितं च तेन-भगवन् ! किं तव सकलसंपूर्णमनोरथस्याऽपि ईदृशं निर्वेदकारणम् ? येन इतस्ततः ससंभ्रमनिपतन्नरेन्द्रमौलिमणिप्रभाविसरविच्छुरितपादपीठां राजलक्ष्मीं त्यक्त्वा इदम्-ईदृशम्-इहलोकनिष्पिपासं व्रतविशेषं

१ नारा० क ग। २ संपाडिय० [illegible] ख

नारय-तिरिय-नरा-ऽमरभवेसु हिण्डन्तयाण जीवाणं । जम्म-जरा-मरणभए मोत्तूण किमत्थि किंचि सुहं ? ॥
किं अत्थि नारगो वा तिरिओ मणुओ सुरो व संसारे । सो कोइ जस्स जम्मण-मरणाइं न होन्ति पावाइं ? ॥
तेहि गहियाण य कहं होइ रई हरिणतणयाणं व । कूडयपडियाण दढं वाहेहि निलुप्पमाणाणं ॥
सव्वेसि सत्ताणं खणियं पि हु दुक्खमेत्तपडियारं । जा न करेइ नणु सुहं लच्छी को तीए पडिबन्धो ? ॥
केण ममेत्थुप्पत्ती कहिं इओ तह पुणो वि गन्तव्वं । जो एत्तियं पि चिन्तेइ एत्थ सो को न निव्विण्णो ? ॥

अन्नं च-एत्थ महाराय ! महासमुद्दमज्झगयं रयणमिव चिन्तामणिसंनिभं दुल्लभं माणुसत्तणं, तहा खरपवणचालियकुसग्गजल-बिन्दुचञ्चलं जीवियं, कुवियभुयङ्गभीसणफणाजालसन्निहा य कामभोगा, सरयजलहर-कामिणीकडक्ख-गयकण्ण-विज्जुचञ्चला य रिद्धी,

---

प्रतिपन्नोऽस्मि इति । विजयसेनेन भणितम्-महाराज ! संसारेऽपि निर्वेदकारणं पृच्छसि । ननु सुलभमत्र निर्वेदकारणम् । शृणु—
नारक-तिर्यग्-नरा-ऽमरभवेषु हिण्डमानानां जीवानाम् । जन्म-जरा-मरणभयानि मुक्त्वा किमस्ति किंचित् सुखम् ? ।
किमस्ति नारको वा तिर्यङ् मनुजः सुरो वा संसारे । स कोऽपि यस्य जनन-मरणानि न भवन्ति पापानि ? ॥
तैर्गृहीतानां कथं भवति रतिर्हरिणतनयानामिव । कूटकपतितानां दृढं व्याधैर्विलुप्यमानानाम् ॥
सर्वेषां सत्त्वानां क्षणिकमपि खलु दुःखमात्रप्रतीकारम् । या न करोति ननु सुखं लक्ष्मीः कस्तस्यां प्रतिबन्ध ? ॥
केन ममाऽत्रोत्पत्तिः कुत्र इतस्तथा पुनरपि गन्तव्यम् । य एतावद् अपि चिन्तयति अत्र स को न निर्विण्ण ? ॥
अन्यच्च—अत्र महाराज ! महासमुद्रमध्यगतं रत्नमिव चिन्तामणिसंनिभं दुर्लभं मनुष्यत्वम् , तथा खरपवनचालितकुशाग्रजलबिन्दुचञ्चलं जीवितम् , कुपितभुजङ्गभीषणफणाजालसन्निभाश्च कामभोगाः, शारदजलधर-कामिनीकटाक्ष-गजकर्ण-विद्युच्चञ्चला च ऋद्धिः,

अकयसुहतव-चरणाणं च दारुणो तिरियनारएसु विवागो त्ति। अवि य—

भय-रोग-सोग-पियविप्पओगबहुदुक्खजलणपज्जलिए। नडपेच्छणयसमाणे संसारे को धिइं कुणइ ?॥

सइ सासयम्मि ठाणे तस्सोवाए य परममुणिभणिए। एगन्तसाहगे सुपुरिसाण जत्तो तहिं जुत्तो॥

एवं च, महाराय! संसारो चेव मे निव्वेयकारणं। तहवि पुण निमित्तमेत्तमेयं संजायं ति। सुण—अत्थि इहेव विजए गन्धारो नाम जणवओ, तत्थ गन्धारपुरं नाम नयरं। तन्निवासी अहं तत्थेव चिट्ठामि। मित्तो य मे बीयहिययभूओ सोमवसुपुरोहियपुत्तो विहावसू नाम। सो य कहंचि आयङ्कपीडियदेहो विणिज्जियसुरासुरेण मच्चुणा मम समक्खमेव पञ्चत्तमुवणीओ। तओ अहं तव्विओयाणलजलियमाणसो चिट्ठामि; जाव आगया अहासंजमविहारेणं विहरमाणा वासावासनिमित्तं चत्तारि साहुणो, ठिया य नयराओ नाइदूरे महामहन्ताए गिरिगुहाए। सिट्ठा य मे 'अइपिय' त्ति करिय निययपुरिसेहिं। गओ अहं सिग्घमेव ते वन्दिउं। दिट्ठा य तत्थ

अकृतशुभतप-श्चरणानां च दारुणः तिर्यग्-नारकेषु विपाक इति। अपि च—

भय-रोग-शोक-प्रियविप्रयोगबहुदुःखज्वलनप्रज्वलिते। नटप्रेक्षणकसमाने संसारे को धृतिं करोति ?॥

सदा शाश्वते स्थाने तस्योपाये च परममुनिभणिते। एकान्तसाधके सुपुरुषाणां यत्नस्तत्र युक्तः॥

एवं च, महाराज! संसार एव मम निर्वेदकारणम्। तथाऽपि पुनर्निमित्तमात्रमेतत् संजातमिति। शृणु—अस्ति इहैव विजये गान्धारो नाम जनपदः, तत्र गान्धारपुरं नाम नगरम्। तन्निवासी अहं तत्रैव तिष्ठामि। मित्रं च मम द्वितीयहृदयभूतः सोमवसुपुरोहितपुत्रो विभावसुर्नाम। स च कथंचिद् आतङ्कपीडितदेहः विनिर्जितसुरासुरेण मृत्युना मम समक्षमेव पञ्चत्वमुपनीतः। ततोऽहं तद्वियोगानलज्वलितमानसस्तिष्ठामि; यावद् आगता यथासंयमविहारेण विहरन्तो वर्षाऽऽवासनिमित्तं चत्वारः साधवः, स्थिताश्च नगराद्

भयवन्तो सज्झायवावडा, वन्दिया पहट्ठवयणपङ्कएण, अहिणन्दिओ भयवन्तेहिं धम्मलाहेण । पुच्छिया मए अहाविहारं । अणुमासिओ भयवन्तेहिं । तओ ते महा मुणी कंचि वेलं पज्जुवासिय पविट्ठो नयरं । ते य भयवन्तो सव्वकालमेव वासावासे मासोववासेणं जयन्ति त्ति उवलद्धं मए सम्मत्तं । पवड्ढमाणसड्ढस्स य पइदिणं सेवमाणस्स मे अइक्कन्ता चत्तारि मासा । चरिमरयणीए जाया महं चिन्ता । कल्लं खु ते महातवस्सी गच्छिस्सन्ति । तओ अहं अद्धजामावसेसाए रयणीए निग्गओ भयवन्तदंसणनिमित्तं नयराओ । गओ य थेवं भूमिभागं; जाव पयलिया वसुमई, गज्जियं गन्धारगिरिणा, पवाइओ सुरहिमारुओ, उज्जोवियं नहङ्गणं, वित्थरिओ जयजयारवो । तओ अहं अब्भहियजायहरिसो तुरियं तुरियं पत्थिओ जाव पेच्छामि गन्धारगिरिगुहासमीवे, अवहरियं तणाइयं, समीकयं, धरणिवट्ठं, पवुट्ठं गन्धोदयं, उवइण्णा पुप्फोवयारा, निवडिया देवसंघाया, थुणन्ति भयवन्ते साहुणो । अहो ! मे सुलद्धं माणुसत्तणं, खविया

नाऽतिदूरे महामहत्यां गिरिगुहायाम् । चिन्ताश्च मम 'अतिप्रियाः' इति कृत्वा निजकपुरुषैः । गतोऽहं शीघ्रमेव तान् वन्दितुम् । दृष्टाश्च तत्र भगवन्तः स्वाध्यायव्यापृताः, वन्दिताः प्रहृष्टवदनपङ्कजेन । अभिनन्दितो भगवद्भिः धर्मलाभेन । पृष्टा मया यथाविहारम् । अनुशासितो भगवद्भिः । ततस्तान् मुनीन् कांचिद् वेलां पर्युपास्य प्रविष्टो नगरम् । ते च भगवन्तः सर्वकालमेव वर्षाऽऽवासे मासोपवासेन यतन्ते इति उपलब्धं मया सम्यक्त्वम् । प्रवर्धमानश्रद्धस्य च प्रतिदिनं सेवमानस्य मम अतिक्रान्ताश्चत्वारो मासाः । चरमरजन्यां जाता मम चिन्ता । कल्यं खलु ते महातपस्विनः गमिष्यन्ति । ततोऽहं अर्धयामावशेषायां रजन्यां निर्गतो भगवद्दर्शननिमित्तं नगराद् । गतश्च स्तोकं भूमिभागम् ; यावत् प्रचलिता वसुमतिः, गर्जितं गान्धारगिरिणा, प्रवायितः सुरभिमारुतः, उद्द्योतितं नभोऽङ्गनम्, विस्तरितो जयजयारवः । ततोऽहम्-अभ्यधिकजातहर्षः त्वरितं त्वरितं प्रस्थितो यावत् प्रेक्षे गान्धारगिरिगुहासमीपे, अपहृतं तृणादिकम्, समीकृतं धरणिपृष्ठम्, प्रवृष्टं गन्धोदकम्, उपकीर्णाः पुष्पोपचाराः, निपतिता देवसंघाताः, स्तुवन्ति भगवतः साधून् । अहो ! भवद्भिः

रागादओ, पराजिय कम्मसेन्नं, तिण्णो भवसमुद्दो, पाविया सासयंसिवसुहसिद्धि त्ति। तओ मए चिन्तियं–आविब्भूयं नूणमेएसिं केवलं, मुक्का जाइजरामरणदुक्खवासस्स। एत्थन्तरम्मि दिट्ठा मए केवलपहावओ च्चिय रयणमयसीहासणोवविट्ठा, त्रिणियट्टभवपवञ्चा, पसन्तचित्तवावारा, केवलसिरीसमद्धासियसरीरा, मुत्तिमन्ता विव गुणगणा भयवन्तो साहुणो त्ति। तओ मए चिन्तिय–न एत्थ संदेहो, संपुण्णमेव एएसिं केवलनाणं ति। तओ आणन्दवाहजलभरियलोयणेणं, रोमञ्चपुलइयङ्गेणं, विम्हयवसुप्फुल्ललोयणेणं, धरणिनिमिय-जाणुकरयलेणं, तहाविहं, अच्चन्तसोहणं, अणाचिक्खणीयं अवत्थन्तरमणुहवन्तेण वन्दिया मए, वन्दिऊण य उवविट्ठो तेसिं पुरओ। पत्थुया केवलिणा कहा। पयत्ता पुच्छिउ हियइच्छियं देव-नरगणा। तओ मए चिन्तिय–किं पुणो अहमेए भयवन्ते पुच्छामि?। जाव आवडिओ हिययसल्लभूओ चित्तम्मि मे विहावसू। तओ मए चिन्तियं–'अह कहिं पुण मे मित्तो विहावसू उप्पन्नो होउ' एए पुच्छामि त्ति चिन्तिऊण पुच्छिओ मए भगवं केवली। भयवं! अत्थि इओ कोइ कालो पव्वत्तमुवगयस्स मे मित्तस्स। ता कहिं सो

सुलब्धं मनुष्यत्वम्, क्षपिता रागादयः, पराजितं कर्मसैन्यम्, तीर्णः भवसमुद्रः, प्राप्ता शाश्वतशिवसुखसिद्धिरिति। ततो मया चिन्तितम्–आविर्भूतं नूनमेतेषां केवलम्, मुक्ता जाति-जरा-मरणदुःखवासस्य (वासात्)॥ अत्रान्तरे दृष्टा मया केवलप्रभावतः एव रत्नमयसिंहासनोपविष्टाः, विनिवृत्तभवप्रपञ्चाः, प्रशान्तचित्तव्यापाराः, केवलश्रीसमृद्धातिशयशरीराः, मूर्तिमन्त इव गुणगणा भगवन्तः साधव इति। ततो मया चिन्तितम्–न अत्र संदेहः, संपूर्णमेव एतेषां केवलज्ञानमिति। ततः आनन्दबाष्पजलभृतलोचनेन, रोमाञ्चपुलकिताङ्गेन, विस्मयवशोत्फुल्ललोचनेन, धरणिनिमितजानुकरतलेन, तथाविधम् अत्यन्तशोभनम् अनाख्यानीयम् अवस्थान्तरमनुभवता वन्दिता मया, वन्दित्वा च उपविष्टस्तेषां पुरतः। प्रस्तुता केवलिना कथा। प्रवृत्ताः प्रष्टुं हृदयेष्टं देव-नरगणाः। ततो मया चिन्तितम्–किं पुनरहम्-एतान् भगवतः पृच्छामि?। यावद् आपतितो हृदयशल्यभूतश्चित्ते मम विभावसुः। ततो मया चिन्तितम्–'अथ कुत्र

उववन्नो ? किं वा संपयमवत्थन्तरमणुहवइ ? किं वा मम मुणियपरमत्थमग्गस्स त्ति तव्विओयाणलजणियसंतावो चित्तम्मि नोवसमं जाइ त्ति ? । केवलिणा भणियं–सुण, अत्थि इहेव गन्धारपुरे नयरे ऊपइन्नो नाम वत्थसोहगो । तस्स महुपिङ्गा नाम गेहसुणिया । तीसे गब्भम्मि सुणओ उववन्नो त्ति । सो य अइकढिणरज्जुसंदामिओ, बुभुक्खापरिमिलाणदेहो, सोहणियाकुण्डनियडवत्ती, रासहखुरप्पहारभीओ इहेव संपयं दारुणमवत्थन्तरमणुहवइ । जम्मन्तरम्मि य पुक्खरद्धभरहकुसुमपुरनिवासिणो ते कुसुमसारसन्निवस्स सेट्ठिपुत्तस्स सिरिकन्ताभिहाणा अच्चन्तवल्लहा पत्ती आसि त्ति । तयब्भासओ य ते तव्विओयाणलजणियसंतावो चित्तम्मि णोवसमं जाइ । 'तओ मए एयं सोऊणं संजायनिव्वेएणं तन्नेहमोहियमणेण य तस्स पडिमोक्खणनिमित्तं पेसिया ऊसदिन्नवत्थसोहगगिहं नियपुरिसा, भणिया य 'तं लहुं मोयाविय, विइण्णपाण–भोयणं गिण्हिय इहेवागच्छह' त्ति । तओ गया ते पुरिसा, सिग्घं च संपाडियं मज्झ

पुनर्मम भिन्नं विमानस्तुः उत्पन्नो भवेत्' एतत् पृच्छामि इति चिन्तयित्वा पृष्टो मया भगवान् केवली । भगवन् ! अस्ति इतः कश्चित् कालः पञ्चत्वमुपगतस्य मम प्रियस्य । ततः कुत्र स उत्पन्नः ? किं वा सांप्रतमवस्थान्तरमनुभवति ? किं वा मम ज्ञातपरमार्थमार्गस्य अपि तद्वियोगानलजनितसंतापः चित्ते नोपशमं याति ? इति । केवलिना भणितम्–शृणु, अस्ति इहैव गान्धारपुरे नगरे पुष्पदत्तो नाम धवलशोधकः । तस्य मधुपिङ्गा नाम गेहशुनी । तस्याः गर्भे शुनकः उत्पन्न इति । स च अतिकठिनरज्जुसंदामितः, बुभुक्षापरिम्लानदेहः, शोधनिकाकुण्डनिकटवर्ती, रासभखुरप्रहारभीतः इहैव सांप्रतं दारुणमवस्थान्तरमनुभवति । जन्मान्तरे च पुष्करार्धभरतकुसुमपुरनिवासिनस्तव कुसुमसारसंज्ञितस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य श्रीकान्ताभिधाना अत्यन्तवल्लभा पत्नी आसीदिति । तदभ्यासतश्च तव तद्वियोगानलजनितसंतापः चित्ते नोपशमं याति । ततो मया एतत् श्रुत्वा संजातनिर्वेदेन तत्स्नेहमोहितमनसा च तस्य प्रतिमोक्षणनिमित्तं प्रेषिताः पुष्पदत्तधवलशोधकगृहं निजकपुरुषाः, भणिताश्च 'त लघु मोचयित्वा, वितीर्णपान-भोजनं गृहीत्वा इहैव आगच्छत इति । ततो गतास्ते

सामणं इमेहिं, आगया य तं गेण्हिउं। दिट्ठो य सो मए पिसुयासयगहियतणुरुहो, कीडानियरसंपाइयखयङ्किओ, अइखीणसरीरो, ससन्तचलिरजीहाकरालो, धवलविहाविज्जमाणदसणावली, मन्दमन्दं परिसक्कमाणो नाइदूरओ चेव सुणओ त्ति। जाओ य मे तं तहाविहं दट्ठूण महन्तो संवेगो। चिन्तियं च मए–अहो! दारुणो संसारवासो। एवंविहावसाणाणि एत्थ जीवाणं पेम्मविलसियाइं। एत्थन्तरम्मि य पत्ता मम समीवं सह तेण ते पुरिसा। निवेइओ णेहि 'देव! एस सो सुणओ' त्ति। तओ सो मं दट्ठूण पयलंतदीहलङ्गूलो, बाहजलभरियलोयणो, उग्गीवमवयालियाणणो किंपि तहाविहं अणाचिक्खणीयं अवत्थन्तरं पाविऊणमारसिउमाढत्तो। तओ मए पुच्छिओ केवली। भयवं! किमेयं ति?। तेण भणियं–दुरन्तपुव्वभवब्भासओ पणओ त्ति। मए भणियं–भयवं! किमेस मं पच्चहियाणइ?। भयवया भणियं–न विसेसओ, किंतु सामन्नओ त्ति। ईइसो चेव एस संसारसहावो त्ति, जम्मणन्तरभवब्भत्था भावणा अणाभोगओ वि कंचि कालं अणुवत्तइ त्ति। तओ मए भणियं–भयवं! अह कस्स कम्मस्स एस विवागो?। भयवया भणियं–

पुरुषाः, दीर्घं च संपादितं मम शासनम्–एभिः, आगताश्च तं गृहीत्वा। दृष्टश्च स मया पिशुका-क्षुद्रजंतु-शतगृहीततनुरुहः, कीटनिकरसंपादितक्षताङ्कितः, अतिक्षीणशरीरः, श्वसच्चलमानजिह्वाकरालः, धवलविभाव्यमानदशनावलिः, मन्दमन्दं परिशक्नुवन् नातिदूरत एव शुनक इति। जातश्च मम तं तथाविधं दृष्ट्वा महान् संवेगः। चिन्तितं च मया–अहो! दारुणः संसारवासः। एवंविधावसानानि अत्र जीवानां प्रेमविलसितानि। अत्रान्तरे च प्राप्ता मम समीपं सह तेन ते पुरुषाः। निवेदितः तैः 'देव! एष स शुनकः' इति। ततः स मां दृष्ट्वा प्रचलद्दीर्घलाङ्गूलः, बाष्पजलभृतलोचनः, उद्ग्रीवमवचालिताननः किमपि तथाविधम्–अनाख्यानीयम्–अवस्थान्तरं प्राप्य आरसितुमारब्धः। ततो मया पृष्टः केवली। भगवन्! किमेतत्? इति। तेन भणितम्–दुरन्तपूर्वभवाऽभ्यासतः प्रणय इति। मया भणितम्–भगवन्! किमेष मां प्रत्यभिजानाति?। भगवता भणितम्–न विशेषतः, किन्तु सामान्यत इति। ईदृश एव एष संसारस्वभाव

जाइमयमाणजणियस्स। मए भणियं–भयवं! कोवि याणेण माणो कओ त्ति?। भयवया भणियं–सुण, एत्थ चेवाणन्तरजम्मे पवत्ते मयणमहूसवे, निग्गयासु विचित्तवेसासु, नयरचच्चरीसु तरुणजणवन्द्रपरिगएण बहुजणपसंसणिज्जं वसन्तकीलमणुहवन्तेण दिट्ठा समासन्नचारिणी वत्थसोहगचच्चरि त्ति। दट्ठूण य अन्नाणदोसेणं जाइ–कुलाइगव्विएणं 'कहं नीयचच्चरी अम्हाण चच्चरीए समासन्नं परिव्वयइ' त्ति कयत्थिया वत्थसोहगा। पहाणो त्ति करिय दढयरं कयत्थिऊण संजमियसव्वगत्तो नेयाविओ चारयं उसदिन्नो। एत्थन्तरम्मि गरुयमाणपरिणामवत्तिणा बद्धं परभवाउयं। निव्वत्ते य मयणमहूसवे नगरलोएण मोयाविओ ऊसदिन्नो। एसो य तक्कम्मपरिणामवसओ मरिऊण एत्थ उववन्नो त्ति। तओ मए चिन्तियं–अहो! अप्पसुहं नियाणं बहुदुक्खफलं, धिरत्थु संसारवासस्स! ता पुच्छामि भयवन्तं 'किंपज्जवसाणमेयं नियाणं? किं वा एस भविओ, अभविओ वा? सिद्धिगामी असिद्धिगामी संपत्तबीओ वा न व?'

इति, जन्मान्तरभवाभ्यस्ता भावना अनाभोगतोऽपि कंचित् कालम्–अनुवर्तते इति। ततो मया भणितम्–भगवन्! अथ कस्य कर्मणः एष विपाकः?। भगवता भणितम्–जातिमदमानजनितस्य (कर्मणः)। मया भणितम्–भगवन्! कोऽपि च अनेन मानः कृतः? इति। भगवता भणितम्–शृणु, अत्र चैव अनन्तरजन्मनि प्रवृत्ते मदनमहोत्सवे, निर्गतासु विचित्रवेश्यासु, नगरचत्वरीषु तरुणजनवृन्दपरिगतेन बहुजनप्रशंसनीयां वसन्तक्रीडाम्–अनुभवता दृष्टा समासन्नचारिणी वस्त्रशोधकचत्वरी इति। दृष्ट्वा च अज्ञानदोषेण जाति–कुलादिगर्वितेन 'कथं नीचचत्वरी अस्माकं चत्वर्या समासन्नं परिव्रजति' इति कदर्थिता वस्त्रशोधकाः। प्रधान इति कृत्वा दृढतरं कदर्थयित्वा संयमित(बद्ध)सर्वगात्रः नायितश्चारकं पुष्पदत्तः। अत्रान्तरे गुरुकमानपरिणामवर्तिना बद्धं परभवायुष्कम्। निवृत्ते मदनमहोत्सवे नगरलोकेन मोचितः पुष्पदत्तः। [redacted] च तत्कर्मपरिणामवशतः मृत्वा अत्र उपपन्न इति। ततो मया चिन्तितम्–अहो! अल्पसुखं निदानं

१ सुह। २ कुलयलाइ (प्रत न. १)

त्ति चिन्तिऊण पुच्छियं मए। तओ भयवया भणियं–सुण, जंपज्जवसाणमेयं नियाणं। इओ सुणयभवाओ एस अहाउयं पालिऊण उव्वट्टो समाणो इमस्स चेव ऊसदिन्नस्स गेहपसूयाए घोडघडिगाभिहाणाए रासहीए गब्भम्मि रासहत्ताए उववज्जिहि त्ति। तओ य निग्गओ समाणो ऊसदिन्नस्स अमणोरमो, किलेससंपावियसरीरवित्ती, गरुयभारुव्वहणपरिक्खेइयसरीरो, जीवियसमयं चिट्ठिऊण मओ समाणो ऊसदिन्नसंगयस्स चेव माइदिन्नसन्नियस्स चण्डालस्स अणहिगाभिहाणाए भारियाए कुच्छिसि नपुंसगत्ताए उववज्जिहि त्ति। तओ य निक्खन्तो समाणो कुरूवदोहग्गकलङ्कदूसिओ, अपरिन्नायविसयसङ्गो, कंचि कालं नपुंसगत्ताए जीविऊण सीहविणिवाइयसरीरो देहं पमोत्तूण तीसे चेव चण्डालमहिलियाए कुच्छिसि इत्थिगत्ताए उववज्जिहि त्ति। तओ विणिग्गयमेत्तो चेव पढमबालभाववत्ती भुयङ्गडक्को मरिऊण ऊसदिन्नस्स चेव गब्भदासीए दत्तियाभिहाणाए कुच्छिसि नपुंसगत्ताए उववज्जिहि त्ति। तओ विणिग्गओ समा-

पशुदुःखकल्पम्, धिगस्तु संसारवासम्। ततः पृच्छामि भगवन्तम् 'किंपर्यवसानमेतद् निदानम्? किं वा एष भव्यः, अभव्यो वा? सिद्धिगामी असिद्धिगामी संप्राप्तबोधो वा न वा?', इति चिन्तयित्वा पृष्टं मया। ततो भगवता भणितम्–शृणु, यत्पर्यवसानमेतद् निदानम्। इतः शुनकभवाद् एष यथायुष्कं पालयित्वा उद्धृत्तः सन् अस्यैव पुष्पदत्तस्य गेहप्रसूताया घोटघटिकाभिधनाया रासभ्या गर्भे रासभतया (उपपत्स्यते) उत्पत्स्यते इति। ततश्च निर्गतः सन् पुष्पदत्तस्य अमनोरमः क्लेशसंप्रापितशरीरवृत्तिः, गुरुकभारोद्वहनपरिखेदितशरीरः, जीवितसमयं स्थित्वा मृतः सन् पुष्पदत्तसंगतस्यैव मातृदत्तसंज्ञितस्य चाण्डालस्य अनधिकाभिधानाया भार्यायाः कुक्षौ नपुंसकतया उत्पत्स्यते इति। ततश्च निष्क्रान्तः सन् कुरूपदौर्भाग्यकलङ्कदूषितः, अपरिज्ञातविषयसंगः, कंचित् कालं नपुंसकतया जीवित्वा सिंहविनिपातितशरीरो देहं प्रमुच्य तस्या एव चाण्डालमहिलायाः कुक्षौ स्त्रीतया उत्पत्स्यते इति। ततो विनिर्गतमात्र एव

१ गि इ म

णो जच्चन्धमडहखुज्जो सव्वलोयपरिभूओ कंचि कालं नपुंसगत्तं परिवालिऊण पयत्त नयरडाहे किसाणुणा छारीकयसरीरो पञ्चत्तमुवगच्छिऊण तीसे चेव गब्भदासीए कुच्छिंमि इत्थियत्ताए उववज्जिहि त्ति। समुप्पन्नो य पीढसप्पी भविस्सइ त्ति। तओ एत्थेव नयरे रायमग्गेण गच्छन्तो नियरिएण मत्तहत्थिणा वावाइयो समाणो इमस्स चेव ऊमदिन्नस्स कालजणियाभिहाणाए भारियाए कुच्छिंसि इत्थियत्ताए उववज्जिहि त्ति। जाया समाणी कमेण संपत्तजोव्वणा। दिन्ना य ऊमदिन्नेण ऊसरक्खियाभिहाणस्स अच्चन्तदारिद्दाभिभूयस्स। इत्थिया कयपाणिग्गहणा आवन्नसत्ता होऊण पसूइसमए चेव महावेदणाहिभूया कालं काऊण सजणणीए चेव पुत्तत्ताए उववज्जिहि त्ति। समुप्पन्नो य सो बालभावे चेव गन्धारनिन्नगातीरम्मि खेल्लमाणो ऊमदिन्नसत्तुणा चिलायनामेण 'रिउपुत्तो' त्ति गिण्हिऊण सिरोहरानिबद्धगरुयसिलायलो दहम्मि परिक्खिविहिइ। एयपज्जवसाणमेयं नियाणं। भविओ य एओ सिद्धिगामी य, केवलम-

---

प्रथमबालभावयर्ती भुजगदष्ट मृत्वा पुष्पदत्तस्य एव गर्भदास्या (प्रसूतिकर्मकारिण्या, गृहदास्या वा) दत्तिकाभिधानाया कुक्षौ नपुंसकतया उपपत्स्यत इति। तत विनिर्गत सन् जात्यन्धलघुकुब्ज सर्वलोकपरिभून. कञ्चित् कालं नपुसकत्व परिपाल्य प्रवृत्ते नगरदाहे कृशानुना भस्मीकृतशरीर पञ्चत्वमुपगम्य तस्या एव गर्भदास्या कुक्षौ स्त्रीतया उपपत्स्यत इति। समुत्पन्नश्च पीठसर्पी भविष्यति इति। ततोऽत्रैव नगरे राजमार्गे गच्छन्ती विद्रुतेन मत्तहस्तिना व्यापादिता सती अस्यैव पुष्पदत्तस्य कालाञ्जनिकाभिधानाया भार्याया कुक्षौ स्त्रीतया उपपत्स्यते इति। जाता सती क्रमेण सम्प्राप्तयौवना। दत्ता च पुष्पदत्तेन पुष्परक्षिताभिधानस्य अत्यन्तदारिद्र्याभिभूतस्य। स्त्री कृतपाणिग्रहणा आपन्नसत्त्वा भूत्वा प्रसूतिसमये एव महावेदनाऽभिभूता काल कृत्वा स्वजनन्या एव पुत्रतया उपपत्स्यत इति। उपपन्नश्च [redacted] बालभावे एव गान्धारनिम्नगातीरे खेलन् पुष्पदत्तशत्रुणा चिलात (किरात) नाम्ना 'रिपुपुत्र' इति गृहीत्वा शिरोधरानिबद्धगुरुशिलातल ह्रदे परिक्षेपयिष्यते। एतत्पर्यवसानमेतद् निदानम्। भव्यश्च एष सिद्धिगामी च,. केवलम्–असंप्राप्तबीज –अ[redacted]

संपत्तबीओ त्ति। तओ मए भणियं–भयवं! कहिं पुणो सो जलमरणाणन्तरं उववज्जिहिइ त्ति? कया वा बीयसंपत्ती मुत्तिसंपत्ती य भविस्सइ?। भगवया भणियं–सुण, जलमरणाणन्तरं वाणमन्तरेसु उववज्जिहि त्ति। तओ तम्मि चेव जम्मे आणन्दतित्थयरसमीवे सासयसुहकप्पपायवेक्कबीयं सम्मत्तं पाविहिइ। तओ चउगइसमावन्नो संखेज्जेसु समइच्छिएसु भवग्गहणेसु, इहेव गन्धारजणवए पाविऊण नरवइत्तणं, अमरतेयविज्जाहरसमणगणिसमीवे पवज्जिऊण पव्वज्जं, संपत्तकेवलो मुत्तिं पाविस्सइ त्ति। तओ ममेयं सोऊण जाओ संवेओ, नियत्ता भवचारगाओ मई। तओ अणुन्नविय जणणि–जणए, काऊण जहोचियं करणिज्जं, निक्खन्तो सुगहीयनामधेयस्स भगवओ इन्ददत्तगणहरस्स समीवे। ता एयं मे निव्वेयकारणं ति। गुणसेणेण भणियं–भयवं! कयत्थो सि, सोहणं निव्वेयकारणं। जं पुण इमं भणियमासि। जहा—

सइ सासयम्मि ठाणे तस्सोवाए य परममुणिभणिए। एगन्तसाहए सुपुरिसाण जत्तो तहिं जुत्तो॥ त्ति

व्यक्त्यः–इति। ततो मया भणितम्–भगवन्! कुत्र पुनः स जलमरणानन्तरम्–उपपत्स्यते? इति, कदा वा बीज–सम्यक्त्व–संप्राप्तिः, मुक्तिसंप्राप्तिश्च भविष्यति?। भगवता भणितम्–शृणु, जलमरणानन्तरं वानव्यन्तरेषु उपपत्स्यते इति। ततः तस्मिन् एव जन्मनि आनन्दतीर्थकरसमीपे शाश्वतसुखकल्पपादपैकबीजं सम्यक्त्वं प्राप्स्यति। तत चतुर्गतिसमापन्नः संख्येयेषु समतिगतेषु भवग्रहणेषु, इहैव गान्धारजनपदे प्राप्य नरपतित्वम्, अमरतेजोविद्याधरश्रमणगणिसमीपे प्रपद्य प्रव्रज्याम्, संप्राप्तकेवल मुक्तिं प्राप्स्यति इति। ततो मम एतत् श्रुत्वा जातः संवेगः, निवृत्ता भवचारकाद् मतिः। ततोऽनुज्ञाप्य जननी–जनकान्, कृत्वा यथोचितं करणीयम्, निष्क्रान्तः सुगृहीतनामधेयस्य भगवत इन्द्रदत्तगणधरस्य समीपे। तत एतद् मम निर्वेदकारणम् इति। गुणसेनेन भणितम्–भगवन्! कृतार्थोऽसि, शोभनं निर्वेदकारणम्। यद् पुन इदं भणितमासीत्। यथा—

अह किं पुण तं सासयं ठाणं, को वा तस्स साहओ उवाओ त्ति ? । विजयसेणेण भणीयं–महाराय ! सासयं ठाणं नाम, जत्थ पाणिणो अट्ठविहकम्ममलकलङ्कविप्पमुक्का, जम्म–जरा–मरण–रोय–सोयाइउवद्दवरहिया, निरुवमनाणदंसणसुहभाइणो, अणंतं आयामिदीहमद्धं कालं चिट्ठन्ति । तं पुण सयलाइसयरयणायरेहिं, तेलोक्कबन्धवेहिं, सुरासुरपूइएहिं, सव्वन्नूहिं भणियं । इमस्स चेव चोद्दसरज्जूसियस्स खेत्तलोगस्स चूडामणीभूयं परमपयं ठाणं ति । साहओ उण उवाओ इमस्स सम्मत्त–नाण–चरणलक्खणो पडिवाइओ त्ति । एसो य गिहिधम्मसाहुधम्मेहिं ववत्थिओ । तत्थ गिहिधम्मो दुवालसविहो । तं जहा–पञ्च अणुव्वयाइं, तिण्णि गुणव्वयाइं, चत्तारि सिक्खावयाइं ति । साहुधम्मो उण दसविहो । तं जहा—

खन्ती य मद्दव–ऽज्जव–मुत्ती तव–संजमे य बोधव्वे । सच्चं सोयं आकिञ्चणं च बम्भं च जइधम्मो ॥

इति शाश्वते स्थाने तस्योपाये च परममुनिभणिते । एकान्तसाधके सुपुरुषाणां यत्नस्तत्र युक्तः ॥ इति

अथ किं पुनः तत् शाश्वतं स्थानम्, को वा तस्य साधक उपायः ? इति । विजयसेनेन भणितम्–महाराज ! शाश्वतं स्थानं नाम, यत्र प्राणिनः अष्टविधकर्ममलकलङ्कविप्रमुक्ताः, जन्म–जरा–मरण–रोग–शोकाद्युपद्रवरहिताः, निरुपमज्ञान–दर्शन–सुखभाजिनः अनन्तं आगामिदीर्घाद्धं कालं तिष्ठन्ति । तत् पुनः सकलाऽतिशयरत्नाकरैः, त्रैलोक्यबान्धवैः, सुरासुरपूजितैः सर्वज्ञैः भणितम् । अस्य एव चतुर्दशरज्जूच्छ्रितस्य क्षेत्रलोकस्य चूडामणिभूतं परमपदं स्थानम्–इति । साधकः पुनः उपायः अस्य सम्यक्त्व–ज्ञान–चरणलक्षणः प्रतिपादितः इति । एष च गृहिधर्म–साधुधर्मैः व्यवस्थितः । तत्र गृहिधर्मो द्वादशविधः । तद्यथा–पञ्च अणुव्रतानि, त्रीणि गुणव्रतानि, चत्वारि शिक्षाव्रतानि इति । साधुधर्मः पुनः दशविधः । तद्यथा—

क्षान्तिश्च मार्दवा–ऽऽर्जवे–मुक्तिः तपः–संयमौ च बोद्धव्यौ । सत्यं शौचं आकिञ्चन्यं च ब्रह्म च यतिधर्मः ॥

एयस्स उण दुविहस्स वि धम्मस्स मूलवत्थु सम्मत्तं। तं पुणो अणाइकम्मसंताणवेढियस्स जन्तुणो दुल्लहं हवइ त्ति। तं च कम्मं अट्ठहा, तं जहा–नाणावरणिज्जं, दरिसणावरणिज्जं, वेयणिज्जं, मोहणिज्जं, आउयं, नामं, गोत्तं, अन्तरायं च। एयस्स उण निमित्तं–मिच्छत्तं, अन्नाणं, अविरई, पमाओ, कसाया, जोगा य त्ति। एगपरिणामसंचियस्स एयस्स दुविहा ठिई समक्खाया। तं जहा–उक्कोसिया य जहन्निया य। तत्थ णं जा सा उक्कोसिया, सा तिव्वासुहपरिणामजणियाणं नाणावरण–दरिसणावरण–वेयणीय–अन्तरायाणं तीसं सागरोवमकोडाकोडीओ, मोहणिज्जस्स य सत्तरिं, नाम–गोयाणं वीसं, तेत्तीसं च सागरोवमाइं आउयस्स त्ति। जहन्ना उण तहाविहपरिणामसंचियस्स वेयणीयस्स बारस मुहुत्ता, नाम–गोयाणं अट्ठ, सेसाणं भिन्नमुहुत्तं ति। एवंठियस्स य इमस्स कम्मस्स अहापवत्तकरणेण जया घंसणघोलणाए कहवि एगं सागरोवमकोडाकोडिं मोत्तूण सेसाओ खवियाओ हवन्ति, तीसे वि य णं थेवमेत्ते खविए, तया घणरायदोसपरिणामलक्खणो, नाणावरण–दरिसणावरण–ऽन्तरायपडिबन्धसहायभावो, मोहणीयकम्मनिव्वत्तिओ, अच्च-

---

एतस्य पुनः द्विविधस्य अपि धर्मस्य मूलवस्तु सम्यक्त्वम्। तत् पुनः अनादिकर्मसंतानवेष्टितस्य जन्तोः दुर्लभं भवति इति। तच्च कर्म अष्टधा। तद्यथा-ज्ञानावरणीयम्, दर्शनावरणीयम्, वेदनीयम्, मोहनीयम्, आयुष्यम्, नाम, गोत्रम्, अन्तरायं च। एतस्य पुनः निमित्तम्-मिथ्यात्वम्, अज्ञानम्, अविरतिः, प्रमादः, कषायाः, योगाश्चेति। एकपरिणामसंचितस्य एतस्य द्विविधा स्थितिः समाख्याता। तद्यथा-उत्कृष्टा च, जघन्या च। तत्र या सा उत्कृष्टा, सा तीव्राऽशुभपरिणामजनितानां ज्ञानावरण-दर्शनावरण-वेदनीय-अन्तरायाणां त्रिंशत् सागरोपमकोटाकोटिः, मोहनीयस्य सप्ततिः, नाम-गोत्रयोः विंशतिः, त्रयस्त्रिंशच्च सागरोपमाणि आयुष्कस्य इति। जघन्या पुनः तथाविधपरिणामसंचितस्य वेदनीयस्य द्वादश मुहूर्ताः, नाम-गोत्रयोः अष्ट, शेषाणां भिन्नमुहूर्तम्-इति। एवंस्थितस्य च अस्य कर्मणः यथाप्रवृत्तकरणेन यदा घर्षणघूर्णनया कथमपि एकां सागरोपमकोटाकोटिं मुक्त्वा शेषाः क्षपिता भवन्ति, तस्या अपि च स्तोकमात्रे

न्तदुब्भेओ कम्मगण्ठी हवइ। भणियं च—

"गण्ठि त्ति सुदुब्भेओ कक्खडघणरूढगूढगण्ठि व्व। जीवस्स कम्मजणिओ घणरागदोसपरिणामो" ॥

तं च पत्ते समाणे अत्थि एगे जीवे, जे तं भिन्दइ, अत्थि एगे जीवे जे नो भिन्दइ। तत्थ णं जे से भिन्दइ से अपुव्वकरणेणं भिन्दइ। तओ तम्मि भिन्ने समाणे अणियट्टीकरणेणं कम्मवणस्स दावाणलेगदेसं, सिवसुहपायवस्स निरुवहयबीयं, संसारचारयस्स मोयावणसमत्थं, चिन्तामणिरयणस्स य लहुयभावजणयं, अणाइम्मि संसारसायरे अपत्तपुव्वं, पसत्थसम्मत्तमोहणीयकम्माणुवेयणोवसमक्खयसमुत्थं, पसम-संवेय-निव्वेया-ऽणुकम्पाइलिङ्गं, सुहायपरिणामरूवं सम्मत्तं पाउणइ, तल्लाहसमकालं च दुवे नाणाणि, तंजहा–मइनाणं च सुयनाणं च। तओ तम्मि पत्ते समाणे से जीवे वहुयकम्ममलमुक्के, आसन्ननियसरूवभावे, पसन्ने, संविग्गे, निव्विण्णे,

क्षपिते, तदा घनराग-दोष (द्वेष) परिणामलक्षणः, ज्ञानावरण-दर्शनावरण-अन्तरायप्रतिपन्नसहायभावः, मोहनीयकर्मनिर्वर्तितः अत्यन्तदुर्भेदः कर्मग्रन्थिर्भवति। भणितं च—

ग्रन्थिरिति सुदुर्भेदः कर्कशघनरूढगूढग्रन्थिरिव। जीवस्य कर्मजनितः घनराग-दोष(द्वेष)परिणामः ॥

तं च प्राप्ते सति अस्ति एको जीवः, यस्तं भिनत्ति, अस्ति एको जीवः, यो न भिनत्ति। अत्र यः स भिनत्ति, सोऽपूर्वकरणेन भिनत्ति। ततस्तस्मिन् भिन्ने सति अनिवृत्तिकरणेन कर्मवनस्य दावानलैकदेशम्, शिवसुखपादपस्य निरुपहतबीजम्, संसारचारकाद् मोचनसमर्थम्, चिन्तामणिरत्नस्य च लघुकभावजनकम्, अनादौ संसारसागरे अप्राप्तपूर्वम्, प्रशस्तसम्यक्त्वमोहनीयकर्मानुवेदनोपशमक्षयसमुत्थम्, प्रशम-संवेग-निर्वेदा-ऽनुकम्पादिलिङ्गम्, शुभाऽऽत्मपरिणामरूप सम्यक्त्वं प्राप्नोति. तल्लाभसमकालं च द्वे ज्ञाने, तद्यथा–मतिज्ञानं च, श्रुतज्ञानं च। ततः तस्मिन् प्राप्ते सति स जीवः वहुकर्ममलमुक्तः, आसन्ननिजस्वरूपभावः, प्रसन्नः, संविग्नः,

अणुकम्पापरे, जिणवयणरुई आवि हवइ । भणियं च—

"सम्मत्तं उवसममाइएहि लक्खिज्जए उवाएहिं । आयपरिणामरूवं बज्झेहि पसत्थजोगेहि ॥

एत्थ य परिणामो खलु जीवस्स सुहो उ होइ विन्नेओ । किं मलकलङ्कमुक्कं कणयं भुवि सामलं होइ ? ॥

पयईइ य कम्माणं वियाणिउं वा विवागमसुहंति । अवरद्धे वि ण कुप्पइ उवसमओ सव्वकालंपि ॥

नर-विबुहेसरसोक्खं दुक्खं चिय भावओ उ मन्नन्तो । संवेगओ न मोक्खं मोत्तूणं किंचि पत्थेइ" ॥

नारय-तिरिय-नरा-ऽमरभवेसु निव्वेयओ वसइ दुक्खं । अकयपरलोयमग्गो ममत्तविसवेगरहिओ वि ॥

दट्ठूण पाणिनिवहं भीमे भवसागरम्मि दुक्खत्तं । अविसेसओऽणुकम्पं दुहा वि सामत्थओ कुणइ ॥

मन्नइ तमेव सच्चं नीसङ्कं जं जिणेहि पन्नत्तं । सुहपरिणामो सव्वं कङ्खाइविसोत्तियारहिओ ॥

निर्विण्णः, अनुकम्पापरः, जिनवचनरुचिश्चापि भवति । भणितं च—

सम्यक्त्वं उपशमादिभिर्लक्ष्यते उपायैः । आत्मपरिणामरूपं बाह्यैः प्रशस्तयोगैः ॥

अत्र च परिणामः खलु जीवस्य शुभस्तु भवति विज्ञेयः । किं मलकलङ्कमुक्तं कनकं भुवि श्यामलं भवति ? ॥

प्रकृतेश्च कर्मणां विज्ञाय वा विपाकमशुभमिति । अपराद्धेऽपि न कुप्यति उपशमतः सर्वकालमपि ॥

नर-विबुधे-श्वरसौख्यं दुःखमेव भावतस्तु मन्यमानः । संवेगतो न मोक्षं मुक्त्वा किंचित् प्रार्थयते ॥

नारक-तिर्यग्-नरा-ऽमरभवेषु निर्वेदतः वसति दुःखम् । अकृतपरलोकमार्गः ममत्वविषवेगरहितोऽपि ॥

दृष्ट्वा प्राणिनिवहं भीमे भवसागरे दुःखार्तम् । अविशेषतः अनुकम्पां द्विधाऽपि सामर्थ्यतः करोति ॥

एवंविहपरिणामो सम्मदिट्ठी जिणेहि पन्नत्तो । एसो य भवसमुद्दं लङ्घइ थेवेण कालेणं ॥

तओ य तीसे वि य णं ठिईए पलिओवमपुहुत्तमेत्ते खीणे परमत्थओ सुहयरपरिणामगब्भं देसविरइं पडिवज्जइ । तं जहा–थूलगपाणाइवायविरमणं वा, थूलगमुसावायविरमणं वा, थूलयादत्तादाणविरमणं वा, परदारगमणविरमणं वा, सदारसंतोसं वा, अपरिमियपरिग्गहविरमणं वा । से य एवं देसविरइपरिणामजुत्ते, पडिवन्नाणुव्वए, भावओ अपरिवडियपरिणामे नो खलु समायरइ इमे अइयारे। तं जहा–बन्धं वा, वहं वा, छविच्छेयं वा, अइभारारोवणं वा, भत्तपाणवोच्छेयं वा; तहा सहसब्भक्खाणं वा, रहस्सब्भक्खाणं वा, सदारमन्तभेयं वा, मोसोवएसं वा, कूडलेहकरणं वा; तहा तेणाहडं वा, तक्करपओगं वा, विरुद्धरज्जाइक्कमं वा, कूडतुल–कूडमाणे वा, तप्पडिरूवगववहारं वा; तहा इत्तरियपरिग्गहियागमणं वा, अपरिग्गहियागमणं वा, अणङ्गकीडं वा, परविवाहकरणं वा, कामभोग-

---

मन्यते तदेव सत्यं निःशङ्कं यद् जिनैः प्रज्ञप्तम् । शुभपरिणामः सर्वं काङ्क्षादिविश्रोतसिकारहितः ॥

एवंविधपरिणामः सम्यग्दृष्टिर्जिनैः प्रज्ञप्तः । एष च भवसमुद्रं लङ्घते स्तोकेन कालेन ॥

ततश्च तस्या अपि च स्थितेः पल्योपमपृथक्त्वमात्रे क्षीणे परमार्थतः शुभतरपरिणामगर्भां देशविरतिं प्रतिपद्यते । तद्यथा– स्थूलकप्राणातिपातविरमणं वा, स्थूलकमृषावादविरमणं वा, स्थूलकाऽदत्तादानविरमणं वा, परदारगमनविरमणं वा, स्वदारसंतोषं वा, अपरिमितपरिग्रहविरमणं वा । स च एवं देशविरतिपरिणामयुक्तः, प्रतिपन्नाऽणुव्रतः भावतोऽपरिपतितपरिणामः नो खलु समाचरति इमान् अतिचारान् । तद्यथा–बन्धं वा, वधं वा, छवि(शरीर)च्छेदं वा, अतिभाराऽऽरोपणं वा, भक्त-पानव्युच्छेदं वा; तथा सहसाऽभ्याख्यानं वा, रहस्याऽभ्याख्यानं वा, स्वदारमन्त्रभेदं वा, मृषोपदेशं वा, कूटलेखकरणं वा; तथा स्तेनाहृतं वा, तस्करप्रयोगं वा, विरुद्धराज्यातिक्रमं वा, कूटतुला-कूटमानं वा, तत्प्रतिरूपकव्यवहारं वा; तथा इत्वरिकपरिगृहीतागमनं वा, अपरिगृहीतागमनं वा, अन-

तिव्वाहिलासं वा; तहा खेत्तवत्थुपमाणाइक्कमं वा, हिरण्ण-सुवण्णपमाणाइक्कमं वा, धण-धन्नपमाणाइक्कमं वा, दुपय-चउप्पय-पमाणाइक्कमं वा, कुवियपमाणाइक्कमं वा; तहा अन्ने य एवंजाइए संसारसागरहिण्डणनिमित्तभूए सुहपरिणामभावओ चेव नो आयरइ त्ति । तहा इमे एयारूवे उत्तरगुणे य पडिवज्जइ । तं जहा-उड्ढदिसिगुणव्वयं वा, अहोदिसिगुणव्वयं वा, तिरियदिसिगुणव्वयं वा; तहा भोगोवभोगपरिमाणलक्खणगुणव्वयं वा, उवभोग-परिभोगहेउ-खरकम्माइपरिवज्जणं वा; तहा अवज्झाणायरिय-पमायायरिय-हिंसप्पयाण-पावकम्मोवएसलक्खणाणत्थदण्डविरइगुणव्वयं वा, तहा सावज्जजोगपरिवज्जण-निरवज्जजोगपडिसेवणालक्खणसामाइयसिक्खावयं वा, तहा दिसिवयगहियस्स दिसापरिमाणस्स पइदिणपमाणकरणदेसावगासियसिक्खावयं वा, तहा आहार-सरीरसक्कार-बम्भचेर-अव्वावारलक्खणपोसहसिक्खावयं वा, तहा नायागयाणं, कप्पणिज्जाणं, अन्न-पाणाईणं दव्वाणं देसकाल-सद्धा-सक्कारक्कमजुयं पराए भत्तीए आयाणुग्गहट्ठाए संजयाणं दाणं ति, इइलक्खणातिहिसंविभागसिक्खावयं वा । से य एवं कुसलपरिणामजुत्ते पडिवन्नगुणव्वय-

---

ङ्गक्रीडां वा, परविवाहकरणं वा, कामभोगतीव्राऽभिलाषं वा; तथा क्षेत्रवस्तुप्रमाणाऽतिक्रमं वा, हिरण्य-सुवर्णप्रमाणाऽतिक्रमं वा, धन-धान्यप्रमाणातिक्रमं वा, द्विपद-चतुष्पदप्रमाणातिक्रमं वा, कुप्यप्रमाणातिक्रमं वा; तथा अन्यांश्च एवंजातिकान् संसारसागरहिण्डननिमित्तभूतान् शुभपरिणामभावत एव नो आचरति इति । तथा इमान् एतद्रूपान् उत्तरगुणांश्च प्रतिपद्यते । तद्यथा-ऊर्ध्वदिग्गुणव्रतं वा; अधोदिग्गुणव्रतं वा, तिर्यग्दिग्गुणव्रतं वा, तथा भोगोपभोगपरिमाणलक्षणगुणव्रतं वा, उपभोग-परिभोगहेतु-खरकर्मादिपरिवर्जनं वा, तथा अपध्यानाचरित-प्रमादाचरित-हिंसाप्रदान-पापकर्मोपदेशलक्षणानर्थदण्डविरतिगुणव्रतं वा, तथा सावद्ययोगपरिवर्जन-निरवद्ययोगप्रतिसेवनालक्षणसामायिकशिक्षाव्रतं वा, तथा दिग्व्रतगृहीतस्य दिक्परिमाणस्य प्रतिदिनप्रमाणकरणदेशावकाशिकशिक्षाव्रतं वा, तथा आहार-शरीरसत्कार-ब्रह्मचर्य-अव्यापारलक्षणपौषधशिक्षाव्रतं वा, तथा न्यायागतानाम्, कल्पनीयानाम्, अन्न-पानादीनां द्रव्याणां देशकाल-श्रद्धा-सत्कार-

सिक्खावए भावओ अपरिवडियपरिणामे नो खलु समायरइ इमे अइयारे। तं जहा–उड्ढदिसिपमाणाइक्कमं वा, अहोदिसिपमाणाइक्कमं वा, तिरियदिसिपमाणाइक्कमं वा, खेत्तवुड्ढिं वा, सइअन्तरद्धं वा; तहा सचित्ताहारं वा, सचित्तपडिबद्धाहारं वा, अप्पउलिओसहिभक्खणं वा, दुप्पउलिओसहिभक्खणं वा, तुच्छोसहिभक्खणं वा; तहा इङ्गालकम्मं वा, वणकम्मं वा, साडिकम्मं वा, भाडियकम्मं वा, फोडियकम्मं वा, दन्तवाणिज्जं वा, लक्खवाणिज्जं वा, केसवाणिज्जं वा, रसवाणिज्जं वा, विसवाणिज्जं वा, जन्तपीलणकम्मं वा, निल्लञ्छणकम्मं वा, दवग्गिदावणयं वा, असइपोसणं वा, सर–दह–तलायसोसणयं वा; तहा कन्दप्पं वा, कुक्कुइयं वा, मोहरियं वा, संजुत्ताहिगरणं वा, उवभोगपरिभोगाइरेगं वा; तहा मणदुप्पणिहाणं वा, वयदुप्पणिहाणं वा, कायदुप्पणिहाणं वा, सामाइयस्स सइअकरणं वा, सामाइयस्स अणवट्ठियस्स करणं वा; तहा आणवणपओगं वा, पेसवणपओगं वा, सद्दाणुवाइत्तं वा, रूवाणुवाइत्तं वा, बहियापोग्गलप-

क्रमयुतं परया भक्त्या आत्मानुग्रहार्थाय संयतानां दानमिति, इतिलक्षणाऽतिथिसंविभागशिक्षाव्रतं वा। [illegible] चैवं कुशलपरिणामयुक्तः प्रतिपन्नगुणव्रत–शिक्षाव्रतः भावत अपरिपतितपरिणामः नो खलु समाचरति इमान् अतिचारान्। तद्यथा–ऊर्ध्वदिक्प्रमाणातिक्रमं वा, अधोदिक्प्रमाणातिक्रमं वा, तिर्यग्दिक्प्रमाणातिक्रमं वा, क्षेत्रवृद्धिं वा, स्मृत्यन्तर्द्धिं वा; तथा सचित्ताहारं वा, सचित्तप्रतिबद्धाहारं वा, अपक्वौषधिभक्षणं वा, दुष्पक्वौषधिभक्षणं वा, तुच्छौषधिभक्षणं वा; तथा अंगारकर्म वा, वनकर्म वा, शकटकर्म, वा, भाटककर्म वा, स्फोटिकर्म वा, दन्तवाणिज्यं वा, लाक्षावाणिज्यं वा, केसवाणिज्यं वा, रसवाणिज्यं वा, विषवाणिज्यं वा, यन्त्रपीडनकर्म वा, निर्लाञ्छनकर्म वा, दवाग्निदापनं वा, असतीपोषणं वा, सरो–द्रह–तडागशोषणकं वा; तथा कन्दर्प्पं वा, कौकुच्यं वा, मौखर्यं वा, संयुक्ताधिकरणं वा, उपभोगपरिभोगाऽतिरेकं वा; तथा मनोदुष्प्रणिधानं वा, वचोदुष्प्रणिधानं वा, कायदुष्प्रणिधानं वा, सामायिकस्य स्मृत्यकरणं वा, सामा-

१ साडिय०

क्खेवणं वा; तहा अप्पडिलेहियदुप्पडिलेहियसेज्जासंथारदुरूहणं वा, अप्पमज्जियदुप्पमज्जियसेज्जासंथारदुरूहणं वा, अप्पडिलेहिय-दुप्पडिलेहियउच्चार-पासवणविगिञ्चणयं वा, अप्पमज्जिय-दुप्पमज्जियउच्चार-पासवणविगिञ्चणयं वा, पोसहोववासस्स सम्मं अणणुपालणयं वा, तहा सचित्तनिक्खिवणयं वा, सचित्तपिहणयं वा, कालाइक्कमं वा, परववएसं वा, मच्छरियं वा, अन्ने य एवंजाइए गुणव्वयसिक्खावयाइयारे नायरइ। तओ णं से एमेयाणुरूवेणं कप्पेणं विहरिऊण तीसे कम्मट्ठिईए परिणामविसेसेणं तम्मि वा जम्मे, अणेगेसु वा जम्मेसु संखेज्जेसु सागरोवमेसु खविएसु सव्वविरइलक्खणं खमा-मद्दव-ऽज्जव-मुत्ती-तव-संजम-सच्च-सोया-ऽऽकिञ्चण-बम्भचेररूवं जइधम्मं पाउणइ। तओ एवं चेव उवसमसेढी, एवं चेव खवगसेढि त्ति। भणियं च—

सम्मत्तम्मि उ लद्धे पलियपुहुत्तेण सावओ होज्जा। चरणोवसमखयाणं सागरसंखन्तरा होन्ति ॥

यिकस्य अनवस्थितस्य करणं वा; तथा आनायनप्रयोगं वा, प्रेषणप्रयोगं वा, शब्दानुपातित्वं वा, रूपानुपातित्वं वा, बहिःपुद्गलप्रक्षेपणं वा; तथा अप्रतिलिखित-दुष्प्रतिलिखितशय्यासंस्तारदूरोहणं वा, अप्रमार्जित-दुष्प्रमार्जितशय्यासंस्तारदूरोहणं वा, अप्रतिलिखित-दुष्प्रतिलिखितउच्चार-प्रस्रवणवित्यजनं वा, अप्रमार्जित-दुष्प्रमार्जितउच्चार-प्रस्रवणवित्यजनं वा, पौषधोपवासस्य सम्यग् अननुपालनकं वा, तथा सचित्तनिक्षेपणकं वा, सचित्तपिधानकं वा, कालातिक्रमं वा, परव्यपदेशं वा, मात्सर्यं वा, अन्यांश्च एवंजातिकान् गुणव्रत-शिक्षाव्रतातिचारान् नाचरति। ततः स एवमेतदनुरूपेण कल्पेन विहृत्य तस्याः कर्मस्थितेः परिणामविशेषेण तस्मिन् वा जन्मनि, अनेकेषु वा जन्मसु संख्येयेषु सागरोपमेषु क्षपितेषु सर्वविरतिलक्षणं क्षमा-मार्दवा-ऽऽर्जव-मुक्ति-तपः-संयम-सत्य-शौचा-ऽऽकिञ्चन्य-ब्रह्मचर्यरूपं यतिधर्मं प्राप्नोति। तत एवमेव उपशमश्रेणी, एवमेव क्षपकश्रेणी इति। भणितं च—

सम्यक्त्वे तु लब्धे पल्यपृथक्त्वेन श्रावको भवेत्। चरणोपशमक्षयाणां सागरसंख्यान्तराणि भवन्ति ॥

एवं अप्पडिवडिए सम्मत्ते देव-मणुयजम्मेसु । अन्नयरसेढिवज्जं एगभवेणं च सव्वाइं ॥

तओ खवगसेढिपरिसमत्तीए सासयं, अणन्तं, केवलवरनाणदंसणं पाउणइ । तओ कमेणं खवियसेसभवोवग्गाहिकम्मंसे, सव्व-कम्मविप्पमुक्के पाउणइ सासयं ठाणं ति । एत्थन्तरम्मि य गुरुवयणायण्णणजणियसुहपरिणामाणलदड्ढबहुकम्मेन्धणेणं, भावओ पवन्नसम्मत्ता-णुव्वय-गुणव्वय-सिक्खावयगुणट्ठाणेण भणियं गुणसेणेणं-भयवं ! धन्नोऽहं, जेण मए पावमलपक्खालणं, रागाइ-विसघायणं, पसमाइगुणकारणं, भवचारयनिस्सारणं सुयं ते वयणं ति । ता आइसह संपयं, जं मए कायव्वं ति । अहवा आइट्ठ चेव भयवया । ता देहि मे ताव गिहिधम्मसारभूए अणुव्वयाइए गुणट्ठाणे । गुरुणा भणियं-'किंचमेयं तए ज्जारिमाणं[1] भव्वसत्ताणं'ति विहिपुव्वयं दिन्नाणि से अणुव्वयाणि, अणुसासिओ य बहुविहं । तओ वन्दिऊण परमभत्तीए सपरिवारं गुरुं पविट्ठो नयरं । कयभो-

---

एवम्-अप्रतिपतिते सम्यक्त्वे देव-मनुजजन्मसु । अन्यतरश्रेणिवर्जम्-एकभवेन च सर्वाणि ॥

ततः क्षपकश्रेणिपरिसमाप्तौ शाश्वतम्, अनन्तम्, केवलवरज्ञानदर्शनं प्राप्नोति । ततः क्रमेण क्षपितशेषभवोपग्राहिकर्मांशः, सर्वकर्म-विप्रमुक्तः प्राप्नोति शाश्वतं स्थानमिति ॥ अत्रान्तरे च गुरुवचनाऽऽकर्णनजनितशुभपरिणामानलदग्धबहुकर्मेन्धनेन, भावतः प्रपन्नसम्य-क्त्वा-ऽणुव्रत-गुणव्रत-शिक्षाव्रतगुणस्थानेन भणितं गुणसेनेन-भगवन् ! धन्योऽहम्, येन मया पापमलप्रक्षालनम्, रागादिविषघातनम्, प्रशमादिगुणकारणम्, भवचारकनिस्सारणं श्रुतं तव वचनम्-इति । तत आदिशत सांप्रतम्, यद् मया कर्तव्यमिति । अथवा आदिष्ट-मेव भगवता । ततो देहि मम तावद् गृहिधर्मसारभूतानि अणुव्रतादिकानि गुणस्थानानि । गुरुणा भणितम्-'कृत्यमेतत् त्वादृशानां भव्यसत्त्वानाम्' इति विधिपूर्वकं दत्तानि तस्य अणुव्रतानि, अनुशासितश्च बहुविधम् । ततो वन्दित्वा परमभक्त्या सपरिवारं गुरुं

---

१ भेयति एयारिसाण० रा

पणोवयारो य परिणयप्पाए दियहे पुणो वि निग्गओ त्ति। वन्दिया य णेण देवगुरवो। कालोइयमणुसासिओ य गुरुणा। तओ य पंचि वेलं पज्जुवासिऊण विहिणा पुणो नयरं पविट्ठो त्ति। एवं उभयकालं गुरुदंसण–तव्वयणसुणणसोक्खमणुहवन्तस्स अईओ मासो, परिणओ से धम्मो। कप्पगमत्तीए य गओ अन्नत्थ भयवं विजयसेणायरिओ त्ति। तओ अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु राइणो गुणसेणस्स पासायतलसंठियस्स कहवि सोऊण हाहारवगब्भिणं मरणनरवइणो विय पयाणढक्कं, संसाररक्खसस्स विय अट्टहासं, जीवलोयस्स विय पमायचरियं मयगडिण्डिमसद्दं; पेच्छिऊण तं कयन्तवसवत्तिणं, चउपुरिसधरियकायं, कन्दन्तबन्धुजणपरिवारियं सवं; परमसंवेगभावियमइस्स, इन्दयालसरिसजीवलोयमवगच्छिऊण धम्मज्झाणजलपक्खालियपावलेवस्स समुप्पन्ना चिन्ता–अम्हे वि एवं चेव मरणधम्माणो त्ति। अहो! णु खलु एवं विरसावसाणे जीवलोए ते धन्ना, जे तेलोक्कबन्धुभूए, अचिन्तचिन्तामणिसन्निहे, परमरिसिपन्नत्तदेसिए धम्मे कयाणुराया अगारवासाओ अणगारिअं पव्वयन्ति। तओ य पाणवह–मुसावाय–अदत्तादाण–मेहुण–परिग्गह-

---

प्रविष्टो नगरम्। कृतभोजनोपचारश्च परिणतप्राये दिवसे पुनरपि निर्गत इति। वन्दिताश्च अनेन देवगुरवः। कालोचितमनुशासितश्च गुरुणा। ततश्च पाश्चिमां वेलां पर्युपास्य विधिना पुनर्नगरं प्रविष्ट इति। एवम्–उभयकालं गुरुदर्शन–तद्वचनश्रवणसौख्यमनुभवतः अतीतो मासः, परिणतस्तस्य धर्मः। कल्पगमनात् च गतोऽन्यत्र भगवान् विजयसेनाचार्य इति। ततोऽतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु राज्ञो गुणसेनस्य प्रासादतलसंस्थितस्य कथमपि श्रुत्वा हाहारवशब्दगर्भिणं मरणनरपतेरिव प्रयाणढक्काम्, संसारराक्षसस्य इव अट्टाट्टहासम्, जीवलोकस्य इव प्रमादचरितं मृतकडिण्डिमशब्दम्; प्रेक्ष्य तत् कृतान्तवशवर्तिनं, चतुष्पुरुषधृतकायम्, क्रन्दद्बन्धुजनपरिवारितं शवम्; परमसंवेगभावितमतेः, इन्द्रजालसदृशजीवलोकम् अवगम्य धर्मध्यानजलप्रक्षालितपापलेपस्य समुत्पन्ना चिन्ता–वयमपि एवमेव मरणधर्माण इति। अहो! नु खलु एवं विरसावसाने जीवलोके ते धन्याः, ये त्रैलोक्यबन्धुभूते, अचिन्त्यचिन्तामणिसन्निभे, परमर्षिस-

विरया, वायालीसेसणादोसपरिसुद्धपिण्डग्गहिणो, संजोयणाइपञ्चदोसरहियमियकालभोइणो, पञ्चसमिया, तिगुत्ता, निरइयारवयपरिपालणत्थमेव इरियासमियाइपणवीसभावणोववेया, अणसण–मूणोयरियाइ–पायच्छित्त–विणयाइसबाहिरब्भिन्तरतवोगुणप्पहाणा, मासाइयाणेगपडिमाधारिणो, विचित्तदव्वाभिग्गहरया, अण्हाण लोय–लद्धावलद्धवित्तिणो, निप्पडिकम्मसरीरा, समतण–मणि–लेट्ठु–कञ्चणा, किं बहुणा, अट्ठारससीलङ्गसहस्सधारिणो, उवमाईयविबुहजणपसंसियपसमसुहसमेया, अणेगगामा–ऽऽयर–नगर–पट्टण–मडम्ब–दोणमुह–संनिवेससयसंकुलं विहरिऊण मेइणिं, मिच्छत्तपङ्कमग्गपडिबद्धे य सद्धम्मकहणदिवायरोदएणं बोहिऊण भव्वकमलायरे, महातवचरणपरिकम्मियसरीरा जिणोवइट्ठेण मग्गेण कालमासे कालं काऊण पाओवगमणेण देहं परिच्चयन्ति। तओ अहं पि इयाणिं इमेण चेव विहिणा देहं परिच्चइस्सं ति। पत्तो य भए भवसयसहस्सदुल्लहो, सयललोयालोयदिवायरो, सासयसुहप्पयाणेक्ककप्पपायवो

पैशवेचिते धर्मे कृतानुरागा अगारवासाद् अनगारितां प्रव्रजन्ति। ततश्च प्राणवध–मृषावाद–अदत्ताऽऽदान–मैथुन–परिग्रहविरताः, द्विचत्वारिंशदेषणादोषपरिशुद्धपिण्डग्राहिणः संयोजनादिपञ्चदोषरहितमितकालभोजिनः, पञ्चसमिताः, त्रिगुप्ताः, निरतिचारव्रतपरिपालनार्थमेव ईर्यासमित्यादिपञ्चविंशतिभावनोपपेताः; अनशन–ऊनोदरिकादि–प्रायश्चित्त–विनयादिसबाह्याऽभ्यन्तरतपोगुणप्रधानाः, मासादिकानेकप्रतिमाधारिणः, विचित्रद्रव्याभिग्रहरताः, अस्नान–लोच–लब्धाऽपलब्धवृत्तयः, निष्प्रतिकर्मशरीराः, समतृण–मणि–लेष्टु–काञ्चनाः, किं बहुना, अष्टादशशीलाङ्गसहस्रधारिणः, उपमातीतविबुधजनप्रशंसितप्रशमसुखसमेताः, अनेकग्रामा–ऽऽकर–नगर–पट्टन–मडम्ब–द्रोणमुख–संनिवेशशतसंकुलां विहृत्य मेदिनीम्, मिथ्यात्वपङ्कमार्गप्रतिबद्धांश्च सद्धर्मकथनदिवाकरोदयेन बोधयित्वा भव्यकमलाकरान्, महातपश्चरणपरिकर्मितशरीराः जिनोपदिष्टेन मार्गेण कालमासे कालं कृत्वा पादपोपगमनेन देहं परित्यजन्ति। ततोऽहमपि इदानीम्–अनेन एव विधिना

१ मणिमुत्त० स। मिच्छत्तपण० [illegible] स

यलतेलोक्कनिरुवमचिन्तामणी, विपडसंसारजलहिपोयभूओ, धम्मसारही, भयवं विजयसेणायरिओ त्ति। अओ पव्वज्जामो धीरपुरिससेवियं कम्मवणदावाणलं एयस्स समीवे महापवज्जं ति। चिन्तिऊण सद्दाविया णेण सुबुद्धिपमुहा मन्तिणो। कहिओ य तेसिं निययाहिप्पाओ। तओ तप्पसङ्गओ चेवोवलद्धजिणवयणसारेहिं भणियं च तेहिं–अहो! महापुरिससहावाणुरूवं देवेण मन्तियं। खरपवणचालियनलिणजलमज्झगयचन्दबिम्बचञ्चलम्मि जीवलोए किच्चमेयं भवियाणं, अहासुहं, मा करेह पडिबन्धं ति। अन्नं च–देव! को नाम कस्सइ सुहित्तणं पवज्जिऊणं तं पलित्तजालावलीपरिगयाओ गेहाओ निसरन्तं वारेइ? पलित्तं च सव्वदुक्खजलणेण संसारगेहं ति। ता बहुमयं नाम अम्हाणमेयं देवस्स ववसियं। असमत्था य अम्हे बुद्धिविहवेण भवओ मरणं निवारेउं ति। तओ राइणा एयमायण्णिऊण 'एवमेयं' ति, 'को तुब्भे मोत्तूण मम अन्नो हिओ' अहिणन्दिऊण सबहुमाणं पहट्ठमुहकमलेणं दवावियं आघोसणा-

---

देतं परित्यक्ष्यामि इति। प्राप्तश्च मया भवशतसहस्रदुर्लभः, सकललोकालोकदिवाकरः, शाश्वतसुखप्रदानैककल्पपादपः, सकलत्रैलोक्यनिरुपमचिन्तामणिः, विकटसंसारजलधिपोतभूतः, धर्मसारथिः, भगवान् विजयसेनाचार्य इति। अतः प्रव्रजामः धीरपुरुषसेवितां कर्मवनदावानलम्–एतस्य समीपे महाप्रव्रज्याम्–इति चिन्तयित्वा शब्दायिताः तेन सुबुद्धिप्रमुखा मन्त्रिणः। कथितश्च तेषां निजकाभिप्रायः। ततः तत्प्रसङ्गतः एव उपलब्धजिनवचनसारैः भणितं च तैः–अहो! महापुरुषस्वभावानुरूपं देवेन मन्त्रितम्। खरपवनचालितनलिनजलमध्यगतचन्द्रबिम्बचञ्चले जीवलोके कृत्यमेतद् भव्यानाम्, यथासुखम्, मा कुरुत प्रतिबन्धम्–इति। अन्यच्च–देव! को नाम कस्यचिद् सुधीत्वं प्रपद्य तं प्रदीप्तज्वालावलीपरिगताद् गेहाद् निस्सरन्तं वारयति? प्रदीप्तं च सर्वदुःखज्वलनेन संसारगेहम्–इति। ततो बहुमत नाम अस्माकम्–एतद् देवस्य व्यवसितम्। असमर्थाश्च वयं बुद्धिविभवेन भवतो मरणं निवारयितुम्–इति। ततो राज्ञा एतद् आकर्ण्य 'एवमेतद्' इति, 'को युष्मान् मुक्त्वा मम अन्यो हितः' अभिनन्द्य सबहुमानं प्रहृष्टमुखकमलेन दापितम्–आघोषणापूर्वकं महा-

पुव्वयं महादानं, काराविया भत्तिविहवाणुरूवा जिणाययणाईसु अट्ठाहिया महिमा, सम्माणिओ य पणइवग्गो, बहुमाणिया पउरजणवया, दिन्नं चन्दसेणाभिहाणस्स जेट्ठपुत्तस्स रज्जं, पडिवन्ना भावओ पव्वज्जा। 'सुए य इओ गमिस्सामि, जत्थ भयवं विजयसेणायरिओ' त्ति चिन्तिऊण ठिओ विवित्तदेसम्मि सव्वराइयं पडिमं। इओ य सो अग्गिसम्मतावसो अपडिक्कन्तो चेव तन्नियाणाओ कालं काऊण विज्जुकुमारेसु दिवड्ढपलिओवमट्ठिई देवो जाओ त्ति। दिन्नो य तेण उवओगो 'किं मए हुयं वा, जट्ठं वा, दाणं वा दिन्नं, जेण मए एसा दिव्वा देवड्ढी पत्त' त्ति। आभोइओ य णेण पुव्वजम्मवुत्तन्तो, कुविओ य उवरिं गुणसेणस्स। विहङ्गेणाहोइऊण आगओ तस्स समीवं। दिट्ठो य णेण पडिमं ठिओ गुणसेणो। तओ य—

पडिमं ठियस्स तेणं विउव्विया कोहमूढहियएण। निरयाणलजलियसिहा (निहा) अइघोरा पंसुवुट्ठि त्ति ॥

तीए य डज्झमाणो अणाउलं गरुयसत्तसंपन्नो। चिन्तेइ भावियमणो धम्मम्मि जिणप्पणीयम्मि ॥

दानम्, कारिता भक्तिविभवानुरूपा जिनायतनादिषु अष्टाह्निका महिमा, सम्मानितश्च प्रणयिवर्गः, बहुमानिताः पौरजानपदाः, दत्तं चन्द्रसेनाभिधानस्य ज्येष्ठपुत्रस्य राज्यम्, प्रतिपन्ना भावतः प्रव्रज्या। 'श्वश्च इतो गमिष्यामि, यत्र भगवान् विजयसेनाचार्यः' इति चिन्तयित्वा स्थितो विविक्तदेशे सर्वरात्रिकीं प्रतिमाम्। इतश्च स अग्निशर्मतापसः अप्रतिक्रान्त एव तन्निदानात् कालं कृत्वा विद्युत्कुमारेषु द्व्यर्धपल्योपमस्थितिर्देवो जात इति। दत्तश्च तेन उपयोगः 'किं मया हुतं वा, इष्टं वा, दानं वा दत्तम्, येन मया एषा दिव्या देवर्धिः प्राप्ता' इति। आभोगितश्च तेन पूर्वजन्मवृत्तान्तः, कुपितश्च उपरि गुणसेनस्य। विभङ्गेन आभोग्य आगतस्तस्य समीपम्। दृष्टश्च तेन प्रतिमां स्थितः गुणसेनः। ततश्च—

प्रतिमां स्थितस्य तेन विकुर्विता क्रोधमूढहृदयेन। निरयानलज्वलितशिखा (निभा) अतिघोरा पांशुवृष्टिरिति ॥

सारीर-माणसेहिं दुक्खेहि अभिद्दुयम्मि संसारे । सुलहमिणं जं दुक्खं दुलहा सद्धम्मपडिवत्ती ॥
धन्नोऽहं जेण मए अणोरपारम्मि भवसमुद्दम्मि । भवसयसहस्सदुलहं लद्धं सद्धम्मरयणमिणं ॥
एयस्स पभावेण पालिज्जन्तस्स सइ पयत्तेणं । जम्मन्तरम्मि जीवा पावन्ति न दुक्खदोगच्चं ॥
ता एसो च्चिय सफलो मज्झमणायरणदोसपरिहीणो । सद्धम्मलाभगरुओ जम्मो णाइम्मि संसारे ॥
विलिहइ य मज्झ हिययम्मि जो कओ तस्स अग्गिसम्मस्स । परिभवकोवुप्पाओ तवइ अकज्जं कयं पच्छा ॥
एण्हिं पुण पडिवन्नो मेत्तिं सव्वेसु चेव जीवेसु । जिणवयणाओ अहयं विसेसओ अग्गिसम्मम्मि ॥
इय सो सुहपरिणामो तेणं विणिवाइओ उ पावेणं । मरिऊणं उववन्नो देवो सोहम्मकप्पम्मि ॥

तया च दह्यमानोऽनाकुलं गुरुकसत्त्वसंपन्नः । चिन्तयति भावितमना धर्मे जिनप्रणीते ॥
शारीर-मानसैर्दुःखैः अभिद्रुते संसारे । सुलभमिदं यद् दुःखं दुर्लभा सद्धर्मप्रतिपत्तिः ॥
धन्योऽहं येन मया अनवरपारे भवसमुद्रे । भवशतसहस्रदुर्लभं लब्धं सद्धर्मरत्नमिदम् ॥
एतस्य प्रभावेण पाल्यमानस्य सदा प्रयत्नेन । जन्मान्तरे जीवाः प्राप्नुवन्ति न दुःखदौर्गत्यम् ॥
तत एतद् एव सफलं मम अनाचरणदोषपरिहीनम् । सद्धर्मलाभगुरुकं जन्म अनादौ संसारे ॥
विलिखति च मम हृदये यः कृतस्तस्य अग्निशर्मणः । परिभवकोपोत्पादः 'तपति अकार्यं कृतं पश्चात्' ॥
इदानीं पुनः प्रतिपन्नो मैत्रीं सर्वेषु एव जीवेषु । जिनवचनाद् अहं विशेषतः अग्निशर्मणि ॥
इतः स शुभपरिणामः तेन विनिपातितस्तु पापेन । मृत्वा उपपन्नो देवः सौधर्मकल्पे ॥

अह सागरोवमाऊ जाओ चन्दाणणे विमाणम्मि । देवाणुप्पत्तिविहिं समासओ एत्थ वुच्छामि ॥
ओहेणं चिय जह ते हवन्ति जं च ऽच्छराइओ तेसिं । निव्वत्तन्तियरे जह परमं देवस्स करणिज्जं ॥
जह मेहा-ऽसणि-तियसिन्दचाव-विज्जूण संभवो होइ । गयणम्मि खणेण तहा देवाण वि होइ उप्पत्ती ॥
सो पुण मोत्तूण इमं देहं विमलम्मि देवसयणिज्जे । निव्वत्तेइ सरीरं दिव्वं अन्तोमुहुत्तेणं ॥
तम्मि समयम्मि तत्थ य गायन्ति मणोहराइं गेयाइं । कुसुमपयरं मुयन्ति य संभमरयं तियसविलयाओ ॥
नच्चन्ति दिव्वविब्भमसंपाइयतियसकोउहल्लाओ । वज्जन्तविविहमणहरतिसरीवीणासणाहाओ ॥
देवा य हरिसियमणा करेन्ति उक्किट्ठसीहनायं च । मुणिऊण तस्स जम्मं सुदुल्लहं सयलभुवणम्मि ॥

अथ सागरोपमायुः जातः चन्द्रानने विमाने । देवानाम्-उत्पत्तिविधिं समासतोऽत्र वक्ष्यामि ॥
ओघेन एव यथा ते भवन्ति यच्च अप्सरआदयस्तेषाम् । निर्वर्तयन्ति इतरे (?) यथा परमं देवस्य करणीयम् ॥
यथा मेघा-ऽशनि-त्रिदशेन्द्रचाप-विद्युतां संभवो भवति । गगने क्षणेन तथा देवानामपि भवति उत्पत्तिः ॥
स पुनः मुक्त्वा इमं देहं विमले देवशयनीये । निर्वर्तयति शरीरं दिव्यम्-अन्तर्मुहूर्तेन ॥
तस्मिन् समये तत्र च गायन्ति मनोहराणि गेयानि । कुसुमप्रकरं मुञ्चन्ति च सभ्रमरकं त्रिदशवनिताः ॥
नृत्यन्ति दिव्यविभ्रमसंपादितत्रिदशकुतूहलाः । वाद्यमानविविधमनोहरत्रिसरोवीणासनाथाः ॥
देवाश्च हृष्टमनसः कुर्वन्ति उत्कृष्टसिंहनादं च । ज्ञात्वा तस्य जन्म सुदुर्लभं सकलभुवने ॥

१ ससभमं रा. । २ जम्मम्मि क.

इयरो वि य कामगुणे सद्द-प्फास-रस-रूव-गन्धे य । दिव्वे समणुहवन्तो हिट्ठो उट्ठेइ सयराहं ॥
सुरयणनयणाणन्दो दिव्वं देवंसुयं अहिखिवन्तो । भासुरवरबोन्दिधरो संपुण्णो सारयससि व्व ॥
तियसविलयाउ तत्थ य तेहि य लडहाउ महुरवयणेहिं । जय जय जय त्ति नन्दा ! थुणन्ति हिट्ठाउ एएहिं ॥
तियसा वि परमहिट्ठा गण्डयलावडियकुण्डलुज्जोया । सुरतरुकुसुमाहरणा नमन्ति जयसद्दहलबोलं ॥
अह तं दिव्वपरियणं दट्ठूणं लोयणेण संभन्तो । दिन्नं हुयं व किं मे इमं फलं जस्स दिव्वं ति ॥
काऊण य उवओगं दिव्वेणं ओहिणा विसुद्धेणं । मुणिऊण सुचरियं तो करेइ अह देवकरणिज्जं ॥
सासयजिणपडिमाणं पूयं पूयारुहो महारम्भं । पोत्थयरयणं च तहा वाएइ मुहुत्तमेत्तं तु ॥
अह तियससुन्दरीओ निज्जियमुहयन्दचन्दबिम्बाओ । पीणुन्नयसुपसाहियवरथणहरबन्धुरङ्गीओ ॥

इतरोऽपि च कामगुणान् शब्द-स्पर्श-रस-रूप-गन्धान् च । दिव्यान् समनुभवन् हृष्ट उत्तिष्ठति शीघ्रम् ॥
सुरजननयनानन्दः दिव्यं देवांशुकम्-अधिक्षिपन् । भासुरवरशरीरधरः संपूर्णः शारदशशीव ॥
त्रिदशवनितास्तत्र च तैश्च सुन्दरा मधुरवचनैः । जय जय जय इति नन्द ! स्तुवन्ति हृष्टा एतैः ॥
त्रिदशा अपि परमहृष्टा गण्डतलापतितकुण्डलोद्द्योताः । सुरतरुकुसुमाभरणा नमन्ति जयशब्दहलबोलम् ॥
अथ तं दिव्यपरिजनं दृष्ट्वा लोचनेन संभ्रान्तः । दत्तं हुतं वा किं मया इदं फलं यस्य दिव्यमिति ॥
कृत्वा च उपयोगं दिव्येन अवधिना विशुद्धेन । ज्ञात्वा सुचरितं ततः करोति अथ देवकरणीयम् ॥
शाश्वतजिनप्रतिमानां पूजां पूजार्हः महारम्याम् । पुस्तकरत्नं च तथा वाचयति मुहूर्तमात्रं तु ॥

तिवलीतरङ्गभङ्गुरमज्झविरायन्तहाररम्माओ । मुहलरसणाहिणन्दियवित्थिण्णनियम्बबिम्बाओ ॥
तत्ततवणिज्जसन्निहमणहरथोरोरुजुयलकलियाओ । नहयन्दसमुज्जोवियकुम्मुन्नयचलणसोहाओ ॥
गाढपरिओसपसरियविलाससिङ्गारभावरम्माओ । पेच्छइ समूसियाओ वम्महसरसल्लियमणाओ ॥
किंकरगणे य धणियं अणुरत्ते दिव्वविहवसंपन्ने । तियसभवणाइ पेच्छह सामिय ! इय जंपिरे लडहे ॥
तियसविलयाहि समयं जयसद्दपणामियप्पभावाहिं । मोहणवियक्खणाहिं पेच्छइ तो तियसभवणाइं ॥
वित्थिण्णमरगयसिलासंचयसंजणियवियडपीढाइं । मणिरयणखइयमणहरफलिहामणिभित्तिजुत्ताइं ॥
वेरुलियखम्भविरइयविचित्तवरसालिभञ्जियसयाइं । तह दिव्वखग्गचामरपज्जुत्तकुडन्तरालाइं ॥

अथ त्रिदशसुन्दर्यः निर्जितमुखचन्द्रचन्द्रबिम्बाः । पीनोन्नतसुप्रसाधितवरस्तनभरबन्धुराङ्गयः ॥
त्रिवलीतरङ्गभङ्गुरमध्यविराजद्धाररम्याः । मुखररसना(मेखला)ऽभिनन्दितविस्तीर्णनितम्बबिम्बाः ॥
तप्ततपनीयसंनिभमनोहरस्थूलोरुयुगलकलिताः । नखचन्द्रसमुद्द्योतितकूर्मोन्नतचरणशोभाः ॥
गाढपरितोषप्रसृतविलासशृङ्गारभावरम्याः । प्रेक्षते समुच्छ्रिता मन्मथशरशल्यितमनसः ॥
किंकरगणांश्च गाढम्-अनुरक्तान् दिव्यविभवसंपन्नान् । त्रिदशभवनानि प्रेक्षध्वं स्वामिन् ! इति जल्पाकान् सुन्दरान् ॥
त्रिदशवनिताभिः समकं जयशब्दप्रणामितप्रभावाभिः । मोहनविचक्षणाभिः प्रेक्षते ततः त्रिदशभवनानि ॥
विस्तीर्णमरकतशिलासंचयसंजनितविकटपीठानि । मणिरत्नखचितमनोहरस्फटिकमणिभित्तियुक्तानि ॥
वैडूर्यस्तम्भविरचितविचित्रवरशालभञ्जिकाशतानि । तथा दिव्यखड्गचामरप्रयुक्तकुटान्तरालानि ॥

वरविविहदेवच्छन्दयविरइयपल्लङ्कसयसनाहाइं । परिलम्बियपट्टंसुयमुत्तावलिजणियसोहाइं ॥
तियनतरुकुसुममण्डियकुट्टिमसंकन्तभमरचन्द्राइं । धूवघडियाउलाइं परिलम्बियरयणदामाइं ॥
अह तेसु तियससुन्दरिनिवहेण समं पुरा सुकयपुण्णो । चिट्ठइ परितुट्ठमणो भुञ्जन्तो दिव्ववरभोए ॥
भुञ्जिसु[1] सो वि दिव्वे भोए चन्दाणणे विमाणम्मि । सुरसुन्दरीहिं सद्धिं जहिच्छिए सागरमणूणं ॥

यानितोमहत्तरासूनु–परमगुणानुरागि–भगवत्–श्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां 'समराइच्चकहाए' पढमो भवो सम्मत्तो ।

वरविविधदेवच्छन्दकविरचितपर्यङ्कशतसनाथानि । परिलम्बितपट्टांशुकमुक्तावलिजनितशोभानि ॥
त्रिदशतरुकुसुममण्डितकुट्टिमसंक्रान्तभ्रमरचन्द्राणि । धूपघटिकाकुलानि परिलम्बितरत्नदामानि ॥
अथ तेषु त्रिदशसुन्दरीनिवहेन समं पुरा सुकृतपूर्णः(पुण्यः) । तिष्ठति परितुष्टमना भुञ्जानो दिव्यवरभोगान् ॥
अभुङ्क्त सोऽपि दिव्यान् भोगान् चन्द्रानने विमाने । सुरसुन्दरीभिः सार्धं यथेच्छितान् सागरमनूनम् ॥

---

१ भुंजिंसु क.

बीओ भवो ।

गुणसेण-अग्गिसम्मा जं भणियमिहासि तं गयमियाणिं । सीहा-णन्दा य तहा जं भणियं तं निसामेह ॥

अत्थि इहेव जम्बुद्दीवे दीवे अवरविदेहे खेत्ते अपरिमियगुणनिहाणं तियसपुरवराणुगारि उज्जाणारामभूसियं समत्थमेइणितिलयभूयं जयउरं नाम नयरं ति । जत्थ सुरूवो उज्जलनेवत्थो कलावियक्खणो लज्जालुओ महिलायणो, जत्थ य परदारपरिभोयम्मि किलीवो, परच्छिद्दालोयणम्मि अन्धो, परावयायभासणम्मि मूओ, परदव्वावहरणम्मि संकुचियहत्थो, परोवयारकरणेक्कतल्लिच्छो पुरिसवग्गो । तत्थ य निसियनिक्कड्ढियासिनिद्दलियदरियरिउहत्थिमत्थउच्छलियबहलरुहिरारत्तमुत्ताहलकुसुमपयररइयसमरभूमिभाओ राया नामेण पुरिसदत्तो त्ति । देवी य से सयलन्तेउरप्पहाणा सिरिकन्ता नाम । सो इमाए सह निरुवमे भोए भुञ्जिंसु । इओ य सो चन्दाणणवि-

---

गुणसेना-ऽग्निशर्माणो यद् भणितमिहासीत् तद् गतमिदानीम् । सिंहा-ऽऽनन्दौ च तथा यद् भणितं यद् निशम्यताम् ।

अस्ति इहैव जंबुद्वीपे द्वीपे अपरविदेहे क्षेत्रे अपरिमितगुणनिधानं त्रिदशपुरवरानुकारि उद्यानारामभूषितं समस्तमेदिनीतिलकभूतं जयपुरं नाम नगरमिति । यत्र सुरूप उज्ज्वलनेपथ्यः कलाविचक्षणो लज्जालुर्महिलाजनः, यत्र च परदारपरिभोगे क्लीबः, परच्छिद्रावलोकने अन्धः, परापवादभाषणे मूकः, परद्रव्यापहरणे संकुचितहस्तः, परोपकारकरणैकतल्लिप्सः पुरुषवर्गः । तत्र च निशीतनिष्कासितासिनिर्दलितदृप्तरिपुहस्तिमस्तकोच्छलितबहलरुधिरारक्तमुक्ताफलकुसुमप्रकरार्चितसमरभूमिभागो राजा नाम्ना पुरुषदत्त इति । देवी च तस्य सकलान्तःपुरप्रधाना श्रीकान्ता नाम । सोऽनया सह निरुपमान् भोगानभुङ्क्त । इतश्च स चन्द्राननविमानाधिपतिर्देवो यथायुः पालयित्वा ततश्च्युतः

माणाहिन्ई देवो अहाउयं पालिऊग तओ चुओ सिरिकन्ताए गब्भे उववन्नो त्ति। दिट्ठो य णाए सुविणयम्मि तीए चेव रयणीए निद्धूमगिहिमिहाजालमरिसकेसरसडाभारभासुरो विमलफलिह–मणिसिला–निहस–हंस–हारधवलो आपिङ्गलवट्टसुपसन्तलोयणो मियङ्कलेहागरिमनिग्गयदाढो पिहुलमणहरवच्छत्थलो अइतणुयमज्झभाओ सुवट्टियकढिणकडियडो आवलियदीहलङ्गूलो सुपइट्ठिओरुसंठाणो किं बहुणा, सव्वङ्गसुन्दराहिरामो सीहकिसोरगो वयणेणमुयरं पविसमाणो त्ति। पासिऊग य तं सुहविउद्धाए जहाविहिणा सिट्ठो दइयस्स। तेण भणियं–अणेयसामन्तपणिवइयचलणजुयलो महारायसद्दस्स निवासट्ठाणं पुत्तो ते भविस्सइ। तो सा तं पडिसुणेऊण जहासुहं चिट्ठइ। पत्ते य उचियकाले महापुरिसगब्भाणुभावेण जाओ से दोहलो। जहा–देमि सव्वसत्ताणमभयदाणं, दीणाणाहकिवणाणं च इस्सरियसंपयं, जइजणाणं च उवट्ठम्भदाणं, सव्वाययणाणं च करेमि पूयं ति। निवेइओ य इमो तीए भत्तारस्स। अब्भहियजायहरिसेणं संपाडिओ य तेणं। तस्स संपायणेण जाओ महापमोओ जणवयाणं। अवि य–

श्रीकान्ताया गर्भे उत्पन्न इति। दृष्टश्चानया (तया) स्वप्ने तस्यामेव रजन्यां निर्धूमशिखिशिखाजालसदृशकेसरसटाभारभासुरो विमल स्फटिक–मणिशिला–निकर–हंस–हारधवल आपिङ्गलसुप्रशान्तलोचनो मृगाङ्कलेखासदृशनिर्गतदाढः पृथुलमनोहरवक्षःस्थलो अतितनुकमध्यभागः सुवर्तितकठिनकटितट आवलितदीर्घलाङ्गूलः सुप्रतिष्ठितोरुसंस्थानः, किं बहुना, सर्वाङ्गसुन्दराभिरामः सिंहकिशोरको वदनेनोदरं प्रविशन्निति। दृष्ट्वा च तं सुखविबुद्धया यथाविधिना शिष्टो दयितस्य। तेन भणितम्–अनेकसामन्तप्रणिपतितचरणयुगलो महाराजशब्दस्य निवासस्थानं पुत्रस्ते भविष्यति। ततः सा तं प्रतिश्रुत्य यथासुखं तिष्ठति। प्राप्ते चोचितकाले महापुरुषगर्भानुभावेन जातः तस्या दोहदः। यथा–ददामि सर्वसत्त्वानामभयदानम्, दीनानाथकृपणानां च ऐश्वर्यसंपदम्, यतिजनानां च उपष्टम्भदानम्, सर्वायतनानां च करोमि पूजामिति। निवेदितश्चायं तया भर्त्रे। अभ्यधिकजातहर्षेण संपादितस्तेन। तस्य संपादनेन जातो महाप्रमोदो जनपदा-

सव्व च्चिय धन्नाणं होइ अवत्था परोवयाराए। बालससिस्स व उदओ जणस्स भुवणं पयासेइ ॥

तओ जहासुहेण धम्मनिरयाए परोवयारसंपायणेणं सुलद्धजम्माए अइक्कन्ता नव मासा अद्धट्ठमराइन्दिया। तओ पसत्थे तिहि-करण-मुहुत्त-जोए सुकुमालपाणि-पायं सयलजणमणोरहेहिं देवी सिरिकन्ता दारयं पसूय त्ति। निवेइओ रन्नो सुहंकरियाभिहाणाए दासियाए पुत्तजम्मो। परितुट्ठो राया, दिन्नं च तीए पारिओसियं। काराविथं च बन्धणमोयणाइयं करणिज्जं, पवत्तो य नयरे महाणन्दो, सोहाविया नयरिमग्गा, पसमाविओ रयो कुङ्कुमजलेणं, विप्पइण्णाइं रुण्टन्तमहुयरसणाहाइं विचित्तकुसुमाइं, कयाओ हट्टभवणसोहाओ, पहभवणेसु समाहयाइं मङ्गलतूराइं, सहरिसं च नच्चियं रायजणनागरेहिं ति। एवं च पइदिणं महामहन्तमाणन्द-सोक्खमणुहवन्ताणं अइक्कन्तो पढममासो। पइट्ठावियं च से नामं बालस्स सुविणयदंसणनिमित्तेणं सीहो त्ति। सो य विसिट्ठं पुण्ण-फलमणुहवन्तो अभग्ग(ज्ज)माणपसरं पणईणं मणोरहेहिं पयाण पुण्णेण-

---

नाम्। अपि च-

सर्वा एव धन्यानां भवति अवस्था परोपकाराय। बालशशिन इवोदयो जनस्य भुवनं प्रकाशयति ॥

ततो यथासुखं धर्मनिरतया परोपकारसंपादनेन सुलब्धजन्मकया अतिक्रान्ता नव मासा अर्धाष्टमरात्रिंदिवाः। ततः प्रशस्ते तिथि-करण-मुहूर्त-योगे सुकुमारपाणि-पादं सकलजनमनोरथैः देवी श्रीकान्ता दारकं प्रसूतेति। निवेदितं राज्ञः शुभंकरीकाभिधानया दास्या पुत्रजन्म। परितुष्टो राजा, दत्तं च तस्यै पारितोषिकम्। कारितं च बन्धनमोचनादिकं करणीयम्, प्रवृत्तश्च नगरे महानन्दः, शोभिता नगरीमार्गाः, प्रशमितं रजः कुङ्कुमजलेन, विप्रकीर्णानि रणन्मधुकरसनाथानि विचित्रकुसुमानि, कृताः हट्टभवनशोभाः, पथभवनेषु समाहतानि मङ्गलतूर्याणि, सहर्षं च नर्तितं राजजननागरैरिति। एवं च प्रतिदिनं महामहद् आनन्दसौख्यमनुभवतोरतिक्रान्तः प्रथममासः।

जोव्वणमणुवमसोहं कलाकलावपरिवड्ढियच्छायं । जणमणनयणाणन्दं चन्दो व्व कमेण संपत्तो ॥

अन्नया य संपत्तजोव्वणस्स कुसुमचावस्स वि हिययाणुकूलो तरुणजणहिययाणन्दयारी आगओ वसन्तसमओ । जत्थ सविसेसं कुसुमयकोदण्डमण्डलीसंधियसिलीमुहो रइं दंसिऊण जणहिययाइं विंधिउं पयत्तो मयणो । अणन्तरं च तस्स चेव जयजयसद्दो व्व कोइलाहिं कओ कोलाहलो, विरहग्गिडज्झन्तपहियसंघायधूमपडलं च वियम्भियं सहयारेसु भमरजालं, गयवइयामसाणजलणेहि विव पलित्तं दिसामण्डलं किंसुयकुसुमेहिं ति । तओ एवंविहे वसन्तसमए सो सीहकुमारो अणेयतरुणजणवेढिओ महाविभूईए केलिनिमित्तं गओ पमुइयपरहुयासद्दजणियतरुणीजणचित्तविब्भमुल्लोलं सुरहिमलयपवणपणच्चावियकुसुमभरभज्जमाणलयाविडविजालं मयमुइयमुहलमहुयरकुलोवगीयमाणग्गामोह यासहरं पिव वसन्तलच्छीए कीलासुन्दरं नाम उज्जाणं, पवत्तो य कीलिउं विचित्तकीलाहिं ति । दिट्ठा

प्रतिष्ठापितं च तस्य नाम बालस्य स्वप्नदर्शननिमित्तेन सिंह इति। स च विशिष्टं पुण्यफलमनुभवन् अभग्न(ज्य)मानप्रसरं प्रणयिनां मनोरथैः प्रजानां पुण्येन—

यौवनमनुपमशोभं कलाकलापपरिवर्धितजनमनोनयनानन्दं चन्द्र इव क्रमेण संप्राप्तः ॥

अन्यदा च संप्राप्तयौवनस्य कुसुमचापस्यापि हृदयानुकूलः तरुणजनहृदयानन्दकारी आगतो वसन्तसमयः। यत्र सविशेषं कुसुममयकोदण्डमण्डलीसंधितशिलीमुखो रतिं दर्शयित्वा जनहृदयानि व्यद्धुं प्रवृत्तो मदनः। अनन्तरं च तस्यैव जयजयशब्द इव कोकिलाभिः कृतः कोलाहलः, विरहाग्निदह्यमानपथिकसंघातधूमपटलमिव विजृम्भितं सहकारेषु भ्रमरजालम्, गतपतिकादग्धश्मशानज्वलनैरिव प्रदीप्तं दिग्मण्डलं किंशुककुसुमैरिति। तत्र एवंविधे वसन्तसमये स सिंहकुमारोऽनेकतरुणजनवेष्टितो महाविभूत्या केलिनिमित्तं गतः प्रमुदितपरभृताशब्दजनिततरुणीजनचित्तविभ्रमोल्लोलं सुरभिमलयपवननर्तितकुसुमभरभज्यमानलताविटपिजालं मदमुदितमुखरमधुकरकुलोपगी-

य तेण तत्थ उज्जाणे नाइदूरदेसंठिया कुसुमपरिमलसुयन्धवेणिमहुयरावली विद्दुमलयायम्बहत्थपल्लवा उव्वेल्लन्तकोमलतणुबाहुलया रम्भाखम्भमणहरोरुजुयला थलकमलारत्तकोमलचलणजुयला उज्जाणदेवय व्व उउलच्छिपरियरिया नियमाउलगस्स चेव महासामन्तस्स लच्छिकन्ताभिहाणस्स धूया सहियणसहिया वसन्तकीलमणुहवन्ती कुसुमावली नाम कन्नगा। तओ तं दट्ठूणमणन्तमणब्भत्थरागदोसेण साहिलासं पुलोइया। दिट्ठो य एसो वि तीए, तओ विभागाओ, तस्स भमेण चेव तुरियतुरियमोसरन्तीए कुसुमावलीए। चिन्तियमिमीए–कहं कीलासुन्दरुज्जाणस्स रम्मयाए भयवं मयरद्धओ वि एत्थेव कीलासुहमणुहवइ त्ति। एत्थन्तरम्मि भणिया पियंकराभिहाणाए चेडीए। सामिणि! अलं अलमोसरणेण; एसो खु राइणो पुरिसदत्तस्स पुत्तो तुह चेव पिउच्छागब्भसंभवो सीहो नाम कुमारो त्ति। पढमागमणकयपरिग्गहं च सामिणिं एवमोसरकमाणिं पेच्छिय मा अदक्खिण्णं ति संभाविस्सइ। ता चिट्ठियउ इहं, कीरउ

वमानाग्रशोभं वासगृहमिव वसन्तलक्ष्म्याः क्रीडासुन्दरं नामोद्यानम्, प्रवृत्तश्च क्रीडितुं विचित्रक्रीडाभिरिति। दृष्टा च तेन तत्रोद्याने नातिदूरदेशसंस्थिता कुसुमपरिमलसुगन्धवेणीमधुकरावली विद्रुमलताताम्रहस्तपल्लवा उद्वेल्लत्कोमलतनुबाहुलता रम्भास्तम्भमनोहरोरुयुगला स्थलकमलारक्तकोमलचरणयुगला उद्यानदेवता इव ऋतुलक्ष्मीपरिचरिता निजमातुलकस्यैव महासामन्तस्य लक्ष्मीकान्ताभिधानस्य दुहिता सखीजनसहिता वसन्तक्रीडामनुभवन्ती, कुसुमावली नाम कन्यका। ततस्तां दृष्ट्वा अनन्तभवाभ्यस्तरागदोषेण साभिलाषं दृष्टा। दृष्टश्च एषोऽपि तया ततो विभागात् तस्य भ्रमेणैव त्वरितत्वरितमपसरन्त्या कुसुमावल्या। चिन्तितमनया–कथं क्रीडासुन्दरोद्यानस्य रम्यतया भगवान् मकरध्वजोऽपि अत्रैव क्रीडासुखमनुभवतीति। अत्रान्तरे भणिता प्रियङ्कराभिधानया चेट्या। स्वामिनि! अलं अलमपसरणेन (अपसरणेन), एष खलु राज्ञः पुरुषदत्तस्य पुत्रः तवैव पितृष्वसृगर्भसंभवः सिंहो नाम कुमार इति। प्रथमागमनकृतपरिग्रहां च स्वामिनीं एवमवष्वष्कन्तीं (अपसरन्तीं) दृष्ट्वा मा अदाक्षिण्यामिति संभावयिष्यति। तावत् तिष्ठतु इह, क्रियतामस्य महा

इमस्स महाणुभावस्स रायकन्नोचिओ उवयारो। तओ हरिसवसपुलइयङ्गीए सविब्भमं साहिलासं च अवलोइऊण कुमारं भणियं इमीए। हला! पियंकरिए! तुमं चेवऽत्थ कुसला; ता निवेएहि, किं मए एयस्स कायव्वं ति। तीए भणियं-सामिणि! पढमागयाओ अम्हे; ता अलंकरावीयउ आसणपरिग्गहेणं इमं पएसं एसो, कीरउ से सज्जणजणाण सम्बन्धपायवबीयभूयं सागयं, दिज्जउ से सहत्थेण कालोचियं वसन्तकुसुमाभरणसणाहं तम्बोलं ति। कुसुमावलीए भणियं-हला! न सक्कुणोमि अइसज्झसेण इमं एयस्स काउं; ता तुमं चेव एत्थ कालोचियं करेहि त्ति। एत्थन्तरम्मि य पत्तो तमुद्देसं कुमारो। तओ सज्जिऊणासणं भणिओ पियंकरीए-'सागयं रइविरहियस्स कुसुमचावस्स, इह उवविसउ महाणुभावो'। तओ सो सपरिओसं ईसि विहसिऊण 'आसि य अहं एत्तियं कालं रइविरहिओ, न उण संपयं' ति भणिऊणमुवविट्ठो। उवणीयं च पियंकरियाए माहवीकुसुममालासणाहं कलधोयमयतलियाए तम्बोलं, गहियं च तेण। एत्थन्तरम्मि य आगओ कुसुमावलीजणणीए आहवणनिमित्तं पेसिओ संमरायणो नाम कन्नन्तेउरमहल्लगो। दिट्ठा य

नुभावस्य राजकन्योचितोपचारः। ततो हर्षवशपुलकिताङ्ग्या सविभ्रमं साभिलापं च अवलोक्य कुमारं भणितमनया। सखि! प्रियङ्करिके! त्वमेवात्र कुशला, तावत् निवेदय, किं मया एतस्य कर्तव्यमिति। तया भणितम्-स्वामिनि! प्रथमागता वयं, तस्माद् अलंकार्यतामासनपरिग्रहेण इमं प्रदेशं एषः, क्रियतां तस्य सज्जनजनानां संबन्धपादपबीजभूतं स्वागतम्, दीयतां तस्य स्वहस्तेन कालोचितं वसन्तकुसुमाभरणसनाथं ताम्बूलमिति। कुसुमावल्या भणितम्-सखि! न शक्नोमि अतिसाध्वसेनेदमेतस्य कर्तुम्; तस्मात् त्वमेवात्र कालोचितं कुरु इति। अत्रान्तरे च प्राप्तस्तमुद्देशं कुमारः। ततः सज्जित्वाऽऽसनं भणितः प्रियङ्कर्या-'स्वागतं रतिविरहितस्य कुसुमचापस्य, इह उपविशतु महानुभावः'। ततः स सपरितोषं ईषद् विहस्य 'आसं चाहं एतावन्तं कालं रतिविरहितो, न पुनः साम्प्रतम्' इति भणित्वोपविष्टः। उपनीतं च प्रियङ्कर्या माधवीकुसुममालासनाथं कलधौतमयतलिकायां (सुवर्णमयभाजनविशेषे) ताम्बूलम्, गृहीतं

तेन साणुरायं अपेच्छन्तमद्धच्छिपेच्छिएहिं कुमारमवलोएन्ती कुसुमावली । चिन्तियं च णेण । समागओ मयणो रईए, जइ विही अणुवत्तिस्सइ । तओ पच्चासन्नमागन्तूण कुमारमहिणन्दिय भणियं संभरायणेणं । वच्छे ! कुसुमावलि ! देवी मुत्तावली आणवेइ 'अइचिरं कीलियं, मा सरीरखेदो ते भविस्सइ; ता लहुं आगन्तव्वं' ति । तओ सा 'जं अम्मा आणवेइ' त्ति भणिऊण ससंभमं कुमारमवलोएन्ती निग्गया उज्जाणाओ, पत्ता य कुमारं चेव चिन्तयन्ती निययगेहं । तओ देविं पणमिऊणमारूढा दन्तवलहियं । तओ कुमारं चेव अणुसरन्ती विमुक्कदीहनीसासा समुवविट्ठा पल्लङ्कसयणिज्जे; विसज्जिओ य तीए संमाणिउं सहीसत्थो ।

अह सेविउं पयत्ता सेज्जं अणवरयमुक्कनीसासा । मयणसरसल्लियमणा नियकज्जनियत्तवावारा ॥

नालिहइ चित्तयम्मं न यङ्गरायं करेइ करणिज्जं । नाहिलसइ आहारं अहिणन्दइ नेय नियभवणं ॥

च तेन । अत्रान्तरे च आगतः कुसुमावलीजनन्या 'आह्वाननिमित्तं प्रेषितः संभरायणो नाम, कन्यान्तःपुरमहत्तरः (कञ्चुकी)। दृष्टा च तेन सानुरागमपश्यन्तमर्द्धाक्षिप्रेक्षितैः कुमारमवलोकयन्ती कुसुमावली । चिन्तितं च तेन । समागतो मदनो रत्या, यदि विधिरनुवर्तिष्यते । ततः प्रत्यासन्नमागत्य कुमारमभिनन्द्य भणितं संभरायणेन । वत्से ! कुसुमावलि ! देवी मुक्तावली आज्ञापयति 'अतिचिरं क्रीडितं, मा शरीरखेदो ते भविष्यति; तस्माद् लघु आगन्तव्यम्' इति । ततः सा 'यदम्बा आज्ञापयति' इति भणित्वा ससंभ्रमं कुमारमवलोकयन्ती निर्गता उद्यानात्, प्राप्ता च कुमारमेव चिन्तयन्ती निजकगेहम् । ततो देवीं प्रणम्यारूढा दन्तवलभिकाम् । ततः कुमारमेवानुसरन्ती विमुक्तदीर्घनिःश्वासा समुपविष्टा पल्यङ्कशयनीये; विसर्जितश्च तया संमान्य सखीसार्थः ।

अथ सेवितुं प्रवृत्ता शय्यां अनवरतमुक्तनिःश्वासा । मदनशरशल्यितमनाः निजकार्यनिवृत्तव्यापारा ॥

नालिखति चित्रकर्म न चाङ्गरागं करोति करणीयम् । नाभिलषति आहारम् अभिनन्दति नैव निजभवनम् ॥

चिरपरिचियं पि पाढेइ नेय सुय-सारियाण संघायं । कीलावेइ मणहरे चडुले न य भवणकलहंसे ॥
विहरइ न हम्मियतले मज्जइ न य गेहदीहियाए उ । सारेइ नेय वीणं पत्तच्छेज्जं पि न करेइ ॥
न य कन्दुएण कीलइ बहु मन्नइ नेय भूसणकलावं । हरिणि व्व जूहभट्ठा अणुसरमाणी तयं चेव ॥
खणरुद्धनयणपसरा अवसा खणधरियदीहनीसासा । खणरुद्धदेहचेट्ठा खणजंपिरवाय(मिलाण)मुहकमला ॥
एयन्तरम्मि तीसे धावीए नियसुया समाणत्ता । नामेण मयणलेहा बीयं हिययं व जा तीए ॥

जहा-कीलासुन्दरुज्जाणगमणकीलाए दढं परिस्सन्ता कुसुमावली, लहुं च तीए अज्ज विसज्जियाओ सहीओ; ता गिण्हिऊण पविरलजलमिसं तालियण्टं बन्धेऊण कइवयकप्पूरवीडगाणि उवसप्पाहि एयं ति । समाएसाणन्तरं च संपाइयजणणिवयणा रसन्तमणिनेउरा पत्ता कुसुमावलीसमीवं महरिसा मयणलेहा । दिट्ठा य तीए वरसयणीयमज्झगया गुरुचिन्ताभरनीसहं अङ्गं वहन्ती कुसुमावलि

चिरपरिचितमपि पाठयति नैव शुक-सारिकाणां संघातम् । क्रीडयति मनोहरान् चटुलान् न च भवनकलहंसान् ॥
विहरति न हर्म्यतले मज्जति न च गेहदीर्घिकायां तु । सारयति नैव वीणां पत्रच्छेद्यमपि न करोति ॥
न च कन्दुकेन क्रीडति बहु मन्यते नव भूषणकलापम् । हरिणीव यूथभ्रष्टा अनुस्मरन्ती तं चैव ॥
क्षणरुद्धनयनप्रसरा अवशा क्षणधृतदीर्घनिःश्वासा । क्षणरुद्धदेहचेष्टा क्षणकथयितृम्लानमुखकमला ॥
अत्रान्तरे तस्या धात्र्या निजसुता समाज्ञप्ता । नाम्ना मदनलेखा द्वितीयं हृदयं वा या तस्याः ॥

यथा—क्रीडासुन्दरोद्यानगमनक्रीडया दृढं परिश्रान्ता कुसुमावली, लघु च तयाऽद्य विसर्जिताः सख्यः; तस्मात् गृहीत्वा प्रविरलजलमिश्रं तालवृन्तं बद्ध्वा कतिपयकर्पूरवीटकानि उपसर्प एतामिति । समादेशानन्तरं च संपादितजननीवचना रसन्मणिनूपुरा प्राप्ता

त्ति। तओ अणालवणमुणियसुन्नभावाए विन्नत्ता मयणलेहाए। सामिणि! किमेवमुव्विग्गा विय लक्खीयसि, किन्न संपन्ना ते गुरुदेवयाणं पूया? किन्न सम्माणियाओ सहीओ? किन्न कया अत्थिजणपडिवत्ती? किन्न गहिओ कलाकलावो? किन्न परितुट्ठो ते गुरुयणो? किन्न विणीओ ते परियारो? किन्नाणुरत्तो सहीसत्थो? किन्न संजायइ ते समीहियं ति? आणवेउ सामिणी, जइ अकहणीयं न होइ। तओ कुसुमावलीए ससंभमं[1] सहत्थेण अलए संजमेऊण भणियं। अत्थि पियसहीए वि नाम अकहणीयं। ता सुण—कुसुमावचयपरिस्समेण मे जरकला विय संवुत्ता, तज्जणिओ य परिपीडेइ मं परियावाणलो, तन्निमित्ता य वियम्भइ अङ्गेसु अरई, न उण किंचि अन्नं उव्वेयकारणं लक्खेमि त्ति। मयणलेहाए भणियं—जइ एवं, ता गेण्ह कप्पूरवीडगाणि, परिवीएमि ते कीलाखेयनीसहं अङ्गं। कुसुमावलीए भणियं—किं मे एयावत्थं गयाए कप्पूरवीडएहिं, अलं च परिवीइएण। एहि गच्छामो बालकयलीहरयं।

कुसुमावलीसमीपं सहर्षा मदनलेखा। दृष्टा च तया वरशयनीयमध्यगता गुरुचिन्ताभरनिःसहमङ्गं वहन्ती कुसुमावली इति। ततोऽनालपनज्ञातशून्यभावया विज्ञप्ता मदनलेखया। स्वामिनि! किमेवं उद्विग्ना इव लक्ष्यसे, किं न संपन्ना ते गुरुजनदेवतानां पूजा? किं न संमानिताः सख्यः? किं न कृता अर्थिजनप्रतिपत्तिः? किं न गृहीतः कलाकलापः? किं न परितुष्टस्ते गुरुजनः? किं न विनीतस्ते परिवारः? किं नानुरक्तः सखीसार्थः? किं न संजायते ते समीहितम्—इति। आज्ञापयतु स्वामिनी, यद्यकथनीयं न भवति। ततः कुसुमावल्या ससंभ्रमं स्वहस्तेनालकान् संयम्य भणितम्। अस्ति प्रियसख्या अपि नाम अकथनीयम्। तावत् शृणु—कुसुमावचायपरिश्रमेण मे ज्वरकला इव संवृत्ता, तज्जनितश्च परिपीडयति मां परितापानलः, तन्निमित्ता च विजृम्भते अङ्गेषु अरतिः, न पुनः किंचिद् अन्यद् उद्वेगकारणं लक्षयामि इति। मदनलेखया भणितम्—यद्येवं, तस्माद् गृहाण तावत् कर्पूरवोटकानि, परिवीजयामि ते

[1] ससंभम से क.

तत्थ सज्जीकरेहि मे अत्थुरणं, जेण तहिं गयाए अवेइ एसो परियावाणलो त्ति। तओ मयणलेहाए भणियं। जं सामिणी आणवेइ। गयाओ य मभवणुज्जाणतिलयभूयं बालकयलीहरयं। सज्जीकयं च से मयणलेहाए सुन्दरमत्थुरणं। निवन्ना य तत्थ कुसुमावली। समप्पियाणि से कप्पूरवीडयाणि। वीसम्भकहालावजणियपरिओसं च तालियण्टेण वीइउमारद्धा मयणलेहा। कुसुमावली पुण अयण्डदिन्नहुंकारा निहुयमुक्कनीसासं तं चेव हिययसल्लभूयं पुणो पुणो अणुसरन्ती चिट्ठइ। तओ मयणलेहाए चिन्तियं—किं पुण इमीए इमस्स अन्नहावियारभावस्स कारणं ति। पुच्छिया य तीए। सामिणि! पत्ते इमम्मि तरुणजणविब्भमुल्लोलसागरे वसन्तसमए किं तुमए अज्ज कीलासुन्दरं गच्छन्तीए गयाए वा तत्थ अच्छरियं दिट्ठं ति। तओ मयणावत्थासहावओ चेव वामत्तणेणं मयणस्स अणभिप्पेयं पि भणियं कुसुमावलीए—सहि! दिट्ठो मए कीलासुन्दरुज्जाणम्मि रइविरहिओ विव कुसुमाउहो, रोहिणीविओइओ विव

चन्द्रः सदनकम्। कुसुमावल्या भणितम्—किं मे एतदवस्थां गताया कर्पूरवीटकैः, अलं च परिवीजितेन। एहि गच्छामो बालकदलीगृहकम्। तत्र सज्जीकुरु मे आस्तरणम्, येन तस्मिन् गताया अपैति एष परितापानल इति। ततो मदनलेखया भणितम्—यत् स्वामिनी आज्ञापयति। गताश्च स्वभवनोद्यानतिलकभूतं बालकदलीगृहकम्। सज्जीकृतं च तस्या मदनलेखया सुन्दरमास्तरणम्। निपन्ना (सुप्ता) च तत्र कुसुमावली। समर्पितानि च तस्याः कर्पूरवीटकानि। विश्रम्भकथाऽऽलापजनितपरितोषां च तालवृन्तेन वीजितुमारब्धा मदनलेखा। कुसुमावली पुनरकाण्डदत्तहुंकारा निभृतमुक्तनिःश्वासं च तमेव हृदयशल्यभूतं पुनः पुनरनुस्मरन्ती तिष्ठति। ततो मदनलेखया चिन्तितम्—किं पुनरस्या अस्य अन्यथाविकारभावस्य कारणम्—इति। पृष्टा च तया। स्वामिनि! प्राप्तेऽस्मिन् तरुणजनविभ्रमोल्लोलसागरे वसन्तसमये किं त्वया अद्य क्रीडासुन्दरं गच्छन्त्या गतया वा तत्राश्चर्यं दृष्टम्—इति। ततो मदनावस्थास्वभावत एव वामत्वेन मदनस्य अनभिप्रेतमपि भणितं कुसुमावल्या—सखि! दृष्टो मया क्रीडासुन्दरोद्याने रतिविरहित इव कुसुमायुधः, रोहिणी-

मयलञ्छणो, परिचत्तमइरो विव रायवालो, सचीविउत्तो विव पुरन्दरो, तवियतवणिज्जसरिसवण्णो नहमऊहमञ्जरियचलणङ्गुलिविभाओ, सुनिगूढसिरासंघाणो अणुवद्धपिण्डियाभाओ, मणहरमऊरजङ्घो, अन्तोनिगूढजाणुसंधाणो, मयरवयणागारजाणुमत्थओ, अइसुन्दरसुसंगयोरुजुयलो, विउलकडियडाभोओ, मणहरतणुमज्झभाओ, पीणवित्थिण्णवच्छत्थलो, उन्नयसिहरंपरिवट्टुलबाहुजुयलो, अणुव्वणकोप्परविभाओ, पीणपओट्ठदेसो, आजाणुलम्बियपसत्थलेहाविभूसियकरयलो, आयम्बतलिणकररुहो, सुसमाउत्ताहरपुडो, समसुसंगयधवलदसणो, आरत्ततिभागदीहविसाललोयणो, उत्तुङ्गनासियावंसो, विउलनिडालवट्टो, सुसमाउत्तकण्णपासो, कसिणसुसिणिद्धकुडिलकुन्तलभारो, चन्दणरूपङ्गराओ, विमलदुगुल्लनियंसणो, महल्लमुत्ताहलमालाविहूसियसिरोहरो, विमलचूडारयणपसाहियउत्तिमङ्गो, किं बहुणा जंपिएण—रूवं विव रूवस्स, लावण्णं पिव लायण्णस्स, सुन्देर पिव सुन्दरस्स, जोव्वणं पिव जोव्वणस्स, मणोरहो विय

वियोगिन इव मृगलाञ्छन, परित्यक्तमदिर इव कामपाल, शचीवियुक्त इव पुरन्दर, तप्ततपनीयसदृशवर्णो नखमयूखमञ्जरितचरणाङ्गुलीविभागः, सुनिगूढशिरासन्धान अनुबद्धपिण्डिकाभाग, मनोहरमुकुरजङ्घ, अन्तर्निगूढजानुसन्धान, मकरवदनाकारजानुमस्तक, अतिसुन्दरसुसङ्गतोरुयुगल, विपुलकटीतटाभोग, मनोहरतनुमध्यभाग, पीनविस्तीर्णवक्ष स्थल, उन्नतशिखरपरिवर्तुलबाहुयुगल, अनुल्वणकूर्परविभाग, पीनप्रकोष्ठदेश, आजानुलम्बितप्रशस्तलेखाविभूषितकरतल, आताम्रतलिनकररुह, सुसमायुक्ताधरपुट, समसुसंगतधवलदशन, आरक्तत्रिभागदीर्घविशाललोचन, उत्तुङ्गनासिकावंश, विपुलललाटपट्ट, सुसमायुक्तकर्णपाश, कृष्णसुस्निग्धकुटिलकुन्तलभार, चन्दनकृताङ्गराग, विमलदुकूलनिवसन, महामुक्ताफलमालाविभूषितशिरोधर, विमलचूडारत्नप्रसाधित(भूषित)उत्तमाङ्ग, किं बहुना जल्पितेन रूपमिव रूपस्य, लावण्यमिव लावण्यस्य, सौन्दर्यमिव सौन्दर्यस्य, यौवनमिव यौवनस्य, मनोरथ इव मनोरथानां महाराजस्य

१ रायपालो० क

मणोरहाणं महारायस्स पुत्तो सीहकुमारो त्ति। तओ मुणियअन्नहावियारभावनिबन्धणाए चिन्तियं मयणलेहए। ठाणे खु सामिणीए अणुराओ। अहवा न कमलायरं वज्जिय लच्छी अन्नत्थ अहिरमइ। तस्स वि य भगवओ अणङ्गस्स विय रई न एयं वज्जिय अन्ना उचिय त्ति। चिन्तिऊण जंपियमिमीए। सामिणि! सुन्दरो खु सो कुमारो नियगुणेहिं। जहा उण अज्जसुबुद्धी मए देवीपेसणगयाए राइणा सह मन्तयन्तो सुओ, जइ तं तहा भविस्सइ, तओ रइसणाहो विय पञ्चबाणो सयलसुन्दरो भविस्सइ त्ति। कुसुमावलीए भणियं– 'किं सुओ?' त्ति। तीए भणियं–एवं सुओ। अज्जसुबुद्धिणा भणियं–देव! महारायपुरिसदत्तस्स सीहकुमारस्स कए कुसुमावलिं मग्गमाणस्स गरुओ अणुबन्धो। दढं च तेण एत्थ वुत्तन्ते अहं भणिओ म्हि 'तहा तुमए कायव्वं, जहा एसा कुसुमावली सरिसगुणेणं कुमारसीहेणं संजुज्जइ' त्ति। अन्नं च, देव! न तं वज्जिय कुसुमावलीए अन्नो उचिओ त्ति। एत्थन्तरम्मि लज्जा–हरिसनिब्भराए किंपि अभणणीयं अवत्थन्तरं पाविऊण अलियकोवकलङ्कसंपायणेण चन्दसरिसवयणाए भणियं कुसुमावलीए। हला! असंबद्धपलाविणि!

पुत्रः सिंहकुमार इति। ततो ज्ञातान्यथाविकारभावनिबन्धनया चिन्तितं मदनलेखया। स्थाने खलु स्वामिन्या अनुरागः। अथवा न कमलाकरं वर्जित्वा लक्ष्मी अन्यत्राभिरमते॥ तस्यापि च भगवतोऽनङ्गस्येव रतिः नैतां वर्जित्वाऽन्या उचितेति। चिन्तित्वा कथितमनया। स्वामिनि! सुन्दरः खलु स कुमारो निजगुणैः। यथा पुनरार्यसुबुद्धिर्मया देवीप्रेषणगतया राज्ञा सह मन्त्रयन् श्रुतः, यदि तत् तथा भविष्यति, ततो रतिसनाथ इव पञ्चबाणः सकलसुन्दरो भविष्यति इति। कुसुमावल्या भणितं–'किं श्रुत:' इति। तया भणितम्–एवं श्रुतः–आर्यसुबुद्धिना भणितम्–देव! महाराजपुरुषदत्तस्य सिंहकुमारस्य कृते कुसुमावलीं मार्गयतो गुरुकोऽनुबन्धः। दृढं च तेन अत्र वृत्तान्तेऽहं भणितोऽस्मि 'तथा त्वया कर्तव्यं, यथा एषा कुसुमावली सदृशगुणेन सिंहकुमारेण संयुज्यते' इति। अन्यच्च, देव! न तं वर्जित्वा कुसुमावल्या अन्य उचित इति। अत्रान्तरे लज्जा–हर्षनिर्भरया किमप्यभणनीयमवस्थान्तरं प्राप्य अलिककोपकलङ्कसंपा-

किमेयमेवं पलवसि ? । मयणलेहाए भणियं–सामिणि ! किं वा एत्थ असंबद्धं ति । किं अणुचिया माणसमरनिवासिणो रायहंसी वरहंसस्स । तओ देवेण भणियं–भो सुबुद्धि ! पहवइ महाराओ मम पाणाणं पि । तओ सुबुद्धिणा भणियं–देव ! जुत्तमेयं ति । एवं च जाव वीसत्थमन्तिएणं चिट्ठन्ति, ताव आगया उज्जाणवाली पल्लविया नाम चेडी । विन्नत्ता य तीए कुसुमावली । सामिणि ! देवी आणवेइ । गच्छ तुमं दन्तवलहियं, जओ आणत्तं देवेण 'अज्ज सविसेससोहासंपायणाभिरामं सज्जेयव्वं भवणुज्जाणं, एत्थ किल महारायपुत्तेण सीहकुमारेण आगन्तव्वं' ति । तओ एयमायण्णिय 'जं देवी आणवेइ' त्ति सहरिसं गया दन्तवलहियं । इओ य सज्जियं भवणुज्जाणं । तओ य सायरं उवणिमन्तिऊण कुसुमावलीदंसणूसुययाए अभिप्पेयागमणो चेव आणीओ सीहकुमारो । कओ से भोयणसंपायणाइओ उवयारो । पच्छा पविट्ठो भवणुज्जाणं । दिट्ठो य तेण गिहसारियारावमुहलो दक्खालयामण्डवो नववरो विय

मुनेन चन्द्रमन्दहास्यवदनया भणितं कुसुमावल्या । सखि ! असंबद्धप्रलापिनि ! किमेतदेवं प्रलपसि ? । मदनलेखया भणितम्–स्वामिनि ! किं वाऽत्रासंबद्धमिति । किमनुचिता मानससरोनिवासिनो राजहंसी वरहंसस्य । ततो देवेन भणितम्–भो सुबुद्धे ! प्रभवति महाराजो मम प्राणानामपि । ततः सुबुद्धिना भणितम्–देव ! युक्तमेतद् इति । एवं च यावद् विश्वस्तमन्त्रितेन तिष्ठतः, तावदागता उद्यानपाली पल्लविका नाम चेटी । विज्ञप्ता च तया कुसुमावली । स्वामिनि ! देवी आज्ञापयति । गच्छ त्वं दन्तवलभिकां, यतः आज्ञप्तं देवेन 'अद्य सविशेषशोभासंपादनाभिरामं सज्जितव्यं भवनोद्यानम्, अत्र किल महाराजपुत्रेण सिंहकुमारेण आगन्तव्यम्' इति । तत एतमाकर्ण्य 'यद् देवी आज्ञापयति' इति सहर्षं गता दन्तवलभिकाम् । इतश्च सज्जितं भवनोद्यानम् । ततः सादरमुपनिमन्त्र्य कुसुमावलीदर्शनोत्सुकतयाऽभिप्रेतागमन एव आनीतः सिंहकुमारः । कृतः तस्य भोजनसंपादनादिक उपचारः । पश्चात् प्रविष्टो भवनोद्यानम् । दृष्टश्च तेन गृहसारिकारावमुखरो द्राक्षालतामण्डपो नववर इव आरक्तपल्लवनिवसनोपशोभितोऽशोकनिवहः, चटुलकलहंसचालितकमलश्च

आरत्तपल्लवनिवमणोवसोहिओ असोयनिवहो, चडुलकलहंसचालियकमलो य मयणदीहियानलिणिवणसण्डो, महुयरपरहुयारावमुहलो य सहयारनिउरुम्बो, कुसुममहुपाणमुइयभमिरभमरालिपरियरिओ य माहवीलयामण्डवो, नागवल्लीनियहसमालिङ्गिओ य पूगफलीपयरो सुयन्धपरिमलासियदिसामण्डलो य कुङ्कुमगोच्छनियरो, महुरमारुयन्दोलिरो य लोयणसुहओ कयलीहरओ त्ति। ठिओ य माहवीलयामण्डवम्मि।

एत्थन्तरम्मि य मयणलेहाए भणिया कुसुमावली। सामिणि! महाणुभावाणं सुयणभावाओ पुव्वनिव्वत्तिओ चेव सम्बन्धो होइ। सो चेव उचियसंभासण-फुल्ल-तम्बोलप्पयाणाइणा पयासिज्जइ त्ति। ता पेसेहि से सरीरपउत्तिपुच्छणापुव्वयं एयम्मि काले असंभावणिज्जमावं महत्थारोवियपियङ्गुमञ्जरीकण्णावयंसं कोमलनागवल्लीदलसणाहं च तम्बोलं अहिणवुप्पन्नाणि य कक्कोलयफलाइं नियकलाकोसल्लपिसुणगं च किंचि तहारूवं अच्छेरयभूयं ति। तओ कुसुमावलीए भणियं-जं पियसहि! ते पडिहायइ, तं सव्वं चेव अणु-

मदनदीर्घिकानलिनीवनखण्डः, मधुकरपरभृतारावमुखरश्च सहकारनिकुरम्बः, कुसुममधुपानमुदितभ्रमितभ्रमरालिपरिचरितश्च माधवीलतामण्डपः, नागवल्लीनिवहसमालिङ्गितश्च पूगफलीप्रकरः, सुगन्धपरिमलावासितदिग्मण्डलश्च कुङ्कुमगुच्छनिकरः, मधुरमारुतान्दोलितं च लोचनसुभगं कदलीगृहकम्-इति। स्थितश्च माधवीलतामण्डपे॥

अत्रान्तरे च मदनलेखया भणिता कुसुमावली। स्वामिनि! महानुभावानां सुजनभावात् पूर्वनिर्वर्तित एव संबन्धो भवति। स एव उचितसंभाषण-पुष्प-ताम्बूलप्रदानादिना प्रकाश्यते इति। तस्मात् प्रेषय तस्य शरीरप्रवृत्तिपृच्छनापूर्वकमेतस्मिन् कालेऽसंभावनीयभावमहस्तारोपितप्रियङ्गुमञ्जरीकर्णावतंसं कोमलनागवल्लीदलसनाथं च ताम्बूलमभिनवोत्पन्नानि च कक्कोलकफलानि निजकलाकौशल्यपि-

१ वनदीहिअ० ग.। २ महुर ग.

चिट्ठउ पियसही। तओ मयणलेहाए वण्णियासमुग्गयं चित्तवट्टियं च उवणेऊण भणिया कुसुमावली। सामिणि! चित्ताणुराई सु सो जणो; ता आलिहउ एत्थ सामिणी समाणवरहंसयविउत्तं तद्दंसणूसुयं च रायहंसियं ति। तओ मुणियमयणलेहाभिप्पायाए ईसि विहसिऊण आलिहिया तीए जहोवइट्ठा रायहंसिया। मयणलेहाए वि य अवत्थासूयगं से लिहियं इमं उवरि दुवईखण्डं। जहा—

अहिणवनेहनिब्भरुक्कण्ठियनिरुपच्छायवयणिया। सरसमुणालवलयगासम्मि वि सइ मन्दाहिलासिया॥

दाहिणपवणविहुयकमलायरए वि अदिन्नदिट्ठिया। पियसंगमकए न उत्तम्मइ कह वररायहंसिया॥

तओ घेत्तूण एयं चित्तवट्टियं पुव्ववण्णियं च पाहुडं गया माहवीलयामण्डवं मयणलेहा। 'कुसुमावलीपियसहि' त्ति परियणाओ मुणिऊण गायरमभिणन्दिया कुमारेणं। तओ ससंभमं तस्स चलणजुयलं पणमिऊण भणियं मयणलेहाए—महारायपुत्त! 'चित्ताणुराई

तुकं किञ्चित् तथारूपमाश्चर्यभूतमिति। ततः कुसुमावल्या भणितम्—यत् प्रियसखि! तव प्रतिभाति, तत् स्वयमेवानुतिष्ठतु प्रियसखी। ततो मदनलेखया वर्णिकासमुद्गकं चित्रवर्तिकां चोपनीय भणिता कुसुमावली। स्वामिनि! चित्रानुरागी खलु जनः; ततः आलिखतु अत्र स्वामिनी समानवरहंसवियुक्तां तद्दर्शनोत्सुकां च राजहंसिकामिति। ततो ज्ञातमदनलेखाभिप्रायया ईषद् विहस्य आलिखिता तया यथोपदिष्टा राजहंसिका। मदनलेखयाऽपि चावस्थासूचकं तस्य लिखितमिदमुपरि द्विपदीखण्डम्। यथा—

अभिनवस्नेहनिर्भरोत्कण्ठितनिरुपच्छायवदनीया। सरसमृणालवलयग्रासेऽपि सदा मन्दाभिलाषिका।

दक्षिणपवनविधूतकमलाकरेऽपि अदत्तदृष्टिका। प्रियसङ्गमकृते नोत्ताम्यति कथं वरराजहंसिका?॥

ततो गृहीत्वा एतां चित्रवर्तिकां पूर्ववर्णितं च प्राभृतं गता माधवीलतामण्डपं मदनलेखा। 'कुसुमावलीप्रियसखी' इति परिजनात्

---

१ पत्थाय क० ग०। २ दलय क०

तुमं' ति तओ चित्ताणुराइणीए अहं तुह पउत्तिनिमित्तं पेसिया रायधूयाए कुसुमावलीए, तहा सहत्थारोवियाणुराएण य एसा अहिणवुप्पन्ना पियङ्गुमञ्जरी नियनागवल्लीसमुप्पन्नदलमहग्घं च तम्बोलं अहिणवुप्पन्नाणि य कक्कोलयफलाइं 'एयाइं च किल इट्ठविसिट्ठाणं दिज्जन्ति, ता तुमं चेवं जोग्गो' त्ति कलिऊण पेसियाइं सामिणीए, एसा वि चित्तगया रायहंसिया पावउ ते दंसणसुहेल्लिं ति, भणिऊमुवणीयाइं च तीए। तओ कुमारेण सहरिसयं गिण्हिऊण कया कण्णे पियङ्गुमञ्जरी आवीलं मोत्तूण, समाणियं च तम्बोलं, अब्भहियजायहरिसेण पलोइया रायहंसिया, वाइयं च से अवत्थासूयगं उवरि लिहियं दुवईखण्डं। तओ तम्बोलसमाणणपज्जाउलवयणयाए मयणवियारओ य परिखलन्तविसयमहुरक्खरं भणियं च णेण—अहो! से चित्तकोसल्लं। अह किं पुण दंसणाओ चेव मुणिज्जमाणा वि अवत्था इमेण पुणरुत्तोवन्नासमेत्तेण दुवईखण्डेण सूइया। मयणलेहाए भणियं—महारायउत्त! न एसा सामिणीए सूइया, किं तु

ज्ञात्वा सादरमभिनन्दिता कुमारेण। ततः ससंभ्रमं तस्य चरणयुगलं प्रणम्य भणितं मदनलेखया—महाराजपुत्र! 'चित्रानुरागी त्वम्' इति ततः चित्रानुरागिण्याऽहं तत्र प्रवृत्तिनिमित्तं प्रेषिता राजदुहित्रा कुसुमावल्या, तथा स्वहस्तारोपितानुरागेण च एषाऽभिनवोत्पन्ना प्रियङ्गुमञ्जरी निजनागवल्लीसमुत्पन्नदलमहार्घं च ताम्बूलमभिनवोत्पन्नानि च कक्कोलकफलानि 'एतानि च किल इष्टविशिष्टेभ्यो दीयन्ते, ततस्त्वमेव योग्यः' इति कलयित्वा प्रेषितानि स्वामिन्या, एषाऽपि चित्रगता राजहंसिका प्राप्नोतु ते दर्शनसुखकेलिमिति भणित्वोपनीतानि च तया। ततः कुमारेण सहर्षं गृहीत्वा कृता कर्णे प्रियङ्गुमञ्जरी आवीडां (ईषद्व्रीडां) मुक्त्वा, समानीतं च ताम्बूलम्, अभ्यधिकजातहर्षेण प्रलोकिता राजहंसिका, वाचितं च तस्या अवस्थासूचकमुपरि लिखितं द्विपदीखण्डम्। ततः ताम्बूलसमानयनपर्याकुलवदनाया मदनविकारतश्च परिस्खलद्विषममधुराक्षरं भणितं चानेन—अहो! तस्याश्चित्रकौशल्यम्। अथ किं पुनर्दर्शनादेव ज्ञायमानापि अवस्था

१ वयणेन क.

पयमालिहियं पेच्छिऊण मए कयं इमं दुवईखण्डं ति। कुमारेण भणियं-जुज्जइ पढमलिहियं दट्ठूण सहियाणं अवत्थाणुवायकरणं ति। मग्गिया णेण पत्तच्छेज्जकत्तरी। कप्पिओ य नागवल्लीदले रायहंसियावत्थाणुरूवो वररायहंसओ, फुडक्खरा य एसा हिययसंवायणनिमित्तं गाह त्ति जहा-

मरिऊण न संपत्ती पियाए कलिऊण एस वरहंसो। धारेइ कह वि पाणे अणुकूलनिमित्तजोएण॥

तओ नियसिरोहराओ ओसारिऊण दिन्ना इमीए तिसमुद्दसारभूया पारिओसियं मुत्तावली, समप्पियं च नागवल्लीदलं। ईसि विहसिऊण भणिया य एसा, वत्तव्वा तुमए कुसुमावली। जहा-अत्थि अम्हाणं दढं चित्ताणुराओ, मुणियं तुमए इमं, विन्नायं च अम्हेहिं पि ते चित्तकोसल्लं; ता पुणो एयं चेव चित्ताणुराइणो जणस्स नियचित्तकोसल्लाइसएणं आणन्दं करिज्जासि त्ति। तओ 'जं

मनेन पुनरत्रोपन्यासमात्रेण छिन्नपत्रीमण्डनेन सूचिता। मदनलेखया भणितम्-महाराजपुत्र! न एषा स्वामिन्या सूचिता, किं तु एतदालिखितं दृष्ट्वा मया कृतमिदं छिन्नपत्रीमण्डनमिति। कुमारेण भणितम्-युज्यते प्रथमलिखितं दृष्ट्वा सहृदयानामवस्थानुवादकरणमिति। मार्गिता तेन पत्रच्छेदकर्तरी। कल्पितश्च नागवल्लीदले राजहंसिकाऽवस्थानुरूपो वरराजहंसः, स्फुटाक्षरा चैषा हृदयसंवादननिमित्तं गाथेति। यथा—

मृत्वा न संप्राप्तिः प्रियायाः कलयित्वा एष वरहंसः। धारयति कथमपि प्राणान् अनुकूलनिमित्तयोगेन॥

ततो निजशिरोधराद् अपसार्य दत्ताऽस्यास्त्रिसमुद्रसारभूता पारितोषिकं मुक्तावली, समर्पितं च नागवल्लीदलम्। ईषद् विहस्य भणिता चैषा, वक्तव्या त्वया कुसुमावली। यथा-अस्ति अस्माकं दृढं चित्रानुरागः ज्ञातं त्वयेदम्, विज्ञातं चास्माभिरपि ते चित्रकौश-

१ गेताण क.

महारायउत्तो आणवेइ' त्ति भणिऊण पणामपुव्वयं निग्गया मयणलेहा, पत्ता य कुसुमावलीसमीवं। आइक्खिओ तीए जहावत्तो वुत्तन्तो, समप्पियं नागवल्लीदलं, दिट्ठो य कुसुमावलीए वरहंसओ, वाइया य गाहा, परितुट्ठा हियएणं ॥

एवं च पइदिणं मयणसरगोयरावडियजणमणाणन्दयारेहिं विज्जाहरी–चक्काय–महुयरपमुहचित्तपओयपेसणेहिं पवड्ढमाणाणुरायाणं जाव वोलेन्ति थेवदियहा, ताव राइणो पुरिसदत्तस्स पत्थणामहग्घं दिन्ना लच्छिकन्तनरवइणा कुमारसीहस्स कुसुमावलि त्ति। निवेइयं च एयं पियंकरियाए कुसुमावलीए। जहा—

दिन्ना सीहकुमारस्स सुयणु सिट्ठे य बहलपुलयाए। अङ्गेसु परिओसो मयणो व्व वियम्भिओ तिस्सा ॥

एत्थन्तरंमि य अत्थिनिवहसमीहियब्भहियदिन्नदविणजायं वज्जन्तमङ्गलतूररवापूरियदिसामण्डलं नच्चन्तवेसविलयायणुप्पंकबद्ध-

---

त्वम्। तस्मात् पुनः पुनरेवमेव चित्रानुरागिणो जनस्य निजचित्रकौशल्यातिशयेन आनन्दं करिष्यसीति। ततो 'यद् महाराजपुत्र आज्ञापयति' इति भणित्वा प्रणामपूर्वकं निर्गता मदनलेखा, प्राप्ता च कुसुमावलीसमीपम्। आख्यातस्तया यथावृत्तो वृत्तान्तः, समर्पितं नागवल्लीदलम्। दृष्टश्च कुसुमावल्या वरहंसः, वाचिता च गाथा, परितुष्टा हृदयेन ॥

एवं च प्रतिदिनं मदनशरगोचरापतितजनमनआनन्दकारैर्विद्याधरी–चक्रवाक–मधुकरप्रमुखचित्रप्रयोगप्रेषणैः प्रवर्धमानानुरागयोर्यावद् तिक्रामन्ति स्तोकदिवसाः, तावद् राज्ञः पुरुषदत्तस्य प्रार्थनामहार्घं दत्ता लक्ष्मीकान्तनरपतिना कुमारसिंहस्य कुसुमावलीति। निवेदितं चैतत् प्रियङ्कर्या कुसुमावल्याः। यथा—

दत्ता सिंहकुमारस्य सुतनो! शिष्टे च बहलपुलकायाः। अङ्गेषु परितोषो मदन इव विजृम्भितस्तस्याः ॥

अत्रान्तरे च अर्थिनिवहसमीहिताभ्यधिकदत्तद्रविणजातं वाद्यमानमङ्गलतूर्यरवापूरितदिग्मण्डलं नृत्यद्वेश्यावनिताजनोत्पङ्क(समूहः)

सोह मयलजणमणाणन्दयारयं दोहि च नरिन्देहिं कयं वद्धावणयं ति ।
घोसावियं पुणो वि य जहिच्छियादाणमच्चत्थं ॥
काऊण य तेहि तओ वारिज्जमुहो गणाविओ दियहो । बन्धुजुवईहि सहिया पमक्खणकए मुहुत्तंमि ॥
पत्तंमि य तंमि दिणे तत्तो कुसुमावली पसत्थंमि । ठविया पुव्वाभिमुही रङ्गावलिचाउरन्तंमि ॥
आसन्दियाए मणहरघनलदुगुल्लोत्थयाए रम्माए । तप्फंससुहासायणरसपल्लविए व्व विमलम्मि ॥
मणिपट्टयम्मि निमिया चलणा संकन्तरायसोहिल्ले । पक्खालिउमणवज्जं निम्मवियं तीए नहयम्मं ॥
वच्छीउत्तेण य नहमऊहपडिवन्नसलिलसङ्केण । आसन्नरविसमागमपुव्वदिसिवहु व्व आरत्ता ॥
रत्तंसुयपरिहाणा अहियं वियसन्तवयणसयवत्ता ।

एवमेतं सकलजनमनआनन्दकारकं द्वाभ्यां च नरेन्द्राभ्यां कृतं वर्धापनकमिति ।
घोषितं पुनरपि च यथेप्सितदानमत्यर्थम् ॥
कृत्वा च ताभ्यां ततो विवाहशुभो गणितो दिवसः । बन्धुयुवतिभिः सहिता प्रम्रक्षणकृते मुहूर्ते ॥
प्राप्ते च तस्मिन् दिने ततः कुसुमावली प्रशस्ते । स्थापिता पूर्वाभिमुखी रङ्गावलीचातुरन्ते ॥
आसन्दिकायां मनोहरघनलदुकूलावस्तृतायां रम्यायाम् । तत्स्पर्शसुखास्वादनरसपल्लविते इव विमले ॥
मणिपट्टके स्थापितौ चरणौ संक्रान्तरागशोभावति । प्रक्षाल्यानवद्यं निर्मितं तस्या नखकर्म ॥
वात्सीपुत्रेण च नखमयूखप्रतिपन्नसलिलशङ्केन । आसन्नरविसमागमपूर्वदिग्वधूरिवारक्ता ॥
रक्तांशुकपरिधाना अधिकं विकसद्वदनशतपत्रा ।

---

१ वारिज्जयं विवाहः (पाइ. ना.) २ रङ्गावलिविभूषितचत्वारिकायाम् । ३ नापितेन वात्सीपुत्रो नापितः (पाइ. ना.)

दुव्वङ्कुर-दहि-अक्खयवावडहत्थाहिं रत्तवसणाहिं। जुवईहि अविहवाहिं विहिणा य पमक्खिया ताहिं ॥
पुप्फ-फलोदयभरिएहि कणयकलसेहि ण्हाविया नवरं। ऊमिणिया सुपसत्थं सव्वङ्गं पुण्णवत्तेणं ॥
दिन्ना य अक्खया से गुरूहि परिओसबहलपुलएहिं। सव्वोसहिगन्धड्ढे घणकेसे उत्तिमङ्गम्मि ॥
तत्तो वि य ससिवयणा नवर पसाहिज्जिउं समाढत्ता। जावयरसेण पढमं मणहरचलणा कया तीसे ॥
नियकन्तिसच्छहेण य कुङ्कुमराएण जङ्घियाओ से। पीणे थणकलसजुए अभिलिहिया पत्तलेहाओ ॥
कालेयमीसचन्दणरसेण निम्मज्जियं च मुहकमलं। दइओ व्व साणुराओ कओ य से समयणो अहरो ॥
नवसरयकालवियसियकुवलयदलकन्तिरायसोहिल्लं। कयमुज्जलं पि कज्जलयरञ्जियं लोयणाण जुयं ॥

दूर्वाङ्कुर-दध्य-क्षतव्यापृतहस्ताभी रक्तवसनाभिः। युवतिभिरविधवाभिर्विधिना च प्रम्रक्षिता ताभिः ॥
पुष्प-फलोदयभृतैः कनककलशैः स्नपिता नवरम्। प्रोञ्छिता सुप्रशस्तं सर्वाङ्गं पुण्यवस्त्रेण ॥
दत्ता चाक्षतास्तस्या गुरुभिः परितोषबहलपुलकैः। सर्वौषधिगन्धाढ्ये घनकेशे उत्तमाङ्गे ॥
ततोऽपि च शशिवदना नवरं प्रसाधयितुं समारब्धा। यावकरसेन प्रथमं मनोहरचरणौ कृतौ तस्याः ॥
निजकान्तिसच्छायेन च कुङ्कुमरागेण जङ्घिके तस्याः। पीने स्तनकलशयुगेऽभिलिखिताः पत्रलेखाः ॥
कालेयमिश्रचन्दनरसेन निर्मार्जितं च मुखकमलम्। दयित इव सानुरागः कृतश्च तस्याः समदनोऽधरः ॥
नवशरत्कालविकसितकुवलयदलकान्तिरागशोभावत्। कृतमुज्ज्वलमपि कज्जलरञ्जितं लोचनयोर्युगम् ॥

---

१ ०यत्तेण ख.

महुमासलच्छिया इव उम्मिल्लो से मुहम्मि वरतिलओ। उवरिरइयालयावलिअलिउलवलएहि परियरिओ ॥
अह कलसद्दायड्डियसभवणवाविरयरायहंसाइं। चलणेसु पिणद्धाइं मणहरमणिनेउराइं से ॥
नहससिमऊहसंवलियरयणसंजणियविउणसोहाहिं। पडिवन्नाओ मणिविंटियाहि तह अङ्गुलीओ त्ति ॥
बद्धं च दइयहिययं व तीए वियडे नियम्बबिम्बम्मि। सुरऊसववरतूरं निम्मलमणिमेहलादामं ॥
बाहुलयामूलेसुं रइयाओ जणमणेक्कणाओ उ। बाहुसरियाउ तीसे मयरद्धयवागुराओ व्व ॥
बद्धो य थणहरोवरि मणहरवरपउमरायदलघडिओ। पवरो पवंगबन्धो नियम्बसंसत्तओ तह य ॥
मुत्ताहारो थणबद्धसंगसंजायकामराओ व्व। कण्ठमवलम्बिऊणं नीविं से फुसिउमाढत्तो ॥

मधुमासलक्ष्मीरिवोन्मिलितस्तस्या मुखे वरतिलकः। उपरिरचितालकावल्यलिकुलवलयैः परिचरितः ॥
अथ कलशब्दाकर्षितस्वभवनवापीरतराजहंसे। चरणयोः पिनद्धे मनोहरमणिनूपुरे तस्याः ॥
नखशशिमयूखसंवलितरत्नसंजनितद्विगुणशोभाभिः। प्रतिपन्ना मणिवेष्टिकाभिस्तथाऽङ्गुल्य इति ॥
बद्धं च दयितहृदयमिव तया विकटे नितम्बबिम्बे। सुरतोत्सववरतूर्यं निर्मलमणिमेखलादाम ॥
बाहुलतामूलयो रचिता जनमनश्चोरास्तु। बाहुसरिकाः (बाहुमालाः) तस्या मकरध्वजवागुरा इव ॥
बद्धश्च स्तनभरोपरि मनोहरवरपद्मरागदलघटितः। प्रवरः प्लवङ्गबन्धो नितम्बसंसक्तः तथा च ॥
मुक्ताहारः स्तनबद्धसङ्गसंजातकामराग इव। कण्ठमवलम्ब्य नीवीं तस्याः स्प्रष्टुमारब्धः ॥

१ इक्कणाओ चोराः (दे. ना.)

कण्ठम्मि विमलमणहरमोत्तियदुसुरुल्लयं पिणद्धं से । कुङ्कुमकयराएसु य सवणेसुं रयणचक्कलयाओ ॥
उज्जोइयं च धणियं तिस्सा वयणं मियङ्कलेहाए । धवलकुडिलाए पवरं पओसलच्छीए व सुहाए ॥
घणकसिणकुडिलमणहरसिरोरुहुग्घायकलियसोहिल्ले । विमलं चूडारयणं निमियं से उत्तिमङ्गम्मि ॥
पढमं दीसिहिइ इमा मोत्तूण ममं ति रयणछायाए । पडिवक्खमच्छराए व्व ओत्थयं तीए सव्वङ्गं ॥

एवं च जाव कुसुमावली पसाहिज्जइ, ताव पसाहणनिउणवारविलयाहिं पसाहियम्मि सीहकुमारे निवेइयं राइणो पुरिसदत्तस्स गहियसंकुच्छाएहिं मुणियजोइससत्थसारेहिं जोइसिएहिं 'आसन्नं पसत्थं हत्थग्गहणमुहुत्तं' ति । तओ य सीहकुमारो नरवइसमाणत्तपरियणपरत्तिओ वज्जन्तमङ्गलतूररवावूरियसयलदिसामण्डलो पवणपणच्चन्तधयवडुग्घायसुन्दररहवरारूढरायलोयपरियरिओ मणहरनट्टोवयार-

---

कण्ठे विमलमनोहरमौक्तिकदुसुरुल्लकं पिनद्धं तस्याः । कुङ्कुमकृतरागयोः श्रवणयोः रत्नचक्रलते ॥
उद्द्योतितं च घनं तस्या वदनं मृगाङ्कलेखया । धवलकुटिलया प्रवर प्रदोषलक्ष्म्या इव शुभया ॥
घनकृष्णकुटिलमनोहरशिरोरुहसमूहकलितशोभावति । विमलं चूडारत्नं स्थापितं तस्या उत्तमाङ्गे ॥
प्रथमं द्रक्ष्यते इयं मुक्त्वा मामिति रत्नच्छायया । प्रतिपक्षमत्सरया इव अवस्तृतं तया सर्वाङ्गम् ॥

एवं च यावत् कुसुमावली प्रसाध्यते, तावत् प्रसाधननिपुणवारवनिताभिः प्रसाधिते सिंहकुमारे निवेदितं राज्ञः पुरुषदत्तस्य गृहीतशङ्कुच्छायैः ज्ञातज्योतिःशास्त्रसारैः ज्योतिषिकैः 'आसन्नं प्रशस्तं हस्तग्रहणमुहूर्तम्' इति । ततश्च सिंहकुमारो नरपतिसमाज्ञप्तपरिजनप्रवर्तितो वाद्यमानमङ्गलतूर्यरवापूरितसकलदिग्मण्डलः पवनप्रनृत्यमानध्वजपटसमूहसुन्दररथवरारूढराजलोकपरिचरितो मनोहरनाट्योप-

कुमलारोहसुन्दरीवन्द्रेणऽच्चन्तरुद्धरायमग्गो धवलपसाहियकरिवरारूढो मियङ्कसेणामरसेणकुमारपरियरिओ महुमरयसंगओ व्व कुसुमाउहो साहिलासमवलोइज्जमाणो पासायमालातलगयाहिं पुरसुन्दरीहिं पत्तो सलीलं विवाहमण्डवं ति। धरिओ य तस्स दारे विसेसुज्जलनेव-च्छेणं गहियग्घसक्कारेणं अम्मयाजणेणं मग्गिओ 'आयारिमयं' ति। तओ हरिसवसुप्फुल्ललोयणो जाइयब्भहियं दाऊण ओइण्णो करिवराओ। भग्गा य से रयणकञ्चीसणाहेणं सोवण्णमुसलेणं भिउडि त्ति। तओ मण्डवतलम्मि जणनिवहं निरुम्भिय नीओ समागम-सुन्दरीहिं वरो।

चिट्ठइ य जत्थ मियवरदुगुल्लपच्छाइयाणणा वहुया। सरयब्भचन्दमण्डलसंछाइयकोमुइनिसि व्व ॥

काराविओ सलीलं अविरुब्भन्ताइ कोउयाइं च। ता जाइओ मुहच्छविफेडावणियं च सहियाहिं ॥

चारुकुवलयरोधसुन्दरीवृन्देन अत्यन्तरुद्धराजमार्गो धवलप्रसाधितकरिवरारूढो मृगाङ्कसेनाऽमरसेनकुमारपरिचारितो मधु-शरत्संगत इव कुसुमायुधः साभिलाषमवलोक्यमानः प्रासादमालातलगताभिः पुरसुन्दरीभिः प्राप्तो सलीलं विवाहमण्डपमिति। धृतश्च तस्य द्वारे विशेषोज्ज्वलनेपथ्येन गृहीतार्घसत्कारेणाम्बाजनेन मार्गितः 'आचारिमकम्' इति। ततो हर्षवशोत्फुल्ललोचनो याचिताभ्यधिकं दत्त्वा अवतीर्णः करिवरात्। भग्ना च तस्य रत्नकाञ्चीसनाथेन सौवर्णमुशलेन भ्रुकुटिरिति। ततो मण्डपतले जननिवहं निरुध्य नीतः समा-[1]गमसुन्दरीभिर्वरः।

तिष्ठति च यत्र सितवरदुकूलप्रच्छादितानना वधुका। शरदभ्रसंच्छादितचन्द्रमण्डलकौमुदीनिशेव ॥

कारितः सलीलमवरुध्यमानानि कौतुकानि च। ततो याचितो मुखच्छविस्फेटनिकां च सखीभिः ॥

१ चन्दणधन्त क. ख.। २ सरीर ख.

तओ ईसि विहसिऊण 'ममं चेव एयं सकज्जं' ति भणिय द्विमायारिमयं। फेडिया मुहच्छवी। दिट्ठा य तेण असोयपल्लवकया-वयंसा ईसिवियसन्तवयणकमला सज्झसहरिसनिब्भरा मणोहरस्स वि मणहारिणं किंपि तहाविहं दिव्वं विलासविब्भममणुहवन्ति कुसुमावलि त्ति।

पाणिग्गहणं च तओ पारद्धं गीयमङ्गलुग्घायं। बन्धवहिययाणन्दं अन्नोन्नबद्धरायाणं॥
हत्था पढमं चिय कालवित्थरं विसहिउं अचाएन्ता। तीए वरस्स य घडिया निम्मलनहयन्दकिरणेहिं॥
घेत्तूण तेण पढमं मउए हिययम्मि साणुरायम्मि। गहिया तओ करम्मि य पवियम्भियसेयसलिलम्मि॥
घेत्तूण य तेण करे मणहरकच्छन्तराउ आणीया। पवरमहचाउरन्तं तियसवहू सुरविमाणं व॥
कणयमउज्जलवरपउमरायपज्जत्तदण्डियारइयं। रइयदुगुल्लवियाणयपरिलम्बियमोत्तिओऊलं॥

तत ईषद् विहस्य 'ममैवैतत्स्वकार्यम्' इति भणित्वा वृत्तमाचरिमकम्। स्फेटिता मुखच्छविः। दृष्टा च तेनाशोकपल्लवकृतावतंसा ईषद्विकसद्वदनकमला साध्वसहर्षनिर्भरा मनोहरस्यापि मनोहारिणं किमपि तथाविधं दिव्यं विलासविभ्रममनुभवन्ती कुसुमावलीति।

पाणिग्रहणं च ततः प्रारब्धं गीतमङ्गलसमूहम्। बान्धवहृदयानन्दमन्योन्यबद्धरागयोः॥
हस्तौ प्रथममेव कालविस्तरं विसोढुमशक्नुवन्तौ। तस्या वरस्य च घटितौ निर्मलनखचन्द्रकिरणैः॥
गृहीत्वा तेन प्रथमं मृदुनि हृदये सानुरागे। गृहीता ततः करे च प्रविजृम्भितस्वेदसलिले॥
गृहीत्वा तेन करे मनोहरकक्षान्तरादानीता। प्रवरमहच्चातुरन्तं त्रिदशवधूः सुरविमानमिव॥
कनकमयोज्ज्वलवरपद्मरागपर्याप्तदण्डिकारचितम्। रचितदुकूलवितानकपरिलम्बितमौक्तिकावचूडम्॥

ओऊलग्गमरगयमऊहहरियायमाणसियचमरं । सियचमरदण्डचामीयरप्पहापिञ्जरद्दायं ॥
अद्दायगयविरायन्तरम्मवरपक्खसुन्दरीवयणं । वरपक्खसुन्दरीवयणजणियवहुपक्खपरिओसं ॥
परिओसपयडरोमञ्चवन्दिसंघायकलियपेरन्तं । पेरन्तविरइयामलविचित्तमणितारयानिवहं ॥
तारयनिवहपसाहियतोरणमुहनिमियमुद्धससिलेहं । ससिलेहाविज्जोइयवित्थरसियमण्डवनहं तु ॥
अवलग्गो य सहरिसं मणिभूसणकिरणभासुरसरीरो । उदयगिरिं पिव सो चाउरन्तयं दियसनाहो व्व ॥
कुसुमावलीए रायन्तविमलसियवरदुगुल्लनसणाए । पवियसियवयणकमलाए दिवसलच्छीए व समेओ ॥
पच्छा तत्थ धूमेण वरमुहं पेच्छसु त्ति य भणन्ता । बाहत्थेरा ओणयमुहीए पाएसु से पडिया ॥

अथचूडलममरकतमयूखहरितायमानसितचामरम् । सितचामरदण्डचामीकरप्रभापिञ्जरादर्शम् ॥
आदर्शागतविराजद्रम्यवरपक्षसुन्दरीवदनम् । वरपक्षसुन्दरीवदनजनितवधूपक्षपरितोषम् ॥
परितोषप्रकटरोमाञ्चवन्दिसंघातकलितपर्यन्तम् । पर्यन्तविरचितामलविचित्रमणितारकानिवहम् ॥
तारकानिवहप्रसाधिततोरणमुखस्थापितमुग्धशशिलेखम् । शशिलेखाविद्योतितविस्तारसितमण्डपनभस्तु ॥
अवलग्नश्च सहर्षं मणिभूषणकिरणभासुरशरीरः । उदयगिरिमिव स चातुरन्तं दिवसनाथ इव ॥
कुसुमावल्या राजमानविमलसितवरदुकूलवसनया । प्रविकसितवदनकमलया दिवसलक्ष्म्येव समेतः ॥
पश्चात्तत्र धूमेन वरमुखं प्रेक्षस्वेतीव भणन्तः । बाष्पबिन्दवोऽवनतमुख्याः पादयोस्तस्याः पतिताः ॥

१ दर्पणः 'अद्दायो दप्पणो' (पाइ ना)

एत्थन्तरम्मि य पारद्धो जणाणमुवयारो । दिज्जन्ति महमहेन्तगन्धाइं विलेवणाइं, रुणुन्तमहुयरमणाहाइं कुसुमदामाइं अइसुरहिगन्धगन्धिणो पडवासा, कप्पूरवीडयपहाणाइं तम्बोलाइं, दुगुल्ल–देवङ्गपट्ट–चीण–द्धचीणाइं पवरवत्थाइं, केऊर–हार–कुण्डल–तुडियप्पमुहा आहरणविसेसा, तुरुक्क–वल्हीय–कम्बोय–वज्जराइआसकलियाइं घोडयवन्द्राइं, भद्द–मन्दवंसप्पमुहा य गयविसेसा ॥

एत्थन्तरम्मि जलणे घय–महु–लायाहि अह हुणिज्जन्ते । पारद्धं च वहू–वरं भमिउं तो मण्डलाइं तु ॥

पढमम्मि वहूपिउणा दिन्नं [1]हिट्ठेण मण्डलवरम्मि । भाराण सयसहस्सं अघडियरूवं सुवण्णस्स ॥

बीयम्मि हार–कुण्डल–कडिसुत्तयतुडियसारमाहरणं । तइयम्मि थाल–कचोलमाइयं रुप्पभण्डं तु ॥

दिन्नं च चउत्थम्मि वहूए परिओसपयडपुलएणं । पिउणा [2]सुंदूठु महग्घं चेलं नाणापयारं ति ॥

अत्रान्तरे च प्रारब्धो जनानामुपचारः । दीयन्ते च प्रसरद्गन्धानि विलेपनानि, रणन्मधुकरसनाथानि कुसुमदामानि, अतिसुरभिगन्धगन्धिनः पटवासाः, कर्पूरवीटकप्रधानानि ताम्बूलानि, दुकूल–देवाङ्गपट्ट–चीना–र्धचीनानि प्रवरवस्त्राणि केयूर–हार–कुण्डल–त्रुटितप्रमुखा आभरणविशेषाः, तुरुष्क–बाल्हीक–काम्बोज–वज्जराद्यश्वकलितानि घोटकवृन्दानि, भद्र–मन्दवंशप्रमुखाश्च गजविशेषाः ॥

अत्रान्तरे ज्वलने घृत–मधु–लाजाभिरथ हवनीये । प्रारब्धं च वधू–वरं भ्रमितुं ततो मण्डलानि तु ॥

प्रथमे वधूपित्रा दत्तं हृष्टेन मण्डलवरे । भाराणां शतसहस्रमघटितरूपं सुवर्णस्य ॥

द्वितीये हार–कुण्डल–कटिसूत्रक–त्रुटितसारमाभरणम् । तृतीये स्थाल–कच्चोलादिकं रौप्यभाण्डं तु ॥

दत्तं च चतुर्थे वध्वाः परितोषप्रकटपुलकेन । पित्रा सुष्ठु महार्घं चेलं नानाप्रकारमिति ॥

---

१ तुठेण प्र. २ सुट्ठु० प्र

पुरिमदत्तेण वि य रन्ना सविहवाणुरूवो अच्चन्तपसायमहग्घो कओ जणाणमुवयारो, दिन्नं च विमलमणि-रयण-मुत्ताहलसणाहं बहुयाए अणग्घेयमाहरणं ॥

एवं वित्ते विवाहमहूसवे कालक्कमेण पवड्ढमाणाणुरायं सयलजणसलाहणिज्जं विसयसुहमणुहवन्ताणं अइक्कन्ता अणेगे वरिसलक्खा। अन्नया य आसपरिवाहणनिमित्तं गएण कुमारसीहेण दिट्ठो नागदेवुज्जाणे बहुफासुए पएसे अणेयसमणपरिवारिओ खमा-मद्दव-ज्जव-मुत्ति-तव-संजम-सच्च-सोया-किञ्चण-बम्भचेरगुणनिही पढमजोव्वणत्थो रूवाइगुणजुत्तो संपुण्णदुवालसङ्गी ससिस्साणं सुत्तस्स अत्थं कहेमाणो धम्मघोसो नाम आयरिओ त्ति। तओ तं दट्ठूण तं पइ अईव बहुमाणो जाओ। चिन्तियं च णेण। धन्नो खु एसो, जो संसारविरत्तभावो सयलसङ्गचाई परमपरोवयारनिरओ एवं वट्टइ त्ति। ता गन्तूण एयस्स समीवं पुच्छामि एयं--किं पुण इमस्स मणो-

पुरुषदत्तेनापि च राज्ञा स्वविभवानुरूपोऽत्यन्तप्रसादमहार्घः कृतो जनानामुपचारः, दत्तं च विमलमणि-रत्न-मुक्ताफलसनाथं वध्वै अनर्घ्यमाभरणम् ॥

एवं वृत्ते विवाहमहोत्सवे कालक्रमेण प्रवर्धमानानुरागं सकलजनश्लाघनीयं विषयसुखमनुभवतोऽतिक्रान्ता अनेके वर्षलक्षाः। अन्यदा चाश्वपरिवाहननिमित्तं गतेन कुमारसिंहेन दृष्टो नागदेवोद्याने बहुप्रासुके प्रदेशेऽनेकश्रमणपरिवारितः क्षमा-मार्दवा-ऽऽर्जव-मुक्ति-तपः-संयम-सत्य-शौचा-ऽऽकिञ्चन्य-ब्रह्मचर्यगुणनिधिः प्रथमयौवनस्थो रूपादिगुणयुक्तः संपूर्णद्वादशाङ्गी स्वशिष्येभ्यः सूत्राणामर्थं कथयन् धर्मघोषो नामाचार्य इति। ततस्तं दृष्ट्वा तं प्रति अतीव बहुमानो जातः। चिन्तितं तेन- धन्यः खल्वेषः, यः संसारविरक्तभावः सकलसङ्गत्यागी परमपरोपकारनिरत एवं वर्तते इति। तस्माद् गत्वा एतस्य समीपं पृच्छामि एतत्-किं पुनरस्य मनोभवललितसमय-

१ ०पसायमहामहग्घो क. अच्चन्तमहग्घो ख.

रई वा, इह अन्नभवेसु वा सामण्णं त्ति। भयवया भणियं। सुण–

अत्थि इहेव विजए चम्पावासं नाम नयरं। तत्थाईयसमयम्मि सुधणू नाम गाहावई होत्था, तस्स धरिणी धणसिरी नाम, ताण य सोमाभिहाणा अहं सुया आसि। संपत्तजोव्वणा य दिन्ना तन्नयरनिवासिणो नन्दसत्थवाहपुत्तस्स रुद्ददेवस्स। कओ य णेण विवाहो। जहाणुरूवं विसयसुहमणुहवामो त्ति। जाव तत्थ अहाकप्पविहारेण विहरमाणा विविहतवखवियदेहा सुयरयणपसाहिया रूविणि व्व सासणदेवया समागया बालचन्दा नाम गणिणि त्ति। दिट्ठा य सा मए ससुरकुलाओ माइकुलमहिगच्छन्तीए विहारनिग्गमपएसे। तं च मे दट्ठूण समुप्पन्नो पमोओ, वियसियं लोयणेहिं, पणट्ठं पावेणं, ऊससियमङ्गेहिं, वियम्भियं धम्मचित्तेणं। तओ मए नाइदूरओ चेव विणयरइयकरयलञ्जलीए सबहुमाणमभिवन्दिया भयवई। तीए वि य दिन्नो सयलसुहमस्स बीयभूओ धम्मलाभो त्ति। जायाओ य मे तं

आचक्ष्व निजकचरितम्, कदा कथं वा भगवता संप्राप्तं शाश्वतशिवसौख्यपादपैकबीजं सम्यक्त्वम्, देशविरतिर्वा, इहान्यभवेषु वा श्रामण्यम्–इति?। भगवता भणितम्। शृणु–

अस्ति इहैव विजये चम्पावासं नाम नगरम्। तत्रातीतसमये सुधन्वा नाम गाथापतिरासीत्, तस्य गृहिणी धनश्रीर्नाम, तयोश्च सोमाभिधानाऽहं सुताऽऽसम्। संप्राप्तयौवना च दत्ता तन्नगरनिवासिने नन्दसार्थवाहपुत्राय रुद्रदेवाय। कृतश्च तेन विवाहः। यथाऽनुरूपं विषयसुखमनुभवाव इति। यावत् तत्र यथाकल्पविहारेण विहरन्ती विविधतपःक्षपितदेहा श्रुतरत्नप्रसाधिता रूपिणीव शासनदेवता समागता बालचन्द्रा नाम गणिनीति। दृष्टा च सा मया श्वसुरकुलाद् मातृकुलमभिगच्छन्त्या विहारनिर्गमप्रदेशे। तां च मम दृष्ट्वा समुत्पन्नः प्रमोदः, विकसितं लोचनाभ्याम्, प्रनष्टं पापेन, उच्छ्वसितमङ्गैः, विजृम्भितं चित्तेन। ततो मया नातिदूरत

१ नाइ दूर० ग

पइ अईव भत्तिपीईओ। पुच्छिओ य मए भयवईए पडिस्सओ, साहिओ साहुणीहिं। तओ अह जहोचिएण विहिणा पज्जुवासिउं पवत्ता। साहिओ मे भयवईए कम्मवणदावाणलो दुक्खसेलवज्जासणी सिवसुहफलकप्पपायवो वीयरागदेसिओ धम्मो। तओ कम्मक्खओवसमभावओ पत्तं सम्मत्तं, भाविओ जिणदेसिओ धम्मो, विरत्तं च मे भवचारयाओ चित्तं। तओ य सो रुद्ददेवो कम्मदोसेण पओसं काउमारद्धो। भणियं च तेण। परिच्चय एयं विसयसुहविग्घकारिणं धम्मं। तओ मए भणियं। अलं विसयसुहेहिं। अइचञ्चला जीवलोयठिई, दारुणो य विवाओ विसयपमायस्स। तेण भणियं–वियारिया तुमं, मा दिट्ठं परिच्चइय अदिट्ठे रइं करेहि। मए भणियं–किमेत्थ दिट्ठं नाम? पसुगणसाहारणा इमे विसया, पच्चक्खोवलब्भमाणसुहफलो य कहं अदिट्ठो धम्मो त्ति?। तओ सो एवमहिलप्पमाणो अहिययरं पओसमावन्नो। परिचत्तो य तेण मए सह संभोगो। वरिया य नागदेवाभिहाणस्स सत्थवाहस्स धूया नागसिरी

एष विनयरचितकरतलाञ्जल्या सबहुमानमभिवन्दिता भगवती। तयाऽपि च दत्तः सकलसुखसस्यबीजभूतो धर्मलाभ इति। जाताश्च मे तां प्रति अतीवभक्तिप्रीतयः। पृष्टश्च मया भगवत्याः प्रतिश्रयः। कथितः साध्वीभिः। ततोऽहं यथोचितेन विधिना पर्युपासितुं प्रवृत्ता। कथितश्च मह्यं भगवत्या कर्मवनदावानलो दुःखशैलवज्राशनिः शिवसुखफलकल्पपादपो वीतरागदेशितो धर्मः। ततः कर्मक्षयोपशमभावतः प्राप्तं सम्यक्त्वम्, भावितो जिनदेशितो धर्मः, विरक्तं च मे भवचारकात् चित्तम्। ततश्च स रुद्रदेवः कर्मदोषेण प्रद्वेषं कर्तुमारब्धः। भणितं च तेन–परित्यज एतं विषयसुखविघ्नकारिणं धर्मम्। ततो मया भणितम्–अलं विषयसुखैः, अतिचञ्चला जीवलोकस्थितिः, दारुणश्च विपाको विषयप्रमादस्य। तेन भणितम्–विप्रतारिता त्वम्, मा दृष्टं परित्यज्य अदृष्टे रतिमकार्षीः। मया भणितम्–किमत्र दृष्टं नाम? पशुगणसाधारणा इमे विषयाः, प्रत्यक्षोपलभ्यमानसुखफलश्च कथमदृष्टो धर्म–इति?। ततः स एवमभिलप्यमानोऽधिकतरं प्रद्वेषमापन्नः। परित्यक्तश्च तेन मया सह संभोगः। वृता च नागदेवाभिधानस्य सार्थवाहस्य दुहिता नागश्रीर्नाम

नाम कन्नगा, न संपाइया तायबहुमाणेणं नागदेवसत्थवाहेण। रुद्ददेवेण चिन्तियं। न एयाए जीवमाणीए अहं दारियं लहामि, ता वावाएमि एयं। तओ मायाचरिएणं कहिंचि घडगयमासीविसं काऊण संठविओ एगदेसे घडओ। अइक्कन्ते पओससमए संपत्ते य कामिणिजणसमागमकाले भणिया हं तेण। उवणेहि मे इमाओ नवघडाओ कुसुममालं ति। तओ अहं तस्स मायाचरियमणवबुज्झमाणा गया घडसमीवं। अवणीयं तस्स दुवारढक्कणं धरणिमाउलिङ्ग। तओ हत्थं छोढूण गहिओ भुयङ्गो। डक्का अहं तेण। तओ तं ससंभमं उज्झिऊण सज्झसभयवेविरङ्गी समल्लीणा तस्स समीवं। 'डक्का भुयङ्गमेणं' ति सिट्ठं रुद्ददेवस्स। नियडीपहाणओ य आउलीहूओ रुद्ददेवो। पारद्धो तेण निरत्थओ चेव कोलाहलो। एत्थन्तरम्मि य सीइयं मे अङ्गेहिं, वियलियं सन्धीहिं, उव्वत्तियं पिव हियएणं, भमियं पिव पासायन्तरेणं, परियत्तियं पिव पुहवीए, अवसा अहं निवडिया धरणिवट्ठे। अओ परमणाचिक्खणीयमवत्थन्तरं पाविऊण

कन्यका, न संपादिता तातबहुमानेन नागदेवसार्थवाहेन। रुद्रदेवेन चिन्तितम्—न एतस्यां जीवन्त्यामहं दारिकां लभे। ततो व्यापादयामि एताम्। ततो मायाचरितेन कथंचिद् घटगतमाशीविषं कृत्वा संस्थापित एकदेशे घटकः। अतिक्रान्ते च प्रदोषसमये संप्राप्ते च कामिनीजनसमागमकाले भणिताऽहं तेन। उपनय मामस्माद् नवघटात् कुसुममालामिति। ततोऽहं तस्य मायाचरितमनवबुध्यमाना गता घटसमीपम्। अपनीतं तस्य द्वाराच्छादनं धरणीमातुलिङ्गम्। ततो हस्तं क्षिप्त्वा गृहीतो भुजङ्गः। दष्टाऽहं तेन। ततस्तं ससंभ्रममुज्झित्वा साध्वसभयवेपमानाङ्गी समालीना तस्य समीपम्। 'दष्टा भुजङ्गमेन' इति शिष्टं रुद्रदेवस्य। निकृतिप्रधानकश्च आकुलीभूतो रुद्रदेवः। प्रारब्धस्तेन निरर्थक एव कोलाहलः। अत्रान्तरे च सन्नं मेऽङ्गैः, विचलितं सन्धिभिः, उद्वर्तितमिव हृदयेन, भ्रान्तमिव प्रासादान्तरेण, परिवर्तितमिव पृथिव्या, अवशाऽहं निपतिता धरणीपृष्ठे। अतः परमनाख्येयमवस्थान्तरं प्राप्य पूर्वसम्यक्त्वानुभावतस्त्यक्त्वा

१ घडं क २ चिय क ३ रेहि क

पुव्वसम्मत्ताणुभावओ चइऊण देहं सोहम्मे कप्पे लीलावयंसए वरविमाणे पलिओवमट्ठिई देवत्ताए उववन्नो म्हि। तत्थ य पवरच्छरा-परिगओ दिव्वे भोए उवभुञ्जामि जाव, रुद्ददेवो वि तं नागदत्तसत्थवाहधूयं परिणीय तीए सद्धिं जहाणुरूवे भोए उवभुञ्जिऊण काल-मासे कालं काऊण रयणप्पभाए पुढवीए खड्डक्खडाभिहाणे नरए पलिओवमाऊ चेव नारगो उववन्नो त्ति। तओ अहं अहाउयं अणुपालि-ऊण चुओ समाणो इहेव विजए सुंसुमारे रण्णे सुंसुमारगिरिम्मि हत्थित्ताए उववन्नो, संपत्तो य कलभगावत्थं। एत्थन्तरम्मि य इयरो वि नरयाओ उव्वट्टिऊण तम्मि चेव गिरिवरे सुग[1]क्खित्ताए उववन्नो त्ति। अइक्कन्तो य सिसुभावं, दिट्ठो य अहं तेण तम्मि चेव गिरिवरे सहावरमणीएसु नलवणेसु करेणुसंघायपरिगओ सलीलं परिभमन्तो त्ति। तओ मं दट्ठूण पुव्वभवब्भासाओ उक्कडकम्मोदयाओ य समुप्पन्नो ममोवरि वेरपरिणामो। चिन्तियं च तेणं—कहं पुण एस कुञ्जरो इमाओ भोगसुहाओ वञ्चियव्वो त्ति। उवाए गवेसिउमा-रद्धो। अन्नया लीलारई नाम विज्जाहरो, सो मियङ्कसेणस्स विज्जाहरस्स भइणिं चन्दलेहाभिहाणिं अवहरिऊण तब्भएणेवागओ तमुद्देसं।

देहं सौधर्मे कल्पे लीलावतंसके वरविमाने पल्योपमस्थितिर्देवत्वेन उपपन्नोऽस्मि। तत्र च प्रवराप्सरःपरिगतो दिव्यान् भोगानुपभुञ्जे यावद्, रुद्रदेवोऽपि तां नागदत्तसार्थवाहदुहितरं परिणीय तया सार्द्धं यथानुरूपान् भोगानुपभुज्य कालमासे कालं कृत्वा रत्नप्रभायां पृथिव्यां खड्डक्खडाभिधाने नरके पल्योपमायुरेव नारक उपपन्न इति। ततोऽहं यथायुष्कमनुपाल्य च्युतः सन् इहैव विजये सुंसुमारे अरण्ये सुंसुमारगिरौ हस्तित्वेनोपपन्नः, संप्राप्तश्च कलभकावस्थाम्। अत्रान्तरे च इतरोऽपि नरकादुद्वृत्य तस्मिन्नेव गिरिवरे शुकपक्षि-त्वेनोपपन्न इति। अतिक्रान्तश्च शिशुभावं, दृष्टश्चाहं तेन तस्मिन्नेव गिरिवरे स्वभावरमणीयेषु न(ड)लवनेषु करेणुसंघातपरिगतः सलीलं परिभ्रमन्निति। ततो मां दृष्ट्वा पूर्वभवाभ्यासाद् उत्कटकर्मोदयाच्च समुत्पन्नो ममोपरि वैरपरिणामः। चिन्तितं च तेन—कथं पुनरेष

1 सगत्तो ख.

भणिओ य तेण सो सुगो—अहं एत्थ गिरिनिगुञ्जे चिट्ठामि; आगमिस्सइ य एत्थ एगो विज्जाहरो, तओ न तुमए तस्स अहं साहियव्वो गओ य सो ममं साहियव्वो, तओ ते किंचि पडिरूवमुवयारं करिस्सामि, एवं कए सुट्ठु मे उवकयं ति जंपिऊणमोइण्णो वियडतडाभोगसंठियं गिरिनिगुञ्जं। इयरो वि तम्मि चेवुद्देसे नारङ्गपायवसाहागए नीडे चिट्ठइ, जाव आगन्तूण गओ मियङ्कसेणो। एत्थन्तरम्मि य करेणुपरिगओ अहं आगओ तमुद्देसं। तओ मं दट्ठूणं चिन्तियं सुगेण—अत्थि इयाणिं अवसरो मे समीहियस्स। तओ नियडिबहुलेण सजायाए सहाभिमन्तिऊण मम सवणगोयरे भणियं—सुन्दरि! सुयं मए भयवओ वसिट्ठमहरिसिस्स समीवे, जहा इहं सुंसुमारपव्वए सव्वकामियं नाम पडणमत्थि; जो जं अभिलसिऊण पडइ, सो तक्खणेण चेव तं पावइ त्ति। तओ मए पुच्छियं—भयवं! कहिं पुण तमुद्देसं? तेण साहियं—जहा इमस्स सालतरुवरस्स वामपासेणं ति। ता अलं इमिणा तिरियभावेण, एहि, विज्जाहरपणिहाणं काऊणं तहिं

कुञ्जरोऽस्माद् भोगसुखाद् वञ्चयितव्य इति। उपायान् गवेषयितुमारब्धः। अन्यदा लीलारतिर्नाम विद्याधरः, स मृगाङ्कसेनस्य विद्याधरस्य भगिनीं चन्द्रलेखाभिधानामपहृत्य तद्भयेनैवागतस्तमुद्देशम्। भणितश्च तेन स शुकः—अहमत्र गिरिनिकुञ्जे तिष्ठामि; आगमिष्यति चात्र एको विद्याधरः, ततो न त्वया तस्याहं कथयितव्यः, गतश्च स मम कथयितव्य, ततस्ते किञ्चित्प्रतिरूपमुपकारं करिष्यामि, एवं कृते सुष्ठु मम उपकृतमिति कथयित्वा अवतीर्णो विकटतटाभोगसंस्थितं गिरिनिकुञ्जम्। इतरोऽपि तस्मिन् एव उद्देशे नारङ्गपादपशाखागते नीडे तिष्ठति, यावदागत्य गतो मृगाङ्कसेनः। अत्रान्तरे च करेणुपरिगतोऽहं आगतस्तमुद्देशम्। ततो मां दृष्ट्वा चिन्तितं शुकेन—अस्ति इदानीमवसरो मे समीहितस्य। ततो निकृतिबहुलेन स्वजायया सहाभिमन्त्र्य मम श्रवणगोचरे भणितम्—सुन्दरि! श्रुतं मया भगवतो वशिष्ठमहर्षेः समीपे, यथा इह सुंसुमारपर्वते सर्वकामितं नाम पतनमस्ति; यो यदभिलष्य पतति, स तत्क्षणेनैव तत्प्राप्नोति इति। ततो मया पृष्टम्—भगवन्! क्व पुनः स उद्देशः? तेन कथितम्—यथाऽस्य सालतरुवरस्य वामपार्श्वेनेति। ततोऽलं अनेन तिर्यग-

निवडामो। पडिस्सुय च मे इमं जायाए। गयाइं तमुद्देसं, कओ पणिही, निवडियाइं गिरिनिगुञ्जे, साहियं लीलारइणो। समुप्पइओ य सह चन्दलेहाए गयणयलमलंकरेन्तो लीलारई। दिट्ठो य अम्हेहिं। समुप्पन्ना मे चिन्ता—अहो सव्वकामियपडणाणुभावो, जमेयं सुगमिहुणयं कयविज्जाहरपणिहाणमिह निवडिऊण तक्खणा चेव विज्जाहरमिहुणयं जायं। ता अलं अम्हाणं पि इमिणा तिरियभावेण। तओ देवपणिहिं काऊण निवडामो एत्थ अम्हे वि त्ति। एवं च संपहारिऊण पणिहिं काऊण निवडिया तत्थ अम्हे। एत्थन्तरम्मि य उप्पइयं सुयमिहुणयं, न लक्खियमम्हेहिं।[2] तओ संचुण्णियङ्गोवङ्गो अहं किलेसमणुहविऊणं अकामनिज्जराए कम्मं खविऊण उववन्नो कुसुमसेहराभिहाणे वंतरभोम्मनयरे देसूणपलिओवमाऊ वंतरो[3] त्ति। तत्थ य उदारे भोए भुञ्जामि जाव, इयरो वि सुयत्ताए मरिऊण रयणप्पभाए चेव पुढवीए लोहियामुहाभिहाणे नरए समुप्पन्नो देसूणपलिओवमट्ठिई नारगो त्ति। तओ अहं अहाउयमणुपा-

भावेन, पश्चि, विद्याधरप्रणिधानं कृत्वा तत्र निपतावः। प्रतिश्रुतं च मे इदं जायया। गतौ तमुद्देशम्, कृतः प्रणिधिः, निपतितौ गिरिनिकुञ्जे, कथितं लीलारतेः। समुत्पतितश्च सह चन्द्रलेखया गगनतलमलंकुर्वन् लीलारतिः। दृष्टश्चावाभ्याम्। समुत्पन्ना मे चिन्ता—अहो! सर्वकामितपतनानुभावः, यदेकं शुकमिथुनं कृतविद्याधरप्रणिधानमिह निपत्य तत्क्षणादेव विद्याधरमिथुनकं जातम्। ततोऽलम् आवयोरपि अनेन तिर्यग्भावेन। ततो देवप्रणिधिं कृत्वा निपतावः अत्र आवामपीति। एवं च संप्रधार्य प्रणिधिं कृत्वा निपतितौ तत्रावाम्। अत्रान्तरे च उत्पतितं शुकमिथुनम्, न लक्षितमावाभ्याम्। ततः संचूर्णिताङ्गोपाङ्गोऽहं क्लेशमनुभूय अकामनिर्जरया कर्म क्षपयित्वा उपपन्नः कुसुमशेखराभिधाने व्यन्तरभौमनगरे देशोनपल्योपमायुर्व्यन्तर इति। तत्र चोदारान् भोगान् भुञ्जे यावत्, इतरोऽपि शुकतया मृत्वा रत्नप्रभायामेव पृथिव्यां लोहितमुखाभिधाने नरके समुत्पन्नो देशोनपल्योपमस्थितिर्नारक इति। ततोऽहं यथायुष्कम-

१ जमय क। २ संचुण्णिय ख। ३ वंतरसुरोत्ति ख।

लिऊण चुओ समाणो एत्थ चेव विदेहे अन्नम्मि विजए चक्कवालउरे नयरे अप्पडिहयचक्कस्स सत्थवाहस्स सुमङ्गलाए भारियाए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए उववन्नो त्ति। जाओ य उचियसमएण, पइट्ठावियं च मे नामं चक्कदेवो, पत्तो य बालभावं। एत्थन्तरम्मि य सो सुयनारगो नरगाओ उव्वट्टिऊण तत्थ चेव नयरे सोमसम्मस्स निवपुरोहियस्स नन्दिवद्धणाभिहाणाए भारियाए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए उववन्नो त्ति, जाओ य कालक्कमेणं, पइट्ठावियं च से नामं जन्नदेवो, पत्तो य कुमारभावं। एत्थन्तरम्मि य जाया मम तेण सह पीई सब्भावओ, तस्स उण कइयवेणं। तओ पुव्वभवब्भत्थकम्मदोसेणं उज्जुयस्स वि अणुज्जुओ मम संपयामच्छरी वञ्चणाछलेण छिद्दाइं गवेसिउमारद्धो। अलहमाणेण य परिचिन्तियमणेण–न एसो एवं छलिउं पारियइ, ता एस एत्थ उवाओ। चन्दणसत्थवाहगेहं मुसिऊण एयस्स गेहे रित्थं मुयामि, पच्छा य केणइ उवाएणं निवेइऊण राइणो संपयाओ भंसइस्सं ति। अणुचिट्ठियं च णेण जहाचि-

नुपाल्य च्युतः सन् अत्रैव विदेहे अन्यस्मिन् विजये चक्रवालपुरे नगरे अप्रतिहतचक्रस्य सार्थवाहस्य सुमङ्गलायाः भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतयोपपन्न इति। जातश्च उचितसमयेन, प्रतिष्ठापितं च मे नाम चक्रदेवः, प्राप्तश्च बालभावम्। अत्रान्तरे च स शुकनारको नरकादुद्वृत्य तत्रैव नगरे सोमशर्मणो नृपपुरोहितस्य नन्दिवर्धनाभिधानायाः भार्यायाः कुक्षौ पुत्रत्वेनोपपन्न इति, जातश्च कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं च तस्य नाम यज्ञदेवः। प्राप्तश्च कुमारभावम्। अत्रान्तरे च जाता मम तेन सह प्रीतिः सद्भावतः, तस्य पुनः कैतवेन। ततः पूर्वभवाभ्यस्तकर्मदोषेण ऋजुकस्यापि अनृजुको मम संपन्मत्सरी वञ्चनाच्छलेन छिद्राणि गवेषयितुमारब्धः। अलभमानेन च परिचिन्तितमनेन–न एष एवं छलितुं पार्यते, तत एषोऽत्र उपायः। चन्दनसार्थवाहगृहं मुषित्वा एतस्य गृहे रिक्थं मुञ्चामि, पश्चात्केनचिदुपायेन निवेद्य राज्ञः संपदः भ्रंशयिष्ये इति। अनुष्ठितं च तेन यथाचिन्तितम्। उपनीय च मे गेहे रिक्थं भणितमनेन–वयस्य! एतत

१ ०यं तेण

न्तियं । उवणेऊण य मे गेहे रित्थं भणियमणेण–चयंस ! एयं पयत्तेण संगोवावेसु त्ति । मए वि य अकालागयणजायसङ्केण अणि-च्छमाणेणावि एयस्स दक्खिण्णबहुलयाए संगोवियं ति । पवत्तो य नयरे जणरवो, जहा मुट्ठं चन्दणसत्थवाहगेहं ति । तओ आस-ङ्कियं मे हियएणं–नूणमेयं एवं भविस्सइ त्ति । गओ जन्नदेवसमीवं, पुच्छिओ य सो मए–कहमेयं ववत्थियं ति । तेण भणियं–मा अन्नहा समत्थेहि । तायभएण मए एयं भवओ समप्पियं, न पुण अन्नह त्ति । तओ अवगया मे सङ्का । एत्थन्तरम्मि य जाणावियं चन्द णसत्थवाहेण राइणो, जहा 'देव ! गेहं मे मुट्ठं' ति । 'किमवहरियं' ति पुच्छियं राइणा । निवेइयं चन्दणेणं, लिहावियं च राइणा, भणियं च णेण–अरे ! आघोसेह डिण्डिमेणं, जहा–मुट्ठं चन्दणसत्थवाहगेहं, अवहरियमेयं रित्थजायं । ता जस्स गेहे केणइ ववहारजोएण तं रित्थं रित्थदेसो वा समागओ, सो निवेएउ राइणो चण्डसासणस्स । अणिवेइओवलम्भे य राया सव्वस्सावहारेण सरीरदण्डेण य नो ख-मिस्सइ त्ति । तओ पयट्टमाघोसणं । अइक्कन्ते य तम्मि गएसु पञ्चसु दिणेसु जाणावियं जन्नदेवेण राइणो । जहा–देव ! न जुत्तं

प्रयत्नेन संगोपयेति । मयाऽपि च अकालानयनजातशङ्केन अनिच्छताऽपि एतस्य दाक्षिण्यबहुलतया संगोपितमिति । प्रवृत्तश्च नगरे जनरवः, यथा मुष्टं चन्दनसार्थवाहगेहमिति । तत आशङ्कितं मे हृदयेन–नूनमेतदेवं भविष्यतीति । गतो यज्ञदेवसमीपम्, पृष्टश्च स मया–कथमेतद् व्यवस्थितमिति । तेन भणितम्–मा अन्यथा समर्थय, तातभयेन मया एतद् भवतः समर्पितम्, न पुनरन्यथेति । ततोऽपगता मे शङ्का । अत्रान्तरे च ज्ञापितं चन्दनसार्थवाहेन राज्ञः, यथा 'देव ! गेहं मे मुष्टम्' इति । 'किमपहृतम्' इति पृष्टं राज्ञा । निवेदितम् चन्दनेन, लेखितं च राज्ञा । भणितं च तेन–अरे ! आघोषय डिण्डिमेन, यथा–मुष्टं चन्दनसार्थवाहगेहम्, अपहृतमेतद् रिक्थजातम् । ततो यस्य गेहे केनचिद् व्यवहारयोगेन तद् रिक्थं रिक्थदेशो वा समागतः, [illegible] निवेदयतु राज्ञश्चण्डशासनस्य । अनिवेदि-

१ घोसणे क

चेव मित्तदोसपयासणं, किं तु परलोयइहलोयविरुद्धसेविणा अहियायरणेण अत्तणो वि य अमित्तेण अलं मे मित्तेणं । न उवेक्खि-यव्वं जाणन्तेणं रायजणाहियं । अओ ईइसं पि देवस्स निवेईयइ । राइणा भणियं–भणाउ अज्जो । जन्नदेवेग भणियं–देव ! सुण । सुयं मए चक्कदेवासन्नपरियणाओ, जहा इमं चन्दणसत्थवाहगेहं चक्कदेवेण मुट्ठं, संगोवियं रित्थं नियगेहे । एवं सोऊण देवो पमाणं ति । राइणा भणियं–अज्ज ! असंभावणिज्जमेयं, कुलप्पसुओ क्खु सो, ता कहं इमं अच्चन्तविरुद्धं करिस्सइ । जन्नदेवेण भणियं–देव ! नत्थि अन्नाणलोभवसगाणमसंभावणिज्जं । को य दोसो कुलस्स, किं न हवन्ति सुरभिकुसुमेसु किमिओ । ता निरू-वावेहि ताव केणइ पयारेण तस्स गेहं ति । तओ 'जुत्तमेयं' ति चिन्तिऊण समाणत्तं चण्डसासणेण करणं । भणिया य कारणिया–नयरमहन्तगेहिं सह घेत्तूण चन्दणसत्थवाहभण्डारियं पलोएह चक्कदेवस्स गेहे तं पणट्ठं रित्थं ति । तओ 'किमेइणा असंभावणिज्जेणं,

---

तोपलम्भे राजा सर्वधनापहारेण शरीरदण्डेन च नो क्षमिष्यते इति । ततः प्रवृत्तमाघोषणम् । अतिक्रान्ते च तस्मिन् गतेषु पञ्चसु दिनेषु ज्ञापितं यज्ञदेवेन राज्ञः । यथा–देव ! न युक्तमेव मित्रदोषप्रकाशनम्, किन्तु परलोकेहलोकविरुद्धसेविना अहिताचरणेन आत्म-नोऽपि चामित्रेण अलं मे मित्रेण । नोपेक्षितव्यं जानता राजजनाऽहितम् । अत ईदृशमपि देवस्य निवेद्यते । राज्ञा भणितम्–भणतु आर्यः । यज्ञदेवेन भणितम्–देव ! शृणु । श्रुतं मया चक्रदेवासन्नपरिजनात्, यथेदं चन्दनसार्थवाहगेहं चक्रदेवेन मुषम्, संगोपितं रिक्थं निजकगेहे । एवं श्रुत्वा देवः प्रमाणमिति । राज्ञा भणितम्–आर्य ! असंभावनीयमेतद्, कुलप्रसूतः खलु सः, ततः कथमिदमत्यन्तविरुद्धं करिष्यति । यज्ञदेवेन भणितम्–देव ! नास्ति अज्ञानलोभवशगानामसंभावनीयम् । कश्च दोषः कुलस्य, किं न भवन्ति सुरभिकुसुमेषु कृमयः ? । ततो निरूपय तावत्केनचित्प्रकारेण तस्य गेहमिति । ततो 'युक्तमेतत्' इति चिन्तयित्वा समाज्ञप्तं चण्डशासनेन करणम् । भणिताश्च कारणिकाः–नगरमहद्भिः सह गृहीत्वा चन्दनसार्थवाहभाण्डागारिणं प्रलोकयत चक्रदेवस्य गृहे तत्प्रनष्टं रिक्थमिति । ततः

अहवा आएसगारिणो अम्हे' त्ति मन्तिऊण, मेलविय नयरमहन्तगे घेत्तूण चन्दणसत्थवाहभण्डारियं जाममेत्ते वासरे समागया मे गेहं पहाणनयरजणाहिट्ठिया कारणिय त्ति। पुच्छिओ य तेहिं अहं–सत्थवाहपुत्त ! न ते किंचि केणइ एवंजाइयं रित्थं संववहारवडियाए उवणीयं ति। तओ मए असंजायसङ्केण भणियं–'नहि नहि' त्ति। तेहिं भणियं–न तए कुप्पियव्वं; रायसासणमिणं, जं ते गेहमवलोइयव्वं ति। मए भणियं–न एत्थ अवसरो कोवस्स, पयापरिरक्खणनिमित्तं[1] समारम्भो देवस्स। तओ पविट्ठा मे गेहं सह नयरवुड्ढेहिं रायपुरिसा। अवलोइयं च तेहिं नाणापयारं दविणजायं, दिट्ठं च पयत्तट्ठावियं चन्दणनामङ्कियं हिरण्णवासणं, नीणियं बाहिं, दंसियं चन्दणभण्डारियस्स। अवलोइऊण सदुक्खमिव भणियं च तेण–अणुहरइ ताव एयं, न उण निस्संसयं वियाणामि त्ति। कारणिएहिं भणियं–वाएहि ताव अवहरियनिवेयणापत्तगं, किं तत्थ इमं ईइसं अभिलिहियं[2] न व त्ति। वाइयं पत्तगं, दिट्ठमभिलिहियं सउझसी-

'किमेतेनासंभावनीयेन, अथवा आदेशकारिणो वयम्' इति मन्त्रयित्वा मेलयित्वा नगरमहतो गृहीत्वा चन्दनसार्थवाहभाण्डागारिकं याममात्रे वासरे समागता मम गेहं प्रधाननगरजनाधिष्ठिताः कारणिका इति। पृष्टश्च तैरहम्–सार्थवाहपुत्र! न ते किञ्चित् केनचिद् एवंजातिकं रिक्थं संव्यवहारपतितया उपनीतमिति। ततो मयाऽजातशङ्केन भणितम्–'नहि नहि' इति। तैर्भणितम्–न त्वया कुपितव्यम्; राजशासनमिदम्, यत्ते गेहमवलोकयितव्यमिति। मया भणितम्–नात्र अवसरः कोपस्य, प्रजापरिरक्षणनिमित्तं समारम्भो देवस्य। ततः प्रविष्टा मे गेहं सह नगरवृद्धैः राजपुरुषाः। अवलोकितं च तैर्नानाप्रकारं द्रविणजातम्, दृष्टं च प्रयत्नस्थापितं चन्दननामाङ्कितं हिरण्यभाजनम्, नीतं बहिः, दर्शितं चन्दनभाण्डागारिणः। अवलोक्य सदुःखमिव भणितं तेन–अनुहरति तावदेतत् न पुनर्निःसंशयं विजानामीति। कारणिकैर्भणितम्–वाचय तावदपहृतनिवेदनापत्रकम्, किं तत्र इदमीदृशमभिलिखितं न वेति। वाचितं पत्रकम्, दृष्टमभि-

१ निमित चेव क। २ लिहियं क।

भूया नायरकारणिया। भणियं च तेहिं- सत्थवाहपुत्त! कुओ तुह इमं? । तओ मए वि चिन्तियं–कहं सब्भावठावियं मित्तनासं पयासेमि। मा नाम तेणावि कहिं चि एसो एवं चेव समासाइओ भवे। ता 'कहं नियपाणबहुमाणओ मित्तपाणे परिच्चयामि'त्ति चिन्तिऊण भणियं मए–'नियगं चेव एयं' ति। तेहिं भणियं–कहं चन्दणनामङ्कियं?। मए भणियं–न याणामो, कहिंचि वासणपरावत्तो भविस्सइ। तेहिं भणियं–किंसंखियं किं वा हिरण्णजायमेत्थं ति?। मए भणियं–न सुट्ठु सुमरामि, सयं चेव जोएह। कारणिएहिं भणियं–वाएह पत्तगं, किंदविणजुत्तं किंसंखियं वा तं चन्दणसत्थवाहभायणं ति। वाइयं पत्तगं जाव दीणारदविणजुत्तं दससहस्ससंखियं च। तओ छोडावियमणेहिं मिलिओ पत्तगत्थो। विम्हिया नागरकारणिया। परिचिन्तियं च तेहिं। कहं अप्पडिहयचक्कसत्थवाहपुत्ते चक्कदेवे एवं भविस्सइ त्ति?। पुणो वि पुच्छिओ–सत्थवाहपुत्त! नरिन्दसासणमिणं; ता कहेहि फुडत्थं, 'कुओ तुह इमं'ति। तओ

लिखितम्। साध्वसीभूता नागरकारणिकाः। भणितं च तैः–सार्थवाहपुत्र! कुतः तवेदम्। ततो मयाऽपि चिन्तितम्–कथं सद्भावस्थापितं मित्रन्यासं प्रकाशयामि। मा नाम तेनाऽपि कथञ्चिद् एष एवमेव समासादितो भवेत्। ततः 'कथं निजप्राणबहुमानतो मित्रप्राणान् परित्यजामि' इति चिन्तयित्वा भणितं मया–'निजकमेवैतद्' इति। तैर्भणितम्–कथं चन्दननामाङ्कितम्?। मया भणितम्–न जानीमः, कथंचिद् भाजनपरावर्तो भविष्यति। तैर्भणितम्–किंसंख्यं किं वा हिरण्यजातमत्र इति?। मया भणितम्–न सुष्ठु स्मरामि, स्वयमेव पश्यत। कारणिकैर्भणितम्–वाचय पत्रकम्, किंद्रविणयुक्तं किंसंख्यं वा तत् चन्दनसार्थवाहभाजनम् इति?। वाचितं पत्रं यावद् दीनारद्रविणयुक्तं दशसहस्रसंख्यं च। ततो मोचितं तैः, मिलितः पत्रकार्थः। विस्मिता नागरकारणिकाः। परिचिन्तितं च तैः। कथमप्रतिहतचक्रसार्थवाहपुत्रे चक्रदेवे एवं भविष्यति इति?। पुनरपि पृष्टः–सार्थवाहपुत्र! नरेन्द्रशासनमिदम्, ततः कथय स्पष्टार्थम् 'कुतः तवैतद्'

---

१ मएण वि तेणावि कहिंचि क २ सय ख.

मए तं चेयाणुचिन्तिऊण तं चेव सिट्ठं ति। ताहे चिय 'धिरत्थु देव्वस्स' त्ति भणिऊण मन्तियं। अन्नं पि ते न किंचि परमन्तियं गेहे चिट्ठइ ?। मए भणियं-न किंचि। तओ तेहिं पत्तगं वाइऊण सविसेसमवलोइयं मे गेहं, दिट्ठं च जहावाइयं निरवसेसमेव रित्थं। एत्थन्तरम्मि य कुविया ममोवरि आरक्खिगा। नीओ तेहिं नरवइसमीवं। साहिओ वुत्तन्तो चण्डसासणस्स। भणिओ म्हि राइणा। सत्थवाहपुत्त! विन्नाउभयलोयमग्गो तुमं, ता न तुह एयमेरिसमसाहुचरियमसंभावणिज्जं संभावेमि त्ति। ता कहेहि ताव, को एत्थ परमत्थो त्ति ?। तओ मए तं चेव चिन्तिऊण बाहजलभरियलोयणेणं न किंपि जंपियं नरवइपुरओ त्ति। तओ राइणा समुप्पन्नासंकेणावि तायबहुमाणओ अणरिसं वयणमभासिऊण कयत्थणं चाकाऊण निव्विसओ समाणत्तो म्हि, नीणिओ य रायपुरिसेहिं नयराओ, मुक्को य नयरदेवयाभवणसमीवे। पडिनियत्ता रायपुरिसा। समुप्पन्ना य मे चिन्ता-किमेइहमेत्तपरिभवभायणेणं अज्ज वि जीविएणं। ता एयम्मि नयरदेवयाभवणसमासन्ने नग्गोहपायवे उल्लम्बेमि अप्पाणं ति। चिन्तिऊण पयट्टो नग्गोहसमीवं। एत्थन्तरम्मि य कहिंचि

इति। ततो मया तदेवानुचिन्त्य तदेव शिष्टमिति। तैरेव 'धिगस्तु दैवस्य' इति भणित्वा मन्त्रितम्। अन्यदपि ते न किञ्चित्परमन्त्रकं गेहे तिष्ठति ?। मया भणितम्-न किञ्चित्। ततस्तैः पत्रकं वाचयित्वा सविशेषमवलोकितं मे गेहम्, दृष्टं च यथावाचितं निरवशेषमेव रिक्थम्। अत्रान्तरे च कुपिता ममोपरि आरक्षकाः। नीतस्तैर्नरपतिसमीपम्। कथितो वृत्तान्तश्चण्डशासनस्य। भणितोऽस्मि राज्ञा। सार्थवाहपुत्र! विज्ञातोभयलोकमार्गस्त्वम्, ततो न तवैतदीदृशमसाधुचरितमसंभावनीयं संभावयामीति। ततः कथय तावत्कोऽत्र परमार्थ इति ?। ततो मया तदेव चिन्तयित्वा बाष्पजलभृतलोचनेन न किमपि कथितं नरपतिपुरत इति। ततो राज्ञा समुत्पन्नाशङ्केनापि तातबहुमानतोऽसदृशं वचनमभाषित्वा कदर्थनां चाकृत्वा निर्विषयः समाज्ञप्तोऽस्मि, नीतश्च राजपुरुषैर्नगरात्, मुक्तश्च नगरदेवतायतनसमीपे। प्रतिनिवृत्ता राजपुरुषाः। समुत्पन्ना च मे चिन्ता-किमेतावन्मात्रपरिभवभाजनेन अद्यापि जीवितेन। ततः एतस्मिन्

भूया नायरकारणिया। भणियं च तेहिं- सत्थवाहपुत्त! कुओ तुह इमं?। तओ मए वि चिन्तियं-कहं सब्भावठावियं मित्तनासं पयासेमि। मा नाम तेणावि कहिं चि एसो एवं चेव समासाइओ भवे। ता 'कहं नियपाणबहुमाणओ मित्तपाणे परिचयामि'त्ति चिन्तिऊण भणियं मए-'नियगं चेव एयं' ति। तेहिं भणियं-कहं चन्दणनामङ्कियं?। मए भणियं-न याणामो, कहिंचि वासणपरावत्तो भविस्सइ। तेहिं भणियं-किंसंखियं किं वा हिरण्णजायमेत्थं ति?। मए भणियं-न सुट्ठु सुमरामि, सयं चेव जोएह। कारणिएहिं भणियं-वाएह पत्तगं, किंदविणजुत्तं किंसंखियं वा तं चन्दणसत्थवाहभायणं ति। वाइयं पत्तगं जाव दीणारदविणजुत्तं दससहस्ससंखियं च। तओ छोडावियमणेहिं मिलिओ पत्तगत्थो। विम्हिया नागरकारणिया। परिचिन्तियं च तेहिं। कहं अप्पडिहयचक्कसत्थवाहपुत्ते चक्कदेवे एयं भविस्सइ त्ति?। पुणो वि पुच्छिओ-सत्थवाहपुत्त! नरिन्दसासणमिणं; ता कहेहि फुडत्थं, 'कुओ तुह इमं'ति। तओ

लिखितम्। साध्वसीभूता नागरकारणिकाः। भणितं च तैः-सार्थवाहपुत्र! कुतः तवेदम्। ततो मयाऽपि चिन्तितम्-कथं सद्भावस्थापितं मित्रन्यासं प्रकाशयामि। मा नाम तेनाऽपि कथचिद् एष एवमेव समासादितो भवेत्। ततः 'कथं निजप्राणबहुमानतो मित्रप्राणान् परित्यजामि' इति चिन्तयित्वा भणितं मया-'निजकमेवैतद्' इति। तैर्भणितम्-कथं चन्दननामाङ्कितम्?। मया भणितम्-न जानीमः, कथंचिद् भाजनपरावर्तो भविष्यति। तैर्भणितम्-किंसंख्यं किं वा हिरण्यजातमत्र इति?। मया भणितम्-न सुष्ठु स्मरामि, स्वयमेव पश्यत। कारणिकैर्भणितम्-वाचय पत्रकम्, किंद्रविणयुक्तं किंसंख्यं वा तत् चन्दनसार्थवाहभाजनम् इति?। वाचितं पत्रं यावद् दीनारद्रविणयुक्तं दशसहस्रसंख्यं च। ततो मोचितं तैः, मिलितः पत्रकार्थः। विस्मिता नागरकारणिकाः। परिचिन्तितं च तैः। कथमप्रतिहतचक्रसार्थवाहपुत्रे चक्रदेवे एवं भविष्यति इति?। पुनरपि पृष्ट-सार्थवाहपुत्र! नरेन्द्रशासनमिदम्, ततः कथय स्पष्टार्थम् 'कुतः तवैतद्'

१ मएण विय तेणावि कहचि क. २ सय ख.

मए तं चेवाणुचिन्तिऊण तं चेव सिट्ठं ति। तेहिं चिय 'धिरत्थु देव्वस्स' त्ति भणिऊण मन्तियं। अन्नं पि ते न किंचि परमन्तियं गेहे चिट्ठइ?। मए भणियं–न किंचि। तओ तेहिं पत्तगं वाइऊण सविसेसमवलोइयं मे गेहं, दिट्ठं च जहावाइयं निरवसेसमेव रित्थं। एत्थन्तरम्मि य कुविया ममोवरि आरक्खिगा। नीओ तेहिं नरवइसमीवं। साहिओ वुत्तन्तो चण्डसासणस्स। भणिओ म्हि राइणा। सत्थवाहपुत्त! विन्नाउभयलोयमग्गो तुमं, ता न तुह एयमेरिसमसाहुचरियमसंभावणिज्जं संभावेमि त्ति। ता कहेहि ताव, को एत्थ परमत्थो त्ति?। तओ मए तं चेव चिन्तिऊण बाहजलभरियलोयणेणं न किंपि जंपियं नरवइपुरओ त्ति। तओ राइणा समुप्पन्नासंकेणावि तायबहुमाणओ असरिसं वयणमभासिऊण कयत्थणं चाकाऊण निव्विसओ समाणत्तो म्हि, नीणिओ य रायपुरिसेहिं नयराओ, मुक्को य नयरदेवयाभवणसमीवे। पडिनियत्ता रायपुरिसा। समुप्पन्ना य मे चिन्ता–किमेइहमेत्तपरिभवभायणेणं अज्ज वि जीविएणं। ता एयम्मि नयरदेवयाभवणसमासन्ने नग्गोहपायवे उल्लम्बेमि अप्पाणं ति। चिन्तिऊण पयट्टो नग्गोहसमीवं। एत्थन्तरम्मि य कहिंचि

इति। ततो मया तदेवानुचिन्त्य तदेव शिष्टमिति। तैरेव 'धिगस्तु दैवस्य' इति भणित्वा मन्त्रितम्। अन्यदपि ते न किञ्चित्परमन्त्रकं गेहे तिष्ठति?। मया भणितम्–न किञ्चित्। ततस्तैः पत्रकं वाचयित्वा सविशेषमवलोकितं मे गेहम्, दृष्टं च यथावाचितं निरवशेषमेव रिक्थम्। अत्रान्तरे च कुपिता ममोपरि आरक्षकाः। नीतस्तैर्नरपतिसमीपम्। कथितो वृत्तान्तश्चण्डशासनस्य। भणितोऽस्मि राज्ञा। सार्थवाहपुत्र! विज्ञातोभयलोकमार्गस्त्वम्, ततो न तवैतदीदृशमसाधुचरितमसंभावनीयं संभावयामीति। ततः कथय तावत्कोऽत्र परमार्थ इति?। ततो मया तदेव चिन्तयित्वा बाष्पजलभृतलोचनेन न किमपि कथितं नरपतिपुरत इति। ततो राज्ञा समुत्पन्नाशङ्केनापि तातबहुमानतोऽसदृशं वचनमभाषित्वा कदर्थनां चाकृत्वा निर्विषयः समाज्ञप्तोऽस्मि, नीतश्च राजपुरुषैर्नगरात्, मुक्तश्च नगरदेवताभवनसमीपे। प्रतिनिवृत्ता राजपुरुषाः। समुत्पन्ना च मे चिन्ता–किमेतावन्मात्रपरिभवभाजनेन अद्यापि जीवितेन। तत एतस्मिन्

आभोइऊण इमं वइयरमोहिणा समुप्पन्ना ममोवरि नयरदेवयाए अणुकम्पा। आवेसिऊण रायजणणिं साहियं जहट्ठियमेव एवं तीए राइणो। भणिओ य राया–इमाए मइलणाए अमुगम्मि नयरुज्जाणासन्ने नग्गोहपायवे उब्बन्धणेण अत्ताणयं परिच्चइउं ववसिओ चक्कदेवो। ता लहुं निवारेहि, तं सम्माणिऊण य पवेसेहि नयरं ति। तओ कोहनेहाउलयाए संकिण्णं रसमणुहवन्तो राया 'अरे गेण्हह दुरायारं जन्नदेवं' ति आइसिऊण पहाणवारूयारूढो समं अहासन्निहियपरियणेणं तुरियतुरियं निग्गओ नयराओ, पत्तो य नयरुज्जाणं। दिट्ठो य अहं राइणा नग्गोहपायवसाहागओ उत्तरीयनिबद्धपासम्मि ढोइयाए सिरोहराए अत्ताणयं पवाहिउकामो त्ति। तओ सो दूरओ चेव संभमाइसयनिव्वडियसारं 'भो चक्कदेव! मा साहसं मा साहसं' ति भणमाणो सिग्घयरतज्जियाए वारूयाए समल्लीणो पायवसमीवं। सयमेव अवणीओ पासओ, गेण्हिऊण य करम्मि ठाविओ अहं तेण वारूयापट्ठियाए। भणिओ य सबहुमाणं–भो सत्थवाहपुत्त!

नगरदेवतानसमासन्ने न्यग्रोधपादपे उल्लम्ब्ययामि आत्मानमिति चिन्तयित्वा प्रवृत्तो न्यग्रोधसमीपम्। अत्रान्तरे च कथंचिदाभोग्येमं व्यतिकरमवधिना समुत्पन्ना ममोपरि नगरदेवताया अनुकम्पा। आवेश्य राजजननीं कथितं यथास्थितमेव एवं तया राज्ञः। भणितश्च राजा–अनया मलीनतया अमुकस्मिन् नगरोद्यानासन्ने न्यग्रोधपादपे उद्बन्धनेनात्मानं परित्यक्तुं व्यवसितश्चक्रदेवः। ततो लघु निवारय, तं सम्मान्य च प्रवेशय नगरमिति। ततः क्रोधस्नेहाकुलतया संकीर्णं रसमनुभवन् राजा 'अरे गृहीत दुराचारं यज्ञदेवं' इत्यादिश्य प्रधानहस्तिन्यारूढः समं यथासन्निहितपरिजनेन त्वरितत्वरितं निर्गतो नगरात्, प्राप्तश्च नगरोद्यानम्। दृष्टश्चाहं राज्ञा न्यग्रोधपादपशाखागत उत्तरीयनिबद्धपाशे ढौकितया शिरोधरया आत्मानं प्रवाहयितुकाम इति। ततः स दूरत एव संभ्रमातिशयनिर्वर्तितसारं 'भोश्चक्रदेव! मा साहसं मा साहसम्' इति भणन् शीघ्रतरतर्जितया हस्तिन्या समालीनः पादपसमीपम्। स्वयमेवापनीतः पाशकः, गृहीत्वा च करे स्थापितोऽहं हस्तिनीपृष्ठे। भणितश्च सबहुमानम्–भोः सार्थवाहपुत्र! युक्तं नाम भवतो मयाऽपि पृष्टस्य सद्भावाऽकथनम्?। ततो

जुत्तं नाम भवओ मए वि पुच्छियस्स सब्भावासाहणं'? । तओ मए चिन्तियं–हन्त किमेयं ति, पयासियं भविस्सइ केणइ मित्तगुज्झं । एत्थन्तरम्मि य भणियं राइणा–भो सत्थवाहपुत्त ! साहिओ मम एस वइयरो अज्ज पविसिऊण भयवईए नयरदेवयाए, जहा निद्दोसो तुमं, दोसयारी य एत्थ दुरायारो जन्नदेवो । ता खमियव्वं तुमए, जं मए अमुणियपरमत्थेणं कयत्थिओ मि त्ति । तओ मए 'हन्त संपत्तो वसणं जन्नदेवो' त्ति चिन्तिऊण भणिओ राया–देव ! रायधम्मोऽयं, पयापरिरक्खणसमुज्जयस्स नत्थि दोसो देवस्स । जन्नदेवमूलसुद्धिं पि गवेसेउ देवो, न तम्मि महाणुभावे अणायरणं संभावीयइ । राइणा भणियं–गविट्ठा मूलसुद्धी, साहियं भयवईए–'सव्वमिणं तेण पावेण ववसियं' ति । साहियं देवयाकहियं राइणा । ठियं च मे चित्ते तुह दोसपयासणेणं ति भणिऊण साहिओ जन्नदेवकहियवुत्तन्तो । तओ मए चिन्तियं–हन्त किमेयं असंभावणिज्जं । एत्थन्तरम्मि य आणिओ रायपुरिसेहिं बन्धेऊण जन्नदेवो, निवेइओ राइणो । भणियं च तेण–अरे एयस्स जिब्भं छिन्दिऊण उप्पाडेह लोयणाइं । विसण्णो जन्नदेवो । तओ मए चलणेसु निवडिऊण विन्नत्तो

मया चिन्तितम्–हन्त किमेतदिति, प्रकाशितं भविष्यति केनचिद् मित्रगुह्यम् । अत्रान्तरे च भणितं राज्ञा–भोः सार्थवाहपुत्र ! कथितो मम एष व्यतिकरोऽद्य प्रविश्य भगवत्या नगरदेवतया, यथा निर्दोषस्त्वम्, दोषकारी च अत्र दुराचारो यज्ञदेवः । ततः क्षमितव्यं त्वया, यन्मया अज्ञातपरमार्थेन कदर्थितोऽस्मीति । ततो मया 'हन्त संप्राप्तो व्यसनं यज्ञदेवः' इति चिन्तयित्वा भणितो राजा–देव ! राजधर्मोऽयम्, प्रजापरिरक्षणसमुद्यतस्य नास्ति दोषो देवस्य । यज्ञदेवमूलशुद्धिमपि गवेषयतु देवः, न तस्मिन् महानुभावे अनाचरणं संभाव्यते । राज्ञा भणितम्–गवेषिता मूलशुद्धिः, कथितं भगवत्या–'सर्वमिदं तेन पापेन व्यवसितम्' इति । कथितं देवताकथितं राज्ञा । स्थितं च मे चित्ते तव दोषप्रकाशनेन इति भणित्वा कथितो यज्ञदेवकथितवृत्तान्तः । ततो मया चिन्तितम्–हन्त किमेतदसंभावनीयम् ।

---

१ ग. कृ.

आभोइऊण इमं वइयरमोहिणा समुप्पन्ना ममोवरि नयरदेवयाए अणुकम्पा। आवेसिऊण रायजणणिं साहियं जहट्ठियमेव एवं तीए राइणो। भणिओ य राया–इमाए मइलणाए अमुगम्मि नयरुज्जाणासन्ने नग्गोहपायवे उब्बन्धणेण अत्ताणयं परिच्चइउं ववसिओ चक्कदेवो। ता लहुं निवारेहि, तं सम्माणिऊण य पवेसेहि नयरं ति। तओ कोहनेहाउलयाए संकिण्णं रसमणुहवन्तो राया 'अरे गेण्हह दुरायारं जन्नदेवं' ति आइसिऊण पहाणवारूयारूढो समं अहासन्निहियपरियणेणं तुरियतुरियं निग्गओ नयराओ, पत्तो य नयरुज्जाणं। दिट्ठो य अहं राइणा नग्गोहपायवसाहागओ उत्तरीयनिबद्धपासम्मि ढोइयाए सिरोहराए अत्ताणयं पवाहिउकामो त्ति। तओ सो दूरओ चेव संभमाइसयनिव्वडियसारं 'भो चक्कदेव! मा साहसं मा साहसं' ति भणमाणो सिग्घयरतज्जियाए वारूयाए समल्लीणो पायवसमीवं। सयमेव अवणीओ पासओ, गेण्हिऊण य करम्मि ठाविओ अहं तेण वारूयापट्ठियाए। भणिओ य सबहुमाणं–भो सत्थवाहपुत्त!

नगरदेवतावनसमासन्ने न्यग्रोधपादपे उल्लम्बयामि आत्मानमिति चिन्तयित्वा प्रवृत्तो न्यग्रोधसमीपम्। अत्रान्तरे च कथंचिदाभोग्येमं व्यतिकरमवधिना समुत्पन्ना ममोपरि नगरदेवताया अनुकम्पा। आवेश्य राजजननीं कथितं यथास्थितमेव एवं तया राज्ञः। भणितश्च राजा–अनया मलीनतया अमुकस्मिन् नगरोद्यानासन्ने न्यग्रोधपादपे उद्बन्धनेनात्मानं परित्यक्तुं व्यवसितश्चक्रदेवः। ततो लघु निवारय, तं सन्मान्य च प्रवेशय नगरमिति। ततः क्रोधस्नेहाकुलतया संकीर्णं रसमनुभवन् राजा 'अरे गृह्णीत दुराचारं यज्ञदेवं' इत्यादिश्य प्रधानहस्तिन्यारूढः समं यथासन्निहितपरिजनेन त्वरितत्वरितं निर्गतो नगरात्, प्राप्तश्च नगरोद्यानम्। दृष्टश्चाहं राज्ञा न्यग्रोधपादपशाखागत उत्तरीयनिबद्धपाशे ढौकितया शिरोधरया आत्मानं प्रवाहयितुकाम इति। ततः स दूरत एव संभ्रमातिशयनिर्वर्तितसारं 'भोश्चक्रदेव! मा साहसं मा साहसम्' इति भणन् शीघ्रतरतर्जितया हस्तिन्या समालीनः पादपसमीपम्। स्वयमेवापनीतः पाशकः, गृहीत्वा च करे स्थापितोऽहं हस्तिनीपृष्ठे। भणितश्च सबहुमानम्–भोः सार्थवाहपुत्र! युक्तं नाम भवतो मयाऽपि पृष्टस्य सद्भावाऽकथनम्?। ततो

जुत्तं नाम भयवओ मए वि पुच्छियस्स सब्भावासाहणं' ? । तओ मए चिन्तियं–हन्त किमेयं ति, पयासियं भविस्सइ केणइ मित्तगुज्झं । एत्थन्तरम्मि य भणियं राइणा–भो सत्थवाहपुत्त ! साहिओ मम एस वइयरो अज्ज पविसिऊण भयवईए नयरदेवयाए, जहा निद्दोसो तुमं, दोसयारी य एत्थ दुरायारो जन्नदेवो । ता खमियव्वं तुमए, जं मए अमुणियपरमत्थेणं कयत्थिओ मि त्ति । तओ मए 'हन्त संपत्तो वसणं जन्नदेवो' त्ति चिन्तिऊण भणिओ राया–देव ! रायधम्मोऽयं, पयापरिरक्खणसमुज्जयस्स नत्थि दोसो देवस्स । जन्नदेवमूलसुद्धिं पि गवेसेउ देवो, न तम्मि महाणुभावे अणायरणं संभावीयइ । राइणा भणियं–गविट्ठा मूलसुद्धी, साहियं भयवईए–'सव्वमिणं तेण पावेण ववसियं' ति । साहियं देवयाकहियं राइणा । ठियं च मे चित्ते तुह दोसपयासणेणं ति भणिऊण साहिओ जन्नदेवकहियवुत्तन्तो । तओ मए चिन्तियं–हन्त किमेयं असंभावणिज्जं । एत्थन्तरम्मि य आणिओ रायपुरिसेहिं बन्धेऊण जन्नदेवो, निवेइओ राइणो । भणियं च तेण–अरे एयस्स जिब्भं छिन्दिऊण उप्पाडेह लोयणाइं । निसण्णो जन्नदेवो । तओ मए चलणेसु निवडिऊण निन्नत्तो

मया चिन्तितम्–हन्त किमेतदिति, प्रकाशितं भविष्यति केनचिद् मित्रगुह्यम् । अत्रान्तरे च भणितं राज्ञा–भोः सार्थवाहपुत्र ! कथितो मम एष व्यतिकरोऽद्य प्रविश्य भगवत्या नगरदेवतया, यथा निर्दोषस्त्वम्, दोषकारी च अत्र दुराचारो यज्ञदेवः । ततः क्षमितव्यं त्वया, यन्मया अज्ञातपरमार्थेन कदर्थितोऽसीति । ततो मया 'हन्त संप्राप्तो व्यसनं यज्ञदेव' इति चिन्तयित्वा भणितो राजा–देव ! राजधर्मोऽयम्, प्रजापरिरक्षणसमुद्यतस्य नास्ति दोषो देवस्य । यज्ञदेवमूलशुद्धिमपि गवेषयतु देवः, न तस्मिन् महानुभावे अनाचरणं संभाव्यते । राज्ञा भणितम्–गवेषिता मूलशुद्धिः, कथितं भगवत्या–'सर्वमिदं तेन पापेन व्यवसितम्' इति । कथितं देवताकथितं राज्ञा । स्थितं च मे चित्ते तव दोषप्रकाशनेन इति भणित्वा कथितो यज्ञदेवकथितवृत्तान्तः । ततो मया चिन्तितम्–हन्त किमेतदसंभावनीयम् ।

---

१ ति क.

आभोइऊण इमं वइयरमोहिणा समुप्पन्ना ममोवरि नयरदेवयाए अणुकम्पा। आवेसिऊण रायजणणिं साहियं जहट्ठियमेव एवं तीए राइणो। भणिओ य राया–इमाए मइलणाए अमुगम्मि नयरुज्जाणासन्ने नग्गोहपायवे उब्बन्धणेण अत्ताणयं परिच्चइउं ववसिओ चक्कदेवो। ता लहुं निवारेहि, तं सम्माणिऊण य पवेसेहि नयरं ति। तओ कोहनेहाउलयाए संकिण्णं रसमणुहवन्तो राया 'अरे गेण्हह दुरायारं जन्नदेवं' ति आइसिऊण पहाणवारूयारूढो समं अहासन्निहियपरियणेणं तुरियतुरियं निग्गओ नयराओ, पत्तो य नयरुज्जाणं। दिट्ठो य अहं राइणा नग्गोहपायवसाहागओ उत्तरीयनिबद्धपासम्मि ढोइयाए सिरोहराए अत्ताणयं पवाहिउकामो त्ति। तओ सो दूरओ चेव संभमाइसयनिव्वडियसारं 'भो चक्कदेव! मा साहसं मा साहसं' ति भणमाणो सिग्घयरतज्जियाए वारूयाए समल्लीणो पायवसमीवं। सयमेव अवणीओ पासओ, गेण्हिऊण य करम्मि ठाविओ अहं तेण वारूयापट्ठियाए। भणिओ य सबहुमाणं–भो सत्थवाहपुत्त!

नगरदेवतावनसमासन्ने न्यग्रोधपादपे उल्लम्बयामि आत्मानमिति चिन्तयित्वा प्रवृत्तो न्यग्रोधसमीपम्। अत्रान्तरे च कथंचिदाभोग्येमं व्यतिकरमवधिना समुत्पन्ना ममोपरि नगरदेवताया अनुकम्पा। आवेश्य राजजननीं कथितं यथास्थितमेव एवं तया राज्ञः। भणितश्च राजा–अनया मलीनतया अमुकस्मिन् नगरोद्यानासन्ने न्यग्रोधपादपे उद्बन्धनेनात्मानं परित्यक्तुं व्यवसितश्चक्रदेवः। ततो लघु निवारय, तं सम्मान्य च प्रवेशय नगरमिति। ततः क्रोधस्नेहाकुलतया संकीर्णं रसमनुभवन् राजा 'अरे गृहीत दुराचारं यज्ञदेवं' इत्यादिश्य प्रधानहस्तिन्यारूढः समं यथासन्निहितपरिजनेन त्वरितत्वरितं निर्गतो नगरात्, प्राप्तश्च नगरोद्यानम्। दृष्टश्चाहं राज्ञा न्यग्रोधपादपशाखागत उत्तरीयनिबद्धपाशे ढौकितया शिरोधरया आत्मानं प्रवाहयितुकाम इति। ततः स दूरत एव संभ्रमातिशयनिर्वर्तितसारं 'भोश्चक्रदेव! मा साहसं मा साहसम्' इति भणन् शीघ्रतरतर्जितया हस्तिन्या समालीनः पादपसमीपम्। स्वयमेवापनीतः पाशकः, गृहीत्वा च करे स्थापितोऽहं हस्तिनीपृष्ठे। भणितश्च सबहुमानम्–भोः सार्थवाहपुत्र! युक्तं नाम भवतो मयाऽपि पृष्टस्य सद्भावाऽकथनम्?। ततो

जाओ य मे तं पइ बहुमाणो, पणमिओ य सो मए, धम्मलाभिओ य तेणं उवविट्ठो तस्स पायमूले। पुच्छिओ भयवं सव्वदुक्खवि-उडणसमत्थं धम्मं। साहिओ भगवया खमाइगो साहुधम्मो। तं च सुणमाणस्स समुप्पन्ना देसविरइपरिणई, पवड्ढमाणसंवेगस्स जाओ भवविरागो। चिन्तियं च मए–अलं संसारपवड्ढणामेत्तफलेणं इमिणा परिकिलेसेणं, पवज्जामो पव्वज्जं ति॥

एत्थन्तरम्मि य गलिओ कम्मसंघाओ, पयलिया बन्धणट्ठिई, विहावियं अत्तविरिएणं, समुप्पन्ना सव्वविरइपरिणइ त्ति। कहाव-साणे य विन्नत्तो मए भयवं गुरू। अणुग्गहीओ अहं भयवया, विरत्तं च मे चित्तं भवपवञ्चाओ, ता आइसउ भयवं किं मए कायव्वं ति। तओ तेण सुय(या)सयनाणिणा मम भावं वियाणिऊण भणियं–जुज्जइ भवओ महापुरिससेवियं समणत्तणं काउं ति। तओ मए तस्स समी-वम्मि चेव पवन्नं समणत्तणं, परिवालियं च विहिणा। तओ अहाउयं पालिऊण कालमासे कालं किच्चा देहं चइऊण नवसागरोवमाऊ वेमाणियत्ताए उववन्नो म्हि बम्भलोए, इयरो वि य जन्नदेवो तिसागरोवमठिई सक्करप्पभाए नारगो त्ति। तओ अहमहाउयं पालिऊण

प्रति बहुमानः, प्रणतश्च स मया, धर्मलाभितश्च तेन, उपविष्टस्तस्य पादमूले। पृष्टो भगवान् सर्वदुःखविकुट्टनसमर्थं धर्मम्। कथितो भगवता क्षमादिकः साधुधर्मः। तं च शृण्वतः समुत्पन्ना देशविरतिपरिणतिः, प्रवर्धमानसंवेगस्य जातो भवविरागः। चिन्तितं च मया–अलं संसारप्रवर्धनामात्रफलेन अनेन परिक्लेशेन, प्रपद्यामहे प्रव्रज्यामिति।

अत्रान्तरे च गलितः कर्मसंघातः, प्रगलिता बन्धनस्थितिः, विभावितमात्मवीर्येण, समुत्पन्ना सर्वविरतिपरिणतिरिति। कथाऽ-वसाने च विज्ञप्तो मया भगवान् गुरुः। अनुगृहीतोऽहं भगवता, विरक्तं च मे चित्तं भवप्रपञ्चात्, तत आदिशतु भगवान् किं मया कर्तव्यमिति। ततस्तेन श्रुतातिशयज्ञानिना मम भावं विज्ञाय भणितम्–युज्यते भवतो महापुरुषसेवितं श्रमणत्वं कर्तुमिति। ततो मया तस्य समीप एव प्रपन्नं श्रमणत्वम्, परिपालितं च विधिना। ततो यथाऽऽयुष्कं पालयित्वा कालमासे कालं कृत्वा देहं त्यक्त्वा नव-

राया-देव! मम एस अवराहो खमीयउ, मुचउ जन्नदेवो। राइणा भणियं-सत्थवाहपुत्त! न जुत्तमेयं, दुरायारो खु एसो, ता अन्नं विन्नवेहि त्ति। मए भणियं-देव! अलमन्नेणं ति, जइ ममोवरि बहुमाणो देवस्स, ता इमं चेव संपाडेउ देवो। राइणा भणियं-अलङ्घणीयवयणो तुमं ति, तुमं चेव जाणासि। तओ मए 'देवपसाओ'त्ति भणिऊण निवडिओ(अ) चलणेसु मोयाविओ जन्नदेवो, पेसिओ य अहं राइणा नियगभवणं तओ सम्माणिऊण महया विभूईए गओ सभवणं ति। जाओ य लोयवाओ, अहो! जन्नदेवस्स जहन्नत्तं। समुप्पन्नो य मे निव्वेओ। पेच्छ, ईइसाणं पि मित्ताणं ईइसो परिणामो त्ति। अहो! असारया संसारस्स, विचित्तया कम्मपरिणईए, दुल्लक्खाणि पाणिचित्ताणि। ता न याणामो किमेत्थ जुत्तं ति॥

एत्थन्तरम्मि य समागओ तत्थ सुगिहियनामो अग्गिभूई नाम गणहरो। ठिओ य नयरुज्जाणे। दिट्ठो मए बाहिरियागएणं।

अत्रान्तरे चानीतो राजपुरुषैर्यज्ञदेवः, निवेदितश्च राज्ञः। भणितं च तेन-अरे एतस्य जिह्वां छित्त्वा उत्पाटयत लोचने। विषण्णो यज्ञदेवः। ततो मया चरणयोर्निपत्य विज्ञप्तो राजा-देव! ममैषोऽपराधः क्षम्यताम्, मुच्यतां यज्ञदेवः। राज्ञा भणितम्-सार्थवाहपुत्र! न युक्तमेतद्, दुराचारः खल्वेषः, ततोऽन्यद् विज्ञापयेति। मया भणितम्-देव! अलमन्येनेति, यदि ममोपरि बहुमानो देवस्य, तत इदमेव संपादयतु देवः। राज्ञा भणितम्-अलङ्घनीयवचनस्त्वमिति, त्वमेव जानासि। ततो मया 'देवप्रसादः' इति भणित्वा, निपत्य चरणयोः, मोचितो यज्ञदेवः, प्रेषितश्चाहं राज्ञा निजभवनं ततः सन्मान्य महत्या विभूत्या गतः स्वभवनमिति। जातश्च लोकवादः, अहो यज्ञदेवस्य जघन्यत्वम्। समुत्पन्नश्च मे निर्वेदः। पश्य, ईदृशानामपि मित्राणामीदृशः परिणाम इति। अहो! असारता संसारस्य, विचित्रता कर्मपरिणत्या, दुर्लक्ष्याणि प्राणिचित्तानि। ततो न जानीमः किमत्र युक्तमिति॥

अत्रान्तरे च समागतस्तत्र सुगृहीतनामा अग्निभूतिर्नाम गणधरः। स्थितश्च नगरोद्याने। दृष्टश्च मया बहिरागतेन। जातश्च मे तं

च ममाणागारमणुसरिन्तं, गवेसावियं माणुसं जाव मव्वमेव घरइ, नवरं चन्दकन्ता मे भारिया अवहड त्ति। तओ समुप्पन्ना मे अरई, जाया य चिन्ता-हा ! कहं सा तवस्सिणी ममादिट्ठविओगा पाणे धारिस्सइ त्ति। एत्थन्तरम्मि य भणिओ देवसम्माभिहाणेणं वुड्ढमाहणेणं-सत्थवाहपुत्त ! मा संतप्प। पुणो वि एयम्मि चेव विसए सिरित्थलाभिहाणाओ सन्निवेसाओ एवं चेव सवरेहिं अवणीओ जणो आसि। सो निरवसेसो अखण्डियचरित्तमव्वस्सो महया दविणजाएण मुक्को त्ति। तओ अहं एयमायण्णिऊण अइक्कन्तेसु कइवयदियहेसु सभूमिमुवगएसु सवरेसु अणहगदुइओ घेत्तूण सव्वसारं दविणजायं सुमणिद्धसंभियं च पाहेयं पयट्टो चन्दकन्ताविमोक्खणनिमित्तं ति ॥

इओ य तीए मम विओगविहुराए चारित्तखण्डणासङ्किणीए य कहिंचि सुण्णगामारामकूवयडाबासियाए सवरवाहिणीए निसायरमसमयम्मि, पयत्ते य पयाणगकोलाहले पेरन्तरक्खणावावडेसु सवरसंघाएसु जीवियनिरवेक्खाए तम्मि चेव जिण्णकूवम्मि पनाहिओ

कारमनुसरन्तं, गवेषितं मानुषं यावत्सर्वमेव धरति, नवरं चन्द्रकान्ता मे भार्या अपहृतेति। ततः समुत्पन्ना मेऽरतिः, जाता च चिन्ता-हा ! कथं सा तपस्विनी ममादृष्टवियोगा प्राणान् धारयिष्यतीति। अत्रान्तरे च भणितो देवशर्माभिधानेन वृद्धब्राह्मणेन-सार्थवाहपुत्र ! मा संतापय। पुनरपि एतस्मिन्नेव विषये श्रीस्थलाभिधानात् संनिवेशात् एवमेव शबरैरपनीतो जन आसीत्, स निरवशेषोऽखण्डितचारित्रसर्वस्वो महता द्रविणजातेन मुक्त इति। ततोऽहं एतदाकर्ण्यातिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु स्वभूमिमुपगतेषु शबरेषु अनघद्वितीयो गृहीत्वा सर्वसारं द्रविणजातं सुस्निग्धसंभृतं च पाथेयं प्रवृत्तश्चन्द्रकान्ताविमोक्षणनिमित्तमिति ॥

इतश्च तया मम वियोगविधुरया चारित्रखण्डनाऽऽशङ्किन्या च कथंचिच्छून्यग्रामारामकूपतटावासितायां शबरवाहिन्यां निशाचरसमये, प्रवृत्ते च प्रयाणककोलाहले पर्यन्तरक्षणाव्यापृतेषु शबरसंघातेषु जीवितनिरपेक्षया तस्मिन्नेव जीर्णकूपे प्रवाहित आत्मा। पतिता च

देवलोगाओ चुओ समाणो इहेव विदेहे गन्धिलावईविजए रयणपुरे नयरे रयणसागरस्स सत्थवाहस्स सिरिमईए भारियाए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववन्नो त्ति। इयरो वि य तओ नरगाओ उव्वट्टिऊण आहेडगसुणओ भविय मरिऊण तिसागरोवमाऊ तत्थेव उववज्जिऊण तओ य उव्वट्टो नाणातिरिएसु आहिण्डिऊण तत्थेव रयणपुरे तायघरदासीए नम्मयाभिहाणाए सुयत्ताए उववन्नो त्ति। उचियसमयम्मि जाया य अम्हे, पत्ता य बालभावं। पइट्ठावियाइं नामाइं, मज्झं चन्दसारो, इयरस्स अणहगो त्ति। पत्ता य जोव्वणं। कओ मए दारसंगहो। एवं च विसयासत्ता चिट्ठामो। पुव्वभवब्भासओ य न इमस्स ममोवरि वञ्चणापरिणामो अवेइ। अन्नया य आगओ तत्थ मासकप्पविहारी भयवं विजयवद्धणायरिओ। पवन्नो य मए इमस्स पायमूले सावगधम्मो। अन्नया य तं पुरं दीहदण्डजत्तागए नरवइम्मि, गामन्तरगएसु अम्हेसु विञ्झकेउनामेण सबरसेणावइणा हयविहयं काऊण आणीओ कोइ लोओ। सुयं च अम्हेहिं। समागया तं पुरं। दिट्ठं

मागरोपमायुरंसमानिकत्वेनोपपन्नोऽस्मि ब्रह्मलोके, इतरोऽपि च यज्ञदेवो त्रिसागरोपमस्थितिः शर्कराप्रभायां नारक इति। ततोऽहं यथायुः पालयित्वा देवलोकात् च्युतः सन् इहैव विदेहे गन्धिलावतीविजये रत्नपुरे नगरे रत्नसागरस्य सार्थवाहस्य श्रीमत्या भार्यायाः कुक्षौ पुत्रत्वेनोपपन्न इति। इतरोऽपि च ततो नारकादुद्वृत्य आखेटकशुनको भूत्वा मृत्वा त्रिसागरोपमायुस्तत्रैवोपपद्य ततश्चोद्वृत्तो नानातिर्यक्षु आहिण्ड्य तत्रैव रत्नपुरे तातगृहदास्यां नर्मदाऽभिधानायां सुतत्वेनोपपन्न इति। उचितसमये जातौ च आवाम्, प्राप्तौ च बालभावम्। प्रतिष्ठापिते नामनी, मम चन्द्रसारः, इतरस्य अणहक (अनघक) इति। प्राप्तौ च यौवनम्। कृतो मया दारसंग्रहः, एवं च विषयासक्तौ तिष्ठावः। पूर्वभवाभ्यासतश्च नास्य ममोपरि वञ्चनापरिणामोऽपैति। अन्यदा च आगतस्तत्र मासकल्पविहारी भगवान् विजयवर्द्धनाचार्यः। प्रपन्नश्च मया अस्य पादमूले श्रावकधर्मः। अन्यदा च तत्पुरं दीर्घदण्डयात्रागते नरपतौ, ग्रामान्तरगतेषु अस्मासु विन्ध्यकेतुनाम्ना शबरसेनापतिना हतविहतं कृत्वाऽपनीतः कोऽपि लोकः। श्रुतं चास्माभिः। समागता तत् पुरम्, दृष्टं च श्मशाना

च मग्गाणागारमणुगरिन्तं, गवेसावियं माणुसं जाव सव्वमेव घरइ, नवरं चन्दकन्ता मे भारिया अवहड त्ति। तओ समुप्पन्ना मे अरई, जाया य चिन्ता—हा ! कहं सा तवस्सिणी ममादिट्ठविओगा पाणे धारिस्सइ त्ति। एत्थन्तरम्मि य भणिओ देवसम्माभिहाणेणं वुड्ढमाहणेणं—सत्थवाहपुत्त ! मा संतप्प। पुणो वि एयम्मि चेव विसए गिरित्थलाभिहाणाओ सन्निवेसाओ एवं चेव सवरेहिं अवणीओ जणो आसि। सो निरवसेसो अखण्डियचरित्तसव्वस्सो महया दविणजाएण मुक्को त्ति। तओ अहं एयमायण्णिऊण अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु सभूमिमुवगएसु सवरेसु अणहगदुइओ घेत्तूण सव्वसारं दविणजायं सुसणिद्धसंभियं च पाहेयं पयट्टो चन्दकन्ताविमोक्खणनिमित्तं ति ॥

इओ य तीए मम निओगविहुराए चारित्तखण्डणासङ्किणीए य कहिंचि सुण्णगामासन्नकूवयडावासियाए सवरवाहिणीए निसाचरमससमयम्मि, पवत्ते य पयाणगकोलाहले पेरन्तरक्खणावावडेसु सवरसंघाएसु जीवियनिरवेक्खाए तम्मि चेव जिण्णकूवम्मि पवाहिओ

कारमनुकुर्वन्, गवेषितं मानुषं यावत्सर्वमेव ध्रियते, नवरं चन्द्रकान्ता मे भार्या अपहृतेति। ततः समुत्पन्ना मेऽरतिः, जाता च चिन्ता—हा ! कथं सा तपस्विनी ममादृष्टवियोगा प्राणान् धारयिष्यतीति। अत्रान्तरे च भणितो देवशर्माभिधानेन वृद्धब्राह्मणेन—सार्थवाहपुत्र ! मा संतप्यस्व। पुनरपि एतस्मिन्नेव विषये गिरिस्थलाभिधानात् संनिवेशात् एवमेव शबरैरपनीतो जन आसीत्, स निरवशेषोऽखण्डितचारित्रसर्वस्वो महता द्रविणजातेन मुक्त इति। ततोऽहं एतदाकर्ण्यातिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु स्वभूमिमुपगतेषु शबरेषु अनघद्वितीयो गृहीत्वा सर्वसारं द्रविणजातं सुस्निग्धसंभृतं च पाथेयं प्रवृत्तश्चन्द्रकान्ताविमोक्षणनिमित्तमिति ॥

इतश्च तया मम वियोगविधुरया चारित्रखण्डनाऽऽशङ्किन्या च कथंचित्शून्यग्रामासन्नकूपतटावासितायां शबरवाहिन्यां निशाचरमससमये, प्रवृत्ते च प्रयाणककोलाहले पर्यन्तरक्षणाव्यापृतेषु शबरसंघातेषु जीवितनिरपेक्षया तस्मिन्नेव जीर्णकूपे प्रवाहित आत्मा। पतिता च

अप्पा । पडिया य जलमज्झे, न मया य जलप्पभावेणं । तओ तग्गयं चेव पडिकूवगमहिट्ठिऊण चिट्ठिउमारद्धा । किच्छपाणा य जीवियसेसेणं चेव जाव पाणे धारेइ, ताव पत्ता अम्हे तमुद्देसं । अणहगस्स वि य पुव्वभवनिमित्तओ तयत्थसंदरिसणओ य समुप्पन्नो ममोवरि वञ्चणापरिणामो । चिन्तियं च णेणं–'कहमेसो वञ्चियव्वो' त्ति । तओ सो अणेयवियप्पसमाउलियहियओ अहं च सुद्धसहावो त्ति एवं वच्चामो । पाहेयदविणजायाणि य पत्तेयं हत्थगोयराणि हवन्ति । अन्नया य मम हत्थे पाहेयं तस्स दविणजायं ति । एवमणुगच्छमाणा पत्ता तमुद्देसं, जत्थ सा चन्दकन्ता चिट्ठइ । दिट्ठो य सो कूवो । एत्थन्तरम्मि य अत्थमिओ सहस्सरस्सी, लुलिया सञ्झा । तओ चिन्तियमणहगेणं–हत्थगयं मे दविणजायं, विजणं च कन्तारं, समासन्नो य पायालगम्भीरो कूवो, पवत्तो य अवराहविवरसमच्छायगो अन्धयारो । ता एयम्मि एयं पक्खिविऊण नियत्तामो इमस्स थाणस्स त्ति चिन्तिऊण भणियं च तेण–सत्थवाहपुत्त ! धणियं पिवासाभिभूओ म्हि । ता निहालेहि एयं जिण्णकूवं 'किमेत्थ उदगं अत्थि, नत्थि' त्ति ? । तओ मए गहियपाहेयपोट्टलेणं

जलमध्ये, न मृता च जलप्रभावेण । ततस्तद्गतमेव प्रतिकूपकमधिष्ठाय स्थातुमारब्धा । कृच्छ्रप्राणा च जीवितशेषेणैव यावत्प्राणान् धारयति, तावत्प्राप्तावावां तमुद्देशम् । अणहकस्यापि च पूर्वभवनिमित्ततः तदर्थसंदर्शनतश्च समुत्पन्नो ममोपरि वञ्चनापरिणामः । चिन्तितं च तेन-कथमेष वञ्चयितव्यः' इति । ततः सोऽनेकविकल्पसमाकुलितहृदयः, अहं च शुद्धस्वभाव इति एवं व्रजावः । पाथेयद्रविणजातानि च प्रत्येकं हस्तगोचराणि भवन्ति । अन्यदा च मम हस्ते पाथेयं तस्य द्रविणजातमिति । एवमनुगच्छन्तौ प्राप्तौ तमुद्देशम्, यत्र सा चन्द्रकान्ता तिष्ठति । दृष्टश्च कूपः । अत्रान्तरे च अस्तमितः सहस्ररश्मिः, लुलिता सन्ध्या । ततश्चिन्तितमणहकेन-हस्तगतं मे द्रविणजातम्, विजनं च कान्तारम्, समासन्नश्च पातालगम्भीरः कूपः, प्रवृत्तश्चापराधविवरसमाच्छादकोऽन्धकारः । तत एतस्मिन् एतं प्रक्षिप्य निवर्तेऽस्मात्स्थानादिति चिन्तयित्वा भणितं च तेन-सार्थवाहपुत्र ! भृशं पिपासाऽभिभूतोऽस्मि, ततो निभालय एतं जीर्णकूपं

चेव निहालिओ कूवो। एत्थन्तरम्मि य सुविमत्थहिययस्स लोयस्स विय मच्चू आगओ मम समीवमणहगो। सहसा पक्खित्तो तम्मि अहमणहगेण, पडिओ य उदगमज्झे। नियत्तो य सो तओ विभागाओ। अहमवि य ससंभन्तो लग्गो पडिकूवगेक्कदेसे। परामुट्ठा य भयविहलङ्गुला चन्दकन्ता थीमहावओ भयकायरा। भणियं च तीए 'नमो अरिहन्ताणं' ति। तओ मए पच्चभिन्नाओ सद्दो। ऊससियं मे हियएणं। भणिया य सा 'अभयमभयं जिणसासणरयाणं' ति। तीए वि य पच्चभिन्नाओ मे सद्दो। रोविउं पयत्ता, समासासिया सा मए, पुच्छिया य वुत्तन्तं। साहिओ य तीए, मए वि य नियगो त्ति। भणियं च तीए–हा! दुट्ठु कयं अणहगेण। मए भणियं–सुन्दरि! न दुट्ठु कयं, परमोवयारी खु सो महाणुभावो, जं तुमं संजोइय त्ति। अप्पनिद्दाए य अइक्कन्ता रयणी, उग्गओ अंसुमाली। तओ मए दिन्नं चन्दकन्ताए पाहेयं। भणियं च तीए–'कहमहं तुमए अगहियम्मि गेण्हामि' त्ति। तओ मए नेहकायरं से हिययं कलिऊणमक्काले चेय गहियं पाहेयं, भुत्तं च अम्हेहिं। तओ चिन्तियं मए–केण पुण उवाएण अम्हे इमाओ भवसमुद्दाओ विय

'किमत्र उदकमस्ति, नास्ति' इति ?। ततो मया गृहीतपाथेयपोट्टलकेनैव निभालितः कूपः। अत्रान्तरे च सुविश्वस्तहृदयस्य लोकस्येव मृत्युरागतो मम समीपमणहकः। सहसा प्रक्षिप्तस्तस्मिन्नहमणहकेन, पतितश्चोदकमध्ये। निवृत्तश्च स ततो विभागात्। अहमपि च ससंभ्रान्तो लग्नो प्रतिकूपकैकदेशे। परामृष्टा च भयविह्वलाङ्गी चन्द्रकान्ता, स्त्रीस्वभावतो भयकातरा। भणितं च तया 'नमोऽर्हद्भ्यः' इति। मया प्रत्यभिज्ञातः शब्दः, उच्छ्वसितं मे हृदयेन। भणिता च सा 'अभयमभयं जिनशासनरतानाम्' इति। तयाऽपि च प्रत्यभिज्ञातो मम शब्दः। रोदितुं प्रवृत्ता, समाश्वासिता सा मया, पृष्टा च वृत्तान्तम्। कथितश्च तया, मयाऽपि च निजक (वृत्तान्तः कथितः) इति। भणितं च तया–हा! दुष्टु कृतमणहकेन। मया भणितम्–सुन्दरि! न, दुष्टु कृतम्, परमोपकारी खलु स महानुभावः, यत्त्वं संयोजिता इति। अल्पनिद्रयोद्व्यतिक्रान्ता रजनी, उद्गतश्चांशुमाली। ततो मया दत्तं चन्द्रकान्तायाः पाथेयम्। भणितं च तया–'कथमहं

कूवगाओ उत्तरिस्सामो त्ति । एवं च चिन्तयन्ताणं कइवयदिणेसु खीणं पाहेयं,पणट्ठा जीवियासा । जाया य मे चिन्ता–कहं पाविऊण जिणमयं अकाऊण पव्वज्जमकयत्थो मरिस्सामि त्ति । एत्थन्तरम्मि फुरियं से वामलोयणेणं, ममावि दाहिणेणं । जंपियं च तीए– अज्जउत्त ! वामं मे लोयणं फुरियं' ति । तओ साहिओ से मए हिययसंकप्पो इयरचक्खुफुरणं च । समासासिया य एसा । सुन्दरि ! इमेहिं निमित्तविसेसेहिं अवस्स अम्हाणं न चिरकालाणुसारी एस किलेसो, ता न तुमए संतप्पियव्वं ति । पडिस्सुयमिमीए । एवं च जाव अहोरत्तं निवसामो, ताव समागओ सवरराय‌हाणीओ रयणपुरनिवासिणो नन्दिवद्धणाभिहाणस्स सत्थवाहस्स सन्तिओ रयणपुरगामी चेव सत्थो त्ति । उयगनिमित्तं च समागया पुरिसा गाहिऊण लम्बणा । दिट्ठाइं अम्हे इमेहिं । निवेइयं सत्थवाहस्स । कयमञ्चियापओएणं समुत्तारावियाइं तेणं,पच्चभिन्नायाणि य । पुच्छियाइं वुत्तन्तं,साहिओ वित्थरेणं,विम्हिओ एसो, तओ पत्थियाइं रयणउरं जाव

स्यच्युतोऽहं पृच्छामि' इति । ततो मया स्नेहकातरं तस्या हृदयं कलयित्वा अकाले एव गृहीतं पाथेयम् ; भुक्तं चावाभ्याम् । ततश्चिन्तितं मया–केन पुनरुपायेन वयमस्माद् भवसमुद्रादिव कूपकादुत्तरिष्याव इति । एवं [illegible] चिन्तयतोः कतिपयदिनेषु क्षीणं पाथेयम्, प्रनष्टा जीविताशा । जाता [illegible] मे चिन्ता–कथं प्राप्य जिनमतमकृत्वा प्रव्रज्यामकृतार्थो मरिष्यामि इति । अत्रान्तरे स्फुरितं तस्या वामलोचनेन, ममापि दक्षिणेन । कथितं च तया–'आर्यपुत्र ! वामं मे लोचनं स्फुरितम्' इति । ततः कथितस्तस्या मया हृदयसंकल्प इतरचक्षुःस्फुरणं च । समाश्वासिता च एषा । सुन्दरि ! एभिर्निमित्तविशेषैरवश्यमावयोर्न चिरकालानुसारी एषः क्लेशः, ततो न त्वया संतप्तव्यमिति । प्रतिश्रुतमनया । एवं च यावदहोरात्रं निवसावः, तावत्समागतः शबरराजधानीतो रत्नपुरनिवासिनो नन्दिवर्द्धनाभिधानस्य सार्थवाहस्य सत्को रत्नपुरगाम्येव सार्थ इति । उदकनिमित्तं च समागताः पुरुषाः गृहीत्वा लम्बनान् । दृष्टौ आवामेभिः । निवेदितं सार्थवाहस्य । कृतमञ्चिकाप्रयोगेण समुत्तारितौ तेन, प्रत्यभिज्ञातौ च । पृष्टौ वृत्तान्तम्, कथितो विस्तरेण । विस्मित एषः, ततः प्रस्थितौ

अइक्कन्तेसु पञ्चसु पयाणएसु परिवहन्ते सत्थे रायवत्तणीओ नाइदूरदेसभाए दिट्ठो कङ्कालमेत्तसेसो वामपासावडियदविणजाओ केसरिणा दीहनिद्दावसमुवणीओ अणहगो त्ति। दविणोवलम्भेण पच्चभिन्नाओ अम्हेहिं। तओ तं तहाविहविवागं पेच्छिऊण समुप्पन्नो मे विवेगो, खओवसममुवगयं चारित्तमोहणीयं। संजाओ सयलजीवलोयदुल्लहो चरणपरिणामो। तओ अहं तहाविहपवड्ढमाणपरिणामो चेव आगओ सनयरं। पवन्नो य जहाविहीए विजयवद्धणायरियसमीवे पव्वज्जं। अहाउयमणुवालिऊण विहिणा य मोत्तूण देहं, उववन्नो सोलससागरोवमाऊ वेमाणियत्ताए महासुक्ककप्पम्मि, इयरो वि य अणहगो सीहवावाइयसरीरो सत्तसागरोवमट्ठिई वालुगप्पहाए नारगो त्ति। तओ अहमहाउयं पालिऊण देवलोगाओ चुओ समाणो इहेव जम्बुद्दीवे दीवे भारहे वासे रहवीरउरे नयरे नन्दिवद्धणस्स गाहावइस्स सुरसुन्दरीए भारियाए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए उववन्नो म्हि। इयरो वि तओ नरगाओ उव्वट्टिऊण विञ्झगिरिपव्वए अणेगसत्तवावायणपरो सीहत्ताए उववन्नो। तओ सीहत्ताए उववज्जिऊण पुणो वि मरिऊण सत्तसागरोवमाऊ तत्थेव उववज्जिय तओ य उव्वट्टो नाणातिरिएसु आहिण्डिय तत्थेव

रत्नपुरं यावदतिक्रान्तेषु पञ्चसु प्रयाणकेषु परिवहति सार्थे राजवर्तनीतो नातिदूरदेशभागे दृष्टः कङ्कालमात्रशेषो वामपार्श्वापतितद्रविणजातः केसरिणा दीर्घनिद्रावशमुपनीतोऽनघक इति। द्रविणोपलम्भेन प्रत्यभिज्ञात आवाभ्याम्। ततस्तं तथाविधविपाकं प्रेक्ष्य समुत्पन्नो मे विवेकः, क्षयोपशममुपगतं चारित्रमोहनीयम्, संजातः सकलजीवलोकदुर्लभश्चरणपरिणामः। ततोऽहं तथाविधप्रवर्द्धमानपरिणाम एव आगतः स्वनगरम्। प्रपन्नश्च यथाविधि विजयवर्द्धनाचार्यसमीपे प्रव्रज्याम्। यथाऽऽयुष्कमनुपाल्य विधिना च मुक्त्वा देहम्, उपपन्नः षोडशसागरोपमायुर्वैमानिकतया महाशुक्रकल्पे, इतरोऽपि चानघकः सिंहव्यापादितशरीरः सप्तसागरोपमस्थितिर्वालुकाप्रभायां नारक इति। ततोऽहं यथाऽऽयुः पालयित्वा देवलोकात् च्युतः सन् इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे रथवीरपुरे नगरे नन्दिवर्द्धनस्य गाथापतेः सुरसुन्दर्या भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतयोपपन्नोऽस्मि। इतरोऽपि च ततो नरकादुद्वृत्य विन्ध्यगिरिपर्वते अनेकसत्त्वव्यापादनपरः सिंहतयो-

नयरे सोमसत्थवाहस्स नन्दिमईए भारियाए पुत्तत्ताए उववन्नो त्ति। उचियसमयम्मि जाया अम्हे, पत्ता बालभावं। पइट्ठावियाइं नामाइं–मज्झं अणङ्गदेवो, इयरस्स धणदेवो त्ति। आबालभावओ जाया पिई मम सब्भावओ, इयरस्स कइवएणं। कुमारभावम्मि य पत्तो मए देवसेणगुरुसमीवे सव्वन्नुभासिओ धम्मो। पत्ता य जोव्वणं। सन्ते विय पुव्वपुरिसज्जिए दविणजाए अभिमाणओ 'किमणेण पुव्वपुरिसज्जिएणं' ति दव्वसंगहनिमित्तं गया रयणदीवं। विढत्ताइं रयणाइं, कया संजुत्ती, पयट्टा नियदेसमागन्तुं। एत्थन्तरम्मि य पुव्वकयकम्मदोसेण चिन्तियं धणदेवेण–कहं पुणो वञ्चियव्वो एस अणङ्गदेवो। वियप्पिया य तेणं अणेगे मिच्छावियप्पा। ठाविओ सिद्धन्तो। अवावाइओ एस न तीरए वञ्चिउं ति, ता वावाएमि एयं। परिचिन्तिओ उवाओ 'भोयणे से विसं देमि' त्ति। अन्नया य सत्थिमईसन्निवेसमणुपत्ताणं भोयणनिमित्तं गओ धणदेवो हट्टमग्गं। काराविय च तेण भोयणं, पक्खित्तं च एगम्मि लड्डुगे विसं। चिन्तियं च तेणं–एयं से दाहामि' त्ति। आगच्छन्तस्स अणेगवियप्पावहरियचित्तस्स संजाओ विवज्जओ। भोयणवेलाए गहिओ तेण

पपन्नः। ततः सिद्धतयोपपद्य पुनरपि मृत्वा सप्तसागरोपमायुस्तत्रैवोपपद्य ततश्चोद्वृत्तो नानातिर्यक्षु आहिण्ड्य तत्रैव नगरे सोमसार्थवाहस्य नन्दिमत्यां भार्यायां पुत्रतयोपपन्न इति। उचितसमये जातावावाम्, प्राप्तौ बालभावम्। प्रतिष्ठापिते नाम्नी–ममानङ्गदेवः, इतरस्य धनदेव इति। आबालभावात् जाता प्रीतिर्मम सद्भावतः, इतरस्य कैतवेन। कुमारभावं च प्राप्तो मया देवसेनगुरुसमीपे सर्वज्ञभाषितो धर्मः। प्राप्तौ च यौवनम्। सत्यपि पूर्वपुरुषसमर्जिते द्रविणजाते अभिमानतः 'किमनेन पूर्वपुरुषसमर्जितेन' इति द्रव्यसंग्रहनिमित्तं गतौ रत्नद्वीपम्। अर्जितानि रत्नानि, कृता संयुक्तिः, प्रवृत्तौ निजदेशमागन्तुम्। अत्रान्तरे च पूर्वकृतकर्मदोषेण चिन्तितं धनदेवेन–कथं पुनर्वञ्चयितव्य एषोऽनङ्गदेवः। विकल्पिताश्च तेनानेके मिथ्याविकल्पाः। स्थापितः सिद्धान्तः। अव्यापादित एष न पार्यते वञ्चयितुम् इति, ततो व्यापादयामि एतम्। परिचिन्तितश्चोपायः 'भोजने तस्य विषं ददामि' इति। अन्यदा च स्वस्तिमतिसन्निवेशमनुप्राप्तयोर्भोजननिमित्तं

विगलड्डुगो, दिन्नो ममं च इयरो त्ति । पभुत्ता अम्हे जाव थेववेलाए चेव धारिओ धणदेवो । तओ 'किमेयं ति' आउलीहूओ अहं जाव किंकायव्वमूढो थेवकालं चिट्ठामि, ताव अच्चुग्गयाए विसस्स विचित्तयाए कम्मपरिणामस्स उवरओ धणदेवो । जाया मे चिन्ता– 'हा केण उण एयं ववसियं' त्ति । तओ अमुणियवुत्तन्तो महासोयाभिभूयमाणसो आगओ सनयरं । सिट्ठो वुत्तन्तो तस्स माणुसाणं । वितिण्णं च तेसिं अब्भहिययरं रयणजायं । सेसरयणजायं पि य जहाणुरूवं कुसलपक्खे निउञ्जिऊण तन्निव्वेएण चेव तप्पभिइ मन्दायविसयसङ्गो पवन्नो देवसेणायरियसमीवे पव्वज्जं ति । परिवालिऊण अहाउयं विहिणा य मोत्तूण देहं पाणयम्मि कप्पे उववन्नो एगूणवीससागरोवमाऊ देवो त्ति, इयरो वि विसमरणाणन्तरं पङ्कप्पभाए पुढवीए नवसागरोवमाऊ नारगो त्ति । तओ अहमहाउयं अणुवालिऊण चुओ समाणो इहेव जम्बुद्दीवे दीवे एरवए खेत्ते हत्थिणाउरे नयरे हरिनन्दिस्स गाहावइस्स लच्छिमईए भारियाए कुच्छिंसि

गतो धनदेवो मद्भागम् । कारितं च तेन भोजनम्, प्रक्षिप्तं चैकस्मिन् लड्डुके विषम् । चिन्तितं च तेन–'एतं तस्य दास्यामि' इति । भागकालेऽनेकविकल्पपापाभिनिवेशस्य संजातो विपर्ययः । भोजनवेलायां तेन गृहीतो विषलड्डुकः, दत्तश्च ममेतर इति । प्रभुक्तावावां यावत्स्तोकवेलायामेव धारितो धनदेवः । ततः 'किमेतद्' इति आकुलीभूतोऽहं यावत्किंकर्तव्यमूढः स्तोककालं तिष्ठामि, तावदत्युग्रतया विषस्य विचित्रतया कर्मपरिणामस्योपरतो धनदेवः । जाता मे चिन्ता–हा! केन पुनरेतद् व्यवसितम्' इति । ततोऽज्ञातवृत्तान्तो महाशोकाभिभूयमानमानस आगतः स्वनगरम् । शिष्टो वृत्तान्तस्तस्य मानुषाणाम् । वितीर्णं च तेभ्योऽभ्यधिकतरं रत्नजातम् । शेषरत्नजातमपि च यथानुरूपं कुशलपक्षे नियुज्य तन्निर्वेदेनैव तत्प्रभृति मन्दायितविषयसङ्गः प्रपन्नो देवसेनाचार्यसमीपे प्रव्रज्यामिति । परिपाल्य यथाऽऽयुर्विधिना च मुक्त्वा देहं प्राणते कल्पे उत्पन्न एकोनविंशतिसागरोपमायुर्देव इति, इतरोऽपि विषमरणानन्तरं पङ्कप्रभायां पृथिव्यां नवसागरोपमायुर्नारक इति । ततोऽहं यथाऽऽयुरनुपाल्य च्युतः सन् इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे ऐरवते क्षेत्रे हस्तिनापुरे नगरे हरिनन्दिगाथापते-

नयरे सोमसत्थवाहस्स नन्दिमईए भारियाए पुत्तत्ताए उववन्नो त्ति। उचियसमयम्मि जाया अम्हे, पत्ता बालभावं। पइट्ठावियाइं नामाइं–मज्झं अणङ्गदेवो, इयरस्स धणदेवो त्ति। आबालभावओ जाया पिई मम सब्भावओ, इयरस्स कइवएणं। कुमारभावम्मि य पत्तो मए देवसेणगुरुसमीवे सव्वन्नुभासिओ धम्मो। पत्ता य जोव्वणं। सन्ते विय पुव्वपुरिससज्जिए दविणजाए अभिमाणओ 'किमणेण पुव्वपुरिससज्जिएणं' ति दव्वसंगहनिमित्तं गया रयणदीवं। विढत्ताइं रयणाइं, कया संजुत्ती, पयट्टा नियदेसमागन्तुं। एत्थन्तरम्मि य पुव्वकयकम्मदोसेण चिन्तियं धणदेवेण–कहं पुणो वञ्चियव्वो एस अणङ्गदेवो। वियप्पिया य तेणं अणेगे मिच्छावियप्पा। ठाविओ सिद्धन्तो। अवावाइओ एस न तीरए वञ्चिउं ति, ता वावाएमि एयं। परिचिन्तिओ उवाओ 'भोयणे से विसं देमि' त्ति। अन्नया य सत्थिमईसन्निवेसमणुपत्ताणं भोयणनिमित्तं गओ धणदेवो हट्टमग्गं। काराविय च तेण भोयणं, पक्खित्तं च एगम्मि लड्डुगे विसं। चिन्तियं च तेणं–एयं से दाहामि' त्ति। आगच्छन्तस्स अणेगवियप्पावहरियचित्तस्स संजाओ विवज्जओ। भोयणवेलाए गहिओ तेण

पपन्नः। ततः सिंहतयोपपद्य पुनरपि मृत्वा सप्तसागरोपमायुस्तत्रैवोपपद्य ततश्चोद्धृत्तो नानातिर्यक्षु आहिण्ड्य तत्रैव नगरे सोमसार्थवाहस्य नन्दिमत्यां भार्यायां पुत्रतयोपपन्न इति। उचितसमये जातावावाम्, प्राप्तौ बालभावम्। प्रतिष्ठापिते नाम्नी–ममानङ्गदेवः, इतरस्य धनदेव इति। आबालभावात् जाता प्रीतिर्मम सद्भावतः, इतरस्य कैतवेन। कुमारभावं च प्राप्तो मया देवसेनगुरुसमीपे सर्वज्ञभाषितो धर्मः। प्राप्तौ च यौवनम्। सत्यपि पूर्वपुरुषसमर्जिते द्रविणजाते अभिमानतः 'किमनेन पूर्वपुरुषसमर्जितेन' इति द्रव्यसंग्रहनिमित्तं गतौ रत्नद्वीपम्। अर्जितानि रत्नानि, कृता संयुक्तिः, प्रवृत्तौ निजदेशमागन्तुम्। अत्रान्तरे च पूर्वकृतकर्मदोषेण चिन्तितं धनदेवेन–कथं पुनर्वञ्चयितव्य एषोऽनङ्गदेवः। विकल्पिताश्च तेनानेके मिथ्याविकल्पाः। स्थापितः सिद्धान्तः। अव्यापादित एष न पार्यते वञ्चयितुम् इति, ततो व्यापादयामि एतम्। परिचिन्तितश्चोपायः 'भोजने तस्य विषं ददामि' इति। अन्यदा च स्वस्तिमतिसन्निवेशमनुप्राप्तयोर्भोजननिमित्तं

एसो, न य मुणइ जहट्ठियं णे कोइ ववहारं। ता किं अवलम्बामि?। अहवा एयम्मि परिपन्थगे न मे अलियवयणं निव्वहइ। ता वावाएमि एयं। तओ 'जमहं भणिस्सामि, तं चेव अग्घिस्सइ' त्ति संपहारिऊण पारद्धो तेण समुवयारो। काराविओ महन्तो पासाओ, उवरिभूमिभाए य तस्स अणियमियखीलजालो निज्जूहगो। चिन्तियं च तेणं। वीरदेवं पासायपवेसनिमित्तं निमन्तिऊण दंसेमि से निज्जूहगं। तओ सो रम्मदंसणीययाए निज्जूहगस्स सहसा आरोहिस्सइ। तओ य तन्निवडणेण निवडिओ समाणो न भविस्सइ त्ति। एवं च कए समाणे लोयवाओ वि परिहरिओ होइ। संपाइयं तेण जहासमीहियं। भुत्तुत्तरकालंमि य आरूढा दुवे वि अम्हे सपरिवारा पासायं। एत्थन्तरंमि य पणट्ठा से मई। मम दंसणनिमित्तं केवलो चेवारूढो निज्जूहगं। जाव य नारोहामि अहयं, ताव निवडिओ। हाहारवं करेमाणो समोइण्णो अहयं जाव दिट्ठो पञ्चत्तमुवगओ दोणगो त्ति। समुप्पन्नो मे निव्वेओ। चिन्तियं मए। धिरत्थु जीवलोयस्स, एवमवसाणं संसारचेट्ठियं। तओ अहं तस्स मयकिच्चं काऊण तन्निव्वेएण चेव पडिवन्नो माणभङ्गगुरुसमीवे

तेन-अर्जितं प्रभूतं द्रविणजातम्, भागिकश्च यौवनस्थ एतस्य, ततः केन पुनरुपायेन प्रक्षयितव्य एषः, न च जानाति यथास्थितमावयोः कोऽपि व्यवहारम्। ततः किमवलम्बे?। अथवा एतस्मिन् परिपन्थिनि न मेऽलीकवचनं निर्वहति, ततो व्यापारयाम्येतम्। ततो 'यदहं भणिष्यामि, तदेव शङ्किष्यति' इति संप्रधार्य प्रारब्धस्तेन समुपचारः। कारितो महान् प्रासादः, उपरि भूमिभागे च तस्य अनियमितकीलजालो निर्यूहकः। चिन्तितं च तेन-वीरदेवं प्रासादप्रवेशनिमित्तं निमन्त्र्य दर्शयामि तस्य निर्यूहकम्। ततः स रम्यदर्शनीयतया निर्यूहकस्य सहसा आरोक्ष्यति। ततश्च तद्विघटनेन निपतितः सन् न भविष्यति (जीविष्यति) इति। एवं च कृते सति लोकवादोऽपि परिहृतो भवति। संपादितं च तेन यथासमीहितम्। भुक्तोत्तरकाले चारूढौ द्वावपि आवां सपरिवारौ प्रासादम्। अत्रान्तरे च प्रनष्टा तस्य मतिः। मम दर्शननिमित्तं केवल एवारूढो निर्यूहकम्। यावच्च नारोहाम्यहं तावन्निपतितः। हाहारवं कुर्वन् समवतीर्णोऽहं यावद्-

पुत्तत्ताए उववन्नो। इयरो वि तओ नरगाओ उव्वट्टिय उरगत्तणं पाविऊणमणेगसत्तवावायणपरो दावाणलदड्ढदेहो मरिऊण तीए चेव पङ्कप्पभाए पुढवीए किंचूणदससागरोवमाऊ नारगो होऊण तओ उव्वट्टो, तिरिएसु आहिण्डिय तम्मि चेव हत्थिणाउरे इन्दनामस्स वुड्ढसेट्ठिस्स नन्दिमईए भारियाए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववन्नो त्ति। उचियसमयम्मि जाया अम्हे। पइट्ठावियाइं नामाइं–मज्झं वीरदेवो, इयरस्स दोणगो त्ति। पत्ता य कुमारभावं, समप्पिया य लेहायरियस्स। जाया य अम्हाणं पुव्ववण्णिया चेव पिई। तओ गहियकलाकलावेणं मए पडिवन्नो माणभङ्गगुरुसमीवे जिणदेसिओ धम्मो, ममोवयारवञ्चणकुसलेण दव्वओ दोणएणावि। तओ य मे धम्माणुराएण तप्पभिइं तं पइ समुप्पन्ना थिरयरा पिई। समप्पियं से पभूयं दविणजायं। भणिओ य एसो–'ववहरह अणिन्दिएण मग्गेण'। तओ सो ववहरिउमारद्धो। विढत्तं च तेण पभूयं दविणजायं। एत्थन्तरम्मि पुव्वकयकम्मवासणादोसेण जाओ से ममोवरि अहिगो वञ्चणापरिणामो। चिन्तियं च तेण–अज्जियं पभूयं दविणजायं, भागिओ य वीरदेवो एयस्स, ता केण उण उवाएण वञ्चियव्वो

लक्ष्मीमत्या भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतयोपपन्नः। इतरोऽपि ततो नरकादुद्वृत्त्य उरगत्वं प्राप्यानेकसत्त्वव्यापादनपरो दावानलदग्धदेहो मृत्वा तस्यामेव पंकप्रभायां पृथिव्यां किञ्चिदूनदशसागरोपमायुर्नारको भूत्वा तत उद्वृत्तः, तिर्यक्षु आहिण्ड्य तस्मिन्नेव हस्तिनापुरे इन्द्रनाम्नो वृद्धश्रेष्ठिनो नन्दिमत्या भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतयोपपन्न इति। उचितसमये जातावावाम्। प्रतिष्ठापिते नाम्नी–मम वीरदेवः, इतरस्य द्रोणक इति। प्राप्तौ च कुमारभावम्, समर्पितौ च लेखाचार्यस्य। जाता चावयोः पूर्ववर्णिता एव प्रीतिः। ततो गृहीतकलाकलापेन मया प्रतिपन्नो मानभङ्गगुरुसमीपे जिनदेशितो धर्मः, ममोपचारवञ्चनाकुशलेन द्रव्यतो द्रोणकेनापि। ततश्च मे धर्मानुरागेण तत्प्रभृति तं प्रति समुत्पन्ना स्थिरतरा प्रीतिः। समर्पितं तस्य प्रभूतं द्रविणजातम्। भणितश्च एषः–व्यवहरत अनिन्दितेन मार्गेण। ततः स व्यवहर्तुमारब्धः। अर्जितं च तेन प्रभूतं द्रविणजातम्। अत्रान्तरे पूर्वकृतकर्मवासनादोषेण जातस्तस्य ममोपरि अधिको वञ्चनापरिणामः। चिन्तितं

जाया य उचियसमएणं। पइट्ठावियं च से नामं नन्दयन्ति त्ति। पत्ता य जोव्वणं, विइण्णा य मज्झं। निव्वत्तियं पाणिग्गहणं। समुप्पन्नो य मे तं पइ सिणेहो, तीए वि य तहेव। एवं च विसयसुहमणुहवन्ताणं गओ कोइ कालो। पुव्वकयकम्मदोसेण य से ममोवरि वञ्चणापरिणामो नावेइ, जेण समप्पियसव्वघरसारा वि मायाए ववहरइ। साहियं च मे परियणेणं, न उण पत्तियामि त्ति। अन्नया य साहियं मे तीए। जहा पणट्ठं सव्वसारं कुण्डलजुयलं। तं पुण सयं चेव अवहरिऊण समाउलीभूया। भणिया य तओ मए। सुन्दरि, थेवमेयं ति, किमेद्दहमेत्तेणं संरम्भेण। अन्नं ते कुण्डलजुयलं कारावेमि। कारावियं कुण्डलजुयलं। अइक्कन्तेसु कइवयदियेसु अब्भङ्गणवेलाए समप्पियं से नामङ्कियमुद्दारयणं, संगोवियं च तीए निययाभरणकरण्डए। वत्ते य ण्हाणभोयणसमए काऊणमङ्गरायं परिगेण्हिऊण तम्बोलं असंजायासंकेण चेव तओ करण्डगाओ सइं चेव गहियं मए मुद्दारयणं। दिट्ठं च पुव्वनट्ठं सव्वसारं कुण्डलजुयलं। जाया य मे चिन्ता 'किमेयं पुणो लद्धं' ति। एत्थन्तरंमि ससज्झसा विय आगया नन्दयन्ती। दिट्ठं च तीए मज्झ हत्थंमि

चोचितसमयेन। प्रतिष्ठापितं च तस्या नाम नन्दयन्ती इति। प्राप्ता च यौवनम्, वितीर्णा च मह्यम्। निर्वर्तितं पाणिग्रहणम्। समुत्पन्नश्च मे तां प्रति स्नेहः, तस्या अपि च तथैव। एवं च विषयसुखमनुभवतोर्गतः कोऽपि कालः। पूर्वकृतकर्मदोषेण च तस्या ममोपरि वञ्चनापरिणामो नापैति, येन समर्पितसर्वगृहसाराऽपि मायया व्यवहरति। कथितं च मम परिजनेन, न पुनः प्रत्येमीति। अन्यदा च कथितं मे तया, यथा–प्रनष्टं सर्वसारं कुण्डलयुगलम्, तत्पुनः स्वयमेवापहृत्य समाकुलीभूता। भणिता च ततो मया–सुन्दरि! स्तोकमेतदिति, किमेतावन्मात्रेण संरम्भेण?। अन्यत्ते कुण्डलयुगलं कारयामि। कारितं च कुण्डलयुगलम्। अतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु अभ्यङ्गनवेलायां समर्पितं तस्य नामाङ्कितं मुद्रारत्नम्, संगोपितं च तया निजकाभरणकरण्डके। वृत्ते च स्नानभोजनसमये कृत्वाऽङ्गरागं परिगृह्य ताम्बूलमसंजाताशङ्केणेव ततः करण्डकात् स्वयमेव गृहीतं मया मुद्रारत्नम्। दृष्टं च पूर्वनष्टं सर्वसारं कुण्डलयुगलम्। जाता

समणलिङ्गं । परिवालिऊण अहाउयं उववन्नो हेट्ठिमोवरिमगेवेज्जए किंचूणपणुवीससागरोवमाऊ देवो; इयरो वि दोणओ तहाविहरुद्दज्झाणोवगओ धूमप्पभाए पुढवीए दुवालससागरोवमाऊ नारगो त्ति ॥ तओ अहं सुराउयमणुभुञ्जिऊण चुओ समाणो इहेव जम्बुद्दीवे दीवे एत्थ चेव विजए चम्पावासे नयरे माणिभद्दस्स सेट्ठिस्स धारिणीए भारियाए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए उववन्नो, जाओ य उचियसमएणं । पइट्ठावियं मे नामं पुण्णभद्दो त्ति । पढमं च किल मए घोसमुच्चारयन्तेण 'अमर' त्ति संलत्तं । अओ दुइयं पि मे नामं अमरगुत्तो त्ति । सावयगिहुप्पत्तीए य आ बालभावाओ चेव पवन्नो मए जिणदेसिओ धम्मो । एत्थन्तरम्मि य इयरो वि तओ नरगाओ उव्वट्टिऊण सयंभुरमणे समुद्दे महामच्छो भविय अच्चन्तपावदिट्ठी मओ समाणो तीए चेव धूमप्पभाए दुवालससागरोवमाऊ चेव नारगो होऊण उव्वट्टो समाणो नाणातिरिएसु आहिण्डिय तंमि चेव नयरे नन्दावत्तस्स सेट्ठिस्स सिरिनन्दाए भारियाए कुच्छिंसि धूयत्ताए उववन्नो

रौद्रं ध्यानमुपगतो द्रोणक इति। समुत्पन्नो मे निर्वेदः। चिन्तितं मया-धिगस्तु जीवलोकस्य, एवमवसानं संसारचेष्टितम्। ततोऽहं तस्य मृतकृत्यं कृत्वा तन्निर्वेदेनैव प्रतिपन्नो मानभङ्गगुरुसमीपे श्रमणलिङ्गम्। परिपाल्य यथाऽऽयुरुपपन्नोऽधस्तनोपरितनग्रैवेयके किञ्चिदूनपञ्चविंशतिसागरोपमायुर्देवः, इतरोऽपि द्रोणकस्तथाविधरौद्रध्यानोपगतो धूमप्रभायां पृथिव्यां द्वादशसागरोपमायुर्नारक इति। ततोऽहं सुरायुरनुभुज्य च्युतः सन् इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे अत्रैव विजये चम्पावासे नगरे माणिभद्रस्य श्रेष्ठिनो धारिण्या भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतयोपपन्नः, जातश्चोचितसमयेन। प्रतिष्ठापितं मे नाम पूर्णभद्र इति। प्रथमं च किल मया घोषमुच्चारयता 'अमर' इति संलपितम्, अतो द्वितीयमपि मे नाम अमरगुप्त इति। श्रावकगृहोत्पत्त्या च आ बालभावादेव प्रपन्नो मया जिनदेशितो धर्मः। अत्रान्तरे च इतरोऽपि ततो नरकादुद्वृत्य स्वयंभूरमणे समुद्रे महामत्स्यो भूत्वा अत्यन्तपापदृष्टिर्मृतः सन् तस्यामेव धूमप्रभायां द्वादशसागरोपमायुरेव नारको भूत्वा उद्वृत्तः सन् नानातिर्यक्षु आहिण्डय तस्मिन्नेव नगरे नन्दावर्तस्य श्रेष्ठिनः श्रीनन्दाया भार्यायाः कुक्षौ दुहितृतयोपपन्नः, जाता

अक्कन्दणविलवणवावडस्स मे परियणस्स विमुक्का जीविएणं, कयं से उद्धदेहियं। तओ अहं तन्निव्वेएणं चेव पवड्ढमाणसंवेगो 'धिरत्थु जीवलोयस्स' त्ति परिचिन्तिऊण य असारयं चइऊण किलेसायासकारिणं सङ्गं पवन्नो पव्वज्जं ति। सा उण तवस्सिणी तहा मरिऊण समुप्पन्ना तमप्पहाभिहाणाए नरयपुढवीए। आउं च से इगवीसं सागराइं। एयं मे चरियं ति॥ एयं च सोऊण संजाओ रायनायराणं निव्वेओ। पुच्छियं च राइणा। भयवं, को उण तीए भवओ य परिणामो भविस्सइ?। भयवया भणियं। तीसे अणन्तसंसारावसाणे मुत्ती, मम उण इहेव जम्मे त्ति॥

तओ अहमेयमायण्णिऊण तस्स चेव भयवओ समीवे अणेयनायरजणपरिगओ पवन्नो पव्वज्जं। एयं मे विसेसकारणं ति॥

सीहकुमारेण भणियं–सोहणं ते निव्वेयकारणं। अह कइगइसमावन्नरूवो उण एस संसारो, किंविसिट्ठाणि वा इह सारीरमाणसा-

इति शब्दायिता गारुडिकाः। दृष्टा च तैः। विषण्णाश्च ते। भणितश्च तैः–सार्थवाहपुत्र! कालदष्टा खलु एषा, न गोचरा मन्त्रस्य। ततो कुपितव्यं त्वयेति भणित्वा निर्गता गारुडिकाः। तत आक्रन्दनविलपनव्यापृतस्य मे परिजनस्य विमुक्ता जीवितेन, कृतं तस्यौर्ध्वदैहिकम्। ततोऽहं तन्निर्वेदेनैव प्रवर्धमानसंवेगो 'धिगस्तु जीवलोकस्य' इति परिचिन्त्य असारं त्यक्त्वा क्लेशायासकारिणं सङ्गं प्रपन्नः प्रव्रज्यामिति। सा पुनः तपस्विनी तथा मृत्वा समुत्पन्ना तमःप्रभाभिधानायां नरकपृथिव्याम्। आयुश्च तस्या एकविंशतिः सागराणि। एतन्मे चरितमिति॥ एतच्च श्रुत्वा संजातो राजनागराणां निर्वेदः। पृष्टं च राज्ञा–भगवन्! कः पुनस्तस्याः भवतश्च परिणामो भविष्यति। भगवता भणितम्–तस्या अनन्तसंसारावसाने मुक्तिः, मम पुनरिहैव जन्मनीति॥

ततोऽहमेतदाकर्ण्य तस्यैव भगवतः समीपे अनेकनागरजनपरिगतः प्रपन्नः प्रव्रज्याम्। एतन्मे विशेषकारणमिति॥

१ ०मायणिय

मुद्दारयणं। विलिया सा। लक्खिओ से भावो। तओ अहं सिग्घमेव निग्गओ गेहाओ। चिन्तियं च तीए–दिट्ठं इमेण कुण्डलजुयलं ता किमेत्थ कायव्वं। जायं मे लहुत्तं, पणट्ठो एसो वि। ता जाव सयणवग्गे वि मे लाघवं न उप्पज्जइ, ताव वावाएमि एयं ति। एसो य एत्थ उवाओ, सज्जघायणं से कम्मणजोगं पउञ्जामि। कओ तीए केवलाए चेव अणेयमरणावहदव्वसंजोएणं जोगो। संठवन्ती य तमेगदेसे डक्का भुयङ्गमेणं। साहियं च मे पुरोहिएणं रुद्ददेवेणं। गओ अहं ससम्भन्तो गिहं। दिट्ठा य कसिणमण्डलविसवावियसरीरा जीवियमेत्तसेसा नन्दयन्ती। तं च तहाविहं दट्ठूण समुप्पन्ना मे चिन्ता। धिरत्थु माइन्दजालसरिसस्स जीवलोयस्स। बाहजलभरियलोयणेणं च सगग्गयक्खरं भणिया मए। सुन्दरि, किं ते बाहइ? जाव न जंपइ त्ति। तओ विसण्णो अहं, पणट्ठा जीवियासा। तहावि 'गारुडिया एत्थ पमाणं, अचिन्ता मन्तसत्ति' त्ति सद्दाविया गारुडिया। दिट्ठा य तेहिं। विसण्णा य ते। भणिओ य णेहिं। सत्थवाहपुत्त, कालदट्ठा खु एसा न गोयरा मन्तस्स। ता न कुप्पियव्वं तुमए त्ति भणिऊण निग्गया गारुडिया। तओ

च मे चिन्ता 'किमेतत्पुनर्लब्धम्' इति। अत्रान्तरे साध्वसा इवागता नन्दयन्ती। दृष्टं च तया मम हस्ते मुद्रारत्नम्। व्यलीका सा, लक्षितस्तस्या भावः। ततोऽहं शीघ्रमेव निर्गतो गेहात्। चिन्तितं च तया–दृष्टमनेन कुण्डलयुगलम्, ततः किमत्र कर्तव्यम्। जातं मे लघुत्वम्, प्रनष्ट एषोऽपि। ततो यावत्स्वजनवर्गेऽपि मे लाघवं नोत्पद्यते तावद् व्यापादयाम्येतमिति। एष चात्रोपायः, सद्योघातनं तस्य कार्मणयोगं प्रयुञ्जे। कृतस्तया एव अनेकमरणावहद्रव्यसंयोगेन योगः। संस्थापयन्ती च तमेकदेशे दष्टा भुजङ्गमेन। कथितं च मे पुरोहितेन रुद्रदेवेन। गतोऽहं ससंभ्रान्तो गृहम्, दृष्टा च कृष्णमण्डलविषव्याप्तशरीरा जीवितमात्रशेषा नन्दयन्ती। तां तथाविधां दृष्ट्वा समुत्पन्ना मे चिन्ता, धिगस्तु मायेन्द्रजालसदृशं जीवलोकम्। वाष्पजलभृतलोचनेन च सगद्गदाक्षरं भणिता मया–सुन्दरि! किं ते बाधते? यावन्न जल्पति इति। ततो विषण्णोऽहं, प्रनष्टा जीविताशा। तथाऽपि 'गारुडिका अत्र प्रमाणम्, अचिन्त्या मन्त्रशक्तिः'

पत्तो य साल-सरल-तमाल-तालालि-वउल-तिलय-निचुल-अंकोल्ल-कलम्ब-वञ्जुल-पलास-सल्लई-तिणिस-निम्ब-कुडय-नग्गोह-खइर-सज्ज-ऽज्जुण-म्ब-जम्बुयनियरगुविलं दरियमयणाहखरनहरसिहराघायदलियमत्तमायङ्गकुम्भत्थलगलियबहलरुहिरारत्तमुत्ताहलकुसुमपयरचियविरिथण्णभूमिभागं वणकोल-सरह-वसह-पसय-वग्घ-तरच्छ-ऽच्छभल्ल-जम्बुय-गय-गवय-सीह-गण्डयाइरुद्ददुट्ठसावयभीसणं दरियवणमहिसजूहसमालोडियासेसपल्ललजलुच्छलन्तुत्तत्थजलयरमुक्कनायबहिरियदिसं महाडविं। तीए य तण्हा-छुहाभिभूएण दरियवणदुट्ठसावयरवायण्णणुत्तत्थलोयणेणं दीहपहपरिस्समुप्पन्नसेयजलधोयगत्तेणं मूढदिसाचक्कं विसमपहखलन्तपयसंचारं परिब्भमन्तेण तेण दिट्ठो य पलयघणनन्दसन्निहो निट्ठवियाणेयपहियजणवड्ढिउच्छाहो गद्दभगज्जियर[3]वाऊरियवियडरण्णुद्देसो मग्गओ तुरियतुरियं धावमाणो उद्धीकउदण्डसुण्डो वणहत्थि त्ति। तह य निसियकरवालनावडग्गहत्था निगरालवयणकाया भीमट्टहाससंजुत्ता

लङ्घित्वा च देशं ग्रामाकरनगरपत्तनसनाथम्। स्तोकदिवसैर्नवरं कथंचित्पथः प्रभ्रष्टः॥

प्राप्तश्च साल-सरल-तमाल-तालालि-बकुल-तिलक-निचुला-ऽङ्कोल्ल-कदम्ब-वञ्जुल-पलाश-सल्लकि-तिनिश-निम्ब-कुटज-न्यग्रोध-खदिर-सर्जा-र्जुना-म्र-जम्बूकनिकरगुपिलां दृप्तमृगनाथखरनखरशिखराघातदलितमत्तमातङ्गकुम्भस्थलगलितबहलरुधिरारक्तमुक्ताफलकुसुमप्रकरार्चितविस्तीर्णभूमिभागां वनकोल-शरभ-वृषभ-पसय-व्याघ्र-तरक्षा-ऽच्छभल्ल-जम्बूक-गज-गवय-सिंह-गण्डकादिरुद्रदुष्टश्वापदभीषणां दृप्तवनमहिषयूथसमालोडिताऽशेषपल्वलजलोच्छलदुत्त्रस्तजलचरमुक्तनादबधिरितदिशं महाटवीम्। तस्यां च तृष्णा-क्षुदभिभूतेन दृप्तवनदुष्टश्वापदरवाकर्णनोत्त्रस्तलोचनेन दीर्घपथपरिश्रमसमुत्पन्नस्वेदजलधौतगात्रेण मूढदिक्चक्रं विषमपथस्खलत्पदसंचारं परिभ्रमता तेन दृष्टश्च प्रलयघनवृन्दसन्निभो निष्ठापितानेकपथिकजनवर्धितोत्साहो गर्दभगर्जितरवापूरितविकटारण्योद्देशो मार्गतः त्वरितत्वरितं धावन्

१ ०तरथ ग। २ ०ग?रि० क-ग। ३ ०राऊरिय०। ४ तुरिय ग-ग।

णि सुहदुक्खाणि अणुहवन्ति पाणिणो, को वा एत्थ संसारचारगविमोयणसमत्थो भयवं! धम्मो त्ति ?। धम्मघोसेण भणियं—वच्छ ! सुण, जं तए पुच्छियं—

एत्थ ताव चउगइसमावन्नरूवो संसारो। गईओ पुण इमाओ। तं जहा—नरयगई, तिरियगई, मणुयगई, देवगई। सुहदुक्खचिन्ताए पुण, कुओ संसारसमावन्नाणं जाइजरामरणपीडियाणं रागाइदोसगहियाणं विसयविसावहियचेयणाणं च सत्ताणं सुहं ति ?। न किंचि सुहं, बहुं च दुक्खं। एत्थ मे सुण नायं—

जह नाम कोइ पुरिसो घणियं दालिद्दुक्खसंतत्तो। मोत्तूणं नियं देसं परदेसं गन्तुमारद्धो॥

लङ्घेऊण य [1]देसं गामागरनयरपट्टणसणाहं। थेवेहिं दियहेहिं नवरं कहंचि पन्थाउ पब्भट्ठो॥

सिंहकुमारेण भणितम्—शोभनं ते निर्वेदकारणम्। अथ कतिगतिसमापन्नरूपः पुनरेष संसारः, किंविशिष्टानि वा इह शारीरमानसानि सुखदुःखानि अनुभवन्ति प्राणिनः, को वाऽत्र संसारचारकविमोचनसमर्थो भगवन्! धर्म इति? धर्मघोषेण भणितम्—वत्स! शृणु, यत्त्वया पृष्टम्—

अत्र तावच्चतुर्गतिसमापन्नरूपः संसारः। गतयः पुनरिमाः। तद्यथा—नरकगतिः, तिर्यग्गतिः, मनुजगतिः, देवगतिः। सुखदुःखचिन्तायां पुनः, कुतः संसारसमापन्नानां जातिजरामरणपीडितानां रागादिदोषगृहीतानां विषयविषापहृतचेतनानां च सत्त्वानां सुखम्—इति? न किंचित्सुखम्, बहु च दुःखम्। अत्र मम शृणु ज्ञातम्—

यथा नाम कोऽपि पुरुषो भृशं दारिद्र्यदुःखसंतप्तः। मुक्त्वा निजं देशं परदेशं गन्तुमारब्धः॥

१ ले गो ता   २ देंदि दियदेंहि बहु० म्ह।

पत्तो य साल-सरल-तमाल-तालालि-बउल-तिलय-निचुल-अंकोल्ल-कलम्ब-वञ्जुल-पलास-सल्लइ-तिणिस-निम्ब-कुडय-नग्गोह-खइर-सज्ज-ऽज्जुण-म्ब-जम्बुयनियरगुविलं दरियमयणाहखरनहरसिहराघायदलियमत्तमायङ्गकुम्भत्थलगलियबहलरुहिरारत्तमुत्ताहलकुसुमपयरचियनिरियण्णभूमिभागं वणकोल-सरह-वसह-पसय-वग्घ-तरच्छ-ऽच्छभल्ल-जम्बुय-गय-गवय-सीह-गण्डयाइरुद्दसावयभीसणं दरियवणमहिसजूहसमालोडियासेसपल्ललजलुच्छलन्तुत्तत्थजलयरमुक्कनायबहिरियदिसं महाडविं। तीए य तण्हा-छुहाभिभूएण दरियवणदुट्ठसावयरवायण्णणुत्तत्थलोयणेणं दीहपहपरिस्समुप्पन्नसेयजलधोयगत्तेणं मूढदिसाचक्कं विसमपहखलन्तपयसंचारं परिब्भमन्तेण तेण दिट्ठो य पलयघणवन्द्रसन्निहो निट्ठवियाणेयपहियजणवड्ढिउच्छाहो गद्दभगज्जियरवापूरियवियडरण्णुद्देसो मग्गओ तुरियतुरियं धावमाणो उद्धीकउद्दण्डसुण्डो वणहत्थि त्ति। तह य निसियकरवालनारडग्गहत्था निगरालवयणकाया भीमट्टट्टहाससंजुत्ता

लङ्घित्वा च देशं ग्रामाकरनगरपत्तनमनाथम्। स्तोकदिवसैरनवरतं कथंचिदपथः प्रभ्रष्टः॥

प्राप्तश्च साल-सरल-तमाल-तालालि-बकुल-तिलक-निचुला-ऽङ्कोल्ल-कदम्ब-वञ्जुल-पलाश-सल्लकि-तिनिश-निम्ब-कुटज-न्यग्रोध-खदिर-सर्जा-र्जुना-म्र-जम्बूकनिकरगुपिलां दृप्तमृगनाथखरनखरशिखराघातदलितमत्तमातङ्गकुम्भस्थलगलितबहलरुधिरारक्तमुक्ताफलकुसुमप्रकराचितविस्तीर्णभूमिभागां वनकोल-शरभ-वृषभ-पसय-व्याघ्र-तरक्षा-ऽच्छभल्ल-जम्बूक-गज-गवय-सिंह-गण्डकादिरौद्रक्षुद्रश्वापदभीषणां दृप्तवनमहिषयूथसमालोडिताऽशेषपल्वलजलोच्छलदुत्त्रस्तजलचरमुक्तनादबधिरितदिशां महाटवीम्। तस्यां च तृष्णा-क्षुदभिभूतेन दृप्तवनदुष्टश्वापदरवाकर्णनोत्त्रस्तलोचनेन दीर्घपथपरिश्रमसमुत्पन्नस्वेदजलधौतगात्रेण मूढदिक्चक्रं विषमपथस्खलत्पदसंचारं परिभ्रमता तेन दृष्टश्च प्रलयघनवृन्दसदृशो निष्ठापितानेकपथिकजनवर्द्धितोत्साहो गर्दभगर्जितरवापूरितविकटारण्योद्देशो मार्गतः त्वरितत्वरितं धावन्

१ ०तय ख। २ ०णक लि० क-ख। ३ ०रवाऊरिय०। ४ तुरियं ख-ग।

असियवसणा पुरओ महादुट्ठरक्खसि त्ति । तओ य ते दट्ठूण मच्चुभयवेविरङ्गो अवलोइयसयलदिसामण्डलो पुव्वदिसाए उदयगिरिसिहरसन्निहं निरुद्धसिद्धगन्धव्वमिहुणगयणपयारमग्गं महन्तं नग्गोहपायवं अवलोइऊण परिचिन्तिउं पयत्तो । कहं ?

जइ नाम कहवि एयं रवितुरयखुरग्गछिन्नघणपत्तं । नग्गोहमारुहेज्जा मुच्चेज्ज तओ गइन्दस्स ॥
इय चिन्तिऊण भीओ कुससूईभिन्नपायतलमग्गो । वेगेण धाविऊणं वियडं वडपायवं पत्तो ॥
तं पेच्छिउं विसण्णो नग्गोहं गयणगोयराणं पि । दुल्लङ्घणिज्जमुत्तुङ्गखन्धमारुहिउमसमत्थो ॥
ताव वणदुट्ठहत्थिं मन्थरगण्डालिजालपामुक्कं । हुलियं समल्लियन्तं दट्ठुं वडपायवुद्देसं ॥
अब्भहियभयपवेविरसव्वङ्गो घुण्णवयणतरलच्छं । एत्तो इओ नियन्तो पेच्छइ कूवं तणोछन्नं ॥

ऊर्ध्वीकृतलोहण्डशुण्डो वनहस्तीति । तथा च निशितकरवालव्यापृताग्रहस्ता विकरालवदनकाया भीमाट्टहाससंयुक्ता असितवसना पुरतो महादुष्टराक्षसी इति । ततश्च तां दृष्ट्वा मृत्युभयवेपमानाङ्गोऽवलोकितसकलदिग्मण्डलः पूर्वदिशि उदयगिरिशिखरसन्निभं निरुद्धसिद्धगान्धर्वमिथुनगगनप्रचारमार्गं महान्तं न्यग्रोधपादपमवलोक्य परिचिन्तयितुं प्रवृत्तः । कथम् ?

यदि नाम कथमप्येतं रवितुरगखुराग्रच्छिन्नघनपत्रम् । न्यग्रोधमारोहेयं मुच्येय ततो गजेन्द्रात् ॥
इति चिन्तयित्वा भीतः कुशसूचिभिन्नपादतलमार्गः । वेगेन धावित्वा विकटं वटपादपं प्राप्तः ॥
तं प्रेक्ष्य विषण्णो न्यग्रोधं गगनगोचराणामपि । दुर्लङ्घनीयमुत्तुङ्गस्कन्धमारोढुमसमर्थः ॥
तावद् वनदुष्टहस्तिनं मन्थरगण्डालिजालप्रमुक्तम् । हुलित (शीघ्रं) समालीयमानं दृष्ट्वा वटपादपोद्देशम् ।

१ ०गमण० ग । २ णवरि क । ३ घुण्ण० क-ग । ४ तणोच्छइय क ।

अह मरणभीरुएणं नग्गोहासन्नजिण्णकूवम्मि । अप्पा निरावलम्बं मुक्को खणजीवलोहेण ॥
उत्तुङ्गभित्तिजाओ सरथम्भो तम्मि तत्थ य विलग्गो । पडणाभिघायकुविए पेच्छइ य भुयङ्गमे भीमे ॥
चउसु वि तडीसु दरिए विसलवसंवलियनयणसिहिजाले उब्भडफडाकराले पवेल्लिरङ्गे डंसिउकामे ॥
फुंकारपवणपिसुणियमवयच्छियवयणमयगरमहो य । दिग्गयकरोरुकायं कसिणं रत्तच्छिबीभच्छं ॥
जावेसो सरथम्भो ताव महं जीवियं ति चिन्तन्तो । अवयच्छइ उड्ढमुहो पेच्छइ य सुतिक्खदाढिल्ले ॥
धवलकसिणे य तुरियं दुवे तहिं मूसए महाकाए । निच्चं वावडवयणे छिन्दन्ते तस्स मूलाइं ॥
ताव वणवारणेण य खिज्झाइं नरं अपावमाणेणं । कुविएण निइण्णाइं धणियं नग्गोहरुक्खम्मि ॥

अभ्यधिकभयप्रवेपमानसर्वाङ्गस्तथद्गतरलाक्षम् । इत इतो गच्छन् पश्यति कूपं तृणोच्छन्नम् ॥
अथ मरणभीरुकेन न्यग्रोधासन्नजीर्णकूपे । आत्मा निरावलम्बं मुक्तः क्षणजीवलोभेन ॥
उत्तुङ्गभित्तिजातः शरस्तम्भस्तस्मिन् तत्र च विलग्नः । पतनाभिघातकुपितान् पश्यति च भुजङ्गमान् भीमान् ॥
चतसृष्वपि तटीषु दृप्तान् विषलवसंवलितनयनशिखिजालान् । उद्भटस्फटाकरालान् प्रवेल्लमानाङ्गान् दंशितुकामान् ॥
फुत्कारपवनपिशुनितं प्रसारितवदनमजगरमधश्च । दिग्गजकरोरुकायं कृष्णं रक्ताक्षिबीभत्सम् ॥
यावदेष शरस्तम्भस्तावन्मम जीवितमिति चिन्तयन् । अवकाशते ऊर्ध्वमुखः पश्यति च सुतीक्ष्णदाढावतः ॥
धवलकृष्णौ च त्वरितं द्वौ तत्र मूषकौ महाकायौ । नित्यं व्यापृतवदनौ छिन्तस्तस्य मूलानि ॥

१ डसिऊ० २ वेज्झाइ स

संचालियम्मि तम्मि य अवडोवरि वियडमाहसंभूयं। खुडिऊण तम्मि पडियं महुजालं जिण्णकूवम्मि ॥
तो कुवियदुट्ठमहुयरिनियरडसिज्जन्तसव्वगत्तस्स। सीसम्मि निवडिया कह वि नवरं जोएण महुबिन्दू ॥
ओयलिऊण य वयणं कहवि पविट्ठा उ उत्तिमङ्गाओ। खणमासाइउमिच्छइ पुणो वि अन्ने निवडमाणे ॥
अगणेउमयगरोरगकरिमूसयविलयमहुयरिभयाइं। महुबिन्दुरसासायणगेद्धिवसा हरिसिओ जाओ ॥
भवियजणमोहविउडणपच्चलमच्चत्थमियमुदाहरणं। परिगप्पियमेयस्स य उवसंहारं निसामेह ॥
जो पुरिसो सो जीवो चउगइभमणं च रण्णपरियडणं। वणवारणो य मच्चू निसायरिं जाण तह य जरं ॥
वडरुक्खो उण मोक्खो मरणगइन्दभयवज्जिओ नवरं। आरुहिउं विसयाउरनरेहि न य सक्कणिज्जो त्ति ॥

तावद् वनवारणेन च अभिघातनानि नरमप्राप्नुवता। कुपितेन वितीर्णानि भृशं न्यग्रोधवृक्षे ॥
संचालिते तस्मिंश्च अवटोपरिविकटशाखासंभूतम्। त्रुटित्वा तस्मिन् पतितं मधुजालं जीर्णकूपे ॥
ततः कुपितदुष्टमधुकरीनिकरदश्यमानसर्वगात्रस्य। शीर्षे निपतिताः कथमपि नवरं योगेन मधुबिन्दवः ॥
अवतीर्य च वदनं कथमपि प्रविष्टान्नुत्तमाङ्गात्। क्षणमास्वादितुमिच्छति पुनरपि अन्यान् निपततः ॥
अगणयित्वाऽजगरोरगकरिमूषकविलयमधुकरीभयानि। मधुबिन्दुरसास्वादनगृद्धिवशाद् हर्षितो जातः ॥
भविकजनमोहविकुटनप्रत्यलमत्यर्थमिदमुदाहरणम्। परिकल्पितमेतस्य च उपसंहारं निशामयत ॥
यः पुरुषः स जीवः चतुर्गतिभ्रमणं चारण्यपर्यटनम्। वनवारणश्च मृत्युर्निशाचरीं जानीहि तथा च जराम् ॥

१ ओदरि० ख.

मणुयत्तं पुण कूवो भुयङ्गमा तह य होन्ति उ कसाया । खइओ जेहि मणुस्सो कज्जाकज्जाइं न मुणेइ ॥
जो वि य पुण मरथम्भो सो जीयं जेण जीवइ जीवो । तं किण्हधवलपक्खा खणन्ति दढमुन्दुरसमाणा ॥
जाओ य महुयरीओ डसन्ति तं ते उ वाहिणो विविहा । अभिभूओ जेहि नरो खणं पि सोक्खं न पावेइ ॥
घोरो य अयगरो जो सो नरओ विसयमोहियमणो त्ति । पडिओ उ जम्मि जीवो दुक्खसहस्साइं पावेइ ॥
महुबिन्दुसमे भोए तुच्छे परिणामदारुणे घणियं । इय वसणसंकडगओ विबुहो कह मइ मोत्तुं जे ? ॥
[1]तो भे भणामि सावय ! विसयसुहं दारुणं मुणेऊण । चवलतडिविलसियं पिव मणुयत्तं भङ्गुरं तह य ॥
सुयणसमागमसोक्खं चवलं जोव्वणं पि य असारं । सोक्खनिहाणम्मि सया धम्मम्मि मइं दढं कुणसु ॥

वटवृक्षः पुनर्मोक्षो मरणगजेन्द्रभयवर्जितो भवरम् । आरोढुं विषयातुरनरैः न च शकनीय इति ॥
मनुजत्वं पुनः कूपो भुजङ्गमास्तथा च भवन्ति तु कषायाः । खादितो यैर्मनुष्यः कार्याकार्यं न जानाति ॥
योऽपि च पुनः शरस्तम्बः स जीवितं येन जीवति जीवः । तत्कृष्णधवलपक्षौ खनतो दढमुन्दुरसमानौ ॥
जाताश्च मधुकर्यो दशन्ति तं ते तु व्याधयो विविधाः । अभिभूतश्च यैर्नरो क्षणमपि सौख्यं न प्राप्नोति ॥
घोरश्चाजगरो यः स नरको विषयमोहितमना इति । पतितस्तु यस्मिन् जीवो दुःखसहस्राणि प्राप्नोति ॥
मधुबिन्दुसमान् भोगान् तुच्छान् परिणामदारुणान् भृशम् । इति व्यसनसंकटगतो विबुधः कथं काङ्क्षति मोक्तुं यान् ? ॥
ततो भवन्तं भणामि श्रावक ! विषयसुखं दारुणं ज्ञात्वा । चपलतडिद्विलसितमिव मनुजत्वं भङ्गुरं तथा च ॥

---

1 ता भो स

सीहकुमारेण भणियं–भयवं ! केरिसो धम्मो त्ति ? । भगवया भणियं–सुण, खमाइगो । भणियं च–

खन्ती य मद्दवज्जवमोत्ती तवसंजमे य बोद्धव्वे । सच्चं सोयं आकिंचणं[1] च बम्भं च जइधम्मो ॥

तत्थ खन्ती नाम सम्मन्नाणपुव्वगं वत्थुसहावालोयणेण कोहस्स अणुदयो, उदयपत्तस्स वा विफलीकरणं । एवं मद्दवया वि माणस्स अणुदओ, उदयपत्तस्स वा विफलीकरणं । एवमज्जवया वि मायाए अणुदयो, उदयपत्ताए वा विफलीकरणं । एवं मुत्ती वि लोहस्स अणुदयो, उदयपत्तस्स वा विफलीकरणं ति । तवो पुण दुविहो–बाहिरो अब्भिन्तरो य । बाहिरओ अणसणाइगो । भणियं च–

अणसणमूणोयरिया वित्तीसंखेवओ रसच्चाओ । कायकिलेसो संलीणया य बज्झो तवो होइ ॥

अब्भिन्तरओ पुण पायच्छित्ताइओ । तं जहा–

सुजनसमागमसौख्यं चपलं यौवनमपि चासारम् । सौख्यनिधाने तस्मा धर्मे मतिं दृढं कुरु ॥

सिंहकुमारेण भणितम्–भगवन् ! कीदृशो धर्म इति ? । भगवता भणितम्–शृणु, क्षमादिकः । भणितं च–

क्षान्तिश्च मार्दवार्जवमुक्तितपःसंयमाश्च बोद्धव्याः । सत्यं शौचमाकिञ्चन्यं च ब्रह्म च यतिधर्मः ॥

तत्र क्षान्तिर्नाम सम्यग्ज्ञानपूर्वकं वस्तुस्वभावालोचनेन क्रोधस्यानुदयः, उदयप्राप्तस्य वा विफलीकरणम् । एवं मार्दवमपि मानस्यानुदयः, उदयप्राप्तस्य वा विफलीकरणम् । एवं आर्जवमपि मायाया अनुदयः, उदयप्राप्ताया वा विफलीकरणम् । एवं मुक्तिरपि लोभस्यानुदयः, उदयप्राप्तस्य वा विफलीकरणम् । तपः पुनर्द्विविधम्–बाह्यः अभ्यन्तरश्च । बाह्योऽनशनादिकः । भणितं च–

अनशनमूनोदरिका वृत्तिसंक्षेपो रसत्यागः । कायक्लेशः संलीनता च बाह्यं तपो भवति ॥

---

१ आगिंचण क

पायच्छित्तं विणओ वेयावच्चं तहेव सज्झाओ। झाणं उस्सग्गो वि य अब्भिन्तरओ तवो होइ ॥

संजमो य सत्तरसविहो। भणियं च-

पञ्चासववेरमणं पञ्चिन्दियनिग्गहो कसायजओ। दण्डत्तिगविरई संजमो उ इय सत्तरसभेओ।

सच्चं पुण निरवज्जभासणं। सोयं च संजमं पइ निरुवलेवया। आकिंचणं च धम्मोवगरणाइरेगेणमपरिग्गहया। बम्भं च अट्ठारसविहाऽबम्भवज्जणं ति। एसो एवंभूओ जइधम्मो त्ति ॥

एयं च सोऊण आविब्भूयसम्मत्तपरिणामेण भावओ पवन्नसावयधम्मेण भणियं सीहकुमारेणं-भगवं! सोहणो जइधम्मो। एयं काउमसमत्थेण ताव किं कायव्वं ति?। धम्मघोसेण भणियं-'सावयत्तणं'। केरिसं तयं ति?। कहियं सम्मत्तमाइयं। पवन्नो

अभ्यन्तरः पुनः प्रायश्चित्तादिकः। तद् यथा—

प्रायश्चित्तं विनयो वैयावृत्त्यं तथैव स्वाध्यायः। ध्यानमुत्सर्गोऽपि च अभ्यन्तरः तपो भवति ॥

संयमश्च सप्तदशविधः। भणितं च—

पञ्चाश्रवविरमणं पञ्चेन्द्रियनिग्रहः कषायजयः। दण्डत्रिकविरतिः संयमस्तु इति सप्तदशभेदः ॥

सत्यं पुनर्निरवद्यभाषणम्। शौचं च संयमं प्रति निरुपलेपता। आकिञ्चन्यं च धर्मोपकरणातिरेकेणापरिग्रहता। ब्रह्म च अष्टादशविधाऽब्रह्मवर्जनमिति। एष एवंभूतो यतिधर्म इति ॥

एवं च श्रुत्वाऽऽविर्भूतसम्यक्त्वपरिणामेन भावतः प्रपन्नश्रावकधर्मेण भणितं सिंहकुमारेण-भगवन्! शोभनो यतिधर्मः। एवं कर्तुमसमर्थेन तावत् किं कर्तव्यम्-इति?। धर्मघोषेण भणितम्-श्रावकत्वम्। कीदृशं तदिति? कथितं सम्यक्त्वादिकम्। प्रपन्नो द्रव्य-

दव्वओ वि । तओ अप्पाणं कयकिच्चं मन्नमाणो कंचि वेलं पज्जुवासिऊण धम्मघोसं वन्दिऊण य सविणयं पविट्ठो नयरं । साहिओ तेण वुत्तन्तो कुसुमावलीए । पवन्ना य एसा वि कहंचि कम्मक्खओवसमओ सावयधम्मं । अणुदियहं च धम्मघोसगुरुपज्जुवासणपराणं अइक्कन्तो मासो । भावियाणि जिणधम्मे । अन्नया य पुरिसदत्तो राया अमियतेयगुरुसमीवे सोऊण धम्मं अहिसिञ्चिऊण रज्जे सीहकुमारं संजायसंवेगो सह महादेवीए सिरिकन्ताए पवन्नो मुत्तिमग्गं । सीहकुमारो वि धम्माधम्मववत्थपरिपालणरओ सयलजणमणाणन्दयारी अणुरत्तसामन्तमण्डलो दीणाणाहकिविणजणोवयारसंपायणरई जहोइयगुणजुत्तो रायरिसी समुप्पन्नो त्ति । एवं च अच्चन्ताणुरत्तं च पियपणइणिं पिव मेइणिं भुंजन्तस्स अइक्कन्तो कोइ कालो । एत्थन्तरम्मि सो अग्गिसम्मतावसदेवो तओ विज्जुकुमारकायाओ चविऊणं संसारमाहिण्डिय अणन्तरभवे य किंपि बालतवविहाणं काऊण मोत्तूण तं देहं पुव्वकम्मवासणाविवागदोसेण समुप्पन्नो कुसु-

तोऽपि । तत आत्मानं कृतकृत्यं मन्यमानः कांचिद् वेलां पर्युपास्य धर्मघोषं वन्दित्वा च सविनयं प्रविष्टो नगरम् । कथितश्च तेन वृत्तान्तः कुसुमावल्याः । प्रपन्ना च एषाऽपि कथंचित् कर्मक्षयोपशमतः श्रावकधर्मम् । अनुदिवसं च धर्मघोषगुरुपर्युपासनपरयोरतिक्रान्तो मासः । भाविनौ जिनधर्मे । अन्यदा च पुरुषदत्तो राजा अमिततेजोगुरुसमीपे श्रुत्वा धर्मं अभिषिच्य राज्ये सिंहकुमारं संजातसंवेगः सह महादेव्या श्रीकान्तया प्रपन्नो मुक्तिमार्गम् । सिंहकुमारोऽपि धर्माधर्मव्यवस्थापरिपालनरतः सकलजनमनआनन्दकारी अनुरक्तसामन्तमण्डलो दीनानाथकृपणजनोपकारसंपादनरतिर्यथोचितगुणयुक्तो राजर्षिः समुत्पन्न इति । एवं चात्यन्तानुरक्तां च प्रियप्रणयिनीमिव मेदिनीं भुञ्जतोऽतिक्रान्तः कोऽपि कालः । अत्रान्तरे सोऽग्निशर्मतापसदेवस्ततो विद्युत्कुमारकायाच्च्युत्वा संसारमाहिण्ड्य अनन्तरभवे च किमपि बालतपोविधानं कृत्वा मुक्त्वा तं देहं पूर्वकर्मवासनाविपाकदोषेण समुत्पन्नः कुसुमावल्याः कुक्षौ । दृष्टस्तया स्वप्नः ।

१ धम्मे ग

मालीए कुच्छिसि। दिट्ठो तीए सुमिणओ। जहा-पविट्ठो मे उयरं भुयङ्गमो, तेणं च निग्गच्छिऊण डक्को राया निवाडिओ सिंहासणाओ। तं च दट्ठूण ससज्झसा विय विउद्धा कुसुमावली। अमङ्गलं ति कलिऊण न साहिओ तीए दइयस्स। पवड्ढमाणगब्भा य तद्दोसओ चेव न बहु मन्नए नरवइं। राया य अहियं सिणेहपरवसो। भणिया य परियणेणं 'सामिणि! न जुत्तमेयं' ति। तीए भणियं-'किमहं करेमि'?। साहियं परियणेणं-जहा देवं न बहु मन्नसि त्ति। तीए भणियं-नूणं एस गब्भदोसो भविस्सइ। अन्नहा कहमहं अज्जउत्तं न बहु मन्नेमि। अन्नया समुप्पन्नो से दोहलो, जहा-इमस्स चेव राइणो अन्ताणि खाइज्ज त्ति। चिन्तियं च तीए-पावयारी मे एस गब्भो, ता अलं इमिणा। इत्थीसहावओ य भत्तारनेहओ य समुप्पन्नो से ववसाओ, जहा पाडेमि एयं ति। तओ आलोचिऊण पहाणपरियणं कज्जगरुययाए य अणुन्नाया तेण गब्भपरिसाडणं काउमारद्धा। न य सो निकाइयकम्मदोसेण पडइ त्ति। तओ सा अणोरोमहपाणेणं डोहलयासंपत्तीए य परिदुब्बला जाया। पुच्छिया य राइणा-सुन्दरि! किं ते न संपज्जइ, केण वा ते

यथा-प्रविष्टो मे उदरं भुजङ्गमः, तेन च निर्गत्य दष्टो राजा निपतितो सिंहासनात्, तं च दृष्ट्वा साध्वसा इव विबुद्धा कुसुमावली। अमङ्गलमिति कलियत्वा न कथितस्तया दयितस्य। प्रवर्धमानगर्भा च तद्दोषत एव न बहु मन्यते नरपतिम्। राजा चाधिकं स्नेहपरवशः। भणिता च परिजनेन-स्वामिनि! न युक्तमेतदिति। तया भणितम्-किमहं करोमि?। कथितं परिजनेन-यथा देवं न बहु मन्यसे इति। तया भणितम्-नूनमेष गर्भदोषो भविष्यति, अन्यथा कथमहमार्यपुत्रं न बहु मन्ये। अन्यदा समुत्पन्नस्तस्या दोहदः, यथा-अस्यैव राज्ञोऽन्त्राणि खादामीति। चिन्तितं च तया-पापकारी मम एष गर्भः, ततोऽलमनेन। स्त्रीस्वभावतश्च भर्तृस्नेहतश्च समुत्पन्नस्तस्य व्यवसायः, यथा पातयाम्येतमिति। तत आलोच्य प्रधानपरिजनं कार्यगुरुतयाऽनुज्ञाता तेन गर्भपरिशाटनं कर्तुमारब्धा। न च स निकाचितकर्मदोषेण

१ ०णिडिओ ग। २ ०णिग० ग

खण्डिया आणा, किं वा मए पडिकूलमासेवियं, जं निव्वेएण तुमं अप्पोयगा वित्र कुमुइणी एवं झिज्जसि त्ति ? । तओ पडिहिययलद्धनेहं भणियं कुसुमावलीए–अज्जउत्त ! ईदिसो मे निव्वेओ, जेण चिन्तेमि 'अत्ताणयं वावाएमि'त्ति । राइणा भणियं–सुन्दरि! किंनिमित्तो त्ति ? । कुसुमावलीए भणियं–अज्जउत्त ! भागधेयाणि मे पुच्छसु त्ति भणिऊण बाहजलभरियलोयणा सगग्गया संवुत्ता । तओ राइणा 'महन्तो से निव्वेओ, ता अलं ताव इमिणा कहाए चेव, अहं एयं अक्खिवामि' त्ति चिन्तिऊण अक्खित्ता कहा, कओ अन्नो पसङ्गो । पुणो य से समाहूओ मयणलेहापमुहो परियणो, सबहुमाणं च भणिओ राइणा । किं जुत्तं तुम्हाणं सुणियनिबन्धणाणं पि एवं कसिणपक्खचन्दलेहं व परिखिज्जमाणिं देविं उवेक्खिउं ति । न य असज्झवत्थुविसओ एस निव्वेओ, जओ जीवलोयसारभूया मे देवी । किं च तं वत्थुं, जं मे पाणेसु धरन्तेसु चेव देवीए न संपज्जइ त्ति । मयणलेहाए भणियं–महाराय ! एवमेयं; नवरमित्थीय-

पततीति ।.ततः साऽनेकौषधपानेन दोहदासंप्राप्त्या च परिदुर्बला जाता । पृष्टा च राज्ञा–सुन्दरि ! किं ते न संपद्यते, केन वा तव खण्डिताऽऽज्ञा, किं वा मया प्रतिकूलमासेवितम् , यद् निर्वेदेन त्वमल्पोदका इव कुमुदिनी एवं क्षीयसे इति । ततः प्रतिहृदयलब्धस्नेहं भणितं कुसुमावल्या–आर्यपुत्र ! ईदृशो मे निर्वेदः, येन चिन्तयामि 'आत्मानं व्यापादयामि' इति । राज्ञा भणितम्–सुन्दरि ! किंनिमित्त इति ? । कुसुमावल्या भणितम्–आर्यपुत्र ! भागधेयानि मम पृच्छ इति भणित्वा बाष्पजलभृतलोचना सगद्गदा संवृत्ता । ततो राज्ञा 'महान् तस्य निर्वेदः, ततोऽलं तावदनया कथया एव, अहमेतामाक्षिपामि' इति चिन्तयित्वाऽऽक्षिप्ता कथा, कृतोऽन्यः प्रसङ्गः । पुनश्च तस्या समाहूतो मदनलेखाप्रमुखः परिजनः, सबहुमानं च भणितो राज्ञा । किं युक्तं युष्माकं श्रुतनिबन्धनानामपि एवं कृष्णपक्षचन्द्रलेखामिव परिखिद्यमानां देवीमुपेक्षितुमिति ? । न चासाध्यवस्तुविषय एव निर्वेदः, यतो जीवलोकसारभूता मे देवी । किं च तद् वस्तु, यन्मया

१ कमलिणी ख

णमुलहो अविवेगो चेव केवलं एत्थ अवरज्झइ। ता सुणउ महाराओ। महाराय ! न एयमियाणिं पि कहिउं पारीयइ, तहा वि 'न अन्नो उवाओ' त्ति काऊण कहीयइ। राइणा भणियं–अणुरूवमेयं संभमस्स; जं उवायसज्झं तं सयमेव कीरइ, इयरं निवेइयइ त्ति, ता कहेउ भोई, को एत्थ परमत्थो त्ति ?। तओ मयणलेहाए ससज्झसाए विय आचिक्खिओ गब्भसंभवाओ दोहलयदोसेण गब्भसाडणावसाणो ववहारो त्ति। राइणा चिन्तियं–अहो ! से देवीए ममोवरि असाहारणो नेहो, जेणावच्चजम्मं पि न बहु मन्नइ त्ति। असंपायणेणं च दोहलयस्स मा गब्भविवत्ती से भविस्सइ त्ति उवायं चिन्तेमि। विसज्जिओ य तेण 'जमहं कालोचियं भणिस्सामि, तं तहा कायव्वं' ति भणिऊण देवीपरियणो। सद्दाविओ मइसागरो नाम महामन्ती। सिट्ठो इमस्स एस वुत्तन्तो। चिन्तियं च तेणं, जुत्तं देवीए ववसियं। अहवा मा से इमिणा उवाएण तीरो वि देहपीडा भविस्सइ। ता एस ताव एत्थ उवाओ–बुभुक्खियस्स राइणो कारिमा अन्ता पोट्टवाहिं दाऊण नेत्तपट्टाइणा सुसिलिट्ठा य करिय पेच्छमाणीए चेव देवीए कड्ढिऊण दिज्जन्ति। पच्छा य पच्चूयाए चेव

माणेषु धार्यमाणेषु एव देव्या न संपद्यते इति। मदनलेखया भणितम्–महाराज ! एवमेतद्, नवरं स्त्रीजनसुलभोऽविवेक एव केवलमपराध्यति। ततः शृणोतु महाराजः। महाराज ! नैतदिदानीमपि कथयितुं पार्यते, तथाऽपि नान्य उपाय इति कृत्वा कथ्यते। राज्ञा भणितम्–अनुरूपमेतत् संभ्रमस्य, यदुपायसाध्यं तत्स्वयमेव क्रियते, इतरद् निवेद्यते इति। ततः कथयतु भवती, कोऽत्र परमार्थ इति ?। ततो मदनलेखया ससाध्वसयेव आख्यातो गर्भसंभवाद् दोहददोषेण गर्भशातनावसानो व्यवहार इति। राज्ञा चिन्तितम्–अहो ! तस्या देव्या ममोपरि असाधारणः स्नेहः, येनापत्यजन्मापि न बहु मन्यते इति। असंपादनेन च दोहदस्य मा गर्भविपत्तिः तस्या भूद् इति उपायं चिन्तयामि। विसर्जितश्च तेन 'यदहं कालोचितं भणिष्यामि, तत्तथा कर्तव्यम्' इति भणित्वा देवीपरिजनः। शब्दायितो मतिसागरो नाम महामन्त्री। शिष्ट एतस्य एष वृत्तान्तः। चिन्तितं तेन, युक्तं देव्या व्यवसितम्। अथवा मा तस्या अनेनोपायेन

गब्भमन्तरेण चिन्तिस्सामो त्ति चिन्तिऊण निवेइओ नरवइस्स निययाहिप्पाओ । बहु मन्निओ राइणा । भणिया य मइसायरेण देवी–सामिणि ! तहा करेमि देवस्स अन्ते, जहा एसो न विवज्जइ त्ति । गब्भमहाविक्करत्तणेण पडिसुयं तीए । कओ सो उवाओ, संपन्नो दोहलो । पच्छा विसायमुवगयाए दरिसिओ से राया । तओ समासत्था एसा । भणिया य मन्तिणा–सामिणि ! पढमपसूयाए न ताव देवस्स निवेयणीओ गब्भजम्मो, अवि य ममं ति; पच्छा जहोचियं करिस्सामि त्ति । पडिसुयं तीए । अन्नया उचियसमए परिणयप्पाए दियहे पसूया देवी । सद्दाविओ तीए मइसायरो । भणिया य तेण–सामिणि ! अकुसलो विय देवस्स एस गब्भो लक्खीयइ । ता अलं इमिणा, अन्नत्थ संवड्ढउ, मओ देवस्स निवेइयइ त्ति । तीए भणियं–जुत्तमेयं ति । ममं चिय हियएण मन्तियं अमच्चेणं ति । तओ पयट्टाविओ माहवीयाभिहाणाए दासचेडीए दारओ । गया थेवं भूमिभागं । एत्थन्तरम्मि दिट्ठा राइणा, पुच्छिया य 'कि-

तस्या अपि देहपीडा भूत् । तत एव तावदयमुपायः–बुभुक्षितस्य राज्ञः कृत्रिमामन्त्रात् पेट्टबहिर्दत्त्वा नेत्रपटादिना सुश्लिष्टांश्च कृत्वा पश्य-न्त्या एव देव्या कर्पित्वा दीयन्ते । पश्चात्प्रसूताया एव गर्भमन्तरेण चिन्तयिष्याम इति चिन्तयित्वा निवेदितो नरपतेर्निजकाभिप्रायः । बहु मतो राज्ञः । भणिता च मतिसागरेण देवी–स्वामिनि ! तथा करोमि देवस्यान्तात् यथा एष न विपद्यते इति । गर्भस्वभाव-क्रूरत्वेन प्रतिश्रुतं तया । कृतः स उपायः, संपन्नो दोहदः । पश्चाद् विषादमुपगताया दर्शितस्तस्या राजा । ततः समाश्वस्ता एषा, भणिता च मन्त्रिणा–स्वामिनि ! प्रथमप्रसूतायां न तावद् देवस्य निवेदनीयं गर्भजन्म, अपि च ममेति; पश्चाद् यथोचितं करिष्यामि इति । प्रतिश्रुतं तया । अन्यदा उचितसमये परिणतप्राये दिवसे प्रसूता देवी, शब्दायितो तया मतिसागरः । भणिता च तेन–स्वामिनि ! अकुशल इव देवस्य एव गर्भो लक्ष्यते । ततोऽलमनेन, अन्यत्र संवर्ध्यताम्, मृतो देवस्य निवेद्यते इति । तया भणितम्–युक्तमेतदिति । ममैव हृदयेन

१ एसो वि क–ग । २ परिठाविओ ख ।

मेयं' ति ? । तओ ससज्झसाए वेवमाणीए भणियं माहवियाए 'देव ! न किंचि' त्ति । एत्थन्तरम्मि रुइयं बालेण । तओ दारयं दट्ठूण कुविएणेव भणियं राइणा—आ पावे ! किमेयं ववसियं ति ? । तओ थीसहावकायरयाए साहिओ सयलवुत्तन्तो माहवीयाए । तओ राइणा गहिओ दारओ । चिन्तियं च णेणं, न एस एयाण हत्थे पुणो भविस्सइ त्ति । समप्पिओ अन्नधाईणं सारियाओ य ताओ । जइ कहवि दारयस्स पमाओ भविस्सइ, ता विणट्ठा मम हत्थाओ तुब्भे । निब्भच्छिया देवी मइसायरो य, कारावियं च देवीमन्ति-निवाणुरोहिणा ईसि पच्छन्नभूयं तहावि वद्धावणयं । एवं च अइक्कन्तो कोइ कालो । पइट्ठावियं नामं दारयस्स आणन्दो त्ति । वड्ढिओ गओ, गाहिओ कलाकलावं । पुव्वकम्मदोसेण नरवइं पइ विसमचित्तो । दिन्नं से जुवरज्जं ॥

अन्नया पच्चन्तवासी आडविओ दुम्मई नाम सामन्तराया दुग्गभूमिबलगव्विओ विरत्तो सीहरायस्स । निवेइयं राइणो । विस-

---

मन्त्रितममात्येनेति । ततः समर्पितो माधविकाभिधानया दासचेट्या दारकः । गता स्तोकं भूमिभागम् । अत्रान्तरे दृष्टा राज्ञा, पृष्टा च किमेतद् इति ? । ततः ससाध्वसया वेपमानया भणितं माधविकया 'देव ! न किंचिद्' इति । अत्रान्तरे च रुदितं बालकेन । ततो दारकं दृष्ट्वा कुपितेनेव भणितं राज्ञा—आः पापे ! किमेतद् व्यवसितम् इति ? । ततः स्त्रीस्वभावकातरतया कथितः सकलवृत्तान्तो माधविकया । ततो राज्ञा गृहीतो दारकः । चिन्तितं च तेन, नैष एतासां हस्ते पुन(र्जीविष्यति)र्भविष्यतीति समर्पितोऽन्यधात्रीणाम्, सारिताश्च ताः । यदि कथमपि दारकस्य प्रमादो भविष्यति, ततो विनष्टा मम हस्ताद् यूयम् । निर्भर्त्सिता देवी मतिसागरश्च, कारितं च देवीमन्त्रिनिवानुरोधिना ईषत्प्रच्छन्नभूतं तथापि वर्द्धापनकम् । एवं चातिक्रान्तः कोऽपि कालः । प्रतिष्ठापितं नाम दारकस्य आनन्द इति । वर्धितः, ग्राहितः कलाकलापम् । पूर्वकर्मदोषेण नरपतिं प्रति विषमचित्तः । दत्तं तस्य यौवराज्यम् ॥

अन्यदा प्रत्यन्तवासी आटविको दुर्मतिर्नाम सामन्तराजो दुर्गभूमिबलगर्वितो विरक्तः सिंहराजस्य । निवेदितं राज्ञः । विसर्जितस्तेन

ज्जिओ तेण तस्सुवरि विक्खेवो। सभूमिबलगुणेणं च सो पराजिओ तेण। निवेइए य कुविओ राया, पयट्टो सयमेव अमरिसेणं। गओ पयाणयतियं। एत्थन्तरम्मि सिन्धुनईपुलिणे परिवहन्ते पयाणए करिवरोवरिट्ठिएणं जलाओ नाइदूरम्मि 'अहो कट्ठं'ति जंपिरं दिट्ठं मणुयवन्द्रं। गओ तं चेव भूमिभागं राया जाव दिट्ठो तेण महाकाओ अइकसिणदेहच्छवी विणिन्तनयणविसजालाभासुरो गहियरसन्तमण्डुक्कगासो भयाणयवियरियाणणदुप्पेच्छो[1] दुययरपवेल्लिरङ्गो महया कुररेण गसिज्जमाणो जुण्णभुयङ्गमो, कुररो वि दिग्गयकरोरुकाएण रत्तच्छवीभच्छएणं अयगरेण। जहा जहा य अयगरो कुररं गसइ, तहा तहा सो वि जुण्णभुयङ्गमं, जुण्णभुयङ्गमो वि य रसन्तमण्डुक्कयं ति। तं चेव एवंविहं जीवलोयसहावविब्भमं मूढहिययाणन्दकारयं सप्पुरिसनिव्वेयहेउं वइयरमवलोइऊण विसण्णो राया। चिन्तियं च णेणं, हन्त! एवं ववत्थिए को उण इह उवाओ?। गसियप्पाओ कुररो अयगरेणं, कुररेण वि भुयङ्गमो, भुयङ्गमेण मण्डुक्को त्ति कण्ठगय-

तस्योपरि विक्षेपः। स्वभूमिबलगुणेन च स पराजितस्तेन। निवेदिते च कुपितो राजा प्रवृत्त स्वयमेवामर्षेण। गतः प्रयाणकत्रिकम्। अत्रान्तरे सिन्धुनदीपुलिने परिवहमाने प्रयाणके करिवरोपरिस्थितेन जलाद् नातिदूरे 'अहो कष्टम्' इति जल्पद् दृष्टं मनुजवन्द्रम्। गतस्तमेव भूमिभागं राजा यावद् दृष्टस्तेन महाकायोऽतिकृष्णदेहच्छविर्विनिर्यन्नयनविषज्वालाभासुरो गृहीतरसद्मण्डूकग्रासो भयानकविवरिताननदुष्प्रेक्ष्यो द्रुततरप्रवेपमानाङ्गो महता कुररेण ग्रस्यमानो जीर्णभुजङ्गमः, कुररोऽपि दिग्गजकरोरुकायेन रक्तच्छवीभत्सेनाजगरेण। यथा यथा च अजगरः कुररं ग्रसते, तथा तथा सोऽपि जीर्णभुजङ्गमम्, जीर्णभुजङ्गोऽपि च रसद्मण्डूकमिति। तदेव एवंविधं जीवलोकस्वभावविभ्रमं मूढहृदयानन्दकारकं सत्पुरुषनिर्वेदहेतुं व्यतिकरमवलोक्य विषण्णो राजा। चिन्तितं च तेन, हन्त! एवं व्यवस्थिते कः पुनरिहोपायः?। ग्रसितप्रायः कुररोऽजगरेण, कुररेणापि भुजङ्गमः, भुजङ्गमेनापि मण्डूक इति। कण्ठगतप्राणा अप्येते नान्योन्यं

१ भयाणयदुप्पेच्छाणणो

पाणा वि एते न अन्नोन्नं विरमन्ति, अवि य अहिययरं पवत्तन्ति, न य अन्नयरविणासणाए मोयाविया एए संपयं जीवन्ति। ता किं इमिणा अपडियारगोयरेण वत्थुणा पुलोइएणं। तज्जाविओ मत्तवारणो, गओ आवासणियाभूमिं, आवासिओ सह कडएणं, 'कयं उचियकरणिज्जं। तओ अद्धखीणाए जामिणीए सुत्तविउद्धो राया। अयगराइवइयरं सरिऊण चिन्तिउं पयत्तो। कहं—

आवायमेत्तमहुरा विवागविरसा विसोवमा विसया। अबुहजणाण बहुमया विबुहजणविवज्जिया पावा ॥

एयाणमेस लोओ कएण मोत्तूण सासयं धम्मं। सेवेइ जीवियत्थी विसं व पावं सुहाभिरओ ॥

दुक्खं पावस्स फलं नासओ पावस्स दुक्खिओ निच्चं। सुहिओ वि कुणउ धम्मं धम्मस्स फलं वियाणन्तो ॥

मण्डुक्को इव लोओ तुच्छो इयरेण पन्नएणं व। एत्थ गसिज्जइ सो वि हु कुररसमाणेण अन्नेण ॥

सो वि हु न एत्थ सवमो जम्हा अयगरकयन्तवसगो त्ति। एवंविहे वि लोए विसयपसङ्गो महामोहो ॥

विरमन्ति, अपि त्वधिकतरं प्रवर्तन्ते, न चान्यतरविनाशनया मोचिता एते साम्प्रतं जीवन्ति। तत्किमनेनाप्रतीकारगोचरेण वस्तुना प्रलोकितेन। तद् यापितो मत्तवारणः, गत आवसनिकाभूमिम्, आवासितः सह कटकेन, कृतमुचितकरणीयम्। ततोऽर्धक्षीणायां यामिन्यां सुप्तविबुद्धो राजा। अजगरादिव्यतिकरं स्मृत्वा चिन्तयितुं प्रवृत्तः। कथम्—

आपातमात्रमधुरा विपाकविरसा विषोपमा विषयाः। अबुधजनानां बहुमता विबुधजनवर्जिताः पापाः ॥

एतेषामेव लोकः कृतेन मुक्त्वा शाश्वतं धर्मम्। सेवते जीवितार्थी विषमिव पापं सुखाभिरतः ॥

दुःखं पापस्य फलं नाशको पापस्य दुःखितो नित्यम्। सुखितोऽपि करोतु धर्मं धर्मस्य फलं विजानन् ॥

मण्डूक इव लोकस्तुच्छ इतरेण पन्नगेनेव। अत्र ग्रस्यते सोऽपि खलु कुररसमानेनान्येन ॥

ता अलं मे अणेयदुक्खतरुबीयभूएण अहोपुरिसिगाविकारपाएणं रज्जेणं ति । रज्जं हि नाम पायालं पिव दुप्पूरं, जिण्णभवणं पिव सुलहविवरं, खलसंगयं पिव विरसावसाणं, वेसित्थियाहिययं पिव अत्थवल्लहं, वम्मीयं पिव बहुभुयङ्गं, जीवलोयं पिव अणिट्ठियकज्जं, सप्पकरण्डयं पिव जत्तपरिवालणिज्जं अणभिन्नं विसम्भसुहाणं, वेसाजोव्वणं पिव बहुजणाभिलसणीयं, अकारणं च सुद्धपरलोयमग्गस्स त्ति । ता एवं परिच्चइय पव्वज्जामो धीरपुरिससेवियं उभयलोयसुहावहं समणत्तणं ति । अह कहं पुण पत्थुयवत्थुविसए लाघवं न भविस्सइ ? । अहवा थेवमेयं एगजम्मपडिबद्धं ति । एवं चिन्तयन्तस्स अइक्कन्ता रयणी, कयं गोसकिच्चं, पविट्ठं मन्तिमण्डलं ।

एत्थन्तरम्मि निवेइयं से विजयवइनामाए पडिहारीए–महाराय ! एसो खु दुम्मई देवं सयमेव पत्थियं वियाणिय चण्डं च देवसासणमवगच्छिय सिरोहरावद्धपरसू देवसासणाइक्कमणजायपच्छायावो कइवयपुरिसपरिवारिओ इहेवागओ देवदंसणसुहाभिलासी

सोऽपि खलु नात्र स्ववशो यस्मादजगरकृतान्तवशग इति। एवंविधेऽपि लोके विषयप्रसक्तो महामोहः ॥

ततोऽलं मेऽनेकदुःखतरुबीजभूतेन आहोपुरुषिकाविकारप्रायेण राज्येनेति । राज्यं नाम हि पातालमिव दुष्पूरम्, जीर्णभवनमिव सुलभविवरम्, खलसंगतमिव विरसावसानम्, वेश्यास्त्रीहृदयमिव अर्थवल्लभम्, वल्मिकमिव बहुभुजङ्गम्, जीवलोकमिवानिष्ठितकार्यम्, सर्पकरण्डकमिव यत्नपरिपालनीयम्, अनभिज्ञ विश्रम्भसुखानाम्, वेश्यायौवनमिव बहुजनाभिलषणीयम्, अकारणं च शुद्धपरलोकमार्गस्येति । तत एतत्परित्यज्य प्रपद्यामहे (प्रव्रजामः) धीरपुरुषसेवितमुभयलोकसुखावहं श्रमणत्वमिति। अथ कथं पुनः प्रस्तुतवस्तुविषये लाघवं न भविष्यति ?। अथवा स्तोकमेतदेकजन्मप्रतिबद्धमिति। एवं चिन्तयतोऽतिक्रान्ता रजनी, कृतं प्रातःकृत्यम्, प्रविष्टं मन्त्रिमण्डलम्।

अत्रान्तरे निवेदितं तस्य विजयवतीनामया प्रतिहार्या–महाराज ! एष खलु दुर्मतिर्देवं स्वयमेव प्रस्थितं विज्ञाय चण्डं च देवशासन-

पडिहारभूमीए चिट्ठइ । एयं सोऊण देवो पमाणं ति । तओ पुलोइओ राइणा मइसायरो । भणियं च तेण इङ्गियागारकुसलेण–पविसउ, को एत्थ दोसो? । सरणागयवच्छला चेव राइणो हवन्ति। तओ राइणा अणुन्नाओ पविट्ठो दुम्मई 'देव एसा सिरोहरा एसो य कुहाडो' त्ति भणिऊण पडिओ चलणेसु । तओ अभयं दाऊण बहु माणिओ राइणा, कओ से अहियसक्कारो । नियत्तिऊण य राया गओ जयउरं । निवेइओ राइणा निययाभिप्पाओ मन्तिमण्डलस्स । तेण वि य 'किच्चमेवेयमिह वंससंभवाणं रायाणं सेसयाणं पि, किं पुण तुम्हाणं जिणवयणभावियमईणं ति, उभयलोयसाहारणं च सफलं जीवियं देवस्स, वणदवसन्निहा य कामभोगा इन्धणाओ चेव जलन्ति किंपागफलसमाणा य विवागे, अयण्डमणोरहभङ्गकारी य पहवइ विणिज्जियसुरासुरो मच्चु' त्ति कलिऊण बहु मन्निओ । तओ सद्दाविया संवच्छरिया, भणिया य तेण–निरूवेह आणन्दकुमारस्स रज्जाभिसेयदिवसं । तेहिं भणियं–जं देवो आणवेइ । निरूविऊण

भवतस्य शिरोधरानद्धपरशुर्देवशासनातिक्रमणजातपश्चात्तापः कतिपयपुरुषपरिवारित इहैवागतो देवदर्शनसुखाभिलाषी प्रतिहारभूम्यां तिष्ठति। एतच्छ्रुत्वा देवः प्रमाणमिति। ततः प्रलोकितो राज्ञा मतिसागरः। भणितं च तेनेङ्गिताकारकुशलेन। प्रविशतु, कोऽत्र दोषः?। शरणागतवत्सला एव राजानो भवन्ति। ततो राज्ञाऽनुज्ञातः प्रविष्टो दुर्मतिः 'देव! एषा शिरोधरा, एष [redacted] कुठारः' इति भणित्वा पतितश्चरणयोः। ततोऽभयं दत्त्वा बहु मानितो राज्ञा, कृतस्तस्याधिकतरसत्कारः। निवर्त्य च राजा गतो जयपुरम्। निवेदितो राज्ञा निजाभिप्रायो मन्त्रिमण्डलस्य। तेनापि च 'कृत्यमेवैतद् इह वंशसंभवानां राज्ञां शेषाणामपि, किं पुनर्युष्माकं जिनवचनभावितमतीनाम्, उभयलोकसाधारणं च सफलं जीवितं देवस्य, वनदवसंनिभाश्च कामभोगा इन्धना एव ज्वलन्ति किंपाकफलसमानाश्च विपाके, अकाण्डमनोरथभङ्गकारी च प्रभवति विनिर्जितसुरासुरो मृत्युरिति कलयित्वा बहु मतः। ततः शब्दायिताः सांवत्सरिकाः, भणिताश्च तेन–

१ ०णुन्नाओ ग।

गाहिओ णेहिं पञ्चमो दिवसो। तओ उवणीयाइं अहिसेयमङ्गलाइं। तं जहा–मच्छजुयलं पुण्णकलसो धवलकुसुमाइं महापउमा सिद्धत्थया पुढविपिण्डो वसहो महन्तयं दहियपुण्णं च भण्डयं महारयणाइं गोरोयणा सीहचम्मं धवलायवत्तं भद्दासणं चामराओ दुरुव्वा अच्छसुरा महाधओ गयमओ धन्नाइं दुगुल्लाणि अन्नाणि य एवमाइयाइं पसत्थदव्वाइं ति। एत्थन्तरम्मि परिचिन्तियं राइणा–काऊणमाणन्दकुमारस्स रज्जाहिसेयं तओ गमिस्सामि धम्मघोसगुरुसमीवं ति। एवं च चिन्तयन्तो अहिसेयदिणं पडिच्छमाणो चिट्ठइ॥

इओ य पुव्वकयकम्मदोसओ असुणियनरिन्दाहिप्पाओ घडिओ दुम्मइणा सह आणन्दकुमारो। मन्तियं च तेहिं 'कहंचि वञ्चणापओएण वावाएमो महारायं' ति। सुओ अहिसेयवुत्तन्तो। मिच्छाहिनिवेसेण सचित्तदुट्ठयाए य विपरीओ परिणओ आणन्दस्स। चिन्तियं च तेणं–नूणमहमणेण इमिणा चवएसेण मारिउं ववसिओ। ता कहमहमेवं छलिज्जामि। अहवा सव्वए वि एयम्मि वुत्तन्ते अलं मे रज्जेण, जं मे एएण दिन्नं संपज्जइ। तं पुण रालाहणिज्जं, जमेयं वावाइऊण बला घेप्पइ त्ति। एत्थन्तरम्मि सद्दाविओ राइणा

निरूपयत आनन्दकुमारस्य राज्याभिषेकदिवसम्। तैर्भणितम्–यद् देव आज्ञापयति। निरूप्य च कथितस्तैः पञ्चमो दिवसः। तत उपनीतानि अभिषेकमङ्गलानि। तद् यथा–मत्स्ययुगलं पूर्णकलशो धवलकुसुमानि महापद्माः सिद्धार्थाः पृथ्वीपिण्डो वृषभो महद् दधिपूर्णं च भाण्डं महारत्नानि गोरोचना सिंहचर्म धवलातपत्रं भद्रासनं चामरा दूर्वा अच्छसुरा महाध्वजो गजमदो धान्यानि दुकूलानि अन्यानि चैवमादिकानि प्रशस्तद्रव्याणि इति। अत्रान्तरे च परिचिन्तितं राज्ञा–कृत्वाऽऽनन्दकुमारस्य राज्याभिषेकं ततो गमिष्यामि धर्मघोषगुरुसमीपमिति। एवं चिन्तयन् अभिषेकदिनं प्रतीक्षमाणस्तिष्ठति॥

इतश्च पूर्वकृतकर्मदोषतोऽज्ञातनरेन्द्राभिप्रायो घटितो दुर्मतिना सहानन्दकुमारः। मन्त्रितं च ताभ्यां 'कथंचिद् वञ्चनाप्रयोगेण व्यापादयामो महाराजम्' इति। श्रुतोऽभिषेकवृत्तान्तः। मिथ्याभिनिवेशेन स्वचित्तदुष्टतया च विपरीतः परिणत आनन्दस्य। चिन्तितं च तेन–

आणन्दो। जाव नेच्छइ आगन्तुं, तओ पडिहारदुइओ गओ कुमारभवणं राया। तेण वि य 'न इओ सुन्दरतरो पत्थावो' त्ति कलिऊण पुव्वाणुसयदोसेण सहसा 'हण हण'त्ति भणिऊण उक्खायासिणा अकयपरिरक्खणोवाओ सुविसत्थचित्तो पडिहारं वावाइऊण गाढप्पहारीकओ राया। एत्थन्तरम्मि समुट्ठाइओ कलयलो, संजाओ नयरसेन्नसंखोहो, परिवेढिओ समन्तओ रायसाहणेण आणन्दो, पारद्धो संगामो। तओ राइणा नियसरीरदोहसवहेण साविय सेन्नं। भणियं च णेण। किं भे इयाणि जुज्झिएणं? अहं ताव वावाइओ चेव दट्ठव्वो, मा एयं पि वावाएह, ता करेह रायाभिसेयं एयस्स, एस भे राय त्ति। एत्थन्तरम्मि समागओ दुम्मई 'बन्धेहि णं निविडबन्धेहिं'। तओ 'जं कुमारो आणवेइ' त्ति भणिऊण आसन्नीभूओ य से दुम्मई। पाडिया कुलपुत्तया, निब्भच्छिओ नायरजणो। तओ बन्धाविऊण पच्चइयपुरिसेहिं सुकयपरिरक्खणोवाओ कओ राया। अहिट्ठियं रज्जं, ठावियाओ ववत्थाओ, वसीकयं सामन्तमण्डलं।

नूनमहमनेन एतेन व्यपदेशेन मारितुं व्यवसितः। ततः कथमहमेवं वञ्च्यै। अथवा सत्येऽपि एतस्मिन् वृत्तान्ते अलं मे राज्येन, यन्मे एतेन दत्तं संपद्यते। तत्पुनः श्लाघनीयम्, यदेनं व्यापाद्य बलाद् गृह्यते इति। अत्रान्तरे शब्दायितो राज्ञा आनन्दः। यावद् नेच्छति आगन्तुम्, ततः प्रतीहारद्वितीयो गतः कुमारभवनं राजा। तेनापि च 'न इतः सुन्दरतरः प्रस्तावः' इति कलयित्वा पूर्वानुशयदोषेण सहसा 'घ्नत घ्नत' इति भणित्वा उत्खातासिनाऽकृतपरिरक्षणोपायः सुविश्वस्तचित्तः प्रतीहारं व्यापाद्य गाढप्रहारीकृतो राजा। अत्रान्तरे समुत्थितः कलकलः, संजातो नगरसैन्यसंक्षोभः, परिवेष्टितः समन्ततो राजसाधनेनानन्दः, प्रारब्धः संग्रामः। ततो राज्ञा निजशरीरद्रोहशपथेन शापितं सैन्यम्। भणितं च तेन–किं युष्माकमिदानीं युद्धेन, अहं तावद् व्यापादित एव द्रष्टव्यः, मा एतमपि व्यापादयत, ततः कुरुत राज्याभिषेकमेतस्य, एष युष्माकं राजेति। अत्रान्तरे समागतो दुर्मतिः 'बधान तं निबिडबन्धैः, ततो 'यत्कुमार आज्ञापयति' इति भणित्वाऽऽसन्नीभूतश्च तस्य दुर्मतिः। पातिताः कुलपुत्रकाः, निर्भर्त्सितो नागरजनः। ततो बन्धयित्वा प्रत्ययितपुरुषैः सुकृतपरिर-

तओ अणुसयवसेण नेयाविओ नयरचारयं नरवई । तं च अच्चन्तनिम्महमाणपुरीसकलमलगन्धं फुडियभित्तिपसुत्तसिरीसिवं भिणि-भिणायमाणमसयमक्खियाजालं दरिविवरमुहविणिग्गयमूसउक्केरं उवरिविलम्बमाणोरयनिम्मोयं लूयातन्तुविरइयवियाणयं, वासहरं पिव दुस्समाए, लीलाभूमिं पिव अधम्मस्स, सहोयरं पिव सीमन्तयस्स, सहा विव सव्वदुक्खसमुदयाणं, कुलहरं पिव सव्वजायणाणं, विस्सासभूमिं पिव मच्चुणो, सिद्धिखेत्तं पिव कयन्तस्स त्ति । तओ 'महाचारयं नीओ देवो' त्ति सोऊण सहसा विमुक्कक्कन्दभेरवं अणवरयनिवडमाणेहिं महल्लमुत्ताहलसरिसेहिं अकज्जलबाहबिन्दूहिं संपाइयहारसोहं देवसोएणं चेव परिमिलाणदेहं निरुज्झमाणं पि निउत्तपुरिसेहिं मङ्गलमणिवलयझणझणारवुद्दामं सभूयाहिं बलाओ पेल्लिऊण ते उरपोट्टकुट्टणुज्जयं तओ य अणुइयधरणिपरिसक्कणेणं सासससमाऊरियाणणं परिचत्तकुडिलभावत्तणेण वि य 'अदंसणीया देवावत्थ' त्ति सूयगेहिं पिव लम्बालएहिं निरुद्धनयणपसरं चारयमेव

क्षणोपायः, कृतो राजा। अधिष्ठितं राज्यम्, स्थापिता व्यवस्थाः, वशीकृतं सामन्तमण्डलम्। ततोऽनुशयवशेन नायितो नगरचारकं नरपतिः। तच्चात्यन्तनिर्मथ्यमानपुरीषकलमलगन्धं स्फुटितभित्तिप्रसुप्तसरीसृपं भणभणायमानमशकमक्षिकाजालं दरीविवरमुखविनिर्गतमूषकोत्करं उपरिविलम्बमानोरगनिर्मोकं लूतातन्तुविरचितवितानकं, वासगृहमिव दुःषमायाः, लीलाभूमिरिवाधर्मस्य, सहोदरमिव सिमन्तकस्य, सभा इव सर्वदुःखसमुदायानाम्, कुलगृहमिव सर्वयातनानाम्, विश्वासभूमिरिव मृत्योः, सिद्धिक्षेत्रमिव कृतान्तस्येति। ततो 'महाचारकं नीतो देवः' इति श्रुत्वा सहसा विमुक्ताक्रन्दभैरवं अनवरतनिपतद्भिर्महन्मुक्ताफलसदृशैरकज्जलबाष्पबिन्दुभिः संपादितहारशोभं देवशोकेनैव परिम्लानदेहं निरुध्यमानमपि नियुक्तपुरुषैः मङ्गलमणिवलयझणझणारवोद्दामं स्वभुजाभिर्बलात् पीडयित्वा तान् उरःपेटकुट्टनोद्यतं ततश्चानुचितधरणीपरिष्वष्कनेन श्वाससमापूरिताननं परित्यक्तकुटिलभावत्वेनापि च 'अदर्शनीया देवावस्था' इति सूचकै-

१ सहं पिर क-ग २ रण ०य

यत्तं कुसुमावलीपमुहमन्तेउरं ति । दिट्ठो य तेण काललोहमयनियलसमाऊरिओ नरवई । तओ असोयपल्लवागारेहिं हत्थेहिं 'अणुचियासेवणबहुलो संसारो' त्ति दंसयन्तं पिव हारलयावहणजणियखेयं पिव वच्छत्थलं ताडयन्तं अहिययरमक्कन्दिउं पवत्तं ति । तओ राइणा आरक्खिगेहिं य कहकहवि निवारियं । भणियं च राइणा—किमणेणायाममेत्तफलेण अहम्माणुबन्धिणा य सोएणं । अइबहुविचित्तरूवो खु एस संसारो, खेलणयभूया इमस्स सव्वे सरीरिणो, दुन्निवारो य पसरो पुव्वकयकम्मस्स, जलहरन्तरविणिग्गयसोयामणीवलयचञ्चला लच्छी, सुविणयसमो संगमो । एवमवसाणाणि एत्थ रागविलसियाणि । ता किमेइणा अविवेयजणाणुसारिसेण पलविएण ? । पत्तमेव तुम्मेहि जीवलोयसारभूयं जिणवयणं । ता तं चेव अणुचिट्ठेह । न तं मोत्तूण अन्नो दुक्खक्खओवाओ त्ति । तओ तमेयमायण्णिय एवमेवेयं न अन्नह' त्ति कलिऊण य अणुजाणाविऊण नरवइं जीवियनिरवेक्खयाए बला चेयाणन्दस्स गन्धव्वदत्ताए

दिय लम्बालकैर्निरुद्धनयनप्रसरं चारकमेव प्राप्तं कुसुमावलीप्रमुखमन्तःपुरम्–इति । दृष्टस्तेन काललोहमयनिगडसमापूरितो नरपतिः । ततोऽशोकपल्लवाकारैर्हस्तैः 'अनुचितासेवनबहुलः संसारः' इति दर्शयन्तमिव हारलतावहनजनितखेदमिव वक्षःस्थलं ताडयन्तमधिकतरमाक्रन्दितुं प्रवृत्तमिति । ततो राज्ञा आरक्षकैश्च कथंकथमपि निवारितम् । भणितं राज्ञा–किमनेनायासमात्रफलेन अधर्मानुबन्धिना च शोकेन ? । अतिबहुविचित्ररूपः खलु एष संसारः, खेलनकभूता अस्य सर्वे शरीरिणः, दुर्निवारश्च प्रसरः पूर्वकृतकर्मणः, जलधरान्तरविनिर्गतसौदामिनीवलयचञ्चला लक्ष्मीः, स्वप्नसमः संगमः, एवमवसानानि अत्र रागविलसितानि । ततः किमेतेनाविवेकजनानुसदृशेन प्रलपितेन । प्राप्तमेव युष्माभिर्जीवलोकसारभूतं जिनवचनम् । ततस्तदेवानुतिष्ठत, न तन्मुक्त्वाऽन्यो दुःखक्षयोपाय इति । ततस्तदेतदाकर्ण्य 'एवमेतद् नान्यथा' इति कलयित्वा चानुज्ञाप्य नरपतिं जीवितनिरपेक्षतया बलाच्चैत्यानन्दस्य* गन्धर्वदत्ताया विद्याधरश्रमण्याः

* आज्ञां गृहीत्वेति शेषः.

विज्जाहरसमणियाए सयासे पवन्ने पव्वज्जं ति ॥

इओ य पइदिणं कयत्थणाए वि कोहवसमगच्छमाणेण 'एद्दहमेत्तं मे जीवियं कालोइयं संपयमणसणं'ति पडिवन्नं राइणा। आरक्खिगेहिं निवेइयं अणन्दस्स, कुविओ एसो, पेसिओ तेण देवसम्मो नाम नियमहल्लओ 'गच्छ भुञ्जावेहि'त्ति। वत्तव्वो य एसो 'अभुञ्जमाणं नियमा वावाएमि'त्ति। गओ देवसम्मो, दिट्ठो तेण राया, भणिओ य-देव! देव्ववसयाणं पाणिणं विसमा कज्जगइ त्ति। एसो य देव्वो नाम अणाराहणीओ विणएण, अगुणगाही गुणीणं, अकालन्नू समीहियस्स, केवलमणत्थो जणाणं, मत्तहत्थि व्व सच्छन्दयारी, गङ्गापवाहो व्व उज्जुकुडिलो महाहवो व्व निवायदक्खो, विसगण्ठि व्व नाणुकूलो रसाणं, पडिकूलो य समीहियाणं, अणुकूलो असमीहियस्स। ता जइ वि एस एवंभूओ, तहावि पुरिसेण खणमवि न पुरिसयारो मोत्तव्वो त्ति। जेण महाराय! पुव्वोवज्जियाणं कम्माणं चेव एयं नामं देव्वो, तं च पुरिसयारजेयमेव वट्टइ ति। ता अवलम्बेउ देवो पुरिसयारं, करेउ आहारगहणं। जीयमाणो हि पुरिसो

सकाशे प्रपन्ना प्रव्रज्येति ॥

इतश्च प्रतिदिनं कदर्थनयाऽपि क्रोधवशमगच्छता 'एतावन्मात्रं मे जीवितं, कालोचितं साम्प्रतमनशनम्' इति प्रतिपन्नं राज्ञा। आरक्षकैर्निवेदितमानन्दस्य, कुपित एषः, प्रेषितस्तेन देवशर्मा नाम निजमहत्तरः 'गच्छ भोजय' इति। वक्तव्यश्चैष 'अभुञ्जानं नियमाद् व्यापादयामि' इति। गतो देवशर्मा, दृष्टस्तेन राजा, भणितश्च-देव! दैववशगानां प्राणिनां विषमा कार्यगतिरिति। एष च दैवो नाम अनाराधनीयो विनयेन, अगुणग्राही गुणिनाम्, अकालज्ञः समीहितस्य, केवलमनर्थो जनानाम्, मत्तहस्तीव स्वच्छन्दचारी, गङ्गाप्रवाह इव ऋजुकुटिलः, महाहव इव निपातदक्षः, विषग्रन्थिरिव नानुकूलो रसानाम्, प्रतिकूलश्च समीहितानाम्, अनुकूलोऽसमीहितस्य। ततो यद्यपि एष

१ अथयारो व्व स

लद्धिऊणावयं अवस्सं देव ! संपयं पावेइ त्ति। राइणा भणियं–भो देवसम्म ! न मुक्को मए चेव अहाकालाणुरूवो पुरिसयारो। पडिवन्ना य भावओ पव्वज्जा। अओ न संपयाभिलासपरं मे चित्तं। उचियकालं च नाऊण पडिवन्नं अणसणं। अओ न आहारगहणं करेमि त्ति। तेण भणियं–अकीरमाणम्मि आहारगहणे सुओ ते कुप्पिस्सइ। राइणा भणियं–अकारणो से कोवो, सच्चपइन्ना खु तवस्सिणो हवन्ति। तेण भणियं–देव ! विइयवुत्तन्तो चेव तुमं कुमारचरियस्स; ता मा ते पमायं करिस्सइ। एत्थन्तरम्मि 'चिरायइ देवसम्मो' त्ति संजायामरिसवेगो घेत्तूण खग्गं आगओ आणन्दो। भणियं च तेण–जइ न आहारगहणं करेसि, ता इमिणा कयन्तजीहाणुगारिणा करवालेण सीसं ते छिन्दामि। राइणा भणियं–

जाणन्तो मरणन्तं देहावासं असासयमसारं। को उव्विएज्ज नरवर ! मरणस्स अवस्स गन्तव्वे ॥

एवंभूतः, तथाऽपि पुरुषेण क्षणमपि न पुरुषकारो मोक्तव्य इति। येन महाराज ! पूर्वोपार्जितानां कर्मणामेवैतन्नाम दैवम्, तच्च पुरुषकारजेयमेव वर्तते इति। ततोऽवलम्बतां देवो पुरुषकारम्, करोतु आहारग्रहणम्। जीवन् हि पुरुषो लब्ध्वाऽऽपदं अवश्यमेव संपदं प्राप्नोतीति। राज्ञा भणितम्–भो देवशर्मन् ! न मुक्त एव मया यथाकालानुरूपः पुरुषकारः, प्रतिपन्ना च भावतः प्रव्रज्या। अतो न संपदभिलाषपरं मे चित्तम्। उचितकालं च ज्ञात्वा प्रतिपन्नमनशनम्। अतो न आहारग्रहणं करोमि इति। तेन भणितम्–अक्रियमाणे आहारग्रहणे सुतस्तुभ्यं कुपिष्यति। राज्ञा भणितम्–अकारणस्तस्य कोपः, सत्यप्रतिज्ञाः खलु तपस्विनो भवन्ति। तेन भणितम्–देव ! विदितवृत्तान्त एव त्वं कुमारचरितस्य, ततो मा ते प्रमादं कार्षीत्। अत्रान्तरे 'चिरायते देवशर्मा' इति संजातामर्षवेगो गृहीत्वा खड्गमागत आनन्दः। भणितं च तेन–यदि नाहारग्रहणं करोषि, ततोऽनेन कृतान्तजिह्वानुकारिणा करवालेन शीर्षं ते छिनद्मि। राज्ञा भणितम्–

जानन् मरणान्तं देहावासमशाश्वतमसारम्। क उद्विज्याद् नरवर ! मरणादवश्यगन्तव्ये ॥

गब्भपभिइमावीई सलिलच्छेए सरं व सूसन्तं । अणुसमयं मरमाणं जियइ त्ति जणो कहं भणइ ? ॥
संपत्थियाण परलोगमेगसत्थेण सत्थियाणं व । जइ तत्थ कोइ पुरओ वच्चइ भयकारणं किमिह ? ॥
जीयमणिचमवस्सं मरणं ति मणम्मि निच्छयं जस्स । सूणायारपसुस्स व का आसा जीविए तस्स ? ॥
हंदि ! जराधणुहत्थो वाहिसयविइण्णसायगो एइ । माणुसमयजूहवहं विहाणवाहो करेमाणो ॥
न गणेइ पच्चवायं न य पडियारं चिराणुवत्तिं वा । सच्छन्दसुहं विहरइ हरि व्व मच्चू मयकुलेसु ॥
एक्के च्चिय निव्विण्णा पुणो पुणो जाइउं च मरिउं च । जे भवमच्चुव्विग्गा भवरोगहरं अणुचरन्ति ॥
जरमरणरोगसमणं जिणवयणरसायनं अमयसारं । पाउं परिणामसुहं नाहं मरणस्स बीहेमि ॥

गर्भप्रभृति आवीच्या सलिलच्छेदे सर इव शुष्यत् । अनुसमयं म्रियमाणं जीवतीति जनः कथं भणति ? ॥
संप्रस्थितानां परलोकमेकसार्थेण सार्थिकानामिव । यदि तत्र कोऽपि पुरतो व्रजति भयकारणं किमिह ? ॥
जीवितमनित्यमवश्यं मरणमिति मनसि निश्चयं यस्य । सूनागारपशोरिव काऽऽशा जीविते तस्य ? ॥
हन्त ! जराधनुर्हस्तो व्याधिशतवितीर्णसायक एति । मानुषमृगयूथवधं प्रभातव्याधः कुर्वन् ॥
न गणयति प्रत्यवायं न च प्रतिकारं चिरानुवृत्तिं वा । स्वच्छन्दसुखं विहरति हरिरिव मृत्युर्मृगकुलेषु ॥
एके एव निर्विण्णाः पुनः पुनर्जनितुं च मर्तुं च । ये भवमृत्यूद्विग्ना भवरोगहरमनुचरन्ति ॥
जरामरणरोगशमनं जिनवचनरसायनममृतसारम् । प्राप्य परिणामसुखं नाहं मरणाद् बिभेमि ॥

झोसियपावमलाणं परिसाडियबन्धलोहनियलाणं । किं कुणइ कालमरणं कयपडियारं मणुस्साणं ॥
अज्जियतवोधणाणं कलेवरहरे वि निप्पिवासाणं । संलिहियसरीराणं मरणं पि वरं सुविहियाणं ॥
सुगहियतवपत्थयणा निव्विसिऊण नियमेण अप्पाणं । मरणं मग्गन्ति मणोरहेहि धीरा धिइसहाया ॥
जस्स मयस्सेगयरो सग्गो मोक्खो य होइ नियमेण । मरणं पि तस्स नरवर ! ऊसवभूयं मणूसस्स ॥
अणवरयरोगभासुरवसणविसाणुगयदीहदाढस्स । कत्थ गओ वा मुच्चइ कयन्तकण्हाहिपोयस्स ॥
न वि जुद्धं न पलायं कयन्तहत्थिम्मि अग्घइ भयं वा । न य से दीसइ हत्थो गेण्हइ य दढं अमोक्खो य ॥
जह वा लुणाइ सासाइ कासओ परिणयाइ कालेण । इय भूयाइं कयन्तो लुणाइ जायाइं जायाइं ॥

त्यक्तपापमलानां परिशाटितबन्धलोभनिगडानाम् । किं करोति कालमरणं कृतप्रतिकारं मनुष्याणाम् ? ॥
अर्जिततपोधनानां कलेवरगृहेऽपि निष्पिपासानाम् । संलिखितशरीराणां मरणमपि वरं सुविहितानाम् ॥
सुगृहीततपःपथ्यदना निर्वेश्य नियमेनात्मानम् । मरणं मार्गयन्ति मनोरथैर्धीरा धृतिसहायाः ॥
यस्य मृतस्यैकतरः स्वर्गो मोक्षो वा भवति नियमेन । मरणमपि तस्य नरवर ! उत्सवभूतं मनुष्यस्य ॥
अनवरतरोगभासुरव्यसनविषानुगतदीर्घदा(ढात्)ढस्य । कुत्र गतो वा मुच्यते कृतान्तकृष्णाहिपो(तात्)तस्य ॥
नापि युद्धं न प्रलायं कृतान्तहस्तिनि अर्घति भयं वा । न च तस्य दृश्यते हस्तो गृह्णाति च दृढममोक्षश्च ॥
यथा वा लुनाति सस्यानि कर्षकः परिणतानि कालेन । इति भूतानि कृतान्तो लुनाति जातानि जातानि ॥

१ वन्नु० क

जइ ताव मच्चुपासा सच्छन्दसुहं सुरेसु वियरन्ति । अच्चन्तमणोयारो जत्थ जरारोगवाहीणं ॥
किं पुण वाहिजरारोगसोगनिच्चुदुयम्मि माणुस्से । मच्चुस्स सो पमाओ जं जियइ नरो निमेसं पि ॥
ता मा अधीरजणसेवियस्स अयसस्स देहि उ(अ)वयासं । न हु मच्चुदाढलीढं इन्दो वि पहू नियत्तेउं ॥
इय मयमारणमेत्तेण वच्छ ! मा नियकुलं कलङ्केहि । गेण्हामि कहं चत्तं हन्त ! सवायाए आहारं ? ॥
सोऊण इयं वयणं कोवाणलजलियरत्तनयणेण । 'जंपइ अज्जाऽवि कहं' पहओ सीसम्मि खग्गेणं ॥
परिचिन्तियं च तेणं 'नमो जिणाणं' ति मुणियतत्तेणं । 'पुव्वकयकम्मदोसो एसो' त्ति विसुद्धभावेणं ॥
सव्वो पुव्वकयाणं कम्माणं पावए फलविवागं । अवराहेसु गुणेसु य निमित्तमेत्तं परो होइ ॥
एवं च चिन्तयन्तो पुणो वि हन्तूण पावकम्मेणं । विणिवाइओ महप्पा अकलुसचित्तो सकलुसेणं ॥

यदि तावन्मृत्युपाशाः स्वच्छन्दसुखं सुरेषु विचरन्ति । अत्यन्तमनवतारो यत्र जरारोगव्याधीनाम् ॥
किं पुनर्व्याधिजरारोगशोकनित्योद्रुते मानुषे । मृत्योः न प्रमादो यज्जीवति नरो निमेषमपि ॥
ततो माऽधीरजनसेवितस्यायशसो देहि अवकाशम् । न खलु मृत्युदाढालीढं इन्द्रोऽपि प्रभुर्निवर्तयितुम् ॥
इति मृतमारणमात्रेण वत्स ! मा निजकुलं कलङ्कय । गृह्णामि कथं त्यक्तं हन्त ! स्ववाचा आहारम् ॥
श्रुत्वेदं वचनं कोपानलज्वलितरक्तनयनेन । जल्पति अद्यापि कथं प्रहतः शीर्षे खड्गेन ॥
परिचिन्तितं च तेन 'नमो जिनेभ्यः' इति ज्ञाततत्त्वेन । पूर्वकृतकर्मदोष एष इति विशुद्धभावेन ॥
सर्वः पूर्वकृतानां कर्मणां प्राप्नोति फलविपाकम् । अपराधेषु गुणेषु च निमित्तमात्रं परो भवति ॥

मरिऊण य उववन्नो सणंकुमारम्मि सुरवरो जुइमं । अह पञ्चसागराऊ लीलारामे विमाणम्मि ॥
इयरो वि य काऊणं रज्जं मरिऊण रयणपुढवीए । उववन्नो नेरइओ उक्कोसाऊ महाघोरो ॥

याकिनीमहत्तरासूनु–परमगुणानुरागि–परमसत्यप्रिय–भगवत्–श्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां
'समराइच्चकहाए' बीओ भवो समत्तो ।

एवं च चिन्तयन् पुनरपि हत्वा पापकर्मणा । विनिपातितो महात्माऽकलुषचित्तः सकलुषेण ॥
मृत्वा चोपपन्नः सनत्कुमारे सुरवरो द्युतिमान् । अथ पञ्चसागरायुर्लीलारामे विमाने ॥
इतरोऽपि च कृत्वा राज्यं मृत्वा रत्नपृथिव्याम् । उपपन्नो नैरयिक उत्कृष्टायुर्महाघोरः ॥

तइओ भवो ।

वक्खायं जं भणियं सीहा-णंदा य तह पियापुत्ता । सिहि-जालिणिमाइसुआ एत्तो एअं पवक्खामि ॥

अत्थि इहेव जम्बुद्दीवे, अवरविदेहे खेत्ते अपरिमियजणनिवासं, अणणुहूयवाहिवेयणं, अदिट्ठपरचक्कविब्भमं, सुंदरपुरनायगभूयं कोसंबनाम नयरं । जत्थ सरलसहावो, थिरसिणेहाणुबन्धो, अणङ्गरायहाणी, धम्मफलकप्पो इत्थियाजणो । जत्थ पियंवओ, सच्चवयणो, पढमाभिभासी, धम्मनिरओ य मणुस्सवग्गो । तत्थ य अणेयसमरसंघट्टविणिज्जियदरियनरिन्दावणयपल्हत्थवियडमउडकोडिरयणप्पहारञ्जियचरणजुयलो राया नामेण अजियसेणो त्ति । तस्स य सयलरज्जचिन्तओ, अत्ताणनिव्विसेसो इन्दसम्मो नाम माहणसचिवो । सुहंकरा से भारिया ॥ इओ य सो आणन्दनारओ सागरोवमन्तम्मि नरए खविऊण, अन्ने वि किंचूणे चत्तारि सागरोवमे संसारे

व्याख्यातं यद् भणितम् सिंहा-ऽऽनन्दौ च तथा पितृपुत्रौ । शिखि-जालिनिमातृसुते इत एतत् प्रवक्ष्यामि ॥

अस्ति इहैव जम्बुद्वीपे, अपरविदेहे क्षेत्रे अपरिमितजननिवासम्, अननुभूतव्याधिवेदनम्, अदृष्टपरचक्रविभ्रमम्, सुन्दरपुरनायकभूतं कौशाम्बं नाम नगरम् । यत्र सरलस्वभावः, स्थिरस्नेहानुबन्ध, अनङ्गराजधानी, धर्मफलकल्पः स्त्रीजनः । यत्र प्रियंवदः, सत्यवचनः, प्रथमाऽभिभाषी धर्मनिरतो मनुष्यवर्गः । तत्र च अनेकसमरसंघट्टविनिर्जितदृप्तनरेन्द्रावनतपर्यस्तविकटमुकुटकोटिरत्नप्रभारञ्जितचरणयुगलो राजा नाम्ना अजितसेन इति । तस्य च सकलराज्यचिन्तकः, [1]आत्मनिर्विशेष इन्द्रशर्मा नाम ब्राह्मणसचिवः । शुभंकरा तस्य भार्या ॥

१ सुरपुरनायभूयं ग

समाहिण्डिय इन्दसम्मस्स माहणस्स सुहंकराए भारियाए कुच्छिमि इत्थियत्ताए उववन्नो त्ति । जाया उचियसमएणं । कयं से नामं जालिणि त्ति कहाणयविसेसेण । पत्ता जोव्वणं । दिन्ना तस्स चेव राइणो बुद्धिसागराभिहाणसचिवपुत्तस्स बम्भदत्तस्स । कयं पाणिग्गहणं । भुञ्जमाणाण भोए गओ कोइ कालो ॥

इओ य सो सीहदेवो तओ देवलोगाओ चविऊण अचिन्तमाहप्पयाए कम्मस्स, तीसे चेव जालिणीए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववन्नो त्ति । दिट्ठो य तीए तीए चेव रयणीए सुमिणओ–जहा किर सुवण्णमयपुण्णकलसो मे उयरं पविट्ठो, सो य असंजायपरिओसाए विणिग्गओ समाणो कहकह वि भग्गो त्ति । तं च दट्ठूण ससज्झसा वि य विउद्धा एसा । जाओ से संकिण्णो सुहरसो । न साहिओ य तीए सुमिणओ दइयस्स । तओ से वड्ढिउं पयत्तो गब्भो । जाया से देहमणपीडा । चिन्तियं च तीए–'वावाएमि ताव एयं पाव-

इतश्च स आनन्दनारकः सागरोपममन्ते नरके क्षपयित्वा, अन्यानि अपि किञ्चिदूनानि चत्वारि सागरोपमाणि संसारे समाहिण्ड्य इन्द्रशर्मणो ब्राह्मणस्य शुभंकरायाः भार्यायाः कुक्षौ स्त्रिकतया उपपन्न इति। जाता उचितसमयेन। कृतं तस्या नाम जालिनी इति कथानकविशेषेण। प्राप्ता यौवनम्। दत्ता तस्य एव राज्ञो बुद्धिसागराभिधानसचिवपुत्रस्य ब्रह्मदत्तस्य। कृतं पाणिग्रहणम्। भुञ्जानयोर्भोगान् गतः कश्चित् कालः॥

इतश्च स सिंहदेवः ततो देवलोकात् च्युत्वा अचिन्त्यमाहात्म्यतया कर्मणः, तस्या एव जालिन्याः कुक्षौ पुत्रतया उपपन्न इति। दृष्टश्च तया तस्यामेव रजन्यां स्वप्नकः–यथा किल सुवर्णमयपूर्णकलशो मम उदरं प्रविष्टः, स च असंजातपरितोषाया विनिर्गतः सन् कथंकथमपि भग्न इति। तं च दृष्ट्वा ससाध्वसा इव विबुद्धा एषा। जातस्तस्या संकीर्णः सुखरसः। न कथितश्च तया स्वप्नको दयितस्य। ततः स वर्धितुं प्रवृत्तो गर्भः। जाता तस्य देह-मनःपीडा। चिन्तितं च तया–'व्यापादयामि तावद् एतं पापगर्भम्'

गब्भं' ति। पउत्ताइं गब्भसाडणाइं। कम्मविवागओ न विवन्नो गब्भो। मुणिओ य वुत्तन्तो बम्भदत्तेण। निउत्तो तेण परियणो पसूइसमए, जहा गब्भविवत्ती न हवइ तहा तुब्भेहिं जइयव्वं; अवि य भट्टिणीपरिओसनिमित्तं कहंचि चित्तं से वञ्चिऊण मम निवेइयव्वो त्ति। तओ जाओ से दोहलओ–करेमि सव्वसत्ताणमाणन्दं, संपाडेमि देवयाययणाणं महापूयाओ, पूएमि भयवन्ते धम्मनिरए महातवस्सी, सुणिमो किंचि परलोयमग्गं ति। संपाडिओ से भत्तारेण डोहलो। गब्भपभावेण जाया मणोरमा लोयस्स। पत्तो य पसूइसमओ। पसूया एसा। चिन्तियं च तीए–कहं पुण एस एद्दहमेत्तपरियणसमक्खं वावाइयव्वो त्ति ?। एत्थन्तरम्मि मुणियतयभिप्पायाए बम्भदत्तवयणं सरिऊण भणियं बन्धुजीवाभिहाणाए बालसहीए। भट्टिणि! पावो खु एस गब्भो। ता अलमिमिणा किलेसाऽऽयासकारएण, वरं विहञ्चिओ एसो त्ति। तओ कसायपरवसाए वावायणम्मि सहियणलज्जालुयाए भणियं जालिणीए–'तुब्भे जाणह' इति।

प्रयुक्तानि गर्भशातनानि। कर्मविपाकतो न विपन्नो गर्भः। ज्ञातश्च वृत्तान्तो ब्रह्मदत्तेन। नियुक्तस्तेन परिजनः प्रसूतिसमये, यथा गर्भविपत्तिर्न भवति तथा युष्माभिः यतितव्यम्, अपि च भर्त्रीपरितोषनिमित्तं कथंचित चित्तं तस्य वञ्चित्वा मम निवेदयितव्य इति। ततो जातस्तस्या दोहदः–करोमि सर्वसत्त्वानामानन्दम्, संपादयामि देवतायतनानां महापूजाः, पूजयामि भगवतो धर्मनिरतान् महातपस्विनः, शृणुमः कंचित् परलोकमार्गम्–इति। संपादितस्तस्या भर्त्रा दोहदः। गर्भप्रभावेण जाता मनोरमा लोकस्य। प्राप्तश्च सूतिसमयः। प्रसूता एषा। चिन्तितं च तया–कथं पुनरेष एतावन्मात्रपरिजनसमक्षं व्यापादयितव्य ? इति। अत्रान्तरे ज्ञाततदभिप्रायया ब्रह्मदत्तवचनं स्मृत्वा भणितं बन्धुजीवाभिधानया बालसख्या। भर्त्रि! पापः खलु एष गर्भः। ततोऽलमनेन क्लेशाऽऽयासकारकेन, वरं विभक्त (विनाशितः) एष इति। ततः कषायपरवशया व्यापादने सखीजनलज्जालुतया भणितं जालिन्या–'यूयं जानीत' इति। ततोऽपनीतो दारकः,

१ बहिणि ग्र.

कयं से तेण मयलं गुरुं । नीणिओ लोगवाओ 'वावन्नगब्भा भट्टिणि' त्ति ।
त्ति । तओ आणीओ दारओ, निवेइओ चम्मदत्तस्स । वड्ढिओ सो कलाकलावेण देहोवचएण य । संपाइयं से
एवं च अइक्कन्तो कोइ कालो । पइट्ठावियं नामं बालयस्स 'सिद्धि' त्ति । सिक्खाविओ य तुरन्तो इमिणा सुमिणयदंसण-गब्भपाडणाइओ
निरवसेसं कालोचियं चम्मदत्तेणं । गहिओ पच्छा उदरपुत्तओ' त्ति ।
य जणणीए । वेरग्गिओ एसो ॥

एत्थन्तरम्मि मुणियवुत्तन्ता पुत्तस्स कसाइया से जणणी । चिन्तियं च तेण-किह ?

एवंविहा कसाया पावा भवाडइनिमूलजलओघा । मोक्खसुहसुहरहिं वज्जेयव्वा पयत्तेण ॥

एसो कम्मविसुद्धी, तओ भवो, तत्थ दुक्खसंघाओ । तत्तो उव्वियमाणो पयदेज्ज तए महापावे ॥

भणियं च—

निवेदितो मस्तरस्य । कृतं तस्य तेन सकलं गुरुकम् । नीतो लोकवादः 'व्यापन्नगर्भा भर्त्री' इति । एवं च अतिक्रान्तः कश्चित् कालः ।
प्रतिष्ठापितं नाम बालकस्य 'सिद्धि' इति । वर्धितः स कलाकलापेन देहोपचयेन च । संपादितं तस्य निरवशेषं कालोचितं मस्तरेण ।
गृहीतः पश्चात् 'उदरपुत्रः' इति । शिक्षितो वृत्तान्तोऽनेन स्वप्नदर्शन-गर्भशातनादिकश्च जनन्याः । वैराग्यित एष ॥

अत्रान्तरे ज्ञातवृत्तान्ता पुत्रस्य कषायिता तस्य जननी । चिन्तितं च तेन-कस्मात् ?

एवंविधाः कषायाः पापा भवाटविमूलजलौघाः । मोक्षार्थमुद्यतैः वर्जयितव्याः प्रयत्नेन ॥

इतः कर्मविशुद्धिः, ततो भवः, तत्र दुःखसंघातः । तत उद्विजमानः प्रजह्यात् तकान् महापापान् ॥

१ दो ग

सयणस्स वि मज्झगओ रोगाभिहओ किलिस्सइ इहेगो। सयणो वि य से रोगं न [1]विरिञ्चइ ने य नासेइ ॥
मज्झम्मि बन्धवाणं एक्को मरइ कलुणं रुयन्ताणं। न य णं धारेइ तओ बन्धुजणो नेव दाराइं ॥
एक्को करेइ कम्मं फलमवि तस्सेक्कओ समणुहोइ। एक्को जायइ मरइ य परलोयं एक्कओ जाइ ॥
पत्तेयं पत्तेयं नियगं कम्मफलमणुहवन्ताणं। को कस्स जए सयणो को कस्स व होइ [2]अन्नजणो ? ॥
मरिऊण वेरिओ वि हु जायइ जणगो, सुओ वि हु [3]रि[4]उ त्ति। ता अणवट्ठियभावे सयणे सङ्गो त्ति मोहफलं ॥
अन्नं च। सुण, अम्हाणमेव जं वत्तं—

अत्थि इहेव विजए [5]लेन्छिनिलयं नाम नयरं। तत्थ सागरदत्तो नाम सत्थवाहो, सिरिमई से भारिया, ताणं अहं सुओ त्ति।

न्यन्त:समागमनश्चले स्वजने इति ?। अपि च—

स्वजनस्याऽपि मध्यगतो रोगाभिहतः क्लिश्यति इहैकः। स्वजनोऽपि च तस्य रोगं न विभजति नैव नाशयति ॥
मध्ये बान्धवानामेको म्रियते करुणं रुदताम्। न च तं धारयति ततो बन्धुजनो नैव दाराः ॥
एकः करोति कर्म फलमपि तस्य एकः समनुभवति। एको जायते म्रियते च परलोकमेकको याति ॥
प्रत्येकं प्रत्येकं निजकं कर्मफलमनुभवताम्। कः कस्य जगति स्वजनः कः कस्य वा भवति अन्यजनः ? ॥
मृत्वा वैरिकोऽपि खलु जायते जनकः, सुतोऽपि खलु रिपुरिति। ततोऽनवस्थितभावे स्वजने संग इति मोहफलम् ॥
अन्यच्च। शृणु, अस्माकमेव यद् वृत्तम्-

---

१ विगिंचइ म २ जणो म ३ य म ४ रिउ म ५ लच्छितिलयं म

कुमारभावे वट्टमाणो गओ तन्नयरासन्नमेव लच्छिपव्वयं। दिट्ठो य तत्थ एगम्मि विभागे सिणिद्धपत्तसंचओ, धरापविट्ठदीहपायगो, नालिएरिपायवो त्ति। तं च दट्ठूण समुप्पन्नं मे कोउयं। चिन्तियं च मए–अहो! अच्छरियं। एद्दहमेत्तस्सवि पायवस्स एद्दहमेत्ताओ विभागाओ ओयरिऊण पायओ धरणिं पविट्ठो त्ति। ता नूणमेत्थ कारणेण होयव्वं॥

एत्थन्तरम्मि य अयण्डम्मि चेव संजाओ मे पमोओ, वियम्भिओ सुरहिमारुओ, विमुक्को सहजो वि वेराणुबन्धो पसुगणेहिं, भुवणसिरीए विय समद्धासिओ लच्छिपव्वओ, सव्वोउयकुसुमेहि वि पुप्फियाइं काणणुज्जाणाइं, पमुइया विहंगसंघाया, मणहरुत्तालरम्मं च गुञ्जियं छप्पयावलीहिं, विसुद्धपयासभतावं च तमुद्देसमुज्जोइउं पयत्तो रवी। तओ मए चिन्तियं 'अह पुण किं इमं भुवणच्छेरयं' ति॥

एत्थन्तरम्मि तरुणरविमण्डलनिहं, सुविसुद्धजच्चकञ्चणं, अणेयरयणमण्डियं, जयजयरवावूरियनहङ्गणं, गिज्जन्ततियसमङ्गलं,

---

अस्ति इहैव विजये लक्ष्मीनिलयं नाम नगरम्। तत्र सागरदत्तो नाम सार्थवाहः, श्रीमती तस्य[1] भार्या। तयोरहं सुत इति। कुमारभावे वर्तमानो गतो तन्नगरासन्नमेव लक्ष्मीपर्वतम्। दृष्टश्च तत्र एकस्मिन् विभागे स्निग्धपत्रसंचयः, धराप्रविष्टदीर्घपादकः, नालिकेरीपादप इति। तं च दृष्ट्वा समुत्पन्नं मम कौतुकम्। चिन्तितं च मया–अहो! आश्चर्यम्। एतावन्मात्रस्यापि पादपस्य एतावन्मात्राद् विभागाद् अवतीर्य पादको धरणीं प्रविष्ट इति। ततो नूनमत्र कारणेन भवितव्यम्॥

अत्रान्तरे च अकाण्ड एव संजातो मम प्रमोदः, विजृम्भितः, सुरभिमारुतः, विमुक्तः सहजोऽपि वैरानुबन्धः पशुगणैः, भुवनश्रिया अपि समध्यासितो लक्ष्मीपर्वतः, सर्वर्तुककुसुमैरपि पुष्पितानि काननोद्यानानि, प्रमुदिता विहंगसंघाताः, मनोहरोत्तालरम्यं च गुञ्जितं षट्पदावलीभिः, विशुद्धप्रकाशमतापं च तमुद्देशमुद्योतयितुं प्रवृत्तो रविः। ततो मया चिन्तितम्–'अथ पुनः किमिदं भुवनाश्चर्यकम्'–इति॥

अत्रान्तरे तरुणरविमण्डलनिभम्, सुविशुद्धजात्यकाञ्चनम्, अनेकरत्नमण्डितम्, जयजयरवापूरितनभोऽङ्गणम्, गीयमानत्रिदशमङ्गलम्

निवडन्तकुसुमवुट्ठिं, अणेयतियसपरियरियं, विजियसंसारचक्कपिसुणयं, अवरदिसाओ समोवयन्तं भयवओ अजियदेवतित्थयरस्स दिट्ठं मए धम्मचक्कं ति। तयणन्तरं च महग्घगुणरयणभूसिया सियम्बरधारिणो अणेगे साहवो, तओ सुरधरियकुन्दधवलायवत्तो दुन्दुहिनिणायवहिरियनहङ्गणो, विरायन्तदिव्वभामण्डलो, सुरवइसमुक्खित्तचारुचामरो, सुरासुरमणुयवन्दसंथुओ, कालायरुपवरतुरुक्कधूवमहमहेन्तगन्धो, गन्धवट्टिभूओ अच्चन्तसोमो कञ्चणमयदिव्वकमलावलीए परिसक्कमाणो भयवं, तिलोयनाहो, निच्छिण्णभवसमुद्दो अजियदेवतित्थयरो त्ति। तं च दट्ठूण समुप्पण्णो मे पमोओ, पणट्ठं मिच्छत्ततिमिरेणं, वियम्भियं धम्मववसाएणं। चिन्तियं च मए–धन्नो अहं, जेण मए तिलोयचिन्तामणी भयवं उवलद्धो त्ति ॥

एत्थन्तरम्मि य कयं तियसेहिं भयवओ मणिकणयकलहोयमयनिम्मियपायारतियं, सुविहत्तदिव्वतोरणं, रयणमयविचित्तकविसीसयं, ऊसियमहाकेउनिवहं, गुञ्जन्तमहुयरामोयसोहियं, ऊसियसियायवत्तमणहरं, वेरुलियदिव्वसीहासणं,

---

निपतत्कुसुमवृष्टि, अनेकत्रिदशपरिकरितम्, विजितसंसारचक्रपिशुनकम्, अपरदिशः समवपतद् भगवतोऽजितदेवतीर्थकरस्य दृष्टं मया धर्मचक्रम्–इति। तदनन्तरं च महार्घगुणरत्नभूषिताः सिताम्बरधारिणोऽनेके साधवः, ततः सुरधृतकुन्दधवलातपत्रः, दुन्दुभिनिनादबधिरितनभोऽङ्गणः, विराजमानदिव्यभामण्डलः, सुरपतिसमुत्क्षिप्तचारुचामरः, सुराऽसुरमनुजवन्द्रसंस्तुतः, कालागुरुप्रवरतुरुष्कधूपप्रसरद्गन्धः, गन्धवर्तिभूतः, अत्यन्तसौम्यः, काञ्चनमयदिव्यकमलावल्या परिसरन् भगवान्, त्रिलोकनाथः, निस्तीर्णभवसमुद्रः, अजितदेव तीर्थंकर इति। तं च दृष्ट्वा समुत्पन्नो मे प्रमोदः, प्रनष्टं मिथ्यात्वतिमिरेण, विजृम्भितं धर्मव्यवसायेन, चिन्तितं च मया–धन्योऽहम्, येन मया त्रिलोकचिन्तामणिर्भगवान् उपलब्ध इति

अत्रान्तरे च कृतं त्रिदशैर्भगवतो मणिकनककलधौतमयनिर्मितप्राकारत्रिकम्, सुविभक्तदिव्यतोरणम्, रत्नमयविचित्रकपिशीर्षकम्, महल्लमीहथयचक्कम-

ण्ठियं समोसरणं ति। पविट्ठो भयवं। पत्थुया धम्मकहा। कहिओ भगवया अमासओ जीवलोगो। अवगओ अम्हाणं। तओ तं पुव्व-कोउयं समणुसरन्तेण पुच्छिओ भयवं मए तिलोयनाहो। भयवं! किं पुण तस्स नालिएरिपायवस्स पायओ ओइण्णो, किं अत्थि तत्थ दविणजायं किं वा नहि (निही), किंपरिमाणं वा, केण वा तं ठवियं, कीइसो वा तस्स विवागो त्ति ?। भगवया भणियं–सुण, लोह-दोसेण पायओ ओइण्णो। अत्थि तत्थ दविणजायं। तं च दीणारसत्तलक्खपरिमाणं। तुमए तेणं च नालिएरिजीवेण ठावियं। धम्मसाहओ य विवागो एयस्स। मए भणियं–भयवं! कहं पुण मए इमिणा य ठवियं, कहं च मम ईदिसो विवागो इमस्स वि ईदिसो त्ति। भगवया भणियं–सुण,

अत्थि इहेव विजए अमरउरं नाम नयरं। तत्थ अमरदेवो नाम गाहावई होत्था। सुन्दरी से भारिया। ताणं च तुब्भे दुवे वि

उच्छ्रितमहाकेतुनिवहम्, गुञ्जन्मधुकराऽऽमोदशोभितम्, उच्छ्रितसिताऽऽतपत्रमनोहरम्, वैडूर्यदिव्यसिंहासनम्, महासिंहध्वजचक्र-मण्डितं, समवसरणम्-इति। प्रविष्टो भगवान्। प्रस्तुता धर्मकथा। कथितो भगवता अशाश्वतो जीवलोकः। अवगतोऽस्माभिः। ततस्तं पूर्वकौतुकं समनुस्मरता पृष्टो भगवान् मया त्रिलोकनाथः। भगवन्! किं पुनस्तस्य नालिकेरीपादपस्य पादकोऽवतीर्णः, किम् अस्ति तत्र द्रविणजातं किं वा निधिः, किंपरिमाणं वा, केन वा तत् स्थापितम्, कीदृशो वा तस्य विपाक इति ?। भगवता भणितम्–शृणु, लोभदोषेण पादकोऽवतीर्णः। अस्ति तत्र द्रविणजातम्। तच्च दीनारसप्तलक्षपरिमाणम्। त्वया तेन च नालिकेरीजीवेन स्थापितम्। धर्मसाधकश्च विपाक एतस्य। मया भणितम्–भगवन्! कथं पुनर्मया अनेन च स्थापितम्, कथं मम ईदृशो विपाकः, एतस्यापि ईदृश इति। भगवता भणितम्, शृणु–

अस्ति इहैव विजये अमरपुरं नाम नगरम्। तत्र अमरदेवो नाम गृहपतिरभवत्। सुन्दरी तस्य भार्या। तयोश्चयुवां द्वावपि उपर्युपरि-

उप्परोप्परजायगा गुणचन्दबालचन्दाभिहाणा य पुत्तय त्ति । संपत्तजोव्वणा य महन्तं चेलाइभण्डं घेत्तूण वाणिज्जवडियाए आगया इमं देसं । विणिओइयं भण्डं, समासाइओ इट्ठलाहो । एत्थन्तरम्मि विजयवम्मनरवइणा आढत्तो लच्छिनिलयसामी सूरतेओ नाम नरवई । सो य नयरे गज्झं छोढूण गहियसारनयरलोओ आरूढो इमं पव्वयं । तुब्भे वि तेणेव नरवइणा सह घेत्तूण दविणजायं परबलभएण आरूढा लच्छिपव्वयं । ठिया य एयम्मि पएसे निहाणीकयमालोचिऊण इमं दविणजायं। अइक्कन्तो कोइ कालो । तओ लोहदोसेण 'भागिओ' त्ति करिय विसपओगकरणेणं वावाविओ तुमं गुणचन्देण । सुद्धसहावत्तणेणं च उववन्नो वंतरसुरेसु । गुणचन्दो वि य अपरिभुञ्जिऊण तं दव्वं एत्थ चेव पव्वए महाभुयङ्गडक्को मरिऊण उप्पन्नो रयणप्पहाए नरयपुढवीए नारओ । तओ तुमं देसूण-पलिओवममहाउयं पालिऊण तओ चुओ एत्थेव विजए टङ्कणाउरे[1] नयरे हरिणन्दिस्स सत्थवाहस्स वसुमईए भारियाए कुच्छिसि पुत्त-

जातको गुणचन्द्र-बालचन्द्राऽभिधानौ च पुत्रकौ इति । संप्राप्तयौवनौ च महत् चेलादिभाण्डं गृहीत्वा वाणिज्यवृत्तिकया आगतौ इमं देशम् । विनियोजितं भाण्डम्, समासादित इष्टलाभः । अत्रान्तरे विजयवर्मनरपतिना आक्रान्तो लक्ष्मीनिलयस्वामी सूरतेजा नाम नरपतिः । स च नगरे प्राग्रं(असारं)क्षिप्त्वा गृहीतसारनगरलोक आरूढ इमं पर्वतम् । युवामपि तेनैव नरपतिना सह गृहीत्वा द्रविणजातं परबलभयेन आरूढौ लक्ष्मीपर्वतम् । स्थितौ चैतस्मिन् प्रदेशे निधानीकृतमालोच्य इदं द्रविणजातम् । अतिक्रान्तः कियानपि कालः । ततो लोभदोषेण 'भागिकः' इति कृत्वा विषप्रयोगकरणेन व्यापादितस्त्वं गुणचन्द्रेण । शुद्धस्वभावत्वेन च उत्पन्नो व्यन्तरसुरेषु । गुणचन्द्रोऽपि च अपरिभुज्य तद् द्रव्यम् अत्र चैव पर्वते महाभुजङ्गदष्टो मृत्वा उत्पन्नो रत्नप्रभायां नरकपृथिव्यां नारकः । ततस्त्वं देशोनपल्योपम-महाऽऽयुः पालयित्वा ततश्च्युतः अत्रैव विजये टङ्कणापुरे नगरे हरिनन्दिनः सार्थवाहस्य वसुमत्या भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतया उपपन्नो-

1 टङ्कगाउरे म

त्ताए उववन्नो सि। जाओ कालक्कमेणं। पइट्ठावियं च ते नामं देवदत्तो त्ति। पत्तो कुमारभावं। एत्थन्तरम्मि तओ वि गुणचन्दो नरगाओ उव्वट्टिऊण लोहदोसेणमेत्थेव लच्छिपव्वए एयस्स चेव निहाणस्स पच्चासन्नपएसे उप्पन्नो भुयङ्गमो त्ति। परिग्गहियं च णेण तं दव्वं। एत्थन्तरम्मि लच्छिनिवासिणीदेवयामहम्मि समागओ तुमं लच्छिपव्वयं। कया देवयाए पूया। दिन्नं दीणाणाहाण दविणजायं। संपाडिओ भोयणोवयारो। तओ तुमं पुव्वभवसिणेहेणं रम्मयाए पव्वयस्स परिब्भमन्तो आगओ इमं उद्देसं। दिट्ठो भुयङ्गमेणं। तओ लोहदोसेण 'एस एयं दविणजायं गेण्हिस्सइ, त्ति डक्को चरणदेसम्मि। अच्चुग्गयाए विसस्स तक्खणा चेव निवडिओ धरणिवट्ठे। पासवत्तिणा य ते परियणेण वावाविओ भुयङ्गमो। उप्पन्नो एत्थेव पव्वए सीहत्ताए त्ति। तुमं पि मरिऊण एत्थेव विजए कयङ्गलाए नयरीए सिवदेवस्स कुलउत्तयस्स जसोहराए भारियाए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए उववन्नो सि। जाओ कालक्कमेण। पइट्ठावियं च ते नामं इन्ददेवो त्ति। पत्तो जोव्वणं। इओ य तेण सीहजीवेण पुव्वभवब्भत्थभावणाओ ओहसन्नाए परिग्गहियं तं दव्वं। एवं च गओ कोइ

ऽसि। जातः कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं च तव नाम देवदत्त इति। प्राप्तः कुमारभावम्। अत्रान्तरे ततोऽपि गुणचन्द्रो नरकाद् उद्वृत्य लोभदोषेण अत्रैव लक्ष्मीपर्वते एतस्य चैव निधानस्य प्रत्याऽऽसन्नप्रदेशे उत्पन्नो भुजङ्गम इति। परिगृहीतं च तेन तद् द्रव्यम्। अत्रान्तरे लक्ष्मीनिवासिनीदेवतामहसि समागतस्त्वं लक्ष्मीपर्वतम्। कृता देवतायाः पूजा। दत्तं दीनाऽनाथानां द्रविणजातम्। संपादितो भोजनोपचारः। ततस्त्वं पूर्वभवस्नेहेन रम्यतया पर्वतस्य परिभ्रमन् आगतः इममुद्देशम्। दृष्टो भुजङ्गमेन। ततो लोभदोषेण 'एष एतद् द्रविणजातं ग्रहीष्यति' इति दष्टश्चरणदेशे। अत्युग्रतया विषस्य तत्क्षणं चैव निपतितो धरणिपृष्ठे। पार्श्ववर्तिना च ते परिजनेन व्यापादितो भुजङ्गमः। उत्पन्नोऽत्रैव पर्वते सिंहतया इति। त्वमपि मृत्वाऽत्रैव विजये कृतङ्गलायां नगर्यां शिवदेवस्य कुलपुत्रस्य यशोधराया भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतया उपपन्नोऽसि। जातः कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं च ते नाम इन्द्रदेव इति। प्राप्तो यौवनम्। इतश्च तेन सिंहजीवेन

कालो। अन्नया य वीरदेवनरवइणा नियसामिएण पेसिओ तुमं लच्छिनिलयसामिणो माणहद्दस्स समीवं। आगच्छमाणो य कइवयपुरिसपरियारिओ कालक्कमेण पत्तो इमं उद्देसं। उवविट्ठो नीवपायवस्स हेट्ठे। एत्थन्तरम्मि गिरिगुहामुहगएणं दिट्ठो सि सीहेणं। तओ लोहसन्नाविवज्जासियचित्तेणं वावाइओ सि इमिणा, इमो वि य तुमए त्ति। उववन्ना य तुब्भे एत्थेव विजयम्मि सिरित्थलगे पट्टणे जक्खदासमन्निपस्स चण्डालस्स माइजक्खाए भारियाए जमलभाउगत्ताए त्ति। जाया कालक्कमेणं। पइट्ठावियाइं नामाइं तुज्झं कालसेणो, इयरस्स चण्डसेणो त्ति। पत्ता य जोव्वणं। अन्नया आहेडयनिमित्तं गया लच्छिपव्वयं, वावाइओ कोलो। सो य एयम्मि चेव निहाणयपएसे निसामिओ। पज्जालिओ जलणो। जलणपक्कं तं खाइउं पयत्ता। एत्थन्तरम्मि कट्ठारयं निसाणिऊण कहंचि अणत्थदण्डओ चेव धरणिं खणमाणेण उवलद्धो निहाणयकलसस्स एगदेसो चण्डसेणेणं। पयत्तो गोविउं, लक्खिओ य तुमए। तओ

पूर्वमयाभ्यस्तभावनात् लोभसंज्ञया परिगृहीतं तद् द्रव्यम्। एवं च गतः कियान् कालः। अन्यदा च वीरदेवनरपतिना निजस्वामिकेन प्रेषितस्त्वं लक्ष्मीनिलयस्वामिनो मानभद्रस्य समीपम्। आगच्छंश्च कतिपयपुरुषपरिवृतः कालक्रमेण प्राप्त इममुद्देशम्। उपविष्टो नीपपादपस्याधः। अत्रान्तरे गिरिगुहामुखगतेन दृष्टोऽसि सिंहेन। ततो लोभसंज्ञाविपर्यासितचित्तेन व्यापादितोऽसि अनेन, अयमपि च त्वया इति। उत्पन्नौ च युवामत्रैव विजये श्रीस्थलके पट्टने यक्षदाससंज्ञितस्य चाण्डालस्य मातृयक्षायां भार्यायां यमलभ्रातृकतया इति। जातौ कालक्रमेण। प्रतिष्ठापिते नाम्नी तव कालसेन:, इतरस्य चण्डसेन इति। प्राप्तौ च यौवनम्। अन्यदा आखेटकनिमित्तं गतौ लक्ष्मीपर्वतम्। व्यापादितः कोलः। स च एतस्मिन् चैव निधानकप्रदेशे विश्रामितः। प्रज्वालितो ज्वलनः। ज्वलनपक्वं तं खादितुं प्रवृत्तौ। अत्रान्तरे कट्टारकं निशाण्य कथञ्चिद् अनर्थदण्डेन एव धरणीं खनता उपलब्धो निधानककलशस्य एकदेशश्चण्डसेनेन। प्रवृत्तो गोप-

१ तत्र —

दव्वलोहेणं [1]वीसत्थो तुमं वावाइओ तेण। उववन्नो वालुयप्पहाए नरगपुढवीए पञ्चसागरोवमाऊ नारगो। इमो वि तद्दव्वलोभेण तं चेव देसं अमुञ्चमाणो अइक्कन्तेसु कइवयवरिसेसु अभुञ्जिऊण तं दव्वं अन्नवेरियचण्डालविनिवाइओ समाणो उप्पन्नो तमाभिहाणाए नरयपुढवीए अट्ठारससागरोवमाऊ नारगो त्ति। तओ तुमं पडिपुण्णे अहाउए नरगाओ उव्वट्टिऊण एत्थेव विजए सिरिमईए सन्निवेसम्मि सालिभद्दस्स गाहावइस्स नन्दिणीए भारियाए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए उववन्नो त्ति। जाओ य कालक्कमेण। पइट्ठावियं ते नामं बालसुन्दरो त्ति। पत्तो जोव्वणं। एत्थन्तरम्मि सीलदेवाणगारसमीवे पत्तो तए अपत्तपुव्वो जिणवरपणीओ धम्मो। परिपालियं सावयत्तणं। कओ य जहा[2]विहिं देहच्चाओ। उववन्नो लन्तयाभिहाणे देवलोए किंचूणतेरससागरोवमाऊ वेमाणिओ त्ति। तत्थ परिभुञ्जिऊण दिव्वभोए अहाउयपरिक्खएण चुओ समाणो एत्थेव विजए हत्थिणाउरे नयरे सुहत्थिस्स नगरसेट्ठिस्स कन्तिमईए भारियाए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए

गितुम्, लक्षितश्च त्वया। ततो द्रव्यलोभेन विश्वस्तस्त्वं व्यापादितस्तेन। उपपन्नो वालुकाप्रभायां नरकपृथिव्यां पञ्चसागरोपमायुर्नारकः। अयमपि तद्द्रव्यलोभेन तं चैव देशममुञ्चन् अतिक्रान्तेषु कतिपयवर्षेषु अभुक्त्वा तद् द्रव्यम् अन्यवैरिकचाण्डालविनिपातितः सन् उपपन्नस्तमाऽभिधानायां नरकपृथिव्यामष्टादशसागरोपमायुर्नारक इति। ततस्त्वं प्रतिपूर्णे यथाऽऽयुष्के नारकात् उद्वृत्य अत्रैव विजये श्रीमतौ सन्निवेशे शालिभद्रस्य गृहपतेर्नन्दिन्यां भार्यायां कुक्षौ पुत्रतया उपपन्न इति। जातश्च कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं तव नाम बालसुन्दर इति। प्राप्तो यौवनम्। अत्रान्तरे शीलदेवाऽनगारसमीपे प्राप्तस्त्वया अप्राप्तपूर्वो जिनवरप्रणीतो धर्मः। परिपालितं श्रावकत्वम्। कृतश्च यथाविधि देहत्यागः। उपपन्नो लान्तकाऽभिधाने देवलोके किञ्चिदूनत्रयोदशसागरोपमायुर्वैमानिक इति। तत्र परिभुज्य दिव्यभोगान् यथाऽऽयुष्कपरिक्षयेण च्युतः सन् अत्रैव विजये हस्तिनापुरे नगरे सुहस्तिनो नगरश्रेष्ठिनः कान्तिमत्या भार्यायाः

१ गुत्तीसत्थो क। २ जहाविहिणा ख

उववन्नो सि, इयरो वि तओ नरगाओ उव्वट्टिऊण तत्थेव नयरे तुज्झ चेव पिउणो सोमिलाभिहाणाए घरदासीए कुच्छिसि पुत्तत्ताए त्ति। जाया कालक्कमेण। पइट्ठावियाइं नामाइं–तुज्झ समुद्ददत्तो, इयरस्स मङ्गलगो त्ति। पत्ता य तुब्भे अहाकमेणेव कुमारभावं। एत्थन्तरम्मि पवन्नो तए अणङ्गदेवगणिसमीवे जिणदेसिओ धम्मो। कया देसविरई। परिणीया य लच्छिनिलयवासिणो सावयस्स अचलसत्थवाहस्स धूया जिणमई। अन्नया य मङ्गलदुइओ जिणमईनिमित्तमेव पयट्टो लच्छिनिलयं। आगओ य कइवयपयाणगेहिं। पत्तो तमुद्देसं, जत्थ निहाणं ति। तओ बहुलपत्तलयाए पएसस्स वीसमिओ मुहुत्तयं। दिट्ठो य तए पामाडज्झाडयस्स इमम्मि पएसे विणिग्गओ पायओ। भणियं कोउगेण–भो मङ्गलग! एत्थ पएसे केणइ दविणजाएण होयव्वं। तेण भणियं–'निहालेमो' त्ति। तए भणियं–अलं इमिणा। कोउगमेत्तमेव मे कहणनिमित्तं, न उण दविणलोहो। तेण भणियं–अहिययरं मे कोउयं; ता निहालेमो, को

कुक्षौ पुत्रतया उपपन्नोऽसि, इतरोऽपि ततो नरकाद् उद्वृत्य तत्रैव नगरे तव चैव पितुः सोमिलाऽभिधानाया गृहदास्याः कुक्षौ पुत्रतया इति। जातौ कालक्रमेण। प्रतिष्ठापिते नाम्नी–तव समुद्रदत्तः, इतरस्य मङ्गलक इति। प्राप्तौ च युवां यथाक्रमेण कुमारभावम्। अत्रान्तरे प्रपन्नस्त्वया अनङ्गदेवगणिसमीपे जिनदेशितो धर्मः। कृता देशविरतिः। परिणीता च लक्ष्मीनिलयवासिनः श्रावकस्य अचलसार्थवाहस्य दुहिता जिनमतिः। अन्यदा च मङ्गलद्वितीयो जिनमतिनिमित्तमेव प्रवृत्तो लक्ष्मीनिलयम्। आगतश्च कतिपयप्रयाणकैः। प्राप्तस्तमुद्देशम्, यत्र निधानमिति। ततो बहुलपत्रतया प्रदेशस्य विश्रान्तो मुहूर्तकम्। दृष्टश्च त्वया पामाडवृक्षस्य अस्मिन् प्रदेशे विनिर्गतः पादकः। भणितं कौतुकेन–भो मङ्गलक! अत्र प्रदेशे केनचिद् द्रविणजातेन भवितव्यम्। तेन भणितम् 'निभालयामः' इति। त्वया भणितम्–अलमनेन। कौतुकमात्रमेव मम कथननिमित्तम्, न पुनर्द्रविणलोभः। तेन भणितम्–अधिकतरं मम कौतु-

१ पोमाड० ख। २ दव्व० ख

एत्थ परमत्थो त्ति ?। तओ अणभिप्पेयं पि भवओ पयट्टो तं तहाविहेण तिक्खसारकट्ठेण खणिउं ति। दिट्ठो य तेण थेवभूमिभाए कलसकण्ठओ। तओ पुव्वकयकम्मलोहदोसेण चिन्तियं मङ्गलगेण। अहो! महत्थो एस निही। जइ कहंचि भट्टिदारयं वञ्चिउ गिण्हिउं पारियइ त्ति। एत्थन्तरम्मि दिट्ठो तुमए वि कलसकण्ठगो। भणिओ य एसो–भद्द मङ्गलग! अलं इमिणा; एहि, नयरं गच्छामो त्ति। तओ पूरिऊण तमुद्देसं हिट्ठो विय पयट्टो मङ्गलगो। भणिओ य तुमए–भद्द! न तए कस्सइ पुरओ एस वइयरो अहिगरणहेउभूओ जंपियव्वो त्ति। तेण भणियं–भट्टिदारय! न जंपामो। चिन्तियं णेण–मए वि विणा एस एयं गेण्हिस्सइ त्ति। अओ से एस पयासो। ता कहं अहं इमिणा वञ्चिज्जामि। ता जाव चेव न गेण्हइ एस एयं, ताव चेव अहं केणइ उवाएण वावाइस्सं ति। एत्थन्तरम्मि पत्ता नयरं। आरामसमीवठिएणं भणिओ तुमए मङ्गलगो। भद्द मङ्गलग! गच्छ, ससुरकुलपउत्तिं मे कुओ वि उवलहिय संवाएहि, जेण पविसामो नयरं ति। पयट्टो मङ्गलगो। चिन्तियं च णेणं–पविट्ठो खु एसो लहुं चेव एयं गेण्हिस्सइ। ता तहाणुचिट्ठामि, जहा

एवम्। ततो निभालयामः, कोऽत्र परमार्थ इति ?। ततोऽनभिप्रेतमपि भवतः प्रवृत्तस्तं तथाविधेन तीक्ष्णसारकाष्ठेन खनितुमिति। दृष्टश्च तेन स्तोकभूमिभागे कलशकण्ठकः। ततः पूर्वकृतकर्मलोभदोषेण चिन्तितं मङ्गलकेन–अहो! महार्थ एष निधिः। यदि कथंचिद् भर्तृदारकं वञ्चित्वा ग्रहीतुं पार्यत इति। अत्रान्तरे दृष्टस्त्वयाऽपि कलशकण्ठकः। भणितश्चैषः–भद्र मङ्गलक! अलमनेन; एहि, नगरं गच्छाम इति। ततः पूरयित्वा तमुद्देशं हृष्ट इव प्रवृत्तो मङ्गलकः। भणितश्च त्वया–भद्र! [redacted] त्वया कस्यचित् पुरत एष व्यतिकरोऽधिकरणहेतुभूतः कथयितव्य इति। तेन भणितम्–भर्तृदारक! न कथयामः। चिन्तितं तेन–मयाऽपि विना एष एतं ग्रहीष्यति इति। अत एतस्य एष प्रयासः। ततः कथमहमनेन वञ्च्ये? ततो यावच्चैव न गृह्णाति एष एनम्, तावच्चैव अहं केनचिदुपायेन व्यापादयिष्य इति। अत्रान्तरे प्राप्तौ नगरम्। आरामसमीपस्थितेन भणितस्त्वया मंगलकः–भद्र मंगलक! गच्छ, श्वसुरकुलप्रवृत्तिं मम कुतोऽपि उपलभ्य

उववन्नो सि, इयरो वि तओ नरगाओ उव्वट्टिऊण तत्थेव नयरे तुज्झ चेव पिउणो सोमिलाभिहाणाए घरदासीए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए त्ति। जाया कालक्कमेण। पइट्ठावियाइं नामाइं–तुज्झ समुद्ददत्तो, इयरस्स मङ्गलगो त्ति। पत्ता य तुब्भे अहाक्कमेणेव कुमारभावं। एत्थन्तरम्मि पवन्नो तए अणङ्गदेवगणिसमीवे जिणदेसिओ धम्मो। कया देसविरई। परिणीया य लच्छिनिलयवासिणो सावयस्स अचलसत्थवाहस्स धूया जिणमई। अन्नया य मङ्गलदुइओ जिणमईनिमित्तमेव पयट्टो लच्छिनिलयं। आगओ य कइवयपयाणगेहिं। पत्तो तमुद्देसं, जत्थ निहाणं ति। तओ बहुलपत्तलयाए पएसस्स वीसमिओ मुहुत्तयं। दिट्ठो य तए पीमाडज्झाडयस्स इमम्मि पएसे विणिग्गओ पायओ। भणियं कोउगेण–भो मङ्गलग! एत्थ पएसे केणइ दविणजाएण होयव्वं। तेण भणियं–'निहालेमो' त्ति। तए भणियं–अलं इमिणा। कोउगमेत्तमेव मे कहणनिमित्तं, न उण दविणलोहो। तेण भणियं–अहियपरं मे कोउयं; ता निहालेमो, को

कुक्षौ पुत्रतया उपपन्नोऽसि, इतरोऽपि ततो नरकाद् उद्वृत्य तत्रैव नगरे तव चैव पितुः सोमिलाऽभिधानाया गृहदास्याः कुक्षौ पुत्रतया इति। जातौ कालक्रमेण। प्रतिष्ठापिते नाम्नी–तव समुद्रदत्तः, इतरस्य मङ्गलक इति। प्राप्तौ च युवां यथाक्रमेण कुमारभावम्। अत्रान्तरे प्रपन्नस्त्वया अनङ्गदेवगणिसमीपे जिनदेशितो धर्मः। कृता देशविरतिः। परिणीता च लक्ष्मीनिलयवासिनः श्रावकस्य अचलसार्थवाहस्य दुहिता जिनमतिः। अन्यदा च मङ्गलद्वितीयो जिनमतिनिमित्तमेव प्रवृत्तो लक्ष्मीनिलयम्। आगतश्च कतिपयप्रयाणकैः। प्राप्तस्तमुद्देशम्, यत्र निधानमिति। ततो बहुलपत्रतया प्रदेशस्य विश्रान्तो मुहूर्तकम्। दृष्टश्च त्वया पामाडवृक्षस्य अस्मिन् प्रदेशे विनिर्गतः पादकः। भणितं कौतुकेन—भो मङ्गलक! अत्र प्रदेशे केनचिद् द्रविणजातेन भवितव्यम्। तेन भणितम् 'निभालयामः' इति। त्वया भणितम्–अलमनेन। कौतुकमात्रमेव मम कथननिमित्तम्, न पुनर्द्रविणलोभः। तेन भणितम्–अधिकतरं मम कौतु-

१ पीमाड० रा। २ दव्व० रा

एत्थ परमत्थो त्ति ? । तओ अणभिप्पेयं पि भयओ पयट्टो तं तहाविहेण तिक्खसारकट्ठेण खणिउं ति । दिट्ठो य तेण थेरभूमिभाए कलसकण्ठओ । तओ पुव्वकयकम्मलोहदोसेण चिन्तियं मङ्गलगेण । अहो ! महत्थो एस निही । जइ कहंचि भट्टिदारयं वञ्चिउ गिण्हिउं पारियइ त्ति । एत्थन्तरम्मि दिट्ठो तुमए वि कलसकण्ठगो । भणिओ य एसो–भद्द मङ्गलग ! अलं इमिणा; एहि, नयरं गच्छामो त्ति । तओ पूरिऊण तमुद्देसं हिट्ठो विय पयट्टो मङ्गलगो । भणिओ य तुमए–भद्द ! न तए कस्सइ पुरओ एस वइयरो अहिगरणहेउभूओ जंपियव्वो त्ति । तेण भणियं–भट्टिदारय ! न जंपामो । चिन्तियं णेण–मए वि विणा एस एयं गेण्हिस्सइ त्ति । अओ से एस पयासो । ता कहं अहं इमिणा वञ्चिज्जामि । ता जाव चेव न गेण्हइ एस एयं, ताव चेव अहं केणइ उवाएण वावाइस्सं ति । एत्थन्तरम्मि पत्तो नयरं । आराममीवट्ठिएणं भणिओ तुमए मङ्गलगो । भद्द मङ्गलग ! गच्छ, ससुरकुलपउत्तिं मे कुओ वि उवलहिय संवाएहि, जेण पविसामो नयरं ति । पयट्टो मङ्गलगो । चिन्तियं च णेणं–पविट्ठो खु एसो लहुं चेव एयं गेण्हिस्सइ । ता तहाणुचिट्ठामि, जहा

अत्र परमार्थ इति ? । ततोऽनभिप्रेतमपि भयतः प्रवृत्तस्तं तथाविधेन तीक्ष्णसारकाष्ठेन खनितुमिति । दृष्टश्च तेन स्थविरभूमिभागे कलशकण्ठकः । ततः पूर्वकृतकर्मलोभदोषेण चिन्तितं मङ्गलकेन–अहो ! महार्थ एष निधिः । यदि कथंचिद् भर्तृदारकं वञ्चित्वा ग्रहीतुं पार्यत इति । अत्रान्तरे दृष्टस्त्वयाऽपि कलशकण्ठकः । भणितश्चैषः–भद्र मङ्गलक ! अलमनेन; एहि, नगरं गच्छाम इति । ततः पूरयित्वा तमुद्देशं हृष्ट इव प्रवृत्तो मङ्गलकः । भणितश्च त्वया–भद्र ! न त्वया कस्यचित् पुरत एष व्यतिकरोऽधिकरणहेतुभूतः कथयितव्य इति । तेन भणितम्–भर्तृदारक ! न कथयामः । चिन्तितं तेन–मयाऽपि विना एष एतं ग्रहीष्यति इति । अत एतस्य एष प्रयासः । ततः कथमहमनेन वञ्च्ये ? ततो यावच्चैव न गृह्णाति एष एनम्, तावच्चैव अहं केनचिदुपायेन व्यापादयिष्य इति । अत्रान्तरे प्राप्तो नगरम् । आरामसमीपस्थितेन भणितस्त्वया मंगलकः–भद्र मंगलक ! गच्छ, श्वसुरकुलप्रवृत्तिं मम कुतोऽपि उपलभ्य

न एम एत्थ पविसइ । गच्छन्तो य मे सुहवावायणिज्जो भविस्सइ । ता एयं से निवेएमि । जहा, इत्थिमहावओ कुलविरुद्धमाचरिऊण पविसिया ते घरिणी । अओ अचन्तमुव्विग्गं ते ससुरकुलं । सुयं च अम्हाणमागमणमेएहिं, अओ अहिययरं लज्जियाणि । ता न जुत्तमेत्थ पविसिउं ति संपहारिय तओ नयरं पविसिऊण कयकालक्खेवो मायाचरिएण विवण्णमुहच्छाओ आगओ ते समीवं । निवेइयं जहा चिन्तियं । तओ विसण्णो तुमं । चिन्तियं च तुमए-धिरत्थु इत्थिभावस्स, जमेवंविहा वि सावयकुलुप्पन्ना वि सुविन्नायजिणवयणसारा वि उभयलोयविरुद्धमायरइ । अहवा नत्थि दुक्करं मोहभावस्स । ता अलं मे इयाणिं पि गिहवासेण । पवज्जामो तित्थयरभासियं साहुधम्मं । एवमवसाणो खु एस सिणेहबन्धो । ता अलं मे सगिहगमणेणं पि । इओ चेव गच्छामि, जत्थ भगवं अणङ्गदेवो । एसो वि मङ्गलगो इओ चेव वचउ घरं, किमिमिणा किलिमिएणं ति संपहारिऊण भणिओ जहाचिन्तियमेव मङ्गलगो ।

संपादय, येन प्रविशामो नगरमिति । प्रवृत्तो मंगलकः । चिन्तितं च तेन-प्रविष्टः खल्वेष स्वगृहे, गच्छंश्च मम सुखव्यापादनीयो भविष्यति । तत एतत् तस्य निवेदयामि । यथा, स्त्रीस्वभावतः कुलविरुद्धमाचर्य प्रविष्टा (अन्यगृहे) तव गृहिणी । अतोऽत्यन्तमुद्विग्नं तव श्वसुरकुलम् । श्रुतं च अस्माकमागमनमेतैः, अतोऽधिकतरं लज्जितानि । ततो न युक्तमत्र प्रवेष्टुमिति संप्रधार्य ततो नगरं प्रविश्य कृतकालक्षेपः मायाचरितेन विषण्णमुखच्छाय आगतस्तव समीपम् । निवेदितं यथा चिन्तितम् । ततो विषण्णस्त्वम् । चिन्तितं च त्वया-धिगस्तु स्त्रीस्वभावम्, यदेवंविधाऽपि श्रावककुलोत्पन्नाऽपि, सुविज्ञातजिनवचनसाराऽपि उभयलोकविरुद्धमाचरति । अथवा नास्ति दुष्करं मोहभावस्य । ततोऽलं मम इदानीमपि गृहवासेन । प्रपद्यामहे तीर्थंकरभाषितं साधुधर्मम् । एवमवसानः खलु एष स्नेहबन्धः । ततोऽलं मम स्वगृहगमनेनाऽपि । इत एव गच्छामि, यत्र भगवान् अनङ्गदेवः । एषोऽपि मंगलक इत एव व्रजतु गृहम्, किमनेन क्लेशितेनेति संप्रधार्य भणितो यथाचिन्तितमेव मङ्गलकः ।

चिन्तियं च णेणं-अहो!! एस मायाचरिएणं मं वञ्चिउं उज्जओ। ता कहमहमिमिणा वञ्चिज्जामि त्ति। ता भणामि ताव एयं। जाव तुमं न चिन्तियदेसं पत्तो सि, ताव कहमहं भवन्तं परिच्चयामि। एवं कइवयदियाणि इमिणा सह गच्छिऊण वावाइस्सं इमं ति। चिन्तिऊण भणिओ तुमं इमिणा। पडिभणियं च तुमए। भद्द मङ्गलग! जइ ते निब्बन्धो, ता एवं हवउ त्ति। तओ पुच्छिस्सामो कंचि साहुं, कहिं भयवं अणङ्गदेवो त्ति[1]। मन्तिऊण पत्थिया तुब्भे पडिपहेण। अइक्कन्ता कइवि वासरा। अन्नया अइविसमरण्णमज्झवत्तिनहयलसरन्तरमभिगए दिणयरम्मि 'महासाहसं' ति कलिऊण अच्चन्तखुद्दहियएणं लोहदोसओ तहा वि अणियत्तमाणेणं सुवीसत्थहियओ चेव पहओ तुमं पिट्ठिदेसम्मि छुरियाए मङ्गलगेणं ति। एत्थन्तरम्मि अद्धाणपडिवन्नो अणेयसमणपरियरिओ तत्थेव पएसे सहसा समागओ अणङ्गदेवो। दिट्ठो तुमं अग्गगामिएहिं साहूहिं। एत्थन्तरम्मि भयवसेण छुरियमवहाय नट्ठो मङ्गलगो। चिन्तियं च तुमए-हा! किमेयं ति। किं तक्करा समागया भवे। जीवियं पिट्ठओ, जाव दिट्ठो ससंभमाउलं पलायमाणो मङ्गलगो। चिन्तियं च

चिन्तितं च तेन-अहो! एष मायाचरितेन मां वञ्चितुं उद्यतः। ततः कथमहमनेन वञ्च्ये इति। ततो भणामि तावद् एतम्। यावत् त्वं न चिन्तितदेशं प्राप्तोऽसि, तावत् कथमहं भवन्तं परित्यजामि। एवं कतिपयदिनानि अनेन सह गत्वा व्यापादयिष्ये इममिति चिन्तयित्वा भणितस्त्वमनेन। प्रतिभणितं च त्वया। भद्र! मङ्गलक! यदि तव निर्बन्धः, तत एवं भवतु इति। ततः प्रक्ष्यामः कञ्चित् साधुम्, कुत्र भगवान् अनङ्गदेव इति मन्त्रयित्वा प्रस्थितौ युवां प्रतिपथेन। अतिक्रान्ताः कतिचिद् वासराः। अन्यदा अतिविषमारण्यमध्यवर्तिनभस्तलसरोऽन्तरमभिगते दिनकरे 'महासाहसम्' इति कलयित्वा अत्यन्तक्षुद्रहृदयेन लोभदोषतस्तथाऽपि अनिवर्तमानेन सुविश्वस्तहृदय एव प्रहतस्त्वं पृष्ठदेशे छुरिकया मङ्गलकेन इति॥ अत्रान्तरे अध्वप्रतिपन्नोऽनेकश्रमणपरिवृतः तत्रैव प्रदेशे सहसा समागतोऽन-

---

1 जोइयं क

तुमए–न एत्थ अन्ने चोरा दीसन्ति, पलायइ य एसो । ता किमेयं ति ? । एत्थन्तरम्मि दिट्ठा सोणियाणुरञ्जिया छुरिया । गहिया य सा तए पच्चभिन्नाया य । तओ संजाओ ते वियप्पो । किमेयं मङ्गलगेण ववसियं भवे ? । अहवा न एयस्स किंपि एवं ववसायकारणं उप्पेक्खामि । ता सद्देमि ताव एयं ति । एसेव मे एत्थ परमत्थं साहिस्सइ । सद्दिओ मङ्गलगो, जाव अहिययरं पलाइउमारद्धो । तओ अवगओ ते वियप्पो । हन्त ! एएण चेव ववसियं ति । ता किं पुण से इमस्स ववसायस्स कारणं । आभोइओ निहाणयवुत्तन्तो । चिन्तियं च तुमए–नत्थि अकरणिज्जं नाम लोहवसगाणं ति । अओ चेव निमित्तओ जिणमईवुत्तन्तो वि इमिणा वियप्पिओ भवे । अन्नहा कहं तारिसी महाकुलपसूया सुविन्नायजिणवयणसारा य तारिसं उभयलोगविरुद्धं करिस्सइ । एत्थन्तरम्मि पत्ता ते साहवो तमुद्देसं । पच्चभिन्नाओ य तेहिं । वन्दिया य तुमए । धम्मलाहिओ साहूहिं । पुच्छिओ य तेहिं । सावय ! किमेयं ति ? । साहिओ

वृत्तान्तः । दृष्टस्त्वमग्रगामिभिः साधुभिः । अत्रान्तरे साध्वसेन क्षुरिकामपहाय नष्टो मङ्गलकः । चिन्तितं च त्वया–हा ! किमेतदिति । किं तस्कराः समागता भवेयुः ? । दृष्टं पृष्ठतः, यावद् दृष्टः ससंभ्रमाकुलं पलायमानः मङ्गलकः । चिन्तितं च त्वया–न अत्र अन्ये चौरा दृश्यन्ते, पलायते च एषः । ततः किमेतदिति । अत्रान्तरे दृष्टा शोणिताऽनुरक्ता छुरिका । गृहीता च सा त्वया प्रत्यभिज्ञाता च । ततः सञ्जातस्तव विकल्पः । किमेतद् मंगलकेन व्यवसितं भवेत् ? अथवा न एतस्य किमपि एवं व्यवसायकारणमुत्प्रेक्षे । ततः शब्दयामि तावद् एतमिति । एष एव ममात्र परमार्थं कथयिष्यति । शब्दितो मङ्गलक, यावद् अधिकतरं पलायितुमारब्धः । ततोऽपगतस्तव विकल्पः । हन्त ! एतेन एव एतद् व्यवसितमिति । ततः किं पुनः तस्याऽस्य व्यवसायस्य कारणम् ? । आभोगितो निधानकवृत्तान्तः । चिन्तितं च त्वया–नास्ति अकरणीयं नाम लोभवशगानामिति । अत एव निमित्ततो जिनमतीवृत्तान्तोऽपि अनेन विकल्पितो भवेत् । अन्यथा कथं तादृशी महाकुलप्रसूता सुविज्ञातजिनवचनसारा च तादृशं उभयलोकविरुद्धं करिष्यति । अत्रान्तरे प्राप्तास्ते साधवस्तमु-

तओ य महया परिकिलेसेण तमहाउयं पालिऊण उव्वट्टो समाणो एत्थेव विजए रट्ठवद्धणाए गामे वेल्लियगस्स चण्डालस्स गेहे छेलगत्ताए उववन्नो त्ति। पत्तो य जोव्वणं। अन्नया य वहुछेलगमज्झगओ तओ रट्ठवद्धणाओ जयत्थले निज्जमाणो पत्तो इमं निहाणगुद्देसं। समुप्पन्नं च से तमुद्देसमवलोइऊण पुव्वभवब्भासओ जाइस्सरणं। तओ लोहदोसेण नियट्टो वेल्लियगस्स नेच्छइ तओ उद्देसाओ अन्नत्थमभिगन्तुं, चोइज्जन्तो वि पुणो पुणो नियत्तइ त्ति। कोहाभिभूएणं वावाइओ वेल्लियगेण। उप्पन्नो तत्थेव निहाणुद्देसे मूसओ। परिग्गहियं च णेण ओहसन्नाए तं दव्वं। अणुवालियं कंचि कालं। अन्नया सोमचण्डो नाम जूयारिओ कहचि परिब्भमन्तो आगओ तमुद्देसं। उवविट्ठो सालपायवसमीवे। तओ अन्नाणलोहदोसेण तस्स पुरओ सामरिसमिव परिभमिउमाढत्तो। घाराइओ य तेणं। समुप्पन्नो य तस्सेव पणट्ठसवणनासिगाए दुंग्गिलिगाभिहाणाए भारियाए कुच्छिसि पुत्तत्ताए त्ति। जाओ काल

इति। ततश्च महता परिक्लेशेन तदायुष्कं पालयित्वा मृतः सन् उपपन्नः तमाभिधानायां नरकपृथिव्यां द्वाविंशतिसागरोपमायुर्नारक इति। ततश्च यथायुष्कं पालयित्वा उद्वृत्तः सन् अत्रैव विजये राष्ट्रवर्धनके ग्रामे वेल्लितकस्य चाण्डालस्य गेहे छागकतया उपपन्न इति। प्राप्तश्च यौवनम्। अन्यदा च बहुछागमध्यगतः ततो राष्ट्रवर्धनाद् जयस्थले नीयमानः प्राप्त इमं निधानकोद्देशम्। समुत्पन्नं च तस्य तमुद्देशमवलोक्य पूर्वभवाभ्यासतः जातिस्मरणम्। ततो लोभदोषेण निवृत्तो वेल्लितकस्य नेच्छति तत उद्देशाद् अन्यत्राऽभिगन्तुम्, चोद्यमानोऽपि पुनः पुनः निवर्तते इति। क्रोधाभिभूतेन व्यापादितो वेल्लितकेन। उत्पन्नस्तत्रैव निधानकोद्देशे मूषकः। परिगृहीतं चानेन ओघसंज्ञया तद् द्रव्यम्। अनुपालितं कंचित् कालम्। अन्यदा सोमचण्डो नाम द्यूतकार्यः कथञ्चित् परिभ्रमन् आगतस्तमुद्देशम्। उपविष्टः शालपादपसमीपे। ततोऽज्ञानलोभदोषेण तस्य पुरतः सामर्षमिव परिभ्रमितुमारब्धः। व्यापादितश्च तेन। समुत्पन्नश्च तस्यैव

१ दुग्गुलिया ग

तुमए–न एत्थ अन्ने चोरा दीसन्ति, पलायइ य एसो । ता किमेयं ति ? । एत्थन्तरम्मि दिट्ठा सोणियाणुरञ्जिया छुरिया । गहिया य सा तए पच्चभिन्नाया य । तओ संजाओ ते वियप्पो । किमेयं मङ्गलगेण ववसियं भवे ? । अहवा न एयस्स किंपि एवं ववसायकारणं उप्पेक्खामि । ता सद्देमि ताव एयं ति । एसेव मे एत्थ परमत्थं साहिस्सइ । सद्दिओ मङ्गलगो, जाव अहिययरं पलाइउमारद्धो । तओ अवगओ ते वियप्पो । हन्त ! एएण चेव ववसियं ति । ता किं पुण से इमस्स ववसायस्स कारणं । आभोइओ निहाणयवुत्तन्तो । चिन्तियं च तुमए–नत्थि अकरणिज्जं नाम लोहवसगाणं ति । अओ चेव निमित्तओ जिणमईवुत्तन्तो वि इमिणा विगप्पिओ भवे । अन्नहा कहं तारिसी महाकुलपसूया सुविन्नायजिणवयणसारा य तारिसं उभयलोगविरुद्धं करिस्सइ । एत्थन्तरम्मि पत्ता ते साहवो तमुद्देसं । पच्चभिन्नाओ य तेहिं । वन्दिया य तुमए । धम्मलाहिओ साहूहिं । पुच्छिओ य तेहिं । सावय ! किमेयं ति ? । साहिओ

ड्डेयः । दृष्टस्त्वमग्रगामिभिः साधुभिः । अत्रान्तरे साध्वसेन क्षुरिकामपहाय नष्टो मङ्गलकः । चिन्तितं च त्वया–हा ! किमेतदिति । किं तस्कराः समागता भवेयुः ? । दृष्टं पृष्ठतः, यावद् दृष्टः ससंभ्रमाकुलं पलायमानः मङ्गलकः । चिन्तितं च त्वया–न अत्र अन्ये चौरा दृश्यन्ते, पलायते च एषः । ततः किमेतदिति । अत्रान्तरे दृष्टा शोणिताऽनुरक्ता छुरिका । गृहीता च सा त्वया प्रत्यभिज्ञाता च । ततः सञ्जातस्तव विकल्पः । किमेतद् मंगलकेन व्यवसितं भवेत् ? अथवा न एतस्य किमपि एवं व्यवसायकारणमुत्प्रेक्षे । ततः शब्दयामि तावद् एतमिति । एष एव ममात्र परमार्थं कथयिष्यति । शब्दितो मङ्गलकः, यावद् अधिकतरं पलायितुमारब्धः । ततोऽपगतस्तव विकल्पः । हन्त ! एतेन एव एतद् व्यवसितमिति । ततः किं पुनः तस्याऽस्य व्यवसायस्य कारणम् ? । आभोगितो निधानकवृत्तान्तः । चिन्तितं च त्वया–नास्ति अकरणीयं नाम लोभवशगानामिति । अत एव निमित्ततो जिनमतीवृत्तान्तोऽपि अनेन विकल्पितो भवेत् । अन्यथा कथं तादृशी महाकुलप्रसूता सुविज्ञातजिनवचनसारा च तादृशं उभयलोकविरुद्धं करिष्यति । अत्रान्तरे प्राप्तास्ते साधवस्तमु-

तओ य महया परिकिलेसेण तमद्धाउयं पालिऊण उव्वट्टो समाणो एत्थेव विजए रट्ठवद्धणए गामे वेल्लियगस्स चण्डालस्स गेहे छेलगत्ताए उववन्नो त्ति। पत्तो य जोव्वणं। अन्नया य बहुछेलगमज्झगओ तओ रट्ठवद्धणाओ जयत्थले निज्जमाणो पत्तो इमं निहाणुद्देसं। समुप्पन्नं च से तमुद्देसमवलोइऊण पुव्वभवब्भासओ जाइस्सरणं। तओ लोहदोसेण विपट्ठो वेल्लियगस्स नेच्छइ तओ उद्देसाओ अन्नत्थमभिगन्तुं, चोइज्जन्तो वि पुणो पुणो नियत्तइ त्ति। कोहाभिभूएणं वावाइओ वेल्लियगेण। उप्पन्नो तत्थेव निहाणुद्देसे मूसओ। परिग्गहियं च णेण ओहसन्नाए तं दव्वं। अणुवालियं कंचि कालं। अन्नया सोमचण्डो नाम जूयारिओ कहचि परिब्भमन्तो आगओ तमुद्देसं। उवविट्ठो मालपायवसमीवे। तओ अन्नाणलोहदोसेण तस्स पुरओ सामरिसमिव परिभमिउमाढत्तो। वावाइओ य तेणं। समुप्पन्नो य तस्सेव पणट्ठसवणनासिगाए दुग्गिलिगाभिहाणाए[1] भारियाए कुच्छिसि पुत्तत्ताए त्ति। जाओ काल

युष्कं पालयित्वा मृत। सन् उपपन्नः तमाभिधानायां नरकपृथिव्यां द्वाविंशतिसागरोपमायुर्नारक इति। ततश्च महता परिक्लेशेन तद् यथायुष्कं पालयित्वा उद्वृत्तः सन् अत्रैव विजये राष्ट्रवर्धनके ग्रामे वेल्लितकस्य चाण्डालस्य गेहे छागकतया उपपन्न इति। प्राप्तश्च यौवनम्। अन्यदा च बहुछागमध्यगतः ततो राष्ट्रवर्धनाद् जयस्थले नीयमानः प्राप्त इमं निधानकोद्देशम्। समुत्पन्नं च तस्य तमुद्देशमवलोक्य पूर्वभवाभ्यासतः जातिस्मरणम्। ततो लोभदोषेण विरूपो वेल्लितकस्य नेच्छति तत उद्देशाद् अन्यत्राऽभिगन्तुम्, चोद्यमानोऽपि पुनः पुनः निवर्तते इति। क्रोधाभिभूतेन व्यापादितो वेल्लितकेन। उत्पन्नस्तत्रैव निधानकोद्देशे मूषकः। परिगृहीतं चानेन ओघसंज्ञया तद् द्रव्यम्। अनुपालितं कञ्चित् कालम्। अन्यदा सोमचण्डो नाम द्यूताचार्यः कथञ्चित् परिभ्रमन् आगतस्तमुद्देशम्। उपविष्टः शाल्मपादपसमीपे। ततोऽज्ञानलोभदोषेण तस्य पुरतः सामर्षमिव परिभ्रमितुमारब्धः। व्यापादितश्च तेन। समुत्पन्नश्च तस्यैव

---

1 दुग्गुल्लिया ग

लक्कमेणं। पइट्ठावियं च से नामं रुद्दचण्डो त्ति। पत्तो अणेगजणसंतावगारयं विसपायवो व्व जोव्वणं। असमञ्जसं च ववहरिउमारद्धो। अन्नया गहिओ खंत्तमुहे। उवणीओ राइणो समरभासुरस्स। समाणत्तो वज्झो। भिन्नो सूलियाए आरक्खियनरेहिं। मओ य समाणो समुप्पन्नो सक्करा‌भिहाणाए नरयपुढवीए किंचूणतिसागरोवमाऊ नारगो त्ति। तओ अहाउयमणुवालिऊण उव्वट्टो समाणो समुप्पन्नो एत्थेव विजए एत्थेव लच्छिनिलए असोगदत्तस्स सेट्ठिस्स सुहङ्कराए भारियाए कुच्छिंसि इत्थिगत्ताए त्ति। जाया उचियसमएणं। पइट्ठावियं च से नामं सिरियादेवि त्ति। पत्ता जोव्वणं। दिन्ना सागरदत्तसत्थवाहपुत्तस्स समुद्ददत्तस्स। वत्तो विवाहो भुञ्जन्ति भोए त्ति। एत्थन्तरंमि तुमं गेवेज्जगेहिंतो चविऊण इमाए चेव कुच्छिंसि समुप्पन्नो पुत्तत्ताए त्ति। जाओ कालक्कमेण। पइट्ठावियं च से नामं सागरदत्तो त्ति। पत्तो जोव्वणं। पडिबुद्धो य देवसम्मायरियसमीवे। परिणीया ईसरक्खन्दसावगस्स धूया नन्दिणि[2]

मनपथयणनासिकाया दुर्गिलिकाऽभिधानाया भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतया इति। जातः कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं च तस्य नाम रुद्रचण्ड इति। प्राप्तोऽनेकजनसंतापकारकं विषपादप इव यौवनम्। असमञ्जसं च व्यवहर्तुमारब्धः। अन्यदा गृहीतः खात्रमुखे[1]। उपनीतो राज्ञः समरभासुरस्य। समाज्ञप्तो वध्यः। भिन्नः शूलिकया आरक्षितनरैः। मृतः सन् समुत्पन्नः शर्कराभिधानायां नरकपृथिव्यां किंचिदूनत्रिसागरोपमायुर्नारक इति, ततः यथायुष्कमनुपाल्य उद्वृत्तः सन् समुत्पन्नः अत्रैव विजये, अत्रैव लक्ष्मीनिलये अशोकदत्तस्य श्रेष्ठिनः शुभंकराया भार्यायाः कुक्षौ स्त्रीकतया इति। जाता उचितसमयेन। प्रतिष्ठापितं च तस्या नाम 'श्रीदेवी' इति। प्राप्ता यौवनम्। दत्ता सागरदत्तसार्थवाहपुत्रस्य समुद्रदत्तस्य। वृत्तो विवाहः। भुञ्जाते भोगान् इति। अत्रान्तरे त्वं ग्रैवयकेभ्यश्च्युत्वा अस्याश्चैव कुक्षौ समुत्पन्नः पुत्रतया। जातः कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं च तव नाम सागरदत्त इति। प्राप्तो यौवनम्। प्रतिबुद्धश्च देवशर्माचार्यसमीपे। परि-

---

१ गंभिमुहे ख। २ नन्दणि ख।

तुमए तेसिं जहावत्तो वुत्तन्तो। समासासिओ साहूहिं। एत्थन्तरम्मि दिट्ठो अणङ्गदेवेणं। वन्दिओ सो तए। अभिणन्दिओ तुमं इमिणा धम्मलाहेण। पुच्छिओ पउत्तिं। साहिया तुमए। समासासिओ गुरुणा। नियत्तो तुमं समं साहुगच्छेण। पत्तो थाणेसरं नाम सन्निवेसं। ठिओ तत्थ गुरू मासकप्पं। पउणो ते पहारो। उवलद्धा जहट्ठिया जिणमईपउत्ती। चिन्तियं च तुमए–अहो! मङ्गलस्स वञ्चणापगारो, अहो! विचित्तया मोहस्स, अहो! अणुवाएयया संसारस्स। ता जइ वि अखण्डियसीला जिणमई, तहावि अलं गिहासमेण। संपाडेमि उभयलोगसुहावहं समीहियं। सुविन्नायजिणवयणसारा य सा तुल्लचित्ता य मे पाएण। ता सोऊण इमं वइयरं सा वि य पव्वइस्सइ त्ति। एवं च कए सा वि हु तवस्सिणी इमाओ दुक्खबहुलाओ भवसमुद्दाओ समुत्तारिया हवइ। अलं च अपव्वइयस्स तीए दंसणेणं। बहुविग्घा चरणपडिवत्ती, सुहावहा य एसा चेव त्ति चिन्तिऊण पव्वइओ अणङ्गदेवगुरुसमीवे॥

त्वरेदाम्। प्रत्यभिज्ञातश्च तैः। वन्दिताश्च त्वया। धर्मलाभितः साधुभिः। पृष्टश्च तैः। श्रावक! किमेतदिति। कथितस्त्वया तेषां यथावृत्तो वृत्तान्तः। समाश्वासितस्साधुभिः। अत्रान्तरे दृष्टोऽनङ्गदेवेन। वन्दितः स त्वया। अभिनन्दितस्त्वमनेन धर्मलाभेन। पृष्टः प्रवृत्तिम्। कथिता त्वया। समाश्वासितो गुरुणा। निवृत्तस्त्वं समं साधुगच्छेन। प्राप्तः स्थानेश्वरं नाम सन्निवेशम्। स्थितः तत्र गुरुर्मासकल्पम्। प्रगुणस्तव प्रहारः। उपलब्धा यथास्थिता जिनमतीप्रवृत्तिः। चिन्तितं च त्वया–अहो! मङ्गलकस्य वञ्चनाप्रकारः, अहो! विचित्रता मोहस्य, अहो! अनुपादेयता संसारस्य। ततो यद्यपि अखण्डितशीला जिनमती, तथाऽपि अलं गृहाश्रमेण। संपादयामि उभयलोकसुखावहं समीहितम्। सुविज्ञातजिनवचनसारा च सा तुल्यचित्ता च मम प्रायेण। ततः श्रुत्वा इमं व्यतिकरं साऽपि च प्रव्रजिष्यतीति। एवं च कृते साऽपि खलु तपस्विनी अस्मात् दुःखबहुलाद् भवसमुद्रात् समुत्तारिता भवति। अलं च अप्रव्रजितस्य तस्या दर्शनेन। बहुविघ्ना चरणप्रतिपत्तिः, सुखावहा च एषा एव इति चिन्तयित्वा प्रव्रजितोऽनङ्गदेवगुरुसमीपे॥

अइक्कन्तो कोइ कालो। सुओ एस वइयरो कुओवि जिणमईए। संविग्गा एसा। चिन्तियं च तीए। सोहणमणुचिट्ठियं अज्जउत्तेण। किलेसायासबहुलो एस संसारो, विओगावसाणो य संगमो, दारुणो य विवागो विसयपरिभोगस्स, दुल्लहं च मणुयभावंमि जिणमयं, उभयलोयसुहावहं च एयं चेव त्ति। तओ सा एवं विचिन्तिऊण अणुन्नविय जणणिजणए अणुन्नाया तेहिं आगया तं अन्नेसमाणी, जत्थ तुमं। दिट्ठो य अणाए। पेच्छिऊण निव्वुइपुरपट्ठियं तुमं भणियं च अणाए। अज्जउत्त, सोहणमणुचिट्ठियं तुमए। छिन्ना मोहवल्ली। अवलम्बियं सप्पुरिसचरियं। समुत्तारिया अहं अप्पा य इमाओ भवसमुद्दाओ त्ति। अहिणन्दिऊण पवन्ना पव्वज्जं अणङ्गदेवगुरुसमीवे। अइक्कन्तो कोइ कालो। निरइयारं सामण्णमणुपालिऊण तुमं कालक्कमेण मओ समाणो उववन्नो पणुवीससागरोवमाऊ गेवेज्जगसुरो त्ति। इयरो वि मङ्कलगो तमत्थं परिग्गहिय महासिलासंचओच्छाइयं च काऊण तम्ममत्तेण तत्थेव देसे कुणिमाहारेण किलेससंपाइयवित्ती अहाउयं पालिऊण मओ समाणो उववन्नो तमाभिहाणाए नरयपुढवीए बावीससागरोवमाऊ नारगो त्ति।

अतिक्रान्तः कश्चित् कालः। श्रुत एष व्यतिकरः कुतोऽपि जिनमत्या। संविग्ना एषा। चिन्तितं च तया-शोभनमनुष्ठितमार्यपुत्रेण। क्लेशायासबहुल एष संसारः, वियोगावसानश्च संगमः, दारुणश्च विपाको विषयपरिभोगस्य, दुर्लभं च मनुजभावे जिनमतम्, उभयलोकसुखावहं च एतदेव इति। ततः सा एवं विचिन्त्य अनुज्ञाप्य जननी-जनकौ अनुज्ञाता ताभ्याम्, आगता त्वामन्वेषमाणा यत्र त्वम्। दृष्टश्च अनया। प्रेक्ष्य निर्वृतिपुरप्रस्थितं त्वां भणितं चानया। आर्यपुत्र! शोभनमनुष्ठितं त्वया। छिन्ना मोहवल्ली। अवलम्बितं सत्पुरुषचरितम्। समुत्तारिताऽहम् आत्मा च अस्माद् भवसमुद्राद् इति। अभिनन्द्य प्रपन्ना प्रव्रज्याम् अनङ्गदेवगुरुसमीपे। अतिक्रान्तः कश्चित् कालः। निरतिचारं श्रामण्यमनुपाल्य त्वं कालक्रमेण मृतः सन् उपपन्नः पञ्चविंशतिसागरोपमायुर्ग्रैवेयकसुर इति। इतरोऽपि मङ्कलकस्तमर्थं परिगृह्य महाशिलासंचयावच्छादितं च कृत्वा तन्ममत्वेन तत्रैव देशे कुणिमाहारेण क्लेशसंपादितवृत्तिर्यथा-

त्ति। भोगसुहमणुहवन्ताणं कालक्कमेणं जाओ ते पुत्तो। अन्नया य पुत्तजम्मब्भुदयनिमित्तेणं चेव सपरिवारो आगओ उज्जाणियाए इमं चेव निहाणगुद्देसं। दिट्ठो य तुमए पुत्तज्झयनिवेसणनिमित्तं खड्डं खणमाणेणं निहाणगकलसकण्ठेगदेसो त्ति। तओ तमन्नत्थ निवेसिऊण तं च पएसं पुणरवि तहेव करिऊण भुत्तुत्तरकाले पविट्ठो नयरं। चिन्तियं तुमए। किमेत्थ जुत्तं ति अम्बं ताव पुच्छामि। साहिओ इमीए एस वइअरो। पुच्छिया एसा 'किमेत्थ जुत्तं' ति। तीए भणियं। मम ताव तं पएसं [1]दंसेहि; तओ जं जुत्तं, तं भणिस्सामि त्ति। दाविओ से पएसो। अन्नाणलोहदोसेण चिन्तियं च तीए। वावाएमि एयं तओ एगाइणी गेण्हिस्सामि। एयं चिन्तिऊण भणिओ तुमं। पुत्तय, पभूयमेयं दव्वं। एयंमि घेप्पमाणे कयाइ नरवई अवगच्छे। तओ य सो सेसदव्वावहारं पि मा करिस्सइ ता अलं ताव एइणा, अवसरेण गेण्हिस्सामो त्ति। तए भणियं। अम्ब, जं तुमं आणवेसि। पविट्ठाइं नयरं। अइक्कन्ता कइवि दियहा

णीता ईश्वरस्कन्दश्रावकस्य दुहिता नन्दिनी इति। भोगसुखमनुभवतोः कालक्रमेण जातस्तव पुत्रः। अन्यदा च पुत्रजन्माभ्युदयनिमित्तेन चैव सपरिवार आगत उद्यानिकायाम्-इमं चैव निधानकोद्देशम्। दृष्टश्च त्वया पुत्रध्वजनिवेशननिमित्तं गर्तां खनमानेन निधानकलशकण्ठैकदेश इति। ततः तमन्यत्र निवेश्य तं च प्रदेशं पुनरपि तथैव कृत्वा भुक्तोत्तरकाले प्रविष्टो नगरम्। चिन्तितं त्वया-किमत्र युक्तमिति अम्बां तावत् पृच्छामि। कथितोऽस्या एष व्यतिकरः। पृष्टा एषा 'किमत्र युक्तम्' इति। तया भणितम्-मम तावत् तं प्रदेशं दर्शय, ततो यद् युक्तम्, तद् भणिष्यामि इति। दर्शितस्तस्याः प्रदेशः। अज्ञानलोभदोषेण चिन्तितं च तया-व्यापादयामि एतम्, तत एकाकिनी ग्रहीष्यामि। एवं चिन्तयित्वा भणितस्त्वम्। पुत्रक! प्रभूतमेतद् द्रव्यम्। एतस्मिन् गृह्यमाणे कदाचिद् नरपतिरवगच्छेत् ततश्च स शेषद्रव्यापहारमपि मा करिष्यति, ततोऽलं तावद् एतेन, अवसरेण ग्रहीष्याम इति। त्वया भणितम्-अम्ब! यत् त्वमाज्ञाप-

---

१ पसामेहि ख

तुज्झं सुहेणं, इमीए पुण पुव्वभवब्भत्थलोहदोसेण तुह मरणचिन्तोवायपज्जाउलाए दुक्खेणं ति। परिचिन्तिओ उवाओ। देमि से पोसहोववासपारणयभोयणे विसं ति। तओ उववासलहुसरीरो विसप्पओएण लहुं चेव न भविस्सइ त्ति चिन्तिऊण पउत्तं विसं। लद्धो तुमे तेणं। एत्थन्तरंमि दिट्ठो नन्दिणीए। कओ अणाए कोलाहलो। तओ अहिययरं ते कूजिउं पयत्ता जणणी। संमिलिओ लोयनिवहो। तओ एक्केण सिद्धपुत्तेण विसावहारमन्तसामत्थओ 'साहम्मिओ' त्ति कलिऊण जीवाविओ। समुप्पन्ना य ते चिन्ता। एवमणेगोवद्दवभायणं मणुयाण जीवियं। ता अलं गिहवासेणं। मा पुणो वि मे पमत्तस्स एवमेव पाणावगमो भविस्सइ। अओ पवज्जामि पव्वज्जं ति चिन्तिऊण जहोचिएण विहिणा पवन्नो देवसम्मगुरुसमीवे पव्वज्जं ति। परिवालिऊण निरइयारं काऊण य कालमासे कालं उववन्नो तीससागरोवमाऊ गेवेज्जगसुरो त्ति। एसा य ते जणणी तद्दव्वलोभेण तत्थ चेव सहत्थनिप्पनिम्मियं महापेढं काऊण पुत्तवहपरिणामजणियनरयाउया अक्खिविऊण तं दव्वं मया समाणी धूमप्पभाए नरयपुढवीए उववन्ना पन्नरससागरोवमट्ठिई नारगो त्ति।

पति। प्रविष्टो नगरम्। अतिक्रान्ताः कतिचिद् दिवसाः तव सुखेन, अस्याः पुनः पूर्वभवाभ्यस्तलोभदोषेण तव मरणचिन्तोपायपर्याकुलाया दुःखेनेति। परिचिन्तित उपायः। ददामि तस्य पौषधोपवासपारणकभोजने विषमिति। तत उपवासलघुशरीरो विषप्रयोगेण लघ्वेव न भविष्यति इति चिन्तयित्वा प्रयुक्तं विषम्। लब्धस्त्वं तेन। अत्रान्तरे दृष्टो नन्दिन्या। कृतोऽनया कोलाहलः। ततोऽधिकतरं तव कूजितुं प्रवृत्ता जननी। संमिलितो लोकनिवहः। तत एकेन सिद्धपुत्रेण विषापहारमन्त्रसामर्थ्यतः 'साधर्मिकः' इति कलयित्वा जीवितः। समुत्पन्ना च तव चिन्ता। एवमनेकोपद्रवभाजनं मनुजानां जीवितम्। ततोऽलं गृहवासेन। मा पुनरपि मम प्रमत्तस्य एवमेव प्राणापगमो भविष्यति। अतः प्रपद्ये प्रव्रज्यामिति चिन्तयित्वा यथोचितेन विधिना प्रपन्नो देवशर्मगुरुसमीपे प्रव्रज्यामिति। परिपाल्य निरतिचारताम्, कृत्वा च कालमासे कालमुपपन्नः त्रिंशत्सागरोपमायुर्ग्रैवेयकसुर इति। एषा च तव जननी तद्द्रव्यलोभेन तत्रैव

तओ उव्वट्टा समाणी नाणातिरिएसु आहिण्डिय पुव्वभवब्भत्थलोभदोसओ एत्थ नालिएरिपायवत्ताए उववन्न त्ति। तुमं पि य तओ चविऊण सागरदत्तसेट्ठिगेहे सिरिमईए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए उववन्नो सि। दोण्हं पि तुम्हाणं संपयं इमा अवत्था। एस एत्थ वइयरो त्ति॥

तओ ममेयं सोऊण समुप्पन्नो संवेगो, विरत्तो भवचारगाओ मणो। अणुन्नविओ भयवन्तसन्निहाणे तव्वइयरं नरवई। अणुन्नाओ य तेण तओ तं गेण्हाविय सयलदुहियसत्ताणं दाऊण पवन्ना मए विजयधम्मगणहरस्स समीवे पव्वज्ज त्ति॥

सिहिकुमारेण भणियं-भयवं! एवमेयं, ईइसो चेव एस संसारो। धन्नो तुमं, जो एवमभिपव्वइओ त्ति। अह कइविहो पुण दाणाइभेयं पडुच्च पणीओ भयवया धम्मो। भयवया भणियं-सुण।

स्फटिकशिलानिर्मितं महापीठं कृत्वा पुत्रवधपरिणामजनितनरकायुष्का अभुक्त्वा तद् द्रव्यं मृता सती धूमप्रभायां नरकपृथिव्यामुपपन्ना सप्तदशसागरोपमस्थितिर्नारक इति। तत उद्वृत्ता सती नानातिर्यक्षु आहिण्ड्य पूर्वभवाभ्यस्तलोभदोषतोऽत्र नालिकेरीपादपतया उपपन्ना इति। त्वमपि च ततश्च्युत्वा सागरदत्तश्रेष्ठिगेहे श्रीमत्याः कुक्षौ पुत्रतया उपपन्नोऽसि। द्वयोरपि युवयोः साम्प्रत[illegible]मवस्था। एषोऽत्र व्यतिकर इति॥

ततो मम एतत् श्रुत्वा समुत्पन्नः संवेगः, विरक्तं भवचारकाद् मनः। अनुज्ञापितो भगवत्सन्निधाने तद्व्यतिकरं नरपतिः। अनुज्ञातश्च तेन, ततस्तद् ग्राहयित्वा सकलदुःखितसत्त्वेभ्यो दत्त्वा प्रपन्ना मया विजयधर्मगणधरस्य समीपे प्रव्रज्या इति॥

शिखिकुमारेण भणितम्-भगवन्! एवमेतत्, ईदृश एव एष संसारः, धन्यस्त्वम्, यः एवमभिप्रव्रजित इति। अथ कतिविधः पुनर्दानादिभेदं प्रतीत्य प्रणीतो भगवता धर्मः। भगवता भणितम्-शृणु।

धम्मो चउव्विहो दाण–सील–तव–विविहभावणामइओ । सावय ! जिणेहि भणिओ तियसिन्द–नरिन्दनमिएहिं ॥
दाणं च होइ तिविहं नाणाऽभय–धम्मुवग्गहकरं च । जं तत्थ नाणदाणं तमहं वोच्छं समासेणं ॥
दिन्नेण जेण जीवो विन्नाया होइ बन्ध–मोक्खाणं । तं होइ नाणदाणं सिवसुहसंपत्तिबीयं तु ॥
दिन्नेण तेण जीवो पुण्णं पावं च बहुविहमसेसं । सम्मं वियाणमाणो कुणइ पवित्तिं निवित्तिं च ॥
पुण्णम्मि पवत्तन्तो पावइ य लहुं नरामरसुहाइं । नारयतिरियदुहाण य मुच्चइ पावाउ सुणियत्तो ॥
तिरियाण व मणुयाण व असुरसुराणं च होइ जं सुक्खं । तं सव्वपयत्तेणं पावइ नाणप्पयाणेणं ॥
पावेइ य सुविसालं मोक्खसुहं सुहपरंपरेणेव । तस्सेव पहावेणं सुन्दर ! विमलस्स नाणस्स ॥
एवं इहलोयम्मि वि परलोयम्मि य सुहाइ नाणेणं । पावेइ जेण जीवो तम्हा तं दाणपवरं तु ॥

धर्मश्चतुर्विधो दान-शील-तपो-विविधभावनामयः । श्रावक ! जिनैर्भणितः त्रिदशेन्द्र-नरेन्द्रनतैः ॥
दानं च भवति त्रिविधं ज्ञाना-ऽभय-धर्मोपग्रहकरं च । यत् तत्र ज्ञानदानं तदहं वक्ष्ये समासेन ॥
दत्तेन येन जीवो विज्ञाता भवति बन्ध-मोक्षयोः । तद् भवति ज्ञानदानं शिवसुखसम्पत्तिबीजं तु ॥
दत्तेन तेन जीवः पुण्यं पापं च बहुविधमशेषम् । सम्यग् विजानन् करोति प्रवृत्तिं निवृत्तिं च ॥
पुण्ये प्रवर्तमानः प्राप्नोति च लघु नराऽमरसुखानि । नारकतिर्यग्दुःखेभ्यश्च मुच्यते पापात् सुनिवृत्तः ॥
तिरश्चां वा मनुजानां वा असुरसुराणां च भवति यत् सौख्यम् । तत् सर्वप्रयत्नेन प्राप्नोति ज्ञानप्रदानेन ॥
प्राप्नोति च सुविशालं मोक्षसुखं सुखपरंपरेणैव । तस्यैव प्रभावेण सुन्दर ! विमलस्य ज्ञानस्य ॥

इहलोयपारलोइयसुहाइं सव्वाइं तेण दिन्नाइं । जीवाण फुडं सव्वन्नुभासियं देइ जो नाणं ॥
गयरागदोसमोहो सव्वन्नू होइ नाणदाणेणं । मणुयासुरसुरमहिओ कमेण सिद्धिं च पावेइ ॥
एयं खु नाणदाणं सुन्दर ! संखेवओ समक्खायं । देन्तस्स गाहगस्स य हियमेगन्तेण विन्नेयं ॥
पुढवि-दग-अगणि-मारुय-वणस्सईकाइयाण जीवाणं । बेइन्दिय-तेइन्दिय-चउरो-पञ्चिन्दियाणं च ॥
जा एयाणमहिंसा सम्मं मण-वयण-कायजोएहिं । तं होइ अभयदाणं सुसाहुजणसेवियं पवरं ॥
इच्छन्ति सव्वजीवा निब्भरदुहिया वि जीविउं जम्हा । तम्हा तं चेव पियं तेसिं कुसलेण विन्नेयं ॥
जम्हा य नरवरिन्दो मरणम्मि उवट्ठियम्मि रज्जं पि । देइ सजीवियहेउं तम्हा तं चेव इट्ठयरं ॥

एवमिहलोकेऽपि परलोके च सुखानि दानेन । प्राप्नोति येन जीवस्तस्मात् तद् दानप्रवरं तु ॥
इहलोकपारलौकिकसुखानि सर्वाणि तेन दत्तानि । जीवानां स्फुटं सर्वज्ञभाषितं ददाति यो ज्ञानम् ॥
गतरागद्वेषमोहः सर्वज्ञो भवति ज्ञानदानेन । मनुजा-ऽसुरमहितः क्रमेण सिद्धिं च प्राप्नोति ॥
एतत् खलु ज्ञानदानं सुन्दर ! संक्षेपतः समाख्यातम् । ददतस्य ग्राहकस्य च हितमेकान्तेन विज्ञेयम् ॥
पृथिवी-उदक-अग्नि-मारुत-वनस्पतिकायिकानां जीवानाम् । द्वीन्द्रिय-त्रीन्द्रिय-चतुरिन्द्रिय-पञ्चेन्द्रियाणां च ॥
या एतेषामहिंसा सम्यग् मनो-वचन-काययोगैः । तद् भवति अभयदानं सुसाधुजनसेवितं प्रवरम् ॥
इच्छन्ति सर्वजीवा निर्भरदुःखिता अपि जीवितुं यस्मात् । तस्मात् तदेव प्रियं तेषां कुशलेन विज्ञेयम् ॥
यस्माच्च नरवरेन्द्रो मरणे उपस्थिते राज्यमपि । ददाति स्वजीवितहेतुं तस्मात् तदेव इष्टतरम् ॥

दायव्वं च मइमया जं इट्ठं होइ गाहगाणं तु । तं दाणं परलोए सुहमिच्छन्तेण सुविसालं ॥
दीहाऊ उ सुरूवो नीरोगो होइ अभयदाणेणं । जम्मन्तरे वि जीवो सयलजणसलाहणिज्जो य ॥
एयं तु अभयदाणं तियसिन्दनरिन्दनमियचलणेहिं । सावय ! जिणेहि भणियं दुज्जयकम्मट्ठदलणेहिं ॥
धम्मोवग्गहदाणं भण्णइ सयमेव दव्वमविरुद्धं । नवकोडीपरिसुद्धं दिज्जइ जं धम्मियजणस्स ॥
तं पुण असणं पाणं वत्थं पत्तं च भेसयं जोग्गं । दायव्वं तु मइमया तहेव सयणासणं पवरं ॥
दायव्वं पुण सज्झायझाणनिरयस्स निरुवगारिस्स । जो संजमतवभारं वहइ सया तेणुवग्गहिओ ॥
कम्मलहुयत्तणेण य सो अप्पाणं परं च तारेइ । कम्मगुरू अतरन्तो सयंपि कइ तारए अन्नं ? ॥
दायव्वं पुण तं कारणेहि एएहि चेउहि परिसुद्धं । जिणभणिएहिं दायग–गाहग–तहकाल–भावेहिं ॥

दातव्यं च मतिमता यदिष्टं भवति ग्राहकाणां तु । तद् दानं परलोके सुखमिच्छता सुविशालम् ॥
दीर्घायुस्तु सुरूपो नीरोगो भवति अभयदानेन । जन्मान्तरेऽपि जीवः सकलजनश्लाघनीयश्च ॥
एतत् तु अभयदानं त्रिदशेन्द्रनरेन्द्रनतचरणैः । श्रावक ! जिनैर्भणितं दुर्जयकर्माष्टदलनैः ॥
धर्मोपग्रहदानं भण्यते स्वयमेव द्रव्यमविरुद्धम् । नवकोटिपरिशुद्धं दीयते यद् धार्मिकजनाय ॥
तत् पुनरशनं पानं वस्त्रं पात्रं च भेषजं योग्यम् ॥ दातव्यं तु मतिमता तथैव शयनाऽऽसनं प्रवरम् ॥
दातव्यं पुनः स्वाध्यायध्याननिरतस्य निरुपकारिणः । यः संयमतपोभारं वहति सदा तेनोपगृहीतः ॥

---

१ चेव ख

दायगसुद्धं भण्णइ जो दाया देइ नाणसंपन्नो। अट्ठमयट्ठाणरहिओ सद्धारोमञ्चियसरीरो ॥
नाओवगयं दव्वं फासुगमविरुद्धगं च लोगम्मि। इहपरलोयासंसं मोत्तूणं निज्जरट्ठी उ ॥
सुक्खेत्तम्मि व बीयं विक्खित्तं तस्स बहुफलं होइ। तं दाणं मणुयामरसिवसुहसंपत्तिजणयं तु ॥
जो पुण सद्धारहिओ दाणं देइ जसकित्तिरेसम्मि। अहिमाणेण व एसो देइ अहं किं न देमि त्ति ॥
तं सद्धाजलरहियं बीयं व न होइ बहुफलं तस्स। दाणं बहुं पि पवरं दूसियचित्तस्स मोहेण ॥
काऊण य पाणिवहं जो दाणं देइ धम्मसद्धाए। दहिऊण चन्दणं सो करेइ अङ्गारवाणिज्जं ॥

कर्मलघुत्वेन च स आत्मानं परं च तारयति। कर्मगुरुस्तरन् स्वयमपि कथं तारयेदन्यम्? ॥
दातव्यं पुनस्तत् कारणैरेतैश्चतुर्भिः परिशुद्धम्। जिनभणितैर्दायक-ग्राहक-तथाकाल-भावैः ॥
दायकशुद्धं भण्यते यो दाता ददाति ज्ञानसंपन्नः। अष्टमदस्थानरहितः श्रद्धारोमाञ्चितशरीरः ॥
न्यायोपगतं द्रव्यं प्रासुकमविरुद्धकं च लोके। इहपरलोकाशंसां मुक्त्वा निर्जरार्थी तु ॥
सुक्षेत्रे इव बीजं विक्षिप्तं तस्य बहुफलं भवति। तद् दानं मनुजाऽमरशिवसुखसंपत्तिजनकं तु ॥
यः पुनः श्रद्धारहितो दानं ददाति यशःकीर्तिनिमित्तं। अभिमानेन वा एष ददाति अहं किं न ददामीति? ॥
तद् श्रद्धाजलरहितं बीजमिव न भवति बहुफलं तस्य। दानं बहु अपि प्रवरं दूषितचित्तस्य मोहेन ॥
✓कृत्वा [illegible] प्राणिवधं यो दानं ददाति धर्मश्रद्धया। दग्ध्वा चन्दनं स करोति अङ्गारवाणिज्यम् ॥

---

१ रेसम्मि (अव्य०) निमितार्थे।

मूढो लोयविरुद्धं धम्मविरुद्धं च देइ जो दाणं । सो अप्पाणं तह गाहगं च पाडेइ संसारे ॥
जाणह गाहगसुद्धं पञ्चमहव्वयधरो उ जो नियमा । गुरुसुस्सूसानिरओ जोगम्मि समाहियप्पा य ॥
तह खन्ति-मद्दव-ऽज्जवजुत्तो धणियं च विगयलोहो उ । मण-वयण-कायगुत्तो पञ्चिन्दियनिग्गहपरो य ॥
सज्झायझाणनिरओ सुद्धप्पा सुद्धसाहुचरिओ य । इह परलोए य तहा सव्वत्थ दढं अपडिबद्धो ॥
मेरु व्व जो न तीरइ उवसग्गसमीरणेहि चालेउं । एयारिसम्मि दाणं गाहगसुद्धं तु विन्नेयं ॥
सीलव्वयरहियाणं दिज्जइ जं पुण धणं कुपत्ताणं । तं खलु धोवइ वत्थं रुहिरकयं सोणिएणेव ॥
दिन्नं सुहं पि दाणं होइ कुपत्तम्मि असुहफलमेव । सप्पस्स जह व दिन्नं खीरं पि विसत्तणमुवेइ ॥
तुच्छं पि सुपत्तम्मि उ दाणं नियमेण सुहफलं होइ । जह गावीए दिण्णं तणं पि खीरत्तणमुवेइ ॥

मूढो लोकविरुद्धं धर्मविरुद्धं च ददाति यो दानम् । स आत्मानं तथा ग्राहकं च पातयति संसारे ॥
जानीत ग्राहकशुद्धं पञ्चमहाव्रतधरस्तु यो नियमात् । गुरुशुश्रूषानिरतो योगे समाहितात्मा च ॥
तथा क्षान्ति-मार्दवा-ऽऽर्जवयुक्तो बाढं च विगतलोभस्तु । मनो-वचन-कायगुप्तः पञ्चेन्द्रियनिग्रहपरश्च ॥
स्वाध्यायध्याननिरतः शुद्धात्मा शुद्धसाधुचरितश्च । इह परलोके च तथा सर्वत्र दृढमप्रतिबद्धः ॥
मेरुरिव यो न शक्यते उपसर्गसमीरणैश्चालयितुम् । एतादृशे दानं ग्राहकशुद्धं तु विज्ञेयम् ॥
शीलव्रतरहितानां दीयते यत् पुनर्धनं कुपात्राणाम् । तत् खलु धावयति वस्त्रं रुधिरकृतं शोणितेनेव ॥
दत्तं शुभमपि दानं भवति कुपात्रे अशुभफलमेव । सर्पस्य यथा वा दत्तं क्षीरमपि विषत्वमुपैति ॥

होइ सुहासुहफलयं पत्तविसेसेण दाणमेगं पि । गावी-भुयङ्गपीयं जह उदगं होइ खीर-विसं ॥
भण्णइ य कालसुद्धं दाणं कालोववन्नयं जं तु । दिज्जइ तवस्सिदेहोवयारकालम्मि सुविसुद्धं ॥
कालम्मि कीरमाणं किसिकम्मं बहुफलं जहा होइ । इय कालम्मि वि दिन्नं दाणं पि हु बहुफलं नेयं ॥
होइ अयालम्मि जहा अवयारपरं पइण्णयं बीयं । देन्तस्स गाहगस्स य एवं दाणं पि विन्नेयं ॥
जाणह य भावसुद्धं सद्धा-संवेगपयडपुलओ य । कयकिच्चं मन्नेन्तो अप्पाणं देइ जो दाणं ॥
नवकोडीपरिसुद्धं दसदोसविवज्जियं च देयं पि । एयं पि भावसुद्धं पवुत्तं वीयरागेहिं ॥
अट्टवसट्टोवगओ अवि सुद्धं देइ कलुसियमणो उ । सनिदाणं च न एयं भावविसुद्धं हवइ दाणं ॥

तुच्छमपि सुपात्रे तु दानं नियमेन शुभफलं भवति । यथा गवि वितीर्णं तृणमपि क्षीरत्वमुपैति ॥
भवति शुभाशुभफलदं पात्रविशेषेण दानमेकमपि । गो-भुजंगपीतं यथा उदकं भवति क्षीर-विषम् ॥
भण्यते च कालशुद्धं दानं कालोपपन्नकं यत् तु । दीयते तपस्विदेहोपचारकाले सुविशुद्धम् ॥
काले क्रियमाणं कृषिकर्म बहुफलं यथा भवति । इति कालेऽपि दत्तं दानमपि खलु बहुफलं ज्ञेयम् ॥
भवति चाऽकाले यथा अपकारपरं प्रकीर्णकं बीजम् । ददतो ग्राहकस्य च एवं दानमपि विज्ञेयम् ॥
जानीत च भावशुद्धं श्रद्धा-संवेगप्रकटपुलकश्च । कृतकृत्यं मन्यमान आत्मानं ददाति यो दानम् ॥
नवकोटिपरिशुद्धं दशदोषविवर्जितं च देयमपि । एतद् अपि भावशुद्धं प्रोक्तं वीतरागैः ॥
आर्तवशार्तोपगतोऽपि शुद्धं ददाति कलुषितमनास्तु । सनिदानं च न एतद् भावविशुद्धं भवति दानम् ॥

मोक्खत्थं जं दाणं तं पइ एसो विही मुणेयव्वो । अणुगम्पादाणं पुण जिणेहि न कहिंचि पडिसिद्धं ॥
एसो उ दाणमइओ धम्मो संखेवओ समक्खाओ । एत्तो य सीलमइयं तु भण्णमाणं निसामेह ॥
जाणह य सीलमइयं पाणवहा-ऽलिय-अदिन्नदाणाणं । मेहुण-परिग्गहाण य विरई जा सव्वहा सम्मं ॥
तह कोह-माण-माया-लोहस्स य निग्गहो दढं जो उ । खन्तीय मद्दव-ऽज्जव-संतोसविचित्तसत्थेहिं ॥
खणलवपडिबुज्झणया सद्धा-संवेगफासणा तह य । चित्तेणं निरीहेणं मेत्ती वि य सव्वजीवेसु ॥
एयं च सेविऊणं धम्मं जिणदेसियं सुसीलमयं । सुगइं पावन्ति नरा ठएन्ति सइ दुग्गइदुवारं ॥
एसो उ सीलमइओ भणिओ धम्मो जिणेहि सव्वेहिं । सावय ! परमगुरूहिं दुज्जयजियरागदोसेहिं ॥
भण्णइ तवोमइओ स बाहिर-ऽब्भन्तरस्स य तवस्स । जमणुट्ठाणं कीरइ असेसकम्मक्खयनिमित्तं ॥

मोक्षार्थं यद् दानं तत् प्रति एष विधिर्ज्ञातव्यः । अनुकम्पादानं पुनर्जिनैर्न कुत्रचित प्रतिषिद्धम् ॥
एष तु दानमयो धर्मः संक्षेपतः समाख्यातः । इतश्च शीलमयं तु भण्यमानं निशामयत ॥
जानीत च शीलमयं प्राणवधा-ऽलीका-ऽदत्ताऽऽदानानाम् । मैथुन-परिग्रहाणां च विरतिर्या सर्वथा सम्यक् ॥
तथा क्रोध-मान-माया-लोभस्य च निग्रहो दृढं यस्तु । क्षान्त्या मार्दवा-ऽऽर्जव-संतोषविचित्रशस्त्रैः ॥
क्षणलवप्रतिबोधनता श्रद्धा-संवेगस्पर्शना तथा च । चित्तेन निरीहेण मैत्री अपि च सर्वजीवेषु ॥
एवं च सेवित्वा धर्मं जिनदेशितं सुशीलमयम् । सुगतिं प्राप्नुवन्ति नराः, स्थगयन्ति सदा दुर्गतिद्वारम् ॥
एष तु शीलमयो भणितो धर्मो जिनैः सर्वैः । श्रावक ! परमगुरुभिर्दुर्जयजितराग-द्वेषैः ॥

अणसणमूणोयरिया वित्तीसंखेवणं रसचाओ । कायकिलेसो संलीणया य बज्झो तवो होइ ॥
पायच्छित्तं विणओ वेयावच्चं तहेव सज्झाओ । झाणं उस्सग्गो वि य अब्भिन्तरओ तवो होइ ॥
एवं चरिऊणं तवं जीवा इह-पारलोइयसुहाइं । पावेन्ति विसालाइं करेन्ति दुक्खक्खयं तह य ॥
एसो उ तवोमइओ धम्मो संखेवओ समक्खाओ । निसुणह एत्तो सुन्दर! धम्मं पुण भावणामइयं ॥
सम्मं सम्मदंसण-नाण-चरित्ताण भावणा जाओ । वेरग्गभावणा वि य परमा तित्थयरभत्ती य ॥
संसारजुगुच्छणया कामविरागो सुसाहु-जिणसेवा । तित्थयरभासियस्स य धम्मस्स पभावणा तह य ॥
मोक्खसुहम्मि य राओ अणाययणवज्जणा य सुपसत्था । सइ अप्पणो य निन्दा गरहा य कहिंचि खलियस्स ॥

बध्यते तपोमयः सबाह्या-ऽभ्यन्तरस्य च तपसः । यद् अनुष्ठानं क्रियते अशेषकर्मक्षयनिमित्तम् ॥
अनशनमूनोदरिका वृत्तिसंक्षेपणं रसत्यागः । कायक्लेशः संलीनता च बाह्यं तपो भवति ॥
प्रायश्चित्तं विनयो वैयावृत्त्यं तथैव स्वाध्यायः । ध्यानमुत्सर्गोऽपि च आभ्यन्तरं तपो भवति ॥
एवं चरित्वा तपो जीवा इह-पारलौकिकसुखानि । प्राप्नुवन्ति विशालानि कुर्वन्ति दुःखक्षयं तथा च ॥
एष तपोमयो धर्मः संक्षेपतः समाख्यातः । निशृणुत इतः सुन्दर ! धर्मं पुनर्भावनामयम् ॥
सम्यक् सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्राणां भावना याः । वैराग्यभावनाऽपि च परमा तीर्थंकरभक्तिश्च ॥
संसारजुगुप्सनता कामविरागः सुसाधु-जिनसेवा । तीर्थंकरभाषितस्य च धर्मस्य प्रभावना तथा च ॥
मोक्षसुखे च रागोऽनायतनवर्जना च सुप्रशस्ता । सदा आत्मनश्च निन्दा गर्हा च कुत्रचित् स्खलितस्य ॥

एसो जिणेहि भणिओ अणन्तनाणीहि भावणामइओ । धम्मो उ भीमभववणसुजलियदावाणलब्भूओ ॥

एयं चउव्विहं फासिऊण धम्मं जिणेहि पन्नत्तं । सुन्दर ! अणन्तजीवा पत्ता मोक्खं सदामोक्खं ॥

तओ एयमायण्णिऊण आविब्भूओ सिहिकुमारस्स जिणधम्मबोहो । भणिओ य णेण भयवं विजयसिंघो–भयवं ! एवमेयं, ईदिसो चेव एस धम्मो, न एत्थ संदेहो त्ति । किं तु दाणमइयं मोत्तूण न सेसभेया इमस्स सम्मं अवियला तीरन्ति गिहत्थेण काउं । ता आचिक्खउ भयवं ! केरिसो पुण इमस्स महापुरिससेवियस्स, सयलदुक्खाणलजलस्स, सिद्धिवहुसंगमेक्कहेउणो समणत्तणस्स जोगो त्ति । भगवया भणियं–सुण, समणत्तणारिहो आरियदेसुप्पन्नो, विसिट्ठजाइकुलसमन्निओ, खीणप्पायकम्ममलो, तओ चेव विमलबुद्धी 'दुल्लहं माणुसत्तणं, जम्मो मरणनिमित्तं, चलाओ संपयाओ, दुक्खहेयवो विसया, संजोगे विओगो, अणुसमयमेव मरणं, दारुणो विवागो' त्ति अहिगयसंसारसरूवो, तओ चेव तव्विरत्तो, पयणुकसाओ, थेवहासो, अकोउगो, कयन्नू, विणीओ, पुव्वं पि राया-ऽमच्च–

एष जिनैर्भणितोऽनन्तज्ञानिभिर्भावनामयः । धर्मस्तु भीमभववनसुज्वलितदावानलभूतः ॥

एवं चतुर्विधं स्पृष्ट्वा धर्मं जिनैः प्रज्ञप्तम् । सुन्दर ! अनन्तजीवाः प्राप्ता मोक्षं सदासौख्यम् ॥

तत एतद् आकर्ण्य आविर्भूतः शिखिकुमारस्य जिनधर्मबोधः । भणितश्च तेन भगवान् विजयसिंहः–भगवन् ! एवमेव, ईदृश एव एष धर्मः, न अत्र संदेह इति । किं तु दानमयं मुक्त्वा न शेषभेदा अस्य सम्यग् अविकलास्तीर्यन्ते (शक्यन्ते) गृहस्थेन कर्तुम् । तत आचक्ष्व भगवन् ! कीदृशः पुनरस्य महापुरुषसेवितस्य, सकलदुःखाऽनलजलस्य, सिद्धिवधूसंगमैकहेतोः श्रमणत्वस्य योग्य इति । भगवता भणितम्–शृणु, श्रमणत्वार्ह आर्यदेशोत्पन्नः, विशिष्टजातिकुलसमन्वितः, क्षीणप्रायकर्ममलः, ततश्चैव विमलबुद्धिः, 'दुर्लभं मनुष्यत्वम्, जन्म मरणनिमित्तम्, चलाः संपदः, दुःखहेतवो विषयाः, संयोगे वियोगः, अनुसमयमेव मरणम्, दारुणो विपाकः' इति

पउरजणबहुमओ, अदोमगारी, कल्लाणङ्गो, सद्धावन्तो, थिरसद्धो समुवसंपन्नो य। सिहिकुमारेण भणियं—भयवं ! सोहणो समणत्तणारिहो भयवया पवेइओ। अहं पुण समुवसंपन्नो। ता एवं निवेइए भयवं पमाणं ति। तओ परिचिन्तियं भयवया—जहा खु एसो महाभागवन्तो सुहुमपसिणेसु वियक्खणो, अच्चन्तपसन्तरूवो, अइणिउणभणिइकुसलो वि य लक्खिज्जइ, तहा भवियव्वमणेणं महाकुलपसूएणं भवविरत्तचित्तेण य। ता इमं ताव एत्थ पत्तकालं, जं एसो उवसंगहिज्जइ त्ति चिन्तिऊण भणियं च णेणं—महासावय ! न सेसगुणविप्पहूणो इहं उवसंपज्जइ। जुत्तं च पयइनिग्गुणे संसारवासे जमिणं समणत्तणं, किं तु दुक्करमिदं। एत्थ खलु सव्वकालमेव समसत्तुमित्तभावेण पाणाइवायविरई, अप्पमत्तयाए अणलियभासणं, दन्तसोहणमेत्तस्स वि अदिन्नस्स वज्जणा, मण-वयण-काएहिं अबम्भचेरनिरोहो, वत्थ-पत्तो-वगरणेहिं पि निम्ममत्तया, चउव्विहराइभत्तविरई, उग्गमु-प्पाय-णेसणाविसुद्धपिण्डगहणं, संजोयणाइ-

अधिगतसंसारस्वरूपः, ततश्चैव तद्विरक्तः, प्रतनुकषायः, स्तोकहास्यः, अकौतुकः, कृतज्ञः, विनीतः, पूर्वमपि राजा-ऽमात्य-पौरजनबहुमतः, अद्रोहकारी, कल्याणाङ्गः, श्रद्धावान्, स्थिरश्रद्धः समुपसंपन्नश्च। शिखिकुमारेण भणितम्—भगवन् ! शोभनः श्रमणत्वार्हो भगवता प्रवेदितः, अहं पुनः समुपसंपन्नः। तत एवं निवेदिते भगवान् प्रमाणमिति। ततः परिचिन्तितं भगवता—यथा खलु एष महाभागवान् सूक्ष्मप्रश्नेषु विचक्षणः, अत्यन्तप्रशान्तरूपः, अतिनिपुणभणितिकुशलोऽपि च लक्ष्यते, तथा भवितव्यमनेन महाकुलप्रसूतेन भवविरक्तचित्तेन च। तत इदं तावद् अत्र प्राप्तकालम्, यद् एष उपसंगृह्यते इति चिन्तयित्वा भणितं च तेन—महाश्रावक ! न शेषगुणविप्रहीन इह उपसंपद्यते। युक्तं च प्रकृतिनिर्गुणे संसारवासे यद् इदं श्रमणत्वम्, किं तु दुष्करमिदम्। अत्र खलु, सर्वकालमेव समशत्रुमित्रभावेन प्राणातिपातविरतिः, अप्रमत्ततया अनलीकभाषणम्, दन्तशोधनमात्रस्यापि अदत्तस्य वर्जना, मनो-वचन-कायैरब्रह्मचर्यनिरोधः, वस्त्र-पात्रो-पकरणेष्वपि निर्ममत्वता, चतुर्विधरात्रिभक्तविरतिः, उद्गमो-त्पादनै-षणाविशुद्धपिण्डग्रहणं संयोजनादि-

पञ्चदोसरहियमियकालभोयणं, पञ्चसमियत्तणं, तिगुत्तया, इरियासमियाइभावणाओ, अणसण-पायच्छित्त-विणयाइसबाहिरब्भिन्तरतवोविहाणं, मासाइया य अणेगाओ पडिमाओ, विचित्ता य दव्वादओ अभिग्गहा, अण्हाणं, भूमिसयणिज्जं, केसलोओ, निप्पडिकम्मसरीरया, सव्वकालमेव गुरूणं निद्देसकरणं, खुहा-पिवासाइपरीसहाहियासणं, दिव्वाइउवसग्गविजओ, लद्धावलद्धवित्तिया-किं बहुणा? अच्चन्तदुव्वहमहापुरिसवूढअट्ठारससीलङ्गसहस्सभरवहणमविस्सामं ति। ता तरियव्वो खलु अयं बाहाहिं महासमुद्दो, भक्खियव्वो निरासाय(ए) एव वालुयाकवलो, परिसक्कियव्वं निसियकरवालधाराए, पायव्वा सुहुयहुयवहजालावली, भरियव्वो सुहुमपवणकोत्थलो, गन्तव्वं गङ्गापवाहपडिसोएणं, तोलियव्वो तुलाए मन्दरगिरी, जेयव्वमेगागिणा चाउरङ्गबलं, विंधेयव्वा विवरीयभमन्तट्ठचक्कोवरिथिउल्लिया, गहियव्वा अगहियपुव्वा तिहुयणजयपडागा। एओवमं दुक्करं समणत्तणं ति॥

तओ एयमायण्णिऊण पहट्ठवयणकमलेण भणियं सिहिकुमारेण-भयवं! एवमेयं, जहा तुब्भे आणवेह। किं तु विइयसंसारसरूवस्स

पञ्चदोषरहितमितकालभोजनम्, पञ्चसमितत्वम्, त्रिगुप्तता, ईर्यासमित्यादिभावनाः, अनशन-प्रायश्चित्त-विनयादिसबाह्याऽभ्यन्तरतपोविधानम्, मासादिकाश्च अनेकाः प्रतिमाः, विचित्राश्च द्रव्यादयोऽभिग्रहाः, अस्नानम्, भूमिशयनीयम्, केशलोचः, निष्प्रतिकर्मशरीरता, सर्वकालमेव गुरूणां निर्देशकरणम्, क्षुत-पिपासादिपरिषहाधिसहनम्, दिव्याद्युपसर्गविजयः, लब्धाऽपलब्धवृत्तिता-किं बहुना? अत्यन्तदुर्वहमहापुरुषव्यूढाष्टादशशीलाङ्गसहस्रभरवहनमविश्रामम्-इति। ततस्तरीतव्यः खलु अयं बाहुभ्यां महासमुद्रः, भक्षयितव्यो निरास्वाद एव वालुकाकवलः, परिसर्तव्यं निशितकरवालधारायाम्, पातव्या सुहुतहुतवहज्वालावली, भर्तव्यः सूक्ष्मपवनकोत्थलः, गन्तव्यं गङ्गाप्रवाहप्रतिस्रोतसा, तोलयितव्यः तुलायां मन्दरगिरिः, जेतव्यमेकाकिना चातुरङ्गबलम्, वेधितव्या विपरीतभ्रमदर्धचक्रोपरि स्त्रीपुत्तलिका, ग्रहीतव्या अगृहीतपूर्वा त्रिभुवनजयपताका। एतदुपमं दुष्करं श्रमणत्वमिति॥

पाणिणो तव्विओगुज्जयस्स तस्सुच्छेयकारणं न किंचि दुक्करं ति । भयवया भणियं–एवमेयं, किं तु तं चेव संसारसरूवं पच्चक्खोवल- ब्भमाणासुन्दरं पि अणेयभवभावणाओ मोहेइ पाणिणं, मूढो य सो न चिन्तेइ तस्सरूवं, न गणेइ आयइं, न मन्नए उवएसं, नाभि- णन्दइ गुरुं, न पेच्छइ कुलं, न सेवइ धम्मं, न बीहेइ अयसस्स, न रक्खइ वयणिज्जं । सव्वहा तं तमायरइ, जेण जेण सो इहलोए परलोए य किलेसभायणं होइ । ता निहणियव्वो खलु एस मोहो त्ति । सिहिकुमारेण भणियं–भयवं ! तस्स वि य निहणणे एसेव उवाओ, न य अणाढत्तकज्जो पुरिसो फलं साहेइ, आढत्ते य संसओ, अहवा उवायपवत्तो असंसयं चेव साहेइ । उवाओ य एस, जं भयवओ समीवे समणत्तणपवज्जणं । नित्थरन्ति खलु कायरा वि पोयनिज्जामयगुणेण महण्णवं । न य अप्पपुण्णाणं कुसलबुद्धी हवइ । न य समुप्पन्नाए वि इमीए एवंविहसयलगुणसंपओववेयगुरुलाहो । ता करेहि मे भयवं ! अणुग्गहं ति । भयवया भणियं–वच्छ !

तत एतद् आकर्ण्य प्रहृष्टवदनकमलेन भणितं शिखिकुमारेण–भगवन् ! एवमेतद्, यथा यूयम् आज्ञापयत । किं तु विदितसंसार- स्वरूपस्य प्राणिनः तद्वियोगोद्यतस्य तस्योच्छेदकारणं न किञ्चिद् दुष्करमिति । भगवता भणितम्–एवमेतत्, किं तु तदेव संसारस्वरूपं प्रत्यक्षोपलभ्यमानाऽसुन्दरमपि अनेकभवभावनातो मोहयति प्राणिनः, मूढश्च स न चिन्तयति तत्स्वरूपम्, न गणयति आयतिम्, न मन्यते उपदेशम्, नाऽभिनन्दति गुरुम्, न प्रेक्षते कुलम्, न सेवते धर्मम्, न बिभेति अयशसः, न रक्षति वचनीयम् । सर्वथा तत् तद् आचरति, येन येन स इहलोके परलोके च क्लेशभाजनं भवति । ततो निहन्तव्यः खलु एष मोह इति । शिखिकुमारेण भणितम्-भगवन् ! तस्यापि च निहनने एष एव उपायः, न च अनारब्धकार्यः पुरुषः फलं साधयति, आरब्धे च संशयः, अथवा उपा- यप्रवृत्तोऽसंशयमेव साधयति । उपायश्च एषः, यद् भगवतः समीपे श्रमणत्वप्रपदनम् । निस्तरन्ति खलु कातरा अपि पोत-निर्यामक- गुणेन महार्णवम् । न च अल्पपुण्यानां कुशलबुद्धिर्भवति । न च समुत्पन्नया अपि अनया एवंविधसकलगुणसंपदुपेतगुरुलाभः । ततः

कओ चेव तुह मए अणुग्गहो । किं तु एसा समयट्ठिई अम्हाणं, जं संसिऊण थेवमागमत्थं, सिक्खाविऊणाऽऽवस्सयं अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु तओ दिक्खिज्जइ त्ति । सिहिकुमारेण भणियं-भयवं ! अणुग्गहीओ म्हि । अन्नं च-निक्खन्तेण वि मए समयट्ठिई चेव पालियव्वा । ता एवं हवउ त्ति ॥

एवं च जाव मन्तयन्ता चिट्ठन्ति, ताव आगओ कहिंचि तप्पउत्तिं सोऊण अणेयलोयपरिगओ करेणुयारूढो इमस्स चेव जणओ बम्भयत्तो त्ति । पणमिओ तेण भयवं विजयसिंहायरिओ । अहिणन्दिओ भयवया धम्मलाहेण । उवविट्ठो गुरुपायमूले । पणमिऊण भणिओ सिहिकुमारेण-ताय ! संपाएहि अभग्गपणइपत्थणो मे एगं पत्थणं ति । बम्भयत्तेण भणियं-वच्छ ! भणसु । तुहायत्तमेव मे जीवियं । सिहिकुमारेण भणियं-ताय ! विइयवुत्तन्तो चेव तुमं संसारसहावस्स । दुल्लहं खलु माणुसत्तणं, अणिच्चा पियजणसमागमा, चञ्चलाओ रिद्धीओ कुसुमसारं जोव्वणं, परलोयपच्चत्थिओ अणङ्गो, दारुणो विसयविवागो, पहवइ सया अणिवारियपसरो मच्चू । ता

कुरु मम भगवन् ! अनुग्रहम्-इति । भगवता भणितम्-वत्स ! कृत एव तुभ्यं मयाऽनुग्रहः । किं तु एषा समयस्थितिरस्माकम्, यत् शंसित्वा स्तोकमागमार्थम्, शिक्षयित्वाऽऽवश्यकम्, अतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु ततो दीक्ष्यते इति । शिखिकुमारेण भणितम्-भगवन् ! अनुगृहीतोऽस्मि । अन्यच्च-निष्क्रान्तेनापि मया समयस्थितिरेव पालयितव्या । तत एवं भवतु इति ॥

एवं च यावद् मन्त्रयन्तौ तिष्ठतः, तावद् आगतः कुतश्चित् तत्प्रवृत्तिं श्रुत्वा अनेकलोकपरिगतः करेणुकाऽऽरूढोऽस्यैव जनको ब्रह्मदत्त इति । प्रणतश्च तेन भगवान् विजयसिंहाचार्यः । अभिनन्दितो भगवता धर्मलाभेन । उपविष्टो गुरुपादमूले । प्रणम्य भणितः शिखिकुमारेण-तात ! संपादय अभग्नप्रणयिप्रार्थनो मम एकां प्रार्थनामिति । ब्रह्मदत्तेन भणितम्-वत्स ! भण । तवायत्तमेव मम जीवितम् । शिखिकुमारेण भणितम्-तात ! विदितवृत्तान्त एव त्वं संसारस्वभावस्य । दुर्लभं खलु मनुष्यत्वम्, अनित्याः प्रियजनसमागमाः,

करेहि मे पसायं । एवमवगमाणे इह जीवलोए अणुन्नाओ तुमए वीयरायप्पणीयजइधम्मासेवणेण करेमि सफलं मणुयत्तणं । तओ सुयसिणेहेण बाहजलभरियलोयणेणं सगग्गयं भणियं बम्भयत्तेण–पुत्त ! अयालो एस जइधम्मस्स । सिहिकुमारेण भणियं–ताय ! मच्चुणो चिय नत्थि अयालो जइधम्मस्स त्ति ॥

एत्थन्तरम्मि बम्भयत्तपरिचारगेण नाहियवादिणा भणियं पिङ्गकेण[1]–भो कुमार ! केण तुमं विप्पयारिओ ?। न खलु एत्थ पञ्चभूयवइरित्तो परलोगगामी जीवो समत्थीयइ । अवि य एयाणि चेव भूयाणि सहावओ चेव एयप्पगारपरिणामपरिणयाणि 'जीवो' त्ति भण्णन्ति । जया य एयाणि चइऊण समुदयं पञ्चत्तमुवगच्छन्ति, तया 'मओ पुरिमो' त्ति अहिहाणं पवत्तए । न उण एत्थ कोइ

चञ्चला सम्पदः, कुसुमसारं यौवनम्, परलोकप्रत्यर्थिकोऽनङ्गः, दारुणो विषयविपाकः, प्रभवति सदा अनिवारितप्रसरो मृत्युः। ततः कुरु मम प्रसादम् । एवमवसाने इह जीवलोके अनुज्ञातस्त्वया वीतरागप्रणीतयतिधर्माऽऽसेवनेन करोमि सफलं मनुजत्वम् । ततः सुतस्नेहेन बाष्पजलभृतलोचनेन सगद्गदं भणितं ब्रह्मदत्तेन–पुत्र ! अकाल एष यतिधर्मस्य । शिखिकुमारेण भणितम्–तात ! मृत्योरपि नास्ति अकालो यतिधर्मस्य इति ॥

अत्रान्तरे ब्रह्मदत्तपरिचारकेण नास्तिकवादिना भणितं पिङ्गकेन–भोः कुमार ! केन त्वं विप्रतारितः ?। न खलु अत्र पञ्चभूतव्यतिरिक्तः परलोकगामी जीवः समर्थ्यते, अपि चैतानि एव भूतानि स्वभावत एव एतत्प्रकारपरिणामपरिणतानि 'जीवः' इति भण्यन्ते । यदा च एतानि त्यक्त्वा समुदयं पञ्चत्वमुपगच्छन्ति तदा 'मृतः पुरुषः' इति अभिधानं प्रवर्तते । न पुनरत्र कश्चिद् देहं त्यक्त्वा

[1] पिङ्गकेन ग

कओ चेव तुह मए अणुग्गहो । किं तु एसा समयट्ठिई अम्हाणं, जं संसिऊण थेवमागमत्थं, सिक्खाविऊणाऽऽवस्सयं अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु तओ दिक्खिज्जइ त्ति । सिहिकुमारेण भणियं-भयवं ! अणुगिहीओ म्हि । अन्नं च-निक्खन्तेण वि मए समयट्ठिई चेव पालियव्वा । ता एवं हवउ त्ति ॥

एवं च जाव मन्तयन्ता चिट्ठन्ति, ताव आगओ कहिंचि तप्पउत्तिं सोऊण अणेयलोयपरिगओ करेणुयारूढो इमस्स चेव जणओ बम्भयत्तो त्ति । पणमिओ तेण भयवं विजयसिंहायरिओ । अहिणन्दिओ भयवया धम्मलाहेण । उवविट्ठो गुरुपायमूले । पणमिऊण भणिओ सिहिकुमारेण-ताय ! संपाएहि अभग्गपणइपत्थणो मे एगं पत्थणं ति । बम्भयत्तेण भणियं-वच्छ ! भणसु । तुहायत्तमेव मे जीवियं । सिहिकुमारेण भणियं-ताय ! विइयवुत्तन्तो चेव तुमं संसारमहावस्स । दुल्लहं खलु माणुसत्तणं, अणिच्चा पियजणसमागमा, चञ्चलाओ रिद्धीओ कुसुमसारं जोव्वणं, परलोयपच्चत्थिओ अणङ्गो, दारुणो विसयविवागो, पहवइ सया अणिवारियपसरो मच्चू । ता

कृत एव मम भगवन् ! अनुग्रहम्-इति । भगवता भणितम्-वत्स ! कृत एव तुभ्यं मयाऽनुग्रहः । किं तु एषा समयस्थितिरस्माकम्, यत् शंसित्वा स्तोकमागमार्थम्, शिक्षयित्वाऽऽवश्यकम्, अतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु ततो दीक्ष्यते इति । शिखिकुमारेण भणितम्-भगवन् ! अनुगृहीतोऽस्मि । अन्यच्च-निष्क्रान्तेनापि मया समयस्थितिरेव पालयितव्या । तत एवं भवतु इति ॥

एवं स यावद् मन्त्रयन्तौ तिष्ठतः, तावद् आगतः कुतश्चित् तत्प्रवृत्तिं श्रुत्वा अनेकलोकपरिगतः करेणुकाऽऽरूढोऽस्यैव जनको ब्रह्मदत्त इति । प्रणतश्च तेन भगवान् विजयसिंहाचार्यः । अभिनन्दितो भगवता धर्मलाभेन । उपविष्टो गुरुपादमूले । प्रणम्य भणितः शिखिकुमारेण-तात ! संपादय अभग्नप्रणयिप्रार्थनो मम एकां प्रार्थनामिति । ब्रह्मदत्तेन भणितम्-वत्स ! भण । तवायत्तमेव मम जीवितम् । शिखिकुमारेण भणितम्-तात ! विदितवृत्तान्त एव त्वं संसारस्वभावस्य । दुर्लभं खलु मनुष्यत्वम्, अनित्याः प्रियजनसमागमाः,

करेहि मे पसायं । एवमवसाणे इह जीवलोए अणुन्नाओ तुमए वीयरायप्पणीयजइधम्मासेवणेण करेमि सफलं मणुयत्तणं । तओ सुय-सिणेहेण वाहजलभरियलोयणेणं सगग्गयं भणियं बम्भयत्तेण–पुत्त ! अयालो एस जइधम्मस्स । सिहिकुमारेण भणियं–ताय ! मच्चुणो वि य नत्थि अयालो जइधम्मस्स त्ति ॥

एत्थन्तरम्मि बम्भयत्तपरिचारगेण नाहियवादिणा भणियं पिङ्गकेण–भो कुमार ! केण तुमं विप्पयारिओ ? । न खलु एत्थ पञ्चभूयवइरित्तो परलोगगामी जीवो समत्थीयइ । अवि य एयाणि चेव भूयाणि सहावओ चेव एयप्पगारपरिणामपरिणयाणि 'जीवो' त्ति भण्णन्ति । जया य एयाणि चइऊण समुदयं पञ्चत्तमुवगच्छन्ति, तया 'मओ पुरिसो' त्ति अहिहाणं पवत्तए । न उण एत्थ कोइ

चञ्चला ऋद्धयः, कुसुमसारं यौवनम्, परलोकप्रत्यर्थिकोऽनङ्गः, दारुणो विषयविपाकः, प्रभवति सदा अनिवारितप्रसरो मृत्युः । ततः कुरु मम प्रसादम् । एवमवसाने इह जीवलोके अनुज्ञातस्त्वया वीतरागप्रणीतयतिधर्माऽऽसेवनेन करोमि सफलं मनुजत्वम् । ततः सुतस्नेहेन बाष्पजलभृतलोचनेन सगद्गदं भणितं ब्रह्मदत्तेन–पुत्र ! अकाल एष यतिधर्मस्य । शिखिकुमारेण भणितम्–तात ! मृत्योरपि नास्ति अकालो यतिधर्मस्य इति ॥

अत्रान्तरे ब्रह्मदत्तपरिचारकेण नास्तिकवादिना भणितं पिङ्गकेन–भोः कुमार ! केन त्वं विप्रतारितः ? । न खलु अत्र पञ्चभूतव्यतिरिक्तः परलोकगामी जीवः समर्थ्यते, अपि चैतानि एव भूतानि स्वभावत एव एतत्प्रकारपरिणामपरिणतानि 'जीवः' इति भण्यन्ते । यदा च एतानि त्यक्त्वा समुदयं पञ्चत्वमुपगच्छन्ति तदा 'मृतः पुरुषः' इति अभिधानं प्रवर्तते । न पुनरत्र कश्चिद् देहं त्यक्त्वा

1 पिङ्गकेण ग

देहं चइऊण घडचिडओ विव परभवं गच्छइ। ता मा तुमं असन्ते वि परलोगे मिच्छाहिणिवेसभावियमई सहावसुन्दरं विसयसुहं परिच्चयसु, दंसेहि वा देहवइरित्तं देहिणं। अओ जं तए भणियं–जहा दुल्लहं मणुयत्तणं, तमसंबद्धमेव। जओ न तं सुकय–दुक्कयाणुभावेण लब्भइ, अवि य भूयपरिणईओ, अओ किमियमाउलत्तणं। तहा जं च भणियं 'अणिच्चा पियजणसमागमा', एयं पि अकारणं। जओ न ते निक्खन्ताणं पि अन्नहा होन्ति। तहा जं च भणियं 'चञ्चलाओ रिद्धीओ', एयस्स वि न निक्खमणमेव पडिवक्खो, अवि य उवाएण परिरक्खणं ति। तहा जं च भणियं 'कुसुमसारं जोव्वणं', एत्थ वि य रसायणं जुत्तं, न उण निक्खमणं ति। तहा जं च भणियं 'परलोयपच्चत्थिओ अणङ्गो' त्ति, एयं पि न सोहणं, जओ परलोओ चेव नत्थि, न य कोइ तओ आगन्तूणमप्पाणयं दंसेइ। एवमवि य परिगप्पणे अइप्पसङ्गो त्ति। तहा जं च भणियं 'दारुणो विसयविवागो' त्ति, एयं पि न जुत्तिसंगयं; जओ आहारस्स वि विवागो दारुणो चेव, एवं च भोयणमवि परिच्चइअव्वं। न य 'हरिणा विज्जन्ति त्ति जवा चेव न वुप्पन्ति।' [जयद्धिई य एस त्ति] न

घटचटक इव परभवं गच्छति। ततो मा त्वमसत्यपि परलोके मिथ्याभिनिवेशभावितमतिः स्वभावसुन्दरं विषयसुखं परित्यज, दर्शय वा देहव्यतिरिक्त देहिनम्। अतो यत् त्वया भणितम्–यथा दुर्लभं मनुजत्वम्, तद् असंबद्धमेव। यतो न तत् सुकृत–दुष्कृतानुभावेन लभ्यते, अपि च भूतपरिणतितः। अतः किमिदमाकुलत्वम्। तथा यच्च भणितम् 'अनित्याः प्रियजनसमागमाः' एतद्पि अकारणम्। यतो न ते निष्क्रान्तानामपि अन्यथा भवन्ति। तथा यच्च भणितम् 'चञ्चला ऋद्धयः,' एतस्यापि न निष्क्रमणमेव प्रतिपक्षः, अपि च उपायेन परिरक्षणमिति। तथा यच्च भणितम् 'कुसुमसारं यौवनम्,' अत्रापि च रसायनं युक्तम्, न पुन निष्क्रमणमिति। तथा यच्च भणितम्–'परलोकप्रत्यर्थिकोऽनङ्गः' इति, एतदपि न शोभनम्, यतः परलोक एव नास्ति, न च कोऽपि तत आगत्य आत्मानं दर्शयति। एवमपि च परिकल्पने अतिप्रसंग इति। तथा यच्च भणितम् 'दारुणो विषयविपाकः' इति,

य उवायन्नुणो पुरिसस्स दारुणत्तं पि संभवइ। तहा जं च भणियं 'पहवइ य सया अणिवारियपसरो मच्चु'त्ति, एयं पि बालवयण-मेत्तं; जेण निक्खन्तस्स वि एस अणिवारियप्पसरो चेव, तेण वि य समयेण पज्जन्ते मरियव्वं ति। न य 'पज्जन्ते मरियव्वं' ति मसाणे चेवावत्थाणमुववन्नं। न य सन्ते वि परलोए दुक्खसेवणाओ सुहं, अवि य सुहसेवणाओ चेव। जओ जं चेव अब्भसिज्जइ, तस्सेव पगरिसो लोए दिट्ठो, न उण विवज्जओ त्ति। ता विरम एयाओ ववसाओ त्ति। सिहिकुमारेण भणियं–सव्वमिणमसंगयं। सुण। अहवा न जुत्तं भयवओ समक्खं मम जंपिउं। ता भयवं चेव एत्थ भणिस्सइ त्ति। तओ भयवया भणियं–भो महामाहण! सुण। जं तए भणियं, जहा 'केण तुमं पयारिओ' त्ति, एस जम्मन्तरब्भत्थकुसलभावणाभावियमई अप्पावरणसंजुओ वीयरागवयणा-विब्भूयखओवसमभावेण समुप्पन्नतत्तनाणो जहट्ठियं भवसरूवमवबुज्झिऊण तओ विरत्तो, न उण केणइ विप्पयारिओ[1] त्ति। तहा जं

एतदपि न युक्तिसंगतम्, यत आहारस्यापि विपाको दारुण एव, एवं च भोजनमपि परित्यक्तव्यम्। न च 'हरिणा विद्यन्ते इति यथा [redacted] नोप्यन्ते'। (जगत्स्थितिश्च एषा इति) न च उपायज्ञस्य पुरुषस्य दारुणत्वमपि संभवति। तथा यच्च भणितम् 'प्रभवति च सदा अनिवारितप्रसरो मृत्युः' इति, एतदपि बालवचनमात्रम्; येन निष्क्रान्तस्यापि एष अनिवारितप्रसर एव, तेनाऽपि च श्रमणेन पर्यन्ते मर्तव्यमिति। न [redacted] 'पर्यन्ते मर्तव्यम्' इति श्मशाने एव अवस्थानमुपपन्नम्। न च सत्यपि परलोके दुःखसेवनातः सुखम्, अपि च सुखसेवनादेव। यतो यदेव अभ्यस्यते, तस्यैव प्रकर्षो लोके दृष्टः, [redacted] पुनर्विपर्यय इति। ततो विरम एतस्माद् व्यवसायादिति।

शिखिकुमारेण भणितम्–सर्वमिदमसंगतम्। शृणु। अथवा न युक्तं भगवतः समक्षं मम जल्पितुम्। ततो भगवान् एव अत्र भणिष्यति इति। ततो भगवता भणितम्–भो महाब्राह्मण! शृणु। यत् त्वया भणितम्, यथा 'केन त्वं प्रतारितः' इति, एष जन्मान्त-

---

१ पयारिओ क

च भणियं–'न खलु एत्थ पञ्चभूयवइरित्तो परलोगगामी जीवो समत्थीयइ, अवि य एयाणि चेव भूयाणि सहावओ चेव एयप्पगारप-
रिणामपरिणयाणि जीवो त्ति भण्णन्ति', एयं पि न जुत्तिसंगयं। जओ सव्वहा अचेयणाणि भूयाणि। ता कहं इमाणं एयप्पगारपरि-
णामपरिणयाण वि एसा पच्चक्खपमाणाणुभूयमाणा गमणाइचेट्ठानिबन्धणा चेयणा जुज्जइ त्ति। न हि जं जेसु पत्तेयं न विज्जए, तं
तेसिं समुदए वि हवइ, जहा वालुगाथाणए तेल्लं। अह 'पत्तेयं पि इमाणि चेयणाणि' त्ति, तओ सिद्धमणेगचेयन्नसमुदओ पुरिसो,
एगिन्दिया य जीवा, घडादीणं च चेयणत्तणं ति। न य घडादीणं चेयण त्ति। अओ अत्थि खलु पञ्चभूयवइरित्तो चेयणारूवो पर-
लोगगामी जीवो त्ति। तओ य जं भणियं–'जया एयाणि चइऊण समुदयं पञ्चत्तमुवगच्छन्ति, तया "मओ पुरिसो" त्ति अभिहाणं
पयत्तइ', एयं पि वयणमेत्तं चेव। चेयन्नस्स तदइरेगभावविसीओ। न याणुभूयमाणसरूवा चेव चेयणा निसेहिउं पारीयइ। तहा जं

राभ्यस्तकुशलभावनाभावितमतिरल्पावरणसंयुतो वीतरागवचनाऽऽविर्भूतक्षयोपशमभावेन समुत्पन्नतत्त्वज्ञानो यथास्थितं भवस्वभावमव-
बुध्य ततो विरक्तः, न पुनः केनचिद् विप्रतारित इति। तथा यच्च भणितम्–'न खलु अत्र पञ्चभूतव्यतिरिक्तः परलोकगामी जीवः
समर्थ्यते, अपि च एतानि पञ्च भूतानि स्वभावत एव एतत्प्रकारपरिणामपरिणतानि जीव इति भण्यन्ते,' एतदपि न युक्तिसंगतम्। यतः
सर्वथा अचेतनानि भूतानि। ततः कथमेषामेतत्प्रकारपरिणामपरिणतानामपि एषा प्रत्यक्षप्रमाणानुभूयमाना गमनादिचेष्टानिबन्धना
चेतना युज्यत इति। नहि यद् येषु प्रत्येकं न विद्यते, तत् तेषां समुदयेऽपि भवति, यथा वालुकास्थानके तैलम्। अथ 'प्रत्येकमपि
इमानि चेतनानि' इति, ततः सिद्धमनेकचैतन्यसमुदयः पुरुषः, एकेन्द्रियाश्च जीवाः, घटादीनां च चेतनत्वमिति। न च घटादीनां चेत-
नेति। अतोऽस्ति खलु पञ्च भूतव्यतिरिक्तश्चेतनारूपः परलोकगामी जीव इति। ततश्च यद् भणितम्–'यदा एतानि त्यक्त्वा समुदयं
पञ्चत्वमुपगच्छन्ति, तदा "मृतः पुरुषः" इत्यभिधानं प्रवर्तते,' एतदपि वचनमात्रमेव। चैतन्यस्य तदतिरेकभाववृत्तितः। न चानुभूय-

च भणियं-'न उण एत्थ कोइ देहं चइऊण घडचिडओ व्व परभवं गच्छइ' त्ति, एयं पि अओ चेव पडिसिद्धं वेइयव्वं, चेयणस्स अचेयणभेयाओ त्ति। तहा जं च भणियं-ता मा तुमं असन्ते वि परलोए मिच्छाभिणिवेसभावियमई सहावसुन्दरं विसयसुहं परिच्चयसु, दंसेहि वा मे देहवइरित्तं देहिणं', एत्थ वि य सुण-चेयन्नभेयसिद्धीए कहं नत्थि परलोगो? विज्जमाणे य तम्मि कहं एयस्स मिच्छाभिणिवेसो?। कहं च पसुगणसाहारणा विडम्बणामेत्तरूवा चिन्तायासबहुला मणनिव्वाणवेरिणो अविन्नायवीसम्भसुहसरूवा सहावसुन्दरा विसय त्ति, किं च तेहिंतो सुहं?। जं पुण 'सो देहभिन्नो न दीसइ', एत्थ कारणं सुण-सुहुमो अणिन्दिओ य सो वत्तए, अओ न दीसइ त्ति। पेच्छन्ति पुण सव्वन्नू। भणियं च वीयरागेहिं-

अणिन्दियगुणं जीवं अदिस्सं मंसचक्खुणो। सिद्धा पस्सन्ति सव्वन्नू नाणसिद्धा य साहुणो॥

मानस्वरूपा एव चेतना निषेद्धुं शक्यते। तथा यच्च भणितम्-'न पुनरत्र कोऽपि देहं त्यक्त्वा घटचटक इव परभवं गच्छति' इति, एतदपि अत एव प्रतिषिद्धं वेदितव्यम्, चेतनस्य अचेतनभेदाद् इति। तथा यच्च भणितम्-'ततो मा त्वं असत्यपि परलोके मिथ्याभिनिवेशभावितमतिः स्वभावसुन्दरं विषयसुखं परित्यज, दर्शय वा मम देहव्यतिरिक्तं देहिनम्,' अत्राऽपि च शृणु-चैतन्यभेदसिद्ध्या कथं नाऽस्ति परलोकः? विद्यमाने च तस्मिन् कथमेतस्य मिथ्याभिनिवेशः? कथं च पशुगणसाधारणा विडम्बनामात्ररूपाश्चिन्ताऽऽयासबहुला मनोनिर्वाणवैरिणोऽविज्ञातविस्रम्भसुखस्वरूपाः स्वभावसुन्दरा विषया इति? किं च तेभ्यः सुखम्?। यत् पुनः 'स देहभिन्नो न दृश्यते,' अत्र कारणं शृणु-सूक्ष्मोऽनिन्द्रियश्च स वर्तते, अतो न दृश्यत इति। प्रेक्षन्ते पुनः सर्वज्ञाः। भणितं च वीतरागैः—

अनिन्द्रियगुणं जीवमदृश्यं मांसचक्षुषः। सिद्धाः पश्यन्ति सर्वज्ञा ज्ञानसिद्धाश्च साधवः॥

---

१ चेयण॰ क-ख।

एवं च पयंपिरंपि विजयसिंहायरिए ईसि विहसिऊण भणियं पिङ्गकेण–भयवं! सव्वमसंबद्धमेव भणियं भयवया। कहं? सुण– जं ताव भणियं–'सव्वहा अचेयणाणि भूयाणि, ता कहं इमाणं एयप्पगारपरिणामपरिणयाण वि एसा पच्चक्खप्पमाणाणुभूयमाणा गमणाइचेट्ठानिबन्धणा चेयणा जुज्जइ त्ति; न हि जं जेसु पत्तेयं न विज्जए तं तेसिं समुदए वि हवइ, जहा वालुगाथाणगे तेल्लं', एयं कहं जुज्जइ त्ति?। न हि कारणाणुरूवमेव कज्जं भवइ। किण्ण होइ सिङ्गाओ सरो? किं वा अदेस्सपरमाणुनिप्पन्नं घडाइ देस्सं ति?। एवं चेयणा वि तक्कज्जा य भविस्सइ, भूयविलक्खणा य त्ति को विरोहो?। जं च भणियं–'अह पत्तेयं पि इमाणि चेयणाणि त्ति, तओ सिद्धमणेयचेयन्नसमुदओ पुरिसो, एगिन्दिया य जीवा घडादीणं च चेयण त्ति' इच्चेवमादि, तं पि न सोहणं। तेसिं चेव तहाविहपरिणामभावओ, तदभावओ चेव न घडादीणं च चेयण त्ति॥

एवं च प्रजल्पति विजयसिंहाचार्ये ईषद् विहस्य भणितं पिङ्गकेन–भगवन्! सर्वमसंबद्धमेव भणितं भगवता। कथम्? शृणु–यत् तावद् भणितम्–'सर्वथा अचेतनानि भूतानि, तत कथमेषामेतत्प्रकारपरिणामपरिणतानामपि एषा प्रत्यक्षप्रमाणानुभूयमाना गमनादिचेष्टानिबन्धना चेतना युज्यते इति? न हि यद् येषु प्रत्येकं न विद्यते, तत् तेषां समुदयेऽपि भवति, यथा वालुकास्थानके तैलम्,' एतत कथं युज्यते इति?। न हि कारणानुरूपमेव कार्यं भवति। किं न भवति शृंगात् शरः? किं वा अदृश्यपरमाणुनिष्पन्नं घटादि दृश्यमिति?। एवं चेतनाऽपि तत्कार्या च भविष्यति, भूतविलक्षणा च इति को विरोधः?। यच्च भणितम्–'अथ प्रत्येकमपीमानि चेतनानि इति, ततः सिद्धमनेकचैतन्यसमुदयः पुरुषः, एकेन्द्रियाश्च जीवाः घटादीनां न चेतना इति' इत्येवमादि, तदपि न शोभनम्। तेषामेव तथाविधपरिणामभावतः, तदभावतश्चैव न घटादीनां चेतनेति॥

भयवया भणियं-सुण, जं भणियं-'किण्ण होइ सिङ्गाओ सरो' त्ति ?, सो होइ, न उण कारणाणुरूवो, इयरसरविलक्खण[1]-मसिण-घण-लण्हाइतद्धम्मसंकमाओ त्ति । अह मन्नसे, न सो विसेसो वहारिज्जइ त्ति । अत्थि ताव सो इयरसरहेउसिङ्गाणमभेयप्पसंगओ, विसेसावहारणे उज्जमो कायव्वो त्ति । न हि अयं थाणुस्स अवराहो, जमन्धो न पस्सइ त्ति । जं च भणियं-अदेस्सपरमाणुनिप्पन्नं घडाइ देस्सं' ति, एयं पि न जुत्तिक्खमं । जओ न एगन्तेण अदेसा परमाणवो, जोगिदंसणाओ कज्जदंसणाओ य । न य एवं भूयधम्मसंकमो चेयणाए त्ति, एयं पि अओ चेव पडिसिद्धं वेइयव्वं, चेयणस्स अचेयणभेयाओ त्ति । अह मन्नसे, सत्तालक्खणधम्मसंकमाओ न दोसो त्ति । एयं पि न सोहणं ति । तस्स सयलभावसाहारणत्तेणमणियामगत्ताओ त्ति । तओ संगयं चेव मए भणियं ति । तहा जं च भणियं-'तहाविहपरिणामाभावाओ चेव न घडादीणं चेयण' त्ति । एत्थ नत्थि पमाणं; भूयसमुदयवइरित्तपरिणामब्भु-

भगवता भणितम्-शृणु, यच्च भणितम्-'किं न भवति शृंगात् शरः' इति ? स भवति, न पुनः कारणाननुरूपः, इतरशरविलक्षणमसृण-घन-श्लक्ष्णादितद्धर्मसंक्रमाद्-इति । अथ मन्यसे, न स विशेषोऽवधार्यते इति । अस्ति तावत् स इतरशरहेतुशृंगाणामभेदप्रसंगतः, विशेषावधारणे उद्यमः कर्तव्य इति । न हि अयं स्थाणोरपराधः, यद् अन्धो न पश्यति इति । यच्च भणितम्-'अदृश्यपरमाणुनिष्पन्नं घटादि दृश्यम्' इति, एतदपि न युक्तिक्षमम् । यतो नैकान्तेन अदृश्याः परमाणवः, योगिदर्शनात् कार्यदर्शनाच्च । न च एवं भूतधर्मसंक्रमश्चेतनायामिति, एतदपि अत एव प्रतिषिद्धं वेदितव्यम्, चेतनस्य अचेतनभेदादिति । अथ मन्यसे, सत्तालक्षणधर्मसंक्रमाद् न दोष इति । एतदपि न शोभनमिति । तस्य सकलभावसाधारणत्वेन अनियामकत्वादिति । ततः संगतमेव मया भणितमिति । तथा यच्च भणितम्-'तथाविधपरिणामाभावादेव न घटादीनां चेतना' इति, अत्र नास्ति प्रमाणम्; भूतसमुदयव्यतिरिक्तपरिणामाभ्युपगमे

1 ०विलक्खणो क-ग

वगमे य अन्नाभिहाणो जीवब्भुवगमो त्ति ॥

तओ मवित्तियं भणियं पिङ्गकेण–भयवं ! जइ एवं अणिन्दियगुणो जीवो, ता सरीराओ वि भिन्नो। एवं च होन्तगे मम पियामहो महुपिङ्गो नाम, सो अणेयमज्जसंघायणरओ आसि त्ति। तुह दरिसणेण नियमेण नरए समुप्पन्नो। ममोवरि अइसिणेहसंगओ य आसि, इहलोयाकरणिज्जनिवारणसीलो य। ता कहं सो तओ नरयाओ आगच्छिऊण दिट्ठविवागो वि मं न निवारेइ। भयवया भणियं–सुण, जहा महावराहयारी, तिक्खनरवइसमाएसगहिओ, रोद्देहिं चारयपुरिसेहिं लोहसङ्कलानिबद्धदेहो, घोरन्धयारचारयनिवासी, परतन्तओ सुप्पियं पि सयणं दट्ठुं पि न लहए, किमङ्ग पुणाणुसासिउं ? एवमेव ते नारगा पमायावराहकारिणो तिव्वयरकम्मपरिणामगहिया चण्डेहिं निरयपालेहिं वज्जसङ्कलानिबद्धदेहा तिव्वन्धयारदुरुत्तरनरयनिवासिणो कम्मपरतन्ता कहं निक्खमिउं लहन्ति, जेण देवाणुप्पियं अणुसासेन्ति ?। भणियं च–

न अन्याभिधानो जीवाभ्युपगम इति ॥

ततः सव्यलीकं भणितं पिङ्गकेन–भगवन् ! यदि एवमनिन्द्रियगुणो जीवः, ततः शरीरादपि भिन्नः। एवं च भवति (सति) मम पितामहो मधुपिङ्गो नाम, सोऽनेकमद्यसंघातनरत आसीदिति। तव दर्शनेन (मतेन) नियमेन नरके समुत्पन्नः, ममोपरि अतिस्नेहसंगतश्च आसीत्, इहलोकाऽकरणीयनिवारणशीलश्च। ततः कथं स ततो नरकाद् आगत्य दृष्टविपाकोऽपि मां न निवारयति। भगवता भणितम्–शृणु, यथा महापराधकारी, तीक्ष्णनरपतिसमादेशगृहीतः, रौद्रैश्चारकपुरुषैर्लोहशृङ्खलानिबद्धदेहः, घोरान्धकारचारकनिवासी, परतन्त्रकः सुप्रियमपि स्वजनं द्रष्टुमपि न लभते, किमङ्ग पुनरनुशासितुम् ? एवमेव ते नारकाः प्रमादापराधकारिणस्तीव्रतरकर्मपरिणामगृहीताश्चण्डैर्निरयपालैर्वज्रशृङ्खलानिबद्धदेहास्तीव्रान्धकारदुरुत्तरनरकवासिनः कर्मपरतन्त्राः कथं निष्क्रमितुं लभन्ते, येन

निरयाउए अक्षीणे निक्खमिउं नो लहन्ति नरगाओ। कम्मेण पावयारी नेरइया ते निहम्मन्ति ॥

पिङ्गकेण भणियं-भयवं! जइ एवं, ता ममं चेव पिया सोमपिङ्गो नाम, सो अच्चन्तपरलोयभीरू, पाणवहाइविरओ, अकुमायसीलो, अणेगजागयारी पच्छा य समणवयं घेत्तूण कञ्चि कालं परिवालिय मओ। सो य तुह दंसणेण नियमेण देवेसु उववन्नो। अच्चन्तवल्लहो य अहं तस्स आसि। धम्मं च मे देसियव्वं ति भणियमासी। ता कहं सो अपरतन्तो वि समाणो इहागच्छिऊण मं न पडिबोहेइ। भयवया भणियं-सुण, जहा नाम कोइ दरिद्दपुरिसो, हीणजाइकुलरूवो ववसायं काऊण गहियकलाकलावो देसन्तरमुवगन्तूण तप्पसायओ कहिंचि पत्तरज्जो, कयविविहसुन्दरीपरिग्गहो, महानरिन्दपूइओ, संजायाणेगसुन्दरावच्चो, महासोक्खसागरावगाढो न सुमरए लज्जाणिज्जस्स कुकलत्त-पुत्तभण्डगस्स, एवं चेव ते देवा मणुयत्तणमसारं मन्नमाणा धम्मववसायं काऊण गहियपरलो-

देशानुनियमनुशासयन्ति। भणितं च—

निरयायुषि अक्षीणे निष्क्रमितुं नो लभन्ते नरकात्। कर्मणा पापकारिणो नैरयिकास्ते निहन्यन्ते ॥

पिङ्गकेन भणितम्-भगवन्! यदि एवम्, ततो ममैव पिता सोमपिङ्गो नाम, सोऽत्यन्तपरलोकभीरुः, प्राणवधादिविरतः, अकुमायशीलः, अनेकयागकारी, पश्चाच्च श्रमणव्रतं गृहीत्वा कञ्चित् कालं परिपाल्य मृतः। स च तव दर्शनेन नियमेन देवेषु उपपन्नः। अत्यन्तवल्लभश्चाहं तस्यासम्। धर्मश्च मम देश्य इति भणितमासीत्। ततः कथं सोऽपरतन्त्रोऽपि सन् इहागत्य मां न प्रतिबोधयति। भगवता भणितम्-शृणु, यथा नाम कोऽपि दरिद्रपुरुषः, हीनजातिकुलरूपो व्यवसायं कृत्वा गृहीतकलाकलापो देशान्तरमुपगत्य तत्प्रसादतः कुत्रचित् प्राप्तराज्यः, कृतविविधसुन्दरीपरिग्रहः, महानरेन्द्रपूजितः, संजातानेकसुन्दरापत्यः, महासौख्यसागरावगाढो

१ अवरीण क। २ गहियपरलोगसंबला क, गहियसंबला ख।

गकलाकलाया सुरालयं पाविऊण पुन्वसुकयपसायओ देविड्ढि पाविऊण तियससुन्दरीपरियरिया, महाणेगदेवगणपूइया, समुप्पन्नाणेयरइनिबन्धणा, अच्चन्तरइसागरावगाढा न सुमरन्ति वि मणुयभावस्स, किमङ्ग पुण आगच्छन्ति? । ता कहं समणुसासइन्ति ?। भणियं च—

"संकन्तदिव्वपेमा विसयपसत्ताऽसमत्तकत्तव्वा । अणहीणमणुयकज्जा नरभवमसुहं न एन्ति सुरा" ॥

पिङ्गकेण भणियं—भयवं ! जइ एएण हेउणा नागच्छन्ति, देहभिन्नो य जीवो, ता इमं इह नयरवत्तं चेव मच्चलोयपच्चक्खं विरुज्झइ । भयवया भणियं—कहेहि, किं तं नयरवत्तं ति? । पिङ्गकेण भणियं—सुण, एत्थ नयरे एगेण तक्करेण नरवइभण्डायारं मुट्ठमासी । सो य कहंचि निग्गच्छमाणो गहिओ निउत्तपुरिसेहिं । गेण्हिऊण सलोत्तगो चेव उवणीओ नरवइस्स । राइणा भणियं—वावाएह एयं । तओ सो वहनिउत्तेण लोहकुम्भीए पक्खित्तो; पक्खिविऊण य ठइया लोहकुम्भी । सम्मं ठइयाइं छिड्डाइं तत्तसीसएणं ।

न स्मरति लज्जापनीयस्य कुकलत्र-पुत्रभाण्डकस्य, एवं चैव ते देवा मनुजत्वमसारं मन्यमानाः, धर्मव्यवसायं कृत्वा गृहीतपरलोककलाकलापाः, सुरालयं प्राप्य पूर्वसुकृतप्रसादतो देवर्द्धिं प्राप्य त्रिदशसुन्दरीपरिकरिताः, महानेकदेवगणपूजिताः, समुत्पन्नानेकरतिनिबन्धनाः, अत्यन्तरतिसागरावगाढा न स्मरन्त्यपि मनुजभावस्य, किमङ्ग पुनरागच्छन्ति? । ततः कथं समनुशासयन्ति? । भणितं च—

संक्रान्तदिव्यप्रेमाणो विषयप्रसक्ता असमाप्तकर्तव्याः । अनधीनमनुजकार्या नरभवमशुभं नाऽऽयन्ति सुराः ॥

पिङ्गकेन भणितम्—भगवन् ! यदि एतेन हेतुना नागच्छन्ति, देहभिन्नश्च जीवः, तत इदमिह नगरवृत्तं चैव सर्वलोकप्रत्यक्षं विरुध्यते । भगवता भणितम्—कथय, किं तद् नगरवृत्तम्—इति ? । पिङ्गकेन भणितम्—शृणु, अत्र नगरे एकेन तस्करेण नरपतिभाण्डागारं मुष्टमासीत् । स च कथंचिद् निर्गच्छन् गृहीतो नियुक्तपुरुषैः । गृहीत्वा सलोप्त्रक एव उपनीतो नरपतेः । राज्ञा भणितम्—व्यापादयत एतम् । ततः सो वधनियुक्तेन लोहकुम्भ्यां प्रक्षिप्तः, प्रक्षिप्य च स्थगिता लोहकुम्भी । सम्यक् स्थगितानि छिद्राणि तप्तसीस-

तओ दिन्ना रक्खवालया। तहिं च सो उवगओ पश्चत्तं। न दिट्ठो सुहुमो वि से निग्गमणमग्गो त्ति। अओ अवगच्छामो, न अन्नो जीवो त्ति॥ भगवया भणियं-भद्द! जं किंचि एयं ति। सुण, इहेगम्मि नयरे एगो सङ्खिगो विन्नाणपगरिसं संपत्तो सीहदारे वि सङ्खं धमेन्तो सव्वनयरजणस्स कण्णे वि य धमेइ। सो य राइणा पुच्छिओ-कियद्दूरे धमेसि?। तेण भणियं-देव! सीहदारम्मि। राइणा भणियं-कहं मम ठइयदुवारे वि वासहरए पविसइ त्ति?। तेण भणियं-नत्थि से पडिघाओ त्ति। तओ राइणा असद्दहन्तेण सो पुरिसो ससङ्खगो चेव उंड्डियाए[1] पक्खित्तो, वुत्तो य 'वाएज्जसि सङ्खं'। ठइया उंड्डिया[2] जउमारीकया य। वाइओ[3] तेण सङ्खो। विनिग्गओ से सद्दो, उवलद्धो राइणा नायरेहिं। न य तस्स निग्गमणछिद्दमुवलद्धं ति। एवं इहावि भवे, को विरोहो त्ति?॥

पिङ्गकेण भणियं-भयवं! न एवमेयं ति। सुण। इहेवेगो तक्करजुवाणओ मिच्छेण मे कालदण्डवासिएण मम वयणाओ तुलाए

केन। ततो दत्ता रक्षपालकाः। तत्र च स उपगतः पञ्चत्वम्। न दृष्टः सूक्ष्मोऽपि तस्य निर्गमनमार्ग इति। अतोऽवगच्छामः, न अन्यो जीव इति॥ भगवता भणितम्-भद्र! यत् किञ्चिद् एतद् इति। शृणु। इहैकस्मिन् नगरे एकः शाङ्खिको विज्ञानप्रकर्षं संप्राप्तः सिंहद्वारे (मुख्यद्वारे) अपि शङ्खं धमन् सर्वनगरजनस्य कर्णेऽपि च धमति। स च राज्ञा पृष्टः-कियद्दूरे धमसि?। तेन भणितम्-देव! सिंहद्वारे। राज्ञा भणितम्-कथं मम स्थगितद्वारेऽपि वासगृहके प्रविशति-इति?। तेन भणितम्-नास्ति तस्य प्रतिघात इति। ततो राज्ञाऽश्रद्दधता स पुरुषः सशङ्खक एव ऊर्ध्विकायां प्रक्षिप्तः, उक्तश्च 'वादय शङ्खम्'। स्थगिता ऊर्ध्विका जतुसारीकृता च। वादितस्तेन शङ्खः। विनिर्गतस्तस्य शब्दः, उपलब्धो राज्ञा नागरैः। न च तस्य निर्गमनच्छिद्रमुपलब्धमिति। एवमिहाऽपि भवेत्, को विरोध इति?॥

---

१ उद्दियाए क। २ उड्डिगा। ३ पवाइओ क।

तोलिऊण गलकरमोडएण वावाइओ। सो य पुणो वि तोलिओ जाव जत्तिओ सजीवो, तत्तिओ अजीवो वि। अओ अवगच्छामो, न अन्नो जीवो; अन्नहा ऊणगरूवो होन्तो त्ति ॥ भगवया भणियं-भद्द ! जं किंचि एयं। सुण, इहेगेणं गोवालेण वायभरिओ वत्थिपुडगो तुलाए तोलाविओ, रिक्को पुणो वि तोलाविओ, जाव जत्तिओ भरिओ, तत्तिओ रिक्को वि। अह य अन्नो तओ वाओ त्ति। अह मन्नसे, सो मणागं उणगो त्ति। एवं च होन्तगे इयरम्मि वि समो पसङ्गो ॥ पिङ्गकेण भणियं-भयवं ! न एवमेयं ति। सुण, इहेव नयरे मित्तेण मे कालदण्डवासिएण मम वयणाओ एगस्स तक्करस्स सरीरयं संवत्तुव्वत्तयं करेन्तेण वि मग्गिओ जीवो, न य दिट्ठो। तओ से सरीरयं खण्डखण्डाइं करेन्तेण पुणो वि मग्गिओ, न य दिट्ठो त्ति। अओ अवगच्छामो-न अन्नो जीवो। भयवया भणियं-भद्द ! जं किंचि एयं। सुण, इहेगेण मणुस्सेण अरणिं संवत्तुव्वत्तयं करेन्तेण वि मग्गिओ अग्गी, न य दिट्ठो। तओ तेण

पिङ्गकेन भणितम्-भगवन् ! नैवमेतद् इति। शृणु। इहैवैकः तस्करयुवको मित्रेण मम कालदण्डपाशिकेन मम वचनात् तुलायां तोलयित्वा गलकरमोटकेन व्यापादितः। स च पुनरपि तोलितः। यावद् यावान् सजीवः, तावान् अजीवोऽपि। अतोऽवगच्छामः, न अन्यो जीवः, अन्यथा ऊनकरूपोऽभविष्यद् इति ॥ भगवता भणितम्-भद्र ! यत् किञ्चिद् एतत्। शृणु, इहैकेन गोपालेन वातभृतो वस्तिपुटकस्तुलायां तोलितः, रिक्तः पुनरपि तोलितः, यावद् यावान् भृतः, तावान् रिक्तोऽपि। अथ च अन्यस्ततो वात इति। अथ मन्यसे, स मनाग् ऊनक इति। एवं च भवति इतरस्मिन्नपि समः प्रसङ्गः ॥ पिङ्गकेन भणितम्-भगवन् ! न एवमेतद् इति। शृणु, इहैव नगरे मित्रेण मम कालदण्डपाशिकेन मम वचनाद् एकस्य तस्करस्य शरीरकं संवर्तोद्वर्तकं कुर्वताऽपि मार्गितो जीवः, न च दृष्टः। ततस्तस्य शरीरकं खण्डखण्डानि कुर्वता पुनरपि मार्गितः, न च दृष्ट इति। अतोऽवगच्छामः-न अन्यो जीवः। भगवता

१ मग्गइ क

अरणिं खण्डखण्डाइं करेन्तेण पुणो वि मग्गिओ, न य दिट्ठो त्ति । ता किं सो न तम्मि अत्थि त्ति ? । अह मन्नसे नत्थि त्ति, एवं तओ अणुप्पायपसङ्गो ॥

एवं च भणिए उत्तरप्पयाणाभावेण विलियमिव पिङ्गकं पेच्छिऊण भणियं भयवया–ता एवं रुक्खसाहापयलणनिमित्तपवणो व्व अदिस्समाणो वि चक्खुणा सरीरचेट्ठानिमित्तभूओ जीवो अत्थि त्ति सद्धेयं । अह मन्नसे, पवणो फासिन्दिएण घेप्पइ । हन्त ! जीवो वि चित्तचेयणाइधम्माणुहवेण घेप्पइ त्ति । भणियं च–

चित्तं चेयण सन्ना विन्नाणं धारणा य बुद्धी य । ईहा मई वियक्का जीवस्स उ लक्खणा एए ॥

ता अत्थि जीवो त्ति । एवं च होन्तए जं तुमए भणियमासि, जहा–'दुल्लहं खलु एयं माणुसत्तणं' ति, एयमसंबद्धं चेव; जओ

भणितम्–भद्र ! यत् किञ्चिद् एतत् । शृणु, इहैकेन मनुष्येण अरणिं संवर्तोद्वर्तकं कुर्वताऽपि मार्गितोऽग्निः, न च दृष्टः । ततस्तेन अरणिं खण्डखण्डानि कुर्वता पुनरपि मार्गितः, न च दृष्ट इति । ततः किं स न तस्मिन्नस्ति इति ? । अथ मन्यसे नास्तीति । एवं ततोऽनुत्पादप्रसङ्गः ॥

एवं च भणिते उत्तरप्रदानाभावेन व्यलीकं (लज्जितम्) इव पिङ्गकं प्रेक्ष्य भणितं भगवता–तत एवं वृक्षशाखाप्रचलननिमित्तपवन एष अदृश्यमानोऽपि चक्षुषा शरीरचेष्टानिमित्तभूतो जीवोऽस्ति इति श्रद्धेयम् । अथ मन्यसे, पवनः स्पर्शेन्द्रियेण गृह्यते । हन्त ! जीवोऽपि चित्तचेतनादिधर्मानुभवेन गृह्यत इति । भणितं च–

चित्तं चेतना संज्ञा विज्ञानं धारणा च बुद्धिश्च । ईहा मतिर्वितर्का जीवस्य तु लक्षणानि एतानि ॥

ततोऽस्ति जीव इति । एवं च भवति यत् त्वया भणितमासीत्, यथा–'दुर्लभं खलु एतद् मनुष्यत्वम्'–इति, एतद् असंबद्धमेव;

न तं सुकयदुक्कयाणुभावेण लब्भइ, अवि य भूयपरिणईओ त्ति, अओ किमियमाउलत्तणं' त्ति, एयमजुत्तं। न हि परलोगगामुए जीवे विज्जमाणे चेव एयं समत्थधम्मारम्भसाहगं माणुसत्तणं भूयपरिणइमेत्तलब्भं ति। तहा जं भणियं–'अणिच्चा पियजणसमागम त्ति, एयं पि अकारणं, जओ न ते निक्खन्ताणं पि अन्नहा होन्ति,' एयं पि न सोहणं; जओ निक्खन्ताणमिह मुणीणं पिया-ऽपियवियप्पो चेव नत्थि त्ति। तहा जं च भणियं–'चञ्चलाओ रिद्धीओ त्ति, एयस्स वि न निक्खमणं चेव पडिवक्खो, अवि य उवाएण परिरक्खणं' ति, एयं पि बालवयणसरिसं चेव। जओ न धम्ममेव मोत्तूणं अन्नो परिरक्खणोवाओ, असाराओ य इमाओ दव्वरिद्धीओ अणेयसत्तावयारिणीओ य। तहा जं च भणियं–'कुसुमसारं जोव्वणं ति, एत्थ वि य रसायणं जुत्तं, न पुणो निक्खमणं' ति, एयं पि न संगयं। जओ न निक्खमणधम्मसाहणरसायणाओ परमत्थचिन्ताए अन्नं रसायणं ति। तहा जं च भणियं–'परलोयपच्चत्थिओ अगङ्गो त्ति, एयं पि न सोहणं; जओ परलोओ चेव नत्थि, न य कोइ तओ आगन्तूणमप्पाणयं दंसेइ, एवमवि य परिच्चप्पणे अइप्पसङ्गो' त्ति,

यतो न तत् सुकृतदुष्कृताऽनुभावेन लभ्यते, अपि च भूतपरिणतिरिति, अतः किमिदमाकुलत्वम्' इति, एतद् अयुक्तम्। न हि परलोकगामुके जीवे विद्यमाने एव एतत् समस्तधर्मारम्भसाधकं मनुष्यत्वं भूतपरिणतिमात्रलभ्यमिति। तथा यद् भणितम्—'अनित्याः प्रियजनसमागमा इति, एतदपि अकारणम्, यतो न ते निष्क्रान्तानामपि अन्यथा भवन्ति,' एतदपि न शोभनम्; यतो निष्क्रान्तानामिह मुनीनां प्रिया-ऽप्रियविकल्प एव नास्ति इति। तथा यच्च भणितम्–'चञ्चला ऋद्धय इति, एतस्याऽपि न निष्क्रमणमेव प्रतिपक्षः, अपि च उपायेन परिरक्षणम्' इति, एतदपि बालवचनसदृशमेव। यतो न धर्ममेव मुक्त्वा अन्यः परिरक्षणोपायः, असाराश्च इमा द्रव्यर्द्धयोऽनेकसत्त्वापकारिण्यश्च। तथा यच्च भणितम्–'कुसुमसारं यौवनमिति, अत्रापि च रसायनं युक्तम्, न पुनर्निष्क्रमणम्' इति, एतदपि न संगतम्। यतो न निष्क्रमणधर्मसाधनरसायनात् परमार्थचिन्तायामन्यद् रसायनमिति। तथा यच्च

एयं पि हु असारं । विचित्तकिरियाणुहव-जाइस्सरणोवलम्भतक्कहियपच्चया विज्जमाणुप्पायाइसिद्धो कहं परलोओ चेव नत्थि ?।
अप्पाणयादंसणे य भणियं कारणं । तह जं च भणियं-'दारुणो विसयविवागो' त्ति, एयं पि न जुत्तिसंगयं; जओ आहारस्स विवागो
दारुणो चेव, एवं च भोयणमवि परिचइयव्वं; न य 'हरिणा विज्जन्ति' त्ति जवा चेव न वुप्पन्ति' त्ति, न य उवायन्नुणो पुरिसस्स दारु-
णत्तं पि संभवइ' त्ति एयं पि अणालोइयवयणं । जओ सव्वं चेव संसारियं वत्थुं विवागदारुणं ति । तं च कमेण वज्जिज्जए, अहिप्पेओ य
पव्वज्जाफलं संसारक्खओ चेव त्ति । न य बंधुपरिवज्जणेण विसय[3]परिभोगो तीरइ त्ति । अओ चिय न तेसु दारुणत्तं पि संभवइ त्ति ।
तह जं च भणियं-'पहवइ सया अणिवारियपसरो मच्चु' त्ति, एयं पि बालवयणमेत्तं ति; जेण निक्खन्तस्स वि एस अनिवारियपसरो
चेव; न य पज्जन्ते मरियव्वं ति मसाणे चेवावत्थाणमुववन्नं, न य सन्ते वि परलोए दुक्खसेवणाओ सुहं, अवि य सुहसेवणाओ चेव,

---

भणितम्-'परलोकप्रत्यधिकोऽनङ्क' इति, एतदपि न शोभनम्; यतः परलोक एव नास्ति, न च कश्चित् तत आगत्य आत्मानं दर्शयति,
एवमपि च परिकल्पने अतिप्रसङ्गः' इति, एतदपि खलु असारम् । विचित्रक्रियानुभव-जातिस्मरणोपलम्भतर्कहितप्रत्ययाद् विद्यमानो-
त्पादादिसिद्धः कथं परलोक एव नास्ति ?। आत्माऽदर्शने च भणितं कारणम् । तथा यच्च भणितम्-दारुणो विषयपाक इति, एतदपि
न युक्तिसंगतम्; यत आहारस्य विपाको दारुण एव, एवं च भोजनमपि परित्यक्तव्यम्; न च 'हरिणा विद्यन्ते' इति यवा एव नोप्यन्ते
इति, न च उपायज्ञस्य पुरुषस्य दारुणत्वमपि संभवति' इति, एतदपि अनालोचितवचनम् । यतः सर्वमेव सांसारिकं वस्तु विपाकदारुण-
मिति । तच्च क्रमेण वर्ज्यते, अभिप्रेतञ्च प्रव्रज्याफलं संसारक्षय एवेति । न च बन्धुपरिवर्जनेन विषयपरिभोगः शक्यते इति । अत
एव न तेषु दारुणत्वमपि संभवतीति । तथा यच्च भणितम्-'प्रभवति सदा अनिवारितप्रसरो मृत्युरिति, एतदपि बालवचनमात्रमिति;

---

१ ०त्तलंगतक० क-च । २ बान्धवपरि० ख । ३ विसयापरि० क-ग ।

जओ जं चेव अब्भसिज्जइ तस्सेव पगरिसो लोए दिट्ठो न उण विवज्जए त्ति, ता विरम एयाओ ववसायाओ' त्ति, एयं पि मुद्धजणमोहणं। जओ न निक्खमणसाहियफलस्स एस अनिवारियपसरो त्ति। निक्खमणस्स हि फलं जम्हा जम्माभावजं निव्वाणं, निव्वाणपत्तस्स य इमस्स जीवस्स न जम्मो, न जरा, न वाही, न मरणं, न इट्ठविओगो, न अणिट्ठसंपओगो, न बुभुक्खा, न पिवासा, न रागो, न दोसो, न कोहो, न माणो, न माया, न लोहो, न भयं, न य अन्नो वि कोइ उवद्दवो त्ति, किं तु सव्वन्नू सव्वदरिसी निरुवमसुहसंपन्नो तिलोयचूडामणीभूओ मोक्खपए चिट्ठइ। अओ कहं तत्थ मच्चुणो पसरो?। न य अपयट्टकज्जारम्भो पुरिसो फलं साहेइ। कहं च पइसमयमेव मरणाभिभूयाणं कापुरिसाणं तस्स पडियारमचिन्तयन्ताणं अवत्थाणं पसंसिज्जइ?। अओ 'न य पज्जन्ते मरियव्वं ति ममाणे चेवावत्थाणमुववन्नं' ति पहसणप्पायं। न य सयलसङ्गचाईण वीयरागवयणेण कम्मक्खउज्जयाणं परिणयचरित्तभावणाणं

येन निष्क्रान्तस्याऽपि एष अनिवारितप्रसर एव; न च पर्यन्ते मर्तव्यमिति श्मशाने एव अवस्थानमुपपन्नम्। न च सत्यपि परलोके दुःखसेवनात् सुखम्, अपि च सुखसेवनादेव, यतो यच्चैव अभ्यस्यते तस्यैव प्रकर्षो लोके दृष्टो न पुनर्विपर्यये इति, ततो विरम एतस्माद् व्यवसायाद्' इति, एतदपि मुग्धजनशोभनम्। यतो न निष्क्रमणसाधितफलस्य एष अनिवारितप्रसर इति। निष्क्रमणस्य हि फलं यस्माद् जन्माभावजं निर्वाणम्, निर्वाणप्राप्तस्य चास्य जीवस्य न जन्म, न जरा, न व्याधिः, न मरणम्, न इष्टवियोगः, न अनिष्टसंप्रयोगः, न बुभुक्षा, न पिपासा, न रागः, न द्वेषः, न क्रोधः, न मानः, न माया, न लोभः, न भयम्, न च अन्योऽपि कोऽपि उपद्रव इति, किं तु सर्वज्ञो सर्वदर्शी निरुपमसुखसंपन्नस्त्रिलोकचूडामणीभूतो मोक्षपदे तिष्ठति। अतः कथं तत्र मृत्योः प्रसरः?। न चाप्रवृत्तकार्यारम्भः पुरुषः फलं साधयति। कथं च प्रतिसमयमेव मरणाभिभूतानां कापुरुषाणां तस्य प्रतीकारमचिन्तयतामवस्थानं प्रशस्यते?। अतो 'न च पर्यन्ते मर्तव्यमिति श्मशाने एवावस्थानमुपपन्नम्' इति प्रहसनप्रायम्। न च सकलसंगत्यागिनां

समणाणं जं सुहं, तं चक्कवट्टिणो वि न जुज्जइ त्ति। भणियं च भयवया–"इह खलु संसारे न सव्वहा सुहमत्थि, अणभिन्नायसुहसरूवा य एत्थ पाणिणो, कम्मसंजोए दुक्खं तन्निवित्ती सुहं, आजाई दुक्खं तन्निवित्ती सुहं, जरा दुक्खं तन्निवित्ती सुहं, इच्छा दुक्खं तन्निवित्ती सुहं, पियं दुक्खं तन्निवित्ती सुहं, संकिलेसे दुक्खं तन्निवित्ती सुहं, मरणं दुक्खं तन्निवित्ती सुहं, अणाइकम्मसंजोगओ य णं इमे पाणिणो अणभिन्ना य सुहसरूवस्स त्ति बेमि। एवं आजाइ–जरा–इच्छा–पिय–संकिलेस–मरणेसु वि विभासा। से जहा नाम केइ पुरिसा आजाइरोगखेत्तुप्पन्ना आजाइरोगगहिया अदिट्ठारोगपुरिसाइया आमरणं तब्भावा अणभिन्ना आरोग्गसुहसरूवस्स, एवं चेव समणाउमो! अणाइअपज्जवसाणावट्टखेत्तवासी इमे पाणिणो त्ति। जेण दट्ठूण वि य णं जहा ते अरोगिपुरिसं तेसु तेसु रोगिपुरिसाणुकूलेसु समायारेसु अवट्टमाणं सव्वरोगनिग्घायणिं किरियमणुसासयन्तं अत्थेगे पंउस्सन्ति, अत्थेगे उवहसन्ति, अत्थेगे

वीतरागवचनेन कर्मक्षयोद्यतानां परिणतचारित्रभावनानां श्रमणानां यत् सुखम्, तच्च चक्रवर्तिनोऽपि न युज्यते इति। भणितं च भगवता–"इह खलु संसारे न सर्वथा सुखमस्ति, अनभिज्ञातसुखस्वरूपाश्च अत्र प्राणिनः, कर्मसंयोगे दुःखं तन्निवृत्तिः सुखम्, जरा दुःखं तन्निवृत्तिः सुखम्, इच्छा दुःखं तन्निवृत्तिः सुखम्, प्रियं दुःखं तन्निवृत्तिः सुखम्, संक्लेशो दुःखं तन्निवृत्तिः सुखम्, मरणं दुःखं तन्निवृत्तिः सुखम्, अनादिकर्मसंयोगतश्च इमे प्राणिनोऽनभिज्ञाश्च सुखस्वरूपस्येति ब्रवीमि। एवम् आजाति–जरा–इच्छा–प्रिय–संक्लेश–मरणेषु अपि विभाषा। तद् यथा नाम–केचित् पुरुषा आजातिरोगक्षेत्रोत्पन्ना आजातिरोगगृहीता अदृष्टाऽरोगपुरुषादिका आमरणं तदभावाद् अनभिज्ञा आरोग्यसुखस्वरूपस्य, एवमेव श्रमणायुष्मन्! अनाद्यपर्यवसानावर्तक्षेत्रवासिन इमे प्राणिनः इति। येन दृष्ट्वाऽपि च यथा ते अरोगिपुरुषं तेषु तेषु रोगिपुरुषानुकूलेषु समाचारेषु अवर्तमानं सर्वरोगनिर्घातिनीं क्रियामनुशासयन्तं सन्त्येके (पुरुषाः)

१ अभिनाय० ख। २ पुरिसे पउ० ग।

अवहीरन्ति, अत्थेगे सुणन्ति, अत्थेगे न परिणामेन्ति, अत्थेगे परिणामेन्ति, अत्थेगे नाणुचिट्ठन्ति, अत्थेगे अणुचिट्ठन्ति, अत्थेगे सज्झं विराहेन्ति; अत्थेगे किच्छसज्झं विराहेन्ति, अत्थेगे न विराहेन्ति; अविराहणाए य णं अत्थि केइ सव्वदुक्खविमोक्खं करेन्ति, करेत्ता तब्भावं विउट्टन्ति, तओ अइक्कन्ततब्भावे खलु अयं पुरिसेऽवियट्टं अभिन्नायारोग्गसुहसरूवे भवइ, समणपरिणामगामी वि अवियट्ट-मभिन्नायारोग्गसुहसरूवा भवन्ति, एवमेव समणाउसो! आवट्टखेत्तवासी इमे पाणिणो दट्ठूण वि य णं भावारोग्गपुरिसं तेसु तेसु कम्मसंजोगाइदुक्खगहियपुरिसाणुकूलेसु समायारेसु अवट्टमाणं तद्दुक्खनिग्घायणिं च किरियमणुसासयन्तं अत्थेगे (जाव–) अवियट्ट-मभिन्नायारोग्गसुहसरूवा भवन्ति, न पुण अन्नहत्ति'' ॥

अओ न दुक्खसेवणं मोक्खकिरिया, अवि य सुहं चेव । भणियं च–

छिद्यन्ति, सन्त्येके उपहसन्ति, सन्त्येके अवधीरयन्ति, सन्त्येके शृण्वन्ति, सन्त्येके न परिणमयन्ति, सन्त्येके परिणमयन्ति, सन्त्येके नानुतिष्ठन्ति, सन्त्येकेऽनुतिष्ठन्ति, सन्त्येके साध्यं विराधयन्ति, सन्त्येके कृच्छ्रसाध्यं विराधयन्ति, सन्त्येके न विराधयन्ति, अविराधनया च सन्ति केचित् सर्वदुःखविमोक्षं कुर्वन्ति, कृत्वा तद्भावं विकुट्टयन्ति, ततोऽतिक्रान्ततद्भावे खलु अयं पुरुषोऽविसंवादितम्-अभिज्ञाताऽऽरोग्यसुखस्वरूप इति भवति, श्रमणपरिणामगामिनोऽपि अविसंवादितमभिज्ञाताऽऽरोग्यसुखस्वरूपा भवन्ति, एवमेव श्रमणा-युष्मन्! आवर्तक्षेत्रवासिन इमे प्राणिनः दृष्ट्वाऽपि च तं भावाऽऽरोग्यपुरुषं तेषु तेषु कर्मसंयोगादिदुःखगृहीतपुरुषानुकूलेषु समाचारेषु अवर्तमानं तद्दुःखनिर्घातिनीं च क्रियामनुशासयन्तं सन्त्येके (यावत्–) अविसंवादितमभिज्ञाताऽऽरोग्यसुखस्वरूपा भवन्ति, न पुनरन्यथा'' इति ॥

१ ०गाती वि क, ०गाही वि ख।

तिणसंथारनिवन्नो वि मुणिवरो भट्ठराग-मय-मोहो । जं पावइ मुत्तिसुहं कत्तो तं चक्कवट्टी वि ? ॥

अओ सुहसेवणाओ चेव सुहपयरिसो त्ति सव्वं चेवोववन्नं ति । एत्थन्तरम्मि आणन्दवाहजलभरियलोयणेणं निव्वाडियहिययसब्भावं पवड्ढमाणसम्मत्तपरिणामेण भणियं बम्भयत्तेण-भयवं ! एवमेयं, न अन्नह त्ति । भाविओ तेण जिणदेसिओ धम्मो, पवन्नं सम्मत्तं, चिन्तियं च विगयसम्मोहं-'अहो ! मे सुयस्स सोहणो ववसाओ' त्ति । पिङ्गकेण वि य पवन्नसुहपरिणामेणं चेव भणियं-भयवं ! एवमेयं ति । अह कहं पुण पुण्ण-पावाणं विसेसो लक्खिज्जइ ? भयवया भणियं-सुण, पच्चक्खं चेव-

अविरयडज्झन्तागुरुविसट्टलुच्छलियधूमपडिहत्थे । एक्के वसन्ति भवणे निबद्धमणिनिम्मलुल्लोए ॥
अन्ने वि रइयफुंफुमनिणिन्तधूमोलिपूरिउच्छङ्गे । जुण्णनिहेलणविवरन्तरालपरिसंठियभुयङ्गे ॥

अतो न दुःखसेवनं साधुक्रिया, अपि च सुखमेव । भणितं च-

तृणसंस्तारनिषण्णोऽपि मुनिवरो भ्रष्टराग-मद-मोहः । यत् प्राप्नोति मुक्तिसुखं कुतस्तत् चक्रवर्त्यपि ? ।

अतः सुखसेवनादेव सुखप्रकर्ष इति सर्वमेवोपपन्नमिति । अत्रान्तरे आनन्दवाष्पजलभृतलोचनेन निर्वर्तितहृदयसद्भावं प्रवर्तमानसम्यक्त्वपरिणामेन भणितं ब्रह्मदत्तेन-भगवन् ! एवमेतत्, न अन्यथेति । भावितस्तेन जिनदेशितो धर्मः, प्रपन्नं सम्यक्त्वम्, चिन्तितं च विगतसंमोहम्-'अहो ! मम सुतस्य शोभनो व्यवसाय' इति । पिङ्गकेनापि च प्रपन्नशुभपरिणामेन एव भणितम्-भगवन् ! एवमेतद् इति । अथ कथं पुनः पुण्य-पापयोर्विशेषो लक्ष्यते ? । भगवता-भणितम्-शृणु, प्रत्यक्षमेव-

अविरतदह्यमानागुरुविशृङ्खलोच्छलितधूमप्रतिहस्ते (प्रतिपूर्णे) । एके वसन्ति भवने निबद्धमणिनिर्मलोल्लोचे ॥

---

१ गढ क-ख । २ पइहत्थे ख ।

एक्के धवलहरोवरि मियङ्ककरदन्तुरे सह पियाहिं। लीलाए गमिन्ति निसिं पेसलरयचाडुयम्मेहिं॥
अन्ने वि सिसिरमारुयमीयपवेविरसमुद्धुसियदेहा। कहकह वि पियारहिया वाएन्ता दन्तवीणाओ॥
एगे कञ्चणपडियद्धथोरमुत्ताहलुब्भडाहरणा। विलसन्ति बहलकुङ्कुमपसलियवच्छत्थलाभोया॥
अन्ने वि सइं महियलनिसीयणुप्पन्नकिणियपोंगिल्ला। मलिणजरकप्पडोच्छइयविग्गहा कह वि हिण्डन्ति॥
एक्के पूरेन्ति मणोरहाइ जं मग्गिराण पणतीणं। अन्ने पुण परघरहिण्डणेण कुच्छि पि न भरेन्ति॥
इय पुण्णा-पुण्णफलं पच्चक्खं चेव दीसइ लोए। तह वि जणो रागन्धो धम्मम्मि अणायरं कुणइ॥
एत्तो य तव्विसेसो लक्खिज्जइ आगमबलेण। अन्नं च-

अन्येऽपि रचितकुङ्कुमाविनिर्यद्धूमावलिपूरितोत्सङ्गे। जीर्णनिलयनविवरान्तरालपरिसंस्थितभुजङ्गे॥
एके धवलगृहोपरि मृगाङ्ककरदन्तुरे सह प्रियाभिः। लीलया गमयन्ति निशां पेशलरतचाटुकर्मभिः॥
अन्येऽपि शिशिरमारुतशीतप्रवेपमानसमुद्धुषितदेहाः। कथंकथमपि प्रियारहिता वादयन्तो दन्तवीणाः॥
एके काञ्चनप्रतिबद्धस्थूलमुक्ताफलोद्भटाभरणाः। विलसन्ति बहलकुङ्कुमप्रसरितवक्षस्थलाभोगाः॥
अन्येऽपि सदा महीतलनिषदनोत्पन्नकिणितपरिपश्चाः। मलिनजीर्णकर्पट(वस्त्र)उच्छादितविग्रहाः कथमपि हिण्डन्ते॥
एके पूरयन्ति मनोरथानि यद् मार्गयमाणानां प्रणयिनाम्। अन्ये पुनः परगृहहिण्डनेन कुक्षिमपि न भरन्ति॥
इति पुण्या-ऽपुण्यफलं प्रत्यक्षमेव दृश्यते लोके। तथाऽपि जनो रागान्धो धर्मे अनादरं करोति॥
इतश्च तद्विशेषो लक्ष्यते आगमबलेन। अन्यच्च-

पुण्णेण महासोक्खा चक्की देवा य सिद्धिगामी य। पावेण कुमाणुस–तिरिय–नारया होन्ति जीवा उ ॥

पिङ्गकेण भणियं–भयवं! एयमेयं; अह किं पुण पुण्णकारणं, पावकारणं वा अणुट्ठाणं ति?। भयवया भणियं–सुण, पुण्णकारण ताव सयलपाणिवह–मुसावाया–ऽदत्तादाण–मेहुण–परिग्गहाण विरई, निसिभत्तवज्जणं, रागदोसादिनिग्गहो य। पावकारणं पुण इणमेव विवरीयं ति। तओ एयमायण्णिऊण पवन्नो सावयधम्मं समं बम्भदत्तेण पिङ्गको। भणियं च बम्भदत्तेण–भयवं! एस मे सिहिकुमारो सुओ होइ; ववसिओ य एसो महापुरिसोचिए अणुट्ठाणे। अणुमयं च मे संपयमिमं एयस्स ववसियं, ता किं एयस्स अणुट्ठाणस्स उचिओ, अणुचिओ त्ति वा?। भयवया भणियं–न रयणायरप्पसूयं रयणं पडिबन्धस्स अणुचियं। तओ हरिसवसुप्पुलइयङ्गेण 'करेउ एस इमं ममं पि मणोरहगोयरं' ति चिन्तिऊण भणियं बम्भयत्तेण–वच्छ! अणुन्नाओ मए तुमं, करेहि तवसंजमुज्जोयं ति। तओ सहरिसं पणमिऊण भणियं सिहिकुमारेण–ताय! अणुग्गहीओ म्हि। तओ वन्दिऊण गुरुं पविट्ठा नयरं। बम्भयत्तेण वि य

पुण्येन महासौख्याश्चक्रिणो देवाश्च सिद्धिगामिनश्च। पापेन कुमानुष्य–तिर्यग्–नारका भवन्ति जीवास्तु ॥

पिङ्गकेन भणितम्–भगवन्! एवमेतत्, अथ किं पुनः पुण्यकारणम्, पापकारणं वा अनुष्ठानमिति। भगवता भणितम्–शृणु, पुण्यकारणं तावत् सकलप्राणिवध–मृषावादा–ऽदत्तादान–मैथुन–परिग्रहाणां विरतिः, निशाभक्त(भोजन)वर्जनम्, रागद्वेषादिनिग्रहश्च। पापकारणं पुनरिदमेव विपरीतमिति। तत एतद् आकर्ण्य प्रपन्नः श्रावकधर्मं समं ब्रह्मदत्तेन पिङ्गकः। भणितं च ब्रह्मदत्तेन–भगवन्! एष मम शिखिकुमारः सुतो भवति, व्यवसितश्च एष महापुरुषोचिते अनुष्ठाने। अनुमतं च मया सांप्रतमिदमेतस्य व्यवसितम्। ततः किमेतस्य अनुष्ठानस्य उचितः, अनुचित इति वा?। भगवता भणितम्–न रत्नाकरप्रसूतं रत्नं प्रतिबन्धस्यानुचितम्। ततो हर्षवशोत्पुलकिताङ्गेन 'करोतु एष इमं ममाऽपि मनोरथगोचरम्' इति चिन्तयित्वा भणितं ब्रह्मदत्तेन–वत्स! अनुज्ञातो मया त्वम्, कुरु

दवाविरमाघोसणापुव्वयं महादाणं, कराविया जिणाययणाईसु अट्ठाहिया महिमा । तओ पसत्थे तिहि-करण-मुहुत्त-जोगे महया पमोएण, दिव्वाए विभूईए, परियरिओ रायनायरएहिं, दिव्वं सिबियमारूढो, वज्जन्तेहिं मङ्गलतूरसंघाएहिं, पसंसिज्जमाणो विबुहलोएणं, सहुरवमाणोइज्जमाणो पुरसुन्दरीहिं, देन्तो जहासमीहियं अत्थिजणाण दाणं निग्गओ नयराओ सिहिकुमारो । गओ जत्थ भयवं विजयसिंहायरिओ त्ति । ओइण्णो सिबियाओ । वन्दिओ गुरू । गुरुणा वि कए आवस्सए तं वामपासे ठविऊण वन्दिया परमगुरवो । तओ सिहिकुमारेण-इच्छाकारेण पव्वावेह । तओ गुरुणा 'इच्छामो' त्ति भणिऊण नमोक्कारपाढेण विहिपुव्वयं अप्पियं से रयहरणं 'साहुलिङ्गं' ति । बहुमाणओ गहियं सिहिकुमारेणं । वन्दिऊण गुरुं पुणो भणियमणेण-इच्छाकारेण मुण्डावेह । तओ 'इच्छामो' त्ति भणिऊण नमोक्कारपुव्वयं अतुट्टाओ गुरुणा गहियाओ तिण्णि अट्ठाओ । तओ वन्दिऊण गुरुं, भणियं

सरणमघोषणम्-इति । ततः सद्गुरुं प्रणम्य भणितं शिखिकुमारेण-तात ! अनुगृहीतोऽस्मि । ततः वन्दित्वा गुरुं प्रविष्टो नगरम् । प्रवर्तितानि शान्तिमाघोषणापूर्वकं महादानम्, कारिता जिनायतनादिषु अष्टाहिका महिमा । ततः प्रशस्ते तिथि-करण-मुहूर्त-योगे महता प्रमोदेन, दिव्यया विभूत्या, परिवृतो राजनागरकैः, दिव्यां शिबिकामारूढः, वाद्यमानैः मङ्गलतूर्यसंघातैः प्रशस्यमानो विबुधलोकेन, सबहुमानमालोक्यमानः पुरसुन्दरीभिः, ददत् यथासमीहितमर्थिजनेभ्यो दानं निर्गतो नगरात् शिखिकुमारः । गतो यत्र भगवान् विजयसिंहाचार्य इति । अवतीर्णः शिबिकातः । वन्दितो गुरुः । गुरुणा अपि कृते आवश्यके तं वामपार्श्वे स्थापयित्वा वन्दिताः परमगुरवः । ततो शिखिकुमारेण-इच्छाकारेण प्रव्राजयत । ततो गुरुणा 'इच्छामः' इति भणित्वा नमस्कारपाठेन विधिपूर्वकमर्पितं तस्य रजोहरणं 'साधुलिङ्गम्'-इति । बहुमानतो गृहीतं शिखिकुमारेण । वन्दित्वा गुरुं पुनर्भणितमनेन-इच्छाकारेण मुण्डयत । ततः 'इच्छामः' इति भणित्वा नमस्कारपूर्वकम् अत्रुटिता गुरुणा गृहीतास्तिस्रोऽष्टाः । ततो वन्दित्वा गुरुं भणितं शिखिकुमारेण-इच्छा

तओ पडिओ परमगुरुपाएसु, आयरियस्स य निसण्णस्स, कयं निरुद्धं, अणुमासिओ गुरुणा। एवं पवन्नो इमस्स पायमूले विसुज्झ-
हिणमणेण। नित्थारगपारगो गुरुगुणेहि वड्ढाहि त्ति भणमाणेहिं दिन्ना गुरुमादीहिं वासा। ठिओ मणागमग्गओ। एवं तिण्णि वारे।
भणियं सिहिकुमारेणं-तुब्भं पवेइयं, संदिसह, साहूणं पवेएमि। गुरुणा भणियं-पवेएह। तओ वन्दिऊण नमोक्कारपाढेण कयं पया-
यमारोवियं, इच्छामि अणुस(सि)ट्ठि ति। वासप्पयाणपुव्वयं भणियं गुरुणा-नित्थारगपारगो गुरुगुणेहिं वड्ढाहि। तओ वन्दिऊण
भणियं सिहिकुमारेण-संदिसह, किं भणामि ?। गुरुणा भणियं-वन्दित्तु पवेएह। तओ वन्दिऊण जंपियमणेण-तुब्भेहिं मे सामाइ-
सिहिकुमारेण। तओ गहिया गुरुणा वासा, दिन्ना परमगुरुपाएसु, तहा सन्निहियाणं साहुमादीण य। एत्थन्तरम्मि वन्दिऊण गुरुं
ग्गो, चिन्तिओ थओ, पारिओ नमोक्कारेण। तओ नमोक्कारपुव्वयं तिण्णि वाराओ कड्ढियं सामाइयं, महासंवेगसारं अणुकड्ढियं
सिहिकुमारेण-इच्छाकारेण सामाइयं मे आरोवेह। 'इच्छामो' त्ति भणिऊण तदारोवणनिमित्तं समं सिहिकुमारेण कओ णेण काउस्स-

पारगो गुरुगुणैर्वर्धस्वेति भणद्भिः दत्ता गुर्वादिभिर्वासाः। स्थितो मनाग् मार्गतः, एवं त्रीन् वारान्। ततः पतितः परमगुरुपादेषु,
तुभ्यं प्रवेदितं, संदिशत, साधूनां प्रवेदयामि। गुरुणा भणितम्-प्रवेदयत। ततो वन्दित्वा नमस्कारपाठेन कृतं प्रदक्षिणमनेन। निस्तारक-
इच्छामि अनुशिष्टिम् इति। वासप्रदानपूर्वकं भणितं गुरुणा-निस्तारकपारगो गुरुगुणैर्वर्धस्व। ततो वन्दित्वा भणितं शिखिकुमारेण-
संदिशत, किं भणामि ?। गुरुणा भणितम्-वन्दित्वा प्रवेदयत। ततो वन्दित्वा जल्पितमनेन-युष्माभिर्मम सामायिकमारोपितम्,
गृहीता गुरुणा वासाः, दत्ताः परमगुरुपादेषु, तथा संनिहितानां साध्वादीनां च। अत्राऽन्तरे वन्दित्वा गुरुं भणितं शिखिकुमारेण-
स्तवः, पारितो नमस्कारेण। ततो नमस्कारपूर्वकं त्रीन् वारान् कर्षितं सामायिकम्, महासंवेगसारमनुकर्षितं शिखिकुमारेण। ततो
कारेण सामायिकं मम आरोपयत। 'इच्छामः' इति भणित्वा तदाऽऽरोपणनिमित्तं समं शिखिकुमारेण कृतोऽनेन कायोत्सर्गः, चिन्तितः

माणेणं परिणामेणं जिणोवदिट्ठेणं विहिणा सयलदुक्खपरमोसहिं महापव्वज्जं ति ॥

अहिणन्दिओ आणन्दबाहजलभरियलोयणेणं राइणा बम्भयत्तेणं नयरजणवएण य। अओ कइवयदियहे तत्थाऽऽसिऊण समत्ते मासकप्पे गओ भगवया सह खेत्तन्तरम्मि। एवं च निरइयारं सामण्णमणुवालेन्तस्स अइक्कन्ता अणेगे वरिसलक्खा॥ इओ य समुप्पन्नो जालिणीए अणुयावो। हा! दुट्ठु मए ववसियं, जेण एसो अवावाइओ चेव निग्गओ त्ति। ता पेसेमि से पेसलवयणसारं संदेसयपुव्वयं किंचि उवायणं, जेण एसो पुणो वि कहंचि इहागच्छइ, तओ वावाइस्सं ति। अणुचिट्ठियं च तीए जहासमीहियं। पेसिओ बहुविहसंदेसगब्भिणं कम्बलरयणमादाय सोमदेवो। गओ य सो देसविक्खायायरियपउत्तिपुच्छणेणं तमालसन्निवेससंठियस्स सिहिकुमारस्स [समीवं]। दिट्ठो य तेण पच्चुच्चारएण साहूण सुत्तत्थमणुभासयन्तो सिहिकुमारो। वन्दिओ पहट्ठवयणपङ्कएणं। धम्मलाहिओ

आचार्यस्य निषण्णस्य च, कृतं निष्क्रम्-अनुशासितो गुरुणा। एवं प्रपन्नोऽस्य पादमूले विशुध्यमानेन परिणामेन जिनोपदिष्टेन विधिना सकलदुःखपरमौषधिं महाप्रव्रज्याम्-इति ॥

अभिनन्दित आनन्दबाष्पजलभृतलोचनेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन नगरजनपदेन च। ततः कतिपयदिवसान् तत्र आसित्वा समाप्ते मासकल्पे गतो भगवता सह क्षेत्रान्तरम्। एवं च निरतिचारं श्रामण्यमनुपालयतोऽतिक्रान्तानि अनेकानि वर्षलक्षाणि॥ इतश्च समुत्पन्नो जालिन्या अनुतापः। हा! दुष्टु मया व्यवसितम्, येन एषोऽव्यापादित एव निर्गत इति। तावत् प्रेषयामि तस्य पेशलवचनसारं संदेशपूर्वकं किंचिद् उपायनम्, येन एष पुनरपि कथंचिद् स आगच्छति। ततो व्यापादयिष्य इति। अनुष्ठितं च तया यथासमीहितम्। प्रेषितो बहुविधसंदेशगर्भितं कम्बलरत्नमादाय सोमदेवः। गतश्च स देशविख्यानाचार्यप्रवृत्तिप्रच्छनेन तमालसंनिवेशसंस्थितस्य शिखिकुमारस्य (समीपम्)। दृष्टश्च तेन प्रत्युच्चारकेन साधूनां सूत्रार्थमनुभासयन् शिखिकुमारः। वन्दितः प्रहृष्टवदनपङ्कजेन। धर्म-

तेणं । पच्चभिन्नाओ य पच्छा । पुच्छिओ य 'कओ भवं' ति ? । तेण भणियं–देव ! [1]कोसंबनयराओ अच्चन्तमणुतावाणलडज्झमाणदेहाए जणणीए भवओ चेव पउत्तिनिमित्तं पेसिओ म्हि । सिहिकुमारेणं भणियं–को वि य अणुयावो अम्बाए ? । सोमदेवेण भणियं–जं तुमं पव्वइओ त्ति । तओ सिहिकुमारेण चिन्तियं–अहो णु खलु नेहकायराणि अपरमत्थपेच्छीणि जणणिहिययाइं होन्ति, दुप्पडियाराणि य मायापितीणि त्ति चिन्तिऊण भणियं–भो सोमदेव ! न खलु अहं अम्बानिव्वेएणं पव्वइओ, अवि य भवनिव्वेएणं ति । ता अकारणं अणुतप्पइ अम्बा । सोमदेवेण भणियं–देव ! भणियं ते जणणीए, जहा–'जाय ! थेवहियओ, अविवेगभायणं, अविमिस्सयारी, चञ्चलसहावो, पभयन्तमच्छरी, असग्गाहनिरओ, पच्छाणुतावी महिलायणो होइ । पुरिसो उण गम्भीरहियओ, विणयभायणं, सुविमिस्सयारी, अचञ्चलसहावो, कयन्नू, दढाणुराओ, बहुयावेक्खगो त्ति । ता किं तए मम हिययं अयाणिऊण एयं ववसियं ति ।

त्यभितश्च तेन । प्रत्यभिज्ञातश्च पश्चात् । पृष्टश्च–'कुतो भवान्'–इति ? । तेन भणितम्–देव ! कोशाम्बनगराद् अत्यन्तमनुतापानलदह्यमानदेहया जनन्या भवत एव प्रवृत्तिनिमित्तं प्रेषितोऽस्मि । शिखिकुमारेण भणितम्–कोऽपि च अनुतापोऽम्बायाः ? । सोमदेवेन भणितम्–यत् त्वं प्रव्रजित इति । ततः शिखिकुमारेण चिन्तितम्–अहो ! नु खलु स्नेहकातराणि अपरमार्थप्रेक्षीणि जननीहृदयानि भवन्ति, दुष्प्रतीकाराश्च मातापितर इति चिन्तयित्वा भणितम्–भोः सोमदेव ! न खलु अहं अम्बानिर्वेदेन प्रव्रजितः, अपि च भवनिर्वेदेन इति । ततोऽकारणमनुताप्यतेऽम्बा । सोमदेवेन भणितम्–देव ! भणितं तव जनन्या, यथा–'जात ! स्तोकहृदयः, अविवेकभाजनम्, अविमृश्यकारी, चञ्चलस्वभावः, प्रभवन्मत्सरी, असद्ग्राहनिरतः, पश्चादनुतापी महिलाजनो भवति । पुरुषः पुनः गम्भीरहृदयः, विनयभाजनम्, सुविमृश्यकारी, अचञ्चलस्वभावः, कृतज्ञः, दृढानुरागः, बहुकावेक्षक इति । ततः किं त्वया मम हृदयमज्ञात्वा एतद् व्यवसितमिति ।

1 कोसल० क–ग

अन्नं च–पत्तपरलोयमग्गेण वि भयवया अवस्समहं पेच्छियव्व त्ति। उवणीयं च ते कम्बलरयणं। एयं च भयवया अवस्सं घेत्तव्वं ति। सिहिकुमारेण भणियं–भो सोमदेव! भणियं मए–'अकारणे अणुतप्पइ अम्बा'। जं च भणियं, 'अवस्समहं पेच्छियव्व त्ति', एत्थ वि गुरू पमाणं। अणहियारो मम अप्पत्तमयत्तणस्स। एयं पि कम्बलरयणं अणुचियं चेव साहूणं, तहा वि भयवओ निवेएहि त्ति। तओ दंसिओ से एगेण साहुणा गुरू। निवेइओ तेण एस वुत्तन्तो भयवओ। उवणीयं च कम्बलरयणं। कुमारबहुमाणओ गहियं गुरुणा, भणियं च–मोत्तूणमन्तरायं पेसिस्सं अहिगयसुयसमत्तीए कुमारं। सोमदेवेण भणियं–भगवं! अणुग्गहीया से जणणी। एवं च कइवयदियहे चिट्ठिऊण गओ सोमदेवो। अइक्कन्तो कोइ कालो कुमारस्स तव–संजमं करेन्तस्स। अन्नया य कोसंबनयरासन्नविसयविहारेण कुओइ पुरिसाओ 'उवरओ बम्भयत्तो'त्ति समुवलद्धपउत्तिणा सयणालोयणनिमित्तं चेव साहिऊण एयस्स वुत्तन्तं कइवयसुसाहुपरिवारिओ पेसिओ सिहिकुमारो भयवया विजयसिंहायरिएण कोसंबनयरं ति। पत्तो य सो तयं। आवासिओ

अन्यच्च–प्रपन्नपरलोकमार्गेणाऽपि भगवता अवश्यमहं प्रेक्षितव्या इति। उपनीतं च तव कम्बलरत्नम्। एतच्च भगवता अवश्यं ग्रहीतव्यमिति। शिखिकुमारेण भणितम्–भोः सोमदेव! भणितं मया–'अकारणे अनुतप्यते, अम्बा'। यच्च भणितम् 'अवश्यमहं प्रेक्षितव्या इति,' अत्राऽपि गुरवः प्रमाणम्। अनधिकारो मम आत्मवशागत्वस्य। एतदपि कम्बलरत्नमनुचितमेव साधूनाम्। तथाऽपि भगवतो निवेदय इति। ततो दर्शितस्तस्य एकेन साधुना गुरुः। निवेदितस्तेन एष वृत्तान्तो भगवतः। उपनीतं च कम्बलरत्नम्। कुमारबहुमानतो गृहीतं गुरुणा, भणितं च–मुक्त्वा अन्तरायं प्रेषयिष्ये अधिकृतश्रुतसमाप्तौ कुमारम्। सोमदेवेन भणितम्–भगवन्! अनुगृहीता तस्य जननी। एवं च कतिपयदिवसान् स्थित्वा गतः सोमदेवः। अतिक्रान्तः कश्चित् कालः कुमारस्य तपः–संयमं कुर्वतः। अन्यदा च कोशाम्बनगरासन्नविषयविहारेण कुतश्चित् पुरुषात् 'उपरतो ब्रह्मदत्तः' इति समुपलब्धप्रवृत्तिना स्वजनाऽऽलोकननिमित्तं चैव

मेहवणाभिहाणे उज्जाणे । जाओ य जणवाओ, अहो ! आगओ भयवं सिहिकुमारो । पूइओ राय-नायरेहिं । कया य तेणमक्खेवणी धम्मकहा । आवज्जिया य नायरया । विइयदियहम्मि गओ जणणिसयासं । दिट्ठा य तेणं पावोदएण विय वम्मयत्तमरणेण अच्चन्त-झीणविहवा असंभाविज्जमाणावत्था सजणणी । न पच्चभिन्नाया य । पच्चभिन्नाओ य एमो तीए । तओ सहजमायासहावेण बाहजल-भरियलोयणं गद्दुक्खमिव भेरवसरं परुइया एसा । समासासिया सिहिकुमारेणं । कया य से धम्मदेसणा । अम्ब ! ईइसो चेव एस संसारवासो । ता किं एत्थ कीरउ त्ति । अवि य—

अत्थेण निक्कमेण य सयणेण बलेण चाउरङ्गेण । नो तीरइ धरिउं जे मच्चू देवा-ऽसुरेहिं पि ॥

वाहि-जराखरदाढो वसणसयनिवायतिक्खनहजालो । जीवमयघायणरओ मरणमइन्दो जगे भमइ

कथयित्वा एतस्य वृत्तान्तं कतिपयसुसाधुपरिवारितः प्रेषितः शिखिकुमारो भगवता विजयसिंहाचार्येण कोशाम्बनगरमिति । प्राप्तश्च स तत् । आवासितो मेघवनाभिधाने उद्याने । जातश्च जनवादः, अहो ! आगतो भगवान् शिखिकुमारः । पूजितो राज-नागरैः । कृता च तेन आक्षेपणी धर्मकथा । आवर्जिताश्च नागरकाः । द्वितीयदिवसे गतो जननीसकाशम् । दृष्टा च तेन पापोदयेन इव ब्रह्मदत्तमरणेन अत्यन्तक्षीणविभवा असंभाव्यमानाऽवस्था स्वजननी । न प्रत्यभिज्ञाता च । प्रत्यभिज्ञातश्च एष तया । ततः सहजमायास्वभावेन बाष्पजल-भृतलोचनं सदुःखमिव भैरवस्वरं प्ररुदिता एषा । समाश्वासिता शिखिकुमारेण । कृता च तस्य धर्मदेशना । अम्ब ! ईदृश एव एष संसारवासः । ततः किमत्र क्रियतामिति । अपि च—

अर्थेन विक्रमेण च स्वजनेन बलेन चातुरङ्गेण । न तीर्यते धर्तुं यो मृत्युर्देवा-ऽसुरैरपि ॥

व्याधि-जराखरदंष्ट्रः व्यसनशतनिपाततीक्ष्णनखजालः । जीवमृगघातनरतो मरणमृगेन्द्रो जगति भ्रमति ॥

जेणं चिय उद्दामो हिण्डइ एसो जयम्मि अक्खलिओ। तेणं चिय सप्पुरिसा लग्गा परलोगमग्गम्मि ॥
कालेण रूढपेम्मे परोप्परं हिययनिव्वडियभावे। अकलुणहियओ एसो विच्छोवइ सत्तसंघाए ॥
न गणेइ कया-ऽकयं नावेक्खइ भावगब्भिणं पेम्मं। न य जोएइ अणज्जो आयइभावं पि मत्तो व्व ॥
ता नत्थि किंचि सरणं एतेण अभिद्दुयाण जीवाण। सयलम्मि वि तेलोक्के मोत्तूणं जिणमयं परमं ॥
एवं च अम्ब! जुत्तं तुज्झ वि चइऊण मोहविसयरसं। पाउं अच्चन्तसुहं इणमो धम्मामयं चेव ॥

एवं च भणिए समाणे समायं चेव भणियं जालिणीए-जाय! देहि मे अवत्थोचियाइं वयाइं। तओ आलोचिऊण संपुण्णचरणाखमं तीए परिणामं संसिऊण सवित्थरं गिहिधम्मं दिन्नाणि से अणुव्वयाणि, तव्वावायणवीसम्भसमुप्पायणनिमित्तं सब्भावेण चिय गहियाइं च तीए। तओ कंचि वेलं गमेऊण पयट्टो कुमारो। भणिओ य जालिणीए-जाय! अज्ज तए इहेव भोत्तव्वं ति। सिहिकु-

येनैव उद्दामो हिण्डते एष जगति अस्खलितः। तेनैव सत्पुरुषा लग्नाः परलोकमार्गे ॥
कालेन रूढप्रेम्णः परस्परं हृदयनिर्वर्तितभावान्। अकरुणहृदय एष विच्छोटयति सत्त्वसंघातान् ॥
न गणयति कृता-ऽकृतं नापेक्षते भावगर्भितं प्रेम। न च पश्यति अनार्य आयतिभावमपि मत्त इव ॥
ततो नास्ति किञ्चित् शरणमेतेन अभिद्रुतानां जीवानाम्। सकलेऽपि त्रैलोक्ये मुक्त्वा जिनमतं परमम् ॥
एवं च अम्ब! युक्तं तवाऽपि त्यक्त्वा मोहविषयरसम्। प्राप्तुमत्यन्तसुखमिदं धर्मामृतमेव ॥

एवं च भणिते सति समायमेव भणितं जालिन्या-जात! देहि मम अवस्थोचितानि व्रतानि। तत आलोच्य संपूर्णचरणाऽक्षमं तस्याः परिणामं शंसित्वा सविस्तरं गृहिधर्मं दत्तानि तस्यै अनुव्रतानि, तद्व्यापादनविस्रम्भसमुत्पादननिमित्तं सद्भावेनैव गृहीतानि च तया।

मारेण भणियं-अम्ब ! अणायारो खु एसो समणाणं, जं मोत्तूण महुयरवित्तिं एगपिण्डभोयणं ति। जालिणीए भणियं-जाय ! तुमं जाणसि त्ति। एवं च सो पइदिणं से करेइ धम्मदेसणं। चिन्तेइ य जालिणी एयस्स मारणोवाए, न यावडइ कोइ सुहुमो उवाओ त्ति। अन्नया आगया चउद्दसी। ठिया साहुणो उववासेणं भिक्खाणहिण्डणेणं। मुणिया य तीए। तओ चिन्तिउं पयत्ता। जइ कहंचि कल्लं न एस वावाइज्जइ, तओ गमिस्सइ पक्खसन्धीए। न एत्थ अन्नो कोइ उवाओ; ता करेऊण कंसारं तालपुडसंजुयं चेगं विसमोयगं गोसे उवणेमि एयाणं, निब्बन्धओ य भुञ्जाविस्सामि एते। तओ सहत्थपरिवेसणेणं तम्मोयगप्पयाणेणं वावाइस्सं इमं ति। संपाइयं जहासमीहियमिमीए। गया गोसे चेव भोयणं घेत्तूण तमुज्जाणं जालिणी। दिट्ठा सिहिकुमारेण, भणिया य तेणं-अम्ब ! किमेगागिणी किंपि अणुचियं घेत्तूण आगया सि?। जालिणीए भणियं-जाय ! अत्तणो चेव पुण्णाहिलासिणी तुम्हाण भोयणं ति। सिहि-

---

ततः कांचिद् वेलां गमयित्वा प्रवृत्तः कुमारः। भणितश्च जालिन्या-जात ! अद्य त्वया इहैव भोक्तव्यमिति। शिखिकुमारेण भणितम्-अम्ब ! अनाचारः खलु एष श्रमणानाम्, यद् मुक्त्वा मधुकरवृत्तिमेकपिण्डभोजनमिति। जालिन्या भणितम्-जात ! त्वं जानासि इति। एवं च स प्रतिदिनं तस्यै करोति धर्मदेशनाम्। चिन्तयति च जालिनी एतस्य मारणोपायान्, न चाऽऽपतति कश्चित् सूक्ष्म उपाय इति। अन्यदा आगता चतुर्दशी। स्थिताः साधव उपवासेन भिक्षाऽहिण्डनेन। ज्ञातश्च तया। ततश्चिन्तयितुं प्रवृत्ता। यदि कथंचित् कल्यं न एष व्यापाद्यते, ततो गमिष्यति पक्षसंधौ। नाऽत्र अन्यः कोऽपि उपायः; ततः कृत्वा कंसारं (लपनश्रियम्) तालपुटसंयुतं चकं विषमोदकं प्रत्युषसि उपनयामि एतेषाम्, निर्बन्धतश्च भोजयिष्यामि एतान्। ततः स्वहस्तपरिवेषणेन तन्मोदकप्रदानेन व्यापादयिष्ये इममिति। संपादितं यथासमीहितमनया। गता प्रत्युषसि एव भोजनं गृहीत्वा तदुद्यानं जालिनी। दृष्टा शिखिकुमारेण, भणिता च तेन-अम्ब ! किमेकाकिनी किमपि अनुचितं गृहीत्वा आगताऽसि?। जालिन्या भणितम्-जात ! आत्मन एव पुण्याभिलाषिणी

सङ्किस्सइ य अणज्जो लोओ एत्थं असङ्कणिज्जं पि। अम्बाए पुव्ववुत्तन्तभाविओ मोहदोसेण ॥
धी इमिणा जम्मेणं अम्बाए संकिलेसजणएणं। अहवा एवंविह एव एस पावो त्ति संसारो ॥ भणियं च—
पावेन्ति अयसपंकं केवि हु अकए वि एत्थ दोसम्मि। परभवनियाणओ चिय केइ न पावेन्ति हु कए वि ॥
जं चित्ता कम्मगई ता एयं चिय इमीए पच्छित्तं। पुव्विं दुच्चिण्णाणं फलमसुहं चेव कम्माणं ॥
अहवा न सोयणिज्जा संपयमेसा वि जीवलोयम्मि। सिवसुहफलकप्पतरुं जिणधम्मं पाविया जेण ॥
ता सुमरामो परमं परमपयसाहगं जिणक्खायं। अह प नमोक्कारं संपइ किं सेसचिन्ताए ॥
तो सो सुहपरिणामो पञ्चनमोक्कारभावणाजुत्तो। मरिऊणं उववन्नो तियसवरो बम्भलोगम्मि ॥

यावद् न संपन्नमिदं समीहितमविफलमपुण्यस्य। तथा पातिता चैषा प्रमादतः अयशःपङ्के ॥
दाङ्क्ष्यते चाऽनार्यो लोकोऽत्र अशङ्कनीयमपि। अम्बायाः पूर्ववृत्तान्तभावितो मोहदोषेण ॥
धिगनेन जन्मना अम्बायाः संक्लेशजनकेन। अथवा एवंविध एव एष पाप इति संसारः ॥ भणितं च—
प्राप्नुवन्ति अयशःपङ्कं केऽपि खलु अकृतेऽपि अत्र दोषे। परभवनिदानत एव केचिद् न प्राप्नुवन्ति खलु कृतेऽपि ॥
यत् चित्रा कर्मगतिः तत एतदेव अस्याः प्रायश्चित्तम्। पूर्वं दुश्चीर्णानां फलमशुभमेव कर्मणाम् ॥
अथवा न शोचनीया सांप्रतमेषाऽपि जीवलोके। शिवसुखफलकल्पतरुं जिनधर्मं प्रापिता येन ॥
ततः स्मरामः परमं परमपदसाधकं जिनाख्यातम्। अथ पञ्चनमस्कारं संप्रति किं शेषचिन्तया ॥
ततः स शुभपरिणामः पञ्चनमस्कारभावनायुक्तः। मृत्वा उपपन्नः त्रिदशवरो ब्रह्मलोके ॥

नवसागरोवमाऊ रइलच्छिसमागमे विमाणम्मि । सामाणिओ महप्पा बम्भसुरेसस्स दिव्वजुई ॥
इयरो वि कालसेसं गमिउं मरिऊण सक्करप्पहाए । उववन्नो नेरइओ तिसागराऊ महाघोरो ॥

याकिनीमहत्तरासूनु–परमगुणानुरागि–परमसत्यप्रिय–भगवत्–श्रीहरिभद्रसूरिवररचितायां
'समराइच्चकहाए' तइओ भवो समत्तो ।

नवसागरोपमायू रतिलक्ष्मीसमागमे विमाने । सामानिको महात्मा ब्रह्मसुरेशस्य दिव्यद्युतिः ॥
इतरोऽपि कालशेषं गमयित्वा मृत्वा शार्कराप्रभायाम् । उपपन्नो नैरयिकः त्रिसागरायुर्महाघोरः ॥

चउत्थो भवो

सिहिजालिणिमाइसुया जं भणियमिहासि तं गयमियाणिं । वोच्छामि समासेणं धणधणसिरिमो य पइभज्जा ॥

अत्थि इहेव जम्बुद्दीवे दीवे भारहे वासे सोहम्मसुरलोयपडिच्छन्दयभूयं निच्चुस्सवाणन्दपमुइयमहाजणं अविरयपवत्तपेच्छणयसोहियं सुरसरियासलिलनिद्धोयपेरन्तं सुसम्मनयरं नाम पुरवरं तुलियसुरसुन्दरीयणलडहत्तणरूववेसविहवाहिं पउरङ्गणाहिं कलियं मयरद्धयपडायाहिं ।

मोत्तूण सव्वमन्नं परत्थसंपायणेकतल्लिच्छो । जत्थ पुरिसाण वग्गो वहइ जहत्थं नियं नामं ॥

तत्थ पडिवक्खनरणाहदोघट्टकेसरी सुधणू नाम राया । तस्स बहुमओ सव्वनयरेक्कसेट्ठी दीणाणाहकिविणजणवच्छलो बन्धवकु-

---

शिखिजालिनीमातृसुतौ यद् भणितं तद्गतमिदानीम् । वक्ष्ये समासेन धनधनश्रियौ च पतिभार्ये ॥

अस्ति इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे सौधर्मसुरलोकप्रतिच्छन्दकभूतम्, नित्योत्सवानन्दप्रमुदितमहाजनम्, अविरतप्रवृत्तप्रेक्षणकशोभितम्, सुरसरित्सलिलनिर्धौतपर्यन्तं सुशर्मनगरं नाम पुरवरं तुलितसुरसुन्दरीजनलटभ(प्रशस्त)त्वरूपवेशविभवाभिः पौराङ्गनाभिः कलितं मकरध्वजपताकाभिः ।

मुक्त्वा सर्वमन्यत् परार्थसम्पादनैकतत्परः । यत्र पुरुषाणां वर्गो वहति यथार्थं निजं नाम ॥

तत्र प्रतिपक्षनरनाथदोघट्ट(हस्ति)केसरी सुधन्वा नाम राजा । तस्य बहुमतः सर्वनगरैकश्रेष्ठी दीनानाथकृपणजनवत्सलो बान्धवकुमुदा-

सुयायरससी लहुइयवेसमणविहवो तिवग्गसंपायणरई वेसमणो नाम सत्थवाहो त्ति। तस्स समाणकुलरूवविहवसीला सिरिदेवी[1] नाम भारिया। ताणं च परोप्परं सिणेहसारं विसयसुहमणुहवन्ताण अइक्कन्तो कोइ कालो॥

अन्नया य चिन्ता समुप्पज्जइ। तओ नयरसन्निहियस्स धणदेवाभिहाणजक्खस्स[2] महापूयं काऊण कयं उवाइयमणेहिं। भयवं, जइ नो तुह पभावओ सुउप्पत्ती भविस्सइ, तओ भगवओ सव्वनयरजणाहिट्ठियं महामहं करिस्सामो, सुयस्स य भयवओ चेव नामं उक्खिविस्सामो त्ति॥

तओ ताणं मज्झिमे वयसि वट्टमाणाणं सो बम्भलोयकप्पवासी देवो अहाउयमणुपालिऊण तओ चुओ सिरिदेवीए गब्भे उववन्नो त्ति। दिट्ठो य तीए सुमिणयंमि तीए चेव रयणीए पभायसमयंसि उत्तुङ्गधवलकाओ अच्चन्तलीलगामी अणवरयपयट्टदाणो गण्डय-

करयशी लघूकृतवैश्रमणविभवः त्रिवर्गसंपादनरतिर्वैश्रमणो नाम सार्थवाह इति। तस्य समानकुल-रूप-विभव-शीला श्रीदेवी नाम भार्या। तयोश्च परस्परं स्नेहसारं विषयसुखमनुभवतोरतिक्रान्तो कोऽपि कालः।

अन्यदाऽपत्यचिन्ता समुत्पद्यते। ततस्ताभ्यां नगरसंनिहितस्य धनदेवाभिधानयक्षस्य महापूजां कृत्वा कृतमुपयाचितमाभ्याम्। भगवन्! यदि आवयोस्तव प्रभावतः सुतोत्पत्तिर्भविष्यति ततो भगवतो सर्वनगरजनाधिष्ठितं महामहं करिष्याम इति। सुतस्य च भगवत एव नाम उत्क्षेप्स्याम इति।

ततस्तयोर्मध्यमे वयसि वर्तमानयोः स ब्रह्मलोककल्पवासी देवो यथाऽऽयुष्कमनुपाल्य ततश्च्युतः श्रीदेव्या गर्भे उत्पन्न इति। दृष्टश्च तया स्वप्ने तस्यामेव रजन्यां प्रभातसमये उत्तुङ्गधवलकायोऽत्यन्तलीलागामी अनवरतप्रवृत्तदानो गण्डतलापतितषट्पदावलि

१ ०गोत्तसिरिया सिरि० ग, ०सीआ सिरियादेवी क। २ ०भिहाणस्स ज० क।

लारडियछप्पयारली[1] चउदसणभासुरो आरत्तनाहु लुलन्तलीलाकरो कणयसङ्कलावद्धघण्टाजुयलो रत्तचमरभूसियाणणो अङ्कसोच्छइयकुम्भभाओ घुम्मन्तचारुलोयणसिरी सव्वङ्गसुन्दराहिरामो मत्तहत्थी वंयणेणमुयरं पविसमाणो त्ति। पासिऊण य सुहविबुद्धा एसा। सिट्ठो य तीए जहाविहिं[2] दइयस्स। हरिसवसुब्भिन्नपुलएणं भणिया य तेणं। सुन्दरि! सयलसयणगणनायगो ते पुत्तो भविस्सइ। तओ सा एवं ति भत्तारवयणमहिणन्दिऊण पहट्ठमुहपङ्कया जाया। तओ विसेसओ तिवग्गसंपायणरयाए संपूरियसयलमणोरहाए अभज्जमा[3]णपसरं पुण्णफलमणुहवन्तीए पत्तो पसूइसमओ। तओ पसत्थे तिहिकरणमुहुत्तजोए सुहंसुहेण पसूया एसा। जाओ से दारओ। निवेइओ परिओसयारिणीए गेहदासीए वेसमणस्स। परितुट्ठो सेट्ठी। [4]दिन्नं तीए पारिओसियं। दवावियं च तेण महादाणं, काराविय वद्धावणयं। तओ अइक्कन्ते मासे महाविभूईए सयलनयरजणपरिगओ घेत्तूण दारयं गओ धणदेवजक्खालयं[5] सेट्ठी। संपाइया तस्स महिमा, पाडिओ चलणेसु दारओ। कयं से नामं धणं त्ति। तओ कालक्कमेण पत्तो कुमारभावं॥

चतुर्दशनभासुर आरक्तताम्रुर्लीलाल्लुलत्करः कनकशृङ्खलाबद्धघण्टायुगलो रक्तचामरभूषिताननः अङ्कुशावच्छादितकुम्भभागः घूर्णच्चारुलोचनश्रीः सर्वाङ्गसुन्दराभिरामो मत्तहस्ती वदनेनोदरं प्रविशन्निति। दृष्ट्वा च सुखविबुद्धा एषा। शिष्टश्च तया यथाविधि दयिताय। हर्षवशोद्भिन्नपुलकेन भणिता च तेन। सुन्दरि! सकलस्वजनगणनायकस्तव पुत्रो भविष्यति। ततः सा एवमिति भर्तृवचनमभिनन्द्य प्रहृष्टमुखपङ्कजा जाता। ततो विशेषतस्त्रिवर्गसम्पादनरताया संपूरितसकलमनोरथाया अभज्यमानप्रसरं पुण्यफलमनुभवन्त्याः प्राप्तः प्रसूतिसमयः। ततः प्रशस्ते तिथि-करण-मुहूर्त-योगे सुखेन प्रसूता एषा। जातस्तस्या दारकः। निवेदितः परितोषकारिण्या गेहदास्या वैश्रमणाय। परितुष्टः श्रेष्ठी। दत्तस्तस्यै पारितोषिकम्। दापितं तेन महादानम्, कारितं च वर्धापनकम्। ततोऽतिक्रान्ते मासे

१ ०लारयद० क। २ जहाविहं ख। ३ अभग्गमाण० ग। ४ दिन्नं न ख। ५ धणदेवालयं क।

एत्थन्तरम्मि सो जालिणीजीवनारओ तओ नरयाओ उव्वट्टिऊण पुणो संसारमाहिण्डिय अणन्तरभवे तहाऽकामनिज्जराए मरिऊण तम्मि चेव नयरे पुण्णभद्दस्स सत्थवाहस्स गोमईए भारियाए कुच्छिसि धूयत्ताए उववन्नो। जाया उचियसमएणं। कयं से नामं धणसिरि त्ति। पत्ता जोव्वणं। दिट्ठा य तेणं अट्ठमीचन्दमहूसवे मयणलीलाहरुज्जाणाओ रइरूवधारिणी सहियणसमेया सभवणमुवगच्छन्ती धणसिरि त्ति। तओ पुव्वभवब्भत्थमेत्तीगुणाओ साहिलासं पलोइया धणेणं। तीए वि य तहब्भत्थमच्छराओ सुइरमवलोइओ धणो त्ति। लक्खिओ से भावो पासवत्तिणा सोमदेवाभिहाणेणं पुरोहियसुएणं। सवणपरंपराए समागओ सवणगोयरं एस वुत्तन्तो वेसमणस्स। तओ वरिया तेणं धणनिमित्तं धणसिरी। दिन्ना सबहुमाणं पुण्णभद्देणं। मुणिओ एस वुत्तन्तो परोप्परमिमेहि। परितुट्ठो

महाविभूत्या सकलनगरजनपरिवृतो गृहीत्वा दारकं गतो धनदेवालयं श्रेष्ठी। संपादितस्तस्य महिमा, पातितश्चरणयोर्दारकः। कृतं तस्य नाम 'धन' इति। ततः कालक्रमेण प्राप्तो कुमारभावम्।

अत्रान्तरे स जालिनीजीवनारकस्ततो नरकादुद्धृत्य पुनः संसारमाहिण्ड्य अनन्तरे भवे तथाऽकामनिर्जरया मृत्वा तस्मिन्नेव नगरे पूर्णभद्रस्य सार्थवाहस्य गोमत्या भार्यायाः कुक्षौ दुहितृत्वेनोत्पन्नः। जाता उचितसमयेन। कृतं तस्या नाम धनश्रीरिति। प्राप्ता यौवनम्। दृष्टा च तेन अष्टमीचन्द्रमहोत्सवे मदनलीलागृहोद्यानाद् रतिरूपधारिणी सखीजनसमेता स्वभवनमुपगच्छन्ती धनश्रीरिति। ततः पूर्वभवाभ्यस्तमैत्रीगुणात् साभिलाषं प्रलोकिता धनेन। तयाऽपि च तथाऽभ्यस्तमत्सरात् सुचिरमवलोकितो धन इति। लक्षितस्तस्य भावः पार्श्ववर्तिना सोमदेवाभिधानेन पुरोहितसुतेन। श्रवणपरम्परया समागतः श्रवणगोचरमेष वृत्तान्तो वैश्रमणस्य। ततो वृता तेन

१ पुलइया क

धणो नियहियएणं, दूमिया धणसिरी। कयाइं वेसमणपुण्णभद्देहिं महावद्धावणयाइं। वत्तो महाविभूईए सयलनयरच्छेरयभूओ विवाहो॥

तओ अइक्कन्तो कोइ कालो। घडिया एसा तस्स चेव घरपसूएणं नन्दयाभिहाणेणं चेडेणं। सो य किल अग्गिसम्मस्स तावसपरियाए वट्टमाणस्स अज्जवकोडिण्णपरियारओ संगमओ नाम परममित्तो आसि त्ति। तओ तीए सद्धिं विसेसओ विडम्बणापायं विसयसुहमणुहवन्तस्स अइक्कन्तो कोइ कालो धणस्स। पत्तो य से कालक्कमेणं नवजलभरियसरोवरविरायन्तकमलायरो कमलायरपसत्तउम्मत्तमहुरगुञ्जन्तभमिरभमरउलो भमरउलुच्छाहियसुरयखिन्नसहरिसकलालाविहंसउलमुहलो मुहलगोयालजुवइपारद्धसरसगेयरवोच्छइयच्छेत्तमग्गो सरयसमओ त्ति। अवि य—

निब्भरकुसुमभरोणयरसाउमुहलेहि असणवाणेहिं। कासकुडएहि य दढं जत्थ हसन्ति व्व रण्णाइं॥

धननिमित्तं धनश्रीः। दत्ता सबहुमानं पूर्णभद्रेण। ज्ञात एव वृत्तान्तः परस्परमाभ्याम्। परितुष्टः धनो निजहृदयेन, दूना धनश्रीः। कृतानि वैश्रमणपूर्णभद्राभ्यां महावर्धापनकानि। वृत्तो महाविभूत्या सकलनगराश्चर्यभूतो विवाहः।

ततोऽतिक्रान्तः कोऽपि कालः। घटितैषा तस्यैव गृहप्रसूतेन नन्दकाभिधानेन चेटेन। स च किल अग्निशर्मणः तापसपर्याये वर्तमानस्य आर्जवकौडिन्यपरिचारकः संगमको नाम परममित्रमासीदिति। ततस्तया सार्धं विशेषतो विडम्बनाप्रायं विषयसुखमनुभवतोऽतिक्रान्तः कोऽपि कालः धनस्य। प्राप्तश्च तस्य कालक्रमेण नवजलभृतसरोवरविराजत्कमलाकरः कमलाकरप्रसक्तोन्मत्तमधुरगुञ्जद्भ्रमितृभ्रमरकुलो भ्रमरकुलोत्साहितसुरतखिन्नसहर्षकलालापिहंसकुलमुखरो मुखरगोपालयुवतिप्रारब्धसरसगेयरवोच्छादितक्षेत्रमार्गः शरत्समय इति। अपि च—

निर्भरकुसुमभरावनतरसायु(भ्रमर)मुखरैरसनवाणैः। काशकुटजैश्च दढं यत्र हसन्तीव अरण्यानि॥

निस्सेसं लवणोयहिसलिलं मोत्तूण जत्थ सोहन्ति। धवला घणा पुणो पीयमरसदुद्धोयहिजल व्व ॥
दीसन्ति जत्थ सत्तच्छयाण मयवारणेहि भग्गाइं। गन्धायड्ढियगण्डालिजालरुसिएहि व वणाइं ॥
चिरसंचियं च विउणं मुक्को घणबन्धणस्स व मियङ्को। सरउम्मत्तो व्व जहिं जणस्स जोण्हं पविक्खिरइ ॥

एवं गुणाहिरामे सरयसमए दिट्ठो धणेण तन्नयरवत्थव्वओ चेव समिद्धिदत्तो नाम सत्थवाहपुत्तो त्ति। देसन्तराओ बहुयं दविणजायं विढविऊण महाकत्तिगीए दीणाणाहाणमणिवारियं महादाणं देन्तो त्ति। तओ तं दट्ठूण चिन्तियं धणेण। धन्नो खु एसो, जो एवं नियभुयज्जिएणं दविणजाएणं परोवयारं करेइ। जाओ विमणो। भणिओ य पासपरिवत्तिणा नन्दएणं। सत्थवाहपुत्त, किमुव्विग्गो विय तुमं जाओ त्ति। साहिओ य तेणं निययाहिप्पाओ। नन्दएणं भणियं–सत्थवाहपुत्त, थेवमियं; अत्थि भवओ वि महापुण्णोवज्जियं दविणजायं। ता देउ इमाओ वि विसेसयरं भवं पि। धणेण भणियं–किमणेण पुव्वपुरिसज्जिएणं। भणियं च–

निःशेषं लवणोदधिसलिलं मुक्त्वा यत्र शोभन्ते। धवला घनाः पुनः पीतसरसदुग्धोदधिजला इव ॥
दृश्यन्ते यत्र सप्तच्छदानां मत्तवारणैर्भग्नानि। गन्धाकर्षितगण्डालिजालरुष्टैरिव वनानि ॥
चिरसंचितां च द्विगुणां मुक्तो घनबन्धनादिव मृगाङ्कः। शरदुन्मत्त इव यत्र जनस्य ज्योत्स्नां प्रविकिरति ॥

एवं गुणाभिरामे शरत्समये दृष्टो धनेन तन्नगरवास्तव्य एव समृद्धिदत्तो नाम सार्थवाहपुत्र इति। देशान्तराद् बहुकं द्रविणजातं अर्जयित्वा महाकार्तिक्यां दीनानाथेभ्योऽनिवारितं महादानं दददिति। ततस्तं दृष्ट्वा चिन्तितं धनेन–धन्यः खल्वेषः, य एवं निजभुजार्जितेन द्रविणजातेन परोपकारं करोति। जातो विमनस्कः। भणितश्च पार्श्वपरिवर्तिना नन्दकेन। सार्थवाहपुत्र! किमुद्विग्न इव त्वं जात इति। कथितश्च तेन निजाभिप्रायः। नन्दकेन भणितम्–सार्थवाहपुत्र! स्तोकमिदम्, अस्ति भवतोऽपि महापुण्योपार्जितं द्रविणजातम्,

लोए सलाहणिज्जो सो उ नरो दीणपणइवग्गस्स । जो देइ नियभुयज्जियमपत्थिओ दव्वसंघायं ॥

न य मे किंचि नियभुयज्जियं अत्थि । ता विन्नवेहि तायं । करेमि अहं पुव्वपुरिससेवियं वाणिज्जं, गच्छामि दिसायत्ताए । कालोचियमकुव्वमाणो पुरिसो जीवियं विहलीकरेइ । कालो य मे तिवग्गसाहणमूलं अत्थमुवज्जिउं । ता करेहि मे पसायं समीहियसंपायणेणं ति । विन्नत्तो तेणं सेट्ठी । भणियं च णेण । नन्दय, एवं भणाहि मे जायं । जहा-वच्छ, अत्थि चेव तुह सयलनयरसेट्ठिहिंतो वि अब्भहियं तिवग्गसाहणमूलं अत्थजायं । ता करेहि इमिणा चेव जहासमीहियं ति । नन्दएण भणियं-ताय, अत्थि एयं; तहवि पुण न एयस्स अन्नहा धिई हवइ । सेट्ठिणा भणियं-जहा एयस्स धिई हवइ तहा करेउ त्ति । निवेइयमिणं नन्दएण धणस्स । परितुट्ठो खु एसो । कया संजत्ती । पयट्टियं नाणापयारं भण्डजायं । काराबियमाघोसणं । जहा-धणो सत्थवाहपुत्तो इमाओ नयराओ

ततो ददातु अस्मादपि विशेषिततरं भवानपि । धनेन भणितम्-किमनेन पूर्वपुरुषोपार्जितेन ? भणितं च—

लोके श्लाघनीयः स तु नरो दीनप्रणयिवर्गाय । यो ददाति निजभुजार्जितमप्रार्थितो द्रव्यसंघातम् ॥

न च मम किञ्चिद् निजभुजार्जितमस्ति, ततो विज्ञपय तातम्, करोमि अहं पूर्वपुरुषसेवितं वाणिज्यम्, गच्छामि दिग्यात्रया । कालोचितमकुर्वन् पुरुषो जीवितं विफलीकरोति । कालश्च मे त्रिवर्गसाधनमूलमर्थमुपार्जितुम् । ततः कुरु मे प्रसादं समीहितसंपादनेनेति । विज्ञप्तस्तेन श्रेष्ठी । भणितं च तेन । नन्दक ! एवं भण मे जातम्, यथा वत्स ! अस्त्येव तव सकलनगरश्रेष्ठिभ्योऽपि अभ्यधिकं त्रिवर्गसाधनमूलमर्थजातम्, ततः कुरु अनेनैव यथासमीहितमिति । नन्दकेन भणितम्-तात ! अस्त्येतद्, तथाऽपि पुनर्नैतस्यान्यथा धृतिर्भवति । श्रेष्ठिना भणितम्-यथैतस्य धृतिर्भवति तथा करोतु इति । निवेदितमिदं नन्दकेन धनस्य । परितुष्टः खल्वेषः । कृता संयात्रा (यात्रायै समुद्योगः) । प्रवर्तितं च नानाप्रकारं भाण्डजातम् । कारितमाघोषणम् । यथा-धनः सार्थवाहपुत्रोऽस्मान्नगरात् ताम्रलिप्तीं

तामलित्तिं गच्छिस्सइ । ता तेण समं जो कोइ तन्नयरगामी, सो पयट्टउ । जस्स जं न संपज्जइ पाहेयमुवगरणं वा, तस्स तं एस संपाडेइ त्ति । पयट्टो जणो ॥

एत्थन्तरंमि चिन्तियं धणसिरीए । सोहणं मे भविस्सइ एयस्स पवसणेणं । आयण्णियं च पच्चासन्ने गमणदियहे, जहा नन्दओ वि इमिणा सह गमिस्सइ त्ति । तओ मायासत्तिए भणिओ सत्थवाहपुत्तो । अज्जउत्त, पत्थिओ तुमं; मए उण किं कायव्वं ति । तेण भणियं–सुन्दरि, गुरूणं सुस्सूसा । तओ नियडिपहाणओ वाहजलभरियलोयणाए सदुक्खमिव भणियं धणसिरीए–अज्जउत्त, हिययसन्निहिया गुरू । जइ पुण तुमं मं उज्झिऊण गच्छहिसि, ता सिट्ठं तुह इमं, अवस्समहमप्पाणयं वावाइस्सं' ति अव्वत्तसद्दं रोविउं पवत्ता । एत्थन्तरंमि समागया धणस्स जणणी । अब्भुट्ठिया तेण । निग्गया य धणसिरी । लक्खिओ से भावो इमीए । अणुसासिओ य तीए बहुविहं सुओ । जहा–जाय, दीहाणि खु देसन्तराणि, सुलहो विओगो, दुल्लहो पुणो वि संगमो, किलेसायासपउरं च

गमिष्यति, ततस्तेन समं यः कोऽपि तन्नगरगामी स प्रवर्तताम्, यस्य यन्न संपद्यते पाथेयमुपकरणं वा तस्य तदेष संपादयतीति । प्रवृत्तो जनः ।

अत्रान्तरे चिन्तितं धनश्रिया–शोभनं मे भविष्यति एतस्य प्रवसनेन, आकर्णितं च प्रत्यासन्ने गमनदिवसे, यथा नन्दकोऽपि अनेन सह गमिष्यतीति । ततो मायाशक्त्या भणितः सार्थवाहपुत्रः । आर्यपुत्र ! प्रस्थितस्त्वम्, मया पुनः किं कर्तव्यमिति । तेन भणितम्–सुन्दरि ! गुरूणां शुश्रूषा । ततो निकृतिप्रधानतो बाष्पजलभृतलोचनया सदुःखमिव भणितं धनश्रिया–आर्यपुत्र ! हृदयसन्निहिता गुरवः, यदि पुनस्त्वं मामुज्झित्वा गमिष्यसि ततः शिष्टस्तवेदम्, अवश्यमहमात्मानं व्यापादयिष्यामीति अव्यक्तशब्दं रोदितुं प्रवृत्ता । अत्रान्तरे समागता धनस्य जननी । अभ्युत्थिता तेन । निर्गता च धनश्रीः । लक्षितस्तस्या भावोऽनया । अनुशासितस्तया बहुविधं सुतः । यथा–

अत्थोरज्जणं, अविसाओ य मूलं इमस्स। ता जइ वि तुमं सयलगुणसंजुओ, तहा वि विसेसओ खमाइगुणेसु जत्तो कायव्वो। अणवरयं च मे पउत्ती दायव्व त्ति। धणेण भणियं–अम्ब, जं तुमं आणवेसि। तओ गया से जणणी। विमज्जाविया य तीए वहू [[1]'पेईघराओ, अणुजाणह तुब्भे धणेण सह घणसिरिं गच्छमाणि ति। गता सहरिसं। अणुण्णाया तेहिं]

पयट्टो सत्थो, अणवरयपयाणएहिं च पत्तो दुमासमेत्तेण कालेण तामलित्तिं। दिट्ठो नरवई। बहुमन्निओ तेणं। निओइयं भण्डं। न समासाइओ जहिच्छियलाहो। तओ चिन्तियमणेणं। कहमहं असंपाडियमणोरहो गेहं गच्छामि ?। ता पच्चासन्न एव भयवं रयणायरो, एयमवगाहामि त्ति। न य संसयमणारुढो पुरिसो एगन्तायायभीरू सयलयणाणन्दयारिणिं संपयं पावेइ। किं वा तीए रहियस्स पुरिससंखामेत्तफलगाहएणं जीविएणं। ता अणुचिट्ठामि समुद्दतरणं। संपहारिऊण नन्दएण धणसिरीए य सह ठाविओ सिद्धन्तो।

जात ! दूराणि खलु देशान्तराणि, सुलभो वियोगः, दुर्लभः पुनरपि संगमः, क्लेशायासप्रचुरं चार्थोपार्जनम्, अविषादश्च मूलमस्य। ततो यद्यपि त्वं सकलगुणसंयुतस्तथाऽपि विशेषतो क्षमादिगुणेषु यत्नः कर्तव्यः, अनवरतं च मे प्रवृत्तिर्दातव्या इति। धनेन भणितम्–अम्ब ! यत् त्वमाज्ञापयसि। ततो गता तस्य जननी। विज्ञप्ता च तया वधूः। [पितृगृहं, अनुजानीत यूयं धनेन सह गच्छन्तीं धनश्रियमिति। गता सहर्षम्, अनुज्ञाता तैः]

प्रवृत्तः सार्थः, अनवरतप्रयाणकैश्च प्राप्तो द्विमासमात्रेण कालेन तामलिप्तीम्। दृष्टो नरपतिः। बहुमतस्तेन। नियोजितं (विक्रीतं) भाण्डम्। न समासादितो यथेप्सितलाभः। ततश्चिन्तितमनेन–'कथमहमसंपादितमनोरथो गेहं गच्छामि ?'। ततः प्रत्यासन्न एव भगवान् रत्नाकरः, एतमवगाहे इति। न च संशयमनारूढः पुरुष एकान्तापायभीरुः सकलजनानन्दकारिणीं संपदं प्राप्नोति। किं वा तया

१ अयं कोष्ठकान्तर्गतः पाठः प्राचुरक्षप्रतौ वर्तते

एत्थन्तरंमि य उवट्ठियाए मज्जणवेलाए दुहत्थमेत्तजरचीरनिवसणो उद्दामनहरविलिहियङ्गो सेडियाघसणधवलपाणी तम्बोलरायरञ्जियाहरो परिमिलाणकुसुममुण्डमाली जूययरवन्द्रपेल्लिओ भयकायरं मग्गओ पलोएमाणो आगओ जूययरो त्ति। भणियं च णेण–अज्ज, सरणागओ म्हि, ता रक्खउ अज्जो एएसिं अणज्जजूययराणं। धणेणं भणियं–भद्द, वीसत्थो होहि; अह किंनिमित्तं पुण एए भद्दं अहिहवन्ति। तेण भणियं। अज्ज, भागधेयाणि मे पुच्छ, न सक्कुणोमि आचिक्खिउं। तओ धणेण 'अहो से भावगरुओ आलाओ' त्ति चिन्तिऊण भणियं–भद्द, अलं विसाएण; कस्स वि समदसाविभाओ न होइ; ता कहेउ भद्दो एत्थ कारणं। तओ पच्चागयसंवेगेण बाहरुद्धनयणेणं सगग्गयक्खरं साहियं तेणं। अज्ज, वाणिययकुलफंसणो उभयलोयविरुद्धसेवी विबुहजणनिन्दिओ विसपायवो व्व अवयारनिमित्तं चेव पाणिणं समुप्पन्नो म्हि कुसुमउरनिवासी महेसरदत्तो नाम अहयं ति। सपुण्णजणवज्जिएणं सयल-

---

रहितस्य पुरुषसंख्यामात्रफलसाधकेन जीवितेन ?। ततोऽनुतिष्ठामि समुद्रतरणम्। संप्रधार्य (आलोच्य) नन्दकेन धनश्रिया च सह स्थापितः सिद्धान्तः।

अत्रान्तरे च उपस्थितायां मज्जनवेलायां द्विहस्तमात्रजीर्णचीवरनिवसन उद्दामनखरविलिखिताङ्गः सेटिकाघर्षणधवलपाणिः ताम्बूलरागरक्ताधरः परिम्लानकुसुममुण्डमाली द्यूतकारवृन्दप्रेरितो भयकातरं मार्गतः (पृष्ठतः) प्रलोकमान आगतो द्यूतकार इति। भणितं च तेन–आर्य! शरणागतोऽस्मि, ततो रक्षतु आर्य एतेभ्योऽनार्यद्यूतकारेभ्यः। धनेन भणितम्–भद्र! विश्वस्तो भव, अथ किं निमित्तं पुनरेते भद्रमभिभवन्ति ?। तेन भणितम्–आर्य! भागधेयानि मे पृच्छ, न शक्नोमि आख्यातुम्। ततो धनेन 'अहो! तस्य भावगुरुक आलापः' इति चिन्तयित्वा भणितम्–भद्र! अलं विषादेन ? कस्यापि समदशाविभावो न भवति। ततः कथयतु भद्रोऽत्र कारणम्। ततः प्रत्यागतसंवेगेन बाष्परुद्धनयनेन सगद्गदाक्षरं कथितं तेन। आर्य! वाणिजककुलपांसन उभयलोकविरुद्धसेवी विबुधजननिन्दितो

दोसनिहाणभूएणं जूएणं ईइसं अवत्थं पत्तो म्हि। तओ धणेण चिन्तियं–अहो से विवेगो, एयावत्थागयं पि अप्पाणयं जाणइ अकज्जायरणं च परिवेएइ; ता गरुओ खु कोइ एसो चि चिन्तिऊण भणियं। भद्द, ता किं ते करीयउ ?। तओ तेण अणुचियविब्भमं मिलायन्तलोयणं सुसमन्तवयणं खलन्तक्खरं दरं जंपिऊं न जंपियं चेव। तओ धणेण 'हारियं किंपि भविस्सइ, तं न चएइ पत्थिउं' ति अत्थओ ऽवगच्छिऊण भणिओ नन्दओ। भद्द नन्दय, पुच्छाहि एए बाहिं परिब्भमन्ते जूययरे, जहा 'भद्दाणं किमवरद्धमिमिणा भद्देणं' ति। निग्गओ नन्दओ। पुच्छिया तेण जूययरा। सिट्ठं चिमेहिं। एसो खु वायामयगन्थेणं सोलस सुवण्णे हारिऊण[1] अज्ज-सहिएण निरुद्धो वि छिद्दं लहिऊण छोहवावडाण अम्हाण अदाऊण सुवण्णयं पलाइऊण इह पविट्ठो त्ति। तओ साहियमिणं नन्दएणं धणस्स। भणिओ य तेण–देहि एयाण सोलस सुवण्णे। दिन्ना नन्दएण। गया जूययरा। भणिओ य सो धणेण–भद्द, उट्ठेहि,

विपपादप इव अपकारनिमित्तमेव प्राणिनां समुत्पन्नोऽस्मि कुसुमपुरनिवासी महेश्वरदत्तो नाम अहमिति। सपुण्यजनवर्जितेन सकल-दोषनिधानभूतेन द्यूतेन ईदृशीमवस्थां प्राप्तोऽस्मि। ततो धनेन चिन्तितम्–अहो तस्य विवेकः, एतदवस्थागतमपि आत्मानं जानाति, अकार्याचरणं च परिवेदयति, ततो गुरुकः खलु कोऽप्येष इति चिन्तयित्वा भणितम्। भद्र! ततः किं ते क्रियताम्?। ततस्तेन अनुचितविभ्रमं मिलल्लोचनं शुष्यद्वदनं स्खलदक्षरं ईषद् जल्पित्वा न जल्पितमेव। ततो धनेन 'हारितं किमपि भविष्यति तद् न शक्नोति प्रार्थितुम्' इति अर्थतोऽवगत्य भणितो नन्दकः। भद्र नन्दक! पृच्छ एतान् बहिः परिभ्रमतो द्यूतकारान्, यथा 'भद्राणां किमपराद्धमेतेन भद्रेण इति। निर्गतो नन्दकः। पृष्टास्तेन द्यूतकाराः। शिष्टं च एभिः। एषः खलु वाचामयग्रन्थेन षोडश सुवर्णानि हारयित्वा अद्य सखिरेन(?) निरुद्धोऽपि छिद्रं लब्ध्वा क्षोभव्यापृतेभ्योऽस्मभ्यमदत्त्वा सुवर्णकं पलाय्य इह प्रविष्ट इति। ततः

१ हारविऊण ख

मुञ्च विसायं। कज्जपहाणा खु पुरिसा हवन्ति, विसायबहुलो य इत्थियाजणो। ता मज्जेउ भद्दो। तओ विलिओ विय उट्ठिओ महेसरदत्तो, मज्जिओ सह धणेणं। दिन्नं से खोमजुयलं, परिहियं च तेणं। भुत्तुत्तरकालम्मि य भणिओ धणेणं–भद्द, एगजाइओ सज्जणभावओ य साहारणं ते इमं दावेणजायं। ता इओ किंपि गिण्हिऊण सयं चेव निओयमणुचिट्ठउ भद्दो। किं इमिणा भद्दस्स वि अणभिमएणं विबुहजणनिन्दिएणं उभयलोयअईवकुच्छिएणं अहमजणतुट्ठिजणएण जूययारचेट्ठिएणं ति। महेसरदत्तेण चिन्तियं–अहो मे अहन्नया, तायरुद्ददेवकुलसरिसं इमस्स चेट्ठियं, मम उण इमं ईइसं ति। अवि य–

न वि तह परोवयारं अकरेन्तो लाघवं नरो लहइ। जह किज्जन्तुवयारो परेण करुणापवन्नेणं॥

ता किं इमिणा, अवलम्बेमि पोरिसं, करेमि संपयं पि सकुलसरिसं ति। चिन्तिऊण भणियं महेसरदत्तेणं–अज्ज, धन्नो खु

कथितमिदं नन्दकेन धनाय। भणितश्च तेन। देहि एतेभ्यः षोडश सुवर्णानि। दत्तानि नन्दकेन। गता द्यूतकाराः। भणितश्च स धनेन–भद्र! उत्तिष्ठ, मुञ्च विषादम्, कार्यप्रधानाः खलु पुरुषा भवन्ति, विषादबहुलश्च स्त्रीजनः, ततो मज्जतु भद्र इति। ततो व्यलीक इव उत्थितो महेश्वरदत्त', मज्जितो सह धनेन। दत्तं तस्मै क्षौमयुगलम्, परिहितं च तेन। भुक्तोत्तरकाले च भणितो धनेन–भद्र! एकजातिकः सज्जनभावतश्च साधारणं ते इदं द्रव्यम्, तत इतः किमपि गृहीत्वा स्वयमेव नियोगमनुतिष्ठतु भद्रः। किमनेन भद्रस्याप्यनभिमतेन विबुधजननिन्दितेन उभयलोकातिकुत्सितेन अधमजनतुष्टिजनकेन द्यूतकारचेष्टितेनेति। महेश्वरदत्तेन चिन्तितम्–अहो! मेऽधन्यता, तातरुद्रदेवकुलसदृशमस्य चेष्टितम्, मम पुनरिदमीदृशमिति। अपि च–

नापि तथा परोपकारमकुर्वन् लाघवं नरो लभते। यथा क्रियमाणोपकारः परेण करुणाप्रपन्नेन॥

ततः किमनेन? अवलम्बे पौरुषम्, करोमि साम्प्रतमपि स्वकुलसदृशमिति चिन्तयित्वा भणितं महेश्वरदत्तेन–आर्य! धन्यः खल्वहम्,

अहं, जस्स मे तुमए सह दंसणं समुप्पन्नं। अओ परिचत्तं चेव मए संपयं बहुजणाणहिमयं चेट्ठियं, पडिवन्नो अहं पुरिसगुणेहिं, विमुक्को अलच्छीए। ता किं बहुणा जंपिएणं। अवस्समहं अज्जप्पभावेणेव अज्जस्स उवएसपरिस्समं सफलं करेऊण अज्जं पेक्खामि त्ति भणिऊण निग्गओ गेहाओ नयरीओ य। तओ य 'किं करेमि, किं लङ्घेमि दविणजायनिमित्तं भगवन्तं जलनिहिं। अत्थरहिओ खु पुरिसो अपुरिसो चेव। दरिद्दस्स हि न वित्थिरइ जसो, न वियम्भए कित्ती, न सज्जणेण संगमो न परोवयारसंपायणं ति। अहवा अयण्डमणोरहभङ्गुरेसु विजियसुरासुरेसु य सहरसुद्दामभमिरेसु कालदण्डेसु किमणेणालोइएणं। दुल्लहं माणुसजम्मणं, ता अङ्गीकरेमि भयवन्तं उभयलोयसुहावहं धम्मं। एवं च कए समाणे इमस्स वि सत्थवाहपुत्तस्स परमत्थओ उवगयं चेव हवइ' त्ति चिन्तिऊण पवन्नो पिउवयंसयस्स जोगीसराभिहाणस्स कावालियस्स समीवे पव्वज्जं ति॥

इओ य निवेइओ निययाहिप्पाओ धणेणं नन्दयधणसिरीणं। भणिओ य तेहिं—के अम्हे भवओ समीहियन्तरायकरणस्स?। जं

यस्य मे त्वया सह दर्शनं समुत्पन्नम्, अतः परित्यक्तमेव मया साम्प्रतं बुधजनानभिमतं चेष्टितम्, प्रतिपन्नोऽहं पुरुषगुणैः, विमुक्तोऽलक्ष्म्या। ततः किं बहुना जल्पितेन? अवश्यमहमार्यप्रभावेणैव आर्यस्य उपदेशपरिश्रमं सफलं कृत्वा आर्यं प्रेक्षे (प्रेक्षिष्ये) इति भणित्वा निर्गतो गेहाद् नगरीतश्च। ततश्च किं करोमि? 'किं लङ्घे द्रव्यजातनिमित्तं भगवन्तं जलनिधिम्, अर्थरहितः खलु पुरुषोऽपुरुष एव, दरिद्रस्य हि न विस्तीर्यते यशः, न विजृम्भते कीर्तिः, न सज्जनेन संगमो न परोपकारसंपादनमिति। अथवा अकाण्डमनोरथभङ्गुरेषु विजितसुरासुरेषु च सहर्षमुद्दामभ्रमितृषु कालदण्डेषु किमनेनालोचितेन? दुर्लभं मानुषजन्म, ततः अङ्गीकरोमि भगवन्तमुभयलोकसुखावहं धर्मम्। एवं च कृते सति अस्यापि सार्थवाहपुत्रस्य परमार्थत उपकृतमेव भवति' इति चिन्तयित्वा प्रपन्नः पितृवयस्यस्य योगीश्वराभिधानस्य कापालिकस्य समीपे प्रव्रज्यामिति

वो रोयइ, तमेव अणुचिट्ठउ अज्जो त्ति। तओ गहियं धणेण परतीरगामियं भण्डं, गवेसावियं पवहणं ॥

एत्थन्तरंमि भणिओ धणसिरीए नन्दओ। जहा-वावाएमो एयं, गच्छामो अन्नत्थ, किं णे समुद्दतरणेणं। नन्देण भणियं-हा न जुत्तमेयं, सामी खु एसो सम्भाविओ य। ता न तुमए एयं सुविणे वि चिन्तियव्वं ति। तओ चिन्तियं धणसिरीए। न एस एयं ववसइ; ता अहं चेव केणइ उवाएण एयं करिस्सामि त्ति। कओ तीए नागदत्तापरिव्वाइयाओ निसामिऊण आयङ्ककारओ कालन्तरनिवाई कम्मणजोगो त्ति ॥

एत्थन्तरंमि संजत्तियं पवहणं, निमियं गरुयभण्डं। तओ पसत्थदियहंमि निग्गओ धणो, गओ वेलाउलं। दिन्नं दीणाणाहाण दविणजायं। संपूइओ जलनिही। अग्घियं जाणवत्तं। आरूढो खु एसो सह परियणेण। उक्खित्ता नङ्गरा, आऊरिओ सङ्खकुन्द-

---

इतश्च निवेदितो निजाभिप्रायो धनेन नन्दकधनश्रीभ्याम्। भणितश्च ताभ्याम्-'के वयं भवतः समीहितान्तरायकरणस्य? यदुभयं रोचते तदेव अनुतिष्ठतु आर्य' इति। ततो गृहीतं धनेन परतीरगामिकं भाण्डम्, गवेषितं प्रवहणमिति।

अत्रान्तरे भणितो धनश्रिया नन्दकः, यथा व्यापादयाव एतम्, गच्छावोऽन्यत्र, किमावयोः समुद्रतरणेन?। नन्दकेन भणितम्-हा! न युक्तमेतद्, स्वामी खल्वेषः सद्भावितश्च, ततो न त्वया एतत्स्वप्नेऽपि चिन्तयितव्यमिति। ततश्चिन्तितं धनश्रिया-न एष एतद् व्यवस्यति, ततोऽहमेव केनचिदुपायेन एतत्करिष्यामीति। कृतस्तया नागदत्तापरिव्राजिकातो निशम्य आतङ्ककारकः कालान्तरनिपाती कार्मणयोग इति।

✓ अत्रान्तरे संयात्रितं प्रवहणम्, स्थापितं गुरुकभाण्डम्। ततः प्रशस्ते दिने निर्गतो धनः, गतो वेलाकुलम्। दत्तं दीनानाथेभ्यो द्रविणजातम्। संपूजितो जलनिधिः, अर्घितं यानपात्रम्। आरूढः खल्वेषः सह परिजनेन। उत्क्षिप्ता नाङ्गराः, आपूरितः शङ्खकुन्दधवलः

धवलो सियवडो ॥

तो लङ्घिउं पवत्तं कच्छहकरिमयरनियरतिमिकलियं । सङ्कुलाउलदेसं पायालतलं च गम्भीरं ॥
जलगयजलहरपडिमापडिवारणदंसणेण अच्चत्थं । दप्पुद्धुरकरिमयरुच्छलन्तसंखोहियतरङ्गं ॥
वेलाउललयलीहरनिसण्णगन्धव्वमिहुणरमणिज्जं । हीरिन्दनीलमरगयमऊहपरिरञ्जियजलोहं ॥
मलयाचलदरिमन्दिरनिसण्णसिद्धवहुपुलइयसुवेलं । कप्पूरसण्डमण्डियमहिन्दकरिदलियवियडतडं ॥
पवणधुयजललवाहयसइसरसरसन्ततीरतालवणं । विद्दुमलयाहिरामं सिन्धुवइं पवणवेगेण ॥

एवं च जाव कइवयदियहे(हा) गच्छन्ति, ताव दिन्नो धणसिरीए जोओ पुव्ववण्णिओ धणस्स । गहिओ य एसो थेवदियहेहिं चेव अकयपडियारो महागाहिणा । जायं से महोयरं, परिसुक्काओ भूयाओ, उसूणं वयणं, गण्डियाओ जङ्घाओ, फुडिया करचरणा, न

सितपटः ।

ततो (यानपात्रं)लङ्घितुं प्रवृत्तं कच्छपकरिमकरनिकरतिमिकलितम् । शङ्कुलाकुलदेशं पातालतलमिव गम्भीरम् ॥
जलगतजलधरप्रतिमप्रतिवारणदर्शनेन अत्यर्थम् । दर्पोद्धुरकरिमकरोच्छलत्संक्षोभिततरङ्गम् ॥
वेलाकुललवलीगृहनिषण्णगान्धर्वमिथुनरमणीयम् । हीरेन्द्रनीलमरकतमयूखप्रतिरञ्जितजलौघम् ॥
मलयाचलदरीमन्दिरनिषण्णसिद्धवधूप्रलोकितसुवेलम् । कर्पूरषण्डमण्डित-महेन्द्रकरिदलितविकटतटम् ॥
पवनधुत-जललवाहत-सदासरसरसत्तीरतालवनम् । विद्रुमलताभिरामं सिन्धुपतिं पवनवेगेन ॥

एवं यावत् कतिपयदिवसा गच्छन्ति तावद् दत्तो धनश्रिया योगः पूर्ववर्णितो धनस्य । गृहीतश्च एष स्तोकदिवसैरेव अकृतप्रतिकारो

१ वच्चन्ति ग

रोयइ से भोयणं, वाहिज्जइ तिसाए, न चिट्ठइ पीयमुदयमुदरंमि । तओ विसण्णो धणो । चिन्तियं च तेण । किमेवमयण्डे चेव पावविलसियं । अहवा नत्थि अयालो पावविलसियस्स । ता किं करेमि? । उत्तम्मइ मे परियणो, विसण्णा धणसिरी, पव्वायवयणो य नन्दओ । ता किं इमम्मि चेव रयणायरे वावाएमि अप्पाणयं ति । अहवा न एवमेएसिं सुहं होइ, अवि य अहिययरं दुहं ति । न य अकयपडियारस्स इमं कापुरिसचेट्ठियं जुज्जइ । भणियं च अम्बाए 'अविसाइणा होयव्वं' ति । पच्चासन्नं च जहासमीहियं अवरकूलं । ता इमं ताव एत्थ पत्तकालं, नन्दयं चेव भण्डसामित्तणे निउञ्जामि । विचित्ताणि खु विहिणो विलसियाणि । को जाणइ, किं भविस्सइ त्ति? । एसो य ताव तायसुकयं मम य भाइणेहं बहु मन्नमाणो एयं धणसिरिं बन्धवहत्थगयं करिस्सइ त्ति । चिन्तिऊण भणिओ य तेणं नन्दओ धणसिरी य । वयंस नन्दय, कम्मपरिणइवसेण एसा मे अवत्था, पच्चासन्नं च जहिच्छियं अवरकूलं, अणेगावायपीडियं च

महाव्याधिना । जातं तस्य महोदरम्, परिशुष्कौ भुजौ, उच्छूनं वदनम्, गण्डके (गलिते?) जङ्घे, स्फुटितौ करचरणौ, न रोचते तस्य भोजनम्, बाध्यते तृषा, न तिष्ठति पीतमुदकमुदरे । ततो विषण्णो धनः । चिन्तितं च तेन-किमेवमकाण्डे एव पापविलसितम् । अथवा नास्ति अकालो पापविलसितस्य । ततः किं करोमि? उत्ताम्यति मे परिजनः, विषण्णा धनश्रीः, म्लानवदनश्च नन्दकः । ततः किमस्मिन्नेव रत्नाकरे व्यापादयाम्यात्मानमिति । अथवा न एवमेतेषां सुखं भवति, अपि च अधिकतरं दुःखमिति । न चाकृतप्रतिकारस्येदं कापुरुषचेष्टितं युज्यते । भणितं चाम्बया 'अविषादिना भवितव्यम्' इति । प्रत्यासन्नं च यथासमीहितमपरकूलम् । तत इदं तावदत्र प्राप्तकालम्, नन्दकमेव भाण्डस्वामित्वे नियुनज्मि । विचित्राणि खलु विधेर्विलसितानि । को जानाति किं भविष्यतीति? । एष च तावत् तातसुकृतं मम च भ्रातृस्नेहं बहु मन्यमान एतां धनश्रियं बान्धवहस्तगतां करिष्यतीति । चिन्तयित्वा भणितश्च तेन नन्दको धनश्रीश्च । वयस्य नन्दक! कर्मपरिणतिवशेन एषा मेऽवस्था, प्रत्यासन्नं च यथेष्टमपरकूलम्, अनेकापायपीडितं च जीवितं सर्वसत्त्वानामेव, विशे-

जीवियं सव्वसत्ताणं चेव विसेसओ वाहिपीडियसरीराणं अम्हारिसाणं ति। अहिट्ठेहि इमं रित्थं, तुमं चेव एत्थ नायगो, समुत्तिण्णस्स य मे भयवन्तं जलनिहिं पच्छन्नस्सेव जहोचियं उवक्कमं करेज्जासि। तओ जइ मे रोगावगमो भविस्सइ, तओ सुन्दरं चेव; अन्नहा उ तायसुकयं बहुमन्नमाणेण ममं च भाउयसिणेहं पावियव्वा तए बन्धवाणं एसा भत्तारवच्छला धणसिरी। सुन्दरि, तए वि य इमो मोत्तूण पावं अहं विय दट्ठव्वो, न खण्डियव्वं इमस्स वयणं॥ एत्थन्तरम्मि सदुक्खं चेव परुण्णो नन्दओ धणसिरी य कइयवेणं। धणेण भणियं-वयंस नन्दय, न एस कालो विसायस्स; ता अवलम्बेहि पोरुसं, उज्झेहि काउरिसबहुमयं किलीवत्तणं, नियमेहि निययहिययंमि कालोचियं कज्जं। सुन्दरि, तुमं पि परिच्चय इत्थीयणहिययरायहाणिसोयं, विसुमरेहि चिन्तायासकारिणं सिणेहं, अवलम्बेहि कज्जं। एत्थ खलु सो पुरिसो इत्थिया वा पसंसिज्जइ, जो कालन्नू। कालन्नू य सन्तो उच्छाहवन्तो अवस्समावयं लङ्घेइ त्ति॥ तओ पडिवन्नमणेहिं धनसासणं॥ पत्ताणि महाकडाहं नाम दीवं। गओ नन्दओ घेत्तूण पाहुडं नरवइमवलोइउं। बहुमन्निओ राइणा। दिन्नमावासत्थामं। ओयारियं

यतो व्याधिपीडितशरीराणामस्मादृशामिति। ततोऽधितिष्ठ इदं रिक्थम्, त्वमेवात्र नायकः, समुत्तीर्णस्य च मे भगवन्तं जलनिधिं प्रच्छन्नस्येव यथोचितमुपक्रमं कुर्याः। ततो यदि मे रोगापगमो भविष्यति ततः सुन्दरमेव, अन्यथा तु तातसुकृतं बहु मन्यमानेन मम च भ्रातृस्नेहं प्रापयितव्या त्वया बान्धवानामेषा भर्तृवत्सला धनश्रीः। सुन्दरि! त्वयाऽपि चायं मुक्त्वा पापं अहमिव द्रष्टव्यः, न खण्डितव्यमस्य वचनम्। अत्रान्तरे सदुःखमेव प्ररुदितो नन्दकः, धनश्रीश्च कैतवेन। धनेन भणितम्-वयस्य नन्दक! न एष कालो विषादस्य, ततोऽवलम्बस्व पौरुषम्, उज्झ कापुरुषबहुमतं क्लीवत्वम्, नियमय निजहृदये कालोचितं कार्यम्। सुन्दरि! त्वमपि परित्यज स्त्रीजनहृदयराजधानीशोकम्, विस्मर चिन्ताऽऽयासकारिणं स्नेहम्, अवलम्बस्व कार्यम्। अत्र खलु स पुरुषः स्त्री वा प्रशस्यते यः कालज्ञः। कालज्ञश्च सन् उत्साहवान् अवश्यमापदं लङ्घयतीति। ततः प्रतिपन्नमाभ्यां धनशासनम्। प्राप्ता महाकटाहं नाम द्वीपम्। गतो नन्दको गृहीत्वा प्राभृतं

भण्डं। उवणीया धणस्स वेज्ञा। पारद्धो उवक्कमो। तज्जोगदाणओ न य से वाही अवेइ। तओ चिन्तियं नन्दएणं। न नियदेसमपत्तस्स इमस्स एस वाही अवेइ त्ति, तओ न जुत्तमिह कालमक्खिविउं। तओ निओइयं भण्डं, गहियं च पडिभण्डं, सज्जियं जाणवत्तं। दिट्ठो नरवई, संपूइओ तेण। पयट्टो नियदेसमागन्तुं॥

अइक्कन्तेसु कइवयपयाणएसु चिन्तियं धणसिरीए। कहं न विवन्नो एसो। सदेसमुवगयाए य दुल्लहो एयस्स वावायणोवाओ, जीवमाणो य एसो निच्चं मे हिययसल्लभूओ त्ति। ता इमं एत्थ पत्तकालं। ठाइ चेव एसो पायक्खालयंमि रयणीए, तओ इमंमि चेव जलयरसत्तभासुरे सायरे पक्खिवामि त्ति। पक्खित्तो य एसो चवलभावओ जाणवत्तस्स अन्धयारयाए रयणीए तहब्भट्ठो चेव निस्संसयं न भविस्सइ। एवं च कए समाणे एसो वि नन्दओ मे सासओ भविस्सइ त्ति चिन्तिऊण संपाइयं धणसिरीए जहासमीहियं। पक्खित्तो

नरपतिमवलोकितुम्। दृष्टु मतो राजा। वृत्तमावासस्थानम्। अवतारितं भाण्डम्। उपनीता धनस्य वैद्याः। प्रारब्ध उपक्रमः। तद्योगदानतो न च तस्य व्याधिरपैति। ततश्चिन्तितं नन्दकेन। न निजदेशमप्राप्तस्यास्य एष व्याधिरपैतीति, ततो न युक्तमिह कालमाक्षेप्तुम्। ततो नियोजितं (विक्रीतं) भाण्डम्, गृहीतं च प्रतिभाण्डं, सज्जितं यानपात्रम्, दृष्टो नरपतिः, संपूजितस्तेन, प्रवृत्तो निजदेशमागन्तुम्।

अतिक्रान्तेषु कतिपयप्रयाणकेषु चिन्तितं धनश्रिया। कथं न विपन्न एषः। स्वदेशमुपगतया च दुर्लभ एतस्य व्यापादनोपायः। जीवंश्च एष नित्यं मे हृदयशल्यभूत इति। तत इदमत्र प्राप्तकालम्। तिष्ठत्येव एष पादक्षालने रजन्याम्, ततोऽस्मिन्नेव जलचरसत्त्वभासुरे सागरे प्रक्षिपामीति। प्रक्षिप्तश्च एष चपलभावतो यानपात्रस्य अन्धकारतया रजन्यां तथाभ्रष्ट एव निःसंशयं न भविष्यति। 'एवं च कृते सति एषोऽपि नन्दको मे शाश्वतो भविष्यति' इति चिन्तयित्वा संपादितं धनश्रिया यथासमीहितम्। प्रक्षिप्तो यामावशेषायां

१ दियहेसु ख। २ णिच्चमेव ख। ३ पत्तयाल ख। ४ पाउक्खा॰ ग।

जामावसेसाए रयणीए पंदक्खालयनिमित्तमुट्ठिओ पायालगम्भीरे समुद्दम्मि सत्थवाहपुत्तो। ठिया कंचि कालं। कओ तीए हाहारवो। उट्ठिओ नन्दओ। पुच्छिया एसा 'सामिणि! किमेयं किमेयं'ति। तओ सा अत्ताणमणुताडयन्ती सदुक्खमिव अहिययरं रोविउं पवुत्ता। 'हा अज्जउत्त हा अज्जउत्त' त्ति भणन्ती निवडिया धरणिवट्ठे। तओ नन्दएण संजायासङ्केण सत्थवाहपुत्तसेज्जं निरूविय तमपेक्खमाणेण सगग्गयक्खरं पुणो वि वाहित्ता 'सामिणि, किमेयं किमेयं' ति। धणसिरीए भणियं-एसो खु अज्जउत्तो आयमणनिमित्तमुट्ठिओ पमायओ समुद्दे निवडिओ त्ति। तओ एयमायण्णिऊण बाहजलभरियलोयणो तन्नेहमोहियमई तम्मि चेव अत्ताणयं पक्खिविउमाढत्तो नन्दओ, धरिओ परियणेण। तओ अच्चन्तसोयाणलजलियमाणसो 'न एत्थ उवायन्तरं कमइ' त्ति विमण्णो। धराविओ तेण बोहित्थो। अन्नेसिऊण गोसे उच्चाइया नङ्गरा, पयट्टो सदुक्खं अहिप्पेयदेसाभिमुहो॥

रजन्यां पादक्षालननिमित्तमुत्थित. पातालगम्भीरे समुद्रे सार्थवाहपुत्रः। स्थिता कंचित्कालम्। कृतस्तया हाहारवः। उत्थितो नन्दकः। पृष्टैषा-'स्वामिनि! किमेतद् किमेतद्' इति। तत. साऽऽत्मानमनुताडयन्ती सदु.खमिव अधिकतरं रोदितुं प्रवृत्ता। 'हा आर्यपुत्र! हा आर्यपुत्र!' इति भणन्ती निपतिता धरणीपृष्ठे। ततो नन्दकेन संजाताशङ्केन सार्थवाहपुत्रशय्यां निरूप्य तमप्रेक्षमाणेन सगद्गदाक्षरं पुनरपि व्याहृता 'स्वामिनि! किमेतद् किमेतद्' इति। धनश्रिया भणितम्-एष खलु आर्यपुत्र आचमननिमित्तमुत्थितः प्रमादतः समुद्रे निपतित इति। तत एवमाकर्ण्य वाष्पजलभृतलोचनस्तत्स्नेहमोहितमतिस्तस्मिन्नेवात्मानं प्रक्षिप्तुमारब्धो नन्दकः। धृतः परिजनेन। ततोऽत्यन्तशोकानलज्वलितमानसः 'नात्रोपायान्तरं क्रमते' इति विषण्णः। धारितस्तेन बोहित्थ। अन्वेष्य प्रातरुत्थाजिता नाङ्गराः, प्रवृत्तः सदुःखमभिप्रेतदेशाभिमुखः।

१ पाउक्खा क-ग

इओ य सो सत्थवाहपुत्तो पडणसमणन्तरमेव समासाइयपुव्वभिन्नबोहित्थफलगो सत्तरत्तेण समुत्तरिऊण सायरं लवणजलासेवणविगयवाही संपत्तो तीरभायं। उत्तिण्णो सायराओ पुणो जायमिव अत्ताणयं मन्नमाणो उवविट्ठो तिमिरपायवसमीवे। चिन्तियं च तेणं—अहो मायाबहुलया इत्थियावग्गस्स, अहो निसंसया धणसिरीए, अहो असरिसो ममोवरि वेराणुबन्धो, अहो लहुइयं उभयकुलमिमीए। ता किं पुण से इमस्स ववसायस्स कारणं ?। अहवा अविवेयबहुले इत्थियायणे को कारणं पुच्छइ त्ति ?। इत्थिया हि नाम निवासो दोसाणं, निमित्तं साहसाणं, उप्पत्ती कवडाणं, खेत्तं मुसावायस्स, दुवारं असेयमग्गस्स, आययणमावयाणं, सोवाणं नरयाणं, अग्गला कुसलपुरपवेसस्स। ता किं इमिणा चिन्तिएणं, कज्जं चिन्तेमि। न एस कालो एयस्स आलोचियव्वस्स, अवि य उच्छाहस्स। 'उच्छाहममुञ्चमाणो पुरिसो अवस्सं चेव ववसायाणुरूवं फलं पावेइ, न य अतीयवत्थुचिन्ता दढं कायव्व' त्ति वुड्ढवाओ। थेवं चिमं पओयणं पुरिसस्स, गरुयं च जणणिजणया; ते य मे सुन्दरा चेव त्ति चिन्तिऊण उट्ठिओ पायवसमीवाओ। गओ थेवं भूमिभागं।

इतश्च स सार्थवाहपुत्रः पतनसमनन्तरमेव समासादितपूर्वभिन्नबोहित्थफलकः सप्तरात्रेण समुत्तीर्य सागरं लवणजलासेवनविगतव्याधिः संप्राप्तस्तीरभागम्। उत्तीर्णः सागरात् पुनर्जातमिवात्मानं मन्यमान उपविष्टः तिमिरपादपसमीपे। चिन्तितं च तेन—'अहो मायाबहुलता स्त्रीवर्गस्य, अहो ! नृशंसता धनश्रियः, अहो ! असदृशो ममोपरि वैरानुबन्धः, अहो ! लघु कृतमुभयकुलमनया। ततः किं पुनस्तस्या अस्य व्यवसायस्य कारणम् ? अथवा अविवेकबहुले स्त्रीजने कः कारणं पृच्छति इति ?। स्त्री हि नाम निवासो दोषाणाम्, निमित्तं साहसानाम्, उत्पत्तिः कपटानाम्, क्षेत्रं मृषावादस्य, द्वारमश्रेयोमार्गस्य, आयतनमापदाम्, सोपानं नरकानाम्, अर्गला कुशलपुरप्रवेशस्य। ततः किमनेन चिन्तितेन ? कार्यं चिन्तयामि, न एष कालः एतस्यालोचितव्यस्य, अपि चोत्साहस्य। 'उत्साहममुञ्चन् पुरुषोऽवश्यमेव व्यवसायानुरूपं फलं प्राप्नोति, न चातीतवस्तुचिन्ता दृढं कर्तव्या' इति वृद्धवादः। स्तोकं चेदं प्रयोजनं पुरुषस्य, गुरुकं जननीजनकौ, तौ च मे सुन्दरौ

दिट्ठा य तेणं वहणभङ्गविवन्नाए सावत्थीनरवइस्स सीहलदीवगामिणीए धूयाचेडियाए [¹तीसे चेव पिउसन्तिगा चेडिया तीसे समप्पिया भण्डारिणीए, विवन्नम्मि य तंमि वहणए समुद्दवीईहिं घत्तिया कूले पञ्चत्तमुवगया सा चेडी तमुद्देसागएण दिट्ठा य तेणं तीसे] उत्तरीयदेसंमि तमुद्देसमुज्जोवयन्ती तेल्लोक्कसारा नाम रयणावलि त्ति। अवुज्झमाणेण य इमं वुत्तन्तं 'परकेरिगाए वि इमीए ववहरिऊण पुणो पुणो इणमेव उद्दिसिय कुसलपक्खं करेस्सामि' त्ति चिन्तिऊण गहिया य तेणं। पयट्टो विसयसंमुहं। दिट्ठो य तेणं जूययरवइयरविमोइओ पवन्नकावालियवओ सुसिद्धगारुडमन्तो मन्तसाहणत्थं चेव समुद्दतडमहिवसन्तो महेसरदत्तो। तेण वि एसो त्ति पच्चभिन्नाओ। तेणं भणिओ य—सत्थवाहपुत्त, कुओ तुमं, कहं वा ते ईइसी अवत्था?। तओ 'न गेहदुच्चरियमन्नस्स पयासिउं जुज्जइ' त्ति चिन्तिऊण भणियं धणेणं। जलनिहीओ अहं, वहणविओगओ ममेयं ईदिसी अवत्थ त्ति। महेसरदत्तेण भणियं। अन्नहिओ विही उन्नयाणं

पथ—इति चिन्तयित्वा उत्थितः पादपसमीपात्। गतः स्तोकं भूमिभागम्। दृष्टा च तेन वहनभङ्गविपन्नायाः श्रावस्तीनरपतेः सिंहलद्वीपगामिन्या दुहितृचेटिकायाः [तस्या एव पितृसत्का चेटिका तस्याः समर्पिता भाण्डागारिण्याः, विपन्ने च तस्मिन् वहनके समुद्रवीचिभिः क्षिप्ता कूले पञ्चत्वमुपगता सा चेटी, तमुद्देसमागतेन दृष्टा च तेन तस्याः]उत्तरीयदेशे तमुद्देशमुद्द्योतयमाना त्रैलोक्यसारा नाम रत्नावली इति। अबुध्यमानेन चेमं वृत्तान्तं परकीययाऽप्यनया व्यवहार्य पुनः पुनरिदमेवोद्दिश्य कुशलपक्षं करिष्यामि' इति चिन्तयित्वा गृहीता तेन। प्रवृत्तो विषयसंमुखम्। दृष्टश्च तेन द्यूतकारव्यतिकरविमोचितः प्रपन्नकापालिकव्रतः सुसिद्धगारुडमन्त्रो मन्त्रसाधनार्थमेव समुद्रतटमधिवसन् महेश्वरदत्तः। तेनापि एष इति प्रत्यभिज्ञातः। तेन भणितश्च—सार्थवाहपुत्र! कुतस्त्वम्, कथं वा ते ईदृशी अवस्था? ततो 'न गेहदुश्चरितमन्यस्य प्रकाशितुं युज्यते' इति चिन्तयित्वा भणितं धनेन—जलनिधितोऽहम्, वहनवियोगतो ममेयमीदृशी अवस्था

१ अयं कोष्ठान्तर्गतः पाठोऽधिकः खपुस्तके हरितालेन परिमार्जितश्च

मद्देसु, सुयञ्जला सिरि' त्ति सच्चो लोयवाओ। किलेसायासबहुलो गिहवासो, जेण भयओ वि कप्पपायवस्स विय परहियसंपायणमे-त्तफलजम्मस्स ईइसी अवत्थ त्ति। अहवा थेवमेयं। पणट्ठो वि ससी कालजोगओ अचिरेणं चेव संपुण्णयं पावइ, विसमदसाविभाए य वट्टमाणा देवा वि परिकिलेसभाइणो हवन्ति, किमङ्ग पुण मच्चलोयवासी जणो। ता 'न तए संतप्पियव्वं। आवयाए वज्जकढिण-हियया चेव महापुरिसा हवन्ति। उवयारिणी य आवया; जओ नज्जइ इमीए सज्जणासज्जणविसेसो, लक्खिज्जए अणुरत्तेयरपरियणो, गम्मन्ति अत्तणो भागधेयाणि, निव्वडइ निच्चपच्छन्नो पुरिसयारो। नाऽणलमसंपत्तस्स कालागरुस्स सव्वहा गन्धोवलद्धी हवइ। 'न चिरकालट्ठाइणी य एसा आवय' त्ति लक्खणाओ अवगच्छामि त्ति। अन्नं च-भयओ विहवो व्व साहारणो चेव मे एस खणमेत्त-पीडायरो परिकिलेसो। परिचत्तसव्वसङ्गो य संपयमहं। ता किं ते उवयरेमि?। तहा वि गेण्हाहि एयं पढियमेत्तसिद्धं तक्खयाहिदट्ठस्स वि पाणधारयं भयवया जिणयाणन्दगणिणा पणीयं गारुडमन्तं ति। भविस्सइ य इमिणा वि भयओ सविहवेण विय परमत्थसंपायणं ति।

इति। महेश्वरदत्तेन भणितम्-'भवद्विधां विधिवत्सलानां भद्रेषु, सुचञ्चला श्रीः'-इति सत्यो लोकवादः। क्लेशायासबहुलो गेहवासः, येन भवतोऽपि कल्पपादपस्येव परहितसंपादनमात्रफलजन्मन ईदृशी अवस्थेति। अथवा स्तोकमिदम्। प्रनष्टोऽपि शशी कालयोगतोऽचिरेणैव संपूर्णतां प्राप्नोति। विषमदशाविभागे च वर्तमाना देवा अपि परिक्लेशभाजो भवन्ति, किमङ्ग पुनर्मर्त्यलोकवासी जनः। ततो न त्वया संतप्तव्यम्। आपदि वज्रकठिनहृदया एव पुरुषा भवन्ति। उपकारिणी चापद्, यतो ज्ञायतेऽनया सज्जनासज्जनविशेषः, लक्ष्यते अनुरक्तेतरपरिजनः, गम्यन्ते आत्मनो भागधेयानि, निष्पद्यते नित्यप्रच्छन्नः पुरुषकारः। नानलमसंप्राप्तस्य कालागुरोर्गन्धोपलब्धिर्भवति। 'न चिरकालस्थायिनी चैषाऽऽपद्' इति लक्षणतोऽवगच्छामीति। अन्यच्च-भवतो विभव इव साधारण एव मे एष क्षणमात्रपीडाकरः परिक्लेशः। परित्यक्तसर्वसंगश्च सांप्रतमहम्। ततः किं तवोपकरोमि? तथापि गृहाणैनं पठितमात्रसिद्धं तक्षकादिदष्टस्यापि प्राणधारकं

भणेण चिन्तियं-अहो से अकारणवच्छलत्तणं। अहवा दुहियसत्तवच्छलो चेव मुणिजणो होइ। उ(अ)विपाकओवयारो य कहमहमिमस्स मन्तियं गेण्हामि त्ति चिन्तिऊण भणियं च तेणं-भयवं, अणुग्गिहीओ म्हि; मम कुसलचिन्तणं चेव भयवओ उवयारो। न तवस्सिजणाणुग्गिहीओ अकल्लाणं पावइ। पमाइणो य गिहत्था हवन्ति, उग्गाओ य मन्तदेवयाओ। ता अलं मे मन्तेण। महेसरदत्तेण भणियं-सोमदेवओ निप्पच्चवाओ य एसो। धणेण भणियं-तहा वि अलमिमेणं ति। महेसरदत्तेण चिन्तियं-अहो महाणुभावया सत्थवाहपुत्तस्स। नूणमहमणेण न पच्चभिन्नाओ, तओ अकओवयारित्तणेण उवरोहसीलयाए न एयं गेण्हइ। ता पयासेमि से अप्पाणयं। चिन्तिऊणं भणियं च तेण-सत्थवाहपुत्त, सुमरेहि मं तामलित्तीए जूययरवइयरविमोइयं महेसरदत्तं। ता अलमन्नहा वियप्पिएणं। गेण्हाहि एयं, अन्नहा महई मे पीडा समुप्पज्जइ त्ति। तओ सुमरिऊण वुत्तन्तं से 'कयत्थो एसो' त्ति चिन्ति-

भगवता जिननालब्धेन प्रणीतं गारुडमन्त्रमिति। भविष्यति चानेनापि भवतः स्वविभवेनेव परार्थसंपादनमिति। धनेन चिन्तितम्-अहो! अस्याकारणवात्सल्यम्, अथवा दुःखितसत्त्ववत्सल एव मुनिजनो भवति। अपि च-'अकृतोपकारश्च कथमहमस्य सत्कं गृह्णामि' इति चिन्तयित्वा भणितं च तेन-भगवन्! अनुगृहीतोऽस्मि, मम कुशलचिन्तनमेव भगवत उपकारः। न तपस्विजनानुगृहीतोऽकल्याणं प्राप्नोति। प्रमादिनश्च गृहस्था भवन्ति, उग्राश्च मन्त्रदेवताः, ततोऽलं मे मन्त्रेण[1]। महेश्वरदत्तेन भणितम्-सौम्यदेवतो निष्प्रत्यवायश्च एषः। धनेन भणितम्-तथापि अलमनेनेति। महेश्वरदत्तेन चिन्तितम्-अहो! महानुभावता सार्थवाहपुत्रस्य, नूनमहमनेन न प्रत्यभिज्ञातः, ततोऽकृतोपकारित्वेनोपरोधशीलतया नैतं गृह्णाति। ततः प्रकाशयामि अस्यात्मानम्-इति चिन्तयित्वा भणितं च तेन-सार्थवाहपुत्र! स्मर मां ताम्रलिप्त्यां द्यूतकारव्यतिकरविमोचितं महेश्वरदत्तम्, ततोऽलमन्यथा विकल्पितेन। गृहाणैतम्, अन्यथा

१ °स्सणं० ग

ऊण 'हवइ महई एयस्स पीड' त्ति अवगच्छिय तदुवरोहभीरुणा भणियं धणेणं–भयवं, जं तुब्भे आणवेह । तओ दिन्नो महेसरदत्तेण मन्तो, गहिओ धणेणं । गया तवोवणं । फणसादीएहिं कया पाणवित्ती । ठिओ एगदिवसं । अहिवन्दिऊण महेसरदत्तं पेसिओ य तेणं पयट्टो विसयसंमुहं । नारङ्गाइसंपाइयाहारो य पयत्तगोवियरयणावली कालक्कमेण पत्तो सावत्थिं ति ॥

तीए य नयरीए तीए चेव रयणीए राइणो वियारधवलस्स तक्करेहिं मुट्ठं भण्डायारं । तन्निमित्तं घेप्पन्ति भुयङ्गप्पाया नयरवासिणो अन्ने य कप्पडियादओ त्ति । निज्जन्ति मन्तिपुरओ मुच्चन्ति य परिक्खिउं । तओ सो धणो एयमायण्णिऊण दुवारओ चेव अन्नओ गच्छमाणो गहिओ निउत्तपुरिसेहिं, भणिओ य 'भद्द, कओ तुमं' ति ? । तेण भणियं–'सुसम्मनयराओ' । तेहिं भणियं–कहिं वच्चिहिसि ? तेण भणियं–अग्गओ गओ आसि, संपयं तं चेव वच्चिहामि त्ति । तेहिं भणियं–भद्द, न तए कुवियव्वं ति; अज्ज मु

महती मे पीडा समुत्पद्यते-इति । ततः स्मृत्वा वृत्तान्तं तस्य 'कृतार्थ एषः' इति चिन्तयित्वा 'भवति महती एतस्य पीडा' इत्यवगत्य तदुपरोधभिरुणा भणितं धनेन-भगवन्तः ! यद् यूयमाज्ञापयत । ततो दत्तो महेश्वरदत्तेन मन्त्रः, गृहीतो धनेन । गतौ तपोवनम् । पनसादिभिः कृता प्राणवृत्तिः । स्थित एकदिवसम् । अभिवन्द्य महेश्वरदत्तं प्रेषितश्च तेन प्रवृत्तो विषयसंमुखम् । नारङ्गादिसंपादिताहारश्च प्रयत्नगोपितरत्नावलिः कालक्रमेण प्राप्तः श्रावस्तीमिति ।

तस्यां च नगर्यां तस्यामेव रजन्यां राज्ञो विचारधवलस्य तस्करैर्मुष्टं भाण्डागारम् । तन्निमित्तं गृह्यन्ते भुजङ्गप्राया नगरवासिनोऽन्ये च कार्पटिकादय इति । नीयन्ते च मन्त्रिपुरतो मुच्यन्ते च परीक्षितुम् । ततः स धन एवमाकर्ण्य द्वारत एवान्यतो गच्छन् गृहीतो नियुक्तपुरुषैः, भणितश्च भद्र ! कुतस्त्वमिति । तेन भणितम्–'सुशर्मनगरात्' । तैर्भणितम्–क्व व्रजिष्यसि ? तेन भणितम्–अग्रतो गत आसम्, साम्प्रतं तदेव व्रजिष्यामीति । तैर्भणितम्–न त्वया कुपितव्यमिति, अद्य खलु राज्ञो विचारधवलस्य केनचिद् मुष्टं भाण्डा-

राइणो वियारधवलस्स केहिंचि मुट्ठं भण्डायारं। तन्निमित्तं च कप्पडिया तुब्भेहिं आणेयव्व' त्ति निउत्ता अम्हे। ता एहि, वच्चामो मन्तिगेहं ति। धणेण भणियं–भद्द, अहमियाणिं चेवेहागओ, नाहं एयकम्मयारी। ता किं तहिं गएणं। तेहिं भणियं–निद्देसगारिणो अम्हे, ता अवस्सं गन्तव्वं ति। अणिच्छमाणो वि हियएण नीओ मन्तिगेहं, दंसिओ मन्तिस्स, भणिओ य तेणं–'भद्द कओ तुमं'? तेणं तं चेव सिट्ठं ति। मन्तिणा भणियं–किं ते पाहेयमन्नं वा? तओ तेण लोहअन्नाणमोहियमणेणं अवियारिऊणं आयइं भणियं निव्वियप्पेणं 'न किंचि संसणिज्जं ति। मन्तिणा भणियं 'फुडं मन्तेज्जासि'। तेण भणियं–किं भवओ वि अन्नहा निवेईयइ त्ति। मन्तिणा भणियं–जइ एवं, ता गच्छ। तओ गच्छमाणो तत्थेव भवणङ्गणे कहिंचि पमायच्छुडिएण गहिओ वन्दुरापवङ्गमेण[1]। फालियं से निवसणं। एत्थन्तरंमि तमुद्देसमुज्जोवयन्ती सत्तरिसिमाला विय निवडिया उड्डिगाओ[2] तेलोक्कसारा रयणावलि त्ति। दिट्ठा मन्तिणा, मोयाविओ पवङ्गमाओ, गहिया रयणावली पच्चभिन्नाया य। भिन्नं मन्तिहियं। नूणं अकुसलं रायधूयाए, अन्नहा कुओ

गारम्। तन्निमित्तं च 'कार्पटिका युष्माभिरानेतव्याः'–इति नियुक्ता वयम्। तत एहि, व्रजामो मन्त्रिगृहमिति। धनेन भणितम्–भद्र! अहमिदानीमेवेहागतः, नाहमेतत्कर्मकारी, ततः किं तत्र गतेन?। तैर्भणितम्–निर्देशकारिणो वयम्, ततोऽवश्यं गन्तव्यमिति। अनिच्छन्नपि हृदयेन नीतो मन्त्रिगृहम्, दर्शितो मन्त्रिणः, भणितश्च तेन–भद्र! कुतस्त्वम्? तेन तदेव शिष्टमिति। मन्त्रिणा भणितम्–किं तव पाथेयमन्यद् वा? ततस्तेन लोभाज्ञानमोहितमनसाऽविचार्य आयतिं भणितं निर्विकल्पेन–'न किंचित् शंसनीयमिति। मन्त्रिणा भणितम्–'स्फुटं मन्त्रयेः'। तेन भणितम्–किं भवतोऽप्यन्यथा निवेद्यते इति। मन्त्रिणा भणितम्–यद्येवं ततो गच्छ। ततो गच्छन् तत्रैव भवनाङ्गणे कथंचित् प्रमादात् छुटितेन गृहीतो मन्दुराप्लवङ्गमेन। स्फाटितं तस्य निवसनम्। अत्रान्तरे तमुद्देशमुद्द्योतयन्ती सप्तर्षिमालेव

[1] वन्दुरा० ग। [2] ओड्डिगाओ ग, उवड्डिगाओ क।

इयं एयस्स ? । पुच्छिओ खु एसो । भद्द, कुओ तुह एसा ? । तओ सलज्जं भणियं धणेण—कयावि अहं खु जाणवत्तेण महाकडाहं गओ आसि । तत्थ मए एसा कीया । विवन्नं च मे आगच्छमाणस्स तं जाणवत्तं । तओ एद्दहमेत्तरित्थसामी भयवया देव्वेण संपाइओ म्हि । मन्तिणा भणियं—कया कीय त्ति ? । धणेण भणियं—अत्थि वासमेत्तं । मन्तिणा चिन्तियं । तिमासमेत्तो कालो एयाए विद्दलाए, दुमासमेत्तो य कालो रायधूयाए इओ गयाए, एसो य एवं जंपइ त्ति, ता कहमेयं ? । अवलत्ता य एमा एएणासि, असंबद्धपलावी खु एसो, देवस्स निवेएमि । निवेइयं मन्तिणा । आउलीहूओ राया । निरूविया रयणावली । हक्कारिऊण दंसिया भण्डगारियाणं, पच्चभिन्नाया य तेहिं । तओ राइणा चिन्तियं—वावाइया मुद्धा वाणेण मे धूया, अन्नहा कहमेवमेयं जुज्जइ त्ति । कोहाभिभूएणावि अच्चन्तनयाणुसारिणा पुणो वि पुच्छाविओ त्ति । धणेण पुणो वि तं चेव साहियं । तओ राइणा पुणो वि रयणावलिं निएऊण

निपतिता ऊर्ध्विकात् (वस्त्रविशेषात्) त्रैलोक्यसारा रत्नावलिरिति । दृष्टा मन्त्रिणा, मोचितः प्लवङ्गमात्, गृहीता रत्नावली प्रत्यभिज्ञाता च । भिन्नं (व्याकुलं) मन्त्रिहृदयम् । नूनमकुशलं राजदुहितुः, अन्यथा कुत इयमेतस्य ? । पृष्टः खल्वेषः । भद्र ! कुतस्तवैषा ? ततः सलज्जं भणितं धनेन—कदाचिदहं खलु यानपात्रेण महाकटाहं गत आसम्, तत्र मया एषा क्रीता । विपन्नं च मे आगच्छतस्तद् यानपात्रम्, तत एतावन्मात्ररिक्थस्वामी भगवता दैवेन संपादितोऽस्मि । मन्त्रिणा भणितम्—कदा क्रीतेति ? धनेन भणितम्—अस्ति वर्षमात्रम् । मन्त्रिणा चिन्तितम्—त्रिमासमात्रः काल एताया वितीर्णायाः, द्विमासमात्रश्च कालो राजदुहितुरितो गतायाः, एष च एवं जल्पतीति, ततः कथमेतत् ? अपलापिता चैषा एतेनासीत्, असंबद्धप्रलापी खल्वेषः, देवाय निवेदयामि । निवेदितं मन्त्रिणा । आकुलीभूतो राजा । निरूपिता रत्नावली । आकार्य दर्शिता भाण्डागारिणः, प्रत्यभिज्ञाता च तैः । ततो राज्ञा चिन्तितम्—व्यापादिता मुग्धा वाऽनेन मे दुहिता, अन्यथा कथमेवमेतद् युज्यते इति ? क्रोधाभिभूतेनापि अत्यन्तनयानुसारिणा पुनरपि पृष्ट इति । धनेन पुनरपि

पयभिन्नाणेण अहिययरं कुविएण 'न एयमन्नहा हवइ' त्ति वज्झो समाणत्तो। तओ य तणमसिविलित्तगत्तो वज्जन्तविरसडिण्डिमो अवराहथावणत्थं च पडलिगानिमियरयणावली पयट्टाविओ वज्झथामं। तओ नीयमाणस्स हट्टमग्गावसेसे मंसाहिलामिणा ओलावएण 'मंसमेयं' ति कलिऊण अवहरिया रयणावली, नीया सनीडं। धणो वि य अहिययरं कुविएहिं रायपुरिसेहिं नीओ मसाणं ति। तं च केरिसं?

सुक्कपायवसाहानिलीणवायसं वायसरसन्तकरयररवं रवन्तसिवानायभीसणं भीसणदरदड्ढमडयदुरहिगन्धं गन्धवसालुद्धरुरुवेन्तसाणं साणकङ्कालनिवहभासुरं भासुरकव्वायपीइजणयं ति॥ अवि य–

पुरओ पत्थियदण्डो उग्गाहियकालचक्कदुव्वारो। कलिकालवन्हिसरिसो कालो वि जहिं छलिज्जेज्जा॥

तत्थ पोलाविओ लोहियामुहाभिहाणं पाणवाडयासन्नखण्डं। तओ वहगचण्डालस्स आदेसं दाऊण गया रायपुरिसा। नीओ

तदैव कथितम्। ततो राज्ञा पुनरपि रत्नावलिं दृष्ट्वा प्रत्यभिज्ञानेन अधिकतरं कुपितेन 'नैतदन्यथा भवति'–इति वध्यः समाज्ञप्तः। ततश्च तृणमषीविलिप्तगात्रो वाद्यमानविरसडिण्डिमोऽपराधस्थापनार्थं च पटलिकान्यस्तरत्नावलिः प्रवर्तितो वध्यस्थानम्। ततो नीयमानस्य हट्टमार्गावशेषे मांसाभिलाषिणा श्येनेन 'मांसमेतद्' इति कलयित्वाऽपहृता रत्नावली, नीता स्वनीडम्। धनोऽपि चाधिकतरं कुपितै राजपुरुषैर्नीतो श्मशानम्–इति। तच्च कीदृशम्—

शुष्कपादपशाखानिलीनवायसं वायसरसत्करकररवं रुवच्छिवानादभीषणं, भीषणदर(ईषद्)दग्धमृतकदुरभिगन्धं गन्धवसालुब्धरोरूयमाणश्वानं श्वानकङ्कालनिवहभासुरं भासुरक्रव्यादप्रीतिजनकमिति। अपि च

पुरतः प्रस्थितदण्ड उद्ग्राहितकालचक्रदुर्वारः। कलिकालवह्निसदृशः कालोऽपि यत्र छल्येतत्॥

थेवं भूमिभायं चण्डालेण, पुलइओ पच्छा, चिन्तियं च तेणं–अहो इमाए आगितीए कहमकज्जयारी भविस्सइ? । अहवा निद्देसयारी अहं, ता किं मम एइणा । सयं निओयमणुचिट्ठामि । निवेसाविओ जमगण्डीए, भणिओ य–अज्ज, सुदिट्ठं जीवलोयं करेहि, एवमवसाणो य ते एस लोओ। अन्नं च–वयंसगा णे सावगा, तस्संसग्गिओ य णेगन्तकूरदिट्ठिणो अम्हे । रायसासणं चिमं अवस्सं संपाडेयव्वं । विन्नत्तो य अम्हेहिं नरवई । जहा वावाइज्जमाणस्स 'सुहपरिणामो मरउ' त्ति मुहुत्तमेत्तं अम्हेहिं समीहियत्थसंपाडणं कायव्वं ति । कओ य णे पसाओ राइणा । ता आणवेउ अज्जो, किं ते संपाडीयइ? । धणेण चिन्तियं–अहो विसिट्ठया चण्डालस्स । अहवा दीणसत्तवच्छलो परोवयारनिरओ अणुयम्पाराई न एस कम्मचण्डालो, किं तु जाइचण्डालो । सज्जणो खु एसो । अकाले य मे दंसणं एतेण मह जायं ति । अहवा किं एइणा, गओ मे कालो पुरिसचेट्ठियस्स; न संपज्जइ समीहियं अप्पपुण्णाणं ति दीहं नीससिऊण

तत्र प्रापितो लोहितमुखाभिधानं मातङ्ग(चंडाल)पाटकासन्नगण्डम् (वनम्) ततो वधकचाण्डालायादेशं दत्त्वा गता राजपुरुषाः । नीतः स्तोकं भूमिभागं चण्डालेन, प्रलोकितः पश्चात्। चिन्तितं च तेन–अहो! अनयाऽऽकृत्या कथमकार्यकारी भविष्यति? अथवा निर्देशकारी अहम्। ततः किं मम एतेन? स्वं नियोगमनुतिष्ठामि। निवेशितो यमगण्डिकायां, भणितश्च–आर्य! सुदृष्टं जीवलोकं कुरु। एवमवसानश्च तवैष लोकः। अन्यच्च वयस्या नः श्रावकाः, तत्संसर्गिणश्च नैकान्तक्रूरदृष्टयो वयम्। राजशासनं चेदमवश्यं संपादयितव्यम्। विज्ञप्तश्चास्माभिर्नरपतिः। यथा व्यापाद्यमानस्य 'शुभपरिणामो म्रियताम्' इति मुहूर्तमात्रमस्माभिः समीहितार्थसंपादनं कर्तव्यमिति। कृतश्च नः प्रसादो राज्ञा। तत आज्ञापयत्वार्यः, किं तव संपाद्यते?। धनेन चिन्तितम्–अहो! विशिष्टता चण्डालस्य। अथवा दीनसत्त्ववत्सलः परोपकारनिरतोऽनुकम्पारतिर्न एष कर्मचण्डालः, किन्तु जातिचण्डालः, सज्जनः खल्वेषः। अकाले च मे दर्शनमेतेन सहजात-

1 मएइणा क

भणियं सविलिएणं। भद्द, संपाडेहि रायसासणं, किमन्नेणं ति। तओ 'अदीणभावपिसुणियमहापुरिसभावो अओ चेव अणवराहो वि एसो मए वावाइयव्वो'त्ति विसण्णेन बाहजलभरियलोयणेणं सगग्गयं भणिओ चण्डालेण–अज्ज, जइ एवं, ता सुमरेहि इट्ठदेवयं, परिच्चय विसयरायं, अङ्गीकरेहि धम्मं, तहा ठाहि सग्गाहिमुहं ति। तओ 'धिरत्थु जीवलोयस्स, न संपाडिओ परत्थो त्ति चिन्तिऊण ठिओ सग्गाहिमुहं। गहियं चण्डालेण कयन्तजीहाकरालभासुरं करवालं, निकड्ढियं पडियाराओ, वाहियं ईसि नियभुयासिहरे। भणियं च तेणं–अहो जणा, इमिणा किल कहंचि रायधूयं वञ्चिऊण अवहडा तेलोक्कसारा रयणावली। इमिणा अवराहेण एस वावाइज्जइ, ता जइ अन्नो वि कोइ रायविरुद्धमासेवइस्सइ तं पि राया सुतिक्खेण दण्डेण एवं चेव सासइस्सइ त्ति भणिऊण वाहियं करवालं। कारुण्णसुन्नभावयाए य अदाऊण पहारं विमुक्कखग्गो निवडिओ धरणीए चण्डालो। भणिओ धणेण–भद्द, मा मे इमिणा अइसंभमेण हिययं पीडेहि।

मिति। अथवा किमेतेन? गतो मे कालः पुरुषचेष्टितस्य, 'न संपद्यते समीहितमल्पपुण्यानाम्' इति दीर्घं निःश्वस्य भणितं सव्यलीकेन। भद्र! संपादय राजशासनम्, किमन्येनेति। ततोऽदीनभावपिशुनितमहापुरुषभावोऽत एवानपराधोऽपि एष मया व्यापादयितव्यः' इति विषण्णेन बाष्पजलभृतलोचनेन सगद्गदं भणितश्चण्डालेन। आर्य! यद्येवं ततः स्मरेष्टदेवताम्, परित्यज्य विषयरागम्, अङ्गीकुरु धर्मम्, तथा तिष्ठ स्वर्गाभिमुखमिति। ततो 'धिगस्तु जीवलोकम्, न संपादितः परार्थः' इति चिन्तयित्वा स्थितः स्वर्गाभिमुखम्। गृहीतश्चण्डालेन कृतान्तजिह्वाकरालभासुरः करवालः, निष्कर्षितः प्रतीकाराद्, वाहित ईषद् निजभुजाशिखरे। भणितं तेन–'अहो जना! अनेन किल कथंचिद् राजदुहितरं वञ्चयित्वाऽपहृता त्रैलोक्यसारा रत्नावली। अनेनापराधेन एष व्यापाद्यते। ततो यदि कोऽपि राजविरुद्धमासेविष्यते तमपि राजा सुतीक्ष्णेन दण्डेन एवमेव शासिष्यति' इति भणित्वा वाहितः करवालः। कारुण्यशून्यभावतया च अदत्त्वा

१ विसाय ख। २ दण्डेण क

अणुचिट्ठाहि रायसासणं, निओगकारी तुमं ति। चण्डालेण भणियं–अज्ज, न सक्कुणोमि असंपाडिओवयारन्तरस्स पहरिउं। ता किं ते पिययरं संपाडेमि त्ति; आणवेउ अज्जो॥

एत्थन्तरंमि राइणो पढमपुत्तो सुमङ्गलो नाम, सो उज्जाणमुवगओ अहिणा दट्ठो। उग्गयाए विसस्स थेववेलाए चेव पणट्ठसन्नो जाओ। आणीओ नरवइसमीवं। सद्दाविया गारुडिया, आगया य तुरियतुरियं। दिट्ठो तेहिं। 'अहो पणट्ठा से सन्न' त्ति विसण्णा खु एए। पउत्ताइं मन्तोसहाइं, न जाओ से विसेसो। विसण्णो राया। चिन्तियं च तेणं–अचिन्ताओ पुरिससत्तीओ। कयाइ अन्नो वि कोइ सुसिद्धगारुडमन्तो नरिन्दो जीवावेइ त्ति। ता घोसावेमि ताव समन्तओ पडहगेहिं। जहा–अहो अज्ज चेव एत्थ रायपुत्तो [सुमङ्गलो नामं सो उज्जाणमुवगओ] अहिणा दट्ठो। जो तं जीवावेइ, सो जं चेव पत्थए तं चेव दिज्जइ त्ति चिन्तिऊण-आदिट्ठा

प्रहारं विमुक्तखड्गो निपतितो धरण्यां चण्डालः। भणितो धनेन–भद्र! मा मेऽनेनातिसंभ्रमेण हृदयं पीडय, अनुतिष्ठ राजशासनम्, नियोगकारी त्वमिति। चण्डालेन भणितम्–आर्य! न शक्नोमि असंपादितोपकारान्तरं (त्वां) प्रहर्तुम्, ततः किं ते प्रियतरं संपादयामीति, आज्ञापयत्वार्यः।

अत्रान्तरे राज्ञः प्रथमपुत्रः सुमङ्गलो नाम, उद्यानमुपगतोऽहिना दष्टः। उग्रतया विषस्य स्तोकवेलायामेव प्रनष्टसंज्ञो जातः। आनीतो नरपतिसमीपम्। शब्दायिता गारुडिकाः, आगताश्च त्वरितत्वरितम्। दृष्टस्तैः। 'अहो! प्रनष्टा अस्य संज्ञा' इति विषण्णाः खल्वेते। प्रयुक्तानि मन्त्रौषधानि, न जातोऽस्य विशेषः। विषण्णो राजा। चिन्तितं च तेन–अचिन्त्याः पुरुषशक्तयः, कदाचिद् अन्योऽपि कश्चित् सुसिद्धगारुडमन्त्रो नरेन्द्रो (विषवैद्यः) जीवयतीति। ततो घोषयामि तावत्समन्तात् पटहकैः। यथा–'अहो! अद्यैवात्र राजपुत्रः [सुमङ्गलो नाम स उद्यानमुपगतो] अहिना दष्टः, यस्तं जीवयति स यदेव प्रार्थयते तदेव दीयते' इति चिन्तयित्वा आदिष्टाः

पाडहिगा पयट्टा नयरारामदेउलसहाइमग्गेहिं ॥

एत्थन्तरंमि आगओ एगो पाडहिगो तमुद्देसं । आयण्णिओ से सद्दो धणेण । जहा–अहिणा दट्ठो रायपुत्तो; जो तं जीवावेइ, सो जं चेव पत्थेइ तं चेव दिज्जइ त्ति । तओ सहरिसेण भणिओ चण्डालो । भद्द, जइ ते निब्बन्धो, ता एयं संपाडेहि । जीवावेमि ताव एयं भुयङ्गदट्ठं, पच्छा मारेज्जासि त्ति । हरिसिओ चण्डालो । चिन्तियं च तेण–जो मे सामिसुयं सयलनरिन्दपच्चक्खायं पि जीवाव-इस्सइ, तं कहं दक्खिण्णमहोयही गुणेगन्तपक्खवाई महाराओ वावाइस्सइ ?। ता जीविओ खु एसो, कहं वा एस एवं विवज्जइस्सइ[1] त्ति चिन्तिऊण तेण सद्दिओ पाडहिओ । साहिओ य वुत्तन्तो रायपुरिसस्स । तेण भणियं–भद्द, किमेत्थ सच्चयं, जं एस जंपइ ?। धणेण भणियं–अत्थि ताव मम पन्नगविसावहारी मन्तो । कज्जसिद्धीए उ देव्वो पमाणं। अविसओ खु एसो पुरिसयारस्स । तहावि पेच्छामि

पाटहिकाः, प्रवृत्ता नगरारामदेवकुलसभादिमार्गेषु ।

अत्रान्तरे आगत एकः पाटहिकस्तमुद्देशम् । आकर्णितस्तस्य शब्दो धनेन । यथा–अहिना दष्टो राजपुत्रः, यस्तं जीवयति स यदेव प्रार्थयते तदेव दीयते इति । ततः सहर्षेण भणितश्चण्डालः । भद्र ! यदि ते निर्बन्धस्ततः एतं संपादय । जीवयामि तावदेतं भुजङ्गदष्टं, पश्चाद् मारयेरिति । हर्षितश्चण्डालः । चिन्तितं च तेन । यो मे स्वामिसुतं सकलनरेन्द्र(विषवैद्य)प्रत्याख्यातमपि जीवयिष्यति तं कथं दाक्षिण्यमहोदधिर्गुणैकान्तपक्षपाती महाराजो व्यापादयिष्यति ?। ततो जीवितः खल्वेषः । कथं वा एष एवं विपत्स्यते इति चिन्तयित्वा तेन शब्दितो पाटहिकः । कथितश्च वृत्तान्तो राजपुरुषाय । तेन भणितम्–भद्र ! किमत्र सत्यम्, यदेष जल्पति ?। धनेन भणितम्–अस्ति तावन्मम पन्नगविषापहारी मन्त्रः । कार्यसिद्धौ तु दैवं प्रमाणम् । अविषयः खल्वेषः पुरुषकारस्य, तथाऽपि पश्यामि[2] तावदिति । राज-

१ विवज्जइत्ति क २ मन्त्रशक्तिमिति शेषः ।

ताव त्ति। रायपुरिसेण चिन्तियं—अहो से अवत्थाणगरुओ आलावो अणुद्धओ य। ता अवस्सं जीवावेइ एस रायपुत्तं ति। मोयाविऊण नीओ नरवइसमीवं, दंसिओ राइणो, साहिओ वुत्तन्तो। तओ तं दट्ठूण चिन्तियमणेण—महाणुभावागिई खु एसो। ता कहं परदव्वावहारं करिस्सइ?। अहवा पुणो विगप्पिस्सामि, न एस वियारणाए समओ; विसमा गती विसस्स, मा अच्चाहियं मे भविस्सइ पुत्तयस्स त्ति चिन्तिऊण बाहजलभरियनयणेणं ईसिपरिक्खलन्तवयणेण भणिओ खु तेणं राइणा। भद्द, जीयावेहि मे सुयं ति। तओ धणेण भणियं—देव, मुञ्च विसायं, पेच्छ भयवओ मन्तस्स सामत्थं ति भणिऊण सुमरिओ मन्तो। अचिन्तसामत्थओ य तस्स वियम्भन्तवयणकमलो पसुत्तो व्व सुहनिद्दाखए उट्ठिओ कुमारो।

एत्थन्तरंमि समुद्धाइओ साहुवायकलयलो। परितुट्ठो राया, हरिसविसेसओ अणुचियं पि थेवयाए खित्तं धणस्स कडिसुत्तयं।

पुरुषेण चिन्तितम्—अहो! तस्यावस्थानगुरुक आलापोऽनुद्धतश्च। ततोऽवश्यं जीवयत्येष राजपुत्रमिति मोचयित्वा नीतो नरपतिसमीपम्। दर्शितो राज्ञे, कथितो वृत्तान्तः। ततस्तं दृष्ट्वा चिन्तितमनेन। महानुभावाकृतिः खल्वेष, ततः कथं परद्रव्यापहारं करिष्यति?। अथवा पुनर्विकल्पयिष्ये, न एष विचारणायाः समयः, विषमा गतिर्विषस्य, मा अत्याहितं भविष्यति मे पुत्रस्येति चिन्तयित्वा बाष्पजलभृतनयनेन ईषत्परिस्खलद्वचनेन भणितः खलु तेन राज्ञा। भद्र! जीवय मे सुतमिति। ततो धनेन भणितम्—देव! मुञ्च विषादम्, पश्य भगवतो मन्त्रस्य सामर्थ्यमिति भणित्वा स्मृतो मन्त्रः। अचिन्त्यसामर्थ्यतश्च तस्य विजृम्भमाणवदनकमलः प्रसुप्त इव सुखनिद्राक्षये उत्थितः कुमारः।

अत्रान्तरे समुद्धावितः साधुवादकलकलः। परितुष्टो राजा, हर्षविशेषतोऽनुचितमपि स्तोकतया क्षिप्तं धनस्य कटिसूत्रम्। वृष्टं च

---

१ बाहुल्लोयणेण क। २ °वयण क। ३ पेच्छह क।

वरिसियं च देवीहिं आहरणवरिसं। धणेण भणियं-महाराय, किमणेणं ति। राइणा भणियं-भद्द, भण, किं ते अवरं संपाडीयउ ?। धणेण भणियं-देव, अलमणेण। इमं पुण संपाडेउ देवो तस्स वहनिओगकारिणो अचण्डालभावस्स चण्डालाभिहाणस्स समीहियं मणोरहं ति। राइणा चिन्तियं-अहो से गरुयया। न ईइसो विसुद्धसत्तजुत्तो अकज्जं समायरइ। ता को उण एसो?। पुच्छामि एयं। अहवा संपाडेमि ताव एयस्स समीहियं, पुणो पुच्छिस्सं ति चिन्तिऊण भणियं राइणा-सद्दावेह चण्डालं, पुच्छह य, को से मणोरहो?। तओ गओ पडिहारो, पुच्छिओ य तेण। अरे खड्गिलय, परितुट्ठो ते राया, अहवा रायपुत्तजीवियदायगो नरिन्दचूडामणी; ता भण, किं ते करीयउ त्ति?। तओ खड्गिलेण चिन्तियं-नत्थि अग्घो सज्जणचरियस्स, न याऽविसओ महाणुभावयाए त्ति चिन्तिऊण भणियं-भद्द, अवि मुक्को सो देवेणं नरिन्दचूडामणी?। तेण भणियं-अरे खड्गिलय, को एत्थ संदेहो?। कयन्नुसेहरयभूओ देवो, ता भण समीहियं। तेण भणियं-जइ एवं, ता करेउ देवो पसायं; अलं अम्हाणं इमीए गुरुजणगरहणिज्जाए उभयलोयविरुद्धाए

देवीभिराभरणवर्षम्। धनेन भणितम्-महाराज! किमनेनेति। राज्ञा भणितम्-भद्र! भण किं तेऽपरं संपाद्यताम्। धनेन भणितम्-देव! अलमनेन। इमं पुनः संपादयतु देवस्तस्य वधनियोगकारिणोऽचण्डालभावस्य चण्डालाभिधानस्य समीहितं मनोरथमिति। राज्ञा चिन्तितम्-अहो! तस्य गुरुकता, न ईदृशो विशुद्धसत्त्वयुक्तोऽकार्यं समाचरति। ततः कः पुनरेषः? पृच्छाम्येतम्। अथवा संपादयामि तावदेतस्य समीहितम्, पुनः प्रक्ष्यामि-इति चिन्तयित्वा भणितं राज्ञा। शब्दयत चण्डालम्, पृच्छत च, कस्तस्य मनोरथः? ततो गतः प्रतीहारः, पृष्टश्च तेन। अरे खड्गिलक! परितुष्टस्तव राजा, अथवा राजपुत्रजीवितदायको नरेन्द्रचूडामणिः, ततो भण, किं ते क्रियतामिति?। ततः खड्गिलकेन चिन्तितम्-नास्ति अर्घः सज्जनचरितस्य, न चाविषयो महानुभावताया इति चिन्तयित्वा भणितम्-अपि मुक्तः स देवेन नरेन्द्र(यिपवैद्य)चूडामणिः?। तेन भणितम्-अरे खड्गिलक! कोऽत्र संदेहः? कृतज्ञशेखरभूतो देवः, ततो भण समीहितम्।

जीविगाए त्ति। पडिहारेण भणियं–अरे दव्वजायं पत्थेहि, किं इमेणं। खड्गिलेण भणियं–अओ वि अवरं दव्वजायं ति?। तओ पडिसोऊण निवेइयं पडिहारेण राइणो। भणियं च राइणा–अहो से विवेगो अलोभया य। धणेण भणियं–देव, जाइमेत्तचण्डालो खु एसो महाणुभावो; ता करेउ एयस्स ववसियं देवो त्ति। राइणा भणियं–भद्द, कतं चेव एयं; इमं पुण से अवरं, देउ भद्दो सहत्थेण एयस्स दीणारलक्खं चण्डालकुडुम्बसहस्सवासिणिं विज्झवासिणिं च पट्टणस्स अवरबाहिरियं ति। तओ धणेण भणियं 'जं देवो भणइ' त्ति। पडिवज्जिऊण संपाडियं रायसासणं ति। तुट्ठो खड्गिलगो न तहा वित्तलाहेण जहा धणजीविएण॥

तओ धणमुवचरिऊण भणियं राइणा। भद्द, ववसायाओ चेव अवगओ ते सुकुलजम्मो। ता किन्निवासिणं किन्नामधेयं वा भवन्तमवगच्छामि?। तओ 'परसन्तिया रयणावली, तहावि गहिया, अहो मे सुकुलजम्मो' त्ति सरिऊण विमुक्कदीहनीसासं लज्जावण-

तेन भणितम्–यद्येवं ततः करोतु देवः प्रसादम्। अलमस्माकमनया बुधजनगर्हणीयया उभयलोकविरुद्धया जीविकयेति। प्रतीहारेण भणितम्–अरे द्रव्यजातं प्रार्थयस्व, किमनेन? खड्गिलेन भणितम्–अतोऽपि अपरं द्रव्यजातमिति?। ततः प्रतिश्रुत्य निवेदितं प्रतीहारेण राज्ञे। भणितं च राज्ञा–अहो! तस्य विवेको अलोभता च। धनेन भणितम्–देव! जातिमात्रचण्डालः खलु एष महानुभावः, ततः करोतु एतस्य व्यवसितं देव इति। राज्ञा भणितम्–भद्र! कृतमेवैतत्। इदं पुनस्तस्यापरम्, ददातु भद्रः स्वहस्तेन एतस्मै दीनारलक्षं चण्डालकुटुम्बसहस्रवासिनीं विन्ध्यवासिनीं च पत्तनस्य अपरवाह्यां(भूमिम्–)इति। ततो धनेन भणितं 'यद् देव आज्ञापयति' इति प्रतिपद्य संपादितं राजशासनमिति। तुष्टः खड्गिलको न तथा वित्तलाभेन यथा धनजीवितेन।

ततो धनमुपचर्य भणितं राज्ञा। भद्र! व्यवसायादेव अवगतं ते सुकुलजन्म, ततः किंनिवासिनं किंनामधेयं वा भवन्तमवगच्छामि?

१ ०गुरितिऊण फ

पवयणेण भणियं धणेणं । देव, कीइसो अकज्जयारिणो ववसाओ, को वा एत्थ दोसो सुकुलस्स ? । किं न संभवन्ति लच्छिनिलएसु कमलेसु किमओ ?। वाणियओ अहयं जाइमेत्तेण, न उण सीलेणं, सुसम्मनयरवासी धणाभिहाणो य । तओ राइणा 'अहो मे धन्नया, जं न एयं पुरिसरयणं विणासियं' ति चिन्तिऊण भणियं । कहं तएआरिसा अकज्जयारिणो हवन्ति ? । ता कहेहि परमत्थं, कहं तुमए एसा रयणावली पाविय त्ति ? ॥

एत्थन्तरंमि य ससंभममुवसप्पिऊण विन्नत्तं महापडिहारीए । देव, एसा खु मणोरमाभिहाणा उज्जाणवालिया रायधूयावयणाओ वहणभङ्गेण विउत्तपरियणा देवं विन्नवेइ । जहा-देव, इओ गच्छन्ताणं अम्हाणं समुद्दमज्झंमि तक्खणा चेव चण्डमारुयपणोल्लियं इत्थियाहियए व्व गुज्झं फुट्टं जाणवत्तं ति । तओ य देवस्स पहावेणं तहाविहफलगलाभसंपाइयपाणवित्ती जीविया रायधूया विणयवई । संपत्ता य कहंचि नियभायधेएहिं नयरिमिमीए । मेहवणसंठियाए पेसिया अहं, जहा विन्नवेहि एयं वुत्तन्तं तायस्स । एयं सुणिऊण

ततः परसत्का रत्नावली, तथाऽपि गृहीता, अहो ! मे सुकुलजन्म' इति स्मृत्वा विमुक्तदीर्घनिःश्वासं लज्जाऽवनतवदनेन भणितं धनेन । देव ! कीदृशोऽकार्यकारिणो व्यवसायः, को वाऽत्र दोषः सुकुलस्य ? किं न संभवन्ति लक्ष्मीनिलयेषु कमलेषु कृमयः । वाणिजकोऽहं जातिमात्रेण न पुनः शीलेन, सुशर्मनगरनिवासी धनाभिधानश्च । ततो राज्ञा 'अहो मे धन्यता, यन्नैतत् पुरुषरत्नं विनाशितम्' इति चिन्तयित्वा भणितम्-कथं त्वया सदृशा अकार्यकारिणो भवन्ति ? ततः कथय परमार्थम्, कथं त्वयैषा रत्नावली प्राप्तेति ? ।

अत्रान्तरे च ससंभ्रममुत्सर्प्य विज्ञप्तं महाप्रतीहार्या । देव ! एषा खलु मनोरमाभिधाना उद्यानपालिका राजदुहितृवचनाद् वहनभङ्गेन वियुक्तपरिजना देवं विज्ञपयति । यथा-देव ! इतो गच्छतामस्माकं समुद्रमध्ये तत्क्षणादेव चण्डपवनप्रणोदितं स्त्रीहृदये इव गुह्यं स्फुटितं यानपात्रमिति । ततश्च देवस्य प्रभावेन तथाविधफलकलाभसंपादितप्राणवृत्तिर्जीविता राजदुहिता विनयवती । संप्राप्ता च

देवो पमाणं ति। तओ ससंभन्तो 'इमीए चेव रयणावलीवुत्तन्तमुवलभिस्सं'ति उट्ठिओ राया, पयट्टो य मेहवणं, पत्तो य महया चडगरेणं। दिट्ठा य रायधूया। अलंकारेऊण य पवेसिया सावत्थिं। पुच्छिया य रयणावलीवुत्तन्तं। साहिओ य तीए। जहा–तंमि वहणभङ्गदियहे चूयलइयाए समप्पिया संगोविया य तीए उत्तरीयबन्धणेण। तओ य विवन्ने जाणवत्ते कायन्तवसविउत्ते य परियणे न याणामि कीइसो से विपरिणामो त्ति। तओ राइणा धणमवलोइऊण भणियं–भद्द, कहं तुह एसा हत्थगोयरं गय त्ति?। धणेण भणियं–देव, समुद्दतीरे सयं गहणेणं ति। राइणा चिन्तियं–विवन्ना चूयलइया, कहमन्नहा सयं गहणं ति। भणियं च–भद्द, अवि दिट्ठं तए तत्थ किंचि कङ्कालप्पायं ति। धणेण भणियं–देव, दिट्ठं; अओ चेव परदव्वावहारेण अकज्जकारिणमप्पाणं मन्नेमि त्ति। राइणा भणियं–न एरिसं परदव्वावहरणं गिहिणो; ता अलमईयवत्थुचिन्तणेणं। भण, किं ते करेमि त्ति?। धणेण भणियं–कयं देवेण कर-

---

कथंचिद् निजभागधेयैर्नगरीसमीपम्। मेघवनसंस्थितया प्रेषिताऽहम्, यथा विज्ञपय एतं वृत्तान्तं तातस्य। एतच्छ्रुत्वा देवः प्रमाणमिति। ततः ससंभ्रान्तः 'अनयैव रत्नावलीवृत्तान्तमुपलप्स्ये' इत्युत्थितो राजा, प्रवृत्तश्च मेघवनम्, प्राप्तश्च महता चटकरेण (वेगेन)। दृष्टा च राजदुहिता। अलंकार्य च प्रवेशिता श्रावस्तीम्। पृष्टा च रत्नावलीवृत्तान्तम्। कथितश्च तया। यथा–तस्मिन् वहनभङ्गदिवसे चूतलतिकायै समर्पिता, संगोपिता च तयोत्तरीयबन्धनेन। ततश्च विपन्ने यानपात्रे कृतान्तवशवियुक्ते च परिजने न जानामि कीदृशस्तस्य विपरिणाम इति। ततो राजा धनमवलोक्य भणितम्–भद्र! कथं तवैषा हस्तगोचरं गतेति?। धनेन भणितम्–देव! समुद्रतीरे स्वयं ग्रहणेनेति। राजा चिन्तितम्–विपन्ना चूतलतिका, कथमन्यथा स्वयंग्रहणमिति। भणितं च–भद्र! अपि दृष्टं त्वया तत्र किञ्चित्कङ्कालप्रायमिति? धनेन भणितम्–देव! दृष्टम्, अत एव परद्रव्यापहारेणाकार्यकारिणमात्मानं मन्ये इति। राजा भणितम्–नेदृशं परद्रव्यापहरणं गृहिणः, ततोऽलमतीतवस्तुचिन्तनेन। भण, किं तव करोमीति? धनेन भणितम्–कृतं देवेन करणीयम्, यत् तस्य

णिज्जं, जं तस्स निओगकारिणो समीहियब्भहियमणोरहापूरणं ति। राइणा भणियं-भद्द, किं तेण; थेवं खु तं तस्स वि समिक्खियकारिणो चेट्ठियस्स, किमङ्ग पुण भवओ जीवियब्भहियसुयजीवियदायगस्स। धणेण भणियं-देवदंसणाओ वि अवरं करणिज्जं ति? देव, संपुण्णा मे मणोरहा देवदंसणेणं ति। तओ राइणा दाऊणमणग्घेयं निययमाहरणं विइण्णपच्चइयनरसहाओ पेसिओ सुसम्मनयरं। तओ आपुच्छिऊण नरवइं निग्गओ सह रायपुरिसेहिं धणो॥

पत्तो य कइवयदियहेहिं गिरिथलयं नाम पट्टणं। तत्थ वि य तंमि चेय दियहे राइणो चण्डसेणस्स मुट्ठं सव्वसारं नाम भण्डागारभवणं। तओ आउलीहूया नायरया नगरारक्खिया य। गवेसिज्जन्ति चोरा, मुद्दिज्जन्ति भवणवीहीओ, परिक्खिज्जन्ति आगन्तुगा। एयन्तरंमि य संपत्तमेत्ता चेव गहिया इमे रायपुरिसेहिं, भणिया य तेहिं। भद्दा, न तुब्भेहिं कुप्पियव्वं। साहिओ वुत्तन्तो। तेहिं भणियं-को एत्थ अवसरो कोवस्स? तेहिं वच्चामो जत्थ तुब्भे नेह त्ति। नीया पञ्चउलसमीवं, पुच्छिया पञ्चउलिएहिं 'कओ तुब्भे'

नियोगकारिणः समीहिताभ्यधिकमनोरथापूरणमिति। राज्ञा भणितम्-भद्र! किं तेन? स्तोकं खलु तत् तस्यापि समीक्षितकारिणश्चेष्टितस्य, किमंग पुनर्भवतो जीविताभ्यधिकसुतजीवितदायकस्य। धनेन भणितम्-देवदर्शनादपि अपरं करणीयमिति? देव! संपूर्णा मे मनोरथा देवदर्शनेनेति। ततो राज्ञा दत्वाऽनर्घ्यं निजकमाभरणं वितीर्णप्रत्ययितनरसहायः प्रेषितः सुशर्मनगरम्। तत आपृच्छ्य नरपतिं निर्गतः सह राजपुरुषैर्धनः।

प्राप्तश्च कतिपयदिवसैर्गिरिस्थलं नाम पट्टनम्। तत्रापि च तस्मिन्नेव दिवसे राज्ञश्चण्डसेनस्य मुष्टं सर्वसारं नाम भाण्डागारभवनम्। तत आकुलीभूता नागरका नगरारक्षकाश्च। गवेष्यन्ते चौराः, मुद्र्यन्ते भवनवीथयः, परीक्ष्यन्ते आगन्तुकाः। अत्रान्तरे च संप्राप्तमात्रा

---

१ एङ ग

'कहिं गमिस्सह' त्ति ? । तेहिं भणियं-'सुसम्मनयरं' । कारणिएहिं भणियं-
त्ति ? । तेहिं भणियं-'सावत्थीओ' । कारणिएहिं भणियं-अत्थि तुम्हाणं किंचि दविण-
'किंनिमित्तं' त्ति ? । तेहिं भणियं-नरवइसमाएसाओ एयं सत्थवाहपुत्तं गेण्हिउं ति । कारणिएहिं भणियं-अत्थि तुम्हाणं किंचि दविण-
जायं ? । तेहिं भणियं-'अत्थि' । कारणिएहिं भणियं 'किं तयं' ति ?। तेहिं भणियं-इमस्स सत्थवाहपुत्तस्स नरवइविइण्णं रायालंकरणयं
ति । कारणिएहिं भणियं-पेच्छामो ताव 'केरिसं ? । तओ विसुद्धचित्तयाए दंसियं । पच्चभिन्नायं भण्डारिएण । भणियं च तेण-एयं पि
देवसन्तियं चेव कालन्तरावहरियं रायालंकरणयं ति । तओ संखुद्धा ते पुरिसा पुच्छिया य पञ्चउलेण । भद्दा, अवितहं कहेह,
कओ तुम्हाणमेयं ? । तेहिं भणियं-किमन्नहा तुम्हाणं निवेईयइ ? । तओ कारणिएहिं निवेइओ एस वुत्तन्तो चण्डसेणस्स । 'सो
चेव मे राया सव्वमेयं कारवेइ' त्ति कुविओ एसो । नेयाविया इमे चारयं; 'पावियव्वो एएसिं सयासाओ सव्वो अत्थो' त्ति

पथ गृहीता इमे राजपुरुषैः, भणिताश्च तैः । भद्रा ! न युष्माभिः कुपितव्यम् । कथितो वृत्तान्तः । तैर्भणितम्-क पुरोऽयमरः कोपस्य ?
तत्र व्रजामो यत्र यूयं नयतेति । नीताः पञ्चकुलसमीपम् । पृष्टाश्च पञ्चकुलिकैः 'कुतो यूयम्'-इति । तैर्भणितम्-'श्रावस्तीतः' ।
कारणिकैर्भणितम्-'कुत्र गमिष्यथ' इति ? । तैर्भणितम्-'सुशर्मनगरम्' । कारणिकैर्भणितम्-'किंनिमित्तम्'-इति ? तैर्भणितम्-नरपतिसमा-
देशात् सार्थवाहपुत्रं ग्रहीतुमिति । कारणिकैर्भणितम्-अस्ति युष्माकं किञ्चिद् द्रविणजातम् ? तैर्भणितम्-'अस्ति' । कारणिकैर्भणितम्-
'किं तद्' इति ? तैर्भणितम्-अस्य सार्थवाहपुत्रस्य नरपतिवितीर्णं राजाऽलंकरणमिति । कारणिकैर्भणितम्-प्रेक्षामहे तावत् कीदृशम् ?
ततो विशुद्धचित्ततया दर्शितम् । प्रत्यभिज्ञातं भाण्डागारिकेन । भणितं च तेन-एतदपि देवसत्कमेव कालान्तरापहृतं राजाऽलंकरणमिति ।
ततः संक्षुब्धास्ते पुरुषाः पृष्टाश्च पञ्चकुलेन । भद्रा ! अवितथं कथयत, कुतो युष्माकमेतत् ? । तैर्भणितम्-किमन्यथा युष्माकं निवेद्यते ?

---

१ कीदृशी क

पराजिया पयत्तेण ॥

तहिं च परमदुक्खिया जाव कइवयदियहे परिवसन्ति, ताव तत्थेव रायपुरिसेहिं परिव्वायगरूवधारी रयणीए परिब्भमन्तो सरित्थो चेव गहिओ महाभुयङ्गो त्ति। नीओ मन्तिसमीवं। तेण वि य 'लिङ्गधारी चोरियं करेइ त्ति, नत्थि से अन्नं पि अकरणिज्जं' ति कलिऊण वज्झो समाणत्तो।

रायपुरिसेहि तणमसिगेरुयभूईविलित्तसव्वङ्गो। कोसियमालाभूसियसिरोहरो विगयवसणो य ॥
निहिउत्तमङ्गकणवीरदामलम्बन्तभासुरालोओ। छित्तरकयायवत्तो उब्भडसियरासहारूढो ॥
डिण्डिमयसद्दमेलियबहुजणपरिवारिओ य सो नवरं। दक्खिणदिसाए नीओ भीमं अह वज्झथाणं ति ॥

ततः शबरसिंहेन निवेदित एव वृत्तान्तश्चण्डसेनाय। 'स एव मम राजा सर्वमेतत् कारयति' इति कुपित एषः। नायिता इमे चारकम्, 'प्रापयितव्य एतेषां सकाशात् सर्वोऽर्थः' इति धारिताः प्रयत्नेन ॥

तत्र च परमदुःखिता यावत् कतिपयदिवसान् परिवसन्ति, तावत् तत्रैव राजपुरुषैः परिव्राजकरूपधारी रजन्यां परिभ्रमन् सरित्पथ एव गृहीतो महाभुजङ्ग इति। नीतो मन्त्रिसमीपम्। तेनापि च 'लिङ्गधारी चौर्यं करोति इति नास्ति तस्य अन्यदपि अकरणीयम्' इति कल्पयित्वा वध्यः समाज्ञप्तः ॥

राजपुरुषैस्तृणमषीगैरिकभूतिविलिप्तसर्वाङ्गः। कौशिकमालाभूषितशिरोधरो विगतवसनश्च ॥
निहितोत्तमाङ्गकरणवीरदामलम्ब्यमानभासुरालोकः। छित्तर(शूर्प)कृतातपत्र उद्भटासितरासभारूढः ॥
डिण्डिमकशब्दमेलितबहुजनपरिवारितश्च स नवरम्। दक्षिणदिशि नीतो भीममथ वध्यस्थानमिति ॥

नीससिऊण सुदीहं सविलयमह पेच्छिऊण य जणोहं। परिचिन्तियं च तेणं कहमलियं होइ मुणिवयणं ॥
एण्हिं पि मज्झ जुत्तं गहियं जं जस्स सन्तियं रित्थं। साहेमि तयं सव्वं धरणिगयं तस्स किं तेणं ॥
इय चिन्तिऊण भणिया तेणं नरणाहसन्तिया पुरिसा। मोत्तूण मं न मुट्ठं थाणमिणं केणइ निरुत्तं ॥
सव्वं च तयं दव्वं चिट्ठइ एत्थेव नवर थाणंमि। आरामसुन्नदेउलगिरिनदितीरेसु धरणिगयं ॥
घेत्तूण य तं तुब्भे अप्पेह जणस्स जस्स जं तणयं। सिट्ठं मए सचिण्हं पच्छा मारेज्जह ममं ति ॥
सिट्ठं च तओ सव्वं सपच्चयं जं जओ जया गहियं। चिट्ठइ य जत्थ देउलगिरिनदितीराइसु तहेव ॥
गन्तूण तेहि वि तओ सिद्धममच्चस्स सव्वमेयं तु। जोपाविंयं च तेण वि पच्चइयनरेहि तं दव्वं ॥

निःश्वस्य सुदीर्घं सव्यलीकमथ प्रेक्ष्य च जनौघम्। परिचिन्तितं च तेन कथमलीकं भवति मुनिवचनम् ॥
इदानीमपि मम युक्तं गृहीतं यद् यस्य सत्कं रिक्थम्। कथयामि तत् सर्वं धरणीगतं तस्य किं तेन ॥
इति चिन्तयित्वा भणितास्तेन नरनाथसत्काः पुरुषाः। मुक्त्वा मां न मुष्टं स्थानमिदं येनचिन्निरुक्तम् ॥
सर्वं च तद् द्रव्यं तिष्ठति अत्रैव नवरं स्थाने। आरामशून्यदेवकुलगिरिनदीतीरेषु धरणीगतम् ॥
गृहीत्वा च तद् यूयमर्पयत जनस्य यस्य यद् सत्कम्। शिष्टं मया सचिह्नं पश्चाद् मारयत मामिति ॥
शिष्टं च ततः सर्वं सप्रत्ययं यद् यतो यदा गृहीतम्। तिष्ठति च यत्र देवकुलगिरिनदीतीरादिषु तथैव ॥
गत्वा तैरपि ततः शिघ्रममात्यस्य सर्वमेतत्तु। दर्शितं च तेनापि प्रत्ययितनरैस्तत् सर्वम् ॥

---

१ सदीह क। २ तत्थ क। ३ ठाणमि ख।

दिट्ठं च निरवसेसं सिट्ठं जं जंमि जंमि थाणंमि । पुव्वगहिएण रहियं रायालंकारदव्वेणं ॥
दट्ठूण य तं दव्वं चिन्ता मन्तिस्स नवरमुप्पन्ना । पुव्वगहिएहि पत्तं तं दव्वं अन्नहा कहवि ॥
एवं चिन्तिऊणं सो परिवायगरूवधारी भुयङ्गो । करुणापवन्नेण मन्तिणा सद्दाविऊण सविणयं भणिओ त्ति ।
वेसग्गहावविरुद्धेण तुज्झ चरिएण विम्हओ मज्झ । साहेहि ता फुडत्थं किमेयमवरोप्परविरुद्धं ॥
एयं च भणियमेत्तेण भणियं परिव्वायएण । नत्थि खलु विसयलुद्धाणमवरोप्परविरुद्धं ति । अवि य–
जणणिजणयाण सुकयं न गणेन्ति न बन्धुमित्तसामीणं । विसयविसमोहियमणा पुरिसा परलोगमग्गं च ॥
एयं च सिट्ठमेत्ते भणियममच्चेण जुज्जए एयं । विन्नाणदरिद्दाणं न उणो तुमए सरिच्छाणं ॥

दृष्टं च निरवशेषं शिष्टं यद् यस्मिन् यस्मिन् स्थाने । पूर्वगृहीतेन रहितं राजालंकारद्रव्येण ॥
दृष्ट्वा च तद् द्रव्यं चिन्ता मन्त्रिणो नवरमुत्पन्ना । पूर्वगृहीतैः प्राप्तं तद् द्रव्यं अन्यथा कथमपि ॥
एवं च चिन्तयित्वा परिव्राजकरूपधारी भुजङ्गः । करुणाप्रपन्नेन मन्त्रिणा शब्दयित्वा सविनयं भणित इति ।
वेशस्वभावविरुद्धेन तव चरितेन विस्मयो मम । कथय ततः स्फुटार्थं किमेतद् अपरापरविरुद्धम् ॥
एवं च भणितमात्रेण भणितं परिव्राजकेन । नास्ति खलु विषयलुब्धानामपरापरविरुद्धमिति । अपि च—
जननीजनकानां सुकृतं न गणयन्ति न बन्धुमित्रस्वामिनाम् । विषयविषमोहितमनसः पुरुषाः परलोकमार्गं च ॥
एवं च शिष्टमात्रे भणितममात्येन युज्यते एतत् । विज्ञानदरिद्राणां न पुनस्त्वया सदृशानाम् ॥

---

१ एवं च चिन्तिऊणं परिव्वायगरूवधारणभुयङ्गो । करुणापवन्नचित्तेण मन्तिणा सविणयं भणिओ ॥ इति ख-ग पुस्तके

ता साहेहि अवितहं परधणगहणस्स कारणं मज्झ । सयलाणुपालणस्स य हिरियं मोत्तूण किं बहुणा ॥

एवं च भणिए भणियं परिव्वायएण ।

निसुणसु अवहियमणसो वुत्तन्तं मज्झ पुच्छिओ जो ते । तह साहेमि फुडत्थं जह कहियं ओहिनाणेणं ॥

अत्थि इहेव भरहंमि पुण्डो नाम जणवओ । तंमि अमरावइसरिसं पुण्डवद्धणं नाम नयरं । तत्थ अग्गिवेसायणसगोत्तो सोमदेवो नामं माहणो । तस्स सुओ नारायणाभिहाणो अहं ति । तंमि नयरे 'जीवघाएण सग्गो' त्ति कुसत्थं परूवेन्तो चिट्ठामि जाव केइ पुरिसा समन्तओ गुण्णनयणतरलच्छं पलोएमाणा चोर त्ति कलिऊण वज्झा निज्जन्ति । ते य दट्ठूण भणियं मए 'घाएह एए महाभुयङ्गे' त्ति । तओ तं मम वयणं सोऊण एकेण साहुणा समुप्पन्नोहिनाणेण नाइदूरट्ठिएणेव जंपियमहो कट्ठमन्नाणं ति । तं च मे साहुवयणं सोऊण समुप्पन्ना चिन्ता । किमेएण मं उद्दिसिऊण पसन्तरूवेणावि एयं जंपियं ति । तओ सो मए चलणेसु निवडिऊण

ततः कथय अवितथं परधनग्रहणस्य कारणं मम । सकलानुपालनस्य च ह्रियं मुक्त्वा किं बहुना ॥

एवं च भणिते भणितं परिव्राजकेन—

निशृणु अवहितमना वृत्तान्तं मम पृष्टो यस्त्वया । तथा कथयामि स्फुटार्थं यथा कथितमवधिज्ञानेन ॥

अस्ति इहैव भारते पुण्ड्रो नाम जनपदः । तस्मिन् अमरावतीसदृशं पुण्ड्रवर्धनं नाम नगरम् । तत्राग्निवेश्यायनसगोत्रः सोमदेवो नाम ब्राह्मणः । तस्य सुतो नारायणदेवाभिधानोऽहमिति । तस्मिन् नगरे 'जीवघातेन स्वर्गः' इति कुशास्त्रं प्ररूपयन् तिष्ठामि, यावत् केचित् पुरुषाः समन्ततस्त्रस्तचक्षुर्नतरलाक्षं प्रलोकमानाः 'चोरः'-इति कलयित्वा वध्या नीयन्ते । तांश्च दृष्ट्वा भणितं मया 'घातयत एतान् महाभुजङ्गान्'-इति । ततस्तद् मम वचनं श्रुत्वा एकेन साधुना समुत्पन्नावधिज्ञानेन नातिदूरस्थितेनैव जल्पितम्-अहो कष्टमज्ञानम्' । तच्च

पुच्छिओ 'भयवं, किमन्नाणं' ति । तेण कहियं–सव्वसत्ताणमसन्ताहिओयदाणं विरुद्धोवएसो य । मए भणियं–को असन्ताहिओओ, को वा विरुद्धोवएसो त्ति ? । साहुणा भणियं–जमेए पुव्वकयकम्मपरिणइवसेण वसणपत्ते निरवराहे वि महासुयङ्गे त्ति अहिलवसि, एस असन्ताहिओओ; जओ सच्चं पि परपीडाकरं न वत्तव्वं ति । एसा य वो सुती पइयपइयाभिहाणे चोरचोरभणणे य तत्तुल्लदोसया, सईभूया[ए] वि सयासुद्धसहावा[ए] वि असइपयाभिहाणे अचोरचोरभणणेण य मिच्छाभिहाणाओ दुगुणो दोसो त्ति । जं पुण 'जीवघाएण सग्गो' त्ति परूवेसि एस विरुद्धोवएसो; जओ न जीववाओ परलोए सुहफलओ होइ । भणियं च सयलेहिं तित्थनायगेहिं । न हिंसियव्वाणि सव्वभूयाणि । अहवा–

मे साधुवचनं श्रुत्वा समुत्पन्ना चिन्ता। किमेतेन मामुद्दिश्य प्रशान्तरूपेणापि एतज्जल्पितमिति। ततः स मया चरणयोर्निपत्य पृष्टः–भगवन् ! किमज्ञानमिति। तेन कथितम्–सर्वसत्त्वानामसदभियोगदानं विरुद्धोपदेशश्च । मया भणितम्–कोऽसदभियोगः को वा विरुद्धोपदेश इति ? साधुना भणितम्–यद् एतान् पूर्वकृतकर्मपरिणतिवशेन व्यसनप्राप्ते निरपराधेऽपि 'महाभुजङ्गान्' इति अभिलपसि, एषोऽसदभियोगः। यतः सत्यमपि परपीडाकरं न वक्तव्यमिति। एषा च वः श्रुतिः–पतितपतिताभिधाने चौरस्य चोरभणने च तत्तुल्यदोषता। सतीभूताया अपि सदाशुद्धस्वभावाया अपि असतीपदाभिधाने अचोर(स्य)चोरभणनेन च मिथ्याभिधानाद् द्विगुणो दोष इति। यत्पुनर् 'जीवघातेन स्वर्गः'–इति प्ररूपयसि एष विरुद्धोपदेशः, यतो न जीवघातः परलोके शुभफलदो भवति। भणितं च सकलैः तीर्थनायकैः–'न हिंसितव्यानि सर्वभूतानि। अथवा—

---

१ ०भिहाणे उ क

जो कोहेण ऽभिभूओ घायइ जीवे सया निरणुकम्पो । सो भवचारगवासं पुणो पुणो पावए बहुसो ॥

अवि य–

जम्मन्तरदिन्नस्स य फलसेसमिहेव पाविहिसि जम्मे । थेवदियहेहि वालय नवरमसन्ताहिओगस्स ॥

मए भणियं–भयवं, केरिसो जम्मन्तरविइण्णो असन्ताहिओगो, केरिसं वा तस्स फलमणुहूयं मए, केरिसं वा फलसेसं ति ? । साहुणा भणियं–वच्छ सुण ।

अत्थि इहेव भारहे वासे उत्तरावहे विसए गज्जणयं नाम पट्टणं । तत्थ आसाढो नाम माहणो । रुच्छुया से भारिया । ताणं इओ अतीयपञ्चमभवंमि चण्टदेवाभिहाणो[1] पुत्तो तुमं आसि । काराविओ वेयज्झयणं, सुणाविओ सत्थाइं आसाढेण । समुप्पन्नो ते विन्ना-

---

यः क्रोधेनाभिभूतो घातयति जीवान् सदा निरनुकम्पः । स भवचारकवासं पुनः पुनः प्राप्नोति बहुशः ॥

अपि च—

जन्मान्तरदत्तस्य च फलशेषमिहैव प्राप्स्यसि जन्मनि । स्तोकदिवसैर्बालक ! नवरमसदभियोगस्य ॥

मया भणितम्–भगवन् ! कीदृशो जन्मान्तरवितीर्णोऽसदभियोगः, कीदृशं वा तस्य फलमनुभूतं मया, कीदृशं वा फलशेषमिति ? । साधुना भणितम्–शृणु ।

अस्ति इहैव भारते वर्षे उत्तरापथे विषये गज्जनकं नाम पत्तनम् । तत्राषाढो नाम ब्राह्मणः । रुच्छुका तस्य भार्या । तयोरितोऽतीत पञ्चमभवे चण्डदेवाभिधानः पुत्रस्त्वमासीः । कारितो वेदाध्ययनम्, श्रावितः शास्त्राणि आषाढेन । समुत्पन्नस्ते विद्याभिमानः । स्थितो

---

१ चन्ददेवा० क

हिमाणो। ठिओ गज्जणयसामिणो वीरसेणस्स समीवे, संपूइओ तेण, विइण्णं जीवणं, बहु मन्नए राया। अइक्कन्तो कोइ कालो। अन्नया य तंमि चेव नयरे परिव्वायगभत्ता विणीयसेट्ठिस्स धूया बालविहवा वीरमई नाम; सा य अविवेयबहुलयाए इत्थियाणं दुज्जययाए मोहस्स अहिलसणीययाए विसयाणं वियारकुलहरयाए जोव्वणस्स अणवेक्खिऊण नियकुलं अणालोचिऊण आयइं तन्नयरिवत्थव्वग सीहलाभिहाणेण मालागारेण समं पवसिय त्ति। इओ य तंमि चेव दियहे तीसे चेव पूयणिओ समसमयायारपरिवालणरई जोगप्पा नाम परिव्वायगो, सो निस्सङ्गयाए पव्वइयगाणं कज्जाभावेण य संसियव्वस्स अणाइक्खिऊण कस्सइ थाणेसरं गओ त्ति। जाओ य लोयवाओ 'अहो वीरमई पवसिय' त्ति। विन्नायं च तुमए परिव्वायगगमणं। तओ असुद्धयाए आसयस्स विचित्तचरिययाए सत्ताणं समुप्पन्ना ते चिन्ता। नूणं सा जोयप्पणा सह पवसिया भविस्सइ॥ अन्नया पवत्ता रायकुले कहा, जहा विणीयसेट्ठिस्स धूया न याणिज्जइ कहिं पवसिय त्ति?। तओ तए उज्झिऊण सत्थायारं अवलम्बिऊण इयरपुरिसमग्गं अणवेक्खिऊण अत्तणो लहुययं

गज्जनकस्वामिनो वीरसेनस्य समीपे, संपूजितस्तेन, वितीर्णं जीवनम्, बहु मन्यते राजा। अतिक्रान्तो कोऽपि कालः। अन्यदा च तस्मिन्नेव नगरे परिव्राजकभक्ता विनीतश्रेष्ठिनो दुहिता बालविधवा वीरमती नाम। सा च अविवेकबहुलतया स्त्रीणां, दुर्जयतया मोहस्य, अभिलषणीयतया विषयाणां, विकारकुलगृहतया यौवनस्य, अनपेक्ष्य निजकुलम्, अनालोच्यायतिं तन्नगरीवास्तव्यकसिंहलाभिधानेन मालाकारेण समं प्रोषितेति। इतश्च तस्मिन्नेव दिवसे तस्या एव पूजनीयः स्वसमयाचारपरिपालनरतिर्योगात्मा नाम परिव्राजकः। स निःसंगतया प्रव्रजितानां कार्याभावेन च शंसितव्यमनाख्याय कस्यचिद् स्थानेश्वरं गत इति। जातश्च लोकवादः-'अहो वीरमती प्रोषिता'-इति। विज्ञातं त्वया परिव्राजकगमनम्। ततोऽशुद्धतयाऽऽशयस्य विचित्रचरितया सत्त्वानां समुत्पन्ना ते चिन्ता-'नूनं सा योगात्मना

१ हलुयय क

अयाणिऊण सेट्ठिउम्माहयं एवं जंपियं ति। किमेत्थ जाणियव्वं, अहं जाणामि। राइणा भणियं-'कहं' ति ?। तए भणियं-जोयप्पणा सद्धिं पवसिय त्ति। राइणा भणियं-परिचत्तनियकलत्तारम्भो खु सो भगवं। तए भणियं-अओ चेव परकलत्ताइं पत्थेइ। महाराय, एवंविहा चेव एए पासण्डिणो। न एत्थ परमत्थबुद्धी कायव्व त्ति। एयं च सोऊण विपरिणया धम्मंमि केइ पाणिणो। सवणपरंपराए य आयण्णियमिणं सेसपरिव्वायएहिं; वज्झो कओ जोयप्पा,जाया य से सपक्खपरपक्खेहिं पायं विडम्बणा। एवंविहमिच्छापरिणामवत्तिणा बद्धं तए तिव्वं कम्मं। अइक्कन्तो कोइ कालो। परिक्खीणमहाउयं॥ तओ अपरिचत्तयाए आरम्भस्स मायाबहुलयाए सेसकालं अणासेवणाए धम्मस्स विचित्तयाए कम्मपरिणईणं मओ समाणो कोल्लागसन्निवेसे समुप्पन्नो एलगत्ताए त्ति। अइक्कन्तो कोइ कालो। तक्कम्मदोसेण य सडिया ते जीहा। गहिओ महावेयणाए। थेवकालेणं चेव झीणं च ते आउयं। तओ मरिऊण तक्कम्मसेसयाए

सह प्रोषिता भविष्यति। अन्यदा प्रवृत्ता राजकुले कथा, यथा विनीतश्रेष्ठिनो दुहिता न ज्ञायते कुत्र प्रोषितेति?। ततस्त्वया उज्झित्वा शास्त्राचारम्, अवलम्ब्य इतरपुरुषमार्गम्, अनवेक्ष्यात्मनो लघुकताम्, अज्ञात्वा श्रेष्ठि उन्माथं (विनाशं) एवं जल्पितमिति। किमत्र ज्ञातव्यम्? अहं जानामि। राज्ञा भणितम्-'कथम्'-इति। त्वया भणितम्-योगात्मना सार्धं प्रोषितेति। राज्ञा भणितम्-परित्यक्तनिजकलत्रारम्भः खलु स भगवान्। त्वया भणितम्-अत एव परकलत्राणि प्रार्थयते। महाराज! एवंविधा एवैते पाखण्डिनः। नात्र परमार्थबुद्धिः कर्तव्येति। एतच्च श्रुत्वा विपरिणता धर्मे केचित् प्राणिनः। श्रवणपरम्परया चाकर्णितमिदं शेषपरिव्राजकैः, बाह्यः कृतो योगात्मा, जाता च तस्य स्वपक्षपरपक्षैः प्रायो विडम्बना। एवंविधमिथ्यापरिणामवर्तिना बद्धं त्वया तीव्रं कर्म। अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। परिक्षीणमथायुष्कम्। ततोऽपरित्यक्ततयाऽऽरम्भस्य- मायाबहुलतया शेषकालमनासेवनया धर्मस्य विचित्रतया कर्मपरिणतीनां मृतः सन् कोल्लाकसन्निवेशे समुत्पन्न एडकतयेति। अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। तत्कर्मदोषेण च शटिता ते जिह्वा। गृहीतो महावेदनया। स्तोककालेनैव क्षीणं च

कोल्लागसन्निवेसाडवीए चेव समुप्पन्नो गोमाउगत्ताए त्ति । तत्थ वि य तक्कम्मपेरियतहाविहफलभक्खणेण सडिया ते जीहा । अइक्कन्तो कोइ कालो । तओ मरिऊण तक्कम्मसेसयाए चेव समुप्पन्नो साएयनरवइविलासिणीए मयणलेहाभिहाणाए सुयत्ताए त्ति । पत्तो जोव्वणं, वल्लहो नरवइस्स । अन्नया तक्कम्मदोसओ चेव सुरापाणमत्तेणं विणा वि कज्जेणं दढमक्कोसिया रायजणणी । सुओ रायउत्तेण, वाराविओ तेणं । तओ तं पि अक्कोसिउं पयत्तो । कुविएण छिन्दाविया ते जीहा । ववगओ मओ । लज्जिओ खु अत्तणो वुत्तन्तेणं । पडिवन्नो य अणसणं । मासमेत्तेण कालेण विमुक्को पाणेहिं । समुप्पन्नो य एत्थ पुंण्डवद्धणंमि माहणसुयत्ताए त्ति । एयमणुहूयं तए ॥

तओ ममेयं सोऊण समुप्पन्नो संवेगो, जाओ भवविराओ । चिन्तियं मए । अहो दुक्खहेउत्तणं पमायचरियस्स । पुच्छिओ साहू । भयवं, केरिसं फलसेसं ति ? । तओ तेण अइसयनाणिणा विसेसेणं इमं अवलोइऊण भणियं मकरुणेणं । वच्छ, अविवेगिजणाणुरूया

तवायुः । ततो मृत्वा तत्कर्मशेषतया कोल्लाकसन्निवेशाटव्यामेव समुत्पन्नो गोमायुकतयेति । तत्रापि च तत्कर्मप्रेरिततथाविधफलभक्षणेन शटिता ते जिह्वा । अतिक्रान्तः कोऽपि कालः । ततो मृत्वा तत्कर्मशेषतयैव समुत्पन्नो साकेतनरपतिविलासिन्यां मदनलेखाभिधानायां सुततयेति । प्राप्तो यौवनम्, वल्लभो नरपतेः । अन्यदा तत्कर्मदोषत एव सुरापानमत्तेन विनाऽपि कार्येण दृढमाक्रुष्टा राजजननी । श्रुतो राजपुत्रेण, वारितस्तेन, ततस्तमपि आक्रोष्टुं प्रवृत्तः । कुपितेन छेदिता ते जिह्वा । व्यपगतो मदः । लज्जितः खल्वात्मनो वृत्तान्तेन । प्रतिपन्नश्चानशनम् । मासमात्रेण कालेन विमुक्तो प्राणेभ्यः । समुत्पन्नश्चात्र पुण्ड्रवर्धने ब्राह्मणसुततयेति । एतदनुभूतं त्वया ।

ततो ममैतत् श्रुत्वा समुत्पन्नः संवेगः, जातो भवविरागः, चिन्तितं मया–अहो ! दुःखहेतुत्वं प्रमादचरितस्य । पृष्टो साधुः, कीदृशं

१ मयणलया० क २ पोण्डवद्धणंमि क

सयललोए विडम्बणा सेसं ति। तओ मए समुप्पन्नवेरग्गेण मुणिवयणभीएण सुगहियनामगुरुसमीवे पवन्ना पव्वज्जा। अइक्कन्तो कोइ कालो। लद्धाओ य गुरुसुरलोयगमणकाले मए गुरुसुस्सूसापरेण गुरुसयासाओ तालुग्घाडणिगयणगामिणीओ दुवे महाविज्जाओ। भणिओ म्हि गुरुणा—वच्छ! एयाओ धम्मकायपरिवालणत्थं कहिंपि महावसणकालंमि चेव तए पउञ्जियव्वाओ, न उण सया असारविसयसुहसाहणत्थं ति। अन्नं च, एयाओ धारयन्तेणं परिहासेणावि अलियं न जंपियव्वं; पमायओ जंपिए समाणे तक्खणं चेव नाहिप्पमाणनिमलजलगएणं उद्धबाहुणा अणिमिसलोयणेणं एयासिं चेव अट्ठमहस्सेणं जावो दायव्वो त्ति। तओ मए पावमोहियमणेणं साहुसिट्ठनियइवसवत्तिणा अविज्जाणुरायनडिएणं गुरुवयणपडिकूलं इहपरलोगमग्गविरुद्धं सव्वमियमणुचिट्ठियं। जंपियं च मए कल्लं असंपत्ताए भयवईए सञ्झाए आवसहासन्नारामवउलतलगएणं पमायओ तरुणरामायणपुच्छिएण अपरिहाससीलेण वि परिहासेणं उभ-

---

फलशेषमिति। ततस्तेनातिशयज्ञानिना विशेषेणेममवलोक्य भणितं सकरुणेन। वत्स! अविवेकिजनानुरूपा सकललोके विडम्बना शेषमिति। ततो मया समुत्पन्नवैराग्येन मुनिवचनभीतेन सुगृहीतनामगुरुसमीपे प्रपन्ना प्रव्रज्या। अनिक्रान्तः कोऽपि कालः। लब्धे च गुरुसुरलोकगमनकाले मया गुरुशुश्रूषापरेण गुरुसकाशात् तालोद्घाटिनी-गगनगामिन्यौ द्वे महाविद्ये। भणितोऽस्मि गुरुणा—वत्स! एते धर्मकायपरिपालनार्थं कुत्रापि महाव्यसनकाले एव त्वया प्रयोक्तव्ये, न पुनः सदाऽसारविषयसुखसाधनार्थमिति। अन्यच्च-एते धारयता परिहासेनापि अलीकं न जल्पितव्यम्, प्रमादतो जल्पिते सति तत्क्षणमेव नाभिप्रमाणविमलजलगतेन ऊर्ध्ववाहुनाऽनिमिषलोचनेन एतयोरेवाष्टसहस्रेण जापो दातव्य इति। ततो मया पापमोहितमनसा साधुशिष्टनियतिवशवर्तिनाऽविद्यानुरागनटितेन (व्याकुलितेन) गुरुवचनप्रतिकूलमिहपरलोकमार्गविरुद्धं सर्वमिदमनुष्ठितम्। जल्पितं च मया कल्येऽसंप्राप्तायां भगवत्यां सन्ध्यायामावसथासन्नारामवकुलतलगतेन

यलोयविरुद्धं अलियवयणं ति। मन्तिणा भणियं 'किं जंपियं' ति?। परिव्वायएण भणियं–पुच्छिओ म्हि कल्लं तक्खणकयजलावगाहणाहिं आवसहदेवयादंसणत्थमागयाहिं महुरपरिक्खलन्तवयणाहिं सविब्भमुब्भन्तपेच्छिरीहिं तरुणरामाहिं। भयवं, कीस तुमं तरुणगो चेव जीवलोयसारभूयं जम्मन्तरंमि वि तवस्सिजणपत्थणिज्जं हरिहरपियामहप्पमुहतियसवरसेवियं सयललोयसलाहणिज्जं विसयसोक्खं उज्झिऊण इमं ईइसं दुक्करं वयविसेसं पवन्नो त्ति?। तओ मए तासिं हिययगयं परिहासगब्भिणं भावं वियाणिऊण विमुक्कदीहनीसासं कालाणुरूवमलियं चेव जंपियं। जहा हिययाणुकूलपिययमाविरहसंतावपीडिएणं इमं ईइसं दुक्करं वयमब्भुवगयं ति। जंपिऊण य इमं वयणं पमायओ चेव न कओ गुरुजणोवइट्ठो जावो। अकयजावो य वसणवसगो वि य जाए अड्ढरत्तसमए अत्थमिए भुवणपईवे चन्दे पसुत्ते नायरलोयनिवहे तिमिरदुस्संचरेसु रायमग्गेसु कहकहवि गन्तूण पुव्वभण्डियं पिव अकयपडिदुवारपिहाणं पविट्ठो सागरसेट्ठिगेहं ति। तओ गहियसुवण्णरुप्पभण्डो निग्गच्छन्तो चेव सागरसेट्ठिगेहाओ आयण्णियपुरिसपयसंचारो

प्रमादतस्तरुणरामाजनपृष्टेनापरिहासशीलेनापि परिहासेनोभयलोकविरुद्धमलीकवचनमिति। मन्त्रिणा भणितम्–किं जल्पितमिति? परिव्राजकेन भणितम्–पृष्टोऽस्मि कल्ये तत्क्षणकृतजलावगाहनाभिरावसथदेवतादर्शनार्थमागताभिर्मधुरपरिस्खलद्वचनाभिः सविभ्रमोद्भ्रान्तप्रेक्षणशीलाभिः तरुणरामाभिः। भगवन्! किमर्थं त्वं तरुण एव जीवलोकसारभूतं जन्मान्तरेऽपि तपस्विजनप्रार्थनीयं हरिहरपितामहप्रमुखत्रिदशवरसेवितं सकललोकश्लाघनीयं विषयसौख्यमुज्झित्वेममीदृशं दुष्करं व्रतविशेषं प्रपन्न इति? ततो मया तासां हृदयगतं परिहासगर्भितं भावं विज्ञाय विमुक्तदीर्घनिःश्वासं कालानुरूपमलीकमेव जल्पितम्। यथा–हृदयानुकूलप्रियतमाविरहसंतापपीडितेन इममीदृशं दुष्करं व्रतमभ्युपगतमिति। जल्पित्वा चेदं वचनं प्रमादत एव न कृतो गुरुजनोपदिष्टो जापः। अकृतजापश्च व्यसनवशगोऽपि च जातेऽर्धरात्रसमयेऽस्तमिते भुवनप्रदीपे चन्द्रे प्रसुप्ते नागरलोकनिवहे तिमिरदुःसंचरेषु राजमार्गेषु कथं कथमपि गत्वा पूर्वभांडिकमिव (बान्धवमिव)

सिन्धुणरवरिंदपायवडणो मणिरविज्ञाणदक्खगमणो सुमइप्पियविज्जाहिवइदीणमाणो विसमपरमपरायमाणो कुलक्कमागयाइक्क-हयपेहिं सहस्सणरवराणुपिवड्डिमाणवरेहिं इओ तओ तुरियपरयावनेहिं गहिओ गयपुरिसेहिं। अओ परमागओ पेर ते मईओ गुणन्नो। तत्तइ तुमं पमाणं ति भणिऊण तुण्हिक्को ठिओ पडिच्छगओ त्ति॥

भणिया भणियं-भयवं, कहं पुण एत्थ णरिंदपुरवणीओ गयाणंकारो नत्थि? । तेण भणियं-ठिओ सुणो सए माग्धी-नराहम। भणिया भणियं-'किं विचित्तं' ति? । तेण भणियं-सुण।

अत्थि मे सागरीनिवासी गन्धमारूणो नाम ससंगओ जीवियाओ य अब्भहिओ। तेण नवयरनिवासिणो इन्ददत्ताभिहाणस्स सेट्ठिस्स गयस्स धूया सागरदत्ता नाम कन्नगा नेहाणुरायगओ अवहरिया त्ति पच्चूए सिरिमहूणं जोव्वणाभिमाणिणा सरसा त्ति

सहस्रपरिचारणिधानं प्रविष्टो नागरंधडितेरथविधि। ततो [illegible] निरंतरेण [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] सुगतिप्रियविद्याधिपतिदीनमानो विषमपरमपरायमाणः कुलक्रमागत [illegible] [illegible] [illegible] गृहीतो राजपुरुषैः। अतः परमागत एव तव मतीयो गुणज्ञः। तत्र ?? प्रमाणमिति भणित्वा तूष्णीकः स्थितः परिव्राजक इति।

भणितया भणितम्-भगवन्! कथं पुनरत्र नरेन्द्रपुरवणीजो गजालंकारो नास्ति?। तेन भणितम्-शृणु मम [illegible] [illegible]। भणितया भणितम्-'किं विचित्रम्'-इति? तेन भणितम्-शृणु।

अस्ति मे सागरनिवासी गन्धमारूपो नाम स्वजनो जीविताद्व्यधिकः। तेन नवनगरनिवासिन इन्द्रदत्ताभिधानस्य श्रेष्ठिनः कन्या

१ [illegible]

अत्तणो विणासमालोचिय अवलम्बिऊग पुरिसयारं अवहरिऊण परिणीय त्ति । एयव्वइयरंमि रुट्ठो से राया । अवहरिया वासवदत्ता । निच्छूढो नयरीओ । आगओ मे समीवं जीवियाभिहाणवयंसगसहाओ । पुच्छिओ य आगमणपओयणं । साहियं च तेणं । तओ मए तमणुपुच्छिऊण रायालंकारकोसल्लियसहाओ पेसिओ नरिन्दपच्चायणनिमित्तं जीविओ । गओ य सो सावत्थिं । अलंकारदरिसणपुव्वयं विन्नत्तो तेण राया एयव्वइयरेण । कओ से राइणा पसाओ । पेसिया गन्धव्वदत्तस्स सावत्थिपवेसणनिमित्तं महन्तया । नीओ महन्तएहिं, पवेसिओ राइणा महाविभूईए, दिट्ठो य जणणिजणयपमुहेण सयणवग्गेण । पाविया तेण कण्ठगयपाणा वासवदत्ता । ता एयं निमित्तं ॥

मन्तिणा भणियं-साहु ववसियं, मित्तकज्जवच्छला चेव सप्पुरिसा हवन्ति । 'निद्दोसा खु ते पुव्वगहिय' त्ति मन्तिऊण मोयाविया धणाई । 'भयवं, तुमए वि सविवेगाणुरूवमायरियव्वं' ति भणिऊण विसज्जिओ परिव्वायओ ॥

दुहिता वासवदत्ता नाम कन्यका स्नेहानुरागवशतोऽन्यदत्ताऽपि प्रस्तुते विवाहमहोत्सवे यौवनाभिमानिना इतरथाऽपि आत्मनो विनाशमालोच्य, अवलम्ब्य पुरुषकारमपहृत्य परिणीतेति । एतद्व्यतिकरे रुष्टस्तस्मै राजा । अपहृता वासवदत्ता । निःक्षिप्तो नगर्याः । आगतो मम समीपं जीविकाभिधानवयस्यसहायः । पृष्टश्चागमनप्रयोजनम् । कथितं च तेन । ततो मया तमनुपृच्छ्य राजालंकारकौशलिक(उपहार)-सहायः प्रेषितो नरेन्द्रप्रत्यायननिमित्तो जीविकः । गतश्च स श्रावस्तीम् । अलंकारदर्शनपूर्वकं विज्ञप्तस्तेन राजा एतद्व्यतिकरेण । कृतस्तस्य राज्ञा प्रसादः । प्रेषिता गन्धर्वदत्तस्य श्रावस्तीप्रवेशननिमित्तं महत्तकाः । नीतो महत्तकैः, प्रवेशितो राज्ञा महाविभूत्या, दृष्टश्च जननीजनकप्रमुखेन स्वजनवर्गेण । प्राप्ता तेन कण्ठगतप्राणा वासवदत्ता । तत एतन्निमित्तम् ।

मन्त्रिणा भणितम्-साधु व्यवसितम्, मित्रकार्यवत्सला एव सत्पुरुषा भवन्ति । 'निर्दोषाः खलु पूर्वगृहीताः' इति मन्त्रयित्वा मोचिता

धणो वि य ते रायपुरिसे पेसिऊण सावत्थिं पयट्टो जलनिहितीरसंठियं वयराडं नाम नयरं। कहाणयविसेसेण पत्तो पउमावइं नाम अडविं। तीए वि य कइवयकप्पडियपरिवारियस्स एगंमि विभागे उट्ठियं वणगइन्दपीढं। पणट्ठा दिसोदिसिं कप्पडिया। धाइओ गयकलहगो धणमग्गेणं। गहिओ खु एसो, पाडिओ धरणिवट्ठे। परिणओ गयकलहगो। देव्वजोएणं न वावाइओ धणो। तओ उवरिं घत्तिऊण दन्तमुसलेहिं 'पडिच्छिस्सं' ति गहिओ करेणं, विक्खित्तो य उवरिं विलग्गो समासन्नवत्तिणीए नग्गोहसालाए। इओ य तयन्नकलहगपीडियाए रसियं करेणुयाए। तओ तं मोत्तूण वलिओ गयकलहगो। आरूढो धणो नग्गोहसिहरं। दिट्ठा य तेण तत्थ नीडंमि ओलावगविमुक्का तेल्लोक्कसारा रयणावली। पच्चभिन्नाया गहिया य। चिन्तियं च तेणं। छुट्टामि जइ गओवद्दवस्स, ता पावेमि एयं परमोवयारिणो सावत्थीनरवइस्स; पच्छा जहासमीहियमणुचिट्ठिस्सं ति। ठिओ कंचि वेलं, अइक्कन्तं गयपीढं, ओइण्णो

धनादयः। 'भगवन्! त्वयाऽपि स्वविवेकानुरूपमाचरितव्यम्' इति भणित्वा विसर्जितो परिव्राजकः।

धनोऽपि च तान् राजपुरुषान् प्रेषयित्वा श्रावस्तीं प्रवृत्तो जलनिधितीरसंस्थितं वराटं नाम नगरम्। कथानकविशेषेण प्राप्तो पद्मावतीं नामाटवीम्। तस्यामपि च कतिपयकार्पटिकपरिवृतस्य एकस्मिन् विभागे उत्थितं वनगजेन्द्रयूथम्। प्रनष्टा दिशि दिशि कार्पटिकाः। धावितो गजकलभको धनमार्गेण। गृहीतः खल्वेषः। पातितो धरणीपृष्ठे। परिणतो (तिर्यक्प्रहारवान्) गजकलभकः। दैवयोगेन न व्यापादितो धनः। तत 'उपरि क्षिप्त्वा दन्तमुशलाभ्यां प्रत्येषिष्यामि' इति गृहीतो करेण। विक्षिप्तश्चोपरि विलग्नः समासन्नवर्तिन्यां न्यग्रोधशाखायाम्। इतश्च तदन्यकलभकपीडितया रसितं करेण्वा। ततस्तं मुक्त्वा वलितो गजकलभकः। आरूढो धनो न्यग्रोधशिखरम्। दृष्टा च तेन तत्र नीडे श्येनविमुक्ता त्रैलोक्यसारा रत्नावली, प्रत्यभिज्ञाता गृहीता च। चिन्तितं च तेन। छुटामि यदि गजोपद्रवात् ततः प्रापयामि एतां परमोपकारिणः श्रावस्तीनरपतेः। पश्चाद् यथासमीहितमनुष्ठास्यामीति। स्थितः कांचिद् वेलाम्।

तरुवराओ, पयट्टो सावत्थिं, संपत्तो वसिमं ॥

इओ य गया ते पुरिसा सावत्थिं। निवेइओ वुत्तन्तो नरवइस्स। कुविओ तेसिं राया। अहो अवुद्धिया तुम्हे, जं तहाविहं पुरिसरयणं तहा एगागिणं मोत्तूणमागय त्ति। ता एस मे दण्डो; तं चेव अगिण्हिऊण न तुब्भेहिं सावत्थि पइसियव्वं ति। भणिऊण निच्छूढा नयरीओ। लग्गा धणं गवेसिउं। दिट्ठो य तेहिं पियमेलगाभिहाणे सन्निवेसे सत्थवाहपुत्तो। साहिओ णेहि वुत्तन्तो इमस्स, इमेण वि य तेसिं। तओ कइवयदियहेहिं पत्तो सावत्थिं। दिट्ठो नरवई, परितुट्ठो हियएण, साहिओ वुत्तन्तो नरवइस्स। देव, इमिणा पयारेण लद्धा रयणावली दंसिया य। विम्हिओ राया। 'अहो विचित्तया कज्जपरिणईणं' ति चिन्तिऊण भणियं च तेण। भद्द, तुइ चेव मए एसा संपाडिय त्ति, न कायव्वो मे पणयभङ्गो। अहवा साहारणं चेव ते एयं रज्जं पि, किं संपाडीयइ त्ति ?। तओ अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु काऊण महामहन्तं सत्थं भरिऊण विचित्तभण्डस्स दाऊण नाणामणिरयणसारमणग्घेयमाहरणं उचियवाणि-

---

अतिक्रान्तं गजयूथम्। अवतीर्णस्तरुवरात्। प्रवृत्तः श्रावस्तीम्। संप्राप्तो वसतिम्।

इतश्च गतास्ते पुरुषाः श्रावस्तीम्। निवेदितो वृत्तान्तो नरपतये। कुपितस्तेभ्यो राजा। अहो! अबुद्धिका यूयम्, यत् तथाविधं पुरुषरत्नं तथैकाकिनं मुक्त्वाऽऽगता इति। तत एष युष्माकं दण्डः, तमेवागृहीत्वा न युष्माभिः श्रावस्तीं प्रवेष्टव्यमिति भणित्वा निःक्षिता (निष्कासिताः) नगरीतः। लग्ना धनं गवेषयितुम्। दृष्टश्च तैः प्रियमेलकाभिधाने सन्निवेशे सार्थवाहपुत्रः। कथितस्तैर्वृत्तान्तोऽस्मै, अनेनापि च तेभ्यः। ततः कतिपयदिवसैः प्राप्तः श्रावस्तीम्। दृष्टो नरपतिः, परितुष्टो हृदयेन। कथितो वृत्तान्तो नरपतये। देव! अनेन प्रकारेण लब्धा रत्नावली, दर्शिता च। विस्मितो राजा। 'अहो विचित्रता कार्यपरिणतीनाम्'-इति चिन्तयित्वा भणितं च तेन। भद्र! तवैव मयैषा संपादितेति न कर्तव्यो मे प्रणयभङ्गः। अथवा साधारणमेव तवैतद् राज्यमपि, किं संपाद्यते इति। ततोऽतिक्रान्तेषु कतिप

यगवेसेणेव पेसिओ सुसम्मणयरं धणो त्ति।

पत्तो कालक्कमेणं, विन्नाओ जणेण। परितुट्ठो से गुरुजणो, निग्गओ पच्चोणिं। दिट्ठो य जणणिजणएहिं, निवडिओ चलणेसु तेसिं, अहिणन्दिओ जणणिजणएहिं। कया सव्वाययणेसु पूया, दिन्नं महादाणं, पवेसिओ नरिन्देण सम्माणिऊण महया विभूईए। कयं च गुरूहिं महोच्छवभूयं वद्धावणयं ति। पइदियहं पुच्छिओ धणसिरिवुत्तन्तं जणणिजणएहिं। साहिओ तेण। विम्हिया जणणिजणया। भणिओ य तेहिं—वच्छ, अलं तीए। अणुचिया खु सा पावकम्मा भवओ। न रेहइ कप्पपायवे कविकच्छुवल्लि त्ति। ता अन्नं ते समाणरूवकुलविहवसहावं दारियं गवेसामो। न तए एत्थ संतप्पियव्वं। न मुच्चइ ससी जोण्हाए त्ति। तेण भणियं—को एत्थ अवसरो संतावस्स, ईइसो खलु संसारसहावो त्ति। तेहिं भणियं—साहु साहु, महापुरिसो खु तुमं। ता किं एत्थ अवरं भणीयए त्ति॥

पक्षिणेषु कृत्वा अतिमहान्तं स्वार्थं भृत्वा विचित्रभाण्डं, दत्वा नानामणिरत्नसारमनर्घ्यमाभरणमुचितनाथिजनदेशेनैव प्रेषितः सुशर्मनगरं धन इति।

प्राप्तः कालक्रमेण, विज्ञातो जनेन। परितुष्टोऽस्य गुरुजनो, निर्गतः संमुखम्। दृष्टश्च जननीजनकाभ्याम्। निपतितश्चरणेषु तयोः। अभिनन्दितो जननीजनकाभ्याम्। कृता सर्वायतनेषु पूजा, दत्तं महादानम्, प्रवेशितो नरेन्द्रेण सम्मान्य महत्या विभूत्या। कृतं च गुरुभिर्महोत्सवभूतं वर्धापनकमिति। प्रतिदिवसे पृष्टो धनश्रीवृत्तान्तं जननीजनकाभ्याम्। कथितस्तेन। विस्मितौ जननीजनकौ। भणितश्च ताभ्याम्—वत्स! अलं तया। अनुचिता खलु सा पापकर्मा भवतः। न राजते कल्पपादपे कपिकच्छुवल्लिरिति। ततोऽन्यां तव समानरूपकुलादि भवत्मार्यां दारिकां गवेषयावः। न त्वयाऽत्र संतपितव्यम्। न मुच्यते शशी ज्योत्स्नाया इति। तेन भणितम्—कोऽत्रावसरः संतापस्य, ईदृशः खलु संसारस्वभाव इति। तैर्भणितम्—साधु साधु महापुरुषः खलु त्वम्। ततः किमत्रापरं भण्यते इति।

तओ कया से गुरूहिं धणदेवमहिमा। निग्गओ धणो सह निद्धमित्तेहिं। पूजिओ जक्खो, कया अत्थिजणपडिवत्ती। गओ य भुत्तुत्तरसमए तयासन्नं चेव सिद्धत्थं नाम उज्जाणं। दिट्ठो य तत्थ असोयपायवतलगओ इरियाइपञ्चसमिइओ मणवयकायगुत्तो गुत्तिन्दिओ गुत्तबम्भयारी अममो अकिञ्चणो छिन्नगन्थो निरुवलेवो, किं बहुणा, अट्ठारससीलङ्गसहस्सधारी अणेयसाहुपरियओ जसोहरो नाम कोसलाहिवस्स विणयंधरस्स पुत्तो समणसीहो त्ति। तं च दट्ठूण समुप्पन्नो से पमोओ, वियम्भिओ धम्मववसाओ। चिन्तियं च णेणं। अहो से रूवं, अहो चरियं; अहो से दित्ती, अहो सोमया; अहो से पुरिसयारो, अहो मद्दवं; अहो से लायण्णं, अहो विसयनिप्पिवासया; अहो से जोव्वणं, अहो अणङ्गविजओ त्ति। ता धन्नो खु एसो दट्ठव्वो पज्जुवासणिज्जो य। गओ तस्स समीवं। वन्दिओ णेण भयवं जसोहरो सेससाहुणो य। दिन्नो से गुरुणा धम्मलाहो सेससाहूहि य। उवविट्ठो गुरुपायमूले। भणियं च णेणं–भयवं, किं पुण ते निव्वेयकारणं, जेण तुमं रूवि व्व पञ्चबाणो विसयसुहभवद्दत्थिऊण पव्वज्जं पवन्नो सि?। जसोहरेण

ततः कृता तस्य गुरुभ्यां धनदेवमहिमा। निर्गतो धनो सह स्निग्धमित्रैः। पूजितो यक्षः, कृताऽर्थिजनप्रतिपत्तिः। गतश्च भुक्तोत्तर-समये तदासन्नमेव सिद्धार्थं नामोद्यानम्। दृष्टश्च तत्राशोकपादपतलगत ईर्यादिपञ्चसमितिको मनोवचःकायगुप्तो गुप्तेन्द्रियो गुप्तब्रह्मचारी अममोऽकिञ्चनश्छिन्नग्रन्थो निरुपलेपः–किं बहुना, अष्टादशशीलाङ्गसहस्रधारी, अनेकसाधुपरिगतो यशोधरो नाम कोशलाधीपस्य विनय-न्धरस्य पुत्रः श्रमणसिंह इति। तं च दृष्ट्वा समुत्पन्नस्तस्य प्रमोदः, विजृम्भितो धर्मव्यवसायः। चिन्तितं च तेन–अहो! अस्य रूपम्, अहो! चरितम्, अहो! अस्य दीप्तिः, अहो! सौम्यता, अहो! अस्य पुरुषकारः, अहो! मार्दवम्, अहो! अस्य लावण्यम्, अहो! विषयनिष्पिपासता, अहो! अस्य यौवनम्, अहो! अनङ्गविजय इति। ततो धन्यः खल्वेष द्रष्टव्यः, पर्युपासनीयश्च। गतस्तस्य समीपम्। वन्दितस्तेन भगवान् यशोधरः शेषसाधवश्च। दत्तस्तस्मै गुरुणा धर्मलाभः, शेषसाधुभिश्च। उपविष्टो गुरुपादमूले। भणितं च तेन–किं

घणेण भणियं-भयवं, सयलजणसाहारणो खु एस संसारो;
भणियं-एगन्तनिव्वेयकुलहराओ संसाराओ वि अवरं निव्वेयकारणं ति ?। तहावि नियमेव चरियं मे निव्वेयकारणं ति।
अओ विसेसकारणं पुच्छामि। जसोहरेण भणियं-विसेसो वि सामन्नमज्झगओ चेव, तओ जसोहरेण 'कल्लाणागिई पसन्तरूवो
घणेण भणियं-करेउ भयवं अणुग्गहं, कहेउ अम्हाणं पि निव्वेयकारणं नियचरियं ति।
य एसो कयाइ निव्वेयमुवगच्छइ' त्ति चिन्तिऊण भणियं। सोम! जइ एवं, ता सुण।
इओ य अतीयनवमभवंमि तस्स पुत्तो सुरिन्ददत्तो
अत्थि इहेव वासे विसाला नाम नयरी। तत्थ अमरदत्तो नाम नरवई होत्था। अहमवि संपत्त-
नाम अहमासि त्ति। जणणी य मे जसोहरा, भज्जा य नयणावलि त्ति। ताओ य मे रज्जं दाऊण पवन्नो समणत्तणं। निवेइओ
सम्मत्तो नयणावलीनेहमोहियमणो रज्जसणाहं विसयसुहमणुहवन्तो चिट्ठामि, जाव आगओ मे पलियच्छलेण धम्मदूओ।

पुनस्ते निर्वेदकारणम्, येन त्वं रूपीव पञ्चबाणो विषयसुखमपहस्तयित्वा प्रव्रज्यां प्रपन्नोऽसि ? यशोधरेण भणितम्-एकान्तनिर्वेदकुल-
गृहात् संसारादपि अपरं निर्वेदकारणमिति ? धनेन भणितम्-भगवन्! सकलजनसाधारणः खल्वेष संसारः, अतो विशेषकारणं
पृच्छामि। यशोधरेण भणितम्-विशेषोऽपि सामान्यमध्यगत एव, तथापि निजकमेव चरितं मम निर्वेदकारणमिति। धनेन भणितम्-
करोतु भगवान् अनुग्रहम्, कथयतु अस्माकमपि निर्वेदकारणं निजकचरितमिति। ततो यशोधरेण 'कल्याणाकृतिः प्रशान्तरूपश्चैष
कदाचिद् निर्वेदमुपगच्छति' इति चिन्तयित्वा भणितम्। सौम्य! यद्येवं ततः शृणु।
अस्ति इहैव वर्षे विशाला नाम नगरी। तत्रामरदत्तो नाम नरपतिरभूत्। इतश्चातीतनवमभवे तस्य पुत्रः सुरेन्द्रदत्तो नामाहमास-
मिति। जननी च मम यशोधरा, भार्या च नयनावलिरिति। तातश्च मे राज्यं दत्त्वा प्रपन्नः श्रमणत्वम्। अहमपि संप्राप्तसम्यक्त्वो
नयनावलिस्नेहमोहितमना राज्यसनाथं विषयसुखमनुभवन् तिष्ठामि। यावदागतो मे पलितच्छलेन धर्मदूतः। निवेदितश्च मह्यं सारसि-

य मे सारसियाभिहाणाए नयणावलीचेडियाए। तओ समुप्पन्नो मे निव्वेओ। चिन्तियं मए। अहो चञ्चलया जीवलोयस्स, अहो परिणामो पोग्गलाणं, अहो असारं मणुयत्तणं, अहो पहवइ महामोहो। अवि य–

अणुदियहं वच्चन्ताणिऽमाइ कह किं जणो न लक्खेइ। जीयस्स जोव्वणस्स य दियहनिसाखण्डखण्डाइं ॥

दियहनिसाघडिमालं आउयसलिलं जणस्स घेत्तूण। चन्दाइच्चबइल्ला कालरहट्टं भमाडेन्ति ॥

झीणे आउयसलिले परिसुस्सन्तंमि देहसस्संमि। नत्थि हु कोवि उवाओ तह वि जणो पावमायरइ ॥

अलं ता मे पमाएणं। पवज्जामो पुव्वपुरिससेवियं समणत्तणं। साहिओ निययाहिप्पाओ नयणावलीए। भणियं च तीए– अज्जउत्त, जं वो रोयइ त्ति। न खलु अहं अज्जउत्तस्स पडिकूलयारिणी; अवि य 'जं तुमं पव्वज्जिहिसि, अहं पि तं चेव' त्ति निवेइयं चेव अज्जउत्तस्स। तओ मए चिन्तियं। अहो निब्भराणुरायया ममोवरि देवीए, अहो महत्थत्तणं, अहो विवेगो, अहो चित्तणुयया,

---

काभिधानया नयनावलिचेटिकया। ततः समुत्पन्नो मम निर्वेदः। चिन्तितं च मया-अहो! चञ्चलता जीवलोकस्य, अहो! परिणामः पुद्गलानाम्, अहो! असारं मनुजत्वम्, अहो! प्रभवति महामोहः। अपि च–

अनुदिवसं व्रजन्ति इमानि कथय किं जनो न लक्षयति। जीवितस्य यौवनस्य च दिवसनिशाखण्डखण्डानि ॥

दिवसनिशाघटीमालमायुःसलिलं जनस्य गृहीत्वा। चन्द्रादित्यबलीवर्दौ कालारघट्टं भ्रामयतः ॥

क्षीणे आयुःसलिले परिशुष्यति देहसस्ये। नास्ति खलु कोऽप्युपायः तथापि जनः पापमाचरति ॥

अलं ततो मम प्रमादेन, प्रपद्यामहे पूर्वपुरुषसेवितं श्रमणत्वम्। कथितो निजकाभिप्रायो नयनावल्यै। भणितं च तया-आर्यपुत्र! यत् तुभ्यं रोचते, न खल्वहमार्यपुत्रस्य प्रतिकूलकारिणी, अपि च यत्त्वं प्रव्रजिष्यसि, अहमपि च तदेवेति निवेदितमेवार्यपुत्रस्य। ततो

अहो छन्दाणुवत्तणं, अहो समसुहदुक्खया, अहो [1]एंगसहावत्तणं ति ॥

एत्थन्तरंमि निवेइओ मे कालो मङ्गलपाढएहिं । पढियं च तेहिं ।

आसाइऊण उययं कमेण परियड्ढिऊण य पयावं । उज्जोविऊण भुवणं अत्थमइ दिवायरो एण्हिं ॥

तओ मए चिन्तियं–धिरत्थु जीवलोयस्स; एयस्स वि दिणयरस्स एगदिवसंमि चेव एत्तिया अवत्थ त्ति । तओ अहं अत्थाइया-मण्डवंमि कंचि कालं गमेऊण मियङ्कजोण्हापसाहियभुवणभवणे उद्दामकामिणीयणवियम्भियमयणपसरे य पओसे गओ विइण्णमणिर-यणमङ्गलपदीवसणाहं कुट्टिमविमुक्कवरसुरहिकुसुमपयरं बहलकत्थूरियाविलित्तविमलमणिभित्तिं पवरदेवंगवत्थवो[2]क्खारियंकणयखम्भं उज्जलविचित्तवत्थविरइयवियाणयं जरढविदुमायम्बघडियपल्लङ्कसणाहं अत्थुरियपवरतूलीविइण्णगण्डोवहाणयं विमलकलधोयमओव-

मया चिन्तितम्–अहो ! निर्भरानुरागता ममोपरि देव्याः, अहो ! महार्थत्वम्, अहो ! विवेकः, अहो ! चित्तानुगता, अहो ! छन्दोऽनुवर्तनम्, अहो ! समसुखदुःखता, अहो ! एकस्वभावत्वमिति ।

अत्रान्तरे निवेदितो मे कालो मङ्गलपाठकैः । पठितं च तैः—

आस्वाद्योदकं क्रमेण परिवर्त्य च प्रतापम् । उद्द्योत्य भुवनमस्तमेति दिवाकर इदानीम् ॥

ततो मया चिन्तितम्–धिगस्तु जीवलोकम्, एतस्यापि दिनकरस्य एकदिवसे एव एतावत्यवस्थेति । ततोऽहमास्थानिकामण्डपे कश्चित् कालं गमयित्वा मृगाङ्कज्योत्स्नाप्रसाधितभुवनभवने उद्दामकामिनीजनविजृम्भितमदनप्रसरे च प्रदोषे गतो विकीर्णमणिरत्नमङ्गलप्र-दीपसनाथं कुट्टिमविमुक्तवरसुरभिकुसुमप्रकरं बहलकस्तूरिकाविलिप्तविमलमणिभित्तिम्, प्रवरदेवाङ्ग(देवदूष्य)वस्त्रविभूषितकनकस्तम्भम्,

१ एगयारत्तण क । २ वोक्खारिय (दे.) विभूषितः ।

णीय[मणो]हरपडिग्गहं उल्लम्बियसुरहिकुसुमदामनियरं कणयमयमहमहेन्तधूवघडियाउलं पज्जलियविइत्तधूमवत्तिनिवहं चडुलकलहंसपारावयमिहुणसोहियं विरइयकप्पूरवीडयसणाहतम्बोलपडलयं वट्टियविलेवणपुण्णविविहवायायणनिमियमणिवट्टयं सुरहिपडवासभरियमणोहरोवणीयकणयकचोलं तप्पियवरवारुणीसुरहिकुसुमसंपाइयमयणपूयं रईए विव सपरिवाराए नयणावलीए समद्धासियं वासगेहं ति । उवविट्ठो पल्लङ्के । कंचि कालं गमेऊण निग्गओ देवीपरियणो । थेववेलाए पसुत्ता देवी । अहं च विसहसुहं विमुहियचित्तोवि नेहाणुरागओ 'देवी परिच्चइयव्वा, एद्दहमेत्तं एत्थ दुक्करं'ति चिन्तयन्तो चिट्ठामि, जाव सा देवी 'पसुत्तो नरवइ'त्ति मन्नमाणा मोत्तूण पल्लङ्कमोइण्णा कोट्टिमतलं । ससङ्का य उग्घाडिऊण दुवारं निग्गया वासगेहाओ । तओ मए चिन्तियं—किं पुण एसा अवेलाए अइन्नदुवारं निग्गय त्ति ? । नूणं मम भाविविओयकायरा देहच्चायं ववसिस्सइ त्ति । तओ अहं घेत्तूण असिवरं निग्गओ तीए पिट्ठओ । गया य सा पासायवालग्ग

उज्ज्वलविचित्रवस्त्रविरचितवितानकम्, जरठचिञ्चातत्रयघटितपल्यङ्कसनाथम्, आस्तृतप्रवरतूलीवितीर्णगण्डोपधानकम्, विमलकलधौतमयोपनीतमनोहरपतद्ग्रहम्, उल्लम्बितसुरभिकुसुमदामनिकरम्, कनकमयमघमघायमान(प्रमरद्)धूपघटिकाकुलम्, प्रज्वलितविचित्रधूमवर्तिनिवहम्, चडुलकलहंसपारापतमिथुनशोभितम्, विरचितकर्पूरवीटकसनाथताम्बूलपटलकम्, वर्तितविलेपनपूर्णविविधवातायनन्यस्तवृत्तम्(वृत्तभाजनम्), सुरभिपटवासभृतमनोहरोपनीतकनककचोलम्, तर्पितवरवारुणीसुरभिकुसुमसंपादितमदनपूजम्, रत्येव सपरिवारया नयनावल्या समध्यासितं वासगेहमिति । उपविष्टः पल्यङ्के । कंचित्कालं गमयित्वा निर्गतो देवीपरिजनः । स्तोकवेलायां प्रसुप्ता देवी । अहं च विषयसुखविमुखितचित्तोऽपि स्नेहानुरागतो 'देवी परित्यक्तव्या, एतावन्मात्रमत्र दुष्करम्' इति चिन्तयन् तिष्ठामि, यावत् सा देवी 'प्रसुप्तो नरपतिः' इति मन्यमाना मुक्त्वा पल्यङ्कमवतीर्णा कुट्टिमतलम् । सशङ्का चोद्घाट्य

१ अदिम० ख

खुज्जयस्स समीवं । उट्ठविओ तीए खुज्जओ । तओ मए चिन्तियं-हद्धी एयस्स साहिऊण जहासमीहियं करिस्सइ त्ति । एत्थन्तरंमि घुम्मन्तलोयणेणं भणियं खुज्जएणं-कीस तुमं अज्ज एत्तियाओ वेलाओ त्ति ?। तओ मए चिन्तियं-हा किमेयं अज्ज त्ति संलवइ ?। अहवा अणुचियागमणा इमाए वेलाए देवी, अओ एवं मन्तियं ति । होउ, पडिवयणं सुणेमि । तओ देवीए भणियं-अज्ज खु विसमधाउओ चिराओ पसुत्तो राया, अओ एस कालक्खेवो त्ति । तओ मए चिन्तियं-हा किमेयं ?। एत्थन्तरंमि कढिणहत्थेण तेण गहिया अगरुधूमामोयगब्भिणे केसहत्थे[3] देवी । तओ पाडिया तेण समयं देवी । सिक्कारमणहरं च तस्स य ममं च मयणकोवाणलसंधुक्कणं वियम्भियं तीए सह मोहचेट्ठियं । आलिङ्गिया तेण, चुम्बियं च से चलन्ततारयं वयणं । एयं च वायायणपविट्ठचन्दालोयभासियं दट्ठूण परमयपच्छिऊण अविवेयपवणसंधुक्किओ पज्जलिओ मे मणम्मि कोवाणलो । कड्ढियं च तमालदलनीलं मण्डलग्गं । चिन्तियं च

द्वारं निर्गता वासगृहात् । ततो मया चिन्तितम्-किं पुनरेषाऽवेलायामदत्तद्वारं निर्गतेति ?। नूनं मम भाविवियोगकातरा देहत्यागं व्यवसास्यतीति । ततोऽहं गृहीत्वाऽसिवरं निर्गतस्तस्याः पृष्ठतः । गता च सा प्रासादपालस्य कुब्जकस्य समीपम् । उत्थापितस्तया कुब्जकः । ततो मया चिन्तितम्-हा धिक्, एतस्य कथयित्वा यथासमीहितं करिष्यतीति । अत्रान्तरे घूर्णद्लोचनेन भणितं कुब्जकेन-कस्मात् त्वमद्य एतावत्यां वेलायाम् ? ततो मया चिन्तितम्-हा ! किमेतद् 'अद्य' इति संलपति । अथवाऽनुचितगमनाऽस्यां वेलायां देवी, अत एवं मन्त्रितम् । भवतु, प्रतिवचनं शृणोमि । ततो देव्या भणितम्-अद्य खलु विषमधातुकश्चिरात् प्रसुप्तो राजा, अत एव कालक्षेप इति । ततो मया चिन्तितम्-हा ! किमेतत् ? अत्रान्तरे कठिनहस्तेन तेन गृहीताऽगुरुधूमामोदगर्भिते केशहस्ते देवी । ततो पातिता तेन समदं देवी । सित्कारमनोहरं च तस्य च मम च मदनकोपानलसंधुक्षणं विजृम्भितं तया सह मोहचेष्टितम् । आलिङ्गिता तेन, चुम्बितं च तस्याश्च-

१ ॰धायवो रा । २ हा ! निस्संदेहमज्जंति रा । ३ केसरलावे ख । ४ पडिया तेण समं क ।

'वावाएमि एए दुवे वि पावे' त्ति। तओ तं चेव किरणावलीभासुरं जलन्तमिव पेच्छिऊण इसिं पणट्ठमविवेयन्धयारेण। जाया य मे चिन्ता। जेण मए परचक्कगयघडावियारणलालसा नरिन्दकेसरिणो विणिवाइया, सो कहं इमं पुरिससारमेयं देविं च अकज्जायरण-वावन्नसीलजीवियं वावाएमि त्ति ?। अन्नं च-वीसत्थं जंपियमिमीए कीलियं च आ बालभावाओ[1], भुत्ता सिणेहसारं, जणिओ अप्पाण-समतुल्लो पुत्तो। ता किं एइणा। अवि य-अविवेयबहुला चेव इत्थिया होइ। उज्जओ य अहं सामण्णपडिवत्तीए। एवं च गुणहरकुमारस्स वि लाघवभावेण पत्थुयविघाओ त्ति। अहो मे असरिसववसाओ त्ति विलिएण तक्खणं चेव समाणियं मण्डलग्गं, विरत्तं च मे चित्तं देवीओ। उवट्ठिओ धम्मववसाओ। गओ वासहरं, णुवन्नो सयणिज्जे, पवत्तो चिन्तिउं। अहो महिलिया नाम अभूमी विमलया, अणग्गी चुडुली, अंभोयणा विसूइया, अणामिया वाही, अंवेयणा[2] मुच्छा, अणुवसग्गा मारी, अणियला गोत्ती, अरज्जुओ पासो,

लत्तारकं वदनम्। एतं च वातायनप्रविष्टचन्द्रालोकभासितं व्यतिकरमवलोक्याविवेकपवनसंधुक्षितः प्रज्वलितो मे मनसि कोपानलः। कर्षितं च तमालदलनीलं मण्डलाग्रम्। चिन्तितं च 'व्यापदयामि एतौ द्वावपि पापौ' इति। ततस्तमेव किरणावलिभासुरं ज्वलन्तमिव प्रेक्ष्येषत् प्रनष्टमविवेकान्धकारेण। जाता च मम चिन्ता-येन मया परचक्रगजघटाविदारणलालसा नरेन्द्रकेसरिणो विनिपातिताः, स कथमिमं पुरुषसारमेयं देवीं चाकार्याचरणव्यापन्नशीलजीवितां व्यापादयामीति ?। अन्यच्च-विश्वस्तं जल्पितमनया, क्रीडितं चाबालभावात्, भुक्ता स्नेहसारम्, जनित आत्मतुल्यः पुत्रः। ततः किमेतेन ?। अपि च अविवेकबहुलैव स्त्री भवति। उद्यतश्चाहं श्रामण्यप्रतिपत्त्या। एवं च गुणधरकुमारस्यापि लाघवभावेन प्रस्तुतविघात इति। अहो! ममासदृशव्यवसाय इति व्यलीकेन तत्क्षणमेव समानीतं (कोशे निक्षिप्तं) मण्डलाग्रम्। विरक्तं च मे चित्तं देव्याः। उपस्थितो धर्मव्यवसायः। गतो वासगृहम्, निपन्नो (सुप्तः) शयनीये, प्रवृत्तश्चिन्ति-

१ बालभावओ क। २ संवेयणा ख।

अहेउओ मच्चु त्ति । अहवा किं इमीए चिन्ताए । ईइसो एस संसारो । अओ चेव पवज्जामो समणत्तणं ति । एवं जाव सुहपरिणामो कंचि कालं चिट्ठामि, ताव आगया देवी । कयं मए पसुत्तचेड(ट्ठि)यं[1] । णुवन्ना य मम समीवे । ठिया कंचि कालं । पवत्ता चाडुयम्मकरणे । अहमवि तमेव सुत्तचेड(ट्ठ)यं अवलम्बिऊण ठिओ कंचि कालं । समालिङ्गिओ अहं तीए । मए वि अत्तणो चित्तवियारमदंसयन्तेण पुव्विं व बहु मन्निया । एत्थन्तरंमि पहयाइं पाहाउयतूराइं । पढियं कालनिवेयएण ।

एसा वच्चइ रयणी विमुक्कतमकेसिया विवण्णमुही । पाणीयं पिव दाउं परलोयगयस्स सूरस्स

पहाया रयणी, कयं गोसकिच्चं । ठिओ म्हि अत्थाइयामण्डवे । कया सविसेसं सामन्तप्पमुहाणमणुजीवीणं पसाया । पविट्ठो मन्तिघरयं । आगया विमलमइप्पमुहा महामन्तिणो । साहिओ मए एतेसिं निययाहिप्पाओ, न बहुमओ तेसिं । भणियं च णेहिं ।

तुम् । अहो महिला नामाभूमिर्विषलता, अनग्निश्चुडुलिः (उल्का) । अभोजना विसूचिका, अनामको व्याधिः, अवेदना मूर्छा, अनुपसर्गा मारिः, अनिगडा गुप्तिः, अरज्जुको पाशः, अहेतुको मृत्युरिति । अथवा किमनया चिन्तया ? ईदृश एव संसारः । अत एव प्रपद्यामहे श्रमणत्वमिति । एवं यावत् शुभपरिणामः कञ्चित् कालं तिष्ठामि तावदागता देवी । कृतं मया प्रसुप्तचेष्टितम् । निपन्ना च मम समीपे । स्थिता कंचित्कालम् । प्रवृत्ता चाटुकर्मकरणे । अहमपि तदेव सुप्तचेष्टितमवलम्ब्य स्थितः कञ्चित्कालम् । समालिङ्गितोऽहं तया । मयाऽपि आत्मनश्चित्तविकारमदर्शयता पूर्वमिव बहु मता । अत्रान्तरे प्रहतानि प्राभातिकतूर्याणि । पठितं कालनिवेदकेन ।

एषा व्रजति रजनी विमुक्ततमःकेशिका विवर्णमुखी । पानीयमिव दातुं परलोकगताय सूराय ॥

प्रभाता रजनी, कृतं प्रातःकृत्यम् । स्थितोऽस्मि आस्थानिकामण्डपे । कृता सविशेषं सामन्तप्रमुखाणामनुजीविनां प्रसादाः । प्रविष्टो

१ पसुत्तचेट्ठुय क

देव, अपरिणओ ताव कुमारगुणहरो, पयापरिरक्खणं पि धम्मो चेव त्ति। तओ मए भणियं—किं न याणह तुब्भे, कुलट्ठिई एसा अम्हाणं, जमागए धम्मदूए न चिट्ठियव्वं ति। तेहिं भणियं—देवो जाणइ त्ति ॥ अइक्कन्तो सो दियहो, समागया रयणी। ठिओ अत्थाइयामण्डवे। कंचि वेलं गमेऊण गओ वासभवणं। नियचदेवीसिणेहभावओ समागया मे निद्दा। रयणीचरिमजामंमि दिट्ठो मए सुमिणओ। किलाहं धवलहरोवरि सिंहासणोवविट्ठो पडिकूलभासिणीए पाडिओ कहवि अम्बाए जसोहराए, पलोट्टमाणो गओ सत्तमभूमियाए, अणुपलोट्टमाणा अम्बा वि तह चेव त्ति; उट्ठिऊण कहवि आरूढो मन्दरगिरिं। एत्थन्तरंमि विउद्धो। चिन्तियं च मए। दारुणारम्भो विवागसुन्दरो य एस सुमिणओ। ता न याणामो, किं भविस्सइ त्ति?। अहवा पत्थुयं मए परलोयसाहणं। जं होइ, त होउ त्ति ॥

तओ धम्मज्झाणमणुसरन्तस्स चेव अइक्कन्ता रयणी। कयं पभाओचियं। ठिओ म्हि अत्थाइयामण्डवे। आगया मे महल्लु-

---

मन्त्रिगृहम्। आगता विमलमतिप्रमुखा महामन्त्रिणः। कथितो मया एतेषां निजाभिप्रायः, न बहुमतस्तेषाम्। भणितं च तैः—देव! अपरिणतस्तावत् कुमारगुणधरः, प्रजापरिरक्षणमपि धर्म एवेति। ततो मया भणितम्—किं न जानीथ यूयम्, कुलस्थितिरेषाऽस्माकम्, यदागते धर्मदूते न स्थातव्यमिति। तैर्भणितं—देवो जानातीति। अतिक्रान्तः स दिवसः, समागता रजनी। स्थित आस्थानिकामण्डपे। कांचिद् वेलां गमयित्वा गतो वासभवनम्। निवृत्तदेवीस्नेहभावतः समागता मे निद्रा। रजनीचरमयामे दृष्टो मया स्वप्नः। किलाहं धवलगृहोपरि सिंहासनोपविष्टः प्रतिकूलभाषिण्या पातितः कथमपि अम्बया यशोधरया, प्रलुठन् गतः सप्तमभूमिकायाम्। अनुप्रलुठन्ती अम्बाऽपि तथैवेति, उत्थाय कथमपि आरूढो मन्दरगिरिम्। अत्रान्तरे विबुद्धः। चिन्तितं च मया। दारुणारम्भो विपाकसुन्दरश्चैष स्वप्नः। ततो न जानीमः किं भविष्यतीति?। अथवा प्रस्तुतं मया परलोकसाधनम्, यद् भवति तद् भवत्विति।

जलपरियणपरिवारिया अम्बा । अब्भुट्ठिओ सविणयं । पुच्छिओ अहं तीए सरीरकुसलं । निवेइयं मए ईसिं अवणउत्तिमङ्गेण । निसण्णा य सा धवलदुगुल्लोत्थयाए महापीढियाए । तओ मए चिन्तियं । अहो लट्ठयं जायं, जं अम्बा वि एत्थ आगय त्ति । निवेएमि इमीए निययाहिप्पायं, विन्नवेमि एयं पव्वज्जमन्तरेणं । अहवा अच्चन्तनेहालुया अम्बा दुक्खं मे समीहियं संपाडइस्सइ त्ति । दिट्ठो य अकुसलसुमिणओ; तओ आसङ्केमि अम्बाओ एत्थ अन्तरायं । न जुत्तं च इमीए पडिकूलमासेविउं, जओ दुप्पडियाराणि अम्मापिईणि हवन्ति । विरत्तं च मे चित्तं भवपवञ्चाओ । न सक्कुणोमि इह चिट्ठिउं । ता उवाएण विन्नवेमि, जेण निस्संसयं चेव एसा अणुजाणइ त्ति । एसो य एत्थुवाओ होउ । तं चेव सुमिणयं तहा साहेमि, जहा तस्स पडिघायणनिमित्तं वेसमेत्तं पडुच्च अणुजाणिहिइ इत्तरकालियं पव्वज्जमम्बा । तओ अहं तहा पव्वइओ चेव होहामि त्ति चिन्तिऊण सव्वत्थाइयासमक्खं विन्नत्ता अम्बा

ततो धर्मध्यानमनुस्मरत पश्चादतिक्रान्ता रजनी। कृतं प्रभातोचितम् । स्थितोऽस्मि आस्थानिकामण्डपे । आगता मे महत्तरोज्ज्वलपरिजनपरिवारिताऽम्बा । अभ्युत्थितः सविनयम् । पृष्टश्चाहं तया शरीरकुशलम् । निवेदितं मया ईषदवनतोत्तमाङ्गेन । निषण्णा च सा धवलदुकूलास्तृतायां महापीठिकायाम् । ततो मया चिन्तितम्–अहो लष्टं जातं यदम्बाऽपि अत्रागतेति । निवेदयाम्यस्यै निजकाभिप्रायम् । विज्ञपयाम्येतं (स्वप्नं) प्रव्रज्यामन्तरेण । अथवाऽत्यन्तस्नेहालुरम्बा दुःखं मे समीहितं संपादयिष्यति । दृष्टश्चाकुशलस्वप्नः, तत आशङ्के अम्बातोऽत्रान्तरायम्। न युक्तं चास्याः प्रतिकूलमासेवितुम् , यतो दुष्प्रतीकारौ मातापितरौ भवतः। विरक्तं च मे चित्तं भवप्रपञ्चात्। न शक्नोमीह स्थातुम् । तत उपायेन विज्ञपयामि, येन निःसंशयमेव एषाऽनुजानातीति । एष चात्रोपायो भवतु । तमेव स्वप्नं तथा कथयामि यथा तस्य प्रतिघातननिमित्तं वेषमात्रं प्रतीत्यानुज्ञास्यति इत्वरकालिकां प्रव्रज्यामम्बा। ततोऽहं तथा प्रव्रजित एव भविष्यामीति चिन्तयित्वा सर्वास्थानिकासमक्षं विज्ञप्ताऽम्बा मया । अम्ब ! अद्य मया रजन्याश्चरमयामे दृष्टः स्वप्नः । तं शृणोत्वम्बा । अम्बया

मए। अम्ब, अज्ज मए रयणीए चरमजामंमि दिट्ठो सुमिणओ[1]। तं सुणेउ अम्बा। अम्बाए भणियं–कहेहि पुत्त! केरिसो त्ति[2]। तओ मए भणियं। अहं खु किल गुणहरकुमारस्स रज्जं दाऊण कयसिरतुण्डमुण्डणो सयलसङ्गचाई समणगो संवुत्तो, धवलहरोवरिसंठिओ य पडिओ। तओ विउद्धो ससज्झसो त्ति। तओ अप्पसत्थसुविणयं सोऊण सुविणयत्थ[3]कोवियाए भयसंभन्तथरहरेन्तहियया[4]ए वामपाएण महिमण्डलं अक्कमिऊण थुथुक्कयरसणाहं जंपियं अम्बाए। पुत्त, पडिहयं ते अमङ्गलं, चिरं जीव, निरुवसग्गं च महिं पालेहि। एयस्स वि य पडिघायणनिमित्तं कीरउ इमं, कुमारस्सं रज्जं दाऊण गिहंमि चेव इत्तिरियकालं समणलिङ्गपडिवज्जणं ति। मए भणियं–अम्ब, जं तुमं आणवेसि। अम्बाए भणियं–निवडणनिमित्तं च निवाइऊण वेयविहिणा जलथलखहयरे जीवे करेहि कुलदेवयच्चणेणं सन्तिकम्मं ति। तओ मए ठइया कण्णा, भणियं च–अम्ब, कीइसं जीवघाएणं सन्तिकम्मं ति?। अहिंसालक्खणो खु धम्मो। सुण–

भणितम्–कथय पुत्र! कीदृश इति। ततो मया भणितम्–अहं खलु किल गुणधरकुमाराय राज्यं दत्त्वा कृतशिरस्तुण्डमुण्डनः सकलसङ्गत्यागी श्रमणः संवृत्तः, धवलगृहोपरिस्थितश्च पतितः। ततो विबुद्धःससाध्वस इति। ततोऽप्रशस्तस्वप्नं श्रुत्वा स्वप्नार्थकोविदया भयसंभ्रान्तकम्पमानहृदयया वामपादेन महीमण्डलमाक्रम्य थूथूकृतरसनाथं जल्पितमम्बया। पुत्र! प्रतिहतं तवामङ्गलम्, चिरं जीव, निरुपसर्गं च महीं पालय। एतस्यापि च प्रतिघातननिमित्तं क्रीयतामिदम्, कुमाराय राज्यं दत्त्वा गृहे एव इत्वरिककालं श्रमणलिङ्गप्रपदनमिति। मया भणितम्–अम्ब! यत्त्वमाज्ञापयसि। अम्बया भणितम्–निपतन[निवारण]निमित्तं च निपात्य वेदविधिना जलस्थलखचरान् जीवान् कुरु कुलदेवताऽर्चनेन शान्तिकर्मेति। ततो मया स्थगितौ कर्णौ, भणितं च–अम्ब! कीदृशं जीवघातेन शान्तिकर्मेति। अहिंसालक्षणः खलु धर्मः। शृणु–

1 सुविणओ क। 2 कीइसो त्ति क-ख। 3 सुविणयसत्थ० क। 4 ०हियं क

मणमेत्तेण वि इहइं परस्स एकं पि मरणभीरुस्स । मरणं भूयाण कयं बहुभवमरणुब्भवं होइ ॥

जो इह परस्स दुक्खं करेइ सो अप्पणो विसेसेणं । न पमायकयं कम्मं जं विहलं होइ जीवाणं ॥

जं पि आइट्ठं 'करेहि सन्तिकम्मं' ति ।

तं सुणसु सन्तिकम्मं नरस्स सव्वत्थसाहणसमत्थं । जं पयणुयं पि निच्चं परस्स पावं न चिन्तेइ ॥

इहलोए परलोए य सन्तियम्मं अणुत्तरं तस्स । जह पेच्छइ अप्पाणं तह जो सव्वे सया जीवे ॥

अम्बाए भणियं-पुत्त, परिणामविसेसओ पुण्णपावे, एसा य धम्मसुई । सुण—

जस्स न लिप्पइ बुद्धी हन्तूण इमं जगं निरवसेसं । पावेण सो न लिप्पइ पङ्कयकोसो व्व सलिलेणं ॥

मनोमात्रेणापि इह परस्य एकमपि मरणभीरोः । मरणं भूतानां कृतं बहुभवमरणोद्भवं भवति ॥

य इह परस्य दुःखं करोति स आत्मनो विशेषेण । न प्रमादकृतं कर्म यद् विफलं भवति जीवानाम् ॥

यदपि आदिष्टं 'कुरु शान्तिकर्म' इति ।

तत् शृणु शान्तिकर्म नरस्य सर्वार्थसाधनसमर्थम् । यत् प्रतनुकमपि नित्यं परस्य पापं न चिन्तयति ॥

इहलोके परलोके च शान्तिकर्मानुत्तरं तस्य । यथा पश्यत्यात्मानं तथा यः सर्वान् सदा जीवान् ॥

अम्बया भणितम्-पुत्र ! परिणामविशेषतः पुण्यपापे, एषा च धर्मश्रुतिः । शृणु—

यस्य न लिप्यते बुद्धिर्हत्वेदं जगद् निरवशेषम् । पापेन न स लिप्यते पङ्कजकोश इव सलिलेन ॥

---

१ संतिगम्म क

अहवा जइ वि पावं हवइ, तह वि देहारोग्गनिमित्तं कीरउ इमं ।

पावं पि हु कायव्वं बुद्धिमया कारणं गणन्तेणं । तह होइ किंपि कज्जं चिरं पि जह ओसहं होइ ॥

मए भणियं—अम्ब, जं तए आणत्तं 'परिणामविसेसओ पुण्णपावे त्ति, एत्थ अकज्जपवत्तणे कीइसो परिणामो त्ति ?। अन्नं च सुण—

पुण्णमिणं पावं चिय सेवन्तो तप्फलं न पावेइ । हालाहलविसभोई न य जीवइ अमयबुद्धी वि ॥

न य तिहुयणे वि पावं अन्नं पाणाइवायओ अत्थि । जं सव्वे वि य जीवा सुहलवतण्हालुया इहइं ॥

एवं च ठिए समाणे कहं हिंसावई धम्मसुइ त्ति ? । जं च आणत्तं 'जइ वि पावं हवइ, तहवि देहारोग्गनिमित्तं कीरउ इमं' ति, एत्थ सुण ।

दीहाउओ सुरूवो नीरोगो होइ अभयदाणेणं । जम्मन्तरेवि जीवो सयलजणसलाहणिज्जो य ॥

अथवा यद्यपि पापं भवति तथाऽपि देहारोग्यनिमित्तं क्रियतामिदम् ।

पापमपि खलु कर्तव्यं बुद्धिमता कारणं गणयता । तथा भवति किमपि कार्यं चिरमपि यथौषधं भवति ॥

मया भणितम्-यत् त्वयाऽऽज्ञप्तं-परिणामविशेषतः पुण्यपापे इति, अत्र अकार्यप्रवर्तने कीदृशः परिणाम इति ? अन्यच्च शृणु—

पुण्यमिदं पापमेव सेवन् तत्फलं न प्राप्नोति । हालाहलविषभोजी न च जीवत्यमृतबुद्धिरपि ॥

न च त्रिभुवनेऽपि पापमन्यत् प्राणातिपाततोऽस्ति । यत् सर्वेऽपि च जीवाः सुखलवतृष्णावन्त इह ॥

एवं स्थिते सति कथं हिंसावती धर्मश्रुतिरिति ? । यच्चाज्ञप्तं 'यद्यपि पापं भवति तथाऽपि देहारोग्यनिमित्तं क्रियतामिदम्' इति । अत्र शृणु—

देहारोग्गनिमित्तं पि एयवयपालणं चिय खमं मे । पावाहिवड्डिएण य देहेण वि अम्ब किं कज्जं ? ॥

अम्बाए भणियं-पुत्त, अलं रिसिवयणवियारणाए, कीरउ इमं चेव मह वयणं ति जंपमाणी निवडिया मे चलणेसु । तओ मए चिन्तियं-अहो दारुणं; एगत्तो गुरुवयणभङ्गो, अन्नत्तो य वयभङ्गो त्ति । ता किं एत्थ कायव्वं ? । अहवा गुरुवयणभङ्गाओ वि वयभङ्गो चेव विवागदारुणो त्ति चिन्तिऊण विन्नत्ता अम्बा । जहा-अम्ब, जइ ते अहं पिओ, ता अलं इमिणा दोग्गइनिवायहेउणा समाइट्ठेण । अहवा वावाएमि अत्ताणयं, करेउ अम्बा मम मंससोणिएणं कुलदेवयच्चणं ति । तओ मए कड्ढियं मण्डलग्गं । एत्थन्तरंमि 'हा हा मा साहसं' ति समुद्धाइओ अत्थाइयामण्डवंमि कलयलो । ससज्झसा विय उट्ठिया अम्बा, धरिओ तीए दाहिणभुयादण्डे, भणिओ य । पुत्त, अहो ते माइवच्छलत्तणं; किं विवन्ने तुमंमि अहं जीवामि ? । ता पयारन्तरकओ माइवहो चेव तए एसो

दीर्घायुः सुरूपो नीरोगो भवत्यभयदानेन । जन्मान्तरेऽपि जीवः सकलजनश्लाघनीयश्च ॥

देहारोग्यनिमित्तमपि एतद्व्रतपालनमेव क्षमं मे । पापाभिवर्धितेन च देहेनापि अम्ब ! किं कार्यम् ॥

अम्बया भणितम्-पुत्र ! अलं ऋषिवचनविचारणया, क्रियतामिदमेव मम वचनमिति जल्पन्ती निपतिता मे चरणयोः । ततो मया चिन्तितम्-अहो ! दारुणम्, एकतो गुरुवचनभङ्गः, अन्यतश्च व्रतभङ्ग इति । ततः किमत्र कर्तव्यम् ? । अथवा गुरुवचनभङ्गादपि व्रतभङ्ग एव विपाकदारुण इति चिन्तयित्वा विज्ञप्ताऽम्बा । यथा अम्ब ! यदि तवाहं प्रियः, ततोऽलमनेन दुर्गतिनिपातहेतुना समादिष्टेन । अथवा व्यापादयाम्यात्मानम्, करोत्वम्बा मम मांसशोणितेन कुलदेवताऽर्चनमिति । ततो मया कर्षितं मण्डलाग्रम् । अत्रान्तरे 'हा हा मा साहसम्' इति समुद्धावित आस्थानिकामण्डपे कलकलः । ससाध्वसेव चोत्थिताऽम्बा, धृतस्तया दक्षिणभुजादण्डे, भणितश्च-पुत्र ! अहो ! तव मातृवत्सलत्वम्, किं विपन्ने त्वयि अहं जीवामि ? ततः प्रकारान्तरकृतो मातृवध एव त्वयैव व्यवसित इत्येवं

ववसिओ त्ति एवं निरूवेहि। एत्थन्तरंमि कूइयं कुक्कुडेणं। सुओ अम्बाए सद्दो, भणियं च तीए। पुत्त, सूएइ अप्पाणं एस कुक्कुडो। अत्थि य इमो कप्पो, जं ईइसे पत्थुयंमि जस्स चेव सद्दो सुणीयइ, तस्स तप्पडिबिम्बस्स वा वावायणेण समीहियसंपायणं ति। ता चिट्ठन्तु अन्ने जीवा, एयं चेव कुक्कुडं वावाएहि त्ति। मए भणियं-अम्ब, न खलु अहं अम्बाएसेणावि अत्ताणयं मोत्तूण अन्नं वावाएमि। अम्बाए भणियं-पुत्त जइ एवं, ता किं एइणा; पिट्ठमयकुक्कुडवहेणावि ताव संपाडेहि मे वयणं ति जंपमाणी अवहरिऊण मण्डलग्गं पुणो वि निवडिया मे चलणेसु। एत्थन्तरंमि तन्नेहमोहियमणेण पणट्ठनाणावलोएण भणियं मए पावकम्मेण। अम्ब, एवं जं तुमं आणावेसि त्ति। अवि य।

बहुयं पि विन्नाणं नाइसहं होइ निययकज्जम्मि। सुट्ठु वि दूरालोयं ण पेच्छए अप्पयं अच्छि॥

एत्थन्तरंमि दिन्ना समाणत्ती लेप्पयाराणं। जहा-निव्वत्तेह अकालहीणं पिट्ठमयं कुक्कुडं ति। निव्वत्तिओ य तेहिं, उवणीओ

निरूपय। अत्रान्तरे कूजितं कुर्कुटेन। श्रुतोऽम्बया शब्दः, भणितं च तया-पुत्र! सूचयत्यात्मानमेष कुर्कुटः। अस्ति चायं कल्पः, यदीदृशे प्रस्तुते यस्यैव शब्दः श्रूयते तस्य तत्प्रतिबिम्बस्य वा व्यापादनेन समीहितसंपादनमिति। ततस्तिष्ठन्त्वन्ये जीवाः, एतमेव कुर्कुटं व्यापादयेति। मया भणितम्-न खल्वहमम्बादेशेनापि आत्मानं मुक्त्वाऽन्यं व्यापादयामि। अम्बया भणितम्-पुत्र! यद्येवं ततः किमेतेन, पिष्टमयकुर्कुटवधेनापि तावत्संपादय मम वचनमिति जल्पन्ती अपहृत्य मण्डलाग्रं पुनरपि निपतिता मम चरणयोः। अत्रान्तरे तत्स्नेहमोहितमनसा प्रनष्टज्ञानावलोकेन भणितं मया पापकर्मणा-अम्ब! एवं यत् त्वमाज्ञापयसीति। अपि च--

बहुकमपि विज्ञानं नातिसहं [नातिसमर्थं] भवति निजकार्ये। सुष्ठ्वपि दूरालोकं न पश्यत्यात्मानमक्षि॥

अत्रान्तरे दत्ता समाज्ञप्तिर्लेप्यकाराणाम्। निर्वर्तयाकालहीनं पिष्टमयं कुर्कुटम्। निर्वर्तितश्च तैः, उपनीतश्च मम समीपम्। ततः

मे समीरं। तओ सा अम्बा तं च कुक्कुडं ममं च घेत्तूण गया देवयापायमूलं। ठाविओ से अग्गओ। भणिओ अहं तीए। पुत्त, कड्ढेहि मण्डलग्गं। तओ मए ईसि विहसमाणेण कड्ढियं। अम्बाए य भणियं–भयवइ कुलदेवए, एस सव्वजीवाण वावायणवारए पुत्तदिट्ठदुस्सुमिणपडिघायणत्थमुवणीओ ते कुक्कुडो। वावाएइ य इमं एसो। ता एयस्स सरीरे कुसलं करिज्जासि त्ति भणिऊण सन्निओ अहं जहा 'वावाएहि एयं' ति। तओ मए घाइओ कुक्कुडो। कयं देवयच्चणं। भणिओ अम्बाए सिद्धकम्मो नाम सूयारो। इमं मंससेसं लहुं रन्धेहि, जेण मे पुत्तो अहं च देवयासेसं पासामो त्ति। मए भणियं। अम्ब, अलं मंसभक्खणेण। सुण–

सुट्ठु वि गुणप्पसिद्धा तवनियमा दाणझाणविणिओगा। मन्तोसहा य विहला नरस्स मंसासिणो होन्ति ॥
खइयं वरं विसं पि हु खणेण मारेइ एक्कसिं चेव। मंसं पुणो वि खइयं भवमरणपरंपरं णेइ ॥

साऽम्बा तं च कुर्कुटं मां च गृहीत्वा गता देवतापादमूलम्। स्थापितस्तस्याग्रतः। भणितश्चाहं तया–पुत्र! कर्षय मण्डलाग्रम्। ततो मयेषद् विहसता कर्षितम्। अम्बया च भणितम्–भगवति कुलदेवते! एष सर्वजीवानां व्यापादनवारकः पुत्रदृष्टदुःस्वप्नप्रतिघातनार्थमुपनीतस्तव कुर्कुटः। व्यापादयति चेममेषः। तत एतस्य शरीरे कुशलं कुर्या इति भणित्वा संज्ञितोऽहं यथा 'व्यापादय एतम्' इति। ततो मया घातितः कुर्कुटः। कृतं देवतार्चनम्। भणितोऽम्बया सिद्धकर्मा नाम सूपकारः। इमं मांसशेषं लघु रन्धय, येन मे पुत्रोऽहं च देवताशेषं पश्याव इति। मया भणितम्–अम्ब! अलं मांसशेषेण। शृणु–

सुष्ट्वपि गुणप्रसिद्धाः तपोनियमा दानध्यानविनियोगाः। मन्त्रौषधानि विफलानि नरस्य मांसाशिनो भवन्ति ॥
खादितं वरं विषमपि खलु मारयति एकश एव। मांसं पुनरपि खादितं भवमरणपरम्परां नयति ॥

१ मन्तोसहाणि क–ग

मंसासिणो नरस्स हु पारत्तं आउयं च परिहाइ । परिवड्ढइ दोहग्गं दूसहदुक्खं च निरएसु ॥
भेसज्जं पि य मंसं देई अणुमन्नई य जो जस्स । सो तस्स मग्गलग्गो वच्चइ नरयं न संदेहो ॥
दुग्गन्धं बीभत्थं इन्दियमलसंभवं असुइयं च । खइएण नरयपडणं विवज्जणिज्जं अओ मंसं ॥

एए य मंसासिणो दोसा । इमे पुण अमंसासिणो गुणा ।

सव्वजलमज्जणाइं सव्वपयाणाइ सव्वदिक्खाओ । एयाइ अमंसासित्तणस्स तणुयं पि न समाइं ॥
जे चोरसुमिणसउणा वण्हिपिसाया य भूयगहदोसा । एक्केण अमंसासित्तणेण ते तणसमी(मा)होन्ति ॥
मंसस्स वज्जणगुणा दो चेव अलं नरस्स जियलोए । जं जियइ निरुवसग्गं जं च मओ सोग्गइं लहइ ॥

अम्बाए भणियं । पुत्त, अलं वियारणाए । कयं चेव मे वयणं तुमए त्ति । ता किं एइणा । न य इमं सच्चयं मंसं ति । परियप्पणा

मांसाशिनो नरस्य खलु परत्रायुश्च परिहीयते । परिवर्धते दौर्भाग्यं दुस्सहदुःखं च निरयेषु ॥
भैषज्यमपि च मांसं ददाति अनुमन्यते च यो यस्य । स तस्य मार्गलग्नो व्रजति नरकं न संदेहः ॥
दुर्गन्धं बीभत्सं इन्द्रियमलसंभवमशुचिकं च । खादितेन नरकपतनं विवर्जनीयमतो मांसम् ॥

एते च मांसाशिनो दोषाः । इमे पुनरमांसाशिनो गुणाः ।

सर्वजलमज्जनानि सर्वप्रदानानि सर्वदीक्षाः । एतानि अमांसाशित्वस्य तनुकमपि न समानि ॥
ये चौरस्वप्नशकुना वह्निपिशाचाश्च भूतग्रहदोषाः । एकेनामांसाशित्वेन ते तृणसमा भवन्ति ॥
मांसस्य वर्जनगुणौ द्वावेव अलं नरस्य जीवलोके । यज्जीवति निरुपसर्गं यच्च मृतः सुगतिं लभते ॥

सु एसा । तओ मए एयं पि पडिवन्नमणुचिट्ठियं च ॥

एत्थन्तरंमि बद्धं साणुबन्धमसुहकम्मं ति । बिइयदियहंमि य कओ कुमारस्स रज्जाभिसेओ । पयत्तो अहं पव्वइउं । भणिओ य देवीए-अज्जउत्त, अज्जेकं पुत्तरज्जसुहमणुभवामो, सुए पव्वइस्सामो त्ति। तओ मए चिन्तियं-किमेयमवरोप्परविरुद्धं देवीए ववसियं । अहवा एयं पि अत्थि चेव ।

छड्डेइ जियन्तं पि हु मयं पि अणुमरइ काइ भत्तारं । विसहरगयं व चरियं वङ्कविवङ्कं महिलियाणं ॥

ता किं मम एइणा; जं एसा भणइ त्ति चिन्तिऊण भणियं-सुन्दरि, पहवसि तुमं मम जीवियाओ वि । किं मए कयाइ तुह पणयभङ्गो कओ त्ति ? । तओ चिन्तियं देवीए-पव्वयन्ते नरवइंमि अपव्वयन्तीए मए महन्तो कलङ्को, वावन्ने उण मन्तिवयणओ

अन्यया भणितम्-पुत्र अलं विचारणया ? कृतमेव मम वचनं त्वयेति । ततः किमेतेन । न चेदं सत्यं मांसमिति । परिकल्पना ह्येषा । ततो मया एतदपि प्रतिपन्नमनुष्ठितं च ।

अत्रान्तरे बद्धं सानुबन्धमशुभकर्मेति । द्वितीयदिवसे च कृतः कुमारस्य राज्याभिषेकः । प्रवृत्तोऽहं प्रव्रजितुम् । भणितश्च देव्या । आर्यपुत्र ! अद्यैक (दिवसं) पुत्रराज्यसुखमनुभवावः, प्रातः प्रव्रजिष्यावः । ततो मया चिन्तितम्-किमेतद् अपरापरविरुद्धं देव्या व्यवसितम् ? अथवा एतदपि अस्त्येव ।

त्यजति जीवन्तमपि अनुम्रियते काचिद् भर्तारम् । विषधरगतमिव चरितं वक्रविवक्रं महिलानाम् ॥

ततः किं ममैतेन ?। यदेषा भणतीति चिन्तयित्वा भणितम्-सुन्दरि ! प्रभवसि त्वं मम जीवितादपि । किं मया कदाचित् तव प्रणयभङ्गः कृत इति ? ततश्चिन्तितं देव्या-प्रव्रजति नरपतौ अप्रव्रजन्त्यां मयि महान् कलङ्कः, व्यापन्ने पुनर्मन्त्रिवचनतोऽननुम्रियमाणाया

अणणुमरन्तीए वि बालरज्जपरिवालणनिमित्तं न तहाविहो त्ति। ता वावाएमि अज्ज केणइ पयारेण महारायं ति। चिन्तिओ उवाओ। देमि से भोयणगयं चेव कहंचि चओरदिट्ठिं वञ्चिऊण अकालक्खेवघायणं विसं ति। अइक्कन्ता काइ वेला। तओ संपत्ताए भोयणवेलाए उवविट्ठो अहं। वित्थरियं महया विच्छड्डेण भोयणं। मुहनासियं संछइऊण ढुक्का भुञ्जावया। सद्दाविया देवी, आगया य एसा। अलक्खिज्जमाणतालउडविससंजोइएण किलाहारपरिणामणसमत्थेणं अलियपउत्तेण जोगवडएण सह आगन्तूण उवविट्ठा। एसा य भुत्ता सह मए। भुत्तावसाणे य आयमणवेलाए अवणीएसु चओरेसु पज्जन्तभक्खणिज्जं आहारपरिणामणसमत्थं अणेगदव्वसंजुयं उवणीयं मे जोयवडयं, भक्खियं मए निव्वियप्पेणं। भुत्तावसाणे य कयसोयायारो गओ वासभवणं। एत्थन्तरंमि वियम्भिओ विसवियारो, सिमिसिमियं मे अङ्गेहिं, जड्डयं गया जीहा, सामलीहूया कररुहा, पव्वायं वयणकमलं, निरुद्धो लोयणपसरो। तओ अहं तहाविहमणाचिक्खणीयमवत्थन्तरमणुहवन्तो निवडिओ सीहासणाओ। 'हा हा किमेयं' ति विसण्णो मे समीवमागओ पडिहारो।

अपि बालराज्यपरिपालननिमित्तं न तथाविध इति। ततो व्यापादयामि अद्य केनचित्प्रकारेण महाराजमिति। चिन्तित उपायः। ददामि तस्मै भोजनगतमेव कथंचित् चकोरदृष्टिं वञ्चयित्वाऽकालक्षेपघातनं विषमिति। अतिक्रान्ता काचिद् वेला। ततः संप्राप्तायां भोजनवेलायामुपविष्टोऽहम्। विस्तृतं महता विच्छर्देन (विस्तारेण) भोजनम्। मुखनासिकं संछाद्य (ढुक्का) प्रवृत्ताः भोजकाः (भोजयितारः)। शब्दायिता देवी। आगता चैषा। अलक्ष्यमाणतालपुटविषसंयोजितेन किलाहारपरिणामनसमर्थेन अलीकप्रयुक्तेन योगवटकेन सहागत्योपविष्टा। एषा च भुक्ता मया सह। भुक्तावसाने च आचमनवेलायामपनीतेषु चकोरेषु पर्यन्तभक्षणीयमाहारपरिणामनसमर्थमनेकद्रव्यसंयुतमुपनीतं मह्यं योगवटकम्। भक्षितं मया निर्विकल्पेन। भुक्तावसाने च कृतशौचाचारो गतो वासभवनम्। अत्रान्तरे विजृम्भितो विषविकारः। सिमिसिमितं ममाङ्गैः, जाड्यं गता जिह्वा, श्यामीभूता कररुहाः, (पव्वायं) म्लानं वदनकमलम्, निरुद्धो लोचनप्रसरः।

भणिओ य तेण 'देव, किमेयं' ति। तओ जडा जीह त्ति न जंपियं मए। निरूविओ तेण, उवलद्धो मे विसवियारो। भणियं च णेण। अरे वाहरह सिग्घं विसप्पओपनिग्घायणसमत्थे वेज्जे। तओ 'न सोहणं वेज्जवाहरणं' ति चिन्तयन्ती ससंभमसमुक्खित्तुत्तरीया हाहारवं करेमाणी निवडिया ममोवरि देवी। अवणीयं च तीए निरंसुगं चेव कन्दमाणीए महं अङ्गुट्ठयङ्गुलीहिं कण्ठगयं ममपीडाए जीवियं।

तओ अहं देवाणुप्पिया, पियाए वावाइओ समाणो अट्टज्झाणदोसेण हिमवन्तदाहिणदिसालग्गे सिलिन्धपव्वए समुप्पन्नो बरिहिणीए कुच्छिंसि। जाओ कालक्कमेण। तओ बालओ चेव जणणिं वावाइऊण गहिओ वाहजुवाणेण, दिन्नो सत्तुयपत्थएणं नन्दावाडयवासिणो गामतलवरस्स। तत्थ य अजायपक्खो सीउण्हातण्हावेयणाओ अणुहवन्तो चिट्ठामि। तिव्वयरीए छुहावेयणाए पडिपेल्लिओ किमिए खाइउं पयत्तो म्हि। तेहि य मे पावकम्मेहिं संधुक्किज्जमाणं वित्थारमुवगयं सरीरं। जाओ मे विविहरयणामेलसच्छहो पिच्छ-

---

ततोऽहं तथाविधमनाख्येयमवस्थान्तरमनुभवन् निपतितः सिंहासनात्। 'हा हा किमेतद्' इति विपण्णो मम समीपमागतः प्रतीहारः। भणितश्च तेन-'देव! किमेतद्' इति?। ततो जडा जिह्वेति न जल्पितं मया। निरूपितस्तेन, उपलब्धो मम विषविकारः। भणितं च तेन-अरे व्याहरत शीघ्रं विषप्रयोगनिर्घातनसमर्थान् वैद्यान्। ततो 'न शोभनं वैद्यव्याहरणम्' इति चिन्तयन्ती ससंभ्रमोत्क्षिप्तोत्तरीया हाहारवं कुर्वन्ती निपतिता ममोपरि देवी। अपनीतं च तया निरंशुकमेव क्रन्दन्त्या ममाङ्गुष्ठाङ्गुलिभिः कण्ठगतं ममपीडया जीवितम्।

ततोऽहं देवानुप्रिय! प्रियया व्यापादितः सन् आर्तध्यानदोषेण हिमवद्दक्षिणदिशालग्ने शिलिन्ध्रपर्वते समुत्पन्नो बर्हिण्याः कुक्षौ। जातः कालक्रमेण। ततो बालक एव जननीं व्यापाद्य गृहीतो व्याधयुवकेन। दत्तः सक्तुप्रस्थकेन नन्दावाटकवासिनो ग्रामतलवरस्य। तत्र च अजातपक्षः शीतोष्णतृष्णावेदना अनुभवंस्तिष्ठामि। तीव्रतरया क्षुद्वेदनया प्रतिप्रेरितः कृमीन् खादितुं प्रवृत्तोऽस्मि। तैश्च मम पापकर्मभिः संधुक्ष्यमाणं (पोष्यमाणं) विस्तारमुपगतं शरीरम्। जातश्च मम विविधरत्नापीडसच्छायः पिच्छकभारः। ततोऽहं ग्राहितो

पब्भारो। तओ अहं गाहिओ नट्टफलं, पेसिओ य तेण 'सुन्दरो' त्ति कलिऊण नियपुत्तस्स चेव पाहुडं राइणो गुणहरस्स ॥ इओ य जसोहरा वि मे पुव्वजम्मजणणी मम मरणदिवसंमि चेव अट्टवसट्टा मरिऊण पावकम्मवलिययाए करहाडयविसए धन्नऊरयसन्निवेसंमि कुक्कुरीगब्भंमि कुक्कुरत्ताए उववन्ना। जाओ य कुक्कुरो। सो य 'मगपवणवेयदक्खो' त्ति धन्नपूरयसामिणा गुणहरस्स चेव पेसिओ कोसल्लियं ति। पत्ता अम्हे दुवे वि समयं चेव विसालं, पेसिया य अत्थाइयामण्डवगयस्स रन्नो, दिट्ठा य तेण। जाया एयस्स अम्हेसु पीई, पसंसिया दुवे वि। समप्पिओ सुणओ अयण्डमच्चुस्स सोणहियमयहरस्स, अहं च रायसउणपरिवालयस्स नीलकण्ठस्स। भणिओ य सोणहिओ। अरे जाणासि चेव तुमं, जहा अहं दोसु दढं पसत्तो पयावालणे पारद्धीए य। सुणएसु जीवघायणं सुहं ति, ता महन्तं जत्तं करेज्जासि त्ति। तेण भणियं 'जं देवो आणवेइ' त्ति। दुवे वि य अम्हे जहाविहिं लालेइ नरवई। एवं च अइक्कन्तो कोइ कालो ॥

नाट्यफलाम्, प्रेषितश्च तेन 'सुन्दरः' इति कलयित्वा निजपुत्रस्यैव प्राभृतं राज्ञो गुणधरस्य। इतश्च यशोधराऽपि मम पूर्वजन्मजननी मम मरणदिवसे एव आर्तवशार्ता मृत्वा पापकर्मवलिकतया करहाटकविषये धान्यपूरकसंनिवेशे कुक्कुरीगर्भे कुक्कुरतयोपपन्ना। जातश्च कुक्कुरः। स च 'मन पवनवेगदक्षः' इति धान्यपूरकस्वामिना गुणधरस्यैव प्रेषितः कोसल्लियं (दे) उपहारम्। प्राप्तौ आवां द्वावपि समकमेव विशालाम् (उज्जयिनीम्)। प्रेषितौ चास्थानिकामण्डपगतस्य राज्ञः, दृष्टौ च तेन। जाता आवयोरेतस्य प्रीतिः, प्रशंसितौ द्वावपि। समर्पितः शुनकोऽकाण्डमृत्योः शौनकिकमुख्यस्य, अहं च राजशकुनपरिपालकस्य नीलकण्ठस्य। भणितश्च शौनकिकः-अरे जानास्येव त्वम्, यथाऽहं द्वयोर्दृढं प्रसक्तः प्रजापालने पापर्द्ध्यां च। शुनकैर्जीवघातनं सुखमिति, ततो महान्त यत्नं कुर्या इति। तेन भणितम्-'यद् देव आज्ञापयति' इति। द्वावपि चावां यथाविधि लालयति नरपतिः। एवं चातिक्रान्तः कोऽपि कालः।

अन्नया य अहं गयणयलपासायसंठियं आरूढो इन्दनीलनिज्जूहयं। तत्थ अन्तेउराणं रसणनेउरनिनायगब्भिणं नवजलहरसद्दं पिव गुणणियामुरयनिग्घोसमायण्णिऊण नच्चिउं पयत्तो। तयवसाणे य वायायणविवरेगदेसेण दिट्ठा मए चित्तसालियाए सह खुज्जएण सयणुच्छङ्गे रइसुहमणुहवन्ती नयणावली। तं च मे दट्ठूण समुप्पन्नं जाइस्सरणं। तओ कम्मवसयत्तणेण अमरिसाणलपलित्तेणं चञ्चुनहग्गेहि वि[ल]िक्खिउमारद्धो। तीए वि तस्स सन्तियं खुज्जस्स गेण्हिऊणं लोहमयलउडयं कोहाभिभूयाए पहओ अहं पणइणीए। पहारविहलो निवडिओ सोवाणवत्तणीए, लुढमाणो पत्तो तमुद्देसं, जत्थ नरवई जूयं खेल्लइ त्ति। मग्गओ य मे 'गेण्ह गेण्ह' त्ति संलवन्तो समागओ देवीपरियणो। तं च तहाविहं सद्दं सोऊण तद्देसवत्तिणा तेण पुव्वभवजणणीसुणएण धाविऊण गहिओ अहं। घेप्पमाणं च मं पेच्छिऊण राइणा हाहारवं करेमाणेण पहओ सो सुणओ अंक्खपाडएणं ति। पहारविहलंघलेण वमन्तरुहिरं मुक्को अहं तेण।

अन्यदा चाहं गगनतलप्रासादसंस्थितमारूढ इन्द्रनीलनिर्यूहकम्(गवाक्षम्)। तत्रान्तःपुराणां रशनानूपुरनिनादगर्भितं नवजलधरशब्दमिव गुणनिका(नाट्यशाला) मुरजनिर्घोषमाकर्ण्य नर्तितुं प्रवृत्तः। तदवसाने च वातायनविवरैकदेशेन दृष्टा मया चित्रशालायां सह कुब्जकेन शयनोत्सङ्गे रतिसुखमनुभवन्ती नयनावली। तां च मे दृष्ट्वा समुत्पन्नं जातिस्मरणम्। ततः कर्मवशगत्वेन अमर्षानलप्रदीप्तेन चञ्चुनखाग्रैर्विलिखितुमारब्धः। तयाऽपि तस्य सत्कं कुब्जस्य गृहीत्वा लोहमयलकुटं क्रोधाभिभूतया प्रहतोऽहं प्रणयिन्या। प्रहारविह्वलो निपतितो सोपानवर्तिन्याम्। लुठन् प्राप्तस्तमुद्देशम्, यत्र नरपतिर्द्यूतं खेलतीति। मार्गतश्च मे 'गृहाण गृहाण' इति संलपन् समागतो देवीपरिजनः। तं च तथाविधं मे शब्दं श्रुत्वा तद्देशवर्तिना तेन पूर्वभवजननीशुनकेन धावित्वा गृहीतोऽहम्। गृह्यमाणं च मां प्रेक्ष्य राज्ञा हाहारवं कुर्वता प्रहतः स शुनकोऽक्षपाटकेनेति। प्रहारविह्वलाङ्गेन वमद्रुधिरं मुक्तोऽहं तेन। कण्ठगतप्राणो निपतितो द्वावपि

१ विरसया इ मए। तेहि वि य रइसगमनियलिएहि मूसलेहि पहओ अहं। पहारविहलो। २ अक्खपाडण रा।

कण्ठगयपाणा निवडिया दुवे वि अम्हे धरणिवट्ठे। सोगमुवगओ राया। आणत्ता तेण पुरोहियप्पमुहा मणुस्सा। जहा तायस्स उवरयस्स अज्जियाए य कालायरुलवङ्गचन्दणकट्ठेहिं महन्तो सक्कारो कओ, सोग्गइनिबन्धणाइं दिन्नाइं महादाणाइं, तहा एयाण वि उवरयाण कायव्वं ति। एयमायण्णिऊण चिन्तियं मए। अहो णु खलु पुत्तएणं सव्वसक्कारो पाविओ, दिन्नाइं णे सोग्गइनिबन्धणाइं दाणाइं, अहं पुण तिरियजोणीए वि अव्वोच्छिन्नाए छुहाए किमिए खायन्तो सुणएहि य खज्जमाणो चिट्ठामि। अहो गरुयया कम्माणं। एवं चिन्तयन्तस्स विमुक्कं सरीरयं जीविएणं॥

तओ अहं देवाणुप्पिया, सुवेलपव्वयावरदिसाभाए अत्थि दुप्पवेसं नाम वणं, तम्मि य

उवभोगजोग्गपल्लवपुप्फफलच्छाहिउदगपब्भट्ठे। सीयन्नि-घोडि-वंब्बूल-कयर-खइराइसंकिण्णे॥

ताड-वड-खज-खञ्जण-सुक्कतरुगहीरदुक्खसंचारे। विविहविसविडविनिग्गयवङ्कुडतिक्खग्गकण्टइए॥

मातां धरणीपृष्ठे। शोकमुपगतो राजा। आज्ञप्तास्तेन पुरोहितप्रमुखा मनुष्याः। यथा तातस्योपरतस्यार्यिकायाश्च कालागुरुलवङ्गचन्दनकाष्ठैर्महान् सत्कारः कृतः, सुगतिनिबन्धनानि दत्तानि महादानानि तथा एतयोरपि उपरतयोः कर्तव्यमिति। एतदाकर्ण्य चिन्तितं मया–अहो नु खलु पुत्रेण सर्वसत्कारः प्रापितः, दत्तानि आवयोः सुगतिनिबन्धनानि दानानि, अहं पुनस्तिर्यग्योनावपि अव्युच्छिन्नया क्षुधा कृमीन् खादन् शुनकैश्च खाद्यमानस्तिष्ठामि। अहो गुरुता कर्मणाम्। एवं चिन्तयतो विमुक्तं शरीरं जीवितेन।

ततोऽहं देवानुप्रिय! सुवेलपर्वतापरदिग्भागेऽस्ति दुष्प्रवेशं नाम वनम्। तस्मिंश्च–

उपभोगयोग्यपल्लवपुष्पफलच्छायोदकप्रभ्रष्टे। श्रीपर्णी-घोटी(बदरी)बब्बूल-करीर-खदिरादिसंकीर्णे॥

१ कण्ठउ० ख। २ सीयछि० क-ग। ३ वच्चूल ग, वच्छूल ख। ४ खइरोलिम० ख। गइरातिस० क। ५ मुक्कयरग० क-ग।

एयारिसंमि य वणे नीसेसं चिय निराभिरामंमि। काणयमतीए गब्भे जणिओऽहं कुण्टपसएणं ॥

तत्थ गब्भे नरयकुम्भीपागाइरेगवेयणं विसहमाणो असंपडिए चेव पसवकाले जाओ म्हि दुप्पवेसे वणे। अव्वोच्छिन्नछुहापीडियाए य पणट्ठं मे जणणीए थणएसु खीरं। तओ अहं बुभुक्खापरिमिलाणदेहो तत्थ परिब्भमन्तो गोक्खुरयकण्टए खाइउमाढत्तो। तओ समं पावेण वित्थारमुवगयं मे सरीरं। इओ य सो पुव्वयरजम्ममाइसुणओ अट्टज्झाणमुवगओ मरिऊण समुप्पन्नो इमंमि चेव दुप्पवेसे वणे भुयङ्गमत्ताए त्ति। दिट्ठो य सो मए कालपासो व्व विद्दुममणिरत्तनयणो घणन्धयारच्छवी ससिकलाकोडिधवलदाढो चलन्तजमलजीहो जलासयसमीवे दद्दुरं खायमाणो त्ति। तओ बुभुक्खापरिगएणं अवियारिऊण परिणइं गहिओ मए पुच्छदेसे। तेण वि य नयणसिहिसिहाजालाभासुरमवलोइऊण डक्को अहं वयणदेसे। एवं च अन्नाणकोहवसया दुवे वि अम्हे परोप्परं खाइउमा·

ताड-घट-खज्ज-खञ्जन-शुष्कतरु(अगुरु)गभीरदुःसंचारे। विविधविषविटपिनिर्गतनवकतीक्ष्णाग्रकण्टकिते ॥

एतादृशे च वने निःशेषमेव निरभिरामे। काणयमत्या गर्भे जनितोऽहं कुण्टपसवेन ॥

तत्र गर्भे नरककुम्भीपाकातिरेकवेदनां विषहन् असंपतिते [illegible] प्रसवकाले जातोऽस्मि दुष्प्रवेशे वने। अव्युच्छिन्नक्षुत्पीडितायाश्च प्रनष्टं मे जनन्याः स्तनेषु क्षीरम्। ततोऽहं बुभुक्षापरिम्लानदेहस्तत्र परिभ्रमन् गोक्षुरकण्टकान् खादितुमारब्धः। ततः समं पापेन विस्तारमुपगतं मे शरीरम्। इतश्च [illegible] पूर्वतरजन्ममातृशुनक आर्तध्यानमुपगतो मृत्वा समुत्पन्नोऽस्मिन्नेव दुष्प्रवेशे वने भुजङ्गमतयेति। दृष्टश्च स मया कालपाश इव विद्रुममणिरक्तनयनो घनान्धकारच्छविः शशिकलाकोटिधवलदाढश्चलद्यमलजिह्वो जलाशयसमीपे दर्दुरं खादन्निति। ततो बुभुक्षापरिगतेन अविचार्य परिणतिं गृहीतो मया पुच्छदेशे। तेनापि च नयनशिखिशिखाजालभासुरमवलोक्य दष्टो·

---

1 गब्भाणलकुम्भी० क।

रद्धा। एत्थन्तरंमि अदिट्ठपुव्वेण गहिओ अहं तरच्छेण, पाडिओ महियले। तओ सो ममं खाइउं पयत्तो। किह? चम्मं चरचराए फालयन्तो, छिराओ तडतडाए तोडयन्तो सोणियं ढगढगाए घोट्टयन्तो, अट्ठियाइं कडकडाए मोडयन्तो त्ति। अवि य

तह खाइउं पयत्तो जह मज्झं खज्जमाणसद्देण। भीएण व नीसेसं जीवेण कलेवरं मुक्कं॥

तओ अहं, देवाणुप्पिया, एवं सकम्मविणिवाइओ समाणो तत्थेव विसालाए नयरीए दुप्पोदयाभिहाणाए निन्नयाए महाद्दहंमि तत्थ मीणीए गब्भपुडए रोहियमच्छत्ताए समुप्पन्नो म्हि। सो वि य कण्हसप्पो तहा मरिऊण इमाए चेव सरियाए सुंसुमारत्ताए त्ति। जाया कालक्कमेणं। अन्नया अहं तत्थ चेव परिब्भमन्तो दिट्ठो सुंसुमारेण, गहिओ पुच्छभाए। एत्थन्तरंमि मज्जणनिमित्तं समागयाओ अन्तेउरचेडियाओ। दिन्ना चिलाइयाभिहाणाए चेडियाए झम्पा। तओ मं मोत्तूण सा गहिया अणेण। सयराहं च पलाणो अहं।

ऽहं वनदेशे। एव चाज्ञानक्रोधवशगौ द्वावपि आवां परस्परं खादितुमारब्धौ। अत्रान्तरेऽदृष्टपूर्वेण गृहीतोऽहं तरक्षेण, पातितो महीतले। ततः स मां खादितुं प्रवृत्तः। कथम्? चर्म चरचरेति स्फाटयन्, शिरास्तटत्तटदिति त्रोटयन्, शोणितं ढगढगिति (घुटघुटिति) पिबन्, अस्थीनि कटकटिति मोटयन्निति। अपि च-

तथा खादितुं प्रवृत्तो यथा मम खाद्यमानशब्देन। भीतेनेव निःशेषं जीवेन कलेवरं मुक्तम्॥

ततोऽहं देवानुप्रिय! एवं स्वकर्मविनिपातितः सन् तत्रैव विशालाया नगर्या दुष्प्रोदकाभिधानायां निम्नगायां महाह्रदे तत्र मीन्या गर्भपुटके रोहितमत्स्यतया समुत्पन्नोऽस्मि, सोऽपि कृष्णसर्पस्तथा मृत्वाऽस्यामेव सरिति सुंसुमारतया (शिशुमारतया) इति। जातौ कालक्रमेण। अन्यदाऽहं तत्रैव परिभ्रमन् दृष्टः सुंसुमारेण, गृहीतः पुच्छभागे। अत्रान्तरे मज्जननिमित्तं समागता अन्तःपुरचेटिकाः।

१ उयइयाए र, ढगाढगाए ग। २ पियन्तो क।

तीए वि य 'हा क(अ)हं गहिया गहिय'त्ति महन्तमारडियं। धरिया लोएण। कलयलरवेण समागया मच्छबन्धा। ओयरिऊण मुयाविया चेडी, गहिओ य सुंसुमारो, मारिओ दुक्खमारेणं॥ अइक्कन्तो कोइ कालो। एत्थन्तरंमि अहं केवट्टपुरिसेहिं समासाइओ जालेणं गहिओ जीवन्तओ, 'महामच्छो' त्ति कलिऊण समुप्पन्नकज्जेहिं पाहुडनिमित्तमुवणीओ गुणहरस्स। परितुट्ठो राया। संपाडियं पओयणं तेसिं। नीओ तेण नयणावलीए समीवं। भणिया य एसा। अम्ब, एयस्स रोहियमच्छस्स पुच्छभायं तायं अज्जियं च उद्दिसिऊण माहणाणं रन्धावेहि, उवरिमभायं च पक्कतलियं काऊण मज्झमत्तणो य विसेसं[सं]करेज्जासि। एवं च मे सुणमाणस्स देविं च पेच्छिऊण समुप्पन्नं जाइस्सरणं। एवं च रन्ना समाणत्ते छिन्दिऊण पुच्छखण्डं पेसियं माहणाणं नयणावलीए। सेसदेहंमि निच्छल्लियाइं खवल्लाइं, दिन्नं तिगडुक्कडं हिङ्गुलोणं, परिसित्तो हलिद्दापाणिएण। तओ उव्वत्तन्तमक्खणभरियाए पक्खित्तो महाकवल्लीए, संवत्तुव्व-

वृत्ता चिलातिकाऽभिधानया चेटिकया शम्पा। ततो मां मुक्त्वा सा गृहीताऽनेन। झटिति पलायितोऽहम्। तयाऽपि च 'हा अहं गृहीता गृहीतेति महदारटितम्। धृता लोकेन। कलकलरवेण समागता मत्स्यबन्धाः। अवतीर्य मोचिता चेटी, गृहीतश्च शिशुमारः, मारितो दुःखमारेण। अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। अत्रान्तरेऽहं कैवर्तपुरुषैः समासादितो जालेन गृहीतो जीवन्। 'महामत्स्यः' इति कलयित्वा समुत्पन्नकार्यैः प्राभृतनिमित्तमुपनीतो गुणधरस्य। परितुष्टो राजा। संपादितं प्रयोजनं तेषाम्। नीतस्तेन नयनावल्याः समीपम्, भणिता चैषा-अम्ब, एतस्य रोहितमत्स्यस्य पुच्छभागं तातमार्यिकां चोद्दिश्य ब्राह्मणानां (भोजनाय) रन्धय। उपरितनभागं च पक्वतलितं कृत्वा ममात्मनश्च विशेषं संस्कुर्याः। एवं च मे शृण्वतो देवीं च प्रेक्षित्वा समुत्पन्नं जातिस्मरणम्। एवं च राज्ञा समाज्ञप्ते छित्वा पुच्छखण्डं प्रेषितं ब्राह्मणानां नयनावल्या। शेषदेहे छिन्नास्त्वचः, दत्तं त्रिकटूत्कटं हिङ्गुलवणम्। परिसिक्तो हरि-

१ शिह रा। २ गयगु रा। ३ विसं फ-ग। ४ महाणसं क। ५ सलिलाई रा।

पाएण वलिज्जिउं पयत्तो ।

वो छिन्नभिन्नपवकं खाहिइ पुत्तो ममं ति जाणामि । तिव्ववियणाहिभूओ न धम्मझाणं झियाएमि ॥

इय विरुयत्थिओ मे निरयगइसमाणएहि दुक्खेहिं । दढकम्मनियलवद्धो न मुयइ जीवो सरीरं ति ॥

एवं य तत्थ तिव्ववेयणाभिभूओ चिट्ठामि । एयं च ताव एयं ॥

इओ य विसालानयरीए पाणवाडए जा मा पुव्वभवजणणी सुंसुमारभवे वट्टमाणी वावाइया, सा तत्थ छेलियत्ताए समुप्पन्ना । तओ तीए गब्भंमि एलयत्ताए परिक्खित्तो म्हि । जाओ कालक्कमेणं । पत्तो जोव्वणं । महामोहमोहियमणो मेहुणनिमित्तं आरूढो अम्मयं । दिट्ठो य नियजूहवइणा; कसायजोएणं तहा हओ मम्मदेसे, जहा पाणे परिच्चइऊणं नियवीएण चेव समुप्पन्नो तीए

क्रकचलोद्येन । तत उद्वर्तमानभक्षणभूतायां प्रक्षिप्तो महाकटाहायाम् । संवर्तोद्वर्तनेन तलितुं प्रयुक्तः ।

ततश्छिन्नभिन्नपक्वं खादिष्यति पुत्रो मामिति जानामि । तीव्रवेदनाभिभूतो न धर्मध्यानं ध्यायामि ॥

इति विकदर्थितो मे निरयगतिसमानैर्दुःखैः । दृढकर्मनिगडबद्धो न मुञ्चति जीवः शरीरमिति ॥

एवं च तत्र तीव्रवेदनाभिभूतस्तिष्ठामि । एतच्च तावदेतत् ।

इतश्च विशालानगर्यां प्राणवाटके या मे पूर्वभवजननी शिशुमारभवे वर्तमाना व्यापादिता सा तत्र छागीतया समुत्पन्ना । तत-स्तस्या गर्भे एडकतया प्रक्षिप्तोऽस्मि । जातः कालक्रमेण, प्राप्तो यौवनम् । महामोहमोहितमना मैथुननिमित्तमारूढोऽम्बाम् । दृष्टश्च निजयूथपतिना । कषाययोगेन तथा हतो मर्मदेशे यथा प्राणान् परित्यज्य निजकबीजेनैव समुत्पन्नस्तस्या गर्भे । अपि च–

---

१ एवं [illegible] तिव्ववेयणाउ पाविऊण इमं पि ताव पावउ त्ति । उज्जेणी पाणगामे [illegible] सा पुव्वभव० रा । २ कसायोदएणं [illegible] ।

गब्भंमि। अवि य–

कम्ममलविणडिएणं तत्थ मरन्तेण मन्दभग्गेणं। अप्पा हु अप्पण च्चिय जणिओ जणणीए गब्भंमि ॥

सा य पच्चासन्ने पसवकाले गुणहरेण रन्ना पारद्धीओ नियत्तमाणेण अणासाइयन्नपाणिणा तहाविहच्छेत्तभायंमि कायजड्डयाए मन्दं मन्दं परिसक्कमाणी आयण्णमायड्ढिऊण कोडण्डं विद्धा कण्णियसरेण। पहारगरुययाए निवडिया धरणिवट्ठे। लद्धलक्खो परितुट्ठो राया, समागओ तमुद्देसं। दिट्ठा फुरफुरेन्तपाणा 'आवन्नसत्ता एस' त्ति लक्खिया तेणं। तओ य से उयरं वियारिऊणं नीणिओ अहं। समप्पिओ अयापालयस्स। अन्नथणपाणेणं जीविओ। पत्तो कुमारभावं। एत्थन्तरंमि पारद्धीफलणनिमित्तं गुणहरेण रन्ना कुलदेवयापूयाविहाणं कयं। भोयणत्थं वावाइया पन्नरस महिसया। बम्भणजणभोयणत्थं च सुसंभियं कयं महिसमंसं। इओ य 'किर पवित्तमुहो मेसो हवइ'त्ति लोयवाओ(आ)आणाविओ अहयं कायसुणउच्छिट्ठरद्धपकपरिसोहणनिमित्तं सूवयारेणं, ठाविओ महाणसदुवारे।

कर्ममलविनटितेन तत्र म्रियमाणेन मन्दभाग्येन। आत्मा खलु आत्मनैव जनितो जनन्या गर्भे ॥

सा च प्रत्यासन्ने प्रसवकाले गुणधरेण राज्ञा पापर्द्धितो निवर्तमानेन अनासादितान्यप्राणिना तथाविधक्षेत्रभागे कायजडतया मन्दं मन्दं परिष्वष्कन्ती (गच्छन्ती) आकर्णमाकृष्य कोदण्डं विद्धा कर्णिकशरेण। प्रहारगुरुतया निपतिता धरणीपृष्ठे। लब्धलक्ष्यः परितुष्टो राजा। समागतस्तमुद्देशम्। इमा स्फुरत्प्राणा, 'आपन्नसत्त्वा एषा' इति लक्षिता तेन। ततश्च तस्या उदरं विदार्य [चहिर्] नीतोऽहम्। समर्पितोऽजापालकस्य। अन्यस्तनपानेन जीवितः, प्राप्तः कुमारभावम्। अत्रान्तरे पापर्द्धिफलननिमित्तं गुणधरेण राज्ञा कुलदेवतापूजाविधानं कृतम्। भोजनार्थं व्यापादिता पञ्चदश महिषाः। ब्राह्मणजनभोजनार्थं च सुसम्भृतं कृतं महिषमांसम्। इतश्च किल 'पवित्र-

---

१ शद्दाफ्लो पोर पालो। समागन्ने पसाकाले मम पुत्तेण चेव [illegible]। २ ०फलनि० फ।

तओ मए उस्सिङ्घियं तं मंसं, भुत्तं बम्भणेहिं, विइण्णं आयमणं। उट्ठिया दियवरा, ठिया य पन्तिया–पन्तियाहिं। एत्थन्तरंमि विसेसुज्जलनेवत्थं अन्तेउरं घेत्तूण आगओ गुणहरो। तं च मे दट्ठूण समुप्पन्नं जाइस्सरणं। विन्नाओ मे सव्ववुत्तन्तो। चलणेसु निवडिऊणं वाइया बम्भणा। भणियं च तेण–एसा पन्तिया तायस्स उवणमउ, एसा य अज्जियाए, एयाओ य कुलदेवयाए त्ति। तं पडिस्सुयं बम्भणेहिं। चिन्तियं च मए–अहो एवं पि नाम पुत्तए जयन्ते अहं दुक्खिओ त्ति। एत्थन्तरंमि भोयणनिमित्तं चेव सयलमाइलोयपरियओ उवविट्ठो राया। दिट्ठाओ देवीओ, न दिट्ठा नयणावली। तओ मए चिन्तियं–अह कहिं पुण सा भविस्सइ?। एत्थन्तरंमि अन्नं उद्दिसिऊण भणियं एगाए चेडीए। हला सुन्दरिए, इह अज्जं चेव इमे महिसया वावाइया, ता किं पुण एस एवंविहो पूइगन्धो त्ति?। तीए भणियं–हला पेम्ममञ्जूसिए, न एस महिसगन्धो; एसो खु देवीए नयणावलीए तहाऽजिण्णे रस-लोलुयत्तणेण मच्छयं खाइऊण कोढगहियाए वणन्तरुग्गिण्णो देहनिस्सन्दवाओ। इयरीए भणियं–हला सुन्दरिए, न एस मच्छया-

---

मुखो मेषो भवति' इति लोकवादाद् आनायितोऽहं काकशुनकोच्छिष्टरक्तपक्ष्मपरिशोधननिमित्तं सूपकारेण। स्थापितो महानसद्वारे। ततो मया उच्छिष्टितं तन्मांसम्, भुक्तं ब्राह्मणैः, वितीर्णमाचमनम्। उत्थिता द्विजवराः, स्थिताश्च पङ्क्तिकापङ्क्तिकाभिः। अत्रान्तरे विशेषोज्ज्वलनेपथ्यमन्तःपुरं गृहीत्वाऽऽगतो गुणधरः। तं च मे दृष्ट्वा समुत्पन्नं जातिस्मरणम्। विज्ञातो मया सर्ववृत्तान्तः। चरणेषु निपत्याभिवादिता ब्राह्मणाः। भणितं तेन–एषा पङ्क्तिका तातस्योपनमतु, एषा चार्यिकायाः, एताश्च कुलदेवताया इति। तत्प्रतिश्रुतं ब्राह्मणैः। चिन्तितं च मया–अहो एवमपि नाम पुत्रे जयति अहं दुःखित इति। अत्रान्तरे भोजननिमित्तमेव सकलमातृलोकपरिवृत उपविष्टो राजा। दृष्टा देव्यः, न दृष्टा नयनावलिः। ततो मया चिन्तितम्–अथ कुत्र पुनः सा भविष्यति?। अत्रान्तरे अन्यामुद्दिश्य भणितमेकया चेट्या। हले सुन्दरिके! इह अद्यैव इमे महिषा व्यापादिताः, ततः किं पुनरेष एवंविधः पूतिगन्ध इति?। तया भणितम्–हले प्रेम-

हारमेत्तसमुप्पन्नो कोढो, किं तु तहासब्भावियमहारायविसंप्पओयवावायणजणियपावसमुत्थो त्ति। ता अलमम्हाणमिमीए। एहि अन्नओ गच्छम्ह, ता मा किंपि आणत्तियं देइस्सइ त्ति। गयाओ चेडियाओ। तओ सविसेसं पलोइया मए, दिट्ठा य एक्कपासोवविट्ठा मच्छियसहस्ससंपायदूसिया विणिग्गयातम्बनयणा नयणावलि त्ति। तओ तं पेच्छिऊण तिव्वयरदुक्खसंतत्तो सोइउं पवत्तो। कहं?

हा किह सा पच्चक्खं कम्ममलोच्छाइया पणइणी मे। जम्मन्तरं व पत्ता रूवविवज्जासभेएण ॥
थयणेण थणहरेणं चरणेहि य जीए निज्जिया आसि। सव्वविलयाणमहियं सोहा ससिकलसकमलाणं ॥
तीए च्चिय पेच्छ कहं अङ्गुलिविगमखयसंगमेहिं च। ते चेव हन्दि देसा घणियं उव्वेयया जाया ॥

मञ्जुलिके! न एष मदिरागन्धः, एष खलु देव्या नयनावल्या तथाऽजीर्णे रसलोलुपत्वेन मत्स्यं खादित्वा कुष्ठगृहीतया व्रणान्तरदुर्गन्धो देहनिःस्यन्दजातः। इतरया भणितम्—हले सुन्दरिके! नैष मत्स्याहारमात्रसमुत्पन्नः कुष्ठः, किन्तु तथासद्भावितमहाराजविप्रयोगव्यापादनजनितपापसमुत्थ इति। ततोऽलमस्माकमनया। एहि, अन्यतो गच्छावः, ततो मा किमपि आज्ञप्तिकां दास्यतीति। गते चेटिके। ततः सविशेषं प्रलोकिता मया, दृष्टा च एकपार्श्वोपविष्टा मक्षिकासहस्रसंपातदूषिता विनिर्गताताम्रनयना नयनावलिरिति। ततस्तां प्रेक्ष्य तीव्रतरदुःखसंतप्तः शोचितुं प्रवृत्तः। कथम्?

हा कथं सा प्रत्यक्षं कर्ममलावच्छादिता प्रणयिनी मे। जन्मान्तरमिव प्राप्ता रूपविपर्यासभेदेन ॥
वदनेन स्तनभरेण चरणाभ्यां च यया निर्जिताऽऽसीत्। सर्ववनिताभ्योऽधिकं शोभा शशिकलशकमलानाम् ॥
तस्या एव पश्य कथं अंगुलिविगमक्षयसंगमैश्च। ते एव हन्दि देशा गाढमुद्वेजका जाताः ॥

---

१ ०गगाइं स

तओ मए उस्सिङ्घियं तं मंसं, भुत्तं बम्भणेहिं, विइण्णं आयमणं। उट्ठिया दियवरा, ठिया य पन्तिया-पन्तियाहिं। एत्थन्तरंमि विसेसुज्जलनेवत्थं अन्तेउरं घेत्तूण आगओ गुणहरो। तं च मे दट्ठूण समुप्पन्नं जाइस्सरणं। विन्नाओ मे सव्ववुत्तन्तो। चलणेसु निवडिऊणं वाइया बम्भणा। भणियं च तेण-एसा पन्तिया तायस्स उवणमउ, एसा य अज्जियाए, एयाओ य कुलदेवयाए त्ति। तं पडिस्सुयं बम्भणेहिं। चिन्तियं च मए-अहो एवं पि नाम पुत्तए जयन्ते अहं दुक्खिओ त्ति। एत्थन्तरंमि भोयणनिमित्तं चेव सयलमाइलोयपरियओ उवविट्ठो राया। दिट्ठाओ देवीओ, न दिट्ठा नयणावली। तओ मए चिन्तियं-अह कहिं पुण सा भविस्सइ?। एत्थन्तरंमि अन्नं उद्दिसिऊण भणियं एगाए चेडीए। हला सुन्दरिए, इह अज्जं चेव इमे महिसया वावाइया, ता किं पुण एस एवंविहो पूइगन्धो त्ति?। तीए भणियं-हला पेम्ममञ्जूसिए, न एस महिसगन्धो; एसो खु देवीए नयणावलीए तहाऽजिण्णे रस-लोलुयत्तणेण मच्छयं खाइऊण कोढगहियाए वणन्तरुग्गिण्णो देहनिस्सन्दवाओ। इयरीए भणियं-हला सुन्दरिए, न एस मच्छया-

---

मुखो मेषो भवति' इति लोकवादाद् आनायितोऽहं काकशुनकोच्छिष्टरजःपक्ष्मपरिशोधननिमित्तं सूपकारेण। स्थापितो महानसद्वारे। ततो मया उच्छिङ्घितं तन्मांसम्, भुक्तं ब्राह्मणैः, वितीर्णमाचमनम्। उत्थिता द्विजवराः, स्थिताश्च पङ्क्तिकापङ्क्तिकाभिः। अत्रान्तरे विशेषोज्ज्वलनेपथ्यमन्तःपुरं गृहीत्वाऽऽगतो गुणधरः। तं च मे दृष्ट्वा समुत्पन्नं जातिस्मरणम्। विज्ञातो मया सर्ववृत्तान्तः। चरणेषु निपत्याभिवादिता ब्राह्मणाः। भणितं तेन-एषा पङ्क्तिका तातस्योपनमतु, एषा चार्यिकायाः, एताश्च कुलदेवताया इति। तत्प्रतिश्रुतं ब्राह्मणैः। चिन्तितं च मया-अहो एवमपि नाम पुत्रे जयति अहं दुःखित इति। अत्रान्तरे भोजननिमित्तमेव सकलमातृलोकपरिवृत उपविष्टो राजा। दृष्टा देव्यः, न दृष्टा नयनावलिः। ततो मया चिन्तितम्-अथ कुत्र पुनः सा भविष्यति?। अत्रान्तरे अन्यामुद्दिश्य भणितमेकया चेट्या। हले सुन्दरिके! इह अद्यैव इमे महिषा व्यापादिताः, ततः किं पुनरेष एवंविधः पूतिगन्ध इति?। तया भणितम्-हले प्रेम-

हारमेत्तसमुप्पन्नो कोढो, किं तु तहासम्भावियमहारायविसप्पओयवावायणजणियपावसमुत्थो त्ति। ता अलमम्हाणमिमीए। एहि अन्नओ गच्छम्ह, ता मा किंपि आणत्तियं देइस्सइ त्ति। गयाओ चेडियाओ। तओ सविसेसं पलोइया मए, दिट्ठा य एक्कपासोवविट्ठा मक्खियसहस्ससंपायदूसिया विणिग्गयातम्बनयणा नयणावलि त्ति। तओ तं पेच्छिऊण तिव्वयरदुक्खसंतत्तो सोइउं पवत्तो। कहं ?

हा किह सा पच्चक्खं कम्ममलोच्छाइया पणइणी मे। जम्मन्तरं व पत्ता रूवविवज्जासभेएण ॥

वयणेण थणहरेणं चरणेहि य जीए निज्जिया आसि। सव्वविलयाणमहियं सोहा ससिकलसकमलाणं ॥

तीए च्चिय पेच्छ कहं अङ्गुलिविगमखयसंगमेहिं च। ते चेव हन्दि देसा धणियं उव्वेवया जाया ॥

मञ्जूरिके! न एष महिषगन्धः, एष खलु देव्या नयनावल्या तथाऽजीर्णे रसलोलुपत्वेन मत्स्यं खादित्वा कुष्ठगृहीतया व्रणान्तरदुर्गन्धो देहनिःस्यन्दयातः। इतरया भणितम्-हले सुन्दरिके! नैष मत्स्याहारमात्रसमुत्पन्नः कुष्ठः, किन्तु तथासम्भावितमहाराजविषप्रयोगव्यापादनजनितपापसमुत्थ इति। ततोऽलमस्माकमनया। एहि, अन्यतो गच्छावः, ततो मा किमपि आज्ञप्तिकां दास्यतीति। गते चेटिके। ततः सविशेषं प्रलोकिता मया, दृष्टा च एकपार्श्वोपविष्टा मक्षिकासहस्रसंपातदूषिता विनिर्गताताम्रनयना नयनावलिरिति। ततस्तां प्रेक्ष्य तीव्रतरदुःखसंतप्तः शोचितुं प्रवृत्तः। कथम् ?

हा कथं सा प्रत्यक्षं कर्ममलावच्छादिता प्रणयिनी मे। जन्मान्तरमिव प्राप्ता रूपविपर्यासभेदेन ॥

वदनेन स्तनभरेण चरणाभ्यां च यया निर्जिताऽऽसीत्। सर्ववनिताभ्योऽधिकं शोभा शशिकलशकमलानाम् ॥

तस्या एव पश्य कथं अंगुलिविगमक्षयसंगमैश्च। ते एव हन्दि देशा गाढमुद्वेजका जाताः ॥

---

१ ०सगर्माहिं ग

केसाहरनयणेहिं सविब्भमुब्भन्तपेच्छिएहिं च । तिव्वतवाण मुणीण वि जा चित्तहरा दढमासि ॥

स च्चेय कह णु एण्हिं तेहिं चिय पावपरिणइवसेण । चिन्तिज्जन्ती वि पिया कामीण वि कुणइ निव्वेयं ॥

एवं च चिन्तयन्तो जाव कंचि कालं चिट्ठामि, ताव सद्दाविओ राइणा सूवयारो, भणिओ य । अरे न रुचइ मे इमं महिसयमंसं, ता अन्नं किंपि लहुं आणेहि त्ति । तओ सूवयारेण कलिऊण 'चण्डसासणो देवो, मा कालक्खेवो हविस्सइ' त्ति ममं चेव एक्कं सत्थियं छेत्तूण कयं भडित्तयं, पेसियं च रन्नो । तेण वि य 'तायस्स उवणमउ' त्ति भणिऊण दवावियं थेवमग्गासणियबम्भणाणं, पेसियं च किंपि नयणावलीए, भुत्तं च सेसमप्पणा ॥ एत्थन्तरंमि य जा सा महं जणणी गुणहरेण वावाइया आसि, सा कलिङ्गविसए महिसीए कुच्छिंसि महिसओ समुप्पन्नो; वड्ढिओ कालक्कमेणं । सो य भण्डभरयं वहन्तो समागओ विसालं नयरिं । वावाइओ य तेण

केशाधरनयनैः सविभ्रममुद्भ्रान्तप्रेक्षितैश्च । तीव्रतपसां मुनीनामपि या चित्तहरा दृढमासीत् ॥

सा एव कथं न्विदानीं तैरेव पापपरिणतिवशेन । चिन्त्यमानाऽपि प्रिया कामिनामपि करोति निर्वेदम् ॥

एवं च चिन्तयन् यावत् कंचित् कालं तिष्ठामि तावत् शब्दायितो राज्ञा सूपकारः, भणितश्च । अरे ! न रोचते मे इदं महिषमांसम्, ततोऽन्यत् किमपि लघु आनयेति । ततः सूपकारेण कलयित्वा 'चण्डशासनो देवः, मा कालक्षेपो भविष्यति' इति ममैवैकं सक्थि छित्त्वा कृतं भटित्रकम्, प्रेषितं च राज्ञः । तेनापि च 'तातस्योपनमतु' इति भणित्वा दापितं स्तोकमग्रासनस्थब्राह्मणेभ्यः, प्रेषितं च किमपि नयनावल्याः, भुक्तं च शेषमात्मना । अत्रान्तरे च या सा मम जननी गुणधरेण व्यापादिताऽऽसीत् सा कलिङ्गविषये महिष्याः कुक्षौ महिषः समुत्पन्नः । वर्धितः कालक्रमेण । स च भाण्डभरं वहन् समागतो विशालां नगरीम् । व्यापादितश्च तेन जलपानस्नाननिमित्तं सिप्रानदीं

१ दवाविय क । २ ०बम्भणस्स ख । ३ उज्जेणिं ख ।

जलपियणण्हाणनिमित्तं गिम्हानइं[1] समोयरन्तो आममन्दुरापहाणो[2] चोल्लाहकिसोरो । [3]निवेइयं रन्नो । भणियं च णेण–अरे आणेह तं दुट्ठमहिसयं । नरवइसमाणत्तरं च आणीओ एसो । तओ तं दट्ठूण रोसफुरियाहरेण सूवयारं सद्दाविऊण भणियं राइणा । अरे एयं दुरायारं दुट्ठमहिसयं सजीवं चेव लहुं भडित्तयं करेहि त्ति । तेण वि य निहया सयलदिसासु लोहखोण्टया, लोहसङ्कलाहि च नियामिओ लोहखोण्टएसु । कयं च से निगडगहिकुलवणजलभरियं पुरओ महाकडाहं । पज्जालिओ य चउसु वि दिसासु नाइदूरंमि चेव खइरसार-इन्धणेहि हुयासणो । तओ य सो महामहन्तेण अग्गिणा पच्चमाणो सुक्खोट्ठकण्ठतालू तिव्वतिसापरिगओ अहिययरं दुक्खं जणयन्तं खारपाणियं पिविउमाढत्तो । पलीविओ तेण सो देहमज्झे । निग्गयं च से वीयपासेणं किट्टिसं । एत्थन्तरंमि समाणत्तं राइणा–पेसेहि लहुं महिसयभडित्तयं ति । तओ जत्थ जत्थ 'पक्कमंसं, तओ तओ छिन्दिऊण पेसियं सूवयारेण । सित्तो य एसो घयउत्ते-डणाहि । पक्खित्तं च महिसपट्टिये लोणं । विसेसेण पज्जालिओ जलणो । एत्थन्तरंमि आगओ रायपरियणमओ । भणियं च णेण–

ततश्चतुरः ...समवतरन् अश्वमन्दुराप्रधानो घोटकाश्वकिशोरः । निवेदितं राज्ञः, भणितं च तेन-अरे आनयत तं दुष्टमहिषम् । नरपतिसमादेशानन्तरं चानीत एषः । ततस्तं दृष्ट्वा रोषस्फुरिताधरेण नृपकारं शब्दायित्वा भणितं राज्ञा । अरे एतं दुराचारं दुष्टमहिषं सजीवमेव लघु भटित्रकं कुर्विति । तेनापि च निहताः सकलदिक्षु लोहकीलकाः, लोहशृङ्खलाभिश्च नियमितो लोहकीलकेषु । कृतश्च तस्य निकटगहिकुलवण-जलभृतः पुरतो महाकटाहः । प्रज्वालितश्च चतुर्ष्वपि दिक्षु नातिदूरे एव खदिरवरसारकाष्ठैर्हुताशनः । ततश्च स अतिमहताऽग्निना पच्यमानः शुष्कोष्ठकण्ठतालुस्तीव्रतृट्परिगतोऽधिकतरं दुःखं जनयत् क्षारपानीयं पातुमारब्धः । प्रदीप्तस्तेन [illegible] देहमध्ये । निर्गतं च तस्य द्वितीयपार्श्वेन किट्टिषम् । अत्रान्तरे समाज्ञप्तं राज्ञा-प्रेषय लघु महिषभटित्रकमिति । ततो यत्र यत्र पक्वमांसं ततस्ततो छित्वा प्रेषितं

1 गिम्हं नई क । 2 आसमन्दुरा° ख । 3 निवेइओ य [illegible] । 4 लोहमयगो° क ।

अरे अन्नं पि थिजाईयं भडित्तयं लहुं देहि त्ति। तओ पुलइओ अहं सूवयारेण[1]। 'भडित्तयं कज्जिहामि' त्ति संमूढो हियएण, उंल्लुक्कं[2] सिराजालं, विहडिओ अट्ठियन्धो, गलियाइं सव्विन्दियवलाइं। तओ कण्ठगयपाणो चेव गहिओ सूयारेण, छिन्नं मे थिइयपासयं। विमुक्को य मे देहो जीविएण॥

तओ देवाणुप्पिया, एगसमयंमि चेव सो महिसयजीवो अहं च मरिऊण उप्पन्ना विसालापाणवाडए कुक्कुडीए गब्भंमि। अइक्कन्तो कोइ कालो। उंवट्ठिए[3] पसयकाले वावाइया णे जणणी मज्जारपोयएण। कयवरोवरिं च तं खायमाणस्स गलियं अंण्डयदुगं[4]। गओ मज्जारो। पक्खित्तो य णे उवरि काएवि चण्डालीए सुप्पकोणेण कंजवो[5]। तंदुम्हापहावेण[6] जीविया अम्हे। फुडियाइं अंडयाइं।

सूपकारेण। सिक्तश्च एष घृतभरैः। प्रक्षिप्तं च श्लक्ष्णवर्तितं लवणम्। विशेषेण प्रज्वालितो ज्वलनः। अत्रान्तरे आगतो राजपरिवेषकः। भणितं च तेन-अरे अन्यदपि द्विजातीयं भटित्रकं लघु देहीति। ततः प्रलोकितोऽहं सूपकारेण। (अहं) 'भटित्रं करिष्ये' इति संमूढो हृदयेन, (उल्लुक्कं)स्तब्धं शिराजालम्। विघटितोऽस्थिबन्धः। गलितानि सर्वेन्द्रियबलानि। ततः कण्ठगतप्राण एव गृहीतः सूपकारेण, छिन्नं मे द्वितीयं पार्श्वम्। विमुक्तश्च मे देहो जीवितेन।

ततो देवानुप्रिय! एकसमये एव स महिषजीवोऽहं च मृत्वा उत्पन्नौ विशालाप्राणवाटके कुर्कुट्या गर्भे। अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। उपस्थिते प्रसवकाले व्यापादिता आवयोर्जननी मार्जारपोतकेन। कचवरोपरि तां च खादतो गलितमण्डद्विकम्। गतो मार्जारः। प्रक्षिप्तश्चावयोरुपरि कयाऽपि चाण्डाल्या शूर्पकोणेन कचवरः। तदुष्मप्रभावेण जीवितावावाम्। स्फुटितेऽण्डके। निर्गतावावाम्। गृहितौ

१ भडित्तयनिमित्तं अईवरोद्दाए दिट्ठीए। तओ अहं भडित्तयं वज्जिहामित्ति आमोइऊण समूढो ख। २ उल्लक्के ग। ३ उवट्ठिए क। ४ अण्डयजुय ख।
५ कज्जवो-कचवरः ६ तउम्हा० क, तदुण्हा० ख।

निग्गया अम्हे। गहियाइं [1]अणहुलाभिहाणेण चण्डालदारएणं, जीवाविया तेण। जायाओ णे चन्दचन्दिमासच्छहाओ पिच्छावलीओ, समुब्भूया मे सुयमुहगुञ्जद्धरायसरिसा चूला गरुडचञ्चुसरिसा य मे चञ्चू। एत्थन्तरंमि दिट्ठाइं अम्हे कालदण्डवासिएण। 'अहो इमाइं रण्णो [2]खेल्लणजोग्गाइं'ति गहियाइं तेण। उवणीयाइं च गुणहरस्स। परितुट्ठो राया। समप्पियाइं च णे एयस्स चेव कालदण्डवासियस्स। भणिओ य एसो–अरे जत्थ जत्थ वच्चामि, तत्थ तत्थ एयाइं आणेयव्वाइं। पडिस्सुयमणेण। अन्नया सयलन्तेउरपरियरिओ वसन्तकीलानिमित्तं गओ कुसुमायरुज्जाणं राया। नीयाइं अम्हे तहिं कालदण्डवासिएणं। ठिओ उज्जाणतिलयभूए बालकयलीहरयपरिक्खित्ते माहवीलयामण्डवे राया। इयरो वि सह अम्हेहिं गओ असोयवीहियं। दिट्ठो य तत्थ भयवं [3]ससिस्सगणपरिवुडो ससिप्पहाभिहाणो आयरिओ त्ति। तओ अलियवन्दणं करेन्तो उवगओ साहुमूलं, धम्मलाहिओ तेणं। तओ तं तवसिरिविरायन्तदेहं दट्ठूणं आयण्णिऊण पयइसुन्दरं तस्स वयणं उवसन्तो विय एसो। भणियं च णेण–भयवं, कीइसो तुम्हाण धम्मो ? । भयवया

अनहुलाभिधानेन चण्डालदारकेण। जीवितौ तेन। जातावावयोश्चन्द्रचन्द्रिकासच्छायाः पिच्छावल्यः। समुद्भूता मे शुकमुखगुञ्जार्धरागसदृशी चूडा, गरुडचञ्चूसदृशी च मे चञ्चुः। अत्रान्तरे दृष्टावावां कालदण्डपाशिकेन। 'अहो इमौ राज्ञः खेलनयोग्यौ' इति गृहीतौ तेन, उपनीतौ च गुणधरस्य। परितुष्टो राजा। समर्पितौ चावामेतस्यैव कालदण्डपाशिकस्य। भणितश्चैषः–अरे यत्र यत्र व्रजामि तत्र तत्र एतावानेतव्यौ। प्रतिश्रुतमनेन। अन्यदा सकलान्तःपुरपरिवृतो वसन्तक्रीडानिमित्तं गतः कुसुमाकरोद्यानं राजा। नीतावावां तत्र कालदण्डपाशिकेन। स्थित उद्यानतिलकभूते बालकदलीगृहपरिक्षिप्ते माधवीलतामण्डपे राजा। इतरोऽपि सहावाभ्यां गतोऽशोकवीथिकाम्। दृष्टश्च तत्र भगवान् स्वशिष्यगणपरिवृतः शशिप्रभाभिधान आचार्य इति। ततोऽलीकवन्दनं कुर्वन् उपगतः साधुमूलम्।

---

१ अणहुया० क, अणहुलभि० ख, अणुहुला० ग। २ खेलयण० क। ३ सुसिस्स० ख

भणियं-सुणे ।

सयलसत्तसाहारणो एगो चेव धम्मो । मूढो य एत्थ अणहिगयसत्थपरमत्थो जणो भेए कप्पेइ । सो उण समासेण इमो—मणवयणकायजोगेहिं परपीडाए अकरणं, तहा सुपरिसुद्धस्स अणलियस्स भासणं, तणमेत्तस्स वि अदत्तादाणस्स अग्गहणं, मणवयणकायजोगेहिं अबम्भचेरपरिवज्जणं, गोसुवण्णहिरण्णाइएसुं च अपरिग्गहो; तहा निसिभत्तवज्जणं, बायालीसेसणादोससुद्धपिण्डपरिभोओ ॥

एत्थन्तरंमि भणियं दण्डवासिएणं । भयवं, अलं एइणा; कहेहि गिहिधम्मं । कहिओ से भयवया पञ्चाणुव्वयाइओ सावयधम्मो । भणियं च णेण—भयवं, करेमि अहमेयं धम्मं । नवरं पुव्वपुरिसकमागयं वेयविहिएण विहिणा न परिच्चएमि पसुवहं ति । भयवया

धर्मलाभितस्तेन । ततस्ते तयःश्रीयिराजदेहं दृष्ट्वाऽऽकर्ण्यं प्रकृतिसुन्दरं तस्य वचनमुपशान्त ईर्षेपः । भणितं च तेन—भगवन्! कीदृशो युष्माकं धर्मः ? । भगवता भणितम्—श्रृणु ।

सकलसत्त्वसाधारण एक एव धर्मः । मूढश्चात्रानधिगतशास्त्रपरमार्थो जनो भेदान् कल्पयति । स पुनः समासेनायम्—मनोवचनकाययोगैः परपीडाया अकरणम्, तथा सुपरिशुद्धस्यानलीकस्य भाषणम्, तृणमात्रस्यापि अदत्तादानस्याग्रहणम्, मनोवचनकाययोगैरब्रह्मचर्यपरिवर्जनम्, गोसुवर्णहिरण्यादिकेषु चापरिग्रहः, तथा निशाभक्तवर्जनम्, द्विचत्वारिंशदेषणादोषशुद्धपिण्डपरिभोगः ।

अत्रान्तरे भणितं दण्डपाशिकेन । भगवन्! अलमेतेन, कथय गृहिधर्मम् । कथितस्तस्य भगवता पञ्चाणुव्रतादिकः श्रावकधर्मः । भणितं च तेन—भगवन्! करोम्यहमेतं धर्मम्, नवरं पूर्वपुरुषक्रमागतं वेदविहितेन विधिना न परित्यजामि पशुवधमिति । भगवता

१ सुणउ मो य

भणियं-जइ न परिचयसि, तओ इमं कुक्कुडमिहुणयं जहा तहा पाविहिसि संसारसायरे अणत्थं ति। दण्डवासिएण भणियं-भयवं, किं पुण न परिचत्तमिमेहिं, को वा पाविओ अणत्थो?। तओ भयवया जहा अम्हे जणणितणया आसि, जहा य पिट्ठमयकुक्कुडवहो कओ, जहा य

सिहिसाणसप्पसया मीणोहारा य अइयमेसा य। महिसयकुक्कुडपक्खी जाया संसारजलहिंमि ॥

जाइं च णे पत्ताइं तिव्वदुक्खाइं, सव्वमेयं सुयाइसयनाणिणा साहियं ति। एयं च सोऊण परं संवेगमावन्नो दण्डवासिओ। भणियं च णेण-भयवं, अलं मे इय परिणामदारुणेणं वेयविहिएणावि पसुवहेणं; देहि मे गिहिधम्मोचियाइं वयाइं। तओ भयवया तित्थयरभासिएणं विहिणा से दिन्नो संसारजलहिबोहित्थभूओ पञ्चनमोक्कारो, तहा थूलयपाणाइवायविरमणाइयाइं च

भणितम्-यदि न परित्यजसि तत इदं कुर्कुटमिथुनं यथा तथा प्राप्स्यसि संसारसागरेऽनर्थमिति। दण्डपाशिकेन भणितम्-भगवन्! किं पुनर्न परित्यक्तमाभ्याम्? को वा प्राप्तोऽनर्थः?। ततो भगवता यथाऽऽवां जननीतनयौ आस्व, यथा च पिष्टमयकुर्कुटवधः कृतः, यथा च-

*शिखिश्वान-[1]सर्पशशा [2]मीनोहारौ च [3]अजाजमेषाश्च[4]। महिष-[5]कुर्कुटपक्षिणश्च जाता संसारजलधौ।

यानि चावयोः प्राप्तानि तीव्रदुःखानि सर्वमेतत् श्रुतातिशयज्ञानिना कथितमिति। एतच्च श्रुत्वा परं संवेगमापन्नो दण्डपाशिकः। भणितं च तेन-भगवन्! अलं मे इति परिणामदारुणेन वेदविहितेनापि पशुवधेन, देहि मे गृहिधर्मोचितानि व्रतानि। ततो भगवता तीर्थंकरभाषितेन विधिना दत्तः संसारजलधिबोहित्थभूतः पञ्चनमस्कारः, तथा स्थूलप्राणातिपातविरमणादिकानि च व्रतानि। गृहीतानि

१ उण्ड० ख। २ भयवया भणियं-सुणाहि भद्द! इमं-तहा साहिउमारद्धो जहा ख। ३ उहारः शिशुमारः। ४ सारीरदुक्खाइं स०ा० ख।

* मयूरश्वानौ, २ सर्पशशौ, ३ मीनशिशुमारौ, ४ अजाजौ, ५ मेषमहिषौ, ६ कुर्कुटपक्षियुगलं चेति षड् भवाः।

वयाइं । गहियाइं च णेण नियचरियसवणसमुप्पन्नजाइस्सरणेहिं परमसंवेगागएहि य अम्हेहिं । तओ परिओसविसेसओ संपत्तभुवणगुरुधम्मबोहेहिं निट्ठवियमाणुबन्धासुहकम्मेहिं कूजियं अम्हेहिं । सुयं च तं राइणा दूसहरन्तरगएणं जयावलीए सह सुरयसोक्खमणुहवन्तेणं ति । गहियमणेण पासत्थं धणुवरं, सन्धिओ तीरियासरो, 'देवि, पेच्छ मे सद्दवेहित्तणं' ति भणिऊण मुक्को, तओ णेण वावाइयाइं अम्हे ॥

समुप्पन्नाणि तक्खणं चेव भुत्तमुत्ताए जयावलीए चेव कुच्छिसि । आविब्भूयजिणधम्मबोहिगब्भपहावेण समुप्पन्नो तीए दढं अभयदाणपरिणामो । दिन्नं सत्तेसु अभयदाणं । जायाइं कालक्कमेणं अहं दारओ जणणी मे दारिय त्ति । गब्भत्थेहिं च अम्हेहिं जणणी अभयदाणपरा आसि; अओ पइट्ठावियाइं नामाइं मज्झं अभयरुई इयरीए अभयमइ त्ति । वड्ढियाइं च अम्हे देहोवचएण कलाकलावेण य । चिन्तियं च राइणा—करेमि अभयमईए विवाहं अभयरुइणो य जुयरज्जाभिसेयं ति ॥

च तेन निजचरितश्रवणसमुत्पन्नजातिस्मरणाभ्यां परमसंवेगागताभ्यां चावाभ्याम्। ततः परितोषविशेषतः संप्राप्तभुवनगुरुधर्मबोधाभ्यां निष्ठापितसानुबन्धाशुभकर्मभ्यां कूजितमावाभ्याम्। श्रुतं च तद् राज्ञा दूष्यगृहान्तरगतेन जयावल्या सह सुरतसौख्यमनुभवतेति। गृहीतमनेन पार्श्वस्थं धनुर्वरम्, सन्धितस्तिर्यक्शरः, 'देवि! पश्य मे शब्दवेधित्वम्' इति भणित्वा मुक्तः, ततस्तेन व्यापादितावावाम्।

समुत्पन्नौ तत्क्षणमेव भुक्तमुक्ताया जयावल्या एव कुक्षौ। आविर्भूतजिनधर्मबोधिगर्भप्रभावेण समुत्पन्नस्तस्या दृढमभयदानपरिणामः। दत्तं सत्त्वेष्वभयदानम्। जातौ कालक्रमेण अहं दारको जननी मे दारिकेति। गर्भस्थाभ्यां चावाभ्यां जननी अभयदानपराऽऽसीत्, अतः प्रतिष्ठिते नामनी ममाभयरुचिरितरस्या अभयमतिरिति। वर्धितौ चावां देहोपचयेन कलाकलापेन च। चिन्तितं च राज्ञा—करोमि अभयमत्या विवाहम्, अभयरुचेश्च यौवराज्याभिषेकमिति।

एत्थन्तरंमि पयट्टो पारद्धिं राया, निग्गओ विसालाओ, पत्तो उज्जाणन्तरं। छिक्को कुसुमामोयसुरहिणा मारुएणं। अवलोइयं च णेण तमुज्जाणं। दिट्ठो य तत्थ तिलयपायवासन्ने झाणमुवगओ सुदत्तो नाम मुणिवरो। कुविओ राया, 'अवसउणो खु एसो पारद्धीए पयट्टस्स, ता एयस्स कयत्थणाए चेव माणेमि एयं' ति चिन्तिऊण छुच्छुक्कारसारं मुयाविया सुणया। अयालमच्चू विव सिग्घवेएण पत्ता मुणिवरसमीवं। सुहुयहुयासणो विय तवप्पहाए जलन्तदेहो दिट्ठो तेहिं मुणिवरो।

तो तं समुज्जलन्तं साणा दट्ठूण निप्पहा जाया। ओसहिगन्धामोडियपब्भट्ठविसा भुयङ्ग व्व॥

तवकम्मपहावेणं काऊण पयाहिणं सुणयवन्द्रं। धरणिगयमत्थएहिं पडियं पाए मुणिवरस्स॥

तओ तं दट्ठूण विलिओ राया। चिन्तियं च णेण–अहो वरं एए सुणहपुरिसा, न उण अहं पुरिससुणहो, जेण एवं तवचरण-निरयस्स भयवओ वि अकुसलं चिन्तियं ति। एत्थन्तरंमि समागओ सयलाए विसालानयरीए पहाणो साहुवन्दणनिमित्तं राइणो चेव

अत्रान्तरे प्रवृत्तः पापर्द्धिं (मृगयां) राजा, निर्गतो विशालायाः, प्राप्त उद्यानान्तरम्। स्पृष्टः कुसुमामोदसुरभिना मारुतेन, अवलोकितं च तेन तदुद्यानम्। दृष्टश्च तत्र तिलकपादपासन्ने ध्यानमुपगतः सुदत्तो नाम मुनिवरः। कुपितो राजा। अपशकुनः खल्वेष पापर्द्ध्यां प्रवृत्तस्य, तत एतस्य कदर्थनयैव मानयाम्येतमिति चिन्तयित्वा छुच्छुत्कारसारं मोचिताः शुनकाः। अकालमृत्युरिव शीघ्रवेगेन प्राप्ताः मुनिवरसमीपम्। सुहुतहुताशन इव तपःप्रभया ज्वलद्देहो दृष्टस्तैर्मुनिवरः।

ततस्तं समुज्ज्वलन्तं श्वाना दृष्ट्वा निष्प्रभा जाताः। ओषधिगन्धामोटितप्रभ्रष्टविषा भुजङ्गा इव॥

तपःकर्मप्रभावेन कृत्वा प्रदक्षिणं शुनकवृन्दम्। धरणीगतमस्तकैः पतितं पादयोर्मुनिवरस्य॥

ततस्त दृष्ट्वा व्यलीको राजा। चिन्तितं च तेन–अहो वरमेते शुनकपुरुषाः, न पुनरहं पुरुषशुनकः, येनैवं तपश्चरणनिरतस्य भग-

वालमित्तो जिणवयणभावियमई अरहदत्तो नाम सेट्ठिपुत्तो त्ति। विन्नाओ य तेण राइणो परलोयनिरवेक्खयाए मुणिवरोवसग्गो। तओ पणमिऊण भणिओ तेण नरवई 'देव, किमेयं' ति। राइणा भणियं-जमुचियं पुरिससारमेयस्स। अरहयत्तेण भणियं-देव, पुरिससीहो खु तुमं, ता किं एइणा। ओयरह तुरङ्गमाओ, वन्दह भयवन्तं सुदत्तमुणिवरं। एसो खु कलिङ्गाहिवस्स अमरदत्तस्स पुत्तो सुदत्तो नाम नरवई। एयस्स पढमजोव्वणे वट्टमाणस्स उवणीओ आरक्खिएण तक्करो। भणियं च तेण-देव, एएण परघरं पविसिऊण एगं महल्लगं वावाइय मुट्ठं घरं, नीसरन्तो गहिओ अम्हेहिं; संपयं देवो पमाणं ति। एयं च सोऊण सद्दाविया णेण धम्मसत्थपाढया, भणिया य। एयस्स इमिणा आरक्खिएण एस दोसो कहिओ, ता कीइसो इमस्स दण्डो त्ति। तेहिं भणियं-देव, पुरिसघायओ परदव्वावहारी य एसो; ता तियचउक्कचच्चरेहिं निवेइऊण जणवयाणं तओ नेत्तुप्पाडणकण्णनासुक्कत्तणकरचरणछेयणेहिं

यतोऽपि अकुशलं चिन्तितम्। अत्रान्तरे समागतः सकलायां विशालानगर्यां प्रधानः साधुवन्दननिमित्तं राज्ञ एव बालमित्रं जिनवचनभावितमतिरर्हद्दत्तो नाम श्रेष्ठिपुत्र इति। विज्ञातश्च तेन राज्ञः परलोकनिरपेक्षतया मुनिवरोपसर्गः। ततः प्रणम्य भणितस्तेन नरपतिः, 'देव! किमेतद्' इति। राज्ञा भणितम्-यदुचितं पुरुषसारमेयस्य। अर्हद्दत्तेन भणितम्-देव! पुरुषसिंहः खलु त्वम्, ततः किमेतेन, अवतर तुरंगमात्, वन्दस्व भगवन्तं सुदत्तमुनिवरम्। एष खलु कलिङ्गाधिपस्यामरदत्तस्य पुत्रः सुदत्तो नाम नरपतिः। एतस्य प्रथमयौवने वर्तमानस्योपनीत आरक्षकेन तस्करः। भणितं च तेन-देव! एतेन परगृहं प्रविश्य एकं महत्तरं व्यापाद्य मुषितं गृहम्, निःसरन् गृहीतोऽस्माभिः, साम्प्रतं देवः प्रमाणमिति। एतच्च श्रुत्वा शब्दायितास्तेन धर्मशास्त्रपाठका भणिताश्च। एतस्यानेनारक्षकेन एष दोषः कथितः, ततः कीदृशोऽस्य दण्ड इति?। तैर्भणितम्-देव! पुरुषघातकः परद्रव्यापहारी चैषः, ततस्त्रिक-चतुष्क-चत्वरेषु निवेद्य

१ ०वरस्सुवसग्गो ख। २ डढवासिएण ख

जीवियनासो चेव इमस्स दण्डो त्ति रिसिवयणं। एवं चायण्णिऊण चिन्तियमणेण। अहो जहन्ना रायकुलजीविया, जं ईदिसं पि अणुमन्नीयइ त्ति। ता अलं मे अणेगोवद्दवभायणेणं रज्जसुहेणं ति। आणन्दसन्नियस्स भाइणेयस्स दाऊण रज्जं सुहम्मगुरुसमीवे पव्वज्जं ति। ता वन्दणीओ खु एसो॥

एयं सोऊण ससंभन्तो गओ राया मुणिवरसमीवं। वन्दिओ णेण भयवं सुदत्तमुणिवरो। एत्थन्तरंमि समत्तो झाणजोगो। तओ धम्मलाहिओ णेणं भणिओ य। 'महाराय, उवविससु' त्ति। तओ 'अहो मए अकज्जं ववसियं'त्ति अहियजायपच्छायावो लज्जावणयवयणकमलो उवविट्ठो राया[2]। चिन्तियं च णेणं। इमस्स रिसिस्स घायओ अहं ति। एवं च पयासिऊण अत्तणो सिरच्छेयमन्तरेण न पायच्छित्तं पेक्खामि। ता किं बहुणा; न सक्कुणोमि अकज्जायरणकलङ्कदूसियं अत्ताणं मुहुत्तयं पि धारेउं। अओ अलं मे

जनपदानां ततो नेत्रोत्पाटन-कर्णनासोत्कर्तन-करचरणच्छेदनजीवितनाश एवास्य दण्ड इति ऋषिवचनम्। एव चाकर्ण्य चिन्तितमनेन। अहो जघन्या राजकुलजीविका यदीदृशमपि अनुमन्यते इति। ततोऽलं मेऽनेकोपद्रवभाजनेन राज्यसुखेनेति आनन्दसंज्ञिताय भागिनेयाय दत्त्वा राज्यं सुधर्मगुरुसमीपे प्रपन्नः प्रव्रज्यामिति। ततो वन्दनीयः खल्वेषः।

एतच्च श्रुत्वा ससंभ्रान्तो गतो राजा मुनिवरसमीपम्। वन्दितस्तेन भगवान् सुदत्तमुनिवरः। अत्रान्तरे समाप्तो ध्यानयोगः। ततो धर्मलाभितस्तेन भणितश्च-महाराज! उपविशेति। ततोऽ'हो मयाऽकार्यं व्यवसितम्' इति अधिकजातपश्चात्तापो लज्जावनतवदनकमल उपविष्टो राजा। चिन्तितं तेन-अस्य ऋषेर्घातकोऽहमिति। एवं च प्रकाश्यात्मनः शिरश्छेदमन्तरेण न प्रायश्चित्तं प्रेक्षे। ततः किं बहुना? न शक्नोम्यकार्याचरणकलङ्कदूषितमात्मानं मुहूर्तमपि धारयितुम्, अतोऽलं मे इह स्थितेन, संपादयामि यथा समीहितमिति। अत्रान्तरे

१ द्दिो रायमि इमस्स जीवियनासो चेव दण्डो [illegible]। २ चिंतिउ पयत्तो-नेमम्म पुरओ ठाइउ सक्कुणोमि, रिसि० ख। ३ पेच्छामि ख।

इहत्थिएणं[1]; संपाडेमि जहा समीहियं ति। एत्थन्तरंमि समुप्पन्नमणपज्जवनाणाइसएण भणियं सुदत्तमुणिवरेण। महाराय, अलं ते इमिणा चिन्तिएण। न खलु एयं एत्थ पच्छित्तं, जं तए परियप्पियं। जओ आयघाओ वि पडिकुट्ठो चेव धम्मपयन्थजाणएहिं। भणियं च—

भावियजिणवयणाणं ममत्तरहियाण नत्थि हु विसेसो। अप्पाणंमि परंमि य तो वज्जे पीडमुभओ वि[2] ॥

जं च अकज्जायरणकलङ्कदूसियं अत्ताणं मन्नसि त्ति, एयस्स वि जिणवयणाणुट्ठाणजलं चेव पक्खालणं, न उण अन्नं ति। जं पि चिन्तियं 'संपाडेमि जहा समीहियं' ति, एत्थं पि अलं तेण भवाणुबन्धिणा संपाडिएण। संपाडेहि असंपाडियपुव्वं तेलोक्कबन्धवाणं जाइजरामरणबन्धणविमुक्काणं तित्थयराणं सासणं॥ एत्थन्तरंमि मणगयाहिप्पायपयडणेणं 'अहो भगवओ नाणं' ति मन्नमाणो 'इमाओ चेव पच्छित्तमवयच्छिस्सं' ति आणन्दवाहजलभरियलोयणो पडिओ मुणिवरस्स चलणेसु राया। विन्नत्तो तेण भयवं मुणिवरो 'भयवं,

समुत्पन्नमनःपर्यवज्ञानातिशयेन भणितं मुनिवरेण। महाराज! अलं तेऽनेन चिन्तितेन, न खल्वेतदत्र प्रायश्चित्तं यत्त्वया परिकल्पितम्। यत आत्मघातोऽपि प्रतिक्रुष्ट एव धर्मपदार्थज्ञायकैः। भणितं च—

भावितजिनवचनानां ममत्वरहितानां नास्ति खलु विशेषः। आत्मनि परस्मिंश्च ततो वर्जयेत् पीडामुभयोरपि॥

यच्चाकार्याचरणकलङ्कदूषितमात्मानं मन्यसे इति, एतस्यापि जिनवचनानुष्ठानजलमेव प्रक्षालनम्, न पुनरन्यदिति। यदपि चिन्तितं 'संपादयामि यथासमीहितमिति, अत्रापि अलं तेन भवानुबन्धिना संपादितेन। संपादयासंपादितपूर्वं त्रैलोक्यबान्धवानां जातिजरामरणबन्धनविमुक्तानां तीर्थकराणां शासनम्। अत्रान्तरे मनोगताभिप्रायप्रकटनेन 'अहो भगवतो ज्ञानम्' इति मन्यमानः 'अस्मादेव प्रायश्चित्तमवगमिष्यामि' इति आनन्दबाष्पजलभृतलोचनः पतितो मुनिवरस्य चरणयो राजा। विज्ञप्तस्तेन भगवान् मुनिवरः। भगवन्! कथय

१ इह जीविएणं ख। २ ०मुभयं वि ख।

कहेहि किमेत्थ पायच्छित्तं' ति ? । मुणिवरेण भणियं–महाराय, पडिवक्खासेवणं । तं पुण न नियाणवज्जणमन्तरेणं ति, नियाणं परिहरियव्वं । नियाणं च एत्थ मिच्छत्तमोहणीयसंगयं अन्नाणं । तं च अन्नहा ठिएसु भावेसु अन्नहा पवज्जणं ति । चिन्तियं च तुमए 'अवसउणो खु एसो, अओ कयत्थणाए मारेमि' त्ति । अवसउणत्ते य इमं ते निमित्तं पडिहाइ, जहा किल एस अण्हाणसेवी कयसिरतुण्डमुण्डणो विरुद्धपासण्डवेसधारी भिक्खोवजीवगो त्ति । ता एत्थ महाराय, मज्झत्थो भविऊण निसामेहि कारणं, के ण्हाणसेवणासेवणाए गुणदोस त्ति ? । तत्थ ण्हाणसेवणगुणा ।

देहो खणमेत्तसुई तंमि य राओ तहाहिमाणो य । विलयाण पत्थणिज्जो सुइ त्ति दप्पो य अक्खाणं ॥

इमे य दोसा ।

किमत्र प्रायश्चित्तमिति । मुनिवरेण भणितम्–महाराज ! प्रतिपक्षासेवनम् । तत्पुनर्न निदानवर्जनमन्तरेणेति निदानं परिहर्तव्यम् । निदानं चात्र मिथ्यात्वमोहनीयसंगतमज्ञानम् । तच्चान्यथा स्थितेषु भावेष्वन्यथा प्रपदनमिति । चिन्तितं च त्वया 'अपशकुनः खल्वेषः, अतः कदर्थनया मारयामीति । अपशकुनत्वे चेदं ते निमित्तं प्रतिभाति, यथा किल [1]एषोऽस्नानसेवी कृतशिरस्तुण्डमुण्डनो विरुद्धपाखण्डवेषधारी भिक्षोपजीवक इति । ततोऽत्र महाराज ! मध्यस्थो भूत्वा निशामय कारणम्, के स्नानसेवनासेवनायां गुणदोषा इति । तत्र स्नानसेवनगुणाः ।

देहः क्षणमात्रशुचिस्तस्मिंश्च रागस्तथाऽभिमानश्च । वनितानां प्रार्थनीयः शुचिरिति दर्पश्चाक्षाणाम् ॥

इमे च दोषाः–

---

१ किं क

जलगयजीवविघाओ उप्पीलणओ य अन्नसत्ताणं । अन्नारखीरधुवणे अन्नाणपयासणं चेव ॥

एए चेव विवज्जएणं अण्हाणगुणा ।

दोसा उण विबुहजणं पडुच्च न हु केइ एत्थ विज्जन्ति । जं सव्वसत्थसारो पाणिदया तिगरणविसुद्धा ॥

एयं गणमाणेहिं चूलोवणयंमि जन्नदिक्खाए । सव्वायरेण गहियं अण्हाणवयं दिएहिं पि ॥

अन्नं च

अक्खण्डियवयनियमा गुत्ता दन्तिन्दिया जियकसाया । सज्झायझाणनिरया निच्चसुई मुणिवरा होन्ति ॥

सिरतुण्डमुण्डणं पि हु जइस्स सव्वासवा नियत्तस्स । पढमवयरक्खणट्ठा गुणावहं होइ नियमेणं ॥

जलगतजीवविघात उत्पीडनकश्चान्यसत्त्वानाम् । अङ्गारक्षीरधावने अज्ञानप्रकाशनमेव ॥

एते एव विपर्ययेणास्नानगुणाः ।

दोषाः पुनर्विबुधजनं प्रतीत्य न खलु केऽप्यत्र विद्यन्ते । यत्सर्वशास्त्रसारः प्राणिदया त्रिकरणविशुद्धा ॥

एतां गणयद्भिश्चूडोपनये यज्ञदीक्षायाम् । सर्वादरेण गृहीतमस्नानव्रतं द्विजैरपि ॥

अन्यच्च—

अखण्डितव्रतनियमा गुप्ता दान्तेन्द्रिया जितकषायाः । स्वाध्यायध्याननिरता नित्यशुचयो मुनिवरा भवन्ति ॥

शिरस्तुण्डमुण्डनमपि खलु यतेः सर्वास्रवाद् निवृत्तस्य । प्रथमव्रतरक्षणार्थं गुणावहं भवति नियमेन ॥

१ दिएहिं ति ल

पासण्डं पि य एयं सुमङ्गलं वीयरायदोसेहिं। जम्हा जिणेहि भणियं अओ विरुद्धं ति वामोहो ॥
सव्वारम्भनियत्तो अप्पडिवद्धो य उभयलोएसु। भिक्खोवजीवगो च्चिय पसंसिओ सव्वसत्थेसु ॥

एवं च, महाराय, परमगुणजुत्तत्तणेण तियसाण वि महामङ्गलं समणरूवं कहं ते अवसउणो त्ति ? ॥

एयमायण्णिऊण पणट्ठं राइणो मिच्छत्तं। अहो[1] 'नाणाइसओ' त्ति जंपमाणो निवडिओ चलणेसु। भणियं च णेण–भयवं, एयमेयं, जमाइट्ठं भयवया। वज्जियं मए नियाणं। ता खमसु मे एयमवराहं ति। भयवया भणियं–उट्ठेहि देवाणुप्पिया उट्ठेहि, अलं ते संभमेणं। खमापहाणा चेव मुणिणो हवन्ति। खमियं मए सव्वसत्ताणं। निसामेहि तित्थयरभासियं खमाए परंपराभावणं। विणा वि वइयरं वालेणऽक्कोसिएणावि साहुणा खमा भावियव्वा 'सुन्दरो खु एसो जमेवमवि अहिणिविट्ठो न मं तालेइ'। तालिएणावि

पाषण्डमपि चैतत् सुमङ्गलं वीतरागद्वेषैः। यस्माज्जिनैर्भणितमतो विरुद्धमिति व्यामोहः ॥
सर्वारम्भनिवृत्तोऽप्रतिबद्धश्चोभयलोकेषु। भिक्षोपजीवक एव प्रशंसितः सर्वशास्त्रेषु ॥

एवं च महाराज! परमगुणयुक्तत्वेन त्रिदशानामपि महामङ्गलं श्रमणरूपं कथं तेऽपशकुन इति ?।

एतदाकर्ण्य प्रनष्टं राज्ञो मिथ्यात्वम्। अहो 'ज्ञानातिशयः' इति जल्पन् निपतितश्चरणयोः। भणितं च तेन–भगवन्! एवमेतद् यदादिष्टं भगवता। वर्जितं मया निदानम्। ततः क्षमस्व मे एतमपराधमिति। भगवता भणितम्–उत्तिष्ठ देवानुप्रिय! उत्तिष्ठ, अलं ते संभ्रमेण। क्षमाप्रधाना एव मुनयो भवन्ति। क्षामितं मया सर्वसत्त्वानाम्। निशामय तीर्थङ्करभाषितं क्षमायाः परम्पराभावनाम्। विनाऽपि वैरं बालेनाक्रुष्टेनापि साधुना क्षमा भावयितव्या 'सुन्दरः खल्वेषः, यदेवमपि अभिनिविष्टो न मां ताडयति। ताडितेनापि

[1] एगा य जणपरिसा वेयगुई दिअवरेहिं जा भणिया। किमगुडणम्ममि च जलाभिसेय सुवं जति ॥ ख। २ खमेसु ख।

साहुणा खमा भावेयव्वा 'सुन्दरो खु एसो, जमेवमवि अहिणिविट्ठो न मं जीवियाओ ववरोवेइ' त्ति। ववरोइज्जमाणेणावि साहुणा खमा भावेयव्वा 'सुन्दरो खु एसो, जमेवमवि अहिणिविट्ठो न मं संजमाओ भंसेइ, किं तु ममं चेव पुव्वकम्मपरिणई एस' त्ति। एयं च सोऊण परितुट्ठो राया। चिन्तियमणेणं–नत्थि अविसओ नाम भयवओ नाणस्स। अओ पुच्छामि भयवन्तं तायस्स अज्जियाए य गइविसेसं ति। पुच्छिओ भयवं, साहिओ य भयवया पिट्ठकुक्कुडवहनिमित्तो मऊराइलक्खणो जयावलीगब्भसमुप्पत्तिपज्जवसाणो त्ति। राइणा चिन्तियं–अहो जुगुच्छणीयया संसारस्स, अहो अणवत्थियसिणेहया इत्थियाणं, अहो गरुयया मोहस्स, अहो दारुणविवागया अकज्जायरणाणं, जमिह देवयानिमित्तं पिट्ठमयकुक्कुडवहो वि एवं परिणओ त्ति।

हा अहयं किं काहं निरत्थयं जेण जियसया बहुया। वावाइया फुरन्ता अन्नाणमलावलित्तेण॥

साधुना क्षमा भावयितव्या 'सुन्दरः खल्वेषः, यदेवमपि अभिनिविष्टो न मां जीविताद् व्यपरोपयति' इति। व्यपरोप्यमाणेनापि साधुना क्षमा भावयितव्या 'सुन्दरः खल्वेषः, यदेवमपि अभिनिविष्टो न मां संयमाद् भ्रंशयति, किन्तु ममैव पूर्वकर्मपरिणतिरेषेति। एतच्च श्रुत्वा परितुष्टो राजा। चिन्तितमनेन–नास्ति अविषयो नाम भगवतो ज्ञानस्य। अतो पृच्छामि भगवन्तं तातस्यार्यिकायाश्च गतिविशेषमिति। पृष्टो भगवान्। कथितश्च भगवता पिष्टकुर्कुटवधनिमित्तो मयूरादिलक्षणो जयावलीगर्भसमुत्पत्तिपर्यवसान इति। राज्ञा चिन्तितम्–अहो जुगुप्सनीयता संसारस्य, अहो अनवस्थितस्नेहता स्त्रीणाम्, अहो गुरुकता मोहस्य, अहो दारुणविपाकताऽकार्याचरणानाम्, यदिह देवतानिमित्तं पिष्टमयकुर्कुटवधोऽपि एवं परिणत इति।

हा अहं किं करिष्यामि निरर्थकं येन जीवशतानि बहुकानि। व्यापादितानि स्फुरन्ति अज्ञानमलावलिप्तेन॥

---

१ घसेइ ख। २ अणवट्ठिय० ख। ३ गुरुयया ख।

राइणा भणियं–भयवं, जइ ताव तायअज्जियाणं एद्दहमेत्तस्स वि दुक्कडस्स ईइसो विवाओ, ता कहमहं महापावकम्मयारी ता नूणं गन्तव्वं निरयं कण्डुज्जुएण पन्थेण। नत्थि हु एत्थ उवाओ अहवा पुच्छामि भयवन्तं ॥

एत्थन्तरंमि मुणियनरिन्दाहिप्पाएणं भणियं सुदत्तमुणिवरेण–महाराय, अत्थि उवाओ। सो उण तिगरणविसुद्धा जिणधम्मपडिवत्ती। सा पुण पुव्वदुक्कडेसु अच्चन्तमणुतावो, जिणवयणजलेण चित्तरयणसोहणं, सव्वारम्भचाएण चारित्तपडिवत्ती, मेत्तीपमोयकारुण्णमज्झत्थयाणं च जीवगुणाहियकिलिस्समाणाविणीएसु भावणा। पडिवन्नचरणभावणा य पाणिणो तप्पभिइमेव अप्पमायाइसएण पवड्ढमाणसंवेगा निरइयारसीलयाए खवेन्ति पुव्वदुक्कडाइं पावकम्माइं, अभावओ निमित्तस्स न बन्धन्ति नवाइं। तओ ते, देवाणुप्पिया, परमसुहगमेया सुहपरंपराए चेव खविऊण कम्मजालं पावेन्ति जाइजरामरणरोयसोयरहियं परमपयं ति ॥

राजा भणितम्–भगवन्! यदि तावत् तातार्यिकानामेतावन्मात्रस्यापि दुष्कृतस्य ईदृशो विपाकस्ततः कथमहं महापापकर्मकारी ततो नूनं गन्तव्यं निरयं काण्डर्जुकेन पथा। नास्ति खल्वत्रोपायोऽथवा पृच्छामि भगवन्तम् ॥

अत्रान्तरे ज्ञातनरेन्द्राभिप्रायेण भणितं सुदत्तमुनिवरेण। महाराज! अस्त्युपायः। स पुनस्त्रिकरणविशुद्धा जिनधर्मप्रतिपत्तिः। सा पुनः पूर्वदुष्कृतेषु अत्यन्तमनुतापः, जिनवचनजलेन चित्तरत्नशोधनम्, सर्वारम्भत्यागेन चारित्रप्रतिपत्तिः, मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्यस्थानां च जीव-गुणाधिक-क्लिश्यमाना-विनीतेषु भावना। प्रतिपन्नचरणभावनाश्च प्राणिनः तत्प्रभृत्येव अप्रमादातिशयेन प्रवर्धमानसंवेगा निरतिचारशीलतया क्षपयन्ति पूर्वदुष्कृतानि पापकर्माणि, अभावतो निमित्तस्य न बध्नन्ति नवानि। ततस्ते देवानुप्रिय! परमसुखसङ्गता सुखपरम्परयैव क्षपयित्वा कर्मजालं प्राप्नुवन्ति जातिजरामरणरोगशोकरहितं परमपदमिति।

---

१ कन्दुज्जुएण ग। २ °प्पाएण° क। ३ तयप्पभूइ° क, तयप्पभिइ° ग। ३ पवड्ढमाण ख–ग।

विवागओ निरयाइएसु अभुञ्जिऊण तं कम्मविवागं सोग्गइं लहामि त्ति ?। भयवया भणियं–महाराय, सुण। नत्थि असज्झं नाम चरणपरिणामस्स। एसो खलु परमामयं पावविसपरिणईए, वज्जं कम्मपव्वयस्स, चिन्तामणी समीहियाणं, कप्पपायवो सिद्धिसुहफलस्स। जहेव महाराय, विसलेसभोइणो वि एत्थ पाणिणो अकयपडियारा पावेन्ति आवइं, मुज्झन्ति हियाहिएसु, न सेवन्ति माणुस्सयसुहाइं, परिच्चयन्ति जीवियं; तहेव एए पमाइणो जीवा काऊण पावकम्माइं अकाऊण पडियारं पावन्ति तप्फलं जाइजरामरणरोयसोयं ति। कयपडियारा उण परमामयसामत्थाओ निज्जिणन्ति कालकूडं पि महाविसं, किमङ्ग पुण विसलेसं ति; एवं च अणाइभवभावणाओ जीवा काऊण पावकम्मं सेविऊण तस्स पडिवक्खभूयं महाचरणपरिणामं निज्जिणन्ति अणेयभवजणयं पि पावकम्मं, किमङ्ग पुण एगभवियं ति ॥ एयं सोऊण हरिसिओ राया, भणियं च णेण। भयवं, अह कीइसो पुण एस चरणपरिणामो त्ति वुच्चइ?। भयवया

विपाकतो निरयादिकेष्वभुक्त्वा तं कर्मविपाकं सुगतिं लभे इति ?। भगवता भणितम्–महाराज! शृणु। नास्ति असाध्यं नाम चरणपरिणामस्य। एष खलु परमामृतं पापविषपरिणत्या, वज्रं कर्मपर्वतस्य, चिन्तामणिः समीहितानाम्, कल्पपादपः सिद्धिसुखफलस्य। यथैव महाराज! विषलेशभोजिनोऽपि अत्र प्राणिनोऽकृतप्रतीकाराः प्राप्नुवन्त्यापदम्, मुह्यन्ति हिताहितेषु, न सेवन्ते मानुष्यकसुखानि, परित्यजन्ति जीवितम्, तथैव एते प्रमादिनो जीवाः कृत्वा पापकर्माणि अकृत्वा प्रतीकारं, प्राप्नुवन्ति तत्फलं जातिजरामरणरोगशोकमिति। कृतप्रतीकाराः पुनः परमामृतसामर्थ्याद् निर्जयन्ति कालकूटमपि महाविषम्, किमङ्ग पुनर्विषलेशमिति। एवं चानादिभवभावनातो जीवाः कृत्वा पापकर्म सेवित्वा तस्य प्रतिपक्षभूतं महाचरणपरिणामं निर्जयन्ति अनेकभवजनकमपि पापकर्म, किमङ्ग पुनरेकभविकमिति। एतत् श्रुत्वा हर्षितो राजा, भणितं च तेन। भगवन्! अथ कीदृशः पुनरेष चरणपरिणाम इत्युच्यते ?। भगवता

१ एव क

भणियं-सम्मन्नाणपुव्वय तिव्वरुईए दोसनियत्तणं ति । भणियं च—

जाणइ उप्पन्नरुई जइ ता दोसा नियत्तई सम्मं । इहरा अपवित्ती य वि अणियत्ती चेव भावेणं ॥

एगो अणुहवसिद्धो कम्मविगमहेऊ ॥ राइणा चिन्तियं-भयवन्तमणुसेवन्ताणं न दुल्लहं सम्मन्नाणं, समुप्पन्नसम्मन्नाणाण य संभवइ तिव्वरुई, तओ य सायत्तं दोसनियत्तणं । ता धन्नो अहं, जस्स मे भयवया दंसणं जायं ति । न अप्पपुण्णा महानिहिं पेच्छन्ति । ता अलमन्नेण, भयवओ चेव आणमणुचिट्ठामि त्ति चिन्तिऊण भणियं च णेण । भयवं, उचिओ अहं सामण्णपडिवत्तीए? । भयवया भणियं-महाराय, को अन्नो उचिओ त्ति? ॥

तओ संजायहरिसेण भणियं राइणा-अरे निवेएह मइसायरप्पमुहाणं अज्ज मन्तीणं । जहा कायव्वो देवाणुप्पिएहिं अभयरुइणो

भणितम्-सम्यग्ज्ञानपूर्वक तीव्ररुच्या दोषनिवर्तनमिति । भणित च—

ज्ञानात्युत्पन्नरुचिर्यदि ततो दोषान्निवर्तते सम्यक् । इतरथाऽप्रवृत्तिश्चापि अनिवृत्तिश्चैव भावेन ॥

एषोऽनुभवसिद्ध कर्मविगमहेतु । राज्ञा चिन्तितम्-भगवन्तमनुसेवमानाना न दुर्लभं सम्यग्ज्ञानम् , समुत्पन्नसम्यग्ज्ञानानां च संभवति तीव्ररुचि , ततश्च स्वायत्त दोषनिवर्तनम् । ततो धन्योऽहम् , यस्य मे भगवता दर्शनं जातमिति । न अल्पपुण्या महानिधिं प्रेक्षन्ते । ततोऽलमन्येन भगवत एवाज्ञामनुतिष्ठामीति चिन्तयित्वा भणित च तेन । भगवन्! उचितोऽहं श्रामण्यप्रतिपत्त्या ?। भगवता भणितम्-महाराज! कोऽन्य उचित इति ?।

तत सजातहर्षेण भणित राज्ञा-अरे निवेदयत मतिसागरप्रमुखाणामद्य मन्त्रिणाम् । यथा कर्तव्यो देवानुप्रियैरभयरुचे राज्याभिषेक

१ भयवया इह य

रज्जाभिसेओत्ति, न कायव्वो य मम सन्तिओ सेओ; पवज्जामि अहं भयवया सुरासुरनमिएण भुवणगुरुणा पणीयं समणलिङ्गं। जं देवो आणवेइ त्ति जंपिऊण गया निओगकारिणो। निवेइयं तेहिं मन्तिजणवयाणं। सुओ एस वुत्तन्तो अन्तेउरेण। तओ नेहभयसंभमेणं परिच्चइय असमाणियं आलेक्खगन्धव्वाइ हाहारवमणाहं पयट्टमन्तेउरं। अहं पि तेहिंतो चेव एयं वइयरमायण्णिऊण अभयमईए समेओ त्ति। चलणपरिसक्कणेणेव पत्ता य णे नरवइसमीवं। दिट्ठो मुणिन्दपायमूले संवेगमुवगओ राया रायपत्तीहिं, किह—

मेइणितलासणत्थो निच्छड्डियछत्तचामराडोवो। किं होज्ज न होज्ज त्ति य सवियक्कं नरवई एसो ॥

तो ताहि गप्पणामं समयं पक्खुभियभूसणरवेणं। अणिरूवियक्खरत्थो जयसद्दो से समुग्घुट्ठो ॥

तेण वि वेरग्गवसा अणायरविइण्णमन्थरच्छेण। उल्लोलन्तसिणेहं ईसि समोणामियं वयणं ॥

इति, न कर्तव्यो मम सत्कः खेदः। प्रपद्येऽहं भगवता सुरासुरनतेन भुवनगुरुणा प्रणीतं श्रमणलिङ्गम्। 'यद् देव आज्ञापयति' इति जल्पित्वा गता नियोगकारिणः। निवेदितं तैर्मन्त्रिजनपदानाम्। श्रुत एष वृत्तान्तोऽन्तःपुरेण। ततः स्नेहभयसंभ्रमेण परित्यज्यासमाप्तमालेख्यगान्धर्वादि हाहारवसनाथं प्रवृत्तमन्तःपुरम्। अहमपि तेभ्य एव एतं व्यतिकरमाकर्ण्याभयमत्या समेत इति। चरणपरिष्वष्कनेनैव (पादविहारेणैव) प्राप्तावावां नरपतिसमीपम्। दृष्टो मुनीन्द्रपादमूले संवेगमुपगतो राजा राजपत्नीभिः। कथम्?

मेदिनीतलासनस्थो विच्छर्दितछत्रचामराटोपः। किं भवेद् न भवेदिति वा सवितर्कं नरपतिरेषः ॥

ततस्ताभिः सप्रणामं समकं प्रक्षुभितभूषणरवेण। अनिरूपिताक्षरार्थो जयशब्दस्तस्य समुद्धुष्टः ॥

तेनापि वैराग्यवशाद् अनादरवितीर्णमन्थराक्षेण। उल्लोलत्स्नेहमीषत् समवनामितं वदनम् ॥

---

१ रायप०ईभो क-ग

एवं च संभासिएण सव्वन्तेउरजणेण पायवडिएण विन्नत्तो नरवई।
खयदाढो व्व भुयङ्गो किं एयं वारिनियलियगओ व्व। सीहो व्व पञ्जरत्थो झायसि पब्भट्ठरज्जो व्व॥
तओ एवं विन्नत्तेण राइणा साहियं निरवसेसं मुणिवयणाइयं ति। तं च णे सोऊण समुप्पन्नं जाइस्सरणं। तओ तस्संभमेणं
निवडियाइ धरणिवट्ठे। हा किमेयमवरं ति मन्नमाणीहिं विरुद्दयं रायपत्तीहिं। बाहजलसित्तगत्तं च णे उवरि मुच्छमुवगया अम्बा।
तओ लद्धाओ चेयणाओ, विउद्धा अम्हे, समासासिया अम्बा, विन्नत्तो राया। ताय, अलं णे संसारकिलेसायासकारएहिं विसएहिं;
अणुजाणाहि ताव अम्हाणं पि सयलदुक्खविरेयणं समणत्तणं ति। राइणा भणियं–अहासुहं देवाणुप्पियाइं, मा पडिबन्धं करेह।
तओ विजयधम्मणो नियभाइणेयस्स दाऊण रज्जं काऊण अट्ठाहियामहामहिमं सयलन्तेउरपहाणजणसमेओ घेत्तूण अम्हे अभिणिक्ख-

एवं च संभाषितेन सर्वान्तःपुरजनेन पादपतितेन विज्ञप्तो नरपतिः।
क्षतदाढ इव भुजङ्गः किमेतत् वारिनिगडितगज इव। सिंह इव पञ्जरस्थो ध्यायसि प्रभ्रष्टराज्य इव॥
तत एवं विज्ञप्तेन राज्ञा कथितं निरवशेषं मुनिवचनादिकमिति। तच्चावयोः श्रुत्वा समुत्पन्नं जातिस्मरणम्। ततस्तत्संभ्रमेण निप-
तितौ धरणीपृष्ठे। 'हा किमेतदपरम्' इति मन्यमानाभिर्विरुदितं राजपत्नीभिः। बाष्पजलसिक्तगात्रं चावयोरुपरि मूर्छामुपगताऽम्बा।
ततो लब्धचेतनाः, विबुद्धावावाम्, समाश्वासिताऽम्बा, विज्ञप्तो राजा। तात! अलमावयोः संसारक्लेशायासकारकैर्विषयैः, अनुजानीहि
तावदावयोरपि सकलदुःखविरेचनं श्रमणत्वमिति। राज्ञा भणितम्–यथासुखं देवानुप्रियौ! मा प्रतिबन्धं कुरुतम्। ततो विजयधर्मणो

१ खयदाढो व्व अही मत्तगइन्दो व्व वारिमज्झम्मि। सीहो व्व पञ्जरगओ क विमणमणो सि नरनाह॥ [illegible]। २ तस्स सस० ख। ३ उड्डिया अ० [illegible]। देवाणुप्पिया ख। ५ करेहि क–ख।

न्तो राया। विन्नत्तो मए भयवं सुदत्तमुणिवरो। भयवं, करेहि अणुग्गहं नयणावलीए धम्मकहाए; पावेउ भयवओ पभावेण एसा वि सयलदुक्खचिगिच्छयं जिणपणीयं धम्मं। भयवया भणियं–सोम, अविसओ खु एसा धम्मकहाए। संतप्पिओ इमीए अकज्जायरणापच्छासेवणाए कम्मवाही, यद्धं च तच्चपुढवीए परभवाउयं, अओ पावियव्वमवस्सं तीए नारगत्तणं, न पवज्जइ य एसा महामोहाओ जिणधम्मरयणं ति। तओ मए चिन्तियं–अहो दारुणविवागया अकज्जायरणस्स, ईइसो एस संसारसहावो; ता किं करेमि त्ति ?। तओ अइसयनाणावलोयछरेण भयवया भणियं–अलं ते इमिणा संसारविवद्धणेण तीए उवरिं अणुबन्धेण। एयं चेव सयललोयदुल्लहं कहंचि लद्धं पव्वज्जं करेहि त्ति। तओ गुरुगुणाणुभावेण पालियं समणत्तणं, कालमासे य सिद्धन्तविहिणा करेऊण कालमुववन्नाइं सहस्साराभिहाणे देवलोए।

निजभागिनेयस्य दत्त्वा राज्यं कृत्वाऽष्टाह्निकामहामहिमानं सकलान्तःपुरप्रधानजनसमेतो गृहीत्वाऽऽश्राममभिनिष्क्रान्तो राजा। विज्ञप्तो मया भगवान् सुदत्तमुनिवरः। भगवन्! कुर्वनुग्रहं नयनावल्या धर्मकथया, प्राप्नोतु भगवतः प्रभावेण एषाऽपि सकलदुःखचिकित्सकं जिनप्रणीतं धर्मम्। भगवता भणितम्–सौम्य! अविषयः खल्वेषा धर्मकथायाः। संतर्पितोऽनयाऽकार्याचरणापथ्यासेवनया कर्मव्याधिः, बद्धं च तृतीयपृथिव्याः परभवायुष्कम्, अतः प्राप्तव्यमवश्यं तया नारकत्वम्, न प्रपद्यते चैषा महामोहतो जिनधर्मरत्नमिति। ततो मया चिन्तितम्–अहो दारुणविपाकताऽकार्याचरणस्य, ईदृश एव संसारस्वभावः, ततः किं करोमीति। ततोऽतिशयज्ञानावलोकसूरेण भगवता भणितम्–अलं तेऽनेन संसारविवर्धनेन तस्या उपर्यनुबन्धेन। एतामेव सकललोकदुर्लभां कथंचिद् लब्धां प्रव्रज्यां कुर्विति। ततो

१ परेह क-ग। २ धम्मकहावरणेण ख। ३ ०सब्भावो क। ४ सयलतियलोय० क। ५ तओ पावनिग्घायट्ठाए य तवोकम्म[मि] जत्तो कायव्वो। तओ ख। ६ गुरुगुणुट्ठावेण ख

तत्थ वि उवभुञ्जिऊण सुराउयं चविऊण देवलोयाओ कोसलाए विसयंमि साएए नयरे विणयंधरस्स रन्नो लच्छिमईए महादेवीए सुयत्ताए उववन्नो म्हि। जाओ कालक्कमेणं। कयं च मे नामं जसोहरो त्ति। अभयमईजीवदेवो वि चविऊण देवलोगाओ पाडलिपुत्ते नयरे ईसाणसेणस्स राइणो विजयाए महादेवीए कुच्छिसि धूयत्ताए समुववन्नो त्ति। जाया कालक्कमेणं। पइट्ठावियं च से नामं विणयमइ त्ति। वड्ढियाइं च अम्हे देहोवचएणं कलाकलावेण य। पेसिया य मे सयंवरा ईसाणसेणेण विणयमई। सुयं च मए एयं। परितुट्ठो हियएणं। पत्ता य सा महया चडयरेणं, वहुमन्निया ताएणं, आवासिया नयरबाहिं। कयं वद्धावणयं। गणाविओ पारेज्जदियहो, समागओ मे मणोरहेहिं। निव्वत्तं ण्हवणयं। पयट्टो अहं महाविभूईए विणयमइं परिणेउं। वज्जन्तेहिं विविहमङ्गलतूरेहिं नच्चन्तेणं विलासिणिजणेणं पढन्तेहिं मङ्गलपाढएहिं गायन्तेण अम्मयालोएणं धवलगयवरारूढो समेओ रायचन्देहिं पुलोइज्ज-

गुरुगुणानुभावेन पालितं श्रमणत्वम्। कालमासे च सिद्धान्तविधिना कृत्वा कालमुपपन्नो सहस्राराभिधाने देवलोके।

तत्रापि उपभुज्य सुरायुष्कं च्युत्वा देवलोकात् कोशलाया विषये साकेते नगरे विनयंधरस्य राज्ञो लक्ष्मीवत्या महादेव्या सुततयोपपन्नोऽस्मि। जातः कालक्रमेण। कृतं च मे नाम यशोधर इति। अभयमतीजीवदेवोऽपि च्युत्वा देवलोकात् पाटलिपुत्रे नगरे ईशानसेनस्य राज्ञो विजयाया महादेव्या कुक्षौ दुहितृतया समुपपन्न इति। जाता कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं च तस्या नाम विनयमतीति। वर्धितौ चावां देहोपचयेन कलाकलापेन च। प्रेषिता च मे स्वयंवरा ईशानसेनेन विनयमती। श्रुतं च मयैतत्। परितुष्टो हृदयेन। प्राप्ता च सा महता चटकरेण (आडम्बरेण), बहु मता तातेन, आवासिता नगरबहिः। कृतं वर्धापनकम्। गणितो (पारेज्जय-दे.) विवाहदिवसः, समागतो मे मनोरथैः। निर्वृत्तं स्नपनकम्। प्रवृत्तोऽहं महाविभूत्या विनयमतीं परिणेतुम्। वाद्यमानैर्विविधमङ्गलतूर्यैः

१ राइव० फ

माणो पासायमालातलगयाहिं पुरसुन्दरीहिं पत्तो रायमग्गं। एत्थन्तरंमि फुरियं मे दाहिणलोयणेणं, समुप्पन्नो हरिसविसेसो। चिन्तियं मए–भवियव्वं अओ वि अवरेणं महापमोएणं ति ॥

एत्थन्तरंमि दिट्ठो मए गोयरपविट्ठो कल्लाणसेट्ठिभवणङ्गणे साहू। तं च मे दट्ठूण समुप्पन्नो संभमो। तओ अब्भत्थयाए साहुधम्मस्स विचित्तयाए कम्मपरिणईए अमोहदंसणयाए भयवओ समुप्पन्नं जाइस्सरणं। मुच्छिओ गइन्दखन्धे, निवडमाणो धारिओ पासवत्तिणा रामभद्दाभिहाणेण सयलहत्थारोहपहाणमयहरेणं। 'हा किमेयं' ति विसण्णो रामभद्दो। 'मा वायह'त्ति वारिया तूरियाई, उवसन्ता य खिप्पं। 'हा किमेयं'ति अविमाई वि दढं विसण्णचित्तो समागओ ताओ। 'पूगफलाइमयमइओ हविस्सइ त्ति सिञ्चा-वियो चन्दणपाणिएणं। लद्धा मए चेयणा, उम्मिल्लियं लोयणजुयं, कओ आसणपरिग्गहो, विरत्तं संसारसायराओ चित्तं। भणियं

रयता विलासिनीजनेन पठद्भिर्मङ्गलपाठकैर्गायनाऽभ्यालोकेन धवलगजवरारूढः समेतो राजचन्द्रैः प्रलोक्यमानः प्रासादमालातलगताभिः पुरसुन्दरीभिः प्राप्तो राजमार्गम्। अत्रान्तरे स्फुरितं मे दक्षिणलोचनेन, समुत्पन्नो हर्षविशेषः। चिन्तितं मया–भवितव्यमतोऽपि अपरेण महाप्रमोदेनेति।

अत्रान्तरे दृष्टो मया गोचरप्रविष्टः कल्याणश्रेष्ठिभवनाङ्गणे साधुः। तं च मे दृष्ट्वा समुत्पन्नो संभ्रमः। ततोऽभ्यस्ततया साधुधर्मस्य विचित्रतया कर्मपरिणत्या अमोघदर्शनतया भगवतः समुत्पन्नं जातिस्मरणम्। मूर्छितो गजेन्द्रस्कन्धे, निपतन् धारितः पार्श्ववर्तिना राम-भद्राभिधानेन सकलहस्त्यारोहप्रधाननायकेन। 'हा किमेतद्' इति विषण्णो रामभद्रः। 'मा वादयत' इति वारितास्तूर्यादयः, उपशान्ताश्च क्षिप्रम्। 'हा किमेतद्' इति अविषाद्यपि दृढं विषण्णचित्तः समागतस्तातः। पूगफलादिमदमदिको भविष्यतीति सिक्तश्चन्दन-

१ ०नरेण ग। २ निहाणो क। ३ रसेणं स।

च ताएण 'पुत्त, किमेयं' ति। मए भणियं-ताय, दारुणं संसारविलसियं। ताएण भणियं-पुत्त, को एत्थ अवसरो संसारस्स ?।
मए भणियं-ताय, महन्ती खु एसा कहा, न संखेवओ कहिउं पारीयइ। ता एगंमि देसे उवविसउ ताओ, सद्दावेउ मे माइलोयं
पहाणजणवयं च, जेण साहेमि तायस्स संसारावसरकारणं ति। तओ रायमग्गासन्नाए महासहाए उवविट्ठो राया सह मए। सद्दा-
विओ अम्मयाजणो पहाणजणवओ य, ठिओ उचियठाणेसु। भणियं च ताएण-पुत्त, किमेयं; साहेहि तं संसारविलसियं। मए
भणियं-आयण्णउ ताओ, जहा मए अणुहूयं ति। तओ पारद्धो कहेउं। ताय, निग्गुणो एस संसारो। मोहाभिभूया खु पाणिणो न
नियन्ति एयस्स सरूवं, आलोचेन्ति अणालोचियव्वाइं, पयट्टन्ति अहिए, न पेच्छन्ति आयइं। एत्थ खलु सुरासुरसाहारणा ताव एए
जाइजरामरणरोयसोयपियविप्पओयाइया वियारा। दारुणो य विवाओ थेवस्स वि पमायचेट्ठियस्स, जेण पिट्ठमयकुक्कुडवहो वि

पालीयेन। लब्धा मया चेतना, उन्मिलितं लोचनयुगम्, कृत आसनपरिग्रहः, विरक्तं संसारसागराच्चित्तम्। भणितं च तातेन 'पुत्र!
कमेतद्' इति। मया भणितम्-तात! दारुणं संसारविलसितम्। तातेन भणितम्-पुत्र! कोऽत्रावसरः संसारस्य। मया भणितम्-
तत! महती खल्वेषा कथा, न संक्षेपतः कथयितुं पार्यते। तत एकस्मिन् देशे उपविशतु तातः, शब्दयतु मे मातृलोकं प्रधानजनपदं
', येन कथयामि तातस्य संसारावसरकारणमिति। ततो राजमार्गासन्नायां महासभायामुपविष्टो राजा सह मया। शब्दायितोऽम्बाजनः
रानजनपदश्च, स्थित उचितस्थानेषु। भणितं च तातेन-पुत्र! किमेतत्, कथय तत्संसारविलसितम्। मया भणितम्-आकर्णयतु
तः, यथा मयाऽनुभूतमिति। ततः प्रारब्धः कथयितुम्। तात! निर्गुण एष संसारः। मोहाभिभूताः खलु प्राणिनः, न पश्यन्ति
स्य स्वरूपम्। आलोचयन्ति अनालोचितव्यानि, प्रवर्तन्तेऽहिते, न प्रेक्षन्ते आयतिम्। अत्र खलु सुरासुरसाधारणास्तावदेते जातिजरा-

१ रागणुभूयं ख। २ परिचहेउ ख। ३ पमायविलसियस्स ख।

पेच्छ कहं परिणओ त्ति ?। भणिऊण साहिओ सुरिन्ददत्तजम्माइओ जाइस्सरणपज्जवसाणो निययवुत्तन्तो। तं च सोऊण 'अहो दारुणविवागया अकज्जायरणस्स' त्ति जंपमाणो संवेगमुवगओ राया अम्बाओ सेसजणवओ य। तओ मए भणियं–ताय, ईदिसं अकज्जायरणपरिणामं पेच्छिऊण विरत्तं मे भवचारगाओ चित्तं, वियम्भिओ जिणवयणपडिबोहो। ता [1]अणुजाणउ ताओ, जेण तायप्पहावेणेव करेमि सफलं मणुयत्तणं ति। तओ अणाइभवब्भत्थमोहदोसेण अवियारिऊणायइं जंपियं ताएण। पुत्त, को पुत्तयस्स पणयभङ्गं करेइ, सफलं चेव भवउ मणुयत्तणं; ता परिणेहि ताव एयं ईसाणसेणधूयं। तओ करेज्जासि सम्मं पयापरिवालणेण महन्तं पुण्णखन्धं ति। मए भणियं–ताय, विन्नत्तं मए तायस्स, विरत्तं मे चित्तं भवचारगाओ। ता अलं मे दारपरिग्गहेण। ताएण भणियं–पुत्त, को विय दोसो दारपरिग्गहस्स ?। मए भणियं–ताय, दारपरिग्गहो हि नाम निरोसहो वाही, जेण आययणं मोहस्स, अवचओ

मरणरोगशोकप्रियविप्रयोगादयो विकाराः। दारुणश्च विपाकः स्तोकस्यापि प्रमादचेष्टितस्य, येन पिष्टमयकुर्कुटवधोऽपि पश्य कथं परिणत इति भणित्वा कथितः सुरेन्द्रदत्तजन्मादिको जातिस्मरणपर्यवसानो निजवृत्तान्तः। तं च श्रुत्वा 'अहो दारुणविपाकताऽकार्याचरणस्य' इति जल्पन् संवेगमुपगतो राजा, अम्बाः शेषजनपदश्च। ततो मया भणितम्–तात! ईदृशमकार्याचरणपरिणामं प्रेक्षित्वा विरक्तं मे भवचारकाच्चित्तम्, विजृम्भितो जिनवचनप्रतिबोधः। ततोऽनुजानातु तातः, येन तातप्रभावेणैव करोमि सफलं मनुजत्वमिति। ततोऽनादिभवाभ्यस्तमोहदोषेण अविचार्यायतिं जल्पितं तातेन। पुत्र! कः पुत्रस्य प्रणयभङ्गं करोति, सफलमेव भवतु मनुजत्वम्, ततः परिणय तावदेतामीशानसेनदुहितरम्। ततः कुर्याः सम्यक् प्रजापालनेन महान्तं पुण्यस्कन्धमिति। मया भणितम्–तात! विज्ञप्तं मया तातस्य, विरक्तं मे चित्तं भवचारकात्। ततोऽलं मे दारपरिग्रहेण। तातेन भणितम्–पुत्र क इव दोषो दारपरिग्रहस्य?। मया

1 अणुजाणाउ ख।

धिईए, सु(स)हा विक्खेवस्स[1], पडिवक्खो सन्तीए[2], भवणं मयस्स, वेरिओ सुद्धज्झाणाणं, पहवो दुक्खसमुदयस्स, निहणं सुहाणं, आवासो महापावस्स । पडिवज्जिऊण एयं पञ्जरगया विय सीहा समत्था वि परलोयसाहणे माणुसभावलम्भे वि सीयन्ति पाणिणो । अन्नं च–ताय, न जुत्तं रयणचित्तेणं कञ्चणथालेण पुरीससोहणं । पुरीससोहणमेत्ता य एत्थ विसया, अचिन्तचिन्तामणिमन्निहं च जिणवयणबोहसंगयं माणुसत्तणं, कम्मभूमी य एसा, परमपदसाहणं च चरणाणुट्ठाणं । ता अलमन्नहावियप्पिएण[3] । अणुजाणाहि मे सयलदुक्खविउडणिं[4] पव्वज्जं ति । तओ बाहोल्ललोयणेणं जंपियं ताएण । पुत्त, एवमेयं, किं तु परमत्थं पि जंपमाणो नेहकायरं पीडेसि मे हिययं ति । मए भणियं–ताय, अलं मे अपरमत्थपेच्छिणा नेहेण । एसो चेव एत्थ पहाणं संसारकारणं, जेण–

दीवो व्व सव्वलोगो खणे खणे जायए विणस्सइ य । संसरइ य नेहवसा निरुवायाणो उ उलहाइ ॥

भणितम्–तात ! दारपरिग्रहो हि नाम निरौषधो व्याधिः, येनायतनं मोहस्य, अपचयो धृत्याः, सभा विक्षेपस्य, प्रतिपक्षः शान्तेः, भवनं मदस्य, वैरिकः शुद्धध्यानानाम्, प्रभवो दुःखसमुदयस्य, निधनं सुखानाम्, आवासो महापापस्य । प्रतिपद्यैतं पञ्जरगता इव सिंहा समर्था अपि परलोकसाधने मनुष्यभावलम्भेऽपि सीदन्ति प्राणिनः । अन्यच्च–तात ! न युक्तं रत्नचित्रेण काञ्चनस्थालेन पुरीषशोधनम् । पुरीषशोधनमात्राश्चात्र विषयाः, अचिन्त्यचिन्तामणिसन्निभं च जिनवचनबोधसंगतं मानुषत्वं कर्मभूमिश्चैषा, परमपदसाधनं च चरणानुष्ठानम् । ततोऽलमन्यथा विकल्पितेन । अनुजानीहि मे सकलदुःखविकुट्टनीं प्रव्रज्यामिति । ततो बाष्पार्द्रलोचनेन जल्पितं तातेन । पुत्र ! एवमेतत्, किन्तु परमार्थमपि जल्पन् स्नेहकातरं पीडयसि मे हृदयमिति । मया भणितम्–अलं मे अपरमार्थप्रेक्षिणा स्नेहेन । एष एवात्र प्रधानं संसारकारणम् । येन–

१ विक्खोवस्स क । २ सन्तीए ख । ३ °वियप्पेण क–ग । ४ °विउट्टणिं [illegible] ।

ताएण भणियं–एवमेयं, किं तु खिज्जिहिइ सा तवस्सिणी ईसाणसेणधूय त्ति। मए भणियं–ताय, थेवमेयं कारणं। अन्नं च–निवेयावेउ ताओ तीए वि य एयं वुत्तन्तं। कयाइ सा वि एयं सोऊण पडिवोहं पावइ त्ति॥ तओ ताएण 'जुत्तमेयं' ति भणिऊण पेसिओ सद्धयद्धणाभिहाणो पुरोहिओ, भणिओ य ताएण। जहासुयं निवेएहि रायदुहियाए, भणाहि य तं 'एवं ठिए किं अम्हेहिं कायव्वं' ति?॥ गओ सद्धयद्धणो। आगओ थेववेलाए, भणियं च णेण। महाराय, 'संसिद्धा मणोरहा कुमारस्स; सुणेउ महाराओ। गओ अहं इओ रायधूयासमीवं, पवेसिओ सबहुमाणं पडिहारेण; 'महारायपुरोहिओ' त्ति अहिणन्दिओ रायधूयाए, दवावियं आसणं, उवविट्ठो अहयं। तओ मए भणियं–रायपुत्ति, अत्थि किंचि वत्तव्वं ति। तीए भणियं–भणाउ अज्जो। मए भणियं–रायपुत्ति, देवसासणमिणं अवहियाए सोयव्वं ति। तओ तीए काऊण अञ्जलिं ओयरिऊण आसणाओ 'जं गुरू आणवेइ' त्ति वद्धो अञ्जली। तओ मए भणियं–

क्षीप इव सर्पलोकः क्षणे क्षणे जायते विनश्यति च। संसरति च स्नेहवशाद् निरुपादानस्तु विध्याति॥

तातेन भणितम्–एवमेतद्, किन्तु खेत्स्यति (खेदं गमिष्यति) सा तपस्विनी ईशानसेनदुहितेति। मया भणितम्–तात! स्तोकमेतत्कारणम्। अन्यच्च–निवेदयतु तातस्तस्यापि चैतं वृत्तान्तम्। कदाचित् साऽपि एतं श्रुत्वा प्रतिबोधं प्राप्नोतीति। ततस्तातेन 'युक्तमेतद्' इति भणित्वा प्रेषितः शब्दवर्धनाभिधानो पुरोहितः, भणितश्च तातेन। यथाश्रुतं निवेदय राजदुहितुः, भण च ताम्, 'एवं स्थिते किमस्माभिः कर्तव्यमिति?'। गतः शब्दवर्धनः। आगतः स्तोकवेलायाम्, भणितं च तेन। महाराज! संसिद्धा मनोरथा कुमारस्य, शृणोतु महाराजः। गतोऽहमितो राजदुहितृसमीपम्, प्रवेशितः सबहुमानं प्रतीहारेण, 'महाराजपुरोहितः' इत्यभिनन्दितो राजदुहित्रा, दापितमासनम्, उपविष्टोऽहम्। ततो मया भणितम्–राजपुत्रि! अस्ति किंचिद् वक्तव्यमिति। तया भणितम्–भणत्वार्यः। मया

१ संपत्रा य।

रायपुत्ति, इह आगच्छमाणस्स कुमारस्स साहुदंसणेणं समुप्पन्नं जाइस्सरणं, संभरिया य नव भवा, सिट्ठा य तेणं। ते सुणाउ भोई। अत्थि इहेव वासे विसाला नाम नयरी, तत्थ अमरदत्तो नाम नरवई होत्था, इओ य अतीयनवमभवंमि तस्स पुत्तो सुरिन्ददत्तो नाम अहमासि त्ति, जणणी मे जसोहरा, भज्जा य नयणावलि त्ति। जाव एत्तियं जंपामि ताव मोहं गया रायधूया। आउलीहूओ परियणो; 'हा किमेयं' ति विसण्णो य अहयं। परिसित्ता चन्दणपाणिएणं, लद्धा तीए चेयणा। मए भणियं-'रायपुत्ति, किमेयं' ति ?। तीए भणियं-'विचित्तया संसारस्स'। मए भणियं-'कहं विचित्तया' ?। तीए भणियं-जओ स च्चेव अहं जसोहरा तस्स माया अईयपरियाए त्ति साहिऊण सिट्ठं कुमारसाहियं निययचरियं। तओ मए भणियं-रायपुत्ति, इमिणा वइयरेण विरत्तं चित्तं भवचारगाओ कुमारस्स, इच्छइ खु सो पव्वइउं। तओ महाराएण भणियं-'ता एवं ठिए किं अम्हेहिं कायव्वं' ति ?। तीए भणियं-विन्नवेहि महा-

---

भणितम्-राजपुत्रि! देवशासनमिदमवहितया श्रोतव्यमिति। ततस्तया कृत्वाऽवगुण्ठनमवतीर्यासनाद् 'यद् गुरुराज्ञापयति' इति बद्धोऽञ्जलिः। ततो मया भणितम्-राजपुत्रि! इहागच्छतः कुमारस्य साधुदर्शनेन समुत्पन्नं जातिस्मरणम्, संस्मृताश्च नव भवा', शिष्टाश्च तेन। तान् शृणोतु भवती। अस्ति इहैव वर्षे विशाला नाम नगरी। तत्रामरदत्तो नाम नरपतिरभवत्। इतश्चातीतनवमभवे तस्य पुत्रः सुरेन्द्रदत्तो नाम अहमासमिति। जननी मे यशोधरा। भार्या च नयनावलिरिति। यावदेतावज्जल्पामि तावन्मोहं गता राजदुहिता। आकुलीभूतः परिजनः, 'हा किमेतद्' इति विषण्णश्चाहम्। परिषिक्ता चन्दनपानीयेन, लब्धा तया चेतना। मया भणितम्-'राजपुत्रि! किमेतद्' इति। तया भणितम्-'विचित्रता संसारस्य'। मया भणितम्-'कथं विचित्रता'? तया भणितम्-यतः सैवाहं यशोधरा तस्य माताऽतीतपर्याये इति कथयित्वा शिष्टं कुमारकथितं निजकचरितम्। ततो मया भणितम्-राजपुत्रि! अनेन व्यतिकरेण विरक्तं चित्तं

---

१ विन्नवेवि ग।

रायं। जहा ताय, ईइसो चेव एस संसारसहावो, कस्स वा सयण्णविन्नाणस्स न विरागं करेइ? । ता अलमेत्थ सुमिणयमेत्तविब्भमे पडिबन्धेण, संपाडेहि कुमारस्स समीहियं; अणुजाणाहि य ममं पि पव्वज्जं, जओ ममंपि विरत्तं चेव चित्तं भवचारगाओ त्ति ॥ एयं च सोऊण 'अहो माइन्दजालसरिसया जीवलोयस्स' त्ति भणिऊण परं संवेगमुवगओ राया। भणियं च तेण–पुत्त, न तुमं मम पुत्तो, अवि य धम्मनिउंजणाओ गुरू। ता अलं अम्हाणं पि इमिणा परिकिलेसेण; अहं पि पवज्जामि तुमए चेव सह पव्वज्जं। अम्बाहिं भणियं–अज्जउत्त, जुत्तमेयं; किमेत्थ नडपेडगोवमे असासयंमि जीवलोए पडिबन्धेण। तओ मए भणियं–अहासुहं देवाणुप्पिया! मा पडिबन्धं करेह ॥ तओ ताएण दवावियं महादाणं, काराविया सव्वाययणेसु पूया, संमाणिओ रायसत्थो, ठाविओ रज्जंमि लहुभाया मे जसवद्धणाभिहाणो। पव्वइओ ताओ समं मए अम्बाए विणयमईए पहाणजणवएण य सुगिहीयनामधेयस्स भगवओ इन्दभू-

---

भवचारकात् कुमारस्य, इच्छसि खलु च प्रव्रजितुम्। ततो महाराजेन भणितम्–'तत एवं स्थिते किमस्माभिः कर्तव्यमिति। तया भणितम्–विज्ञपय महाराजम्। यथा तात! ईदृश एव एष संसारस्वभावः, कस्य वा सकर्णविज्ञानस्य न विरागं करोति?। ततोऽलमत्र स्वप्नमात्रविभ्रमे प्रतिबन्धेन, संपादय कुमारस्य समीहितम्, अनुजानीहि च ममापि प्रव्रज्याम्, यतो ममापि विरक्तमेव चित्तं भवचारकादिति। एतच्च श्रुत्वा 'अहो! मृगेन्द्रजालसदृशता जीवलोकस्य' इति भणित्वा परं संवेगमुपगतो राजा। भणितं तेन–पुत्र! न त्वं मम पुत्रः, अपि च धर्मनियोजनाद् गुरुः। ततोऽलमस्माकमपि अनेन परिक्लेशेन, अहमपि प्रपद्ये त्वयैव सह प्रव्रज्याम्। अम्बाभिर्भणितम्–आर्यपुत्र! युक्तमेतद्, किमत्र नटपेटकोपमेऽशाश्वते जीवलोके प्रतिबन्धेन। ततो मया भणितम्–यथासुखं देवानुप्रिया! मा प्रतिबन्धं कुरुत। ततस्तातेन दापितं महादानम्, कारिता सर्वायतनेषु पूजा, संमानितो राजसार्थः, स्थापितो राज्ये लघुभ्राता मे

---

१ मे ख। २ ०नियोजणाओ ख। ३ णुप्पियाइ ख। ४ अम्बाए अन्तेउरेण ख। ५ विणयमइसमेएण ख।

इस समीवे। ता एवं निययमेव मे चरियं निव्वेयकारणं ति ॥

धणेण भणियं, भयवं, सोहणं ते निव्वेयकारणं। कस्स वा सहिययस्स अन्नस्स वि इमं न निव्वेयकारणं?। ईइसो एस संसारो। ता आइसउ भयवं, जं मए कायव्वं ति। जसोहरेण भणियं-सोम, सुण। दुल्लहा चरणधम्मसामग्गी; जओ भणियं भयवया। दुविहा खलु जीवा हवन्ति, थावरा जङ्गमा य। तत्थ थावरा पुढविजलजलणमारुयवणस्सइकायभेयभिन्ना, जङ्गमा उण किमिकीडपयङ्गगोमहिससरहवसहपसयमाइणो। तत्थ थावरत्तमुवगओ पुढवाइएसु असंखेज्जाओ वणस्सइंमि अणन्ताओ उसप्पिणिअवसप्पिणीओ परिवसइ जीवो त्ति। अओ थावरत्ताओ जङ्गमत्तं दुल्लहं। जङ्गमत्तं पि पत्तो समाणो किमिकीडपयङ्गेसु अणेयभेयभिन्नेसु आहिण्डिऊण तओ

यशोवर्धनाभिधानः। प्रव्रजितस्तातः समं मयाऽम्बया विनयमत्या प्रधानजनपदेन [redacted] सुगृहीतनामधेयस्य भगवत इन्द्रभूतेः समीपे। तत एवं निजकमेव मे चरितं निर्वेदकारणमिति ॥

धनेन भणितम्-भगवन्! शोभनं ते निर्वेदकारणम्। कस्य वा सहृदयस्यान्यस्यापीदं न निर्वेदकारणम्?। ईदृश एव संसारः। तत आदिशतु भगवान्, यन्मया कर्तव्यमिति। यशोधरेण भणितम्-सौम्य! शृणु। दुर्लभा चरणधर्मसामग्री, यतो भणितं भगवता। द्विविधाः खलु जीवा भवन्ति, स्थावरा जङ्गमाश्च। तत्र स्थावराः पृथिवीजलज्वलनमारुतवनस्पतिकायभेदभिन्नाः। जङ्गमाः पुनः कृमि-कीट-पतङ्ग-गो-महिष-शरभ-वृषभ-पसयादयः। तत्र स्थावरत्वमुपगतः पृथिव्यादिकेषु असंख्याताः, वनस्पतौ अनन्ता उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यः परिवसति जीव इति। अतः स्थावरत्वाज्जङ्गमत्वं दुर्लभम्। जङ्गमत्वमपि प्राप्तः सन् कृमिकीटपतङ्गेषु अनेकभेदभिन्नेष्वाहिण्ड्य

---

१ थावरा भणिया तंजहा-ग। २ उस्सप्पिणीअवसप्पिणीउ निवसइ, वणस्सइकायामि वणस्सइंमि ग। ३ आहिंडितस्स पंचिंदियत्तणं दुल्लहं हवइ। पंचिंदिय पि पत्तो समाणो तत्थ ग।

पञ्चिन्दियत्तं पाउणइ; तत्थ वि खरकरहगोणमहिसुट्टाइएसु परिब्भमिऊण माणुसत्तणं; तत्थ वि य सगजवणसवरबब्बरकायमुरुण्डोड्ड-गोडाइएसु आहिण्डिऊण आरियदेसजम्मं; तत्थ वि य चण्डालडोम्बिलयरययचम्मयरसाउणियमच्छबन्धाइएसु आहिण्डिऊण इक्खागाइसु कुलजम्मं, तत्थ वि य काणकुण्टखुज्जपङ्गुलयमूयन्धबहिरवाहिविगलिन्दियसरीरगेसु परिब्भमिऊण निरुवद्दुयं सरीरनिप्फत्तिं, तत्थ वि य डण्डकससत्थरज्जुमाइएहिं जीवि‍ओवक्कमेहिं अहाउयाणुहवणं, तत्थ वि य कोहमाणमायालोहरागदोसन्धयारमोहिओ धम्मवुद्धिं, तत्थ वि य बहुविहेसु इन्दियाणुकूलजणमणोरमेसु अन्नाणिपवत्तिएसु कुहम्मेसु परिब्भमन्तो जहट्ठियं सव्वन्नुभासियं

ततः पञ्चेन्द्रियत्वं प्राप्नोति। तत्रापि खरकरभगोमहिषोष्ट्रादिकेषु परिभ्रम्य मानुषत्वम्, तत्रापि च शक-यवन-शबर-बर्बर-काय-मुरुण्डोड्र-गोडादिकेष्वाहिण्ड्यार्यदेशजन्म, तत्रापि च चाण्डाल-डोम्बिलक-रजक-चर्मकार-शाकुनिक-मत्स्यबन्धादिकेष्वाहिण्ड्य इक्ष्वाकवादिषु कुलजन्म, तत्रापि च काण-कुण्ट-कुब्ज-पङ्गुलक-मूकान्ध-बधिर-व्याधि-विकलेन्द्रियशरीरकेषु परिभ्रम्य निरुपद्रुतां शरीरनिष्पत्तिम्, तत्रापि च दण्ड-कशा-शस्त्र-रज्ज्वादिभिर्जीवितोपक्रमैर्यथाऽऽयुष्कानुभवनम्, तत्रापि च क्रोध-मान-माया-लोभ-राग-द्वेषान्धकारमोहितो धर्मबुद्धिम्, तत्रापि च बहुविधेषु इन्द्रियानुकूलजनमनोरमेषु अज्ञानिप्रवर्तितेषु कुधर्मेषु परिभ्रमन् यथास्थितं सर्वज्ञभाषितं

१ गोमहिसएसु ख। २ परिभमंतस्स माणुसत्तण दुलह हवइ, माणुसजम्म वि पत्तो समाणो तत्थ विय ख। ३ मुरुडोड्डगोडाइएसु आहिंडतस्स आरियदेसे जम्मो दुलहो होइ, आरियजम्मम्मि पत्ते समाणे तत्थ विय ख। ४ ०डोंबलिय० ख। ५ ०चम्मार० ख। ६ हिंडतस्स ख। ७ इक्खागाइकुलेसु उप्पत्ती दुल्लहा तेया। इक्खागाइकुले पत्ते समाणे तत्थविय ख। ८ ०विगलिंदिएसु परिभमंति, निरुवद्दवसरीरनिप्पत्ती दुल्लहा हवइ, निरुवद्दवसरीरनिप्पत्ति पत्तो समाणो तत्थ वि य ख। ९ ०हवण हवइ, अहाउयंपि परिवालेमाण तत्थ वि य ख। १० ०मोहियस्स धम्मबुद्धी दुल्लहा हवइ, समुप्पन्नाए वि धम्मबुद्धीए तत्थ वि य ख। ११ लोगाण य पवत्तिएसु कुसत्थेसु सबच्छंदे परिभमतो जहट्ठिय ख।

असंपत्तपुव्वं सिद्धिवहुपढमपाहुडं मेद्धं, तत्थ वि य अणाइभवपरंपरब्भत्थअसुहभावणाओ गिद्धिसुहेक्ककुलहरं धम्मं, तत्थ वि य अचिरेणेव पावेइ जाइजरामरणरोयसोय-रहियं सयरोनयारयं महापुरिससेवियं एगन्तपसंसणीयं चरणधम्मं। संपत्तो य इमं देवाणुप्पिया, मच्चू, किमन्नेण संपाइएण। असासया सव्वसंजोया, पहवइ विणिज्जियसुरासुरो निरहियं परमपयं ति। ता एयसंपायणे करेहि उज्जमं, ता एयसंपायणे करेहि उज्जमं विसयपमाओ त्ति॥

एगरुक्खनिवासिसउणतुल्ला बन्धवा, विवागदारुणो य विसयपमाओ त्ति॥

तओ एयमायण्णिऊण संजायचरणपरिणामेण भणियं घणेण। भयवं अणुग्गहीओ म्हि इमिणा आएसेण। ता संपाडेमि एयं। करेउ भयवं अणुग्गहं, जाव निवेइऊण भयवओ वुत्तन्तं अम्मापिईणं पवज्जामो पव्वज्जं ति। भयवया भणियं-जहासुहं, देवाणुप्पिया, मा पडिबन्धं करेहि त्ति॥

असंप्राप्तपूर्वं सिद्धिवधूप्रथमप्राभृतं श्रद्धाम्, तत्रापि च स्वप्न-सिद्धिसुखैककुलगृहं धर्मम्, तत्रापि चानादिभवपरम्पराभ्यस्ताशुभभावनातोऽसंप्राप्तपूर्वं सिद्धिवधूप्रथमप्राभृतं श्रद्धाम्, तत्रापि च जातिजरामरणरोगशोकचिरहितं रोगकारकं महापुरुषसेवितमेकान्तप्रशंसनीयं चरणधर्मम्। संप्राप्तश्चेमं देवानुप्रिय! अचिरेणैव प्राप्नोति सर्वसंयोगाः, प्रभवति विनिर्जितसुरासुरो मृत्युः, परमपदमिति। तत एतत्संपादने कुरूद्यमम्, किमन्येन संपादितेन। अशाश्वताः पक्षवृक्षनिवासिशकुनतुल्या बान्धवाः, विपाकदारुणश्च विषयप्रमाद इति।

तत एतमाकर्ण्य संजातचरणपरिणामेन भणितं धनेन। भगवन्! अनुगृहीतोऽस्मि अनेनादेशेन, ततः संपादयाम्येतम्। करोतु भगवान् अनुग्रहम्, यावद् निवेद्य भगवतो वृत्तान्तमम्बापित्रोः प्रपद्यामहे प्रव्रज्यामिति। भगवता भणितम्-यथासुखं देवानुप्रिय! मा प्रतिबन्धं कुर्विति।

१ धम्मं न पाउणइ। तम्मि य पत्ते समाणे तत्थ वि य अतीवदुल्लहं अणाइ० रा। २ सद्द न पाउणइ। ३ ०सोगाइविरहिय रा।

तओ गओ अम्मापिइसगासं धणो। परमसंवेगमुवगएण य तेण साहिओ एस वुत्तन्तो अम्मापिईणं। पडिवुद्धा एए। चिन्तियं च तेहिं–अलं णे एवमसुहपरिणामे भवे पडिबन्धेणं, जोग्गो य णे पुत्तो; ता निक्खिविऊण इमस्स भारं पवज्जामो पव्वज्जं ति भणिओ धणो। वच्छ, पडियग्गेहि मणिमोत्तियाइयं सारदव्वं; पवज्जामो अम्हे महापुरिससेवियं पव्वज्जं ति। धणेण भणियं–ताय, जुत्तमेयं; संपत्तमणुयभावेण पाणिणा इमं चेव कायव्वं ति। जं पुण समाइट्ठं ताएण, जहा पडियग्गेहि मणिमोत्तियाइयं सारदव्वं ति; एत्थ का उण सारया मणिमोत्तियाइदव्वस्स। किं समत्थमिणं मच्चुणो रक्खेउं, किं वा न होन्ति एयप्पहावओ जम्मजराइया वियारा, किं तीरइ इमिणा समत्थस्स अत्थिवग्गस्स मणोरहापूरणं काउं, किं वा न परिचयइ इमं पयत्तरक्खियं पि खीणभागधेयं पुरिसं, किं वा होइ कोइ दव्वजुयमयस्स परलोए गुणो त्ति। सेट्ठिणा भणियं–वच्छ, नत्थि एयं। धणेण भणियं–ता किमिमिणा

ततो गतोऽम्बापितृसकाशं धनः। परमसंवेगमुपागतेन च तेन कथित एष वृत्तान्तोऽम्बापित्रोः। प्रतिबुद्धौ एतौ। चिन्तितं च ताभ्याम्–अलमावयोरेवमशुभपरिणामे भवे प्रतिबन्धेन, योग्यश्चावयोः पुत्रः, ततो निक्षिप्यास्य भारं प्रपद्यावहे प्रव्रज्यामिति भणितो धनः। वत्स! प्रतिगृहाण मणिमौक्तिकादिकं सारद्रव्यम्, प्रपद्यावहे आवां महापुरुषसेवितां प्रव्रज्यामिति। धनेन भणितम्–तात! युक्तमेतद्, संप्राप्तमनुजभावेन प्राणिना इदमेव कर्तव्यमिति। यत्पुनः समादिष्टं तातेन, यथा प्रतिगृहाण मणिमौक्तिकादिकं सारद्रव्यमिति, अत्र का पुनः सारता मणिमौक्तिकादिद्रव्यस्य?। किं समर्थमिदं मृत्यो रक्षितुम्?। किं वा न भवन्ति एतत्प्रभावतो जन्मजरादयो विकाराः?। किं शक्यतेऽनेन समस्तस्यार्थिवर्गस्य मनोरथापूरणं कर्तुम्?। किं वा न परित्यजति इदं प्रयत्नरक्षितमपि क्षीणभागधेयं पुरुषम्?। किं वा भवति कोऽपि द्रव्ययुतमृतस्य परलोके गुण इति?। श्रेष्ठिना भणितम्–वत्स! नास्त्येतद्। धनेन भणितम्–ततः किमनेनाहोपुरुषिकाव-

१ समगधम्म स्त्र। २ •जरामरणाइया रा। ३ •जुयस्स मयस्स रा

अहोपुरिसियावप्फारपाएणं; अणुमन्नउ ताओ मज्झं पि अत्तणो सरिसमणुचिट्ठियं ति। सेट्ठिणा भणियं–वच्छ, अणुमयं मए। किं पुण विसमा गई जोव्वणस्स; एत्थ खलु दुद्दमाइं इन्दियाइं, पहवइ संसारतरुबीयभूओ अणङ्गो, आयड्ढन्ति य मणोहरा विसय त्ति। घणेण भणियं–ताय, न खलु अविवेगओ अन्नं जोव्वणं ति। अणाइमन्ता इमे जीवा, न एत्थ परमत्थओ कोइ जोव्वणत्थो न वा वुड्ढओ त्ति। दीसन्ति अविवेगसामत्थओ वुड्ढा वि एत्थ जम्मे अणियत्तविसयविसाहिलासा अगणेऊण लोयवयणिज्जं अवियारिऊण परमत्थं अप्पाणयं विडम्बेमाण त्ति; हियग्गाहियमलेण वि य दव्वन्तरजोएण कालपरिणामसुकिले वि करेन्ति कालए केसे, अङ्गकढिणयाहेउं च सेवन्ति पायमद्दणं, वुड्ढभावदोसभीरू साहेन्ति इत्तरं जम्मकालं, वियारसीलयाए परिसक्केन्ति वियड्ढयाइं, पयट्टन्ति अपयट्टियव्वे, न पेच्छन्ति झीणमाउं, न चिन्तेन्ति जम्मन्तरं ति। अन्नरे[1] उण सुयब्भत्थपरलोयमग्गा तरुणया वि एत्थ जम्मे विवेयसामत्थेण

स्फारप्रायेण, अनुमन्यतां तातो ममापि आत्मनः सदृशमनुष्ठितमिति। श्रेष्ठिना भणितम्–वत्स! अनुमतं मया। किंपुनर्विषमा गतिर्यौवनस्य, अत्र खलु दुर्दमानीन्द्रियाणि, प्रभवति संसारतरुबीजभूतोऽनङ्गः, आकर्षन्ति च मनोहरा विषया इति। धनेन भणितम्–न खल्वविवेकतोऽन्यद् यौवनमिति। अनादिमन्त इमे जीवाः, नात्र परमार्थतः कोऽपि यौवनस्थो नवा वृद्ध इति। दृश्यन्तेऽविवेकसामर्थ्यतो वृद्धा अप्यत्र जन्मन्यनिवृत्तविषयविषाभिलाषा अगणयित्वा लोकवचनीयमविचार्य परमार्थमात्मानं विडम्बयन्त इति, हृदयग्राहितमलेनापि च द्रव्यान्तरयोगेन कालपरिणामशुक्लानपि कुर्वन्ति कालकान् केशान्, अङ्गकठिनताहेतुं च सेवन्ति पादमर्दनम्, वृद्धभावदोषभीरवः कथयन्ति इत्वरं (अल्पं) जन्मकालम्, विकारशीलतया परिष्वष्कन्ति (परिषेवन्ते) विदग्धानि, प्रवर्तन्तेऽप्रवर्तनीये, न प्रेक्षन्ते क्षीणमायुः, न चिन्तयन्ति जन्मान्तरमिति। अपरे पुनः श्रुताभ्यस्तपरलोकमार्गा तरुणा अप्यत्र जन्मनि विवेकसामर्थ्येन ज्ञात्वा विद्युल्ल-

1 अन्ने उण ख

नाऊण विज्जुलयाडोयचञ्चलं जीयं असारयं विसयसुहाणं विवायदारुणयं च पमायचेट्ठियस्स मच्चुभयभीया विय हरिणया उत्तत्था पावहेऊणं सेवन्ति परलोयबन्धवं चरणधम्मं ति। ता अकारणं एत्थ जोव्वणं ति। न य विवेगिणो विइयसंसारसरूवस्स दुद्दमाइं इन्दियाइं। अदन्तेहिं एएहिं दमियव्वो अप्पा दोग्गईए; दमिएहि य एत्थ पसमसुहं परलोए य भवपरंपराए मोक्खसुहं ति जाणमाणो को इमे न दमेइ ?। अणज्जो वि य अणज्जसंकप्पमूलो परिचत्तेहिं अणज्जसंकप्पेहिं भाविए वीयरागवयणे उवलद्धे पसमसुहसरूवे अमुयन्ताण गुरुपायमूलं चिन्तयन्ताण पडिवक्खभावणं कहं पहवइ त्ति ?। किं वा मणोहरत्तं विसयाणं ?। पोग्गलपरिणामा हि एए फरिसरसरूवगन्धसद्दा; विचित्तपरिणामा पोग्गला सुहा वि होऊण असुहा हवन्ति, असुहा वि य सुहा; किं वा एएहिं अत्तणो अत्थन्तरभूएहिं; न एएसिं संजोओ परमत्थओ सुहहेऊ, अवि य दुक्खहेऊ; 'असंजोए य नियसरूवपचासन्नयाए पाणिणो परमत्थओ सुहं' ति

तटोपचञ्चलं जीवितमसारतां विषयसुखानां विपाकदारुणतां प्रमादचेष्टितस्य मृत्युभयभीता इव हरिणका उत्त्रस्ताः पापहेतुभ्यः सेवन्ते परलोकबान्धवं चरणधर्ममिति। ततोऽकारणमत्र यौवनमिति। न च विवेकिनो विदितसंसारस्वरूपस्य दुर्दमानीन्द्रियाणि। अदान्तैरेतैर्दमितव्य आत्मा दुर्गतौ। दान्तैश्चात्र प्रशमसुखं परलोके च भवपरम्परया मोक्षसुखमिति जानन् क इमानि न दमयति ?। अनार्योऽपि चानार्यसंकल्पमूलः परित्यक्तैरनार्यसंकल्पैर्भाविते वीतरागवचने उपलब्धे प्रशमसुखस्वरूपेऽमुञ्चतां गुरुपादमूलं चिन्तयतां प्रतिपक्षभावनां कथं प्रभवतीति ?। किं वा मनोहरत्वं विषयानाम्। पुद्गलपरिणामा हि एते स्पर्शरसरूपगन्धशब्दाः, विचित्रपरिणामाः पुद्गलाः शुभा अपि भूत्वा अशुभा भवन्ति, अशुभा अपि च शुभाः, किंवा एतैरात्मनोऽर्थान्तरभूतैः, नैतेषां संयोगः परमार्थतः सुखहेतुः, अपि च दुःखहेतुः। 'असंयोगे च निजस्वरूपप्रत्यासन्नतया प्राणिनः परमार्थतः सुखम्' इति मन्यमानं कथमित्याक्रमन्ति विषया इति। ततः

१ परमपयसरूवे ख। २ महोहरत्तणं ख। ३ नियस० ग।

मन्नमाणं कहं आयड्ढन्ति विमय त्ति। ता किं एइणा। तायपहावओ चेव मे अविग्घं भविस्सइ त्ति ॥
तओ पडिसुयं तेण, दवावियं च घोसणापुव्वयं महादाणं, कराविया अट्ठाहिया महिमा। तओ महापुरिसेनिक्खमणविहीए
अम्मापिईसमेओ अन्नेणं च पहाणपरियणेण पवन्नो धणो जसोहरायरियसमीवे पव्वज्जं ति ॥
अइक्कन्तो कोइ कालो। अहिज्जियं सुत्तं, अब्भत्थो किरियाकलावो, भावियाओ भावणाओ, वेरग्गाइसयओ पवन्नो एगल्लविहा-
रपडिमं। विहरमाणो य गामे एगरायं नगरे पञ्चरायविहारेणं समागओ कोसम्बिं ॥
इओ य सो नन्दओ गोसे तमपेच्छिऊण धणसिरिसमेओ लङ्घिऊण जलनिहिं तीए वयणेणं थीदव्वलोहेण य अगणिऊण सेट्ठि-
धणकयाइं सुकयाइं कोसम्बिं आगओ त्ति। समुद्ददत्तनामपरिवत्तेणं च ठिओ तीए चेव नयरीए ॥ उचियसमएणं च पविट्ठो भयवं

किमेतेन। तातप्रभावत एव मेऽविघ्नं भविष्यतीति।
ततः प्रतिश्रुतं तेन, दापितं च घोषणापूर्वकं महादानम्, कारिता अष्टाह्निका महिमा। ततो महापुरुषनिष्क्रमणविधिना अम्बापितृ-
समेतोऽन्येन च प्रधानपरिजनेन प्रपन्नो धनो यशोधराचार्यसमीपे प्रव्रज्यामिति।
अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। अधीतं सूत्रम्, अभ्यस्तः क्रियाकलापः, भाविता भावनाः, वैराग्यातिशयतः प्रपन्न एकाकिविहार-
प्रतिमाम्। विहरंश्च ग्रामे एकरात्रं नगरे पञ्चरात्रविहारेण समागतः कौशाम्बीम् ॥
इतश्च स नन्दकः प्रातः तं (धनं) अप्रेक्ष्य धनश्रीसमेतो लङ्घित्वा जलनिधिं तस्या वचनेन स्त्रीद्रव्यलोभेन चागणयित्वा श्रेष्ठिधन-
कृतानि सुकृतानि कौशाम्बीमागत इति। समुद्रदत्तनामपरिवर्तेन च स्थितस्तस्यामेव नगर्याम्। उचितसमयेन च प्रविष्टो भगवान्

१ कई ति आ० म। २ °पुरिससरिय नि° क।

गोयरे, तत्थ वि य नन्दयगिहं। दिट्ठो धणसिरीए पच्चभिन्नाओ य। चिन्तियं च तीए–कहं न विवन्नो चेव सो समुद्दमज्झे वि। अहो मे अहन्नया, जं पुणो वि एसो दिट्ठो त्ति। अहवा तहा करेमि संपयं, जहा न पुणो जीवइ त्ति। एत्थन्तरंमि अइक्कन्तो जायणासमओ त्ति निग्गओ भयवं। अहियपरं से पओसमावन्ना धणसिरी। 'पच्चभिन्नाया अहं, अन्नहा कहं सिग्घमेव निग्गओ' त्ति चिन्तिऊण पेसिया चेडी। हला, कहिं पुण एस समणओ ठिओ त्ति सम्मं वियाणिऊण लहुं मे संवाएहि। तीए भणियं–'जं सामिणी आणवेइ' त्ति भणिऊण निग्गया चेडी, लग्गा एयस्स मग्गओ। निययसमएणं च निग्गओ भयवं। न पडुप्पन्नो य से जहोचिओ आहारो, गओ नयरिदेवयापडिबद्धं उज्जाणन्तरं। एत्थन्तरंमि ओगाढा चरिमा, ठिओ भयवं काउस्सग्गेणं। तओ कंचि कालं चिट्ठिऊण 'न एस इओ गच्छइ' त्ति मुणिऊण आगया चेडी, निवेइयं धणसिरीए। भणिओ तीए नन्दओ। अपडुसरीरे तुमंमि उवाइयं भयवईए नयरिदेवयाए, जहा किण्हपक्खट्ठमीए गहिओववासवयाए आययणवासो कायव्वो त्ति। अइक्कन्ता य मे पमायओ अट्ठमी। तओ

गोचरे, तत्रापि च नन्दकगृहम्। दृष्टो धनश्रिया प्रत्यभिज्ञातश्च। चिन्तितं च तया–कथं न विपन्न एव स समुद्रमध्येऽपि?। अहो मेऽधन्यता, यत्पुनरपि एष दृष्ट इति। अथवा तथा करोमि साम्प्रतं यथा न पुनर्जीवतीति। अत्रान्तरेऽतिक्रान्तो याचनासमय इति निर्गतो भगवान्। अधिकतरं तस्य प्रद्वेषमापन्ना धनश्रीः। प्रत्यभिज्ञाताऽहम्, 'अन्यथा कथं शीघ्रमेव निर्गतः' इति चिन्तयित्वा प्रेषिता चेटी। हले कुत्र पुनरेष श्रमणः स्थित इति सम्यग् विज्ञाय लघु मे संवादय। तया भणितं–'यत्स्वामिन्याज्ञापयति' इति भणित्वा निर्गता चेटी, लग्ना एतस्य मार्गतः। निजकसमयेन च निर्गतो भगवान्। न प्रत्युत्पन्नश्च (प्राप्तश्च) तस्य यथोचित आहारः। गतो नगरीदेवताप्रतिबद्धमुद्यानान्तरम्। अत्रान्तरेऽवगाढा चरमा (पौरुषी)। स्थितो भगवान् कायोत्सर्गेण। ततः कञ्चित् कालं स्थित्वा 'नैष इतो गच्छति' इति ज्ञात्वाऽऽगता चेटी। निवेदितं धनश्रियै। भणितस्तया नन्दकः। अपटुशरीरे त्वयि उपयाचितं भगवत्या नगरीदेवतायाः, यथा कृष्ण-

सुमिणयंमि चोइया अहं भयवईए । पसुत्ताए चेव य तुमं गोसे किच्चकरणे निग्गओ त्ति, अओ न साहिओ पहाए सुविणओ । कओ अज्ज उववासो । अओ अहं तत्थ गच्छामि त्ति । संपाडेहि मे भयवईए पूओवयरणं ति । संपाडियं नन्दएणं । तओ कम्मयरदुगाहिट्ठिया सह पुव्वचेडियाए गया धणसिरी तमुज्जाणं । दिट्ठो तीए तवस्सी ॥ एत्थन्तरंमि आगओ सारकट्ठभरिएण पवहणेण तमुद्देसं सागडिओ, भग्गो य से अक्खो । तओ अत्थमुवगयप्पाओ दिणयरो । न कोइ कट्ठे गेण्हइ त्ति घेत्तूण गोणे गओ निययगेहं । तओ चिन्तियं धणसिरीए—लट्ठयं जायं, एएहिं चेव सारकट्ठेहिं डहिस्सामि एयं ति । गया चण्डियाययणं, कया देवयाए पूया, दिन्नं कम्मयराणं पाणभोयणं, पसुत्ता एए । तओ एयाइणी चेव गया मुणिवरसयासं । अन्नाणकोहमूढाए विरइयाइं भयवओ समीवंमि कट्ठाइं, न लक्खियाइं च झाणजोयमुवगएणं भयवया । पज्जालिओ जलणो, छिक्को भयवं जलणजालावलीए । संजाओ से करुणपक्खा·

पक्षाष्टम्यां गृहीतोपवासव्रतयाऽऽयतनवासः कर्तव्य इति । अतिक्रान्ता च मे प्रमादतोऽष्टमी । ततः स्वप्ने चोदिताऽहं भगवत्या । प्रसुतायामेव च त्वं प्रातः कृत्यकरणे निर्गत इति, अतो न कथितः प्रभाते स्वप्नः । कृतोऽद्योपवासः । अतोऽहं तत्र गच्छामीति । संपादय मे भगवत्याः पूजोपकरणमिति । संपादितं नन्दकेन । ततः कर्मकरद्विकाधिष्ठिता सह पूर्वचेटिकया गता धनश्रीस्तदुद्यानम् । दृष्टस्तया तपस्वी । अत्रान्तरे आगतः सारकाष्ठभृतेन प्रवहणेन तमुद्देशं शाकटिकः, भग्नश्च तस्याक्षः । ततोऽस्तमुपगतप्रायो दिनकरः । न कोऽपि काष्ठानि गृह्णातीति गृहीत्वा गावौ गतो निजकगेहमिति । ततश्चिन्तितं धनश्रिया—लष्टं जातम्, एतैरेव सारकाष्ठैः धक्ष्याम्येतमिति । गता चण्डिकाऽऽयतनम्, कृता देवतायाः पूजा, दत्तं कर्मकराभ्यां पानभोजनम्, प्रसुप्तौ एतौ । तत एकाकिन्येव गता मुनिवरसकाशम् । अज्ञानक्रोधमूढया विरचितानि भगवतः समीपे काष्ठानि, न लक्षितानि च ध्यानयोगमुपगतेन भगवता । प्रज्वालितो ज्वलनः, स्पृष्टो

१ कम्मयरपुरिसदुगा० फ

णत्तणेण झाणजोयसंकमो । किह ?

चिन्तेइ य सो भगवं काउस्सग्गंमि अचलियसहावो । अणुकम्पागयचित्तो जलिए जलणंमि डज्झन्तो ॥
इह धन्ना सप्पुरिसा जे नवरमणुत्तरं गया मोक्खं । जम्हा ते जीवाणं न कारणं कम्मबन्धस्स ॥
एसो उ मोहवसओ कोइ मं पाविऊण कुगईए । वच्चिहिइ अहो कट्ठं कट्ठं बहुदुक्खपउराए ॥
अहमेयस्स निमित्तं दोग्गइगमणे निमित्तविरहेण । न हु होइ कज्जसिद्धी भणियमिणं लोयनाहेण ॥
सोएमि न नियदेहं एयं सोएमि मोहपरतन्तं । जिणवयणबाहिरमइं दुक्खसमुद्दंमि निवडन्तं ॥
मोहवसयाण अहवा केत्तियमेयं किलिट्ठसत्ताण । एसो मोहसहावो धिरत्थु संसारवासस्स ॥

इय सो सुहपरिणामो तीए विणिवाइओ उ पावाए । पन्नरससागराऊ उववन्नो सुक्ककप्पंमि ।

भगवान् ज्वलनज्वालावल्या । संजातस्तस्य करुणाप्रधानत्वेन ध्यानयोगसंक्रमः । कथम् ?

चिन्तयति स भगवान् कायोत्सर्गेऽचलितस्वभावः । अनुकम्पागतचित्तो ज्वलिते ज्वलने दह्यमानः ॥
इह धन्याः सत्पुरुषा ये नवरमनुत्तरं गता मोक्षम् । यस्मात्ते जीवानां न कारणं कर्मबन्धस्य ॥
एष तु मोहवशतः कोऽपि मां प्राप्य कुगतौ । व्रजिष्यति अहो कष्टं कष्टं बहुदुःखप्रचुरायाम् ॥
अहमेतस्य निमित्तं दुर्गतिगमने निमित्तविरहेण । न खलु भवति कार्यसिद्धिर्भणितमिदं लोकनाथेन ॥
शोचामि न निजदेहमेतं शोचामि मोहपरतन्त्रम् । जिनवचनबाह्यमतिं दुःखसमुद्रे निपतन्तम् ॥
मोहवशगानामथवा कियन्मात्रं क्लिष्टसत्त्वानाम् । एष मोहस्वभावो धिगस्तु संसारवासम् ॥

इओ य सा धणसिरी ससज्झसा विय गया चण्डियाययणं, पविसमाणी य वेइया चेडियाए। भणिया च तीए–सामिणि, कहिं गया आसि ?। तीए भणियं–न कहिंचि, परं अड्ढरत्तसंझाए भयवईए पयाहिणं कयं ति।

एत्थन्तरंमि उवलद्धो चेडियाए हुयासणुज्जोओ। किमेयं ति वियप्पिऊण पसुत्ता य एसा। पहाया रयणी। तओ काऊण देवयाए पूयं संमाणिऊण कम्मयरे पत्थिया धणसिरी सगिहं। दिट्ठो य पन्थे वावन्नो रिसी धणसिरीए कम्मयरेहि चेडियाए य। अहो केण एयं ववसियं ति [1]जंपियं कम्मयरेहिं। 'न याणामि' त्ति भणियं धणसिरीए। समुप्पन्नो चेडियाए वियप्पो। पेसिया अहं भयवओ अन्नेसणनिमित्तं, निग्गया य एसा [3]अड्ढरत्तसमए, उवलद्धो य मए तीए चेव वेलाए [4]उज्जोवो। ता न याणामो कहमेयं; मन्नेमि, जोइया अहं एयाए महापाव(वा)देसंमि। एवं चिन्तयन्ती पविट्ठा सह धणसिरीए गेहं ति॥

इति स शुभपरिणामस्तया विनिपातितस्तु पापया। पञ्चदशसागरायुरुपपन्नः शुक्रकल्पे॥

इतश्च सा धनश्रीः ससाध्वसा इव गता चण्डिकायतनम्, प्रविशन्ती च वेदिता चेटिकया। भणिता च तया–स्वामिनि! कुत्र गताऽऽसीः ?। तया भणितम्–न कुत्रचिद्, परमर्धरात्रसंध्यायां भगवत्याः प्रदक्षिणं कृतमिति।

अत्रान्तरे उपलब्धश्चेटिकया हुताशनोद्योतः। 'किमेतद्' इति विकल्प्य प्रसुप्ता चैषा। प्रभाता रजनी। ततः कृत्वा देवतायाः पूजां संमान्य कर्मकरौ प्रस्थिता धनश्रीः स्वगृहम्। दृष्टश्च पथि व्यापन्न ऋषिर्धनश्रिया कर्मकराभ्यां चेटिकया च। अहो केनैतद् व्यवसितमिति जल्पितं कर्मकराभ्याम्, 'न जानामि' इति भणितं धनश्रिया। समुत्पन्नश्चेटिकाया विकल्पः। प्रेषिताऽहं भगवतोऽन्वेषणनिमित्तम्, निर्गता चैषाऽर्धरात्रसमये, उपलब्धश्च मया तस्यामेव वेलायामुद्द्योतः। ततो न जानीमः कथमेतत्, मन्ये, योजिताऽहमेतया महापापादेशे।

१ भणियं च णेहिं–अहो ख। २ जंपियं धणसिरीए न याणामि ति ख। ३ अड्ढरत्त० क। ४ उज्जोओ ख।

एत्थन्तरंमि आगओ सागडिओ। दिट्ठो य णेणं पि अट्ठिमेत्तसेसो मुणिवरो। चिन्तियं च णेण–अहो मे अधन्नया। पडिवन्नो अहं कस्सइ किलिट्ठमत्तस्स भगवओ उवसग्गकरणेण सहायभावं। पाडिओ मए अप्पा दोग्गईए। ता निवेएमि एयं नरवइस्स। अद्धजाममेत्ते य वासरे गओ नरवइसमीवं। निवेइयमणेण। कुविओ राया। निउत्तो णेण दण्डवासिओ 'अरे लहु रिसिघायगं लहेहि' त्ति। निग्गओ दण्डवासिओ, गओ चेण्डियाययणं। पुच्छिया णेण भोइया। को उण अज्ज एत्थं वसिओ त्ति ?। तीए भणियं–न कोइ भुयङ्गप्पाओ, जइ परं समुद्ददत्तस्स घरिणी धणसिरि त्ति। दण्डवासिएण भणियं–किं पुण से निवासकज्जं ?। भोइयाए भणियं–न याणामो त्ति। दण्डवासिएण चिन्तियं–न अज्ज अट्ठमी, न नवमी, न चउद्दसी, ता किं पुण से[3] निवासकारणं ?। पवसणनिमित्तं होज्जा; तं पि अघडमाणयं, जओ कल्लंमि अङ्गारयदिणो, चरमपोरिसीए य विट्ठी आसि विणिवायजोगो त्ति। न खलु दुट्ठमित्थिया-

एवं चिन्तयन्ती प्रविष्टा सह धनश्रिया गेहमिति।

अत्रान्तरे आगतः शाकटिकः। दृष्टश्च तेनापि अस्थिमात्रशेषो मुनिवरः। चिन्तितं च तेन–अहो मेऽधन्यता, प्रतिपन्नोऽहं कस्यचित् क्लिष्टसत्त्वस्य भगवत उपसर्गकरणेन सहायभावम्। पातितो मयाऽऽत्मा दुर्गतौ, ततो निवेदयाम्येतद् नरपतये। अर्धयाममात्रे च वासरे गतो नरपतिसमीपम्। निवेदितमनेन। कुपितो राजा। नियुक्तस्तेन दण्डपाशिकः, अरे लघु ऋषिघातकं लभस्वेति। निर्गतो दण्डपाशिकः, गतश्चण्डिकायतनम्। पृष्टास्तेन पूजिका, कः पुनरत्रोषित इति ?। तया भणितम्–न कोऽपि भुजङ्गप्रायः, यदि परं समुद्रदत्तस्य गृहिणी धनश्रीरिति। दण्डपाशिकेन भणितम्–किं पुनस्तस्या निवासकार्यम् ?। पूजिकया भणितम्–न जानीम इति। दण्डपाशिकेन चिन्तितम्–नाद्याष्टमी, न नवमी, न चतुर्दशी, ततः किं पुनस्तस्या निवासकारणम् ?। प्रवसननिमित्तं भवेत् तदप्यघटमानकम्, यतः कल्येऽ-

१ देवयायणं ख। २ निवासस्स कारणं ख। ३ तीए पयोयणं ? तओ डंडवासिएण अहिप्पाते निवास० क।

हविस्सइ त्ति ।
यणं मोत्तूणमेवंविहं कम्मं पि पाएण कस्सइ अन्नस्स संभवइ । ता गच्छामि तात्र समुद्ददत्तगेहं, तओ चेव मे उवलद्धी हविस्सइ त्ति ।
गओ एसो, दिट्ठा य तेण दुवारदेसभायंमि चेव चेडी । पुच्छिया एसा । अत्थि इह सत्थवाहघरिणी न व त्ति ? । तओ ससंखोहं भणियं
चेडियाए । किं पुण तीए पओयणं ? । तओ दण्डवासिएण अहिप्पायभणिइकुसलेण सासूयमिव जंपियं-आ पावे विसुमरिओ ते रिसिवु-
त्तन्तो त्ति ? । तओ सकम्मदुट्ठत्तणेण नियडिबलिययाए य भणियं चेडियाए । अज्ज, गवेसणनिमित्तं चेव भगवओ ते अहं सामिणीए
पेसिया, न उण अन्नं वियाणामि । तओ दण्डवासिएण 'न एत्थ संदेहो, अन्नहा किं गवेसणनिमित्तं' ति चिन्तिऊण पुच्छिया एसा ।
सुन्दरि, अलं भयसङ्काए; किं पुणुद्दिसिय तुमं भयवओ गवेसणनिमित्तं पेसिया । चेडियाए भणियं-अज्ज, सो खु भयवं कल्ले तइय-
पोरिसीए भिक्खानिमित्तं इहं पविट्ठो त्ति, अगेण्हिऊण भिक्खं लहु चेव निग्गओ । तओ निग्गच्छमाणं पेच्छिऊण भणिया अहं
सामिणीए, जहा 'मञ्जरिए, गच्छ, कहिं पुण एस समणओ ठिओ त्ति जाणिऊण लहुं संवाएहि' । तओ संवाइयं मए, न उण कज्जं

ऋारकश्विनः, चरमपौरुष्यां च विष्टिरासीद् विनिपातयोग इति । न खलु दुष्टं स्त्रीजनं मुक्त्वा एवंविधं कर्मापि प्रायेण कस्यचिदन्यस्य
संभवति, ततो गच्छामि तावत् समुद्रदत्तगेहम्, तत एव मे उपलब्धिर्भविष्यतीति । गत एव, दृष्टा च तेन द्वारदेशभाग एव चेटी ।
पृष्टैषा-अस्तीह सार्थवाहगृहिणी नवेति ? । ततः ससंक्षोभं भणितं चेटिकया-किं पुनस्तस्याः प्रयोजनम् ? ततो दण्डपाशिकेनाभिप्रा-
यभणितिकुशलेन सासूयमिव जल्पितम्-आः पापे ! विस्मृतस्ते ऋषिवृत्तान्त इति ? । ततः स्वकर्मदुष्टत्वेन निकृतिबलिकतया च भणितं
चेटिकया-आर्य ! गवेषणनिमित्तमेव भगवतोऽहं स्वामिन्या प्रेषिता, न पुनरन्यद् विजानामि । ततो दण्डपाशिकेन नात्र संदेहः, अन्यथा
किं गवेषणनिमित्तम्' इति चिन्तयित्वा पृष्टैषा। सुन्दरि ! अलं भयशङ्कया, किं पुनरुद्दिश्य त्वं भगवतो गवेषणनिमित्तं प्रेषिता ? । चेटि-
कया भणितम्-आर्य ! स खलु भगवान् कल्ये तृतीयपौरुष्यां भिक्षानिमित्तमिह प्रविष्ट इति, अगृहीत्वा भिक्षां लघ्वेव निर्गतः । ततो

वियाणामि। दण्डवासिएण भणियं-तओ तत्थ गन्तूण किं कयं तस्स तीए?। चेडियाए भणियं-अज्ज, न किंचि, न वन्दिओ वि एसो सामिणीए, अवि चण्डियाए कया पूय त्ति। दण्डवासिएण चिन्तियं। अओ चेव कूरदेवयाविहाणनिमित्तं पयारिऊण परियणं एयाए वावाइओ हविस्सइ। ता पेच्छामि ताव सत्थवाहघरिणिं, तओ मुहवियारओ चेव लक्खिस्सामि त्ति। गओ तीए पासं, संखुद्धा धणसिरी, लक्खिओ से भावो दण्डवासिएण, भणिया य णेण। पेसिओ अहं महाराएण, [*वावाइओ रिसी,] रिसिवावायगअण्णेसण-निमित्तं, पवत्तो य तस्स घायय[1]वियाणणत्थं ति। पसुत्ता य तुमं चण्डियाययणे, वियाणिओ य एस वुत्तन्तो मए। ता एहि, नरवइ-समीवं गच्छम्ह। एयं च सोऊण ससज्झसा भयपवेविरङ्गी निवडिया धरणिवट्ठे धणसिरी। दण्डवासिएण चिन्तियं-कयमिणमिमीए, कहमन्नहा एवंविहं भयं ति। निब्भच्छिया एसा। मिलिओ जणवओ। एयं च वइयरमायण्णिऊण जणसयासाओ 'मा अहं च एवं

निर्गच्छन्तं प्रेक्ष्य भणिताऽहं स्वामिन्या, यथा 'मञ्जरिके! गच्छ, कुत्र पुनरेष श्रमणः स्थित इति ज्ञात्वा लघु संवादय'। ततः संवादितं मया, न पुनः कार्यं विजानामि। दण्डपाशिकेन भणितम्-ततस्तत्र गत्वा किं कृतं तस्य तया?। चेटिकया भणितम्-आर्य! न किञ्चित्, न वन्दितोऽप्येष स्वामिन्या, अपि चण्डिकायाः कृता पूजेति। दण्डपाशिकेन चिन्तितम्-अत एव क्रूरदेवताविधाननिमित्तं प्रतार्य परिजनमेतया व्यापादितो भविष्यति। ततः प्रेक्षे तावत् सार्थवाहगृहिणीम्, ततो मुखविकारत एव लक्षयिष्यामीति। गतस्तस्याः पार्श्वम्, संक्षुब्धा धनश्रीः, लक्षितस्तस्या भावः दण्डपाशिकेन, भणिता च तेन। प्रेषितोऽहं महाराजेन, [व्यापादित ऋषिः,] ऋषिव्यापादकान्वेषणनिमित्तम्, प्रवृत्तश्च तस्य घातकविज्ञानार्थमिति। प्रसुप्ता च त्वं चण्डिकायतने, विज्ञातश्चैष वृत्तान्तो मया। तत एहि नरपतिसमीपं गच्छावः। एतच्च श्रुत्वा ससाध्वसा भयप्रवेपमानाङ्गी निपतिता धरणीपृष्ठे धनश्रीः। दण्डपाशिकेन चिन्तितम्-कृतमिदमनया,

* अयं कोष्ठान्तर्गतः पाठः क पुस्तके नास्ति। १ घायगन्नेसणत्थं ख।

चेव घेप्पिस्सामि' त्ति चिन्तिऊण अप्पविसिऊण नियगेहं दुवारओ चेव पलाणो नन्दओ। नीया य एसा नरवइसमीवं। साहिओ वुत्तन्तो नरवइस्स। पुलइया णेणं, चिन्तियं च। हन्त कहमेयाए आगिईए इमं ईदिसं निसंसकम्मं भविस्सइ?। पुच्छिया य णेणं। अह किंनिमित्तं तुमं चण्डियाययणं गया आसि?। तओ य तं वयणं सोऊण संखुद्धत्तणेणं न जंपियमिमीए। समुप्पन्ना सङ्का राइणो। थेववेलाए पुणो वि पुच्छिया। कओ तुमं कस्स वा धूय त्ति?। तओ साहियमिमीए। सुसम्मनयराओ, अहं पुण्णभद्दस्स धूया, समुद्ददत्तस्स घरिणी धणसिरी नाम। गवेसाविओ से भत्ता, नोवलद्धो य। तओ अच्चन्तसुद्धसहावयाए जहाठियं पयापरिवालणसद्दमुव्वहन्तेणं 'कयाइ न तरइ रायपुरओ साहिउं पओयणं, ता वीसत्था साहिस्सइ'त्ति कुलप्पवाहपरियाणणनिमित्तं पेसिओ राइणा पुण्णभद्दमन्तरेण एयवइयरपडिबद्धलेहसणाहो लेहवाहओ। रक्खाविया एसा, पइदियहं पुच्छावए नरवई, न य किंचि जंपइ त्ति। आगओ लेहवाहओ,

कथमन्यथा एवंविधमयमिति। निर्भर्त्सितेया। मिलितो जनव्रजः। एतं च व्यतिकरमाकर्ण्य जनव्रजसकाशात् 'माऽहं च पश्चमेव ग्रहीष्ये' इति चिन्तयित्वाऽप्रविश्य निजगेहं द्वारत एव पलायितो नन्दनः। नीता चैषा नरपतिसमीपम्। कथितो वृत्तान्तो नरपतये। दृष्टा तेन, चिन्तितं च। हन्त कथमेतयाऽऽकृत्या इदमीदृशं नृशंसकर्म भविष्यति? पृष्टा च तेन—अथ किंनिमित्तं त्वं चण्डिकायतनं गताऽऽसीः?। ततश्च तद् वचनं श्रुत्वा संक्षुब्धत्वेन न जल्पितमनया। समुत्पन्ना शङ्का राज्ञः। स्तोकवेलायां पुनरपि पृष्टा—कुतस्त्वं कस्य वा दुहितेति?। ततः कथितमनया—सुशर्मनगरात्, अहं पूर्णभद्रस्य दुहिता, समुद्रदत्तस्य गृहिणी धनश्रीर्नाम। गवेषितस्तस्य भर्ता, नोपलब्धश्च। ततोऽत्यन्तशुद्धस्वभावतया यथास्थितं प्रजापालनशब्दमुद्वहता 'कदाचिद् न शक्यते राजपुरतः कथयितुं प्रयोजनम्, ततो विश्वस्ता कथयिष्यति'इति कुलप्रवाहपरिज्ञाननिमित्तं प्रेषितो राज्ञा पूर्णभद्रमन्तरेण (समीपे) एतद्व्यतिकरप्रतिबद्धलेखसनाथो लेखवाहकः।

१ वइ_क

समप्पिओ तेण पडिलेहो, वाइओ राइणा। लिहियं च तत्थ। अत्थि मे धूया धणसिरी कुलदूसणा य। तओ राइणा चिन्तियं–असंसयं कयमिणमिमीए, अकज्जायरणसीला चेव एसा महापावा। अहो से मूढया, अहो महापावकम्माणुट्ठाणं, अहो कूरहिययया, अहो अणालोइयत्तणं। तहा वि 'अवज्झा इत्थिय' त्ति धाडिया णेण सरज्जाओ। गच्छमाणी य वासरन्ते तण्हाछुहाभिभूया पसुत्ता गामदेउलसमीवे। डक्का भुयङ्गमेणं। महापरिकिलेसेण[1] विमुक्का जीविएणं। उववन्ना य एसा मरिऊण वालुयप्पभाए पुढवीए सत्तसागरोवमट्ठिई नारगो त्ति॥

याकिनीमहत्तरासूनु–परमगुणानुरागि–परमसत्यप्रिय–भगवत्–श्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां
'समराइच्चकहाए' चतुर्थो भवः समाप्तः।

दक्षितैषा, प्रतिदिवसं प्रच्छयति नरपतिः, न च किञ्चिज्जल्पतीति। आगतो लेपवाहकः, समर्पितस्तेन प्रतिलेखः, वाचितो राज्ञा। लिखितं च तत्र। अस्ति मे दुहिता धनश्रीः कुलदूषणा च। ततो राज्ञा चिन्तितम्–असंशयं कृतमिदमनया, अकार्याचरणशीला चैवैषा महापापा। अहो! अस्या मूढता, अहो महापापकर्मानुष्ठानम्, अहो क्रूरहृदयता, अहो अनालोचितत्वम्। तथापि 'अवध्या स्त्री' इति धाटिता तेन स्वराज्यात्। गच्छन्ती च वासरान्ते तृष्णाक्षुदभिभूता प्रसुप्ता ग्रामदेवकुलसमीपे। दष्टा भुजङ्गमेन। महता परिक्लेशेन विमुक्ता जीवितेन। उपपन्ना चैषा मृत्वा वालुकाप्रभायां पृथिव्यां सप्तसागरोपमस्थितिर्नारक इति।

इति श्रीयाकिनीमहत्तरासूनु–परमगुणानुरागि–परमसत्यप्रिय श्रीहरिभद्राचार्यविरचितायां
समरादित्यकथायां संस्कृतानुवादे चतुर्थभवग्रहणं समाप्तम्।

[1] महया परि० क।

॥ पञ्चमो भवो ॥

वक्खायं जं भणियं धणधणसिरिओ य एत्थ पइभज्जा। जयविजया य सहोयर एत्तो एयं पवक्खामि ॥

अत्थि इहेव जम्बुद्दीवे दीवे भारहे वासे कायन्दी नाम नयरी। जीए संमुद्दोद्देसा विय पङ्कयगाहाउलाओ फरिहाओ, पइव्वया-जणमणो विय परपुरिसालङ्घणिज्जो पागारो, धरणिहरकन्दराइं विय सीहवालयसमद्धासियाइं दुवारतोरणाइं, सरयजलहरुक्केरा विय धवलाभोयसुन्दरा पासाया। अवि य

दियहपियविरहखिन्नो जीए पओसंमि कुलवहूसत्थो। दूमिज्जइ जालन्तरपडिएहि मियङ्ककिरणेहिं ॥

व्याख्यातं यद् भणितं धन-धनश्रियौ चात्र पतिभार्ये। जयविजयौ च सहोदरौ इत एतत् प्रवक्ष्यामि ॥

अस्ति इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे काकन्दी नाम नगरी। यस्याः समुद्रोद्देशा इव पङ्कजग्राहाकुलाः परिखाः, प्रतिव्रताजनमन इव परपुरुषालङ्घनीयः प्राकारः, धरणीधरकन्दराणीव सिंहबालकसमध्यासितानि द्वारतोरणानि, शरज्जलधरोत्करा इव धवलाभोगसुन्दराः प्रासादाः। अपि च—

दिवसप्रियविरहखिन्नो यस्यां प्रदोषे कुलवधूसार्थः। दूयते जालान्तरपतितैर्मृगाङ्ककिरणैः ॥

---

१ समुद्दसा क। २ पयारो क। ३ ०विडिएहि ख।

गुरुयणविणउज्जुत्तो पणईयणवच्छलो सुहाभिगमो। धम्मत्थसाहणरई जीए जणो गुणनिही वसइ ॥

तीए अक्खण्डियनियभुयपरक्कमो सूरतेओ नाम राया।

जंमि रणवासरेसुं विसालवंसंमि वियडकडयंमि। [1]अत्थधराहरसिहरे व्व सूरतेओ पडिप्फलिओ ॥

तस्स य सयलन्तेउरप्पहाणा रुवि व्व कुसुमचावघरिणी लीलावई नाम भारिया। तस्स राइणो इमीए सह विसयसुहमणुहवन्तस्स अइक्कन्तो कोइ कालो ॥

इओ य सो महासुक्ककप्पवासी देवो अहाउयमणुपालिऊण तओ चुओ समाणो समुप्पन्नो लीलावईए कुच्छिंसि। दिट्ठो य तीए सुमिणयंमि तीए चेव रयणीए पहायसमयंमि संपुण्णमण्डलो सयलजणमणाणन्दयारी चन्दिमापसाहियभुवणभवणो मयलञ्छणो वयणे-

गुरुजनविनयोद्युक्तः प्रणयिजनवत्सलः सुखाभिगम्यः। धर्मार्थसाधनरतिर्यस्यां जनो गुणनिधिर्वसति ॥

तस्यामखण्डितनिजभुजपराक्रमः सूरतेजा नाम राजा।

यस्मिन् रणवासरेषु विशालवंशे विकटकटके। अस्तधराधरशिखरे इव सूरतेजः प्रतिफलितम् ॥

तस्य च सकलान्तःपुरप्रधाना रूपिणीव कुसुमचापगृहिणी लीलावती नाम भार्या। तस्य राज्ञोऽनया सह विषयसुखमनुभवतोऽतिक्रान्तः कोऽपि कालः।

इतश्च स महाशुक्रकल्पवासी देवो यथायुरनुपाल्य ततश्च्युतः सन् समुत्पन्नो लीलावत्याः कुक्षौ। दृष्टश्च तया स्वप्ने तस्यामेव रजन्यां प्रभातसमये संपूर्णमण्डलः सकलजनमनआनन्दकारी चन्द्रिकाप्रसाधितभुवनभवनो मृगलाञ्छनो वदनेनोदरं प्रविशन्निति। दृष्ट्वा च तं सुख-

१ अत्थहरा० क

णपुरं पविसमाणो त्ति। पासिऊण य तं सुहविबुद्धाए सिट्ठो तीए जहाविहिं दइयस्स। हरिसवसुब्भिन्नपुलएणं भणिया य तेणं। सुन्दरि, सयलसामन्तमियङ्को पुत्तो ते भविस्सइ। पडिस्सुयमिमीए। परितुट्ठा एसा। तिवग्गसंपायणसुहमणुहवन्तीए पत्तो पसूइसमओ सुहजोएणं च पसूया एसा। जाओ से दारओ। निवेइओ निव्वुइनामाए रायदारियाए नरवइस्स। कयं जहोचियमणेणं। अइक्कन्तो मासो। पइट्ठावियं च से नामं दारयस्स जयकुमारो त्ति कहाणयविसेसेण। पत्तो कुमारभावं। गहिओ तेण रायकुमारोचियकलाकलावो। पुव्वभवभावणाओ य अत्थि से धम्मचरणंमि अणुराओ॥

अन्नया य निग्गओ आसवाहणियाए। दिट्ठो य तेण चन्दोदयउज्जाणे अहाफासुए पएसे दिणयरो विय दित्तयाए चन्दो विय सोमयाए समुद्दो विय गम्भीरयाए रयणरासी विय महग्घयाए कुसुमामेलो विय लायण्णयाए सग्गो विय रम्मयाए मोक्खो विय निव्वयणिज्जयाए सेयवियाहिवस्स जसवम्मणो पुत्तो पडिवन्नसमणलिङ्गो ससमयपरसमयगहियसारो अणेयसमणपरियओ सणंकुमारो

विबुद्धया शिष्टस्तया यथाविधि दयितस्य। हर्षवशोद्भिन्नपुलकेन भणिता च तेन। सुन्दरि! सकलसामन्तमृगाङ्कः पुत्रस्ते भविष्यति। प्रतिश्रुतमनया। परितुष्टैषा। त्रिवर्गसंपादनसुखमनुभवन्त्याः प्राप्तः प्रसूतिसमयः। शुभयोगेन च प्रसूतैषा। जातस्तस्या दारकः। निवेदितो निर्वृतिनामया राजदारिकया नरपतये। कृतं यथोचितमनेन। अतिक्रान्तो मासः। प्रतिष्ठापितं च तस्य नाम दारकस्य 'जयकुमार' इति कथानकविशेषेण। प्राप्तः कुमारभावम्। गृहीतस्तेन राजकुमारोचितकलाकलापः। पूर्वभवभावनातश्चास्ति तस्य धर्मचरणेऽनुरागः।

अन्यदा च निर्गतोऽश्ववाहनिकया। दृष्टस्तेन चन्द्रोदयोद्याने यथाप्रासुके प्रदेशे दिनकर इव दीप्त्या, चन्द्र इव सौम्यतया, समुद्र इव गम्भीरतया, रत्नराशिरिव महार्घतया, कुसुमापीड (काम) इव लावण्यतया (लावण्येन), स्वर्ग इव रम्यतया, मोक्ष इव निर्वचनीयतया श्वेतविकाधिपस्य यशोवर्मणः पुत्रः प्रतिपन्नश्रमणलिङ्गः स्वसमयपरसमयगृहीतसारोऽनेकश्रमणपरिवृतः सनत्कुमारनामाचार्य

नामायरिओ त्ति। तं च दट्ठूण समुप्पन्नो कुमारस्स संवेगो। चिन्तियं च णेणं। अहो णु खलु ईइसो एस संसारो, जेण एवंविहेहिं पि
सुरलोयदुल्लहेहिं अजत्तसंपज्जन्तसयलमणोरहेहिं महापुरिसेहिं परिचत्तो त्ति। ता को पुण एसो, किं वा से परिच्चायविसेसकारणं ति पुच्छामि
एयं। गओ तस्स समीवं, वन्दिओ तेण भयवं सणंकुमारायरिओ सेससाहुणो य। धम्मलाहिओ भयवया सेससाहूहि य। उवविट्ठो
गुरुपायमूले। विणयरइयकरयलञ्जलिउडं भणियं च णेणं। भयवं, असारो चेव एस संसारो कस्स वा सयण्णविन्नाणस्स न निव्वेय-
कारणं, तहा वि पाएणं न बज्झनिमित्तमन्तरेण एस संजायइ त्ति। ता आचिक्ख[1] भयवं, किं ते विसेसनिव्वेयकारणं, [2]कं वा भयवन्त-
मवगच्छामि त्ति। तओ भयवया 'अहो से विवेगो, अहो वयणविन्नासो, अकहिज्जमाणे मा अलोइयं संभावइस्सइ' त्ति चिन्तिऊण
भणियं। सोम, सुण। विसेसकारणं पि न संसारवियारमन्तरेण, तहावि विइयसंसारसहावस्सवि भवओ कोउयं ति कलिऊण[3] साहिज्जइत्ति।

इति। तं च दृष्ट्वा समुत्पन्नः कुमारस्य संवेगः। चिन्तितं च तेन-अहो! नु खलु ईदृश एष संसारः, येन एवंविधैरपि सुरलोकदुर्लभै-
रयत्नसंपद्यमानसकलमनोरथैर्महापुरुषैः परित्यक्त इति। ततः कः पुनरेषः, किं वा तस्य परित्यागविशेषकारणमिति पृच्छाम्येतम्। गत-
स्तस्य समीपम्। वन्दितस्तेन भगवान् सनत्कुमाराचार्यः शेषसाधवश्च। धर्मलाभितो भगवता शेषसाधुभिश्च। उपविष्टो गुरुपादमूले
विनयरचितकरतलाञ्जलिपुटं भणितं च तेन। भगवन्! असार एवैष संसारः, कस्य वा सकर्णविज्ञानस्य न निर्वेदकारणम्? तथाऽपि-
प्रायेण न बाह्यनिमित्तमन्तरेण एष संजायते इति। तत आचक्ष्व भगवन्! किं ते विशेषनिर्वेदकारणम्, 'कं वा भगवन्तमवगच्छामीति।
ततो भगवता 'अहो तस्य विवेकः, अहो वचनविन्यासः, अकथ्यमाने मा अलौकिकं संभावयिष्यति' इति चिन्तयित्वा भणितम्। सौम्य!
शृणु। विशेषकारणमपि न संसारविचारमन्तरेण, तथाऽपि विदितसंसारस्वभावस्यापि भवतः कौतुकमिति कलयित्वा कथ्यते इति।

१ आचिक्खउ पा। २ 'किं वा भयवन्तमणुजाणामि त्ति' इत्यपि पाठः पा। ३ कलिय रा।

सुणिऊणऽप्पनियाणं महाविवागं च कम्मपरिणामं। चित्तङ्गयविज्जाहरसमणसमीवंमि निक्खन्तो ॥

किह ?

अत्थि इहेव भारहे वासे सेयविया नाम नयरी। तत्थ जसवम्मो राया। तस्स पुत्तो सणंकुमाराभिहाणो अहं। जायमेत्तस्स आइट्ठं च मे संवच्छरिएण विज्जाहरनरिन्दत्तणं ति। अइवल्लहो तायस्स कुमारभावे तत्थ चिट्ठामि जाव गहिया केइ तक्करा वज्झा निज्जन्ति। दिट्ठा य ते मए वाहियालिं गएणं। भणियं च तेहिं। देव, सरणागया अम्हे, परित्तायउ देवो। तओ मोयाविया मए, रुट्ठा नायरया, निवेइयमारक्खिएहि महारायस्स। भणियं च तेणं। जहा कुमारो न याणइ, तहा गेण्हिऊण ते निवेइऊण नायराणं वावाएह त्ति। वावाइया य तक्करा, विन्नाओ मए एस वुत्तन्तो। रुट्ठो महारायस्स निग्गओ नयरीओ बला पहाणपरियणस्स, आगओ तामलित्तिं। सुणिओ एस वुत्तन्तो तन्नयरिसामिणा ईसाणचन्देण। निग्गओ पच्चोणिं। बहुमन्निओ अहं तेण भणिओ य। वच्छ,

श्रुत्वाऽऽत्मनिदानं महाविपाकं च कर्मपरिणामम्। चित्राङ्गदविद्याधरश्रमणसमीपे निष्क्रान्तः ॥

कथम् ?।

अस्ति इहैव भारते वर्षे श्वेतविका नाम नगरी। तत्र यशोवर्मा राजा। तस्य पुत्रः सनत्कुमाराभिधानोऽहम्। जातमात्रस्यादिष्टं च मे सांवत्सरिकेन विद्याधरनरेन्द्रत्वमिति। अतिवल्लभस्तातस्य कुमारभावे तत्र तिष्ठामि यावद् गृहीताः केचित् तस्करा वध्या नीयन्ते। दृष्टाश्च ते मयाऽश्ववाहनिकां गतेन। भणितं च तैः-देव शरणागता वयम्, परित्रायतां देवः। ततो मोचिता मया। रुष्टा नागरिकाः, निवेदितमारक्षकैर्महाराजस्य। भणितं च तेन-यथा कुमारो न जानाति तथा गृहीत्वा तान् निवेद्य नागरिकेभ्यो व्यापादयतेति। व्यापादिताश्च तस्कराः, विज्ञातो मयैष वृत्तान्तः। रुष्टो महाराजाय निर्गतो नगर्या बलात् प्रधानपरिजनस्य। आगतस्तामलिप्तीम्। ज्ञात एष

इमं पि ते निययं चेव रज्जं; ता सुन्दरमणुचिट्ठियं, जमिहागओ सि त्ति। पविट्ठो नयरिं, दिन्नो मे कुमारावासो। अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु भणाविओ अहं तेण। गेण्हाहि जहिच्छियं जीवणं ति। न पडिवन्नं च तं मए॥

तओ तत्थेव चिट्ठमाणस्स आगओ अविवेयग्घवियजणमणाणन्दयारी वसन्तसमओ, वियम्भिओ मलयमारुओ, फुल्लियाइं काणणुज्जाणाइं, उच्छलिओ परहुयारवो, पयत्ताओ नयरिचच्चरीओ। एवंविहे य वसन्तसमए नियगेहाओ चेव विसेसुज्जलनेवच्छो[2] वयंसयसमेओ पयट्टो कीलानिमित्तं तामलित्तीतिलयभूयं अणङ्गनन्दणं नाम उज्जाणं। अइयओ रायमग्गं, दिट्ठो य वायायणनिविट्ठाए नयरिसामिणो ईसाणचन्दस्स धूयाए विलासवईए। भवन्तरब्भासओ समुप्पन्नो से ममोवरि अणुराओ, विमुक्का वायायणासन्नं वच्चमाणस्स तीए ममोवरि सहत्थगुत्था वउलमालिया, लक्खिया य मे विइयहिययभूएण वसुभूइणा, निवडिया मे कण्ठदेसभाए।

वृत्तान्तो तन्नगरीस्वामिना ईशानचन्द्रेण। निर्गतः (पच्चोणि दे) सम्मुखम्। बहुमानितोऽहं तेन भणितश्च। वत्स! इदमपि ते निजकमेव राज्यम्, ततः सुन्दरमनुष्ठितं यदिहागतोऽसीति। प्रविष्टो नगरीम्, दत्तो मे कुमारावासः। अतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु भणितोऽहं तेन गृहाण यथेप्सितं जीवनमिति। न प्रतिपन्नं च तन्मया।

ततस्तत्रैव तिष्ठत आगतोऽविवेकपूर्णजनमनआनन्दकारी वसन्तसमयः, विजृम्भितो मलयमारुतः, फुल्लितानि काननोद्यानानि, उच्छलितः परभृतारवः, प्रवृत्ता नगरचर्चर्यः। एवंविधे च वसन्तसमये निजगेहादेव विशेषोज्ज्वलनेपथ्यो वयस्यसमेतः प्रवृत्तः क्रीडानिमित्तं ताम्रलिप्तीतिलकभूतमनङ्गनन्दनं नामोद्यानम्। अतिगतो राजमार्गम्, दृष्टश्च वातायननिविष्टया नगरीस्वामिन ईशानचन्द्रस्य दुहित्रा विलासवत्या। भवान्तराभ्यासतः समुत्पन्नस्तस्य ममोपर्यनुरागः, विमुक्ता वातायनासन्नं व्रजतस्तया ममोपरि स्वहस्तग्रथिता वकुलमालिका,

१ आघविग्घ–पूर्णम्। २ ०नेवत्थो ख।

पुलइयं मए उवरिहुत्तं, दिट्ठं से वायायणविणिग्गयं वयणकमलं, समुप्पन्नो मे हिययंमि परिओसो, पेच्छमाणीए य निमिया सा मए सिणेहवहुमाणं कण्ठदेसे। एत्थन्तरंमि परिओसविसायगब्भिणं ईसिविहसियसणाहं नीससियमिमीए। अइक्कन्तो अहयं तमुद्देसं देहमेत्तेणं न पुण चित्तेण, पत्तो अणङ्गनन्दणं उज्जाणं। तत्थ वि य वयंसयाणुरोहेण विचित्तकीलापवत्तो वि देहचेट्ठाए तं चेव पयइ-सुन्दरं तीए वयणकमलं चिन्तयन्तो ठिओ कंचि कालं। उचियसमएणं च पविट्ठो तामलित्तिं। कयं उचियकरणिज्जं। अइक्कन्तो वासरो, समागया रयणी। संमाणिऊण 'सिरं मे दुक्खेइ' त्ति लहुं चेव विसज्जिया वयंसया। गओ वासभवणं, ठिओ सयणिज्जे। तत्थ य अणाचिक्खणीयं असंभावणीयं अणणुहूयपुव्वं तहाविहं दुक्खाइसयमणुहवन्तस्स खणमेत्तलद्धनिद्दस्स अइक्कन्ता रयणी। कयं-गोसकिच्चं। समागया वसुभूइप्पमुहा वयंसया। विइण्णाइं तंबोलाइं। गया अम्हे कीलानिमित्तं तमेव भवणुज्जाणं। पवत्ता कीलिउं

लक्षिता च मे द्वितीयहृदयभूतेन वसुभूतिना, निपतिता मे कण्ठदेशभागे। प्रलोकितं मया उपरिभूतम्' (ऊर्ध्वम्,) दृष्टं तस्या वाता-यनविनिर्गतं वदनकमलम्, समुत्पन्नो मे हृदये परितोषः, प्रेक्षमाणायां च स्थापिता सा मया स्नेहबहुमानं कण्ठदेशे। अत्रान्तरे परितो-षविषादगर्भितमीषद्विहसितसनाथं निःश्वसितमनया। अतिक्रान्तोऽहं तमुद्देशं देहमात्रेण न पुनश्चित्तेन, प्राप्तोऽनङ्गनन्दनमुद्यानम्। तत्रापि च वयस्यानुरोधेन विचित्रक्रीडाप्रवृत्तोऽपि देहचेष्टया तदेव प्रकृतिसुन्दरं तस्या वदनकमलं चिन्तयन् स्थितः कञ्चित्कालम्। उचितस-मयेन च प्रविष्टः तामलिप्तीम्। कृतमुचितकरणीयम्। अतिक्रान्तो वासरः, समागता रजनी। संमान्य 'शिरो मे दुःखयति' इति लघ्वेव विसर्जिता वयस्याः। गतो वासभवनम्, स्थितः शयनीये। तत्र चानाख्येयमसंभावनीयमननुभूतपूर्वं तथाविधं दुःखातिशयमनुभवतः क्षणमात्रलब्धनिद्रस्यातिक्रान्ता रजनी। कृतं प्रातःकृत्यम्। समागता वसुभूतिप्रमुखा वयस्याः। वितीर्णानि ताम्बूलानि। गता वयं क्री-

१ दुस्सति क।

विचित्तकीलाहिं । सुन्नहिययत्तणाओ य लक्खिओ मे चित्तंमि मयणवियारो वसुभूइणा । [1]वित्ते य कीलावइयरे माहवीलयामण्डवंमि चिट्ठमाणो भणिओ अहं तेण । भो वयस्स, अह 'किं पुण तुमं अज्ज वासरंमि व ससी विच्छाओ दीससि, खणं च झाणगओ विय मुणी सयलचेट्ठं निरुम्भसि, तओ य लद्धलाहो विय जूयारो परिओसमुव्वहसि त्ति । तओ मए असमिक्खियकारियाए मयणस्स बीयहिययभूयस्स वि गूहमाणेण निययमायारं जंपियं 'न किंचि लक्खेमि' त्ति । वसुभूइणा भणियं 'अहं लक्खेमि' । मए भणियं 'किं तयं' । वसुभूइणा भणियं–आरोविओ ते बउलमालियानिहेण रायदारियाए गरुयचिन्ताभारो, विद्धो य तीए दिट्ठिपायच्छलेण मयणसरधोरणीहिं । तज्जणिओ एस वियारो । अन्नहा कहमयण्डम्मि चेव परिपण्डुरं ते वयणं, अलद्धनिद्दासुहाइं च तारतम्बाइं लोयणाइं, हिययायासकारिणो दीहदीहा नीसास त्ति । ता मा संतप्प; इच्छइ सा तए सह समागमं, पेसिया य तीए [2]सिणेहबहुमाणं वउ-

(वृत्ते) च क्रीडाव्यतिकरे माधवीलतामण्डपे तिष्ठन् भणितोऽहं तेन । भो वयस्य ! अथ किं पुनस्त्वमद्य वासर इव शशी विच्छायो दृश्यसे, क्षणं च ध्यानगत इव मुनिः सकलचेष्टां निरुणत्सि, ततश्च लब्धलाभ इव द्यूतकारः परितोषमुद्वहसीति ? । ततो मयाऽसमीक्षितकारितया मदनस्य द्वितीयहृदयभूतस्यापि गूहता निजमाकारं जल्पितं 'न किंचिद् लक्षयामि' इति । वसुभूतिना भणितम्–'अहं लक्षयामि' । मया भणितम्–'किं तद्' । वसुभूतिना भणितम्–आरोपितस्ते बकुलमालिकानिभेन राजदारिकया गुरुकचिन्ताभारः, विद्धश्च तया दृष्टिपातच्छलेन मदनशरधोरणिभिः । तज्जनित एष विकारः । अन्यथा कथमकाण्डे एव परिपाण्डुरं ते वदनम्, अलब्धनिद्रासुखे च तारताम्रे लोचने, हृदयायासकारिणो दीर्घदीर्घा निःश्वासा इति ? । ततो मा संतप्यस्व, इच्छति सा तया सह समागमम्, प्रेपिता स तया

उनिमित्तं तदेव भवनोद्यानम् । प्रवृत्ताः क्रीडितुं विचित्रक्रीडाभिः । शून्यहृदयत्वाच्च लक्षितो मे चित्ते मदनविकारो वसुभूतिना । वृत्ते

१ वत्ते य क । २ सणेह० फ ।

लमालिया दूई। अन्नं च–अवहिओ विही असम्भवनियव्वेसुं, घडेइ एस अहिमुहीहूओ नियमेण अन्नदीवगयं पि पाणिणं। करेमि अहं एत्थ कंचि उवायं ति। पडिस्सुयं मए। कओ तेण विलासवइधाविधूयाए अणङ्गसुन्दरीए सह पसङ्गो। अहिगमणीयपुरिसगुण-जोगओ लग्गा य सा तस्स।

अइक्कन्ता कइवि दियहा। तओ 'न कयमिह किंचि वसुभूइणा, न पहवइ वा से मइगोयरो' त्ति चिंतयन्तो मयणपरायत्तयाए गओ सयणिज्जं। तत्थ पुण मुच्छिओ विय मूढो विय मत्तो विय मूओ विय भीओ विय गहगहिओ विय वेवमाणहियओ अप्पहवन्तो इन्दियाणं चिट्ठामि जाव थेववेलाए चेव पहट्ठवयणपङ्कओ आगओ वसुभूई। वयणवियारेण लक्खियं मए, जहा कयमणेण पओयणं भविस्सइ त्ति। भणियं च तेण। भो वयस्स, परिच्चय विसायं, अङ्गीकरेहि पमोयं, संपन्नं ते समीहियं ति। मए भणियं–'कहं विय'। तेण भणियं–सुण।

स्नेहबहुमानं बकुलमालिका दूती। अन्यच्च अवहितो विधिरसम्भवितव्येषु घटयत्येषोऽभिमुखीभूतो नियमेनान्यद्वीपगतमपि प्राणिनम्। करोम्यहमत्र कंचिदुपायमिति। प्रतिश्रुतं मया। कृतस्तेन विलासवतीधात्रीदुहित्राऽनङ्गसुन्दर्या सह प्रसङ्गः। अभिगमनीयपुरुष-गुणयोगतो लग्ना च सा तस्य।

अतिक्रान्ताः कत्यपि दिवसाः। ततो 'न कृतमिह किंचिद् वसुभूतिना, न प्रभवति वा तस्य मतिगोचरः' इति चिन्तयन् मदनपरा-यत्ततया गतो शयनीयम्। तत्र पुनर्मूर्च्छित इव मूढ इव मत्त इव मूक इव भीत इव ग्रहगृहीत इव वेपमानहृदयोऽप्रभवन् इन्द्रियाणां तिष्ठामि यावत् स्तोकवेलायामेव प्रहृष्टवदनपङ्कज आगतो वसुभूतिः। वदनविकारेण लक्षितं मया, यथा कृतमनेन प्रयोजनं भविष्यतीति।

१ पइज्जयदि० ख। २ 'विय' पाठस्थाने सर्वत्र 'इव' पाठः गपुस्तके। ३ अयं पाठः कपुस्तके नास्ति। ४ मिह ग।

गओ अहमिओ अज्ज अणङ्गसुन्दरीगेहं। दिट्ठा मए पव्वायवयणपङ्कया अणङ्गसुन्दरी, भणिया य। सुन्दरि, किं पुण ते उव्वेयकारणं; आचिक्खसु, जइ अकहणीयं न होइ। तीए भणियं–

कह तंमि *निव्वरिज्जइ दुक्खं कण्डुज्जुएण हियएण। अद्दाए पडिबिम्बं व जंमि दुक्खं न संकमइ ॥

मए भणियं–सुन्दरि!

विरला जाणन्ति गुणा विरला जंपन्ति ललियकव्वाइं। सामन्नधणा विरला परदुक्खे दुक्खिया विरला ॥

तहावि अत्थि मे तुह मणोरहसंपायणेच्छा। तीए भणियं–जइ एवं, ता सुण। अत्थि महारायधूया विलासवई नाम कन्नया। सा मे भिन्नदेहा वि अत्ताणनिव्विसेसा सामिसाली वि असामिसालिसीला। तीए अपच्छिमा अवत्था वट्टइ। तओ मए भणियं। किं

भणितं च तेन–भो वयस्य! परित्यज विषादम्, अङ्गीकुरु प्रमोदम्, संपन्नं ते समीहितमिति। मया भणितम्–'कथमिव'। तेन भणितम्–शृणु।

गतोऽहमितोऽद्य अनङ्गसुन्दरीगेहम्। दृष्टा मया म्लानवदनपङ्कजाऽनङ्गसुन्दरी, भणिता च। सुन्दरि! किं पुनस्ते उद्वेगकारणम्? आचक्ष्व, यद्यकथनीयं न भवति। तया भणितम्—

कथं तस्मिन् कथ्यते दुःखं काण्डर्जुकेन हृदयेन। आदर्शे प्रतिबिम्बमिव यस्मिन् दुःखं न संक्रामति ॥

मया भणितम्–सुन्दरि!

विरला जानन्ति गुणान् विरला जल्पन्ति ललितकाव्यानि। श्रामण्यधना विरलाः परदुःखे दुःखिता विरलाः ॥

तथाप्यस्ति मे तव मनोरथसंपादनेच्छा। तया भणितम्–यद्येवं ततः शृणु। अस्ति महाराजदुहिता विलासवती नाम कन्यका। सा

* दुःखे निव्वरः। दुःखविषयस्य कथेर्णिव्वरादेशो वा भवति। सिद्ध ८–४–३ ॥ १ कन्दुज्जु० ख। २ गुणे क–ग। ३ साल्ति निव्वणा नेहा ख।

पुण एत्थ कारणं। तीए भणियं 'मयणवियारो'। तओ मए भणियं-केण पुण भयवया वीयरागेण विय खण्डियं त्तिणिज्जियसुरासुरस्स रइमणाणन्दयारिणो पञ्चबाणस्स सासणं। तीए भणियं-न याणामि खण्डियं न खण्डियं त्ति। एत्तिओ उण मे संतावो, जं से मणोरहविसओ न नज्जइ। मए भणियं 'कहं विय'। तीए भणियं-सुण। पवत्ते मयणमहूसवे निग्गयासु[1] नयरचच्चरीसु चच्चरियामेत्तसंगयाए दिट्ठो इमीए-अणुमाणओ वियाणामि-मुत्तिमन्तो विय कुसुमाउहो कोवि जुवाणओ। अन्नहा कहं ईइसस्स[2] कन्नारयणस्स अणीइसे[3] वरे अहिलासो त्ति। न पत्थइ पङ्कयसिरी हढवणाइं। मुक्का य तीए तस्सुवरि सहत्थगुत्था बउलमालिया, निवडिया से इमी वि य कण्ठदेसे मणोरहेहिं। तओ उवरिहुत्तमवलोइऊण निमिया य तेणं अन्नजणसंपायभीरुययाए घेत्तूण तीए हियय[4] पिव कण्ठंमि। अइक्कन्तो[5] य सो। विलासवई वि य तप्पभूइ[6]मेव परिचत्तनियववावारा तहा कया वम्महेण, जहा आँविक्खिउं[7] पि न पारीयइ त्ति। विन्नाओ य

मे भिन्नदेहा अपि आत्मनिर्विशेषा स्वामिन्यपि अस्वामिनीशीला। तस्या अपश्चिमाऽवस्था वर्तते। ततो मया भणितम्-किं पुनरत्र कारणम्?। तया भणितम्-'मदनविकारः'। ततो मया भणितम्-केन पुनर्भगवता वीतरागेणेव खण्डितं विनिर्जितसुरासुरस्य रतिमनआनन्दकारिणः पञ्चबाणस्य शासनम्?। तया भणितम्-न जानामि खण्डितं न खण्डितमिति। एतावान् पुनर्मे संतापः, यत्तस्या मनोरथविषयो न ज्ञायते। मया भणितम्-'कथमिव'। तया भणितम्-शृणु। प्रवृत्ते मदनमधूत्सवे निर्गतासु नगरचर्चरीषु चर्चरिकामात्रसंगतया दृष्टोऽनया-अनुमानतो विजानामि-मूर्तिमानिव कुसुमायुधः कोऽपि युवा। अन्यथा कथमीदृशस्य कन्यारत्नस्यानीदृशे वरेऽभिलाष इति?। न प्रार्थयते पङ्कजश्रीर्हठवनानि। मुक्ता च तया तस्योपरि स्वहस्तग्रथिता बकुलमालिका, निपतिता तस्येयमपि च कण्ठदेशे मनोरथैः। तत उपरिभूतमवलोक्य स्थापिता च तेनान्यजनसंपातभीरुकतया गृहीत्वा तस्या हृदयमिव कण्ठे। अतिक्रान्तश्च सः। विलासवत्यपि च

१ विणिग्गयासु स। २ ०मीदिसस्स स। ३ अनारिसे अ० स। ४ ०मि मा‍ स। ५ अइक्कन्तो तमु्‌सओ स। ६ तयप्पभिइमेव स। ७ आचिक्खिउ स

गओ अहमिओ अज्ज अणङ्गसुन्दरीगेहं। दिट्ठा मए पव्वायवयणपङ्कया अणङ्गसुन्दरी, भणिया य। सुन्दरि, किं पुण ते उव्वेयकारणं; आचिक्ख, जइ अकहणीयं न होइ। तीए भणियं–

कह तंमि *निव्वरिज्जइ दुक्खं कण्डुज्जुएण हियएण। अद्दाए पडिबिम्बं व जंमि दुक्खं न संकमइ ॥

मए भणियं–सुन्दरि!

विरला जाणन्ति गुणा विरला जंपन्ति ललियकव्वाइं। सामन्नधणा विरला परदुक्खे दुक्खिया विरला ॥

तहावि अत्थि मे तुह मणोरहसंपायणेच्छा। तीए भणियं–जइ एवं, ता सुण। अत्थि महारायधूया विलासवई नाम कन्नया। सा मे भिन्नदेहा वि अत्ताणनिव्विसेसा सामिसाली वि असामिसालिसीला। तीए अपच्छिमा अवत्था वट्टइ। तओ मए भणियं। किं

भणितं च तेन-भो वयस्य! परित्यज विषादम्, अङ्गीकुरु प्रमोदम्, संपन्नं ते समीहितमिति। मया भणितम्-'कथमिव'। तेन भणितम्-शृणु।

गतोऽहमितोऽद्य अनङ्गसुन्दरीगेहम्। दृष्टा मया म्लानवदनपङ्कजाऽनङ्गसुन्दरी, भणिता च। सुन्दरि! किं पुनस्ते उद्वेगकारणम्? आचक्ष्व, यद्यकथनीयं न भवति। तया भणितम्—

कथं तस्मिन् कथ्यते दुःखं काण्डर्जुकेन हृदयेन। आदर्शे प्रतिबिम्बमिव यस्मिन् दुःखं न संक्रामति ॥

मया भणितम्-सुन्दरि!

विरला जानन्ति गुणान् विरला जल्पन्ति ललितकाव्यानि। श्रामण्यधना विरलाः परदुःखे दुःखिता विरलाः ॥

तथाप्यस्ति मे तव मनोरथसंपादनेच्छा। तया भणितम्-यद्येव ततः शृणु। अस्ति महाराजदुहिता विलासवती नाम कन्यका। सा

* दुःखे निव्वरः। दुःखविषयस्य कथेर्णिव्वरादेशो वा भवति। सिद्ध. ८-४-३ ॥ १ कन्दुज्जु० ख। २ गुणे क-ग। ३ पालति निद्धणा नेहा ख।

पुण एत्थ कारणं। तीए भणियं 'मयणवियारो'। तओ मए भणियं—केण पुण भयवया वीयरागेण विय खण्डियं विणिज्जियसुरासुरस्स रइमणाणन्दयारिणो पञ्चबाणस्स सासणं। तीए भणियं—न याणामि खण्डियं न खण्डियं ति। एत्तिओ उण मे संतावो, जं से मणोरहविसओ न नज्जइ। मए भणियं 'कहं विय'। तीए भणियं—सुण। पवत्ते मयणमहूसवे निग्गयासु[1] नयरचच्चरीसु चच्चरियामेत्तसंगयाए दिट्ठो इमीए—अणुमाणओ वियाणामि—मुत्तिमन्तो विय कुसुमाउहो कोवि जुवाणओ। अन्नहा कहं ईइसस्स[2] कन्नयारयणस्स अणीइसे[3] वरे अहिलासो त्ति। न पत्थइ पङ्कयसिरी हुयवणाइं[4]। मुक्का य तीए तस्सुवरि सहत्थगुत्था बउलमालिया, निवडिया से इमी विय कण्ठदेसे मणोरहेहिं। तओ उवरिहुत्तमवलोइऊण निमिया य तेणं अन्नजणसंपायभीरुययाए घेत्तूण तीए हिययं पिव कण्ठंमि। अइक्कन्तो[5] य सो। विलासवई वि य तयप्पभूइमेव[6] परिचत्तनियवावारा तहा कया वम्महेण, जहा अविक्खिउं[7] पि न पारीयइ त्ति। विन्नाओ य

मे भिन्नदेहा अपि आत्मनिर्विशेषा स्वामिन्यपि अस्वामिनीशीला। तस्या अपश्चिमाऽवस्था वर्तते। ततो मया भणितम्—किं पुनरत्र कारणम्?। तया भणितम्—'मदनविकारः'। ततो मया भणितम्—केन पुनर्भगवता वीतरागेणेव खण्डितं विनिर्जितसुरासुरस्य रतिमनआनन्दकारिणः पञ्चबाणस्य शासनम्?। तया भणितम्—न जानामि खण्डितं न खण्डितमिति। एतावान् पुनर्मे संतापः, यत्तस्या मनोरथविषयो न ज्ञायते। मया भणितम्—'कथमिव'। तया भणितम्—शृणु। प्रवृत्ते मदनमधूत्सवे निर्गतासु नगरचत्वरीषु चर्चरिकामात्रसंगतया दृष्टोऽनया—अनुमानतो विजानामि—मूर्तिमानिव कुसुमायुधः कोऽपि युवा। अन्यथा कथमीदृशस्य कन्यारत्नस्यानीदृशे वरेऽभिलाष इति?। न प्रार्थयते पङ्कजश्रीर्हुतवनानि। मुक्ता च तया तस्योपरि स्वहस्तग्रथिता बकुलमालिका, निपतिता तस्येयमपि च कण्ठदेशे मनोरथैः। तत उपरिभूतमवलोक्य स्थापिता च तेनान्यजनसंपातभीरुकतया गृहीत्वा तस्या हृदयमिव कण्ठे। अतिक्रान्तश्च सः। विलासवत्यपि च

१ विणिग्गयासु रा। २ ०मीदिसस्स रा। ३ अनारिसे अ० रा। ४ ०मि मग्ग रा। ५ अइक्कन्तो तमुद्देसाओ रा। ६ तयप्पभिइमेव रा। ७ आचिक्खिउं रा

एस वुत्तन्तो मए चच्चरियासयासाओ, पुणो रायधूयाओ त्ति। समासासिया सा मए। सामिणि, अलं विसाएणं, संवाएमि सामिणिं हिययवल्लहेण। न खण्डिज्जइ कोमुई मयलञ्छणेणं ति। भणिऊण पणिहिलोयणेहिं निरूविओ सो, न उण उवलद्धो त्ति। तओ य सा अज्ज मयणवियारओ चेव असंपाइयपओयणं मं अवगच्छिऊण निब्भरुक्कण्ठा पराहीणहियया संकन्तदूमहसरीरसंतावं परिच्चइय सयणीयं अवलम्बिय सहीयणं उवरितलमारूढा। दक्खिणाणिलेण य सविसेसपज्जलिज्जन्तमयणाणला उण्हं च दीहं च नीससिय तं चेव रायमग्गुद्देसं पुलोइउं पवत्ता। पव्वालिया य से अहिययरं वाहसलिलेण दिट्ठी। तओ सहसा चेव झणझणारवमुहलमणिवलयं विहुणिय कर[3]पल्लवं अवहत्थिय अङ्गसंधारयं सहियायणं मोहमुवगय त्ति। तओ ससंभन्तो उट्ठिओ अहं, भणिओ य वसुभूई। वयस्स, कहिं सा हिययाणन्दयारिणी, दंसेहि मे, अलं तीए अचाहिए [4]जीविएण। वसुभूइणा भणियं-देव, वत्तं खु एवं, कहानमाणं पि ताव हियया-

तत्प्रभृत्येव परित्यक्तनिजकव्यापारा तथा कृता मन्मथेन यथाऽवेक्षितुमपि न पार्यते (शक्यते)। विज्ञातश्चैष वृत्तान्तो मया चर्चरिका(चेटी) सकाशात्, पुना राजदुहितुरिति। समाश्वासिता सा मया-स्वामिनि! अलं विषादेन, संवादयामि स्वामिनीं हृदयवल्लभेन। न खण्ड्यते कौमुदी मृगलाञ्छनेनेति भणित्वा प्रणिधिलोचनैर्निरूपितः सः, न पुनरुपलब्ध इति। ततश्च सा अद्य मदनविकारत एवासंपादितप्रयोजनां मामवगत्य निर्भरोत्कण्ठा पराधीनहृदया संक्रान्तदुःसहशरीरसंतापं परित्यज्य शयनीयमवलम्ब्य सखीजनमुपरितलमारूढा। दक्षिणानिलेन च सविशेषप्रज्वाल्यमानमदनानला उष्णं च दीर्घं च निःश्वस्य तमेव राजमार्गोद्देशं द्रष्टुं प्रवृत्ता। छादिता च तस्या अधिकतरं वाष्पसलिलेन दृष्टिः। ततः सहसैव झणझणारवमुखरमणिवलयं विधूय करपल्लवमपहस्तयित्वाऽङ्गसंधारकं सखीजनं मोहमुपगतेति॥ ततः ससंभ्रान्त उत्थितोऽहम्, भणितश्च वसुभूतिः। वयस्य! कुत्र सा हृदयानन्दकारिणी? दर्शय मे, अलं तस्या अत्याहिते

१ सयणिज्जं। २ सहियणि ख। ३ नियकर० ख। ४ जीएण ख।

णन्दकारयं चेव, तं सुणउ देवो। तओ लज्जावणयवयणकमलं ईसि विहसिऊण णुवन्नो अहं। वसुभूइणा भणियं–तओ, देव, निमिया सहियाहिं उच्छङ्गमयणिज्जे, वीजिया मए वाहसलिलसित्तेण तालियण्टेण, दिन्नं च से सहावसीयलवच्छत्थलंमि चन्दणं, उवणीओ मुणालियावलयहारो, लद्धा कहवि तीए चेयणा, उम्मिल्लियं अलद्धनिद्दाक्खेयपाडलं लोयणजुयं। मए भणियं–सामिणि, किं ते बाहइ त्ति। तओ उक्कडयाए मयणवियारस्स अणवेक्खिऊण सहियणं अव्वत्तं चेव जंपियं तीए 'तस्स चेवादंसणं' ति। तओ मए तीए साहारणत्थं अलियं चेव जंपियं। सामिणि, धीरा होहि, उवलद्धा तस्स मए पउत्ती, विन्नविस्सं, सामिणि, तमन्तरेण। तओ विहसियं तीए, दिन्नं च मे कडिसुत्तयं॥ एत्थन्तरंमि समागया से जणणी, भणिया य तीए। जाय विलासवइ, सारेहि वीणं, जओ आणत्तं महाराएण 'अज्ज तए वीणाविणोओ कायव्वो' त्ति। तओ गुरुयणलज्जालुयाए जंपियं तीए। जइ एवं, ता लहुं वीणाधरिणिं सद्देहि। सद्दिया वीणाय-

(प्राणान्तकष्टे) जीवितेन। वसुभूतिना भणितम्–देव! धूतं खल्वेतत्, कथावसानमपि तावद् हृदयानन्दकारकमेव, तच्छृणोतु देवः। ततो लज्जावनतवदनकमलमीषद् विहस्य निपन्नो(सुप्तोऽ)हम्। वसुभूतिना भणितम्–ततो देव! न्यस्ता सखीभिरुत्संगशयनीये, वीजिता मया वाष्पसलिलसिक्तेन तालवृन्तेन, दत्तं च तस्य स्वभावशीतलवक्षःस्थले चन्दनम्, उपनीतो मृणालिकावलयहारः, लब्धा कथमपि तया चेतना, उन्मिलितमलब्धनिद्राखेदपाटलं लोचनयुगम्। मया भणितम्–स्वामिनि! किं ते बाधते इति?। तत उत्कटतया मदनविकारस्यानपेक्ष्य सखीजनमव्यक्तमेव जल्पितं तया 'तस्यैवादर्शनम्' इति। ततो मया तस्याः संधारणार्थमलीकमेव जल्पितम्–स्वामिनि! धीरा भव, उपलब्धा तस्य मया प्रवृत्तिः, विज्ञपयिष्यामि स्वामिनि! तमन्तरेण (अवसरेण)। ततो विहसितं तया, दत्तं च मे कटिसूत्रकम्। अत्रान्तरे समागता तस्या जननी। भणिता च तया–जाते विलासवति! सारय वीणाम्, अत आज्ञप्तं महाराजेन 'अद्य त्वया

१ गुणाउ ख

रिणी। एत्थन्तरंमि किंकायव्वमूढा अनिसज्जिया चेव रायधूयाए निग्गया रायगेहाओ, आगया सभवणं, निरूविओ विसेसेण, न लद्धा य तस्स पउत्ती। ता किं पुण अहं सामिणीए विन्नविस्सं ति समद्धासिया चिन्तापिसाइयाए। ता एयं मे उव्वेयकारणं ति॥ मए भणियं-परिचय चिन्तापिसाइयं, जाणामि अहयं तं जुवाणयं। ता तहा करिस्सं, जहा ते सामिणी निव्वुया भविस्सइ त्ति। अणङ्गसुन्दरीए भणियं-साहेहि ताव, कहं तुमं जाणासि, को वा सो जुवाणओ। मए भणियं-अप्पाणनिव्विसेसो वयंसओ, अहवा सामिसालो, अओ वियाणामि। सो पुण सेयवियाहिवस्स महारायजसवम्मणो पुत्तो सणंकुमारो नाम। तस्स कीलानिमित्तं अणङ्गनन्दणं पत्थियस्स पेसिया तीए बउलमालिया, बहुमन्निया य तेणं। अणङ्गसुन्दरीए भणियं-जइ एवं, ता अलं ते सामिसालेण, जो एवं पि सामिणीहियवं वियाणिय निरुज्जमो चिट्ठइ। मए भणियं। न निरुज्जमो, किं तु उवायं विचिन्तेइ 'कहं पुण अणिन्दिएण विहिणा एमा

वीणाविनोदः कर्तव्य' इति। ततो गुरुजनलज्जालुतया जल्पितं तया-यद्येवं ततो लघु वीणाचार्यां शब्दय। शब्दिता वीणाचार्या। अत्रान्तरे किंकर्तव्यमूढा अविसर्जितैव राजदुहिता निर्गता राजगेहात्, आगता स्वभवनम्, निरूपितो विशेषेण, न लब्धा च तस्य प्रवृत्तिः। ततः 'किं पुनरहं स्वामिन्यै विज्ञपयिष्यामि' इति समाध्यासिता चिन्तापिशाचिकया। तत एतन्मे उद्वेगकारणमिति॥ मया भणितम्-परित्यज चिन्तापिशाचिकाम्, जानाम्यहं तं युवानम्। ततस्तथा करिष्यामि यथा ते स्वामिनी निर्वृता भविष्यतीति। अनङ्गसुन्दर्या भणितम्-कथय तावत्, कथं त्वं जानासि, को वा स युवा?। मया भणितम्-आत्मनिर्विशेषो वयस्य, अथवा स्वामी, अतो विजानामि। स पुनः श्वेतविकाधिपस्य महाराजयशोवर्मणः पुत्रः सनत्कुमारो नाम। तस्य क्रीडानिमित्तमनङ्गनन्दनं प्रस्थितस्य प्रेषिता तया बकुलमालिका, बहुमता च तेन। अनङ्गसुन्दर्या भणितम्-यद्येवं ततोऽलं मे स्वामिना, य एवमपि स्वामिनीहृदयं विज्ञाय निरुद्यमस्तिष्ठति।

१ नहा एगा य स

पि अणिन्दिओ चेव विही। मए भणिय। अत्थि एवं, किं तु
पावियव्व' त्ति। अणङ्गसुन्दरीए भणियं-समाणरूवाणुरायकुलकन्नयाहरणं
अच्चन्तसिणेहवन्तो महाराओ सणंकुमारस्स, जओ अपडिहओ सव्वत्थामेसु गइपसरो, उवन्नत्थं च तस्स सबहुमाणं महाराएण जीवणं।
ता कयाइ पत्थिओ चेव देइस्सइ त्ति। ता किं एइणा। निवेएहि ताव एयं वुत्तन्तं सामिणीए, चिन्तेहि य उवायं, कहं पुण एयाणं
दंसणं संजाइस्सइ त्ति। अणङ्गसुन्दरीए भणियं-निवेएमि एयं। दंसणोवाओ पुण, नेइस्सं अहं सामिणिं मन्दिरुज्जाणं, तुमं पि य
कुमारं घेत्तूण तहिं चेव सन्निहिओ हवेज्जासि त्ति। पडिस्सुयं च तं मए। संपयं तुमं पमाणं ति॥
तओ एयं सोऊण मोहदोसेणाहं सव्वसोक्खाणं पिव गओ पारं, पीईए विय पाविओ पीइं, धिईए व अवलम्बिओ धिइं, ऊसवेण
विय कओ मे ऊसवो। दिन्नं वसुभूइणो कडयजुयलं। भणिओ य एसो। वयंस, न खु अहं भवन्तमप्पमाणीकरेमि त्ति। गया अम्हे

मया भणितम्-न निरुद्यमः, किन्तूपायं विचिन्तयति 'कथं पुनरनिन्दितेन विधिनैषा प्राप्तव्या' इति। अनङ्गसुन्दर्या भणितम्-समानरूपा-
नुरागकुलकन्यकाहरणमपि अनिन्दित एव विधिः। मया भणितम्-अस्त्येतत्, किन्तु अत्यन्तस्नेहवान् महाराजः सनत्कुमारस्य, यतोऽ-
प्रतिहतः सर्वस्थानेषु गतिप्रसरः, उपन्यस्तं च तस्य सबहुमानं महाराजेन जीवनम्। ततः कदाचित् प्रार्थित एव दास्यतीति। ततः
किमेतेन। निवेदय तावदेतं वृत्तान्तं स्वामिन्यै, चिन्तय चोपायम्, कथं पुनरेतयोर्दर्शनं संजनिष्यते इति?। अनङ्गसुन्दर्या भणितम्-
निवेदयाम्येताम्। दर्शनोपायः पुनर्नेष्येऽहं स्वामिनीं मन्दिरोद्यानम्। त्वमपि च कुमारं गृहीत्वा तत्रैव सन्निहितो भवेरिति। प्रतिश्रुतं च
तन्मया। साम्प्रतं त्वं प्रमाणमिति
तत एतच्छ्रुत्वा मोहदोषेणाहं सर्वसौख्यानामिव गतो पारम्, प्रीत्येव प्राप्तः प्रीतिम्, धृत्येवावलम्बितो धृतिम्, उत्सवेनेव कृतो

१ जायइ त्ति रा। २ महामोह॰ रा।

तमुज्जाणं। दिट्ठा य तत्थ रुक्खसत्थविकोवियपुरिससंपाइयाकालडोहलपसूयवियारोवलक्खिज्जमाणसरूवा सव्वे उऊ। पढमं चेव कुसुमियतिलयासोयसिन्दुवारमञ्जरीमणहरो वसन्तो, तओ वि य वियसियसुरहिमल्लियाकुसुममोहिओ गिम्हो, तओ कयम्बकुसुमगन्धाणुवासिओ घणसमओ, तओ गइन्दमयगन्धाणुवासियसत्तच्छयकुसुमसमुग्गमो सरयकालो, तओ परिपिञ्जरपियङ्गुमञ्जरीकयावयंसो हेमन्तो, तओ वियम्भिउद्दामकुन्दकुसुमहरहासधवलो सिसिरसमओ त्ति। तओ तं दट्ठूण चिन्तियं मए। अहो मणुस्सलोयदुल्लहा इयं उज्जाणरिद्धी। तहिं च जाव थेवकालं चिट्ठामि, ताव सा आगया अणङ्गसुन्दरी। भणियं च तीए। कुमार, आसणपरिग्गहेण अलंकरेहि एयं चन्दणलयाहरयं। तओ मए पुलोइयं वसुभूइवयणं। भणियं च तेण 'जं एसा भणइ' त्ति। तओ अम्हे गया चन्दणलयाहरयं। दिट्ठा य तत्थ जलहरोयरविणिग्गयरयणियरपणइणि व्व तारायणपरिगुडा रायहंसि व्व कलहंसिपरिवारा समुद्दवेल व्व थूलमुत्ताहलकलियसलायण्णपओहरा, अणङ्गधरिणि व्व उउलच्छिपरिगया चित्ताणुकूलाणुरत्तनिउणसहियणमज्झगया लहुइयरत्तकमलसोहेहिं

मे उत्सवः। दत्तं वसुभूतये कटकयुगलम्। भणितश्चैषः–वयस्य! न खल्वहं भवन्तमप्रमाणीकरोमीति। गतावावां तदुद्यानम्। दृष्टाश्च तत्र वृक्षशास्त्रविकोविदपुरुषसंपादिताकालदोहदप्रसूतविकारोपलक्ष्यमाणस्वरूपाः सर्वे ऋतवः। प्रथममेव कुसुमिततिलकाशोकसिन्दुवारमञ्जरीमनोहरो वसन्तः, ततोऽपि च विकसितसुरभिमल्लिकाकुसुमशोभितो ग्रीष्मः, ततः कदम्बकुसुमगन्धानुवासितो घनसमयः, ततो गजेन्द्रमदगन्धानुवासितसप्तच्छदकुसुमसमुद्गमः शरत्कालः, ततः परिपिञ्जरप्रियङ्गुमञ्जरीकृतावतंसो हेमन्तः, ततो विजृम्भितोद्दामकुन्दकुसुमहरहासधवलः शिशिरसमय इति। ततस्तं दृष्ट्वा चिन्तितं मया–अहो मनुष्यलोकदुर्लभेयमुद्यानऋद्धिः। तत्र च यावत् स्तोककालं तिष्ठामि तावत्साऽऽगताऽनङ्गसुन्दरी। भणितं तया–कुमार! आसनपरिग्रहेण अलंकुरु एतच्चन्दनलतागृहम्। ततो मया दृष्टं वसुभूतिवदनम्। भणितं च तेन 'यदेषा भणति' इति। तत आवां गतौ चन्दनलतागृहम्। दृष्टा च तत्र जलधरोदरविनिर्गतरजनीकर-

कुम्मुन्नएहिं घणसरलकोमलङ्गुलिविहूसिएहिं अलक्खिज्जमाणसिराजालमणहरेहिं निम्मलनहमऊहोहपडिबद्धपरिएसमण्डलेहिं अलद्धहि-ययपवेसेणं पिव पुव्वसेवासंपायणोवायचउरेणं जावयराएणं पडिवन्नएहिं चलणेहिं, चलणाणुरूवाहिं चेव पसन्नसुकुमालाहिं अकय-कुङ्कुमरायपिञ्जराहिं जङ्घियाहिं, मयणजमलतोणीरकरणिल्लेणं पेयामथोरेणं च निरन्तरेणं च ऊरुजुयलेणं, उत्तत्त[3]कणयनिम्मिएणे-व पीवरेणं घडियविमलमणिमेहलाहरणेणं अणङ्गभवणेणं पिव वित्थिण्णेणं नियम्बबिम्बेणं, सयलतेलोक्कलायण्णसलिलनिवाणेणं पिव सहावगम्भीरेणं नाहिमण्डलेणं, कुसुमाउहचावलेहाविब्भमाए तणुमज्झपसाहणाएँ रोमराईए, जोव्वणारुहणसोवाणभूयतिवलिसणा-हेणं मज्झेणं, ईसानडिएण लायण्णाइसयलम्पडेणं पिव मयणेण सह समालिङ्गिएहिं परिणाहुब्भिज्जन्तएहि अपओहरेहिं पओहरेहिं, सुपइट्ठियाहिं बाहुलयाहिं, असोयपल्लवविब्भमेहिं सुपसत्थलेहालंकिएहिं माणिक्कपज्जुत्तकणयकडयसणाहेहिं अणुचियकम्माकरेहिं

प्रणयिनीव तारागणपरिवृता, राजहंसीव कलहंसीपरिवारा, समुद्रवेलेव स्थूलमुक्ताफलकलितसलावण्यपयोधरा, अनङ्गगृहिणीव ऋतुलक्ष्मीप-रिगता, चित्तानुकूलानुरक्तसखीजनमध्यगता, लघूकृतरक्तकमलशोभाभ्यां कूर्मोन्नताभ्यां घनसरलकोमलाङ्गुलिविभूषिताभ्यां अलक्ष्यमाणशिरा-जालमनोहराभ्यां निर्मलनखमयूखौघप्रतिबद्धपरिवेशमण्डलाभ्यामलब्धहृदयप्रवेशेनेव पूर्वसेवासंपादनोपायचतुरेण यावकरागेण प्रतिपन्नाभ्यां चरणाभ्याम्, चरणानुरूपाभ्यामेव प्रसन्नसुकुमालाभ्यामकृतकुङ्कुमरागपिञ्जराभ्यां जङ्घाभ्याम्, मदनयमलतूणीर(करणिल्लेणं)सदृशेण (पयाम)अनुपूर्वस्थूलेन च निरन्तरेण च ऊरुयुगलेन, उत्तप्तकनकनिर्मितेनेव पीवरेण घटितविमलमणिमेखलाभरणेन अनङ्गभवनेनेव विस्ती-र्णेन नितम्बबिम्बेन, सकलत्रैलोक्यलावण्यसलिलनिपानेनेव स्वभावगम्भीरेण नाभिमण्डलेन, कुसुमायुधचापलेखाविभ्रमया तनुमध्य-प्रसाधनया रोमराज्या, यौवनारोहणसोपानभूतत्रिवलिसनाथेन मध्येन, ईशा(नडिएण)व्याकुलितेन लावण्यातिशयलम्पटेनेव मदनेन सदा

---

१ घनमसण० ख। २ पयाममणुपुव्वं (देशी. २-६.) ३ ०कणयमयनि० क। ४ रोमराइयाए ख।

करेहिं, परिमण्डलाए महल्लमुत्ताहलमालापरिगयाए तिलेहालंकियाए सिरोहराए, बन्धूयकरणिल्लेणं सहावारुणेण अहरेण, विणिज्जिय-कुन्दकुसुमसोहेहिं विणिन्तमऊहजालसोहिल्लेहिं दसणेहिं, उत्तुङ्गेणं सहावरमणिज्जेणं नासावंसएण, कन्तिपडिपूरिएहिं विणिज्जियचन्द-बिम्बसोहेहिं असोयपल्लवावयंसपडियपडिमेहिं गण्डपासेहिं, विउद्धनवकुवलयदलकन्तिसुकुमालेहिं सुपम्हलेहिं दंसणगोयरावडियजण-मणाणन्दणेहिं नयणेहिं, [3]गैहकल्लोलदरगहियमियङ्कमण्डलनिहेण सुसिणिद्धालयाउलेणं निडालवट्टेणं, वयणाणुरूवेहिं जच्चतवणिज्जतल-वत्तियासणाहेहिं अप्पियवयणासवणेहिं सवणेहिं, जिणझाणाणलडज्झन्तमयणधूमुग्गारेणं पिव कसिणकुडिलेणं मालईकुसुमदामसुरहि-गन्धायड्ढियभमन्तमुहलभमरोलिपरियएणं केसकलावेणं, तिहुयणेक्कसुन्दरपरमाणुविणिम्मियं पिव अपडिरूवं रूवसोहं वहन्ती, ईसि-

समालिङ्गिताभ्यां परिणाहोद्भिद्यमानाभ्यामपयोधराभ्यां पयोधराभ्याम्, सुप्रतिष्ठिताभ्यां बाहुलताभ्याम्, अशोकपल्लवविभ्रमाभ्यां सुप्रशस्त-रेखाऽलंकृताभ्यां माणिक्यपर्युप्तकनककटकसनाथाभ्यामनुचितकर्मकराभ्यां कराभ्याम्, परिमण्डलया महन्मुक्ताफलमालापरिगतया त्रिरे-खालंकृतया शिरोधरया, बन्धूकसदृशेण स्वभावारुणेनाधरेण, विनिर्जितकुन्दकुसुमशोभैर्विनिर्गच्छन्मयूखजालशोभमानैर्दशनैः, उत्तुङ्गेन स्वभा-वरमणीयेन नासावंशेन, कान्तिप्रतिपूरिताभ्यां विनिर्जितचन्द्रबिम्बशोभाभ्यामशोकपल्लवावतंसकपतितप्रतिबिम्बाभ्यां गण्डपार्श्वाभ्याम्, विबुद्धनवकुवलयदलकान्तिसुकुमालाभ्यां सुपक्ष्मलाभ्यां दर्शनगोचरापतितजनमनआनन्दनाभ्यां नयनाभ्यां ग्रहकल्लोलदरगृहीतमृगाङ्कनिभेन सुस्निग्धालकाकुलेन ललाटपट्टेन, वदनानुरूपाभ्यां जात्यतपनीयतलवर्तिकासनाथाभ्यामप्रियवचनाश्रवणाभ्यां श्रवणाभ्याम्, जिनध्याना-नलदह्यमानमदनधूमोद्गारेणेव कृष्णकुटिलेन मालतीकुसुमदामसुरभिगन्धाकर्षितभ्रमन्मुखरभ्रमरावलिपरिगतेन केशकलापेन, त्रिभुवनैक-सुन्दरपरमाणुविनिर्मितामिवाप्रतिरूपां रूपशोभां वहन्ती, ईषद्विहसितारब्धसखीजनकथाप्रबन्धा विमलमाणिक्यप्रयुक्त(खचित)कनकासनो-

१ करणिल्ल (दे) सदृशम्। २ ०पडिमावएहिं गण्डहवासेहिं ख। ३ कल्लोलो (दे) शत्रुः राहुरित्यर्थः। ४ तलवत्तिय (दे) कर्णाभरणम्। ५ ०विणिम्मिवियं ख।

विहसियारद्धसहियणकहापबन्धा विमलमाणिक्कपज्जुत्तकणयासणोवविट्ठा विलासवइ त्ति । तओ तं दट्ठूण मोहतिमिरदोसेण अणिरूवि-
ऊण परमत्थं अक्खिप्पन्तहिययं फुरन्तबाहुजुयलो परिचिन्तिउं पयत्तो । किह

ओहामियसुरसुन्दरिरूवाइसयं विणिम्मियं दट्ठुं । विहिणो वि नूणमेयं बहुमाणो आसि अप्पाणे ॥

एसा चावायड्ढणवियलं मुणिऊण वम्महं विहिणा । जणहिययभेयणसहा विणिम्मिया हत्थभल्लि व्व ॥

एत्थन्तरंमि समागओ से अहं दंसणगोयरं, पुलइओ य तीए ससिणेहमारत्तकसणधवलेहिं चलन्ततारएहिं नयणेहिं ससज्झसा विय अणाचिक्खणीयं अवत्थन्तरमणुहवन्ती समुट्ठिया एसा । तओ [भणियं अणंगसुन्दरीए सुसागयं मयरद्धयस्स,] मए वि भणियं सागयं वसन्तलच्छीए । सुन्दरि, अलं संभमेण । एत्थन्तरंमि तं चेवासणमुवदंसिऊण भणियं अणङ्गसुन्दरीए । उवविसउ कुमारो । विलासवइआसणं ति बहुमाणेण उवविट्ठो अहं । उवणीयं च मे कलधोयपत्तलियाए तम्बोलं । तं च घेत्तूण भणियं मए । उवविसउ

पविष्टा विलासवतीति । ततस्तं दृष्ट्वा मोहतिमिरदोषेणानिरूप्य परमार्थमाक्षिप्यमानहृदयं स्फुरद्बाहुयुगलः परिचिन्तितुं प्रवृत्तः । कथम् ?

तुलितसुरसुन्दरीरूपातिशयां विनिर्मितां दृष्ट्वा । विधेरपि नूनमेतां बहुमान आसीदात्मनि ॥

एषा चापाकर्षणविकलं ज्ञात्वा मन्मथं विधिना । जनहृदयभेदनसहा विनिर्मिता हस्तभल्लिरिव ॥

अत्रान्तरे समागतस्तस्याहं दर्शनगोचरम्, दृष्टश्च तया सस्नेहमारक्तकृष्णधवलाभ्यां चलत्तारकाभ्यां नयनाभ्याम् । ससाध्वसेव अनाख्येयमवस्थान्तरमनुभवन्ती समुत्थितैषा । ततो [भणितमनङ्गसुन्दर्या-सुस्वागतं मकरध्वजस्य] मयाऽपि भणितम्-स्वागतं वसन्तलक्ष्म्याः । सुन्दरि ! अलं संभ्रमेण । अत्रान्तरे तदेवासनमुपदर्श्य भणितमनङ्गसुन्दर्या-उपविशतु कुमारः । विलासवत्यासनमिति बहुमानेनोपविष्टो-

१ 'पउजत्त० ख । २ अन्नाणमोहदो० ख । ३ अयं कोष्ठान्तर्गतः पाठः क-ग पुस्तके नास्ति । ४ मए, भ० क । ५ ०आसणे ति ख ।

दुवारदेसभाए अणङ्गवइनामाए रायपत्तीए। अकज्जायरणकुलहरत्तणेण मयणस्स समुप्पन्नो तीए वि ममोवरि अहिलासो। गया अम्हे सगिहं ॥ वासरन्तंमि य घेत्तूण विज्जाहरवन्धगुत्थाइं सिन्दुवारकुसुमाइं विलेवणसणाहं च तम्बोलमागया अणङ्गसुन्दरी[2]। भणियं च तीए। कुमार, विन्नत्तं सामिणीए 'एयाइं सिन्दुवारकुसुमाइं अवस्सं अज्जउत्तेणं परिहियव्वाइं' ति। तओ 'संवाइयं[3] चेव इमिणा उवन्नासेण मे समीहियं' ति चिन्तिऊण, 'जं देवी आणवेइ' त्ति भणिऊण गहियं कुसुमदामं, विरइयं उत्तिमङ्गे; [4]विलित्तो वि पिययमाबहुमाणेण[5] पुणो विलित्तो अप्पा; मोत्तूणमावीलं समाणियं तम्बोलं। एत्थन्तरंमि भणियं वसुभूइणा। अणङ्गसुन्दरि, दिट्ठं तए पियवयंसस्स विणीयत्तणं। तीए भणियं। न एवंविहेसु महापुरिसेसु विणओ अच्छेरयं ति। तओ कंचि वेलं गमेऊण पयट्टा अणङ्ग-

तदो वसुभूतिना भणितम्–वयस्य! एहि, गच्छावः, विना विलासवत्या किमिह स्थितेनेति। निर्गतावावाम्। दृष्टौ च उद्यानदेशभागे अनङ्गवतीनामया राजपत्न्या। अकार्याचरणकुलगृहत्वेन मदनस्य समुत्पन्नस्तस्या अपि ममोपर्यभिलाषः। गतावावां स्वगृहम्। वासरान्ते च गृहीत्वा विद्याधरबन्धग्रथितानि सिन्दुवारकुसुमानि विलेपनसनाथं च ताम्बूलमागताऽनङ्गसुन्दरी। भणितं च तया–कुमार! विज्ञप्तं स्वामिन्या 'एतानि स्वहस्तग्रथितानि सिन्दुवारकुसुमानि अवश्यमार्यपुत्रेण परिधातव्यानि' इति। ततः 'संवादितं चैवानेनोपन्यासेन मे समीक्षितम्' इति चिन्तयित्वा 'यद् देवी आज्ञापयति' इति भणित्वा गृहीतं कुसुमदाम, विरचितमुत्तमाङ्गे, विलितोऽपि (कृतविलेपनोऽपि) प्रियतमाबहुमानेन पुनर्विलिप्त आत्मा, मुक्त्वाऽऽवीलं (समाणिअं) भुक्तं ताम्बूलम्। अत्रान्तरे भणितं वसुभूतिना–अनङ्गसुन्दरि! दृष्टं त्वया प्रियवयस्यस्य विनीतत्वम्। तया भणितम्–नैवंविधेषु महापुरुषेषु विनय आश्चर्यमिति। ततः काञ्चिद् वेलां

१ तओ त वीण वायंतीमपेच्छिऊण [illegible]। २ नाम विलासवइसंतीया दासचेडिया चलणेसु निवडिऊण ग। ३ संपाइयं ख। ४ पुव्वविलित्तो सतो ख। ५ बहुमाणओ ग।

सुन्दरी । दिन्नो य से मए भुवणसारो कण्ठओ । तओ पहट्ठवयणकमला 'संपन्ना सामिणीए मणोरह' त्ति चिन्तयन्ती भणिया य एसा । सुन्दरि, सयं ते गेहमेयं, ता इहागमणेण खेओ न कायव्वो त्ति । तओ 'जं कुमारो आणवेइ' त्ति भणिऊण गया अणङ्गसुन्दरी । पवड्ढमाणाणुरायाण अइक्कन्ता कइवि दियहा ॥

अन्नया य रायकुलाओ निग्गच्छमाणो भणिओ अहं चेडियाए । कुमार, महारायपत्ती अणङ्गवई[1] भणाइ 'जइ नाईव उवरोहो, ता इहागच्छउ कुमारो' त्ति । तओ वीसत्थयाए महारायस्स 'अम्बाए वि आणासंपायणे न उवरोहो' त्ति भणिऊण पयट्टो अणङ्गवईसमीवं । दुवारपवेसे य फुरियं मे वामलोयणेणं, उवरोहसीलयाए तहवि य पविट्ठो अहयं । दिट्ठा य सा मए वामकरयलपणामियं[3] परिमलियकवोलपत्तलेहं वयणकमलमुव्वहन्ती पणमिया सायरं । अपरिफुडक्खरं च 'कुमार सरणागया, परित्तायाहि'[4] त्ति जंपियं

गमयित्वा प्रवृत्ताऽनङ्गसुन्दरी । दत्तस्तस्यै मया भुवनसारः कण्ठकः । ततः प्रहृष्टवदनकमला 'संपन्नाः स्वामिन्या मनोरथाः' इति चिन्तयन्ती भणिता चैषा । सुन्दरि ! स्वं ते गेहमेतद्, तत इहागमनेन खेदो न कर्तव्य इति । ततो 'यत्कुमार आज्ञापयति' इति भणित्वा गताऽनङ्गसुन्दरी । प्रवर्धमानानुरागयोरतिक्रान्ताः कत्यपि दिवसाः ।

अन्यदा च राजकुलाद् निर्गच्छन् भणितोऽहं चेटिकया । कुमार ! महाराजपत्नी अनङ्गवती भणति 'यदि नातीवोपरोधस्तत इहागच्छतु कुमार' इति । ततो विश्वस्तया महाराजस्य 'अम्बाया अप्याज्ञासंपादने न उपरोधः' इति भणित्वा प्रवृत्तोऽनङ्गवतीसमीपम् । द्वारप्रवेशे च स्फुरितं मे वामलोचनेन, उपरोधशीलतया तथाऽपि च प्रविष्टोऽहम् । दृष्टा च सा मया वामकरतलार्पितं परिमर्दितकपोलपत्रलेखं वदनकमलमुद्वहन्ती प्रणता सादरम् । अपरिस्फुटाक्षरं च 'कुमार ! शरणागता, परित्रायस्व' इति जल्पितं तया । मया भणितम्–

1 अणगमती ख । 2 ०मति० ख । 3 पणामिय–अर्पितम् । 4 परित्तायह त्ति ख ।

तीए। मए भणियं । अम्ब, कुओ भयं। तओ मयणवियारनिब्भराए दिट्ठीए मं पुंलोइऊण भणियं तीए। कुमार, अणंगाओ। जयप्पभिइ दिट्ठो मए मन्दिरुज्जाणाओ निग्गच्छमाणो तुमं, तयप्पभिइ पञ्चबाणो वि मयणो ममं चित्तलक्खे दसबाणकोडी संवुत्तो। ता हियएण समप्पियं नियगुणेहिं संदामियं अणुराएण धारियं मयणबाणेहिं सल्लियं निव्ववेहि मे सरीरं अत्तणोवओगेण। ते य सत्तिमन्ता पुरिसा, जे अब्भत्थणावच्छला, समावडियकज्जा न गणेन्ति आयइं, अब्भुद्धरेन्ति दीणयं, पूरेन्ति परमणोरहे, रक्खन्ति सरणागयं। ता रक्खेहि मं इमाओ अणङ्गाओ त्ति। तओ एयमायण्णिऊण ताडिओ विय असणिवरिसेण भिन्नो विय सूलेणं समाहओ विय मम्मेसु मुच्चमाणो विय जीविएणं महन्तं दुक्खमणुपत्तो म्हि। तओ 'नत्थि अकरणिज्जं विसयाउराणं' ति चिन्तिऊण जंपियं मए। अम्ब, परिच्चय इमं उभयलोयविरुद्धं अणज्जसंकप्पं, आलोएहि अत्तणो महाकुलं, अवेक्खाहि महारायसन्तिए गुणे। संकप्पजोणी

अम्ब! कुतो भयम्?। ततो मदनविकारनिर्भरया दृष्ट्या मां दृष्ट्वा भणितं तया। कुमार! अनङ्गात्। यत्प्रभृति दृष्टो मया मन्दिरोद्यानाद् निर्गच्छन् त्वम्, तत्प्रभृति पञ्चबाणोऽपि मदनो मम चित्तलक्षे दशबाणकोटिः संवृत्तः। ततो हृदयेन समर्पितं निजगुणैः संदामितं (बद्धं) अनुरागेण धारितं मदनबाणैः शल्यितं निर्वापय मे शरीरमात्मोपयोगेन। ते च शक्तिमन्तः पुरुषा येऽभ्यर्थनावत्सला, समापतितकार्या न गणयन्त्यायतिम्, अभ्युद्धरन्ति दीनम्, पूरयन्ति परमनोरथान्, रक्षन्ति शरणागतम्। ततो रक्ष मामस्मादनङ्गादिति। तत एवमाकर्ण्य ताडित इवाशनिवर्षेण, भिन्न [illegible] शूलेन, समाहत इव मर्मसु, मुच्यमान इव जीवितेन महान्तं दुःखमनुप्राप्तोऽस्मि। ततो 'नास्त्यकरणीयं विषयातुराणाम्' इति चिन्तयित्वा जल्पितं मया। अम्ब! परित्यजेममुभयलोकविरुद्धमनार्यसंकल्पम्, आलोचयात्मनो महा-

१ पलोइऊण क। २ पणइमणोरहे क। ३ विव ख। ४ असणि० ख।

य निरयगमणेक्कदेसिओ अणङ्गो, न यापरिचत्तेहि इमेहिं एस उवरमइ। न य विहाय चलणवन्दणं तुह सरीरेण मे उवओगो। सत्ति-मन्ता वि य पुरिसा, जे न परिचयन्ति धम्मं, न खण्डेन्ति सीलं, न लङ्घेन्ति आयारं, न करेन्ति वयणिज्जं, न मुज्झन्ति उचिएसुं। अणङ्गपरिरक्खणं पि य न विवेयसन्नाहमन्तरेण। अन्नं च-वल्लहो अहं ते, ता कह खणियसुहं चेव बहु मन्निऊण पाडेहि मं अविज्झायहुयवहजालावलीभीसणे नरए। अओ परिचय इमं अविवेइजणबहुमयं कामाहिलासं। सामिसाली य तुमं ति। अओ एवं भणामि। भणियं च।

जो पावं कुणमाणं अणुयत्तइ सामियं व मित्तं वा। सो निरयपंथियस्स[1] कहेइ कंण्डुज्जुयं[2] मग्गं॥

एत्थन्तरंमि लज्जावणयवयणाए भणियं अणङ्गवईए। साहु कुमार साहु, उचिओ ते विवेगो। मए वि रूवसीलाइं विरुद्धाइं ति

फुलम्, अपेक्षस्व महाराजसत्कान् गुणान्। संकल्पयोनिश्च निरयगमनैकदेशिकोऽनङ्गः, न चापरित्यक्तैरेभिरेष उपरमति। न च विहाय चरणवन्दनं तव शरीरेण मे उपयोगः। शक्तिमन्तोऽपि च (ते) पुरुषा ये न परित्यजन्ति धर्मम्, न खण्डयन्ति शीलम्, न लङ्घयन्त्याचारम्, न कुर्वन्ति वचनीयम्, न मुह्यन्त्युचितेषु। अनङ्गपरिरक्षणमपि च न विवेकसन्नाहमन्तरेण। अन्यच्च-वल्लभोऽहं ते, ततः कथं क्षणिकसुखमेव बहु मत्वा पातयसि मामविध्यातहुतवहज्वालावलिभीषणे नरके। अतः परित्यजेममविवेकिजनबहुमतं कामाभिलाषम्। स्वामिशाली च त्वमिति, तात एवं भणामि। भणितं च—

यः पापं कुर्वन्तमनुवर्तते स्वामिकं वा मित्रं वा। स नरकप्रस्थितस्य कथयति काण्डर्जुक(काण्डवत्-बाणवद् ऋजु-सरलम्) मार्गम्॥

अत्रान्तरे लज्जावनतवदनया भणितमनङ्गवत्या। साधु कुमार! साधु, उचितस्ते विवेकः। मयाऽपि रूपशीले विरुद्धे इति लोक-

१ -पंथियस्सा ख। २ कन्दुज्जुयं ख, कन्दुज्जयं पन्थं क।

लोगरायवि(जि)न्नासणत्थं इममणुचिट्ठियं, न उण परमन्थओ त्ति। ता गच्छउ कुमारो। तओ अहं पणमिऊण तीए चलणजुयलं निग्गओ, तओ गओ नियगेहं ॥

अइक्कन्ता काइ वेला। समागओ नरवइबीयहियभूओ विणयंधरो नाम नयरारक्खिओ। भणियं च तेण। कुमार, वत्तुकामो अहं; ता विवित्तमप्पाणयं आणवेउ कुमारो त्ति। तओ पुलइया वसुभूइपमुहा वयंसया, अवगया य। भणियं च तेण। कुमार, अवहिओ सुण।

अत्थि भवओ पिइरज्जंमि सत्थिमई नाम सन्निवेसो। तत्थ वीरसेणो नाम कुलउत्तओ। सो य

अच्चन्तदाणवसणी अहिमाणधणो दयालुओ सूरो। गम्भीरो सरणागयपरिरक्खणबद्धकच्छिल्लो ॥

यावज्जिज्ञासनार्थमिदमनुष्ठितं न पुनः परमार्थत इति। ततो गच्छतु कुमारः। ततोऽहं प्रणम्य तस्याश्चरणयुगलं निर्गतः। ततो गतो निजगेहम्।

अतिक्रान्ता काचिद् वेला। समागतो नरपतिद्वितीयहृदयभूतो विनयंधरो नाम नगरारक्षकः। भणितं च तेन-कुमार! वक्तुकामोऽहम्, ततो विविक्तमात्मानमाज्ञापयतु कुमार इति। ततो दृष्टा वसुभूतिप्रमुखा वयस्या अपगताश्च। भणितं च तेन-कुमार, अवहितः शृणु।

अस्ति भवतः पितृराज्ये स्वस्तिमती नाम सन्निवेशः। तत्र वीरसेनो नाम कुलपुत्रकः। स च—

अत्यन्तदानव्यसनी अभिमानधनो दयालुकः शूरः। गम्भीरः शरणागतपरिरक्षणबद्धकक्षावान्॥

तस्स य कप्पपायवस्स विय परत्थसंपायणेण सफलं जम्ममणुहवन्तस्स अइक्कन्तो कोइ कालो। जाया य से आवन्नसत्ता घरिणी। तओ सो तं गेण्हिऊण महया चडयरेण पयट्टो तीए कुलहरं जयत्थलं नाम नयरं। पत्तो सेयवियं, आवासिओ बाहिरियाए। एत्थन्तरंमि समागओ साससमाऊरियाणणो भयकायरचक्खू खीणगमणसत्ती कण्ठगयपाणो तुरियं तुरियं कोइ कुलउत्तओ। भणियं च तेण। अज्ज, परित्तायाहि परित्तायाहि, सरणागओ अज्जस्स। कुलउत्तएण भणियं। भद्द, अलं भएण, को मम पाणेसु धरन्तेसु भद्दस्स केसं पि उप्पाडेइ। घरिणीए भणियं-अज्जउत्त, मा एवं करेहि; कयाइ दोसयारी भवे। कुलउत्तएण भणियं। सुन्दरि, अदोसयारी किं सरणं पवज्जइ। ता किं एइणा। जो होउ, सो होउ; पडिवन्नो मए। भणिओ य एसो 'भद्द, उवविसाहि'त्ति। तेण भणियं। अज्ज, कयन्तहत्थिलङ्घियाणि विय मयकुलाणि सीयन्ति मे अङ्गाणि, भयाभिभूयइत्थियाहिययं विय थरहरन्ति मे ऊरू, परनिन्दाए विय सज्जणभारही

तस्य च कल्पपादपस्येव परार्थसंपादनेन सफलं जन्मानुभवतोऽतिक्रान्तः कोऽपि कालः। जाता च तस्यापन्नसत्त्वा गृहिणी। ततः स तां गृहीत्वा महता चडकरेण (परिकरेण।) प्रवृत्तस्तस्याः कुलगृहं जयस्थलं नाम नगरम्। प्राप्तः श्वेतविकाम्। आवासितो बाह्यायाम्। अत्रान्तरे समागतः श्वाससमापूरिताननो भयकातरचक्षुः क्षीणगमनशक्तिः कण्ठगतप्राणस्त्वरितं त्वरितं कोऽपि कुलपुत्रकः। भणितं तेन-आर्य! परित्रायस्व, परित्रायस्व, शरणागत आर्यस्य। कुलपुत्रकेन भणितम्-भद्र! अलं भयेन, को मम प्राणेषु धरत्सु भद्रस्य केशमपि उत्पाटयति। गृहिण्या भणितम्-आर्यपुत्र! मा एवं कुरु, कदाचिद् दोषचारी भवेत्। कुलपुत्रकेण भणितम्-सुन्दरि! अदोषचारी किं शरणं प्रपद्यते?। ततः किमेतेन। यो भवतु स भवतु, प्रतिपन्नो मया। भणितश्च भद्र! उपविशेति। तेन भणितम्-आर्य!

---

१ थणवरयपयाणएहिं य पत्तो सेयवियं भवओ पिउणो जसोधम्मुणो रायहाणिं क। २ दोसयारी सरणं पवज्जइ, न उण निद्दोसो सरणं पवज्जइ त्ति क। ३ थरहरायन्ते ख।

न पसरइ मे गई, अत्थिजणुल्लावा विय पए पए खलन्ति चलणया, पेयनाहस्स विय देवस्स विजयवम्मणो आसन्नीहवन्ति निदेस-यारिणो त्ति। कुलउत्तएण भणियं। भद्द, अलं भएण। को मम पाणेसु धरन्तेसु भद्दस्स अंगुलीए वि दसइस्सइ त्ति। ता परिच्चय विसायं, उवविससु आवासन्तरे ॥ एत्थन्तरंमि समागया रायपुरिसा। भणियं च तेहिं। अरे रे पावकम्म, चण्डं देवसासणमइक्कमिऊण अज्ज वि पाणे धारेसि।

जइ वच्चसि पायालं सरणं वा सुरवइं पयत्तेणं। लङ्घेसि जलनिहिं वा तहावि जीयं न पावेसि ॥

कुलउत्तएण भणियं-भद्द, किं कयमणेणं। तेहिं भणियं-परदव्वावहारेणं देवसासणाइक्कमो त्ति। कुलउत्तएण भणियं-भद्द,

कृतान्तहस्तिलङ्घितानीव मृगकुलानि सीदन्ति मेऽङ्गानि, भयाभिभूतस्त्रीहृदयमिव कम्पेते मे ऊरू, परनिन्दायामिव सज्जनभारती न प्रसरति मे गतिः, अर्थीजनोल्लापा इव पदे पदे स्खलतश्चरणौ, प्रेतनाथस्येव देवस्य विजयवर्मण आसन्नीभवन्ति निर्देशकारिण इति। कुलपुत्रकेण भणितम्-भद्र! अलं ते भयेन, को मम प्राणेषु धरत्सु भद्रस्य अङ्गुल्यापि दर्शयिष्यतीति। ततः परित्यज विषादम्, उपविश आवासान्तरे। अत्रान्तरे समागता राजपुरुषाः। भणितं च तैः-अरे रे पापकर्मन्! चण्डं देवशासनमतिक्रम्य अद्यापि प्राणान् धारयसि?।

यदि व्रजसि पातालं शरणं [redacted] सुरपतिं प्रयत्नेन। लङ्घसे जलनिधिं वा तथापि जीवितं न प्राप्नोषि ॥

कुलपुत्रकेन भणितम्-भद्र! किं कृतमनेन?। तैर्भणितम्-परद्रव्यापहारेण देवशासनातिक्रम इति। कुलपुत्रकेन भणितम्-भद्र!

१ केणवि उप्पाडेइ ग। २ आवासन्तरं, उवविट्ठो य एसो दुग्गहरब्भन्तरे। एत्थ क। ३ जीयं क।

सरणागयपरिवज्जणं चोररक्खणं च दुवे वि हु विरुद्धाणि; तहावि अमुणिऊण परमत्थं पडिवन्नं मए इमस्स सरणं। एवं च ठिए समाणे भद्दा पमाणं ति। तेहि भणियं–भो कुलउत्तय, जइ अम्हे पमाणं, ता समप्पेहि एयं पावकम्मं, मा पवज्जेहि देवकोवाणलजालावलीए पयङ्गत्तणं। कुलउत्तएण भणियं–न ईइसो सप्पुरिसाण मग्गो, जं सरणागओ समप्पिज्जइ। तेहिं भणियं। जइ एवं, परिरक्खेहि एयं; बला गेण्हामो त्ति। तेण भणियं। को मम पाणेसु धरन्तेसु एयं गेण्हइ त्ति। भणिऊण मग्गियं मण्डलग्गं कुलउत्तएण, सन्नद्धो य से परिवारो। तओ रायपुरिसेहिं 'मा णे अवराहियं भविस्सइ' त्ति चिन्तिऊण निवेइयं महारायस्स। भणियं च तेण। सामणाइक्कन्तं पि 'मे सरणागयं'ति रक्खइ; ता लहुं वावाएह त्ति। तओ समागयं अहिययरं नरिन्दसाहणं, वेढिया कुलउत्तयस्सावासभूमी, पयट्ट-माओहणं॥ एत्थन्तरंमि समागओ वाहियालीओ महारायपुत्तो महया आससाहणेण जसोहम्मदेवो। पुच्छावियं तेण 'अरे किमेयं'

शरणागतपरिवर्जनं चौररक्षणं च द्वे अपि खलु विरुद्धे, तथाऽप्यज्ञात्वा परमार्थं प्रतिपन्नं मयाऽस्य शरणम्। एवं च स्थिते सति भद्राः प्रमाणमिति। तैर्भणितम्–भो कुलपुत्रक! यदि वयं प्रमाणं ततः समर्पय एतं पापकर्माणम्, मा प्रपद्यस्व देवकोपानल-ज्वालावल्यां पतङ्गत्वम्। कुलपुत्रकेन भणितम्–न ईदृशः सत्पुरुषाणां मार्गो यच्छरणागतः समर्प्यते। तैर्भणितम्–यद्येवं परिरक्ष एतम्, बलाद् गृह्णीम इति। तेन भणितम्–को मम प्राणेषु धरत्सु एतं गृह्णातीति भणित्वा मार्गितं मण्डलाग्रं कुलपुत्रकेण, सन्नद्धश्च तस्य परिवारः। ततो राजपुरुषैः 'मास्माकं अपराद्धं भविष्यति' इति चिन्तयित्वा निवेदितं महाराजाय। भणितं च तेन–शासनातिक्रान्तमपि मे शरणागतमिति रक्षति ततो लघु व्यापादयतेति। ततः समागतमधिकतरं नरेन्द्रसाधनम्, वेष्टिता कुलपुत्रस्यावासभूमिः, प्रवृत्तमायोधनम्। अत्रान्तरे समागतो वाह्यालीतो महाराजपुत्रो महताऽश्वसाधनेन यशोधर्मदेवः। प्रच्छितं तेन–अरे किमेतदिति। कथितं च तस्य राजपुरुषैः।

१ समप्पिज्जइ क। २ निग्गया रायपुरिसा निवेइय ख। ३ अय राय खपुस्तके नास्ति।

ति । साहियं च से रायपुरिसेहिं । भणियं च तेण । अरे मए अवावाइयंमि को सरणागयवच्छलं वावाएइ त्ति निवेएह तायस्स । तओ उवसन्तमाओहणं, निवेइयं राइणो, अवहीरियं च तेण। भद्द, वीसत्थो गच्छाहि त्ति बहु माणिऊण कुलउत्तयं गओ कुमारो । कुलउत्तओ य तक्करं पूइऊण अणुसासिऊण य तं पत्तो दुमासमेत्तेण कालेण जयत्थलं । पसूया से घरिणी । जाओ से दारओ; सो उण कुमार, अहं चेव । ता एवं सयलसत्तोवगारगो वि विसेसओ उवयारी ते पिया तायस्स अम्बाए ममं च त्ति । [3]निवेइयं कुमारस्स, कारणं पुण इमं । अज्ज खलु समागयमेत्तो चेव ईसाणचन्दो महाराओ वाहियालीओ पविट्ठो अणङ्गवइगेहं । दिट्ठा य तेण करुरुहविलिहियाणणा वाहजलधोयकवोलपत्तलेहा अणङ्गवई, भणिया य 'सुन्दरि, किमेयं' ति । तीए भणियं—सीलपरिरक्खणविवाओ । राइणा भणियं । साहेउ सुन्दरी, कस्स सुमरियं कयन्तेण । तीए भणियं । न विन्नत्तं चेव मए महारायस्स; 'किमणेण असंबद्धपलावेणं' ति । अन्नहा

भणितं च तेन—अरे मयि अव्यापादिते कः शरणागतवत्सलं व्यापादयतीति निवेदयत तातस्य । तत उपशान्तमायोधनम्, निवेदितं राज्ञः, अवधीरितं च तेन । भद्र ! विश्वस्तो गच्छ इति बहु मानयित्वा कुलपुत्रकं गतो कुमारः । कुलपुत्रकश्च तस्करं पूजयित्वाऽनुशिष्य च तं प्राप्तो द्विमासमात्रेण कालेन जयस्थलम् । प्रसूता च तस्य गृहिणी । जातस्तस्या दारकः, स पुनः कुमार ! अहमेव । तत एवं सकलसत्त्वोपकारकोऽपि विशेषत उपकारी ते पिता तातस्याम्बाया मम चेति । निवेदितं कुमाराय, कारणं पुनरिदम्—अद्य खलु समागतमात्र एव ईशानचन्द्रो महाराजो वाह्यालितः प्रविष्टोऽनङ्गवतीगेहम् । दृष्टा च तेन करुरुहविलिखितानना बाष्पजलधौतकपोलपत्रलेखाऽनङ्गवती । भणिता च सुन्दरि ! किमेतदिति । तया भणितम्—शीलपरिरक्षणविपाकः । राज्ञा भणितम्—कथयतु सुन्दरी, कस्य स्मृतं कृता-

१ वावावियं महाराएण क । २ भारिया क । ३ सुयं च मे जणणिजणयाण सयासाओ । जहा विजयधम्मणो पुत्तजम्मोधम्मसंतिओ पेम्मं जियलोओ । जस्स नामं पि सुमरिऊण हरिसवसुप्फुल्ललोयणो वासरं पि सयलं तस्स सब्भूयगुणकित्तणं करेन्ताण न तिप्पइ मत्तो चेव ईसाणचंदो क ।

अइक्कंता कइवि वासरा सणकुमारस्स मं पत्थेमाणस्स । न पडिवन्नं च तं मए । अज्ज उण सयमेवागच्छिऊण अपडिवज्जमाणी से हियइच्छियं एवं कयत्थिय म्हि । तओ कुविओ राया । भणियं च तेण । अरे विणयंधर, लहुं तं दुरायारं कुलफंसणं वावाएहि त्ति । मए भणियं । जं देवो आणवेइ । राइणा भणियं । तहा तए वावाइयव्वो, जहा न कोइ णं लक्खेइ त्ति । तओ मए चिन्तियं । अहो दारुणे निउत्तो म्हि । एवंफला नरिन्दपच्चासन्नया । धन्ना खु ते जणा, सेवन्ति जे निद्दुज्जणाइं तवोवणाइं । हा किमेत्थ कायव्वं ति । सोहणं होइ, जइ सो दीहाऊ न वावाइज्जइ । समद्धासिओ चिन्तापिसाइयाए 'तहावि य अलङ्घणीओ देवाएसो' त्ति पयट्टो एयवइयरेण । एत्थन्तरंमि छीयं केणावि तोरणपएसे । तमायण्णिऊण विलम्बमाणो भणिओ सिद्धाएसनेमित्तिएण । भद्द विणयंधर, मा विलम्बेहि; जओ सोम्मा नाम सत्तमी एसा छिक्का आरोग्गफला अणन्तरा अपुव्वअत्थलाभोत्तरा य । तहा य भणियमिणमिसीहिं–

स्मेन ?। तया भणितम्–न विज्ञप्तमेव मया महाराजाय 'किमनेनासंबद्धप्रलापेन' इति। अन्यथाऽतिक्रान्ताः कत्यपि वासराः सनत्कुमारस्य मां प्रार्थयमानस्य। न प्रतिपन्नं च तन्मया। अद्य पुनः स्वयमेवागत्याप्रतिपद्यमाना तस्य हृदयेप्सितमेवं कदर्थितास्मि। ततः कुपितो राजा। भणितं च तेन–अरे विनयन्धर! लघु तं दुराचारं कुलपांसनं व्यापादयेति। मया भणितम्–यद् देव आज्ञापयति। राज्ञा भणितम्–तथा त्वया व्यापादयितव्यो यथा न कोऽपि तद् लक्षयतीति। ततो मया चिन्तितम्–अहो दारुणे नियुक्तोऽस्मि। एवंफला नरेन्द्रप्रत्यासन्नता। धन्याः खलु ते जनाः सेवन्ते ये निर्दुर्जनानि तपोवनानि। हा किमत्र कर्तव्यमिति। शोभनं भवति यदि स दीर्घायुर्न व्यापाद्यते। समध्यासितश्चिन्तापिशाचिकया, 'तथापि चालङ्घनीयो देवादेशः' इति प्रवृत्त एतद्व्यतिकरेण। अत्रान्तरे क्षुतं केनापि तोरणप्रदेशे। तमाकर्ण्य विलम्बमानो भणितः, सिद्धादेशनैमित्तिकेन। भद्र विनयन्धर! मा विलम्बस्व, अतः सौम्या नाम सप्तम्येषा क्षुत

१ सोमा ख।

पतिसेहमजत्तं वा हाणिं वुड्ढिं खयं असिद्धिं वा । आरोग्गमत्थलाभं छीयंमि पयाहिणदिसासु ॥

तं एस इमीए विवागो । निमित्तन्तरजोगओ य अवगच्छामि, निद्दोसवत्थुविसओ विइण्णो ते रन्ना विरुद्धाएसो, नाहिप्पेओ य भवओ । ता मा संतप्प । जहा तुमं चिन्तेसि, तहा एसो परिणमिस्सइ । किं तु सिग्घं पयट्टेहि, अन्नहा असोहणं परिणमइ ॥ तओ मए चिन्तियं । अणेयसंजणियपच्चओ सिद्धाएसो खु एसो, एयं च एवंविहं पओयणं, विन्नवणागोयरो य कोवो देवस्स, सव्वहा विसममेयं ति चिन्तयन्तो गओ निययगेहं । हा को उण इहोवाओ त्ति चिन्तयन्तो गहिओ उव्वेएण । पुच्छिओ य जणणीए । पुत्तय, किमेवमुव्विग्गो विय लक्खीयसि । तओ मए 'नत्थि जणणीओ वि अवरं वीसासथामं' ति साहियं तीए । भणियं च णाए । पुत्तय, न तए इममणुचिट्ठियव्वं, कुलोवयारिपुत्तो खु एसो पुत्तयस्स त्ति । साहिओ कहियवुत्तन्तो । ता एवं ववत्थिए कुमारो पमाणं ति ॥

(छिक्का) आरोग्यफलाऽनन्तराऽपूर्वार्थलाभोत्पत्ता च । तथा च भणितमिदमृषिभिः—

प्रतिषेधमयत्नं(यात्रं) वा हानिं वृद्धिं क्षयमसिद्धिं वा । आरोग्यमर्थलाभं क्षुते प्रदक्षिणदिक्षु ॥

तदेषोऽस्या विपाकः । निमित्तान्तरयोगतश्चावगच्छामि, निर्दोषवस्तुविषयो वितीर्णस्ते राज्ञा विरुद्धादेशः, नाभिप्रेतश्च भवतः । ततो मा संतप्यस्व । यथा त्वं चिन्तयसि तथैव परिणंस्यति । किन्तु शीघ्रं प्रवर्तस्व, अन्यथाऽशोभनं परिणमति ततो मया चिन्तितम्–अनेकसंजनितप्रत्ययः सिद्धादेशः खल्वेषः, एतच्च एवंविधं प्रयोजनम्, विज्ञापनागोचरश्च कोपो देवस्य, सर्वथा विषममेतदिति चिन्तयन् गतो निजकगेहम् । हा कः पुनरिहोपाय इति चिन्तयन् गृहीत उद्वेगेन । पृष्टश्च जनन्या । पुत्र ! किमेवमुद्विग्न इव लक्ष्यसे ? । ततो मया 'नास्ति जननीतोऽप्यपरं विश्वासस्थानम्' इति कथितं तस्यै । भणितं चानया–पुत्र ! न त्वयेदमनुष्ठातव्यम्, कुलोपकारिपुत्रः खल्वेष पुत्रस्येति कथितः कथितवृत्तान्तः । तत एवं व्यवस्थिते कुमारः प्रमाणमिति ॥

ठिओ तुण्हिक्को विणयंधरो। तओ मए चिन्तियं। अहो मायासीलया इत्थिवग्गस्स। अहवा महिलिया नाम भुयङ्गमगई विय कुडिलहियया, विज्जू विय दिट्ठनट्ठपेम्मा, सरिया विय उभयकुलुच्छायणी[1], ससङ्गपव्वज्जा विय अपुट्ठधम्मा, हिंसा विय जीवलोयगरहिय त्ति। अहवा किं इमीए चिन्ताए। अविवेयबहुला विसयविसलालसा ईइसी चेव महिलिया होइ। अह कह पुण महाराएण तीए वयणओ एयमेवं चेय पडिवन्नं ति। अहवा ईदिसी मे अवत्था, जेण संभवइ एयं पि। अविमिस्सगारीणि किल जोव्वणाणि हवन्ति। इट्ठा य सा महारायस्स। ता किमेत्थ जुत्तं ति। किं साहेमि जहट्ठियं महारायस्स। अहवा वावाइज्जइ सा तवस्सिणी अवस्सं महाराएण। न कयं च [2]से समीहियं। ता कहमन्नं पि अणत्थं से संपाडेमि। असाहिज्जमाणे य मइलणा मे कुलहरस्स। तहावि वरं मइलणा, न उण परपीड त्ति। चिन्तयन्तो भणिओ विणयंधरेण। ता आइसउ कुमारो, किं मए एत्थ कायव्वं ति। मए भणियं। भद्द, आएसयारी

स्थितस्तूष्णिको विनयन्धरः। ततो मया चिन्तितम्-अहो मायाशीलता स्त्रीवर्गस्य। अथवा महिलिका नाम भुजंगमगतिरिव कुटिलहृदया, विद्युदिव दृष्टनष्टप्रेमा, सरिदिव उभयकुलोच्छादनी, ससंगप्रव्रज्येव अस्पृष्टधर्मा, हिंसेव जीवलोकगर्हितेति। अथवा किमनया चिन्तया। अविवेकबहुला विषयविषलालसा ईदृश्येव महिलिका भवति। अथ कथं पुनर्महाराजेन तस्या वचनत एतदेवमेव प्रतिपन्नमिति?। अथवा ईदृशी मेऽवस्था, येन संभवत्येतदपि। अविमृश्यकारीणि किल यौवनानि भवन्ति। इष्टा च सा महाराजस्य। ततः किमत्र युक्तमिति। किं कथयामि यथास्थितं महाराजाय। अथवा व्यापाद्यते सा तपस्विनी अवश्यं महाराजेन। न कृतं च तस्याः समीहितम्। ततः कथमन्यमप्यनर्थं तस्य संपादयामि। अकथ्यमाने च मलिनता मे कुलगृहस्य। तथापि वरं मलिनता, न पुनः परपीडेति चिन्तयन् भणितो विनयन्धरेण। तत आदिशतु कुमारः, किं मया कर्तव्यमिति। मया भणितम्-भद्र! आदेशकारी त्वम्, ततः

१ कुलघायणी क। २ मे ग।

तुम, ता संपाडेहि रायसासणं; किं वा मए दुरायारेण कुलफंसणेग जीवमाणेणं ति। अद्धभणिए छिक्किय सिरिहराभिहाणेण रायमग्गचारिणा नरेणं ति। नियवहापडिवद्धं च रायमग्गगामिएहिं महया सद्देणं जंपियं बम्भणेहिं 'भो किं बहुणा, न एस दोसयारी, एत्थ अम्हे कोसविसएहिं पच्चाएमो'। एयमायण्णिऊण भणियं विणयंधरेण। कुमार, न तुमं दुरायारो, जओ जंपियं सिद्धाएसेण 'निद्दोसवत्थुविसओ विइण्णो ते रन्ना विरद्धाएसो' त्ति। अवितहाएसो य सो भयवं, न सहिओ य भवओ दुरायाराइसद्दो अवितहसूयगेहिं छिक्कादिनिमित्तेहिं। ता किं एइणा पलावप्पाएण। साहेहि, कहं पुण इमं ववत्थियं; जेण विन्नवेमि महारायस्स। मए भणियं। भद्द, किमहं साहेमि; अम्बा एत्थ पमाणं। तेण भणियं। कुमार, न तुज्झ एत्थ दोसो, दुट्ठा य सा पाव त्ति सामन्नओ निच्छियमिणं, विसेसं नावगच्छामि। ता किं ममेइणा। एवं चेव एयं विन्नवेमि महारायस्स; तओ सो चेव एत्थ अन्तं लहिस्सइ त्ति। भणिऊण उट्ठिओ

संगतस्य राजशासनम्, किं वा मया दुराचारेण कुलपांसनेन जीवतेति अर्धभणिते क्षुतं श्रीधराभिधानेन राजमार्गचारिणा नरेणेति। निजकथाप्रतिबद्धं च राजमार्गगामिभिर्महता शब्देन जल्पितं ब्राह्मणैः 'भो! किं बहुना, न एष दोषकारी, अत्र वयं +कोशविषयैः प्रत्यायगामः। एतदाकर्ण्य भणितं विनयन्धरेण। कुमार! न त्वं दुराचारः, यतो जल्पितं सिद्धादेशेन 'निर्दोषवस्तुविषयो वितीर्णस्ते राज्ञा विरुद्धादेशः' इति। अवितथादेशश्च स भगवान्, न सोढश्च भवतो दुराचारादिशब्दोऽवितथसूचकैः क्षुतादिनिमित्तैः। ततः किमेतेन प्रलापप्रायेण। कथय कथं पुनरिदं व्यवस्थितम्, येन विज्ञपयामि महाराजाय। मया भणितम्-भद्र! किमहं कथयामि, अम्बाऽत्र प्रमाणम्। तेन भणितम्-कुमार! न तवात्र दोषः, दुष्टा च सा पापेति सामान्यतो निश्चितमिदम्, विशेषं नावगच्छामि। ततः किं ममैतेन। एवमेवैतद् विज्ञपयामि महाराजाय, ततः स एवात्र अन्तं लप्स्यते इति भणित्वोत्थितो विनयन्धरः, धृतो मया भुजादण्डे भणितश्च। भद्र!

१ कोसगरहेहिं पा। + कोश.-रात्रावार्धे तप्तलोहादिस्पर्शप्रमुखदिव्यविशेषः।

विणयंधरो, धरिओ मए भुयादण्डे, भणिओ य। भद्द, अलं अम्बाए उवरि संरम्भेण। चञ्चलं जीवियं। न खलु एयं बहु मन्निऊण गुरुयणसंकिलेसकरणं जुज्जइ। विणयंधरेण भणियं। कुमार, पुत्तो तुमं महारायजसवम्मणो, किमेत्थ अवरं भणीयइ। अओ चेव मे तीए पावाए उवरि कोवो। ता करेहि पसायं; मुञ्च मं, जेण विन्नवेमि एयं वइयरं देवस्स। मए भणियं। अलमिमिणा निब्बन्धेण। तेण भणियं। कुमार, अवस्समिणं मए देवस्स विन्नवियव्वं ति। मए भणियं। भद्द, जइ एवं, ता अवस्सं मए वि अप्पा वावाइ[1]यव्वो त्ति। एयमायण्णिऊण बाहुल्ललोयणो विसण्णो विणयंधरो। भणियं च णेण। अहो देवस्स असमिक्खियकारिया, जं ईइसं पुरिसरयणमेवं संभावीयइ। धिरत्थु एयस्स देवसद्दो। मए भणियं। भद्द, मा तायं अहिक्खिव[2]हि; को एत्थ दोसो तायस्स, मम चेव पुव्वकम्मपरिणई एस त्ति। तओ महासोयाभिभूएण भणियं विणयंधरेण। कुमार, जइ एवं, ता आइसउ कुमारो, किं मए पावकम्मेण कायव्वं ति। मए भणियं। भद्द, आएसयारी तुमं, पावकम्मो अहं; ता संपाडेहि रायसासणं। किं मए दुट्ठसीलेण जीवन्तएण। तेण भणियं।

अलमम्बाया उपरि संरम्भेण, चञ्चलं जीवितम्, न खल्वेतद् बहु मत्वा गुरुजनसंक्लेशकरणं युज्यते। विनयन्धरेण भणितम्–कुमार! पुत्रस्त्वं महाराजयशोवर्मणः, किमत्र अपरं भण्यते। अत एव मे तस्याः पापाया उपरि कोपः। ततः कुरु प्रसादम्, मुञ्च माम्, येन विज्ञपयाम्येतं व्यतिकरं देवस्य। मया भणितम्–अलमनेन निर्बन्धेन। तेन भणितम्–कुमार! अवश्यमिदं मया देवस्य विज्ञपितव्यमिति। मया भणितम्–भद्र! यद्येवं ततोऽवश्यं मयाऽप्यात्मा व्यापादयितव्य इति। एतदाकर्ण्य बाष्पार्द्रलोचनो विषण्णो विनयन्धरः। भणितं च तेन–अहो देवस्यासमीक्षितकारिता, यदीदृशं पुरुषरत्नमेवं संभाव्यते। धिगस्तु एतस्य देवशब्दः। मया भणितम्–भद्र! मा तातमधिक्षिप, कोऽत्र दोषस्तातस्य, ममैव पूर्वकर्मपरिणतिरेषेति। ततो महाशोकाभिभूतेन भणितं विनयन्धरेण। कुमार! यद्येवं तत आदिशतु

१ –मायण्णिय। २ अहिक्खिव ख।

मा एवमाइसउ कुमारो, किं इमिणा असंबद्धपलावेण वयणविण्णासेण, जहाहं दुट्ठसीलो पावकम्मो; धन्नो तुमं, भायणं सयलकल्लाणाणं
आलओ सयलगुणरयणाणं, कप्पतरुभूओ सयलसत्ताणं। किं बहुणा, निव्वुइदाणकप्पो तेलोक्कस्स वि। ता जइ न विन्नवेयव्वमेयं
देवस्स, रक्खियव्वा सा रायदुट्ठपत्ती, ता चिन्तेहि एत्थुवायं, जहा भवओ पाणधारणाणन्दियमणो देवस्स अणवराही हवामि त्ति।
तओ मए चिन्तियं। न वावाएइ एसो; अवावाएन्तो य एयमवराहियं न पावेइ, जइ अलक्खिओ परियणेणं वसुभूइबिइओ विप्पगिट्ठ-
देसन्तरमुवगच्छामि त्ति। चिन्तिऊण इमं चेव भणिओ विणयंधरो। भणियं च तेण। कुमार, को अन्नो उवायन्तु त्ति, ता अणुचिट्ठउ
इणमेव कुमारो। अन्नं च-पयट्टं चेव वहणं सुवण्णभूमिं, अज्जेव रयणीए मुच्चिस्सइ त्ति। तेणेव सुवण्णभूमिगमणेण अणुग्गहेउ मं
कुमारो। मए भणियं। जं वो रोयइ त्ति॥

कुमारः, किं मया पापकर्मणा कर्तव्यमिति। मया भणितम्-भद्र! आदेशकारी त्वम्, पापकर्माऽहम्, ततः संपादय राजशासनम्। किं मया दुष्टशीलेन जीवता। तेन भणितम्-मैवमादिशतु कुमारः, किमनेनासंबद्धप्रलापेन वचनविन्यासेन, यथाऽहं दुष्टशीलः पापकर्मा, धन्यस्त्वम्, भाजनं सकलकल्याणानाम्, आलयः सकलगुणरत्नानाम्, कल्पतरुभूतः सकलसत्त्वानाम्, किं बहुना? निर्वृतिदानकल्पस्त्रै-लोक्यस्यापि। ततो यदि न विज्ञपयितव्यमेतत् देवस्य, रक्षितव्या सा राजदुष्टपत्नी, तच्चिन्तयात्रोपायम्, यथा भवतः प्राणधारणान-न्दितमना देवस्यानपराधी भवामीति। ततो मया चिन्तितम्-न व्यापादयत्येषः, अव्यापादयंश्च एवमपराधितां न प्राप्नोति, यदि अलक्षितः परिजनेन वसुभूतिद्वितीयो विप्रकृष्टदेशान्तरमुपगच्छामीति। चिन्तयित्वा इदमेव भणितो विनयन्धरः। भणितं च तेन-कुमार! कोऽन्य उपाय इति, ततोऽनुतिष्ठत्विदमेव कुमारः। अन्यच्च-प्रवृत्तमेव वहनं सुवर्णभूमिम्, अद्यैव रजन्यां मोक्ष्यते इति। तेनैव सुवर्णभूमि-

१ -पणरप्पो ख। २ पवहण क।

एत्थन्तरंमि समागओ संझासमओ। निग्गओ अहं वसुभूइविणयंधरसमेओ तामलित्तीओ, गओ वेलाउलं। समप्पिया अम्हे विणयंधरेण सबहुमाणं वहणसामिणो समुद्ददत्तस्स, पडिच्छिया तेण। अइक्कन्ता थेववेला। समुग्गओ कामिणीगण्डपण्डुरो चन्दो, समागया संखुद्धजलयरनिनायगब्भिणा समुद्दवेला। समारूढो य अहयं वसुभूइदुईओ जाणवत्तं। चलणेसु निवडिऊण 'कुमार, न मे कुप्पियव्वं' ति भणिऊण बाहोल्ललोयणो 'नियत्तो विणयंधरो। कयाइं मङ्गलाइं, उवउत्तो कण्णहारो, आपूरियं जाणवत्तं, पयट्टं पवण-वेगेण। एत्थन्तरंमि वसुभूइणा भणियं। भो वयंस, किमेयं ति। तओ मए साहिओ अणङ्गवइवुत्तन्तो। तेण भणियं। अह किं पुण जह-ट्ठियं चेव न निवेइयं महारायस्स। मए भणियं। वयंस, अणङ्गवइपीडाभएणं ति।

पत्ता अम्हे दुमासमेत्तेण कालेण सुवण्णभूमिं, ओइण्णा पवहणाओ। गया सिरिउरं नाम नयरं। दिट्ठो य तत्थ सेयवियावत्थ-

---

गमनेनानुगृह्णातु मां कुमारः। मया भणितम्-यद् वो रोचते इति॥

अत्रान्तरे समागतः सन्ध्यासमयः। निर्गतोऽहं वसुभूतिविनयन्धरसमेतः ताम्रलिप्तीत, गतो वेलाकुलम्। समर्पितायावां विनयन्धरेण सबहुमानं वहनस्वामिनः समुद्रदत्तस्य। प्रतीष्टौ तेन। अतिक्रान्ता स्तोकवेला। समुद्गतः कामिनीगण्डपाण्डुरश्चन्द्रः, समागता संक्षुब्धजल-चरनिनादगर्भिता समुद्रवेला। समारूढश्चाहं वसुभूतिद्वितीयो यानपात्रम्। चरणयोर्निपत्य 'कुमार! न मे कुपितव्यम्' इति भणित्वा बाष्पा-र्द्रलोचनो निवृत्तो विनयन्धरः। कृतानि मङ्गलानि, उपयुक्तः कर्णधारः, आपूरितं यानपात्रम्, प्रवृत्तं पवनवेगेन। अत्रान्तरे वसुभूतिना भणितम्-भो वयस्य! किमेतदिति। ततो मया कथितोऽनङ्गवतीवृत्तान्त। तेन भणितम्-अथ किं पुनर्यथास्थितमेव न निवेदितं महा-राजाय। मया भणितम्-वयस्य! अनङ्गवतीपीडाभयेनेति।

---

१ विणियत्तो ख। २ रण्णधारो ख।

त्थओ समिद्धिदत्तसेट्ठिपुत्तो वाणिज्जसमागओ मणोरहदत्तो नाम बालवयंसओ त्ति, तेण वि य अम्हे। तओ असंभावणीयागमणसंकेण निरूविया कंचि कालं, विहसियं च अम्हेहिं। तओ पच्चभिन्नाया अम्हे। पणमिऊण हरिसविसायगब्भिणं जंपियं तेण। कुमार, अवि कुसलं महारायस्स। मए भणियं 'कुसलं'। नीया तेण सगिहं। कओ णे विभवपीइसरिसो उवयारो। भुत्तुत्तरकालंमि पुच्छिओ आगमणपओयणं। तायनिव्वेएण विणिग्गओ, सीहलेसरनियमाउलसमीवं गमिस्सामि' त्ति साहिऊण सबहुमाणं भणिओ य एसो। सीहलदीवगामिवहणोवलम्भे अवहिएण होयव्वं' ति। मणोरहदत्तेण भणियं। जं कुमारो आणवेइ॥ अइक्कन्तो कोइ कालो। पीइलङ्घिओ विओयभीरुत्तणेण न साहेइ णे उवलद्धं पि सीहलदीवगामियं वहणं। अन्नया य मुणिऊण अम्हाणमूसुयत्तणं भणियमणेण। कुमार, किमवस्समासन्नमेव गन्तव्वं कुमारेण। मए भणियं। वयंस, पओयणं मे अत्थि त्ति। तेण भणियं। जइ एवं, ता खमियव्वं कुमारेण,

प्राप्तावां द्विमासमात्रेण कालेन सुवर्णभूमिम्। अवतीर्णौ प्रवहणात्। गतौ श्रीपुरं नाम नगरम्। दृष्टश्च तत्र श्वेतविकावास्तव्यः समृद्धिदत्तश्रेष्ठिपुत्रो वाणिज्यसमागतो मनोरथदत्तो नाम बालवयस्य इति, तेनापि चावाम्। ततोऽसंभावनीयागमनशङ्केन निरूपितौ कञ्चित्कालम्, विहसितं चावाभ्याम्। ततः प्रत्यभिज्ञातावावाम्। प्रणम्य हर्षविषादगर्भितं जल्पितं तेन। कुमार! अपि कुशलं महाराजस्य। मया भणितं-कुशलम्। नीतौ तेन स्वगृहम्। कृतो नौ विभवप्रीतिसदृश उपचारः। भुक्तोत्तरकाले पृष्ट आगमनप्रयोजनम्। 'तातनिर्वेदेन विनिर्गतः', सिंहलेश्वरनिजमातुलसमीपं गमिष्यामि' इति कथयित्वा सबहुमानं भणितश्चैषः। 'सिंहलद्वीपगामिवहनोपलम्भेऽवहितेन भवितव्यम्' इति। मनोरथदत्तेन भणितम्-यत्कुमार आज्ञापयति॥ अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। प्रीतिलङ्घितो वियोगभीरुत्वेन न कथयति नौ उपलब्धमपि सिंहलद्वीपगामिकं वहनम्। अन्यदा च ज्ञात्वाऽऽवयोरुत्सुकत्वं भणितमनेन। कुमार! किमवश्यमासन्नमेव

१ -गमणसंकिएण प।

जं मए विओयभीरुत्तणेण एद्दहमेत्तं कालं कओ पओयणविघाओ त्ति; जओ पाएणमिओ पइदिणमेव वहणाइं सीहलदीवं गच्छन्ति। मए भणियं। वयंस, जइ एवं, ता अज्जेव गच्छम्ह। तेण भणियं, 'अविग्घं कुमारस्स'। उवलद्धं जाणवत्तं, पसाहियं करणिज्जं। उवणीओ य मे फुरन्तभासुरच्छाओ महापमाणो अच्चन्तसहिणरूवो पडओ। भणियं च तेण। कुमार, सकोउयं ति करिऊण गेण्हाहि एयं नयणमोहणाभिहाणं पडरयण त्ति। मए भणियं 'कीइसं कोउगं' ति। तेण भणियं। इमेण पच्छाइयसरीरो न दीसइ नयणेहिं पुरिसो त्ति। मए वि(जि)न्नासियं जाव तहेव त्ति। समुप्पन्नं च मे कोउयं। भणिओ मणोरहदत्तो। वयंस, कहं पुण तए एस पाविओ त्ति। तेण भणियं। सुण–

इहेवागयस्स समुप्पन्ना मे पीई आणन्दउरनिवासिणा सिद्धविज्जापओएण सिद्धसेणाभिहाणेणं सिद्धउत्तेग। भणिओ य सो मए। वयंस, को उण इह विज्जासाहणंमि परमत्थो, किं हवइ सच्चमेवेह दिव्वसंवाओ न व त्ति। तेण भणियं। जहुत्तयारिणो हवइ त्ति।

गन्तव्यं कुमारेण। मया भणितम्–वयस्य! प्रयोजनं मेऽस्तीति। तेन भणितम्–यद्येवं ततः क्षन्तव्यं कुमारेण, यन्मया वियोगभीरुत्वेन एतावन्मात्रं कालं कृतः प्रयोजनविघात इति, यतः प्रायेण इतः प्रतिदिवसमेव वहनानि सिंहलद्वीपं गच्छन्ति। मया भणितम्–वयस्य! यद्येवं ततोऽद्यैव गच्छावः। तेन भणितम्–'अविघ्नं कुमारस्य'। उपलब्धं यानपात्रम्, प्रसाधितं करणीयम्। उपनीतश्च मह्यं स्फुरद्भासुरच्छायो महाप्रमाणोऽत्यन्तश्लक्ष्णरूपः पटः। भणितं च तेन–कुमार! सकौतुकमिति कृत्वा गृहाणैतद् नयनमोहनाभिधानं पटरत्नमिति। मया भणितं–कीदृशं कौतुकमिति?। तेन भणितम्–अनेन प्रच्छादितशरीरो न दृश्यते नयनाभ्यां पुरुष इति। मया विन्यासितं (जिज्ञासितं) यावत्तथैवेति। समुत्पन्नं च मे कौतुकम्। भणितो मनोरथदत्तः। वयस्य! कथं पुनस्त्वया एष प्राप्त इति?। तेन भणितम्–शृणु।

इहैवागतस्य समुत्पन्ना मे प्रीतिरानन्दपुरवासिना सिद्धविद्याप्रयोगेण सिद्धसेनाभिधानेन सिद्धपुत्रेण। भणितश्च स मया। वयस्य!

मए भणियं। वयंस, महन्तं मे कोउयं; ता दंसेहि मे दिव्वविलसियं ति। तेण भणियं थेवमियं, किं तु कायव्वं मण्डलं। मए भणियं 'करेउ वयंसो'। तेण भणियं। जइ एवं, ता संजत्तीकरेह सिद्धत्थमाइयं मण्डलोवगरणं। संपाइयं मए। तओ अत्थमिए दिणयरे वियम्भिए अन्धयारे रडन्तेसु निसायरेसु घेत्तूण मण्डलोवगरणं विणिग्गया अम्हे दुवे वि नयराओ त्ति। पत्ता य पेयवणं। आलिहियमणेण तत्थेगदेसम्मि मण्डलं, समप्पियं च मे मण्डलग्गं, जालिओ जलणो। भणियं च तेण। वयंस, अप्पमत्तेण होयव्वं ति। पडिस्सुयं मए। पारद्धो तेण मन्तजावो। तओ थेववेलाए चेव दिट्ठा मए गरुयनियम्बवहणायासझीणमज्झा अहिणवुब्भिन्नकढिणथणविरायन्तवच्छत्थला संपुण्णमयलञ्छणमुही वियसियकन्दोट्टनयणसोहा सुरतरुकुसुममालाविहूसियं धम्मेल्लमुव्वहन्ती परिणयमहुयकुसुमवण्णा पवणधुयवसणपयडं ऊरुजुयलं ठएन्ती गयणयलाओ समोवयमाणा जक्खकन्नय त्ति। तओ मए चिन्तियं। अहो महापहावया मन्तस्स।

कः पुनरिह विद्यासाधने परमार्थः, किं भवति सत्यमेवेह दिव्यसंवादो नवेति। तेन भणितम्-यथोक्तकारिणो भवतीति। मया भणितम्-वयस्य! महद् मे कौतुकम्, ततो दर्शय मे दिव्यविलसितमिति। तेन भणितम्-स्तोकमिदम्, किन्तु कर्तव्यं मण्डलम्। मया भणितम्-'करोतु वयस्यः'। तेन भणितम्-यद्येवं ततः संयात्रीकुरु सिद्धार्थादिकं (सर्षपादि)मण्डलोपकरणम्। संपादितं मया। ततोऽस्तमिते दिनकरे विजृम्भितेऽन्धकारे रटत्सु निशाचरेषु (घूकादिषु) गृहीत्वा मण्डलोपकरणं विनिर्गतावावां द्वावपि नगरादिति। प्राप्तौ च प्रेतवनम्। आलिखितमनेन तत्रैकदेशे मण्डलम्, समर्पितं च मे मण्डलाग्रम्, ज्वालितो ज्वलनः। भणितं च तेन-वयस्य! अप्रमत्तेन भवितव्यमिति। प्रतिश्रुतं मया। प्रारब्धस्तेन मन्त्रजापः। ततः स्तोकवेलायामेव दृष्टा मया गुरुनितम्बवहनायासक्षीणमध्या अभिनवोद्भिन्नकठिनस्तनविराजद्वक्षःस्थला संपूर्णमृगलाञ्छनमुखी विकसित(कन्दोट्ट)नीलोत्पलनयनशोभा सुरतरुकुसुममालाविभूषितं धम्मि-

१ विउणं क।

तीए पणमिओ सिद्धसेणो, भणिओ य सबहुमाणं। भयवं, किं पुण मे सुमरणपओयणं ति। तेण भणियं। न किंचि अन्नं, अवि य दिव्वदंसणाणुराई मे पियवयसो। तओ तीए मं पुलोइऊण भणियं। भद्द, परितुट्ठा ते अहं इमेण दिव्वदंसणाणुराएण; ता किं ते पियं करेमि त्ति। मए भणियं। तुह दंसणाओ वि अवरं पियं ति। तीए भणियं। तहावि अमोहदंसणाओ देवयाओ; गेण्हाहि एयं नयणमोहणं पडरयणं ति। तओ मए ससंभमसंभासणजणिओवरोहेण पणमिऊण तीसे चलणजुयलं सबहुमाणं चेव गहियं इमं। गया जक्खकन्नया। पविट्ठा अम्हे पभायाए रयणीए नयरं। ता एवं पाविओ त्ति॥

मए भणियं। सुन्दरा संपत्ती। गहिओ पडो। तओ आउच्छिऊण मणोरहदत्तपरियणं अहिणन्दिया तेण, सह मणोरहदत्तेण गया वेलाउलं। दिट्ठं च सुरविमाणागारमणुगरेन्तं विचित्तधयमालोवसोहियं जाणवत्तं। अब्भुट्ठिया जाणवत्तसामिणा ईसरदत्तेण। कओ

लमुद्वहन्ती परिणतमधूककुसुमवर्णा पवनधूतवसनप्रकटमूरुयुगलं स्थगयन्ती गगनतलात्समवपतन्ती यक्षकन्येति। ततो मया चिन्तितम्-अहो महाप्रभावता मन्त्रस्य। तया प्रणतः सिद्धसेनः, भणितश्च सबहुमानम्। भगवन्! किं पुनर्मे स्मरणप्रयोजनमिति?। तेन भणितम्-न किञ्चिदन्यत्, अपि च दिव्यदर्शनानुरागी मे प्रियवयस्यः। ततस्तया मां दृष्ट्वा भणितम्-भद्र! परितुष्टा तेऽहं दिव्यदर्शनानुरागेण, ततः किं ते प्रियं करोमीति। मया भणितम्-तव दर्शनादपि अपरं प्रियमिति?। तया भणितम्-तथाप्यमोघदर्शना देवताः, गृहाणैतद् नयनमोहनं पटरत्नमिति। ततो मया ससंभ्रमसंभाषणजनितोपरोधेन प्रणम्य तस्याश्चरणयुगलं सबहुमानमेव गृहीतमिदम्। गता यक्षकन्यका। प्रविष्टावावां प्रभातायां रजन्यां नगरम्। तत एवं प्राप्त इति। मया भणितम्-सुन्दरा संप्राप्तिः। गृहीतः पटः। तत आपृच्छय मनोरथदत्तपरिजनमभिनन्दितौ तेन, सह मनोरथदत्तेन गतौ वेलाकुलम्। दृष्टं च सुरविमानाकारमनुकुर्वद् विचित्रध्वजमालोपशोभित यान-

पेण पणामो । उवणीयाइं आसणाइं । समप्पिया मणोरहदत्तेण । भणियं च तेग । सत्थवाहपुत्त, एए खु मम सामिणो वयस्सा बन्धवा जीवियं, न केइ ते जे न हवन्ति त्ति; ता सुन्दरं दट्ठव्वा । तेण भणियं । वयंस, किमणेणं पुणरुत्तविण्णासेण; मज्झ वि इमे ईइसा चेव त्ति । तओ उवारूढा जाणवत्तं, खित्तो बली समुद्दस्स, ऊसिओ सियवडो, दिन्नं दिसिसंमुहं निज्जामएण पवहणं ति । पणमिऊण अम्हे ठिओ मणोरहदत्तो । पयट्टं जाणवत्तं । गम्मए सीहलदीवाहिमुहं ति । एवं गच्छमाणाण तेरसमे दियहे उन्नओ अम्हाणमुवरि कालो व्व कालमेहो, जीवियासा विय फुरिया विज्जुलेहा, उम्मूलियगिरिकाणणो य आकम्पयन्तो जलनिहिं उक्खिवन्तो महन्तकल्लोले वियम्भिओ विसममारुओ, निवडियं असणिवरिसं, उम्मेण्ठमत्तहत्थी विय अनियमियगमणेणं अवसीहूयं जाणवत्तं, विसण्णा निज्जामया । तओ मए अवट्ठम्भं काऊण छिन्नाओ सियवडनिबन्धणाओ रज्जूओ, मउलिओ सियवडो, विमुक्का नङ्गरा । तहावि य गरुययाए भण्डस्स

गानम् । अभ्युत्थिता यानपात्रस्वामिनेश्वरदत्तेन । कृतस्तेन प्रणामः । उपनीतान्यासनानि । समर्पितो मनोरथदत्तेन । भणितं च तेन-सार्थवाहपुत्र ! एतौ खलु मम स्वामिनो वयस्यौ बान्धवौ जीवितं, न कावपि तौ यौ न भवत इति, ततः सुन्दरं द्रष्टव्यौ । तेन भणितम्-वयस्य ! किमनेन पुनरुक्तविन्यासेन, ममापीमौ ईदृशावेवेति । तत उपारूढौ यानपात्रम्, क्षिप्तो बलिः समुद्रस्य । उच्छ्रितः सितपटः । दत्तं दिक्संमुखं निर्यामकेन प्रवहणमिति । प्रणम्यावां स्थितो मनोरथदत्तः । प्रवृत्तं यानपात्रम् । गम्यते सिंहलद्वीपाभिमुखमिति । एवं गच्छतां त्रयोदशे दिवसे उन्नतोऽस्माकमुपरि काल इव कालमेघः, जीविताशेव स्फुरिता विद्युल्लेखा, उन्मूलितगिरिकाननश्चाकम्पयन् जलनिधिमुत्क्षिपन् महतः कल्लोलान् विजृम्भितो विषममारुतः, निपतितमशनिवर्षम् । उन्मिण्ठ(हस्तिपकोत्क्रान्त)मत्तहस्तीवानियमितगमनेनावशीभूतं यानपात्रम् । विषण्णा निर्यामकाः । ततो मयाऽवष्टम्भं कृत्वा छिन्नाः सितपटनिबन्धना रज्जवः, मुकुलितः सितपटः । विमुक्ता ना-

१ णे क । २ दिन्नं क । ३ सीयवडो क । ४ गरुयाए ख ।

संखुद्धयाए जलनिहिणो उक्कडयाए असणिवरिसस्स विसण्णयाए निज्जामयाणं विचित्तयाए कम्मपरिणामस्स विवन्नं जाणवत्तं। बन्धवा वि य कालपरियाएणं विउत्ता सव्वपाणिणो। समासाइयं मए फलयं[1]। तओ अहं आउयसेसयाए गमिऊण तिण्णि अहोरत्ते फलयदुइओ पत्तो तडसमीवं। अन्धयारलेहा विय दिट्ठा वणराई। समूससियं मे हियएण। उत्तिण्णो जलनिहीओ, निप्पीलियाइं पोत्ताइं। न तिन्तं[2] च निवसणगण्ठिसंठियं पडरयणं। अहो एयस्स सामत्थं ति जाओ मे विम्हओ। तओ गन्तूण थेवं भूमिभागं उवविट्ठो जम्बुपायवसमीवे। चिन्तियं च मए। एयाणि ताणि विहिणो जहिच्छियाविलसियाणि, एसा य सा कम्मुणो अचिन्तणीया सत्ती, जमेवमवि असद्दहणिज्जं अवत्थन्तरमणुहविऊण पाणे धारेमि। किं वा एगुदरनिवासिणा[3] विय वसुभूइणा विउत्तस्स पाणेहिं। अहवा विचित्ता कम्मपरिणई, न विसाइणा होयव्वं ति। दिवसनिसिसमा संजोयविओया; कयाइ सो वि एवं चेव कहंचि पाणे धारेइ त्ति। तओ

क्रतः। तथाऽपि च गुरुकतया भाण्डस्य संक्षुब्धतया जलनिधेरुत्कटतयाऽशनिवर्षस्य विपण्णतया निर्यामकानां विचित्रतया कर्मपरिणामस्य विपन्नं यानपात्रम्। बान्धवा इव कालपर्यायेण वियुक्ताः सर्वप्राणिनः। समासादितं मया फलकम्। ततोऽहमायुःशेषतया गमयित्वा त्रीनहोरात्रान् फलकद्वितीयः प्राप्तः तटसमीपम्। अन्धकारलेखेव दृष्टा वनराजिः। समुच्छ्वसितं मे हृदयेन। उत्तीर्णो जलनिधितः, निष्पीडितानि पोतानि (वस्त्राणि)। न तिमितं (आर्द्रं) च निवसनग्रन्थिसंस्थितं पटरत्नम्। अहो एतस्य सामर्थ्यमिति जातो मे विस्मयः। ततो गत्वा स्तोकं भूमिभागमुपविष्टो जम्बूपादपसमीपे। चिन्तितं च मया-एतानि तानि विधेर्यथेच्छाविलसितानि, एषा च सा कर्मणोऽचिन्तनीया शक्तिः, यदेवमपि अश्रद्धानीयमवस्थान्तरमनुभूय प्राणान् धारयामि। किं वा एकोदरनिवासिनेव वसुभूतिना वियुक्तस्य प्राणैः। अथवा विचित्रा कर्मपरिणतिः, न विषादिना भवितव्यमिति। दिवसनिशासमौ संयोगवियोगौ, कदाचित् सोऽपि एवमेव कथञ्चित्प्राणान् धार-

१ फलहय क। २ तिमियं क। ३ -वासिणो क।

खुहापिवासाभिभूओ उययफलनिमित्तं पयट्टो उत्तराहिमुहं। गओ थेवं भूमिं। दिट्ठा य फणसकयलयसहयारसंछन्नकूला तीरतरुकुसुमरयरंजियजला गिरिनई। कया पाणवित्ती। चिट्ठमाणेण य सहयारपायवसमीवे गिरिनईपुलिणम्मि दिट्ठो पियाए चाडुयं करेमाणो सारसजुवाणओ। सुमरियं विलासवईए। जाया मे चिन्ता। अहो णु खलु एए अदिट्ठबन्धुविरहदुक्खा साहीणाहारपयारा अविन्नायजायणादीणभावा पासट्ठियपणइणीपसङ्गदुल्ललिया असञ्जायमहावसणभया सुहं जीवन्ति मियपक्खिणो। एवं चिन्तयन्तस्स अत्थगिरिसिहरमुवगओ सहस्सरस्सी, रयणुज्जोवो विय सीयलीहूओ आयवो। कयं मए विमलसिलायलम्मि पल्लवसयणिज्जं। सम्पाडियं सञ्झावस्सयं। उचियसमए कओ देवयागुरुपणामो। णुवन्नो वामपासेणं। अहिणन्दिओ कुसुमसुरहिणा मारुएणं। बहुदिवसखेयओ समागया मे निद्दा। अइक्कन्ता रयणी। विउद्धो नाणाविहविहंगमविरुयपाहाउएण। कओ देवयागुरुपणामो। पयट्टो काणणन्तराइं पुलोयतो त्ति।

ततः क्षुत्पिपासाभिभूत उदकफलनिमित्तं प्रवृत्त उत्तराभिमुखम्। गतः स्तोकां भूमिम्। दृष्टा च पनसकदलसहकारसछन्नकूला तीरतरुकुसुमरजोरञ्जितजला गिरिनदी। कृता प्राणवृत्तिः। तिष्ठता च सहकारपादपसमीपे गिरिनदीपुलिने दृष्टः प्रियायाश्चाटुकं कुर्वन् सारसयुवा। स्मृतं च विलासवत्याः। जाता मे चिन्ता। अहो नु खल्वेते अदृष्टबन्धुविरहदुःखाः स्वाधीनाहारप्रचारा अविज्ञातयाचनादीनभावाः पार्श्वस्थितप्रणयिनीप्रसङ्गदुर्ललिता असंजातमहाव्यसनभयाः सुखं जीवन्ति मृगपक्षिणः। एवं चिन्तयतोऽस्तगिरिशिखरमुपगतः सहस्ररश्मिः, रत्नोद्द्योत इव शीतलीभूत आतपः। कृतं मया विमलशिलातले पल्लवशयनीयम्। संपादितं सन्ध्यावश्यकम्। उचितसमये कृतो देवतागुरुप्रणामः। निपन्नो (शयितः) वामपार्श्वेण। अभिनन्दितः कुसुमसुरभिना मारुतेन। बहुदिवसखेदतः समागता मे निद्रा। अतिक्रान्ता रजनी। विबुद्धो नानाविधविहङ्गमविरुतप्राभातिकेन। कृतो देवतागुरुप्रणामः। प्रवृत्तः काननान्तराणि द्रष्टुम्। पश्यंश्च

१ कयलिय ख, कयल क।

इउं। पेच्छमाणो य विचित्त काणणभाए पत्तो सुकुमारवालुयं अच्चन्तसोमदंसणं गिरिसरियापुलिणं। दिट्ठा य तत्थ सुपइट्ठियङ्गुलितला पसत्थलेहालङ्किया तक्खणुट्ठिया चेव पयपन्ती। निरूविया हरिसियमणेणं, विन्नाया य लहुयसुकुमारभावओ इत्थियाए इयं न उण पुरिसस्स। लग्गो पयमग्गओ। दिट्ठा य नाइदूरंमि चेवं सहिणवक्कलनिवसणा तवियकणयावदायदेहा हिययनिब्भच्छिएण विय चलणतललग्गेण राएण अविभावियसिरागुप्फसम्बाहेण मयणभवणतोरणेण विय जाणुजुयलेण रसणाकलावजोग्गेण विउलेणं नियम्बभाएणं बहुदिवसोववासखिन्नेण विय किसयरेणं मज्झेणं सज्जणचित्तगम्भीराए विय मयणरसकूवियाए नाहीए तवविणिज्जिएण विय मोहन्धयारेण पुणो हिययप्पवेसकामेणं रोमलयामग्गेण सुकयपरिणामेहि विय समुन्नएहिं पओहरेहिं अहिणवुग्गयरत्तासोयलयाविब्भमाहिं बाहाहिं कम्बुपरिमण्डलाए सिरोहराए पाडलकुसुमसन्निहेणं अहरेणं अच्चन्तसच्छविमलाहिं कवोलवालीहिं हरिणवहूकयसंविभा-

विचित्रान् काननभागान् प्राप्तः सुकुमारवालुकमत्यन्तसौम्यदर्शनं गिरिसरित्पुलिनम्। दृष्टा च तत्र सुप्रतिष्ठिताङ्गुलितला प्रशस्तरेखाऽलंकृता तत्क्षणोत्थितेव पदपंक्तिः। निरूपिता हर्षितमनसा, विज्ञाता च लघुकसुकुमारभावतः स्त्रिया इयं न पुनः पुरुषस्य। लग्नः पदमार्गतः। दृष्टा च नातिदूर एव श्लक्ष्णवल्कलनिवसना, तप्तकनकावदातदेहा हृदयनिर्भर्त्सितेनेव चरणतललग्नेन रागेण, अविभावितशिरागुल्फसंबाधेन मदनभवनतोरणेनेव जानुयुगलेन, रसनाकलापयोग्येन विपुलेन नितम्बभागेन, बहुदिवसोपवासखिन्नेनेव कृशतरेण मध्येन, सज्जनचित्तगम्भीरयेव मदनरसकूपिकया नाभ्या, तपोविनिर्जितेनेव मोहान्धकारेण पुनर्हृदयप्रवेशकामेन रोमलतामार्गेण सुकृतपरिणामाभ्यामिव समुन्नताभ्यां पयोधराभ्याम्, अभिनवोद्गतरक्ताशोकलताविभ्रमाभ्यां बाहुभ्याम्, कम्बुपरिमण्डलया शिरोधरया, पाट-

१ दुग फ। ४ कड्ढियाहिं क।

एहि निय लोयणेहिं पमाणजुत्तेणं नासियावंसेणं दीहपम्हलाहिं आयड्डियकोडण्डसन्निभाहिं भमुहाहिं सुसिणिद्धदंसणेणं चन्दसन्निभेण निडालवट्टेणं पट्ठिदेसमंठिएणं नियम्बसुरूयरक्खणेण निय चक्खुस्सवाणुयारिणा कुडिलकेसकलावेण वामहत्थगहियछज्जिया दाहिणहत्थेण कुसुमावचयं करेन्ती तावसकन्नय त्ति। तं च दट्ठूण चिन्तियं मए। अहो वणवासदुक्खमणुहवन्तीए वि लायण्णं। उवगन्तूणं च थेवभूमिभागं सविसेसं पुलइया लयाजालयन्तरेणं जाव मोत्तूण वणवासवेसं सव्वं चेव विलासवईए अणुगरेइ त्ति। तओ सुमरणपवणसंधुक्किओ पज्जलिओ मे मणम्मि मयणाणलो। भरिया य तीए कुसुमाण छज्जिया। पयट्टा ताव वणाहिमुहं। तओ अहं निगूहिऊण मयणवियारं निग्गओ लयाजालयाओ, गओ तीए समीवं। पणमिऊण भणिया एसा। भयवइ, वड्ढउ ते तवोकम्मं। अहं खु पुरिसो सेयवियाए पत्थन्नओ तामलित्तीओ सीहलदीवं पयट्टो। अन्तराले विवन्नं मे जाणवत्तं। अओ एगा-

---

ताम्रसुमसन्निभेन अधरेण, अत्यन्तस्वच्छविमलाभ्यां कपोलपालीभ्याम्, हरिणवधूकृतसंविभागाभ्यामिव लोचनाभ्याम्, प्रमाणयुक्तेन नासिकावंशेन, दीर्घपक्ष्मलाभ्यामाकृष्टकोदण्डसन्निभाभ्यां भ्रूभ्याम्, सुस्निग्धदर्शनेन चन्द्रसन्निभेन ललाटपट्टेन, पृष्ठदेशसंस्थितेन नितम्बयुगलरक्षणेनेव चक्षुश्रवानुकारिणा कुटिलकेशकलापेन, वामहस्तगृहीतछज्जिका(पुष्पकरण्डिका) दक्षिणहस्तेन कुसुमावचयं कुर्वती तापसकन्यकेति। तां च दृष्ट्वा चिन्तितं मया। अहो! वनवासदुःखमनुभवन्त्या अपि लावण्यम्। उपगत्य च स्तोकभूमिभागं सविशेषं दृष्टा लताजालकान्तरेण यावन्मुक्त्वा वनवासवेशं सर्वमेव विलासवत्या अनुकरोतीति। ततः स्मरणपवनसंधुक्षितः प्रज्वलितो मे मनसि मदनानलः। भृता च तया कुसुमैः करण्डिका। प्रवृत्ता तावद् वनाभिमुखम्। ततोऽहं निगुह्य मदनविकारं निर्गतो लताजालकात्, गतस्तस्याः समीपम्। प्रणम्य भणितैषा। भगवति! वर्धतां ते तपःकर्म। अहं खलु पुरुषः श्वेतविकाया वास्तव्यः ताम

---

१ दुद्धानन्द-क। २ छज्जिया (दे०) पुष्पभाजनम्, पगेरीति भाषायाम्। ३ लायण्ण छहुरया क। ४ निगूहेऊण क। ५ लयाओ तामलित्ति ख।

गी संवुत्तो। [redacted] कहेउ भयवई, को पुण इमो पएसो, किं ताव जलनिहितडं, किं वा कोइ दीवो, कहिं वा तुम्हाणमासमपयं ति। तओ सा मं दट्ठूण निउञ्चियदिट्ठिपसरा दिसामण्डलं पुलोएमाणी मन्दवलियवितिरिच्छलोयणायामं ससज्झसा विय खणमेत्तं अहोमुही ठिया अदिन्नपडिवयणा पयट्टा तवोवणाहिमुहं। तओ 'जुवई तावसी एगागिणी य, ता [1]किं इह इमीए; अन्नं कंचि पुच्छिस्सामि' त्ति चिन्तिऊण नियत्तो अहं। पविट्ठो तं चेव सहावसुन्दरं लयागहणं। चिन्तियं च मए। पेच्छामि ताव, कहिं पुण एसा वचइ त्ति। पुलोइउं पयत्तो। दिट्ठा य सविसेसमन्थराए गईए वच्चमाणी। गया य थेवं भूमिभायं। मग्गओ पुलोइयं तीए। न दिट्ठो कोइ सत्तो। तओ मोत्तूण कुसुमछज्जियं परिहियं पि पुणो परिहियं वक्कलं, परामुट्ठो केसकलावो, मोडियाइं अङ्गाइं, उव्वेल्लियाओ बाहुलयाओ, पयट्टं वियम्भणं ति। तओ मए चिन्तियं। अह किं पुण इमं, अहवा किमणेण विरुद्धवत्थुविसएणं आलोचिएणं। गओ

लितोतः सिंहलद्वीपं प्रवृत्तः। अन्तराले विपन्नं मे यानपात्रम्, [redacted] एकाकी संवृत्तः। ततः कथयतु भगवती, कः पुनरयं प्रदेशः, किं तावज्जलनिधितटं किंवा कोऽपि द्वीपः, कुत्र वा युष्माकमाश्रमपदमिति ?। ततः [redacted] मां दृष्ट्वा निकुञ्चितदृष्टिप्रसरा दिग्मण्डलं पश्यन्ती मन्दवलितवितिर्यग्लोचनायामं ससाध्वसेव क्षणमात्रमधोमुखी स्थिताऽदत्तप्रतिवचना प्रवृत्ता तपोवनाभिमुखम्। ततो 'युवतिः तापसी एकाकिनी च ततः किमिह अनया, अन्यं कंचित् प्रक्ष्यामि' इति चिन्तयित्वा निवृत्तोऽहम्। प्रविष्टस्तदेव स्वभावसुन्दरं लतागहनम्। चिन्तितं च मया-पश्यामि तावत्, कुत्र पुनरेषा व्रजतीति। द्रष्टुं प्रवृत्तः। दृष्टा च सविशेषमन्थरया गत्या व्रजन्ती। गता च स्तोकं भूमिभागम्। मार्गतः प्रलोकितं तया। न दृष्टः कोऽपि सत्त्वः। ततो मुक्त्वा कुसुमकरण्डिकां परिहितमपि पुनः परिहितं वल्कलम्, परामृष्टः केशकलापः, मोटितान्यङ्गानि, उद्वेल्लिते बाहुलते, प्रवृत्तं विजृम्भणमिति। ततो मया चिन्तितम्-अथ किं पुनरिदम्, अथवा

१ किं इमीए ख।

गिरिनई। कया पाणवित्ती। परिब्भमन्तस्स काणणन्तरे अइक्कन्तो वासरो। पसुत्तो य पुव्वविहिणा। दिट्ठो य जाममेत्तावसेसाए विहावरीए सुमिणओ। उवणीया मे कञ्चणपायवासन्नसंठियस्स दिव्वइत्थियाए सव्विन्दियमणोहराए कुसुममाला। भणियं च तीए। कुमार, एसा खु दिव्वकुसुममाला पुव्वनिव्वत्तिया चेव मए कुमारस्स उवणीया; ता गेण्हउ कुमारो। गहिया य सा मए, विइण्णा कण्ठदेसे। एत्थन्तरंमि वियम्भिओ सारसरवो, विउद्धो अहयं परितुट्ठो चित्तेण। चिन्तियं मए। आसन्नकन्नयालाहफलसूयएणं ति होयव्वमणेणं, अणुकूलो खु सउणसंघाओ, अचिरफलदायगो खु एस सुमिणओ, अरण्णं च एयं; ता न याणामो कहं भविस्सइ त्ति। एत्थन्तरंमि फुरियं मे दाहिणभुयाए लोयणेण य। तओ मए चिन्तियं। न अन्नहा रिसिवयणं ति होयव्वमणेण। अणुकूलो सउण-संघाओ। न य मे विलासरायहाणिं विलासवइं वज्जिय अन्नकन्नालाहे वि बहुमाणो। भणियं च सुमिणयदेवयाए 'कुमार, एसा खु

किमनेन विकल्पविषयेणालोचितेन। गतो गिरिनदीम्। कृता प्राणवृत्तिः। परिभ्रमतः काननान्तरेऽतिक्रान्तो वासरः। प्रसुप्तश्च पूर्वविधिना। दृष्टश्च याममात्रावशेषायां विभावर्यां स्वप्नः। उपनीता मे काञ्चनपादपासन्नसंस्थितस्य दिव्यस्त्रिया सर्वेन्द्रियमनोहरया कुसुममाला। भणितं च तया-कुमार! एषा खलु दिव्यकुसुममाला पूर्वनिर्वर्तिता एव मया कुमारस्योपनीता, ततो गृह्णातु कुमारः। गृहीता च सा मया, वितीर्णा कण्ठदेशे। अत्रान्तरे विजृम्भितः सारसरवः, विबुद्धोऽहं परितुष्टश्चित्तेन। चिन्तितं मया-आसन्नकन्यकालाभफलसूचकेन [इति] भवितव्यमनेन, अनुकूलः खलु शकुनसंघातः, अचिरफलदायकः खल्वेष स्वप्नः। अरण्यं चैतत्, ततो न जानीमो कथं भविष्यतीति। अत्रान्तरे स्फुरितं मे दक्षिणभुजया लोचनेन च। ततो मया चिन्तितम्-नान्यथा ऋषिवचनमिति भवितव्यमनेन। अनुकूलः शकुनसंघातः। न च मे विलासराजधानीं विलासवतीं वर्जित्वाऽन्यकन्यालाभेऽपि बहुमानः। भणितं च स्वप्नदेवतया-'कुमार! एषा खलु दिव्यकुसुम-

---

1 कण्णंतरेसु क।

दिव्वकुसुममाला पुव्वनिव्वत्तिया चेव[1]। तो न अन्ना दिव्वकुसुममालाए उवमाणसंगया, न अन्नाए पुव्वपरिचओ त्ति विलासवइलाहेण चेव होयव्वं ति। अणुहरइ य सा तावसी विलासवईए। विचित्ताणि य विहिणो विलसियाइं। कयाइ मं चेव होज्ज त्ति। अन्नहा कहं तावसी, कहं मयणवियारो। किं च–जइ वि सा विलासवई, तहावि पडिवन्नवयाए विरुद्धो विसयसङ्गो। अहवा संपत्तदंसणसुहस्स पिययमामग्गमणुगच्छमाणस्स वयधारणं पि मे सुन्दरं चेव। एवं च चिन्तयन्तस्स अइक्कन्ता रयणी, उग्गओ अंसुमाली, घडियाइं रयणिविरहपीडियाइं चक्कवायाइं। तओ अहं उक्कडयाए रायस्स रम्मयाए काणणाणं विलोहणिज्जयाए सुमिणयस्स गहिओ कामजर-एण पयत्तो तं तावसिं गवेसिउं। वग्गभट्ठस्स विय हरिणयस्स जूहभट्ठस्स विय गइन्दस्स तंमि चेव काणणन्तरे भमन्तस्स महया परिकिलेसेणं अइक्कन्ता कइवि दियहा। दिट्ठो माहवीलयालिङ्गिओ सहयारो। उवविट्ठो तस्स समीवे। तं चेव मुद्धहरिणलोयणं चिन्त-यन्तो चिट्ठामि जाव, सुओ मए सुक्कपत्ताणं मरमरारवो। वालिया सिरोहरा, वियारिया दिट्ठी। दिट्ठा य भूइनिम्मिएणं निडालपुण्ड-

माला पूर्वनिर्वर्तिता एव[1]। ततो नान्या दिव्यकुसुममालाया उपमानसंगता, न अन्यायाः पूर्वपरिचय इति विलासवतीलाभेनैव भवितव्य-मिति। अनुहरति च सा तापसी विलासवत्याः। विचित्राणि च विधेर्विलसितानि, कदाचित् सैव भवेदिति। अन्यथा कथं तापसी, कथं मदनविकारः?। किंच यद्यपि सा विलासवती तथापि प्रतिपन्नव्रतया विरुद्धो विषयसंगः। अथवा संप्राप्तदर्शनसुखस्य प्रियतमामार्गमनुग-च्छतो व्रतधारणमपि मे सुन्दरमेव। एवं च चिन्तयतोऽतिक्रान्ता रजनी, उद्गतोंऽशुमाली, घटिता रजनीविरहपीडिताश्चक्रवाकाः। ततो ऽहमुत्कटतया रागस्य, रम्यतया काननानां विलोभनीयतया स्वप्नस्य गृहीतो कामज्वरेण प्रवृत्तस्तां तापसीं गवेषयितुम्। वर्गभ्रष्टस्येव हरिणस्य यूथभ्रष्टस्येव गजेन्द्रस्य तस्मिन्नेव काननान्तरे भ्रमतो महता परिक्लेशेनातिक्रान्ताः कत्यपि दिवसाः। दृष्टो माधवीलताऽऽ-

[1] सा चेव क।

एणं उद्धबद्धेण जडाकलावेण पुत्तंजीवयमालालंकिएणं दाहिणकरेण वामहत्थगहियकमण्डलू महन्तवक्कलनिवसणा बहुदिवससंचियत-वायासेण अट्ठिचम्मावसेसेणं सरीरएणं अइक्कन्तमज्झिमवयसा तावसि त्ति। तओ तं दट्ठूण गूहिओ मए मयणवियारो। पणमिया य सा। तओ विसेसेण मं पुलोइऊण ईसिवाहोल्ललोयणाए भणियं तीए 'रायपुत्त, चिरं जीवसु' त्ति। तओ मए चिन्तियं। कहं पुण एसा मं वियाणइ त्ति। अहवा विमलनाणनयणो चेव तवस्सियणो होइ; ता किं न याणइ त्ति। एत्थन्तरंमि पुणा भणियमिमीए। कुमार, उवविसम्ह; अत्थि किंचि भणियव्वं तए सह। तओ मए 'जं भयवई आणवेइ' त्ति भणिऊण पमज्जियं धरणिवट्टं। उवविट्ठा तावसी अहयं च। भणियं च तीए। कुमार, सुण।

अत्थि इहेव भारहे वासे वेयड्ढो नाम पव्वओ। तत्थ गन्धसमिद्धं नाम विज्जाहरपुरं। तत्थ सहस्सबलाभिहाणो राया होत्था,

लिङ्गितः सहकारः। उपविष्टस्तस्य समीपे। तामेव मुग्धहरिणलोचनां चिन्तयन् तिष्ठामि यावत्, श्रुतो मया शुष्कपत्राणां मर्मरारवः। वालिता शिरोधरा, वितारिता दृष्टिः। दृष्टा च भूतिनिर्मितेन ललाटपुण्ड्रकेन ऊर्ध्वबद्धेन जटाकलापेन पुत्रंजीवकमालाऽलंकृतेन दक्षिणकरेण वामहस्तगृहीतकमण्डलुर्महद्वल्कलनियमना बहुदिवससंचिततपआयासेन अस्थिचर्मावशेषेण शरीरकेन अतिक्रान्तमध्यमवयाः तापसीति। तस्यां दृष्ट्वा गूढो मया मदनविकारः। प्रणता च सा। ततो विशेषेण मां दृष्ट्वा ईषद्बाष्पार्द्रलोचनया भणितं तया 'राजपुत्र! चिरं जीव' इति। ततो मया चिन्तितं-कथं पुनरेषा मां विजानातीति। अथवा विमलज्ञाननयन एव तपस्विजनो भवति, ततः किं न जानातीति। अत्रान्तरे पुनर्भणितमनया-कुमार! उपविशावः, अस्ति किंचिद् भणितव्यं त्वया सह। ततो मया 'यद् भगवत्याज्ञापयति' इति भणित्वा प्रमार्जितं धरणीपृष्ठम्। उपविष्टा तापसी अहं च। भणितं तया-कुमार! शृणु।

१ उवविसु क।

गुप्पभा से भारिया, ताणं सुया अहं मयणमञ्जरी नाम। संपत्तजोव्वणा परिणीया विलासउरनयरसामिणो विज्जाहरनरिन्दस्स पुत्तेणं पवणगइणा। अइक्कन्तो य कोइ कालो विसयसुहमणुहवन्ताण। अन्नया य आगासजाणेणं गयाइं नन्दणवणं, पवत्ताइं कीलिउं विचित्तकीलाहिं, जाव अयण्डंमि चेव निवडिओ कणयसिलासणाओ पवणगई, अणाचिक्खियपओयणं च संमिल्लियं तेण विणिज्जियकन्दोट्टदलसोहं लोयणजुयं, पकम्पिया सिरोहरा, पव्वायं वयणकमलं। तओ असारयाए जीवलोयस्स पेच्छमाणीए चेव सो पञ्चत्तमुवगओ त्ति। तओ अहं अणाहा विय गहिया महासोएण, सोगाइरेयओ य सारसी विय अणिवारियं परिब्भमन्ती सहसा चेव निवडिया धरणिवट्टे, लद्धचेयणा य उप्पइउमारद्धा जाव न पसरइ मे गई। तओ सुमरिया नहङ्गणगामिणी विज्जा, तहावि न पसरई त्ति। तओ मए चिन्तियं 'हा किमेयमवरं' ति जाव थेववेलाए समागओ तायबिइयहिययभूओ पडिवन्नतावसवओ देवाणन्दो नाम विज्जाहरो। भणियं

अस्ति इहैव भारते वर्षे वैताढ्यो नाम पर्वतः। तत्र गन्धसमृद्धं नाम विद्याधरपुरम्। तत्र सहस्रबलाभिधानो राजाऽभवत्। सुप्रभा तस्य भार्या। तयोः सुताऽहं मदनमञ्जरी नाम। संप्राप्तयौवना परिणीता विलासपुरनगरस्वामिनो विद्याधरनरेन्द्रस्य पुत्रेण पवनगतिना। अतिक्रान्तश्च कोऽपि कालो विषयसुखमनुभवतोः। अन्यदा चाकाशयानेन गतौ नन्दनवनम्। प्रवृत्तौ क्रीडितुं विचित्रक्रीडाभिः, यावदकाण्डे एव निपतितः कनकशिलाऽऽसनात् पवनगतिः। अनाख्यातप्रयोजनं च संमिलितं तेन विनिर्जितकमलदलशोभं लोचनयुगम्, प्रकम्पिता शिरोधरा, म्लानं वदनकमलम्। ततोऽसारतया जीवलोकस्य प्रेक्षमाणायामेव स पञ्चत्वमुपगत इति। ततोऽहमनाथेव गृहीता महाशोकेन। शोकातिरेकतश्च सारसीव अनिवारितं परिभ्रमन्ती सहसैव निपतिता धरणीपृष्ठे। लब्धचेतना च उत्पतितुमारब्धा यावद् न प्रसरति मे गतिः। ततः स्मृता नभोऽङ्गणगामिनी विद्या, 'तथाऽपि न प्रसरतीति। ततो मया चिन्तितम्-'हा किमेतदपरम्' इति यावत् स्तोकवेलायां समागतः तातद्वितीयहृदयभूतः प्रतिपन्नतापसव्रतो देवानन्दो नाम विद्याधरः। भणितं च तेन-वत्से

च तेण । वच्छे मयणमञ्जरि, किमेयं ति । मए भणियं । भयवं, कयन्तविलसियं । तेण भणियं 'कहं विय' । मए भणियं । विवन्नो मे अज्जउत्तो, न पहवइ य नहगामिणी विज्जा । तओ बाहोल्ललोयणेण भणियं भयवया । वच्छे, अलं परिदेविएणं, ईइसो चेव एस संसारो । एयं च असारयं संसारस्स अद्धुवयं जीवलोयस्स खणभंगुरयं संगमाणं चञ्चलयं इन्दियाणं परिचिन्तिऊण पवज्जन्ति पाणिणो सयलतेलोक्कपरमत्थबन्धवं धम्मं । तओ मए 'एवमेयं'ति चिन्तिऊण भणिओ भयवं । करेहि मे अणुग्गहं वयपयाणेण । भयवया भणियं । वच्छे, जुत्तमेयं, अह किं पुण ते नहगमणविज्जाभंसकारणं । मए भणियं । भयवं, न याणामि । तओ नाणावलोएण निरूवियं भयवया, भणियं च तेण । वच्छे, सोयाभिभूयाए लङ्घियं सिद्धाययणकूडं, निवडियं च ते एयस्स चेव सिहरभाए कुसुमदामं, तन्निमित्तो ते विज्जाभंसो त्ति । मए भणियं । भयवं, अलमिहलोयमेत्तोवयारिणीहिं विज्जाहिं, करेहि मे अणुग्गहं वयपयाणेणं ति । तओ भयवया

मदनमञ्जरि ! किमेतदिति । मया भणितम्-भगवन् ! कृतान्तविलसितम् । तेन भणितम्-'कथमिव' । मया भणितम्-विपन्नो मे आर्यपुत्रः, न प्रभवति च नभोगामिनी विद्या । ततो बाष्पार्द्रलोचनेन भणितं भगवता । वत्से ! अलं परिदेवितेन, ईदृश एव संसारः । एतां चासारतां संसारस्य अध्रुवतां जीवलोकस्य, क्षणभङ्गुरतां संगमानां चञ्चलतामिन्द्रियाणां परिचिन्त्य प्रपद्यन्ते प्राणिनः सकलत्रैलोक्यपरमार्थबान्धवं धर्मम् । ततो मया 'एवमेतद्' इति चिन्तयित्वा भणितो भगवान् । कुरु मेऽनुग्रहं व्रतप्रदानेन । भगवता भणितम्-वत्से युक्तमेतद्, अथ किं पुनस्ते नभोगमनविद्याभ्रंशकारणम् ? । मया भणितम्-भगवन् ! न जानामि । ततो ज्ञानावलोकेन निरूपितं भगवता, भणितं च तेन । वत्से ! शोकाभिभूतया लङ्घितं सिद्धायतनकूटम्, निपतितं च ते एतस्यैव शिखरभागे कुसुमदाम, तन्निमित्तस्ते विद्याभ्रंश इति । मया भणितम्-भगवन् ! अलमिहलोकमात्रोपकारिणीभिर्विद्याभिः, कुरु मेऽनुग्रहं व्रतप्रदानेनेति । ततो भगवता

पुच्छिऊण तायं संसिऊण नियममायारं तवप्पभावेण आणिऊण तावसीणमुचियमुवगरणं एत्थ चेव दीवंमि दिक्खिय म्हि भयवया। अइक्कन्तो कोइ कालो। अन्नया य कुसुमसामिहेयनिमित्त गया समुद्दतीरं। दिट्ठा य तत्थ जलहिजलकल्लोलनोल्लिया मियङ्कलेहा विय देहप्पहाए समुज्जोयन्ती तमुद्देसं फलहयदुइया कन्नय त्ति॥ एयं सोऊण, भो कुमार, वियम्भिओ मे पमोओ। चिन्तियं च मए। दीसइ मणोरहपायवस्स कुसुमुग्गमो॥ तावसीए भणियं। तओ अहं गया तमुद्देसं, दिट्ठा य लायण्णसब्भावाओ 'जीवइ' त्ति गम्ममाणा कन्नय त्ति। अब्भुक्खिया कमण्डलुपाणिएणं, उम्मिल्लियं तीए लोयणजुयं, भणिया य सा मए। वच्छे धीरा होहि। तावसी खु अहं। तओ बाहजलभरियलोयणं पणमिया तीए। ससंभमं च उवविसिऊण खिज्जियं चित्तेणं, लक्खिओ से भावो। तओ मए चिन्तियं। अहो से महाणुभावया; भवियव्वमिमीए महाकुलपसूयाए त्ति। उवणीयाइं च से फलाइं। अणिच्छमाणी वि य कराविया

पृष्ट्वा तातं शंसित्वा निजमाचारं तपःप्रभावेण आनीय तापसीनामुचितमुपकरणम् अत्र[2] चैव द्वीपे दीक्षितास्मि भगवता। अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। अन्यदा च कुसुमसामिधेय[1]निमित्तं गता समुद्रतीरम्। दृष्टा च तत्र जलधिजलकल्लोलनोदिता(प्रेरिता) मृगाङ्कलेखेव देहप्रभया समुद्द्योतयन्ती तमुद्देशं फलकद्वितीया कन्यकेति। एतच्छ्रुत्वा भोः कुमार! विजृम्भितो मे प्रमोदः। चिन्तितं च मया-दृश्यते मनोरथपादपस्य कुसुमोद्गमः॥ तापस्या भणितम्-ततोऽहं गता तमुद्देशम्, दृष्टा च लावण्यसद्भावाद् 'जीवति' इति गम्यमाना कन्यकेति। अभ्युक्षिता कमण्डलुपानीयेन, उन्मीलितं तया लोचनयुगम्, भणिता च सा मया। वत्से! धीरा भव, तापसी खल्वहम्। ततो बाष्पजलभृतलोचनं प्रणता तया। ससंभ्रमं चोपविश्य खिन्नं चित्तेन, लक्षितस्तस्या भावः। ततो मया चिन्तितम्-अहो तस्या महानुभावता,

१ सामिधेय-समिधां-काष्ठानां समूहः। २ एयं से य दीवोवगठ पा

पाणवित्तिं। नीया आसमपदं, दंसिया कुलवइणो, पणमिओ तीए भयवं, अहिणन्दिया य भगवया। कयं आवस्सयं, पुच्छिया य सा मए। वच्छे, कुओ तुमं। तीए भणियं। भयवइ, तामलित्तीओ। मए भणियं। का उण तुमं, कहिं वा पट्ठिय त्ति। तओ दीहदीहं नीससिय न जंपियमिमीए। तओ मए चिन्तियं। महाकुलपसूया खु एसा; ता कहमेवमत्ताणं पयासेइ; ता किं एइणा; कुलवइं पुच्छिस्सामि त्ति। अइक्कन्तो वासरो। कयं सञ्झासमओचियमणुट्ठाणं। गयाहं कुलवइसयासं। पणमिऊण पुच्छिओ भयवं कुलवई। भयवं, का उण एसा कन्नया, कहं वा इमं ईइसमवत्थन्तरं पत्ता, कीइसो वा से विवाओ भविस्सइ त्ति। तओ दाऊणमुवओगं वियाणिऊण तवप्पहावेणं भणियं भयवया। सुण। तामलित्तीसामिणो ईसाणचन्दस्स धूया खु एसा भत्तारसिणेहपराहीणयाए इमं ईइसं अवत्थन्तरं पत्त त्ति। मए भणियं। भयवं, किन्न एसा कन्नय त्ति। भयवया भणियं। कन्नया दव्वओ, न उण भावओ त्ति। मए भणियं 'कहं विय'। भय-

---

भवितव्यमनया महाकुलप्रसूतयेति। उपनीतानि तस्याः फलानि। अनीच्छन्त्यपि च कारिता प्राणवृत्तिम्। नीताऽऽश्रमपदम्, दर्शिता कुलपतये, प्रणतस्तया भगवान्, अभिनन्दिता च भगवता। कृतमावश्यकम्, पृष्टा च सा मया। वत्से! कुतस्त्वम्?। तया भणितम्-भगवति! ताम्रलिप्तीतः। मया भणितम्-का पुनस्त्वम्, कुत्र वा प्रस्थितेति?। ततो दीर्घदीर्घं निःश्वस्य न जल्पितमनया। ततो मया चिन्तितम्-महाकुलप्रसूता खल्वेषा, ततः कथमेवमात्मानं प्रकाशयति? तत् किमेतेन, कुलपतिं प्रक्ष्यामीति। अतिक्रान्तो वासरः। कृत सन्ध्यासमयोचितमनुष्ठानम्। गताऽहं कुलपतिसकाशम्। प्रणम्य पृष्टो भगवान् कुलपतिः। भगवन्! का पुनरेषा कन्यका, कथं वेदमीदृशमवस्थान्तरं प्राप्ता, कीदृशो वा तस्या विपाको भविष्यतीति। ततो दत्त्वोपयोगं विज्ञाय तपःप्रभावेण भणितं भगवता। शृणु-ताम्रलिप्तीस्वामिन ईशानचन्द्रस्य दुहिता खल्वेषा भर्तृस्नेहपराधीनतया इदमीदृशमवस्थान्तरं प्राप्तेति। मया भणितम्-भगवन्! किन्न

---

१ एयाए क। २ परायत्तयाए ख।

वया भणियं । सुण । दिट्ठो इमीए मयणमहूसवम्मि तीए चेव नयरीए सेयवियाहिवस्स जसवम्मणो पुत्तो सणंकुमारो नाम । [*मोयाविया णेण तक्करा । ते य कहञ्चि दिट्ठिं वञ्चाविऊण वावाइया से ताएणमायण्णियं वयणमणेण । तओ निग्गच्छिऊण तायज्जाओ कोवेणमागओ तामलित्तिं । पडिच्छिओ सवहुमाणं ईसाणचन्देण । तओ वसन्तसमए] कीलानिमित्तं अणङ्गणन्दणं उज्जाणं गच्छमाणो दिट्ठो इमीए, समुप्पन्नो य से तम्मि अणुराओ । पडिवन्नो तीए एस भत्ता मणोरहेहिं न उण परिणीय त्ति । अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु जणरवाओ वियाणियमिमीए, जहा सो वावाइओ त्ति । तओ तन्नेहमोहियमणा 'अहं पि खु तम्मि चेव पिउवणे पञ्चत्तमुवगयं पि तं पेच्छिऊण पाणे परिच्चयामि' त्ति चिन्तिऊण अड्ढरत्तसमए पसुत्ते परियणे एगागिणी चेव निग्गया रायगेहाओ । ओइण्णा रायमग्गं, गहिया तक्करेहिं, गेण्हिऊण आहरणयं विक्कीया वव्वरकूलगामिणो अयलसत्थवाहस्स हत्थे । पयट्टाविया तेण निययकूलं । विवन्नं च

एषा कन्यकेति ? भगवता भणितम्-कन्यका द्रव्यतो न पुनर्भावत इति । मया भणितम्-'कथमिव' ? । भगवता भणितम्-शृणु । दृष्टोऽनया मदनमधूत्सवे तस्यामेव नगर्यां श्वेतविकाधिपस्य यशोवर्मणः पुत्रः सनत्कुमारो नाम । [मोचिता अनेन तस्कराः । ते च कथञ्चिद् दृष्टिं वञ्चयित्वा व्यापादितास्तस्य तातेन, आकर्णितं वचनमनेन । ततो निर्गत्य तातार्यात् कोपेनागतो तामलितीम् । प्रतीष्टः सबहुमानमीशानचन्द्रेण । ततो वसन्तसमये] क्रीडानिमित्तमनङ्गनन्दनमुद्यानं गच्छन् दृष्टोऽनया, समुत्पन्नश्च तस्यास्तस्मिन्ननुरागः । प्रतिपन्नश्च तया एष भर्ता मनोरथैर्न पुनः परिणीतेति । अतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु जनरवाद् विज्ञातमनया, यथा स व्यापादित इति । ततः तत्स्नेहमोहितमनाः 'अहमपि खलु तस्मिन्नेव पितृवने पञ्चत्वमुपगतमपि तं (भर्तारं) प्रेक्ष्य प्राणान् परित्यजामि' इति चिन्तयित्वाऽर्धरात्रसमये प्रसुप्ते परिजने एकाकिन्येव निर्गता राजगेहात् । अवतीर्णा राजमार्गम् । गृहीता तस्करैः । गृहीत्वाऽऽभरणं विक्रीता वर्बरकुलगामिनो-

* अयं कोष्ठान्तर्गत. पाठः कपुस्तकप्रान्तभागे एव ।

तं जाणन्तं, ममामाइयं च इमीए फलहयं। तओ तिरत्तेण पत्ता इमं कूलं अवत्थं च। चित्ताओ उण, पाविऊण भत्तारं भुञ्जिऊण भोए परलोयसाहणेणं सफलं चेव माणुसत्तणं करिस्सइ त्ति॥ मए भणियं। भयवं, किन्न वावाइओ से हिययवल्लहो। भयवया भणियं आम त्ति। मए चिन्तियं 'सोहणं संजायं' ति। अइक्कन्ता सा रयणी। बिइयदियहंमि य भणिया मए सा। रायपुत्ति, परिच्चय विसायं अवलम्बेहि धिइं ईइसो एस संसारो। एत्थ खलु सुमिणयसंपत्तितुल्लाओ रिद्धीओ, अमिलाणकुसुममिव खणमेत्तरमणीयं जोव्वणं, विज्जुविलसियं पिव दिट्ठनट्ठाइं सुहाइं, अणिच्चा पिययणसमागम त्ति। तीए भणियं। भयवइ, एवमेयं; ता करेहि मे पसायं वयप्प-याणेणं। मए भणियं। रायपुत्ति, अलं तेव वयगहणेणं। दुन्निवारणीओ पढमजोव्वणत्थस्स पाणिणो मयणबाणपसरो। पुच्छिओ य मए दिव्वनाणधरो तुज्झ वुत्तन्तं सव्वं चेव भयवं कुलवई। साहिओ य तेण सेयवियाहिवसुयदंसणाइओ। ता मा संतप्प, भविस्सइ

उपलसार्थवाहस्य हस्ते। प्रवर्तिता तेन निजकूलम्। विपन्नं च तद् यानपात्रम्। समासादितं चानया फलकम्। ततस्त्रिरात्रेण प्राप्तेदं कूलमवस्थां च। चित्राकः पुनः प्राप्य भर्तारं भुक्त्वा भोगान् परलोकसाधनेन सफलमेव मानुषत्वं करिष्यतीति। मया भणितम्-भगवन्! किं न व्यापादितस्तस्या वल्लभः?। भगवता भणितम्-आममिति। मया चिन्तितम्-'शोभनं संजातम्' इति। अतिक्रान्ता सा रजनी। द्वितीयदिवसे च भणिता मया सा। राजपुत्रि! परित्यज विषादम्, अवलम्बस्व धृतिम्, ईदृश एष संसारः। अत्र खलु स्वप्नसंपत्तितुल्या ऋद्धयः, अम्लानकुसुममिव क्षणमात्ररमणीयं यौवनम्, विद्युद्विलसितमिव दृष्टनष्टानि सुखानि, अनित्याः प्रियजनसमागमा इति। तया भणितम्-भगवति! एवमेतद्, ततः कुरु मे प्रसादं व्रतप्रदानेन। मया भणितम्-राजपुत्रि! अलं तव व्रतग्रहणेन। दुर्निवारणीयः प्रथमयौवनस्थस्य प्राणिनो मदनबाणप्रसरः। पृष्टश्च मया दिव्यज्ञानधरस्तव वृत्तान्तं सर्वमेव भगवान् कुलपतिः। कथितश्च

१ विमीए क। २ दूउ ईइस (ईदिषि) अव–क। ३ –विलसियाइं पिव क। ४ नाव क।

तुह तेण समागमो, जीवइ खु सो दीहाउओ त्ति । तओ परिओसविम्हयसणाहं अच्चन्तसोहणमणाचिक्खणीयं अवत्थन्तरमुवगच्छिऊण संकप्पओ असन्तं पि ओयारिऊण दिन्नं मम कडयजुयलं, पणामिओ य हारलयानिमित्तं सिरोहराए हत्थो, असंपत्तीए य तस्स समागयं से चित्तं, विलिया य एसा । तओ मए भणियं । रायपुत्ति, अलं संभमेणं, उचिया खु तुमं ईइसस्स तुट्ठिदाणस्स । ता अलं तेन वयगहणेणं ति । तओ 'जं तुमं आणवेसि'त्ति पडिस्सुयं तीए । तावसकन्नओचिएणं च विहिणा अइक्कन्तो कोइ कालो । अन्नया गओ य णे भयवं कुलवई धम्मभाउयदंसणत्थं सिद्धपव्वयं ति । जाव इओ अईयकइवयदिणम्मि गन्तूण एसा कुसुमसामिहेयस्स अइक्कन्ताए उचियवेलाए मग्गओ पुलोएमाणी अणुफुसियकवोलतलग्गबाहजललवा सेयसलिलधोयगत्ता खीरोयमहणतक्खणुट्ठिया विय सिरी अरइपरिगया आगया आसमपयं । तओ मए पुच्छिया 'रायपुत्ति, किमेयं' ति । तीए भणियं । अज्ज मए धन्नयाणं सुमरियं ।

तेन श्वेतविकाधिपसुतदर्शनादिकः । ततो मा संतप्यस्व, भविष्यति तव तेन समागमः, जीवति खलु स दीर्घायुष्क इति । ततः परितोषविस्मयसनाथमत्यन्तशोभनमनाख्येयमवस्थान्तरमुपगत्य संकल्पतोऽसदपि अवतार्य दत्तं मह्यं कटकयुगलम्, अर्पितश्च हारलतानिमित्तं शिरोधरायां हस्तः । असंप्राप्त्या च तस्य समागतं तस्याश्चित्तम्, व्यलीका चैषा । ततो मया भणितम्–राजपुत्रि ! अलं संभ्रमेण, उचिता खलु त्वमीदृशस्य तुष्टिदानस्य । ततोऽलं तव व्रतग्रहणेनेति । ततो 'यत् त्वमाज्ञापयसि' इति प्रतिश्रुतं तया । तापसकन्योचितेन च विधिनाऽतिक्रान्तः कोऽपि कालः । अन्यदा गतश्च अस्माकं भगवान् कुलपतिर्धर्मभ्रातृदर्शनार्थं सिद्धपर्वतमिति । यावदितोऽतीतकतिपयदिने गत्वैषा कुसुमसामिधेयाय (कुसुम–काष्ठसमूहाय) अतिक्रान्तायामुचितवेलायां मार्गतः पश्यन्ती अनुप्रोञ्छितकपोलतललग्नबाष्पजललवा स्वेदसलिलधौतगात्रा क्षीरोदमथनतत्क्षणादुत्थितेव श्रीरिवारतिपरिगताऽऽगताऽऽश्रमपदम् । ततो मया पृष्टा

१ ताव क । २ –गंडा ख ।

मए भणियं। परिच्चय विसायं, जाव कुलवई आगच्छइ; तओ सो बन्धवाणं नेइस्सइ त्ति। पडिस्सुयं तीए। जाव तओ चेव दिवसाओ आरब्भ मन्दायरा देवयापूयाए अणुज्जुत्ता अतिहिबहुमाणे न करेइ कुसुमोच्चयं, न पणमइ हुयासणं, आलिहइ विज्जाहरमिहुणाइं, पुलोएइ सारसजुयलाइं, करेइ मणोहवस्स वि मणोरहे जोव्वणवियारे, नियभत्तारगयइत्थियाणुरायपहाणपोराणियकहासु च उव्वहइ परिओसं। तओ मए चिन्तियं। अहो से वयविसेसेण [3]उवागयं जोव्वणं, जोव्वणेणं मओ, मएण मयणो, मयणेणं विलासा, विलासेहिं सव्वहा न सुलहं निव्वियारं जोव्वणं ति। अवि य

न य अत्थि नेवि य होही पाएणं तिहुयणंमि सो जीवो। जो जोव्वणमणुपत्तो वियाररहिओ सया होइ॥

बिइयदियहंमि य नागवल्लीलयालिङ्गियं पूयपायवमवलोइऊण तयासन्नं च सहयरिचडुयम्मकारयं रायहंसं विहुणियकरपल्लवं

'राजपुत्रि! किमेतद्' इति। तया भणितम्—अद्य मया बान्धवानां स्मृतम्। मया भणितम्—परित्यज विषादम्, यावत्कुलपतिरागच्छति, ततः स बान्धवान् नेष्यतीति। प्रतिश्रुतं तया। यावत् तत एव दिवसादारभ्य मन्दादरा देवतापूजायामनुद्युक्ताऽतिथिबहुमाने न करोति कुसुमोच्चयम्, न प्रणमति हुताशनम्, आलिखति विद्याधरमिथुनानि, पश्यति सारसयुगलानि, करोति मनोभवस्यापि मनोरथान् यौवनविकारान्, निजभर्तृगतस्त्र्यनुरागप्रधानपौराणिककथासु च उद्वहति परितोषम्। ततो मया चिन्तितम्—अहो अस्या वयोविशेषेणोपागतं यौवनम्, यौवनेन मदः, मदेन मदनः, मदनेन विलासाः, विलासैः सर्वथा न सुलभं निर्विकारं यौवनमिति। अपि च

न चास्ति नापि च भविष्यति प्रायेण त्रिभुवने स जीवः। यो यौवनमनुप्राप्तो विकाररहितः सदा भवति॥

द्वितीयदिवसे च नागवल्लीलताऽऽलिङ्गितं पूगपादपमवलोक्य तदासन्नं च सहचरीचाटुकर्मकारकं राजहंसं विधूतकरपल्लवं बाष्पा-

१ नइस्सइ क। २ -जुयल ख। ३ उवगय क। ४ न इव क। ५ चूयपायव- ख, असोयपायव- क। ६ चाडुयम्मगारय क।

वाहोल्ललोयणा [1]नीससिऊण दीहदीहं निग्गया तवोवणाओ। तओ मए चिन्तियं। न सोहणो से आगारो। ता पेच्छामि ताव कहिं एसा वच्चइ त्ति। जाव य गेण्हिऊण छज्जियं गया कुसुमोच्चयभूमिं, तरलतारयं च पयत्ता पुलोइउं। तओ मए चिन्तियं। किं पुण एसा पुलोएइ त्ति। जाव पुलोएमाणी य गया असोयवीहियं। कयलिवणन्तरिया य ठिया से अहं मग्गओ। परुण्णा य सा। भणियं च तीए। भयवईओ वणदेवयाओ, एसो खु सो पएसो, जहिं अज्जउत्तेण तावसि त्ति कलिऊण सविणयं पणमिय म्हि, भणिया य। भयवइ, वड्ढउ ते तवोकम्मं, अहं खु पुरिसो सेयवियावत्थव्वओ तामलित्तीओ सीहलदीवं पयट्टो। अन्तराले विवन्नं जाणवत्तं, अओ एगाई संवुत्तो। ता कहेउ भयवई, को पुण इमो पएसो; किं ताव जलनिहितडं, किं वा कोइ दीवो; कहिं वा तुम्हाणमासमपयं ति। मए पुण सज्झससहिययाए न दिन्नं पडिवयणं [2]वामयाए सहावेण उक्कडयाए मयणस्स न तिण्णं मए जंपिउं। गया थेवं भूमिभायं। काऊण धीरयं पुलोएमाणीए न उवलद्धो य दिट्ठओ। ता न याणामि, किं उप्पेक्खेमि [3] तं दीहाउयं, आउ हिययाओ मे विणिग्गओ, आउ

द्वेलोचना निःश्वस्य दीर्घदीर्घं निर्गता तपोवनात्। ततो मया चिन्तितम्-न शोभनस्तस्या आकारः। ततः पश्यामि तावत् कुत्रैषा व्रजतीति। यावच्च गृहीत्वा पुष्पकरण्डिकां गता कुसुमोच्चयभूमिम्, तरलतारकं च प्रवृत्ता द्रष्टुम्। ततो मया चिन्तितम्-किं पुनरेषा पश्यतीति? यावत् पश्यन्ती च गताऽशोकवीथिकाम्। कदलीवनान्तरिता च स्थिता तस्या अहं मार्गतः। प्ररुदिता च सा। भणितं च तया-भगवत्यो वनदेवताः! एष खलु स प्रदेशः, यत्र आर्यपुत्रेण तापसीति कलयित्वा सविनयं प्रणताऽस्मि, भणिता च। भगवति! वर्धतां ते तपःकर्म, अहं खलु पुरुषः श्वेतविकावास्तव्यः ताम्रलिप्तीतः सिंहलद्वीपं प्रवृत्तः। अन्तराले विपन्नं यानपात्रम्, अत एकाकी संवृत्तः। ततः कथयतु भगवती, कः पुनरयं प्रदेशः, किं तावज्जलनिधितटम्, किं वा कोऽपि द्वीपः, कुत्र वा युष्माकमाश्रमपदमिति। मया पुनः ससा-

१ नीससिय क। २ वामयास- क ३ किं मए उप्पक्खियमेत्र,।

पलोहेइ मं अज्जउत्तवेसेण कोइ अमाणुसो, आउ सच्चयं चेव अज्जउत्तो, त्ति। सव्वहा जं होउ तं होउ। न सक्कुणोमि पुणो पज्ज-लियमयणाणला अज्जउत्तविरहदुक्खं विसहिउं। ता एयाए अइमुत्तयलयाए उव्वन्धिऊण वावाएमि अत्ताणयं। अप्पमत्ता होज्जह सरीरे अज्जउत्तस्स, साहेज्जह य एयं वुत्तन्तं जणणिनिव्विसेसाए अयारणवच्छलाए भयवईए। अहं पुण लज्जापराहीणयाए न सक्कुणोमि आ-चिक्खिउं ति। भणिऊणमारूढा वम्मीयसीहरं, निबद्धो लयापासओ। तओ मए चिन्तियं। नत्थि दुक्करं मयणस्स। कओ तीए गुरुदेवयाणं पणामो, दिन्नो पासओ सिरोहराए, पवत्ता मेल्लिउं अप्पाणयं। एत्थन्तरंमि परित्तायह त्ति भणन्ती गया अहं तीए पासं। अवणीओ से पासओ, भणिया य सा। रायउत्ति, जुत्तं णु इमं लोयन्तरपयट्टाए वि अणापुच्छणं जणणितुल्लाए य मे पओयणाकहणं ति। तओ हँद्धी सव्वं चेव एयाए आयण्णियं ति लज्जावणयवयणाए जंपियं तीए। भयवइ, न तए कुप्पियव्वं; लज्जा य मे अवरज्झइ।

ध्यलज्जतया न दत्तं प्रतिवचनम्, वामतया स्वभावेन उत्कटतया मदनस्य न शक्तं मया जल्पितुम्। गता स्तोकं भूमिभागम्। कृत्वा ग्रीवां पश्यन्त्या च नोपलब्धश्च पृष्ठतः। ततो न जानामि-किमुपेक्षे तं दीर्घायुष्कम्, अथवा हृदयान्मे विनिर्गतः, अथवा प्रलोभयति मामा-र्यपुत्रवेशेण कोऽप्यमानुषः, अथवा सत्यमेवार्यपुत्र इति। सर्वथा यद् भवतु तद् भवतु। न शक्नोमि पुनः प्रज्वलितमदनानलाऽऽर्यपुत्रविरह-दुःखं विसोढुम्। तत एतयाऽतिमुक्तलतया उद्बध्य व्यापादयाम्यात्मानम्। अप्रमत्ता भवेः शरीरे आर्यपुत्रस्य, कथयतं चैतं वृत्तान्तं जननीनि-र्विशेषाया अकारणवत्सलाया भगवत्याः। अहं पुनर्लज्जापराधीनतया न शक्नोम्याख्यातुमिति। भणित्वाऽऽरूढा वल्मीकशिखरम्, निबद्धो लतापाशः। ततो मया चिन्तितम्-नास्ति दुष्करं मदनस्य। कृतस्तया गुरुदेवताभ्यः प्रणामः, दत्तः पाशः शिरोधरायाम्, प्रवृत्ता क्षेप्तुमात्मा-नम्। अत्रान्तरे परित्रायध्वमिति भणन्ती गताऽहं तस्याः पार्श्वम्। अपनीतस्तस्याः पाशः। भणिता च सा-राजपुत्रि! युक्तं न्विदं लोका-

१ पुणो वि ख। २ -सिहरंमि ख। ३ जुत्तमिम क, जुत्तमिण ख। ४ अहद्धी क। ५ लज्जा मे ख।

तओ मए भणियं । रायउत्ति, अलं कोवासंकाए, न कोवणो तवस्सिजणो होइ । साहेहि ताव, किं तए एत्थ अउव्वो कोइ अइही दिट्ठो त्ति । तीए भणियं । सुयं चेव भयवईए । मए भणियं । रायउत्ति, धीरा होहि; अमोहवयणो खु भयवं कुलवई । ता अवस्समासन्नं ते पियं भविस्सइ । ता एहि ताव, गच्छम्ह आसमपयं । तओ 'जं भयवई आणवेइ'त्ति पडिसुयं तीए । गयाओ अम्हे आसमपयं । पेसिया य मए तुज्झ अण्णेसणानिमित्तं मुणिकुमारया । अप्पमत्ता य पोराणियकहाविणोएण ठिया अहं रायउत्तिसमीवे । निवेइयं च मे मुणिकुमारएहिं 'न अम्हेहिं दिट्ठो' त्ति । तओ अहं रायउत्तिसमीवे निउञ्जिय सयलपरियणं 'न अन्नो से जीवियोवाओ' त्ति विचिन्तिऊण एगागिणी चेव तुज्झ अन्नेसणनिमित्तं इह आगय म्हि । दंसिओ य मे तुमं अवस्सकज्जविणिओगदक्खाए भवियव्वयाए । ता एहि, गच्छम्ह आसमपयं; जीवावेहि तं कण्ठगयपाणं अवन्धवं कन्नयं ति ।

न्तरमृत्सवाऽपि अनापृच्छनं जननीतुल्यायाश्च मे प्रयोजनाकथनमिति । ततो हा धिक्, सर्वमेव एतयाऽऽकर्णितमिति लज्जावनतवदनया जल्पितं तया । भगवति ! न त्वया कुपितव्यम्, लज्जा च मेऽपराध्यति । ततो मया भणितम्—राजपुत्रि ! अलं कोपाशङ्कया, न कोपनः तपस्विजनो भवति । कथय तावत् किं त्वयाऽत्र अपूर्वः कोऽपि अतिथिर्दृष्ट इति ? । तया भणितम्—श्रुतमेव भगवत्या । मया भणितम्—राजपुत्रि ! धीरा भव, अमोघवचनः खलु भगवान् कुलपतिः । ततोऽवश्यमासन्नं ते प्रियं भविष्यति । तत एहि तावत्, गच्छाव आश्रमपदम् । ततो 'यद् भगवती आज्ञापयति' इति प्रतिश्रुतं तया । गते आवामाश्रमपदम् । प्रेषिताश्च मया तवान्वेषणनिमित्तं मुनिकुमारकाः । अप्रमत्ता च पौराणिककथाविनोदेन स्थिताऽहं राजपुत्रीसमीपे । निवेदितं च मे मुनिकुमारकैः 'नास्माभिर्दृष्टः' इति । ततोऽहं राजपुत्रीसमीपे नियुज्य सकलपरिजनं 'नान्यस्तस्या जीवितोपायः' इति विचिन्त्य एकाकिन्येव तवान्वेषणनिमित्तमिहागताऽस्मि । दर्शितश्च मे त्वमवश्यकार्यविनियोगदक्षया भवितव्यतया । तत एहि, गच्छाव आश्रमपदम्, जीवय तां कण्ठगतप्राणामबान्धवां कन्यकामिति ।

तओ मए भणियं 'जं भयवई आणवेइ' त्ति। गयाइं तवोवणं। पविट्ठा पढमं चेव तावसी, पच्छा य मुणिकुमारयाहूओ अहय ति। उवणीयं मे आसणं। दिट्ठा य मुणालियावलयहारमुव्वहन्ती नलिणिदलसत्थरगया विलासवई। सा य मं दट्ठूण [1]विलिया मोत्तूण सत्थरं अब्भन्तरं गया। उवविट्ठो य अहयं, संपाइओ अग्घो तीए वयंसियाहिं तावसकुमारियाहिं। तावसीसमाएसेणं च घेत्तूण चलणसोयं संठवेन्ती उत्तरिज्जं पुलोएमाणी वलियकन्धरं दिसामुहाइं समागया विलासवई। सोचिया चलणा॥ एत्थन्तरंमि ठिओ गगणमज्झयारी दिणयरो, जाओ य सनिओयतप्परो मुणिजणो, उवणीयाइं फणसमाइयाइं फलाइं, कया पाणवित्ती। आगया य तावसी। भणियं च तीए। रायपुत्त, [2]तएजारिसाणं आसमपयमागयाणं कन्दफलमे[3]त्ताहाराण पाणवित्ती। वक्कलनिवसणो य तावसजणो, ता किं करेउ अतिहिसक्कारं। तं एसा विलासवई मम जीवियाओ वि वल्लहयरा पुव्वसंपाडिया चेव विहिणा पुणो मे संपाडिय

ततो मया भणितम्–'यद् भगवत्याज्ञापयति' इति। गतो तपोवनम्। प्रविष्टा प्रथममेव तापसी, पश्चाच्च मुनिकुमाराहूतोऽहमिति। उपनीतं च मे आसनम्। दृष्टा च मृणालिकावलयहारमुद्वहन्ती नलिनीदलस्रस्तरगता विलासवती। सा च मां दृष्ट्वा व्यलीका मुक्त्वा स्रस्तरमभ्यन्तरं गता। उपविष्टश्चाहम्, संपादितोऽर्घस्तस्या वयस्याभिः तापसकुमारिकाभिः। तापसीसमादेशेन च गृहीत्वा चरणशौचं संस्थापयन्ती उत्तरीयं पश्यन्ती वलितकन्धरं दिङ्मुखानि समागता विलासवती। शौचितौ चरणौ। अत्रान्तरे स्थितो गगनमध्यचारी दिनकर, जातश्च स्वनियोगतत्परो मुनिजनः। उपनीतानि पनसादिकानि फलानि, कृता प्राणवृत्तिः। आगता च तापसी। भणितं च तया –राजपुत्र! त्वत्सदृशानामाश्रमपदमागतानां कन्दफलमात्राहाराणां प्राणवृत्तिः, वल्कलनिवसनश्च तापसजनः, ततः किं करोत्वतिथिसत्कारम्। तदेषा विलासवती मम जीवितादपि वल्लभतरा पूर्वसंपादितेव विधिना पुनर्मया संपादितेति। भणित्वा वल्कलान्तर्पिहितानना रोदितुं प्र-

१ –विलियविलिया क। २ तएरिसाण क। ३ –हारपाण–ख।

त्ति । भणिऊण वक्कलन्तपिहियाणणा रोविउं पयत्ता । तओ मए भणियं । भयवइ, विइयसंसारसहावा चेव तुमं; ता किमेयं ति[2] । उवणीयं च से तावसकुमारियाए सविणयं वयणसोयणसलिलं । सोचियं तीए वयणं, वक्कलन्तेणमवमज्जिऊण[3] उट्ठिया आसणाओ । सयमेव होममण्डवे होमकुण्डंमि चेव मङ्गलं ति कलिय पज्जालिओ हुयवहो । निययाहरणभूसिया समप्पिया मे विलासवई । गहिया य सा मए पढमं हियएणं पच्छा करयलेणं । भमियाइं मण्डलाइं । पणमिया भयवई । तस्समाएसेणं च गयाइं अम्हे तवोवणासन्नं चेव सुंन्दरवणं नाम उज्जाणं । तं पुण समवाओ विय उऊणं निवासो विय गन्धरिद्धीए कुलहरं विय वणस्सईणं आययणं विय मयरद्धयस्स । तत्थ वि य कप्पूररससिच्चमाणमालईगुम्मवेढियं पविट्ठाइं एलालयापिणद्धं हरिचन्दणगहणं । तत्थ य महुयररुयगीयमणाहं मन्दमलयाणिलनच्चिरीओ पियङ्गुमञ्जरीओ अन्ने य अउव्वविब्भमे लोयणसुहए तरुगणे पेच्छमाणाणमइक्कन्तो वासरो । विरइयं पल्लवसयणिज्जं ।

वृत्ता । ततो मया भणितम्-भगवति ! विदितसंसारस्वभावा एव त्वम्, ततः किमेतदिति । उपनीतं च तस्यै तापसकुमारिकया सविनयं वदनशोचन(शुचिकरण)सलिलम् । शोचितं (शुचीकृतं) तया वदनम्, वल्कलान्तेनावमार्ज्य उत्थिताऽऽसनात् । स्वयमेव होममण्डपे होमकुण्डे एव मङ्गलमिति कलयित्वा प्रज्वालितो हुतवहः । निजकाभरणभूषिता समर्पिता मे विलासवती । गृहीता च सा मया प्रथमं हृदयेन पश्चात् करतलेन । भ्रमितानि मण्डलानि । प्रणता भगवती । तत्समादेशेन च गतावावां तपोवनासन्नमेव सुन्दरवनं नामोद्यानम् । तत् पुनः समवाय इव ऋतूनां निवास इव गन्धऋद्ध्याः कुलगृहमिव वनस्पतीनामायतनमिव मकरध्वजस्य । तत्रापि च कर्पूररससिच्यमानमालतीगुल्मवेष्टितं प्रविष्टौ एलालतापिनद्धं हरिचन्दनगहनम् । तत्र च मधुकररुतगीतसनाथं मन्दमलयानिलवशानृत्यन्तीः प्रियङ्गुमञ्जरीरन्यां-

१ पत्ता ख । २ उवणीय ति क । ३ मुद्द म । ४ वण उज्जाणं क । ५ अणेय- ग ।

पसुत्ताइं च अम्हे। समुप्पन्नो वीसम्भो। अइक्कन्ता रयणी। एवमणुदियहं चिट्ठन्ताणं अइक्कन्तेसु य कइवयदिणेसु उवगयाइं अम्हे कुसुमसामिहेयस्स। गहियाइं मए फलाइं। विलासवई पुण[1] पवणवसपकम्पियाहिं सोउमल्ललोहेण विय परामुसिज्जमाणी वणलयाहिं उब्भिन्नकलियानियरेहिं च रोमञ्चिएहिं विय पुलोइज्जमाणी तरुवरेहिं कुसुमगन्धलोहिल्लियाए य उवरि निवडमाणेणं भमरजालेण समत्तपओयणा वि अक्खित्तहियया 'एहि गच्छामो' त्ति मए भणिया वि न विरमए कुसुमोच्चयस्स। तओ मए चिन्तियं 'नयणमोहणपडपाउरणेण विप्पलम्भेमि एयं' ति समीवसंठिएणं चेव अपेच्छमाणीए पाउओ पडो। पुलोइयं च तीए, न दिट्ठो अहं। तओ[2] असंभवेण गमणवियप्पस्स 'हा अज्जउत्त' त्ति भणमाणी निवडिया धरणिवट्ठे। तओ मए 'हा किमेयमणुचिट्ठियं' ति चिन्तिऊण मोत्तूण तं पडं कुमुयालयाभिहाणाओ विहङ्ग[3]गणकुलहराओ घेत्तूण भिसिणीपत्तं सीविऊण निच्छिड्डं पुडयं तं [4]सलिलपुण्णं करिय समागओ

वापूर्वैविभ्रमान् लोचनसुखदान् तरुगणान् प्रेक्षमाणयोरतिक्रान्तो वासरः। विरचितं पल्लवशयनीयम्। प्रसुप्तौ चावाम्। समुत्पन्नो विश्रम्भः। अतिक्रान्ता रजनी। एवमनुदिवसं तिष्ठतोरतिक्रान्तेषु च कतिपयदिवसेषु उपगतावावां कुसुमसामिधेयाय (कुसुम-काष्ठसमूहाय)। गृहीतानि मया फलानि। विलासवती पुनः पवनवशप्रकम्पिताभिः सौकुमार्यलोभेनेव परामृश्यमाना वनलताभिरुद्भिन्नकलिकानिकरैश्च रोमाञ्चितैरिव प्रलोक्यमाना तरुवरैः कुसुमगन्धलोभितया चोपरि निपतता भ्रमरजालेन समाप्तप्रयोजनाऽप्याक्षिप्तहृदया 'एहि गच्छावः' इति मया भणिताऽपि न विरमति कुसुमोच्चयात्। ततो मया चिन्तितम्–'नयनमोहनपटप्रावरणेन विप्रलम्भयामि एताम्' इति समीपस्थितेनैव अप्रेक्षमाणायां प्रावृतः पटः। प्रलोकितं च तया, न दृष्टोऽहम्। ततोऽसम्भवेन गमनविकल्पस्य 'हा आर्यपुत्र'! इति भणन्ती निपतिता धरणीपृष्ठे। ततो मया 'हा किमेतदनुष्ठितम्' इति चिन्तयित्वा मुक्त्वा त पटं कुमुदालयाभिधानाद् विहंगगणकुलगृहाद् (सरसः) गृहीत्वा

१ वुण क। २ तओ य संभमेण क। ३ –विहंगगसण–ख। ४ सलिल पुण घेत्तूणमागओ ख।

दुलियं। परिसित्ता य जलेण समासासिया एसा। भणियं च तीए 'अज्जउत्त, किमेयं' ति। मए भणियं 'किं तयं'। तीए भणियं। एण्हिं चेव न दिट्ठो मए तुमं ति, एण्हिं चेव दिट्ठो, ता किमेयं ति। मए भणियं 'न याणामो' ति। तीए भणियं। हा कहं न याणासि। समुप्पन्नं मे सज्झसं, ता साहेहि परमत्थं ति। तओ मए 'कायराणि इत्थियाहिययाणि, अन्नहा संभावइस्सइ' त्ति चिंतिऊण साहिओ पडरयणवुत्तन्तो। निव्वासिओ य तीए, उवलद्धपच्चयाए य गहिओ पडो॥

एवं च वड्ढमाणाणुरायाण अइक्कन्तो कोइ कालो। जाया य मे चिन्ता 'गच्छामो सदेसं'। साहियं विलासवईए। भणियं च तीए। अज्जउत्त, जं वो रोयइ त्ति। पुच्छिया तावसी। अणुमयं तीए। कओ भिन्नपोयद्धओ। गया कइवि दियहा। एत्थन्तरंमि समागया गालनाहियाए निज्जामया। दिट्ठा य ते मए। भणियं च तेहिं। भो महापुरिस, महाकडाहवासिणा साणुदेवसत्थवाहेण मलयविसयप-

विरचितमन्तं स्मृत्वा निश्छिद्रपुटकं तं सलिलपूर्णं कृत्वा समागतः शीघ्रम्। परिषिक्ता च जलेन समाश्वासितैषा। भणितं च तया 'आर्यपुत्र! किमेतद्' इति। मया भणितम्–'किं तद्'। तया भणितम्–इदानीमेव न दृष्टो मया त्वमिति, इदानीमेव दृष्टः, ततः किमेतदिति। मया भणितम्–'न जानीमः' इति। तया भणितम्–हा कथं न जानासि? समुत्पन्नं मे साध्वसम्, ततः कथय परमार्थमिति। ततो मया 'कातराणि स्त्रीहृदयानि, माऽन्यथा संभावयिष्यति' इति चिन्तयित्वा कथितः पटरत्नवृत्तान्तः। विन्यासितश्च तया, उपलब्धप्रत्ययया च गृहीतः पटः।

एवं च वर्धमानानुरागयोरतिक्रान्तः कोऽपि कालः। जाता च मे चिन्ता 'गच्छावः स्वदेशम्'। कथितं विलासवत्यै। भणितं च तया–आर्यपुत्र! यद् वो रोचते इति। पृष्टा तापसी। अनुमतं तया। कृतः भिन्नपोतध्वजः। गता कत्यपि दिवसाः। अत्रान्तरे समागता लघु-

१ सित्ता पत्तिया ख। २ एण्हिं दिट्ठो तुम ख। ३ कइयव– ख।

रिथएणं दट्ठूण भिन्नपोयद्धयं पेसिया अम्हे। ता एहि गच्छम्ह। तओ मए भणियं। भद्दा, जायादुइओ अहं। तेहिं भणियं। न दोसो सो, सा वि पयट्टउ त्ति। तओ आपुच्छिऊण तावसजणं अणुगम्ममाणो य तेण गओ जलनिहितडं। पणमिऊण तावसे जायादुइओ आरूढो गालवाहियं। पत्तो य जाणवत्तं बहुमन्निओ य सत्थवाहपुत्तेण। तओ मए 'इत्थियासहावओ घोरयाए महोयहिस्स पढममिलियाए विब्भमेण मा से पमाओ पडरयणम्मि भविस्सइ' त्ति चिन्तिऊण गहियं पडरयणमप्पणा। अइक्कन्ता कइवि वासरा। अन्नया य जामावसेसाए रयणीए पासवणनिमित्तं उट्ठिओ अहं सत्थवाहपुत्तो य। एत्थन्तरंमि चिन्तियं सत्थवाहपुत्तेण। इमं ईइसं इत्थियारयणं, सव्वावराहच्छाइणी य सव्वरी; दुल्लहो य ईइसो अवसरो। ता घत्तिऊण महोयहिंमि एयं अङ्गीकरेमि मयणमञ्जूसं इत्थीरयणं ति संपाडेमि जहासमीहियं। हियए ववत्थाविय भणियं च तेण 'ठायसु तुमं' ति। ठिओ अहं जाणवत्तणिज्जूहए, पेल्लिओ य तेण

नौकाया निर्यामकाः। दृष्टाश्च ते मया। भणितं च तैः। भो महापुरुष! महाकटाहवासिना सानुदेवसार्थवाहेन मलयविषयप्रस्थितेन दृष्ट्वा भिन्नपोतध्वजं प्रेषिता वयम्। तत एहि, गच्छामः। ततो मया भणितम्–भद्रा! जायाद्वितीयोऽहम्। तैर्भणितम्–न दोषः सः, साऽपि प्रवर्ततामिति। तत आपृच्छ्य तापसजनमनुगम्यमानश्च तेन गतो जलनिधितटम्। प्रणम्य तापसान् जायाद्वितीय आरूढो लघुनावम्। प्राप्तश्च यानपात्रं बहुमानितश्च सार्थवाहपुत्रेण। ततो मया 'स्त्रीस्वभावतो घोरतया महोदधेः प्रथममिलिताया विभ्रमेण मा तस्याः प्रमादः पटरत्ने भविष्यति' इति चिन्तयित्वा गृहीतं पटरत्नमात्मना। अतिक्रान्ताः कत्यपि वासराः। अन्यदा च यामावशेषायां रजन्यां प्रस्रवणनिमित्तमुत्थितोऽहं सार्थवाहपुत्रश्च। अत्रान्तरे चिन्तितं सार्थवाहपुत्रेण। इदमीदृशं स्त्रीरत्नम्, सर्वापराधच्छादनी च शर्वरी, दुर्लभश्च ईदृशोऽवसरः। ततः क्षिप्त्वा महोदधावेतमङ्गीकरोमि मदनमञ्जूषां स्त्रीरत्नमिति संपादयामि यथासमीहितम्। हृदये व्यवस्थाप्य

१ जायादुतीओ ख। २ पढममुणियाइ ख। ३ मा से विब्भमेण न पडरयणं भविस्सइ क। ४ समीहिय ति। सपहारिऊण हियए भणियं तेण क।

निवडिओ संसारविसाले सायरे। समासाइयं च पुव्वभिन्नबोहित्थसन्तियं फलहयं। लङ्घिओ जीवियसेसयाए पञ्चरत्तेणं जलनिही। पत्तो मलयकूलं, उत्तिण्णो जलनिहीओ। चिन्तियं मए। अह किं पुण सत्थवाहपुत्तस्स मम वावायणपओयणं। नूणं विलासवइलोहो। ता मूढो खु सो वाणियओ अणभिन्नो विलासवइचित्तस्स। न खलु सा मम विओए पाणे धारेइ, विन्नायं पडयसंभमेण। विणा य तीए किं कज्जं मे निप्फलेण पाणसंधारणेणं। ता वावाएमि अत्ताणयं ति। चिन्तिऊण निज्झाइयाओ दिसाओ, दिट्ठो य नाइदूरंमि चेव थलसंठिओ नीवपायवो। तओ निव्वावेमि पिययमाविरहसंताबियं एत्थ उक्कलंबणेण अप्पाणयं ति चिन्तिऊण पयट्टो नीवपायवसमीवं। दिट्ठं च नाइदूरंमि चेव तीरतरुसण्डमण्डियं वियसियकमलसङ्घायसंछाइयमज्झभायं हसन्तं विय कुमुयगणेहिं पुलोयन्तं विय कसणुप्पलविलासेहिं रुयन्तं विय चक्कवायकूइएहिं गायन्तं विय मुइयमहुयररुएहिं नच्चमाणं विय हल्लन्तवीइहत्थेहिं कमलरयपिञ्जरजलं महासरं।

भणितं च तेन 'तिष्ठ त्वम्' इति। स्थितोऽहं यानपात्रनिर्यूहके, प्रेरितश्च तेन निपतितः संसारविशाले सागरे। समासादितं च पूर्वभिन्नबोहित्थसत्कं फलकम्। लङ्घितो जीवितशेषतया पञ्चरात्रेण जलनिधिः। प्राप्तो मलयकूलम्, उत्तीर्णो जलनिधितः। चिन्तितं मया। अथ किं पुनः सार्थवाहपुत्रस्य मम व्यापादनप्रयोजनम्?। नूनं विलासवतीलोभः। ततो मूढः खलु स वाणिजकोऽनभिज्ञो विलासवतीचित्तस्य। न खलु सा मम वियोगे प्राणान् धारयति। विज्ञातं पटसंभ्रमेण। विना च तया किं कार्यं मे निष्फलेन प्राणसंधारणेन। ततो व्यापादयाम्यात्मानमिति। चिन्तयित्वा निध्याता (अवलोकिता) दिशः। दृष्टश्च नातिदूरे एव स्थलसंस्थितो नीपपादपः। ततो निर्वापयामि प्रियतमाविरहसंतापितमत्रोत्कलम्बनेनात्मानमिति चिन्तयित्वा प्रवृत्तो नीपपादपसमीपम्। दृष्टं च नातिदूरे एव तीरतरुषण्डमण्डितं विकसितकमलसंघातसंछादितमध्यभागं हसदिव कुमुदगणैः, विलोकयदिव कृष्णोत्पलविलासैरुदिव चक्रवाककूजितैर्गायदिव मुदि-

१ फलयं क। २ वावाएमि पिययमाविरहमताविय अप्पाणयं ख।

दिट्ठो य तत्थ एक्को कलहंसो कहवि पिययमारहिओ। पियदइयारहिओ पुण इमेहि लिंगेहि विन्नाओ ॥
अवलोएइ दसदिसि एगागी तरलतारयं खिन्नो। कलुणं च कूजिऊणं खणमेत्तं निच्चलो ठाइ ॥
पिययमसरिसं हंसिं दट्ठूणं हरिसिओ समल्लियइ। मुणिऊण य अन्नं तं नियत्तए नवर सविसायं ॥
मरणावेसियचित्तो पज्जलियं हुयवहं व कमलवणं। पइसइ मुणालखण्डं विसं व सो पेच्छए पुरओ ॥
विहुणइ पवणायम्पियकमलरउक्खुडियपिञ्जरच्छायं। विरहाणलपज्जलियं व मणहरं पेहुणकलावं ॥
मिउपवणपहल्लावियसलिलतरंगुच्छलन्तसिसिरेहिं। सिचन्तो मुच्छिज्जइ विवसो जलसीयरेहिं पि ॥
वीइज्जन्तो य पुणो नलिणीपत्तेहि चेयणं लहइ। दट्ठूण नियं छायं जलम्मि परिओसमुव्वहइ ॥

मधुकरवर्तैर्नृत्यदिव कम्पमानवीचिहस्तैः कमलरजःपिञ्जरजलं महासरः। पुनरेभिर्लिङ्गैर्विज्ञातः ॥
दृष्टश्च तत्रैकः कलहंसः कथमपि प्रियतमाविरहितः। प्रियदयितारहितः पुनरेभिर्लिङ्गैर्विज्ञातः ॥
अवलोकयति दश दिश एकाकी तरलतारकं खिन्नः। करुणं च कूजित्वा क्षणमात्रं निश्चलस्तिष्ठति ॥
प्रियतमासदृशीं हंसीं दृष्ट्वा हृषितः समालीयते। ज्ञात्वा चान्यां तां निवर्तते नवरं सविषादम् ॥
मरणाविष्टचित्तः प्रज्वलितं हुतवहमिव कमलवनम्। प्रविशति मृणालखण्डं विषमिव स प्रेक्षते पुरतः ॥
विधुनाति पवनाकम्पितकमलरजोमिश्रितपिञ्जरच्छायम्। विरहानलप्रज्वलितमिव मनोहरं पिच्छकलापम् ॥
मृदुपवनप्रचालितचपलतरङ्गोच्छलच्छिशिरैः। सिच्यमानो मूर्च्छति विवशो जलसीकरैरपि ॥

१ कोमलमु- क। २ नवर ख। ३ निवय- क।

तं पेच्छिऊण मज्झं जाया चिन्ता कहण्णु एसो वि । पियविप्पओयदुहिओ विहिणा विणडिज्जइ वराओ ॥
तेणेय पण्डिया परिहरंति पेम्मं अहिं विलग्गयं व । जाणन्ति जेण पियविप्पओयविसवेयमाहप्पं ॥
इय जा चिन्तेमि अहं ताव य कलहंसओ विहिवसेण । पत्तो परिब्भमन्तो सरम्मि एक्कं सरुद्देसं ॥
असणिभयविप्पणट्ठा वियडं भमिऊण सरवरं तत्थ । कुवलयछायाए ठिया दिट्ठा कलहंसिया तेण ॥
विरहपरिदुब्बलङ्गी असमत्था कूइउं पि सोएण । दट्ठूण य तं हंसो धणियं परिओसमावन्नो ॥
दट्ठूणं पियजायाघडियं कलहंसयं विहिवसेण । मज्झं पि सावय तओ मणम्मि चिन्ता समुप्पन्ना ॥
एवं जीवन्ताणं कालेण कयाइ होइ सम्पत्ती । जीवाण मयाणं पुण कत्तो दीहम्मि संसारे ॥

वीज्यमानश्च पुनर्नलिनीपत्रैश्चेतनां लभते । दृष्ट्वा निजां छायां जले परितोषमुद्वहति ॥
तं प्रेक्ष्य मम जाता चिन्ता कथं तु एषोऽपि । प्रियविप्रयोगदुःखितो विधिना विगुप्यते (व्याकुलीक्रियते) वराकः ॥
तेनैव पण्डिताः परिहरन्ति प्रेम अहिं विलगतमिव । जानन्ति येन प्रियविप्रयोगविषवेगमाहात्म्यम् ॥
इति यावच्चिन्तयामि अहं तावच्च कलहंसको विधिवशेन । प्राप्तः परिभ्रमन् सरस्येकं शरोद्देशम् ॥
अशनिभयविप्रनष्टा विकटं भ्रान्त्वा सरोवरं तत्र । कुवलयच्छायायां स्थिता दृष्टा कलहंसिका तेन ॥
विरहपरिदुर्बलाङ्गी असमर्था कूजितुमपि शोकेन । दृष्ट्वा च तां हंसो गाढं परितोषमापन्नः ॥
दृष्ट्वा च प्रियजायाघटितं कलहंसकं विधिवशेन । ममापि श्रावक ! ततो मनसि चिन्ता समुत्पन्ना ॥
एवं जीवतां कालेन कदाचिद् भवति संप्राप्तिः । जीवानां मृतानां पुनः कुतः दीर्घे संसारे ॥

पाणेसु धरन्तेसु य नियमा उच्छाहसत्तिममुयन्तो। पावेइ फलं पुरिसो नियववसायाणुरूवं तु ॥

अन्नं च। विलासवईए वि साहिओ कुलवइणा विवाओ, जहा पाविऊण भत्तारं भुञ्जिऊण भोए परलोयसाहणेण सफलं चेव माणुसत्तणं करिस्सइ त्ति। ता न वावाएइ सा अत्ताणयं। विचित्ताणि य विहिणो विलसियाइं। ता इमं ताव पत्तकालं, जं तीए गवेसणं ति। चिन्तिऊण नारङ्गोवओएण कया पाणवित्ती। पयट्टो जलनिहितडेणं, गओ अद्धजोयणमेत्तं भूमिभागं। दिट्ठं च वीईपणोल्लिज्जमाणं समुद्दतीरंमि फलहयं। पयट्टो तस्स समीवं। पत्तं च तीरं। दिट्ठा य तत्थलग्गा कण्ठगयपाणा विलासवई। हरिसिओ चित्तेणं, पच्चभिन्नाओ य अहं तीए। रोविउं पयत्ता, समासासिया मए पुच्छिया य 'देवि, किमेयं' ति। तीए भणियं। अज्जउत्त, सुण। मम मन्दभागधेयाए अपुण्णेहिं निवडिए तुमम्मि अज्जउत्तसोएणं च अत्ताणयं समुद्दपवाहणुज्जए संत्थवाहे तन्निवारणत्थं च सह मए

प्राणेषु धरत्सु (विद्यमानेषु) च नियमादुत्साहशक्तिममुञ्चन्। प्राप्नोति फलं पुरुषो निजव्यवसायानुरूपं तु ॥

अन्यच्च—विलासवत्या अपि कथितः कुलपतिना विपाकः, यथा प्राप्य भर्तारं भुक्त्वा भोगान् परलोकसाधनेन सफलमेव मानुषत्वं करिष्यतीति। ततो न व्यापादयति साऽऽत्मानम्। विचित्राणि च विधेर्विलसितानि। तत इदं तावत्प्राप्तकालं यत्तस्या गवेषणमिति। चिन्तयित्वा नारङ्गोपयोगेन कृता प्राणवृत्तिः। प्रवृत्तो जलनिधितटेन, गतोऽर्धयोजनमात्रं भूमिभागम्। दृष्टं च वीचिभिर्नुद्यमानं समुद्रतीरे फलकम्। प्रवृत्तस्तस्य समीपम्। प्राप्तं च तीरम्। दृष्टा च तत्रलग्ना कण्ठगतप्राणा विलासवती। हृष्टश्चित्तेन, प्रत्यभिज्ञातश्चाहं तया। रोदितुं प्रवृत्ता, समाश्वासिता मया, पृष्टा च देवि! 'किमेतद्' इति। तया भणितम्—आर्यपुत्र! शृणु। मम मन्दभागधेयाया

१ 'ममंमि सत्थवाहपुत्ते य 'मम पत्ती होहि' त्ति भणन्ते तओ अणिच्छन्ती अहं'' इति पाठ कपुस्तकप्रान्तभागे एव लिखितः, स च प्रक्षिप्त आभाति। पूर्वापरसदर्भविरोधात्।

आउलीहूए परियणे पहायाए रयणीए 'अवट्ट अवट्ट' त्ति वाहरन्ते कण्णहारे रज्जुपरियत्तणुज्जएसुं निज्जामएसुं अयण्डम्मि चेव गिरिसिहरनिवडियं पिव त्रिवन्नं जाणवत्तं। विहडिओ जणो। अज्जउत्तअणुभावेण मम पुण्णोयएणं च समासाइयं मए फलहयं। लङ्घिओ जलनिही, दिट्ठो य तुमं ति॥ तओ मए चिन्तियं। अहो मायासीलया अहो अकज्जसङ्कप्पपरिणामो सत्थवाहस्स। अहवा किमेत्थ अच्छरियं। न खलु अणुवायओ कज्जसिद्धी, अणुवायओ पावायरणं सुहाणं, जेण तत्थ पढमं चेव अत्तणो संकिलेसो पुणो य परपीडा। वा कहमेवंविहब्भासओ सुहपरिणामो। तहावि अविइयसुहसाहणोवाया पयट्टन्ति एत्थ पाणिणो विप्पलद्धा मीण व्व गलसम्पत्तितुल्लाए विवागदारुणाए सुहसम्पत्तीए॥ एत्थन्तरंमि भणियं विलासवईए। अज्जउत्त, तुमं पुण कहं निवडिओ, कहं वा उत्तिण्णो त्ति। तओ 'न जुत्तं परदोसपयडणं' त्ति चिन्तिऊण जम्पियं मए। देवि, पमायओ फेल्लुसिऊण[1] निवडिओ तद्देमसमासाइयपुव्वभिन्नवहण-

अपुण्यैर्निपतिते त्वयि आर्यपुत्रशोकेन चात्मानं समुद्रप्रवाहणोद्यते सार्थवाहे च तन्निवारणार्थं सह मया आकुलीभूते परिजने प्रभातायां रजन्यां 'अपवर्तय अपवर्तय' इति व्याहरति कर्णधारे रज्जुपरिवर्तनोद्यतेषु निर्यामकेषु अकाण्डे एव गिरिशिखरनिपतितमिव विपन्नं यानपात्रम्। विघटितो जनः। आर्यपुत्रानुभावेन मम पुण्योदयेन च समासादितं मया फलकम्। लङ्घितो जलनिधिः, दृष्टश्च त्वमिति॥ ततो मया चिन्तितम्-अहो मायाशीलता, अहो अकार्यसंकल्पपरिणामः सार्थवाहस्य। अथवा किमत्राश्चर्यमिति। न खल्वनुपायतः कार्यसिद्धिः, अनुपायतः पापाचरणं सुखानाम्, येन तत्र प्रथममेव आत्मनः संक्लेशः पुनश्च परपीडा। ततः कथमेवंविधाभ्यासतः शुभपरिणामः, तथाप्यविदितसुखसाधनोपायाः प्रवर्तन्तेऽत्र प्राणिनो विप्रलब्धा मीना इव गलसंप्राप्तितुल्यायां विपाकदारुणायां सुखसंप्राप्तौ। अत्रान्तरे भणितं विलासवत्या। आर्यपुत्र! त्वं पुनः कथं निपतितः, कथं चोत्तीर्ण इति। ततो 'न युक्तं परदोषप्रकटनम्' इति चिन्तयित्वा

1 फेल्लिसिऊण क, फेल्लसिऊण ख।

फलहएणं च उत्तिण्णो म्हि ॥

अइक्कन्ता काइ वेला। तीए भणियं। अज्जउत्त, तिसाभिभूय म्हि। मए भणियं। देवि, इओ नाइदूरंमि चेव महन्तं सरवरं। ता एहि गच्छम्ह। पयट्टा विलासवई। समागया थेवं भूमिभागं। तओ गरुययाए नियम्बस्स खीणयाए समुद्दतरणेणं सोमालयाए देहस्स वीसत्थाए मम सन्निहाणेणं न सक्केइ चंकमिउं। तओ मए भणियं। देवि, चिट्ठाहि ताव तुमं नग्गोहपायवसमीवे, जाव संपाडेमि देवीए नलिणिपत्तेणमुदयं ति। तीए भणियं। न मे तुह वयणदंसणतण्हाओ बाहए सलिलतण्हा। मए भणियं। देवि, धीरा होहि; आगओ चेव अहयं ति। कयं च से पल्लवसयणिज्जं। समप्पिओ नयणमोहणो पडो। भणिया य एसा। देवि, बहुपच्चवायं अरण्णं, अओ एयपच्छाइयसरीराए चिट्ठियव्वं, जाव अहमागच्छामि त्ति। अबहुमयं पि हियएण अपडिकूलयाए पडिस्सुयं तीए। अहं गओ सरवरं।

जल्पितं मया। देवि! प्रमादतः (फेल्लुसिऊण दे.) स्खलया निपतितस्तद्दैवसमासादितपूर्वभिन्नवहनफलकेन चोत्तीर्णोऽस्मि ॥

अतिक्रान्ता कापि वेला। तया भणितम्-आर्यपुत्र! तृषाऽभिभूताऽस्मि। मया भणितम्-इतो नातिदूरे एव महत् सरोवरम्। तत एहि गच्छावः। प्रवृत्ता विलासवती। समागता स्तोकं भूमिभागम्। ततो गुरुतया नितम्बस्य क्षीणतया समुद्रतरणेन सुकुमारतया देहस्य विश्वस्तया मम सन्निधानेन न शक्नोति चंक्रमितुम्। ततो मया भणितम्-देवि! तिष्ठ तावत्त्वं न्यग्रोधपादपसमीपे यावत् संपादयामि देव्या नलिनीपत्रेणोदकमिति। तया भणितम्-न मे तव वदनदर्शनतृष्णाया बाधते सलिलतृष्णा। मया भणितम्-देवि! धीरा भव, आगत एवाहमिति। कृतं च तस्याः पल्लवशयनीयम्। समर्पितो नयनमोहनो पटः। भणिता चैषा, देवि! बहुप्रत्यवायमरण्यम्, अत एतत्प्रच्छादितशरीरया स्थातव्यम्, यावदहमागच्छामीति। अबहुमतमपि हृदयेन अप्रतिकूलतया प्रतिश्रुतं तया।

---

१ निपयाए क। २ भणिय च णाए 'न सक्कुणामि चंकमिउ' क। ३ चिट्ठ क।

गहियमुदगं नारङ्गफलाणि य। पयट्टो पडिवहेणं, समागओ तमुद्देसं। भणिया य एसा। देवि, मुञ्च नयणमोहणं पडयं, गेण्हाहि उदगं ति। जाव न वाहरइ त्ति, तओ मए भणियं। देवि, अलं परिहासेणं, मुञ्च नयणमोहणं पडयं। तहावि न वाहरइ। तओ मए चिन्तियं। नूणं नत्थि चेय इह देवी। अन्नहा दट्ठूण मं कहं न अब्भुट्ठेइ, कहं वा न वाहरइ त्ति। तओ परामुट्ठो सत्थरो, नोवलद्धा य देवी। तओ आसङ्कियं मे हियएणं, फुरियं वामलोयणेणं, निवडियं च मे हत्थाओ पयत्तगहियं पि सोययं नलिणिवत्तं। विसाय-दराहीणो विय भुण्णवयणतरलच्छं 'देवि देवि' त्ति जंपमाणो पयत्तो गवेसिउं। वालुयाथलीए य उवलद्धा अयगरघसणी[1]। वेवमाणहि-यओ पयट्टो तयणुसारेणं। दिट्ठो य तरुवरगहणे[2] अइकसदेहच्छवी विणिन्तनयणविससिहाजालभासुरो नयणमोहणपडगसणवावडो महाकाओ अयगरो त्ति। तं च दट्ठूण चिन्तियं मए। हद्धी वावाइया देवी। तओ न जाणियं मए, किं दिवसो किं रत्ती किं उण्हं किं

अहं गतः सरोवरम्। गृहीतमुदकं नारङ्गफलानि च। प्रवृत्तः प्रतिपथेन, समागतस्तमुद्देशम्। भणिता चैषा। देवि! मुञ्च नयनमोहनं पटम्, गृहाणोदकमिति। यावन्न व्याहरतीति, ततो मया भणितम्-देवि! अलं परिहासेन, मुञ्च नयनमोहनं पटम्। तथापि न व्याहरति। ततो मया चिन्तितम्-नूनं नास्त्येव इह देवी, अन्यथा दृष्ट्वा मां कथं नाभ्युत्तिष्ठति, कथं वा न व्याहरतीति। ततः परामृष्टः स्रस्तरः, नोपलब्धा च देवी। ततः आशङ्कितं मे हृदयेन, स्फुरितं वामलोचनेन, निपतितं च मे हस्तात्प्रयत्नगृहीतमपि सोदकं नलिनी-पत्रम्। विषादपराधीन इव भीतवदनतरलाक्षं 'देवि देवि' इति जल्पन् प्रवृत्तो गवेषयितुम्। वालुकास्थल्यां चोपलब्धाऽजगरघर्षणी। वेपमानहृदयः प्रवृत्तस्तदनुसारेण। दृष्टश्च तरुवरगहनेऽतिकृष्णदेहच्छविर्विनिर्यन्नयनविषशिखाज्वालाभासुरो नयनमोहनपटग्रसनव्यापृतो महाकायोऽजगर इति। तं च दृष्ट्वा चिन्तितं मया। हा धिग्, व्यापादिता देवी। ततो न ज्ञातं मया, किं दिवसः किं रात्रिः,

१ -वेहणी क, -घसरणो ख। २ गहयतरुवर- ख।

सीयं किं सुहं किं दुक्खं किं ऊसवो किं वसणं किं जीवियं किं मरणं किं गओ किं ठिओ त्ति; केवलमणाचिक्खणीयं अवत्थन्तरं पाविऊण मुच्छानिमीलियनयणो निवडिओ धरणिवट्ठे, विउत्तासवो विय ठिओ कंचि कालं। जलहिमारुयसमागमेणं च लद्धा चेयणा। चिन्तियं मए। जाव एस अयगरो न देसन्तरमुवगच्छइ, ताव चेव इमिणा अत्ताणयं खवावेमि। मयस्स वि बहुमओ चेव मे देवीसमागमो त्ति। गओ अयगरसमीवं। सो य मं दट्ठूण कयावराहो विय कुपुरिसो संकुडिओ अयगरो। चिन्तियं मए। मयस्स वि पिययमासमागमो दुल्लहो त्ति। तओ कहं अकुविओ ममं गहेऊणं एसो गसिस्सइ' त्ति आहओ उत्तिमङ्गभाए अयगरो। भयकायरेणं च तेण निग्गिलिओ नयणमोहणो पडो, आवद्धा मण्डली, निसामिओ फणाभोओ। तओ पिययमागत्तसङ्गबहुमाणेण गहिओ पडो, विइण्णो वच्छत्थले। चिन्तियं च मए। एयं चेव नयणमोहणं हियए दाऊण उक्कलम्बणेण वावाएमि अत्ताणयं ति। गओ नग्गोहसमीवं, जत्थ पिययमा पसुत्ता आसि। निबद्धो पासओ, साहागएणं च निमिया सिरोहरा, विमुक्को अप्पा, निरुद्धो कण्ठदेसो। तओ

किमुष्णं किं शीतम्, किं सुखं किं दुःखम्, किमुत्सवः किं व्यसनम्, किं जीवितं किं मरणम्, किं गतः किं स्थित इति। केवलमनाख्येयमवस्थान्तरं प्राप्य मूर्च्छानिमिलितनयनो निपतितो धरणीपृष्ठे, वियुक्तासुरिव स्थितः कञ्चित्कालम्। जलधिमारुतसमागमेन च लब्धा चेतना। चिन्तितं मया। यावदेषोऽजगरो न देशान्तरमुपसर्पति तावदेवानेनात्मानं खादयामि। मृतस्यापि बहुमत एव मे देवीसमागम इति। गतोऽजगरसमीपम्। स च मां दृष्ट्वा कृतापराध इव कुपुरुषः संकुचितोऽजगरः। चिन्तितं मया—मृतस्यापि प्रियतमासमागमो दुर्लभ इति। ततः 'कथमकुपितो मां गृहीत्वा ग्रसिष्यति' इति आहत उत्तमाङ्गभागेऽजगरः। भयकातरेण च तेन निगिलितो नयनमोहनः पटः, आरब्धा मण्डली, निशामितः फणाभोगः। ततः प्रियतमागात्रसङ्गबहुमानेन गृहीतः पटः, वितीर्णो वक्षः-

१ गिलावमि क। २ तओ कुविएण विय कहं णामाकुविओ गसिस्सइ त्ति ख।

भमियं विय काणणेहिं, निवडियं विय नहङ्गणेणं, विणिग्गयाइं नयणाइं, अवसीहूयं सरीरयं। अओ परमणाचिक्खणीयं अणणुभूयपुव्वं संमोहमणुपत्तो म्हि। थेववेलाए य सुमिणए विय दिट्ठो मए कमण्डलुपाणिएण ममं चेव गत्तसिञ्चणवावडो रिसी। समागया चेयणा। चिन्तियं च। हन्त, धरणिगओ अहं, न विवन्नो चेव मन्दपुण्णो त्ति। तओ परामुट्ठं मे अङ्गमिसिणा। भणिओ य सो मए। भयवं, किं तए ववसिय त्ति। तेण भणियं। सुण। दिट्ठो तु अत्तवावायणुज्जओ मए दूरदेसवत्तिणा कुसुमसामिहेयागएणं। तओ 'हा को पुण एसो सप्पुरिसनिन्दियं मग्गं पवज्जइ, किंवा से ववसायकारणं पुच्छिऊण निवारेमि एयं' ति चिन्तिऊण पयट्टो तुरियतुरियं, जाव मुक्को तए अप्पा। तओ 'मा साहसं मा साहसं'ति भणमाणो तुरियपरं धाविओ पत्तो य नग्गोहसमीवं। एत्थन्तरंमि तुट्टो ते पासओ। निवडिओ धरणिवट्ठे। तओ य सित्तो मए कमण्डलुपाणिएण, लद्धचेयणं मुणिऊण परामुट्ठं च ते अङ्गं। एय मे ववसियं

स्थले। चिन्तितं च मया-एतमेव नयनमोहनं हृदये दत्त्वा उल्लम्बनेन व्यापादयाम्यात्मानमिति। गतो न्यग्रोधसमीपम्, यत्र प्रियतमा प्रसुप्ताऽऽसीत्। निबद्धः पाशकः, शाखागतेन च न्यस्ता शिरोधरा, विमुक्त आत्मा, निरुद्धः कण्ठदेशः। ततः भ्रान्तमिव काननैः, निपतितमिव नभोऽङ्गणेन, विनिर्गते नयने, अवशीभूतं शरीरम्। अतः परमनाख्येयमननुभूतपूर्वं संमोहमनुप्राप्तोऽस्मि। स्तोकवेलायां च स्वप्ने इव दृष्टो मया कमण्डलुपानीयेन ममैव गात्रसेचनव्यापृत ऋषिः। समागता चेतना, चिन्तितं च। हन्त, धरणीगतोऽहम्, न विपन्न एव मन्दपुण्य इति। ततः परामृष्टं मेऽङ्गमृषिणा। भणितश्च स मया। भगवन्! किं त्वया व्यवसितमिति। तेन भणितम्-शृणु। दृष्टस्त्वमात्मव्यापादनोद्यतो मया दूरदेशवर्तिना कुसुम-सामिधेया(काष्ठा)गतेन। ततो हा कः पुनरेष सत्पुरुषनिन्दितं मार्गं प्रपद्यते, किंवा तस्य व्यवसायकारणं पृष्ट्वा निवारयाम्येतम्' इति चिन्तयित्वा प्रवृत्तस्त्वरितत्वरितम्, यावन्मुक्तस्त्वयाऽऽत्मा। ततो 'मा साहसं मा साहसं' इति भणन् त्वरिततरं धावितः प्राप्तश्च न्यग्रोधसमीपम्। अत्रान्तरे त्रुटितस्ते पाशः। निपतितो धरणीपृष्ठे।

त्ति। ता आचिक्ख धम्मसील, किं पुण इमस्स ववसायस्स कारणं। तओ सविलिएणं जंपियं मए। भयवं, अलं मे ववसायकारणेणं। तेण भणियं। वच्छ, अलं ते लज्जाए। सव्वस्स जणणिभूओ तवस्सिजणो होइ। अमुणियवुत्तन्तो य किमहं भणामि त्ति। ता आचिक्खउ भयवं। तओ मए 'अकारणवच्छलो माणणीओ गिहिणो जइजणो' त्ति चिन्तिऊण साहिओ सेयवियानिग्गमणाइओ उक्कलम्बणावसाणो नियवुत्तन्तो। भणियं च तेण। वच्छ, ईइसो एस संसारो। एत्थ खलु सरयजलहरसमं जीवियं, कुसुमियतरुसमाओ रिद्धीओ, सुमिणओवभोयसरिसा विसयभोगा, विओयावसाणाइं पियजणसमागमाइं। ता परिच्चय इमं ववसायं ति। न परिच्चत्तपाणो वि जीवो अकाऊण कुसलसंचयं समीहियं संपावेइ त्ति। मए भणियं। भयवं, एवमेयं; तहावि न सक्कुणोमि पिययमाविरहजलणजालावलीपेरियरिओ खणे खणे मरणाइरित्तं दुक्खमणुहविउं। ता अवस्सं मरणुज्जयस्स आचिक्खउ भयवं, केण उण उवाएण इयाणिं चेव मे लोय-

ततश्च सिक्तो मया कमण्डलुपानीयेन। लब्धचेतनं ज्ञात्वा परामृष्टं च तेऽङ्गम्। एतन्मे व्यवसितमिति। तत आचक्ष्व धर्मशील! किं पुनरस्य व्यवसायस्य कारणम्। ततः सव्यलीकेन जल्पितं मया-भगवन्! अलं मे व्यवसायकारणेन। तेन भणितम्-वत्स! अलं ते लज्जया, सर्वस्य जननीभूतः तपस्विजनो भवति, अज्ञातवृत्तान्तश्च किमहं भणामि इति। तत आचष्टां भवान्। ततो मया 'अकारणवत्सलो माननीयो गृहिणो यतिजनः' इति चिन्तयित्वा कथितः श्वेतविकानिर्गमनादिक उत्कलम्बनावसानो निजवृत्तान्तः। भणितं च तेन-वत्स ईदृश एष संसारः। अत्र खलु शरज्जलधरसमं जीवितम्, कुसुमिततरुसमा ऋद्धयः, स्वप्नोपभोगसदृशा विषयभोगाः, वियोगावसानाः प्रियजनसमागमाः। ततः परित्यजेमं व्यवसायमिति। न परित्यक्तप्राणोऽपि जीवोऽकृत्वा कुशलसंचयं समीहितं संप्राप्नोतीति। मया भणितम्-भगवन्! एवमेतद्, तथाऽपि न शक्नोमि प्रियतमाविरहज्वलनज्वालावलिपरिवृतः क्षणे क्षणे

१ धम्मसीलया क। २ परियओ क।

न्तरगयाए वि पिययमाए संजोगो हवेज त्ति। तेण भणियं। जइ एवं, ता सुण। अत्थि इहेव मलयपव्वए मणोरहापूरयं नाम सिहरं। तं च किल कामियं पडणं। ता एयमारुहिय काऊण जहोचियं पणिहाणं पाविहिसि समीहियं ति। तओ मए पणमिऊण चलणजुयलं पुच्छिओ इसी। भयवं, कहिं पुण तमुद्देसं मणोरहापूरयं ति। दंसियमणेण। पयट्टो अहयं, पत्तो तइयदियहे। आरूढो सप्पुरिसाहिमाणं व तुङ्गं सिहरं। 'जम्मन्तरे वि तीए समागमो हवेज' त्ति भणिय कओ पणिही, विमुक्को अप्पा। 'अहो पमाओ' त्ति भणमाणेण गयणयलचारिणा धुव्वन्तचीणंसुएणं वामपासनिमियासिणा संभमोवयणवियलियमुण्डमालेण चन्दाणुगारिणा अच्चन्तसोमदंसणेण पडिच्छिओ विज्जाहरेण, नीओ सहावसीयलं चन्दकन्तमणिसणाहं चन्दणलयाहरयं। समासासिऊण भणिओ य तेण। भो महासत्त, किं पुण ते अणन्नमरिमागिइपिसुणियमहापुरिमभावस्स इमं ईइसं इयरपुरिसाणुरूवं चेट्ठियं, किं वा एत्थ कारणं; साहेहि ताव, जइ

मरणातिरिक्त दुःखमनुभवितुम्। ततोऽवश्यं मरणोद्यतस्याचक्ष्व भगवन्! केन पुनरुपायेन इदानीमेव मे लोकान्तरगताया अपि प्रियतमायाः संयोगो भवेदिति। तेन भणितम्-यद्येवं ततः शृणु। अस्ति इहैव मलयपर्वते मनोरथापूरकं नाम शिखरम्। तच्च किल कामितं पतनम्। तत एतदारुह्य कृत्वा यथोचितं प्रणिधानं प्राप्स्यसि समीहितमिति। ततो मया प्रणम्य चरणयुगलं पृष्ट ऋषिः। भगवन्! कुत्र पुनस्तदुद्देशं मनोरथापूरकमिति। दर्शितमनेन। प्रवृत्तोऽहम्, प्राप्तस्तृतीयदिवसे। आरूढः सत्पुरुषाभिमानमिव तुङ्गं शिखरम्। 'जन्मान्तरेऽपि तया समागमो भवेद्' इति भणित्वा कृतः प्रणिधिः, विमुक्त आत्मा। 'अहो प्रमादः' इति भणता गगनतलचारिणा धूयमानचीनांशुकेन वामपार्श्वन्यस्तासिना संभ्रमावपतनविचलितमुण्डमालेन चन्द्रानुकारिणाऽत्यन्तसौम्यदर्शनेन प्रतीष्टो विद्याधरेण, नीतः स्वभावशीतलं चन्द्रकान्तमणिसनाथं चन्दनलतागृहम्। समाश्वास्य भणितश्च तेन। भो महासत्त्व! किं पुनस्तेऽनन्य-

१ तमुद्देस-क। २ -माणमिवोतुग ख।

अकहणीयं न होइ। मए भणियं। किं नाम परोवयारनिरयस्स दोसवज्जिणो विइयपाणिधम्मस्स सज्जणस्सावि अकहणीयं। ता सुणउ भद्दो। पिययमाविओयवावायणुज्जयस्स साहियं मे रिसिणा इमं मणोरहापूरयं कामियं पडणं। तओ 'जम्मन्तरंमि वि पिययमाजोओ हवेज्ज' त्ति काऊण पणिहाणं विमुक्को अप्पा। एयं मे एत्थ कारणं ति। तओ ईसि विहसिऊण भणियं विज्जाहरेण। अहो णु खलु नत्थि दुक्करं सिणेहस्स। सिणेहो हि नाम मूलं सव्वदुक्खाणं निवासो अविवेयस्स अग्गला निव्वुईए बन्धवो कुगइवासस्स पडिवक्खो कुसलजोयाणं देसओ संसाराडवीए वच्छलो असच्चववसायस्स। एएण अभिभूया पाणिणो न गणन्ति आयइं, न जोयन्ति कालोचियं, न सेवन्ति धम्मं, न पेच्छन्ति परमत्थं, महालोहपञ्जरगया विय केसरिणो समत्था वि सीयन्ति त्ति। सविसओ वि एस एवं पावो, किमङ्ग पुण अविसओ। ता परिच्चय इमं अविसयसिणेहं। आलोएहि विवेयदीवालोएण निव्वासिऊण मोहतिमिरं, कहं विचित्तकम्मपरिणा-

---

महदाकृतिपिशुनितमहापुरुषभावस्य इममीदृशमितरपुरुषानुरूपं चेष्टितम्, किंवाऽत्र कारणम्, कथय तावद् यद्यकथनीयं न भवति। मया भणितम्, किं नाम परोपकारनिरतस्य दोषवर्जिनो विदितप्राणिधर्मस्य सज्जनस्याप्यकथनीयम्। ततः शृणोतु भद्रः। प्रियतमावियोगव्यापादनोद्यतस्य कथितं मे ऋषिणा इदं मनोरथापूरकं कामितं पतनम्। ततो 'जन्मान्तरेऽपि प्रियतमायोगो भवेद्' इति कृत्वा प्रणिधानं विमुक्त आत्मा। एतन्मेऽत्र कारणमिति। तत ईषद् विहस्य भणितं विद्याधरेण। अहो नु खलु नास्ति दुष्करं स्नेहस्य। स्नेहो नाम मूलं सर्वदुःखानां निवासोऽविवेकस्य अर्गला निर्वृतेः बान्धवः कुगतिवासस्य प्रतिपक्षः कुशलयोगानां देशकः संसाराटव्या वत्सलोऽसत्यव्यवसायस्य। एतेनाभिभूताः प्राणिनो न गणयन्त्यायतिम्, न पश्यन्ति कालोचितम्, न सेवन्ते धर्मम्, न प्रेक्षन्ते परमार्थम्, महालोहपञ्जरगता इव केसरिणः समर्था अपि सीदन्तीति। सविषयोऽपि एष एवं पापः, किमङ्ग पुनरविषय इति। ततः परित्यजेममविषयस्नेहम्। आलोचय विवेकदीपालोकेन निर्नाश्य मोहतिमिरम्, कथं विचित्रकर्मपरिणामवशगानां जीवानां पतनानुभावत एका

मवसयाणं जीवाणं पडणाणुद्दावओ एगा गई संगमो वा । तहाकम्मपरिणइभावे य किं इमिणा संरम्भेणं । अहिलमियसाहगोवाओ वि य न दाणसीलतवे मोचूण एत्थ दिट्ठो परमत्थपेच्छएहिं ति ।

अन्नं साहेमि अहं पच्चयजणयं तु सव्वसत्ताणं । जं वित्तं वणियाणं अच्चन्तविरुद्धयं सोम ॥

नेहेण पओसेण य भिन्नं काऊण एत्थ पणिहाणं । जह तं भज्जुपईयं निहणगयं तं निसामेहि ॥

अत्थि इह मलयविसए कण्णियारसिवं नाम सन्निवेसो । तत्थ सँम्मिलओ नाम गाहावई । तस्स नामओ वि अमणुन्ना सीहा नाम भारिया । सो पुण इमीसे जीवियाओ वि इट्ठयरो । ताणं च परोप्परं विओयदंसणे बहु मन्नन्ताणमइक्कन्तो कोइ कालो । अन्नया य आयण्णियं तेणं मणोहरापूरयं कामियं पडणं । जायानिव्वेयओ आगन्तूणं मा मम जम्मन्तरंमि वि एसा भारिया हवेज'त्ति काऊण

गतिः समागमो वा । तथाकर्मपरिणतिभावे च किमनेन संरम्भेण । अभिलषितसाधकोपायोऽपि च न दानशीलतपांसि मुक्त्वाऽत्र दृष्टः परमार्थप्रेक्षकैरिति ।

अन्यत्कथयाम्यहं प्रत्ययजनकं तु सर्वसत्त्वानाम् । यद् वृत्तं वणिजोरत्यन्तविरुद्धकं सौम्य ! ॥

स्नेहेन प्रद्वेषेण च भिन्नं कृत्वाऽत्र प्रणिधानम् । यथा तद् भार्यापत्योर्निधनगतं तद् निशामय ॥

अस्तीह मलयविषये कर्णिकारशिवं नाम सन्निवेशः । तत्र सम्मिलको नाम गृहपतिः । तस्य नामतोऽपि अमनोज्ञा सिंहा नाम भार्या । स पुनरस्या जीवितादपीष्टतरः । तयोश्च परस्परं वियोगदर्शने बहु मन्यतोरतिक्रान्तः कोऽपि कालः । अन्यदा चाकर्णितं तेन मनोरथा-

१ समारंभेण क ख । २ भज्जपईय ख, भ-त्तूपईय ख । ३ सन्निसओ ग, समिलओ क । ४ जायानिव्वेएण

पणिहाण विमुक्को अप्पा, मओ य सो। मुणिओ य एस वुत्तन्तो भारियाए। गहिया सोएणं। आगया इमं पडणं। भत्तारसिणेहओ कओ तीए पणिही 'जम्मन्तरंमि वि सो चेव मे भत्ता भवेज्ज' त्ति। विमुक्को अप्पा, मया य सा। परोप्परविरोहओ य तक्केमि, न संपन्ना तेसिं मणोरहा॥ ता किं एइणा जुत्तिविरहियविसएण अणुट्ठाणेणं। कहं कया वा पिययमाए विओओ संजाओ त्ति ता आचिक्ख एयं। तओ मए 'सुन्दरं भणइ' त्ति चिन्तिऊण साहिओ अयगरवुत्तन्तो। तइयदियहो य इमस्स वत्तस्स। विज्जाहरेण भणियं। केद्दूरे वत्तं ति। मए भणियं। अत्थि इओ दसहिं जोयणेहिं। विज्जाहरेण भणियं। जइ एवं, ता अलं विसाएण; न विवन्ना ते पिययमा। मए भणियं। कहं विय। तेण भणियं। सुण। अत्थि अणेयविज्जाहरनरिन्दमउलिमणिप्पभाविसरविच्छुरियपायवीढो चक्कसेणो नाम विज्जाहरवई। पारद्धं च तेण अपडिहयचक्काए महाविज्जाए साहणं। दुवालसमासिया से कया पुव्वसेवा। तओ अडयालीसंजोयणं

पूरकं कामित पतनम्। जायानिर्वेदतश्चागत्य 'मा मम जन्मान्तरेऽप्येषा भार्या भवेद्' इति कृत्वा प्रणिधानं विमुक्त आत्मा, मृतश्च सः। ज्ञातश्चैष वृत्तान्तो भार्यया। गृहीता शोकेन। आगतेदं पतनम्। भर्तृस्नेहतः कृतस्तया प्रणिधिः 'जन्मान्तरेऽपि स एव मे भर्ता भवेद्' इति। विमुक्त आत्मा, मृता च सा। परस्परविरोधतश्च तर्कयामि, न संपन्ना तयोर्मनोरथाः। ततः किमेतेन युक्तिविरहितविषयेणानुष्ठानेन। कथं कदा वा प्रियतमाया वियोगः संजात इति तावद् आचक्ष्व एतद्। ततो 'सुन्दरं भणति' इति चिन्तयित्वा कथितोऽजगरवृत्तान्तः। तृतीयदिवसश्चास्य वृत्तस्य। विद्याधरेण भणितम्–कियद्दूरे वृत्तमिति। मया भणितम्–अस्तीतो दशभिर्योजनैः। विद्याधरेण भणितम्–यद्येवं ततोऽलं विषादेन, न विपन्ना ते प्रियतमा। मया भणितम्–कथमिव। तेन भणितम्–शृणु। अस्ति अनेकविद्याधरनरेन्द्रमौलिमणिप्रभाविसरविच्छुरितपादपीठश्चक्रसेनो नाम विद्याधरपतिः। प्रारब्धं च तेनाप्रतिहतचक्राया महाविद्यायाः

१ च्चेव क। २ –लीस ख।

काऊण खेत्तसुद्धिं सव्वसत्ताणं दाऊणमभयदाणं 'सत्तरत्तं जाव रक्खियव्वा इह महापयत्तेणं हिंम' त्ति निरूविऊण नियसरीरभूए विज्ञाहरे पहाणसिद्धिनिमित्तं एगागी चेव गेण्हिऊण फलिहमणिवलयं पविट्ठो सिद्धिनिलयाभिहाणं मलयगिरिगुहं ति। पारद्धो तेण सत्तलक्खिओ मन्तजावो। पूराणि य से समं पणइमणोरहेहिं अज्जेव सत्त राइंदियाइं, भविस्सइ य सुए सामिणो विज्ञासिद्धी। अओ अवगच्छामि, एद्दहमेत्तखेत्तमज्झगया न विवन्ना ते पिययमा; जओ उज्जुत्ता सामिकज्जे विज्ञाहरा॥ तओ मए चिन्तियं। एवमेयं जुत्तिसंगयं च। अन्नहा कहं पडरयणपाउयाए केवलपडरयणगसणं, कहं वा तक्खणोवभुत्ताए तहा मण्डलिकरणं अयगरस्स त्ति। चिन्तिऊण भणिओ विज्ञाहरो। भो महापुरिस, जइ एवं, ता पुज्जन्तु ते मणोरहा। आसासिओ अहं भयवया, नियत्तिओ अकुसलववसाओ। ता चिट्ठ तुमं, अहं पुण गच्छामि पिययमं अन्नेसिउं। विज्ञाहरेण भणियं। अलं किलेसेण। अहमेव फलं संपाडियदेवसासणो

साधनम्। द्वादशमासिकी तस्याः कृता पूर्वसेवा। ततोऽष्टचत्वारिंशद्योजनां कृत्वा क्षेत्रशुद्धिं सर्वसत्त्वेभ्यो दत्वाऽभयदानं 'सप्तरात्रं यावद् रक्षितव्येह महाप्रयत्नेन हिंसा' इति निरूप्य निजशरीरभूतान् विद्याधरान् प्रधानसिद्धिनिमित्तं एकाक्येव गृहीत्वा स्फटिकमणिवलयं प्रविष्टः सिद्धिनिलयाभिधानां मलयगिरिगुहामिति। प्रारब्धस्तेन सप्तलक्षिको मन्त्रजापः। पूर्णानि च तस्य समं प्रणयिमनोरथैरद्यैव सप्त रात्रिंदिवानि, भविष्यति च [redacted]ः स्वामिनो विद्यासिद्धिः। अतोऽवगच्छामि एतावन्मात्रक्षेत्रमध्यगता न विपन्ना ते प्रियतमा, यत उद्युक्ताः स्वामिकार्ये विद्याधराः। ततो मया चिन्तितम्–एवमेतद् युक्तिसंगतं च। अन्यथा कथं पटरत्नप्रावृतायाः केवलपटरत्नग्रसनम्, कथं वा तत्क्षणोपभुक्तायां तथा मण्डलीकरणमजगरस्येति। चिन्तयित्वा भणितो विद्याधरः। भो महापुरुष! यद्येवं ततः पूर्यन्तां ते मनोरथाः। आश्वासितोऽहं भगवता. निवर्तितोऽकुशलव्यवसायात्। ततस्तिष्ठ त्वम्, अहं पुनर्गच्छामि प्रियतमा-

१ नियय- ख। २ मे ते फ।

पडिपुण्णमणोरहो सेसविज्जाहरेहिंतो उवलहिऊण जहट्ठियं वुत्तन्तं पिययमं ते घडिस्सामि[3]। तओ मए 'अलङ्घणीयवयणो सुंहि' त्ति चिन्तिऊण 'जं तुमं भणासि' त्ति वहुमन्निओ विज्जाहरो।

अइक्कन्तो वासरो। अद्धजामावसेसाए रयणीए अयण्डम्मि चेव उज्जोवियं(य)नहङ्गणं, संखुहियजलनिहिं पयम्पियमहियल गिज्ज न्तमङ्गलं च समागयं सुरविमाणागारमणुगरेन्तं विज्जाहरविमाणं। तओ संभन्तो उट्ठिओ विज्जाहरो। भणियं च तेण। भो भो पेक्ख पेक्ख संसिद्धमहाविज्जस्स सामिणो चक्कसेणस्स रिद्धिं। पेच्छमाणाण य वोलियं चडगरेणं, पभाया रयणी, उग्गओ अंसुमाली। तओ य मं घेत्तूण गओ चक्कसेणसमीवं निव्वुइकरं नाम मलयसिहरं। पणमिओ तेण विज्जाहरीसरो। विइण्णाइं आसणाइं। उवविट्ठा अम्हे। साहिओ तेण मेदीयवुत्तन्तो चक्कसेणस्स। भणियं च तेण। भो महापुरिस, मा संतप्प। अज्जेव ते पिययमं घडिस्सामि त्ति॥ एत्थ-

मन्वेषयितुम्। विद्याधरेण भणितम्—अलं क्लेशेन। अहमेव कल्ये संपाप्तिनिदेशवशासनः प्रतिपूर्णमनोरथः शेषविद्याधरेभ्य उपलभ्य यथास्थितं वृत्तान्तं ते प्रियतमां घटयिष्यामि। ततो मया 'अलङ्घनीयवचनः सुहृद्' इति चिन्तयित्वा 'यत्त्वं भणसि' इति बहुमानितो विद्याधरः।

अतिक्रान्तो वासरः। अर्धयामावशेषायां रजन्यामकाण्डे एवोद्योतितनभोऽङ्गणम्, संक्षोभितजलनिधि, प्रकम्पितमहीतलम्, गीयमानमङ्गलं च समागतं सुरविमानाकारमनुकुर्वद् विद्याधरविमानम्। ततः संभ्रान्त उत्थितो विद्याधरः, भणितं च तेन। भो भोः! प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व संसिद्धमहाविद्यस्य स्वामिनश्चक्रसेनस्य ऋद्धिम्। प्रेक्षमाणयोश्चातिक्रान्तं चटकरेण (समूहेन)। प्रभाता रजनी, उद्गतोऽशुमाली। ततश्च मां गृहीत्वा गतश्चक्रसेनसमीपं निर्वृतिकरं नाम मलयशिखरम्। प्रणतस्तेन विद्याधरेश्वरः। वितीर्णे आसने। उपविष्टावावाम्।

१ परिपुण्ण–क। २ उवलभिऊण ख। ३ –मि त्ति क। ४ सुणहि ख। ५ सखुहिओ जलनिही क–ग। ६ पयम्पिय महियल क–ग। ७ नास्ति ख पुस्तके। ८ ससभतो क। ९ मतीय–ख।

न्तरंमि समागया दुवे विज्जाहरा। पणमिओ तेहिं चक्कसेणो। भणियं च एगेण। महाराय, देवसमाएसेणेव सयलजीवोवघायपरिरक्खणनिमित्तं ममन्तेहिं काणणन्तराइं एगम्मि उद्देसे दिट्ठा महाकायअयगरभएण मोत्तूण उत्तरीयं 'हा अज्जउत्त, हा अज्जउत्त' त्ति भणमाणी [उट्ठिया पल्लवसयणीयाओ] पलायमाणा इत्थिया। निवडिऊण वावत्तिभीएहिं गहिया य अम्हेहिं, उवणीया मलयसिहरं, विमुक्का य पल्लवसयणिज्जे। मुच्छिया विय ठिया कञ्चि कालं। तओ भयवेविरङ्गी 'हा अज्जउत्त हा अज्जउत्त' त्ति भणमाणी उट्ठिया पल्लवसयणीयाओ। भणिया य अम्हेहिं। सुन्दरि, अलं ते भएण; साहेहि ताव, कहिं ते अज्जउत्तो। तीए भणियं। उदयस्स सरवरं गओ त्ति। तओ गविट्ठो तत्थ अम्हेहिं, न उण उवलद्धो त्ति। सा उण तओ चेव दिवसाओ आरब्भ अकयपाणवित्ती 'हा अज्जउत्त हा अज्जउत्त' त्ति-परायणा चिट्ठइ। एयं सोऊण देवो पमाणं ति। तओ मं पुलोइऊण भणियं चक्कसेणेण। भद्द, निरूवेहि ताव, किं सा भवओ पिययमा

कथितस्तेन मदीयवृत्तान्तश्चक्रसेनाय। भणितं च तेन-भो महापुरुष! मा संतप्यस्व, अद्यैव ते प्रियतमां घटयिष्यामीति। अत्रान्तरे समागतौ द्वौ विद्याधरौ। प्रणतस्ताभ्यां चक्रसेनः। भणितं चैकेन-महाराज! देवसमादेशेनैव सकलजीवोपघातपरिरक्षणनिमित्तं भ्रमद्भ्यां काननान्तराणि एकस्मिन्नुद्देशे दृष्टा महाकायाजगरभयेन मुक्त्वोत्तरीयं 'हा आर्यपुत्र! हा आर्यपुत्र!' इति भणन्ती [उत्थिता पल्लवशयनीयात्] पलायमाना स्त्री। निपत्य व्यापत्तिभीताभ्यां गृहीता चावाभ्याम्, उपनीता मलयशिखरम्। विमुक्ता च पल्लवशयनीये॥ मूर्च्छितेव स्थिता कञ्चित्कालम्। ततो भयवेपमानाङ्गी 'हा आर्यपुत्र! हा आर्यपुत्र' इति भणन्ती उत्थिता पल्लवशयनीयात्। भणिता चावाभ्याम्-सुन्दरि! अलं ते भयेन, कथय तावत् कुत्र ते आर्यपुत्रः। तया भणितम्-उदकाय सरोवरं गत इति। ततो गवेषितस्तत्राावाभ्याम्, न पुनरुपलब्ध इति। सा पुनस्तत एव दिवसादारभ्य अकृतप्राणवृत्तिः 'हा आर्यपुत्र! हा आर्यपुत्र' इति परायणा तिष्ठति।

१ अं। पाठः कपुस्तकप्रान्तभागे। २ उण क। ३ कहिं गओ कहिं गओ त्ति क। ४ ताव त्ति परायणा ख। ५ पलोइऊण क।

न य त्ति। तओ विज्जाहरदुइओ गओ चन्दणवणाभिरामं मलयसाणुं। दिट्ठा य सयलकलोववेया वि बीय[1]चन्दलेहागारमणुगारेन्ती कण्ठगयजीविया विलासवई। ऊससियं मे हियएण। समासासिया एसा, कारिया विज्जाहरोवणीएणं सयलिन्दिओवयारिणा दिव्वाहारेण पाणवित्तिं। साहियं चक्कसेणस्स, जहा स चेव मे पिययम त्ति। चक्कसेणेण भणियं। सुन्दरं जायं। भद्द भण, किं ते अवरं करणिज्जं करेमि त्ति। मए भणियं। नत्थि अओ वि अवरं करणिज्जं ति। तेण भणियं। भद्द, देहलक्खणेहिंतो चेवावगच्छामि, भवियव्वं तए विज्जाहरनरिन्देण। ता गेण्हाहि एयं महापुरिसववसायमेत्तसाहणं अजियबलं नाम महाविज्जं ति। पाएणमविग्घसाहणा एसा परिणामफलदा य। तओ मए सुमरिऊण बालभावसाहियं संवच्छरियवयणं 'माणणीया महापुरिस'त्ति चिन्तिऊण जंपियं 'जं तुमं भणासि' त्ति। तओ तेण दिण्णा विज्जा, साहिओ साहणोवाओ। तओ गएसु विज्जाहरेसु समुप्पन्ना मे चिन्ता। [2]सिद्धिखेत्तमेयं, एयाई य अहं।

एतच्छ्रुत्वा देवः प्रमाणमिति। ततो मां प्रलोक्य भणितं चक्रसेनेन। भद्र! निरूपय तावत् किं सा भवतः प्रियतमा नवेति। ततो विद्याधरद्वितीयो गतश्चन्दनवनाभिरामं मलयसानु। दृष्टा च सकलकलोपेताऽपि द्वितीयाचन्द्रलेखाकारमनुकुर्वती कण्ठगतजीविता विलासवती। उच्छ्वसितं मे हृदयेन। समाश्वासितैषा, कारिता विद्याधरोपनीतेन सकलेन्द्रियोपकारिणा दिव्याहारेण प्राणवृत्तिम्। कथितं चक्रसेनाय यथा सैव मे प्रियतमेति। चक्रसेनेन भणितम्–सुन्दरं जातम्। भद्र! भण, किं तेऽपरं करणीयं करोमीति। मया भणितम्–नास्त्यतोऽपि अवरं करणीयमिति। तेन भणितम्–भद्र! देहलक्षणेभ्य एवावगच्छामि भवितव्यं त्वया विद्याधरनरेन्द्रेण। ततो गृहाणैतां महापुरुषव्यवसायमात्रसाधनामजितबलां नाम महाविद्यामिति। प्रायेणाविघ्नसाधनैषा परिणामफलदा च। ततो मया स्मृत्वा बालभावकथितं सांवत्सरिकवचनं 'माननीया महापुरुषाः' इति चिन्तयित्वा जल्पितं 'यत्त्वं भणसि' इति। ततस्तेन वितीर्णा विद्या, कथितः साधनोपायः। ततो

१ चन्द– क। २ सिद्ध–ख।

ता कहं पुण विणा उत्तरसाहएण एयं पसाहेमि त्ति। सुमरियं च वसुभूइणो। एत्थन्तरंमि भवियव्वयानिओएण सूययन्तो विय महाविज्जासिद्धिं तावसवेसधारी समागओ वसुभूई। बाहोल्ललोयणं च सगग्गयक्खरं 'अहो देव्वपरिणामो' त्ति जंपमाणेण आलिङ्गिओ अहमणेण। किमेयं ति सवियक्केण पणमिओ सो मए देवीए य। 'वयस्स चिरं जीवसु, तुमं पि अविहवा होहि' त्ति जंपियमणेण। वसुभूइ त्ति पच्चभिन्नाओ मए सद्देणं। संपत्तो अहमणाचिक्खणीयं परिओसं। आणन्दबाहजलभरियलोयणं दिन्नं से मए पल्लवासणं। संपाडियं देवीए चलणसोयं। काराविओ पाणवित्तिं, पुच्छिओ वुत्तन्तं। वयस्स, कहं पुण तुमं नित्थिण्णो समुद्दं; किं वा पावियं तए; कुओ वा संपयं ति। वसुभूइणा भणियं। सुण।

विवन्ने जाणवत्ते संपत्ते तहाविहे फलए[1] तओ फलहगदुइओ भवियव्वयानिओएण पञ्चहिं दिणेहिं लङ्घिऊण जलनिहिं लग्गो मल-

---

गतेषु विद्याधरेषु समुत्पन्ना मे चिन्ता-सिद्धिक्षेत्रमेतद्, एकाकी चाहम्, ततः कथं पुनर्विना उत्तरसाधकेनैतां प्रसाधयामीति। स्मृतं च वसुभूतेः। अत्रान्तरे भवितव्यतानियोगेन सूचयन्निव महाविद्यासिद्धिं तापसवेषधारी समागतो वसुभूतिः। बाष्पार्द्रलोचनं च सगद्गदाक्षरं 'अहो दैवपरिणामः' इति जल्पताऽऽलिङ्गितोऽहमनेन। किमेतदिति सवितर्केण प्रणतः स मया देव्या च। 'वयस्य! चिरं जीव, त्वमपि अविधवा भव' इति जल्पितमनेन। वसुभूतिरिति प्रत्यभिज्ञातो मया शब्देन। संप्राप्तोऽनाख्यानीयं परितोषम्। आनन्दबाष्पजलभृतलोचनं दत्तं तस्मै मया पल्लवासनम्। संपादितं देव्या चरणशौचम्। कारितः प्राणवृत्तिम्। पृष्टो वृत्तान्तम्। वयस्य! कथं पुनस्त्वं निस्तीर्णः समुद्रम्, किं वा प्राप्तं त्वया, कुतो वा साम्प्रतमिति। वसुभूतिना भणितम्-शृणु।

विपन्ने यानपात्रे संप्राप्ते तथाविधे फलके ततः फलकद्वितीयो भवितव्यतानियोगेन पञ्चभिर्दिनैर्लङ्घित्वा जलनिधिं लग्नो मलयकूले,

---

१ फलग- क।

यकूले, दिट्ठो य समुद्दतडावलोयणगएणं तावसेणं। समासासिओ तेण भणिओ य। वच्छ, तवोवणं गच्छम्ह। गओ तवोवणं। दिट्ठो कुलवई, वन्दिओ सबहुमाणं। काराविओ य तेणाहं पाणवित्तिं। पुच्छिओ पच्छा 'वच्छ, कुओ भवं' ति। साहिओ से सयलवुत्तन्तो। 'ईइसो एस संसारो' त्ति अणुसासिओ तेणं। तओ मए चिन्तियं। वयस्सविउत्तस्स तवोवणं चेव रमणीयं। अलमन्नहिं गएण, अलं च सुविणयसमागमविब्भमे सुयणसंगमंमि इमिणा संसारपरिकिलेसेणं ति। चिन्तिऊण निवेइओ कुलवइणो निययाहिप्पाओ। भणियं च तेण। वच्छ, उचियमिणं; किं तु अइरोद्दा कम्मपरिणई, दुप्परिच्चया सिणेहतन्तवो, विसमाइं इन्दियाइं, अब्भत्था विसया, दुप्परिचओ संसारपरिकिलेसो, विसमं मुणिजणचरियं, अब्भुवगयापालणं च अणत्थसङ्गयं परलोए लज्जावणिज्जयं इहलोयम्मि। ता नाऊणमुचियमागमत्थं तुलिऊणमप्पाणय जुज्जए संसारपरिकिलेसचाओ न उण अन्नह त्ति। अवं च। नाणओ अवगच्छामि, धरइ ते पियव-

---

दृष्टश्च समुद्रतटावलोकनगतेन तापसेन। समाश्वासितस्तेन भणितश्च। वत्स! तपोवनं गच्छावः। गतौ तपोवनम्। दृष्टः कुलपतिः, वन्दितः सबहुमानम्। कारितश्च तेनाहं प्राणवृत्तिम्। पृष्टः पश्चाद् 'वत्स! कुतो भवान्' इति। कथितस्तस्मै सकलवृत्तान्तः। 'ईदृश एष संसारः' इति अनुशिष्टस्तेन। ततो मया चिन्तितम्-वयस्यवियुक्तस्य तपोवनमेव रमणीयम्। अलमन्यत्र गतेन, अलं च स्वप्नसमागमविभ्रमे सुजनसङ्गमेऽनेन संसारपरिक्लेशेनेति। चिन्तयित्वा निवेदितः कुलपतये निजाभिप्रायः। भणितं च तेन-वत्स! उचितमिदम्, किन्तु अतिरौद्रा कर्मपरिणतिः, दुष्परित्यजाः स्नेहतन्तवः, विषमाणीन्द्रियाणि, अभ्यस्ता विषयाः, दुष्परित्यजः संसारपरिक्लेशः, विषमं मुनिजनचरितम्, अभ्युपगतापालनं चानर्थसंगतं परलोके लज्जनीयमिहलोके। ततो ज्ञात्वोचितागमार्थं तोलयित्वाऽऽत्मानं युज्यते

---

१ दट्टेस- क। २ -सरिसव-क। ३ न वाइ परिनिह्ना कपुस्तकप्रान्तभागे। ४ अइरोद्दकम्म-क-ख।

पत्तो पाणे, " भविस्सइ तेण तुह सङ्गमो। ता इमं ताव एत्थ पत्तकालं, तवस्सिजणं चेव पज्जुवासमाणो कञ्चि कालं चिट्ठसु त्ति। तओ अहं मुणिवयणाओ तुह दंसणजायपच्चासो तवस्सिजणपज्जुवासणपरो ठिओ एत्तियं कालं। तइयदियहे य सुओ मए तावसेण कुलवइणो निवेइज्जमाणो तुज्झ वुत्तन्तो। कहावसाणे य 'सो चेव मे वयस्सओ' त्ति संसिऊण कुलवइणो अणुन्नविय कुलवइं पयट्टो मणोरहापूरयं सम्पत्तो य कल्लं। दिट्ठो य विज्जाहरो, पुच्छिओ ते पवुत्तिं। पुव्वबन्धवेण विय निरवसेसा साहिया य तेण। तओ अहं भवन्तमन्नेसमाणो इह आगओ। एस मे वुत्तन्तो त्ति॥

तओ मए चिन्तियं। भवियव्वं विज्जासंपयाए, अन्नहा कहमयण्डम्मि चेव वसुभूइणा सह समागमो। साहिओ से विज्जालम्भवुत्तन्तो। ईसि विहसिऊण भणियं च तेण। भो वयंस, न अन्नहा संवच्छरियवयणं। विलासवइविज्जासंपत्तीओ चेवावगच्छामि, भवि-

संसारपरिक्लेशत्यागो न पुनरन्यथेति। अन्यच्च ज्ञानतोऽवगच्छामि, धरति ते प्रियवयस्यः प्राणान्, भविष्यति तेन तव संगमः। तत इदं तावदत्र प्राप्तकालम्, तपस्विजनमेव पर्युपासमानः कञ्चित्कालं तिष्ठेति। ततोऽहं मुनिवचनात् तव दर्शनजातप्रत्याशः तपस्विजनपर्युपासनपरः स्थित एतावन्तं कालम्। तृतीयदिवसे च श्रुतो मया तापसेन कुलपतये निवेद्यमानस्तव वृत्तान्तः। कथावसाने च 'स एव मे वयस्यः' इति शंसित्वा कुलपतयेऽनुज्ञाप्य कुलपतिं प्रवृत्तो मनोरथापूरकं संप्राप्तश्च कल्ये। दृष्टश्च विद्याधरः, पृष्टश्च ते प्रवृत्तिम्। पूर्वबान्धवेनेव निरवशेषा(प्रवृत्तिः)कथिता च तेन। ततोऽहं भवन्तमन्वेषमाण इहागतः। एष मे वृत्तान्त इति।

ततो मया चिन्तितम्–भवितव्यं विद्यासंपदा, अन्यथा कथमकाण्डे एव वसुभूतिना सह समागमः। कथितस्तस्मै विद्यालाभवृत्तान्तः। ईषद् विहस्य भणितं च तेन। भो वयस्य! नान्यथा सांवत्सरिकवचनम्। विलासवती–विद्यासंपत्त्यैवावगच्छामि, भवितव्यं त्वया विद्या-

१ गइ ■ ।

यव्वं तए विज्जाहरनरिन्देण । ता करेहि समीहियं ॥ तओ तंमि चेव मलयसिहरे पारद्धा पुव्वसेवा । अइक्कन्ता मोणव्वयसेवणाए परिमियफलाहारस्स विसुद्धबम्भयारिणो छम्मासा । समत्तो पुव्वसेवाकप्पो । भणिया विलासवई । देवि, धीरा होहि । संपन्नं समीहियं, कय जमिह दुक्करं । संपयं अहोरत्तसज्झं फलं ति । तीए भणियं। पुज्जन्तु मणोरहा अज्जउत्तस्स । तओ मए सा 'कायरहियया इत्थिय' त्ति ठविया[1] नाइदूरदेसवत्तिणीए मलयगिरिगुहाए । पारद्धा पहाणसेवा । उवणीयाइं दसद्धवण्णाइं कुसुमाइं । ठाविया देवया । [2]विहिओ वसुभूई दिसावालो । कओ पउमासणबन्धो । निविट्ठाइं मुद्दामण्डलाइं । पारद्धो सयसाहस्सिओ मन्तजावो । अइक्कन्ता काइ वेला । जाव हसियं विय नहङ्गणेण, गज्जियं विय [3]अयालमेहेहिं. गुलुगुलियं विय समुद्देण, कम्पियं [4]विय मेइणीए । तओ मए चिन्तियं । पाविरसइ भयं पिययमा । सुमरियं चक्कसेणवयणं 'न अन्नो विहीसियं मोत्तूण उवद्दवो'त्ति । पयट्टो मन्तजावो । तओ थेववेलाए चेव दिट्ठो

धरनरेन्द्रेण । ततः कुरु समीहितम् । ततस्तस्मिन्नेव मलयशिखरे प्रारब्धा पूर्वसेवा । अतिक्रान्ता मौनव्रतसेवनया परिमितफलाहारस्य विशुद्धब्रह्मचारिणः षण्मासाः । समाप्तः पूर्वसेवाकल्पः । भणिता विलासवती । देवि ! धीरा भव, संपन्नं समीहितम् । कृतं यदिह दुष्करम् । साम्प्रतमहोरात्रसाध्यं फलमिति । तया भणितम्-पूर्यन्तां मनोरथा आर्यपुत्रस्य । ततो मया सा 'कातरहृदया स्त्री' इति स्थापिता नातिदूरदेशवर्तिन्यां मलयगिरिगुहायाम् । प्रारब्धा प्रधानसेवा । उपनीतानि दशार्धवर्णानि कुसुमानि । स्थापिता देवता । विहितो वसुभूतिर्दिक्पालः । कृतः पद्मासनबन्धः । निविष्टानि मुद्रामण्डलानि । प्रारब्धः शतसाहस्रिको मन्त्रजापः । अतिक्रान्ता काऽपि वेला । यावद् हसितमिव नभोङ्गणेन गर्जितमिवाकालमेघैः, गुडगुडितमिव समुद्रेण, कम्पितमिव मेदिन्या । ततो मया चिन्तितम्-प्राप्स्यति भयं प्रियतमा ।

१ ठविया क । २ वसुभूई दिसावालो कओ ख । ३ पलय- क । ४ पिव क । ५ दानेह ख ।

मए दन्तग्गविभिन्नलम्बमाणाहोरणो कण्णवालिलुढियङ्कुसो अमरिसावेसकुण्डलियकरो करविक्खित्तसिसिरसीयरासारो आसारपयट्टमयवारिपरिमलो परिमलोवयन्तमुहलमहुयरउलो उत्तरमेहो व्व गुलुगुलेन्तो 'हा अज्जउत्त हा अज्जउत्त'त्ति विलवन्तिं विलासवइमइक्कमिऊण अत्तणो चेव समुवयन्तो मत्तवारणो। न खुद्धो य चित्तेण, अवगया विहीसिया। थेववेलाए य अइभीसणकसणवण्णा सोयामणिफुलिङ्गलोयणा गलोलम्बियकरचरणमाला रुहिरोल्लनरचम्मनिवसणा कवालचसएण रुहिरासवं पियन्ती अट्टहासाणलेण नहङ्गणमुज्जोवयन्ती वामहत्थेण भयसंभन्तलोयणं विलासवइं गेण्हिऊण 'अरे रे विज्जाहरसङ्गदुव्वियड्ढ काउरिस कहिं वच्चसि'त्ति जंपमाणी आगमणवेगाणिलनिवाडियसाहिजाला तुरियतुरियं अभिमुहमुवागच्छमाणी दिट्ठा मए दुट्ठपिसाइय त्ति। न खुद्धो हियएणं, उवसन्ता विहीसिया। थेववेलाए य अणब्भमेव गज्जियं मेहेहिं, वरिसियं रुहिरधाराहिं, फेक्कारियं सिवाहिं, धाहावियं वेयालेहिं, नच्चियं कबन्धेहिं, पज्जलन्त-

स्मृतं चक्रसेनवचनं 'नान्यो विभीषिकां मुक्त्वा उपद्रवः' इति। प्रवृत्तो मन्त्रजापः। ततः स्तोकवेलायामेव दृष्टो मया दन्ताग्रविभिन्नलम्बमानाधोरणः कर्णपालिलुठितांकुशोऽमर्षावेशकुण्डलितकरः करविक्षिप्तशिशिरसीकरासार आसारप्रवृत्तमदवारिपरिमलः परिमलापतन्मुखरमधुकरकुल उत्तरमेघ इव गुडगुडायमानो 'हा आर्यपुत्र ! हा आर्यपुत्र ! इति विलपन्तीं विलासवतीमतिक्रम्य आत्मन एव समुपयन् मत्तवारणः। न क्षुब्धश्च चित्तेन, अपगता विभीषिका। स्तोकवेलायां चातिभीषणकृष्णवर्णा सौदामिनिस्फुलिङ्गलोचना गलावलम्बितकरचरणमाला रुधिरार्द्रनरचर्मनिवसना कपालचषकेन रुधिरासवं पिबन्ती अट्टहासानलेन नभोऽङ्गणमुद्योतयन्ती वामहस्तेन भयसंभ्रान्तलोचनां विलासवतीं गृहीत्वा 'अरे रे विद्याधरसङ्गदुर्विदग्ध कापुरुष ! कुत्र व्रजसि'इति जल्पन्ती आगमनवेगानिलनिपातितशाखिजाला त्वरितत्वरितमभिमुखमुपागच्छन्ती दृष्टा मया दुष्टपिशाचिकेति। न क्षुब्धो हृदयेन, उपशान्ता विभीषिका। स्तोकवेलायां चानभ्रमेव गर्जितं मेघैः, वृष्टं

१ -महुयराउलो क। २ गुलगुलेन्तो ख। ३ धाविय क।

नयणतारयाहिं च उद्धकेसियाहिं विमुक्कनिवसणाहिं[1] किलिकिलियं[2] डाइणीहिं। न खुद्धो चित्तेणं, पणट्ठा विहीसिया। थेववेलाए य केणावि अमुणियं चेव पणट्ठचन्ददिवायरे निरयघोरन्धयारे पक्खित्तो महापायालभीसणे अयडे, दिट्ठाओ य तत्थ भयस्स वि य भयंकरीओ दाढाविय रालभीसणेहिं वयणेहिं कवालमालापरिगयाहिं सिरोहराहिं नाहिमण्डलगएहिं थणेहिं पलम्बमाणमहोयरीओ घुणसवविब्भमेहि ऊरुएहिं तुङ्गतालखन्धसंठाणाहिं जङ्घाहिं निसियकप्पणीहिं नरकलेवरे विगत्तमाणीओ[3] जलन्तनयणतारयं च अइभीसणमिओ तओ पुलोएमाणीओ दुट्ठरक्खसीओ 'हण हण छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द' भणमाणीओ य धावियाओ अभिमुहं। न खुद्धो चित्तेणं, पसन्ता विहीसिया। तओ अद्धजामावसेसाए जामिणीए समत्तपाए मन्तजावे सुरहिकुसुमामोयगब्भिणो पवाइओ महुरमारुओ, निवडिया कुसुमवुट्ठी, जय जय त्ति उट्ठिओ कलयलरवो, गाइयं किन्नरीहिं। तओ थेववेलाए चेव उज्जोवयन्ती[4] नहङ्गणं अणेयदेवयापरिगया

रुधिरधाराभिः, फेत्कारितं शिवाभिः, धाहावितं (चित्कारितं)वेतालैः, नर्तितं कबन्धैः, प्रज्वलन्नयनतारकाभिश्च ऊर्ध्वकेशिकाभिर्विमुक्तनिवसनाभिः किलिकिलितं डाकिनीभिः न क्षुब्धश्चित्तेन, प्रनष्टा विभीषिका। स्तोकवेलायां च केनाप्यज्ञातमेव प्रनष्टचन्द्रदिवाकरे निरयघोरान्धकारे प्रक्षिप्तो महापातालभीषणेऽवटे। दृष्टाश्च तत्र भयस्यापि भयंकर्यो दाढाविकरालभीषणैर्वदनैः कपालमालापरिगताभिः शिरोधराभिर्नाभिमण्डलगतैः स्तनैः प्रलम्बमानमहोदर्यः घुणाशवविभ्रमैरूरुभिः तुङ्गतालस्कन्धसंस्थानाभिर्जङ्घाभिर्निशितकर्तनीभिर्नरकलेवरान् विकर्तयन्त्यो ज्वलन्नयनतारकं चातिभीषणमितस्ततः प्रलोकयन्त्यो दुष्टराक्षस्यो 'हत हत छिन्त छिन्त भिन्त भिन्त' इति भणन्त्यश्च धाविता अभिमुखम्। न क्षुब्धश्चित्तेन, प्रशान्ता विभीषिका। ततोऽर्धयामावशेषायां यामिन्यां समाप्तप्राये मन्त्रजापे सुरभिकुसुमामोदगर्भितः प्रवातो मधुरमारुतः, निपतिता कुसुमवृष्टिः, जय जय इत्युत्थितः कलकलरवः, गीतं किन्नरीभिः। ततः स्तोकवेलायामेव

१ -निवसणं ख। २ किलिगिलियं क। ३ विकप्पमाणीओ क। ४ सूजलन्त-क।

आगया अजियवल त्ति[1]। दिट्ठा य सा मए

दित्ताणलस्स व सिहा पहासमिद्धि व्व सारयरविस्स। जोण्हा छणचन्दस्स व वसन्तकमलायरसिरि व्व ॥

भणियं च तीए। अहो ते ववसाओ, अहो ते पोरुसं, अहो ते निच्छओ, अहो ते उवओगो त्ति। ता सिद्धा ते अहं। उवरम इओ ववसायाओ त्ति। तओ मए असमत्तकइवयमन्तजावेण विहीसियासङ्काए अपणमिऊण भयवई समाणिओ मन्तजावो, पणमिया य पच्छा। एत्थन्तरंमि

पहाणकायसंगया सुयन्धगन्धगन्धिया। अवायमल्लमण्डिया पइण्णहारचन्दिमा ॥

लसन्तहेमसुत्तया फुरन्तआउहप्पहा। चलन्तकण्णकुण्डला जलन्तसीसभूसणा ॥

उद्द्योतयन्ती नभोऽङ्गणमनेकदेवतापरिगताऽऽगताऽजितबलेति। दृष्टा च सा मया।

दीप्तानलस्येव शिखा प्रभासमृद्धिरिव शारदरवेः। ज्योत्स्ना क्षणचन्द्रस्येव वसन्तकमलाकरश्रीरिव ॥

भणितं च तया–अहो ते व्यवसायः, अहो ते पौरुषम्, अहो ते निश्चयः, अहो ते उपयोग इति। ततः सिद्धा तेऽहम्। उपरम इतो व्यवसायादिति। ततो मयाऽसमाप्तकतिपयमन्त्रजापेन विभीषिकाशङ्कयाऽप्रणम्य भगवतीं समाप्तो मन्त्रजापः। प्रणता च पश्चात्। अत्रान्तरे

प्रधानकायसंगताः सुगन्धगन्धगन्धिनाः। अम्लानमाल्यमण्डिताः प्रकीर्णहारचन्द्रिकाः ॥

लसद्धेमसूत्रकाः स्फुरदायुधप्रभाः। चलत्कर्णकुण्डला ज्वलच्छीर्षभूषणाः ॥

---

1 –मण्डना क।

निपद्धोप्पगुद्दग गुरुन्तरूवसंगया। मियङ्कसोहियाणणा नगारविन्दगच्छहा ॥
समत्तरूवणड्डिया तिविविकामरूविणो। समुद्ददुन्दुहिस्सणा पणामसंठियञ्जली ॥

समागया विज्जाहर त्ति।

भणियं च देवयाए। पुत्तय, महापुरिसचरियगुणाणुरञ्जियं पडिवन्नभिच्चभावं पणमइ तुज्झमीहियमुदं सयलमेयं विज्जाहरबलं। तओ मए 'एत्थ भयवईपसाओ'त्ति भणिऊण समाइच्छिया विज्जाहरा। भणियं च देवयाए। पुत्तय, करेमि ते विज्जाहरनरिन्दाहिसेयं। मए भणियं। करेउ भयवई, किंतु देवीए सयुभूइणो य पणामं ति। तओ सहाविओ सयुभूई, जाव न जंपइ त्ति; तओ निरूविओ, जाव न दीसइ त्ति। तओ आयड्डियं मे हियएण। विज्जाहरगमेओ य नहङ्गणगमणपं पयट्टो गवेसिउं। दिट्ठो य एगंमि निगुञ्जे इओ

निपद्धपौनोदराः सुकान्तरूपसंगताः। मृगाङ्कशोभिताननाः नगारविन्दमच्छायाः ॥
समस्तरूपनाड्डिता विविधकामरूपिणः। समुद्रदुन्दुभिस्वनाः प्रणामसंस्थिताञ्जलयः ॥

समागता विद्याधरा इति।

भणितं च देवतया। पुत्रक! महापुरुषचरितगुणानुरञ्जितं प्रतिपन्नभृत्यभावं प्रणमति त्वदीप्सितमुखं सकलमेव विद्याधरबलम्। ततो मया 'अत्र भगवतीप्रसादः' इति भणित्वा समागता (सत्कृता) विद्याधराः। भणितं च देवतया-पुत्रक! करोमि ते विद्याधरनरेन्द्राभिषेकम्। मया भणितम्-करोतु भगवती, किन्तु देव्या सयुभूतेश्च प्रत्यर्पणमिति। ततः शब्दायितो सयुभूतिः, यावद् न जल्पतीति। ततो निरूपितो यावद् न दृश्यते इति। तत आकृष्टं मे हृदयेन। विद्याधरसैन्यश्च नभोङ्गणगमनेन प्रवृत्तो गवेषयितुम्। दृष्टश्च

१ भयवई-पा।

तओ परिब्भमन्तो वसुभूई। सो य पेच्छिऊण अम्हे उभयकरगहियरुक्खसालो 'अरे रे दुट्ठविज्जाहरा, पियवयंसस्स जीवियाओ वि अब्भहियपरं देविं विलासवइं अवहरिऊण कहिं गच्छसि'त्ति भणमाणो धाविओ अहिमुहं ति। तओ मए चिन्तियं। अवहरिया देवी, अफलो मे परिस्समो। पुच्छिओ वसुभूई 'कहिं कहिं देवि'त्ति। तओ तेण विज्जाहरविप्पलद्धबुद्धिणा वाहिओ मे घाओ। वञ्चिओ सो मए अवहरिया य से साहा। तओ गेण्हिऊण हत्थे 'वयस्स, अलमन्नहावियप्पिएण; साहेहि ताव, कहिं देवि'त्ति पुणो पुणो पुच्छिओ। तओ विसेसेण पउत्तलोयणवावारं मं पुलोइऊण भणियमणेण। भो वयस्स, सुण। पउत्तविज्जासाहणारम्भे तुमंमि जाए अड्ढरत्तसमए समागयं विज्जाहरचन्द्रं, विहीसियासङ्काए य अवमन्नियं तं मए। तओ थेववेलाए चेव 'हा अज्जउत्त, हा अज्जउत्त'त्ति[1] आयण्णिओ देवीए सद्दो। आसङ्कियं मे हियएणं। दिट्ठा य विज्जाहरविमाणारूढा 'अज्ज वसुभूई परित्तायाहि परित्तायाहि'त्ति अक्कन्दमाणी देवी।

एकस्मिन् निकुञ्जे इतस्ततः परिभ्रमन् वसुभूतिः। स च प्रेक्ष्यास्मान् उभयकरगृहीतवृक्षशाखः 'अरे रे दुष्टविद्याधर! प्रियवयस्यस्य जीवितादप्यधिकतरां देवीं विलासवतीमपहृत्य कुत्र गच्छसि' इति भणन् धावितोऽभिमुखमिति। ततो मया चिन्तितम्-अपहृता देवी, अफलो मे परिश्रमः। पृष्टो वसुभूतिः 'कुत्र कुत्र देवी' इति। ततस्तेन विद्याधरविप्रलब्धबुद्धिना वाहितो मे घातः। वञ्चितः स मया, अपहृता च तस्य शाखा। ततो गृहीत्वा हस्ते 'वयस्य! अलमन्यथा विकल्पितेन, कथय तावत् कुत्र देवी' इति पुनः पुनः पृष्टः। ततो विशेषेण प्रयुक्तलोचनव्यापारं मां प्रलोक्य भणितमनेन। भो वयस्य! शृणु। प्रयुक्तविद्यासाधनारंभे त्वयि जातेऽर्धरात्रसमये समागतं विद्याधरचन्द्रम्। विभीषिकाशङ्कया चावमतं तन्मया। ततः स्तोकवेलायामेव 'हा आर्यपुत्र! हा आर्यपुत्र! इत्याकर्णितो देव्याः शब्दः। आशङ्कितं मे हृदयेन। दृष्टा च विद्याधरविमानारूढा 'आर्य वसुभूते! परित्रायस्व परित्रायस्व' इत्याक्रन्दमाना देवी। संभ्रमविशेषतः

---

[1] त्ति भणंतीए स्त।

संभमविसेसओ संजायासंकेण निरूविया गुहाए जाव नत्थि । तओ विमाणाणुमारेणं धाविओ मग्गओ, न पावियं च विमाणं । अओ न याणामि; संपयं कहिं देवि त्ति । मए चिन्तियं । विज्जाहरेण हरिया देवी । अत्थि य मे गयणगमणसत्ती। ता कहिं सो नइस्सइ। भणिओ य वसुभूई । परिच्चय विसायं । सिद्धा मे अजियबला । ता थेवमेयं ति । एत्थन्तरंमि समागया विज्जा । भणियं च तीए । वच्छ, किमेयं ति । साहिओ से वुत्तन्तो । को पुण तुमं परिहवइ त्ति कुविया य एसा । पेसिया दिसो दिसं तीए अन्नेसणनिमित्तं पवणगइप्पमुहा विज्जाहरा । विज्जासमाएसेण य ठिया अम्हे तहिं चेव मलयसिहरे। तइयदियहंमि य समागओ पवणगई । भणियं च तेण । देव, उवलद्धा देवी । मए भणियं । कत्थ उवलद्ध त्ति । तेण भणियं। देव, सुण । अत्थि वेयड्ढपव्वए रहनेउरचक्कवालउरं नाम नयरं । तत्थ उवलद्ध त्ति । मए भणियं । कहं विय । तेण भणियं । देव, सुण । पत्थिओ देवसमाएसेणाहं परिब्भमन्तो गओ रहनेउरचक्कवालउरं नयरं । दिट्ठं च तं सव्वमेव उव्विग्गजणवयं सज्झायपणसंपाइयपओयारं भमन्तमण्डलिसहस्ससंकुलं चच्चरसमारद्धविहलक्खहोमं च । तओ मए तत्थ पुच्छिओ एगो विज्जाहरो 'भद्द, किमेयं' ति । तेण भणियं । सामिणो दुन्नयफलस्स कुसुमुग्गमो

संजाताशङ्केन निरूपिता गुहायां यावन्नास्ति । ततो विमानानुसारेण धावितो मार्गतः (पृष्ठतः), न प्राप्तं च विमानम् । अतो न जानामि साम्प्रतं कुत्र देवीति । मया चिन्तितम्-विद्याधरेण हृता देवी । अस्ति च मे गगनगमनशक्तिः, ततः कुत्र स नेष्यति । भणितश्च वसुभूतिः । परित्यज विषादम्, सिद्धा मेऽजितबला, ततः स्तोकमेतदिति । अत्रान्तरे समागता विद्या । भणितं च तया-वत्स! किमेतदिति । कथितस्तस्यै वृत्तान्तः । 'कः पुनस्त्वां परिभवति' इति कुपिता चैषा । प्रेषिता दिशि दिशि तयाऽन्वेषणनिमित्तं पवनगतिप्रमुखा विद्याधराः । विद्यासमादेशेन च स्थिता वयं तत्रैव मलयशिखरे । तृतीयदिवसे च समागतः पवनगतिः । भणितं च तेन-देव! उप-

१ गै क ।

त्ति । मए भणियं । कहं विय । तेण भणियं । सुण । अत्थि एत्थ अणङ्गरई नाम विज्जाहरनयरसामी । तेण मयणवसवत्तिणा कस्सइ महापुरिसस्स विज्जासाहणुज्जयस्स अवहरिऊण पिययमा इहं आणीय त्ति । अणिच्छमाणिं च तं बला [1]गेण्हिउं पवत्तो । एत्थन्तरंमि 'कहा एस' त्ति अणवेक्खिऊण अहयं पवड्ढमाणकोवाणलो 'अरे रे दुट्ठविज्जाहरा, कहं मए जीवमाणंमि मम जायं परिहवसि'त्ति 'को एत्थ चिट्ठइ; अरे खग्गं खग्गं' ति भणमाणो उट्ठिओ अमरिसेण पयट्टो अहिमुहं । तओ '[2]पसीयउ देवो'त्ति जंपियं पवणगइणा। भणियं च तेण । देव, कहाणयमिणं; न उण केसरिकिसोरजायं पसज्झं सारमेओ अहिहवइ । ता कहावसाणं पि ताव निसामेउ देवो त्ति । तओ विलिऊण उवविट्ठो अहं पुणो । भणियं च तेण । बला गेण्हणपवत्तस्स य 'असमओ' त्ति काऊण उवट्ठिया महाकालि-

लब्धा देवी । मया भणितम्–कुत्रोपलब्धेति । तेन भणितम्–देव ! शृणु । अस्ति वैताढ्यपर्वते रथनूपुरचक्रवालपुरं नाम नगरम्, तत्रोपलब्धेति । मया भणितं–कथमिव । तेन भणितम्–देव ! शृणु । प्रस्थितो देवसमादेशेनाहं परिभ्रमन् गतो रथनूपुरचक्रवालपुरं नगरम् । दृष्टं च तत्सर्वमेवोद्विग्नजनव्रजं सर्वायतनसंपादितपूजोपचारं भ्रमच्छकटचलिसङ्कुलसंकुलं चत्वरसमारब्धविविधबलिहोमं च । ततो मया तत्र पृष्ट एको विद्याधरो 'भद्र ! किमेतद्' इति । तेन भणितम्–स्वामिनो दुर्नयफलस्य कुसुमोद्गम इति । मया भणितम्–कथमिव । तेन भणितम्–शृणु । अस्त्यत्र अनङ्गरतिर्नाम विद्याधरनगरस्वामी । तेन मदनवशवर्तिना कस्यचिद् महापुरुषस्य विद्यासाधनोद्यतस्य अपहृत्य प्रियतमेहानीतेति । अनिच्छन्तीं च तां बलाद् ग्रहीतुं प्रवृत्तः । अत्रान्तरे 'कथा यथा' इत्यनवेक्ष्याहं प्रवर्धमानकोपानलः 'अरे रे दुष्टविद्याधर ! कथं मयि जीवति मम जायां परिभवसि' इति 'कोऽत्र तिष्ठति, अरे खड्गं खड्गमिति भणन्नुत्थितोऽमर्षेण प्रवृत्तोऽभिमुखम् । ततः 'प्रसीदतु देवः' इति जल्पितं पवनगतिना । भणितं च तेन–देव ! कथानकमिदम्, न पुनः केसरिकिशोरजायां प्रसह्य सारमेयोऽभिभवति । ततः कथावसानमपि तावद्

१ गहिउ क । २ पसीयउ पसीयउ देवो त्ति ग ।

विज्ञा । संजाओ भूमिकम्पो, निवडियाओ उक्काओ, समुब्भूओ निग्घाओ। भणिओ य तीए अणङ्गरई। भो भो न जुत्तं इमं संपत्तविज्जाहरनरिन्दसद्दस्स काउरिसचेट्ठियं। तओ नियत्तो सो इमाओ ववसायाओ काएण, न उण चित्तेण। पंयलियाए य नयरदेवयाए पुणो नयरविणासो आसि त्ति संजायसंकेहि पत्थुयं सन्तिकम्मं नायरएहिं। तओ मए भणियं। कहिं पुण सा इत्थिया चिट्ठइ। तेण भणियं। नरिन्दभवणुज्जाणे सहयारपायवतले त्ति। तओ मए नाइदूरदेसवत्तिणा गयणयलसंठिएण निरूविया देवी। दिट्ठा य अणेयविज्जाहरीवन्द्रमज्झगया वामकरयलपणामियवयणकमलमुव्वहन्ति त्ति। आरक्खिविज्जाहरसंवाहभावओ अणाएसओ य देवस्स न गओ तीए समीवं। आगओ इहइं। एयं च सोऊण देवो पमाणं ति॥

तओ मए पुलइओ वसुभूई। भणियं च तेण। भो वयस्स, इमं ताव एत्थ पत्तकालं। नयरदेवओवएसेण लज्जिओ खु मो राया।

निशामयतु देव इति। ततो क्रीडित्वा उपविष्टोऽहं पुनः। भणितं तेन, बलाद्ग्रहणप्रवृत्तस्य च 'असमयः' इति कृत्वोपस्थिता महाकालीविद्या। संजातो भूमिकम्पः, निपतिता उल्काः, समुद्भूतो निर्घातः। भणितश्च तयाऽनङ्गरतिः। भो भो न युक्तमिदं संप्राप्तविद्याधरनरेन्द्रशब्दस्य कापुरुषचेष्टितम्। ततो निवृत्तः सोऽस्माद् व्यवसायात् कायेन न पुनश्चित्तेन। प्रचलितायां(प्रज्वलितायां ?) च नगरदेवतायां पुनर्नगरविनाश आसीदिति संजाताशङ्कैः प्रस्तुतं शान्तिकर्म नागरकैः। ततो मया भणितम्–कुत्र पुनः सा स्त्री तिष्ठति। तेन भणितम्–नरेन्द्रभवनोद्याने सहकारपादपतले इति। ततो मया नातिदूरदेशवर्तिना गगनतलसंस्थितेन निरूपिता देवी। दृष्टा चानेकविद्याधरीवन्द्रमध्यगता वामकरतलन्यस्तवदनकमलमुद्वहन्तीति। आरक्षकविद्याधरसंबाधभावतोऽनादेशतश्च देवस्य न गतस्तस्याः समीपम्। आगत इह। एतच्छ्रुत्वा देवः प्रमाणमिति॥

---

१ पलिययाए क। २ आगओ य क।

ता पेसेहि से सामपुव्वगमेव देवीजायणनिमित्तं कंचि दूयं ति। तओ बम्भयत्तेण भणियं। सदाराणयणे वि दूयसंपेसणमपुव्वो साम-मेओ। समरसेणेण उत्तं। तस्स वि दूयसंपेसणं ति महन्तो अणक्खो। वाउवेगेण भणियं। न संपन्नमहिलसियं। वाउमित्तेण भणियं। देवो जाणइ त्ति। विहसियं चण्डसीहेण, उन्नाडियं पिङ्गलगन्धारेण, पयम्पियं मयङ्गेण, नीससियं अमयप्पहेण, पंचलियं[1] देवोसहेण। तओ सुभडभावेण वीरेक्करसाणं अणभिमओ वि विज्जाहराणं 'एस ट्ठिइ'त्ति पडिबोहिऊण ते पवणगई चेव विसज्जिओ दूओ त्ति। भणिओ य एसो। भद्द, वत्तव्वो तए स विज्जाहरनरिन्दो। जं खलु अयसस्स कारयं[2] अत्तणो हारयं धिईए वारयं लोयस्स हासयं सत्तुणो आणन्दयं उभयलोयविरुद्धं च, तं कहं सप्पुरिसो समायरइ। विरुद्धं च परदारहरणं[3]। ता परिच्चय एवं असव्ववसायं, पेसेहि मे जायं ति। अपडिवज्जमाणे य वत्तव्वा तए देवी, जहा 'न कायव्वो तए खेओ, उवलद्धा तुमं ति; अवस्सं थोवदिणब्भन्तरे मोया-

ततो मया दृष्टो वसुभूतिः। भणितं च तेन–भो वयस्य! इदं तावदत्र प्राप्तकालम्। नगरदेवतोपदेशेन लज्जितः खलु स राजा। ततः प्रेषय तस्य सामपूर्वकमेव देवीयाचननिमित्तं कंचिद् दूतमिति। ततो ब्रह्मदत्तेन भणितम्–स्वदारानयनेऽपि दूतसंप्रेषणमपूर्वः सामभेदः। समरसेनेनोक्तम्–तस्यापि दूतसंप्रेषणमिति महान् (अणक्खो दे) अपवादः। वायुवेगेन भणितम्–न संपन्नमभिलषितम्। वायुमित्रेण भणितम्–देवो जानातीति। विहसितं चण्डसिंहेन, उन्नाटितं पिङ्गलगान्धारेण, प्रकम्पितं मतङ्गेन, निःश्वसितममृतप्रभेण, प्रचलितं देवर्षभेण। ततः सुभटभावेन वीरैकरसानामनभिमतोऽपि विद्याधराणाम् 'एषा स्थितिः' इति प्रतिबोध्य तान् पवनगतिरेव विसर्जितो दूत इति। भणितश्चैषः, भद्र! वक्तव्यस्त्वया स विद्याधरनरेन्द्रः। यत् खल्वयशसः कारकमात्मनो हारकं धृत्या वारकं लोकस्य हासकं शत्रोरानन्दकमुभयलोकविरुद्धं च, तत्कथं सत्पुरुषः समाचरति। विरुद्धं च परदारहरणम्। ततः परित्यजैतमसद्व्यवसायम्, प्रेषय मे

१ न चलियं क। २ कारण ख। ३ परदारगमणं किं पुण हरण ति क।

वेमि'। तओ 'जं देवो आणवेइ'त्ति भणिऊण गओ पवणगई। बिइयदियहे य आगओ। भणियं च तेण। देव, भणिओ जहाइट्ठ देवेण सो विज्ञाहराहमो। न पडिवन्नं च देवसासणं। भणियं च तेण। कहं धरणिगोयरो वि मे 'परिच्चय एयं असव्ववसायं' ति आणं पेसेइ। ता न पेसेमि से जायं। साहेउ जस्स साहियव्वं ति। देवीए य विन्नत्तं। अज्जउत्तस्स घरिणिसद्दं वहन्तीए को मई खेओ त्ति॥ तओ एयं सोऊण खुहिया विज्ञाहरभडा। गरुयवियम्भमाणामरिसविसेसेण हुंकारियं बम्भयत्तेण, रणरसुच्छाहपुलइएण अप्फालिओ भुओ समरसेणेण, रोसरज्जन्तनयणतारया भिउडीविसेसभीसणा खग्गरयणंमि निवाइया दिट्ठी वाउवेगेण, रिउपहारविसमं उन्नामियं वच्छत्थलं वाउमित्तेण, कोवाणलजलिएणं पिव अन्धारियं मुहं चण्डसीहेणं, उव्वेल्लिउद्धबाहुजुयलं वियम्भियं पिङ्गलगन्धारेण, पय-म्पियमहिहरं समाहयं धरणियलं मयङ्गेण, आसन्नसमरपरिओसफुरियनयणमुहेण आससियं अमियप्पहेण, नीसेसभरियगिरिगुहाकन्दरं.

जायामिति। अप्रतिपद्यमाने च वक्तव्या त्वया देवी, 'यथा न कर्तव्यस्त्वया खेदः, उपलब्धा त्वमिति, अवश्यं स्तोकदिनाभ्यन्तरे मोच-यामि'॥ ततो 'यद् देव आज्ञापयति' इति भणित्वा गतः पवनगतिः। द्वितीयदिवसे चागतः। भणितं च तेन-देव! भणितो यथादिष्ट देवेन स विद्याधराधमः। न प्रतिपन्नं च देवशासनम्। भणितं च तेन, कथं धरणीगोचरोऽपि मे परित्यजैतमसद्व्यवसायम्' इति आज्ञां प्रेषयति। ततो न प्रेषयामि तस्य जायाम्। कथयतु यस्य कथयितव्यमिति। देव्या च विज्ञप्तम्-आर्यपुत्रस्य गृहिणीशब्दं वहन्त्याः को मम खेद इति॥ तत एतच्छ्रुत्वा क्षुब्धा विद्याधरभटाः। गुरुविजृम्भमाणामर्षविशेषेण हुंकारितं ब्रह्मदत्तेन, रणरसोत्साहपुलकितेनास्फा-लितो भुजः समरसेनेन, रोषरज्यमाननयनतारका भृकुटिविशेषभीषणा खड्गरत्ने निपातिता दृष्टिर्वायुवेगेन, रिपुप्रहारविषमुन्नामितं वक्षःस्थलं वायुमित्रेण, कोपानलज्वलितेनेवान्धकारितं मुखं चण्डसिंहेन, उद्वेल्लितोर्ध्वबाहुयुगलं विजृम्भितं पिङ्गलगान्धारेण, प्रकम्पितम-

१ रिउ- ख। २ उन्नाडियं ख।

हमियं देवोसहेणं ॥ तओ मए भणियं। आसन्नविणिवाओ पणट्ठबुद्धिविहवो य सो तवस्सी। ता अलं तंमि संरम्भेण। चिट्ठह तुब्भे। अहं पुण खग्गदुइओ[2] चेव इओ गन्छिऊण दंसेमि से भूमिगोयरपरक्कमं ति। विज्जाहरेहि भणियं। देव,[3] असमत्थो खु सो देवस्स भिच्चपरक्कमं पि पेक्खिउं,[4] किमङ्ग पुण देवपरक्कम त्ति।

एत्थन्तरंमि मिलियं विज्जाहरवलं। उवणीयं[5] मे विमाणं, अजियवलपवत्तिओ[6] उवारूढो वसुभूइसमेओ विमाणे। समाहयाइं[7] समरमङ्गलतूराइं। अणुगूलमारुयन्दोलिरविमाणधयवडं चलियं विज्जाहरवलं। समुग्घुट्ठो जयजयसद्दो, निवडिया कुसुमवुट्ठी, समुब्भूओ आणन्दो। आगासगमणेणं च पेच्छमाणो नाणाविहगामागरनगरसयसोहियं महिमण्डलं अजायपरिस्समो रणरसुच्छाहेण थेववेलाए चेव पत्तो वेयड्ढपव्वयं। अजियवलाएसओ य आवासिओ हेट्ठओ। कओ तिरत्तोववासो, सव्वविज्जाणं च संपाडियाओ पूयाओ।

ह्वीयर समाहतं धरणीतलं मतङ्गेन, आसन्नसमरपरितोषस्फुरितनयनमुखेनाश्वसितममृतप्रमेण, निःशेषभृतगिरिगुहाकन्दरं हसितं देवपेभेण ॥ ततो मया भणितम्–आसन्नविनिपात प्रनष्टबुद्धिविभवश्च स तपस्वी। ततोऽलं तस्मिन् संरम्भेण। तिष्ठत यूयम्। अहं पुनः खड्गद्वितीय एव इतो गत्वा दर्शयामि तस्मै भूमिगोचरपराक्रममिति। विद्याधरैर्भणितम्–देव! असमर्थः खलु स देवस्य भृत्यपराक्रममपि प्रेक्षितु किमङ्ग पुनर्देवपराक्रममिति ॥

अत्रान्तरे मिलितं विद्याधरबलम्। उपनीतं मे विमानम्, अजितबलाप्रवर्तित उपारूढो वसुभूतिसमेतो विमाने। समाहतानि समरमङ्गलतूर्याणि। अनुकूलमारुतान्दोलयद्विमानध्वजपटं चलितं विद्याधरबलम्। समुद्घुष्टो जयजयशब्दः, निपतिता कुसुमवृष्टिः, समुद्भूत आनन्दः। आकाशगमनेन च प्रेक्षमाणो नानाविधग्रामाकरनगरशतशोभितं महीमण्डलमजातपरिश्रमो रणरसोत्साहेन स्तोकवेलायामेव प्राप्तो

१ वराओ फ। २ –दुतीओ ख। ३ पेच्छिउ ग। ४ किं पुण ग। ५ उवणय ख। ६ –पवत्तिय उ ख। ७ समाहय समरमगलतूर ख।

मेत्तिमुवगया मे सेसविज्जाहरा। सुणियं अणङ्गरइणा अवज्ञाविलसिएणं। पेसिओ तेण दुम्मुहो नाम सेणावई, समागओ महया विज्जाहरबलेणं। आगयं परबलं ति उद्धाइओ अम्हाण सेन्नंमि कलयलो। आहया समरभेरी। पवत्ता संनज्झिउं विज्जाहरा। गहियं मे खग्गरयणं॥ एत्थन्तरंमि समागओ दूओ। भणियं च तेण। भो भो पवन्नभूमिगोयरभिच्चभावा विज्जाहरभडा, निसामेह सेणावइसासणं। पेसिओ अहं अणङ्गरइसेणावइणा दुम्मुहाभिहाणेणं। भणियं च तेण। अत्थि तुम्हाणं अइभूमिगयमोहाणं अपडिहयसासणेण देवेण अणङ्गरइणा सह समरसद्धा, पयट्टा य तुब्भे देवरायहाणिं। ता किं इमिणा किलेसेण। सज्जा होह। समाणेमि अहं देवस्स एगभिच्चो एत्थेव तुम्हाणं विग्गहं ति। एयं च सोऊण 'नाणङ्गरई आगओ' त्ति मुक्कं मए खग्गरयणं, मउलियं विज्जाहरबलं। सेणावई आगओ त्ति, अह पि ईहइं सेणावइ त्ति उट्ठिओ चण्डसीहो। भणियं च तेण। देवं, देहि आणत्तिं। पेक्खन्तु देवेस्स भिच्चविलसियं विज्जाहर-

वैताढ्यपर्वतम्। अजितबलादेशतश्चावासितोऽधः। कृतश्चिरात्रोपवासः, सर्वविद्यानां च संपादिताः पूजाः। मैत्रीमुपगता मे शेषविद्याधराः। ज्ञातमनङ्गरतिनाऽवज्ञाविलसितेन। प्रेषितस्तेन दुर्मुखो नाम सेनापतिः, समागतो महता विद्याधरबलेन। आगतं परबलमित्युद्धावितोऽस्माकं सैन्ये कलकलः। आहता समरभेरी। प्रवृत्ताः संनद्धुं विद्याधराः। गृहीतं मया खड्गरत्नम्। अत्रान्तरे समागतो दूतः। भणितं च तेन। भो भोः प्रपन्नभूमिगोचरभृत्यभावा विद्याधरभटाः! निशामयत सेनापतिशासनम्। प्रेषितोऽहमनङ्गरतिसेनापतिना दुर्मुखाभिधानेन। भणितं च तेन–अस्ति युष्माकमतिभूमिगतमोहानामप्रतिहतशासनेन देवेन अनङ्गरतिना सह समरश्रद्धा, प्रवृत्ताश्च यूयं देवराजधानीम्। ततः किमनेन क्लेशेन। सज्जा भवत। समापयाम्यहं देवस्यैकभृत्योऽत्रैव युष्माकं विग्रहमिति। एतच्च श्रुत्वा 'नानङ्गरतिरागतः' इति मुक्तं मया खड्गरत्नम्, मुकुलितं विद्याधरबलम्। सेनापतिरागत इति, अहमपीह सेनापतिरित्युत्थितश्चण्डसिंहः। भणितं

१ उद्दाइओ ग। २ ऐ समा– –रा। ३ इह उ क। ४ देह आणत्ति क। ५ देवभिच्चस्स क।

भडा। तओ मए 'उचियमेयं' ति चिन्तिऊण दिन्नं कण्ठकुसुमदामं। पणामपुव्वयं गहियं च तेण, ठावियमुत्तिमङ्गे। धाविओ दुम्मुह-चलाभिमुहं। ठिओ अहं विमाणे, सह विज्जाहरेहिं। आगया समरपेक्खगा सुरसिद्धा अच्छराओ य। पयत्तमाओहणं। मेहजालेण विय ओत्थयं अम्बरयलं सरजालेण. निग्घाया विय पडन्ति खग्गप्पहारा, आहम्मन्ति विज्जाहरभडा, मिलिया य नायगा। तओ जंपियं चण्डसीहेण। अरे रे दुरायार, अग्गओ होहि। अहं चण्डसीहो, तुमं दुम्मुहो त्ति। समागओ एसो। लग्गं गयाजुद्धं। दिन्नो पहारो दुम्मुहेण, पडिच्छिओ चण्डसीहेण। तओ रोसायम्बलोयणेणं 'कीइसो तुह [वि दिन्नो हवइ] पहारो, सहसु मे संपयं' ति भणमाणेण दिन्नो से उत्तिमङ्गे, विदारियं च [से[3] उत्तिमङ्गं][4]। जाओ विहलंघलो य सो मुक्करुहिरुग्गारं निवडिओ धरणिवट्ठे। भग्गं दुम्मुहबलं। उग्घुट्ठो जयजयरवो। विमुक्कं सुरसिद्धेहि उवरि चण्डसीहस्स कुसुमवरिसं। तओ विणिज्जिए सेणावइंमि चडिओ अहं

च तेन-देव! देहि आज्ञप्तिमिति। प्रेक्षन्तां देवस्य भृत्यविलसितं विद्याधरभटाः। ततो मया 'उचितमेतद्' इति चिन्तयित्वा दत्तं कण्ठकुसुमदाम। प्रणामपूर्वकं गृहीतं च तेन, स्थापितमुत्तमाङ्गे। धावितो दुर्मुखबलाभिमुखम्। स्थितोऽहं विमाने सह विद्याधरैः। आगताः समरप्रेक्षकाः सुरसिद्धा अप्सरसश्च। प्रवृत्तमायोधनम्। मेघजालेनेवावस्तृतमम्बरतलं शरजालेन, निर्घाता इव पतन्ति खड्गप्रहाराः, आहन्यन्ते विद्याधरभटाः, मिलिताश्च नायकाः। ततो जल्पितं चण्डसिंहेन। अरे रे दुराचार! अग्रतो भव, अहं चण्डसेनस्त्वं दुर्मुख इति। समागत एषः। लग्नं गदायुद्धम्। दत्तः प्रहारो दुर्मुखेन, प्रतीष्टश्चण्डसिंहेन। ततो रोषाताम्रलोचनेन 'कीदृशस्तव [अपि दत्तो भवति] प्रहारः, सहस्व मे साम्प्रतम्' इति भणता दत्तस्तस्योत्तमाङ्गे, विदारितं च [तस्योत्तमाङ्गम्]। जातो विह्वलाङ्गश्च स मुक्तरुधिरोद्गारं निपतितो धरणीपृष्ठे। भग्नं दुर्मुखबलम्। उद्घुष्टो जयजयरवः। विमुक्तं सुरसिद्धैरुपरि चण्डसिंहस्य कुसुमवर्षम्। ततो विनिर्जिते

१ ठविय-ख। २ विज्जाहरा। ३ खं पुस्तके नास्ति। ४ 'तेण' इत्यधिक. पाठ. खपुस्तके। ५ हं ख।

वेयड्ढपव्वयं, गओ रहनेउरचक्कवालउरविसयं। पेसिया मए अणङ्गरइसमीवं दुवे विज्जाहरा। भणिया य एए। भणह तं अणङ्गरइं, जहा किमणेण अप्पोययमीणचेट्ठिएण; मोत्तूण रज्जं तवोवणं वा जाहि, ममासमकोहिन्धणुप्पन्नसत्थाणलग्गाहुई वा हवाहि त्ति। गया ते मम चरणजुयलं वन्दिउं। आगया थेववेलाए। भणियं च तेहिं। देव, अणुचिट्ठियं देवसासणं अम्हेहिं। भणिओ जहाइट्ठमेव देवेण अणङ्गरई। कुविओ य एसो। समाहयं धरणिवट्ठं। अरे धरणिगोयर, अहं तव सत्थाणलग्गाहुई हवामि न उण तुमं ममं ति; ता किं एइणा, थेवमेत्थमन्तरं ति। भणिऊण समाइट्ठं च तेण। देहें सन्नाहभेरिं रएह सगडवूहं; अइभूमिमागओ धरणिगोयरो त्ति। तओ आहया भेरी, निसामिओ भेरीरवो अणेगहा सेणिगेहिं। पढमं भयहित्थलोयणेहिं कुपुरिसेहिं, आसन्नविरहूसुयगलन्तवाहाहिं सेणाभडीहिं, चिररूढफुडियवणकन्दरेहिं रणरहसुब्भिज्जमाणपुलएहिं सामिसुकयपडिमोयणासयण्हेहिं सुहडेहिं, पढमरणदंसणूसुएहिं रायकुमारेहिं,

---

सेनापतौ आरूढोऽहं वैताढ्यपर्वतम्, गतो रथनूपुरचक्रवालपुरविषयम्। प्रेषितौ मयाऽनङ्गरतिसमीपं द्वौ विद्याधरौ। भणितौ चेतौ। भणत तमनङ्गरतिम्, यथा किमनेन अल्पोदकमीनचेष्टितेन, मुक्त्वा राज्यं तपोवनं वा याहि, ममासमक्रोधेन्धनोत्पन्नशस्त्रानलाग्राहुतिर्भवेति। गतौ तौ मम चरणयुगलं वन्दितुम्। आगतौ स्तोकवेलायाम्। भणितं च ताभ्याम्—देव! अनुष्ठितं देवशासनमावाभ्याम्। भणितो यथादिष्टमेव देवेनानङ्गरतिः। कुपितश्चैषः। समाहतं धरणीपृष्ठम्। अरे धरणीगोचर! अहं तव शस्त्रानलाग्राहुतिर्भवामि न पुनस्त्वं ममेति, ततः किमेतेन, स्तोकमत्रान्तरमिति। भणित्वा समादिष्टं च तेन। दत्त सन्नाहभेरीम्, रचयत शकटव्यूहम्। अतिभूमिमागतो धरणीगोचर इति। तत आहता भेरी, निशामितो भेरीरवोऽनेकधा सैनिकैः (श्रेणिगैः?)। प्रथमं भयत्रस्तलोचनैः कापुरुषैः, आसन्नविरहोत्सुकगलद्बाष्पाभिः सेनाभटीभिः, चिररूढस्फुटितव्रणकन्दरै रणरभसोद्भिद्यमानपुलकैः स्वामिसुकृतप्रतिमोचनासतृष्णैः सुभटैः, प्रथम-

---

१ होमि क। २ उण क। ३ भणिया य एते, देहि ख। ४ रएहि ख।

नियनिओगसंपायणतुरिएहिं निओपकारीहिं । पउत्तं संनज्झिउं अणङ्गरइबलं । दित्तोसहिपरिगया विय सेलकूडा दोइज्जन्ति कञ्चणसन्नाहा, दुज्जणवाणीओ विय भेयकरीओ आणीयन्ति भल्लीओ, जमजीहासन्निगासाओ सुहडजणरुहिरलालसाओ सुबहुजणजीवियहरीओ पायडिज्जन्ति असिलट्ठीओ, वेसित्थियाओ विय गुणनिबद्धाओ वि पयइकुडिलाओ धणुहीओ, खलजणालावा विय मम्मघट्टणसमत्था य नारायाा, असणिलयासन्निगासाओ य गयाओ । एवं च उवणीयमाणेहिं समरोवगरणेहिं केणावि 'पिययमापओहरफंसरुम्भओ' त्ति न कओ सन्नाहो सरीरंमि, अन्नेण समरसुहबद्धराएण थोरंसुयं असद्दं रुयन्ती वि न गणिया पिययमा, अन्नेण तक्खणसिढिलवलया विचलियकञ्चिदामा नयणनिग्गयबाहसलिला मङ्गलविलक्खहसिएहिं अवहीरयन्ती गाढसंतावं 'एसो अहं आगओ' त्ति समासासिया पिययमा, अन्नस्स गमणुस्सुयस्स पाणभरियं वट्टयं पियावयणसमप्पियं पीयमाणं पि तीए सुहुयरं भरियमंसुएहिं, अन्नाए य निग्गच्छमाणे पिययमे मुच्छाए चेव दंसिओ अणुराओ । एवं च वट्टमाणे अणङ्गरइबले समागया अम्हे । संपयं देवो पमाणं ति ॥

रणदर्शनोत्सुके राजकुमारे', निजनियोगसंपादनत्वरितैर्नियोगकारिभिः । प्रयुक्तं संनद्धुमनङ्गरतिबलम् । दीप्तौषधिपरिगता इव शैलकूटा दीप्यन्ते काञ्चनसन्नाहा:, दुर्जनवाण्य इव भेदकर्य आनीयन्ते भल्लयः, यमजिह्वासंनिकाशाः सुभटजनरुधिरलालसाः सुबहुजनजीवितहर्यः प्रकट्यन्तेऽसिलष्टयः, वेश्यास्त्रिय इव गुणनिबद्धा अपि प्रकृतिकुटिला धनुषः । खलजनालापा इव मर्मघट्टनसमर्थाश्च नाराचाः, अशनिलतासंनिकाशाश्च गदाः । एवं चोपनीयमानैः समरोपकरणैः केनापि 'प्रियतमापयोधरस्पर्शरोधकः' इति न कृतः सन्नाहः शरीरे, अन्येन तत्क्षणशिथिलवलया विचलितकाञ्चीदामा नयननिर्गतबाष्पसलिला मङ्गलविलक्षहसितैरवधीरयन्ती गाढसन्तापं 'एषोऽहमागतः' इति समाश्वासिता प्रियतमा, अन्यस्य गमनोत्सुकस्य पानभृतं वर्तकं (वाटका) प्रियावदनसमर्पितं पीयमानमपि तया सुष्ठुतरं भृतमश्रुभिः । अन्यया च निर्गच्छति प्रियतमे मूर्च्छयैव दर्शितोऽनुरागः । एवं च वर्तमानेऽनङ्गरतिबले समागता वयम् । साम्प्रतं देवः प्रमाणमिति ॥

तओ मए भणियं । ताडेह समरसन्नाहभेरिं । आएससमणन्तरं च ताडिया समरभासुरेण । सा य कुवियकयन्तहुंकारसन्निहा वज्जप्पहारफुट्टन्तगिरिसद्दभीसणा पलयजलयणायसरिसं गज्जिउं पवत्ता । समरसाहसरसियाणं च समुट्ठिओ कलयलरवो विज्जाहरभडाणं । तओ नीयमाणविलेवणं दिज्जमाणसुरहिकुसुममालं पिज्जमाणपवरासवं हसिज्जमाणवल्लहं संमाणिज्जमाणसुहडं आलोइज्जमाणसन्निज्झं[3] वण्णिज्जमाणपडिवक्खं सज्जिज्जमाणविमाणं उब्भिज्जमाणभडइन्धं दिज्जमाणपडायं पलम्बिज्जमाणचामरं बज्झमाणकिङ्किणीजालं रइज्जमाणवूहविसेसं मण्डिज्जमाणायवत्तं संपाडिज्जमाणगमणमङ्गलं उग्घोसिज्जमाणजयजयसद्दं सुणिज्जमाणपुण्णाहघोसं आवूरिज्जमाणरायङ्गणं पयट्टमाणकलयलं पहावमाणपरियणं अम्हाणं पि सन्नद्धं बलं ति । उप्पइया विज्जाहरभडा, पयलियाणि विमाणाणि, निवेसिया पउमवूहरयणा । ठिओ वूहस्स अग्गओ चण्डसीहो, वामपासे समरसेणो, दक्खिणेण देवोसहो, पच्छिमेण मयङ्गो, मज्झे पिङ्गलगन्धारो ।

ततो मया भणितम्-ताडयत समरसन्नाहभेरीम् । आदेशसमनन्तरं च ताडिता समरभासुरेण । सा च कुपितकृतान्तहुंकारसन्निभा वज्रप्रहारस्फुटद्गिरिशब्दभीषणा प्रलयजलदनादसदृशं गर्जितुं प्रवृत्ता । समरसाहसरसिकानां च समुत्थितः कलकलरवो विद्याधरभटानाम् । ततो नीयमानविलेपनं दीयमानसुरभिकुसुममालं पीयमानप्रवरासवं हास्यमानवल्लभं संमान्यमानसुभटम् आलोच्यमानसान्निध्यं वर्ण्यमानप्रतिपक्षं सज्यमानविमानम् उद्भिद्यमानभटचिह्नं दीयमानपताकं प्रलम्ब्यमानचामरं बध्यमानकिङ्किणीजालं रच्यमानव्यूहविशेषं मण्ड्यमानातपत्रं संपाद्यमानगमनमङ्गलम् उद्घोष्यमाणजयजयशब्दं श्रूयमाणपुण्याह(वाद्य)घोषम् आपूर्यमाणराजाङ्गणं प्रवर्तमानकलकलं प्रधावमानपरिजनमस्माकमपि सन्नद्धं बलमिति । उत्पतिता विद्याधरभटाः, प्रचलितानि विमानि, निवेशिता पद्मव्यूहरचना । स्थितो व्यूहस्याग्रतश्च-

१ समररसहरिसियाणं क । २ दीयमाण- ख । ३ आलोचिज्जमाणसनेज्झं ख । ४ -पुप्फयविसेसं ख । ५ पुण्णाहनिग्घोसं क ।

अहं पि य विमाणारूढो वाउवेग[1]प्पमुहविज्जाहररायपरियओ ठिओ गयणमग्गे। तओ आसन्नीहूयं अणङ्गरइबलं। पुच्छिओ मए परबल-राईणं नामाइं अमियगई। भणियं च तेण। देव, तुण्डे ठिओ सपडवूहस्स कञ्चणदाढो, वामपासे असोओ, दक्खिणे कालसीहो[2], मज्झे विरूवो, पिट्ठओ अणङ्गरई। तओ परबलदंसणपहट्ठं पयलियं चण्डसीहबलं। पुरओ से ठियं जुद्धसज्जं कञ्चणदाढसेन्नं। तओ वज्ज-न्तसमरतूरं वग्गन्तविज्जाहरं उग्घोसिज्जन्तपुव्वपुरिसगोत्तं मुचन्तसीहनायं समावडियं जुद्धं। तत्थ खलसमिद्धीओ विय अमुहयाओ निवडन्ति भल्लीओ, कालरत्तिदिट्ठिसन्निगासा[3] अइन्ति नारायाा, जममहिसमिङ्गतुल्लाओ पडन्ति गयाओ, लहुइय[4]असणिमाहप्पा वियम्भन्ति मोग्गरा, अद्धचन्दछिन्नाणि उप्पायमण्डलाणि विय गलन्ति आयवत्ताणि। तओ सोणियसित्तमहियलं विज्जाहरसीससंकुलं बहुपडिय-कबन्धभीसणं निवडमाणपहरणसद्दालं सन्नाहनिवडियासिसंभूयहुयवहजालाउलं च जायं महासमरं ति। लग्गा दो वि नायगा। असि-

वडसिंहः, वामपार्श्वे समरसेनः, दक्षिणेन देवर्षभः, पश्चिमेन मतङ्गः, मध्ये पिङ्गलगान्धारः। अहमपि च विमानारूढो वायुवेगप्रमुखविद्याधर-राजपरिवृतः स्थितो गगनमार्गे। तत आसन्नीभूतमनङ्गरतिबलम्। पृष्टो मया परबलराजानां नामानि अमितगतिः। भणितं च तेन—देव! तुण्डे (मुखे) स्थितः शकटव्यूहस्य काञ्चनदंष्ट्रः, वामपार्श्वेऽशोकः, दक्षिणे कालसिंहः, मध्ये विरूपः, पृष्ठतोऽनङ्गरतिः। ततः परबलदर्शनप्रहृष्टं प्रचलितं चण्डसिंहबलम्। पुरतस्तस्य स्थितं युद्धसज्जं काञ्चनदंष्ट्रसैन्यम्। ततो वाद्यमानसमरतूर्यं वल्गद्विद्याधरम् उद्घोष्यमाणपूर्वपुरुष-गोत्रं मुच्यमानसिंहनादं समापतितं युद्धम्। तत्र खलसमृद्धय इवासुखदा निपतन्ति भल्लयः, कालरात्रिदृष्टिसन्निकाशा आयान्ति नाराचाः, यममहिषशृङ्गतुल्याः पतन्ति गदाः, लघूकृताशनिमाहात्म्या विजृम्भन्ते मुद्गराः, अर्धचन्द्रछिन्नानि उत्पातमण्डलानीव गलन्ति आतपत्राणि। ततः शोणितसिक्तमहीतलं विद्याधरशीर्षसंकुलं बहुपतितकबन्धभीषणं निपतत्प्रहरणशब्दवत् सन्नाहनिपतितासिसंभूतहुतवहज्वालाकुलं च

१ वायुवेग- क-ख। २ कालजीहो ख। ३ -संणासा क। ४ लहुइयास-क।

सत्तिकुन्तचक्केहिं आवडियं पहाणजुद्धं। तओ कंचि वेलं जुज्झिऊण निसण्णो चण्डसीहो आहओ कञ्चणदाढेण निडालवट्टे खग्गरयणेण, निवडिओ य एसो। उट्ठिओ अणङ्गरइबले विसमतूरनिग्घोससणाहो उद्दामकलयलो। भग्गं चण्डसीहसेन्नं। उट्ठियं अणङ्गरइबलं। तओ अहं समरसेणप्पमुहविज्जाहरनरिन्दसहिओ धाविओ अहिमुहं अणङ्गरइबलस्स।

आवडियं तेण समं महासमरं मुक्कतियसकुसुमोहं। पडिभडसंघडियभडोहसंकुलं तक्खणं चेव॥

आयण्णायड्डियजीवकोडिचक्कलियचावमुक्केहिं। अप्फुण्णं गयणयलं सरेहि घणजलहरेहिं व॥

अन्नोन्नावडणरणरणायमाणकरवालनिवहसंजणिओ। तडिनियरो व्व समन्ता विप्फुरिओ सिहिफुलिङ्गोहो॥

नट्ठा य विमाणाणं खुरुप्पनिवहेहि तक्खणं छिन्ना। सरघणजालन्तरिया धवलधया रायहंस व्व॥

कुन्तग्गभिन्नहियदप्पियविज्जाहरीसंघाया। वरिमन्ति रुहिरधारिसं भयजणया पलयमेह व्व॥

जातं महासमरमिति। लग्नौ द्वावपि नायकौ। असि-शक्ति-कुन्त-चक्रैरापतितं प्रधानयुद्धम्। ततः काञ्चिद् वेलां युद्ध्वा विषण्णश्चण्डसेन आहतः काञ्चनदंष्ट्रेण ललाटपट्टे खड्गरत्नेन, निपतितश्चैषः। उत्थितोऽनङ्गरतिबले विषमतूर्यनिर्घोषसनाथ उद्दामकलकलः। भग्नं चण्डसिंहसैन्यम्। उत्थितमनङ्गरतिबलम्। ततोऽहं समरसेनप्रमुखविद्याधरनरेन्द्रसहितो धावितोऽभिमुखमनङ्गरतिबलस्य।

आपतितं तेन समं महासमरं मुक्तत्रिदशकुसुमौघम्। प्रतिभटसंघटितभटौघसंकुलं तत्क्षणमेव॥

आकर्णाकर्षितजीवाकोटिचक्रीकृतचापमुक्तैः। आक्रान्तं गगनतलं शरैर्घनजलधरैरिव॥

अन्योन्यापतनरणरणायमानकरवालनिवहसंजनितः। तडिन्निकर इव समन्ताद् विस्फुरितः शिखिस्फुलिङ्गौघः॥

नष्टाश्च विमानानां क्षुरप्रनिवहैस्तत्क्षणं छिन्नाः। शरघनजालान्तरिता धवलध्वजा राजहंसा इव॥

मेल्लन्ति सीहनाए सत्तीओ भिण्डिमालचक्काइं । अन्नोन्नरणरसुग्गयपुलया दप्पुद्धरं सुहडा ॥

एवं च वट्टमाणे महासमरे दिट्ठो मए अणङ्गरई, भणिओ य एमो । भो भो विज्जाहरीसर, किमेएहिं वावाइएहिं विज्जाहरभडेहिं, तुज्झं ममं च विवाओ; ता इओ एहि । तओ सो विहसिऊण चलिओ मे अहिमुहं । भणियं च णेण । अरे धरणिगोयर, कीइसो तुज्झ मए सह विवाओ । किं सुओ तए केसरिसियालाण विवाओ त्ति । मए भणियं । किं इमिणा जंपिएणं । समागया निंयाणवेला, ता भणिस्सन्ति एए समरसहासया सुरसिद्धविज्जाहरा, जो एत्थ सियालो, जो वा केसरि त्ति । एत्थन्तरंमि विइण्णो सुरसिद्धविज्जाहरेहिं साहुवाओ । ओसरियाइं बलाइं । ठिया समरववहारसहासया विज्जाहरनरिन्दा, अम्हे वि गयणचारिणो । मुक्कं च णेण ममोवरि असणिवरिसं, वारियं च तं चम्मरयणेण भयवईए । ठिया अदूरे फुरन्तकरवालभासुरा विज्जुसंगया विय मेहावली वामपासंमि भयवई ।

कुन्ताप्रभिन्ननिर्दयवर्पितविद्याधरेशसंघाताः । वर्षन्ति रुधिरवर्षं भयजनकाः प्रलयमेघा इव ॥
मुञ्चन्ति सिंहनादान् शक्तीर्भिन्दिपालचक्राणि । अन्योन्यरणरसोद्गतपुलका दर्पोद्धुरं सुभटाः ॥

एवं च वर्तमाने महासमरे दृष्टो मयाऽनङ्गरतिः, भणितश्चैषः । भो भो विद्याधरेश्वर ! किमेतैर्व्यापादितैर्विद्याधरभटैः, तव मम च विवादः, तत इत एहि । ततः स विहस्य चलितो मेऽभिमुखम् । भणितं च तेन-अरे धरणीगोचर ! कीदृशस्तव मया सह विवादः । किं श्रुतस्त्वया केसरिशृगालयोर्विवाद इति । मया भणितम्-किमनेन जल्पितेन । समागता निदानवेला, ततो भणिष्यन्त्येते समरसभासदः सुर-सिद्ध-विद्याधराः, योऽत्र शृगालो यो वा केसरीति । अत्रान्तरे वितीर्णः सुर-सिद्ध-विद्याधरैः साधुवादः । अपसृतानि बलानि । स्थिताः समरव्यवहारसभासदो विद्याधरनरेन्द्राः, आवामपि गगनचारिणौ । मुक्तं च तेन ममोपरि अशनिवर्षम्, वारितं च तच्चर्मरत्नेन

१ निहणवेला क । २ विज्जाहरिंदा ख । ३ य समीवे क ।

पडिवन्नं च तेण। मए भणियं। भो भो विज्जाहरीसर, नियाणमेयं। ता किं इमिणा मायाजुज्झएण, नियबलेण जुज्झामो त्ति। पडिवन्नं च तेण। अमरिसवसेण आहओ अहं सत्तीए उरे। पहारवियणाउरो निवडिओ धरणिवट्ठे। उट्ठाइओ कलयलरवो, किलिगिलियं अणङ्गरइबलेण। अमरिसवसेण उट्ठिओ अहयं। रोसफुरियाहरं च मए वि आहओ गयाए अणङ्गरई, भिन्नसिरत्ताणमत्थगो निवडिओ धराए। उट्ठाइओ कलयलरवो, निवारिओ सो मए। गओ तस्स समीवं। समासासिऊण उट्ठाविओ एसो। लग्गो य सो ममं बाहुजुज्झेण। तओ दप्पुद्धुरा विय वसहा पवणहया विय जलहरा मत्ता विय दिसागया तहा संपलग्गा दुवे वि अम्हे, जहा रुहिरधारापरिसित्तगत्ताणं पहारसंचुण्णियमउडाणं च न लक्खिओ विसेसो अम्हाणं सुरसिद्धविज्जाहरेहिं। तओ मए विज्जाबलाइरेगेण विणिज्जिओ अणङ्गरई। उग्घोसिओ जयजयसद्दो सुरसिद्धविज्जाहरेहिं, विमुक्कं च मे उवरि कुसुमवरिसं, समाहयं जयतूरं। तओ मए दिज्जमाणं पि रज्जं अणिच्छिऊण गओ

भगवत्या। स्थिता अदूरे स्फुरत्करवालभासुरा विद्युत्संगतेव मेघावली वामपार्श्वे भगवती। मया भणितम्—भो भो विद्याधरेश्वर! निदानमेतत्, ततः किमनेन मायायुद्धेन, निजबलेन युध्याव इति। प्रतिपन्नं च तेन। आहतोऽहं शक्त्या उरसि। प्रहारवेदनातुरो निपतितो धरणीपृष्ठे। उत्थितः कलकलरवः, किलिकिलितमनङ्गरतिबलेन। अमर्षवशेनोत्थितोऽहम्। रोषस्फुरिताधरं च मयाऽपि आहतो गदयाऽनङ्गरतिः, भिन्नशिरस्त्राणमस्तको निपतितो धरायाम्। उत्थितः कलकलरवः, निवारितः स मया। गतस्तस्य समीपम्। समाश्वास्य उत्थापित एषः। लग्नश्च स मया बाहुयुद्धेन। ततो दर्पोद्धुराविव वृषभौ पवनहताविव जलधरौ मत्ताविव दिग्गजौ तथा संप्रलग्नौ द्वावप्यावाम्, यथा रुधिरधारापरिषिक्तगात्रयोः प्रहारसंचूर्णितमुकुटयोश्च न लक्षितो विशेष आवयोः सुर-सिद्ध-विद्याधरैः। ततो मया विद्याबलातिरेकेण विनिर्जितोऽनङ्गरतिः। उद्घोषितो जयजयशब्दः सुर-सिद्ध-विद्याधरैः, विमुक्तं च ममोपरि कुसुमवर्षम्,

१ उट्ठाइओ रा। २ गयाओ क। ३ उद्धाइओ रा। ४ हेलाए विय क।

समाहतं जयतूर्यम्। ततो मया दीयमानमपि राज्यमनिच्छन् गतः तपोवनमनङ्गरतिः। अहमपि च सकलविद्याधरसमुदितः प्रविष्टो नगरम्। दृष्टा च विरहपरिदुर्बलाङ्गी आनन्दबाष्पार्द्रलोचना देवी। ईषद् विहसितं मया। व्रीडिता चैषा रूपविस्मयाक्षिप्तहृदयैः प्रणता विद्याधरेन्द्रैः। कृता नगरव्यवस्थाः। अभिषिक्तोऽहमुभयबलविद्याधरेश्वरैस्तत्र राज्ये। स्थापिता नीतयः।

व्यतिक्रान्ताः कतिपयदिवसाः। ततः समं कतिपयविद्याधरैर्विलासवत्या च गतो गुरुजनदर्शनार्थम्। वन्दितास्तेषां चरणाः। जनितो विभूतिदर्शनेनानन्दः। विलासवतीनिर्गमनदुःखितश्च सिद्धादेशज्ञातसकलवृत्तान्तस्तत्प्रभृति कुपितोऽनङ्गवत्यै गत्वा सविनयं प्रसादित ईशानचन्द्रः। एवं गमयित्वा कतिपयदिवसान् समागतो निजराज्ये। अतिक्रान्तः कोऽपि कालो राज्यसुखमनुभवतः।

अन्यदा च मेरुरिव तुङ्गतया घन-तमाल-भ्रमरा-ञ्जनसदृशदेहच्छविरैरावणसदृशश्चतुर्दन्तमुशलश्चरमयामावशेषायां रजन्यां दृष्टो

विलासवईए सुहपसुत्ताए सुमिणयंमि सयललक्खणोववेओ वयणेणमुयरं पविसमाणो महागइन्दो त्ति । सुहपडिबुद्धा एसा, साहिओ य हरिसवसुप्फुल्ललोयणाए देवीए ममं । भणिया एसा मए । सुन्दरि, सयलविज्जाहरनमिओ विज्जाहरचक्कवट्टी पुत्तो ते भविस्सइ । पडिसुयमिमीए । तयप्पभिइं विसेसेण तिवग्गसंपायणरयाए अइक्कन्ता नव मासा अद्धट्ठमाणि य राइंदियाणि । तओ सुपसत्थतिहिमुहुत्ते जाओ सुओ । वद्धाविओ अहं मञ्जरियाभिहाणाए दासचेडीए । दिन्नं पारितोसियं । कारावियं वद्धावणयं जाव संपन्नो मासो त्ति । अजियबलापभावेण पाविया रायलच्छि त्ति काऊण अणाए चेव उवलद्धो कयं च से नामं अजियबलो त्ति । पत्तो कुमारभावं ।

एत्थन्तरंमि समुप्पन्ना मे चिन्ता । को दाणि कालो अम्मापिईणं दिट्ठाणं ति । दुप्पडियाराणि अम्मापियरो लोयंमि भवन्ति । अन्नं च । किं ताए रिद्धीए सेसफणारयणलाभतुल्लाए, जा सुयणेहि न भुत्ता, जा न य दिट्ठा खलयणेहिं । ता मम्मं पुच्छिऊण

विलासवत्या सुखप्रसुप्तया स्वप्ने सकललक्षणोपेतो वदनेनोदरं प्रविशन् महागजेन्द्र इति । सुखप्रतिबुद्धया, कथितश्च हर्षवशोत्फुल्ललोचनया देव्या मम । भणितैषा मया-सुन्दरि ! सकलविद्याधरनतो विद्याधरचक्रवर्ती पुत्रस्ते भविष्यति । प्रतिश्रुतमनया । तत्प्रभृति विशेषेण त्रिवर्गसंपादनरतयाऽतिक्रान्ता नव मासा अर्धाष्टमानि रात्रिंदिवानि । ततः सुप्रशस्ततिथिमुहूर्ते जातः सुतः । वर्धापितोऽहं मञ्जरिकाभिधानया दासचेट्या । दत्तं पारितोषिकम् । कारितं वर्धापनकं यावत्संपन्नो मास इति । अजितबलाप्रभावेण प्रापिता राज्यलक्ष्मीरिति कृत्वा अनयैवोपलब्ध [इति] कृतं च तस्य नाम अजितबल इति । प्राप्तः कुमारभावम् ।

अत्रान्तरे समुत्पन्ना मे चिन्ता-क इदानीं कालो मातापितॄणां दृष्टानामिति । दुष्प्रतिकाराश्च मातापितरो लोके भवन्ति । अन्यच्च किं तया ऋद्ध्या शेषफणारत्नलाभतुल्यया, या सुजनैर्न भुक्ता, या न च दृष्टा खलजनैः । ततः सम्यक् पृष्ट्वा विद्याधरनरेन्द्रान् अजितबलां

१ पारिया रायउलच्छित्ति ख । २ उवलद्धो जाओ मे पुत्तो ख । ३ अम्मापिऊण क । ४ दुप्पडियारा य मायापियरो भवन्ति लोयम्मि क । ५ फणाजाल-क ।

विज्जाहरनरिन्दे अजियबलं भयवइं च गच्छामि सदेसं ति चिन्तिऊग संपाडियं समीहियं। अणुमन्नियं च तेहिं। निरूविऊण कोट्ट-वालं देवोसंह निग्गओ राया महया चडगरेण, अजियबलविउव्विए तेलोक्कविम्हयजणए विमाणमारूढो विलासवइसमेओ कुमारअजियबलेण य। कइवयदियहेहिं पत्तो सेयवियं, आवासिओ सव्वरिउसमूहसन्निहे उज्जाणे। पेसिओ मए पवणगई निवेइउं तायस्स, पविट्ठो पडिहारसंसूइओ तायसयासं। निवेइयं कयञ्जलिउडेण ममागमणं। तओ आणन्दबाहजलभरियलोयणो कण्टइयसव्वङ्गो उट्ठिओ महाराओ; निग्गओ सयलन्तेउरअमच्चमहासामन्तनायरेहि य परिहरिओ। पच्चोणिं गन्तूग निवडियाइं चलणेसु अम्मापिईण अम्हे। परुन्नं च पभूयमुभयवग्गेहिं। समासासियाइं कहकहवि अमच्चमहासामन्तेहिं। तओ पवेसियाइं राइणा महाविभूईए [सेयवियं। जण-णिजणयाण नियपदंमणेण आणन्दो कुमारेण कओ। तओ महाविभूइए] अइक्कन्तो कोइ कालो तायसगासे चिट्ठन्तस्स। तओ

भगवतीं च गच्छामि स्वदेशमिति चिन्तयित्वा संपादितं समीहितम्। अनुमतं च तैः। निरूप्य कोट्टपालं देवप्रभं निर्गतो राजा महता चटकरेण (आडम्बरेण), अजितबलाविकुर्वितं त्रैलोक्यविस्मयजनकं विमानमारूढो विलासवतीसमेतः कुमाराजितबलेन च। कतिपय-दिवसैः प्राप्तः श्वेतविकाम्। आवासितः सर्वर्तुसमूहसन्निभे उद्याने। प्रेषितो मया पवनगतिर्निवेदयितुं तातस्य। प्रविष्टः प्रतीहार-संसूचितः तातसकाशम्। निवेदितं कृताञ्जलिपुटेन ममागमनम्। तत आनन्दबाष्पजलभृतलोचनः कण्टकितसर्वाङ्ग उत्थितो महाराजः, निर्गतः सकलान्तःपुरा-मात्य-महासामन्त-नागरैश्च परिवृतः। पच्चोणिं (दे॰) सन्मुखं गत्वा निपतिताश्चरणयोर्मातापित्रोर्वयम्। प्ररुदितं च प्रभूतमुभयवर्गैः। समाश्वासिताः कथं कथमपि अमात्य-महासामन्तैः। ततः प्रवेशिता राज्ञा महाविभूत्या [श्वेतविकाम्।

१ देवतोसय क। २ निवेदओ ग। ३ वहुय–क। ४ कहकहवि समासासियाइं क। ५ "अमया गन्तूण तामलित्ति (त्तिं) वि(ला)सवइनिग्गमणदुहिओ सिज्झाए-सवयणमुणियसयलवुत्तन्तो तयप्पभिई कुविओ अणगाईण गतूण सविणयं पसाइओ इसाणचंदो कुमारेण। एवं सो गमिऊण तत्थ कइ(व)यदियहे समागओ पुणो वि

पञ्चत्तमुवगएसु काऊण जणणिजणएसु रज्जाभिसेयं नियाणुजस्स कित्तिनिलयाभिहाणस्स गओ वेयड्डपव्वयं। पविट्ठो रहनेउरचक्कवालपुरं। अइक्कन्तो कोइ कालो।

एत्थन्तरंमि आगओ भयवं बहुसीसपरिवारो संपुण्णसमणगुणहरो चउनाणसंगओ चित्तङ्गओ नाम विज्जाहरसमणगो त्ति। आयण्णिओ मए परियणाओ। निग्गओ अहं भयवन्तदंसणवडियाए। वन्दिओ भयवं। धम्मलाहिओ भयवया। भणियं च तेण। भो भो विज्जाहरीसर, पावियं तए फलं पुव्वभागधेयाणं; ता इमं वियाणिऊण पुणो वि कुसलपक्खे मइं करेहि त्ति। मए भणियं। कीइसो कुसलपक्खो त्ति। आचिक्खिओ भयवया पसमसंवेगमूलो जिणदेसिओ धम्मो। परिणओ अम्हाणं, पडिवन्नं सम्मत्तं, गहियाइं अणुव्वयाइं। पुच्छिओ भयवं चित्तङ्गओ। भयवं, अह किं पुण मए पुव्वमायरियं, जस्स इमो [2]विचित्तो पिययमाविरहजलणसंतावो परि-

जननीजनकयोश्च निजदर्शनेनानन्दः कुमारेण कृतः। ततो महाविभूत्या] अतिक्रान्तः कोऽपि कालः तातसकाशे तिष्ठतः। ततः पञ्चत्वमुपगतयोर्जननीजनकयोः कृत्वा राज्याभिषेकं निजानुजस्य कीर्तिनिलयाभिधानस्य गतो वैताढ्यपर्वतम्। प्रविष्टो रथनुपूरचक्रवालपुरम्। अतिक्रान्तः कोऽपि कालः।

अत्रान्तरे आगतो भगवान् बहुशिष्यपरिवारः संपूर्णश्रमणगुणधरश्चतुर्ज्ञानसंगतश्चित्रांगदो नाम विद्याधरश्रमणक इति। आकर्णितो मया परिजनात्। निर्गतोऽहं भगवद्दर्शनवृत्तितया। वन्दितो भगवान्। धर्मलाभितो भगवता। भणितं च तेन–भो भो विद्याधरेश्वर! प्राप्तं त्वया फलं पूर्वभागधेयानाम्, तत इदं विज्ञाय पुनरपि कुशलपक्षे मतिं कुर्विति। मया भणितम्–कीदृशः कुशलपक्ष इति। आख्यातो भगवता परमसंवेगमूलो जिनदेशितो धर्मः। परिणतोऽस्माकम्, प्रतिपन्नं सम्यक्त्वम्, गृहीतान्यणुव्रतानि। पृष्टो भग-

तायनगरि(रिं), ठिओ तत्थ कइवि दियेहिं" इत्यधिक० पाठः कपुस्तके। १ –गणहरो [illegible]। २ विचित्तो क–ग।

णामो त्ति। भयवया भणियं। सुण।

अत्थि इहेव भारहे वासे कम्पिल्लं नाम नयरं। तत्थ चन्दउत्तो नाम नरवई होत्था। जगसुन्दरी से भारिया। ताणं सुओ रामगुत्तो नाम तुमं ति। एसा य ते उत्तरावहनरीसरतारापीढधूया हारप्पहा नाम पिययम त्ति। कयं च तुमए इमीए सह विसयसुहमणुहवन्तेण अणाभोगओ इमं। उवट्ठिए वसन्तसमए गयाइं तुम्हे कीलिउं भवणुज्जाणं। पवत्ता य कीला, मज्जियाइं भवणदीहियाए। उवट्ठियाइं तीरसंठिएसु कयलीहरएसु। उवणीयं कुंकुमविलेवणं। कओ अङ्गराओ। एत्थन्तरंमि समागयं हंसमिहुणयं। तओ कोउगेण सरसकुंकुमविलित्तहत्थेण गहिया तए हंसिया इयरीए हंसओ त्ति। जणियं तेसिं विरहदुक्खं। फसलियाणि कुंकुमराएण। चिमुक्काणि थेववेलाए। पयट्टाणि अन्नोन्नं गवेसिउं। कुंकुमरायसङ्केण चक्कवायासङ्काए दंसणे वि परोप्परं न पचभिजाणियमणेहिं। विरहवेयणाउराइं च ववसियाइं

यान् चित्राङ्गदः। भगवन्! अथ किं पुनर्मया पूर्वमाचरितम्, यस्यायं विचित्रः प्रियतमाविरहज्वलनसंतापः परिणाम इति। भगवता भणितम्-शृणु।

अस्तीहैव भारते वर्षे काम्पिल्यं नाम नगरम्। तत्र चन्द्रगुप्तो नाम नरपतिरभवत्। जगत्सुन्दरी तस्य भार्या। तयोः सुतो रामगुप्तो नाम त्वमिति। एषा च ते उत्तरापथनरेश्वरतारापीठदुहिता, हारप्रभा नाम प्रियतमेति। कृतं च त्वयाऽनया सह विषयसुखमनुभवताऽनाभोगत इदम्। उपस्थिते वसन्तसमये गतौ युवां क्रीडितुं भवनोद्यानम्। प्रवृत्ता च क्रीडा, मज्जितौ भवनदीर्घिकायाम्। उपस्थितौ तीरसंस्थितेषु कदलीगृहेषु। उपनीतं कुङ्कुमविलेपनम्। कृतोऽङ्गरागः। अत्रान्तरे समागतं हंसमिथुनकम्। ततः कौतुकेन सरसकुङ्कुमविलिप्तहस्तेन गृहीता त्वया हंसिका इतरया हंसक इति। जनितं च तयोर्विरहदुःखम्। '[फसलियाणि'(दे.)] शृङ्गारितौ कुङ्कुमरागेण।

१ उट्ठिए क। २ "महया विभूईए" इत्यधिकः कपुस्तके। ३ तुब्भे क। ४ सभणु-क। ५ वत्ता क।

मरणं। पवाहिओ दोहिं पि तेहि गेहदीहियाए अप्पा। निरुद्धनीसासं च निब्बुड्डाणि जलमज्झे। तओ दुप्परिच्चययाए जीवियस्स भवियव्वयाए पियसंगमस्स अचिन्तसत्तीए कम्मुणो अवणीयकुंकुमरायं कण्ठगयपाणाणि उब्बुड्डाणि सहसा। जायं परोप्परदंसणं। पच्चभिन्नायाणि अन्नोन्नं॥

एयं तए आयरियं, एयवइयरं च जं बद्धं कम्मयं, तस्स एसो परिणामो त्ति। तओ मए चिन्तियं। अहो अप्पं नियाणं महन्तो विवाओ त्ति। ता अलमणेयदुक्खसंवड्ढएण इमिणा पयासेण। पवज्जामि भयवओ समीवे समणत्तणं ति। भणिओ य भयवं चित्तङ्गओ। भयवं, विरत्तं मे चित्तं इमिणा नियचरियसवणेण। ता करेहि मे अणुग्गहं, उत्तारेहि इमाओ भवाडवीओ, देहि मज्झं समणलिङ्गं। पडिवन्नं भयवया। तओ अहं नियसुयाजियबलस्स दाऊण रज्जं आघोसणापुव्वयं दवाविऊण य महादाणं महया विभूईए वसुभूइणा

विमुक्तौ स्तोकवेलायाम्। प्रवृत्तौ अन्योन्यं गवेषयितुम्। कुङ्कुमरागसंगेन चक्रवाकाशङ्कया दर्शनेऽपि परस्परं न प्रत्यभिज्ञातमाभ्याम्। विरहवेदनातुरौ च व्यवसितौ मरणम्। प्रवाहितो द्वाभ्यामपि ताभ्यां गृहदीर्घिकायामात्मा। निरुद्धनिःश्वासं च निमग्नौ जलमध्ये। ततो दुष्परित्यजतया जीवितस्य भवितव्यतया प्रियसङ्गमस्य अचिन्त्यशक्त्या कर्मणोऽपनीतकुङ्कुमरागं कण्ठगतप्राणौ उन्मग्नौ सहसा। जातं परस्परदर्शनम्। प्रत्यभिज्ञातावन्योन्यम्।

एतत्त्वयाऽऽचरितम्, एतद्व्यतिकरं च यद् बद्धं कर्म, तस्यैष परिणाम इति। ततो मया चिन्तितम्-अहो अल्पं निदानम्, महान् विपाक इति। ततोऽलमनेकदुःखसंवर्धकेनानेन प्रयासेन। प्रपद्ये भगवतः समीपे श्रमणत्वमिति। भणितश्च भगवान् चित्राङ्गदः। भगवन्! विरक्तं मे चित्तमनेन निजचरितश्रवणेन। ततः कुरु मेऽनुग्रहम्, उत्तारय अस्या भवाटवीतः। देहि मह्यं श्रमणलिङ्गम्। प्रतिपन्नं भग-

१ अवणीय क, अवणीयो कुसुमरायो ख।

देवीए य पहाणपरियणेण य समेओ पवन्नो समणत्तणं । ता एय मे विसेसकारणं ति ॥

तओ जयकुमारेण भणियं । भयवं, सोहणं विसेसकारणं । धण्णो तुमं । अह कहं पुण भवाडवीओ उत्तरणं, उत्तिण्णाण वा कत्थ गमणं ति । भयवया भणियं । सुण । एत्थ अडवी दुविहा, दव्वाडवी भावाडवी य । तत्थ दव्वाडवीए ताव उदाहरणं । जहा कुओ वि य नयराओ कोइ सत्थवाहो पुरन्तरं गन्तुकामो घोसणं कारेइ 'जो मए सह अमुगं पुरं गच्छइ, तमहं निद्देसकारिणं अविग्घेण पावेमि'त्ति । निसामिऊण तमाघोसणं पयट्टा तेण सह बहवे सत्थिया । तओ सो तेसिं पन्थदोसगुणे कहेइ । भो भो सत्थिया, एत्थ खलु एगो पन्थो उज्जुओ, अवरो मणागमणुज्जुओ । तत्थ जो सो अणुज्जुओ, तेण सुहयरं गम्मइ, परं बहुणा य कालेण, पज्जन्ते वि उज्जुयं ओयरिऊण इच्छियपुरं पाविज्जइ । जो पुण उज्जुओ, तेण दुक्खयरेण गम्मइ लहुं च पाविज्जइ, जम्हा सो अतीव विसमो

यता । ततोऽहं निजसुताजितबलाय दत्वा राज्यमाघोषणापूर्वकं दापयित्वा च महादानं महता विभूत्या वसुभूतिना देव्या च प्रधानपरिजनेन च समेतः प्रपन्नः श्रमणत्वम् । तत एतन्मे विशेषकारणमिति ।

ततो जयकुमारेण भणितम्-भगवन् ! शोभनं विशेषकारणम्, धन्यस्त्वम्, अथ कथं पुनर्भवाटवीत उत्तरणम्, उत्तीर्णानां वा कुत्र गमनमिति । भगवता भणितम्-शृणु । अत्राटवी द्विविधा, द्रव्याटवी भावाटवी च । तत्र द्रव्याटव्यां तावदुदाहरणम् । यथा कुतोऽपि च नगरात् कोऽपि सार्थवाहः पुरान्तरं गन्तुकामो घोषणं कारयति 'यो मया सहामुकं पुरं गच्छति तमहं निर्देशकारिणमविघ्नेन प्रापयामि' इति । निशम्य तदाघोषणं प्रवृत्तास्तेन सह बहवः सार्थिकाः । ततः स तेभ्यः पथदोषगुणान् कथयति । भो भोः सार्थिकाः ! अत्र खल्वेकः पन्था ऋजुकः, अपरो मनागनृजुकः । तत्र यः सोऽनृजुकः तेन सुखतरं गम्यते, परं बहुना च कालेन, पर्यन्तेऽपि ऋजुकमव-

१ पावेमि क । २ दुक्खयर क ।

संकडो य । तत्थ खलु ओयारे चेव अच्चन्तभीमणा अहिलसियपुरसंपत्तिविग्घहेयवो दुवे वग्घसिंघा परिवसन्ति । ते य ओयरिउं चेव नो पयच्छन्ति । तओ ते पुरिसयारेण उद्धंसिऊण ओयरियव्वं । ओइण्णाण वि य ताव अणुवट्टन्ति जाव अहिलसियपुरसमीवं । उम्मग्गलग्गं च पाणिणं वावाएन्ति; मग्गलग्गस्स य न पहवन्ति त्ति । रुक्खा य एत्थ एगे मणोहरा सिणिद्धपत्तला सुरहिकुसुमसोहिया सीयलच्छाया, अन्ने य परिसडियपण्डुपत्ता कुसुमफलविवज्जिया अमणोहरा य । तत्थ पढमाणं छाया वि विणासकारणं, किं पुण परिभोगो त्ति । न तेसु वीसमियव्वं, इयरेसु मुहुत्तमेत्तं वीसमियव्वं ति । मणोहररूवधारिणो महुरवयणा य एत्थ मग्गतडट्ठिया बहवे पुरिसा हक्कारेन्ति 'एह भो सत्थिया एह, एवं पि तं पुरं गम्मइ' त्ति । तेसिं वयणं न सोयव्वं । सुसत्थिया उण मुहुत्तमेत्तमवि कालं खणमवि न मोत्तव्वा । एयाइणो नियमा भयं । दुरन्तो य थेवो दवग्गी अप्पमत्तेहिं उल्हवेयव्वो, अणोल्हविज्जन्तो नियमेण डहइ ।

तीर्थं इप्सितपुरं प्राप्यते । यः पुनरृजुकस्तेन दुःखतरेण गम्यते, लघु च प्राप्यते, यस्मात् सोऽतीव विषमः संकटश्च । तत्र खल्ववतारे एवात्यन्तभीषणावभिलषितपुरसंप्राप्तिविघ्नहेतू द्वौ व्याघ्रसिंहौ परिवसतः । तौ चावतरितुमेव न प्रयच्छतः । ततस्तौ पुरुषकारेण उद्ध्वस्य अवतरितव्यम् । अवतीर्णानामपि च तावदनुवर्तेते यावदभिलषितपुरसमीपम् । उन्मार्गलग्नं च प्राणिनं व्यापादयतः, मार्गलग्नस्य च न प्रभवत इति । वृक्षाश्चात्र एके मनोहराः स्निग्धपत्राः सुरभिकुसुमशोभिताः शीतलच्छायाः, अन्ये च परिशटितपाण्डुपत्राः कुसुमफलविवर्जिता अमनोहराश्च । तत्र प्रथमानां छायाऽपि विनाशकारणम्, किं पुनः परिभोग इति । न तेषु विश्रमितव्यम्, इतरेषु मुहूर्तमात्रं विश्रमितव्यमिति । मनोहररूपधारिणो मधुरवचनाश्चात्र मार्गतटस्थिता बहवः पुरुषा आकारयन्ति 'एत भोः सार्थिका एत, एवमपि तत्पुरं गम्यते' इति । तेषां वचनं न श्रोतव्यम् । सुसार्थिकाः पुनर्मुहूर्तमात्रमपि कालं क्षणमपि न मोक्तव्याः । एकाकिनो नियमाद् भयम् । दुरन्तश्च

१ एंति क । २ ओल्ह-ग ।

पुणो य दुग्गो उच्चो य पव्वओ, सो वि उवउत्तेहिं लङ्घियव्वो; अलङ्घणे य नियमा मरिज्जइ। तओ वि य महन्ती अइगुविलगव्वरा वंसकुडङ्गी, [illegible] वि य दुययरं वोलेयव्वा। संठियाणं च तीए समीवे अणेए उवद्दवा। तओ अणन्तरं च लहुओ खड्डोलओ। तस्स समीवे मणोरहो नाम बम्भणो निच्चमेव परिवसइ। सो भणइ। भो भो सत्थिया, मणायं पूरेह एयं, तओ गमिस्सह त्ति। तस्स नो मोयव्वं वयणं, अवगणिऊण गन्तव्वं। न खलु सो पूरियव्वो। सो खु पूरिज्जमाणो महल्लयरो हवइ, पन्थाओ य पडिभंसइ। फलाणि य णं एत्थ दिव्वाणि पञ्चप्पयाराणि नेत्ताइसुहयराणि किंपागाणं, न पेक्खियव्वाणि, न वा भोत्तव्वाणि। बावीसं च णं एत्थ घोरा महाकाया कराला पिसाया खणं खणमहिद्दवन्ति। ते वि य ण गणेयव्वा। भत्तपाणं च एत्थ विभागओ परिभुज्जमाणमईव विरसं दुल्लहं च हवइ त्ति (विवागओ उणमईव सरसं जहा बालस्स य जवाभेसज्जं]। तत्थ न निसाइणा होयव्वं। अपयाणयं न कायव्वं ति,

स्तोको दवाग्निरप्रमत्तैर्विध्यापितव्यः, अविध्याप्यमानो नियमेन दहति। पुनश्च दुर्ग उच्चश्च पर्वतः सोऽपि उपयुक्तैर्लङ्घितव्यः, अलङ्घने च नियमाद् म्रियते। ततोऽपि च महती अतिगुपिल(गहन)गह्वरा वंशकुडङ्गी, साऽपि च द्रुततरमतिक्रमितव्या। संस्थितानां च तस्याः समीपेऽनेक उपद्रवाः। ततोऽनन्तरं च लघुको गर्तालयः। तस्य समीपे मनोरथो नाम ब्राह्मणो नित्यमेव परिवसति। स भणति–भो भोः सार्थिकाः! मनाक् पूरयत एतम्, ततो गमिष्यथेति। तस्य नो श्रोतव्यं वचनम्, अवगणय्य गन्तव्यम्। न खलु स पूरयितव्यः। स खलु पूर्यमाणो महत्तरो भवति, पथश्च परिभ्रश्यति। फलानि चात्र दिव्यानि पञ्चप्रकाराणि नेत्रादिसुखकराणि किंपाकानाम्, न प्रेक्षितव्यानि न वा भोक्तव्यानि। द्वाविंशतिश्चात्र घोरा महाकायाः करालाः पिशाचाः क्षणं क्षणमभिद्रवन्ति। तेऽपि च न गणयितव्याः। भक्तपानं चात्र विभागतः परिभुज्यमानमतीव विरसं दुर्लभं च भवतीति (विपाकतः पुनरतीव सरसं यथा बालस्य च इन्द्रयवभैषज्यम्)। तत्र न विषादिना

१ अइगुविला क। २ नास्ति खपुस्तके। ३ पूरेहि ख। ४ गमिस्ससि ख। ५ अवगणिऊण ख। ६ पलिहंजइ ख। ७ महाकराला क–ख। ८ नास्ति खपुस्तके।

रयणीए वि जामदुयं नियमेण वहियव्वं । एवं च गच्छमाणेहिं देवाणुप्पिया, खिप्पमेवाडवी लङ्घिज्जइ, लङ्घित्ता य तमेगन्तदोगच्चवज्जियं निव्वुइपुरं पाविज्जइ त्ति। तत्थ न होन्ति पुणो केइ किलेसोवद्दवा॥ एस दिट्ठन्तो, इमो उण उवणओ॥ एत्थ सत्थवाहो तिलोयचिन्तामणी सुरासुरपूइओ अरहा। घोसणं तु अक्खेवणिविक्खेवणिसंवेयणिनिव्वेयणिलक्खणा धम्मकहा। सत्थिया य संसाराडविलङ्घणेण निव्वुइपुरपत्थिया जीवा। अडवी पुण नारयतिरियमणुयदेवगइलक्खणो संसारो। उज्जुयपन्थो साहुधम्मो; मणागमणुज्जुओ सावयधम्मो, सो वि य पज्जन्ते साहुधम्मफलो चेव इच्छिज्जइ। न य भावओ अपडिवन्नसाहुधम्मा संसाराडविं लङ्घेन्ति। इच्छियपुरं पुण जम्मजरामरणरोगसोगाइउवद्दवरहियं सिवपुरं। वग्घसिंघा य मोक्खविग्घहेयवो रागदोसा। अभिभूया य तेहिं पाणिणो पेच्छमाणा वि माइन्दजालसरिसं जीवलोयं न चएन्ति पडिवज्जिउं परमपयसाहयं समणत्तणं। पवन्नवयाणं पि य एए

भवितव्यम्। अप्रयाणकं न कर्तव्यमिति। रजन्यामपि यामद्वयं नियमेन वोढव्यम्। एवं च गच्छद्भिर्देवानुप्रियाः! क्षिप्रमेवाटवी लङ्घ्यते, लङ्घित्वा च तदेकान्तदौर्गत्यवर्जितं निर्वृतिपुरं प्राप्यते इति। तत्र न भवन्ति पुनः केऽपि क्लेशोपद्रवाः॥ एष दृष्टान्तः, अयं पुनरुपनयः। अत्र सार्थवाहस्त्रिलोकचिन्तामणिः सुरासुरपूजितोऽर्हन्। घोषणं तु आक्षेपणी-विक्षेपणी-संवेदनी-निर्वेदनीलक्षणा धर्मकथा। सार्थिकाश्च संसाराटवीलङ्घनेन निर्वृतिपुरप्रस्थिता जीवाः। अटवी पुनर्नारकतिर्यग्मनुजदेवगतिलक्षणः संसारः। ऋजुकपन्थाः साधुधर्मः। मनागनृजुकः श्रावकधर्मः, सोऽपि च पर्यन्ते साधुधर्मफल एव इष्यते। न च भावतोऽप्रतिपन्नसाधुधर्मा संसाराटवीं लङ्घन्ते। ईप्सितपुरं पुनर्जन्मजरामरणरोगशोकाद्युपद्रवरहितं शिवपुरम्। व्याघ्रसिंहौ च मोक्षविघ्नहेतू रागद्वेषौ। अभिभूताश्च ताभ्यां प्राणिनः प्रेक्षमाणा अपि मृगेन्द्रजालसदृशं जीवलोकं न शक्नुवन्ति प्रतिपत्तुं परमपदसाधकं श्रमणत्वम्। प्रपन्नव्रतानामपि चैतौ असंप्राप्तकेवलभावानां न मुञ्चतो मार्गम्,

१ लंघदत्ति ख, विलघेति क।

असंपत्तकेवलभावाणं न मुयन्ति मग्गं, विमुक्कजिणवयणमग्गे अहिहवन्ति जीवे न उण इयरे त्ति। मणोरमरुक्खच्छायाओ सपडिबन्धाओ थीपसुपण्डयसंसत्ताओ वसहीओ। परिसडियपण्डुपत्ताओ य अणवज्जवसहीओ। मग्गतडत्था य हक्कारणपुरिसा परलोयविरुद्धोवएसदायगा पासत्थाई अकल्लाणमित्ता, सुमत्थिया उण अट्ठारससीलङ्गसहस्सधारिणो समणा। दवग्गी कोहो, पव्वओ माणो, वंसकुडङ्गी माया, खड्डोलओ लोहो। मणोरहबम्भणो इच्छाविसेसो, थेवपूरणे वि इमस्स अपज्जवमाणगमणं। किंपागफलाणि सद्दादओ विसया। सीओण्हखुहापिवासाइया य बावीसं परीसहा पिसाया। विरसं भोयणं अणवज्जं महुयरवित्तीए एसणिज्जं। अपयाणयं सया अप्पमाओ। जामदुगगमणं च सज्झायकरणं। एवं च वट्टमाणेहिं देवाणुप्पिया, सिग्घमेव भवाडवी लङ्घिज्जइ, लङ्घित्ता य तमेगन्तमणाबाहं सिवपुरं पाविज्जइ त्ति॥

तओ संजायसम्मत्तदेसविरइपरिणामेण भणियं जयकुमारेण। भयवं, एवमेयं न अन्नहा। गहियाइं अणुव्वयाइं। पविट्ठो नयरिं।

विमुक्तजिनवचनमार्गान् अभिभवतो जीवान् न पुनरितरानिति। मनोरमवृक्षच्छायाः सप्रतिबन्धा स्त्रीपशुपण्डकसंसक्ता वसतयः। परिशटितपाण्डुपत्राश्चानवद्यवसतयः। मार्गतटस्थाश्च आकारणपुरुषाः परलोकविरुद्धोपदेशदायकाः पार्श्वस्थादयोऽकल्याणमित्राणि, सुसार्थिकाः पुनरष्टादशशीलाङ्गसहस्रधारिणः श्रमणाः। दवाग्निः क्रोधः, पर्वतो मानः, वंशकुडङ्गी माया, गर्तालयो लोभः। मनोरथब्राह्मण इच्छाविशेषः, स्तोकपूरणेऽपि अस्य (गर्तालयस्य) अपर्यवसानगमनम्। किंपाकफलानि शब्दादयो विषयाः। शीतोष्णक्षुत्पिपासादयश्च द्वाविंशतिः परिषहाः पिशाचाः। विरसं भोजनमनवद्यं मधुकरवृत्त्या एषणीयम्। अप्रयाणकं सदाऽप्रमादः। यामद्विकगमनं च स्वाध्यायकरणम्। एवं च वर्तमानैर्देवानुप्रिय! शीघ्रमेव भवाटवी लङ्घ्यते, लङ्घित्वा च तदेकान्तमनाबाधं शिवपुरं प्राप्यते इति।

ततः संजातसम्यक्त्वदेशविरतिपरिणामेन भणितं जयकुमारेण। भगवन्! एवमेतद् नान्यथा। गृहीतान्यणुव्रतानि। प्रविष्टो नगरीम्।

कओ से पिउणा जुवरज्जाहिसेओ। पवत्तो सेविउं भयवन्तं सणंकुमारायरियं। वित्तो मासकप्पो। गओ भयवं॥

एत्थन्तरंमि सो धणसिरीजीवनारओ तओ नरयाओ उव्वट्टिऊण संसारमाहिण्डिय अणन्तरजम्मंमि य तहाविहं कंपि अकामनिज्जरं पाविऊण मओ समाणो समुप्पन्नो इमस्स चेव जयकुमारस्स भाउयत्ताए त्ति। जाओ कालक्कमेण, पइट्ठावियं च से नामं विजओ त्ति। पत्तो कुमारभावं। वल्लहो जयकुमारस्स, अवल्लहो जयकुमारो विजयस्स। एवं च अइक्कन्तो कोइ कालो।

अन्नया असारयाए संसारस्स निरवेक्खयाए मच्चुणो विचित्तयाए कम्मपरिणामस्स सपज्जवसाणयाए जम्मणो पञ्चत्तमुवगओ राया। अहिसित्तो रज्जंमि सामन्तमण्डलेण जयकुमारो। विजओ य पओसेण पलायमाणो रज्जट्ठिइं काऊण बद्धो रज्जचिन्तएहिं। जाओ य से जणणीए सोओ॥ अन्नया य अत्थाइयामण्डवगयस्स राइणो आगया समुद्दवीई विय मुत्तानियरवाहिणी पाउससिरी विय समुन्न-

कृतस्तस्य पित्रा यौवराज्याभिषेकः। प्रवृत्तः सेवितुं भगवन्तं सनत्कुमाराचार्यम्। वृत्तो मासकल्पः। गतो भगवान्।

अत्रान्तरे स धनश्रीजीवनारकस्ततो नरकादुद्वृत्य संसारमाहिण्ड्य अनन्तरजन्मनि च तथाविधां कामपि अकामनिर्जरां प्राप्य मृतः सन् समुत्पन्नोऽस्यैव जयकुमारस्य भ्रातृतयेति। जातः कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं च तस्य नाम विजय इति। प्राप्तः कुमारभावम्। वल्लभो जयकुमारस्य, अवल्लभो जयकुमारो विजयस्य। एवं चातिक्रान्तः कोऽपि कालः।

अन्यदाऽसारतया संसारस्य निरपेक्षतया मृत्योर्विचित्रतया कर्मपरिणामस्य सपर्यवसानतया जन्मनः पञ्चत्वमुपगतो राजा। अभिषिक्तो राज्ये सामन्तमण्डलेन जयकुमारः। विजयश्च प्रद्वेषेण पलायमानो राज्यस्थितिं कृत्वा बद्धो राज्यचिन्तकैः। जातश्च तस्य जनन्याः शोकः। अन्यदा चास्थानिकामण्डपगतस्य राज्ञ आगता समुद्रवीचिरिव मुक्तानिकरवाहिनी, प्रावृट्श्रीरिव समुन्नतपयोधरा मलयमेखलेव

१ सणकुमारं ग। २ एयाए क। ३ जन्तुणो क। ४ अमर १ वच्चमाणो क।

यपओहरा मलयमेहला विय चन्दणगन्धवाहिणी वसन्तलच्छी विय रुइरपत्ततिलयाहरणा पडिहारी। तीए य दुहाविरिकसंघडियकमलसंपुडेण विय मत्थयावत्थिएण अञ्जलिणा पणामं काऊण विणत्तो राया। देव, एसा खु ते जणणी केणावि कारणेण देवदंसणमहिलसन्ती पडिहारभूमीए चिट्ठइ। तओ ससंभमं 'चिट्ठह तुब्भे' त्ति भणन्तो रायसंघायं उट्ठिओ राया। गओ दुवारभागं। पणमिया जणणी भणिया य। अम्ब, किं न सद्दाविओ अहं, किं वा आगमणपओयणं। तओ परुइया एसा। भणियं च णेण। अम्ब, [2]किंनिमित्तमिमं। तीए भणियं। जाय, सुयसिणेहसंव[3]ड्ढियसोयाणलवियारो; ता देहि मे पुत्तजीवियं। राइणा भणियं। अम्ब, कुओ भयं कुमारस्स। तीए भणियं। जाय, ठिई एसा पयापरिवालणुज्जयाणं नरवईणं, जं पडिवक्खभूओ महया जत्तेण रक्खिज्जइ। तओ सो कुमारो 'मा अन्नसामन्तपयारिओ संपयं अहिद्दविस्सइ' त्ति गहिओ रज्जचिन्तएहिं, अणुमयं च मे एयं। किं पुण जहा तस्स सरीरे

चन्दनगन्धवाहिनी वसन्तलक्ष्मीरिव रुचिरपत्रतिलकाभरणा प्रतीहारी। तया च द्विधाविरिक्त(विभक्त)संघटितकमलसंपुटेनेव मस्तकावस्थितेन अञ्जलिना प्रणामं कृत्वा विज्ञप्तो राजा। देव! एषा खलु ते जननी केनापि कारणेन देवदर्शनमभिलषन्ती प्रतिहारभूमौ तिष्ठति। ततः ससंभ्रमं 'तिष्ठत यूयम्' इति भणन् राजसंघातमुत्थितो राजा। गतो द्वारभागम्। प्रणता जननी भणिता च। अम्ब! किं न शब्दायितोऽहम्, किं वाऽऽगमनप्रयोजनम्। ततः प्ररुदितैषा। भणितं च तेन-अम्ब! किं निमित्तमिदम्। तया भणितम्-जात! सुतस्नेहसंवर्धितशोकानलविकारः, ततो देहि मे पुत्रजीवितम्। राज्ञा भणितम्-अम्ब! कुतो भयं कुमारस्य। तया भणितम्-जात! स्थितिरेषा प्रजापरिपालनोद्यतानां नरपतीनाम्, यत्प्रतिपक्षभूतो महता यत्नेन रक्ष्यते। ततः [illegible] कुमारो 'मा अन्यसामन्तप्रतारितः साम्प्र-

१ रुइरेयति तिलयापहरणा क। २ किंनिमित्तो एस सोओ। ३ -वसरट्टिओ एसो सोयानल-क।

पमाओ न हवइ, तहा तए जइयव्वं ति। राइणा भणियं। अम्ब, किं पडिवक्खभूओ मे कुमारो; जइ एवं, ता को उण सपक्खो त्ति। ता किं एइणा। एहि, अब्भिन्तरं पविसम्ह। पविट्ठो राया। उवणीयं से जणणीए आसणं। उवविट्ठा य एसा। भणियं च णेण। भो भो महन्तया, आणेह इह कुमारं। गया कुमाराणयणनिमित्तं रायपुरिसा। चिन्तियं च राइणा। अहो णु खलु ईइसं इमं रज्जं, जस्स कए महं अणाचिक्खियकारणन्तरमवलम्बिऊण एयं पि ववसियं महन्तएहिं ति। ता किं एइणा बन्धुजणस्स वि अणिव्वुइकरेण विहलकिलेसायासगोयरेण परमपमाएक्कहेउणा विरागदारुणेणं रज्जेणं। एत्थं पि बहुमाणो अविइयसंसारसरूवाणं जीवाणं। अओ देमि इमं कुमारस्स, अवणेमि सुयसिणेहसंवड्ढियसोयाणलवियारमम्बाए। एत्थन्तरंमि पुव्वकयकम्मदोसेणं राइणो उवरि वहपरिणामपरिणओ आणिओ कुमारो। दिट्ठो राइणा, सबहुमाणं च ठविओ सीहासणे। आणाविया सुगन्धोदयभरिया कणयकलसा। गाहिओ राइणा

तमभिद्रविष्यति' इति गृहीतो राज्यचिन्तकैः, अनुमतं च मयैतद्। किं पुनर्यथा तस्य शरीरे प्रमादो न भवति तथा त्वया यतितव्यम्। राज्ञा भणितम्–अम्ब! किं प्रतिपक्षभूतो मे कुमारः, यद्येवं ततः कः पुनः स्वपक्ष इति। ततः किमेतेन। एहि, अभ्यन्तरं प्रविशावः। प्रविष्टो राजा। उपनीतमथ जनन्या आसनम्। उपविष्टा चैषा। भणितं च तेन–भो भो महान्तः, आनयतेह कुमारम्। गताः कुमारानयननिमित्तं राजपुरुषाः। चिन्तितं च राज्ञा–अहो नु खल्वीदृशमिदं राज्यम्, यस्य कृते महद् अनाख्यातकारणान्तरमवलम्ब्य एतदपि व्यवसितं महद्भिरिति। ततः किमेतेन बन्धुजनस्याप्यनिर्वृतिकरेण विफलक्लेशायासगोचरेण परमप्रमादैकहेतुना विरागदारुणेन राज्येन। अत्रापि बहुमानोऽविदितसंसारस्वरूपाणां जीवानाम्। अतो ददामीदं कुमाराय, अपनयामि सुतस्नेहसंवर्धितशोकानलविकारमम्बायाः। अत्रान्तरे पूर्वकृतकर्मदोषेण राज्ञ उपरि वधपरिणामपरिणत आनीतः कुमारः। दृष्टो राज्ञा, सबहुमानं च स्थापितः सिंहासने। आनायिताः सुग-

१ अणोवेविराय–क। २ सुयन्धो– ख। ३ सुगन्धतोय–क।

यपओहरा मलयमेहला विय चन्दणगन्धवाहिणी वसन्तलच्छी विय रुइरपत्ततिलयाहरणा पडिहारी। तीए य दुहाविरिकसंघडियकमलसंपुडेण विय मत्थयावत्थिएण अञ्जलिणा पणामं काऊण विणत्तो राया। देव, एसा खु ते जणणी केणावि कारणेण देवदंसणमहिलसन्ती पडिहारभूमीए चिट्ठइ। तओ ससंभमं 'चिट्ठह तुब्भे' त्ति भणन्तो रायसंघायं उट्ठिओ राया। गओ दुवारभागं। पणमिया जणणी भणिया य। अम्ब, किं न सद्दाविओ अहं, किं वा आगमणपओयणं। तओ परुइया एसा। भणियं च णेण। अम्ब, [1]किंनिमित्तमिमं। तीए भणियं। जाय, सुयसिणेहसंवड्ढियसोयाणलवियारो; ता देहि मे पुत्तजीवियं। राइणा भणियं। अम्ब, कुओ भयं कुमारस्स। तीए भणियं। जाय, ठिई एसा पयापरिवालणुज्जयाणं नरवईणं, जं पडिवक्खभूओ महया जत्तेण रक्खिज्जइ। तओ सो कुमारो 'मा अन्नसामन्तपयारिओ संपयं अहिद्दविस्सइ' त्ति गहिओ रज्जचिन्ताएहिं, अणुमयं च मे एयं। किं पुण जहा तस्स सरीरे

चन्दनगन्धवाहिनी वसन्तलक्ष्मीरिव रुचिरपत्रतिलकाभरणा प्रतीहारी। तया च द्विधाविरिक्त(विभक्त)संघटितकमलसंपुटेनेव मस्तकावस्थितेन अञ्जलिना प्रणामं कृत्वा विज्ञप्तो राजा। देव! एषा खलु ते जननी केनापि कारणेन देवदर्शनमभिलषन्ती प्रतिहारभूमौ तिष्ठति। ततः ससंभ्रमं 'तिष्ठत यूयम्' इति भणन् राजसंघातमुत्थितो राजा। गतो द्वारभागम्। प्रणता जननी भणिता च। अम्ब! किं न शब्दायितोऽहम्, किं वाऽऽगमनप्रयोजनम्। ततः प्ररुदितैषा। भणितं च तेन-अम्ब! किं निमित्तमिदम्। तया भणितम्-जात! सुतस्नेहसंवर्धितशोकानलविकारः, ततो देहि मे पुत्रजीवितम्। राज्ञा भणितम्-अम्ब! कुतो भयं कुमारस्य। तया भणितम्-जात! स्थितिरेषा प्रजापरिपालनोद्यतानां नरपतीनाम्, यत्प्रतिपक्षभूतो महता यत्नेन रक्ष्यते। ततः स कुमारो 'मा अन्यसामन्तप्रतारितः साम्प-

---

१ रुइरेयति तिलयापहरणा क। २ किंनिमित्तो एस सोओ। ३ -वसवट्टिओ एसो सोयानल-क।

पमाओ न हवइ, तहा तए जइयव्वं ति। राइणा भणियं। अम्ब, किं पडिवक्खभूओ मे कुमारो; जइ एवं, ता को उण सपक्खो त्ति। ता किं एइणा। एहि, अब्भिन्तरं पविसम्ह। पविट्ठो राया। उवणीयं से जणणीए आसणं। उवविट्ठा य एसा। भणियं च णेण। भो भो महन्तया, आणेह इह कुमारं। गया कुमाराणयणनिमित्तं रायपुरिसा। चिन्तियं च राइणा। अहो णु खलु ईइसं इमं रज्जं, जस्स कए महं अणाचिक्खियकारणन्तरमवलम्बिऊण एयं पि ववसियं महन्तएहिं ति। ता किं एइणा बन्धुजणस्स वि अणिव्वुइकरेण विहलकिलेसायासमेत्तेण परमपमाएक्कहेउणा विवागदारुणेणं रज्जेणं। एत्थं पि बहुमाणो अविइयसंसारसरूवाणं जीवाणं। अओ देमि इमं कुमारस्स, अवणेमि सुयसिणेहसंवड्ढियसोयाणलवियारमम्बाए। एत्थन्तरंमि पुव्वकयकम्मदोसेणं राइणो उवरि वहपरिणामपरिणओ आणिओ कुमारो। दिट्ठो राइणा, सबहुमाणं च ठविओ सीहासणे। आणाविया सुगन्धोदयभरिया कणयकलसा। गहिओ राइणा

यथा तस्य शरीरे प्रमादो न भवति तथा त्वया यतितव्यम्। तमभिद्रविष्यति' इति गृहीतो राज्यचिन्तकैः, अनुमतं च मयैतद्। किं पुनर्यथा तस्य शरीरे प्रमादो न भवति तथा त्वया यतितव्यम्। राजा भणितम्-अम्ब! किं प्रतिपक्षभूतो मे कुमारः, यद्येवं ततः कः पुनः स्वपक्ष इति। ततः किमेतेन। एहि, अभ्यन्तरं प्रविशावः। प्रविष्टो राजा। उपनीतमथ जनन्या आसनम्। उपविष्टा चैषा। भणितं च तेन-भो भो महान्तः, आनयतेह कुमारम्। गताः कुमारानयननिमित्त राजपुरुषाः। चिन्तितं च राज्ञा-अहो नु खल्वीदृशमिदं राज्यम्, यस्य कृते महद् अनाख्यातकारणान्तरमवलम्ब्य एतदपि व्यवसितं महद्भिरिति। ततः किमेतेन बन्धुजनस्याप्यनिर्वृतिकरेण विफलक्लेशायासमात्रेण परमप्रमादैकहेतुना विपाकदारुणेन राज्येन। अत्रापि बहुमानोऽविदितसंसारस्वरूपाणां जीवानाम्। अतो ददामीदं कुमाराय, अपनयामि सुतस्नेहसंवर्धितशोकानलविकारमम्बायाः। अत्रान्तरे पूर्वकृतकर्मदोषेण राज्ञ उपरि वधपरिणामपरिणत आनीतः कुमारः। दृष्टो राज्ञा, सबहुमानं च स्थापितः सिंहासने। आनायिताः सुग

१ अणोवेविगय-क। २ सुयन्धो- ख। ३ सुगन्धतोय-क।

सयमेव एक्को, गहिया य अन्ने पहाणसामन्तेहिं । अहिसित्तो कुमारो । भणियं च णेणं । भो भो सामन्ता, भो भो महन्तया, एस भे राय त्ति । छूढा नवज्ञा राइणा सेससामन्तएहि य । तओ चलणेसु निवडिऊण पुच्छिया अम्बा । अम्ब, अवि अवगओ ते सोयाणलो। तओ महापुरिसचरियनिम्हयक्खित्तहिययाए भणियमम्बाए । जाय, कहमेवं अवेइ; न खलु इन्धणेहिंतो चेव अवगमो सोयाणलस्स । राइणा भणियं । अम्ब, किं पुण एत्थ कारणं ति नागवच्छामि । तीए भणियं । जाय, सुण । महामिसभूयं खु एयं रज्जं । एयबहु-माणेण य कुणिमगिद्धा इव मण्डला अपरमत्थपेच्छिणो कावुरिसा न गणेन्ति सुकयं, न जाणन्ति उचियं, न पेच्छन्ति आयइं; विस-यविसमोहियमणा सव्वहा तं तमायरन्ति, जेण साहीणे सग्गनिव्वाणगमणसाहणे अचिन्तचिन्तामणिरयणभूए मणुयत्ते निरयमेव गच्छन्ति त्ति । महापुरिसो य तुमं ति कज्जओऽवगच्छामि । एसो उण ते भाया कयाइ न एवंविहो हवेज्ज त्ति । अकल्लाणमित्तवं च राया हवइ । तस्स खलु अणारिया विसयलोलुयत्तणेण कहं नाम अम्हे पिया भविस्सामो । तओ 'देस इणे एस विमयसाहणं धणं' ति

न्धोदकभृताः कनककलशाः । गृहीतो राज्ञा स्वयमेव एकः, गृहीताश्चान्ये प्रधानसामन्तैः । अभिषिक्तः कुमारः । भणितं च तेन-भो भोः सामन्ताः, भो भो महान्तः, एष युष्माकं राजेति । क्षिप्ता (णवज्ञा दे.) नमस्या राज्ञा शेषसामन्तैश्च । ततश्चरणयोर्निपत्य पृष्टाऽम्बा । अम्ब ! अप्यपगतस्ते शोकानलः । ततो महापुरुषचरितविस्मयाक्षिप्तहृदयया भणितमम्बया । जात ! कथमेवमपैति, न खलु इन्धनेभ्य एवापगमः शोकानलस्य । राज्ञा भणितम्-अम्ब ! किं पुनरत्र कारणमिति नावगच्छामि । तया भणितम्-जात ! शृणु । महाऽऽमिषभूतं खल्वेतद् राज्यम् । एतद्बहुमानेन च कुणिमगृद्धा इव मण्डला (काका) अपरमार्थप्रेक्षिणः कापुरुषा न गणयन्ति सुकृतम् , न जानन्त्युचितम् , न प्रेक्षन्ते आयतिम् , विषयविषमोहितमनसः सर्वथा तत्तदाचरन्ति, येन स्वाधीने स्वर्गनिर्वाणगमनसाधने अचिन्त्यचिन्तामणिरत्नभूते मनुजत्वे निरयमेव गच्छन्तीति । महापुरुषश्च त्वमिति कार्यतोऽवगच्छामि । एष पुनस्ते भ्राता कदाचिन्न एवंविधो भवेदिति । अकल्याणमित्रवांश्च

करेन्ति अकरणिज्जं, जंपन्ति अजंपियव्वं, पवत्तन्ति उभयलोगविरुद्धे, नियत्तन्ति धम्मववसायाओ। तओ सो सयं पि पावकम्मो पावकम्मेहि य पवत्तिओ, नत्थि तं जं न सेवइ। अओ जमासङ्कियमिमस्स, तं इमाओ नियमेण ते संभावेमि। ता कहं मोयाणलो मे अवेइ त्ति। राइणा भणियं। अम्ब, अलमासङ्काए। सत्थो खु कुमारो। अहवा किमणेण। पवज्जामि अम्बाए अणुन्नाओ सयलजीवनिव्वुइकारयं समणत्तणं ति। तीए भणियं। जाय, अलं ते समणत्तणेणं। पयं परिवालेहि, एयस्स वि य करेहि जुवरज्जाहिसेयं ति। राइणा भणियं। अम्ब, तायपसायलालियाओ धन्नाओ पयाओ। निउत्तो य एयासि परिवालणे कुमारो। कयरज्जाहिसेयस्स य निरुद्धो जुवरज्जाहिसेओ। जिणधम्मबोहेण विरत्तं च मे चित्तं संसारवासाओ। ता किं बहुणा। करेउ पसायं अम्बा, पवज्जामि अहं समणत्तणं ति। भणिऊण निवडिओ चलणेसु। तीए भणियं। जाय, जं ते रोयइ; किं तु अहं पि पडिवज्जामि त्ति। राइणा भणियं।

राजा भवति। तस्य पक्ष्मनार्या विषयलोलुपत्वेन 'कथं नाम वयं प्रिया भविष्यामः, ततो दास्यति नः (एष) विषयसाधनं धनम्' इति कुर्वन्त्यकरणीयम्, जल्पन्त्यजल्पितव्यम्, प्रवर्तन्ते उभयलोकविरुद्धे, निवर्तन्ते धर्मव्यवसायात्। ततः स स्वयमपि पापकर्मा पापकर्मभिश्च प्रवर्तितो नास्ति तद् यन्न सेवते। अतो यदाशङ्कितमस्य तदस्माद् नियमेन ते संभावयामि, ततः कथं शोकानलो मेऽपैतीति। राज्ञा भणितम्-अम्ब! अलमाशङ्कया। स्वस्थः खलु कुमारः। अथवा किमनेन। प्रपद्येऽम्बयाऽनुज्ञातः सकलजीवनिर्वृतिकारकं श्रमणत्वमिति। तया भणितम्-जात! अलं ते श्रमणत्वेन। प्रजां परिपालय, एतस्यापि च कुरु यौवराज्याभिषेकमिति। राज्ञा भणितम्-अम्ब! तातप्रसादलालिता धन्याः प्रजाः। नियुक्तश्चैतासां परिपालने कुमारः। कृतराज्याभिषेकस्य च निरुद्धो यौवराज्याभिषेकः। जिनधर्मबोधेन विरक्तं च मे चित्तं संसारवासात्, ततः किं बहुना। करोतु प्रसादमम्बा, प्रपद्येऽहं श्रमणत्वमिति। भणित्वा निपतितश्चरणयोः। तया भणितम्-जात! यत्ते रोचते, किन्त्वहमपि प्रतिपद्ये इति। राज्ञा भणितम्-अम्ब! प्रकृतिनिर्गुणे संसारे युक्तमेतद्।

अम्ब, पयइनिग्गुणे संसारे जुत्तमेयं। एत्थ खलु सव्वे सपज्जवसाणा निचया, पडणन्ता उस्सेहा, विओयपज्जवसाणा संजोया, मरणन्तं जीवियं। अकयसुकयकम्माण य दारुणो विवाओ, दुल्लहं च मणुयत्ते जिणिन्दवयणं। ता किच्चमेयमम्बाए वि। भणिओ य कुमारो। वच्छ, तायपसायलालियाओ पयाओ; तं तहा चेट्ठियव्वं, जहा पयाओ केणइ उवद्दवेण न सुमरेंति तायस्स। परिच्चइयव्वं कुमारचेट्ठियं, अवलम्बियव्वं रायरिसिचरियं, न मइलियव्वो पुव्वपुरिसनिव्वत्तो जसो। किं बहुणा। जहा सुलद्धमिह माणुसत्तणं हवइ, तहा कायव्वं ति। भणिया य रज्जचिन्तया सामन्ता य। तुब्भेहिं पि उचियं नियविवेगस्स सरिसं तायपसायाणं अणुरूवं महाकुलस्स विड्ढिकारयं कित्तीए हियं पयाकुमाराणं उभयलोयसुहावहं चेट्ठियव्वं ति। तत्थ केहिंचि इहलोयसावेक्खएहिं भणियं। महाराय, कीइसा अम्हाणं महारायविरहियाणं दुवे वि लोया। तहावि जं देवो आणवेइ। अप्पडिहयसासणो देवो। के अम्हे समीहियन्तरायकरणस्स विसेसओ परलोयमग्गे। तओ अहिणन्दिऊण एयं तेसिं वयणं उट्ठिओ राया। पयट्टो सणंकुमारायरियसमीवं।

अत्र खलु सर्वे सपर्यवसाना निचयाः, पतनान्ता उत्सेधाः, वियोगपर्यवसानाः संयोगाः, मरणान्तं जीवितम्। अकृतसुकृतकर्मणां च दारुणो विपाकः। दुर्लभं च मनुजत्वे जिनेन्द्रवचनम्। ततः कृत्यमेतदम्बाया अपि। भणितश्च कुमारः, वत्स! तातप्रसादलालिताः प्रजाः, तत्तथा चेष्टितव्यं यथा प्रजाः केनचिदुपद्रवेण न स्मरन्ति तातस्य। परित्यक्तव्यं कुमारचेष्टितम्, अवलम्बितव्यं राजर्षिचरितम्, न मलिनयितव्यं पूर्वपुरुषार्जितं यशः। किं बहुना, यथा सुलब्धमिह मानुषत्वं भवति तथा कर्तव्यमिति। भणिताश्च राज्यचिन्तकाः सामन्ताश्च। युष्माभिरपि उचितं निजविवेकस्य सदृशं तातप्रसादानामनुरूपं महाकुलस्य वृद्धिकारकं कीर्त्या हितं प्रजाकुमारयोरुभयलोकसुखावहं चेष्टितव्यमिति। तत्र कैश्चिदिहलोकसापेक्षैर्भणितम्-महाराज! कीदृशौ अस्माकं महाराजविरहितानां द्वावपि लोकौ, तथाऽपि यद्देव आज्ञापयति। अप्रतिहतशासनो देवः। के वयं समीहितान्तरायकरणस्य, विशेषतः परलोकमार्गे। ततोऽभिनन्द्य एतेषां वचनमु-

एत्थन्तरंमि समागओ गुरुपउत्तिकहणनिउत्तो सिद्धत्थो नाम बम्भणो। भणियं च तेण। देव, संसिद्धा ते मणोरहा। इहेवागओ भगवं सणंकुमारायरिओ, आवासिओ तेन्दुगुज्जाणे। एयं च सोऊण हरिसिओ राया। सत्तट्ठ वा पयाणि गन्तूण तप्पएसट्ठिएणेव पडिलेहिय महियलं समुल्लसियरोमञ्चं धरणिनिहियजाणुकरयलेणं वन्दिओ णेण, वन्दिऊण पयट्टो भयवन्तदंसणवडियाए। विन्नत्तो महन्तयसामन्तेहिं। देव, संपन्नं चेव समीहियं देवस्स। ता एत्थेव पसत्थतिहिकरणमुहुत्तजोए पव्वइस्सइ देवो। पडिसुयं राइणा। गओ गुरुसमीवं। इयरेहिं पि विजयं भणिऊण दवावियं महादाणं, कारविया सव्वाययणेसु पूया। अन्नया य पसत्थे तिहिकरणमुहुत्तजोए समारूढो रहवरं परियरिओ रायलोएण उग्घोसिज्जमाणाए वरवरियाए पूरेन्तो अत्थिजणमणोरहे 'अहो अच्छरीयमहो उत्तिमपुरिसचेट्ठियं' ति भणमाणेहिं पुलोइज्जमाणो नायरेहिं 'अणाहा कायन्दी, अयालो य एसो पव्वज्जाए' त्ति जंपमाणीहिं सदुक्खं कहकहवि

स्थितो राजा। प्रवृत्तः सनत्कुमाराचार्यसमीपम्।

अत्रान्तरे समागतो गुरुप्रवृत्तिकथननियुक्तः सिद्धार्थो नाम ब्राह्मणः। भणितं च तेन-देव! संसिद्धास्ते मनोरथाः। इहैवागतो भगवान् सनत्कुमाराचार्यः। आवासितस्तिन्दुकोद्याने। एतच्च श्रुत्वा हृष्टो राजा। सप्ताष्ट वा पदानि गत्वा तत्प्रदेशस्थितेनैव प्रतिलेख्य महीतलं समुल्लसितरोमाञ्चं धरणीनिहितजानुकरतलेन वन्दितस्तेन। वन्दित्वा प्रवृत्तो भगवद्दर्शनवृत्तितया। विज्ञप्तो महत्सामन्तैः-देव! संपन्नमेव समीहितं देवस्य। ततोऽत्रैव प्रशस्ततिथिकरणमुहूर्तयोगे प्रव्रजिष्यति देवः। प्रतिश्रुतं राज्ञा। गतो गुरुसमीपम्। इतरैरपि विजयं भणित्वा दापितं महादानम्, कारिता सर्वायतनेषु पूजा। अन्यदा च प्रशस्ते तिथिकरणमुहूर्तयोगे समारूढो रथवरं परिवृतो राजलोकेन उद्घोष्यमाणया वरवरिकया पूरयन् अर्थिजनमनोरथान् 'अहो आश्चर्यमहो उत्तमपुरुषचेष्टितम्' इति भणद्भिः प्रलो

1 -रोमञ्चेण रा।

दिस्समाणो नायरियाहिं वज्जन्तेण पुण्णाहतूरेण पढन्तेहिं मंङ्गलाइं वन्दिवन्द्रेहिं पव्वज्जानिमित्तं निग्गओ नयरीओ राया। पत्तो तेन्दुगुज्जाणं। पंव्वइओ एसो सणंकुमारायरियसमीवे सह जणणीए पहाणपरियणेण य। कंचि वेलं चिट्ठिऊण य वन्दिऊण य भयवन्तं वाहोल्ललोयणा पविट्ठा कायन्दि रायनायरया। अन्नया य समत्ते मासकप्पे विहरिओ भयवं। अहिज्जियं च सुत्तं जयाणगारेण। तओ निरइयारं सामण्णमणुपालेन्तस्स अइक्कन्तो कोइ कालो॥

इओ य 'न वावाइओ पव्वइओ'त्ति जाओ से मच्छरो विजयस्स। पेसिया य णेण कुओइ कालाओ इमस्स नियपच्चइयपुरिसा वावायगा। तेहिं च्चिय 'किंनिमित्तं अणिमित्तं वावायणं'ति अवावाइऊण 'वावाइओ'त्ति निवेइयं विजयस्स। परितुट्ठो खु एसो॥ अन्नया य 'कयाइ कस्सइ मं दट्ठूण हवेज्ज जिणधम्मपडिबोहो' त्ति अवस्सभवियव्वयानिओएण अणुन्नविय गुरुं कइवयसुसाहुपरिवारिओ सय-

पयमानो नागरकैः 'अनाथा काकन्दी, अकालक्षेप प्रव्रज्यायाः' इति जल्पन्तीभिः सदुःखं कथं कथमपि दृश्यमानो नागरिकाभिः, वाद्यमानेन पूर्णाह्नतूर्येण पठद्भिर्मङ्गलानि वन्दिमन्द्रैः प्रव्रज्यानिमित्तं निर्गतो नगर्या राजा। प्राप्तस्तिन्दुकोद्यानम्। प्रव्रजित एष सनत्कुमाराचार्यसमीपे सह जनन्या प्रधानपरिजनेन च। कांचिद् वेलां स्थित्वा च वन्दित्वा च भगवन्तं वाष्पार्द्रलोचनाः प्रविष्टाः काकन्दीं राजनागरकाः। अन्यदा च समाप्ते मासकल्पे विहृतो भगवान्। अधीतं च सूत्रं जयानगारेण। ततो निरतिचारं श्रामण्यमनुपालयतोऽतिक्रान्तः कोऽपि कालः॥

इतश्च 'न व्यापादितः प्रव्रजितः' इति जातश्चाथ मत्सरो विजयस्य। प्रेषिताश्च तेन कुतश्चित्कालादस्य निजप्रत्ययितपुरुषा व्यापादकाः। तैरेव 'किं निमित्तमनिमित्तं व्यापादनम्' इत्यव्यापाद्य 'व्यापादितः' इति निवेदितं विजयाय। परितुष्टः खल्वेषः। अन्यदा च

१ मंगलपाढएहिं क। २ पव्वइओ य क।

पालोयणनिमित्तं कायन्दिं चेव गओ जयाणगारो। निवेइयं राइणो। कुविओ एसो तेसिं वावायगपुरिसाणं। सद्दाविया णेणं पुच्छिया य। अरे[1] कत्थ वा कहं वा तुब्भेहिं सो समणगरूवधारी वेरिओ मे वावाइओ त्ति। तओ तेहिं विन्नायतयागमणेहिं भणियं। देव, नन्दिवद्धणे सन्निवेसे। केसालंकारविगमेण न पच्चभिन्नाओ अम्हेहिं। तओ पुच्छिओ तत्थ एगो समणगो 'कहिं कयमो वा एत्थ जओ' त्ति। तेण भणियं। एत्थ नागदेवहरए जो एस झाणमुवगओ त्ति। तओ 'सुन्नमेव तमुज्जाणं' ति गन्तूण वावाइओ अम्हेहिं। राइणा भणियं। अन्नो कोइ तवस्सी तुब्भेहिं वावाइओ, सो उण महापावो इहागओ त्ति। तेहिं भणियं। देव, न सम्मं वियाणामो। राइणा भणियं। 'किं गयं एत्थ संपयं वावाएस्सामो'। पडिस्सुयं च णेहिं। निग्गओ य एसो नियमन्दिराओ भयवन्तदंसणनिमित्तं। दिट्ठो णेण भयवं वन्दिओ य। धम्मलाहिओ य भयवया। कहिओ से सव्वन्नुभासिओ धम्मो। न विरत्तो[2] एसो संसारवासाओ त्ति मुणिओ

'कदाचित् कस्यचिद् मां दृष्ट्वा भवेद् जिनधर्मप्रतिबोधः' इत्यवश्यभवितव्यतानियोगेनानुज्ञाप्य गुरुं कतिपयसुसाधुपरिवृतः स्वजनालोकननिमित्तं काकन्दीमेव गतो जयाऽनगारः। निवेदितं राज्ञे। कुपित एष व्यापादकपुरुषेभ्यः। शब्दायितास्तेन पृष्टाश्च। अरे कुत्र वा कथं वा युष्माभिः स श्रमणकरूपधारी वैरिको मे व्यापादित इति। ततस्तैर्विज्ञाततदागमनैर्भणितम्-देव! नन्दिवर्धने सन्निवेशे। केशालंकारविगमेन न प्रत्यभिज्ञातोऽस्माभिः। ततः पृष्ट एकः श्रमणकः 'कुत्र कतमो वाऽत्र जय'इति। तेन भणितम्-अत्र नागदेवगृहे य एष ध्यानमुपगत इति। ततः 'शून्यमेव तदुद्यानम्' इति गत्वा व्यापादितोऽस्माभिः। राज्ञा भणितम्-अन्यः कोऽपि तपस्वी युष्माभिर्व्यापादितः, स पुनर्महापाप इहागत इति। तैर्भणितम्-देव! न सम्यग् विजानीमः। राज्ञा भणितम्-किं गतम्, अत्र साम्प्रतं व्यापादयिष्यामः। प्रतिश्रुतं च तैः। निर्गत एष निजमन्दिराद् भगवद्दर्शननिमित्तम्। दृष्टस्तेन भगवान् वन्दितश्च। धर्मलाभि-

१ इरे फ। २ नियडीए ग।

से अहिप्पाओ। भणिओ य एसो। महाराय, अवगयं चेव तए एयं, जहा कम्मपरिणामफलं संसारियाण सत्ताणं सुहं दुक्खं च। सव्वे य सत्ता सुहं अहिलसन्ति, न दुक्खं। मूलं पुण इमस्स धम्मो। तस्स परिणामो सुरूवया पियममागमसुहाइं सोहग्गं [1]अरोगया विउला य भोया। ता अवलम्बेहि सयलसोक्खनिहाणभूयं धम्मं, आयरसु मेत्तिं, [2]वंद्धेहि दाणं, करेहि सव्वसत्तेसु दयं ति। विजएण चिन्तियं। समुप्पन्नं इमस्स मरणभयं, अओ एवं भणाइ। ता कहिं वचइ त्ति। चिन्तिऊण भणियं च णेण। भयवं, जं तुमं आणवेसि। अन्नं च, [3]जंयप्पभूइमेव पडिवन्नो तुमं वीयरागभासियं धम्मं, [4]तंयप्पभूइमेव आढत्तं मए इमं। भयवया भणियं। सोहणं कयं तए। तओ कंचि वेलं पज्जुवासिऊण पविट्ठो नयरिं। चिन्तियं च णेण। अज्जेव एयं दुरायारं वावाएमि। पसन्ते वि भयवन्ते पुव्वकयकिलिट्ठकम्मपरिणई चेवेत्थ कारणं विजयस्स। भणियं च

तथ भगवता। कथितश्च तस्मै सर्वज्ञभाषितो धर्मः। न विरक्त एष संसारवासादिति ज्ञातस्तस्याभिप्रायः। भणितश्चैषः। महाराज! अवगतमेव त्वयैतद्, यथा कर्मपरिणामफलं सांसारिकाणां सत्त्वानां सुखं दुःखं च। सर्वे च सत्त्वा सुखमभिलषन्ति, न दुःखम्। मूलं पुनरस्य धर्मः। तस्य परिणामः सुरूपता प्रियसमागमसुखानि सौभाग्यमरोगता विपुलाश्च भोगाः। ततोऽवलम्बस्व सकलसौख्यनिधानभूतं धर्मम्, आचर मैत्रीम्, वर्धय दानम्, कुरु सर्वसत्त्वेषु दयामिति। विजयेन चिन्तितम्-समुत्पन्नमस्य मरणभयम्, अत एवं भणति। ततः कुत्र व्रजति? इति चिन्तयित्वा भणितं च तेन। भगवन्! यत्त्वमाज्ञापयसि। अन्यच्च यत्प्रभृत्येव प्रतिपन्नस्त्वं वीतरागभाषितं धर्मं तत्प्रभृत्येवारब्धं मयेदम्। भगवता भणितम्-शोभनं कृतं त्वया। ततः काञ्चिद् वेलां पर्युपास्य प्रविष्टो नगरीम्। चिन्तितं च तेन-अद्यैव एतं दुराचारं व्यापादयामि। प्रशान्तेऽपि भगवति पूर्वकृतक्लिष्टकर्मपरिणतिरेवात्र कारणं विजयस्य। भणितं च—

१ आरोगया ख। २ दवावढि क। ३ जयप्पभिइमेव ग। ४ तयप्पभिइमेव क।

अइसंकिलिट्ठकम्माणुवेयणे जो उ होइ परिणामो। सो संकिलिट्ठकम्मस्स कारणं जमिह पाएण ॥

समागया रयणी। भणिया य राइणा पुव्वपेसिया वावायगपुरिसा। अरे[1] अज्जं तं दुरायारं वावाएमो त्ति। पडिस्सुयमणेहिं। अत्थमिओ मियङ्को। कइवयपुरिसपरियारिओ गओ जयाणगारसमीवं विजओ। दिट्ठो य णेण निव्वायसरणपईवो[2] व्व सज्झाणसंगओ भयवं। तिव्वाणुहावकसाओदएणं च कड्ढियं मण्डलग्गं। अहिययरं गहिओ कसाएहिं। अवगया सुकयवासणा[3], पवत्तो महामोहो, आमगलिओ तिव्वकम्मपरिणईए। पवड्ढमाणकोवाणलेण पहओ सिरोहराए, एगपहारेणेव पाडियं उत्तिमङ्गं। 'विजयकुमारो चेव एसो' त्ति 'अहो विचित्तया जीवचरियाणं, अचिन्तणीया कम्मुणो गइ' त्ति चिन्तिऊण अवगया साहुणो ॥

भयवं पुण गम्भीरयाए आसयस्स विसुद्धयाए [4]मेत्तीए अचलिययाए झाणस्स[5] निम्ममयाए सरीरे भावियंयाए जिणवयणस्स खीण-

---

अतिसंक्लिष्टकर्मानुवेदने यस्तु भवति परिणामः। स संक्लिष्टकर्मणः कारणं भवति प्रायेण ॥

समागता रजनी। भणिताश्च राज्ञा पूर्वप्रेषिता व्यापादकपुरुषाः। अरे अद्य तं दुराचारं व्यापादयाम इति। प्रतिश्रुतमेभिः। अस्तमितो मृगाङ्कः। कतिपयपुरुषपरिवृतो गतो जयानगारसमीपं विजयः। दृष्टस्तेन निवातशरणप्रदीप इव सद्ध्यानसंगतो भगवान्। तीव्रानुभावकषायोदयेन च कृष्टं मण्डलाग्रम्। अधिकतरं गृहीतः कषायैः। अपगता सुकृतवासना, प्रवृत्तो महामोहः, (आमगलिओ दे.) आक्रान्तः तीव्रकर्मपरिणत्या। प्रवर्धमानकोपानलेन प्रहतः शिरोधरायाम्। एकप्रहारेणैव पातितमुत्तमाङ्गम्। 'विजयकुमार एषः' इति अहो विचित्रता जीवचरितानाम्, अचिन्तनीया कर्मणो गतिः' इति चिन्तयित्वाऽपगताः साधवः ॥

भगवान् पुनर्गंभीरतयाऽऽशयस्य विशुद्धतया मैत्र्या अचलिततया ध्यानस्य निर्ममतया शरीरे भावितया जिनवचनस्य क्षीण

---

१ हरे क। २ निव्वायसरणपईवो [redacted]। ३ -सणा क। ४ जीवाणुवरि मेत्तीए क। ५ भाणाए।

से अहिप्पाओ। भणिओ य एसो। महाराय, अवगयं चेव तए एयं, जहा कम्मपरिणामफलं संसारियाण सत्ताणं सुहं दुक्खं च। सव्वे य सत्ता सुहं अहिलसन्ति, न दुक्खं। मूलं पुण इमस्स धम्मो। तस्स परिणामो सुरूवया पियसमागमसुहाइं सोहग्गं अरोगया[1] विउला य भोया। ता अवलम्बेहि सयलसोक्खनिहाणभूयं धम्मं, आयरसु मेत्तिं, वेट्टेहि[2] दाणं, करेहि सव्वसत्तेसु दयं ति। विजएण चिन्तियं। समुप्पन्नं इमस्स मरणभयं, अओ एवं भणाइ। ता कहिं वच्चइ त्ति। चिन्तिऊण भणियं च णेण। भयवं, जं तुमं आणवेसि। अन्नं च, जयप्पभूइमेव[3] पडिवन्नो तुमं वीयरागभासियं धम्मं, तयप्पभूइमेव[4] आढत्तं मए इमं। भयवया भणियं। सोहणं कयं तए। तओ कंचि वेलं पज्जुवासिऊण पविट्ठो नयरिं। चिन्तियं च णेण। अज्जेव एयं दुरायारं वावाएमि। पसन्ते वि भयवन्ते पुव्वकयकिलिट्ठकम्मपरिणई चेवेत्थ कारणं विजयस्स। भणियं च

तश्च भगवता। कथितश्च तस्मै सर्वज्ञभाषितो धर्मः। न निरक्त एव संसारवासादिति ज्ञातस्तस्याभिप्रायः। भणितश्चैषः। महाराज! अवगतमेव त्वयैतद्, यथा कर्मपरिणामफलं सांसारिकानां सत्त्वानां सुखं दुःखं च। सर्वे च सत्त्वा सुखमभिलषन्ति, न दुःखम्। मूलं पुनरस्य धर्मः। तस्य परिणामः सुरूपता प्रियसमागमसुखानि सौभाग्यमरोगता विपुलाश्च भोगाः। ततोऽवलम्बस्व सकलसौख्यनिधानभूतं धर्मम्, आचर मैत्रीम्, वर्तय दानम्, कुरु सर्वसत्त्वेषु दयामिति। विजयेन चिन्तितम्—समुत्पन्नमस्य मरणभयम्, अत एवं भणति। ततः कुत्र व्रजति? इति चिन्तयित्वा भणितं च तेन। भगवन्! यत्त्वमाज्ञापयसि। अन्यच्च यत्प्रभृत्येव प्रतिपन्नस्त्वं वीतरागभाषितं धर्म तत्प्रभृत्येवारब्धं मयेदम्। भगवता भणितम्—शोभनं कृतं त्वया। ततः काञ्चिद् वेलां पर्युपास्य प्रविष्टो नगरीम्। चिन्तितं च तेन—अद्यैव एतं दुराचारं व्यापादयामि। प्रशान्तेऽपि भगवति पूर्वकृतक्लिष्टकर्मपरिणतिरेवात्र कारणं विजयस्य। भणितं च—

१ आरोगया ख। २ दवावेहि क। ३ जयप्पभिइमेव क। ४ तयप्पभिइमेव क।

अइसंकिलिट्ठकम्माणुवेयणे जो उ होइ परिणामो। सो संकिलिट्ठकम्मस्स कारणं जमिह पाएण ॥

अत्थसमागया रयणी। भणिया य राइणा पुव्वपेसिया वावायगपुरिसा। अरे अज्जं तं दुरायारं वावाएमो त्ति। पडिस्सुयमणेहिं। अत्थमिओ मियङ्को। कइवयपुरिसपरियारिओ गओ जयाणगारसमीवं विजओ। दिट्ठो य णेण निवायसरणपईवो व्व सज्झाणसंगओ भयवं। आमगलिओ तिव्वाणुहावकसाओदएणं च कड्ढियं मण्डलग्गं। अहिययरं गहिओ कसाएहिं। अवगया सुकयवासणा, पवत्तो महामोहो, 'विजयकुमारो चेव एसो' त्ति तिव्वकम्मपरिणईए। पवड्ढमाणकोवाणलेण पहओ सिरोहराए, एगपहारेणेव पाडियं उत्तिमङ्गं। 'अहो विचित्तया जीवचरियाणं, अचिन्तणीया कम्मुणो गइ' त्ति चिन्तिऊण अवगया साहुणो ॥

भयवं पुण गम्भीरयाए आसयस्स विसुद्धयाए मेत्तीए अचलिययाए झाणस्स निम्ममयाए सरीरे भावियंयाए जिणवयणस्स खीण-

---

अतिसंक्लिष्टकर्मानुवेदने यस्तु भवति परिणामः। स संक्लिष्टकर्मणः कारणं यदिह प्रायेण ॥

अस्तमितो समागता रजनी। भणिताश्च राज्ञा पूर्वप्रेषिता व्यापादकपुरुषाः। अरे अद्य तं दुराचारं व्यापादयाम इति। प्रतिश्रुतमेभिः। अस्तमितो मृगाङ्कः। कतिपयपुरुषपरिवृतो गतो जयानगारसमीपं विजयः। दृष्टस्तेन निवातशरणप्रदीप इव सद्ध्यानसंगतो भगवान्। तीव्रानुभावकषायोदयेन च कृष्टं मण्डलाग्रम्। अधिकतरं गृहीतः कषायैः। अपगता सुकृतवासना, प्रवृत्तो महामोहः, (आसगलिओ दे.) आक्रान्तः तीव्रकर्मपरिणत्या। प्रवर्धमानकोपानलेन प्रहतः शिरोधरायाम्। एकप्रहारेणैव पातितमुत्तमाङ्गम्। 'विजयकुमार एषः' इति अहो विचित्रता जीवचरितानाम्, अचिन्तनीया कर्मणो गतिः' इति चिन्तयित्वाऽपगताः साधवः ॥

भगवान् पुनर्गम्भीरतयाऽऽशयस्य विशुद्धतया मैत्र्या अचलिततया ध्यानस्य निर्ममतया शरीरे भावितत्तया जिनवचनस्य क्षीण

---

१ हरे क। २ निव्वायसरणपईवो क। ३ -सना क। ४ जीवाणमुवरि मेत्तीए क। ५ भावणाए।

प्पाययाए पावकम्मुणो विसुद्धयाए लेसाभावस्स थिरयाए संजयधिईए आसन्नयाए परमपयस्स अपरिवडियसुहपरिणामो चइऊण देहं समुप्पन्नो आणयाभिहाणे देवलोए सिरिप्पहे विमाणे अट्ठारससागरोवमाऊ वेमाणिओ त्ति। विजयओ वि य तं वावाइऊण महाणुभावं कयकिच्चं मन्नमाणो अप्पाणं पविट्ठो नयरिं। सेससाहुणो वि गोसे गया सणंकुमारायरियसमीवं। साहिओ सयलवुत्तन्तो आयरियस्स। सुसीसो त्ति काऊणमणन्नसरिसं कयं परिदेवणं गुरुणा। इयरो वि य विजयनरवई तयप्पभूइमेव महया पावोदएण समुप्पन्नमहावाहि-वेयणो 'जओ वावाइओ' त्ति एद्दहमेत्तेणमप्पाणं कयत्थं मन्नमाणो अहाउयं पालिऊण दुक्खमच्चुणा मओ समाणो उप्पन्नो पङ्कप्पहाए पुढवीए दससागरोवमाऊ महाघोरनारओ ति ॥

॥ पञ्चमं भवग्गहणं समत्तं ॥

प्रायतया पापकर्मणो विशुद्धतया लेश्याभावस्य स्थिरतया संयमधृत्या आसन्नतया परमपदस्य अपरिपतितशुभपरिणामश्च्युत्वा देहं समुत्पन्न आनताभिधाने देवलोके श्रीप्रभे विमाने अष्टादशसागरोपमायुष्को वैमानिक इति। विजयोऽपि च तं व्यापाद्य महानुभावं कृतकृत्यं मन्यमान आत्मानं प्रविष्टो नगरीम्। शेषसाधवोऽपि प्रातर्गताः सनत्कुमाराचार्यसमीपम्। कथितः सकलवृत्तान्त आचार्याय। सुशिष्य इति कृत्वाऽनन्यसदृशं कृतं परिदेवनं गुरुणा। इतरोऽपि विजयनरपतिस्तत्प्रभृत्येव महता पापोदयेन समुत्पन्नमहाव्याधिवे-दनो 'जयो व्यापादितः' इति एतावन्मात्रेणात्मानं कृतार्थं मन्यमानो यथायुष्कं पालयित्वा दुःखमृत्युना मृतः सन्नुत्पन्नः पङ्कप्रभायां पृथिव्यां दशसागरोपमायुष्को महाघोरनारक इति।

इति श्रीयाकिनीमहत्तरासूनु-परमगुणानुरागि-परमसत्यप्रियश्रीहरिभद्राचार्यविरचितायां
समरादित्यकथायां संस्कृतानुवादे पञ्चमभवग्रहणं समाप्तम् ॥

॥ छट्ठो भवो ॥

जयविजया य सहोयर जं भणियमिहासि तं गयमियाणिं । वोच्छामि पुव्वविहियं धरणो लच्छी य पइभज्जा ॥

अत्थि इहेव जम्बुद्दीवे दीवे भारहे वासे परिहरिया अहम्मेणं वज्जिया कालदोसेण रहिया उवद्दवेण निवासो नयसिरीए मायन्दी नाम नयरी ।

जीए महुमत्तकामिणिलीलाचंकमणणेउररवेण । भवणवणदीहिओयररया वि हंसा नडिज्जन्ति ॥
जीए सरलसहावो पियंवओ धम्मनिहियनियचित्तो । पढमाभासी नेहालुओ य पुरिमाण वग्गो त्ति ॥

तत्थ दरियारिमद्दणो सुकयधम्माधम्मववत्थो [कालो व्व रिवूणं] कालमेहो नाम नरवई । तस्स अईव बहुमओ सयलनयरिसेट्ठिचूडामणी-

जयविजयौ च सहोदरौ, यद् भणितं तं गतमिदानीम् । वक्ष्ये पूर्वविहितं धरणो लक्ष्मीश्च प्रतिभार्ये ॥

अस्तीहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे परिहृताऽधर्मेण, वर्जिता कालदोषेण, रहिता उपद्रवेण, निवासो नयश्रियो माकन्दी नाम नगरी ।

यस्यां मधुमत्तकामिनीलीलाचंक्रमणनूपुररवेण । भवनदीर्घिकोदररता अपि हंसा गुप्यन्ते (व्याकुलीक्रियन्ते) ॥
यस्यां सरलस्वभावः प्रियंवदो धर्मनिहितनिजचित्तः । प्रथमाभाषी स्नेहालुकश्च पुरुषाणां वर्ग इति ॥

तत्र दृप्तारिमर्दनः सुकृतधर्माधर्मव्यवस्थः काल इव रिपूणां कालमेघो नाम नरपतिः । तस्यातीव बहुमतः सकलनगरश्रेष्ठिचूडामणीभूतो

१ नास्ति खपुस्तके । २ चूडामणी च ।

भूओ वन्धुदत्तो नाम सेट्ठि त्ति। सो य परम्मुहो परकलत्ते न अब्भत्थणाए, अलुद्धो परविभवे न धम्मोवज्जणे, असंतुट्ठो परोवयारे न धणागमे, अहिगओ पीईए न मच्छरेणं, दरिद्दो दोसेहिं न विहवेणं। तेण सा नयरी मलयवणं पिव पारिजाएण वसन्तो विय कुसुमुग्गमेण पाउससिरी विय मेहावलीए सरयकालो विय चन्दमण्डलेणं अहियं विभूसिय त्ति। तस्स कमलायरस्स विय विलुप्पइ कोसो मित्तमण्डलेण, कप्पतरुवरस्स विय खन्धे पायं काऊण गहियाइं फलाइं अत्थिनिवहेण। तस्स समाणकुलरूवविहवसहावा हारप्पहा नाम भारिया। स इमीए सह धम्मत्थअभग्गपसरं विसयसुहमणुहवेइ[1] त्ति॥ इओ य सो आणयकप्पवासी देवो तम्मि देवलोए अहाउयं[2] पालिऊण चुओ समाणो समुप्पन्नो हारप्पहाए कुच्छिसि। दिट्ठा य णाए तीए चेव रयणीए चरिमजामंमि सुमिणए दिव्वपउमासणोवविट्ठा धवलदुगुल्लनिवसणा विविहरयणरइयरसणाकलावा सुकुमालमिउफंसेण उत्तरीएण पच्छाइयपओहरा मुत्तावलीविहूसियाए सिरोहराए रुणन्तमहुयर[3]फुल्लग-

वन्धुदत्तो नाम श्रेष्ठीति। स च पराङ्मुखः परकलत्रे नाभ्यर्थनायाम्, अलुब्धः परविभवे न धर्मोपार्जने, असंतुष्टः परोपकारे न धनागमे, अधिगतः प्रीत्या न मत्सरेण, दरिद्रो दोषैर्न विभवेन। तेन सा नगरी मलयवनमिव पारिजातेन वसन्त इव कुसुमोद्गमेन प्रावृट्श्रीरिव मेघावल्या शरत्काल [redacted] चन्द्रमण्डलेनाधिकं विभूषितेति। तस्य कमलाकरस्येव विलुप्यते कोशो मित्रमण्डलेन, कल्पतरुवरस्येव स्कन्धे पादं कृत्वा गृहीतानि फलान्यर्थिनिवहेन। तस्य समानकुल-रूप-विभव-स्वभावा हारप्रभा नाम भार्या। सोऽनया सह धर्मार्थाभग्नप्रसरं विषयसुखमन्वभवत्। इतश्च स आनतकल्पवासी देवो तस्मिन् देवलोके यथायुष्कं पालयित्वा च्युतः सन् समुत्पन्नो हारप्रभायाः कुक्षौ। दृष्टा चानया तस्यामेव रजन्यां चरमयामे स्वप्ने दिव्यपद्मासनोपविष्टा धवलदुकूलनिवसना विविधरत्नखचितरसनाकलापा सुकुमारमृदुस्पर्शेणोत्तरीयेण प्रच्छादितपयोधरा मुक्तावलिविभूषितशिरोधरया [विभ्राजमाना] रणन्मधुकरोत्फुल्लगृहीतकमला धवलकरिवराभ्यां दिव्य-

१ –मणुभविंसु क। २ अहाउयमणु–क। ३ –महुयरफुल्ल–ख।

हियकमला धवलकरियरेहिं दिव्वकञ्चणकलसेहिं अहिसिंचमाणा सिरी वयणेणमुयरं पविसमाणि त्ति। तओ तं दट्ठूण विउद्धा एसा। साहिओ तीए हरिसनिब्भराए दइयस्स। भणिया य णेणं। सुन्दरि, सिरिनिवासो ते पुत्तो भविस्सइ। पडिस्सुयमिमीए। तओ विसेसेण तिवग्गसंपायणरयाए अइक्कन्तो कोइ कालो। पत्तो पसूइसमओ। पसूया य एसा, जाओ से दारओ, निवेइओ परितोसनामाए चेडियाए बन्धुदत्तस्स। परितुट्ठो एसो। दिन्नं तीए पारिओसियं। कयं उचियं करणिज्जं। अइक्कन्तो मासो दारयस्स। पइट्ठावियं च से नामं पियामहस्स सन्तियं धरणो त्ति। पत्तो कुमारभावं, गाहिओ कलाकलावं। निम्माओ य तत्थ पयाणुसारी संवुत्तो॥

एत्थन्तरंमि सो विजयजीवनारओ तओ नरयाओ उव्वट्टिऊण पुणो संसारमाहिण्डिय अणन्तरभवे तहाविहमणुट्ठाणं काऊण तीए चेव नयरीए कत्तियस्स सेट्ठिस्स जयाए भारियाए कुच्छिसि इत्थियत्ताए उववन्नो त्ति। जाया कालक्कमेण। पइट्ठावियं च से नामं

काञ्चनकलशाभ्यामभिषिच्यमाना श्रीर्वदनेनोदरं प्रविशन्तीति। ततस्तां दृष्ट्वा विबुद्धैषा। कथितस्तया हर्षनिर्भरया दयिताय। भणिता च तेन–सुन्दरि! श्रीनिवासस्ते पुत्रो भविष्यति। प्रतिश्रुतमनया। ततो विशेषेण त्रिवर्गसंपादनरतायाः अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। प्राप्तः प्रसूतिसमयः। प्रसूता चैषा, जातस्तस्य दारकः, निवेदितः परितोषनाम्न्या चेटिकया बन्धुदत्ताय। परितुष्ट एषः। दत्तं तस्यै पारितोषिकम्। कृतमुचितं करणीयम्। अतिक्रान्तो मासो दारकस्य। प्रतिष्ठापितं च तस्य नाम पितामहस्य सत्कं धरण इति। प्राप्तः कुमारभावम्, ग्राहितः कलाकलापम्। निर्मायश्च तत्र पदानुसारी संवृत्तः॥

अत्रान्तरे स विजयजीवनारकः ततो नरकादुद्वृत्य पुनः संसारमाहिण्ड्य अनन्तरभवे तथाविधमनुष्ठानं कृत्वा तस्यामेव नगर्यां कार्तिकस्य श्रेष्ठिनो जयाया भार्यायाः कुक्षौ स्त्रीतयोपपन्न इति। जाता कालक्रमेण। प्रतिष्ठापितं च तस्या नाम लक्ष्मीरिति। प्राप्ता च

१ परिहरिस– क। २ तेण क। ३ पियामहसतियं क।

लच्छि त्ति। पत्ता य जोव्वणं। अचिन्तणीययाए कम्मपरिणामस्स भवियव्वयाए निओएण महाविभूईए परिणीया य णेणं। अत्थि पीई धरणस्स लच्छीए, न उण तीए धरणंमि। चिन्तेइ एसा। अलं मे जीवलोएण, जत्थ धरणो पइदिणं दीसइ त्ति। एवं च विडम्बणापायं विसयसुहमणुहवन्ताणं अइक्कन्तो कोइ कालो॥

अन्नया य पयत्ते मयणमहूसवे कीलानिमित्तं पयट्टो रहवरेण धरणो मलयसुन्दरं उज्जाणं। पत्तो नयरिदुवारदेसं। एत्थन्तरंमि तओ चेव उज्जाणाओ कीलिऊणागओ रहवरेण नयरिदुवारदेसभायं पञ्चनन्दिसेट्ठिपुत्तो देवनन्दि त्ति। मिलिया रहवरा दुवारदेसभाए। विचिथिण्णयाए रहवराणं न दोण्हं पि निग्गमणपवेसभूमी। [1]भणियं च देवनन्दिणा। भो भो धरण, ओसारेहि [2]ताव रहवरं, जाव मे पविसइ रहो त्ति। धरणेण भणियं। अइगओ मे रहो, न तीरए चालेउं। ता तुमं चेव ओसारेहि, जाव मे नीसरइ त्ति। देवनन्दिणा

यौवनम्। अचिन्तनीयतया कर्मपरिणामस्य भवितव्यताया नियोगेन महाविभूत्या परिणीता च तेन। अस्ति प्रीतिर्धरणस्य लक्ष्म्यां न पुनस्तस्या धरणे। चिन्तयत्येषा-अलं मे जीवलोकेन, यत्र धरणः प्रतिदिनं दृश्यते इति। एवं च विडम्बनाप्रायं विषयसुखमनुभवतोरतिक्रान्तः कोऽपि कालः॥

अन्यदा च प्रवृत्ते मदनमहोत्सवे क्रीडानिमित्तं प्रवृत्तो रथवरेण धरणो मलयसुन्दरमुद्यानम्। प्राप्तो नगरीद्वारदेशम्। अत्रान्तरे तत एवोद्यानात् क्रीडित्वा गतो रथवरेण नगरीद्वारदेशभागं पञ्चनन्दिश्रेष्ठिपुत्रो देवनन्दीति। मिलितौ रथवरौ द्वारदेशभागे। विस्तीर्णतया रथवरयोर्न द्वयोरपि निर्गमनप्रवेशभूमिः। भणितं च देवनन्दिना-भो भो धरण! अपसारय तावद् रथवरम्, यावन्मे प्रविशति रथ इति। धरणेन भणितम्-अतिगतो मे रथः, न शक्यते चालयितुम्। ततस्त्वमेवापसारय, यावन्मे निःसरतीति। देवनन्दिना भणितम्-

१ देवनंदिणा भणियं क। २ रहवरं ताव ख।

भणियं। भो भो धरण, अह केण उण अहं भवओ ऊणओ, जेण रहवरं ओसारेमि। धरणेण भणियं। भो भो देवनन्दि, तुल्लमेवेयं। एवं च वित्थक्का दुवे वि सेट्ठिपुत्ता। रुद्धो निग्गमपवेसमग्गो नायरयाणं। पवित्थिण्णो जणवाओ। विन्नाओ एस वुत्तन्तो नयरिमहन्तएहिं। आलोचियं च णेहिं। दुवे वि खु महापुरिसपुत्ता, न खलु एत्थ एगस्स वि निरागरणं जुज्जइ त्ति। ता इमं एत्थ पत्तयालं; निब्भच्छिज्जन्ति एए। जहा 'कीस तुब्भे पुव्वपुरिसज्जिएणं विहवेणं गव्वमुव्वहह। केण तुम्हाण नियभुओवज्जिएणं दविणजाएणं दिन्नं महादाणं। केण वा काराविओ धम्माहिगारो। केण वा अब्भुद्धरिओ विहलवग्गो। केण वा परिओसिया जणणिजणया। ता किमेइणा निरत्थएण बुहजणोवहसणिज्जेण अहोपुरिसियापाएण चेट्ठिएणं। अओ उवसंहरह एयं, ओसारेह नियनियथामाओ चेव पिट्ठओ रहवरे' किमन्नेणं ति। एवमालोचिऊण 'इणमेव तुब्भेहिं ते वत्तव्व' त्ति भणिऊण विसज्जिया वयणविन्नासकुसला धम्मत्थविसारया परिणयवओवत्थाए निवासो उवसमस्स इहपरलोयावायदंसगा सुट्ठिया धम्मपक्खे सयलनयरिजणबहुमया चत्तारि चारिया। गया ते तेसिं समीवं।

भो भो धरण! अथ केन पुनरहं भवत ऊनः, येन रथवरमपसारयामि। धरणेन भणितम्-भो भो देवनन्दिन्! तुल्यमेवैतत्। एवं च विरोधितौ द्वावपि श्रेष्ठिपुत्रौ। रुद्धो निर्गमप्रवेशमार्गो नागरिकानाम्। प्रविस्तीर्णो जनवादः। विज्ञात एष वृत्तान्तो नगरीमहद्भिः। आलोचितं च तैः। द्वावपि खलु महापुरुषपुत्रौ, न खल्वत्र एकस्यापि निराकरणं युज्यते इति। तत इदमत्र प्राप्तकालम्, निर्भर्त्स्येते एतौ, यथा कस्माद् युवां पूर्वपुरुषार्जितेन विभवेन गर्वमुद्वहथः। केन युवयोर्निजभुजोपार्जितेन द्रविणजातेन दत्तं महादानम्, केन वा कारितो धर्माधिकारः, केन वाऽभ्युद्धृतो विहलवर्गः, केन वा परितोषितौ जननीजनकौ। ततः किमेतेन निरर्थकेन बुधजनोपहसनीयेनाहोपुरुषिकाप्रायेण चेष्टितेन। अत उपसंहरतैतद्, अपसारयतं निजनिजस्थानादेव पृष्ठतो रथवरौ, किमन्येनेति। एवमालोच्य 'इदमेव युष्माभिस्तौ

१ धम्मस्स क।

अब्भुट्ठिया य णेहिं। अणुसासिया चारिएहिं। साहिओ पउराहिप्पाओ। 'अहो सोहणं ति' परितुट्ठो देवनन्दी। असोहणं ति लज्जिओ धरणो। भणियं च तेण। भो भो महन्तया, जं तुब्भे आणवेह, तमवस्सं मए कायव्वं। किं तु पडिबोहिओ अहं तुब्भेहिं, लज्जिओ य अत्तणो चेट्ठिएणं, महई मे ओहावणा, आसगब्भपायं च मन्नेमि अत्ताणयं। ता एवं मे अणुग्गहं करेह। ओसारिज्जन्तु एए रहवरा। गच्छामो य अम्हे इओ अन्नेव देसन्तरं। तओ संवच्छरेण जो चेव णे पहूयं दविणजायं विढविऊण इहागच्छिय अहियं सप्पुरिसचेट्ठियं करेस्सइ, तस्सेव सन्तिओ रहो इमीए चेव तेरसीए पविसिस्सइ वा निक्खमिस्सइ वा। चारिएहिं भणियं। अलमेइणा अभिनिवेसेण। धरणेण भणियं। न अन्नहा मे निव्वुई होइ। चारिएहिं भणियं। पउरामेत्थ पमाणं। धरणेण भणियं। निवेएह पउराणं। देवनन्दिणा

यक्तव्यौ' इति भणित्वा विसर्जिता वचनविन्यासकुशला धर्मार्थविशारदाः परिणता वयोऽवस्थया निवास उपशमस्य इहपरलोकापायदर्शकाः सुस्थिताः धर्मपक्षे सकलनगरीजनबहुमताश्चत्वारश्चारिकाः (प्रधानपुरुषाः)। गतास्ते तयोः समीपम्। अभ्युत्थिताश्च ताभ्याम्। अनुशासितौ च चारिकैः। कथितः पौराभिप्रायः। अहो शोभनमिति परितुष्टो देवनन्दी। अशोभनमिति लज्जितो धरणः। भणितं च तेन–भो भो महान्तः! यद् यूयमाज्ञापयत तदवश्यं मया कर्तव्यम्। किंतु प्रतिबोधितोऽहं युष्माभिः, लज्जितश्चात्मनश्चेष्टितेन, महती मेऽपभावना, आसगर्भप्रायं च मन्ये आत्मानम्। तत एवं मेऽनुग्रहं कुरुत। अपसार्यतामेतौ रथवरौ। गच्छावश्चावामितोऽन्यैव देशान्तरम्। ततः संवत्सरेण य एवावयोः प्रभूतं द्रविणजातमुपार्ज्य इहागत्याधिकं सत्पुरुषचेष्टितं करिष्यति तस्यैव सत्को रथोऽस्यामेव त्रयोदश्यां प्रवेक्ष्यति वा निष्क्रमिष्यते वा। चारिकैर्भणितम्–अलमेतेनाभिनिवेशेन। धरणेन भणितम्–नान्यथा मे निर्वृतिर्भवति। चारिकैर्भणितम्–पौरा अत्र

---

१ मे क। २ बहुयं क। ३ पउरमेत्थ क।

भणियं। जुत्तमेयं, को एत्थ दोसो। तओ निवेइयं पउराणं। वहुमयं च तेसिं। सद्दाविया य तेसिं जणणिजणया। साहिओ वुत्तन्तो, वहुमओ य तेसिं पि। तओ काराविया सवहं 'न तुब्भेहिं एएसिं संवाहणा कायव्वा'। सद्दाविया धरणदेवनन्दी। समप्पियं पत्तेयं तेसिं पञ्चदीणारलक्खपमाणं भण्डमोल्लं। कयं ववत्थापत्तयं 'जो चेव एएसिं संवच्छरब्भन्तरे अहियपरदविणजाएण पोरुसं पयडइस्सइ, तस्सेव सन्तिएण रहवरेण गन्तव्वं, न इयरस्स'। दिन्ना य णेहिं सहत्था। मुद्दियं पत्तयं। छूढं पउरभण्डारे। निग्गया नियपरिवारपरियरिया महया चडयरेण धरणदेवनन्दी; गेण्हिऊण जहोचियं भण्डं पयट्टा देसन्तरं, एगो उत्तरावहं, अवरो पुव्वदेसं।

एत्थन्तरंमि चिन्तियं लच्छीए। दीहाणि देसन्तराणि, सुहेण विओओ, दुक्खेण समागमो; ता न याणामो, अन्तराले किमहं पाविस्सं ति। अवावाइओ चेव विउत्तो खु एसो। गया य सत्थवाहपुत्ता एगं पयाणयं। पेसियाओ य एएसिं वन्धुदत्तपञ्चनन्दीहिं

प्रमाणम्। धरणेन भणितम्-निवेदयत पौरेभ्यः। देवनन्दिना भणितम्-युक्तमेतत्, कोऽत्र दोषः। ततो निवेदितं पौरेभ्यः। बहुमतं च तेषाम्। शब्दायितौ च तयोर्जननीजनकौ। कथितो वृत्तान्तः, बहुमतश्च तयोरपि। ततः कारितौ शपथं 'न युष्माभिरेतयोः संवाहना (सहायता) कर्तव्या'। शब्दायितौ धरणदेवनन्दिनौ। समर्पितं प्रत्येकं तयोः पञ्चदीनारलक्षप्रमाणं भाण्डमौल्यम्। कृतं व्यवस्थापत्रम् 'य एवैतयोः संवत्सराभ्यन्तरेऽधिकपरद्रविणजातेन पौरुषं प्रकटयिष्यते तस्यैव सत्केन रथवरेण गन्तव्यम्, नेतरस्य'। दत्तौ चाभ्यां स्वहस्तौ। मुद्रितं पत्रम्। क्षिप्तं पौरभाण्डागारे। निर्गतौ निजपरिवारपरिवृतौ महताऽऽडम्बरेण धरणदेवनन्दिनौ, गृहीत्वा यथोचितं भाण्डं प्रवृत्तौ देशान्तरम्। एक उत्तरापथम्, अपरः पूर्वदेशम्।

अत्रान्तरे चिन्तितं लक्ष्म्या-दीर्घाणि देशान्तराणि, सुखेन वियोगः, दुःखेन समागमः, ततो न जानामि, अन्तराले किमहं प्राप्स्यामि

१ आगन्तूण उवविट्ठा पणामपुव्वयं' इत्यधिकः पाठः कपुस्तके। २ किमेत्थ भविस्सइ त्ति क।

अब्भुट्ठिया य णेहिं। अणुमासिया चारिएहिं। साहिओ पउराहिप्पाओ। 'अहो सोहणं ति' परितुट्ठो देवनन्दी। असोहणं ति लज्जिओ धरणो। भणियं च तेण। भो भो महन्तया, जं तुब्भे आणवेह, तमवस्सं मए कायव्वं। किं तु पडिबोहिओ अहं तुब्भेहिं, लज्जिओ य अत्तणो चेट्ठिएणं, महई मे ओहावणा, आमगब्भपायं च मन्नेमि अत्ताणयं। ता एवं मे अणुग्गहं करेह। ओसारिज्जन्तु एए रहवरा। गच्छामो य अम्हे इओ अज्जेव देसन्तरं। तओ संवच्छरेण जो चेव णे पहूयं दविणजायं विढविऊण इहागच्छिय अहियं सप्पुरिसचेट्ठियं करेस्सइ, तस्सेव सत्तिओ रहो इमीए चेव तेरसीए पविसिस्सइ वा निक्खमिस्सइ वा। चारिएहिं भणियं। अलमेइणा अभिनिवेसेण। धरणेण भणियं। न अन्नहा मे निव्वुई होइ। चारिएहिं भणियं। पउरामेत्थ पमाणं। धरणेण भणियं। निवेएह पउराणं। देवनन्दिणा

धनच्चौ' इति भणित्वा विसर्जिता वचनविन्यासकुशला धर्मार्थविशारदाः परिणता वयोऽवस्थया निवास उपशमस्य इहपरलोकापायदर्शकाः सुस्थिता• धर्मपक्षे सकलनगरीजनबहुमताश्चत्वारश्चारिकाः (प्रधानपुरुषाः)। गतास्ते तयोः समीपम्। अभ्युत्थिताश्च ताभ्याम्। अनुशासितौ च चारिकैः। कथित पौराभिप्रायः। अहो शोभनमिति परितुष्टो देवनन्दी। अशोभनमिति लज्जितो धरणः। भणित च तेन-भो भो महान्तः! यद् यूयमाज्ञापयत तदवश्यं मया कर्तव्यम्। किंतु प्रतिबोधितोऽहं युष्माभिः, लज्जितश्चात्मनश्चेष्टितेन, महती मेऽपभावना, आमगर्भपातं च मन्ये आत्मानम्। तत एवं मेऽनुग्रहं कुरुत। अपसार्येतामेतौ रथवरौ। गच्छावश्चावामितोऽद्यैव देशान्तरम्। तत• संवत्सरेण य आवयोः प्रभूतं द्रविणजातमुपार्ज्य इहागत्याधिकं सत्पुरुषचेष्टितं करिष्यति तस्यैव सत्को रथोऽस्यामेव त्रयोदश्यां प्रवेक्ष्यति वा निष्क्रमिष्यते वा। चारिकैर्भणितम्-अलमेतेनाभिनिवेशेन। धरणेन भणितम्-नान्यथा मे निर्वृतिर्भवति। चारिकैर्भणितम्-पौरा अत्र

१ ने क। २ बहुय क। ३ पउरमेत्थ क।

भणियं। जुत्तमेयं, को एत्थ दोसो। तओ निवेइयं पउराणं। वहुमयं च तेसिं। सद्दाविया य तेसिं जणणिजणया। साहिओ वुत्तन्तो, बहुमओ य तेसिं पि। तओ काराविया सवहं 'न तुब्भेहिं एएसिं संवाहणा कायव्वा'। सद्दाविया धरणदेवनन्दी। समप्पियं पत्तेयं तेसिं पञ्चदीणारलक्खपमाणं भण्डमोल्लं। कयं ववत्थापत्तयं 'जो चेव एएसिं संवच्छरब्भन्तरे अहिययरदविणजाएण पोरुसं पयडइस्सइ, तस्सेव सन्तिएण रहवरेण गन्तव्वं, न इयरस्स'। दिन्ना य णेहिं महत्था। मुद्दियं पत्तयं। छूढं पउरभण्डारे। निग्गया नियपरिवारप-रियरिया महया चडयरेण धरणदेवनन्दी; गेण्हिऊण जहोचियं भण्डं पयट्टा देसन्तरं, एगो उत्तरावहं, अवरो पुव्वदेसं।

एत्थन्तरंमि चिन्तियं लच्छीए। दीहाणि देसन्तराणि, सुहेण विओओ, दुक्खेण समागमो; ता न याणामो, अन्तराले किमहं पाविस्सं ति। अवाणाइओ चेव विउत्तो खु एसो। गया य सत्थवाहपुत्ता एगं पयाणयं। पेसियाओ य एएसिं वन्धुदत्तपञ्चनन्दीहिं

प्रमाणम्। धरणेन भणितम्-निवेदयत पौरेभ्यः। देवनन्दिना भणितम्-युक्तमेतत्, कोऽत्र दोषः। ततो निवेदितं पौरेभ्यः। बहुमतं च तेषाम्। शब्दायितौ च तयोर्जननीजनकौ। कथितो वृत्तान्तः, बहुमतश्च तयोरपि। ततः कारितौ शपथं 'न युष्माभिरेतयोः संवाहना (सहायता) कर्तव्या'। शब्दायितौ धरणदेवनन्दिनौ। समर्पितं प्रत्येकं तयोः पञ्चदीनारलक्षप्रमाणं भाण्डमौल्यम्। कृतं व्यवस्थापत्रम् 'य एवैतयोः संवत्सराभ्यन्तरेऽधिकतरद्रविणजातेन पौरुषं प्रकटयिष्यति तस्यैव सत्केन रथवरेण गन्तव्यम्, नेतरस्य'। दत्तौ चाभ्यां स्वहस्तौ। मुद्रितं पत्रम्। क्षिप्तं पौरभाण्डागारे। निर्गतौ निजपरिवारपरिवृतौ महताऽऽडम्बरेण धरणदेवनन्दिनौ, गृहीत्वा यथोचितं भाण्डं प्रवृत्तौ देशान्तरम्। एक उत्तरापथम्, अपरः पूर्वदेशम्।

अत्रान्तरे चिन्तितं लक्ष्म्या-दीर्घाणि देशान्तराणि, सुखेन वियोगः, दुःखेन समागमः, ततो न जानामि, अन्तराले किमहं प्राप्स्यामि

१ आगतूण उवविट्ठा पणामपुव्वयं' इत्यधिकः पाठः कपुस्तके। २ किमेत्थं भविस्सइ त्ति क।

सरीरट्ठिइनिमित्तमालोचिय[1] आउच्छिऊण नयरिमहन्तए सपरिवाराओ वहूओ, मिलियाओ य एएसिं। पइदिणपयाणएहिं च गच्छमाणाणं अइक्कन्ता कइवि दियहा ॥

अन्नया य परिवहन्ते सत्थे दिट्ठो धरणेण एगंमि वणनिउञ्जे अच्चन्तसोमरूवो उप्पायनिवाए करेमाणो विज्जाहरकुमारओ। गओ तस्स समीवं। पुच्छिओ य एसो। भो किंनिमित्तं पुण तुमं असंजायपक्खो विय गरुडपोयओ मुहवियारोवलक्खिज्जमाणनहङ्गणगमणूसुओ विय उप्पायनिवाए करेमि। आचिक्ख, जइ अकहणिज्जं न होइ। तओ अहो से भावन्नुयया, अहो आगई, अहो वयणविन्नासो' त्ति चिन्तिऊण भणियं विज्जाहरेण। भो, सुण। अहं खु वेयड्ढपव्वए अमरपुरनिवासी हेमकुण्डलो नाम विज्जाहरकुमारो अणब्भत्थविज्जो सयनिओयपरो तत्थेव चिट्ठामि, जाव समागओ तायस्स परममित्तो विज्जुमाली नाम विज्जाहरो। भणिओ य ताएण। कुओ

-इति। धन्यापादित एव वियुक्तः स्नेहः। गतौ च सार्थवाहपुत्रौ एकं प्रयाणकम्। प्रेषिते चैतयोर्बन्धुदत्तपञ्चनन्दिभ्यां शरीरस्थितिनिमित्तमालोच्य आपृच्छ्य नगरीमहत्तः सपरिवारे वध्वौ, मिलिते चैतयोः। प्रतिदिनप्रयाणकैश्च गच्छतोरतिक्रान्ताः कत्यपि दिवसाः ॥

अन्यदा च परिवहति सार्थे दृष्टो धरणेन एकस्मिन् वननिकुञ्जेऽत्यन्तसौम्यरूप उत्पातनिपातान् कुर्वन् विद्याधरकुमारः। गतस्तस्य समीपम्। पृष्टश्चैषः। भोः किंनिमित्तं पुनस्त्वमसंजातपक्ष इव गरुडपोतको मुखविकारोपलक्ष्यमाणनभोङ्गणगमनोत्सुक इव उत्पातनिपातान् करोषि। आचक्ष्व यद्यकथनीयं न भवति। 'ततोऽहो तस्य भावज्ञता, अहो आकृतिः, अहो वचनविन्यासः' इति चिन्तयित्वा भणितं विद्याधरेण। भोः! श्रृणु। अहं खलु वैताढ्यपर्वतेऽमरपुरनिवासी हेमकुण्डलो नाम विद्याधरकुमारोऽनभ्यस्तविद्यः स्वनियोगपरस्तत्रैव तिष्ठामि, यावत् समागतस्तातस्य परममित्रं विद्युन्माली नाम विद्याधरः। भणितश्च तातेन। कुतस्त्वम्, कस्माद् वा विमनस्कदुर्मनस्को

---

१ -मालोचिऊण पुच्छिऊण क।

तुमं, कीस वा विमणदुम्मणो दीससि । तेण भणियं । विञ्झाओ अहं । विमणदुम्मणत्त पुण इमं कारण । दिट्ठं मए विञ्झाओ इहागच्छमाणेण उज्जेणीए निव्वेयकारणं । ताएण भणियं । कीइसं निव्वेयकारणं । विज्जुमालिणा भणियं । सुण ।

अत्थि उज्जेणीए सिरिप्पहो नाम राया । तस्स रुविणि व्व कुसुमाउहवेजयन्ती जयसिरी नाम धूया । सा य पत्थेमाणस्स वि न दिन्ना कोङ्कणरायपुत्तस्स सिसुवालस्स, दिन्ना य इमेण वच्छेसरसुयस्स परोवयारकरणेक्कलालसस्स सिरिविजयस्स । कुविओ सिसुवालो । आगओ जयसिरिविवाहनिमित्तं सिरिविजओ । तओ पारद्धे महाविभूईए विवाहमहूसवे निग्गया मयणवन्दणनिमित्तं समालोचिय विहायणमवक्खन्दं दाऊणं अवहरिया सिसुवालेण जयसिरी । उट्ठाइओ कलयलो । मुणिओ वुत्तन्तो सिरिविजएणं । लग्गो मग्गओ । समासाइओ सिसुवालो । आवडियमाओहणं । गाढपहारीकएणं च जेऊणं सिसुवालं नियत्तिया जयसिरी । पहारगरुयपाए य सो महाणु-

दृश्यसे । तेन भणितम्-विन्ध्यादहम्, विमनोदुर्मनस्त्वे पुनरिदं कारणम् । दृष्टं मया विन्ध्यादिहागच्छता उज्जयिन्यां निर्वेदकारणम् । तातेन भणितम्-कीदृशं निर्वेदकारणम् । विद्युन्मालिना भणितम्-शृणु ।

अस्त्युज्जयिन्यां श्रीप्रभो नाम राजा । तस्य रूपिणीव कुसुमायुधवैजयन्ती जयश्रीर्नाम दुहिता । सा च प्रार्थयमानस्यापि न दत्ता कोङ्कणराजपुत्रस्य शिशुपालस्य, दत्ताऽनेन वत्सेश्वरसुतस्य परोपकारकरणैकलालसस्य श्रीविजयस्य । कुपितः शिशुपालः । आगतो जयश्रीविवाहनिमित्तं श्रीविजयः । ततः प्रारब्धे महाविभूत्या विवाहमहोत्सवे निर्गता मदनवन्दननिमित्तं समालोच्य विहायलाऽवस्कन्दं दत्त्वाऽपहृता शिशुपालेन जयश्रीः । उत्थितः कलकलः । ज्ञातो वृत्तान्तः श्रीविजयेन । लग्नो मार्गतः । समासादितः शिशुपालः । आपतितमायोधनम् ।

१ संवुत्तो क । २ महानिव्वेय- ख । ३ रूविव्व क-ख । ४ सिसुपालस्स [illegible] । ५ इमेण सिरिप्पहनराइणा क । ६ मयणपूयानिमित्तं । ७ उद्धाइओ ख । ८ जिणिऊण [illegible] ।

भावो पाणसंसए वट्टए। सा वि रायधूया 'न अहमेयंमि अकयपाणभोयणे पाणवित्तिं करेमि' त्ति वामकरयलपणामियवयणपङ्कया अणाचिक्खणीयं अवत्थन्तरमणुहवन्ती दुक्खेण चिट्ठइ ॥ एयं मे एत्थ कारणं। ताएण भणियं। ईइसो एस संसारो। खेल्लणयभूया खु एत्थ कम्मपरिणईए पाणिणो। ता अलं निव्वेएण ॥ तओ मए चिन्तियं। साहियं मे कल्लं चेव हिमवन्तपव्वयगयस्स दरिहरुग्गयं महोसहिमवलोइऊण गन्धव्वरइनामेण गन्धव्वकुमारेण मम वयंसएण। जहा भो हेमकुण्डल, सच्चो खु एस लोयवाओ, जं अचिन्तो हि मणिमन्तोसहीणं पभावो त्ति, जओ एयाए ओसहीए एसो पहावो, जेण विदारियट्ठी वि खग्गाइपहारो इमीए पक्खालणोयएणं पि पणट्ठवेयणं तक्खणा चेव रुज्झइ त्ति। दिट्ठपच्चया य मेए सा। ता गच्छामि अहयं हिमवन्तं गेण्हिऊण तयं ओसहिं उवणेमि सिरि-विजयस्स। तओ सुमरिऊण कहंचि गयणगामिणिं विज्जं गओ हिमवन्तपव्वयं। गहिया ओसही। ओइण्णो हिमवन्ताओ। 'मा सि-

गाढप्रहारीकृतेन च जित्वा शिशुपालं निर्वर्तिता जयश्रीः। प्रहारगुरुकतया च स महानुभावः प्राणसंशये वर्तते। साऽपि राजदुहिता 'नाहमेतस्मिन्नकृतपानभोजने प्राणवृत्तिं करोमि' इति वामकरतलार्पितवदनपङ्कजाऽनाख्यानीयमवस्थान्तरमनुभवन्ती दुःखेन तिष्ठति। एत-स्मेऽत्र कारणम्। तातेन भणितम्-ईदृश एष संसारः। खेलनकभूताः खल्वत्र कर्मपरिणत्याः प्राणिनः। ततोऽलं निर्वेदेन। ततो मया चिन्तितम्-कथितं मे कल्ये एव हिमवत्पर्वतगतस्य दरीगृहोद्गतां महौषधिमवलोक्य गान्धर्वरतिनाम्ना गान्धर्वकुमारेण मम वयस्येन। यथा भो हेमकुण्डल! सत्यः खल्वेष लोकवादः, यदचिन्त्यो हि मणिमन्त्रौषधीनां प्रभाव इति। यत एतस्या ओषध्या एष प्रभावः, येन विदारिता-स्थिरपि खड्गादिप्रहारोऽस्याः प्रक्षालनोदकेनापि प्रनष्टवेदनं तत्क्षणादेव रुह्यते इति। दृष्टप्रत्यया च मया सा। ततो गच्छाम्यहं हिमवन्तं गृहीत्वा तामोषधिमुपनयामि श्रीविजयाय। ततः स्मृत्वा कथंचिद् गगनगामिनीं विद्यां गतो हिमवत्पर्वतम्। गृहीतौषधिः। अवतीर्णो

१ नाहमेयमि क। २ खेलणय– क। ३ खग्गाइपहारेण क। ४ मम एसा ख।

रिविजयस्स अचाहियं भविस्सइ' त्ति पडिनियत्तो वेएण । पत्तो एयं निउञ्जं, खीणयाए वेयागमणेण वीसमणनिमित्तं ओइण्णो इहइं, कयं चलणसोयं उवविट्ठो कुरवयपायवसमीवे, ठिओ मुहुत्तमेत्तं, उच्चलिओ य उज्जेणिं । सुमरिया गयणगामिणी विज्जा, जाव अहिणवगिहीयत्तणेण गमणसंभमेण य विसुमरियं मे पयं । तओ सा न वहइ त्ति उप्पायनिवाए करेमि । धरणेण भणियं । भो एवं ववत्थिए को इह उवाओ । हेमकुण्डलेण भणियं । नत्थि उवाओ । अओ चेव रायउत्तविणाससङ्काए उत्तम्मइ मे हिययं, पणस्सइ मे मई । सव्वहा न अप्पपुण्णाणं समीहियं संपज्जइ त्ति दढं विसण्णो म्हि । धरणेण भणियं । भो अत्थि एस कप्पो, जं सा अन्नस्स समक्खं पढिज्जइ । हेमकुण्डलेण भणियं 'अत्थि' । धरणेण भणियं । जइ एवं, सा पढ; कयाइ अहं ते पयं लहामि । तओ हेमकुण्डलेण 'नत्थि अविसओ पुरिससामत्थस्स' त्ति चिन्तियं सामन्नसिद्धिं काऊण पढिया विज्जा । पयाणुसारित्तणेण लद्धं पयं धरणेण । साहियं हेमकु-

हिमवतः। 'मा श्रीविजयस्यात्याहितं भविष्यति' इति प्रतिनिवृत्तो वेगेन। प्राप्त एतद् निकुञ्जम् । क्षीणतया वेगागमनेन विश्रमणनिमित्तमवतीर्ण इह। कृतं चरणशौचम्, उपविष्टः कुरवकपादपसमीपे, स्थितः मुहूर्तमात्रम्, उच्चलितश्चोज्जयिनीम्। स्मृता गगनगामिनी विद्या, यावदभिनवगृहीतत्वेन गगनसंभ्रमेण च विस्मृतं मया पदम्। ततः सा न वहतीति उत्पातनिपातान् करोमि। धरणेन भणितम्-भो एवं व्यवस्थिते क इहोपायः। हेमकुण्डलेन भणितम्-नास्त्युपायः। अत एव राजपुत्रविनाशशङ्कया उत्ताम्यति मे हृदयम्, प्रणश्यति मे मतिः। सर्वथा नाल्पपुण्यानां समीहितं संपद्यते इति दृढं विषण्णोऽस्मि। धरणेन भणितम्-भो अस्त्येष कल्पः, यत्साऽन्यस्य समक्षं पठ्यते। हेमकुण्डलेन भणितम्-'अस्ति'। धरणेन भणितम्-यद्येवं ततः पठ, कदाचिदहं तव पदं लभे। ततो हेमकुण्डलेन 'नास्त्यविषयः पुरुषसामर्थ्यस्य' इति चिन्तयित्वा सामान्यसिद्धिं कृत्वा पठिता विद्या। पदानुसारित्वेन लब्धं पदं धरणेन। कथितं हेमकुण्डलाय। परि-

१ गहीयत्तणेण । २ अन्नाणं पि क । ३ चिन्तिऊण क ।

ण्डलस्स। परितुट्ठो एसो। भणियं च णेण। भो भो महापुरिस, दिन्नं तए जीवियं मम समीहियसंपायणेण रायउत्तस्स, ता किं ते करेमि। धरणेण भणियं। कयं ते करणिज्जं; गच्छ समीहियं संपाडेहि। तओ हेमकुण्डलेण 'अहो से महाणुभावय' त्ति चिन्तिय परत्थं करेज्जासि त्ति भणिऊण दिन्नं ओसहिवलयखण्डं। पणयभङ्गभीरुत्तणेण गहियं च णेण। गओ विज्जाहरो, आगओ य धरणो नियय-सत्थं। अइक्कन्ता कइवि दियहा॥

अन्नया य गिरिनइतीरंमि समावासिए सत्थे गवलजलयवण्णा वेल्लिनिबद्धुद्धकेसहारा वक्कलद्धनिवसणा कणियकोडण्डवावडग्ग-हत्था सुणयवन्द्रसंगया सदुक्खं रुयमाणा दिट्ठा धरणेण नाइदूरगामिणा सवरजुवाणय त्ति। सद्दाविया णेण पुच्छिया य। भो किंनि-मित्तं रुयह त्ति। तेहिं भणियं अज्ज, अत्थि अम्हाणं कालसेणो नाम पल्लीवई।

तुष्ट एषः। भणितं च तेन-भो भो महापुरुष! दत्तं त्वया जीवितं मम समीहितसंपादनेन राजपुत्राय, ततः किं ते करोमि। धरणेन भणितम्-कृतं त्वया करणीयम्, गच्छ समीहितं संपादय। ततो हेमकुण्डलेन 'अहो तस्य महानुभावता' इति चिन्तयित्वा 'परार्थं कुर्याः' इति भणित्वा दत्तमोषधिवलयखण्डम्। प्रणयभङ्गभीरुत्वेन गृहीतं च तेन। गतो विद्याधरः, आगतश्च धरणो निजसार्थम्। अति-क्रान्ताः कत्यपि दिवसाः।

अन्यदा च गिरिणदीतीरे समावासिते सार्थे गवलजलदवर्णा वल्लिनिबद्धोर्ध्वकेशहारा वल्कलार्धनिवसनाः कार्मुककोदण्डव्यापृताग्रहस्ताः शुनकवन्द्रसंगताः सदुःखं रुदन्तो दृष्टा धरणेन नातिदूरगामिना शबरयुवान इति। शब्दायितास्तेन पृष्टाश्च। भोः किंनिमित्तं रुदितेति। तैर्भणितम्-आर्य! अस्त्यस्माकं कालसेनो नाम पल्लिपतिः।

जस्स इह विम्हियाओ सत्तिनियाणाणि चिन्तयन्तीओ। न समल्लियन्ति दुग्गं परचक्कभए वि वाहीओ॥

एक्कसरघायलद्धा जस्स य करिकुम्भदारणेक्करसा। न वि विहलन्तसरीरा गच्छन्ति पयं पि केसरिणो॥

सो[1] खु केसरी आगओ त्ति आयण्णिय घेत्तूण कोदण्डं[2] कण्णियसरं च एगागी चेव निग्गओ पल्लीओ। न दिट्ठो य णेण नग्गोहपायवन्तरिओ केसरी। गओ तस्स समीवं। गहिओ य णेण पट्ठिदेसे। वावाइओ तेण वलिऊण कट्टारएण[3] केसरी। तेण वि य [4]से तोडियं उत्तिमङ्गखण्डं। तओ सो 'नत्थि मे जीवियं[5]' ति मन्नमाणो जलणपवेसं काउमारद्धो। मुणिओ से एस वुत्तन्तो गेहिणीए। तओ सा वि आवन्नसत्ता तं चेव काउं ववसिया,[6] वारिया वि पल्लीवइणा[7] न विरमइ त्ति। तओ तेण पेसिया अम्हे तीए संधारणत्थं पिउणो से आणयणनिमित्तं। वीररसपहाणो खु सो[8] सयणवच्छलो य। ता न याणामो, किं पडिवज्जिस्सइ त्ति। महादुक्खपीडिया असमत्था

यस्येह विस्मिता शक्तिनिदानानि चिन्तयन्त्यः। न समालीयन्ते(समाश्रयन्ति)दुर्गं परचक्रभयेऽपि व्याध्यः (व्याधपत्न्यः)

एकशरघातलब्धा(प्राप्ता) यस्य [redacted] करिकुम्भदारणैकरसाः। नापि विह्वलच्छरीरा गच्छन्ति पदमपि केसरिणः॥

स खलु केसरी आगत इत्याकर्ण्य गृहीत्वा कोदण्डं कर्णिकशरं च एकाक्येव निर्गतः पल्लितः। न [redacted] दृष्टश्चानेन न्यग्रोधपादपान्तरितः केसरी। गतस्तस्य समीपम्। गृहीतश्च तेन पृष्ठदेशे। व्यापादितस्तेन वलित्वा कट्टारकेन केसरी। तेनापि [redacted] तस्य तोडितमुत्तमाङ्गखण्डम्। ततः स 'नास्ति मे जीवितम्' इति मन्यमानो ज्वलनप्रवेशं कर्तुमारब्धः। ज्ञातस्तस्यैष वृत्तान्तो गेहिन्या। ततः साऽपि आपन्नसत्त्वा तमेव कर्तुं व्यवसिता, वारिताऽपि पल्लिपतिना न विरमतीति। ततस्तेन प्रेषिता वयं तस्याः संधारणार्थं पितुस्तस्या आनयननिमित्तम्। वीररसप्रधानः खलु स स्वजनवत्सलश्च। ततो न जानीमः किं प्रतिपत्स्यत इति। महादुःखपीडिता असमर्थाश्च धर्तुमिमं

---

१ सो य केसरी [redacted]। २ कोडंडं क। ३ छुरियाए क। ४ तोडियं से उत्तिमङ्ग–क। ५ जीय क। ६ ययस क। ७ पल्लि–क। ८ एसो क।

य घरिउं इमं सोयाइरेयं अविज्जमाणोवाया य पडिवज्जिऊण इत्थियाभावं केवलं रुयम्ह। धरणेण भणियं। भद्दा, अलं सोएण। दंसेहि मे तं पल्लीवइं। कयाइ जीवावेमि अहयं। तओ चलणेसु निवडिऊण हरिसवसुप्फुल्ललोयणेहिं जंपियं सवरेहिं। अज्ज, एवं तुमं देवावयारो चिय आगईए। ता तुमं चेव समत्थो सि देवं समासासेउं। अन्नं च। जइ अम्हेसु अणुग्गहबुद्धी अज्जस्स, ता तुरियं गच्छउ अज्जो; मा तस्स महाणुभावस्स अच्चाहियं भवे। तओ घेत्तूण विज्जाहरविइण्णं ओसहिवलयं आरुहिय वेसरं कइवयनियपुरिसपरिवारिओ तुरियतुरियं गओ सत्थवाहपुत्तो। दिट्ठो य तेणं नग्गोहपायवतलम्मि चियगासन्नसंठिओ रुहिरधारापरिसित्तगत्तो सिणेहसारमसद्दं च रोवेमाणीए जायाए संगओ कालसेणो। निवेइओ से वुत्तन्तो सवरजुवाणएण। अब्भुट्ठमाणो य मुच्छानिमीलियलोयणो निवडिओ धरणिवट्ठे। धरणेण भणियं। उदयमुदयं ति। तओ आणीयमुदयं नैलिणिपत्तेणं। छुंढमोसहिवलयं दारुणमुत्तिमङ्गखण्डं। सित्तो य

शोकातिरेकम्, अविद्यमानोपायाश्च प्रतिपद्य स्त्रीभावं केवलं रुदिमः। धरणेन भणितम्-भद्राः! अलं शोकेन। दर्शय मे तं पल्लीपतिम्, कदाचिज्जीवयाम्यहम्। ततश्चरणयोर्निपत्य हर्षवशोत्फुल्ललोचनैर्जल्पितं शबरैः। आर्य! एवं त्वं देवावतार इवाकृत्या। ततस्त्वमेव समर्थोऽसि देवं समाश्वासितुम्। अन्यच्च, यद्यस्मास्वनुग्रहबुद्धिरार्यस्य ततस्त्वरितं गच्छत्वार्यः, मा तस्य महानुभावस्यात्याहितं भवेत्। ततो गृहीत्वा विद्याधरवितीर्णमोषधिवलयमारुह्य वेसरं कतिपयनिजपुरुषपरिवृतस्त्वरितत्वरितं गतः सार्थवाहपुत्रः। दृष्टस्तेन न्यग्रोधपादपतले चितासन्नसंस्थितो रुधिरधारापरिषिक्तगात्रः स्नेहसारमशब्दं च रुदत्या जायया संगतः कालसेनः। निवेदितस्तस्य वृत्तान्तः शबरयूना। अभ्युत्तिष्ठंश्च मूर्च्छानिमीलितलोचनो निपतितो धरणीपृष्ठे। धरणेन भणितम्-'उदकमुदकमिति। तत आनीतमुदकं

---

१ -लोयणं पयंपियं क। २ रोयमाणीए क। ३ घइ क। ४ पोइणिपत्तेहिं क। ५ छोढूणमो-क।

णेणं, जाव अचिन्तयाए ओसहिपहावस्स पुव्वरूवाओ वि अहिययरं दंसणीओ अलक्खिज्जमाणवणविभाओ उट्ठिओ कालसेणो। तुट्ठा य से घरिणी सह परियणेण। चलणेसु निवडिऊण भणियं च णेण। अज्ज, पिययमाजीयरक्खणेणं संपाडियमहापओयणा तुह सन्तिया पाणा; किमेत्थ अवरं भणीयइ। धरणेण भणियं। सव्वसाहारणा चेव महापुरिस,पाणा हवन्ति। किमेत्थ अहियं। कालसेणेण भणियं। महापुरिसो खु तुमं; ता किं अवरं भणीयइ; तहा वि सत्तेसु दया। ता आइसउ अज्जो, जं मए कायव्वं ति। धरणेण भणियं। कयं मे करणिज्जं। तओ गओ सत्थवाहपुत्तो कालसेणेण भणियं परिवज्जिया जावज्जीवमेव मए अज्जवयणेण पारद्धी। धरणेण भणियं। नियसत्थं ॥

अइक्कन्ता कइवि दियहा अणवरयपयाणएणं[3]। दिट्ठो य णेण पक्खसन्धीए उववासट्ठिएणं[4] आयामुहीसन्निवेसम्मि आवासिए सत्थे

नलिनीपत्रेण। क्षिप्तमोषधिवलयं दस्योत्तमाङ्गखण्डम्। सिक्तस्तेन, यावदचिन्त्यतया ओषधिप्रभावस्य पूर्वरूपादप्यधिकतरं दर्शनीयोऽलक्ष्यमाणव्रणविभाग उत्थितः कालसेनः। तुष्टा च तस्य गृहिणी सह परिजनेन। चरणयोर्निपत्य भणितं च तेन। आर्य! प्रियतमाजीवितरक्षणेन संपादितमहाप्रयोजनास्तव सत्काः प्राणाः, किमत्रापरं भण्यते। धरणेन भणितम्–सर्वसाधारणा एव महापुरुष! प्राणा भवन्ति, किमत्राधिकम्। कालसेनेन भणितम्–महापुरुषः खलु त्वम्, ततः किमपरं भण्यते, तथापि सत्त्वेषु दया। कालसेनेन भणितम्–तत आदिशत्वार्यः, यन्मया कर्तव्यमिति। धरणेन भणितम्–कृतं मे करणीयम्। ततो गतः सार्थवाहपुत्रो निजसार्थम्। कालसेनेन भणितम्–परिवर्जिता यावज्जीवमेव मयाऽऽर्यवचनेन पापर्द्धिः। धरणेन भणितम्–कृतं मे कर-

अतिक्रान्ता कत्यपि दिवसा अनवरतप्रयाणकेन। दृष्टस्तेन पक्षसन्धौ उपवासस्थितेन आयामुखीसन्निवेशे आवासिते सार्थे जरच्ची-

१ णेणमोसहिभोवउदएणं क। २ अउज्जं क। ३ पयाणएहिं वच्चमाणेण क। ४ उववाससठिएण क।

उत्तरीरनिग्गमणो गेरुयविलित्तसव्वगत्तो खन्धदेसारोवियतिक्खसूलिओ अचोरो चेव चोरो त्ति करिय गहिओ वज्जन्तविरसडिण्डिमं वज्झत्थामं नीयमाणो चण्डालजुवाणओ त्ति। तेण वि य महन्तं सत्थमवलोइय सुद्धयाए आसयस्स वल्लहयाए जीवियस्स तस्स समीवम्मि चेव महया सद्देण जंपियं। भो भो सत्थिया, सुणेह तुब्भे। महासरनिवासी मोरिओ नाम चण्डालो अहं, कारणेण य कुसत्थलं पयट्टो, विप्पलद्धबुद्धीहि य दण्डवासिएहिं अपेच्छिऊण चोरे अदोसयारी चेव मन्दभागो गिहीओ म्हि। ता मोयावेह, भो मोयावेह; सरणागओ अहं अज्जाणं। अन्नं च, मरणदुक्खाओ वि मे इयमब्भहियं, जं तहाविहनिक्कलङ्कपुव्वपुरिसज्जियस्स जसस्स विणा वि दोसेणं मइलण त्ति। ता मोयावेह, भो मोयावेह। तओ सुद्धचित्तयाए चिन्तियं धरणेण। न खलु दोसयारी एवं जंपइ। करुणापवन्नेण भणिया तेण आरक्खिया। भो भो कुलउत्तया, मम कएण विहीरह मुहुत्तयं, जाव एयमन्तरेण विन्नविऊण नरवइं दविणपयाणेणा वि मोया-

रनिर्गमनो गैरुकविलिप्तसर्वगात्रः स्कन्धदेशारोपिततीक्ष्णशूलिकोऽचोर एव चोर इति कृत्वा गृहीतो वाद्यमानविरसडिण्डिमं वध्यस्थानं नीयमानश्चण्डालयुवेति। तेनापि च महान्तं सार्थमवलोक्य शुद्धतयाऽऽशयस्य वल्लभतया जीवितस्य तस्य समीप एव महता शब्देन जल्पितम्–भो भोः सार्थिकाः शृणुत यूयम्। महासरनिवासी मौर्यो नाम चण्डालोऽहम्, कारणेन च कुशस्थलं प्रवृत्तः, विप्रलब्धबुद्धिभिश्च दण्डपाशिकैरप्रेक्ष्य चौरान् अदोषकार्येव मन्दभाग्यो गृहीतोऽस्मि। ततो मोचयत भो मोचयत, शरणागतोऽहमार्याणाम्। अन्यच्च मरणदुःखादपि मे इदमभ्यधिकम्, यत्तथाविधनिष्कलङ्कपूर्वपुरुषार्जितस्य यशसो विनापि दोषेण मलिनतेति। ततो मोचयत भो मोचयत। ततः शुद्धचित्ततया चिन्तितं धरणेन। न खलु दोषकारी एवं जल्पति। करुणाप्रपन्नेन भणितास्तेन आरक्षकाः। भो भोः कुलपुत्रा! मम कृतेन प्रतीक्षध्वं मुहूर्तम्, यावदेतदन्तरेण (एतत्सम्बन्धेन) विज्ञप्य नरपतिं द्रविणप्रदानेनापि मोचयाम्येतम्। तैर्भणितम्–यद्येवं ततो लघु

१ सुणइ क। २ मोरियओ क। ३ कुलजसस्स क। ४ –पयाणेण य क।

वेमि एयं। तेहिं भणियं। जइ एवं, ता लट्ठं होहि। तओ घेत्तूण नरिन्ददरिसणनिमित्तं दीणारसयसहस्समुल्लं मुत्ताहलमालं गओ नरवइसमीवं। दिट्ठो य तेण राया। साहिऊण वुत्तन्तं विन्नत्तो चण्डालमन्तरेण नरवई। कओ से पसाओ। दूयसहिओ य तस्स मोक्खणनिमित्तं आगओ तमुद्देसं। मोयाविओ एसो। 'तुब्भे इमस्स जीवियदायग' त्ति भणिऊण पूइया आरक्खिया। 'दवाविऊण पाहेयं भणिओ य चण्डालो। भद्द, संपाडेहि समीहियं। 'अज्ज, मा तुह सा अवत्था हवउ, जीए मए चिय पओयणं' ति भणिऊण [कयञ्जलिउडो खिइनिमियजाणुकरयलमुत्तिमङ्गो पणमिऊण सत्थवाहपुत्तं] गओ चण्डालो॥

धरणो वि य कइवयपयाणएहिं पत्तो उत्तरावहतिलयभूयं अयलउरं नाम पट्टणं। दिट्ठो य राया। बहुमन्निओ तेणं। त्तिभागसंपत्तीए य विक्किणियभणेण भण्डं। समासाइओ अट्ठगुणो लाभो। ठिओ तत्थेव कयविक्कयनिमित्तं चत्तारि मासे। पुण्णोयएणं च विढत्त

भय। ततो गृहीत्वा नरेन्द्रदर्शननिमित्तं दीनारशतसहस्रमूल्यां मुक्ताफलमालां गतो नरपतिसमीपम्। दृष्टश्च तेन राजा। कथयित्वा वृत्तान्तं विज्ञप्तश्चण्डालान्तरेण (चण्डालसंबन्धेन) नरपतिः। कृतस्तस्य प्रसादः। दूतसहितश्च तस्य मोक्षणनिमित्तमागतस्तमुद्देशम्। मोचित एषः। 'यूयमस्य जीवितदायकाः' इति भणित्वा पूजिता आरक्षकाः। दापयित्वा पाथेयं भणितश्च चण्डालः। भद्र! संपादय समीहितम्। 'आर्य! मा तव साऽवस्था भवतु यस्यां ममैव प्रयोजनम्' इति भणित्वा [कृताञ्जलिपुटः क्षितिन्यस्तजानुकरतलोत्तमाङ्गः प्रणम्य सार्थवाहपुत्रं गतश्चण्डालः॥

धरणोऽपि च कतिपयप्रयाणकैः प्राप्त उत्तरापथतिलकभूतमचलपुरं नाम पत्तनम्। दृष्टश्च राजा। बहु मानितस्तेन। त्रिभागसंपत्त्या

१ एहि फ। २ 'परिहाविऊण तुरुलं' इत्यधिकः फपुस्तके। ३ अयं पाठः बपुस्तके नास्ति। ४ "तस्स समीवाओ राएण न पुण चिंतेन" इत्यपरः पाठः फपुस्तके। ५ तओ धरणो वि फ। ६ नयरं फ। ७ इल्लाहो फ।

पभूयं दविणजायं। संखावियं च णेण, जाव अत्थि कोडिमेत्तं ति। तओ गहियं मायन्दिसंववहारोचियं भण्डं। भराविओ सत्थो। पयट्टो नियदेसागमणनिमित्तं महया चडयरेण।

पइदियहपयाणेण य सवरवहूगेयसु(मु)द्धियमयजूहं। थेवदियहेहि सत्थो पत्तो कायम्बरिं अडविं॥
वसहमयमहिससद्दूलकोलसयसंकुलं महाभीमं। माइन्दविन्दचन्दणनिरुद्धससिसूरकरपसरं॥
फलपुप्फतरुवरट्ठियपरपुट्ठविमुक्कविसमहलबोलं। *तरुकणइकयन्दोलणवाणरवुक्काररमणिज्जं॥
मयणाहदरियरुञ्जियसद्दमुत्तत्थफिडियगयजूहं। वणदवजालावेढियचलमयरायन्तगिरिनियरं॥

च विक्रीतमनेन भाण्डम्। समासादितोऽष्टगुणो लाभः। स्थितस्तत्रैव क्रयविक्रयनिमित्तं चतुरो मासान्। पुण्योदयेन चार्जितं प्रभूतं द्रविणजातम्। संख्यापितं च तेन, यावदस्ति कोटिमात्रमिति। ततो गृहीतं माकन्दीसंव्यवहारोचितं भाण्डम्। भरितः सार्थः। प्रवृत्तो निजदेशागमननिमित्तं महताऽऽडम्बरेण।

प्रतिदिवसप्रयाणेन च शबरवधूगेयमुग्धमृगयूथाम्। स्तोकदिवसैः सार्थः प्राप्तः कादम्बरीमटवीम्॥
वृषभ-मृग-महिष-शार्दूल-कोलशतसंकुलां महाभीमाम्। माकन्दवृन्द-चन्दननिरुद्धशशि-सूरकरप्रसराम्॥
फलपुष्पतरुवरस्थितपरपुष्टविमुक्तविषमकोलाहलाम्। तरुलताकृतान्दोलनवानरवुत्काररमणीयाम्॥
मृगनाथदर्पगुञ्जितशब्दसमुत्रस्तस्फेटितगजयूथाम्। वनदवज्वालावेष्टितचलन्मृगराजद्गिरिनिकराम्॥

* कणई (दे) तरुलतेत्यर्थः। १ –कणय–क। २ –भिडिय–क।

निद्दयवराहघोणाहियायजज्जरियपल्ललोयन्तं । दप्पुद्धुरकरिनिउरुम्बदलियहिन्तालसंघायं ॥
तीए वहिऊण सत्थो तिण्णि पयाणाइ पल्ललसमीवे । आवासिओ य पल्ललजलयरसंजणियसंखोहं ॥
आवासिऊण तीरे सरस्स मज्झम्मि कीलिऊण सुहं । तो रयणीए सत्थो सुत्तो दाऊण थाणाइं ॥
[1]रयणीए चरिमजामंमि भीसण(य)सिङ्गसद्दगद्दब्भा । अह सवरभिल्लसेणा पडिया सत्थंमि वीसत्थे ॥
हण हण हण त्ति गद्दब्भसद्दसंजणियजुवइसंतासा । अन्नोन्नसम्भमालग्गदीहको[3]दण्डसंघाया ॥
तीसे ससद्दबोहियसत्थियपुरिसेहि सह महाभीमं । जुज्झमइ संपलग्गं सरोहविच्छिन्नसरनियरं ॥
सत्थियपुरिसेहि दढं सेणा दप्पुद्धुरेक्कवीरेहिं । आवाए च्चिय खित्ता दिसो दिसं हरिणजूह व्व ॥

निर्दयवराहघोणाभिघातजर्जरितपल्वलोपान्ताम् । दर्पोद्धुरकरिनिकुरम्बदलितहिन्तालसंघाताम् ॥
तस्यामूढ्वा (वहनं कृत्वा) सार्थस्त्रीणि प्रयाणानि पल्वलसमीपे । आवासितश्च पल्वलजलचरसंजनितसंक्षोभम् ॥
आवास्य तीरे सरसो मध्ये क्रीडित्वा सुखम् । ततो रजन्यां सार्थः सुप्तो दत्वा (थाणाइं दे.) रक्षाः ॥
रजन्याश्चरमयामे भीषणशृङ्गशब्द(गद्दभा दे.)कठोरा । अथ शबरभिल्लसेना पतिता सार्थे विश्वस्ते ॥
जहि जहि जहीति कठोरशब्दसंजनितयुवतिसंत्रासा । अन्योन्यसंभ्रमाद् लग्नदीर्घकोदण्डसंघाता ॥
तस्याः स्वशब्दबोधितसार्थिकपुरुषैः सह महाभीमम् । युद्धमथ संप्रलग्नं शरौघविच्छिन्नशरनिकरम् ॥
सार्थिकपुरुषैर्दृढं सेना दर्पोद्धुरैकवीरैः । आपाते एव क्षिप्ता दिशि दिशि हरिणयूथवद् ॥

१ चिरं क। २ एत्थन्तरंमि । इत्यधिकः पाठः कपुस्तके । ३ –कोडंड–क ।

तो वीरसेणपमुहा सवरा सव्वे पुणो वि मिलिऊण । अन्नोन्नतज्जणाजणियरोसपसरा समल्लीणा ॥

अह निज्जिओ स सत्थो थेवत्तणओ य सवरसेणाए । पयरो पिवीलियाणं भीमं पि भुयंगमं डसइ ॥

निज्जिणिऊण[1] य सत्थं रित्थं घेत्तूण निरवसेसं पि । वन्दं पि किंपि सवरा उवट्ठिया कालसेणस्स ॥

भणियं च णेहिं । एयं रित्थं सत्थाओ देव आणीयं वन्दं च किंपि थेवं । संपइ देवो पमाणं ति । तओ कालसेणेण पुच्छिया वन्दयपुरिसा । भो कुओ एस सत्थो कस्स वा सन्तिओ त्ति । एत्थन्तरंमि सीहकयपहारसंरोहणनिमित्तं सत्थवाहपुत्तेण सहागओ[3] उव-लद्धो पच्चभिन्नाओ णेण संगमो नाम सत्थवाहपुत्तपुरिसो । भणियं च णेण । भद्द, कहिं तुमं मए दिट्ठो त्ति । तेण भणियं । न या-णामो, तुमं चेव जाणमि[2] त्ति । कालसेणेण भणियं । अवि आसि तुमं इओ उत्तरावहपयट्टस्स मम पाणपयाणहेउणो अविन्नायनामधे-

ततो वीरसेनप्रमुखाः शबराः सर्वे पुनरपि मिलित्वा । अन्योन्यतर्जनाजनितरोषप्रसराः समालीनाः ॥

अथ निर्जितः स सार्थः स्तोकत्वाच्च शबरसेनया । प्रकरः पिपीलिकानां भीममपि भुजङ्गमं दशति ॥

निर्जित्य च सार्थं रिक्थं गृहीत्वा निरवशेषमपि । वन्दिनमपि कमपि शबरा उपस्थिताः कालसेनस्य ॥

भणितं च तैः-एतद् रिक्थं सार्थाद् देव ! आनीतं वन्दी च कोऽपि स्तोकः । संप्रति देवः प्रमाणमिति । ततः कालसेनेन पृष्टा वन्दिपुरुषाः । भोः कुत एष सार्थः, कस्य वा सत्क इति । अत्रान्तरे सिंहकृतप्रहारसंरोहणनिमित्तं सार्थवाहपुत्रेण सहागत उपलब्धः प्रत्यभिज्ञातस्तेन संगमो नाम सार्थवाहपुत्रपुरुषः । भणितं तेन-भद्र ! कुत्र त्वं मया दृष्ट इति। तेन भणितं-न जानामि, त्वमेव जाना-सीति । कालसेनेन भणितम्-अपि आसीस्त्वमितः उत्तरापथप्रवृत्तस्य मम प्राणप्रदानहेतोरविज्ञातनामधेयस्य सार्थवाहपुत्रस्य समीपे ।

१ अह निजिऊण सत्थं क । २ तु क । ३ सह समागओवलद्धो क ।

यस्स सत्थवाहपुत्तस्स समीवे। संगमेण भणियं। को कहं वा तुह पाणपयाणहेऊ। कालसेणेण भणियं। अत्थि इओ अईयवरिसंमि कयन्तेणेव केसरिणा कहंचि कण्ठगयपाणो अहं कओ आसि। तओ इओ उत्तरावहं वच्चमाणेण केणावि सत्थवाहपुत्तेण न याणामो कहिंचि जीवाविओ म्हि। ता एवं मज्झ सो पाणपयाणहेउ त्ति। तओ सुमरिऊण वुत्तन्तं पच्चभियाणिऊण[1] कालसेणं भणियं संगमेण[2]। जइ एवं, ता आसि दिट्ठो तुमए। कालसेणेण सबहुमाणमवरुण्डिऊण पुच्छिओ संगमओ[3]। भद्द, कहिं सो सत्थवाहपुत्तो। तओ बाहजलभरियलोयणेण भणियं संगमएण। भो महापुरिस[4], देव्वो वियाणइ त्ति। कालसेणेण भणियं। कहं विय। संगमएण भणियं। सुण, एसो खु तस्स सन्तिओ चेव सत्थो। आवडिए य सत्थघाए कोदण्डसरसहाओ दिट्ठो मए सबरसंमुहं धावमाणो। तओ न[5] संपयं वियाणामि। तओ एयमायण्णिऊण दीहं च नीससिय 'हा कयमकज्जं' ति भणिऊण मोहमुवगओ कालसेणो, वक्कलाणिलेण वीइओ

संगमेन भणितम्—कः कथं वा तव प्राणप्रदानहेतुः। कालसेनेन भणितम्—अस्तीतोऽतीतवर्षे कृतान्तेनेव केसरिणा कथंचित् कण्ठगतप्राणोऽहं कृत आसम्। तत इत उत्तरापथं व्रजता केनापि सार्थवाहपुत्रेण न जानीमः कथंचिज्जीवितोऽस्मि। तत एवं मम स प्राणप्रदानहेतुरिति। ततः स्मृत्वा वृत्तान्तं प्रत्यभिज्ञाय कालसेनं भणितं संगमेन। यद्येवं तत आसीद् दृष्टस्त्वया। कालसेनेन सबहुमानमालिङ्ग्य पृष्टः संगमकः। भद्र! कुत्र स सार्थवाहपुत्रः। ततो बाष्पजलभृतलोचनेन भणितं संगमकेन—भो महापुरुष! दैवं विजानातीति। कालसेनेन भणितम्—कथमिव। संगमकेन भणितम्—शृणु, एष खलु तस्य सत्क एव सार्थः। आपतिते च सार्थघाते कोदण्डशरसहायो दृष्टो मया शबरसंमुखं धावन्। ततो न साम्प्रतं विजानामि। तत एतदाकर्ण्य दीर्घं च निःश्वस्य 'हा कृतमकार्यम्' इति

१ पच्चहियाणिऊण क। २ संगमो क। ३ संगमेण क। ४ –वुरिस क। ५ न वुण क।

सवरेहि, लद्धा चेयणा । भणियं च णेण । हरे, न एत्थ कोइ वावाइओ त्ति । सवरेहिं भणियं । न वावाइओ, केवलं पहारीकओ त्ति । तओ निरूविया पडिबद्धपुरिसा, न दिट्ठो य धरणो । तओ एगत्थ रित्थं करेऊण समासासिऊण सत्थं पडिबद्धपुरिसाण य वणकम्मं माइसिय धरणगवेसणनिमित्तं पयट्टाविया दिसो दिसं सवरपुरिसा । अप्पणा वि य 'हा दुट्ठु कयं' ति चिन्तयमाणो गओ तं गवेसिउं[3] । न दिट्ठो य तेण धरणो । समागओ सत्थं । मिलिया सव्वसवरा । निवेइयं च णेहिं । देव, न दिट्ठो त्ति । तओ परं सोगमुवगओ कालसेणो । भणियं च णेण ।

दुज्जणजणंमि सुकयं असुहफलं होइ सज्जणजणस्स । जह भुयगस्स विदिन्नं खीरं पि विसत्तणमुवेइ ॥
दिन्ना य णेण पाणा मज्झं जायाए तह य पुत्तस्स । एयस्स मए पुण सव्वमेव विवरीयमायरियं ॥

भणित्वा मोहमुपगतः कालसेनः, वल्कलानिलेन वीजितः शबरैः, लब्धा चेतना । भणितं च तेन-अरे नात्र कोऽपि व्यापादित इति । शबरैर्भणितम्-न व्यापादितः, केवलं प्रहारीकृत इति । ततो निरूपिताः प्रतिबद्धपुरुषाः । न दृष्टश्च धरणः । ततः एकत्र रिक्थं कृत्वा समाश्वास्य सार्थं प्रतिबद्धपुरुषाणां च व्रणकर्मादिश्य धरणगवेषणनिमित्तं प्रवर्तिता दिशि दिशि शबरपुरुषाः । आत्मनाऽपि च 'हा दुष्ठु कृतम्' इति चिन्तयन् गतस्तं गवेषयितुम् । न दृष्टश्च तेन धरणः । समागतः सार्थम् । मिलिताः सर्वशबराः । निवेदितं च तैः-देव ! न दृष्ट इति । ततः परं शोकमुपगतः कालसेनः । भणितं च तेन—

दुर्जनजने सुकृतमशुभफलं भवति सज्जनजनस्य । यथा भुजगाय वितीर्णं क्षीरमपि विषत्वमुपैति ॥
दत्ताश्च तेन प्राणा मम जायायास्तथा च पुत्रस्य । एतस्य मया पुनः सर्वमेव विपरीतमाचरितम् ॥

१ य ग । २ चिन्तेमाणो क । ३ आरण्णभूमिं इत्यधिकः पाठः कपुस्तके । ४ वदिन्नं ख ।

ता किं एइणा अयालकुसुमनिग्गमेण विय निप्फलेणं वायावित्थरेणं। भो भो सत्थिया, भो भो सबरा, एसा महं पइन्ना।

जइ तं न घडेमि अहं इमिणा विहवेण पञ्चहि दिणेहिं। पइसामि सुहुयहुयवहजालानिवहंमि किं बहुणा॥

एवं च पइन्नं काऊण कयं कुलदेवयाए कायम्बरिनिवासिणीए ओवाइयं।

जइ तं महाणुभावं जीवन्तं एत्थ कहवि पेच्छिस्सं। दसहि पुरिसेहि भयवइ तो तुज्झ बलिं करिस्सामि॥

एवं च ओवाइयं काऊण गहियाणेयदिवसपाहेया पट्ठविया धरणगवेसणनिमित्तं दिसो दिसं सबरा। अप्पणा वि य अच्चन्तवि-मणदुम्मणो गओ तं गवेसिउं॥

सो पुण धरणो विणिज्जिए सत्थे 'न एत्थ अन्नो उवाओ' त्ति चिन्तिऊण ओसहिवलयमेत्तरित्थो घेत्तूण लच्छि पलाणो पिट्ठओ-

---

ततः किमेतेनाकालकुसुमनिर्गमेनेव निष्फलेन वाग्विस्तरेण। भो भोः सार्थिकाः! भो भोः शबराः! एषा मम प्रतिज्ञा।

यदि तं न घटयाम्यहमनेन विभवेन पञ्चभिर्दिनैः। प्रविशामि सुहुतहुतवहज्यालानिवहे किं बहुना॥

एवं च प्रतिज्ञां कृत्वा कृत कुलदेवतायाः कादम्बरीनिवासिन्या औपयाचितम्।

यदि तं महानुभावं जीवन्तमत्र कथमपि प्रेक्षिष्ये। दशभिः पुरुषैर्भगवति! ततस्तव बलिं करिष्यामि॥

एवं चौपयाचितं कृत्वा गृहीतानेकदिवसपाथेयाः प्रस्थापिता धरणगवेषणनिमित्तं दिशि दिशि शबराः। आत्मनापि च अत्यन्त-विमनोदुर्मना गतस्तं गवेषयितुम्।

स पुनर्धरणो निर्जिते सार्थे 'नात्रान्य उपायः' इति चिन्तयित्वा ओषधिवलयमात्ररिक्थो गृहीत्वा लक्ष्मीं पलायितः पृष्ठतोमुखः।

---

१ पेच्छिस्स क। २ उवाइय क। ३ –मणेदुम्मणो क–ख।

मुहो। जायाए भएणं च मूढदिसामण्डलं तुरियतुरियं गच्छमाणो पत्तो मुहुत्तमेत्तसेसे वासरे

बहुविहरुक्खसाहासंघट्टसंभवन्तवणदवं। वणदवपलित्तकन्दरविणिन्तसीहं।
सीहहयपडिहयहत्थिकडेवरकयारविसमं। विसमखलणदुक्खहिण्डन्तभीयमुद्धमयं।

मयरुहिरपाणमुइयघोरन्तसुत्तवग्घं। वग्घभयपलायन्तमहिसउलं।
महिसउलचलणग्गलग्गगरुयअयगरं। अयगरविमुत्तनीसाससद्दभीमं।
भीमबहुविहभमन्तकव्वायलुत्तसत्तं। सत्तखयकालसच्छहं सिलिंधनिलयं नाम पव्वयं ति।

तत्थ य अणुचियचलणपरिसक्कणेण खीणगमणसत्ति सेयजललवालिद्धवयणकमलं च पेच्छिऊण लच्छि चिन्तियं धरणेण। अहो

जायाया भयेन च मूढदिग्मण्डलं त्वरितत्वरितं गच्छन् प्राप्तो मुहूर्तमात्रशेषे वासरे

बहुविधवृक्षशाखासंघट्टसंभवद्वनदवं, वनदवप्रदीप्तकन्दराविनिर्यत्सिंहम्।
सिंहहतप्रतिहतहस्तिकलेवरकचवरविषमं, विषमस्खलनदुःखहिण्डमानभीतमुग्धमृगम्।
मृगरुधिरपानमुदितघुरत्सुप्तव्याघ्रं, व्याघ्रभयपलायमानमहिषकुलम्॥

महिषकुलचलनाग्रलग्नगुरुकाजगरं, अजगरविमुक्तनिःश्वासशब्दभीमम्।
भीमबहुविधभ्रमत्क्रव्यादलुप्तसत्त्वं, सत्त्वक्षयकालसच्छायं शिलिन्ध्रनिलयं नाम पर्वतमिति।

१ -मुह क, -मुहओ ख। २ चलणमग्गगरुयअयगरं ख, चलणयभग्गगरुय-ग। ३ -पसुत्त-क-ख। ४ णीलुत्त ख। ५ सिंगिंध-ख, पिलिंध-ग।

मे कम्मपरिणई, जेण पिययमाए वि ईइसी अवत्थ त्ति । लच्छीए चिन्तियं । किलेसो वि मे बहुमओ चेव एयस्स आवईए । गविट्ठं धरणेण लच्छीए पाणसंधारणनिमित्तं फलोययं, न उण लद्धं ति । अइक्कन्तो वासरो । पसुत्ताइं पल्लवसत्थरे । अइक्कन्ता रयणी । [उग्गओ अंसुमाली । तओ] बिइयदियहे य जाममेत्तसेसे वासरे खुहापिवासाहिभूया नग्गोहपायवच्छायाए निवडिया लच्छी । संमिल्लियमिमीए लोयणजुयं, विमूढा से चेयणा, निवडियं तालुयं, मिलायं वयणकमलं । तओ धरणेण चिन्तियं । अहो दारुणो जीवलोगो, अचिन्ता कम्मपरिणई, न मे जीविएणावि एत्थ साहारो त्ति । तहावि बाहजलभरियलोयणेणं संवाहियं से अङ्गं । समागया चेयणा । तओ अव्वत्तसद्दं जंपियमिमीए । अज्जउत्त, दढं तिसाभिभूय म्हि । तओ सो 'सुन्दरि, धीरा होहि, आणेमि उदयं, तए ताव इहेव चिट्ठि-यव्वं' ति भणिऊण आरूढो तरुवरं । पलोइयं उदयं, न उण उवलद्धं । तओ 'उदयमन्तरेणं न एमा जीवइ' त्ति तुवरिट्ठियं पेच्छिऊण

तत चानुचितचरणपरिष्पन्दनेन(परिचंक्रमणेन) क्षीणगमनशक्तिं स्वेदजललवाश्लिष्टवदनकमलां च प्रेक्ष्य लक्ष्मीं चिन्तितं धरणेन । अहो मे कर्मपरिणतिः, येन प्रियतमाया अपीदृशी अवस्थेति । लक्ष्म्या चिन्तितम्-क्लेशोऽपि मे बहुमत एव एतस्यापदि । गवेषितं धरणेन लक्ष्म्याः प्राणसंधारणनिमित्तं फलोदकं न पुनर्लब्धमिति । अतिक्रान्तो वासरः । प्रसुप्तौ पल्लवस्रस्तरे । अतिक्रान्ता रजनी । उद्गतोऽंशुमाली । ततो द्वितीयदिवसे च याममात्रशेषे वासरे क्षुत्पिपासाभिभूता न्यग्रोधपादपच्छायायां निपतिता लक्ष्मीः । संमिलितमनया लोचनयुगम्, विमूढा तस्याश्चेतना, निपतितं तालु, म्लानं वदनकमलम् । ततो धरणेन चिन्तितम्-अहो दारुणो जीवलोकः, अचिन्त्या कर्मपरिणतिः, न मे जीवितेनाप्यत्र साधारः(उपकारः) इति । तथापि वाष्पजलभृतलोचनेन संवाहितं तस्या अङ्गम् । समागता चेतना । ततोऽव्यक्तशब्दं जल्पितमनया-आर्यपुत्र ! दृढं तृषाऽभिभूताऽस्मि । ततः स 'सुन्दरि ! धीरा भव, आनयाम्युदकम्, त्वया तावदिहैव स्थातव्यम्' इति

१ ईदिसी क । २ पहाया फ । ३ अयं पाठो नास्ति ख-ग पुस्तके । ४ -हिट्ठया फ ।

‘देमि से तुवरट्ठियारसेणं संपा-
तीए य किर रसेण संगयं सिलीभूयमवि सोणियं उदयसारिच्छं हवइ’ त्ति ता एएण सुमरियपओएणं
डियोदयभावं बाहुसिरामोक्खणेण नियमेव रुहिरं, इमिणा य वणदवग्गिणा पइऊण छुहावणोयणनिमित्तं ऊरुमंसं ति; अन्नहा निस्सं-
सयं न होइ एसा, विवन्नाए य इमीए किं मह जीविएणं; अत्थि य मे वणसंरोहणं ओसहिवलयं, तेण रुहिरसंगएणेव अवणीयवणवेयणो
इमीए वि न दुक्खकारणं भविस्सइ’ त्ति चिन्तिऊण नियच्छुरियाए पलासपत्तपुडयंमि संपाडियं समीहियं ति। गओ य तीसे
समीवं। भणिया य एसा। सुन्दरि, संपन्नमुदयं, ता पियउ सुन्दरी। पियं च णाए। समासत्था एसा। उवणीयं च से मंसं। भणियं
णेणं। सुन्दरि, एयं खु वणदवविवन्नससयमंसं, भुक्खिया य तुमं, ता आहारसु त्ति। आहारियमिमीए॥

तओ कंचि वेलं गमेऊण पयट्टाणि दिणयराणुमारेण उत्तरामुहं। पत्ताणि य महासरं नाम नयरं। अत्थमिओ सूरिओ त्ति न पइ-

---

भणित्वा आरूढस्तरुवरम्। प्रलोकितमुदकं न पुनरुपलब्धम्। ततः ‘उदकमन्तरेण नैषा जीवति’ इति तुवर्यस्थिकां प्रेक्ष्य तस्याश्च किल
रसेन संगतं शिलीभूतमपि शोणितमुदकसदृशं भवति’ इति तत एतेन स्मृतप्रयोगेण ‘ददामि तस्यै तुवर्यस्थिकारसेन संपादितोदकभावं
बाहुशिरामोक्षणेन निजमेव रुधिरम्, अनेन च वनदवाग्निना पक्त्वा क्षुदपनोदनिमित्तमूरुमांसमिति, अन्यथा निःसंशयं न भवत्येषा,
विपन्नायां चास्यां किं मम जीवितेन, अस्ति च मे व्रणसंरोहणमोषधिवलयम्, तेन रुधिरसंगतेनैवापनीतव्रणवेदनोऽस्या अपि न दुःख-
कारणं भविष्यति’ इति चिन्तयित्वा निजच्छुरिकया पलाशपत्रपुटे संपादितं समीहितमिति। गतश्च तस्याः समीपम्। भणिता
चैषा–सुन्दरि! संपन्नमुदकम्, ततः पिबतु सुन्दरी। पीतं चानया। समाश्वस्तैषा। उपनीतं च तस्य मांसम्। भणितं च तेन–
सुन्दरि! एतत्खलु वनदवविपन्नशशकमांसम्, बुभुक्षिता च त्वम्, तत आहरेति। आहृतमनया॥

---

१ जीए य क। २ तुवरट्ठिया क। ३ नास्ति क-पुस्तके।

ट्ठाणि नयरं। ठियाणि जक्खालए। तओ अइक्कन्ते जाममेत्ते जंपियं लच्छीए। अज्जउत्त, तिसाभिभूय म्हि। धरणेण भणियं। सुन्दरि, चिट्ठ तुमं, आणेमि उदयं नईओ। गहिओ तत्थ वारओ, आणीयमुदयं। पीयं च णाए। पसुत्तो धरणो। चरिमजामंमि य विउद्धा लच्छी। चिन्तियं च णाए। अणुकूलो मे विही, जेण एसो ईइसं अवत्थं पाविओ त्ति। ता केण उवाएण इओ वि अहिययरं से हवेज्ज त्ति। एत्थन्तरंमि य आरक्खियपुरिसपेल्लिओ गहियरयणभण्डो खीणगमणसत्ती पविट्ठो चण्डरुद्दाभिहाणो तक्करो। रुद्धं च से वारं। भणियं चारक्खियनरेहिं। अरे, अप्पमत्ता हवेज्जह। गहिओ खु एसो, कहिं वच्चइ त्ति। सुयं च एयं लच्छीए, आयण्णिओ चण्डरुद्दपयसद्दो। चिन्तियं च णाए। भवियव्वं एत्थ कारणेण। ता पुच्छामि एयं, किं पुण इमं ति। कयाइ पुज्जन्ति मे मणोरहा। तओ दीहसुंकारपिसुणियं गया चण्डरुद्दसमीवं। पुच्छिओ एसो। भद्द, को तुमं, किं वा एए दुवारदेसंमि इमं वाहरन्ति। तेण भणियं।

ततः काञ्चिद् वेलां गमयित्वा प्रवृत्तो दिनकरानुसारेणोत्तरामुखम्। प्राप्तौ च महाशरं नाम नगरम्। अस्तमितः सूर्य इति न प्रविष्टौ नगरम्। स्थितौ यक्षालये। ततोऽतिक्रान्ते याममात्रे जल्पितं लक्ष्म्या-आर्यपुत्र! तृषाऽभिभूताऽस्मि। धरणेन भणितम्-सुन्दरि! तिष्ठ त्वम्, 'आनयाम्युदकं नद्याः, गृहीतस्तत्र वारकः (पात्रम्), आनीतमुदकम्। पीतं चानया। प्रसुप्तो धरणः चरमयामे च विबुद्धा लक्ष्मीः। चिन्तितं चानया-अनुकूलो मे विधिः, येन एष इदानीमवस्थां प्रापित इति। तत केनोपायेन इतोऽप्यधिकतरं तस्य भवेदिति। अत्रान्तरे चारक्षकपुरुषपीडितो गृहीतरत्नभाण्डः क्षीणगमनशक्तिः प्रविष्टश्चण्डरुद्राभिधानस्तस्करः। रुद्धं च तस्य द्वारम्। भणितं चारक्षकनरैः-अरे अप्रमत्ता भवत। गृहीतः खल्वेषः, कुत्र व्रजतीति। श्रुतं चैतद् लक्ष्म्या, आकर्णितश्चण्डरुद्रपदशब्दः। चिन्तितं चानया-भवितव्यमत्र कारणेन। ततः पृच्छाम्येतम्, किं पुनरिदमिति। कदाचित् पूर्यन्ते मे मनोरथाः। ततो दीर्घसुत्कारपिशुनितं गता चण्डरुद्रसमीपम्। पृष्ट एषः-भद्र! कस्त्वम्, किंवा एते द्वारदेशे इदं व्याहरन्ति। तेन भणितम्-सुन्दरि! अलं मया (मे प्रश्नेन),

सुन्दरि, अलं मए । किं तु पुच्छामि सुन्दरिं 'अवि अत्थि कहिंचि थेवमुदयं' ति । तीए भणियं । अत्थि, जइ मे पओयणं साहेसि । तओ चिन्तियमणेणं । अहो धीरया इत्थियाए, अहो साहसं, अहो वयणविन्नासो; ता भवियव्वमिमीए पत्तभूयाए त्ति । चिन्तिऊण जंपियं चण्डरुद्देणं । सुन्दरि, महन्ती खु एसा कहा, न संखेवओ कहिउं पारीयइ । तहावि सुण । संपयं ताव तक्करो अहं, नरिन्दगेहाओ गहेऊण रयणभण्डं नीसरन्तो नयराओ उवलद्धो दण्डवासिएहिं । लग्गा मे मग्गओ बहुया दण्डवासिया, एगो य अहयं । खीणगमणसत्ती य एत्थ पविट्ठो त्ति । एए य अन्धारयाए रयणीए सावेक्खयाए जीवियस्स साहारणयाए पओयणस्स 'संपन्नं च णो अहिलसियं' ति मन्नमाणा दुवारदेसभायं निरुम्भिऊण दण्डवासिया एवं वाहरन्ति । तओ 'संपन्नं मे समीहियं, जइ विही अणुवत्तिस्सइ' त्ति चिन्तिऊणं जंपियं लच्छीए । भद्द, जइ एवं, ता अलं ते उव्वेएणं; अहं तुमं जीवावेमि, जइ मे वयणं सुणेसि । चण्डरुद्देण भणियं । आणवेउ सुन्दरी । लच्छीए भणियं । सुण । अहं खु मायन्दीनिवासिणो कत्तियसेट्ठिस्स धूया लच्छिमई नाम पुव्ववेरिएण विय परि-

---

किन्तु पृच्छामि सुन्दरीम्, 'अप्यस्ति अत्र कथञ्चित् स्तोकमुदकम्' इति । तया भणितम्–अस्ति, यदि मे प्रयोजनं कथयसि । ततश्चिन्तितमनेन–अहो धीरता स्त्रियाः, अहो साहसम्, अहो वचनविन्यासः, ततो भवितव्यमनया पात्रभूतयेति चिन्तयित्वा जल्पितं चण्डरुद्रेण । सुन्दरि ! महती खल्वेषा कथा, न संक्षेपतः कथयितुं पार्यते, तथापि शृणु । साम्प्रतं तावत्तस्करोऽहम्, नरेन्द्रगृहाद् गृहीत्वा रत्नभाण्डं निःसरन् नगरादुपलब्धो दण्डपाशिकैः । लग्ना मे मार्गतो (पृष्ठतः) बहवः दण्डपाशिकाः, एकश्चाहम्, क्षीणगमनशक्तिश्चात्र प्रविष्ट इति । एते चान्धकारतया रजन्याः सापेक्षतया जीवितस्य साधारणतया प्रयोजनस्य 'संपन्नो नोऽभिलषितम्' इति मन्यमाना, द्वारदेशभागं निरुध्य दण्डपाशिका एवं व्याहरन्ति । ततः 'संपन्नं मे समीहितं यदि विधिरनुवर्तिष्यते' इति चिन्तयित्वा जल्पितं लक्ष्म्या । भद्र ! यद्येवं ततोऽलं ते उद्वेगेन, अहं त्वां जीवयामि, यदि मे वचनं शृणोसि । चण्डरुद्रेण भणितम्–आज्ञापयतु

णीया धरणेण । अणिट्ठो मे भत्तारो, पसुत्तो य एसो एत्थ देवउले । ता अङ्गीकरेहि मं, परिचयसु मोसं, पावेउ एसो सकम्मसरिसं गतिं । पहायाए रयणीए गिहीएहिं तुम्भेहिं नरवइसमक्खं पि भणिस्सामि अहयं 'एसो महं भत्तारो, न उण एसो' त्ति । तओ सो चेवँ भयवओ कयन्तस्स पाहुडं भविस्सइ । चण्डरुद्देण भणियं । सुन्दरि, अत्थि एयं, किं तु अहमेत्थ वत्थव्वओ चउचरणपडिबद्धो । अओ वियाणइ मे तं अगिहीयनामं मच्चलोओ चेव एत्थ महिलियं त्ति । लच्छीए भणियं । जइ एवं, ता को पुण इह उवाओ । चण्डरुद्देण भणियं । अत्थि एत्थ उवाओ, जइ थेवमुदयं हवइ । तीए भणियं 'कहं विय' । चण्डरुद्देण भणियं । सुण । अत्थि मे चिन्तामणिरयणभूया भयवया खन्दरुद्देण विइण्णा दिट्ठपच्चया परदिट्ठिमोहणी नाम चोरगुलिया । तीए य उदयसंजोएण अञ्जिएहिं नयणेहिं सहस्सलोयणो देवाहिवो वि न पेच्छइ पाणिणं, किमङ्ग पुण मच्चलोयवासी जणो । लच्छीए भणियं । जइ एवं, ता कहिं गुलिया ।

सुन्दरी । लक्ष्म्या भणितम्-शृणु । अहं खलु माकन्दीनिवासिनः कार्तिकश्रेष्ठिनो दुहिता लक्ष्मीवती नाम पूर्ववैरिकेनापि न परिणीता धरणेन । अनिष्टो मे भर्ता, प्रसुप्तश्च एषोऽत्र देवकुले । ततोऽङ्गीकुरु माम्, परित्यज मोषम् (मुषितम्), प्राप्नोत्वेष स्वकर्मसदृशीं गतिम् । प्रभातायां रजन्यां गृहीतयोर्युवयोर्नरपतिसमक्षमपि भणिष्याम्यहम् 'एष मम भर्ता, न पुनरेष' इति । ततः स एव भगवतः कृतान्तस्य प्राभृतं भविष्यति । चण्डरुद्रेण भणितम्-सुन्दरि ! अस्त्येतत्, किन्तु अहमत्र वास्तव्यश्चतुश्चरणप्रतिबद्धः (भार्यायुक्तः), अतो विजानाति मे तामगृहीतनाम्नीं सर्वलोक एवात्र महिलामिति । लक्ष्म्या भणितम्-यद्येवं ततः कः पुनरिहोपायः । चण्डरुद्रेण भणितम्-अस्त्यत्र उपायः, यदि स्तोकमुदकं भवति । तया भणितम्-'कथमिव' । चण्डरुद्रेण भणितम्-शृणु । अस्ति मे चिन्तामणिरत्नभूता भगवता स्कन्दरुद्रेण वितीर्णा दृष्टप्रत्यया परदृष्टिमोहनी नाम चौरगुटिका । तया चोदकसंयोगेन अञ्जितयोर्नयनयोः सहस्रलोचनो देवाधिपोऽपि

१ सो ख । २ सो गयपगसरिस क । ३ च्चेव नरवई क । ४ पहरिस्सइ क । ५ वियाणाइ ख । ६ च क । ७ एत्थुवाओ क । ८ यह सो वि य उवाओ क ।

चण्डरुद्देण भणियं 'उड्डियाए' । लच्छीए भणियं । जइ एवं, ता किं न अक्खेसि । चण्डरुद्देण भणियं 'नत्थि उदयं' ति । लच्छीए भणियं 'अहं देमि' । चण्डरुद्देण भणियं 'जीवाविओ मोईए'। दिन्नमुदयं । दुवेहिं पिं अक्खियाइं लोयणाइं । भणिया य एसा । सुन्दरि, अणीणिए सत्थवाहपुत्तंमि न तए गन्तव्वं ति । पडिस्सुयमिमीए । मुक्कं रयणभण्डं धरणसमीवे । ठियाइं एगदेसे ॥

पहाया रयणी । उट्ठिओ धरणो । गहिओ आरक्खिएहिं । निहालियं रयणभण्डं, उवलद्धं च तस्स समीवे । तओ नीणिओ देव-उलाओ। बद्धो खु एसो । चिन्तियं च णेण । हन्त किमेयं ति । अहवा न किंचि अन्नं; अवि य पडिकूलस्स विहिणो वियम्भियं ति । पडिकूले य एयंमि अमयं पि हु विसं, रज्जू वि य किण्हसप्पो, गोप्पयं पि सायरो, अणू वि य गिरी, मूसयविवरं पि रसायलं, सुयणो वि दुज्जणो, सुओ वि वेरी, जाया वि भुयङ्गी, पयासो वि अन्धयारं, खन्ती वि कोहो, मद्दवं पि माणो, अज्जवं पि माया, संतोसो वि

न प्रेक्षते प्राणिनम्, किमङ्ग पुनर्मर्त्यलोकवासो जनः । लक्ष्म्या भणितम्-यद्येवं ततः कुत्र गुटिका । चण्डरुद्रेण भणितम्-'उड्डिकायां' (पात्रविशेषे) । लक्ष्म्या भणितम्-यद्येवं ततः किं नाञ्जयसि । चण्डरुद्रेण भणितम्-नास्त्युदकमिति । लक्ष्म्या भणितम्-'अहं ददामि' । चण्डरुद्रेण भणितम्-'जीवितो भवत्या' । दत्तमुदकम् । द्वाभ्यामपि अञ्जिते लोचने । भणिता चैषा । सुन्दरि ! अनीते सार्थवाहपुत्रे न त्वया गन्तव्यमिति । प्रतिश्रुतमनया । मुक्तं रत्नभाण्डं धरणसमीपे । स्थितावेकदेशे ॥

प्रभाता रजनी । उत्थितो धरणः । गृहीत आरक्षकैः । निभालितं रत्नभाण्डम्, उपलब्धं च तस्य समीपे । ततो नीतो देवकुलाद् बद्धः खल्वेषः। चिन्तितं च तेन-हन्त किमेतदिति। अथवा न किञ्चिदन्यत्, अपि च प्रतिकूलस्य विधेर्विजृम्भितमिति। प्रतिकूले चैतस्मिन् अमृतमपि खलु विषम्, रज्जुरपि च कृष्णसर्पः, गोष्पदमपि सागरः, अणुरपि च गिरिः, मूषकविवरमपि रसातलम्, सुजनोऽपि

१ दिन्नं से उयग लच्छीए क । २ पि संजोइऊण गुलियं क । ३ गोपयं पि ख । ४ वेरी ख । ५ माया ख ।

लोहो, सच्चं पि अलियं, पियं पि फरुसं, कलत्तं पि (मित्तं पि) वेरिओ त्तिं[1]। ता किं इमिणा वि चिन्तिएणं। एयस्स वसवत्तिणा न तीरए अन्नहा वट्टिउं। इमाओ वि य कयत्थणाओ इमं मे अहियं बाहइ, जं सा तवस्सिणी अदिट्ठबन्धुविरहा न दीसइ। अहवा वरं न दिट्ठा चेव। मा सा वि मे संसग्गिकलङ्कदूसिया इमं चेव पाविस्सइ त्ति। चिन्तयन्तो नीओ रायउलं। अप्पत्थावो नरिन्दस्स त्ति घरिओ[2] रायमग्गे। अइक्कन्तो[3] वासरो। अवसरो त्ति कलिय निवेइओ नरिन्दस्स।[4] 'देव, सलोत्तओ चेव मायापओयकुसलो वाणिययवेसधारी गहिओ महाभुयङ्गो। संपयं देवो पमाणं ति। तओ राइणा भणियं। किं तेण, वावाएह त्ति। नीओ णेहिं पाणवाडयं। समप्पिओ रायउलकमागयाणं वहनिओगकारीणं पच्चइयपाणाणं। भणिया य एए। हरे, देवो समाइसइ 'एस तक्करो वावाइयव्वो' त्ति। तेहिं भणियं। जं देवो आणवेइ त्ति। समप्पिऊण तेसिं गया डंडवासिया। भणियं चण्डालमयहरेण। हरे, कस्स वावायणमासवारओ। चण्डालेहिं

दुर्जनः, सुतोऽपि वैरी, जायाऽपि [माताऽपि] भुजङ्गी (व्यभिचारिणी), प्रकाशोऽपि अन्धकारम्, क्षान्तिरपि क्रोधः, मार्दवमपि मानः, आर्जवमपि माया, संतोषोऽपि लोभः, सत्यमपि अलीकम्, प्रियमपि परुषम्, कलत्रमपि (मित्रमपि) वैरिकमिति। ततः किमनेनापि चिन्तितेन। एतस्य वशवर्तिना न शक्यतेऽन्यथा वर्तितुम्। अस्या अपि च कदर्थनाया इदं मेऽधिकं बाधते, यत्सा तपस्विनी अदृष्टबन्धुविरहा न दृश्यते। अथवा वरं न दृष्टैव। मा साऽपि मे संसर्गकलङ्कदूषिता इमां (कदर्थनां) एव प्राप्स्यतीति। चिन्तयन् नीतो राजकुलम्। अप्रस्तावो नरेन्द्रस्येति धृतो राजमार्गे। अतिक्रान्तो वासरः। अवसर इति कलित्वा निवेदितो नरेन्द्रस्य। देव! सलोप्त्रक एव मायाप्रयोगकुशलो वाणिजकवेषधारी गृहीतो महाभुजङ्गः। साम्प्रतं देवः प्रमाणमिति। ततो राज्ञा भणितम्–किं तेन, व्यापादयतेति। नीतस्तैः प्राणवाटकम् (चण्डालवाटकम्)। समर्पितो राजकुलक्रमागतानां प्रत्ययितविश्वस्तप्राणानाम्। भणिता चैते। अरे देवः समादिशति 'एष तस्करो

१ अत्र 'पिया वि मियारी, अंधना विधा' इत्यधिकः पाठः क। २ धारिओ क। ३ अइक्कन्ता काइ वेला क। ४ 'भणियमारक्खिएहिं' इत्यधिकः पाठः क।

भणियं 'मोरियस्स'। तेण भणियं। लहुं सद्दावेह मोरियं। सद्दाविओ मोरिओ, आगओ य। भणिओ मयहरेण। हरे मोरिय, एस तक्करो देवेण पेसिओ वावाइयव्वो त्ति। ता नेऊण मसाणभूमिं लहुं वावाएहि। जाममेत्तावसेसो य वासरो, एण्हिं अवावाइए मा रयणीए पमाओ भविस्सइ। मोरियएण भणियं। जं तुमं भणसि त्ति समप्पिओ मोरिययस्स पच्चभिन्नाओ य णेणं। 'कहं सो चेव एसो जीवियदायओ मे सत्थवाहपुत्तो; अहो कट्ठं, इमस्स वि ईइसी अवत्थ' त्ति चिन्तिऊण विसण्णो मोरियओ। चिन्तियं च णेणं। अहवा पावेन्ति चन्ददिवायरा वि मुहुत्तमेत्तं गहकल्लोलाओ आवइं। बहुमओ य मे सामिमालसमाएसो एयस्स दंसणेणं। ता नेमि ताव एयं मसाणभूमिं। जाणामि य इमाओ जहट्ठियं वुत्तन्तं। नीओ मसाणभूमिं, छोडिया बन्धा, चलणेसु निवडिऊणं पुच्छिओ य णेणं। अज्ज, अवि सुमरेसि मं आयामुहीए विमोइयं। धरणेण भणियं। भद्द, न सुट्ठु सुमरेमि। मोरियएण भणियं। कहं न सुमरेसि,

व्यापादयितव्यः' इति। तैर्भणितम्-यद् देव आज्ञापयति इति। समर्प्य तेभ्यो गता दण्डपाशिकाः। भणितं +चण्डालमुख्येन-अरे कस्य व्यापादनमासवारकः। चण्डालैर्भणितं 'मौर्यस्य'। तेन भणितम्-लघु शब्दायत मौर्यम्। शब्दायितो मौर्य आगतश्च। भणितो मुख्यचण्डालेन-अरे मौर्य! एष तस्करो देवेन प्रेषितो व्यापादयितव्य इति। ततो नीत्वा श्मशानभूमिं लघु व्यापादय। याममात्रावशेषश्च वासरः, इदानीमव्यापादिते मा रजन्यां प्रमादो भविष्यति। मौर्येण भणितम्-यत्त्वं भणसीति। समर्पितो मौर्यस्य प्रत्यभिज्ञातश्च तेन। कथं स एष जीवितदायको मे सार्थवाहपुत्रः, अहो कष्टम्, अस्यापीदृशी अवस्थेति चिन्तयित्वा विषण्णो मौर्यः। चिन्तितं च तेन-अथवा प्राप्नुतश्चन्द्रदिवाकरावपि मुहूर्तमात्रं ग्रहकल्लोलाद् (राहो.) आपदम्। बहुमतश्च मे स्वामिसमादेश एतस्य दर्शनेन। ततो नयामि तावदेतं श्मशानभूमिम्। जानामि चास्माद् यथास्थितं वृत्तान्तम्। नीतो श्मशानभूमिम्, छोटिता बन्धाः, चरणयोर्निपत्य पृष्टश्चानेन। आर्य! अपि

१ सद्दावेहि ख। २ पच्चहिन्नाओ क। ३ इदिसी क। ४ सुमरामि क। ५ मोरिएण क। + अत्र महयरशब्दो देश्यो मुख्यवाची।

हरिसवसुप्फुल्ललोयणेणं । पुच्छिया एसा । सुन्दरि, कुओ तुम त्ति । तओ सा रोविउं पयत्ता भणिया य णेणं । सुन्दरि, मा रोव, ईइसो एस संसारो । आवयाभायणं खु एत्थ पाणिणो । ता अलं विसाएण । धन्नो य अहयं, जेण तुमं संपत्त त्ति । तओ तीए भणियं । अज्जउत्त,पस्सवणनिमित्तमुट्ठिया गहिया तक्करेण, इत्थीसहावाओ अज्जउत्तसिणेहाइसएण य न किंपि वाहरियं । 'अणिच्छमाणी य इत्थिया न घेप्पइ' त्ति करिय मुसिऊण उज्झिया इहइं । अन्नं च । तक्करकयत्थणाओ वि मे एयं अहिययरं बाहइ, जं तुमं ईइसिं अवत्थमुवगओ दिट्ठो त्ति । तओ 'न अन्नहा मे वियप्पियं' ति चिन्तिऊण भणियं धरणेणं । सुन्दरि, थेवमियं कारणं । न मे उव्वेयकारिणी इयमवत्था तुह दंसणेणं । ता किं एइणा । एहि, गच्छम्ह । चिन्तियं च णाए । अहो मे पावपरिणई, जं कयन्तमुहाओ वि एस आगओ त्ति । पयट्टा एसा । समागयाइं वियारउरं नाम सन्निवेसं । कया पाणवित्ती । अत्थमिओ सूरिओ । अइवाहिया रयणी । चिन्तियं धरणेणं । एवं

लोचनेन । पृष्टैषा । सुन्दरि ! कुतस्त्वमिति । ततः सा रोदितुं प्रवृत्ता भणिता च तेन । सुन्दरि ! मा रुदिहि, ईदृश एव संसारः । आपद्भाजनं खल्वत्र प्राणिनः । ततोऽलं विषादेन । धन्यश्चाहं येन त्वं संप्राप्तेति । ततस्तया भणितम्–आर्यपुत्र ! प्रस्रवणनिमित्तमुत्थिता गृहीता तस्करेण, स्त्रीस्वभावाद् आर्यपुत्रस्नेहातिशयेन च न किमपि व्याहृतम् । 'अनिच्छन्ती च स्त्री न गृह्यते' इति कृत्वा मुषित्वा उज्झितेह । अन्यच्च तस्करकदर्थनाया अपि मे एतदधिकतरं बाधते, यत्त्वमीदृशीमवस्थामुपगतो दृष्ट इति । ततो 'नान्यथा मे विकल्पितम्' इति चिन्तयित्वा भणितं धरणेन । सुन्दरि ! स्तोकमिदं कारणम् । न मे उद्वेगकारिणीयमवस्था तव दर्शनेन । ततः किमेतेन । एहि गच्छावः । चिन्तितं चानया–अहो मे पापपरिणतिः, यत्कृतान्तमुखादपि एष आगत इति । प्रवृत्तैषा । समागतौ विचारपुरं नाम सन्निवेशम् । कृता प्राणवृत्तिः । अस्तमितः सूर्यः । अतिवाहिता रजनी । चिन्तितं धरणेन–एवं कृतान्ताभिभूतस्य न युक्तमिह

१ –त्तं समुट्ठिया क । २ –सहावओ क । ३ धरणेण भणिय क । ४ थेवमिद क । एसा अ–क । ५ एसो क । ६ –नामयस्स क ।

अज्जे अनस्समहमप्पाणं वावाएमि। ता गच्छउ अज्जो। तओ 'नत्थि अविसओ सज्जणसिणेहस्स'त्ति चिन्तिऊण जंपियं धरणेणं। भद्द, जइ एवं, ता अवक्कमामि। मोरिएण भणियं। अणुग्गिहीओ म्हि। दंसिओ से पन्थो। पणमिऊण य नियत्तो मोरिओ। मित्तोवरोहेण पलाणो धरणो। चिन्तियं च णेण। अह कहिं पुण सा मुद्धमयलोयणा भविस्सइ। नूणमुवरोहसीलयाए मं अणुट्ठविय पाणवणनिमित्तमुट्ठिया केणावि तक्करेणं समासाइया भवे, नीया य णेणं, मम विणासासङ्किणीए न जंपियमिमीए; अन्नहा कहं न दिट्ठ त्ति। अद्दंसणेणं च तीसे विहलमेव पाणलाहं मन्नामि त्ति। चिन्तयन्तो पयट्टो गवेसिउं। ण्हाओ उज्जुवालियाए॥

इओ य सो चण्डरुद्दो तओ देवउलाओ अवक्कमिऊण गओ उज्जुवालियं नइं। चिन्तियं च णेणं। अहो दारुणया इत्थिवग्गस्स,

---

प्राणव्यापत्तिं करोति। अगच्छति चार्ये अवश्यमहमात्मानं व्यापादयामि। ततो गच्छत्वार्यः। ततो 'नास्त्यविषयः सज्जनस्नेहस्य' इति चिन्तयित्वा जल्पितं धरणेन। भद्र! यद्येवं ततोऽपक्रामामि। मौर्येण भणितम्-अनुगृहीतोऽस्मि। दर्शितस्तस्य पन्थाः। प्रणम्य च निवृत्तो मौर्यः। मित्रोपरोधेन पलायितो धरणः। चिन्तितं च तेन-अथ कुत्र पुनः सा मुग्धमृगलोचना भविष्यति, नूनमुपरोधशीलतया मामनुत्थाप्य प्रस्त्रवणनिमित्तमुत्थिता केनापि तस्करेण समासादिता भवेत्, नीता च तेन, मम विनाशाशङ्किन्या न जल्पितमनया, अन्यथा कथं न दृष्टेति। अदर्शनेन च तस्या विफलमेव प्राणलाभं मन्ये इति। चिन्तयन् प्रवृत्तो गवेषयितुम्। स्नात ऋजुवालिकायाम्।

इतश्च स चण्डरुद्रस्ततो देवकुलादपक्रम्य गत ऋजुवालिकां नदीम्। चिन्तितं च तेन-अहो दारुणता स्त्रीवर्गस्य, यदेषा एकपदे एव मज्ञा-

---

१ अप्पाणय क। २ 'देव, महापसाओ' इत्यधिकं पाठः कपुस्तके। ३ तओ मोरिआरोहेण गओ धरणो क। ४ -मवरोहसीलयाए क-ख। ५ विणाससङ्कियाए क। ६ तीए क। ७ उज्जुमालियाए क उज्जुयालियाए ख। ८ उउजामालिय क।

जमेसा एगपए चेव महावसणपायालंमि पक्खिविय भत्तारं अणवेक्खिऊण नियकुलं सिविणयंमि वि अदिट्ठपुव्वेण मए सह पयट्ट त्ति।

-हा किंह दूरेण जियं विसवग्घभुयङ्गसिङ्घसरहाणं। कलिकालरण्डिरक्खसिकयन्तचरियं महिलियाहिं ॥
अमलिलपङ्कग्गाही होइ खणेणं अकन्दरा वग्घी। अणियत्ता जमभिउडी अणब्भवज्जासणी महिला ॥
महिला आलकुलघरं[1] महिला लोयंमि दुच्चरियखेत्तं। महिला दुग्गइदारं महिला जोणी अणत्थाणं ॥
विज्जु व्व चञ्चलाओ महिलाउ विसं व पमुहमहुराओ। मच्चु व्व निग्घिणाओ पावं पिव वज्जणिज्जाओ ॥

ता अलं मे एयाए; मा मज्झं पि इणमेव संपाडइस्सइ त्ति चिन्तिऊण घेत्तूणमङ्गलग्गं सुवण्णयं परिचत्ता खु एसा। चिन्तियं च तीए। तहावि सोहणं चेव एयं, जं सो वावाइओ त्ति। ता गच्छामि अन्नत्थ। पयट्टा नईतीराए। दिट्ठा धरणेण

व्यसनपाताले प्रक्षिप्य भर्तारमनपेक्ष्य निजकुलं स्वप्नेऽपि अदृष्टपूर्वेण मया सह प्रवृत्तेति।

हा कथं दूरेण जितं विष-व्याघ्र-भुजङ्ग-सिंह-शरभानाम्। कलिकालवह्निराक्षसीहृतान्तचरितं महिलाभिः ॥
असलिलपंकग्राही+ भवति क्षणेनाकन्दरा व्याघ्री। अनिवृत्ता यमभ्रुकुटिरनभ्रवज्राशनिर्महिला ॥
महिला आल(असद्दोषारोप)कुलगृहं महिला लोके दुश्चरितक्षेत्रम्। महिला दुर्गतिद्वारं महिला योनिरनर्थानाम् ॥
विद्युदिव चञ्चला महिला विषमिव प्रमुखमधुराः। मृत्युरिव निर्घृणाः पापमिव वर्जनीयाः ॥

ततोऽलं मे एतया, मा ममापीदमेव संपादयिष्यति इति' चिन्तयित्वा गृहीत्वाङ्गलग्नं सुवर्णं परित्यक्ता खल्वेषा। चिन्तितं च तया-तथापि शोभनमेवैतत्, यत्स व्यापादित इति। ततो गच्छाम्यन्यत्र। प्रवृत्ता नदीतीरे। दृष्टा धरणेन हर्षवशोत्फुल-

१ वहं क। २ पुलहरं क। + ग्राहो जलजन्तुविशेषः, तस्य स्त्री जातित्वात् ग्राही।

जो भवं विय अचोरो चेव 'चोरो'त्ति कलिय गहिओ अहं महया दविणजाएण पेच्छिऊण नरवइं तए विमोइओ त्ति। धरणेण भणियं। भद्द, थेवमेयं। मोरिएण भणियं। ता साहेउ अज्जो, कहं पुण अज्जस्स ईइसी अवत्थ त्ति। धरणेण भणियं। भद्द, देव्वं एत्थ पुच्छसु त्ति। मोरिएण चिन्तियं। न एत्थ कालक्खेवेण पओयणं, अहिमाणी य एसो कहं कहइस्सइ। किं वा कहिएणं। विचित्ताणि विहिणो विलसियाणि। ता किं मयेइणा निब्बन्धेण। अहवा कहियं चेवाणेण परमत्थओ 'देव्वं पुच्छसु'त्ति भणमाणेण। ता इमं ताव एत्थ पत्तयालं, जं एसो इओ लहुं विसज्जीयइ त्ति। चिन्तिऊण भणिओ खु एसो। अज्ज, किं बहुणा जंपिएण; मोत्तूण विसाय लहुं अवक्कमसु। धरणेण भणियं। भद्द, न खलु अहं परपाणेहिं अत्तणो पाणे रक्खेमि। ता वावाएहि मं, निद्देसकारी खु तुमं ति। मोरिएण भणियं। अज्ज, अलं मज्झ पाणविणाससङ्काए। सत्तपुरिसो खु एस राया, न अम्हाणं अवराहसए वि य पाणवावत्तिं करेइ। अगच्छमाणे य

स्मरसि मामायामुष्यां विमोचितम्। धरणेन भणितम्-न सुष्ठु स्मरामि। मौर्येण भणितम्-कथं न स्मरसि, यो भवानिव अचोर एव 'चोर' इति कलयित्वा गृहीतोऽहं महता द्रविणजातेन प्रेक्ष्य नरपतिं त्वया विमोचित इति। धरणेन भणितम्-भद्र! स्तोकमेतद्। मौर्येण भणितम्-ततः कथयत्वार्यः, कथं पुनरार्यस्य ईदृशी अवस्थेति। धरणेन भणितम्-भद्र! दैवमत्र पृच्छेति। मौर्येण चिन्तितम्-नात्र कालक्षेपेन प्रयोजनम्, अभिमानी चैष कथं कथयिष्यति, किं वा कथितेन। विचित्राणि विधेर्विलसितानि। ततः किं ममैतेन निर्बन्धेन। अथवा कथितमेवानेन परमार्थतो 'दैवं पृच्छ'इति भणता। तत इदं तावदत्र प्राप्तकालम्, यदेष इतो लघु विसर्ज्यते इति। चिन्तयित्वा भणितः खल्वेषः। आर्य! किं बहुना जल्पितेन, मुक्त्वा विषादं लघु अपक्राम। धरणेन भणितम्-भद्र! न खल्वहं परप्राणैरात्मनः प्राणान् रक्षामि। ततो व्यापादय माम्, निर्देशकारी खलु त्वमिति। मौर्येण भणितम्-आर्य! अलं मम प्राणविनाशशङ्कया। सत्पुरुषः खल्वेष राजा, नास्माकमपराधशतेऽपि च

१ पओयणं ति क। २ कहिस्सइ क। ३ विसज्जियइ ख। ४ अवक्कमाहि क। ५ आएसयारी क। ६ -विणासणासंकाए क। ७ सत्तपुरिसिओ क। ८ विवित्ति क।

कयन्ताभिभूयस्स न जुत्तमिह चिट्ठिउं । पराणेमि ताव एयं दन्तउरनिवासिणो खन्ददेवमाउलस्स समीवं; पच्छा जहाजुत्तं करेस्सामि त्ति । साहियं लच्छीए । बहुमयं च तीए । पयट्टाणि दन्तउरं ॥

इओ य न लद्धो सत्थवाहपुत्तो त्ति संजायसोएण पच्चइयनिययपुरिसाण समप्पिओ सत्थो कालसेणेण । भणिया य एए । हरे, पावियव्वो तुम्हेहिं एस महाणुभावस्स गुरूणं ति । चिन्तियं च णेण । जइ वि न संपन्नमोवाइयं, तहावि कायम्बरीए जहा भणियमेव बलिविहाणं काऊण पइन्नं पि ताव सफलं करेमि त्ति । पेसिया बलिपुरिसनिमित्तं सबरपुरिसा । कराविया कायम्बरीए पूया, मज्जिओ गिरिनईए, परिहियाइं वक्कलाइं, कया कणवीरमुण्डमाला, रयाविया महामहल्लकट्ठेहिं[3] चिया, पयट्टो चण्डियाययणं ॥

इओ य दन्तउरपत्थिओ बिइयदियहंमि अरुणुग्गमे चेव कायम्बरिं परिब्भमन्तेहिं समासाइओ सत्थवाहपुत्तो कालसेणसबरेहिं । बद्धो

स्थातुम् । ततः परानयामि तावदेतां दन्तपुरनिवासिनः स्कन्ददेवमातुलस्य समीपम्, पश्चाद् यथायुक्तं करिष्यामीति । कथितं लक्ष्म्यै । बहुमतं च तया । प्रवृत्तौ दन्तपुरम् ॥

इतश्च न लब्धः सार्थवाहपुत्र इति संजातशोकेन प्रत्ययितनिजपुरुषेभ्यः समर्पितः सार्थः कालसेनेन । भणिताश्चैते । अरे प्रापयितव्यो युष्माभिरेष महानुभावस्य गुरूणामिति । चिन्तितं च तेन—यद्यपि न संपन्नमौपयाचितं तथापि कादम्बर्यां यथाभणितमेव बलिविधानं कृत्वा प्रतिज्ञामपि तावत्सफलां करोमीति । प्रेषिता बलिपुरुषनिमित्तं शबरपुरुषाः । कारिता कादम्बर्याः पूजा, मज्जितो गिरिणद्याम्, परिहितानि वल्कलानि, कृता करवीरमुण्डमाला, रचिता महामहाकाष्ठैश्चिता, प्रवृत्तश्चण्डिकाऽऽयतनम् ॥

इतश्च दन्तपुरप्रस्थितो द्वितीयदिवसेऽरुणोद्गमे एव कादम्बरीं परिभ्रमद्भिः समासादितः सार्थवाहपुत्रः कालसेनशबरैः । बद्धो

---

१ —मामयस्स क । २ बीय—क । ३ महामुल ग ।

गलिरज्जूए। पयट्टाविओ समहिलिओ चेव चण्डियाययणं। गओ थेवं भूमिभागं। दिट्ठं च णेण चण्डियाययणपासमण्डलं। कीइसं। परिमडियजिण्णरुक्खगुंदेहियखइयकट्ठसंघायसंकुलं भुयङ्गमिहुणसणाहवियडवम्मीयं पयत्तमुहलसउणगणकयवमालं वियडतरुखन्धबहलरुहिरापङ्कियतिसूलसंघायं पायवमाहायबद्धमहिसमेसमुहपुच्छखुरसिङ्गसिरोहराचीरनिवहं ति। अवि य

पायवलउन्तसंवलियगिद्धवन्द्रेहि विप्फुरन्तेहिं। पडिबद्धसूरकिरणं करङ्ककलियं मसाणं व॥

गहभूयजक्खरक्खसपिसायसंजणियहिययपरिओसं। रुहिरबलिखित्तपसमियनिस्सेसधरारउग्घायं॥

तं च एवंगुणाहिरामं चण्डियाययणपासमण्डलं सभयं वोलिऊण आययणं पेच्छिउं पयत्तो।

धवलनरनरकलेवरविरइयणुत्तुङ्गपडियपायारं। उब्भडकबन्धविरइयतोरणपडिबद्धसिरमालं॥

पलिरज्ज्वा। प्रवर्तितः समहिलिक एव चण्डिकायतनम्। गतः स्तोकं भूमिभागम्। दृष्टं च तेन चण्डिकायतनपार्श्वमण्डलम्। कीदृशम्। परिशटितजीर्णवृक्षगोदेहिकाखादितकाष्ठसंघातसंकुलं भुजगमिथुनसनाथविकटवल्मीकं प्रवृत्तमुखरशकुनगणकृत(धमाल दे॰)कोलाहलं विकटतरुस्कन्धबहलरुधिराक्तत्रिशूलसंघातं पादपशाखावबद्धमहिष-मेषमुखपुच्छखुरशृङ्गशिरोधराचीरनिवहमिति। अपि च-

पादपवल्गत्संवलितगृध्रवृन्दैर्विस्फुरद्भिः। प्रतिबद्धसूर्यकिरणं करङ्ककलितं श्मशानमिव॥

ग्रहभूतयक्षराक्षसपिशाचसंजनितहृदयपरितोषम्। रुधिरबलिक्षिप्तप्रशमितनिःशेषधरारजउद्घातम्(समूहम्)॥

तं चैवंगुणाभिरामं चण्डिकायतनपार्श्वमण्डलं सभयं व्यतिक्रम्यायतनं प्रेक्षितुं प्रवृत्तः।

धवलपरनरकलेवरविस्तीर्णोत्तुङ्गघटितप्राकारम्। उद्भटकबन्धविरचिततोरणप्रतिबद्धशिरोमालम्॥

---

१ उद्देहिग-क।

मयणाहवयणभीसणविरइयपायारसिहरसंघायं । उत्तुङ्गवेणुलम्बियदीहरपोण्डरियकत्तिझयं ॥
दीणमुहपासपिण्डियबन्दयबीभच्छरुद्धओवासं । निसियकरवालवावडकरसवरजुवाणपरियरियं ॥
विममसमाहयपडुपडहसद्दवित्तत्थसउणसंघायं । अच्चंतरुयन्तसदुक्खसबरिविलयाजणाइण्णं ॥
वियडगयदन्तनिम्मियभित्तिसमुक्खित्तसूलसंघायं । तक्खणमेत्तुकत्तियचम्मसमोच्छइयगब्भहरं ॥
पुरिसवसापरिपूरियकवालपज्जलियमङ्गलपईवं । डज्झन्तविल्लगुग्गुलुपवियम्भियधूमसंघायं ॥
सबरवहूरुहिरक्खयगयमोत्तियरइयसत्थियसणाहं । चन्दकरधवलदीहरपरिलम्बियचमरसंघायं ॥
रुहिरकसव्वालम्बियदीहरवणकोलवब्भनिउरुम्बं । कङ्केल्लिपल्लवुप्पङ्कनिमियरेहेन्तधरणितलं ॥

मृगनाथवदनभीषणविरचितप्राकारशिखरसंघातम् । उत्तुङ्गवेणुलम्बितदीर्घपौण्डरीककृत्तिध्वजम् ॥
दीनमुखपाशपिण्डितवन्दिकबीभत्सरुद्धावकाशम् । निशितकरवालव्यापृतकरशबरयुवपरिकरितम् ॥
विषमसमाहतपटुपटहशब्दवित्रस्तशकुनसंघातम् । अत्यन्तरुदत्सदुःखशबरीवनिताजनाकीर्णम् ॥
विकटगजदन्तनिर्मितभित्तिसमुत्कीर्णशूलसंघातम् । तत्क्षणमात्रोत्कर्तितचर्मसमाच्छादितगर्भगृहम् ॥
पुरुषवसापरिपूरितकपालप्रज्वलितमङ्गलप्रदीपम् । दह्यमानविल्वगुग्गुलुप्रविजृम्भितधूमसंघातम् ॥
शबरवधूरुधिराक्षतगजमौक्तिकरचितस्वस्तिकसनाथम् । चन्द्रकरधवलदीर्घपरिलम्बितचामरसंघातम् ॥
रुधिर-(कसव्व दे)व्यासालम्बितदीर्घवनकोलवभ्रनिकुरम्बम् । कंकेल्लि(अशोक)पल्लवोत्पंक(राशि)न्यस्तराजद्धरणीतलम् ॥

१ धूमनिउरंबं क । २ रायत–क ।

कोदण्डखग्गघण्टयमहिसासुरपुच्छवावडकराए । कच्चाइणिपडिमाए विहूसियं घोररूवाए ॥

तओ तं दट्ठूण चिन्तियं धरणेणं

सक्का सीहस्स वणे पलाइउं वारणस्स य तहेव । सुकयस्स दुकयस्स य भण कत्थ पलाइउं सक्का ॥

एवं च चिन्तयन्तो छूढो सबरेहि वन्द्रमज्झंमि । अह बन्धिऊण गाढं पुव्वविरुद्धेहि व खलेहिं ॥

एत्थन्तरंमि समागओ चण्डियाययणं कालसेणो, पडिओ चण्डियाए चलणेसु, भणियं च सगग्गयक्खरं । भयवइ, जइ वि न कओ तए मह पसाओ, तहावि जम्मन्तरे वि जहा न एवं दुक्खभायणं हवामि, तहा तए कायव्वं ति । 'सत्थवाहपुत्तावयारकरणेण जं महं दुक्खं, तं तुमं चेव जाणसि' त्ति भणिऊण भणिओ कुरङ्गओ । हरे, निवेएहि भयवईए बलिं । तेण 'जं देवो आणावेइ' त्ति भणिऊण

कोदण्डखड्गघण्टामहिषासुरपुच्छव्यापृतकरया । कात्यायनीप्रतिमया विभूषितं घोररूपया ॥

ततस्तं दृष्ट्वा चिन्तितं धरणेन ।

शक्याः सिंहाद् वने पलायितुं वारणात्तथैव । सुकृताद् दुष्कृताच्च भण कुत्र पलायितुं शक्याः ॥

एवं च चिन्तयन् क्षिप्तः शबरैर्वृन्दमध्ये । अथ बद्ध्वा गाढं पूर्वविरुद्धैरिव खलैः ॥

अत्रान्तरे समागतश्चण्डिकायतनं कालसेनः । पतितश्चण्डिकायाश्चरणयोः । भणितं च सगद्गदाक्षरम् । भगवति ! यद्यपि न कृत स्त्वया मम प्रसादः, तथापि जन्मान्तरेऽपि यथा नैवं दुःखभाजनं भवामि तथा त्वया कर्तव्यमिति । 'सार्थवाहपुत्रापकारकरणेन यन्मह द् दुःखं तत्त्वमेव जानासि' इति भणित्वा भणितः कुरङ्गकः । अरे निवेदय भगवत्यै बलिम् । तेन 'यद्देव आज्ञापयति' इति भणित्वा

१ हत्थिणो ७२ मत्तस । क । २ चिन्तिऊण ख ।

खित्तो णेण केसेसु कड्ढिऊण भयपरायत्तसव्वगत्तो दुग्गिलओ नाम लेहवाहओ। ढोइयं रत्तचन्दणमणाहं भायणं। विगयपाणो विव चच्चिओ दुग्गिलओ। कालसेणेण कड्ढियं विज्जुछडाडोवभासुरं मण्डलग्गं, वाहियं ईसि नियभुयासिहरे। भणिओ य दुग्गिलओ। भद्द, सुदिट्ठं जीवलोयं करेहि। सग्गं तए गन्तव्वं, जीवियं मोत्तूण [3]किं वा ते संपाडियउ त्ति। तओ [4]भयाभिभूएण न जंपियं दुग्गिलएणं। पुणो वि भणिओ, पुणो वि न जंपियं ति। अणावूरियमणोरहो य न वावाइज्जइ त्ति विसण्णो कालसेणो। तं च दट्ठूण चिन्तियं धरणेणं। हन्त मए वि एवं मरियव्वं ति। ता वरं अवेच्छिऊण दीणसत्तघायं काऊण खणमेत्तपाणपरिरक्खणेण इमस्स उवयारं पढमं विवन्नो म्हि। वावडो य मे विणिवायकरणेसु कयन्तो, एसो वि निव्वुओ हवउ त्ति चिन्तिऊण भणिओ कुरङ्गओ। भद्द, निवेएहि एयस्स महापुरिसस्स, जहा 'भयविसण्णो खु एसो तवस्सी, ता किं एइणा; अणभिन्नो अहं पत्थणाए; तहावि भवओ पओयणं [5]पसाहणीयं चेव

क्षिप्तोऽनेन केशेषु कर्षित्वा भयपराधृतसर्वगात्रो दुर्गिलको नाम लेखवाहकः। ढौकितं रक्तचन्दनसनाथं भाजनम्। विगतप्राण इव चर्चितो दुर्गिलकः। कालसेनेन कृष्टं विद्युच्छटाटोपभासुरं मण्डलाग्रम्, वाहितमीषद् निजभुजाशिखरे। भणितश्च दुर्गिलकः। भद्र! सुदृष्टं जीवलोकं कुरु। स्वर्गं त्वया गन्तव्यं, जीवितं मुक्त्वा किं वा ते संपाद्यतामिति। ततो भयाभिभूतेन न जल्पितं दुर्गिलकेन। पुनरपि भणितः पुनरपि न जल्पितमिति। अनापूरितमनोरथश्च न व्यापाद्यते इति विषण्णः कालसेनः। तं च दृष्ट्वा चिन्तितं धरणेन। हन्त मयाऽप्येवं मर्तव्यमिति। ततो वरमप्रेक्ष्य दीनसत्त्वघातं कृत्वा क्षणमात्रप्राणपरिरक्षणेनास्योपकारं प्रथमं विपन्नोऽस्मि। व्यापृतश्च मे विनिपातकरणेषु कृतान्तः, एषोऽपि निर्वृतो भवत्विति चिन्तयित्वा भणित कुरङ्गकः। भद्र! निवेदय एतस्मै महापुरुषाय, यथा 'भयविषण्णः खल्वेष तपस्वी, ततः किमेतेन, अनभिज्ञोऽहं प्रार्थनायाम्, तथापि भवतः प्रयोजनं प्रसाधनीयमेव प्रार्थये एकां प्रार्थनामिति। निवेदितं काल-

१ केसे क। २ ढोइऊण ख। ३ 'किं भण' इत्यधिक कपुस्तके। ४ भयाहिहूएण क। ५ पसाहिणीय क।

परथेमि एगं पत्थणं' ति। निवेइयं कालसेणस्स। भणियं च णेण। जीवियं मोत्तूण पत्थेउ भद्दो त्ति। धरणेण भणियं। मोत्तूण एयं मं वावाएसु त्ति। तओ वाहजलभरियलोयणेण अहं को उण एसो परोवयारतल्लिच्छयाए अप्पाणयं वावायणे समप्पेइ; सुमरावेइ मे सत्थवाहपुत्तं' ति भणिऊण मुच्छिओ कालसेणो, निवडिओ धरणिवट्ठे। वीजिओ किसोरएण। लद्धा चेयणा। भणियं णेण। भद्द किसोरय, निरूवेहि एयं, को उण एसो महाणुभावो सत्थवाहपुत्तस्स चेट्ठियं अणुकरेइ। निरूविऊण भणियं किसोरएण। भो इमाए अणन्नसरिसीए आगिईए सो चेव मे पडिहायइ त्ति। ता सयमेव निरूवेउ पल्लीवई। तओ हरिसविसायगब्भिणं निरूविओ णेण पच्चभिन्नाओ य। छोडिया से बन्धा। खग्गं मोत्तूण निवडिओ चलणेसु। भणियं च णेण। सत्थवाहपुत्त, खमियव्वो मेह एस अवराहो। धरणेण भणियं। भो महापुरिस, अहिप्पेयफलसाहणेण गुणो खु एसो, कहमवराहो त्ति। कालसेणेण चिन्तियं। नूणं न एस मं पच्चभिजाणइ त्ति, तेण

सेनाय। भणितं च तेन-जीवितं मुक्त्वा प्रार्थयतां भद्र इति। धरणेन भणितम्-मुक्त्वा एतं मां व्यापादयेति। ततो बाष्पजलभृतलोचनेन 'अथ कः पुनरेष परोपकारतत्परतया आत्मानं व्यापादने समर्पयति, स्मरयति मे सार्थवाहपुत्रम्' इति भणित्वा मूर्च्छितः कालसेनः, निपतितो धरणीपृष्ठे। वीजितः किशोरकेन। लब्धा चेतना। भणितं च तेन-भद्र किशोरक! निरूपयैनम्, कः पुनरेष महानुभावः सार्थवाहपुत्रस्य चेष्टितमनुकरोति। निरूप्य भणितं किशोरकेन-भो अनयाऽनन्यसदृश्याऽऽकृत्या स एव मे प्रतिभातीति। ततः स्वयमेव निरूपयतु पल्लीपतिः। ततो हर्षविषादगर्भितं निरूपितस्तेन प्रत्यभिज्ञातश्च। छोटितास्तस्य बन्धाः। खड्गं मुक्त्वा निपतितश्चरणयोः। भणितं च तेन-सार्थवाहपुत्र! क्षन्तव्यो ममैषोऽपराधः। धरणेन भणितम्-भो महापुरुष! अभिप्रेतफलसाधनेन गुणः खल्वेषः, कथमप-

१ अहो रव। २ सुमरेइ क। ३ संमुच्छिओ क। ४ -सरिसाए रव। ५ च्चेव क। ६ कालसेणेण लद्धा से क। ७ मम क। ८ महासत्त क। ९ पच्चहियाणइ क।

एवं मन्तेइ; ता पयासेमि से अत्ताणयं। भणियं च णेण। सत्थवाहपुत्त, किं ते अहिप्पेयं फलं साहियं ति। धरणेण भणियं। भद्द, पत्थुए वावायणे एयं उज्झिऊण ममेव मरणमणोरहापूरणं ति। कालसेणेण भणियं। सत्थवाहपुत्त, किं ते इमस्स निव्वेयाइसयस्स मरणववसायस्स कारणं। धरणेण भणियं। भो महापुरिस, अलमियाणिं एयाए कहाए। संपाडेउ भवं अत्तणो समीहियं ति। तओ 'अहो से महाणुभावय' त्ति चिन्तिऊण भणियं कालसेणेण। सत्थवाहपुत्त, न सुमरेसि मं सीहविणिवाइयं नागपोययं पिव अत्तणो विणासनिमित्तं अत्तणा चेव जीवाविऊण कयग्घसेहरयभूयं कालसेणं। जीवाविओ अहं तए। मए पुण कओ तुज्झ पच्चुवयारो; विओइओ तुमं सत्थाओ, पाविओ य अप्पत्तपुव्वं इमं ईइसिं अवत्थं ति। तओ सुमरिऊण पुव्ववुत्तन्तं पच्चहियाणिऊण य कालसेणं लज्जावणयवयणं जंपियं धरणेण। भो महापुरिस, को अहं जीवावियव्वस्स, तुह चेव पुण्णपरिणई एस त्ति। कहं च तुमं कयग्घो, जो दिट्ठमेत्त वि

पराध इति। कालसेनेन चिन्तितम्-नूनं नैष मां प्रत्यभिजानातीति तेनैवं मन्त्रयति, ततः प्रकाशयामि तस्मै आत्मानम्। भणितं च तेन-सार्थवाहपुत्र! किं तेऽभिमतं फलं साधितमिति। धरणेन भणितम्-भद्र! प्रस्तुते व्यापादने एतमुज्झित्वा ममैव मरणमनोरथापूरणमिति। कालसेनेन भणितम्-सार्थवाहपुत्र! किं तेऽस्य निर्वेदातिशयस्य मरणव्यवसायस्य कारणम्। धरणेन भणितम्-भो महापुरुष! अलमिदानीमेतया कथया। संपादयतु भवानात्मनः समीहितमिति। ततः 'अहो तस्य महानुभावता' इति चिन्तयित्वा भणितं कालसेनेन। सार्थवाहपुत्र! न स्मरसि मां सिंहविनिपातितं नागपोतकमिवात्मनो विनाशनिमित्तमात्मनैव जीवयित्वा कृतघ्नशेखरभूतं कालसेनम्। जीवितोऽहं त्वया। मया पुनः कृतस्तव प्रत्युपकारः, वियोजितस्त्वं सार्थात्, प्रापितश्चाप्राप्तपूर्वामिमामीदृशीमवस्थामिति। ततः स्मृत्वा पूर्ववृत्तान्तं प्रत्यभिज्ञाय च कालसेनं लज्जावनतवदनं जल्पितं धरणेन। भो महापुरुष! कोऽहं जीवयितव्यस्य, तवैव पुण्यप

१ किं वा पुरिसयारो भणीयइ क।

उवे अन्नाणओ किंपि काऊण एवं खिज्जसि त्ति। ता अलमेइणा। अह किं पुण इमं पत्थुयं ति। तओ लज्जापराहीणेण न जंपियं कालसेणेण। साहियं च निरवसेसमेव संगमदंसणाइयं नियपाणपरिच्चायववसायावसाणं चेट्ठियं ति किसोरएणं। तओ 'अहो से कयन्नुया, अहो थिरसिणेहया, अहो महाणुभावय' त्ति चिन्तिऊण जंपियं धरणेण। भो महापुरिस, जुत्तमेव गुरुदेवपूयणं पुप्फबलिगन्धचन्दणेहिं, न उण पाणिघाएणं। अवि य

होज्ज जले वि जलणो होज्ज खीरं पि गोविसाणाओ। अमयरसो वि विसाओ न य हिंसाओ हवइ धम्मो ॥
दाऊण य अहिओयं देवयजन्नाण जे खलु अभव्वा। घायन्ति जियसयाइं पावेन्ति दुहाइ ते नरए ॥

ता विरम एयाओ ववसायाओ त्ति। कालसेणेण भणियं। जं तुमं आणवेसि त्ति। तओ गामदेसलूडणे अन्नाभावे य भक्खणनिमित्त

परिदेवनेति। कथं च त्वं कृतघ्नः, यो स्वल्पमात्रेऽपि जने अज्ञानतः किमपि कृत्वा एवं खिद्यसे इति। ततोऽलमेतेन। अथ किं पुनरिदं प्रस्तुतमिति। ततो लज्जापराधीनेन न जल्पितं कालसेनेन। कथितं च निरवशेषमेव संगमदर्शनादिकं निजप्राणपरित्यागव्यवसायावसानं चेष्टितमिति किशोरकेन। ततः 'अहो अस्य कृतज्ञता, अहो स्थिरस्नेहता, अहो महानुभावता' इति चिन्तयित्वा जल्पितं धरणेन। भो महापुरुष! युक्तमेव गुरुदेवपूजनं पुष्पबलिगन्धचन्दनैः न पुनः प्राणिघातेन। अपि च—

भवेज्जलेऽपि ज्वलनो भवेत् क्षीरमपि गोविषाणात्। अमृतरसोऽपि विषाद् न च हिंसाया भवति धर्मः ॥
दत्त्वा चाभियोगं देवतायज्ञेभ्यो ये खल्वभव्याः। घातयन्ति जीवशतानि प्राप्नुवन्ति दुःखानि ते नरके ॥

ततो विरम एतस्माद् व्यवसायादिति। कालसेनेन भणितम्-यत्त्वमाज्ञापयसीति। ततो ग्रामदेशलुण्टने अन्नाभावे च भक्षणनिमित्तं च

१ गुरुदेवपू-क। २ व क। ३ स्र क। ४ इह पुरिस क। ५ भयावि ख। ६ गामाइदेस-ख।

च मोत्तूण कओ अणेण कायम्बरिअडविपविट्ठस्स सत्थस्स पाणिघायणस्स जावज्जीविओ नियमो। फुल्लबलिगन्धचन्दणेहिं पूइया देवया। नीओ णेण सयलवन्दसंगओ नियगेहमेव धरणो। कओ उचिओ उवयारो।

भुत्तुत्तरकालंमि य उवणीयं से समत्थरित्थं [1]ति। सवराहिवेण तुरियं [2]गहियं [3]जं सत्थभङ्गंमि॥

करिकुम्भसमुत्थाणि य महल्लमुत्ताहलाइ पवराइं। दन्ता य गयवराणं चमराणि य जच्चचमरीणं॥

घेत्तूण य तं रित्थं दाऊण य किंचि चन्दयाणं पि। विहरह जहासुहेणं भणिऊण विसज्जिया तेणं॥

धरणो वि कालसेणपीईए तत्थेव कंचि कालं गमेऊण विसज्जिओ कालसेणेण, पयट्टो नियपुरिं, पत्तो य कालक्कमेणं। [[4]विन्नाओ अम्मापिईहिं नायरेहि य] परितुट्ठो से गुरुयणो। निग्गया नयरिमहन्तया। पच्चुवेक्खियं भण्डं संखियं च [5]मोल्लेणं जाव सवाया कोडि

मुक्त्वा कृताऽनेन कादम्बर्यटवीप्रविष्टस्य सार्थस्य प्राणिघातनस्य यावज्जीविको नियमः। पुष्पबलिगन्धचन्दनैः पूजिता देवता। नीतस्तेन सकलवन्दिसंगतो निजगेहमेव धरणः। कृत उचित उपकारः।

भुक्तोत्तरकाले चोपनीतं तस्मै समस्तरिक्थमिति। शबराधिपेन त्वरितं गृहीतं यत्सार्थभङ्गे॥

करिकुम्भसमुत्थानि च महामुक्ताफलानि प्रवराणि। दन्ताश्च गजवराणां चामराणि च जात्यचमरीणाम्॥

गृहीत्वा च तद् रिक्थं दत्त्वा च किंचिद् बन्दिनामपि। विहरत यथासुखं भणित्वा विसर्जितास्तेन (धरणेन)॥

धरणोऽपि च कालसेनप्रीत्या तत्रैव कंचित्कालं गमयित्वा विसर्जितः कालसेनेन प्रवृत्तो निजपुरीम्, प्राप्तश्च कालक्रमेण। [विज्ञातो मातापितृभ्यां नागरकैश्च]। परितुष्टस्तस्य गुरुजनः। निर्गता नगरीमहान्तः। प्रत्यवेक्षितं भाण्डम्, संख्यातं, च मूल्येन

१ उचि, उव-फ-ग। २ तु फ। ३ जं गहिय फ। ४ अय कोष्टान्तर्गतः पाठो नास्ति फपुस्तके। ५ मुल्लेण पा।

त्ति। इओ अइक्कन्ते अद्धमासे आगओ देवनन्दी। तस्स वि य निग्गया नयरिमहन्तया। पच्चुवेक्खियं भण्डं संखियं च [1]मोल्लेणं जाव अद्धकोडि त्ति। तओ विलिओ देवनन्दी। समप्पियं पउरभण्डमोल्लं। सेसेण य परमणोरहसंपायणेण सफलं पुरिसभावमणुहवन्तस्स आगया मयणतेरसी। भणिओ य एसो नयरिमहन्तएहिं 'नीसरेहि रहवरं'। धरणेण भणियं। अलं वालकीडाए। पसंसिओ नयरिमहन्तएहिं ॥

अइक्कन्तो य से कोइ कालो परत्थसंपायणसुहमणुहवन्तस्स। निओइयपायं च णेण नियभुओवज्जियं दविणजायं। समुप्पन्ना य से चिन्ता। अवस्समेव पुरिसेण उत्तमकुलपसूएण तिवग्गो सेवियव्वो। तं जहा, धम्मो अत्थो कामो य। तत्थ अपरिचत्तसव्वसंगेण अत्थ-प्पहाणेण होयव्वं ति। तओ चेव तस्स दुवे संपज्जन्ति। तं जहा, धम्मो य कामो य। अन्नं च, एस अत्थो नाम महन्तं देवयारूवं।

यावत् सपादा कोटिरिति। इतोऽतिक्रान्तेऽर्धमासे आगतो देवनन्दी। तस्यापि च निर्गता नगरीमहान्तः। प्रत्यवेक्षितं भाण्डम्, संख्यातं च मूल्येन यावदर्धकोटिरिति। ततो व्यलीको (लज्जितो) देवनन्दी। समर्पितं पौरभाण्डमूल्यम्। शेषेण च परमनोरथसंपादनेन सफलं पुरुषभावमनुभवत आगता मदनत्रयोदशी। भणितश्चैष नगरीमहद्भिः 'निःसारय रथवरम्'। धरणेन भणितम्—अलं बालक्रीडया। प्रशंसितो नगरीमहद्भिः ॥

अतिक्रान्तश्च तस्य कोऽपि कालः परार्थसंपादनसुखमनुभवतः। नियोजितप्रायं च तेन निजभुजोपार्जितं द्रविणजातम्। समुत्पन्ना च तस्य चिन्ता। अवश्यमेव पुरुषेणोत्तमकुलप्रसूतेन त्रिवर्गः सेवितव्यः। तद् यथा—धर्मोऽर्थः कामश्च। तत्रापरित्यक्तसर्वसङ्गेन अर्थप्रधानेन भवितव्यमिति तत एव तस्य द्वौ संपद्येते। तद् यथा—धर्मश्च कामश्च। अन्यच्च—एषोऽर्थो नाम महद् दैवतारूपम्। एष खलु पुरुषस्य

एसो गु पुरिसस्स बहुमाणं पेढ्ढावेइ, गोरवं जणेइ, महग्घयं उप्पाएइ, सोहग्गं करेइ, छायामावहइ, कुलं पयासेइ, रूवं पयासेइ, बुद्धिं पयासेइ। अत्थवन्तो हि पुरिसा अहेन्ता वि लोयाणं सलाहणिज्जा हवन्ति। जं चेव करेन्ति, तं चेव तेसिं असोहणं पि सोहणं वण्णिज्जए। अमग्गणपत्थणं च अणुहवन्ति परत्थसंपायणसुहं। ता जइ वि एस मह पुव्वपुरिसोवज्जिओ अइपभूओ अत्थि, तहावि अलं तेण गुरुयणइणिग्गमरणेण। ता अहं उवज्जिणेमि, गच्छामि दिसावाणिज्जेणं ति। चिन्तिऊण विन्नत्ता जणणिजणया। अणुमन्निओ य णेहिं गओ महया सत्थेणं समहिलिओ पुव्वसमुद्दतडनिविट्ठं वेजयन्तिं नाम नयरिं। दिट्ठो नरवई। बहुमन्निओ य णेणं। निओइयं भण्डं, न समासाइओ इट्ठलाभो। चिन्तियं च णेण। समागओ चेव जलनिहितडं। ता गच्छामि ताव परतीरं। तत्थ मे गयस्स कयाइ अहिलसियपओयणसिद्धी भविस्सइ त्ति। गहियं परतीरगामियं भण्डं। संजत्तियं पवहणं। पसत्थतिहिकरणजोगेण निग्गओ नयरीओ, गओ

बहुमानं वर्धयति, गौरवं जनयति, महार्घतामुत्पादयति, सौभाग्यं करोति, छायामावहति, कुलं प्रकाशयति, रूपं प्रकाशयति, बुद्धिं प्रकाशयति। अर्थवन्तो हि पुरुषा अरहन्तोऽपि लोकानां श्लाघनीया भवन्ति। यदेव कुर्वन्ति तदेव तेषामशोभनमपि शोभनं वर्ण्यते, अभ्यर्थनाविप्रार्थनं चानुभवन्ति परार्थसंपादनसुखमिति। ततो यद्यपि एष मम पूर्वपुरुषोपार्जितोऽतिप्रभूतोऽस्ति, तथापि अलं तेन गुरुप्रणयिनीरमानेन। ततोऽहमुपार्जयामि, गच्छामि दिग्वाणिज्येनेति चिन्तयित्वा विज्ञप्तौ जननीजनकौ। अनुमतश्च ताभ्यां गतो महता सार्थेन समहिलः पूर्वसमुद्रतटनिविष्टां वैजयन्तीं नाम नगरीम्। दृष्टो नरपतिः। बहुमानितश्च तेन। नियोजितं (विक्रीतं) भाण्डम्, न समासादित इष्टलाभः। चिन्तितं च तेन-समागत एव जलनिधितटम्, ततो गच्छामि तावत्परतीरम्। तत्र मे गतस्य कदाचिदभिलषितप्रयोजनसिद्धिर्भविष्यतीति। गृहीतं परतीरगामिकं भाण्डम्। संयात्रितं प्रवहणम्। प्रशस्ततिथिकरणयोगेन निर्गतो नगर्याः, गतः

१ पढावेइ क। २ उवज्जिणामि क। ३ दव्वाहो क।

समुद्दतीरं, पूइओ अत्थिजणो, अग्घिओ जलनिही। तओ वन्दिऊण गुरुदेवए उवारूढो जाणवत्तं। आगड्ढियाओ वेगहारिणीओ सिलाओ, पूरिओ सियवडो, विमुक्कं जाणवत्तं, गम्मए चीणदीवं ति॥

अन्नया य अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु कुसलपुरिसविमुक्के विय नाराए वहन्ते जाणवत्ते गयणयलमज्झसंट्ठिए दिणयरंमि आगम्पयन्तो विय मेइणिं धुणन्तो विय समुद्दं उम्मूलन्तो विय कुलसेलजालाणि पयट्टो मारुओ। तओ एरावणो विय गुलुगुलेन्तो पडिसोत्तवाहियमरियामुहं खुहिओ महण्णवो, विसण्णा निज्जामगा। तओ समं गमणारम्भेण ओसारिओ सियवडो, जीवियासा विय विमुक्का नङ्गरसिला निज्जामएहिं। तहावि य तत्थ कञ्चि वेलं गमेऊण विवन्नं जाणवत्तं। जीवियसेसयाए समासाइयं फलगं, अहोरत्तेण लङ्घिऊण जलनिहिं सुवण्णदीवंमि लग्गो सत्थवाहपुत्तो। चिन्तियं च णेणं। अहो परिणई दैव्वस्स। न याणामि अवत्थं पिययमाए परियणस्स

समुद्रतीरम्, पूजितोऽर्थिजनः, अर्चितो जलनिधिः। ततो वन्दित्वा गुरुदैवतान् उपारूढो यानपात्रम्। आकृष्टा वेगहारिण्यः शिलाः, पूरितः सितपटः, विमुक्तं यानपात्रम्, गम्यते चीनद्वीपमिति।

अन्यदा चातिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु कुशलपुरुषविमुक्ते इव नाराचे वहति यानपात्रे गगनतलमध्यसंस्थिते दिनकरे आकम्पयन्निव मेदिनीं धूनयन्निव समुद्रम् उन्मूलयन्निव कुलशैलजालानि प्रवृत्तो मारुतः। तत ऐरावण इव गुलुगुलायमानः प्रतिस्रोतोवाहितसरिन्मुखं क्षुब्धो महार्णवः, विषण्णा निर्यामकाः। ततः समं गमनारम्भेणापसारितः सितपटः, जीविताशेव विमुक्ता नाङ्गरशिला निर्यामकैः।

तथापि च तत्र काञ्चिद् वेलां गमयित्वा विपन्नं यानपात्रम्। जीवितशेषतया समासादितं फलकम्, अहोरात्रेण लङ्घित्वा जलनिधिं सुवर्णद्वीपे लग्नः सार्थवाहपुत्रः। चिन्तितं च तेन-अहो परिणतिर्दैवस्य, न जानाम्यवस्थां प्रियतमायाः परिजनस्य च। अथवा किं

१ -सरिहा० ख। २ 'पडिमुत्तवाहिणीए' इत्यधिकं क। ३ फलयं क। ४ देवस्स ख।

य। अहवा किं विसाएणं। एसो चेव एत्थ पमाणं ति। तओ कयलफलेहिं संपाइया पाणवित्ती। अत्थमिओ सूरिओ। कओ णेण पल्लवसत्थरो, सीयावणयणत्थं च अरणीपओएण पाडिओ जलणो। तेप्पिऊण कंचि कालं पणमिऊण गुरुदेवए य पसुत्तो एसो। अइक्कन्ता रयणी, विउद्धो य। उग्गओ अंसुमाली। दिट्ठं च णेण तं जलणच्छिक्कं सव्वमेव सुवण्णीहूयं धरणिखण्डं। चिन्तियं च णेण। अहो एसं खु धाउखेत्तं; ता पाडेमि एत्थ सुवण्णयं ति। कयाओ इट्टयाओ, अङ्कियाओ धरणनामएण, उल्लयाणं चेव संपाइया संपुडा, पक्का य सुवण्णमया जाया। एवं च कया णेण दस इट्टयसंपुडसहस्सा। निबद्धो भिन्नपोयद्धओ॥

इओ य चीणाओ चेव सुवयणसत्थवाहपुत्तसन्तियं असारभण्डभरियं अन्नदीवलग्गसंपावियलच्छिसहियं देवउरगामियं समागयं तमुद्देसं जाणवत्तं। दिट्ठो य भिन्नपोयद्धओ सत्थवाहेणं। लम्बिया य नङ्गरा सुवयणाएसेण। समागया निज्जामगा। दिट्ठो य णेहिं

विषादेन। एष एवात्र प्रमाणमिति। ततः कदलफलैः संपादिता प्राणवृत्तिः। अस्तमितः सूर्यः। कृतस्तेन पल्लवस्रस्तरः, शीतापनयनार्थं चारणिप्रयोगेण पातितो ज्वलनः। तप्त्वा कञ्चित्कालं प्रणम्य गुरुदेवतांश्च प्रसुप्त एषः। अतिक्रान्ता रजनी, विबुद्धश्च। उद्गतोंऽशुमाली। दृष्टं च तेन तद् ज्वलनस्पृष्टं सर्वमेव सुवर्णीभूतं धरणीखण्डम्। चिन्तितं च तेन-अहो एतत्खलु धातुक्षेत्रम्, ततः पातयाम्यत्र सुवर्णकमिति। कृता इष्टकाः, अङ्किता धरणनामकेन, आर्द्रकाणामेव संपादिताः संपुटाः, पक्वाश्च सुवर्णमया जाताः। एवं च कृतानि तेन दश इष्टकासंपुटसहस्राणि। नियद्धो भिन्नपोतध्वजः॥

इतश्च चीनादेव सुवदनसार्थवाहपुत्रसत्कमसारभाण्डभृतमन्यद्वीपलग्नसंप्राप्तलक्ष्मीसहितं देवपुरगामिकं समागतं तमुद्देशं यानपात्रम्। दृष्टश्च भिन्नपोतध्वजः सार्थवाहेन। लम्बिताश्च नाङ्गराः सुवदनादेशेन। समागता निर्यामकाः। दृष्टश्च तैर्धरणो भणितश्च। भो

१-वणयत्थं रा। २ थीसमिऊण रा। ३ धरणितल फ। ४ इट्टगाओ फ, इट्टगाओ रा। ५ 'महया कट्ठसिणीए' इत्यधिकः फ। ६ इय० फ।

घरणो भणिओ य। भो भो महापुरिस, एसो चीणवत्थव्वगो देवउरगामी जाणवत्तसंठिओ सुवयणो नाम सत्थवाहपुत्तो भणइ, जहा एहि; कूलं गच्छम्ह। धरणेण भणियं। भद्द, किंभण्डभरियं खु तं जाणवत्तं। निंजामएहिं भणियं। अज्ज, विहिवसेण परिवडिओ खु एसो सत्थवाहपुत्तो विहवेण, न उण पोरुसेणं। ता न सुट्ठु सारभण्डभरियं ति। धरणेण भणियं। जइ एवं, ता अणुवरोहेणं आगच्छउ एत्तियं भूमिं सत्थवाहपुत्तो। निवेइयं सुवयणस्स। आगओ य एसो, भणिओ धरणेण। सत्थवाहपुत्त, न तए कुप्पियव्वं, पओयणं उद्दिसिऊण किंचि पुच्छामि त्ति। सुवयणेण भणियं। भणाउ अज्जो। धरणेण भणियं। 'केत्तियस्स ते दविणजायस्स जाणवत्तंमि रित्थं। सुवयणेण भणियं। अज्ज, देव्वस्स पडिकूलयाए विणट्ठो खु अहयं। तहावि 'पुरिसयारो न मोत्तव्वो' त्ति उच्छाहमेत्तभण्डमोल्लो सुवण्णसहस्समेत्तस्स घेत्तूण किंपि भण्डं देवउरं पयट्टो म्हि। धरणेण भणियं। जइ एवं, ता परिच्चय तं भण्डं, भरेहि मे सन्तियस्स सुवण्णस्स

भो महापुरुष! एष चीनवास्तव्यो देवपुरगामी यानपात्रसंस्थितः सुवदनो नाम सार्थवाहपुत्रो भणति, यथा एहि, कूलं गच्छामः। धरणेन भणितम्–भद्र! किंभाण्डभृतं खलु तद् यानपात्रम्। निर्यामकैर्भणितम्–आर्य! विधिवशेन परिपतितः खल्वेष सार्थवाहपुत्रो विभवेन, न पुनः पौरुषेण। ततो न सुष्ठु सारभाण्डभृतमिति। धरणेन भणितम्–यद्येवं ततोऽनुपरोधेनागच्छतु एतावतीं भूमिं सार्थवाहपुत्रः। निवेदितं सुवदनस्य। आगतश्चैषः, भणितो धरणेन। सार्थवाहपुत्र! न त्वया कुपितव्यम्, प्रयोजनमुद्दिश्य किंचित् पृच्छामीति। सुवदनेन भणितम्–भणत्वार्यः। धरणेन भणितम्–कियतस्ते द्रविजातस्य यानपात्रे रिक्थम्। सुवदनेन भणितम्–आर्य! दैवस्य प्रतिकूलतया विनष्टः खल्वहम्। तथापि 'पुरुषकारो न मोक्तव्यः' इति उत्साहमात्रभाण्डमूल्यः सुवर्णसहस्रमात्रस्य गृहीत्वा किमपि भाण्डं देवपुरं प्रवृत्तोऽस्मि। धरणेन भणितम्–यद्येवं ततः परित्यज भाण्डम्, बिभृहि मे सत्कस्य सुवर्णस्य यानपात्रम्, कूलप्राप्तस्य च भवतो

---

१ निज्जामएण क। २ दरियं क। ३ किंपि क। ४ कित्तियस्स क। ५ णट्ठो क।

जाणवत्तं; कूलपत्तस्स य भवओ पयच्छिस्सं सुवण्णलक्खं ति। सुवयणेण भणियं। किं सुवण्णलक्खेण, तुमं चेव बहुओ त्ति। उज्झियं पुव्वभण्डं। भरियं सुवण्णस्स। ठाविया संखा। उवारूढो धरणो। दिट्ठा य णेण लच्छी। परितुट्ठो एस हियएणं दूमिया य एसा। 'जाया महं एस' त्ति साहियं सुवयणस्स धरणेणं। आणन्दिओ एसो। पयट्टं जाणवत्तं। गयं पञ्चजोयणमेत्तं भूमिभागं॥

एत्थन्तरंमि गयणयलचारिणी वेगागमणेणागम्पयन्ती समुद्दं अयालविज्जू विय असुहया लोयणाणं 'अरे रे दुट्ठसत्थवाहपुत्त, अकओवयारो अणणुजाणियं मए कहिं इमं मईयं दविणजायं गेण्हिऊण गच्छसि' त्ति भणमाणी सुवण्णदीवसामिणी समागया सुवण्णनामा वाणमंतरी। धरियं जाणवत्तं, भणियं च णाए। भो भो निज्जामया, अदाऊण पुरिसबलिं न एत्थ अत्थो घेप्पइ; ता पुरिसबलिं वा देह, अत्थं वा मुयह, वावाएमि वा अहयं ति।[1] धरणेण चिन्तियं। अहो णु खलु मुयाविओ निययरित्थं सुवयणो, उवयारी य एसो

प्रदास्ये सुवर्णलक्षमिति। सुवदनेन भणितम्-किं सुवर्णलक्षेण, त्वमेव बहुक इति। उज्झितं पूर्वभाण्डम्। भृतं सुवर्णेन। स्थापिता संख्या। उपारूढो धरणः। दृष्टा [illegible] तेन लक्ष्मीः। परितुष्ट एष हृदयेन। दूना चैषा। 'जाया मम एषा' इति कथितं सुवदनस्य धरणेन। आनन्दित एषः। प्रवृत्तं यानपात्रम्। गतं पञ्चयोजनमात्रं भूमिभागम्।

अत्रान्तरे गगनतलचारिणी वेगागमनेनाकम्पयन्ती समुद्रम्, अकालविद्युदिव असुखदा लोचनयोः 'अरेरे दुष्टसार्थवाहपुत्र! अकृतोपचारोऽननुज्ञातं मया कुत्रेदं मदीयं द्रविणजातं गृहीत्वा गच्छसि' इति भणन्ती सुवर्णद्वीपस्वामिनी समागता सुवर्णानाम्नी वानव्यन्तरी। धृतं यानपात्रम्, भणितं चानया। भो भो निर्यामकाः! अदत्त्वा पुरुषबलिं नात्र अर्थो गृह्यते, ततः पुरुषबलिं वा दत्त अर्थं वा मुञ्चत, व्यापादयामि वा अहमिति। [यद्येतेषामेकमपि न दत्त, ततोऽनर्थः, कृते च [illegible] तव भिनद्मि प्रवहणम्] धरणेन चिन्तितम्-अहो

१ 'जइ एयाणं एक्कं पि न देह तओ अणत्थो, कए अ ण तुज्झ भिंदिमि वहणं' इत्यधिकः कपुस्तके, 'तुज्झ भिंदामि पवहणं' इति पाठस्तु गपुस्तके।

लच्छीसंपायणेण, एसा य एवं भणाइ। ता इमं एत्थ पत्तयालं, अहमेव पुरिसवली हवामि त्ति। चिन्तिऊण भणिया वाणमंतरी। भयवइ, अयाणमाणेण मए एवं ववसियं। ता पसीय। अहमेव एत्थ बलिपुरिसो; मं पडिच्छसु त्ति। तीए भणियं। जइ एवं, ता घत्तेहि अप्पाणयं समुद्दे, जेण ते वावाएमि त्ति। लच्छीए चिन्तियं। अणुग्गहीया भयवईए। तओ धरणेण भणियं। वयस्स सुवयण, पावियव्वा तए लच्छी मह गुरूणं ति। भणिऊण पवाहिओ अप्पा। विद्धो य णाए सूलेण, नीओ सुवण्णदीवं। उवसन्ता वाणमंतरी। पयट्टं जाणवत्तं देवउराहिमुहं॥

एत्थन्तरंमि दिट्ठो य एसो कण्ठगयपाणो सुवेलाओ रयणदीवं पत्थिएणं हेमकुण्डलेणं, पच्चभिन्नाओ य णेण। पुव्वपरिचिया य सा हेमकुण्डलस्स वाणमंतरी। तओ 'हा किमेयमकज्जमणुचिट्ठियं' ति भणिऊण मोयाविओ वाणमंतरीओ। पुव्वभणिओसहिवलयवइयरेण

लक्ष्मीसंपादनेन, एषा चैवं भणति। तत इदमत्र प्राप्तकालम्, अहमेव पुरुषबलिर्भवामि इति। चिन्तयित्वा भणिता वानव्यन्तरी। भगवति! अजानता मयैवं व्यवसितम्। ततः प्रसीद। अहमेवात्र बलिपुरुषः, मां प्रतीच्छेति। तया भणितम्-यद्येवं ततः क्षिप आत्मानं समुद्रे, येन त्वां व्यापादयामीति। लक्ष्म्या चिन्तितम्-अनुगृहीता भगवत्या। ततो धरणेन भणितम्-वयस्य सुवदन! प्रापयितव्या त्वया लक्ष्मीर्मम गुरूणामिति। भणित्वा प्रवाहित आत्मा। विद्धश्चानया शूलेन। नीतः सुवर्णद्वीपम्। उपशान्ता वानव्यन्तरी। प्रवृत्तं यानपात्रं देवपुराभिमुखम्॥

अत्रान्तरे दृष्टश्चैष कण्ठगतप्राणः सुवेलाद् रत्नद्वीपं प्रस्थितेन हेमकुण्डलेन, प्रत्यभिज्ञातश्च तेन। पूर्वपरिचिता च सा हेमकुण्डलस्य वानव्यन्तरी। ततो 'हा किमेतदकार्यमनुष्ठितम्' इति भणित्वा मोचितो वानव्यन्तर्याः। पूर्वभणितौषधिवलयव्यतिकरेण कृतं तस्य व्रणकर्म।

१ वयंम क। २ सुवण्णभूमिदीवं क। ३ सुयरुं जाणवत्तं, पयट्टं देवउराभिमुहं इति क।

कयं से वणकम्मं । जीवियसेसेण य पत्तो एसो पच्चभिन्नाओ य णेण हेमकुण्डलो । पुच्छिओ धरणेणं सिरिविजयवुत्तन्तो । साहिओ हेमकुण्डलेण, जहा जीविओ सो महाणुभावो त्ति । परितुट्ठो धरणो । हेमकुण्डलो य घेत्तूण धरणं पयट्टो रयणदीवं । पत्तो य भुयङ्गगन्धव्वसुन्दरीजणारद्धमहुरगेयरवायड्ढियदिन्नावहाणनिचलट्ठियमयजूहं दरियवणकोलघोणाहिघायजज्जरियमहियलुच्छलियमुत्थाकसायसुरहिगन्धवासियदिसायक्कं तीरतरुखुडियकुसुममयरन्दवासियासेसविमलजलदुल्ललियरायहंसाउलसरसहस्सकलियं[3] महल्लतरुसिहरावडियकुसुमनियरच्चियवित्थिण्णभूमिभागं उद्दामनागवल्लीनिवहसमालिङ्गियासेसपूगफलीसण्डं वियडघणसुरहिमन्दारमन्दिरारद्धविज्जाहरमिहुणरइसुहं दरियवणहत्थिपीवरकरायड्ढणभग्गसमुत्तुङ्गलंतचन्दणवणं तीरासन्नट्ठियघणतमालतरुवीहिओहसियजलहिजलं तरुणतरुवियडमणहरालवालयजलसुहियविविहविहंगनियररवापूरिउद्देसं सिद्धविज्जाहरालमुत्तुङ्गरयणगिरिसणाहं दीवं नामेण रयणसारं ति ।

जीवितशेषेण च प्राप्त एष प्रत्यभिज्ञातश्च तेन हेमकुण्डलः । पृष्टो धरणेन श्रीविजयवृत्तान्तः । कथितो हेमकुण्डलेन, यथा जीवितः स महानुभाव इति । परितुष्टो धरणः । हेमकुण्डलश्च गृहीत्वा धरणं प्रवृत्तो रत्नद्वीपम् । प्राप्तश्च भुजङ्गगान्धर्वसुन्दरीजनारब्धमधुरगेयरवाकृष्टदत्तावधाननिश्चलस्थितमृगयूथं दृप्तवनकोलघोणाभिघातजर्जरितमहीतलोच्छलितमुस्ताकषायसुरभिगन्धवासितदिक्चक्रं तीरतरुखण्डितकुसुममकरन्दवासिताशेषविमलजलदुर्ललितराजहंसाकुलसरःसहस्रकलितं महातरुशिखरापतितकुसुमनिकरार्चितविस्तीर्णभूमिभागम् उद्दामनागवल्लीनिवहसमालिङ्गिताशेषपूगफलीषण्डं विकटघनसुरभिमन्दारमन्दिरारब्धविद्याधरमिथुनरतिसुखं दृप्तवनहस्तिपीवरकराकर्षणभग्नसमुत्तुङ्गलच्चन्दनवनं तीरासन्नस्थितघनतमालतरुवीथ्युपहसितजलधिजलं तरुणतरुविकटमनोहरालवालजलसुहितविविधविहङ्गनिकररवापूरितोद्देशं सिद्धविद्याधरालयोत्तुङ्गरत्नगिरिसनाथं द्वीपं नाम्ना रत्नसारमिति । अपि च—

१ भुयग० क । २ उद्दामतीर० ख । ३ ०कलिलं ख । ४ ०विच्छिन्न० ख । ५-लंगलंत० ख ।

अवि य ।

रयणायरेण भणियं वियडतरङ्गुच्छलन्तबाहाहिं । सव्वत्तो पियकामिणिरुइरसरीरं व उवगूढं ॥

संभाविऊण फलहरनमियमहीरुहनमिज्जमाणो व्व । परिणयखुडन्तबहुविहतरुकुसुमोवणियपूओ व्व ॥

कमलमहुपाणसेवणजणियकलालावमुहलभमरेहिं । कयसागयसम्माणो व्व अइगओ चूयतरुसण्डं ॥

उवविट्ठो दीहियातीरंमि, वीसमिओ मुहुत्तयं, गहियाइं सहयारफलाइं, मज्जियं दीहियाए, कया पाणवित्ती । पुच्छिओ हेमकुण्डलेण धरणो । कहं तुमं इमीए पाविओ त्ति । साहिओ णेण जहट्ठिओ सयलवुत्तन्तो । हेमकुण्डलेण भणियं । अहो से कूरहिययत्तणं; ता किं एइणा, भण किं ते कीरीयउ त्ति । धरणेण भणियं । कयं सयलकरणिज्जं; किं तु दुत्थिया मे जाया, ता तीए संजोयं मे करेहि ।

रत्नाकरेण गाढं विकटतरङ्गोच्छलद्बाहुभिः । सर्वतः प्रियकामिनीरुचिरशरीरमिव उपगूढम् ॥

संभाव्य फलभरनतमहीरुहनम्यमान इव । परिणतत्रुटद्बहुविधतरुकुसुमोपनीतपूज इव ॥

कमलमधुपानसेवनजनितकलालापमुखरभ्रमरैः । कृतस्वागतसम्मान इव अतिगतश्चूततरुषण्डम् ॥

उपविष्टो दीर्घिकातीरे, विश्रान्तो मुहूर्तकम्; गृहीतानि सहकारफलानि, मज्जितं दीर्घिकायाम्, कृता प्राणवृत्तिः । पृष्टो हेमकुण्डलेन धरणः–कथं त्वमनया प्राप्त इति । कथितस्तेन यथास्थितः सकलवृत्तान्तः । हेमकुण्डलेन भणितम्–अहो तस्याः क्रूरहृदयत्वम्, ततः किमेतेन, भण किं ते क्रियतामिति । धरणेन भणितम्–कृतं सकलकरणीयम्, किन्तु दुःस्थिता मे जाया, ततस्तया संयोगं मे कुरु ।

---

१ अवगूढं ख, उवगूढं क । २ कीरउत्ति क ।

तओ 'रयणगिरीओ पहाणरयणसंजुयं संजोएमि' त्ति चिन्तिऊण भणियं हेमकुण्डलेणं। करेमि संजोयं, किंतु अत्थि इहेव दीवंमि रयणगिरी नाम पव्वओ। तत्थ सुलोयणो नाम किन्नरकुमारओ मे मित्तो परिवसइ। ता तं पेच्छिऊण नेमि तं देवउरमेव। तहिं गयस्स नियमेणेव तीए सह संजोगो भविस्सइ त्ति। पडिस्सुयं धरणेण। तओ घेत्तूण धरणं पयट्टो रयणपव्वयं।

पत्तो य महुरमारुयमन्दन्दोलेन्तकयलिसंघायं। संघायमिलियकिंपुरिसजक्खपरिहुत्तवणसण्डं ॥
वणमण्डविविहफलरससंतुट्ठविहंगसद्दगम्भीरं। गम्भीरजलहिगज्जियहित्थपिओसत्तसिद्धयणं ॥
सिद्धयणमिलियचारणसिहरवणारद्धमहुरसंगीयं। संगीयमुरयघोसाणन्दियनच्चन्तसिहिनियरं ॥
सिहिनियरसमुक्कण्ठियपसन्नवरसिद्धकिन्नरिनिहायं। किन्नरिनिहायसेवियलवङ्गलवलीहरच्छायं ॥

ततो 'रत्नगिरेः प्रधानरत्नसंयुतं संयोजयामि' इति चिन्तयित्वा भणितं हेमकुण्डलेन। करोमि संयोगम्, किन्तु अस्तीहैव द्वीपे रत्नगिरिर्नाम पर्वतः। तत्र सुलोचनो नाम किन्नरकुमारो मे मित्रं परिवसति। ततस्तं प्रेक्ष्य नयामि त्वां देवपुरमेव। तत्र गतस्य नियमेनैव तया सह संयोगो भविष्यतीति। प्रतिश्रुतं धरणेन। ततो गृहीत्वा धरणं प्रवृत्तो रत्नपर्वतम्।

प्राप्तश्च मधुरमारुतमन्दान्दोलयत्कदलीसंघातम्। संघातमिलितकिम्पुरुषयक्षपरिभुक्तवनषण्डम् ॥
वनषण्डविविधफलरससंतुष्टविहङ्गशब्दगम्भीरम्। गम्भीरजलधिगर्जितत्रस्तप्रियासक्तसिद्धजनम् ॥
सिद्धजनमिलितचारणशिखरवनारब्धमधुरसंगीतम्। संगीतमुरजघोषानन्दितनृत्यच्छिखिनिकरम् ॥
शिखिनिकरसमुत्कण्ठितप्रसन्नवरसिद्धकिन्नरीसमूहम्। किन्नरीसमूहसेवितलवङ्गलवलीगृहच्छायम् ॥

1 °संजोयं° क। २ पडियन्नं क। ३–वियर–क। ४–विहंगमरसंतग° क। ५–रुद्द–क। ६–पहिरवहरिसिय–क। ७–कुवियपसन्नसरकिंपरि–क।

छायावन्तमणोहरमणियडविलसन्तरयणनिउरुम्बं । निउरुम्बठिउप्पेहडसिहरुप्पेयं च रयणगिरिं ॥

तओ य तं पाविऊण महामहल्लुत्तुङ्गरयणसिहरुप्पङ्कनिरुद्धरविरहमग्गं विविहवरसिद्धविज्जाहरङ्गणाललियगमणचलणालत्तयरसरञ्जियवित्थिण्णमुत्तासिलायलं दरिविवरविणिग्गयनिज्झरझरन्तझंकाररवायड्ढियदरियवणहत्थिनियरसमाइण्णवियडकडउद्देसं उद्दाममाहवीलयाहरुच्छङ्गनिद्दयरयायासखिन्नसुहपसुत्तविज्जाहरमिहुणं अइकोउहल्लेण आरुहिउं पयत्तो । किह

चालियलवङ्गलवलीचन्दणगन्धुक्कडेण सिसिरेण । अवणिज्जन्तपरिस्समसंतावो महुरपवणेण ॥

पेच्छन्तो य रुइरदरिमन्दिरामलमणिभित्तिसंकन्तपडिमावलोयणपणयकुवियपसायणुसुयदइयदंसणाहियकुवियवियड्ढसहियणोहसियमुद्धसिद्धङ्गणासणाहं, कत्थइ य पयारचलियवरचमरिनियरनीहारामलचन्दमऊहनिम्मलुद्दामचमरचवलविक्खेववीइज्जमाणं, कत्थइ य

छायावद्मनोहरमणितटविलसद्रत्ननिकुरम्बम् । निकुरम्बस्थितोन्नतशिखरोपेतं च रत्नगिरिम् ॥

ततश्च तं प्राप्य महामहोत्तुङ्गरत्नशिखरसमूहनिरुद्धरविरथमार्गं विविधवरसिद्धविद्याधराङ्गनाललितगमनचरणालक्तरसरञ्जितविस्तीर्णमुक्ताशिलातलं दरीविवरविनिर्गतनिर्झरझरज्झङ्काररवाकृष्टदृप्तवनहस्तिनिकरसमाकीर्णविकटकटोद्देशम् उद्दाममाधवीलतागृहोत्सङ्गनिर्दयरतायासखिन्नसुखप्रसुप्तविद्याधरमिथुनम् अतिकुतूहलेनारोढुं प्रवृत्तः । कथम्-

चालितलवङ्गलवलीचन्दनगन्धोत्कटेन शिशिरेण । अपनीयमानपरिश्रमसंतापो मधुरपवनेन ॥

प्रेक्षमाणश्च रुचिरदरीमन्दिरामलमणिभित्तिसंक्रान्तप्रतिमावलोकनप्रणयकुपितप्रसादनोत्सुकदयितदर्शनाधिककुपितविदग्धसखीजनोपहसितमुग्धसिद्धाङ्गनासनाथम् कुत्रचिच्च प्रचारचलितवरचमरीनिकरनीहारामलचन्द्रमयूखनिर्मलोद्दामचामरचपलविक्षेपवीज्यमानम् नित-

---

१-चियसन्त-क । २-रुचिरं ग, -रुचिरं क ।

निग्घोवट्टयवियडघणगज्जियायण्णणुब्भन्तधुयसडाजालनहयलुच्छङ्गनिमियकमदरियमयणाहरुञ्जियरवावूरिउद्देसं, अन्नत्थ सरसघणचन्दणवणुच्छङ्गविविहपरिहासकीलाणन्दियभुयङ्गमिहुणरमणिज्जं ति। तओ आरुहिऊण रयणसिहरं रयणगिरितिलयभूयं तत्थ य वालकयलीपरिवेढियवियडपीढं सोहाविणिज्जियसुरिन्दभवणं उत्तुङ्गतोरणखम्भनिमियवरसालिभञ्जियासणाहं मणहरालेक्खविचित्तवियडभित्तिरुइरगवक्खवेइओवसोहिअं निम्मलमणिकोट्टिमं सुरहिकुसुमसंपाइयपूओवयारं च गओ सुलोयणसन्तियं मन्दिरं ति। दिट्ठो य णेण गन्धव्वदत्ताए सह वीणं वायन्तो सुलोयणो। अब्भुट्ठिओ सुलोयणेणं। संपाइओ से उचिओवयारो। पुच्छिओ सुलोयणेणं हेमकुण्डलो। कुओ भवं कुओ वा एस महापुरिसो किंनिमित्तं वा भवओ आगमणपओयणं ति। तओ सुवेलाओ नियं धरणस्स सुवण्णभूमिसुवलम्भाइयं चिन्तियरयणप्पदाणपज्जवसाणं साहियमागमणपओयणं। तेण वि उप्फुल्ललोयणेण पडिस्सुयं। तओ चिट्ठिऊण कइवयदियहे गहियाइं

स्फोटचितविकटघनगर्जिताकर्णनोद्भ्रान्तधूतसटाजालनभस्तलोत्सङ्गन्यस्तक्रमदृप्तमृगनाथगुञ्जितरवापूरितोद्देशम्, अन्यत्र सरसघनचन्दनवनोत्सङ्गविविधपरिहासक्रीडानन्दितभुजङ्गमिथुनरमणीयमिति। तत आरुह्य रत्नशिखरं रत्नगिरितिलकभूतं तत्र च बालकदलीपरिवेष्टितविकटपीठं शोभाविनिर्जितसुरेन्द्रभवनम् उत्तुंगतोरणस्तम्भन्यस्तवरशालभञ्जिकासनाथं मनोहरालेख्यविचित्रविकटभित्ति रुचिरगवाक्षवेदिकोपशोभितं निर्मलमणिकुट्टिमं सुरभिकुसुमसंपादितपूजोपचारं च गतः सुलोचनसत्कं मन्दिरमिति। दृष्टश्च तेन गन्धर्वदत्तया सह वीणां वादयन् सुलोचनः। अभ्युत्थितः सुलोचनेन। सम्पादितस्तस्योचितोपचारः। पृष्टः सुलोचनेन हेमकुण्डलः। कुतो भवान् कुतो वा एष महापुरुषः, किंनिमित्तं वा भवत आगमनप्रयोजनमिति। ततः सुवेलाद् निजं धरणस्य सुवर्णभूमिमुपलभ्यादिकं चिन्तितरत्नप्रदानपर्यवसानं कथितमागमनप्रयोजनम्। तेनापि उत्फुल्ललोचनेन प्रतिश्रुतम्। ततः स्थित्वा कतिपयदिवसान् गृहीतानि प्रधानरत्नानि।

१ भणियं हेमकुंडलेण। सुवेलाओ अहमागओ, एसो य सुवण्णभूमीओ, पओयणं पुण महारयणेहिं तो दाणि मे देहि। तेण वि प०।

पहाणरयणाइं। नीओ य णेण धरणो देवउरं। मुक्को नयरबाहिरियाए, समप्पियाणि से रयणाणि। भणिओ य एसो। इहट्ठिओ चेव

जायं पडिवालसु त्ति। पडिस्सुयं धरणेण। गओ हेमकुण्डलो॥

धरणो पुण बाहिरियाए चेव कंचि वेलं गमेऊण पविट्ठो नयरं। दिट्ठो य टोप्पसेट्ठिणा। 'अहो कल्लाणागिई अदिट्ठपुव्वो एगागी

य दीसइ, ता भवियव्वं एत्थ कारणेणं' ति चिन्तिऊण अहिमयसंभासणपुरस्सरं नीओ णेण गेहं। कओ उवयारो। पुच्छिओ य सेट्ठिणा

'कुओ तुमं' ति। साहिओ णेण मायन्दिनिवासनिग्गमणाइओ देवउरसंपत्तिपज्जवसाणो निययवुत्तन्तो। समप्पियाइं रयणाइं। भणिओ

य णेण सेट्ठी। एयाइं संगोवावसु त्ति। संगोवावियाणि सेट्ठिणा॥

इओ य धरणसमुद्दपडणसमणन्तरमेव समासासिया सुवयणेण लच्छी। भणिया य णेण। सुन्दरि, ईइसो एस संसारो, वियोगा-

नीतश्च तेन धरणो देवपुरम्। मुक्तो नगरबाह्यायाम्। समर्पितानि तस्मै रत्नानि। भणितश्चैषः-इहस्थित एव जायां प्रतिपालयेति। प्रति-

श्रुतं धरणेन। गतो हेमकुण्डलः।

धरणः पुनः बाह्यायामेव काञ्चिद्वेलां गमयित्वा प्रविष्टो नगरम्। दृष्टश्च टोप्पश्रेष्ठिना। 'अहो कल्याणाकृतिरदृष्टपूर्व एकाकी च दृश्यते,

ततो भवितव्यमत्र कारणेन' इति चिन्तयित्वा अभिमतसम्भाषणपुरस्सरं नीतस्तेन गेहम्। कृत उपचारः। पृष्टश्च श्रेष्ठिना 'कुतस्त्वम्'

इति। कथितस्तेन माकन्दीनिवासनिर्गमनादिको देवपुरसम्प्राप्तिपर्यवसानो निजवृत्तान्तः। समर्पितानि रत्नानि। भणितश्च तेन श्रेष्ठी-

एतानि संगोपयेति। संगोपायितानि श्रेष्ठिना।

इतश्च धरणसमुद्रपतनसमनन्तरमेव समाश्वासिता सुवदनेन लक्ष्मीः। भणिता च तेन-सुन्दरि! ईदृश मम संसारः, वियोगावसा-

१ पहाणाणि रयणाणि क। २ -सेट्ठिणो क-ख। ३ इत्थ ख। ४ कारणं ति ख। ५ संगोवियाइं क। ६ एव ग।

वसाणाइ एत्थ संगयाइं; ता न तए संतप्पियव्वं। न विवन्नो य एस तुज्झ; अवि य मंज्झं ति। तओ नियडिप्पहाणाए बाहजलभरियलोयणं जंपियं लच्छीए। तए जीवमाणंमि को महं संतावो त्ति। तओ अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु जाणवत्तसंठियं पहूयं सुवण्णमवलोइऊण चिन्तियं सुवयणेणं। विवन्नो खु सो तवस्सी, पंभूयं च एयं दविणजायं, तरुणा य से भारिया रूववई य, संगया य मे चित्तेण; ता गेण्हामि एयं। तओ 'परिहाससज्झा इत्थिय' त्ति वियड्ढनायगाणुरूवा कया परिहासा, आवज्जियं से हिययं। निविट्ठो घरिणिसद्दो। अत्तंट्ठियं सुवण्णयं ॥ अइक्कन्ता कइवि दियहा। समागयं कूलं जाणवत्तं। महया दरिसणिज्जेण दिट्ठो सुवयणेण नरवई। परितुट्ठो एसो। 'उस्सुंकमेव तुह जाणवत्तं' ति कओ से पसाओ। गओ जाणवत्तं ॥

नान्यत्र सङ्गतानि, ततो न त्वया संतप्तव्यम्। न विपन्नश्चैष तव, अपि च ममेति। ततो निकृतिप्रधानया बाष्पजलभृतलोचनं जल्पितं लक्ष्म्या। त्वयि जीवति को मम संताप इति। ततोऽतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु यानपात्रसंस्थितं प्रभूतं सुवर्णमवलोक्य चिन्तितं सुवदनेन। विपन्नः खलु स तपस्वी, प्रभूतं चैतद् द्रविणजातम्, तरुणी च तस्य भार्या रूपवती च, संगता च मे चित्तेन, ततः किमत्र युक्तमिति। अथवा इदमेव युक्तम्, यदस्या ग्रहणमिति। को नामाबालिशः स्वयमेवागतां लक्ष्मीं परित्यजति। ततो गृह्णाम्येताम्। ततः 'परिहाससाध्या स्त्री' इति विदग्धनायकानुरूपाः कृताः परिहासाः, आवर्जितं तस्या हृदयम्, निविष्टो गृहिणीशब्दः। आत्मस्थितं सुवर्णम् ॥ अतिक्रान्ताः कत्यपि दिवसाः। समागतं कूलं यानपात्रम्। महता दर्शनीयेन दृष्टः सुवदनेन नरपतिः। परितुष्ट एषः। 'उच्छुल्कमेव

१ मम मन्दपुण्णस्स। मा अहं महापुरिससण्णिहाणा णेण इमाओ अहिययरं मुह पादिस्सत्ति न तरेइ पेक्खिउ देवो। ता किमणेण अईयवत्थुसोयणेण। तज्जिओ य अहमउजपुत्तेण। रापाडेमि तस्स वयणं, पराणेमि एसा रित्थयं च सयणसमीवं–इत्यधिकः पाठः क। २ पहूयं क। ३ जुत्तयं ति क। ४ अहिट्ठियं क। ५ जाणवत्तं

एत्थन्तरंमि 'चीणदीवाओ आगयं जाणवत्तं' ति मुणिऊण निग्गओ धरणो। दिट्ठो य णेण सुवयणो लच्छी य। परितुट्ठो हियएणं, दूमिया लच्छी सुवयणो य। दिन्नं से आसणं, पुच्छिओ वुत्तन्तं, साहिओ णेणं। तओ सुवयणेण चिन्तियं। अहो मे कम्मपरिणई, [3]अहो पडिकूलया देव्वस्स। केवलं कयमकज्जं, न संपन्नं समीहियं ति। चिन्तिऊण भणियं। अज्ज, सोहणं संजायं, जं तुमं जीविओ। ता गेण्हाहि एयं निययरित्थं ति। धरणेण भणियं। सत्थवाहपुत्त, पाणा वि एए तुह सन्तिया, जेण लच्छीए सह समागमो कओ, किमङ्ग पुण रित्थं ति॥ अइक्कन्ता काइ वेला। भणिया य लच्छी णेण। एहि, नयरं पविसम्ह। लच्छीए भणियं। अज्जउत्त, कल्लं पविसिस्सामो, अज्ज उण अज्जउत्तेणावि इहेव वसियव्वं ति। पडिस्सुयमणेण। अब्भङ्गिओ एसो। आलोचियं च लच्छीए सुवयणेण

तव यानपात्रम्' इति कृतस्तस्य प्रसादः। गतो यानपात्रम्॥

अत्रान्तरे 'चीनद्वीपादागतं यानपात्रम्' इति ज्ञात्वा निर्गतो धरणः। दृष्टश्च तेन सुवदनो लक्ष्मीश्च। परितुष्टो हृदयेन, दूना लक्ष्मीः सुवदनश्च। दत्तं तस्यासनम्, पृष्टो वृत्तान्तम्, कथितस्तेन। ततः सुवदनेन चिन्तितम्-अहो मे कर्मपरिणतिः, अहो प्रतिकूलता दैवस्य। केवलं कृतमकार्यं न संपन्नं समीहितमिति चिन्तयित्वा भणितम्। आर्य! शोभनं संजातम्, यत्त्वं जीवितः। ततो गृहाणैतद् निजरिक्थमिति। धरणेन भणितम्-सार्थवाहपुत्र! प्राणा अप्येते तव सत्काः, येन लक्ष्म्या सह समागमः कृतः, किमङ्ग पुना रिक्थमिति। अतिकान्ता काचिद्वेला। भणिता च लक्ष्मीस्तेन-एहि नगरं प्रविशावः। लक्ष्म्या भणितम्-आर्यपुत्र! कल्ये प्रवेक्ष्यावः, अद्य पुनरार्यपुत्रेणापि इहैव वस्तव्यमिति। प्रतिश्रुतमनेन। अभ्यङ्गित एषः। आलोचितं च लक्ष्म्या सुवदनेन च। यथा गवेषेतं कृतपान

सुवयणो क। १ नयराउ। गओ वेलाउलं-इत्यधिकः क। २ धरणेण क। ३ अत्थि रा। ४ तओ चिन्तिऊण क। ५ सतया क। ६ भणिया य णेण लच्छी क। ७ पविसामो क। ८ पुण क।

य। जहा, अजेव एयं कयपाणभोयणं केणइ उवाएण रयणीए वावाइस्सामो त्ति। मज्जिओ एसो, पाइओ महुं, काराविओ पाणवित्तिं। अइक्कन्तो वासरो, समागया रयणी, अत्थुयं सयणिज्जं। निवण्णो एसो लच्छी य। तओ मयपराहीणस्स सिमिणए विय अव्वत्तं[3] चेट्ठमणुहवन्तस्स दिन्नो इमीए गले पासओ, वलिओ य एसो। परिओसवियसियच्छीए लच्छीए सुवयणेण य विमूढो धरणो मओ त्ति काऊण उज्झिओ जलनिहितडे। गयाइं जाणवत्तं। जलनिहिपवणसंगमेण य समासत्थो एसो। चिन्तियं च णेणं। हन्त किमेयं ति। किं ताव सुविणओ आओ इन्दजालं आओ मइविब्भमो आओ सच्चयं चेव त्ति। उवलद्धं जलनिहितडं। सच्चं चेव त्ति जाओ से विनिच्छओ। उट्ठिऊण चिन्तियमणेण। अहो लच्छीए चरियं, अहो सुवयणस्स पोरुसं। अहवा दुट्ठगुंठो विय उम्मग्गपत्थिया, किंपागफलभोगो विय मङ्गुलावसाणा, दुस्साहियकिच्चं व्व दोसुप्पायणी, कालरत्ती विय तमोवलित्ता, ईइसा चेव महिलिया होइ। अवि य

भोजनं केनचिदुपायेन रजन्यां व्यापादयिष्याव इति। मज्जित एषः, पायितो मधु, कारितः प्राणवृत्तिम्। अतिक्रान्तो वासरः, समागता रजनी, आस्तृतं शयनीयम्। निपन्न एष लक्ष्मीश्च। ततो मदपराधीनस्य स्वप्ने इवाव्यक्तां चेष्टामनुभवतो दत्तोऽनया गले पाशकः, वलितश्चैषः। परितोषविकसिताक्ष्या लक्ष्म्या सुवदनेन च विमूढो धरणो मृत इति कृत्वा उज्झितो जलनिधितटे। गतं यानपात्रम्। जलनिधिपवनसंगमेन च समाश्वस्त एषः। चिन्तितं च तेन-हन्त किमेतदिति। किं तावत्स्वप्नः, अथवा इन्द्रजालम्, अथवा मतिविभ्रमः, अथवा सत्यमेवेति। उपलब्धं जलनिधितटम्। सत्यमेवेति जातस्तस्य विनिश्चयः। उत्थाय चिन्तितमनेन-अहो लक्ष्म्याश्चरितम्, अहो सुवदनस्य पौरुषम्। अथवा दुष्टाश्व इव उन्मार्गप्रस्थिता, किंपाकफलभोग इव अमङ्गलावसाना दुःसाधितकृत्येव दोषोत्पादनी, कालरा-

१ ययं चिंतियाणुट्ठाणे-इत्यधिकः क। २ वारिओ ख। ३ अव्वत्तचिट्ठ-क। ४ पासओ गले क। ५ नास्ति कपुस्तके। ६ य समासत्थो य क। ७ सुमिणओ क, सिमिणओ ख। ८ आइ ख। ९ आउ ख। १० -दुट्ठगुंठो ख। ११ -किच्चा विय क।

जलणो वि घेप्पइ सुहं पवणो भुयगो य केणइ नएण। महिलामणो न घेप्पइ बहुएहि वि नयसहस्सेहिं ॥

ता किं इमीए। सुवयणस्स न जुत्तमेयं ति। अहवा मइरा विय मयरायवड्ढणी चेव इत्थिया हवइ त्ति। विसयविसमोहियमणेणं तेणावि ऍयं ववसियं ति।

एवं च चिन्तयन्तो सेट्ठिनिउत्तेहिं कहवि पुरिसेहिं। सूरुग्गमवेलाए दिट्ठो बाहोल्लनयणेहिं ॥

भणिओ य ²तेहिं। सत्थवाहपुत्त, रयणीए न आगओ तुमं ति संजायासङ्केण रयणीए चेव तुज्झ अन्नेसणनिमित्तं पेसिया अम्हे टोप्पसेट्ठिण त्ति। कहकहवि दिट्ठो सि संपयं। ता एहि, गच्छम्ह, निव्ववेहि अणेयचिन्ताणलपलित्तं सेट्ठिहिययं। तओ 'अहो पुरिसाणमन्तरं' ति चिन्तिऊण पयट्टो धरणो, पविट्ठो ³नयरिं, दिट्ठो य णेण सेट्ठी। पइरिक्कम्मि भणिओ सेट्ठिणा। वच्छ, कुओ तुमं किं वा

त्रिरिव तमोऽवलिप्ता ईदृश्येव महिला भवति। अपि च–

ज्वलनोऽपि गृह्यते सुखं पवनो भुजगश्च केनचिन्नयेन। महिलामनो न गृह्यते बहुभिरपि नयसहस्रैः ॥

ततः किमनया। सुवचनस्य न युक्तमेतदिति। अथवा मदिरेव मदरागवर्धन्येव स्त्री भवतीति। विषयविषमोहितमनसा तेनाप्येतद् व्यवसितमिति।

एवं च चिन्तयन् श्रेष्ठिनियुक्तैः कथमपि पुरुषैः। सूर्योद्गमवेलायां दृष्टो बाष्पार्द्रनयनैः ॥

भणितश्च तैः। सार्थवाहपुत्र! रजन्यां नागतस्त्वमिति संजाताशङ्केन रजन्यामेव तवान्वेषणनिमित्तं प्रेषिता वयं टोप्पश्रेष्ठिनेति। कथंकथमपि दृष्टोऽसि साम्प्रतम्। तत एहि, गच्छामः, निर्वापय अनेकचिन्तानलप्रदीप्तं श्रेष्ठिहृदयम्। ततः 'अहो पुरुषाणामन्तरम्' इति

---

१ एवं क। २ तेहिं क। ३ नयरं क।

विमणदुम्मणो दीससि त्ति। तओ 'लज्जावणिज्जयं अणाचिक्खणीयमेयं' ति चिन्तिऊण बाहोल्ललोयणेण नं जंपियं धरणेण। सेट्ठिणा भणियं। वच्छ, सुयं मए, जहा आगयं जाणवत्तं चीणाओ, ता तं तुमए उवलद्धं न व त्ति। तओ सगग्गयक्खरं [2]जंपियं धरणेणं। अज्ज, उवलद्धं ति। सोगाइरेगेण य पवत्तं से बाहसलिलं। तओ 'नूणं विवन्ना से भारिया, अन्नहा कहं ईइसो सोगपसरो' त्ति चिन्तिऊण भणियं टोप्पसेट्ठिणा। वच्छ, अवि तं चेव तं जाणवत्तं ति। धरणेण भणियं 'आमं'। सेट्ठिणा भणियं। अवि कुसलं ते भारियाए। धरणेण भणियं। अज्ज, कुसलं। सेट्ठिणा भणियं। ता किमन्नं ते उव्वेयकारणं। धरणेण भणियं। अज्ज, न किंचि आचिक्खियव्वं ति। सेट्ठिणा भणियं ता किं विमणो सि। धरणेण भणियं 'आमं'। सेट्ठिणा भणियं 'किमामं'। धरणेण भणियं 'एयं'। सेट्ठिणा भणियं 'किमेयं'। धरणेण भणियं 'न किंचि'। सेट्ठिणा भणियं। वच्छ, किमेएहिं सुन्नभासिएहिं। आचिक्ख सब्भावं। न य अहं

चिन्तयित्वा प्रवृत्तो धरणः, प्रविष्टो नगरीम्, दृष्टश्च तेन श्रेष्ठी। प्रतिरिक्ते भणितः श्रेष्ठिना। वत्स! कुतस्त्वम्, किंवा विमनोदुर्मना दृश्यसे इति। ततो 'लज्जनीयमनाख्यानीयमेतद्' इति चिन्तयित्वा बाष्पार्द्रलोचनेन न जल्पितं धरणेन। श्रेष्ठिना भणितम्–वत्स! श्रुतं मया, यथाऽऽगतं यानपात्रं चीनाद्, ततस्तत् त्वयोपलब्धं नवेति। ततः सगद्गदाक्षरं जल्पितं धरणेन। आर्य! उपलब्धमिति। शोकातिरेकेण च प्रवृत्तं तस्य बाष्पसलिलम्। ततो 'नूनं विपन्ना तस्य भार्या, अन्यथा कथमीदृशः शोकप्रसरः' इति चिन्तयित्वा भणितं टोप्पश्रेष्ठिना। वत्स! अपि तदेव तद् यानपात्रमिति। धरणेन भणितम्– 'ओम्'। श्रेष्ठिना भणितम्–अपि कुशलं ते भार्यायाः। धरणेन भणितम्–आर्य! कुशलम्। श्रेष्ठिना भणितम्–ततः किमन्यत्ते उद्वेगकारणम्। धरणेन भणितम्–आर्य! न किञ्चिदाख्यातव्यमिति। श्रेष्ठिना भणितम्–ततः किं विमना असि। धरणेन भणितम्–'ओम्'। श्रेष्ठिना भणितम्–'किमोम्'। धरणेन भणितम्–'एतद्'। श्रेष्ठिना

१ जंपियं धरणेणं न किंचि आचिक्खणीय ति ख। २ जंपियमणेण क।

सओग्गो आणिसिरासयस्स, पडिवन्नो य तए गुरू। तओ 'न जुत्तं गुरुआणाखण्डणं' ति चिन्तिऊण जंपियं धरणेण। अज्ज, 'अज्ज-स्स भाव' त्ति करिय इमं पि भाणीयइ त्ति। सेट्ठिणा भणियं। वच्छ, नत्थि अविसओ गुरुयणाणुवत्तीए। धरणेण भणियं। अज्ज, जइ एवं, ता कुसलं मे भारियाए जीविएणं, न उण सीलेणं। सेट्ठिणा भणियं। कहं वियाणसि। धरणेण भणियं 'कज्जओ'। सेट्ठिणा भणियं। कहं विय। तओ आचिक्खिओ से भोयणाइओ जलनिहितडपज्जवसाणो सयलवुत्तन्तो। तं च सोऊण कुविओ टोप्पसेट्ठी सुवयणस्स। परिसंठविय धरणं गओ नरवइसमीवं। विन्नत्तो णेण सुवयणं पइ जहट्ठियमेव नरवई। सद्दाविओ राइणा सुवयणो, भणिओ य रण्णा। सत्थवाहपुत्त, पभूयं ते रित्थं सुणीयइ। ता फुडं जंपसु, कहमेयं तए निव्वत्तयं ति। तओ अजायासङ्केण भणियं सुवयणेण। देव, कुलक्कमागयं। राइणा भणियं। आरिया कहं ति। तेण भणियं। गुरुविहएणा। तओ पुलइओ टोप्पसेट्ठी। भणियं च णेण। देव, सव्वं

भणितम्-'किमेतत्'। धरणेन भणितम्-'न किञ्चित्'। श्रेष्ठिना भणितम्-किमेतैः शून्यभाषितैः, आचक्ष्व सद्भावम्। न चाहमयोग्य आम्याधारस्य, प्रतिपन्नश्च त्वया गुरुः। ततो 'न युक्तं गुर्वाज्ञाखण्डनम्' इति चिन्तयित्वा जल्पितं धरणेन। आर्य! 'आर्यस्याज्ञा' इति कृत्वा इदमपि भाष्यते इति। श्रेष्ठिना भणितम्-वत्स! नास्त्यविषयो गुरुजनानुवृत्त्याः। धरणेन भणितम्-आर्य! यद्येवं ततः कुशलं मे भार्याया जीवितेन, न पुनः शीलेन। श्रेष्ठिना भणितम्-कथं विजानासि। धरणेन भणितम्-कार्यतः। श्रेष्ठिना भणितम्-कथमिव। मम भाण्डागारस्य भोजनादिको जलनिधितटपर्यवसानः सकलवृत्तान्तः। तच्च श्रुत्वा कुपितः टोप्पश्रेष्ठी सुवदनस्य। परिसंस्थाप्य धरणं गतो नरपतिसमीपम्। विज्ञप्तोऽनेन सुवदनं प्रति यथास्थितमेव नरपतिः। शब्दायितो राज्ञा सुवदनः, भणितश्चैवं। सार्थवाहपुत्र! प्रभूतं ते रिक्थं श्रूयते, ततः स्फुटं जल्प, कथमेतत्त्वयोपार्जितमिति। ततोऽजाताशङ्केन भणितं सुवदनेन-देव कुलक्रमागतम्। राजा

१ रोयंभी क, दुरंडओ ख।

अलियं ति। सुवयणेण भणियं। किं पुण एत्थ सच्चयं। सेट्ठिणा भणियं। धरणसन्तियं रित्थं भारिया य; एयं सच्चयं[2] ति। तओ संखुद्धहियएणं जंपियं सुवयणेण। भो भो अउव्वजोइसिय, को एत्थ पच्चओ; रायकुलं खु एयं। टोप्पसेट्ठिणा भणियं साहारणं रायकुलं; पच्चओ पुण, सो चेव जीवइ त्ति। सुवयणेण भणियं। महाराय, न मए धरणस्स नामं पि आयण्णियं ति। परिक्खउ देवो। राइणा भणियं। भो भो सेट्ठि, आणेहि धरणं, तुमं पि तं महिलियं ति। पेसिया णेहिं[3] सह रायपुरिसेहिं नियपुरिसा। आणिओ य णेहिं हियएणाणिच्छमाणो वि सेट्ठिउवरोहभावियचित्तो धरणो, इयरेहि य [4]भयहित्थहियया लच्छि त्ति। पुलइयाइं राइणा, भणियं च णेण। सुन्दरि, दिट्ठो तए एस कहिंपि सत्थवाहपुत्तो। तीए भणियं। देव, न दिट्ठो त्ति। तओ पुच्छिओ धरणो। सत्थवाहपुत्त, अवि एसा ते भारिया। धरणेण भणियं। देव, किमणेण पुच्छिएण; सुयं चेव देवेणं, जं जंपियमिमीए। राइणा भणियं। सत्थवाहपुत्त, अओ चेव

भणितम्–भार्या कथमिति। तेन भणितम्–गुरुवितीर्णा। ततो दृष्टः टोप्पश्रेष्ठी। भणितं च तेन–देव! सर्वमलीकमिति। सुवदनेन भणितम्–किं पुनरत्र सत्यम्। श्रेष्ठिना भणितम्–धरणसत्कं रिक्थं भार्या च, एतत् सत्यमिति। ततः संक्षुब्धहृदयेन जल्पितं सुवदनेन। भो भो अपूर्वज्योतिषिक! कोऽत्र प्रत्ययः, राजकुलं खल्वेतत्। टोप्पश्रेष्ठिना भणितम्–साधारणं राजकुलम्, प्रत्ययः पुनः स एव जीवतीति। सुवदनेन भणितम्–महाराज! न मया धरणस्य नामापि आकर्णितमिति। परीक्षतां देवः। राज्ञा भणितम्–भो भोः श्रेष्ठिन्! आनय धरणम्, त्वमपि तां महिलामिति। प्रेषिता आभ्यां सह राजपुरुषैर्निजपुरुषाः। आनीतश्च तैर्हृदयेनानिच्छन्नपि श्रेष्ठ्युपरोधभावितचित्तो धरणः, इतरैश्च भयत्रस्तहृदया लक्ष्मीरिति। दृष्टौ राज्ञा। भणितं [illegible] तेन–सुन्दरि! दृष्टस्त्वया एष कुत्रापि सार्थवाहपुत्रः। तया भणितम्–देव! न दृष्ट इति। ततः पृष्टो धरणः। सार्थवाहपुत्र! अप्येषा ते भार्या। धरणेन भणितम्–देव! किमनेन पृष्टेन, श्रुतमेव देवेन

---

१ भो किं क। २ सच्चं ति क। ३ 'देवस्स' इत्यधिकः ख। ४ भयभिन्नहियया क।

पुच्छामि। धरणेण भणियं। देव, जइ एवं देवस्स अणुबंधो, ता आसि भारिया, न उण संपयं ति। राइणा भणियं। एसो सत्थवाह-पुत्तो दिट्ठो तए आसि। धरणेण भणियं। देव, एसो चेव जाणइ त्ति। राइणा भणिओ सुवयणो। सत्थवाहपुत्त; किं दिट्ठो तुमए एस कहिंपि[1]। सुवयणेण भणियं। देव, मए[2] ताव एसो न दिट्ठो त्ति। राइणा भणियं। होउ, किं एइणा; साहेह तुब्भे किं एत्थ रित्थमाणं[3]। सुवयणेण भणियं। देव, एत्थ खलु दससहस्साणि सोवण्णियाण इट्ठासंपुडाणं, अन्नं पि थेवयं खु सुरित्तं भण्डं ति। पुच्छिओ इयरो वि[4]। धरणेण भणियं। देव, एवमेयं। राइणा भणियं। भो किंपमाणा खु[5] ते संपुडा। धरणेण भणियं। देव, न याणामि। राइणा भणियं। कहं निययभण्डस्स वि पमाणं न याणासि। धरणेणं भणियं। देव, एवं चेव ते कया, जेण न जाणामि[7]। तओ पुच्छिओ सुवयणो। भद्द, तुमं साहेहि। तेण भणियं।

यद्व्यवसितमनया। राज्ञा भणितम्-सार्थवाहपुत्र! अत एव पृच्छामि। धरणेन भणितम्-देव! यद्येवं देवस्यानुबन्धः, तत आसीद् भार्या, न पुनः साम्प्रतमिति। राज्ञा भणितम्-एष सार्थवाहपुत्रो दृष्टस्त्वयाऽऽसीत्?। धरणेन भणितम्-देव! एष एव जानातीति। राज्ञा भणितः सुवदनः। सार्थवाहपुत्र! किं दृष्टस्त्वयैष कुत्रापि। सुवदनेन भणितम्-देव! मया तावदेष न दृष्ट इति। राज्ञा भणितम्-भवतु, किमेतेन, कथयत यूयम्, किमत्र रिक्थमानम्। सुवदनेन भणितम्-देव! अत्र खलु दश सहस्राणि सौवर्णिकानामिष्टासंपुटानाम्, अन्यदपि स्तोकं खलु सुरक्षितं भाण्डमिति। पृष्ट इतरोऽपि। धरणेन भणितम्-देव! एवमेतद्। राज्ञा भणितम्-भोः किंप्रमाणाः खलु ते संपुटाः। धरणेन भणितम्-देव! न जानामि। राज्ञा भणितम्-कथं निजभाण्डस्यापि प्रमाणं न जानासि। धरणेन भणितम्-देव! एवमेव ते कृताः, येन न जानामि। ततः पृष्टः सुवदनः। भद्र! त्वं कथय। तेन भणितम्-देव अहमपि निःसंशयं न जानामि। राज्ञा भणितम्-भो एवं

---

१ भणियं सुवयण। ख। २ मए सो न दिट्ठो क। ३ रित्थपमाणं ति क। ४ सिरिभंडं ति क। ५ 'राइणा' इत्यधिकः क। ६ एए इह क। ७ याणामि क।

देव,अहमवि निस्संसयं न याणामि। राइणा भणियं। भो एवं ववत्थिए किं मए कायव्वं ति। धरणेण भणियं। देव, थेवमेयं[1] कारणं। किं बहुणा जंपिएणं। अविवाउगो अहं एयस्स; ता गिण्हउ रित्थं भारियं च एसो त्ति। सुवयणेण भणियं। भो महापुरिस! एयं पि भवओ पहूयमेव, जं मे आलो न दिन्नो त्ति। धरणेण भणियं। पसिद्धो अहं आलदायगो। सुवयणेण भणियं। जइ न आलदायगो, ता किमेयं पत्थुयं ति। टोप्पसेट्ठिणा भणियं। अरे रे निल्लज्ज पावकम्म, एवं पि ववहरिउं एवं जंपसि त्ति। पुणो वि अमरिसाइसएण भणियं टोप्पसेट्ठिणा। महाराय, किं बहुणा जंपिएण। जइ एयं न धरणसन्तियं रित्थं एसा य भारिया, ता मज्झ सव्वस्ससंहिया[3] पाणा नियत्तं ति। आणावेउ देवो सयले दिव्वे त्ति। धरणेणं चिन्तियं। अवहरिओ खु एसो मह सिणेहाणुबन्धेण; ता न जुत्तं संपयं पि उदासीणयं काउं ति। जंपियमणेण। देव, जइ एत्थ अणुबन्धो तायस्स, ता अलं दिव्वेहिं; अन्नो वि एत्थ उवाओ अत्थि चेव। राइणा भणियं। कहेहि, कीइसो उवाओ त्ति। धरणेण भणियं। देव, ते मए संपुडा सनामेणं चेव अङ्किय त्ति। राइणा भणियं। किं तुज्झ

व्यवस्थिते किं मया कर्तव्यमिति। धरणेन भणितम्-स्तोकमेतत् कारणम्, किं बहुना जल्पितेन। अविवादकोऽहमेतस्य, ततो गृह्णातु रिक्थं भार्यां चैव इति। सुवदनेन भणितम्-भो महापुरुष! एतदपि भवतः प्रभूतमेव, यन्मे आलो न दत्त इति। धरणेन भणितम्-प्रसिद्धोऽहमालदायकः। सुवदनेन भणितम्-यदि नालदायकस्ततः किमेतत्प्रस्तुतमिति। टोप्पश्रेष्ठिना भणितम्-अरेरे निर्लज्ज पापकर्मन्! एवमपि व्यवहृत्य एवं जल्पसीति। पुनरपि अमर्षातिशयेन भणितं टोप्पश्रेष्ठिना। महाराज! किं बहुना जल्पितेन, यद्येतद्धि धरणसत्कं रिक्थमेषा [redacted] भार्या ततो मम सर्वस्वसहिताः प्राणा निष्क्रमणमिति। आज्ञापयतु देवः सकलान् दिव्यानिति। धरणेन चिन्तितम्-अपहृतः खलु एष मम स्नेहानुबन्धेन, ततो न युक्तं साम्प्रतमपि उदासीनतां कर्तुमिति। जल्पितमनेन। देव! यद्यत्रानुबन्धस्तातस्य

१ थेवमिथं ग। २ वेभिया क। ३ सहियस्स ग। ४ नेहाणुबंधेण क।

नामं। धरणेण भणियं। देव, धरणो त्ति। इयरो वि पुच्छिओ। तेण भणियं। देव, सुवयणो त्ति। राइणा भणियं। जइ एवं, ता छिन्नो खु ववहारो; नवरं आणेह एत्थेव केइवि संपुडे त्ति। तओ पेसियं पञ्चउलं, आणिया संपुडा, निहालिया राइणा बाहिं, न दिट्ठं धरणनामयं। भणियं च णेण। भो नत्थि एत्थ धरणनामयं। सुवयणेण भणियं। देवो पमाणं त्ति। अन्नं च देव, देवस्स पुरओ एमेँ महन्तं पि अलियं जंपिऊण अज्ज वि पाणे धारेइ त्ति। जाणियं देवेण, जं एएण पमाणीकयं। राइणा भणियं। भो धरण, किमेयं ति। धरणेण भणियं। देव, न अन्नहा एयं; फोडाविऊण मज्झं निरूवेउ देवो। तओ एयमायण्णिऊण संखुद्धो सुवयणो, हरिसिओ टोप्पसेट्ठी। सद्दाविया सुवण्णयारा, फोडाविया संपुडा, दिट्ठं धरणनामयं। कुविओ राया सुवयणस्स लच्छीए य। भणियं च णेणं। हरे वावाएह एयं वाणियगवेसधारिणं महाभुयंगं, निव्वासेह य एयं मम रज्जाओ चित्तसीलजीवियं अलच्छि, समप्पेह य समत्थमेव

ततोऽलं द्विष्यैः, अन्योऽप्यत्र उपायोऽस्त्येव। राज्ञा भणितम्–कथय, कीदृश उपाय इति। धरणेन भणितम्–देव! ते मया संपुटाः स्वनाम्नैवाङ्किता इति। राज्ञा भणितम्–किं तव नाम। धरणेन भणितम्–देव! धरण इति। इतरोऽपि पृष्टः। तेन भणितम्–देव! सुवदन इति। राज्ञा भणितम्–यद्येवं तच्छिन्नः खलु व्यवहारः, नवरमानयतात्रैव कत्यपि संपुटानिति। ततः प्रेषितं पञ्चकुलम्, आनीताः संपुटाः। निभालिता राज्ञा बहिः, न दृष्टं धरणनाम। भणितं च तेन–भो! नास्त्यत्र धरणनाम। सुवदनेन भणितम्–देवः प्रमाणमिति। अन्यच्च देव! देवस्य पुरत एव महदपि अलीकं जल्पित्वा अद्यापि प्राणान् धारयतीति। ज्ञातं देवेन, यदेतेन प्रमाणीकृतम्। राज्ञा भणितम्–भो धरण! किमेतदिति। धरणेन भणितं–देव! नान्यथा एतद्, स्फोटयित्वा मध्यं निरूपयतु देवः। तत एतदाकर्ण्य संक्षुब्धः सुवदनः, हृष्टः टोप्पश्रेष्ठी। शब्दायिताः सुवर्णकाराः। स्फोटिताः संपुटाः। दृष्टं धरणनाम। कुपितो राजा सुवदनस्य लक्ष्म्याश्च। भणितं

१ एत्थेव आणेह ख। २ कइ इह [illegible]। ३ तो पेसिऊण पञ्चउलं आणिया [illegible]। ४ एद्दहमेत्तं पि क। ५ धरेइ त्ति [illegible]। ६ उवलद्ध [illegible]।

रित्थं धरणसत्थवाहस्स। अन्नं च भण, भो महापुरिस, किं ते अवरं कीरउ। धरणेण भणियं। देव, अलं मे रित्थेण। करेउ देवो पसायं सुवयणस्स अभयप्पयाणेणं। तओ 'अहो से महाणुभावय' त्ति चिन्तिऊण भणियं राइणा। सत्थवाहपुत्त, न जुत्तमेयं, तहावि अलङ्घणीयवयणो तुमं ति; ता तुमं चेव जाणसि। धरणेण भणियं। देवपसाओ त्ति, अणुग्गिहीओ अहं देवेण। राइणा भणियं। भो सत्थवाहपुत्त, गेण्हाहि नियंयरित्थं। धरणेण भणियं। जं देवो आणवेइ। तओ नरिन्दपञ्चउलाहिट्ठिओ सह सुवयणेणं गओ वेलाउलं धरणो, उवगणियं सुवण्णयं पंचउलेण, समप्पियं धरणस्स। तओ धरणेण भणियं। भो सुवयण! परिच्चय विसायं, अङ्गीकरेहि पोरुसं, देव्वोवरोहेण कस्स वा खलियं न जायइ त्ति। अन्नं च, भणिओ मए तुज्झ सुवण्णलक्खो, तए पुण महाणुभावत्तणेण अहमेव बहुमन्निओ, न उण सुवण्णलक्खो। भणियं च तए आसि 'किं सुवण्णलक्खेण, तुमं चेव मे बहुमओ त्ति। अणग्घेयं च एयं

च तेन—अरे व्यापादयतैतं वाणिजकवेषधारिणं महाभुजङ्गम्, निर्वासयत चैतां मम राज्याद् विपन्नशीलजीवितामलक्ष्मीम्, समर्पयत समस्तमेव रिक्थं धरणसार्थवाहस्य। अन्यच्च, भण भो महापुरुष! किं तेऽपरं क्रियताम्। धरणेन भणितम्—अलं मे रिक्थेन। करोतु देवः प्रसादं सुवदनस्याभयप्रदानेन। ततः 'अहो तस्य महानुभावता' इति चिन्तयित्वा भणितं राज्ञा। सार्थवाहपुत्र! न युक्तमेतद्, तथाऽप्यलङ्घनीयवचनस्त्वमिति, ततस्त्वमेव जानासि। धरणेन भणितम्—देवप्रसाद इति, अनुगृहीतोऽहं देवेन। राज्ञा भणितम्—भोः सार्थवाहपुत्र! गृहाण निजरिक्थम्। धरणेन भणितम्—यद्देव आज्ञापयति। ततो नरेन्द्रपञ्चकुलाधिष्ठितः सह सुवदनेन गतो वेलाकुलं धरणः, उपगणितं सुवर्णं पञ्चकुलेन, समर्पितं धरणस्य। ततो धरणेन भणितम्—भोः सुवदन! परित्यज विषादम्, अङ्गीकुरु पौरुषम्, दैवोपरोधेन कस्य वा स्खलितं न जायते इति। अन्यच्च भणितो मया तव सुवर्णलक्षम्, त्वया पुनर्महानुभावत्वेनाहमेव बहु मत, न पुनः

१ करीयउ ग। २ नियरित्थं क। ३ दिव्वोवरोहेण क-ग। ४ संजायइ त्ति क। ५ बहुगो ग।

संभमवयणं। ता गेण्हाहि संपयं, जं ते पडिहायइ। एवं च भणिओ समाणो लज्जिओ सुवयणो। न जंपियं च तेण। तओ दाऊण अट्ठ सुवण्णलक्खे संपूइऊण नरवइं तओ काउं सयलसुत्थं भण्डस्स गओ टोप्पसेट्ठिगेहं। ठिओ कंचि वेलं सह सेट्ठिणा। उवगयाए भोयणवेलाए कयमज्जणा पभुत्ता एए। भुत्तुत्तरकाले य चलणेसु निवडिऊण भणिओ धरणेण टोप्पसेट्ठी। जाएमि अहं किंचि वत्थुं तायं, जइ न करेइ मम पणयभङ्गं ताओ। तओ हरिसवसुप्फुल्ललोयणेण 'अहो अहं कयत्थो, अहो अहं धन्नो, अहो मम सुजीवियं, अहो मम सुलद्धो जम्मो त्ति, जओ ईइसेणावि महाणुभावेण सयलसत्तकप्पतरुकप्पेण तिहुयणचिन्तामणीभूएण वि अहं पत्थिज्जामि' त्ति चिन्तिऊण भणियं टोप्पसेट्ठिणा। वच्छ, जइ वि सकलत्तं सपुत्तपरियणं दासत्तनिमित्तं ममं जाएसि, तहावि अहं तुह महापुरिसचेट्ठिएण आकरिसियचित्तो न खण्डेमि ते पत्थणापणयं। धरणेण भणियं। ताय, जइ एवं ता देहि तिन्नि वायाओ। ईसि विहसि-

सुवर्णलक्षम्। भणितं च त्वयाऽऽसीत् 'किं सुवर्णलक्षेण, त्वमेव मे बहुमत इति। अनर्घ्यं चैतत् संभ्रमवचनम्। ततो गृहाण साम्प्रतं यत्ते प्रतिभाति। एवं च भणितः सन् लज्जितः सुवदनः। न जल्पितं च तेन। ततो दत्त्वा अष्ट सुवर्णलक्षान् संपूज्य नरपतिं ततः कृत्वा सकलसुस्थं भाण्डस्य गतः टोप्पश्रेष्ठिगेहम्। स्थितः काञ्चिद् वेलां सह श्रेष्ठिना। उपगतायां च भोजनवेलायां कृतमज्जनौ प्रभुक्तावेतौ। भुक्तोत्तरकाले च चरणयोर्निपत्य भणितो धरणेन टोप्पश्रेष्ठी। याचेऽहं किञ्चिद् वस्तु तातम्, यदि न करोति मम प्रणयभङ्गं तातः। ततो हर्षवशोत्फुल्ललोचनेन 'अहो अहं कृतार्थः, अहो अहं धन्यः, अहो मम सुजीवितम्, अहो मम सुलब्धं जन्मेति, यत ईदृशेणापि महानुभावेन सकलसत्त्वकल्पतरुकल्पेन त्रिभुवनचिन्तामणीभूतेनापि अहं प्रार्थ्ये' इति चिन्तयित्वा भणितं टोप्पश्रेष्ठिना। वत्स! यद्यपि सकलत्रं सपुत्रपरिजनं दासत्वनिमित्तं मां याचसे तथाप्यहं तव महापुरुषचेष्टितेनाकृष्टचित्तो न खण्डयामि ते प्रार्थनाप्रणयम्।

१ आगयाए क। २. आकरिसिय-ग।

उण 'ताय, जो एगं वायं लोप्पइ, सो तिन्नि वि लोप्पयन्तो किं केणावि धरिउं पारीयइ' त्ति भणिऊण टोप्पसेट्ठिणा कयाओ तिन्नि वायाओ। 'ताय, अणुग्गिहीओ' त्ति भणिऊण हेमकुण्डलविज्जाहरविदिन्नमहग्घेयपुव्वसमप्पियरयणसहस्सं मग्गिओ टोप्पसेट्ठिभण्डारिओ। तेण वि य 'जं अज्जो आणवेइ' त्ति भणिऊण समप्पियाइं गहिऊण रयणाइं। तओ ताण मज्झे अद्धं गहेऊण टोप्पसेट्ठिस्स चलणपूयं कॆाऊण पुणो वि णिवडिओ पाएसु 'ताय, एसा सा पत्थण'त्ति भणमाणो धरणो। तओ 'अह कहं छलिओ अहमणेणं' ति सुइरं चिन्तिऊण 'अगहिए य विलक्खीभविस्सइ एसो, निवारिओ अहं इमिणा अणागयं चेव' उट्ठविओ धरणो 'वच्छ, पडिवन्ना ते पत्थणा' भणमाणेण टोप्पसेट्ठिणा॥

तओ बहुमन्निओ सेट्ठिणा महया सत्थेण समागओ नियनयरिं। आवासिओ बाहिं। जाओ लोयवाओ, जहा आगओ धरणो

धरणेन भणितम्-तात! यद्येवं-ततो देहि तिस्रो वाचः। ईषद् विहस्य 'जात! य एकां वाचं लुम्पति स तिस्रोऽपि लुम्पन् किं केनापि धर्तुं पार्यते' इति भणित्वा टोप्पश्रेष्ठिना कृतास्तिस्रो वाचः। 'तात! अनुगृहीतः' इति भणित्वा हेमकुण्डलविद्याधरवितीर्णमहार्घ्यपूर्वसमर्पितरत्नसहस्रं मार्गितः टोप्पश्रेष्ठिभाण्डागारिकः। तेनापि च 'यद् आर्य आज्ञापयति' इति भणित्वा समर्पितानि गृहीत्वा रत्नानि। ततस्तेषां मध्ये अर्धं गृहीत्वा टोप्पश्रेष्ठिनश्चरणपूजां कृत्वा पुनरपि निपतितः पादयोः 'तात! एषा सा प्रार्थना' इति भणन् धरणः। ततोऽथ 'कथं छलितोऽहमनेन' इति सुचिरं चिन्तयित्वा 'अगृहीते च विलक्षीभविष्यति एषः, निवारितोऽहमनेन अनागतमेव' उत्थापितो धरणो 'वत्स! प्रतिपन्ना ते प्रार्थना' भणता टोप्पश्रेष्ठिना॥

ततो बहुमानितः श्रेष्ठिना महता सार्थेन समागतो निजनगरीम्। आवासितो बहिः। जातो लोकवादः, यथा आगतो धरण इति।

---

१ केणवि क। २ -महग्घय-क। ३ करेऊण क। ४ अगहीएहि क। ५ नियाइओ क।

त्ति। निग्गओ राया पच्चोणिं। पवेसिओ णेण महाविभूईए। नेऊण निययभवणं, पूइओ मज्जणाइणा नियाभरणपज्जवसाणमुवयारप्पया-णेणं। गओ नियमभवणं। तुट्ठा य से जणणिजणया। विइण्णं महादाणं, कया सव्वाययणेसु पूया। अइक्कन्ता[1] काइ वेला। तओ उव-णिमन्तियं[2] महारायं पूइओ अणेणं[3] सविसेसं। सम्माणिया य जहारुहपडिवत्तीए पउरचाउवेज्जाइया,[4] पडिपूइओ य तेहिं। तओ पुच्छिओ जणणिजणएहिं। वच्छ, अवि कहिं ते घेरिणि[5] त्ति। धरणेण भणियं। अलं तीए कहाए। चिन्तियं च णेहिं। हन्त कयं तीए, जं इत्थिउचियं। ता अलं इमस्स मम्मघट्टणेण इमिणा जंपिएणं। अन्नओ अवगच्छिसं ति। एत्थन्तरंमि महापुरिसयाखित्तहियओ विम्हयवसेणुप्फुल्ललोयणो कयमुद्दङ्कसासणावणनिमित्तं[6] पुणो वि धरणसमीवं समागओ राया। कओ धरणेण समुचिओवयारो[7]। पुच्छिओ य आगमणपओयणं। सिट्ठो से नियमाहिप्पाओ राइणा। तओ चलणेसु निवडिऊण भणियं धरणेण। देव, अलं मुद्दङ्केहिं; किं तु

निर्गतो राजा (पच्चोणीं दे.) सन्मुखम्। प्रवेशितस्तेन महाविभूत्या, नीत्वा निजभवनं पूजितो मज्जनादिना निजाभरणपर्यवसानोपचार-प्रदानेन। गतो निजभवनम्। तुष्टौ च तस्य जननीजनकौ। वितीर्णं महादानम्। कृता सर्वायतनेषु पूजा। अतिक्रान्ता कापि वेला। तत उपनिमन्त्र्य महाराजं पूजितोऽनेन सविशेषम्। सन्मानिताश्च यथार्हप्रतिपत्त्या पौरचातुर्विद्यादयः, प्रतिपूजितश्च तैः। ततः पृष्टो जननीज-नकाभ्याम्। वत्स! अपि कुत्र ते गृहिणीति। धरणेन भणितम्—अलं तस्याः कथया। चिन्तितं ताभ्याम्—हन्त कृतं तया यत् स्त्र्युचितम्। ततोऽलमस्य मर्मघट्टनेनानेन जल्पितेन। अन्यतोऽवगमिष्याव इति। अत्रान्तरे महापुरुषताक्षिप्तहृदयो विस्मयवशेनोत्फुल्ललो-चनः कृतमुद्राङ्कशासनार्पणनिमित्तं पुनरपि धरणसमीपं समागतो राजा। कृतो धरणेन समुचितोपचारः। पृष्टश्चागमनप्रयोजनम्। शिष्ट-

१ अइक्कंतो कोइ कालो क। २ उवणिमंतिओ महाराया क। ३ णेण क। ४ –विज्जाइया ख। ५ घरणि त्ति क–ख। ६ कइउदंगमेमेणावइनिमित्तं क। ७ –समुचिउवयारो क।

'माणणीओ देवो' त्ति करिय पत्थेमि पत्थणीयं। राइणा भणियं। भणाउ अज्जो। तेण भणियं। पयच्छउ देवो नियरज्जे सव्वसत्ताणं बन्दिमोक्खणं सव्वसत्ताणमभयप्पयाणं चे। तओ अहो से महाणुभावया, अहो महापुरिसचेट्ठियं सत्थवाहपुत्तस्स' त्ति भणिऊण आणत्तो पडिहारो। हरे कारवेहि चारयघण्टपओएण मम रज्जे सयलबन्दिमोक्खं, सव्वसत्ताणमभयपयाणं च दवावेहि त्ति। तओ 'जं देवो आणवेइ' त्ति भणिऊण संपाडियं देवसासणं। सप्पुरिसचेट्ठिएण य परितुट्ठा से जणणिजणया। परिओसवियसियच्छेहिं कयमणेहिं राइणो उचियं करणिज्जं। तओ धरणेण सह कंचि वेलं गमेऊण निग्गओ राया॥

धरणो वि चिरयालमिलियवयंसयसमेओ गओ मलयसुन्दराभिहाणं उज्जाणं। उवलद्धो य नागलयामण्डवंमि कीलानिमित्तमागओ कुवियं पियपणइणिं पसायन्तो रेविलगो नाम कुलउत्तगो। सुमरियं लच्छीए। चिन्तियं च णेणं। अहो णु खलु एवमपरमत्थपेच्छीणि

स्तस्य निजाभिप्रायो राजा। ततश्चरणयोर्निपत्य भणितं धरणेन। देव! अलं मुद्राङ्कैः, 'किन्तु माननीयो देवः' इति कृत्वा प्रार्थये प्रार्थनीयम्। राज्ञा भणितम्–भणत्वार्यः। तेन भणितम्–प्रयच्छतु देवो निजराज्ये सर्वसत्त्वानां बन्दिमोक्षणं सर्वसत्त्वानामभयप्रदानं च। ततः 'अहो तस्य महानुभावता, अहो महापुरुषचेष्टितं सार्थवाहपुत्रस्य' इति भणित्वा आज्ञप्तः प्रतीहारः। अरे कारय चारकघण्टाप्रयोगेण मम राज्ये सकलबन्दिमोक्षम्, सर्वसत्त्वानामभयप्रदानं च दापयेति। ततो 'यद् देव आज्ञापयति' इति भणित्वा संपादितं देवशासनम्। सत्पुरुषचेष्टितेन च परितुष्टौ तस्य जननीजनकौ। परितोषविकसिताक्षाभ्यां कृताभ्यां राज्ञ उचितं करणीयम्। ततो धरणेन सह काञ्चिद् वेलां गमयित्वा निर्गतो राजा॥

धरणोऽपि चिरकालमिलितवयस्यसमेतो गतो मलयसुन्दराभिधानमुद्यानम्। उपलब्धश्च नागलतामण्डपे क्रीडानिमित्तमागतः कुपितां

१ बंधणमोक्खं। २ दवावेहि त्ति इत्यधिकः क। ३ रइविलगो ख।

कामिजणहिययाइं हरन्ति। समागओ संवेगं। गओ य उज्जाणेकदेसंसंठियं असोयवीहियं।

दिट्ठो य णेण तहियं फासुयदेसंमि वियलियवियारो। सीसगणसंपरिवुडो आयरिओ अरहदत्तो त्ति ॥

अचन्तसुद्धचित्तो नाणी विविहतवसोसियसरीरो। निज्जियमयणो वि दढं अणङ्गसुहसिद्धितल्लिच्छो ॥

तं पेच्छिऊण चिन्ता जाया धरणस्स एस लोयंमि। जीवइ सफलं एक्को चत्तो जेणं घरावासो।

घरिणी अत्थो सयणो माया य पिया य जीवलोयंमि। माइन्दजालसरिसा तहवि जणो पावमायरइ ॥

जा वि उवयारबुद्धी घरिणीपमुहेसु सा वि मोहफलं। मोत्तूण जओ धम्मं न मरणधम्मीणमुवयारो ॥

सो पुण संपाडेउं न तीरए आसवानियत्तेहिं। आसवविणिवित्ती वि य गिहासमं आवसन्तेहिं ॥

प्रियमणयिनीं प्रसादयन् रेविलको नाम कुलपुत्रकः। स्मृत लक्ष्म्याः। चिन्तितं च तेन–अहो नु तत्त्वेयमपरमार्थप्रेक्षीणि कामिजनहृदयानि भवन्ति। समागतः संवेगम्। गतश्च उद्यानैकदेशसंस्थितामशोकवीथिकाम्।

दृष्टश्च तेन तत्र प्रासुकदेशे विगलितविकारः। शिष्यगणसंपरिवृत आचार्योऽर्हद्दत्त इति ॥

अत्यन्तशुद्धचित्तो ज्ञानी विविधतपःशोषितशरीरः। निर्जितमदनोऽपि दृढमनङ्गसुखसिद्धितत्परः ॥

तं प्रेक्ष्य चिन्ता जाता धरणस्यैष लोके। जीवति सफलमेकस्त्यक्तो येन गृहावासः ॥

गृहिणी अर्थः स्वजनो माता च पिता च जीवलोके। मायेन्द्रजालसदृशास्तथापि जनः पापमाचरति ॥

याऽपि उपकारबुद्धिः गृहिणीप्रमुखेषु सापि मोहफलम्। मुक्त्वा यतो धर्मं न मरणधर्मणामुपकारः ॥

---

१ –देसहियं क। २ –सरिसं क।

नियमा तत्थारम्भो आरम्भेणं च वड्डई हिंसा। हिंसाए कओ धम्मो न देसिओ सत्थयारेहिं ॥
पज्जन्ते वि य एसो सव्वेणं चेव जीवलोयंमि। नियमेणमुज्झियव्वो ता अलमेएण पावेणं ॥
एवं च चिन्तयन्तो पत्तो संजायचरणपरिणामो। गुरुपायमूलमणहं सवयंसो[3] निव्वुइपुरं व ॥
अह वन्दिओ य णेणं भगवं सवयंसएण साहू य। तेहिं चिय धम्मलाहो दिन्नो सव्वेसि विहिपुव्वं ॥
उवविट्ठा य सुविमले मुणीण पुरओ उ उववणुच्छङ्गे। अह पुच्छिया य गुरुणा कत्तो तुब्भे त्ति महुरगिरं ॥

एवं च पुच्छिए समाणे जंपियं धरणेण। भयवं, इओ चेव अम्हे। अन्नं च; अत्थि मे गिहासमपरिच्चायबुद्धी। ता आइसउ भयवं, जं मए कायव्वं ति। तओ 'अहो से आभिगई, अहो विवेगो' त्ति चिन्तिऊण आसयपरिक्खणनिमित्तं जंपियं अरहयत्तेणं[4]। वच्छ,

स पुनः संगादयितुं न शक्यते आस्रवानिवृत्तेः। आस्रवविनिवृत्तिरपि च गृहाश्रममावसद्भिः ॥
नियमात्तत्रारम्भ आरम्भेण च वर्धते हिंसा। हिंसया कुतो धर्मो न देशितः शास्त्रकारैः ॥
पर्यन्तेऽपि चैषः सर्वेणैव जीवलोके। नियमेनोज्झितव्यस्ततोऽलमेतेन पापेन ॥
एवं च चिन्तयन् प्राप्तः संजातचरणपरिणामः। गुरुपादमूलमनघं सवयस्यो निर्वृतिपुरमिव ॥
अथ वन्दितश्च तेन भगवान् सवयस्येन साधवश्च। तैरेव धर्मलाभो दत्तः सर्वेषां विधिपूर्वम् ॥
उपविष्टाश्च सुविमले मुनीनां पुरतस्तु उपवनोत्संगे। अथ पृष्टाश्च गुरुणा कुतो यूयमिति मधुरगिरा ॥

एवं च पृष्टे सति जल्पितं धरणेन-भगवन्! इत एव वयम्। अन्यच्च, अस्ति मे गृहाश्रमपरित्यागबुद्धिः, तत आदिशतु भगवान्, यन्मया

१ वड्डइ पा। २ हिंसाइ कओ य फ। ३ सवयंसो फ। ४ अरहदत्तेण फ।

परिचत्तगिहासमेणं निब्भच्छिऊण नियनियविसयलालसाइं इन्दियाइं विज्झविय कसायाणलं निरीहेणं चित्तेणं सयलसोक्खनिहाणभूओ संजमो कायव्वो। अन्नहा परिचत्तो वि अपरिचत्तो गिहासमो त्ति। सो पुण अणाइविसयभावणाभावियस्स जीवस्स अच्चन्तदुक्खयरो। पाविऊण वि एयं पुव्वकयकम्मदोसेण केइ न तरन्ति परिवालिउं, मुज्झन्ति नियकज्जे, परिकप्पेन्ति असयालम्बणाइं; विमुक्कसंजमा य ते, आउसो, न गिही न पव्वइयगा उभयलोगविहलं नामन्ति मणुयत्तणं। एवं ववत्थिए अतुलिऊण हेओवाएयाइं अतुलिऊणम-प्पाणयं न जुत्तो गिहासमपरिच्चाओ त्ति। धरणेण भणियं। एयमेयं, जं तुब्भे आणवेह। किं तु

हेओ गिहासमो मे बुद्धी समणत्तणं उवाएयं। तुलणा वि विवेगो च्चिय किलेसवसयाण सत्ताणं॥

भयवया चिन्तियं। अहो से मउण्णया, मुणिओ णेण जहट्ठिओ संसारो, समुप्पन्ना जिणधम्मबोही। ता पसंसेमि एयं साहेमि य

कर्तव्यमिति। ततः 'अहो सत्याकृतिः, अहो विवेकः' इति चिन्तयित्वा आशयपरीक्षणनिमित्तं अल्पितमर्हद्दत्तेन। वत्स! परित्यक्तगृहाश्र-मेण निर्भर्त्स्य निजनिजविषयलालसानीन्द्रियाणि विध्याप्य कषायानलं निरीहेन चित्तेन सकलसौख्यनिधानभूतः संयमः कर्तव्यः। अन्यथा परित्यक्तोऽप्यपरित्यक्तो गृहाश्रम इति। स पुनरनादिविषयभावनाभावितस्य जीवस्यात्यन्तदुःखकरः। प्राप्याप्येतं पूर्वकृतकर्मदोषेण केऽपि न शक्नुवन्ति परिपालयितुम्, मुह्यन्ति निजकार्ये, परिकल्पयन्त्यसदालम्बनानि, विमुक्तसंयमाश्च ते आयुष्मन्! न गृहिणो न प्रव्रजितका उभयलोकविफलं नामयन्ति मनुजत्वम्। एवं व्यवस्थितेऽतुलयित्वा हेयोपादेयानि अतोलयित्वाऽऽत्मानं न युक्तो गृहाश्रमपरित्याग इति। धरणेन भणितम्-एवमेतद्, यद् यूयमाज्ञापयत। किन्तु

हेयो गृहाश्रमो मे बुद्धिः श्रमणत्वमुपादेयम्। तुलनाऽपि विवेक एव क्लेशवशगानां सत्त्वानाम्॥

१ निब्भिच्छ क। २ -उसो क। ३ परिकप्पेंति क। ४ नमंति क।

इमस्स इमीए दुल्लहत्तणं, जेण वयंसगाण वि से संबोहो समुप्पज्जइ। भणियं च णेण। वच्छ, धन्नो तुमं, नायं तए जाणियव्वं, संपत्ता संयललोयदुल्लहा जिणधम्मबोही। ता जहट्ठियासेवणेण एयं चेव सफलं करेहि, संसिज्झइ य तुह समीहियं। न खलु अणब्भत्थनिरइयारकुसलमग्गा एवंविहा हवन्ति, अवि य अपरमत्थपेच्छिणो विसयलोलुया य। एयवइयरं च निसुणेहि मे चरियं। धरणेण भणियं 'कहेउ भयवं'। अरहदत्तायरिएण भणियं। सुण।

अत्थि इहेव वासे अयलउरं नाम नयरं। तत्थ जियसत्तू राया, पुत्ता य से अवराजिओ समरकेऊ य। अवराजिओ जुवराया, इयरो य कुमारो। दिन्ना इमस्स कुमारभुत्तीए उज्जेणी। एवं च अइक्कन्तो कोइ कालो। अन्नया य विथक्को समरकेसरी नाम पच्चन्तनरवई। तओ अवराजिओ तप्पसाहणनिमित्तं गओ। पसाहिओ य एसो। आगच्छमाणेण य मुत्तिमन्तो विय पुण्णोदओ संपत्तो इमेण धम्मा-

भगवता चिन्तितम्-अहो तस्य सपुण्यता, ज्ञातोऽनेन यथा स्थितः संसारः, समुत्पन्ना जिनधर्मबोधिः, ततः प्रशंसाम्येतम्, कथयामि चास्मै अस्या दुर्लभत्वम्, येन वयस्यानामपि तस्य संबोधः समुत्पद्यते। भणितं च तेन-वत्स! धन्यस्त्वम्, ज्ञातं त्वया ज्ञातव्यम्, संप्राप्ता सकललोकदुर्लभा जिनधर्मबोधिः। ततो यथास्थितासेवनेन एतामेव सफलां कुरु, संसिध्यति च तव समीहितम्। न खल्वनभ्यस्तनिरतिचारकुशलमार्गा एवंविधा भवन्ति, अपि चापरमार्थप्रेक्षिणो विषयलोलुपाश्च। एतद्व्यतिकरं च निशृणु मे चरितम्। धरणेन भणितम्-कथयतु भगवान्। अर्हद्दत्ताचार्येण भणितम्-शृणु।

अस्तीहैव वर्षे अचलपुरं नाम नगरम्। तत्र जितशत्रू राजा, पुत्रौ च तस्य अपराजितः समरकेतुश्च। अपराजितो युवराजः, इतरश्च कुमारः। दत्ताऽस्य कुमारभुक्त्यां उज्जयिनी। एवं चातिक्रान्तः कोऽपि कालः। अन्यदा च (वित्थक्को दे०) विरुद्धः समरकेसरी

१ तेलोक्क-क। २ जहट्ठिय से-क। ३ भारहे वासे। ४ पुत्तो य क-ख।

रामसन्निवेसे सयलमणोरहचिन्तामणी राहो नाम आयरिओ त्ति। तं च दट्ठूण समुप्पन्नो एयस्स संवेगो। पुच्छिओ णेण [1]जहाविहीए धम्मो। कहिओ भयवया जहोवइट्ठो परमगुरूहिं। पडिबुद्धो य एसो। खओवसममुवगयं चारित्तमोहणीयं। तओ [2]माइन्दजालसरिसं जीवलोयमवगच्छिय पव्वइओ एसो। करेइ तवसंजमुज्जोयं॥ अन्नया य गुरुपायमूलंमि अहासंजमं विहरमाणो गओ तगरासन्निवेसं। एत्थन्तरंमि समागया तत्थ उज्जेणीओ [3]राहायरियस्स अन्तेवासिणो [4]अज्जराहुखमासमणसन्तिया गुरुसमीवं साहुणो त्ति। कया [5]से उचियपडिवत्ती। पुच्छिया निरुवसग्गविहारमुज्जेणीए। कहिओ य णेहिं सुन्दरो विहारो; केवलं रायपुत्तो पुरोहियपुत्तो य अभद्दया, ते जहोवलद्धीए खलियारेन्ति साहुणो, तन्निमित्तो उवसग्गो त्ति। तओ एयमायण्णिय चिन्तियमवराजिएण। अहो पमत्तया समरकेउणो, जेण परियणं पि न नियमेइ। ता अणुन्नविय गुरुं गच्छामि अहमुज्जेणिं। उवसामेमि [6]ते कुमारे, [redacted] संचिणन्तु अबोहिमूलाइं। संसारवद्धणे य साहुपओसो।

नाम प्रत्यन्तनरपतिः। ततोऽपराजितस्तत्प्रसाधननिमित्तं गतः। प्रसाधितश्चैषः। आगच्छता च मूर्तिमानिव पुण्योदयः संप्राप्तोऽनेन धर्मारामसन्निवेशे सकलमनोरथचिन्तामणी राहो नामाचार्य इति। तं च दृष्ट्वा समुत्पन्न एतस्य संवेगः। पृष्टोऽनेन यथाविधि धर्मः। कथितो भगवता यथोपदिष्टः परमगुरुभिः। प्रतिबुद्धश्चैषः। क्षयोपशममुपगते चारित्रमोहनीयम्। ततो मायेन्द्रजालसदृशं जीवलोकमवगम्य प्रव्रजित एषः। करोति तपःसंयमोद्योगम्। अन्यदा च गुरुपादमूले यथासंयमं विहरन् गतस्तगरासन्निवेशम्। अत्रान्तरे समागतास्तत्रोज्जयिन्या राहाचार्यस्यान्तेवासिन आर्यराहुक्षमाश्रमणसत्का गुरुसमीपं साधव इति। कृता तेषामुचितप्रतिपत्तिः। पृष्टा निरुपसर्गविहारमुज्जयिन्याम्। कथितस्तैः सुन्दरो विहारः, केवलं राजपुत्रः पुरोहितपुत्रश्चाभद्रकौ, तौ यथोपलब्ध्या खलीकुरुतः (उपद्रवतः) साधून्, तन्निमित्त उपसर्ग इति। तत एतदाकर्ण्य चिन्तितमपराजितेन। अहो प्रमत्तता समरकेतोः, येन परिजनमपि न नियमयति। ततोऽनु-

---

१ जहाविहं धम्म क। २ माइंदयाल-क। ३ राहायरियधम्मभाइणयासाओ क। ४ अज्जराहू-क। ५ तेसिं क। ६ तो क। ७ अयं पाठो नास्ति क।

अत्थि मे तदुवसामणसत्ती। तओ अणुन्नविय गुरुं पेसिओ गुरुणा समागओ उज्जेणिं, पविट्ठो य अज्जराहुखमासमणगच्छे। कयं से उचियकरणिज्जं। समागया भिक्खावेला। पयट्टो एसो। भणिओ [illegible] साहूहिं। पाहुणया तुब्भे, ता अच्छह त्ति। तेण भणियं। न अच्छामि, अत्तलद्धिओ अहं, नवरं ठवणकुलाईणि[1] दंसेह। तओ दिन्नो से चेल्लओ, दंसियाणि कुलाणि, वारिओ य णेणं 'एयं पडणीयगेहं; मा पविसेज्जसु' त्ति भणिऊण नियत्तो चेल्लओ। पविट्ठो य एसो पढममेव कुमारगेहं। महया सद्देण धम्मलाहियमणेणं। तं च दट्ठूण भीयाओ अन्तेउरियाओ। 'हा कट्ठं, इसी कयत्थिज्जिस्सइ' त्ति चिन्तिऊण सन्निओ य णाहिं 'लहु निग्गच्छसु' त्ति। तओ अवहीरिऊण बेहिराविडं[2] च काऊण महया सद्देण धम्मलाहियमणेणं। एत्थन्तरंमि धम्मलाहसद्दं सोऊण हम्मियतलाओ पहट्ठमुहपङ्कया समागया कुमारया। ढंकियं[3] दुवारं। अइसएणं वन्दिओ णेहिं साहू। कयं धम्मलाहणं। भणिओ य णेहिं। भो पव्वइयगा, 'नच्चसु' त्ति।

ज्ञाप्य गुरुं गच्छाम्यहमुज्जयिनीम्। उपशमयामि तौ कुमारौ, मा संचिन्वातामबोधिमूलानि। संसारवर्धने च साधुप्रद्वेषः। अस्ति मे तदुपशमनशक्तिः। ततोऽनुज्ञाप्य गुरुं प्रेषितो गुरुणा समागत उज्जयिनीम्, प्रविष्टश्चार्यराहुक्षमाश्रमणगच्छे। कृतं तस्योचितकरणीयम्। समागता भिक्षावेला। प्रवृत्त एषः। भणितश्च साधुभिः। प्राघूर्णका यूयम्, तत आध्वमिति। तेन भणितम्—न आसे, आत्मलब्धिकोऽहम्, नवरं स्थापनाकुलादीनि दर्शयत। ततो दत्तस्तस्य शिष्यः, दर्शितानि कुलानि, वारितश्च तेन 'एतत्प्रत्यनीकगेहम्, मा प्रविश' इति भणित्वा निवृत्तः शिष्यः। प्रविष्टश्चैष प्रथममेव कुमारगेहम्। महता शब्देन धर्मलाभितमनेन। तं च दृष्ट्वा भीता अन्तःपुरिकाः। [illegible] कष्टम्, ऋषिः कदर्थयिष्यते' इति चिन्तयित्वा संज्ञितश्च ताभिः 'लघु निर्गच्छ' इति। ततोऽवधीर्य बधिरघृत्तितां (?) च कृत्वा महता शब्देन धर्मलाभितमनेन। अत्रान्तरे धर्मलाभशब्दं श्रुत्वा हर्म्यतलाद् प्रहृष्टमुखपङ्कजौ समागतौ कुमारौ। स्थगितं द्वारम्।

१–कुलादीणि क। २ वहिरावहिरोविडं च क, वहिराविडु च ख। ३ ढक्कियं तं [illegible]।

तेण भणियं । कहं गीयवाइएण विणा नच्चामि । कुमारेहिं भणियं । अम्हे गीयवाइयं करेमो । साहुणा भणियं 'सुन्दरं' त्ति । विसमतालं कयं गीयवाइयमणेहिं । अक्कुद्धो वि हियएणं कुद्धो साहू । भणियं च णेण । अरे रे गोवालदारया, इमिणा विन्नाणेण ममं नच्चावेह त्ति । एयं सोऊण कुविया कुमारा, साहुताडणनिमित्तं च धाविया अभिमुहं । तेण वि य 'न अन्नो उवाओ' त्ति कलिऊण करुणापहाणचित्तेण निउणजुद्धवावारकुसलेणं सणियं चेव घेत्तूण सव्वसंधीसु विओइओ एक्को । तओ धाविओ दुइओ, सो वि तहेव । तओ दुवारमुग्घाडिऊण गओ साहू । एगन्ते ठिओ सज्झायजोगेणं । इयरे वि निच्चेट्ठा तहेव चिट्ठन्ति । दिट्ठा परियणेणं, उदएण सिञ्चिऊण ससंभमं वाहित्ता, जाव न जंपन्ति, तओ निवेइयं रायपुरोहियाणं, जहा इमिणा वुत्तन्तेण केणइ साहुणा कुमारा एवं कय त्ति । तओ ते निरूविऊण आयरियसमीवं गओ राया । पणमिओ य णेणायरिओ, भणिओ य । भयवं, खमेह एयमवराहं वालयाणं । आयरिएण भणियं । किमेयं वि

अतिशयेन वन्दितस्ताभ्यां साधुः । कृत धर्मलाभनम् । भणितश्च ताभ्याम्-'भो प्रव्रजितक ! नृत्य' इति । तेन भणितम्-कथं गीतवाद्येन विना नृत्यामि । कुमारैर्भणितम्-आवां गीतवाद्यं कुर्वः । साधुना भणितम् 'सुन्दरम्' इति । विषमतालं कृतं गीतवाद्यमाभ्याम् । अक्रुद्धोऽपि हृदयेन क्रुद्धः साधुः । भणितं च तेन- अरेरे गोपालदारकौ! अनेन विज्ञानेन मां नर्तयतमिति । एतच्छ्रुत्वा कुपितौ कुमारौ, साधुताडननिमित्तं च धावितावभिमुखम् । तेनापि च 'नान्य उपायः' इति कलयित्वा करुणाप्रधानचित्तेन नियुद्धव्यापारकुशलेन शनैरेव गृहीत्वा सर्वसंधिषु वियोजित एकः । ततो धावितो द्वितीयः, सोऽपि तथैव । ततो द्वारमुद्घाट्य गतः साधुः । एकान्ते स्थितः स्वाध्याययोगेन । इतरावपि निश्चेष्टौ तथैव तिष्ठतः । दृष्टौ परिजनेन, उदकेन सिक्त्वा ससंभ्रमं व्याहृतौ, यावद् न जल्पतः । ततो निवेदितं राजपुरोहिताभ्याम्, यथाऽनेन वृत्तान्तेन केनचित् साधुना कुमारौ एवं कृताविति । ततस्तौ निरूप्य आचार्यसमीपं गतो राजा । प्रणत-

---

१ अहिमुहं क । २ एगो क । ३ एग- क ।

नावगच्छामि। कहिओ से वुत्तन्तो राइणा। तओ आयरिएण भणियं। वीयरागसासणसंपायणरया तप्पहावओ विइयपरमत्था परलोयभीरुयत्तणेण य इहलोयसरीरे दढमपडिबन्धयाए खमेन्ति सयलसत्ताणं साहुणो न पुण पाणभएणं ति। तहावि कारणं पइ समायरियं जइ केणावि भवे, तओ पुच्छावेमि साहुणो। तओ आयरिएण पुच्छिया साहुणो। तेहिं भणियं। भयवं, न अम्हे वियाणामो त्ति। आयरिएण भणियं। महाराय, नेयमिह साहूहिं ववसियं। राइणा भणियं। भयवं, साहुणा न एत्थ संदेहो। आयरिएण भणियं। महाराय, जइ एवं, ता एवं भविस्सइ। अत्थि एगो आगन्तुगो साहू; तेणेयमणुचिट्ठियं भवे। राइणा भणियं। भयवं, कहिं पुण सो साहू। आयरिएण भणियं। दंसेह से तयं। दंसिओ एगेण साहुणा नाइदूरंमि चेव सालतरुवरसमीवे झाणसंठिओ त्ति। पच्चभिन्नाओ य राइणा। कुमारावराहलज्जिएणं पणमिओ य णेणं। दिन्नो से धम्मलाहो। भणिओ य पच्छा। भो महासावग, जुत्तमेयं जं तुज्झ सन्तिए रज्जे इसीणं

च तेनाचार्यः, भणितश्च। भगवन्! क्षमस्वैतमपराधं बालकयोः। आचार्येण भणितम्–किमेतदिति नावगच्छामि। कथितस्तस्य वृत्तान्तो राज्ञा। तत आचार्येण भणितम्–वीतरागशासनसंपादनरतास्तत्प्रभावतो विदितपरमार्थाः परलोकभीरुकत्वेन च इहलोकशरीरे दृढमप्रतिबन्धतया क्षमयन्ति सकलसत्त्वान् साधवः, न पुनः प्राणभयेनेति। तथापि कारणं प्रति समाचरितं यदि केनापि भवेत् ततः प्रच्छयामि साधून्। तत आचार्येण पृष्टाः साधवः। तैर्भणितम्–भगवन्! न वयं विजानीम इति। आचार्येण भणितम्–महाराज! नेदमिह साधुभिर्व्यवसितम्। राज्ञा भणितम्–भगवन्! साधुना, नात्र संदेहः। आचार्येण भणितम्–महाराज! यद्येवं तत एवं भविष्यति। अस्त्येक आगन्तुकः साधुः, तेनेदमनुष्ठितं भवेत्। राज्ञा भणितम्–भगवन्! कुत्र पुनः स साधुः। आचार्येण भणितम्–दर्शयतास्य तम्। दर्शित एकेन साधुना नातिदूरे एव सालतरुवरसमीपे ध्यानसंस्थित इति। प्रत्यभिज्ञातश्च राज्ञा। कुमारापराधलज्जितेन प्रणतश्च तेन। दत्तस्तस्य

१ –रयप्पहावओ ख, –रयाण क। २ साहू क। ३ आगन्तुओ क।

कयत्थणा कुमाराणं अणाहत्तणं च। तओ वाहजलभरियलोयणेण राइणा भणियं। भयवं, लज्जिओ म्हि अहियं इमिणा पमायचरिएणं। अत्थि मम एस दोसो; तहावि भयवं करेह अणुग्गहं, संजोएह ते कुमारे। साहुणा भणियं। संजोएमि चरणगुणविहाणेणं न उण, अन्नह त्ति। राइणा भणियं। भयवं, अणुमयं ममेयं, नवरं कुमारा पुच्छियव्व त्ति। साहुणा भणियं। लहुं पुच्छेह। राइणा भणियं। भयवं, न सक्केन्ति ते जंपिउं। साहुणा भणियं। एहि, तत्थेव वच्चामो; अहं जंपावेमि त्ति। आगया कुमाराण समीवं। दिट्ठा य णेहिं परमजोगिणो व्व निरुद्धसयलचेट्ठा कुमारा। आयत्तीकयं च तेसिं साहुणा वयणमेत्तं। पुच्छिया य णेणं। भो कुमारया, इसिकयत्थणापमायजणियकम्मतरुकुसुमुग्गमपुव्वरूवमेयं, फलं तु निरयाइवेयणा। ता जइ भे अत्थि पच्छायावो, ता पवज्जह कम्मतरुमहाकुहाडं पव्वज्जं। मोएमि अहं इमाओ उवद्दवाओ, भेवामि य परलोयसाहणुज्जयाणं सहाओ त्ति। कुमारेहिं भणियं। भयवं, अणुग्गहो त्ति।

धर्मलाभः, भणितश्च पश्चात्। भो महाश्रावक! युक्तमेतद् यत् तव सत्के राज्ये ऋषीणां कदर्थना कुमाराणामनाथत्वं च। ततो बाष्पजलभृतलोचनेन राज्ञा भणितम्–भगवन्! लज्जितोऽस्मि अधिकमनेन प्रमादचरितेन। अस्ति ममैष दोषः, तथापि भगवन्! कुर्वनुग्रहम्, संयोजय तौ कुमारौ। साधुना भणितम्–संयोजयामि चरणगुणविधानेन न पुनरन्यथेति। राज्ञा भणितम्–भगवन्! अनुमतं ममैतद्, नवरं कुमारौ प्रष्टव्याविति। साधुना भणितम्–लघु पृच्छत। राज्ञा भणितम्–भगवन्! न शक्नुतस्तौ जल्पितुम्। साधुना भणितम्–एहि तत्रैव व्रजाम:, अहं जल्पयामीति। आगतौ कुमारयोः समीपम्। दृष्टौ च ताभ्यां परमयोगिनाविव निरुद्धसकलचेष्टौ कुमारौ। आयत्तीकृतं च तयोः साधुना वचनमात्रम्। पृष्टौ च तेन–भो कुमारौ! ऋषिकदर्थनाप्रमादजनितकर्मतरुकुसुमोद्गमपूर्वरूपमेतत्, फलं तु निरयादिवेदना। ततो

---

१ कुमाराण य अणाहत्तण त्ति क। २ राइणा वाह– । ३ अहयं क। ४ करेउ क। ५ परमजोइणो क। ६ वयणमेय क। ७ नरयाइ–क। ८ 'जइ य न नारयतिरियमणुयदुक्खाण भायणो' इत्यधिकं क। ९ हवामि य क।

लज्जिया अम्हे इमिणा पेमायचरिएणं,अत्थि णे महन्तो [3]अणुयावो, पवज्जामो य पव्वज्जं जइ गुरू अणुजाणन्ति । तेओ अणुन्नाया गुरूहिं । संजोइया साहुणा अङ्गसंघाएण परमगुणसंघाएण य । तओ पवन्ना पव्वज्जं । परिणया य तेसिं समणगुणा । एवं च जहुत्तकारीणं अइक्कन्तो कोइ कालो । ताणं च पुरोहियकुमारस्स कम्मोदएणं विइयजिणधम्मसारस्स वि 'बला इमिणा पव्वाविय' त्ति समुप्पन्नो गुरुपओसो । न निन्दिओ णेणं नालोइओ गुरुणो । तओ मरिऊणं अहाउयक्खएण समुप्पन्नो ईसाणदेवलोए भुञ्जेइ दिव्वभोए । अइक्कन्तो कोइ कालो रइसागरावगाढस्स ।

अन्नया य वरच्छरापरिगयस्स मिलाणाइं सुरहिकुसुमदामाइं, पयम्पिओ कप्पपायवो, पणट्ठाओ हिरिसिरीओ, [6]उवरत्ताइं देवदू-

यदि युवयोरस्ति पश्चात्तापः, ततः प्रपद्येथां कर्मतरुमहाकुठारं प्रव्रज्याम् । मोचयाम्यहमस्मादुपद्रवात्, भवामि च परलोकसाधनोद्यतयोः सहाय इति । कुमारैर्भणितम्-भगवन् ! अनुग्रह इति । लज्जितावावामनेन प्रमादचरितेन, अस्त्यावयोर्महाननुतापः, प्रपद्यावहे च प्रव्रज्यां यदि गुरवोऽनुजानन्ति । ततोऽनुज्ञातौ गुरुभिः । संयोजितौ साधुना अङ्गसंघातेन परमगुणसंघातेन च । ततः प्रपन्नौ प्रव्रज्याम् । परिणताश्च तयोः श्रमणगुणाः । एवं च यथोक्तकारिणोरतिक्रान्तः कोऽपि कालः । तयोश्च पुरोहितकुमारस्य कर्मोदयेन विदितजिनधर्मसारस्यापि 'बलादनेन प्रव्राजितः' इति समुत्पन्नो गुरुप्रद्वेषः । न निन्दितस्तेन, नालोचितो गुरोः । ततो मृत्वा यथायुःक्षयेण समुत्पन्न ईशानदेवलोके भुङ्क्ते दिव्यभोगान् । अतिक्रान्तः कोऽपि कालो रतिसागरावगाढस्य ।

अन्यदा च वराप्सरःपरिगतस्य म्लानानि सुरभिकुसुमदामानि, प्रकम्पितः कल्पपादपः, प्रनष्टे ह्रीश्रियौ, उपरक्तानि देवदूष्यानि,

१ अतारिसचरिएणं क । २ अम्हाण क । ३ अणुतावो क । ४ 'पुलोइओ [illegible] साहुणो(णा) । तओ साहिऊण सयधिपुत्तंत इमस्स' इत्यधिकं क । ५–पुत्तरस क । ६ अवरत्ताइ क ।

साइं, समुप्पन्नो दीणभावो, उत्थरियं निद्दाए, विउडिओ कामरागो, भमडिया दिट्ठी, समुप्पन्नो कम्पो, वियम्भिया अरइ त्ति। तओ तेण चिन्तियं 'हन्त, किमेयं' ति। वियाणियाइं चवणलिङ्गाइं, विसण्णो हियएणं, विद्दाणो परियणो, विलवियं अच्छराहिं। तओ 'किमिमिणा मोहचेट्ठिएणं; पुच्छामि ताव भयवन्तं पउमनाहं तित्थयरं, कहिं मे उववाओ, सुलहबोहिओ वा न व' त्ति समागओ पुव्वविदेहं। पणमिओ तेलोक्कनाहो पुच्छिओ य। सिट्ठं भयवया। उववाओ ते जम्बुद्दीवदाहिणड्ढभरहे कोसम्बीए नयरीए। दुल्लह-बोहिओ तुमं। संचिणियं तुमए गुरुपओसेण इमिणा पगारेण अबोहिबीयं। नीसेसमाचिक्खिओ पुव्वभववइयरो। तओ तेण चिन्तियं। हन्त एद्दहमेत्तस्स वि गुरुपडणीयभावस्स दारुणो विवागो त्ति। भयवया भणियं। भो देवाणुप्पिया, न एस [1]थेवो। इह खलु इहलोगोवयारी वि कयन्नुणा बहु मन्नियव्वो, किमङ्ग पुण परलोगोवयारी। परलोगोवयारिणो य गुरवो; जओ फेडन्ति मिच्छत्तवाहिं, पणा-

समुत्पन्नो दीनभावः, उत्स्तृत (आक्रान्तं) निद्रया, विकुटितः (विनष्टः) कामरागः, भ्रान्ता दृष्टिः, समुत्पन्नः कम्पः, विजृम्भिता अरतिरिति। ततस्तेन चिन्तितम्–'हन्त किमेतद्' इति। विज्ञातानि च्यवनलिङ्गानि, विषण्णो हृदयेन, विद्राणः परिजनः, विलपितमप्सरोभिः। ततः 'किमनेन मोहचेष्टितेन, पृच्छामि तावद् भगवन्तं पद्मनाभं तीर्थंकरम्, कुत्र मे उपपातः, सुलभबोधिको वा न वा' इति समागतः पूर्वविदेहम्। प्रणतस्त्रैलोक्यनाथः पृष्टश्च। शिष्टं भगवता–उपपातस्ते जम्बूद्वीपदक्षिणार्धभरते कौशाम्ब्यां नगर्याम्। दुर्लभबोधिकस्त्वम्। संचितं त्वया गुरुप्रद्वेषेण अनेन प्रकारेणाबोधिबीजम्। निःशेषमाख्यातः पूर्वभवव्यतिकरः। ततस्तेन चिन्तितम्–हन्त एतावन्मात्रस्यापि गुरुप्रत्यनीकभावस्य दारुणो विपाक इति। भगवता भणितम्–भो देवानुप्रिय! नैष स्तोकः। इह खलु इहलोकोपकार्यपि कृतज्ञेन बहु मानयितव्यः, किमङ्ग पुनः परलोकोपकारी। परलोकोपकारिणश्च गुरवः, यतः स्फेटयन्ति मिथ्यात्वव्याधिम्, प्रणाशयन्ति अज्ञानतिमिरम्,

१ अतेण क। २ थोवो ख।

सेन्ति अन्नाणतिमिरं, ठवेन्ति परमपयसाहियाए किरियाए, चोइन्ति खलिएसु, संथवेन्ति गुणरयणे। एवं च, देवाणुप्पिया, मोएन्ति जम्मजरामरणरोयसोयबहुलाओ संसारवासाओ, पावेन्ति सासयं सुहं सिद्धिं ति। ता एवंविहेसु वि पओसो गुणपओसभावेण नासेइ सम्मत्तं, जणेइ अन्नाणं, चालेइ साहुकिरियं। तओ य से जीवे तहाविहकिलिट्ठपरिणामपरिणए खणमेत्तेणावि, देवाणुप्पिया, तहा बन्धेइ कम्मं, जहा पावेइ अणेगभवियं मिच्छत्तमोहं ति। अओ चेव बेमि।

सम्मत्तनाणसहिया एगन्तपमायवज्जिणो पुरिसा। इहपरभवनिरवेक्खा तरेन्ति नियमेण भवजलहिं॥

न उण सेस त्ति। देवेण चिन्तियं। एवमेयं, न अन्नहा। ता न याणामि, किंपज्जवसाणो मे एसो अबोहिलाभो त्ति। भयवया भणियं। थेवनियाणो खु एसो; ता अणन्तरभवे चेव भविस्सइ अवसाणं ति। देवेण भणियं। भयवं, कुओ सयासाओ। भयवया

स्थापयन्ति परमपदसाधिकायां क्रियायाम्, चोदयन्ति स्खलितेषु, संस्तुवन्ति (प्रशंसन्ति) गुणरत्नानि। एवं च देवानुप्रिय! मोचयन्ति जन्मजरामरणरोगशोकबहुलात्संसारवासात्, प्रापयन्ति शाश्वतं सुखं सिद्धिमिति। तत एवंविधेष्वपि प्रद्वेषो गुणप्रद्वेषभावेन नाशयति सम्यक्त्वम्, जनयत्यज्ञानम्, चालयति साधुक्रियाम्। ततश्च स जीवस्तथाविधक्लिष्टपरिणामपरिणतः क्षणमात्रेणापि देवानुप्रिय! तथा बध्नाति कर्म यथा प्राप्नोत्यनेकभविकं मिथ्यात्वमोहमिति। अत एव ब्रवीमि।

सम्यक्त्वज्ञानसहिता एकान्तप्रमादवर्जिनः पुरुषाः। इहपरभवनिरपेक्षास्तरन्ति नियमेन भवजलधिम्॥

न पुनः शेषा इति। देवेन चिन्तितम्–एवमेतद्, नान्यथा। ततो न जानामि किंपर्यवसानो मे एषोऽबोधिलाभ इति। भगवता भणितम्–स्तोकनिदानः खल्वेषः, ततोऽनन्तरभवे एव भविष्यति अवसानमिति। देवेन भणितम्–भगवन्! कुतः सकाशात्। भगवता

१ ठवियंति क, ठविंति ख। २ सठवेंति क। ३ सासयसुहं क। ४ नासेइ क। ५ नित्थरंति भवभवं क। ६ गुण क।

ति। भणियं। मूयगावरनामाओ नियभाउणो त्ति। देवेण भणियं। भयवं, किं पुण तस्स पढमनामं, केण वा कारणेण इमं से दुइयं त्ति।
भयवया भणियं। सुण।

पढमनामं से असोगदत्तो; मूयगो पुण इमेणं कारणेणं। इमीए चेव कोसम्बीए अईयसमयंमि तावसो नाम सेट्ठी अहेसि। सो य दाणाइकिरियासमेओ वि पमाई, बहुविहवसंपन्नो वि निच्चवावडो। तओ अट्टज्झाणदोसेण मरिऊण समुप्पन्नो नियगेहंमि चेव सूयरो। जायं से पुव्वोवभुत्तपएसावलोयणेणं जाईसरणं। अन्नया य उवट्ठिए पिइदिवसए सिद्धपाए भोयणे समासन्नाए परिवेसणवेलाए अवहरियमज्जारमंसाए सूवयारीए वेलाइक्कमगिहवइभएणं मंसनिमित्तं पच्छन्नमेव वावाइऊण विससिओ कोलो। तहा कोहाभिभूओ य मरिऊण समुप्पन्नो तंमि चेव गेहे भुयङ्गमत्ताए त्ति। तत्थ वि तं चेव दट्ठूण हम्मियं तं च सूवयारिं भयसंभमाभिभूयस्स परिणाम-

भणितम्-मूकापरनाम्नो निजभ्रातुरिति। देवेन भणितम्-भगवन्! किं पुनस्तस्य प्रथमनाम, केन वा कारणेनेदं तस्य द्वितीयमिति। भगवता भणितम्-शृणु।

प्रथमनाम तस्याशोकदत्तः, मूकः पुनरनेन कारणेन। अस्यामेव कौशाम्ब्यामतीतसमये तापसो नाम श्रेष्ठ्यासीत्। स च दानादिक्रियासमेतोऽपि प्रमादी, बहुविभवसंपन्नोऽपि नित्यव्यापृतः। तत आर्तध्यानदोषेण मृत्वा समुत्पन्नो निजगेहे एव शूकरः। जातं तस्य पूर्वोपभुक्तप्रदेशावलोकनेन जातिस्मरणम्। अन्यदा चोपस्थिते पितृदिवसे सिद्धप्राये भोजने समासन्नायां परिवेषणवेलायां अपहृतमार्जारमांसया (मार्जारापहृतमांसया) सूपकार्या वेलातिक्रमगृहपतिभयेन मांसनिमित्तं प्रच्छन्नमेव व्यापाद्य विशस्तः (पाचितः)। कोलः। तथा क्रोधाभिभूतश्च मृत्वा समुत्पन्नस्तस्मिन्नेव गेहे भुजङ्गमतयेति। तत्रापि च तमेव दृष्ट्वा हर्म्यं तां च सूपकारीं भयसंभ्रमाभिभूतस्य परिणामविशेषतः समुत्पन्नं

१ -समेतो ख। २ पमादी क। ३ पिउ-क। ४ -गह-क।

विसेसओ समुप्पन्नं से जाइसरणं। विचित्तयाए कम्मपरिणामस्स न गहिओ कसाएहिं, अणुगम्पियं च णेणं। एत्थन्तरंमि उवलद्धो सूवयारीए[1]। तओ[2] णाए कओ कोलाहलो 'सप्पो सप्पो' त्ति। [3]तं च सोऊण समागया मोग्गरवावडग्गहत्था कम्मयरा। वावाइओ णेहिं। समुप्पन्नो य तहा अकामनिज्जराए मरिऊण नियय[4]पुत्तस्स चेव नागदत्ताभिहाणस्स बन्धुमईए भारियाए कुच्छिंसि पुत्तत्ताए त्ति। जाओ उचियसमएणं। कयं च से नामं असोगदत्तो त्ति। तओ अइक्कन्तसंवच्छरस्स तं चेव सूवयारिं पेच्छिय जणणिजणए य अचिन्त-याए कम्मसामत्थस्स समुप्पन्नं से जाईसरणं। चिन्तियं च णेणं। वहुया जणणी, सुओ चेव य पिया। ऍओ[5] पेच्छणयसमाणस्स धिरत्थु संसारवासस्स। ता कहमहं वहुयं चेव जणणिं सुयं च तायं वाहरेमि त्ति। पडिवन्नं मूयगवयं। जाओ लोयवाओ 'अहो एस मूयगो' त्ति। एवं च अइक्कन्ता दुवालस संवच्छरा। समागओ तत्थ चउणाणाइसयसंपन्नो मेहनाओ नाम मुणिवरो। मुणिओ य से

तस्य जातिस्मरणम्। विचित्रतया कर्मपरिणामस्य न गृहीतः कषायैः। अनुकम्पितं च तेन। अत्रान्तरे उपलब्धः सूपकार्या। ततोऽनया कृतः कोलाहलः 'सर्पः सर्पः' इति। तं च श्रुत्वा समागता मुद्गरव्यापृताग्रहस्ताः कर्मकराः। व्यापादितस्तैः। समुत्पन्नश्च तथाऽकाम-निर्जरया मृत्वा निजपुत्रस्यैव नागदत्ताभिधानस्य बन्धुमत्या भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतयेति। जात उचितसमयेन। कृतं च तस्य नाम अशोक-दत्त इति। ततोऽतिक्रान्तसंवत्सरस्य तामेव सूपकारीं प्रेक्ष्य जननीजनकौ चाचिन्त्यतया कर्मसामर्थ्यस्य समुत्पन्नं तस्य जातिस्मरणम्। चिन्तितं च तेन-वधूर्जननी, सुत एव च पिता। अतः प्रेक्षणकसमानस्य धिगस्तु संसारवासस्य। ततः कथमहं वधूमेव जननीं सुतं च तातं व्याहरामीति। प्रतिपन्नं मूकव्रतम्। जातो लोकवादः 'अहो एष मूकः' इति। एवं चातिक्रान्ता द्वादश संवत्सराः। समागतस्तत्र चतु-र्ज्ञानातिशयसम्पन्नो मेघनादो नाम मुनिवरः। ज्ञातश्च तस्यानेन हृदयभावः। प्रेषितो वचनविन्यासकुशलः सुमङ्गलाभिधान ऋषिर्नागदे-

१ सूवगारीए क। २ कओ अणाए को-क। ३ तओ मोग्गरवावडग्गहत्था आगया कम्म-क। ४ नियपुत्तस्स क। ५ नडपेच्छणय-क।

अणेण हिययभावो । पेसिओ वयणविन्नासकुसलो सुमङ्गलाभिहाणो इसी नागदेवगेहं, भणिओ य एसो । वत्तव्वओ तए तत्थ गिहालिन्दगनिविट्ठो असोगदत्तो । जहा, भो कुमारया, पेसिओ म्हि गुरुणा, सो य एवं भणाइ ।

तावस किमिणा मूणव्वएण पडिवज्ज जाणिउं धम्मं । मरिऊण सूअरोरग जाओ पुत्तस्स पुत्तो त्ति ॥

तओ 'जं भयवं आणवेइ' त्ति त्ति भणिऊण गओ सो रिसी । साहिओ गुरुसंदेसओ । पणामपुव्वयं भणियं च णेणं । भयवं, कत्थ सो गुरू । इसिणा भणियं । कुमार, सक्कावयारे चेइयंमि । तेण भणियं । एहि, गच्छम्ह । विम्हिओ मूयगपरियणो । चिन्तियं च णेणं । अहो सामत्थं भयवओ; ता जाउ एसो, कयाइ सोहेणयरं भवे । गओ मेहनायगुरुसमीवं । वन्दिओ गुरू । धम्मलाहिओ गुरुणा । पुच्छिओ असोगदत्तेणं । भयवं, कहं पुण तुमं मईयं वुत्तन्तं जाणासि । तेण भणियं । नाणबलेणं ति । 'अहो ते नाणाइ-

घगेहम्, भणितश्चैषः । वक्तव्यस्त्वया तत्र [1]गृहालिन्दकनिविष्टोऽशोकदत्तः । यथा भोः कुमार ! प्रेषितोऽस्मि गुरुणा, स चैवं भणति-

तापस ! किमनेन मौनव्रतेन प्रतिपद्यस्व ज्ञात्वा धर्मम् । मृत्वा सूकरोरगौ, जातः पुत्रस्य पुत्र इति ॥

ततो 'यद् भगवान् आज्ञापयति' इति भणित्वा गतः स ऋषिः । कथितो गुरुसंदेशकः । प्रणामपूर्वकं भणितं च तेन । भगवन् ! कुत्र स गुरुः । ऋषिणा भणितम्-कुमार ! शक्रावतारे चैत्ये । तेन भणितम्-एहि, गच्छावः । विस्मितो मूकपरिजनः । चिन्तितं च तेन-अहो सामर्थ्यं भगवतः, ततो यातु एषः, कदाचित् शोभनतरं भवेत् । गतो मेघनादगुरुसमीपम् । वन्दितो गुरुः । धर्मलाभितो गुरुणा । पृष्टोऽशोकदत्तेन । भगवन् ! कथं पुनस्त्वं मदीयं वृत्तान्तं जानासि । तेन भणितम्-ज्ञानबलेनेति । 'अहो ते ज्ञानातिशयः' इति विस्मितो-

१ अलिन्दकः-बहिर्द्वारप्रकोष्ठकः । २ भणइ ख । ३ सोहणय(यं) सभवे क ।

सओ' त्ति विम्हिओ असोगदत्तो। तओ भयवया 'पडिवुज्झिस्सइ' त्ति नाऊण कहिओ से धम्मो। पडिवुद्धो एसो। पुव्ववासणाए य नावगयं से मूयगाभिहाणं। ता एएण कारणेण इमं से दुइयं नामं ति।

एवं च सिट्ठे समुप्पन्नो से पमोओ। पुच्छिओ य भयवं। अह कहिं केण वा पगारेणं अहं संवुज्झिस्सं ति। भयवया भणियं। वेयड्ढपव्वए नियकुण्डलजुवलयदरिसणेणं भविस्सइ ते पडिबोहो। तओ वन्दिऊण भयवन्तं गओ कोसम्बि नयरिं। दिट्ठो मूयगो, साहिओ से वुत्तन्तो, जहा उप्फालिओ भयवया। सबहुमाणं हत्थे गेण्हिऊण भणिओ य एसो। ता अवस्समहं तए पडिबोहियव्वो त्ति। तेण भणियं। जइस्समहं जहासत्तीए। तओ तेण नीओ वेयड्ढपव्वयं, दंसियं सिद्धाययणकूडं। भणिओ य एसो। भो मम दुवे चेव अच्चन्तपियाणि एत्थ जम्मंमि, इमं सिद्धाययणकूडं रयणावयंसगाभिहाणं च कुण्डलजुयलं ति। ता चिट्ठउ इमं इहं, कायव्वं

ऽशोकदत्तः। ततो भगवता 'प्रतिभोत्स्यते' इति ज्ञात्वा कथितस्तस्य धर्मः। प्रतिवुद्ध एषः। पूर्ववासनया च नापगतं तस्य मूकाभिधानम्। तत एतेन कारणेनेदं तस्य द्वितीयं नामेति।

एवं च शिष्टे समुत्पन्नस्तस्य प्रमोदः। पृष्टश्च भगवान्, अथ कुत्र केन वा प्रकारेणाहं सम्भोत्स्यामीति। भगवता भणितम्–वैताढ्यपर्वते निजकुण्डलयुगलदर्शनेन भविष्यति ते प्रतिबोधः। ततो वन्दित्वा भगवन्तं गतः कौशाम्बीं नगरीम्। दृष्टो मूकः, कथितस्तस्य वृत्तान्तः, यथा कथितो भगवता। सबहुमानं हस्ते गृहीत्वा भणितश्चैषः। ततोऽवश्यमहं त्वया प्रतिबोधितव्य इति। तेन भणितम्–यतिष्येऽहं यथाशक्ति। ततस्तेन नीतो वैताढ्यपर्वतम्, दर्शितं सिद्धायतनकूटम्। भणितश्चैषः–भो! मम द्वावेवात्यन्तप्रियावत्र जन्मनि, इदं सिद्धायतनकूटं रत्नावतंसकाभिधानं च कुण्डलयुगलमिति। ततस्तिष्ठतु इदमिह, कर्तव्यं त्वया पूर्वकथितमिति। न्यस्तं शिला-

१ भगवया क। २ पडिवुज्झइ क। ३ तो क। ४ हत्थेणं क। ५ भो भो क। ६ –जुवलयं ति क।

'निमियं सिलासंघायविवरेगदेसे कुण्डलजुयलं, समप्पियं च इमस्स चिन्तामणिरयणं। भणिओ य एसो । एयं
तए पुव्वसाहियं ति । एयसामत्थओ वेयड्ढगमणमणुचिट्ठियव्वं ति ।
सु चिन्तामेत्तपडिवन्नसहायभावं साहेइ इहलोयपडिबद्धं एगदिवसे एगपओयणं । ता एयसामत्थओ
पडिवन्नमणेण । आगया कोसम्बि । गओ देवो नियविमाणं । वावन्नो कालकमेणं । समुप्पन्नो वन्धुमईकुच्छीए । जाओ से सरयस-
मयंमि सहयारेसु दोहलो । असंपज्जमाणे य तंमि समुप्पन्ना से अरई, पव्वायं वयणकमलं, पीडिओ गब्भो, संजायं किसत्तणं । एत्थ-
न्तरंमि पयट्टो लोयवाओ । अहो एसा असंपाइयदोहला न जीवइ त्ति । तओ माइनेहमोहिएणं असोगदत्तेणं 'न तित्थयरभासियं
निप्फलं, ता भविस्सइ, न अन्नहा वि वेयड्ढगमणं' ति चिन्तिऊण चिन्तियाइं चिन्तामणिरयणसन्निहाणंमि सहयाराइं । समुप्पन्नाणि य
इमाइं । संपाडिओ दोहलो । पसूया एसा । जाओ य से दारओ । कयं च से नामं अरहदत्तो त्ति ।

संघातविवरैकदेशे कुण्डलयुगलम्, समर्पितं चास्य चिन्तामणिरत्नम्। भणितश्चैषः। एतत्खलु चिन्तामात्रप्रतिपन्नसहायभावं साधयति इहलोकप्रतिबद्धमेकदिवसे एकप्रयोजनम्। तत एतत्सामर्थ्यतो वैताढ्यगमनमनुष्ठातव्यमिति। प्रतिपन्नमनेन। आगतौ कौशाम्बीम्। गतो देवो निजविमानम्। व्यापन्नः कालक्रमेण। समुत्पन्नो बन्धुमतीकुक्षौ। जातस्तस्य शरत्समये सहकारेषु दोहदः। असंपद्यमाने च तस्मिन् समुत्पन्ना तस्या अरतिः, म्लानं वदनकमलम्, पीडितो गर्भः, संजातं कृशत्वम्। अत्रान्तरे प्रवृत्तो लोकवादः, अहो एषाऽसंपादितदोहदा न जीवतीति। ततो मातृस्नेहमोहितेनाशोकदत्तेन 'न तीर्थकरभाषितं निष्फलम्, ततो भविष्यति, नान्यथाऽपि वैताढ्यगमनम्' इति चिन्तयित्वा चिन्तितानि चिन्तामणिरत्नसन्निधाने सहकाराणि। समुत्पन्नानि चेमानि। संपादितो दोहदः। प्रसूतैषा। जातश्च तस्या दारकः। कृतं च तस्य नाम अर्हद्दत्त इति।

१ णिम्मिय ख। २ जाओ य ख। ३ -डोहला क। ४ निप्फलं भविस्सइ ख। ५ अन्नहा वेयड्ढ-ख। ६ डोहलो क। ७ जाओ से क।

पत्तो य बालभावं। तओ सो असोगदत्तो नेइ तं साहुसमीवं, पाडेइ चलणेसु[1], रुयइ य तओ। एवं च अइक्कन्तो कोइ कालो। पत्तो कुमारभावं। साहिओ णेण जिणभासिओ धम्मो, न परिणओ य तस्स। पुणो वि साहिओ, पुणो वि न परिणओ त्ति। एवं च अइक्कन्तो कोइ कालो। पुणो वि कहिओ असोगदत्तेण पुव्वभववइयरो, न परिणओ य अरहयत्तस्स[2]। भणिओ य णेणं असोगदत्तो। किमिमिणा पलविएणं ति। तओ सो एयवइयरेणेव 'अहो सामत्थं कम्मपरिणईए' त्ति चिन्तिऊण पडिवन्नो समणलिङ्गं। अरहदत्तेण वि य परिणीयाओ चत्तारि सेट्ठिदारियाओ। भुञ्जमाणस्स पवरभोए अइक्कन्तो कोइ कालो॥

तओ परिवालिऊणमणइयारं सामण्णं अहाउयस्स खएण[3] देवलोयमुवगओ असोयदत्तो। सुयं च णेणं, जहा असोगदत्तसमणगो पञ्चत्तमुवगओ त्ति। तओ समुब्भूओ अरहदत्तस्स सोगो। कयं उद्धदेहियं। समुप्पन्नो य सो बंभलोए। दिन्नो उवओगो, विन्नाओ य

प्राप्तश्च बालभावम्। ततः सोऽशोकदत्तो नयति तं साधुसमीपम्, पातयति चरणयोः, रोदिति च ततः। एवं चातिक्रान्तः कोऽपि कालः। प्राप्तः कुमारभावम्। कथितस्तेन जिनभाषितो धर्मः, न परिणतश्च तस्य। पुनरपि कथितः, पुनरपि न परिणत इति। एवं चातिक्रान्तः कोऽपि कालः। पुनरपि कथितोऽशोकदत्तेन पूर्वभवव्यतिकरः, न परिणतश्चार्हद्दत्तस्य। भणितश्च तेनाशोकदत्तः, किमनेन प्रलपितेनेति। ततः स एतद्व्यतिकरेणैव 'अहो सामर्थ्यं कर्मपरिणतेः' इति चिन्तयित्वा प्रतिपन्नः श्रमणलिङ्गम्। अर्हद्दत्तेनापि च परिणीताश्चतस्रः श्रेष्ठिदारिकाः। भुञ्जानस्य प्रवरभोगान् अतिक्रान्तः कोऽपि काल.।

ततः परिपाल्यानतिचारं श्रामण्यं यथायुष्कस्य क्षयेण देवलोकमुपगतोऽशोकदत्तः। श्रुतं च तेन, यथाऽशोकदत्तश्रमणः पञ्चत्वमुपगत इति। ततः समुद्भूतोऽर्हद्दत्तस्य शोकः। कृतमौर्ध्वदेहिकम्। समुत्पन्नश्च स ब्रह्मलोके। दत्त उपयोगः। विज्ञातश्चावधिना अर्हद्-

---

१ चरणेसु क। २ अरिहयत्तस्स क। ३ अहाउयक्खएण ख।

ओहिणा अरहदत्तवइयरो। आभोइयं च णेणं 'न एस एवं पडिवुज्झइ' त्ति। पत्थुओ उवाओ। अयण्डंमि चेव समुप्पाइओ से वाही। संजायं जलोयरं, परिसुक्काओ भुयाओ, सूणं चलणजुयलं, मिलाणाइं लोयणाइं, जड्डिया जीहा, पणट्ठा निद्दा, उवगया अरई, समुब्भूया महावेयणा। निसण्णो य एसो। सद्दाविया वेज्जा। उवन्नत्थं सव्वसारं। भणियं च णेण। अवहर एयं वेयणं। पउत्ताइं ओसहाइं; न जाओ से विसेसो। पच्चक्खाओ वेज्जेहिं। तओ वेयणाइसयमोहिएण भणियं। न चएमि एयं अणेगतिव्ववेयणाभिभूयं दिवसमेत्तमवि सरीरगं धारेउं। ता देह[1] मे कट्ठाणि, पविसामि जलणं ति। एयं[2] सोऊण विद्दाणा बन्धवा, मुच्छियाओ पत्तीओ, परोविओ परियणो। एत्थन्तरंमि सो देवो सबरवेज्जरूवं काऊण गहियगोणैत्तओ[3] आगओ कोसम्बिं। उग्घोसियं च णेणं अरहदत्तघरसमीवे। अहं खु सबरवेज्जो फेडेमि सीसवेयणं, सुणावेमि बहिरं[4], अवणेमि तिमिरं, पणासेमि खसरं, उम्मूलेमि मलवाहिं, पसमेमि[5] सूलं, नासेमि जलोयरं[6]

सव्यतिकरः। आभोगितं च तेन 'नैष एवं प्रतिबुध्यते' इति। प्रस्तुत उपायः। अकाण्डे एव समुत्पादितस्तस्य व्याधिः। संजातं जलोदरम्, परिशुष्कौ भुजौ, शूनं (शोथवत्) चरणयुगलम्, म्लाने लोचने, जडा जिह्वा, प्रनष्टा निद्रा, उपगताऽरतिः, समुद्भूता महावेदना। विषण्णश्चैषः। शब्दायिता वैद्याः। उपन्यस्तं सर्वसारम्। भणितं च तेन–अपहरतां वेदनाम्। प्रयुक्तान्यौषधानि, न जातस्तस्य विशेषः। प्रत्याख्यातो वैद्यैः। ततो वेदनातिशयमोहितेन भणितम्–न शक्नोम्येतदनेकतीव्रवेदनाभिभूतं दिवसमात्रमपि शरीरकं धारयितुम्। ततो दत्त मे काष्ठानि, प्रविशामि ज्वलनमिति। एतच्छ्रुत्वा विद्राणा बान्धवाः, मूर्च्छिताः पत्न्यः, प्ररुदितः परिजनः। अत्रान्तरे स देवः शबरवैद्यरूपं कृत्वा गृहीतगोणीकश्च आगतः कौशाम्बीम्। उद्घोषितं च तेन अर्हद्दत्तगृहसमीपे। अहं खलु शबरवैद्यः स्फेटयामि शीर्षवेदनाम्, श्रावयामि बधिरम्, अपनयामि तिमिरम्, प्रणाशयामि खसम् (कच्छूम्), उन्मूलयामि मलव्याधिम्, प्रशमयामि शूलम्, नाश-

---

१ देहि ख। २ एव क। ३ –गोणत्तणओ क। ४ वहिरिय क। ५ समामि क। ६ उयर ख।

ति। एयं सोऊण सड्ढिओ सबहुमाणं। भणिओ य से परियणेणं। भद्द, अवणेहि इमस्स महोयरं; जं मग्गियं दिज्जइ त्ति। तेण भणियं। धम्मवेज्जो अहं, न उण अत्थलोलुओ; ता अलं मे अत्थेणं। किं तु किच्छसज्झो एस वाही, न सुहेणं अवेइ। एत्थ खलु परिहरियव्वं नियाणं, सेवियव्वो पडिवक्खो। नियाणं च दुविहं हवइ, इहलोइयं पारलोइयं च। तत्थ इहलोइयं अपच्छासेवणजणिओ वायाइधाउक्खोहो, पारलोइयं पावकम्मं। तत्थ 'इहलोइयं पि न पारलोइयसंबन्धमन्तरेणं' ति पारलोइयं परिहरियव्वं ति। तत्थ वि पहाणभावओ मिच्छत्तं। परिहरिए य तंमि समुप्पन्नसम्मत्तभावेण पइदिवसमेव आसेवियव्वाइं नाणचरणाइं, कायव्वो पढमचरिमपोरुसीसु[1] चित्तमलविसोहणो जिणवयणसज्झाओ, सोयव्वो बिइयपोरुसीए[2] हियाहियभावदंसगो तस्स[3] अत्थो, मणवयणकायजोगेहिं न हिंसियव्वा पाणिणो, न जंपियव्वमलियं, न गेण्हियव्वमदत्तयं, न सेवियव्वमबम्भं, न कायव्वो मुच्छाइ परिग्गहो, न भुञ्जियव्वं रयणीए, खायव्वा खन्ती,

यामि जलोदरमिति। एतच्छ्रुत्वा श्राद्धितः सबहुमानम्, भणितश्च स परिजनेन। भद्र! अपनयास्य महोदरम्, यन्मार्गितं दीयते इति। तेन भणितम्-धर्मवैद्योऽहम्, न पुनरर्थलोलुपः, ततोऽलं मेऽर्थेन। किन्तु कृच्छ्रसाध्य एष व्याधिः, न सुखेनापैति। अत्र खलु परिहर्तव्यं निदानम्, सेवितव्यः प्रतिपक्षः। निदानं च द्विविधं भवति-ऐहलौकिकं पारलौकिकं च। तत्रैहलौकिकमपथ्यासेवनजनितो वातादिधातुक्षोभः, पारलौकिकं पापकर्म। तत्र 'ऐहलौकिकमपि न पारलौकिकसम्बन्धमन्तरेण' इति पारलौकिकं परिहर्तव्यमिति। तत्रापि प्रधानभावतो मिथ्यात्वम्। परिहृते च तस्मिन् समुत्पन्नसम्यक्त्वभावेन प्रतिदिवसमेवासेवितव्ये ज्ञानचरणे, कर्तव्यः प्रथमचरमपौरुष्योश्चित्तमलविशोधनो जिनवचनस्वाध्यायः, श्रोतव्यो द्वितीयपौरुष्यां हिताहितभावदर्शकस्तस्यार्थः, मनोवचनकाययोगैर्न हिंसितव्याः प्राणिनः, न जल्पितव्यमलीकम्, न ग्रहीतव्यमदत्तम्, न सेवितव्यमब्रह्म, न कर्तव्यो मूर्च्छया परिग्रहः, न भोक्तव्यं रजन्याम्, क्षन्तव्या क्षान्ति,

१ पोरिसीसु क। २ पोरिसीए क। ३ तस्सत्थो क।

भाविगव्वं मद्दवं, वज्जियव्वा माया, निहणियव्वो लोहो, हिण्डियव्वं अपडिवद्धेणं, वसियव्वं सेलकाणणुज्जाणेसु, वज्जियव्वो आरम्भो, भमिगव्वं निरीहेणं। एवं च, भो देवाणुप्पिया, अवेइ भवजलोयरं पि, किमङ्ग पुण एयं इहलोयमेत्तपडिवद्धं॥

तओ परियणेण चिन्तियं 'मरणाओ वरमिमं' ति। भणिओ य एसो परियणेण। भो अरहदत्त, अलं मरणेणं, एयं करेहि'त्ति। तओ 'मरणाओ वि एयमहियथरं, तहावि का अन्ना गइ' त्ति चिन्तिऊण जंपियमणेणं 'जं भे रोयइ'त्ति॥

सवरवेज्जेण भणियं। जइ एवं, मा पेच्छ मे वेज्जसत्तिं। इयाणिं चेव पन्नवेमि; किं तु निच्छिएण होयव्वं, न दायव्वो मोहपसरो, न सोयव्वं वयणमकल्लाणमित्ताणं, न कायव्वा कुसीलसंसग्गी, न बहु मन्नियव्वं इहलोयवत्थुं, न मोत्तव्वो अहं, न खण्डियव्वा मम आणत्ती'। पडिस्सुयमणेणं। तओ आलिहियं वेज्जेण मन्तमण्डलं, मिलिओ नयरिजणवओ, ठाविओ मण्डलंमि अरहदत्तो, सव्वजण-

भावयितव्यं मार्दवम्, वर्जनीया माया, निहन्तव्यो लोभः, हिण्डितव्यमप्रतिबद्धेन, वस्तव्यं शैलकाननोद्यानेषु, वर्जयितव्य आरम्भः, भ्रमितव्यं निरीहेण। एवं च भो देवानुप्रिय! अपैति भवजलोदरमपि किमङ्ग पुनरेतदिहलोकमात्रप्रतिबद्धम्। ततः परिजनेन चिन्तितम्–'मरणाद् वरमिदम्' इति। भणितश्चैष परिजनेन–भो अर्हद्दत्त! अलं मरणेन, एतत्कुर्विति। ततो 'मरणादप्येतदधिकतरम्, तथापि काऽन्या गतिः' इति चिन्तयित्वा जल्पितमनेन 'यद् वो रोचते' इति। शबरवैद्येन भणितम्–यद्येवं ततः प्रेक्षस्व मे वैद्यशक्तिम्। इदानीमेव प्रज्ञापयामि, किन्तु निश्चितेन भवितव्यम्, न दातव्यो मोहप्रसरः, न श्रोतव्यं वचनमकल्याणमित्राणाम्, न कर्तव्यः कुशीलसंसर्गः, न बहु मानयितव्यमिहलोकवस्तु, न मोक्तव्योऽहम्, न खण्डयितव्या ममाज्ञप्तिः। प्रतिश्रुतमनेन। तत आलिखितं वैद्येन मन्त्रमण्डलम्, मिलितो नागरीजनव्रजः, स्थापितो मण्डलेऽर्हद्दत्तः, सर्वजनसमक्षमेवाभिमन्त्र्य प्रयुक्तान्यौषधानि, स्थगितो धवलपटेन, स्मृता मातङ्गस्थानविद्या,

१ सोयव्वमकल्लाणमित्ताणं वयणं क।

समक्खमेव अहिमन्तिऊण पउत्ताइं ओसहाइं, ठइओ धवलपडएणं, सुमरिया माइड्डाणविज्जा, देवसत्तीए कोलाहलो कओ एसो। तओ मोयावेऊण अक्कन्दभेरवे, लोट्टाविऊण महियलंमि, भञ्जाविऊण अङ्गमङ्गाइं, गमिउं विचित्तमोहे जम्बालकलमलओ अइभीसणो रूवेणं असोयव्वभासी [सवणपन्थाओ पुट्ठो किं पुण दंसणस्स] दुरहिगन्धिणा देहेण नियरूवसरिसअट्ठुत्तरवाहिसयपरियारिओ विवागसव्वस्सं पिव पावकम्मस्स निप्फेडिओ से मुत्तिमन्तो चेव मायावाहि त्ति। दिट्ठो य लोएणं। तओ विम्हिओ लोओ। कओ णेण कोलाहलो। अहो महाणुभावया सबरवेज्जस्स, अउव्ववेज्जमग्गेण अदिट्ठपुव्वेण अम्हारिसेहिं निप्फेडिओ मुत्तिमन्तो चेव वाहि त्ति। अहो अच्छरियं; पउणो अरहदत्तो, वाहिविगमेण समागया से निद्दा। थेववेलाए पडिबोहिओ सबरवेज्जेणं। भणिओ य णेणं। भद्द, पेच्छप्पणोच्चयं महापावकम्मवाहिं। ता तहा करेज्जासि, न उणो जहा इमेणं घेप्पसि त्ति। दिट्ठो अरहदत्तेणं। विम्हिओ एसो। जायं से भयं। भणिओ य सबरवेज्जेणं। भद्द, मोयाविओ ताव तुमं मए इमाओ पावकम्मवाहिकिलेसाओ, पाविओ आरोग्गसुहेकदेसं। अओ

देवशक्त्या कोलाहलो कृत एषः। ततो मोचयित्वाऽऽक्रन्दभैरवान् लोटयित्वा महीतले भञ्जयित्वाऽङ्गाङ्गानि गमयित्वा विचित्रमोहान् (जम्बालकलमलओ दे.) दुर्गन्धी अतिभीषणो रूपेण अश्रोतव्यभाषी [श्रवणपथस्यापि च स्पृष्टः किं पुनर्दर्शनस्य] दुरभिगन्धिना देहेन निजरूपसदृशाष्टोत्तरव्याधिशतपरिवृतो विपाकसर्वस्वमिव पापकर्मणो निष्फेटितस्तस्य मूर्तिमानिव मायाव्याधिरिति। दृष्टश्च लोकेन। ततो विस्मितो लोकः। कृतोऽनेन कोलाहलः। अहो महानुभावता शबरवैद्यस्य, अपूर्ववैद्यमार्गेण अदृष्टपूर्वेणास्मादृशैर्निष्फेटितो मूर्तिमानेव व्याधिरिति। अहो आश्चर्यम्। प्रगुणोऽर्हद्दत्तः, व्याधिविगमेन समागता तस्य निद्रा। स्तोकवेलायां प्रतिबोधितः शबरवैद्येन। भणितश्चानेन-भद्र! प्रेक्षस्व आत्मनश्चैव महापापकर्मव्याधिम्। ततस्तथा कुर्याः, न पुनर्यथाऽनेन गृह्यसे इति। दृष्टोऽर्हद्दत्तेन। विस्मित

१ -मङ्गुवङ्गाइं क।

परं भद्देण सयमेव तहा कायव्वं, जहा सयलपावकम्मवाहिविगमो होइ, तव्विगमे य संपज्जिस्सइ ते जम्मजरामरणविरहियं एगन्तनिप्पच्चवायं आसंसारमपत्तपुव्वं आरोग्गसुहं ति। अहं पि गहिओ चेव इमिणा पावकम्मवाहिणा; अवणीया य भवओ विय काइ मत्ता इमस्स मए, सेसावणयणत्थं च 'अजोग्गो उत्तिमोवायस्स' त्ति पयट्टो इमिणा पयारेणं। ता तुमं पि उत्तमोवायं वा पडिवज्ज एयं वा मज्झ सन्तियं चेट्ठियं ति। लोएण भणियं। 'को उण एत्थ उत्तमोवाओ। सबरवेज्जेण भणियं। जिणसासणंमि पव्वज्जापवज्जणं। तत्थ खलु पडिवन्नाए पव्वज्जाए परिवालिज्जमाणीए जहाविहिं न संभवइ एस वाही, सिग्घमेव य अवेइ अवसेसं ति। ईइसा य मज्झ जाई, जेण न होइ सा इमीए सयलदुक्खसेलवज्जासणी महापव्वज्जा। तुमं पुण भद्द उत्तमजाइगुणओ जोग्गो इमीए महापव्वज्जाए। ता एयं वा गेण्ह, गहियगोणसओ मए वा सह विहरसु त्ति। लोएण भणियं। भो सुन्दरमिमं, तुज्झ भाया वि पव्वइओ चेव; ता एयं

पत्त। जातं तस्य भयम्। भणितश्च शबरवैद्येन। भद्र! मोचितस्तावत् त्वं मयाऽस्मात् पापकर्मव्याधिक्लेशात्, प्रापित आरोग्यसुखैकदेशम्। अतः परं भद्रेण स्वयमेव तथा कर्तव्यम्, यथा सकलपापकर्मव्याधिविगमो भवति, तद्विगमे च संपत्स्यते ते जन्मजरामरणविरहितमेकान्तनिष्प्रत्यवायमासंसारमप्राप्तपूर्वमारोग्यसुखमिति। अहमपि गृहीत एवानेन पापकर्मव्याधिना, अपनीता च भवत इव काचिन्मात्राऽस्य मया, शेषापनयनार्थं च 'अयोग्य उत्तमोपायस्य' इति प्रवृत्तोऽनेन प्रकारेण। ततस्त्वमपि उत्तमोपाय वा प्रतिपद्यस्व, एतद्वा मम सत्कं चेष्टितमिति। लोकेन भणितम्-कः पुनरत्र उत्तमोपायः। शबरवैद्येन भणितम्-जिनशासने प्रव्रज्याप्रपदनम्। तत्र खलु प्रतिपन्नायां प्रव्रज्यायां परिपाल्यमानायां यथाविधि न सम्भवत्येष व्याधिः, शीघ्रमेव चापैत्यवशेषमिति। ईदृशी च मम जातिः, येन न भवति साऽस्यां सकलदुःखशैलवज्राशनिर्महाप्रव्रज्या। त्वं पुनर्भद्र! उत्तमजातिगुणतो योग्योऽस्याः महाप्रव्रज्यायाः। तत एतां गृहाण,

१ -सेसमपत्त-क। २ उण क-ख। ३ जहाविह क।

ववसउ' त्ति ॥

तओ अरहदत्तेण अणिच्छमाणेणावि चित्तेणं पडिवन्नमेय। आगओ कोइ तहाविहो साहू । तओ पडिवन्नो एयस्स समीवे पव्वज्जं दव्वओ, न उण भावओ त्ति । गओ सवरवेज्जो ॥

अइक्कन्ता कइवि दियहा। मिच्छत्तोदएणं च समुप्पन्ना इमस्स अरई। तओ परिचइय पोरुसं, अणवेक्खिऊण निययकुलं, अगणिऊण वयणिज्जं, अणालोइऊण आयइं परिच्चत्तमणेण दव्वलिङ्गं। आगओ सगिहं। पवत्तो पडिकूलसेवणे। गया कइवि वासरा। आभोइयं देवेण। कओ से पुव्ववाही। विसण्णो एसो। निन्दिओ लोएणं। संसारसिणेहेणं गविट्ठो से बन्धवेहिं सवरवेज्जो। लद्धो देव्वजोएणं। भणिओ य णेहिं। भद्द, कुविओ सो तस्स वाही। ता करेहि से अणुग्गहं, उवसामेहि एयं' ति। सवरवेज्जेण भणियं। किं

गृहीतश्रामण्यो यथा वा मम विहर इति। लोकेन भणितम्-भो! सुन्दरमिदम्, तव भ्राताऽपि प्रव्रजित एव, तत सलवत् व्यवस्येति।

ततोऽर्हद्दत्तेनानिच्छताऽपि चित्तेन प्रतिपन्नमेतत्। आगतः कोऽपि तथाविधः साधुः। ततः प्रतिपन्न एतस्य समीपे प्रव्रज्यां द्रव्यतः, न पुनर्भावत इति। गतः शबरवैद्यः।

अतिक्रान्ताः कत्यपि दिवसाः। मिथ्यात्वोदयेन च समुत्पन्नाऽस्यारतिः। ततः परित्यज्य पौरुषम्, अनपेक्ष्य निजकुलम्, अगणयित्वा वचनीयम्, अनालोच्यायतिं परित्यक्तमनेन द्रव्यलिङ्गम्। आगतः स्वगृहम्। प्रवृत्तः प्रतिकूलसेवने। गताः कत्यपि वासराः। आभोगितं दैवेन। कृतमस्य पूर्वव्याधिः। विषण्ण एषः। निन्दितो लोकेन। संसारस्नेहेन गवेषितस्तस्य बान्धवैः शबरवैद्यः। लब्धो दैवयोगेन। भणितश्च तैः। भद्र! कुपितः स तस्य व्याधिः। ततः कुरु तस्यानुग्रहम्, उपशमय एतमिति। शबरवैद्येन भणितम्-कि कृतमपथ्यमिति।

१ के रि क।

कयमपच्छं ति। बन्धवेहिं भणियं। भद्द, लज्जिया अम्हे तस्स चरिएणं; तहावि करेह अणुग्गहं ति। सबरवेज्जेण भणियं। जइ एवं पुणो वि पव्वयइ। तओ अणिच्छमाणो वि हियएण पव्वइओ। तहेव उवसामिऊण वाहिं गओ सबरवेज्जो॥

अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु तहेव उप्पव्वइओ। आहोइयं[1] देवेणं। कओ से तिव्वयरवेयणो वाही। भणिओ य बन्धवेहिं। किं पुण तुमं एवं पि अत्ताणयं न लक्खेसि। ता परिच्चयसु वा जीवियं, करेहि वा तस्स वयणं ति। तेण भणियं। करेमि संपयं, जइ तं पेच्छामि त्ति। गवेसिओ सबरवेज्जो बन्धवेहिं, दिट्ठो य दे[2]व्वजोएणं। लज्जावणयवयणं भणिओ य णे[3]हिं। अजुत्तं चेव ववसियं ते पुत्तएण, गहिओ य एसो तिव्वयरेण वाहिणा; ता को उ[4]ण इह उवाओ त्ति। सबरवेज्जेण भणियं। नत्थि तस्स उवाओ; विसयलोलुओ खु एसो पुरिसयाररहिओ य। ता थेवमियमेयस्स, बहुयराओ य अग्गओ तिरियनारएसु विडम्बणाओ। तहावि तुम्हाण उवरोहओ

बान्धवैर्भणितम्-भद्र! लज्जिता वयं तस्य चरितेन, तथापि कुरुतानुग्रहमिति। शबरवैद्येन भणितम्-यद्येवं पुनरपि प्रव्रजति। ततोऽनिच्छन्नपि हृदयेन प्रव्रजितः। तथैवोपशमय्य व्याधिं गतो शबरवैद्यः।

अतिक्रान्तेषु कतिपयदिनेषु तथैवोत्प्रव्रजितः। आभोगितं देवेन। कृतस्तस्य तीव्रतरवेदनो व्याधिः। भणितश्च बान्धवैः। किं पुनस्त्वमेवमपि आत्मानं न लक्षयसि। ततः परित्यज वा जीवितं कुरु वा तस्य वचनमिति। तेन भणितम्-करोमि साम्प्रतम्, यदि तं पश्यामीति। गवेषितः शबरवैद्यो बान्धवैः, दृष्टश्च दैवयोगेन। लज्जावनतवदनं भणितश्च तैः। अयुक्तमेव व्यवसितं ते पुत्रकेण, गृहीतश्चैष तीव्रतरेण व्याधिना, ततः कः पुनरिहोपायः इति। शबरवैद्येन भणितम्-नास्ति तस्योपायः, विषयलोलुपः खल्वेष पुरुषकाररहितश्च। ततः स्तोकमिदमेतस्य, बहुतराश्चाग्रतः तिर्यग्नारकेषु विडम्बनाः। तथापि युष्माकमुपरोधतश्चिकित्साम्येकशः, यदि मयैव सह हिण्डते इति।

१ आभोइयं क। २ दिव्व-ख। ३ तेण क। ४ पुण क-ख।

चिकिच्छामि एक्कसि, जइ मए चेव मह हिण्डइत्ति। पडिवन्नमणेहिं, साहियं च अरहदत्तस्स। संखुद्धो य एसो। तहावि 'का अन्ना गइ' त्ति चिन्तिऊण पडिवन्नमणेण। आणिओ सवरवेज्जो। भणिओ य णेणं। भद्द, पच्छिमा खेड्डिया; ता सुन्दरेण होयव्वं। सव्वहा जमहं करेमि, तं चेव तुमए कायव्वं; न मोत्तव्वो य अहयं ति। पडिवन्नं अरहदत्तेणं। तिगिच्छिओ य एसो। भणिओ य लोएणं। भो सत्थवाहपुत्त, मा संपयं पि कुपुरिसचेट्ठियं करिस्ससि। समप्पिओ से गोणत्तओ। निग्गया नयरीओ, गया य गामन्तरं। कया देवेण माया। दिट्ठं च णेहिं धूमन्धयारियं नहयलं, सुओ हाहारवगब्भिणो वंसफुट्टणसद्दो, पुलइया डिड्डिडुक्खया जालावली। विन्नायं य णेहिं, जहा पलित्तो एस गामो त्ति। तओ विज्झवणनिमित्तं घेत्तूण तणभारयं धाविओ देवो। भणिओ य णेणं। भो किं तणभारएणं पलित्तं विज्झविज्जइ। देवेण भणियं। किमेत्तियं वियाणासि। तेण भणियं। कहं न-याणामि। देवेण भणियं। जइ जा-

प्रतिपन्नमेभिः, कथितं चार्हद्दत्तस्य। संक्षुब्धश्चैषः। तथापि 'काऽन्या गतिः' इति चिन्तयित्वा प्रतिपन्नमनेन। आनीतः शबरवैद्यः। भणितश्च तेन। भद्र! पश्चिमा (खेड्डिया दे.) द्वारिका (चरम उपाय इत्यर्थः,) ततः सुन्दरेण भवितव्यम्। सर्वथा यदहं करोमि तदेव त्वया कर्तव्यम्, न मोक्तव्यश्चाहमिति। प्रतिपन्नमर्हद्दत्तेन। चिकित्सितश्चैषः।। भणितश्च लोकेन। भो सार्थवाहपुत्र! मा साम्प्रतमपि कुपुरुषचेष्टितं करिष्यसि। समर्पितस्तस्य गोणत्रिकः। निर्गतौ नगर्याः, गतौ च ग्रामान्तरम्॥ कृता देवेन माया। दृष्टं च ताभ्यां धूमान्धकारितं नभस्तलम्। श्रुतो हाहारवगर्भितः वंशस्फुटनशब्दः, दृष्टा दग्धिदुःखदा ज्वालावलिः। विज्ञातं च ताभ्याम्, यथा प्रदीप्त एष ग्राम इति। ततो विध्यापननिमित्तं गृहीत्वा तृणभारकं धावितो देवः। भणितश्च तेन। भोः किं तृणभारकेण प्रदीप्तं विध्याप्यते। देवेन भणितम्-किमेतावद् विजानासि। तेन भणितम्-कथं न जानामि। देवेन भणितम्-यदि जानासि ततः कथमनागतघनसंभृतमनेकदे-

१ अरहयत्तस्स क, अरिहदत्तस्स ग। २ करेज्जसु त्ति क। ३ रंगफुट्टण-क। ४ तणभारेण क।

पाणि. ना रहमन्नाणपवणसंधुक्कियं अणेगदेहिन्धणं कोहाइसंपलित्तं गहियदेहिन्धणो पुणो वि गिहवासं पविससि। ठिओ तुण्हिक्को, न संबुद्धो य ॥

गया कंचि भूमिभागं। पयट्टो देवो तिक्खकण्टयाउलेणं अटविमग्गेणं। इयरेण भणियं। भो किं पुण तुमं पन्थं मोत्तूण अडविं परिससि। देवेण भणियं। किमेत्तियं जाणसि। तेण भणियं। कहं न-याणामि। देवेण भणियं। जइ जाणसि, ता कहं मोक्खमग्गं मोत्तूण अणेगवसणसावयसंकुलं संसाराडविं पविससि। ठिओ तुण्हिक्को, न संबुद्धो य। गया कंचि भूमिभागं। आवासिया गामदेउले। तत्थ पुण वाणमंतरो लोएण अच्चिज्जमाणो हेट्ठामुहो पडइ; पुणो वि ठविओ, पुणो वि पडइ। तेण भणियं। अहो वाणमंतरस्स अहन्नया, जो अच्चिओ उवरिहुत्तो य कओ हेट्ठामुहो पडइ। देवेण भणियं। किमेयं वियाणसि। तेण भणियं। किमेत्थ जाणियव्वं। देवेण भणियं। जइ एवं, ता कीस तुमं अच्चणिज्जट्ठाणे देवगइसिद्धिगईओ पडुच्च उवरिहुत्तो वि किज्जमाणो परिणामदारुण

इन्धनं क्रोधादिसंप्रदीप्तं गृहीतदेहेन्धनः पुनरपि गृहवासं प्रविशसि। स्थितः तूष्णिकः, न संबुद्धश्च।

गतो कंचिद् भूमिभागम्। प्रवृत्तो देवः तीक्ष्णकण्टकाकुलेनाटवीमार्गेण। इतरेण भणितम्-भोः किं पुनस्त्वं पन्थानं मुक्त्वाऽटवीं प्रविशसि। देवेन भणितम्-किमेतावद् जानासि। तेन भणितम्-कथं न जानामि। देवेन भणितम्-यदि जानासि, ततः कथं मोक्षमार्गं मुक्त्वाऽनेकव्यसनश्वापदसंकुलां संसाराटवीं प्रविशसि। स्थितः तूष्णिकः, न संबुद्धश्च। गतौ कंचिद् भूमिभागम्। आवासितौ ग्रामदेवकुले। तत्र पुनर्वानमन्तरो लोकेनार्च्यमानोऽधोमुखः पतति, पुनरपि स्थापितः पुनरपि पतति। तेन भणितम्-अहो वानमन्तरस्याधन्यता, योऽर्चित (उवरिहुत्तो दे) ऊर्ध्वाभिमुखश्च कृतोऽधोमुखः पतति। देवेन भणितम्-किमेतद् विजानासि। तेन भणितम्-किमत्र ज्ञातव्यम्। देवेन भणितम्-यद्येवं ततः कस्मात्त्वमर्चनीयस्थाने देवगतिसिद्धिगती प्रतीत्य ऊर्ध्वाभिमुखोऽपि क्रियमाणः परिणामदारुणगृहवासप्रपदनेन

१ पविय क।

गिहवासपवज्जणेणं निरयगइतिरियगइगमणभावओ हेट्ठामुहो पडसि। ठिओ तुण्हिक्को, न संबुद्धो य ॥

गया कंचि भूमिभागं। दिट्ठो य नाणापयारे कणियकुण्डए चइऊण अच्चन्तदुरहिगन्धअसुइयं भुञ्जमाणओ सूयरो। तेण भणियं। अहो अविवेगो सूयरस्स, जो कणियकुण्डए चइऊण असुइयं भुञ्जइ त्ति। देवेण भणियं। किमेत्तियं वियाणसि। तेण भणियं। किमेत्थ वियाणियव्वं। देवेण भणियं। जइ एवं, ता कीस तुमं अच्चन्तसुहरूवं समणत्तणं चइऊण असुइए विसए बहु मन्नसि त्ति। ठिओ तुण्हिक्को न संबुद्धो य ॥

गया थेवं भूमिभागं। कया देवेण माया। दिट्ठो य णेहिं छेत्तन्तरोवारियादूरदेसट्ठियविमुक्कजुंजुमयचारी सुक्कक्वतडेक्कदेससंजाय-दुरुव्वापवाललवबद्धाहिलासो तन्निमित्तमेव अज्झवसाएणं कूवपडणेणं अणासाइऊण दुरुव्वापवाललवं विसमपडिकूवेकदेसेसु संचुण्णि-

निरयगतितिर्यग्गतिगमनभावतोऽधोमुखः पतसि। स्थितः तूष्णिको न संबुद्धश्च।

गतौ कश्चिद् भूमिभागम्। दृष्टश्च नानाप्रकारान् कणिककुण्डान् त्यक्त्वाऽत्यन्तदुरभिगन्धाशुचिकं भुञ्जानः सूकरः। तेन भणितम्-अहो अविवेकः सूकरस्य, यः कणिककुण्डान् त्यक्त्वाऽशुचिकं भुङ्क्ते इति। देवेन भणितम्-किमेतावद् विजानासि। तेन भणितम्-किमत्र विज्ञातव्यम्। देवेन भणितम्-यद्येवं ततः कस्मात्त्वमत्यन्तसुखरूपं श्रमणत्वं त्यक्त्वाऽशुचिकान् विषयान् बहु मन्यसे इति। स्थितस्तूष्णीकः, न संबुद्धश्च। गतौ स्तोकं भूमिभागम्। कृता देवेन माया। दृष्टश्च ताभ्यां क्षेत्रान्तर-(ओवारिय दे.) राशीकृतादूरदेशस्थित-विमुक्तजुञ्जुमयचारिः शुष्ककूपतटैकदेशसंजातदूर्वाप्रवाललवबद्धाभिलापस्तन्निमित्तमेवाध्यवसायेन कूपपतनेनानासाद्य दूर्वाप्रवाललवं

१ -दुरभि-फ। २ अज्झवसिएण फ।

पंक्षोक्को पडिओ त्ति। तं च दट्ठूणं भणियं अरहदत्तेणं। अहो मूढया बइल्लस्स, जेण मोत्तूण जुंजुमयचारिं कूववडतडसंठियं दुरुव्वालपल्लवमहिलसन्तो तत्थेव पडिओ। देवेण भणियं। किमेत्तियं वियाणसि। तेण भणियं। कहं न-याणामि। देवेण भणियं। जइ जाणसि, ता कहं देवन्तरोवारियजुंजुमयचारिरूवं महन्तं सुरसोक्खमुज्झिय दुरुव्वापवालतुल्ले तुच्छे माणुससोक्खंमि बद्धाहिलासो पाडेसि अप्पाणयं गुरुदुक्खरिसीए दोग्गईए त्ति॥

एयमायण्णिऊण विघलिओ से कम्मरासी। चिन्तियं च णेणं। अहो अमाणुसो एसो। कहमन्नहा एवं वाहरइ। सोहणं च एयं। माया वि मे एयं नेव कहियव्वं ति। ता पुच्छामि ताव, को उण एत्थ परमत्थो त्ति। पुच्छिओ य। भो को उण तुमं असोयदत्तो विय मम वच्छलो त्ति। देवेण भणियं। परियायन्तरगओ सो चेव असोयदत्तो म्हि। इयरेण भणियं। को पच्चओ। देवेण भणियं।

पिञ्जलितकूपैकदेशेषु मंजूणिताङ्गोपाङ्गो बलीवर्द इति। तं च दृष्ट्वा भणितमर्हद्दत्तेन। अहो मूढता बलीवर्दस्य, येन मुक्त्वा जुञ्जुमयचारिं कूपावटतटसंस्थितं दूर्वालयमभिलषन् तत्रैव पतितः। देवेन भणितम्-किमेतावद् विजानासि। तेन भणितम्-कथं न जानामि। देवेन भणितम्-यदि जानासि ततः कथं देवान्तरावतीरत-(ओयारियं दे. राशीकृतम्) जुञ्जुमयचारिरूपं महत् सुरसौख्यमुज्झित्वा दूर्वाप्रवालतुल्ये तुच्छे मानुषसौख्ये बद्धाभिलाषः पातयस्यात्मानं शुष्ककूपसदृश्यां दुर्गत्यामिति।

एतदाकर्ण्य विगलितस्तस्य कर्मराशिः। चिन्तितं च तेन-अहो अमानुष एषः, कथमन्यथैवं व्याहरति। शोभनं चैतद्। माताऽपि मे एवमेव कथयितव्यमिति। ततः पृच्छामि तावत्, कः पुनरत्र परमार्थ इति। पृष्टश्च। भोः! कः पुनस्त्वमशोकदत्त इव मम वत्सल इति। देवेन भणितम्-पर्यायान्तरगतः स एवाशोकदत्तोऽस्मि। इतरेण भणितम्-कः प्रत्ययः। देवेन भणितम्-त्वया मया च प्रतिबोध-

१-इ पडो क-ग। २ जं-क-ग। ३ किमेय क। ४ जार घ।

तुमए मए य पडिबोहनिमित्तं आसि जहा वेयड्ढपव्वए कुण्डलजुयलयं ठवियं, ता तं चेवं दंसेमि त्ति; किमन्नेण पच्चएणंति। पडिस्सुयमणेणं। तओ दिव्वरूवेण होऊणं नीओ वेयड्ढपव्वयं, दंसियं से सिद्धाययणकूडंमि रयणाययंसयं कुण्डलजुयलयं। तं चेव पेक्खिऊण विचित्तयाए कम्मपरिणामस्स समुप्पन्नं जाईसरणं। पडिबुद्धो एसो, पव्वइओ य भावओ। खामिओ देवेणं। गओ देवो॥

ताणं च अहयं, भो धरण, पुरोहियकुमारो त्ति। ता न एवं, देवाणुप्पिया, अणब्भत्थकुसलमूलाणं विराहयाणं च बुद्धी हवइ, न य अविराहयाणं विणिज्जियमहामोहसत्तूणं अणुट्ठाणं न निव्वहइ, न य इमाओ अन्नं सुन्दरयरं ति। ता समीहियसंपायणेण करेहि सफलं मणुयत्तणं। धरणेण भणियं। जं भयवं आणवेइ, किं तु साहेमि जणणिजणयाणमेयवइयरं, कयाइ संबुज्झन्ति ति। भयवया भणियं। जुत्तमेयं। तओ पडिबुद्धवयंसयसमेओ पविट्ठो नयरिं। कहिओ य णेण जणणिजणयाण वइयरो। पडिबुद्धा य एए। सलाहिओ गिहा-

निमित्तमासीद् यथा वैताढ्यपर्वते कुण्डलयुगलं स्थापितम्, ततस्तदेव दर्शयामीति, किमन्येन प्रत्ययेनेति। प्रतिश्रुतमनेन। ततो दिव्यरूपेण भूत्वा नीतो वैताढ्यपर्वतम्, दर्शितं तस्य सिद्धायतनकूटे रत्नायतंसकं कुण्डलयुगलम्। तदेव प्रेक्ष्य विचित्रतया कर्मपरिणामस्य समुत्पन्नं जातिस्मरणम्। प्रतिबुद्ध एषः। प्रव्रजितश्च भावतः, क्षामितो देवेन। गतो देवः।

तेषां चाहं भो धरण! पुरोहितकुमार इति। ततो नैव देवानुप्रिय! अनभ्यस्तकुशलमूलानां विराधकानां च बुद्धिर्भवति। न चाविराधकानां विनिर्जितमहामोहशत्रूणामनुष्ठानं न निर्वहति, न चास्मादन्यत् सुन्दरतरमिति। ततः समीहितसंपादनेन कुरु सफलं मनुजत्वम्। धरणेन भणितम्-यद् भगवानाज्ञापयति, किन्तु कथयामि जननीजनकयोरेतद्व्यतिकरम्, कदाचित् संभोत्स्येते इति। भगवता भणितम्-युक्तमेतद्। ततः प्रतिबुद्धवयस्यसमेतः प्रविष्टो नगरीम्। कथितश्च तेन जननीजनकयोर्व्यतिकरः। प्रतिबुद्धौ चैतौ।

१ तं चेव पच्चयनिमित्तं तव दंसेमि क। २ तत्तो रा।

समपरिगाओ। कयं उचियकरणिज्जं। पवन्नो जहाविहीए सह जणणिजणएहिं वयंसएहि य अरहद्दत्तगुरुसमीवे समणत्तणं ॥

अइक्कन्तो कोइ कालो। अहिज्जियं सुत्तं, आसेविओ किरियाकलावो। संपत्तो एगल्लविहारपडिमापडिवत्तिजोग्गयं। समुप्पन्ना से इच्छा। पुच्छिया य णेण गुरवो, 'उचिओ' त्ति कलिऊण अणुजाणिओ य णेहिं। भावियाओ भावणाओ। पडिवन्नो एगल्लविहारपडिमं। गामे एगराएण नगरे पञ्चराएण य विहरमाणो समागओ तामलित्तिं। ठिओ पडिमाए ॥

इओ य सा लच्छी देवउरनिव्वासिया गवेसाविया सुनयणेण, दिट्ठा य नन्दिवद्धणाभिहाणसन्निवेसे, घडिया य णेणं। तओ सो तं गहेऊण गओ नियपदीवं ॥

अइक्कन्तो कोइ कालो। पुणो आगओ तामलित्तिं। ठिओ बाहिरियाए। दिट्ठो य सो रिसी उज्जाणमुवगयाए कहवि लच्छीए,

---

च्छागितो गृहाश्रमपरित्यागः। कृतमुचितकरणीयम्। प्रपन्नो यथाविधि सह जननीजनकाभ्यां वयस्यैश्चार्हद्दत्तगुरुसमीपे श्रमणत्वम्।

अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। अधीतं सूत्रम्। आसेवितः क्रियाकलापः। संप्राप्त एकाकिविहारप्रतिमाप्रतिपत्तियोग्यताम्। समुत्पन्ना तस्येच्छा, पृष्टाश्च तेन गुरवः। 'उचितः' इति कलयित्वाऽनुज्ञातश्च तैः। भाविता भावनाः। प्रतिपन्न एकाकिविहारप्रतिमाम्। ग्रामे एकरात्रेण नगरे पञ्चरात्रेण विहरन् समागतस्तामलिप्तीम्। स्थितः प्रतिमया।

इतश्च सा लक्ष्मीर्देवपुरनिर्वासिता गवेषिता सुनयनेन। दृष्टाश्च नन्दीवर्धनाभिधानसन्निवेशे, घटिता च तेन। ततः स तां गृहीत्वा गतो निजद्वीपम्।

अतिक्रान्तः कोऽपि कालः। पुनरागतस्तामलिप्तीम्। स्थितो बाह्यायाम्। दृष्टश्च [illegible] ऋषिरुद्यानमुपगतया कथमपि लक्ष्म्या, प्रत्यभि-

पच्चभिन्नाओ य णाए। तओ गरुययाए कम्मपरिणामस्स वियम्भिओ से कोवाणलो। आहया विय वज्जेणं। चिन्तियं च णाए। अहो मे पावपरिणई, पुणो वि एसो दिट्ठो त्ति। ता इमं एत्थ पत्तयालं। ठवेमि एयस्स[2] समीवे छिन्नकङ्कणं कण्ठाहरणं, 'अहो मुट्ठा मुट्ठ' त्ति करेमि कोलाहलं। तओ विवित्तयाए उज्जाणस्स दरिसणेण कण्ठाहरणस्स संभावियचोरभावो चण्डसासणेण राइणा वावाइज्जिस्सइ त्ति। गहिया य सुए भिक्खुरूवधारिणो सलोत्ता चेव तक्करा वावाइया य। ता 'लिङ्गिणो वि चोरियं करेन्ति' समुप्पन्ना पसिद्धि त्ति। चिन्तिऊण संपाडियमिमीए। धाविया आरक्खिया, गहिओ सो रिसी। बोल्लाविओ तेहि य जाव न जंपइ त्ति, गवेसियं कण्ठाहरणं; दिट्ठं च नाइदूरे। तओ 'छिन्नकङ्कणं' ति सद्दाविया नैयरिजणवया[3]। साहियं नरवइस्स। 'अहो अउव्वो तक्करो' त्ति विम्हिओ राया। भणियं च णेणं, निरूविऊण वावाएह त्ति। पुच्छिओ दण्डवासिएहिं। जाव न जंपइ त्ति, तओ 'अहो से कवडवेसो' त्ति अहिययरं कुविएहिं

ज्ञातश्च तया। ततो गुरुकतया कर्मपरिणामस्य विजृम्भितस्तस्य कोपानलः। आहतेव वज्रेण। चिन्तितं च तया-अहो मे पापपरिणतिः, पुनरप्येष दृष्ट इति। तत इदमत्र प्राप्तकालम्। स्थापयाम्येतस्य समीपे छिन्नकङ्कणं कण्ठाभरणम्, 'अहो मुषिता मुषिता' इति करोमि कोलाहलम्। ततो विविक्ततयोद्यानस्य दर्शनेन कण्ठाभरणस्य संभावितचौरभावश्चण्डशासनेन राज्ञा व्यापादयिष्यते इति। गृहीताश्च श्वो भिक्षुरूपधारिणः सलोप्त्रा एव तस्करा व्यापादिताश्च। ततो 'लिङ्गिनोऽपि चौर्यं कुर्वन्ति' समुत्पन्ना प्रसिद्धिरिति। चिन्तयित्वा संपादितमनया। धाविता आरक्षकाः, गृहीतः स ऋषिः। वादितश्च तैश्च यावन्न जल्पतीति, गवेषितं कण्ठाभरणम्, दृष्टं च नातिदूरे॥ ततः 'छिन्नकङ्कणम्' इति शब्दायिता नगरीजनव्रजाः। कथितं नरपतये। 'अहो अपूर्वः तस्करः' इति विस्मितो राजा। भणितं च तेन-निरूप्य व्यापादयतेति।

१ पावकम्मस्स क। २ एयसमीवे क। ३ नयर—क।

पाविओ वज्झथामं ति। निहया सूलिया। उक्खित्तो मुणिवरो। आघोसियं चण्डालेणं। भो भो नायरया, एएण समणवेसधारिणा पर-दव्वावहारो कओ त्ति वावाइज्जइ एसो; ता अन्नो वि जइ परदव्वावहारं करिस्सइ, तं पि राया सुतिक्खेणं दण्डेण एवं चेव वावाइस्सइ त्ति। भणिऊण मुक्को य सो भयवं चण्डालेहिमुवरि सूलियाए। तप्पहावेण धरणितलमुवगया सूलिया, न विद्धो खु अहासन्निहियदेव-यानिओएणं, निवडिया कुसुमवुट्ठी। 'जयइ भयवं धम्मो'त्ति उट्ठाइओ कलयलो। साहियं नरवइस्स। संजायपमोओ य आगओ राया। वन्दिओ णेण भयवं। पुच्छिओ विम्हियमणेणं। भयवं, कहं पुण इमं वत्तं ति। न जंपियं भयवया। भणियं मन्तिणा। देव, वय-विसेससंगओ खु एसो, कहमियाणिं पि मन्तइस्सइ। ता तं चेव सत्थवाहघरिणिं सद्दावेऊण पुच्छेह।

नीतो वध्यस्थानमिति। ततः 'अहो तस्य कपटचेष्टाः' इति अधिकतरं कुपितैः प्रापितो वध्यस्थानमिति। निहता शूलिका भूमौ दण्डपाशिकैः, यावच्च जल्पतीति। ततः उत्क्षिप्तो मुनिवरः। आघोषितं चाण्डालेन। भो भो नागरा! एतेन श्रमणवेषधारिणा परद्रव्यापहारः कृत इति व्यापाद्यते एषः, ततोऽन्योऽपि यदि परद्रव्यापहारं करिष्यति तमपि राजा सुतीक्ष्णेन दण्डेन एवमेव व्यापादयिष्यति इति। भणित्वा मुक्तश्च स भगवान् चाण्डालैरुपरि शूलिकायाम्। तत्प्रभावेण धरणीतलमुपगता शूलिका। न विद्धः खलु यथासन्निहितदेवतानियोगेन, निपतिता कुसुमवृष्टिः। 'जयति भगवान् धर्मः' इत्युत्थितः कलकलः। कथितं नरपतये। संजातप्रमोदश्चागतो राजा। वन्दितस्तेन भगवान्। पृष्टो विस्मितमनसा। भगवन्! कथं पुनरिदं वृत्तमिति। न जल्पितं भगवता। भणितं मन्त्रिणा–देव। व्रतविशेषसंगतः खल्वेषः, कथमिदानीमपि मन्त्रयिष्यते। ततस्तामेव सार्थवाहगृहिणीं शब्दायित्वा पृच्छत।

१ उन्दमो क-ग।

तओ पेसिया दण्डवासिया। जेणरवाओ इमं वइयरं आयण्णिऊण पलाणा एसा, न दिट्ठा दण्डवासिएहिं। निवेइयं च राइणो- देव, पलाणा खु एसा, न दीसए गेहमाइएसुं। भणियं च णेणं। अरे सम्मं गवेसिऊणं आणेह[3]। गया दण्डवासिया। गविट्ठा आरामसुन्नदेवउलाइएसुं। न दिट्ठा एसा। दिट्ठो य कुओइ एयमायण्णिय एयवइयरेणेव पलायमाणो सुवयणो। गहिओ दण्डवासिएहिं, आणीओ नरवइसमीवं। निवेइयं राइणो। देव, नत्थि सा तामलित्तीए, एसो य किल तीए भत्तारो त्ति, दिट्ठो य पलायमाणो गहिओ अम्हेहिं; संपयं देवो पमाणं ति। निरूविओ सुवयणो, भणिओ य एसो। भद्द, कहिं ते घरिणि त्ति। तेण भणियं। देव, न याणामि। राइणा भणियं। ता कीस तुमं पलाणो त्ति। सुवयणेण भणियं। देव, भएण। राइणा भणियं। कुओ निरवराहस्स भयं। सुवयणेण भणियं। देव, अत्थि अवराहो। राइणा भणियं। को अवराहो। सुवयणेण भणियं। देव, तहाविहकलत्तसंगहो

ततः प्रेषिता दण्डपाशिकाः। अत्रान्तरे इमं व्यतिकरमाकर्ण्य पलायितैषा। न दृष्टा दण्डपाशिकैः। निवेदितं च राज्ञे। देव! पलायिता खल्वेषा न दृश्यते गेहादिषु। भणितं च तेन-अरे सम्यग्गवेषयित्वाऽऽनयत। गता दण्डपाशिकाः। गवेषिताऽऽरामशून्यदेवकुलादिषु। न दृष्टैषा। दृष्टश्च कुतोऽप्येतदाकर्ण्य एतद्व्यतिकरेणैव पलायमानः सुवदनः। गृहीतो दण्डपाशिकैः, आनीतो नरपतिसमीपम्। निवेदितं राज्ञे। देव! नास्ति सा ताम्रलिप्त्याम्, एष च किल तस्या भर्तेति, दृष्टश्च पलायमानो गृहीतोऽस्माभिः, साम्प्रतं देवः प्रमाणमिति। निरूपितः सुवदनः भणितश्चैषः। भद्र! कुत्र ते गृहिणीति। तेन भणितम्-देव! न जानामि। राज्ञा भणितम्-ततः कस्मात्त्वं पलायित इति। सुवदनेन भणितम्-देव! भयेन। राज्ञा भणितम्-कुतो निरपराधस्य भयम्। सुवदनेन भणितम्-देव! अस्त्यपराधः। राज्ञा भणितम्-कोऽपराधः। सुवदनेन भणितम्-देव!

१ घ ट ञ क। २ ग क। ३ पै स्थोदि त्थेक क।

त्ति। राइणा भणियं। भो अभयमेव तुज्झ। ता साहेहि अवितहं, को उण भयवओ तीए य वइयरो त्ति। निरूविओ सुवयणेण भयवं, पच्चभिन्नाओ य णेणं। तओ महापुरिसचरियविम्हयक्खित्तहियएणं बाहोल्ललोयणं जंपियमणेणं। देव, अणाचिक्खणीओ वइयरो, ता ण सक्कुणोमि आचिक्खिउं। राइणा भणियं। भद्द, ईइसो एस संसारो, किमेत्थ अपुव्वयं ति; ता साहेउ भद्दो। सुवयणेण भणियं। देव, जइ एवं, ता विवित्तमाइसउ देवो। तओ राइणा पुलोइओ परियणो ओसरिओ य। तओ धरणदंसणसंजायपच्छायावेण जंपियं सुवयणेणं। देव पावकम्मो अहं पुरिससारमेओ, न उण पुरिसो त्ति। निवेइयं देवस्स। पुरिसो खु देव अकज्जायरणविरओ सच्चाहिसंधी कयन्नुओ परलोयभीरू परोवयारनिरओ य हवइ, जहा एस भयवं ति। राइणा भणियं। कहमेवंविहो पुरिससारमेओ हवइ त्ति, ता पत्थुयं भणसु। तओ साहिओ सुवयणेणं दीवदंसणाइओ अट्ठसुवन्नलक्खपयाणपज्जवसाणो धरणवइयरो। तुट्ठो य से राया।

तथाविधकलत्रसंग्रह इति। राज्ञा भणितम्–भो! अभयमेव तव। ततः कथयावितथम्, कः पुनर्भगवतस्तस्याश्च व्यतिकर इति। निरूपितः सुवदनेन भगवान्, प्रत्यभिज्ञातश्च तेन। ततो महापुरुषचरितविस्मयाक्षिप्तहृदयेन बाष्पार्द्रलोचनं जल्पितमनेन। देव! अनाख्यानीयो व्यतिकरः, ततो न शक्नोम्याख्यातुम्। राज्ञा भणितम्–भद्र! ईदृश एष संसारः, किमत्रापूर्वमिति, ततः कथयतु भद्रः। सुवदनेन भणितम्–देव! यद्येवं ततो विविक्तमादिशतु देवः। ततो राज्ञा दृष्टः परिजनोऽपसृतश्च। ततो धरणदर्शनसंजातपश्चात्तापेन जल्पितं सुवदनेन। देव! पापकर्माऽहं पुरुषसारमेयः, न पुनः पुरुष इति। निवेदितं देवाय पुरुषः खलु देव! अकार्याचरणविरतः सत्याभिसन्धिः कृतज्ञः परलोकभीरुः परोपकारनिरतश्च भवति, यथैष भगवानिति। राज्ञा भणितम्–कथमेवंविधः पुरुषसारमेयो भवतीति, ततः प्रस्तुतं भण। ततः कथितः सुवदनेन द्वीपदर्शनादिकोऽष्टसुवर्णलक्षप्रदानपर्यवसानो धरणव्यतिकरः। तुष्टश्च तस्य राजा। मुक्तश्च तेन सुवदनः।

मुक्को य पेण सुवयणो । वन्दिऊण भयवन्तं लज्जापराहीणयाए तुरियमेव गओ सुवयणो । धरणाणुराएण य अज्जमंगुसमीवे सोऊण धम्मं परियाणिऊण मिच्छत्तं पच्छाणुयावाणलदड्ढकम्मिन्धणो पवन्नो समणत्तणं । राया वि पूइऊण भयवन्तं पविट्ठो नयरिं ॥

लच्छी वि महाभयाभिभूया पलाइऊण तामलित्तीओ अवहरियवसणालंकारा तक्करेहिं जाममेत्ताए सव्वरीए पत्ता कुसत्थलाभिहाणं सन्निवेसं । तत्थ पुण तीए चेव रयणीए पारद्धं पुरोहिएणं रायमहिसीए सव्वविग्घविघाययं चरुकम्मं । पज्जालिओ सन्निवेसबाहिरियाए चउप्पहथण्डिलंमि जलणो, विइण्णा निसियकड्ढियासिणो दिसावाला, समारोविओ नहभिन्नतन्दुलसमेओ चरू, पत्थुओ मन्तजावो । एत्थन्तरंमि जलन्तमवलोइऊण सत्थो, भविस्सइ' त्ति आगया लच्छी, सिवारावसमणन्तरं च दिट्ठा दिसावालेहिं । पेच्छिऊण 'अहो एसा सा रक्खसि' त्ति भीया य एए, मुक्काइं मण्डलग्गाइं, थम्भिया ऊरुया, पयम्पियाओ भुयाओ, विमुक्का विय जीविएणं निवडिया

वन्दित्वा भगवन्त लज्जापराधीनतया त्वरितमेव गतः सुवदनः । धरणानुरागेन च आर्यमङ्गुसमीपे श्रुत्वा धर्मं परिज्ञाय मिथ्यात्वं पश्चादनुतापानलदग्धकर्मेन्धनः प्रपन्नः श्रमणत्वम् । राजापि पूजयित्वा भगवन्तं प्रविष्टो नगरीम् ।

लक्ष्मीरपि महाभयाभिभूता पलाय्य तामलिप्त्या अपहृतवसनालंकारास्तस्करैर्याममात्रायां शर्वर्यां प्राप्ता कुशस्थलाभिधानं सन्निवेशम् । तत्र पुनस्तस्यामेव रजन्यां प्रारब्धं पुरोहितेन राजमहिष्याः सर्वविघ्नविघातकं चरुकर्म । प्रज्वालितः सन्निवेशबाह्यायां चतुष्पथस्थण्डिले ज्वलनः, वितीर्णा निशितकृष्टासयो दिक्पालाः, समारोपितो नखभिन्नतन्दुलसमेतश्चरुः, प्रस्तुतो मन्त्रजापः । अत्रान्तरे ज्वलन्तमवलोक्य 'सार्थो भविष्यति' इत्यागता लक्ष्मीः । शिवारावसमनन्तरं च दृष्टा दिक्पालैः । प्रेक्ष्य 'अहो एषा सा राक्षसी' इति भीताश्चैते,

१–सारालङ्कारा क । २ रयणीए क ।

धरणिवट्ठे। एत्थन्तरंमि 'भो भो मा बीहसु, इत्थिया अहं' ति भणमाणी समागया पुरोहियसमीवं। दिट्ठा विगयवसणा। तओ पोरुसमवलम्बिऊण 'रक्खसी एस' त्ति केसेसु गहिया अणेणं। 'अरे मा बीहसु' त्ति विबोहिया दिसावाला। उट्ठिया य एए। बद्धा खु एसा। पेसिया सन्निवेसं। साहियं नरवइस्स। तेण वि य 'न पीइसज्झा रक्खसि' त्ति खाविऊण नियमंसं, विट्टालिऊण असुइणा, कयत्थिऊण नाणाविडम्बणाहिं, निब्भच्छिऊण य सरोसं तओ निव्वासिय त्ति। अलभमाणी य गामाइसु पवेसं परिब्भमन्ती अडवीए पुव्वकयकम्मपरिणामेण विय घोररूवेणं वावाइया मइन्देणं। समुप्पन्ना य एसा धूमप्पहाए निरयपुढवीए सत्तरससागरोवमट्ठिई नारगो[1] त्ति॥

मुक्तानि मण्डलाग्राणि, स्तम्भिता ऊरवः, प्रकम्पिता भुजाः। विमुक्ता इव जीवितेन निपतिता धरणीपृष्ठे। अत्रान्तरे 'भो भो! मा बिभीत, स्त्री अहम्' इति भणन्ती समागता पुरोहितसमीपम्। दृष्टा विगतवसना। ततः पौरुषमवलम्ब्य 'राक्षसी एषा' इति केशेषु गृहीताऽनेन। 'अरे मा बिभीत' इति विबोधिता दिक्पालाः। उत्थिताश्चैते। बद्धा खल्वेषा। प्रेषिता सन्निवेशम्। कथितं नरपतेः। तेनापि च 'न प्रीतिसाध्या राक्षसी' इति खादयित्वा निजमांसं संसृज्याशुचिना, कदर्थयित्वा नानाविडम्बनाभिर्निर्भर्त्स्य च सरोषं ततो निर्वासितेति। अलभमाना च ग्रामादिषु प्रवेशं परिभ्रमन्त्यटव्यां पूर्वकृतकर्मपरिणामेनेव घोररूपेण व्यापादिता मृगेन्द्रेण। समुत्पन्ना चैषा धूमप्रभायां निरयपृथिव्यां सप्तदशसागरोपमस्थितिर्नारक इति।

---

1 नारओ त्ति क-ख

धरणो वि भगवं अहासंजमं विहरिऊण पवड्ढमाणसुहपरिणामो काऊण संलेहणं पवन्नो पायवगमणं। विवन्नो कालक्कमेणं, समुप्पन्नो आरणाभिहाणे देवलोए चन्दकन्ते विमाणे एक्कवीससागरोवमाऊ वेमाणिओ त्ति ॥

छट्ठं भवग्गहणं समत्तं ॥

धरणोऽपि च भगवान् यथासंयमं विहृत्य प्रवर्धमानशुभपरिणामः कृत्वा संलेखनां प्रपन्नः पादपगमनम्। विपन्नः कालक्रमेण, समुत्पन्न आरणाभिधाने देवलोके चन्द्रकान्ते विमाने एकविंशतिसागरोपमायुर्वैमानिक इति।

इति श्रीयाकिनीमहत्तरासूनुपरमगुणानुरागिभगवच्छ्रीहरिभद्रसूरिविरचितायां समरादित्यकथायां पण्डितभगवानदासकृते संस्कृतछायानुवादे षष्ठो भवः समाप्तः ॥

छट्ठो भवो समत्तो

